

REESE LIBRARY

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Received *Mar. 27* 18*93*.

Accession No. *50157* Class No.

PA
6105
V24
v.80

**Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles**

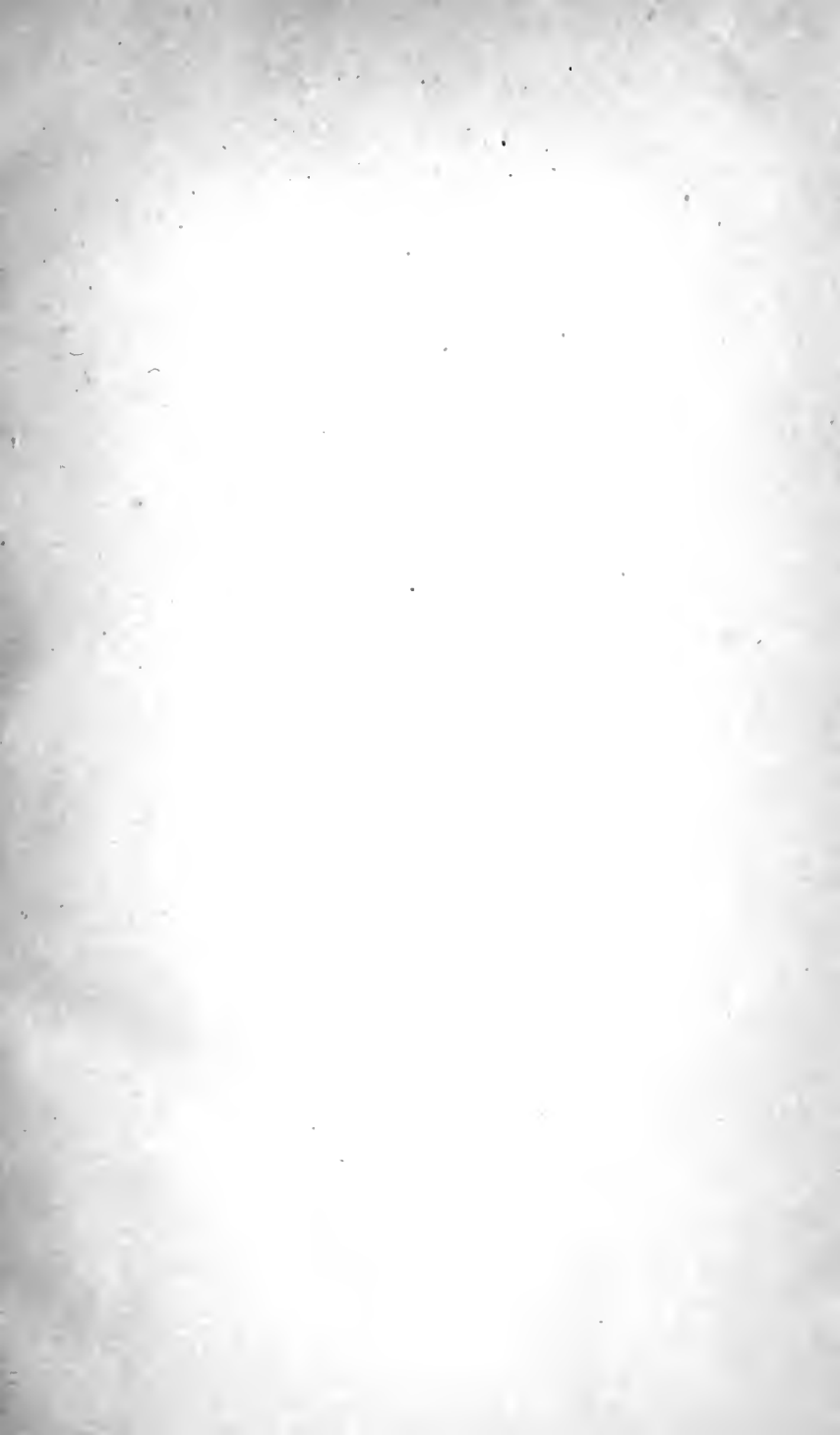
Form L 1

PA
6105
V24
v.80

This book is DUE on the last date stamped below

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XIV.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA
SOUTHERN BRANCH
T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

75901

VOLUMEN DECIMUM QUARTUM.

F

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

1875

50757

agens de primis reipublicæ temporibus, id nomen eodem modo proferre amavit. Vide ad c. 19. § 1. *Tum est missus*, aliter digestis vocabulis, Leid. 2. Sed verbum substantivum omititur in Harl. 2. Paulo ante in verbis proximis *tractare*, pro *retractare*, Gaertn. invitis reliquis codd.

Is finis populationibus fuit] Pall. 1. ac 3. *hiis finitis nihil populationis fuit*. Gebh. *His finis populationibus fuit* Hav. *his finis populationis fuit* Port. *hiis finitis nihil populationibus fuit* Leid. 2. *hiis finitis nihil populationis fuit* Voss. ambo, nisi quod in eorum prior a m. pr. sit *populationis*, quod facillime in *populationibus* mutari potest. Se quoque *populationis* in Oxon. B. L. 1. 2. et C. invenisse, Hearn profusus est. *Is finis nihil populationibus fuit* Leid. 1. et Harl. antiq. *is finis populationis fuit* Gaertn. *his finis nihil populationibus fuit* fragm. Hav. a m. pr. At vulgatum, quod in eodem a m. sec. exstat, verum est. *Is finis* inlustratur i. 44. § 2. Malo deinde *populationibus*, quam *populationis*. Ita Liv. locutus est i. 44. 'Idque conditum lustrum adpellatum, quia is censendo finis factus est.' c. 50. 'Is finis orationi fuit.' ii. 15. 'Eam esse voluntatem omnium, ut, qui libertati erit in illa urbe finis, idem urbi sit.' c. 45. 'Rem ad ultimum seditionis erupturam, finemque venisse Romano imperio.' iii. 3. 'finem justitio, quod quadriduum fuit, reditus Quinctii consulis in urbem fecit.' c. 7. 'Stratæ passim matres, crinibus templa verrentes, veniam irarum cœlestium finemque pesti exposcunt.' v. 13. 'Cujus insanabili pernicie quando nec causa nec finis inveniebatur.' x. 11. 'Tertius ab eo casu dies finis vitæ consuli fuit.' ubi etiam codd. *consulis*. xxiv. 22. 'Se enim clausas habuisse portas, non separantem suas res a publicis, sed, strictis semel gladiis, timentem, qui finis cædibus esset futurus.' xxvii. 20. 'Nec trans-

Delph. et Var. Clas.

itionibus finem ante fore, quam omnes Hispani milites aut in ultima Hispaniæ amoti, aut traducti in Galliam forent.' ita enim recte Gronovius, pro *transitionis*, ex scriptis et priscis editionibus reposuit. Et ita alibi sæpe. Pariter Florus i. 18. § 10. 'Nec ante cladi finis fuit, quam nox dirimeret.' Ubi etiam Dukerus in multis codd. *cladis* invenit. Eiusdem generis est 'locum seditioni quærere,' de quo vide ad iii. 46. § 2. Alterum quidem et ipsum sæpe apud Liv. obvium est; hic tamen *finis populationibus* ob codicum optimorum consensum præfero. *Populationis*, pro *populationibus*, in reliquis codd. eodem erroris genere scriptum erat, quo *principiis*, pro *principibus*, xxi. 60. § 7. Ubi similia alia ejusdem peccati exempla videri possunt.

Locoque magis, quam armis, freti] *Loco quoque magis* Leid. 1. De quo scribarum lapsu plura vide ad v. 27. § 1. *Mox summi se jugis*, pro *summis se jug.* Hav. Sed ultima litera vocis *summis* excidit, quod ab eadem vox sequens inciperet. Vide ad xxxvii. 29. § 5.

§ 10 *Alter consul in Volscos profectus*] *Alter consules* Leid. 1. *Alter consulum* Leid. 2. Vide ad ix. 32. § 2. Hic tamen vulgatum servo. *Mox ne ipse*, pro *ne et ipse*, Hav. Sed alterum, quod constanter in reliquis superest, præstat. *Ne et ipse*, quemadmodum nempe collega. Deinde *tereret*, pro *tereret*, Harl. ambo, et Port. *etereret* Flor. a m. pr. *detereret* a m. sec.

Vastandis maxime agris hostem, &c. excivit] *Membranzæ vastatis maxime agris*. Modius. Codd. nostri nihil mutant. Et sane verius etiam et elegantius est vulgatum. 'Vastandis agris,' pro vastando agros, vastatione agrorum, qua forma 'dividendam præda' Livio adseruit Gron. supra i. 53. § 3. ubi alia plura contuli.

Ad conferenda propius castra] *Lego*

Livius.

18 X

conferendum. Klock. Pal. 2. *ad conferendum*. Gebh. Hic etiam omnes codd. quorum ope usus sum, vulgato recte adhærent, præter fragm. Hav. quod similiter *ad conferendum* præfert. Unum igitur vel alterum præsertim minoris auctoritatis, codicem non audiendum censeo. Multo minus Klockius ita ex conjectura emendare debuisset. Idem autem fragm. Hav. mox præfert *dimicundum acie*, copula omissa.

§ 11 *Infestis signis constitere*] *Constistere* Flor. et Harl. 2.

Multitudine aliquantum Volsci superabant] *Volsci superabant aliquantum* Voss. 1. et Leid. 2. *aliquanto Volsci superabant* fragm. Hav. et Hav. *aliquantum Volsci superabant* Harl. 2. Eadem lectionum diversitas sæpe in Mss. occurrit. Vide ad VII. 36. § 5.

§ 12 *Itaque effusi et contemtim*] *Membranæ itaque effusim*. Modius. Hoc quoque loco codd. nostri Modianis consentire recsant. Servant autem omnes receptam scripturam, nisi quod *fusi* præferat Leid. 2. *effusius* Gaertn. et quod mox *contemti* sit in Hav. *effusi* unice verum est. *Effusim*, præterquam quod alibi ea forma non facile observatum sit, et *effusius* utrumque a librariis profectum videtur, quos ita dedisse puto, quod sequatur *contemtim*; ex quo eodem fonte etiam ortum, quod Hav. habeat *effusi et contemti*. *Effusi* præterea, non *fusi*. Vide ad XLV. 7. § 10. Primam *τὸν effusi* litteram interceperat ultima vocis præced. Hinc alterum etiam *f* abjectum.

Contemtim pugnam iniere] Habet Vormaciense volumen *inire*: subauditur *caperunt*. Infinitivus pro præterito imperfecto, more historicorum. *Rhen.* In Pal. 3. fuerat initio *inire*, quod ex suo quoque observat Rhennus: quod probō. *Gebh.* *Inire* etiam Flor. et Harl. 2. *ingere* Harl. 1. quod librarium pro *inire* dedisse, ideo

mihî persuadeo, quoniam et inf. hoc cap. § sequenti similiter scripserit *in prælium gerant*, pro *in præl. ierant*. Reliqui codd. hic *iniere* servant. Et recte. Sæpe hoc modo a librariis peccatum esse, ut *ire*, pro *iere*, da-rent, docebunt, quæ notantur ad XLV. 2. § 7.

Defixis pilis stare suos jussit] In aliam seriem digestis vocabulis *suos stare jussit* Harl. 2.

Ubi ad manum venisset hostis, tum cohortes tota vi gladii rem gerere] *Ingens erratum hic invasit Livianos* codd. Scribendum *tum coortos*, pro *cohortes*. Participium est a 'coior.' *Rhen.* *Ingens* quidem error, sed qui tanto facilius committi potuit, quod olim *cohortos*, pro *coortos*, male scribere librarii barbari consueverint. Vide ad c. 17. § 2. ad c. 35. § 3. v. 14. § 3. et passim. Jam vero ex eo tantum unius literæ mutatione fit *cohortes*. Sane præstantissimæ membranæ, quas sub nomine cod. Leid. 1. laudare soleo, hic diserte *cohortos* præferunt. In reliquis omnibus, quos vel ipse inspexi, vel quorum excerptis utor, perperam est *cohortes* nisi quod habeat Flor. *cohortis*. Recte vero *coortos* dicit, quos ante pugnam 'defixis pilis stetisse' dixerat. Similiter enim de pugnam inceptantibus triariis, quos antepilanis pugnantibus interim sub vexillis consistere, sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas subrecta cuspide in terra fixas tenentes dixerat, passim usurpavit verbum 'consurgere.' VIII. 8. 'Triarii consurgentes, ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos receperissent, extemplo compressis ordinibus velut claudebant vias.' c. x. 'Paullisper addubitavit, an consurgendi jam triariis tempus esset.' Eod. cap. 'Tum consul triariis, Consurgite nunc, inquit.' Et iterum, 'Ubi triarii consurrexerunt integri.' Ceterum, *ubi ad manum venisse* Harl. 1. *ubi ad manum veniret*

Harl. 2. Sed voces *ubi ad manus venisset hostis* scribæ negligentia non comparent in Leid. 2. qui et *tu, pro tum*, habet. Tandem *totam vi gladiis rem gerere* Port.

§ 13 *Quum se velut stupentibus metu intulissent Romanis*] *Quum velut se stup.* Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tum *stup. metu* Gaertn. Sed sæpius jam supra monni, librarios vocibus, quæ vocali finiuntur, notam literæ *m* pro lubitu vel addidisse, vel detraxisse. Si tamen olim totidem literis *metum* exaratum fuerit, earum ultima male repetita est ex prima syllaba vocis seq. Vide ad xl. 7. § 8. Deiode *Romani* est in Leid. 1. Tandem *inpressionem senserunt* Gaertn. Sed vox *sensere* perpetuam deficit in Leid. 2.

Et ante oculos micare gladios] Bene. Sed non foret pejus, si legeremus *gladii*. Lib. 1. 25. 'Ut primo statim concursu concrepuere arma, micantesque fulsere gladii.' vi. 12. 'Ubi illi vana jecerint missilia, et effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii.' xxi. 7. 'Jam non pro mœnibus modo atque turri tela micare.' Sed et vii. 5. 'Qui ferrum ante oculos micare cerneret.' Itaque sine vet. libb. auctoritate nihil temere muto. *J. F. Gronov.* Nulli meorum aliquid mutant; quare receptæ lectioni adhæreo. Doujatius etiam Gronovii conjectura displicet, qui observat, 'ante oculos micare gladii,' phrasin quidem fore historicam, quasi dicas, micare cœperunt, sed obstare huic conjecturæ e proximo verbum *sensere*, quod infinitivus eo referendus esset. Verum insuper in vulgata scriptura, *sensere gladios micare ante oculos*, nec loquendi forma, nec sonus satis ipsi placebat, ideoque se malle profiteretur *ante oculos micare gladii*. Vellem, apertius addidisset caussam, cur loquendi formam probare nolit. Dubito enim, utrum culpandum censuerit 'sensere micare,' pro videre; an vero 'sensere inpressionem et mi-

care;' an denique aliud, quod non adsequor. Mihi sane nihil Livio indignum hac locutione adparet. Potius enim *sensere micare* dixit, quam *viderunt*, quod non tantum micantium gladiatorum fulgorem videre, sed etiam, pugna commissa et jam inflatis vulneribus, eorum aciem sentire inceperant. Ut *sentire* hic ponatur eo sensu, quo sæpe obcurrit, pro aliquid infestum et adversum experiri. Vide Burmann. ad Petron. Satyr. c. 139. Duker. ad Flor. iii. 2. et quæ notavi ad Sillii xii. 27. Si minus id placeat, deliberandum, num *sentire* semel positum duplici significatione accipiendum sit, prout vel jungatur priori membro 'inpressionem factam,' vel posteriori 'ante oculos micare gladios.' Id autem frequens esse constabit ex illis, quæ notant Duker. ad Flor. i. 9. et quos ibi laudavit. Ita 'sentire inpressionem' erit, eam sensu et re ipsa deprehendere, 'sentire' autem 'gladios micare' erit, eos videre. Nam ita 'sensus' etiam pro visus poni, observat Burmann. ad Nason. Epist. Heroid. ix. 119. Si ne hoc quidem probandum, dicam, unum a Livio verbum positum, quod alteri tantum orationis membro 'inpressionem factam' convenire potest; quum ad alterum 'ante oculos micare gladios' commodum aliud, *videre* nempe vel simile, subintelligendum sit. Id autem alibi a Livio factum esse, videbimus ad xl. 42. § 12. Præterea jure culpæ nequit Doujatius, casum quartum 'inpressionem factam' per copulam 'et' conjungi cum infinitivo 'micare.' Non dicam nunc, ad verba 'inpressionem factam' intelligi posse τὸ *esse*; sed potius, similiter casum quartum, etiam ubi τὸ *esse* vel simile intelligi nequit, pluresque infinitivos eadem particula connectente jungi. xxviii. 44. 'Una et trajecisse me audietis, et ardere bello Africam, et molientem hinc Hannibalem, et obsideri Karthaginem.' Quid autem

ingrati in verborum sono auribus Doujatii acciderit, me non deprehendere profiteor.

Haud secus, quam si in insidias incidissent] Est in vet. lib. *insidias incidissent*, non *in insidias*. Rhen. *Quam si insidias incid.* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. *quam insidias incidissent* Leid. 2.

ta Tacitus locutus Histor. III. 29. 'Balistam in subeuntes propulere: quæ ut ad præsens disjecit obruitque, quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruina sua traxit.' Apul. Metam. II. 29. ed. Pric. 'Fortunam scævam, an scævam verius dixerim, miser incidit.' Ead. pag. inferius. 'Hostes, inquit, et omnes inimici nostri tam diram, immo vero Ulyseam, peregrinationem incidant.' Solin. in Polyhist. c. 2. 'Nonnumquam accidebat, ut menses, qui fuerant transacti hieme, modo æstivum, modo autumnale tempus inciderent.' Ita Salmas. in Exercit. Plin. p. 15. legendum putavit ex libb. scriptis, et genus loquendi illustravit. Lactant. Narr. Fabul. XIV. 1. 'Quem illa, ipsius non levi cupiditate capta, nequens a proposito retardare, amorem incidit:' ubi vide Munker. et Burn. ad Lactant. I. 10. Verius tamen videtur, præpositionem excidisse ob primam vocis seq. syllabam: quod frequens esse, præsertim in vobula *in*, docebunt exempla infra laudata ad VII. 33. § 6. Id etiam evenit in ed. Veneta 1498. quæ similiter ignorat præpositionem *in* hoc loco, quam reliquæ, quas vidi, agnoscunt; nisi quod Venetæ illius exemplum Moguntina secuta sit. Cur præpositionem interceptam credam, ea causa est, quod Livius præpositionem, cum qua verbum componitur, ei addere solitus sit. Vide ad Præfat. § 2. Adde, sapissime Livium hoc verbo num fuisse, numquam tamen, quantum memini, ea constructione. Unus est locus, qui alteri lectioni favere videtur, inf. III. 13. 'Se

hand multo post, quam pestilentia in urbe fuerat, in juventutem grassantem in Subura incidisse:' ubi etiam viri docti *juventutem incidisse* maiunt ex auctoritate codd. Sed vide, quæ ibi notantur. *Quam si in insidias incid.* recte præferunt Harl. 2. et Hav.

Turbati vertunt terga, et ne ad fugam quidem satis virium fuit] *Et turbati vertunt* Gaertn. quod, si alii codd. accederent, ferri posset. Vide ad II. 44. § 3. Nunc tamen verius videtur, *τὸ et* perperam repetitum esse ex ultimis literis proximæ voc. *incidissēt.* Vide ad XXXIX. 18. § 8. Præterea *vertuntur terga* Klockian. Vide ad XXXIX. 22. § 8. *Tum tergaque ne ad fugam* Lipsiens. *terga, et nec ad fugam* Harl. 2. Denique *τὰ quidem* et *virium* non comparent in Gaertn. Sed ultimi loco relictum erat spatium, ut librarius indicaret, se vocem, quæ in exemplari fuerat, legere non potuisse.

Quia cursu in prælium ierant] *Qui cursu* Harl. 2. *quia cursum prælium* Gaertn. ubi præpositio *in*, male in *m* mutata, coaluit præcedenti vocabulo. Deinde *in prælium gerant* Harl. 1. Vide hoc cap. ad § præc.

§ 14 *Quia principio pugnae quieti steterant*] *Quia principium pugnae* Klockian. *qui a principio pugnae* Voss. 1. Lipsiens. et Port. *quia a principio pugnae* Gaertn. Quomodo Tacitus loquitur Ann. I. 1. 'Urbem Romam a principio reges habuere.' *Qui principio pugnae* fragm. Hav. a m. pr. Alibi *qui* et *quia* commutantur sæpius. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *quia in principio pugnae* primæ edd. Sed præpositionem delevit Aldus, cui plerique codd. favent. Alibi tamen Livius 'in principio' dixit. Ut XXXIX. 31. 'Atrox in principio prælium fuit.' At omissa præpositione 'principio' infra c. 48. 'Itaque principio anni censuit.' v. 26. 'Principio anni tribuni plebis nihil moverunt.' Justin. I. 1. 'Principio rerum, gentium, nationumque imperium penes reges erat.' II. 1.

‘Inlucies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit.’ Qui similiter ‘initio’ utitur ibid. ‘Initio rerum, quum aliæ terræ nimio fervore solis arderent:’ ut et Liv. iv. 7. ‘Tribuni militum initio anni fuerunt:’ ubi nonnulli codd. male *in initio*. Vide, quæ ibi notantur. Præterea *quiete steterant* Harl. 2. quem non audiendum censeo. xxxiii. 6. ‘Nuncios in castra remissos, qui, quid sibi, quum præter spem hostis obcurrisset, faciendum esset, consulerent, quieti obperientes.’ Vide ad xxii. 12. § 7.

Vigentes corporibus facile adepti fessos] *Facile adorti fessos* Voss. 1. Leid. 2. Hav. et Hearnii Oxoniensis C. Male. ‘Adipisci’ enim est prægressum consequi. Infra hoc lib. c. 64. ‘Quos Servilius consul infesto exercitu insecutus, ipsum quidem agmen adipisci æquis locis non potuit.’ xxxi. 43. ‘Per eos dies et Athenagoras regius præfectus, Dardanos, recipientes se in fines, adeptus, postremum agmen primo turbavit.’ xxxvii. 43. ‘Equites primi omnium Eumenis, deinde et alius equitatus toto passim campo sequuntur hostem, et postremos, ut quosque adepti sunt, cædunt.’ xliv. 28. ‘Partim in via fugientes Gallos adepti Macedones ceciderunt, partim ante portam exclusos.’ Præterea *vigent corporibus* Flor. *ingentes corporibus* Lipsiens. Ita alibi variant scripti. Vide Nic. Heins. ad Sillii vi. 35. Erroris ejus causa fuit similitudo inter ductus literarum *in* et *vi* in scriptura Longobardica. *Vientes* habet Leid. 1. Quod inde profluxisse videtur, quod, qui verba præierit, literam *g* liquidius pronunciarit.

§ 15 *Plusque ibi sanguinis... factum*] Ant. Periz. ad marginem Livii conjecit scribendum, *plusque ibi sanguinis... fustum*. Quid vero ipsum ad id permoverit, videre nequeo; nisi forsitan illud sit, quod locutionem ‘facere sanguinem’ probam non esse existimaverit. Verum non modo ita

præferunt omnes codd. sed similiter etiam locutus est Ovid. Epist. Her. xiv. 82. ‘Et queritur facti sanguinis esse parum.’ Ubi Burmann. eam scripturam adversus virum doctum, itidem *fustum* reponentem, defendit, et vindicat non modo hoc Livii loco, sed et duobus aliis, altero ex ix. 13. ‘Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. Ibi plus, quam in acie, sanguinis ac cædis factum:’ altero ex xxxv. 51. ‘Nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios, aut sanguinem factum usquam andissent.’ Vide etiam J. F. Gron. Obs. in Script. Eccles. c. 25. p. 277. Præterea *promissa omnium generum cæde* Leid. 1. Sed dare voluisse librarius videtur *promisca cæde*, quomodo sæpe in eo cod. pro *promiscua*, scribi solet; et hic in Flor. invenitur. Vide ad iii. 47. § 7. Ceterum *plusque, quam in ipsa dimicatione, factum*, mediis omnibus male omissis, dedit librarius Hav.

CAP. xxxi. § 1 *Fundit, fugatque, exiitque castris*] Antiqua lectio, *fugatque, exiit castris*. Rhen. Pall. tres, ut monuit Rhenannus, *fugatque, exiit castris*; truncata particula que a τῶ exiit. Gebh. [Vid. Lectt. Varr.] Omnes etiam nostri, præter Flor. Harl. 2. et Hav. non agnoscunt voculam que posteriori loco: quod etiam Hearne de Oxon. L. 2. et C. testatus est: *fugaque* autem pro *fugatque* habet Flor. a. m. pr. Non displicet Gronovianum, *fugatque, et exiit castris*. Non diffiteor quidem, apud Livium obcurrere, ut in pluribus vocibus connectendis bis adhibeatur particula que, ut factum est in vulgata scriptura hoc loco. Certe ita locutus est ii. 45. ‘Si fallat, Jovem Patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos.’ Et alibi. Longe tamen frequentius est, ut, si repentina sit particula connectens, τῶ que subjiçiat et vel ac. Sup. in

Præfat. 'Cum bonis potius omnibus votisque ac precationibus Deorum Dearumque libentius inciperemus.' I. 7. 'Ubi nomen patremque ac patriam accepit.' c. 10. 'Cæninenses, Crustuminique et Autemnates erant:' ubi τὸ *que* male omittebat vet. lib. Sigonii. c. 19. 'Jure eam legibusque ac moribus de integro condere parat.' II. 5. 'Quum inter omne tempus pater, vultusque, et os ejus spectaculo esset.' c. 30. 'Quum Volsci, Æquique, et Sabini forte una omnes in armis essent.' c. 40. 'Mater tibi conjuxque et liberi adsunt.' XXVIII. 27. 'Quid facinoris in me, quid in patriam parentesque ac liberos vestros ausi sitis.' XXIV. 11. 'Binis legionibus Galliam Siciliamque ac Sardiniam obtineri:' ubi vide. XXXI. 34. 'Ipsius enim Ætoliæ Agræos Apodeotasque et Amphilochos, quæ permagna eorum pars sit, Græciam non esse.' XXXIII. 14. 'Mille Macedonas eo miserat, et mille ac ducentos Illyrios, Thracasque, et Cretenses, qui in utraque parte militabant, octingentos.' Vide etiam ad v. 17. § 9. Verum *fundit, fugatosque exiit castris* præfert Port. quod verum videri posset, si certiorum codd. auctoritate firmaretur; nunc ortum potius existimo ex ingenio alicujus, qui in cod. mendosum inciderat, et, *fundit, fugatque, exiit castris* ferri non posse, intelligebat. Vide vero, num potius scribendum, *fugatque; fugatos exiit castris*: qualis fere orationis compositio est c. 33. 'Antiates Volscos fundit, fugatque; compulsos in oppidum Longulam persecutus mœnibus potitur.' Mææ tamen Gronovii conjecturam, quæ propius codd. lectionem accedit, præferendam existimo; præsertim quum nunc demum videam, eam disertim probari auctoritate codicis Gaertn. qui non tantum præfert *fugatque, et exiit castris*, sed insuper adjicit voces *hoc modo*, quod interpolatoris additamen-

tum puto. In principio etiam cap. exhibet, *Cum hæc in Volscis, pro Dum hæc in Vols.* sollemni errore. Vide ad I. 40. § 7.

§ 2 *Equitatu misso mediam turbaverat hostium aciem*] Scribe, *Equitatu immisso*. Rhen. *Immisso* omnes nostri. Primam ejus syllabam interceperant literæ seqq. iisdem ductibus exarandæ, immo eadem, sed tantum inmutato ordine conlocatæ. Hoc lib. c. 53. 'Eques, ab consule inmissus, Tuscos fundit fugatque:' ubi quidam codd. similiter peccarunt. XXVIII. 14. 'Vixdum satis certa luce, equitatum omnem cum levi armatura in stationes Punicas inmisit.' XLIV. 41. 'In medio secunda legio inmissa dissipavit phalangem:' et sæpe alibi. Pariter *immittere*, pro *mittere*, scribendum monuerunt Sigonius et Gronovius IX. 4. § 12.

Qua, dum se cornua latius pandunt, parum apte introrsum ordinibus aciem firmaverant] Salmasius in postumo de Re Militari c. 12. legit *quia dum se*. Sed quis ferat 'turbaverat aciem, qua,' vel 'quia aciem firmaverant?' Alterum utique redundat, et scribendum, *med. turb. host. ac. quam, dum se . . . ordinibus firmaverant*. Sane τὸ *quam* habent et scripti quidam. IV. 37. 'Non subsidiis firmata acie, non equite apte locato.' Et iterum c. 40. 'Aut in tempore pugnam inisse, aut firmasse subsidiis aciem.' XXV. 21. 'Et in longitudinem porrectæ acies, clamantibus tribunis, nihil introrsus roboris ac virum esse.' XXXII. 17. 'Conferti pluribus introrsus ordinibus firmata acie.' Auctor Belli Afric. c. 13. 'Dextrum et sinistrum cornu magnis equitum copiis firmaverant.' Tac. Hist. I. III. 'Subsignano milite media firmare.' Hist. IV. 33. 'Id solum, ut in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare.' Quod si etiam deleveris τὸ *se*, nihil sententiæ nocueris. J. F. Gron. Verum est, Salmasium locum

hunc landasse, quasi *quia* editum foret. Quum tamen non addat, ita sibi scribendum videri, incertum puto, an τὸ *quia* non tribuendum sit errori operarum. Certe in nullo cod. eam scripturam invenio. Præterea etiam Klockius τὸ *se* circulis duobus circumscriperat, et vocem *aciem* induxerat, ut ipse quoque legere voluisse videatur, *quam, dum cornua latius . . . ordinibus firmaverat*. Ceterum ex codd. nostris *quam* præferunt optimi Leid. 1. et Harl. 1. Verum ita, ut Gronovius monuit, inducendum erit τὸ *aciem* in verbis seqq. quod simul cum reliquis hi tamen codd. agnoscunt. Quare id sadere non audeo; sed potius præstare puto, ut, duobus Mss. invitis, at reliquis probantibus, *qua* retineamus, quam ut contra omnium fidem mox *aciem* tolamus. *Qua*, pro qua parte. Ita sup. 1. 38. ‘Muro lapideo urbem, qua nondum muniatur, cingere parat:’ ubi etiam quidam codd. *quam*. Vide quæ ad eum locum notantur: ita *quacumque* dixit xxv. 21. ‘Quacumque in petum fecissent, hostes perrupturos.’ Neque vocis *aciem*, quæ modo præcessit, repetitio morabitur, qui meminerunt, quæ supra notantur ad 1. 3. § 9. Exempla, a Gronovio laudata, non conjecturam ejus adstruunt, sed locutionem ‘firmare aciem,’ quæ, si servemus vulgatam scripturam, non tollitur, optime illustrant. Ita xxii. 46. ‘Dextrum cornu Numidis equitibus datum, media acie peditibus firmata.’ xxviii. 14. ‘Præter opinionem destinatum snorum hostiumque Romano milite cornibus firmatis, sociis in mediam aciem acceptis.’ Auctor Belli Afric. c. 37. ‘In fronte enim simplici directa acie, cornua trinis firmabantur subsidiis:’ et alibi sæpe. Deinde *latius tendunt*, pro *latius pandunt*, Voss. 1. et Leid. 2. *dum se cornua latius scandunt* Harl. 1. Inf. xxviii. 33. ‘Quatuor cohortes in fronte statuit, quia latus pandere

aciem non potuit.’ xli. 26. ‘Evaserunt extra vallum, ut pandere aciem, et exæquari cornibus hostibus, quibus circumbantur, possent.’ Præterea *parum aperte*, pro *parum apte*, Voss. 2. Inf. ap. Liv. loco quem Gronov. jam ad partes adduxit, iv. 37. ‘Non subsidiis firmata acie, non equite apte locato.’ De hoc librariorum lapsu infra dicam ad xxxi. 22. § 8. Hinc *introrsus* priscae edd. pro quo Aldus *introrsum* reposuit. Et ita etiam præferunt codd. mei. Denique *firmaverit*, id est, *firmaverunt* Port. *firmaverat* Hav.

Castra capta, debellatumque est] *Bellatumque est* perperam habent Voss. 2. et Gaertn.

§ 3 *Dictator triumphans Romam invehitur*] *Repone urbem invehitur*. Hic expositio dictionem expositam de sua possessione dejecit. *Rhen*. Hearne auctor est, in ed. Romana principe legi *Romam urbem invehitur*. Sed omnes, quas vidi, edd. usque ad *Rhen*. et *Froben*. 1535. quæ *Rhenani* emendationem recepit, *Romam invehitur*. *Male*. Codd. enim, quibus utor, constanter *urbem*, pro *Romam*, agnoscunt; quod propterea recte *Rhenanus* probavit, et alteram lectionem ejus expositionem esse docuit. Idem error alibi etiam committitur. Vide, quæ infra notantur ad xxii. 7. § 2. Ceterum *in urbem invehitur* habent Harl. 2. et *Lipsiens*. quomodo *Liv*. alibi sæpe loquitur. xxxi. 20. ‘Postulassetque, ut triumphanti sibi invehi liceret in urbem.’ xxxv. 8. ‘Quum pergeret nihilo segnius referre, ut supplicatio decerneretur, triumphantique sibi in urbem invehi liceret.’ xxxvi. 39. ‘Postulavit, ut sibi triumphanti liceret in urbem invehi.’ Quin et solitum esse *Livium*, præpositionem, cum qua verbum componitur, insuper addere in regimine, supra vidimus ad Præfat. § 11. Si itaque plures aut gravioris auctoritatis codd. hanc lectionem probarent,

eam recipendam esse non dubitarem. Nunc vero, reliquis ab recepta lectione stantibus, nihil muto; præsertim quum et alibi ita Liv. loqui non refugerit. XLIV. 7. 'Ab investis jam portum audit, onerarias naves Magnesiæ relictas esse.' Vide ad IV. 29. § 4. Denique verbis præced. *clarior pugna fuit* alio ordine præferunt idem Harl. 2. et Lipsiens.

Locus in circo ipsi posterisque ad spectaculum datus, sella ibi, &c.] Festus, 'Sella curulis locus in circo datus est Valerio dictatori posterisque ejus honoris causa, ut proxime sacellum Murciae spectarent, unde aspiciant spectacula magistratus.' De honore publici loci in spectaculis vide Lipsium ad Tacit. Annal. II. 83. *Klock.* *Locus in circo* male Lipsiens. *Tum ad spectaculum datur* Harl. 2. Sed literas R et S facillime in membranis confundi infra dicendum crit ad XXVI. 51. § 4. Quæ vero Modius de loco publico in spectaculis adtributo notarât, delevi, quod sufficere existimarem, ea legi posse ap. Lipsium loco, quem Klockius hic laudavit.

§ 4 *Volscis devictis Veliternus ager*] *Devictus Veliternus ager* Harl. antiq.

Cum Æquis post aliquanto pugnatum est] *Post taliquando* Harl. antiq. ultima litera vocis præced. etiam in sequentis initio perperam repetita. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *post aliquantum* Hav. *aliquanto post* Harl. 2. ut pateat, in ea opinione fuisse librarios, *td post*, si præponatur, præpositionem esse et casum regere; postponendum vero, si adverbialiter accipi debet. Sed non recte. Cic. Orat. Catil. III. 5. 'Post aliquanto, toto jam indicio exposito, surrexit.' Liv. XXXII. 5. 'Ipse post paucis diebus graviore secutus agmine, quum situm omnem regionis adspexisset, maxime idoneum ad muniendum locum credidit esse præter annem Aonni.' Similiter XL. 47. 'Post pau-

cis diebus alios decem legatos secum adduxerunt.' cap. 57. 'Post paucis diebus gens Bastarnarum, diu sollicitata, ab suis sedibus magna pedum equitumque manu Istrum trajecit.' Eodem modo dicuntur 'post paullo,' 'ante multo,' similiaque, de quibus vide ad XXI. 60. § 16. *Mox consule invito quidem, ordine immutato, Hav.*

§ 5 *Milites extrahi rem criminantes*] *Criminantis* Leid. 1. An forte librarius scribere voluit *criminati*?

Perpulere, ut forte temere] *Perpulchre ut forte temere* male Hav. *pepulere, uter forte temere* Leid. 2. quomodo etiam alibi peccatur. Voces enim 'pepuli' et 'perpuli' librarii etiam commutarunt I. 59. § 11. *ut autem et ut*, sive *uter*, hoc lib. c. 27. § 5. Sed rectum est, *perpulere*, id est, permovere. Vide ad III. 30. § 4. *perpulerunt* primæ edd. pro quo Aldus *perpulere* dedit: alterum in nullo cod. scripto obvium fuit.

§ 6 *Id male commissum ignavia hostium in bonum vertit*] Elegans oratio est, ut *vertit* accipiatur absolute; quemadmodum supra quoque monimus ad c. 27. § 9. Et 'ignavia hostium' septimo casu dictum est. 'Vertit' expone, versum est. *Rhen.* Recte Rhenanus. Plura vide ad c. 62. § 2. *convertit* Harl. 2. et Lipsiens. Sed, alia serie inducta, *ign. host. vertit in bonum* Leid. 2.

Priusquam ad conjectum teli veniretur] Membranæ Colonienses *ad jactum teli*. Modius. Pall. tres ac Campani ed. *ad conjectum teli*. Modii libb. vero *ad jactum teli*. Gebh. Ita *ad jactum teli venire* inf. viri docti Livio restituere conati sunt XXVI. 40. § 10. ubi plura. Verum et nostri in vulgatum conspirant. Temerarium itaque foret, unius auctoritatem reliquorum consensui præferre, præsertim quum et 'conjectus telorum' et 'conjicere tela' sæpius ap. Liv. obvia sint. Sup. II. 10. 'Clamore sub-

lato undique in unum hostem tela conjiciunt.' xxv. 16. 'Tela undique in Gracchum atque equites conjiciuntur.' Mox eod. cap. 'Jaculis maxime aperta corpora Romanorum, et quum undique ex altioribus locis in cavam vallem conjectus esset, transfiguntur.' xxviii. 14. 'Jam conflixerant cornua, quum, quod roboris in acie hostium erat, Pœni veterani Afriq. nondum ad teli conjectum venissent.' xxxviii. 27. 'Ne primum quidem conjectum telorum tulerunt.'

Quæ munitissimis tenuerant locis] Membranæ Colon. habuerant. Mod. Modii cod. habuerant. At Pal. 1. *quæ invictissimis tenuerant locis.* Gebh. *Invictissimis unus ad teli conjectum Voss. 2.* Quod peccatum vel literarum ac ductum similitudini, (præsertim si *munitissimis* olim scriptum fuit,) vel etiam ex glossa natum fuisse puto. 'Locum munitum,' intellige nempe natura; nam summis montium jugis se tutati fuerant, ut cap. præc. dixit, quo non facile hostes, ut eos depellerent, subire poterant. Sup. hoc lib. cap. 7. 'Regnum eum adfectare fama ferebat, quia nec collegam subrogaverat in locum Bruti, et ædificabat in summa Velia: ibi alto atque munito loco arcem inexpugnabilem fore.' v. 39. 'Placuit, cum conjugibus ac liberis juventutem militarem senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere, armisque et frumento conlatis ex loco inde munito Deos hominesque et Romanum nomen defendere.' Præterea in *mun. locis* Harl. 2. At præpositio, quæ a reliquis omnibus exsulat, commode etiam abesse potest. Eam natam puto ex prima littera vocis seq. Pro *tenuerant* inter lineas adscriptum erat *renuerant* in Leid. 2. in nullo autem habuerant obvinum fuit. Id igitur in Colon. Modii ex errore librariorum natum, qui voces has alibi sæpe commutarunt. Vide ad i. 12. § 4. et Nic. Heinsium ad Nason. Metam. iv. 57. Paulo

ante *relictisque castris*, addito τῶν *quæ*, Gaertn.

In adversas valles] Legerem *aversas*. T. Faber. Scribe *aversas*, quæ videlicet ipsis a tergo essent: nam frons castrorum ad alteram partem in Romanos vergebat. Lib. xxvii. c. 41. 'Nocte jugum superare, et in aversis vallibus consistere jubet:' alibi vocat 'supinas.' Lib. iv. c. 46. 'Repentino impetu Æquorum per supinam vallem fusi sunt.' Lib. vi. c. 29. 'Versus itaque in victorem terror et novo hoste et supina valle Romanam inclinavit aciem.' J. F. Gron. Licet omnes scripti, quibus utor, pertinaciter *adversas valles* præferant, ratio tamen docet, optime viros doctos *aversas* legendum esse monuisse. In finitis locis stupidi librarii voces 'aversus' et 'adversus' inter se commutarunt. Vide Gron. ad Liv. xxxiii. 8. § 11. xxxiv. 47. § 1. quæ supra notavi ad ii. 8. § 8. c. 11. § 5. infra hoc lib. cap. 45. § 2. iii. 70. § 4. iv. 22. § 4. c. 27. § 8. c. 46. § 6. ad Epit. lib. v. ad viii. 26. § 4. ix. 12. § 8. x. 34. § 4. xxii. 7. § 2. xxiv. 39. § 4. xxxvii. 7. § 15. xxxviii. 33. § 11. xxxix. 41. § 4. et quæ notavi ad Sil. ii. 618. et ad vii. 595. Adde Cort. ad Sall. Jug. cap. 93. et Oudendorp. ad Frontin. ii. 2. ex. 33. Pari modo verba 'avertere' et 'advertere' in membranis priscis confundi infra videbimus ad vi. 23. § 8. et jam supra etiam dictum est ad i. 12. § 10. Similiter 'aversari' et 'adversari' infra ad iii. 50. § 5.

Desilueret] Triga Pall. cum Campani ed. *desiliere*. Gebh. *Dissituere* Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hav. *desiliere* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi etiam præteritum in quibusdam Mss. formatur 'desilivi,' vel 'desilii.' Sed optimi scriptores *desilui* dicere maluerunt. Et ita hic præferunt reliqui codd. Vide hoc lib. cap. 10. § 11.

Ubi satis prædæ et victoria incruentâ

fuit] Pal. 2. *ubi satis prædæ ex vict.* Non æque concinne. *Gebh.* Legebrem *ibi* pro *ubi*. Nam non in vallibus, sed in castris. *T. Faber.* *Ibi*, ut *Faber* conjicit, solus habet *Hav.* Alibi sæpe vuculas illas a librariis turbari, inf. exemplis productis observabimus ad *xxvii. 5. § 2.* Deinde *satis prædæ ex vict. ex nostris Harl. 2. fragm. Hav. et Hav.* quod idem in *Oxon. B. L. 2. et N.* se reperisse *Hearne* professus est; et *J. F. Christianus* ex ingenio reponendum conjecit. Eam scripturam non æque concinam ac vulgatam pronunciat *Gebhardus*; judicii vero rationem nullam reddidit. At mihi illud *ex victoria* vicissim magis adridet, ut innuat *Livius*, satis prædæ partum in castris Æquorum, si ratio ineatur laborum, quos in iis depellendis exhausserint milites Romani; subindicans hac ratione, modicam tantum prædam in castris hostium inventam fuisse. Alibi vucula *et* cum præpositione *ex* commutari solet. Vide ad *xxvi. 45. § 1.*

§ 7 *Nec Patribus nec plebi*] *Nec a Patribus* est in *Leid. 2.*

Tanta quum gratia, tum arte præparaverant [eneratores] *Tum gratia tum arte* *Voss.* ambo, *Port.* *Lipsiens.* et *Hav.* Vide ad *vi. 23. § 3. tum gratia, tum ante properaverant* *Gaertn.*

Quæ non modo plebem, sed ipsum etiam dictatorem] *Qui non modo plebem* *Hav.* et *Lipsiens.* quod non modo plebem primæ edd. *quæ non modo plebem* demum in *Aldina* vidi, quæ reliquos *codd.* consentientes habet. Præterea *sed ipsum et dict.* *Voss. 2.* Quid librariis ita errandi causam dederit, dicam ad *xxii. 47. § 9.*

§ 8 *Namque Valerius post Vetusii consulis reditum*] Hæc scriptura superest non modo in edd. quas vidi, omnibus; sed etiam in *Voss.* utroque, *Leid.* utroque, *Hearn.* *pr. fragm. Hav.* et *Gaertn.* Quid a *m. pr.* in *Port.* scriptum fuerit, deletis prioris scripturæ vestigiis,

conjicere nequeo. Sed a *m. sec.* repositum est *Nam M. Valerius*: quomodo etiam præferunt *Lipsiens.* et *Hav.* *Num Marcus Valerius Harl. 2.* Sed *Manium*, non *Marcum*, dictatoris prænomen fuisse, supra dictum est ad *c. 30. § 5.* Præterea *Veturii consulis Voss. 2.* Vide ad *c. 19. § 1.*

Omnium actionum in senatu primam habuit pro victore populo] *In senatum* *Flor. Voss.* uterque, *Leid.* uterque, *Harl.* uterque, *Gaertn. fragm. Hav.* et *Hav.* Neque aliter primæ edd. ante *Froben. 1535.* quæ reposuit in *senatu.* Eadem lect. *ex codd.* exaratis hic solus *Port.* recte servat. Deinde voce auctius *pro victore populo vocem* est in *Harl. 2. Port. Hav.* et, *Hearnio* teste, *Oxon. N. et C.* Eadem lectio etiam *m. pr.* exstitit in *Voss. 1.* sed τῆ̄ vocem deinde notæ adjectæ, quibus librariis docere voluit, eam abundare, ac propterea delendam esse. 'Primam omnium actionum' eodem modo dictum est, quo 'Acarnanes sola gentium Græciæ' inf. *xxxiii. 16.* 'Excitis Acarnanum principibus, quæ sola Græciæ gentium in societate Macedonum manserat.'

Quid de nexis fieri placeret] Præpositionem exclusit *cod.* optimus *Leid. 1.* quem probandum reor. *Liv. xxvii. 16.* 'Interroganti scribæ, quid fieri signis vellet, Deos iratos Tarentinis relinqui jussit:' ubi ita ex melioribus *Gronov.* recte restituit, quem antea legeretur *quid fieri de signis vellet.* Sive nexis tertio, sive sexto casu capere malis. *Quid dixis fieri* *Flor.* a *m. pr.* Utrumque enim in usu esse dicitur ad *xlv. 39. § 4.* *Mox latio esset, pro relatio esset, perperam Harl. 1.*

§ 9 *Non placeo, inquit, concordia auctor*] *Ne placeo* *Klockian.* *Tum concordia actor* *Voss. 1.* et *Leid. 2.* sollemni scribarum lapsu, de quo jam dictum est ad *i. 26. § 5.* *Mox Medius filius male Harl. 1.* Vulgo edi-

tur *Medius fidius*, quod æque valet ac si quis scriberet *Mehercules*. Lege me *Dius fidius*. Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 35. § 2. ubi de hac formula jurisjurandi agit. Insuper male etiam *concordia* Leid. 1.

Ut mei similes Romana plebes patronos habeat] Ita Gron. 1665. et post eum omnes alii ediderunt; neque aliter est in Voss. utroque et in Klockian. Antea passim vulgabatur *Romana plebs*; quod præferunt etiam Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Romana plebis*, proxime verum, est in Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 24. § 2. Ceterum *nr̄i similes*, id est, *nostri similes*, Gaertn.

Neque frustrabor ultra cives meos, neque ipse] *Non frustrabor* Leid. 2. *nec frustrabor* Voss. 2. et fragm. Hav. Post *nec* interdum *neque*, et post *neque* interdum *nec* inferri, dicam ad IX. 9. § 14. At hic tamen vulgatum tuetur reliquorum codd. consensus. Perperam *frustrator* præfert Harl. 1. perperam etiam *finis meos* Leid. 1. qui non rectius mox *neque ipsa*, ut nec Harl. 1. *dict. ere*, pro *dict. ero*.

§ 10 *Discordiæ intestinæ, bellum exterum fecere*] *Et ext. bellum fecere* Hav. et *bellum ext.* fragm. Hav. Sed Livius libentissime conjunctiones omisit. Vide ad III. 68. § 4. Præterea *bellum hesternum* Gaertn. alibi sæpe obvio errore. Vide ad XL. 14. § 2. Insuper *facere* Lipsiens. aberrante scriba: *fecerat* Flor.

Pax foris parta est, domi impeditur] Probo quod Pal. 2. exhibet, *Pax foris parta domi imp.* Melius enim subintelligitur verbum substantivum 'est.' Sic paullo sup. c. 29. 'Senatus tumultuose vocatus tumultuosus consulitur.' Gebh. In nullo cod. eam, quam ex Pal. 2. Gebhardus laudavit, scripturam invenio. At dnæ priores voces a Port. male a m. pr. aberant. Male etiam *pax fori parta est* habet Hav. *pax foris est, porta domi imp.*

Gaertn. *foris pax parata est* Voss. 1. et Leid. 2. 'partus' et 'paratus' frequenti scribarum aberratione confundi, videbimus ad v. 6. § 1.

Dictatura se abdicavit] Pal. 1. *dictaturam a se abd.* Sic sup. idem cod. ac Pal. 3. c. 28. *abdicare consulationem jubentes*. Gebh. Pal. primi lectionem inter lapsus scribæ refero. Id non obscure indicat scriptura, quæ in Leid. 1. exstat, *dictator a se abd.* Ex hujus et vulgatæ lectionis conjunctione nata est illa, quam in Pal. 2. Gebhardus invenit. Recte dicitur quidem, 'abdicare se magistratu,' et 'abdicare magistratum;' nondum tamen alibi me legisse recorder 'abdicare magistratum a se.'

§ 11 *Adparuit causa plebis suam vicem indignantem magistratu abisse*] Sic pleraque habent exemplaria. Sed *plebis* vera est lectio, quia *suam vicem* dixit. Video et *plebi* posse legi. Sed prior lectio verior; sequitur enim 'prosecuti sunt.' *Sabell.* Hic quosdam nihil offenderet, scio. Verum hoc ausim dicere, si ita scripsit Livius, non recte usum pronomine *suam*. Dicendum enim fuisset *ipsius vicem*, non *suam vicem*. Hæc crassos lectores non movent. Castigandus est locus, et hoc modo legendus: *Apparuit causa plebi*, hoc est, plebes causam intellexit, *suam vicem indignantem magistr. ab.* Rhen. *Apparuit eum plebi suam vicem* Voss. 2. *apparuit eam plebi suam vicem* Leid. 2. *apparuit causâ plebi suam vicem* Leid. 1. Hinc palam fit, compendiosam scribendi rationem librariorum in errores perduxisse. Scriptum fuerat *câ*, id est, *caussa*: inde factum *eâ* sive *eam*, id vero mutatum in *eum*. Similiter et alibi peccatum in membranarum esse, dicendum erit ad xxxviii. 58. § 11. *plebis*, ut antea edebatur, superest in Port. Harl. 2. et Gaertn. Insuper *apparuit plebis caus. suam vic.* habet Hav. Ceterum *plebi*, ut Rhenano visum, quam *plebis*, quod Sabellico

placuit, longe præstat. Hoc enim in nullo, illud in meis omnibus, paucis tantummodo memoratis exceptis, exstat. In *plebis* ultima litera adhæsit ex prima vocis seq. Vide ad Liv. xxviii. 25. § 2. Neque Sahellicum a vera scriptura, quam per nebulam viderat, probanda revocare debuerat, quod mox inferatur 'prosecuti sunt.' Non modo enim *plebs*, ut reliqua collectiva, pro plurali accipitur, ut monitum sup. hoc libr. c. 5. § 2. sed etiam, respectu habito potius ad rem voce significatam, nempe homines plebeios, quam ad genus ipsius vocis, adjectivum generis masculini ei jungitur. Sup. i. 17. 'Adeo id gratum plebi fuit, ut ne victi beneficio viderentur, id modo sciscerent, jubere- rentque.' Ejus generis est 'pars in fugam effusi,' de quo adi xxvii. 1. § 8. Adde quæ olim notavi ad Sil. x. 307. Deinde *magistratu abiisse* Voss. ambo et Gaertn. Vide ad c. 4. § 2. *magistratu abesse* Hav. Vide ad Liv. xxvii. 44. § 3.

Itaque velut persoluta] *Ita velut persoluta* Leid. 1. Quod peccatum in membranis priscis frequens et passim obvium est. Vide ad xxi. 53. § 7. Ultima vox perperam prætermissa erat in Hav.

Decedentem domum cum favore ac laudibus prosecuti sunt] Puto *discedentem*. Isti alius locus, Cic. Verr. iv. 65. 'Itaque tum de foro, cum jam advesperasceret, discessimus.' J. F. Gron. Inf. ii. 48. 'Jussi armati postero die ad limen consulis adesse, domos inde discedunt.' Nepos in Themist. c. 4. 'Quum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas quisque discederent, mœnibusque se defenderent, Themistocles unus restiit.' 'Digredi domos' Liv. dixit hoc lib. c. 38. 'Ita et sua sponte irarum pleni et incitati domos inde digressi sunt.' Omnes quidem codd. vulgatum servant; at frequens admodum et infi-

nitis locis obvium est, voces has librariorum incertia commutari. Vide Nic. Heinsium ad Claudian. in Rufin. ii. 22. J. F. Gron. ad Liv. iii. 33. § 10. iv. 29. § 5. c. 52. § 8. xxv. 20. § 4. xxvii. 10. § 1. Cort. ad Sall. Jug. c. 20. et c. 23. Adde quæ notantur ad ix. 43. § 1. xxvi. 2. § 14. xxviii. 28. § 7. aliisque pluribus locis. Præterea *prosecuti sunt* Lipsiens. qui error frequenter a scribis in codd. vett. committitur. Vide ad ix. 29. § 3.

CAP. xxxii. § 1 *Timor inde Patres incessit*] *Tamen*, pro *inde*, Hav. Sed scriptum id est per compendium *tñ*. Hinc patet errorem ortum similitudine ductum. Tò *inde* enim concise exaratur *ñ*. Vide ad v. 18. § 8. Insuper in eodem cod. male omittitur verbum *incessit*.

Quamquam per dictatorem delectus habitus esset] *Dilectus* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

Tamen, quia in consulum verba jurassent] Exemplar scriptum habet *tamen quoniam*. Cur hoc mutatum sine causa? Rhen. Pall. omnes et Campani ed. *tamen quoniam*, quod merito mutatum queritur Rhenanus. Gebh. *Tamen quoniam* etiam omnes, quos consului, codd. præter Flor. et Hav. in quibus est *tamen quia*. Verum, id ex glossa natum esse, aliorum in *quoniam* conspiratio evincit. Alibi ita peccatur in scriptis libb. Vide ad xl. 13. § 7.

Per causam renovati ab Æquis belli] Eleganter, pro prætextu renovati belli. Ovid. Epist. Her. xx. 140. 'Candida per causam brachia sæpe tenet.' Ubi vid. Burmann. et quos ibi laudavit. Trist. ii. 451. 'Sæpe, velut gemmam dominæ signumve probaret, Per causam meminit se tetigisse manum:' ubi consulendus Nic. Heinsius. Πρόφρασιω hanc causam vocat Dionys. Halic. Antiq. vi. p. 375. Eodem modo *caussari* est fal-

sam pro vera causa, prætextum adferre, inf. III. 64. 'Consensum Patrum causabantur, quo per contumeliam consulum jura plebis labefacta essent.' Mox τὸ ἐστ ante *seditio* omititur in Flor.

§ 2 *Et primo agitatum dicitur de consulum cæde*] *Quia primum agitatum Lipsiens. Et primum agitatum Port. Primumque agitatum Harl. 2. Præterea ducitur, pro dicitur, male Harl. 1. Ea autem verba infinitis locis a scribis commutari, dicitur ad XXXVIII. 43. § 1.*

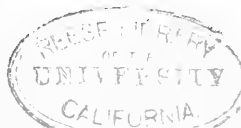
Nullam scelere religionem exsolvi] *Solvi Leid. 2. a m. pr. Sed 'exsolvere' pro solvere Livio frequens. Ita 'exsolvere religione.' Vide quæ notantur ad Liv. VII. 3. § 9. 'exsolvere fidem' XXI. 23. 'Agrum, misso Romam Quinto filio, vendidit, fidemque publicam inpendio privato exsolvit.' 'Exsolvere nodum erroris' XL. 55. 'Homo unus omnium, qui nodum hujus erroris exsolvere possit, in potestate tua est Xychus.'*

Sicinio quodam auctore] *Siccinio Hav. quomodo is alique codd. etiam alibi præferunt. Vide ad c. 40. § 14. c. 58. § 2. et pluribus locis. In Port. prima lectio erasa erat, ut ne vestigia quidem adparent: m. secunda deinde adscriptum Sicino. Sed sic uno, pro Sicinio, præfert Lipsiens. Cinio Leid. 1. et Harl. 1. Σικίνιος vocatur Dionys. Halic. VI. p. 375. et alibi sæpe. Verum SICINIVS, non SICINIVS, id nomen in nummis et marmoribus constanter scribitur. Præterea *actore* Voss. 1. De quo lapsu libreriorum vide ad I. 26. § 5. et mox hoc ipso cap. § 3.*

In sacrum montem recessisse] Ita primus Aldus vulgavit. Neque aliter est in codd. omnibus. Priores male habuerunt *recessisse*. Literas r et s frequenter in membranibus confundi, videbimus ad XXVI. 51. § 4.

Trans Anienem amnem, tria ab Urbe millia passuum] *Est verbum hic omis-*

sum rursus inserte. *Trans Anienem amnem est, (subauditur mons sacer,) tria ab Urbe mill. pass. Rhen. Et Campani cd. et Pal. 2. omittunt τὸ ἀμνην. Et quis putet, Livii temporibus ita ignotum fuisse, ut adjecto opus fuerit, esse amnem; ne oppidum, aut castrum, aut aliud aliquid intelligeretur? Pal. 1. habet trans Anienem Aninum. Vides quam multa auctoribus inculcentur. Gebh. At vocem amnem servant omnes nostri; neque eam ab ullo Oxon. abesse Hearne monuit. Nimis calide itaque Gebhardus editionis antiquæ et unius scripti codicis, (quem ipse toties nuperum ac novitium, et passim interpolatum esse questus est,) auctoritatem consensui codd. reliquorum prætulit. Præsertim animadversione digna est ratio, qua iudicium tueri conatus est; Anienem Livii tempore omnibus cognitum fuisse, ideoque opus non fuisse, ut, ne lectores errarent, vox amnem adderetur. At pariter Dionys. Antiq. VI. p. 375. Ὅρος τὶ καταλαμβάνονται πλησίον Ἀνίητος ποταμοῦ κείμενον. Plut. in vita Marci Coriol. pag. 216. Καὶ καταλαμβάντες ὕδρος, ἃ νῦν ἱερὸν καλεῖται, παρὰ τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν ἑκαθέξοντο. Appian. Alex. in Hannib. p. 335. Ἀπὸ δύο καὶ τριάκοντα σταδίων τῆς Ῥώμης ἐστρατοπέδουσεν ἐπὶ τοῦ Ἀνίητος ποταμοῦ. Quorum Dionys. et Plutarch. eandem, quam hic Livius, rem narrant. Ne vero quis excipiat, Dionys. Plutarch. et Appian. res Romanas Græcis scripsisse, quibus plerique loca Romæ vicina incognita erant, eandem similesque voces sæpe etiam Liv. addidit. Ut hoc lib. cap. 26. 'Nocte in Urbe nunciatum est, exercitum Sabinum prædabundum ad Anienem amnem pervenisse.' c. 64. 'Quum cædes et incendia circa Anienem flumen fecissent.' VI. 42. 'Bellatum cum Gallis eo anno circa Anienem flumen, auctor est Claudius.' XXVI. 10. 'Inter hæc Hannibal ad Anienem fluvium tria millia passuum*

ab Urbe castra admovit.' Sane non minus notiores, quam Anio, fuerunt Tiberis et Allia; et tamen illis vocem 'amuis,' 'fluvius,' vel 'flumen' addere non dubitavit Livius: Ita sup. 1. 7. 'Herculem in ea loca, Geryone interemto, boves mira specie abegisse memorant, ac prope Tiberim fluvium loco herbido, ut quiete et pabulo læto reficeret boves, et ipsum fessum via procubuisse.' v. 37. 'Qua flumen Allia Crustumini montibus præalto defluens alveo haud multo infra viam Tiberino amni miscetur.' vi. 28. 'Castra interim hostium haud procul Allia flumine posita.' Quis ignorat, Tarquinium Priscum Romanorum regem fuisse? Potuisset itaque adjectio vocis *rex* superflua videri. Eam tamen Livius addidit 1. 46. 'Hic L. Tarquinius Prisci Tarquinii regis filius neposne fuerit, parum liquet.' Vide ad xxxviii. 48. § 5. Similiter sapius Livius vocem 'urbs' vel 'opidum' adposuit, licet eo nomine urbem indicari nemo dubitaret. Vide ad xxxviii. 9. § 4. Auctior hic cod. Oxon. N. quem Hearne consuluit, exhibens *trans Anienem amnem via Numentana tria ab Urbe millia passuum*. At voces *via Numentana* adscitæ videntur ex iii. 52. 'Via Nomentana, cui tum Ficulnensi nomen fuit, profecti castra in monte Sacro locavere.' Contra vocem *est*, quam Rhenanus in suo invenerat, habent etiam Leid. 1. et Harl. 1. eamque geminam esse puto, et ideo in contextum recepi, ita totum locum distinguens: *in sacrum montem secessisse (trans Anienem amnem est) tria ab Urbe millia passuum*. Simili interjectione usus est Liv. inf. xlii. 28. 'Inde Subota (insula est interjecta Eleæ et Atho) trajiciunt.' Plura exempla infra videri possunt ad xl. 57. § 3. Posses etiam distinguere, *in Sacrum montem secessisse. Trans Anienem amnem est tria ab Urbe millia passuum*: nam et hoc loquendi genus impense Livio amatur, ut pro-

nomina omittat. Ita plures codd. supra præferbant 1. 1. 'Brevi stirps quoque virilis ex novo matrimonio fuit. Ascanium parentes dixere nomen:' ubi vulgo editur, *cui Ascanio*. Vide quæ ad eum locum Gron. notavit. Vide ad v. 34. § 9. Neque morari debet, quo minus alterutra lectio recipiatur, quod mox τὸ est bis repetatur, et illis insuper τὸ esse subjiciatur. Id enim et alibi a Livio factum esse, docebunt exempla quæ laudantur ad xxxv. 1. § 12. Deinde *millia passuum* Harl. 1. et Klockian. Vide ad v. 26. § 5.

§ 3 *Ea frequentior fama est, quam ejus Piso auctor est*] *Sat frequentior fama est* Lipsiens. *ea frequentior facta est fama* Voss. 1. *ea frequentior est facta fama* Leid. 2. Sed mox sequitur 'secessionem factam esse;' et inde τὸ facta huc translatum est. Deinde *Piso actor est* Voss. 1. *Piso actorē* Leid. 2. 'actor' et 'auctor' inter se commutari modo dictum est ad hoc cap. § 2. Mox alio ordine digestis vocabulis *in Avent. factam secess. esse* Hav. Ceterum sententiam Pisonis, quam minus frequentem fuisse Livius testatur, tamen Sallustium secutum esse, qui Romanos bis per secessionem armatos Aventinum occupasse narrat in Jug. c. 31. observavit Duk. ad Flori 1. 23.

§ 4 *Rem nullam, nisi necessariam ad victum, sumendo*] *Nullam rem* Hav. Mox *esse tenuerunt* transpositis literis Leid. 1. pro *esse tenuerunt*. Vide ad xl. 26. § 5. Paulo ante etiam *ii sine ullo duce, pro Ibi*, Haverk.

§ 5 *Metuque mutuo suspensa erant omnia*] *In mentem venerat, legendum esse suspecta erant*. Eas enim voces ita in Mss. commutari videbam xxxiv. 27. § 10. Nunc vero censeo, optime *suspensa* defendi posse et exponi, ob mutuum metum omnes, qui Romæ manserant, anxios ac sollicitos fuisse. Ita Cic. 'metu suspensus' dixit Orat. Agrar. 1. 8. 'Solli-

citam mihi civitatem suspicione, suspensam metu, perturbatam vestris legibus, et concionibus, et seditionibus, tradidistis.' Apul. Met. x. p. 232. 'Ingenti angore oppido suspensus expectabam diem muneris.' Ita ipsum timorem *suspensum*, id est, qui homines suspensos seu sollicitos reddidit, vocavit Ovid. Epist. Heroid. xvi. 83. 'nec te, Pari, munera tangant Utraque, suspensi plena timoris, ait.'

Timere relicta ab suis plebes violentiam Patrum] Pal. 1. *violenta Patrum*. Ita Hor. Od. iv. 12. 19. 'amara curarum.' iv. 4. 76. 'acuta belli.' Propert. Eleg. i. 15. 1. 'levitatis dura.' Eleganter Quintilian. Pater Declam. v. 4. 'Tristissimæ necessitatis abruptum.' Gebh. A suis Voss. 1. Leid. 2. et Hav. *ob suis*, manifesto veræ lectionis vestigio, Leid. 1. Deinde *plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaerto. fragm. Hav. et Hav. *plebis* Leid. 1. Vide sup. hoc lib. ad c. 24. § 2. *Violenta Patrum*, quod Gebhardus in uno Pal. invenit, et inde etiam protulit Gron. in prima ed. notarum ad Liv. xxxvi. 27. dictum foret pro 'violentos Patres;' qua locutione viri docti Livio ex Mss. vindicantur *tarda nomina*, pro *tarda nomina*, vii. 21. § 8. ubi plura vide. Quum tamen omnes codd. quos vidi, vulgatum servant, potius videtur, ut receptæ lectioni adhæreamus. Et ea videtur etiam Gronovii sententia fuisse, qui in iteratis edd. non modo dicto loco exemplum hoc simul cum Pal. varia lectione sustulit, verum etiam ejus scripturæ ne ad hæc quidem verba meminit, licet alia ibidem memorata, sed postea prætermissa, ad sua loca retulerit.

Timere Patres residem in urbe plebem] *Residere in urbe plebem* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. quum a m. pr. scriptum fuisset *reside*. Sed meliores nihil a vulgato recedunt. Credibile est, ex notis errorem or-

tum esse, ac librarios *residē*, id est, *residem*, et *resid'e*, id est, *residere*, confudisse: *residem* autem Doujatius exponebat, otiosam. Eo sensu hanc vocem sæpe obcurrere verum est, etiam ap. Liv. xxv. 6. 'Clamorem pugnantium crepitumque armorum exanimus resides ipsi ac segnes.' Dubito tamen, an ita hic accipi possit, et non potius per 'plebem residem' intelligenda sit *plebs*, quæ in Urbe permansit, quæ in ea adhuc residet; quo sensu certe 'residens' ab eadem origine deductum sæpissime obcurrit. Mox *eam manere, an abire* alio ordine Hav.

§ 6 *Quam diu autem tranquillam, quæ secesserit, multitudinem fore*] *Quam diu ante tranquillam* Gaertn. Sed solent etiam alibi librarii voces *ante* et *autē*, id est, *autem*, commiscere. Vide ad Liv. xxvii. 35. § 7. *quam diu autem contingeret, tranquillam* Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. Verum interpositam vocem non Livium auctorem habere puto, sed scribas librarios; qui, ut sæpe alibi, ita hic etiam, orationem per infinitivum conceptam ferre non potuerunt. Præterea *quam diu enim* primæ edd. usque ad Mediol. quæ a. 1505. reposuit *quam diu autem*. Ejus lectionem deinde adoptavit Aldus, qui etiam primus vulgavit *quæ secesserit*, quum vetustiores præferrent *quæ secesserat*. In utroque consentiunt codd. quos adhibui. Præterea *rd fore* deest in Flor.

Si quod externum interim bellum existat] *Si quid hesternum* Gaertn. Passim in confundendis vocibus 'externus' et 'hesternus' librarii lapsi sunt. Vide ad xl. 14. § 2. Præterea *exstat* Leid. 2. Quæ lectio ex glossa nata videtur. Vide ad iii. 38. § 2. *Exsistat*, id est, subito oriatur. Vide Gron. ad Liv. xxv. 21. § 3. et Burmann. ad Nason. Met. ii. 264.

§ 7 *Spem reliquam ducere*] Si qui libb. scripti non haberent *ducere*, id cum illis inducerem, quod et suadere

videtur ' profecto.' Duk. Eamdem etiam mentem Klockio fuisse puto, qui vocem *ducere* in cod. suo circulis circumscripsit. Interim tamen omnes codd. in τφ *ducere* servando conspirant.

Eam per æqua, per iniqua reconciliandam civitati esse] *Reconciliandam* Leid. 2. *reconcilianda* Hav. Ex prioris cod. vestigiis conjici posset, legendum esse *eam per æqua, per iniqua reconciliandum civitati esse*. Certe id Klockio visum fuisset, si simile quid in cod. suo reperisset, quemadmodum colligo ex illis quæ notavit ad Liv. 11. 2. § 5. ubi vel invitit codd. ex sola conjectura similem locutionem Livio obtrudere conatus est. Verum quamvis optimi alii scriptores ita sæpe loqui soliti sint, ita tamen et Livium loqui voluisse nondum constat; certe ita locutum fuisse ex indubitato testimonio nondum liquet, ut dicendum ad Liv. vi. 35. § 2. et ad XXXVIII. 8. § 10. Præterea *reconciliandam esse civitati esse* Leid. 1. ut verosimile sit, primum ejus lectionis auctorem ita indicare voluisse, se duplicem scripturam invenisse, quarum altera τδ *esse* voci *civitati* præmittebat, altera postponebat.

§ 8 *Placuit igitur oratorem ad plebem mitti*] Scribendum est, quemadmodum habet codex Borbetomagensis, *Sic placuit igitur orat.* Sic, hoc est, ad reconciliandam concordiam civitati. Itaque non est supervacaneum. Rhen. Rhebanus, *Sic placuit igitur oratorem*, ex nescio quo cod. Pal. 2. vulgatæ lectioni subscribit: ceteri seorsum eunt distinctione, *civ. esse placuit. Igitur orat. ad pleb. mit.* Gebh. Emendationem Rhenani Sigonius recepit; sed reliqui omiserunt. Certe nullus codd. meorum, excepto Flor. vocem ab eo additam agnoscit. Nec video etiam cur adscisceretur; præsertim quum τφ *igitur* satis indicetur, quod per *Sic* indicari Rhenanus estimavit. In Hav. voces *igitur ora-*

torem ad plebem mitti librarii negligentia omittebantur. Eadem autem distinctio, quam in Pall. 1. et 3. Gebhardus invenit, mihi quoque in Lipsiens. obvia fuit. Sed verior est, quæ vulgo exstat. Mox *Menemium Agrippam* Voss. 1. et Leid. 2. *Meneium Agripam* fragm. Hav. a m. pr. *Menevium Agripam* Hav. Vide ad c. 16. § 7. Insuper *virum faciendum* transpositis vocabulis fragm. Hav.

Quod inde oriundus erat, plebi carum] Puto his verbis indicari, gentem Meneniam olim plebeiam fuisse, ac deinde vel ipsum Agrippam vel aliquem e majoribus illius inter patricios adlectum. Nam gentem Meneniam tum patriciam fuisse ex eo constat, quod et hic Agrippa consul fuit, ut est supra c. 16. et ap. Dionys. Halic. v. 44. et vi. 96. Et filium habuit Titum, nepotem Agrippam Menenios, utrosque itidem consulatu functos, quo tempore nondum plebs ad consulatum admittebatur. Livius inf. c. 51. iv. 13. Dionysius ix. 27. et Fasti Capitolini a. CCLXXVI. et CCCXIII. Duk. *Inde oriundus* recte Doujatius exponit, ex plebe oriundus. Quærit deinde, quemadmodum Agr. Menenius, qui c. 16. consul fuisse dicitur, ex plebe oriundus esse dici possit, quum hoc tempore plebi nondum aditus ad honores concessus esset? Tandem autem probabilius esse credit, eum a Bruto et Poplicola (senatum, qui Tarquinii Superbi crudelitate exhaustus erat, supplementibus) ex plebe in ordinem patricium adlectum fuisse. In quo nihil est quod reprehendi queat. At illud censoria nota dignum est, quod, eum per paternum genus ex patriciis fuisse, materna origine plebem adtigisse, dici non posse credat ob hanc rationem, quia nondum connubium plebi cum Patribus erat. Incertum quidem est, utrum Menenius dimidius Patrum, dimidius plebis fuerit; additam tamen causam, quod eo tempore plebi

cum Patribus connubia interdicta essent, falsissimam esse, et omni antiquitati adversari contendo. Ex Livio enim patet, decemviros demum patriciorum et plebeiorum promiscua matrimonia prohibuisse. Ita enim inquit iv. 4. 'Hoc ipsum, ne connubium Patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis?' Addit Dionys. Halic. ea vetita fuisse altera duarum tabularum, quas decem prioribus postea decemviri addiderunt, ejusque legis veram causam exstitisse, neutriusque ordinis gentes nuptiarum vinculo junctæ in concordiam coirent, Antiq. Rom. l. x. p. 684. *Τὸς λοιποὺς συγγράψαντες νόμους ἐν δέλτοις δυσὶ, καὶ ταύτας ταῖς πρότερον ἐξενεχθείσας προσέθηκαν ἐν αἷς καὶ ὕδρὸς ὁ νόμος ἦν, μὴ ἐξεῖναι τοῖς πατρικίοις πρὸς τοὺς δημοτικὸς ἐπιγαμίας συνάψαι, δι' οὐδὲν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕτερον, ἢ τὸ μὴ συνελθεῖν εἰς δμῶσιαν τὰ ἔθνη γάμων ἐπαλλαγαῖς καὶ οἰκειότητων κοινωσίᾳ συγκερασθέντα.*

Nihil aliud, quam hoc, narrasse fertur] *Quum hec* Harl. 2. Ceterum verba, *carum*. *Is, intronissus in castra, prisco illo dicendi et horrido modo nihil aliud, quam hoc, narrasse*, omnia, inquam, hæc verba librarii incuria desiderantur in Harl. 1. Sola vox *modo* deerat in Leid. 2. Solum pronomen *Is* in priscis edd. usque ad Aldum, qui primus addidit. Id etiam exstat in reliquis codd. exaratis. Præterea *horriendo modo* præfert Lipsiens. cujus librarius credi potest indicare voluisse, se duplicem lectionem *horrido* et *horrendo* in cod. suo invenisse, easque hac ratione junxisse. Sed verum est vulgatum. Cic. in Bruto c. 17. 'Antiquior est hujus sermo, et quædam horridiora verba. Ita enim tum loquebantur.' c. 31. 'Ut vita, sic oratione durus, incultus, horridus.' in Orat. c. 5. 'Quod ipsum alii aspera, tristi, horrida oratione, neque perfecta, neque

Delph. et Var. Clas.

conclusa.' c. 9. 'Putant enim, qui horride inculteque dicat, modo id eleganter enucleateque faciat, eum solum Attice dicere.' 'Horrida verba,' sed alio sensu pro minarum plenius, inlustrat Broekhus. ad Tibull. Eleg. i. 5. 6.

§ 9 *Non, ut nunc, omnia in unum consentiebant, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat*] In vet. volumine legitur *consentiant*. Et mox, *suus sermo fuerit*. Arbitror scribendum, *non, ut nunc, omnia in unum consentirent, . . . suus sermo fuerit*. Porro convenient modi, si ad narrantis Livii verba retuleris. *Rhen. Pall. 1. ac 3. consentiant*, ut ex suo quoque produxit Rhenanus; qui tamen ulterius sic legendum statuit: *non, ut nunc, omnia in unum consentirent, . . . suus sermo fuerit*. Valde confragose. *Pal. 2. omnia in unum consenserant*. *Gebh. Consentiant Flor. Consenciant Harl. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. consentiant Voss. ambo, Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Neque aliter Port. a m. pr. qui a m. sec. ostentat consenserat: quod ipsum est in Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. Deinde suus sermo fuerit Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Hav. fuerit etiam Aldus in contextum admiserat, sed inter errata iterum fuerat reponendum monuit. Fuit est in Gaertn. quomodo forte datum est errore librarii pro fu'it, id est, fucrit. Vide ad xl. 14. § 10. Hinc jam constat, ex meis codd. unum tantum Haverk. *consentiebant*, unum etiam Harl. 1. *fuerat*, ut vulgo editur, servasse: quam ob causam tanto verosimilior redditur emendatio Rhenani, orationi obliquæ, qua Livius utitur, adprime conveniens, licet ea Gebardo non placeat, et valde confragosa vocetur. Eam receperunt in contextum Vascosan. 1542. ed. Basil. 1555. eodemque tempore Sigonius. Sed Sigonio recentiores mox iterum*

Livius.

18 Y

ejecerunt, priori lectione revocata; quorum exemplum secutus sum, ne nimium conjecturæ tribuisse videar. Perperam Curio *consentiebant* servans, tamen admisit *fuerit*.

Sua cura, suo labore ac ministerio] Suoque lab. ac minist. Leid. 2. qua forma dixit c. præc. § 1. ex emendatione Gronovii *fugatque, et exiit* ubi vide. Reliqui tamen codd. nihil variant, quorum auctoritatem conspirantem propterea uni dissentienti præferendam puto. Mox *voluntatibus frui, pro voluptatibus*, fragm. Hav. a m. pr. Vide ad v. 6. § 3.

§ 10 *Nec dentes conficerent] Optimi codd.* Leid. 1. et Harl. 1. *nec dentes quæ conficerent: qui conficerent* Flor. Quid librarii voluerint, cogitent acutiores. Certe errarunt.

Hac ira, dum ventrem fame domare vellent] Ventrem omittit Leid. 1. *fame* Hav. Præterea *dictare, pro domare*, præfert Voss. 2. At omnia ex dormitantium librorum negligentia nata sunt. Ceterum si vera habenda, quæ notantur sup. ad l. 40. in fine, vulgata lectio ferri nequit, et vel *dum volunt* scribendum est, vel, quod melius puto, *quam vellent*. *Dum* enim hic pro ‘dummodo’ vel ‘donec’ capi non potest, sed reddi debet per ‘interim dum,’ quo sensu indicativum requirit.

§ 11 *Nec magis ali, quam alere eum] Td ali* deest in Lipsiens. *ta ali quam* in Gaertn. *aliquem alere* Flor. *nec magis ali, quam alere, quam alere eum* præfert Port. a m. pr. pro quo m. altera emendatum *nec magis nutrimentum aliquem alere, quam alere eum*.

Reddentem in omnes corporis partes hunc, quo vivimus vigemusque, &c. sanguinem] Pal. 2. nutrimentum reddentem: neque secus Campani ed. *reddentem nutrimentum in omnes*. Gebh. *Redeuntem* Voss. 2. Deinde *partes nutrimentum hoc, quo vivimus* Harl. 2. Capi posset per epexegesin, *reddentem nutrimentum hoc, quo vivimus,*

qui est sanguis. Sed nihil muto: inconstantia enim librorum, modo hic, modo alibi τδ *nutrimentum* inseverentium, vocem supposititiam esse non obscure indicat. Præterea *huic, pro hunc*, Lipsiens. *hinc* Leid. ambo, Gaertn. fragm. Hav. et Hav. Quod licet forte defendi posset, vulgato tamen non præferam.

Divisum pariter in venas, mature confecto cibo, sanguinem] O nugatorum, qui hic, pro maturum conf. cibo sang. scripsit *mature conf. cibo sang.* intelligens, a ventre mature confici cibum. Rhen. Campani ed. *mature confecto*, quod nugatorum pronunciat esse Rhenanus. Pall. 1. ac 3. *mature confecto cibo:* at Pal. 2. *mature confectoque cibo sang.* Gebh. *Mature* primum obvium fuit in ed. Aldina, quam lect. ex codd. nostris solus tantum præfert Hav. *mature* vero est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. At *maturum*, quod Rhenanus revocavit, præferunt Leid. 1. et Harl. antiq. cum omnibus Aldina antiquioribus edd. Id etiam genuinum et unice verum videtur.

§ 12 *Quam intestina corporis seditio similis esset iræ plebis in Patres] Quoniam intestina* Port. a m. pr. contra sensum Livii, cui *quam similis esset* ponitur pro ‘quantopere similis esset;’ de quo usu voculæ *quam* vide ad iv. 31. § 2. Præterea *similis iræ plebis in Patres* Harl. 2.

CAP. XXXIII. § 1 *Agi deinde de concordia captum] Cum hæc seditio propter nexos cæperit, ut ipse paulo ante dixit, ubi de Valerio loquitur c. 31. ‘Retulitque,’ inquit, ‘quid de nexis fieri placeret,’ mirum est, Livium ne nnum quidem verbum amplius de nexis dicere, quomodo tandem cum iis actum: ideoque ex Dionysio senatnconsultum factum recitare placuit, sed ex cod. utcumque Latino, nam cod. Græci copiam habere nequivimus. Is itaque l. vi. p. 405. in*

oratione Menenii Agrippæ hoc senatusconsultum de nexis refert: 'Debentes pecuniam, nequeentesque dissolvere, liberari eos solutione æquum censemus: ac si corpora jam aliquorum præfinito tempore legitimo detinentur, ipsa quoque iudicamus libera: et quicumque, capti iudiciis, rem suam condemnationibus tradiderint, hos quoque liberos esse volumus, damnationesque eorum tollimus, irritasque facimus. Ac sic igitur præteriti temporis contractus, qui nobis afferre visi sunt seditionem, corrigimus: futuri vero deinceps, quemadmodum, o plebei, vobis senatuique communiter consultantibus videbitur, lege quoque sanciente, ita illi se habeant.' Hæc ille. Est et lex tribunicia, quam Livius hoc loco sacram vocare videtur, ab eodem descripta Dionys. quam apud eum lector quærat. Nos ad alia festinamus. *Glar.* Alio ordine Pal. 2. *Agi de conc. deinde capt.* Gebh. Præpositio de desideratur in Leid. utroque, quæ intercidit ob syllabam ultimam proxime præcedentis voc. *deinde*. Nisi potius dicendum, ea voce in duas divisa, scribi debere, *Agi dein de conc. capt.* Certe *dein* Livio valde amatum fuisse, ac sæpius in *deinde* degenerasse, videbimus ad III. 3. § 6. Similiter variant codd. XXXVII. 51. ubi editur, 'Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore;' sed codd. mei quoque τὸ de non agnoscunt. Mox *concessumque cond.* omisso τῶ in Flor.

Quibus auxiliatio adversus consules esset] Legendum, ut habent Pall. tres ac Campani edd. *quibus auxilii latio*. Mirum, fuisse mutatum. *Gebh.* Et hoc novum. Nam Curionis quoque, non modo omnes ante illum edd. *auxilii latio*. J. F. Gron. Omnes nostri etiam *auxilii latio*, nisi quod in Port. a m. pr. fuerit *auxilio latio*. *Auxiliatio* demum vidi in Gruterianis, sed, ut existimo, operarum aber-

ratione. Verosimile enim non est, Gruterum vocis barbaræ et alibi non obviæ usum Livii auctoritate probare voluisse. Videndus etiam est Gron. in priori ed. Observ. I. 18. ubi *auxilii latio* eodem modo dici docet, quemadmodum 'suffragii latio' ap. Liv. et Plin. 'legum latio' apud Cic.

Neve cui Patrum capere eum magistratum liceret] *Ne cui Patrum* Harl. 1. *neve cui capere Patrum* Harl. 2. *neve cuiquam Patrum capere* Gaertn. Tum vox *eum* omittitur in Leid. 2.

§ 2 *Ita tribuni plebei creati duo*] *Ita* evulgarunt, cum omnes Mss. contra exhibeant, *Ita tribuni plebei creati duo*. Gebhardus. Infra XXXIV. 56. 'Quum milites, qui in legionibus urbanis erant, frequentes tribunos plebeios adissent:?' ita vulgo adhuc ibi editum. Verum quemadmodum nullum cod. quos adhuc consului, hanc lectionem præferre eo loco dicendum erit, ita neque hic in ullo eam inveni, nisi in solo Lipsiens. Nam *tribuni plebis* habet Gaertn. *tribuni plebi* Leid. 2. et Hav. *tribuni plebei* vero, ut Gebhardus ex suis profert, reliqui omnes. Quod non in Livio tantum frequens est, sed in Cic. Varr. Sall. aliisque obcurrit. Vide Victor. ad Cic. ad Famil. VII. 27. Voss. Gramm. IV. 20. etiam quæ notantur ad c. 58. § 9. ad III. 56. § 11. c. 64. § 8. 10. et 11. et alibi. *Ita plebeiscitum*, pro *plebiscitum*, infra est in Voss. XXXV. 40. 'Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex senatusconsulto plebeique scito:?' ubi vide. Præterea, *Inita tribuni plebei*, pro *Ita tribuni plebei*, duabus literis male redundantibus, Leid. 1. *Itaque tribuni plebi* Leid. 2. Alibi sæpe voculæ *Ita* et *Itaque* commutantur. Vide ad XXI. 53. § 7. *Ibi tribuni plebis* Gaertn.

C. Licinius et L. Albinus] Hi primi tribuni plebis creati sunt ex Livii sententia. Porro autem assentior quibusdam libb. Mss. qui non hunc

solum, sed etiam alium *L. Albinum* et *M. Albinum*, de plebe homines, quos infra commemorabit Livius v. 40. et vi. 30. *Albinos* vocant. Est enim verisimile, si qui duo nomina ferrent, caruisse eos cognomine, prænomen autem et nomen tulisse, id quod in 'ius' desinit. Albinus autem Postumiorum, qui patricii sunt, est cognomen. Idem de 'Latiuius' ante dictum est ad Epitom. lib. 11. Dissentit autem a cæteris scriptoribus omnibus Livius in horum tribunorum nominibus recitandis. Dionysius enim vi. p. 410. Δεόκιον Ἰουόνιον Βροῦτον, Γάϊον Σικίνιον Βελλοῦτον: itemque Plut. in Poplic. immo in Coriol. p. 216. et Suidas in voce Δήμαρχου tradiderunt: parique ratione Peditanus in Cornelianæ, 'C. Sicinium L. F. Bellatum, L. Junium C. F. Paterculum' edit. ['Si Livium citat auctorem Peditanus, et nomina a Peditano illa proferuntur ex Livio, quomodo dissentire potest Livius ab eo? Potius itaque existimandum, corrupta fuisse hæc nomina apud Livium. Robortellus Emend. 11. 29. ex *Sicinio* per erratum scriptum *Licinium*, et ex *L. Junio, Albinum*.'] Quamquam apud eum mendum esse puto. Legitur enim *L. Sicinium Velutum*, cum ex Græcorum auctoritate *C. Sicinium Bellatum* legendum esse videatur. Bellutus autem belluæ similem significare docet Festus. De duobus tribunis plebis primum creatis citat auctorem Livium Peditanus. *Sigon. G. Latinius*, pro *C. Licinius*, Pal. 1. *Gebh. C. Licius* Voss. 1. *C. Latinius* Voss. 2. *C. Lucinius* Harl. 2. *C. L. Licinius* Lipsiens. *consules Licinius Gaertn.* Mox *L. Albinus Hearnii* Oxon. B. et C. quomodo hoc loco scribendum Sigonio adsentit Jac. Periz. in Animadv. Histor. c. 10. p. 420. Ex illis, quæ Glareanus notis Sigonii inseruit, jam constat, Robortellum existimasse, Livium ex Asconio emendandum, eoque præeunte

legendum esse *C. Sicinius et L. Junius*. At recte Sigonius postea vulgatam Livii scripturam adversus Robortellum vindicavit, et ex Livio potius Asconium emendandum esse docuit Emend. 1. 33. Pro *C. Licinius* enim *C. Sicinius* reponi non posse, quod eum tertio loco inter quinque tribunos ipse Livius mox memoret. Ita enim *Licinius*, ex qua gente tamen Γάϊον καὶ Πόπλιον Δικιννίου inter quinque primos tribunos recenset Dionys. honore injuste depelleretur, *Sicinius* vero absurde bis nominaretur. Neque pro *L. Albinus* vel *L. Albinus* reponendum esse *L. Junius* ex Asconio, sed ibi potius pro *L. Junius* ex Liv. legendum *L. Albinus*; quoniam veteres ejus libri olim impressi habent *Lavinius*, quod facilius in *L. Albinus*, quam, ut P. Manutius fecit, in *L. Junius* mutari potest, et quidem tanto magis debet, quod *Paterculus*, (quomodo Asconius sive *L. Junium*, sive *Lavinium* cognominatum refert,) inter gentis Junia cognomina alibi non reperiatur, aliique Junio illi *Bruti* cognomen tribuant: unde *Paterculus* potius *Albinorum* cognomen videri potest. Reponit insuper Robortello, Asconium quidem auctorem Livium in numero primorum tribunorum professum fuisse, non idcirco tamen illum in eorundem nominibus citasse. His non permotus antecessorum Parisiensium primicerius (Donjatium puto) Robortelli sententiam paullum immutatam recoxit; sed ita, ut neque ad Sigonii responsum, neque ad ipsam Livium satis diligenter advertisse videri possit. Legit itaque hoc loco *C. Sicinius et L. Junius*: ne vero vel *Licinius* præteritus, vel *Sicinius* bis memoratus foret, mox verbis seqq. reponebat in his *Licinium fuisse*. At argumentis, quibus Sigonius *Albinii* mentionem firmabat, et ex hoc loco Asconium potius emendandum evincebat, nihil respondit, neque vel verbo

monet, cur ita censeat: immo ne advertit quidem eam lectionem nullo modo obtinere posse. Ita enim Livius diceret 'Licinium fuisse seditionis auctorem;' in quo non modo omnium aliorum narrationi adversaretur, qui tradunt inter præcipuos seditionis concitatores fuisse Sicinium, et Licinii in ea re ne quidem meminerunt, (vide Dionys. Hal. Antiq. vi. p. 375. et Plut. in Coriol. p. 216.) sed et sibi ipsi, qui supra scripserat c. 32. 'Sicinio quodam auctore, injussu consulum in sacrum montem secessisse.' Pighius, qui, in numero tribunorum plebis Asconium secutus, usque ad A. U. C. CCLXXXIII. tantum duos quolibet anno creatos existimat, p. 90. etiam hoc anno CCLX. primos tribunos plebis *Sicinium* et *Junium* nominat; sed, forte a Sigonio doctus, Junii cognomen *Paterculus*, a gente *Junia* alienum, suspectum mendici habuit, et pro eo potius legendum sibi videri pronuntiavit *Brutus Bulbus*.

Tres collegas sibi creaverunt] Usitatius est in hac re 'cooptare.' Lib. III. 64. 'Ab iis, qui creati essent, cooptari collegas juberet' lex. Ibid. 'Hi tum uti quos sibi collegas cooptassint.' III. 65. 'Tribuni plebis in cooptandis collegis Patrum voluntatem foverunt.' Sic v. capp. 10. 11. et 12. et Sueton. in Aug. c. 27. 'Tribuniciam potestatem perpetuam recepit: in qua semel iterumque per singula lustra collegam sibi cooptavit.' Nec tamen quidquam muti. Verba Livii ita accipi possunt, hos duos primum a plebe creatos deinde præfuisse concilio plebis, quo præter eos tres alii creati sunt. Nam 'creare magistratum' etiam dicitur, qui comitia habet. Lib. XXV. 41. 'Consules Claudius creavit Cn. Fulvium Centumalum et P. Sulpicium:' et XXVIII. 10. 'A M. Livio dictatore creati consules L. Veturius, Q. Cæcilius.' Nec tribuni plebis tum adhuc

habebant jus cooptandi sibi collegas, quod iis demum post tricesimum sextum annum datum est lege, qua primum decem tribuni plebis creati sunt. III. 30. et 64. *Duk*.

In his Sicinium fuisse, seditionis auctorem] *Sitinium* Lipsiens. *Siccinium* Hav. Tum *seditionis* omittitur in Leid. 2. Mox *qui fuerunt*, pro *qui fuerint*, Harl. 2. Hav. et Gaertn.

§ 3 *Duos tantum in Sacro monte . . . dicant, ibique sacratam*] Vox tantum abest ab editis antiquis: eam primus addidit Aldus, quam etiam habent omnes codd. Tum in *Sacro monte* deficit in Gaertn. Id tamen requirit sequens *ibique*. Præterea *ducant* Voss. 1. de quo errore, in libris priscis sæpe obvio, vide ad XXXVIII. 43. § 2. Mox idem Aldus, quum priores *ibi sacratam* edidissent, *ibique sacratam* reposuit: in quo etiam concinientes habet codd. scriptos, quibus utor.

Sp. Cassius et Posthumus Cominius consulatum inierunt] In vet. cod. est *Spurius Cassius et Posthumus Cominius*. Rhen. Addendum utriusque iterum. Cassius enim consul fuit anno octavo ab liberata Urbe, Posthumus nono. Invenio etiam in aliis libb. C. *Posthumium* nominatum, quod mihi placet. Nam Posthumius nomen est, non prænomen: quamquam quidam codd. habent *Posthumus* trisyllabon, ut sit prænomen, quod nescio. *Glar*. Lege *Postumus Cominius*, ut ante docui. *Sign*. Pal. 2. ac 3. *Postumius*. Gebh. *Postumius* Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. *Cominius Postumus* Hav. Vide ad c. 18. § 1. Præterea *Spurius Cassius et Postumius Cominius cons. novi consulatum inierunt* habet Harl. 1. Verum τὰ *cons. novi*, quæ in nullo præterea cod. obcurrunt, prius prolemmate margini adscripta fuisse, inde vero in contextum inrepsisse, videntur. Id autem alibi sæpe factum esse, videbimus ad VII. 40. § 4.

Comminius, Leidl. ambo. Quid autem de nota iterati consulatus, quam utriusque consulum addendam esse Glareanus existimavit, censendum sit, jam supra aperui ad c. 16. § 7. Insuper *ineunt*, pro *inierunt*, Harl. 2. Supra etiam hoc modo distinguitur in Lipsiens. *legem latam per secessionem plebis*. *Spurius Cassius*. Et ita fere edd. vetustiores, nisi quod in quibusdam inveniatur *legem latam: per secessionem plebis*. *Sp. Cassius*. Ea interpunctio, quæ nunc obtinet, primum obvia fuit in Mogunt. et ea etiam verior est.

§ 4 *Cum Latinis populis ictum fœdus: ad id feriendum consul alter Romæ mansit*] *Cum Latinis fœdus percussum est: ad id* Harl. 2. ‘percutere fœdus’ dixit Anctor Belli Alex. c. 44. ‘Quum M. Octavianum audiret cum barbaris fœdera percussisse.’ Flor. 1. 1. § 14. ‘Sic pax facta cum Tatio, fœdusque percussum.’ Justin. XLII. 3. ‘Cum Albanis fœdus percussit.’ XLIII. 5. ‘Ob quod meritum et inmunditas illis decreta, et locus spectaculorum in senatu datus, et fœdus æquo jure percussum.’ Hic tamen id ex alterius expositione natum puto, et, quum olim margini adscriptum fuisset, inde in verborum contextum inrepsisse. Non modo enim *ictum fœdus* reliqui omnes libri servant; sed etiam genus illud loquendi Livio amatum esse docent, quæ notantur ad 1. 25. § 1. Recte etiam *cum Latinis populis*. Sup. 1. 45. § 2. ‘Perpulit tandem, ut Romæ fanum Dianæ populi Latini cum populo Romano facerent.’ Ne vero, *populi Latini* recte dici, non vero *Latini populi*, existimetur, en, hoc etiam ordine Livius sup. 11. 14. ‘Arcessita deinde auxilia et a Latinis populis et a Cumis.’ VIII. 13. ‘Camillus de Latinis populis ad senatum retulit:’ et alibi sæpe. Insuper *ad id feriendum ac firmandum*, duabus vocibus auctior, Neap. Latini, et Gaertn. Verum τὰ

ac firmandum pro glossemate habeo, quo quis præcedens *feriendum* exponere voluit. Vide ad III. 44. § 4. Similia glossemata in cod. Gaertn. sæpe obcurrere, dicam ad IV. 55. § 5. ‘Ferire’ simpliciter dixit 1. 24. ‘Jubesne me, rex, cum patre patrato populi Albani fœdus ferire?’ IX. 4. ‘His conditionibus paratum se esse, fœdus cum consilibus ferire.’ XXX. 43. ‘Feciales quum in Africam ad fœdus feriendum ire juberentur:’ et mox, ‘Uti prætor Romanus his imperaret, ut fœdus ferirent.’ Præterea *consulum alter* idem cod. Neap. Latini, quod, si aliorum codd. auctoritas accederet, recipiendum judicaret, quum alibi sæpe Livius ita loqui soleat. Vide ad IX. 32. § 2. Nunc, quum reliqui omnes in vulgatum conspirent, eorum consensui cedo. Tandem *Romæ remansit* Voss. 2. et Hav. Sed simplex subfcit.

Compulsos in oppidum Longulam persecutus] Pal. 2. *compulsosque*. Gebli. *Compulsos in oppidum* Harl. 1. *In oppidum longum jam persec.* Flor. Mox *prosecutus* Harl. 2. qui error ex non recte intellecto scripturæ compendio ortus est. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 5 *Politur*. *Inde protinus Mucamilem Volscorum capit*] Mirari satis non possum, neminem adhuc vocis hujus *Mucamilem* novitate offensum esse, neque fœdissimum mendum sensisse. Est enim legendum ita, *Inde Poluscam, item Volscorum, capit*. Nam paullo post Livius c. 39. ubi hæc tria oppida Romanis adempta scribit, ait, ‘Longulam, Poluscam, Coriolos, novella hæc oppida Romanis ademit.’ Quamquam eo in locovitiouse legitur etiam *Pollustium*, pro *Poluscam*. Huic autem lectioni fidem afferunt Mss. libri qui hoc in loco *protinus Ulscamitem*, et paulo post *Poluscam, Coriolos* aperte habent. Itemque Dionysius, qui priore loco (VI. pag. 412.) Πολούσκα, posteriore (VIII. p. 609.) Πολυσκων πόλις ha-

bet. Quamquam priore quidem loco miendum etiam est. Inquit enim, ἐξήγε τὴν δύναμιν ἐφ' ἑτέραν πόλιν τῶν Ουλοσκῶν, ἣ καλεῖται μὲν Πόλους, κατὰ διάστημα δὲ οὐ πολὺ γῆς Λογγέλλας ἀπέχει. Legendum est enim Πολύσκα, κατὰ διάστημα, id est, *Adduxit autem exercitum ad alteram civitatem Volscorum, quæ Polusca vocatur, spatio autem non longe a Longula distat.* Sigon. Patrocinator lectio *Mucamitem Volscorum cepit* ex Mss. solus Pal. 3. neque discedit Campani ed. Pal. 1. vero *invocamitem*; Pal. 2. *Musiamonitem*. At Sigonius admodum miratur, neminem adhuc vocum harum novitate offensum esse, aut fœdissimum mendum sensisse. Ideo reponendum censet *Poluscam*. Ego autem existimo, non nimium sibi permittere debuisse Sigonium: et, quandoquidem tantum voluit licere iudicio suo, jure sæpe dare pœnas audaciæ et temeritatis. *Gebh. Inde protinus Mucamitem Volscorum*, ut editi ante Sigonium habuerunt, servant Voss. 1. et Leid. uterque. *Inde Mucamitem Volsc. cepit Flor. Inde protinus Mucamitem Ulscorum Port. Inde protinus Mucanitem Volscorum Lipsiens. Inde patronus Mucanitem Volscorum Gaertn. Inde protinus Mulcamitem Volscorum Hav. Inde protinus Novocamitem Volscorum Voss. 2. Inde Stulmucam item Volscorum Harl. 1. Inde propius Mucamitem Volscorum Harl. 2.* Ex Hearnii codd. Oxoniensibus *Inde protinus Milcanutum Vulscorum* habet L. 1. *Inde protinus Micantem Vulscorum* L. 2. B. et C. *Inde protinus Muscamitem Volscorum* N. Quæ omnia totidem imperitorum librariorum monstra habenda sunt; quo major gratia debetur Sigonio, qui, optime hic de Livio meritis, felici εὐστοχίᾳ *Inde Poluscam, item Volscorum* scribendum coniecit, et certe hoc loco omnino non dignus est illis, quæ in eum dixit Gebhardus. Sigonii conjecturam probavit Cluver. Ital. Antiq. III. 8.

p. 1028. Nisi quod, voce *protinus* servata, scribat *Inde protinus Poluscam, item Volscorum, cepit*. Præterea *capit*, pro *cepit*, præferunt vet. quas vidi, ead. ante Aldum, qui primus vulgari curavit *cepit*. Et ita exhibent omnes codd. mei.

Tum magna vi adortus est Coriolos] Pal. 2. omittit τὸ *est*. Ita mox legendum ex Pal. 1. c. 34. 'Naves pro bonis Tarquiniorum, qui hæres erat, retentæ.' Et statim 'Eo sustentata plebs.' *Gebh. Td est* in omnibus meis constanter adparet. Nimis calide igitur Gebhardus unius Pal. et quidem recentissimi atque ubique interpolati, scripturam probavit. Verbum *est*, quoniam unica litera hoc modo *ε* scribi soleat, sæpius excidisse, observat Doctiss. Markland. ad Statii Sylv. r. 2. 183. Mox *Erat tunc in cast.* pro *Erat tum in cast.* Harl. 2. Sæpe hæ voculæ inter se permutantur. Exempla habuimus hoc lib. c. 12. § 15. et plura infra obcurrunt.

Cn. Marcius, adolescens] C. *Marcus*, ut ante dixi, in Coriolano legendum est. Sigon. Pal. 1. G. hoc est, *Gaius*: at reliqui duo Cn. ut et Campani ed. Ceterum omnes *Martius* e diametro adversi Sigonio. Sic mox c. 35. 'Gneo Martio' Pal. 1. *Gebh. Cō. Marcus* Lipsiens. *Gneus* Harl. 2. GN. Port. a m. sec. erasis diligenter prioris lectionis vestigiis, ut, quid antea exaratum fuerit, non amplius adpareat. Cn. Hearnii Oxoniensis N. Reliqui nostri recte Coriolano Caii prænomen tribuunt. Vide supra ad Epit. h. lib. ubi de eo egit etiam Sigonius. Deinde *Martius* quoque Leid. 1. Voss. ambo, Gaertn. Port. et Hav. Nihilominus, quin *Marcus* per *c* rectius, quam per *t*, scribatur, nullushodie dubitat. Vide ad r. 32. § 1.

Cui cognomen postea Coriolano fuit] *Coriolanus* Harl. 2. Sed recte vulgatum servant reliqui codd. Vide, quæ notantur ad r. 1. § 4. ad Silii x. 58. et Nic. Heins. ad Sil. XIII. 38.

§ 6 *Quos intus clausos habebat*] Pal. 2. ac 3. *quos interclausos*. Gebh. *Quos interclusos* Hav. *quos intra clausos* Leid. 2. Sed mutandi causam non video. Præterea *habebant* Gaertn. qui etiam paullo ante *Coriolanos* præferat, pro *Coriolos*.

Forte in statione Marcus fuit] Sorte Voss. 2. sollempni lapsu scribarum. Vide ad 1. 4. § 4. Deinde *in stationem Marcus fuit* Voss. ambo, et Leid. 2. *Arcius fuit* Flor. Quod eadem ratione dictum videri posset, quæ 'in potestatem esse' viri docti supra Livio reddiderunt II. 14. § 4. ubi plura vide. Hic tamen id potius a librariis ortum puto, quod et plures et optimæ membranæ *in statione* præferant. Insuper *in statione Marcus his fuit* Lipsiens. a m. pr. in quo altera manus τδ *his* induxit. Paullo ante *ex* ^{ope} *crupissent*, pro *ex oppido*, Gaertn.

§ 7 *Is cum delecta militum manu non modo inpetum crumpentium retudit*] Recte *retudit* Pal. 1. et Campani ed. ceteri *retrudit*, depravate: depravatus in Pal. 2. corrector superscripsit *repulit*. Gebh. *Cum dilecta militum manu* Leid. 1. Sed parum interesse, *deligere*, an *diligere*, seligendi significatione ponantur, docuerunt Nic. Heinsius et Burmann. ad Nason. Met. x. 324. Et hinc æque 'dilectus militaris' dicitur, ac 'delectus.' Vide ad xxxvii. 51. § 7. Deinde *retrudit* Leid. 1. Lipsiens. et Port. *recudit* Leid. 2. Alibi verba 'retundere' et 'recudere' commutantur. Ita ambiguum scripturam codd. esse Hor. Od. 1. 35. 39. aliis *recusum*, aliis *retusum ferrum* legentibus, ex viro- rum doctorum ad eum locum notis constat. Sed *retundit* Hav. qui etiam mox cum Port. *irrupit* legit, pro *irrupit*. Ego nihil mutō. *Retudit inpetum*, est repressit. Inf. xxxiii. 31. 'Liberandam omnem Græciam, si Ætolorum linguas retundere, si veram caritatem, majestatem apud

omnes nominis Romani vellent esse.' Tac. Ann. v. 11. 'Ille, nisi lacessetur, modestiæ retinens, non modo retudit collegam, sed, ut noxium con- jurationis, ad disquisitionem trahebat.' Cic. ad Fam. xii. 14. 'Quorum improbitatem aliquando retundi, et non pati inpunitate augeri, non solum utile est reipublicæ nostræ, sed etiam necessarium.'

Cædeque in proximo urbis facta] Legendum *cædeque in proxima urbis facta*, hoc est, in proximas partes urbis. Intelligit ædes vicinas portæ, per quam irruerat. *Rhen.* Probo lectionem indigitatam primo ab Rhenano; jam confirmatam a Pall. binis. nam Pal. 3. *in proxima urbe*. Deterius illo Camp. *in proxima parte urbis*. Gebh. *In proxima urbis* jam olim Andreæ Romana. Postea fecerunt *proximo*, quod corrigit e scripto Rhenanus. Nondum videntur omnia salva. Quidam Mss. *in proxima urbe*. Placeret satis, siculi invenirem, *cædeque in proximam turbam facta*. Statimque: 'Clamor inde oppidanorum, mistus muliebri puerilique ploratu, ad terrorem, ut solet, primum ortus.' J. F. Gron. Ex Mss. lectione *in proxima urbe* videtur commodissime deduci *in prima urbe*. Nota loquendi elegantia est, et Liviana xlii. 63. 'Qui prima obsidione mœnia intraverant.' v. 45. 'Primæ noctis silentio.' Ut scias, quam facile hæ voces confundantur, xxviii. 35. pro illis 'Proximos Hispanos agros,' Cantab. Voss. Gud. Mss. habent *primos Hispaniæ agros*. Eademque vel apud Sigonium, vel apud Patrem occurrunt v. 47. ix. 39. xxx. 5. *Jac. Gron.* *In proxima urbe* solus Gaertn. *in proxima urbis* reliqui omnes nostri, cum ed. Aldina, quamvis tamen in erratis calci ejus adjectis prior lectio *proximo urbis* revocata sit. Ceterum aqua hic mihi hæret, neque adhuc video, quo sensu viri docti, qui hanc scripturam proba-

runt, eam accipi voluerint. Utrum nempe *proxima* crediderint casu quarto numero multitudinis positum, an casu sexto numero singulari? At neutrum satis commode statui posse videtur. Non prius, quod 'cædem facere in urbem,' alibi hoc sensu nondum notarim; nam in *proxima urbis* exponere, usque in loca proxima, ut Doujatius fecit, a mente Livii alienum est, qui non usque in proxima urbis, sed in ipsa urbe, qua parte in eam iruperant Romani, cædem factam fuisse indicat: quomodo fere etiam Dionys. Hal. vi. p. 413. Πρὸς αὐτὰς γεινόμενος ταῖς πύλαις συνεισέπιπτε τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος· συνεισπεσόντων δὲ αὐτῶ καὶ ἄλλων συγχρῶν κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως φόβος ἐγένετο ἐξ ἀμφοῖν πολὺς. Non etiam posterius. Nam in *proxima urbis* foret in proxima urbe: at Livius non in urbe vicina, sed in ea parte, quæ proxima erat portæ, per quam iruperant, cædem factam innuit. In *proxima urbe* ex nullo alio cod. nominatim profertur, quam ex Pal. 3. et nunc apud me ex Gaertn. Quare neque Jac. Gronovio, inde in *prima urbe* effingenti, adsentio, quamvis *prima* et *proxima* sæpius inter se commutari verum sit, ut infra dicendum erit ad v. 47. § 5. Id tamen verum est, 'in prima urbe,' pro in prima parte urbis, quo sensu eam locutionem intelligendam docuit Jac. Gron. adprime Livianum esse. Ita 'primus tumultus' pro initio tumultus supra erat i. 6. 'Inter primum tumultum hostes invasisse urbem, atque adortos regiam dubitans.' Similiter 'extremus annus' pro fine anni III. 29. 'Extremo anno agitata de lege ab tribunis est:' quo etiam respice. Sed videant, qui ingenio et iudicii acumine valent.

Ignem temere adreptum imminenti bus muro adificiis injecit] Scribe *ignem temere abreptum*. Loquitur de igne, quem forte e foco abripuerat. *Rhen.* Recte habet Pal. 1. *ignem temere ar-*

reptum. Gebh. *Ignem temere ereptum* Hav. *ignem temere abreptum* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. *ignem temere areptum* Lipsiens. Frequenter autem 'adripere' et 'abripere' commutari, dictum est ad Silii Ital. v. 229. Vide etiam ad III. 48. § 5. c. 56. § 5. c. 57. § 3. c. 58. § 7. et alibi sæpe. Doujatius tamen necesse non esse putat, vulgatum mutari, tum quod optime constet locutio, tum quod ignem e foco abripere opus non fuerit, quum Marcius undecumque inlato usus sit ad spargendum incendium. Mihi religio est lectionem, quam obferunt integriores codd. temere spernere. Certe Marcius, qui forte in statione erat, quum erumpentes retudit, et per patentem portam in urbem ferox irupit, non videtur secum ignem adtulisse, sed ex aliquo loco in urbe abripuisse.

§ 8 *Clamor inde oppidanorum, mistus muliebri puerilique ploratu ad terram, ut solet, primo ortus*] Antiqua lectio *primo ortu*, hoc est, in principio, statim. *Rhen.* Lego, *primum ortus*. Klock. *Clamor tamen oppidanorum* Lipsiens. Videtur olim per compendium *in*, id est, *inde*, scriptum fuisse, quod facillime in *in*, id est, *tamen*, corrumpi potuit ob ductum similitudinem. Vide ad v. 18. § 8. Tum *mixtus* Leid. uterque, Harl. uterque, et Hav. quam orthographiam, ut veriolem, passim recepi. Vide ad III. 57. § 9. *imixtus*, id est, *inmixtus*, Gaertn. Sed verbum simplex, pro quo stant reliqui codd. malo. Vide ad VIII. 36. § 5. Alibi male *inmiscere*, pro *miscere*, librarii dederunt. Vide ad IV. 5. § 5. Deinde *puerilique comploratu* Hav. reliquis dissidentibus, quibus adhæreo. Inf. v. 21. 'Clamor omnia variis terrenum ac paventium vocibus, mixto mulierum ac puerorum ploratu, complet.' c. 42. 'Quocumque clamor hostium, mulierum puerorumque plo-

ratus, sonitus flammæ, et fragor ruentium tectorum auertisset.' XXIX. 17. 'Dies noctesque omnia passim mulierum puerorumque, qui rapiuntur, aut asportantur, ploratus sonant.' *Puerili muliebrique ploratu* inverso ordine præferunt prisca edd. usque ad Aldum, qui vulgatæ lectionis primus auctor fuit, cui hæc parte adstipulantur omnes scripti. Et ita in locis ex Livio modo laudatis 'puerorum ploratus' illi 'mulierum' constanter subjungitur. *Primo ortu*, ut Rhenanus legebat, omnes codd. præter Harl. 2. Gaertn. et Hav. qui *primo ortus* legunt. Et *primo ortu* etiam præferunt, quas vidi, edd. vett. usque ad Mediol. 1495. quæ etiam *primo ortus* dedit; idem postea receperunt Veneta 1498. Mediol. 1505. Moguntina, aliæque usque ad Curionem, qui Rhenani emendationem admisit. Sed Gron. ad § præc. malebat *primum ortus*: quomodo etiam Klockius emendatum voluit. Idem Donjatio non displicebat, modo *primum* non tamquam adverbium sumatur, sed referatur ad *terrorem*; ut sit 'ad primum terrorem ortus clamor.' Et ita Klockium ac Gronovium eam vocem accepisse puto. Si enim pro adverbio habuissent, potuissent revocare *primo ortus*; neque opus fuisset τῷ *primo* invitis codd. *primum* substituere. Sane nisi ita reponas, vix video, quo voces *ad terrorem* referendæ sint. Max, pro *turbavit Volsco*, perperam Harl. 2. *turbavit Tuscos*.

Cui ad sciendam opem venerant Pall. et Camp. qui: nude forte legendum, *turb. Vols. utpote capta urbe, qui ad fer. op. venerant*; hoc est, μετὰ τὸν πόλεμον σύμμαχοι. Liv. III. 5. fin. 'Antiates mille milites, quia serum auxilium post prælium venerant, prope eum ignominia dimissi.' Ita Athenienses vocati in auxilium a Lacedæmoniis duce Iphicrate: Μετὰ δὲ ταῦτα Ἀθηναῖοι μὲν, ὑστερηκότες τῶν

καιρῶν, ἐπανήλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν, οὐδὲν πράξαντες μνήμης ἕξιοι, ap. Diodor. xv. p. 491. Liv. III. 31. 'Fecit pudorem recens ejus populi meritum morandi auxilii.' *Gebh. Qui ad fer. op. venerant* Flor. Leid. ambo, Voss. I. Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et typis descripti, pro quo demum *cui* ediderunt Mogunt. Non raro hæc vocula inter se in membranarum antiquis permutantur. Vide ad IX. 34. § 14.

§ 9 *Ita fusi Volsco Antiates*] *Ita fusi Volsco Antiatesque* Harl. 2. Male. Quid intersit inter 'fusus' et 'effusus' vide ad XLI. 7. § 10. ubi recte Jac. Periz. *effusus*, pro *fusus*, contrario errore, reponendum monnit. Præterea Antium caput erat Volscorum. Liv. VI. 9. 'Rei majori, Antio iminebat: id caput Volscorum.' Hinc Ἀντιον τὴν ἐπιφανεστάτην τῶν ἐν Οὐλοῦσκόις πόλεων. vocat Dion. Halic. lib. VIII. in princ. et τὴν Ἀντιατῶν πόλιν, ἣ τότε ἐν ταῖς πρώταις πόλεσι τῶν Οὐλοῦσκων ἦν IX. p. 612. Hinc *Volsco Antiates*, omissa copula, quam cod. Ms. addebat, legendum patet, ut paullo ante hoc cap. 'Alter ad Volscum bellum missus Antiates Volscos fundit fugatque.'

Tantumque sua laude obstitit famæ consulis Marcus] Donjatinus ad h. loc. observat, Coriolani cognomen Marcio inditum satis arguere, ejus primas fuisse partes in expugnandis Coriolis; sed Postumum (male *Postumium* vocat) ex totius belli victoria cognomen *Aurunci* retulisse videri. Id tamen admodum incertum puto. Cominium cognominatum fuisse Auruncum constat ex Valer. Max. sive quis alius est, in fragm. de Nominibus: 'Animadverto enim in consulum fastis perplexum usum prænominum et cognominum: fuisse dictum Postumum Cominium Auruncum.' Is autem bis consulatum gessit: et quidem prior memoratur sup. c. 18. et ap. Dion. Hal. v. p. 316.

alter hoc loco et ap. Dion. vi. p. 378. Sed in gestis neutrius anni ulla Auruncorum mentio fit, ut ex iis devictis cognomen id accepisse suspicio oriri possit. Ap. Liv. tamen c. 17. bellum cum Auruncis descriptum memoratur, idque anno proximo ante, quam Cominius consul primum crearetur. Verosimilius itaque est, vel eo bello Cominium res egregie gessisse, et virtutis causa Aurunci cognomine, ut nunc Marcius Coriolani, donatum, mox et anno sequenti consulatu auctum fuisse; vel bello antea incepto demum finem inpositum fuisse Postumo Cominio consule, enimque inde cognominatum fuisse. Certe si cognomen Aurunci in secundo hoc consulatu Cominio datum fuisset, Livius dicere non potuisset, fore, ut, eum cum Volscis bellum gessisse, memoria cessisset, nisi ob ejusdem absentiam unius collegæ Cassii nomen fæderi cum Latinis icto adscriptum legeretur. Cognomen enim ex bello reportatum eum satis celebrem reddidisset. Ceterum *consul Martius* male Gaertn. Per compendium scriptum fuerat *cos.* id autem quemadmodum reddendum foret, ignoravit indoctus librarius. Vide ad Liv. x. 10. § 2. Præterea *obtit famæ* Flor. a. m. pr. *obtinuit famæ* a m. sec.

Columna ænea insculptum monumento esset] Abest a Pal. 1. *τὸ esset.* Gebh. Id verbum constanter servant nostri, et sine damno etiam vulgatæ lectionis abesse nequit. Præterea *aheneu*, quidam ex priscis editis. Sed omnes iterum scripti vulgatum servant. In nummis tamen et marmoribus autt. Domitorum cognomen *Ahenobarbus* scribitur. Vide ad xxxiv. 42. § 4.

Ab Sp. Cassio uno, quia collega ab fuerat, ictum] Quod *ab Sp. Cassio unoque suo collega fuerat ictum* indocte librarius Hav. quod a *Sp. Cassio unoque collega fuerit ictum* Gaertn. uno-

que collega affuerat male etiam Leid. 2. *affuerat* præfert quoque Port. sed *fuerat* est in Voss. 2. et Harl. 2. Nimirum scriptum fuerat *afuerat*, ut in Flor. et Leid. 1. exstat. Hinc prima litera excidit ob ultimam præcedentis; ab aliis autem id mutatum est in *affuerat*. Ceterum quum *afui* optimus cod. præferat, eadem forma hoc verbo præstantissimi scriptores utantur, idque sæpe infra viri docti Livio restituerint, hic etiam in contextum recipiendum duxi. Vide ad iv. 12. § 6.

Postumum Cominium bellum gessisse cum Volscis, memoria cessisset] Pal. 2. *memoria excessisset.* Gebh. *Postumium* hic iterum omnes codd. præter Voss. 2. Vide h. cap. § 3. Insuper *Cominium Postumium* Hav. Quod, si *Postumum* substituas, eodem modo dictum foret, quo 'Menenius Agrippa' dici ad verba seqq. observamus. Attamen unius fidem leviolem puto, quam ut eam sequar. Tandem *memoria cessisset, abissent* Leid. 1. Ubi librarius primo *abissent* per errorem dedit, pro *abisset*. Illud autem *abisset*, quod interpretationem puto *τὸ cessisset*, male in contextum simul cum altero recepit. Sed *memoria excessisset* Harl. 2. quod etiam voluisse videtur scriba Harl. 1. qui tamen lapsus dedit *memorie cessisset*. 'Memoria excedere' infra est vii. 32. 'Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoria excessit.' Sed nec vulgatum spernendum. Nam ita passim 'cedere civitate,' 'pugna,' et similia ap. Liv. occurrunt. Vide Gron. ad lib. hujus c. 10. § 5. ubi inter reliqua loca, quibus locutionem illam inlustrat, hunc etiam in medium protulit.

§ 10 *Eodem anno Agrippa Menenius moritur*] Hæc duo nomina identidem Livius invertit. Nam paulo ante c. 32. ita dixerat, 'Placuit igitur oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam.' Hic ait, *Agrippa Menenius*. Dionysius semel, quantum meminî,

Agrippa Menenius dicit, ubi consul creatur v. p. 310. deinde perpetuo *Meneuius Agrippa*. Sed hæc non sunt tanti. *Glar.* Negligenter *Glareanus* *Dionys.* consuluit, nisi aliter in Latina versione, qua se sola usum esse queritur, quod codicem Græcum diligenter quæsitum invenire non potuerit, scriptum fuerit, quam vulgo nunc editur. Nam *Meneuius* Ἀγρίππας quidem vocatur vi. p. 404. et 415. at totidem locis, ne memorem eum, quem *Glareanus* indicavit, Ἀγρίππας *Meneuius* vocatur eodem lib. vi. p. 379. et 394. Codd. hic nihil mutant, nisi quod *Meneuius Agrippa* sit in solo *Haverk.* *Agrippa* olim fuit prænomen, quo postea pro cognomine uti cæperunt. Auctor *Fragm. de Cognom.* 'Quæ olim prænomina fuerunt, nunc cognomina sunt, ut, *Postumus, Agrippa, Proculus, Cæsar.*' Recto igitur et communi ordine prænomen nomini præponitur, quum hoc loco *Livius* dixit *Agrippa Menenius*. Ita etiam sup. c. 16. 'Anno post, *Agrippa Menenio, P. Postumio* consulibus moritur.' Similiter inf. iv. 11. 'Triumviri ad coloniam *Ardeam* deducendam creati *Agrippa Menenius, T. Clælius Siculus, M. Æbutius Elva.*' et c. 13. 'Collega additur ei *Agrippa Menenius*, cui *Lanato* erat cognomen.' Verum quum c. 32. quem locum *Glareanus* observavit, ordo invertitur, ac dicitur *Meneuius Agrippa*, id eodem exemplo factum est, quo 'Fabius Quintus,' similiaque alia passim apud *Livium* occurrunt. Vide ad iii. 1. § 1.

Vir omni vita pariter Patribus ac plebi carus] Sic loquitur viii. 12. 'Juventutem et tunc et omni vita deinde aversatam.' xxii. 61. 'Cæteri non foro solum, omni deinde vita, sed prope luce caruerint.' Attamen Mss. hoc loco, in quibus *Flor. S. Marci, Rott. Gud. Voss. 1. omnium vita.* Vide an velint *omni in vita.* Habes enim vii. 1. 'Fuit enim vir unicus

in omni fortuna.' *Cic. Brut. c. 34.* 'Huic dissimilis in tribunatu reliquaque omni vita.' Post *Reditum* ad *Quirites* c. 8. 'Numenque vestrum æque mihi grave et sanctum, ac Deorum immortalium in omni vita futurum.' *Jac. Gron. Vir omnium vita* etiam *Flor. Leid. 1. Harl. 1. Port. Hav. Gaertn. et ap. Hearnium Oxon. N.* Videtur primo scriptum fuisse *omniu vita*, ultima litera *u* perperam ex prima vocis seq. repetita, pro eo deinde *omniū* et *omnium* datum esse. *Omni vita* etiam inf. dixit iii. 69. 'Dignam tot consulatibus anteaectis, dignam vita omni plena honorum.' Mox *plebi carior factus* editi usque ad *Aldum*, qui primus reposuit *carior plebi factus*; idque omnes habent scripti.

§ 11 *Interpreti arbitroque concordia*] 'Interpres' est medius, seu sequester: notat *Servius* ad *Virg. Æn. iv. 608.* Sic *Cic. de Leg. Liv. vii. 40. et xxi. 12. II. Vales.* Recte. *Cic. Act. in Verr. i. 12.* 'Moneo, prædico, ante denuncio, qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicii solent esse, quique ad hanc rem aut potentiam aut impudentiam suam professi sunt, abstineat in hoc iudicio manus animosque ab hoc scelere nefario.' Ubi *Ascon.* 'Interpretes, per quos inducitur paccio.' *Cic. in Verr. ii. 44.* 'Is est *C. Claudius*, qui in *Sicilia* sequester istius, interpres, confector negotiorum.' iv. 22. 'Qui hæc, quæ dico, jam non occulta, aut per amicos atque interpretes, sed palam de loco superiore ageret pro imperio et potestate.'

Reductori plebis Romæ in urbem] *Pall. tres, Campani* ed. *plebis Romanæ.* *Gebli. Plebis Romanæ* etiam omnes nostri codd. et priscae edd. *Curio* postea, ut videtur, lapsu operarum vulgavit *Romæ*, quod, præter *Sigonium* et paucos alios, servarunt reli-

qui edd. usque ad Gron. *In urbem* etiam omittunt quidam ex prioribus excusis; sed servant, quotquot vidi, manu exarati.

Extulit eum plebs sextantibus conlatis in capita] *Exstantibus* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Sed primam litteram hujus interceptit ultima vocis præc. 'Sextantes' memorat Val. Max. iv. 4. ex. 2. 'Hic nisi a populo conlatis in capita sextantibus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset.' Plin. Hist. Nat. xxxiii. 10. 'Quod Agrippæ Menenio sextantes æris in funus contulit, honoris id necessitatisque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.' Apul. in Apolog. p. 286. éd. Elmenh. 'Si Publicola regnum exactor, et Agrippa populi reconciliator, quorum funus ob tennes opes a populo Romano conlatis sextantibus adornatum est.' Ab his in diversa abiit Aurel. Vict. pro *sextantibus, quadrantes* memorans in Vir. Inlustr. c. 18. 'Menenius autem tanta paupertate decessit, ut eum populus conlatis quadrantibus sepeliret.' Historiam diligentius persequitur Dionys. Halic. in fine lib. vi.

CAP. xxxiv. § 1 *Consules deinde T. Geganius, P. Minutius facti*] *Mimucios* scribe, non *Minutios*, auctoritatem sequuntur Capitulinæ scripturæ, et Græcorum libb. et veterum Latinorum. *Sigon. T. Greganius* male Leid. 2. et Neapol. Latini, cum edd. antiquioribus: qui error etiam alibi in hoc nomine frequens est. Vide ad iv. 17. § 7. Tum et P. *Minutius*, addita copula, Hav. Ea de re vide ad c. 17. § 1. De vera autem orthographia vocis *Minucius*, vide quæ notavi ad Silli vii. 386. Male vero litteris transpositis *Municius* scribitur in Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad iii. 41. § 10.

Quum et foris quieta omnia bello essent] Palat. duo *quieta omnia a bello*

essent. Gebh. Mendum nuperarum *bella*, pro *bello*, quod habent superiores. Sed integrius in duobus Pall. et Voss. 2. *quieta omnia a bello essent*. Liv. xxxix. 11. 'Et quia, a bello quieta ut esset provincia, effecerat.' J. F. Gron. Lib. vii. 1. 'Et ab seditione et a bello quietis rebus.' et xxviii. 19. 'Hispaniæ sicut a bello Punico quietæ erant.' Duk. *Quieta bella* natum erat ex postrema Gruteri; quum, ut Gronovius monet, priores exhiberent *quieta omnia bello essent*. Eadem scriptura exstat etiam in Flor. Leid. 2. Port. et Hav. *bello quieta omnia essent* Voss. 1. Sed, ut viri docti vindicarunt, *quieta omnia a bello essent* habent Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Oxon. quos Hearne adhibuit, B. L. 1. et N. Ita 'quies ab armis' l. 31. 'Nulla tamen ab armis quies dabatur ab bellicoso rege.' vii. 22. 'Dum aliqua ab armis quies esset.' Simile est 'otium a seditionibus' iv. 35. 'Et ab seditionibus urbanis otium fuit.' Præpositio *a* intercepta erat a vocis proximæ litera finali. Similes ob causas præpositiones *e* et *in* excidisse aliis locis videbimus.

Malum civitatem invasit] Pal. 1. *malum in civitatem invasit*. Gebh. *In civitatem* etiam Voss. 2. Quod genus loquendi Livius interdum usurpavit. Inf. h. lib. c. 47. 'Globus juvenum unus in ipsum consulem insignem armis invadit:' ubi alia vide. Hic tamen, quum non modo major codicum numerus, sed præstantissimi etiam, illi lectioni adversentur, vulgato adhærentes, nihil puto mutandum, et illud *in* ex ultima litera vocis *malum* natum mihi persuadeo. Vide ad xxxvii. 11. § 4.

§ 3 *Servitiorum utique et plebis esset*] *Tà utique et plebis* desiderantur in Hearnii Oxon. L. 2.

Ni consules providissent] *Nisi consules* Harl. 1. *Sæpe τὰ νι et nisi* commutantur. Vide ad xxiii. 1. § 8.

Ad frumentum cœmendum non in Etruriam modo] Ms. *ad frumentum tantum cœmendum non in Etruria modo dexteris ab Hostia littoribus, lævoque per Vulscos maris usque ad Cumas, sed quæsitum in Siciliam quoque.* Lego *ad frumentandum*, deleto τῶ cœmendum. Klock. *Ad frumentum tantum cœmendum* etiam Voss. 1. a m. pr. Sed voci *tantum* subjectæ sunt notæ, quibus librarii indicare solent, vocem perperam scriptam ac delendam esse. Hinc patet, quo jure Klockius hic *ad frumentandum non in Etruriam modo* legendum existimavit: quod verbum de militibus, qui per agros vicinos frumenta ac similia colligunt, notum est; nondum vero observavi, de iis usurpari, qui frumentum cœmunt. *Ad frumentum emendum* habet Harl. 2. Male. 'Cœmere' est a multis, a diversis emere. Ita mox, 'Frumentum Cumis quum cœmtum esset.' xxv. 15. 'In Etruriam ad frumentum cœmendum missus.' Etiam iv. 13. 'Frumento namque ex Etruria privata pecunia per hospitem clientiumque ministeria cœmto.' v. 25. 'Pecunia ex ærario prompta, et tribunis militum consularibus, ut aurum ex ea cœmerent, negotium datum.' Tum *in Etruria modo* etiam Voss. 1. et Leid. 2. Sed ultima littera τῶ *Etruriam* intercepta est a prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9.

Lævoque per Vulscos mari usque ad Cumas] Satis clare hoc loco Volscorum situs describitur. Nam Antium etiam Volscorum civitas fuit, ut ex fine hujus lib. patet. Plin. autem iii. 5. Volscos ultra Circeios emovet. Glar. *Lævoque per Vulscos maris* Klockian. *lævoque per Vulscos maris* Voss. 1. et Leid. uterque.

Sed quæsitum in Sicilia quoque] Repone, *sed quæsitum in Siciliam quoque.* Expone, dimissis non in Etruriam modo, sed in Siciliam quoque, *quæsitum*, hoc est, ad quærendum. Rhen.

Pall. Campani ed. *in Siciliam.* Gebh. (Vide Lectt. Varr.) *In Siciliam* etiam Leid. ambo, Hav. Klockian. Gaertn. et Hearnii Oxonienses L. 1. 2. N. et C. Tot itaque codicum testimoniis munitæ scripturæ locum in contextu dandum censi. *Quæsitum* autem intelligo 'frumentum,' quod modo præcessit. Atque ita non opus, ut illud *quæsitum* cum Gronovio mutemus in *trans fretum*. Vulgatum etiam tnetur Doujatius. Quod vero idem etiam *in Sicilia* præferat, in eo omnino a vero aberrasse videtur. Non enim quæritur, utrum *quæsitum in Sicilia* vitiosum habendum, ideoque *in Sicilia* reponendum sit; sed potius, quum utraque lectio commodum sensum efficere queat, utram sequi ac probare præstet, eam, quam conspirans tot codicum turba, an illam, quam primæ edd. vel ad codicum præscriptum typis exaratæ, vel interdum etiam ex editorum ingenio interpolatæ, exhibeant? Mox *longisque*, pro *longinquis*, male est in Voss. 2. et *cæperant* pro *cœgerant* in Flor.

§ 4 *Frumentum quum Cumis cœmtum esset]* Vet. lectio, *Frum. C. cum cœmptum esset.* Rhen. *Frum. C. quum esset emtum* Voss. 1. Leid. 2. Vide modo ad § præc. *Frum. C. quum cæptum esset* Flor. *Frum. C. quum cœmtum naves esset* Harl. 1. *Frum. C. quum cœmtum essent* Harl. 2. Reliqui recte Rhenano consentiunt.

Ab Aristodemo tyranno, qui hæres erat, retentæ sunt] *Ab Oristodeno* Harl. 2. Sed *Aristodemus*, quod in reliquis constanter perstat, notum apud Græcos nomen est, et supra jam memoratum c. 21. Vocem *sunt*, quam servant nostri, ex fide Pal. 1. ejiciebat Gebhard. ad cap. præc. § 5.

In Volscis Pontinoque ne emi quidem potuit] Quod hic Livius vocat *Pontinum*, Dionysius vii. ab initio vocat *Pometinum campum*, si cod. non fallit. *Pontinam palulem* Plin. iii. 5. a Circeiis esse ait, et xxvi. 4. plurali nu-

mero *Pontinas paludes* nominat agri suburbanæ Italiæ. *Pontini* rursus mentio VI. 6. ap. hunc auctorem nostrum, anno ab urbe condita CCLXVII. *Glac.* Dionysius Πωμετινον πεδίον vocat. Vet. lib. in *Pontino* habet. *Sigon.* *Promptinoque* Harl. 1. et *Port. Pontinoque* Voss. 1. Hav. Harl. 2. et *Hearnii Oxoniensis L. 1. Pontinoque* Voss. 2. Sed *Promptinoque* Leid. ambo, quamvis hi quoque paullo post hoc cap. *Promptino* scribant. Vide ad IV. 25. § 4. *Pomptinus* veriore orthographiam, et sic ubique scribendum ap. auctores esse, opinatur Nic. Heinsius ad Siliî Ital. VIII. 381. Secundum Cluver. in Ital. Ant. III. 8. p. 1003. et 1024. campi ita vocantur ab urbe *Suessa Pomètia*, quæ ab initio *Pomèntia*, tum *n* litera elisa, *Pomètia* dicta est; inde formatum *Pometinus*, ut ‘*Pometinæ manubiæ*’ sup. I. 55. hoc vero correptum est in *Pontinus*. Sed, ne in eo vocabulo litera *m* volubiliore lingua proferretur ut *n*, interpositum est *p*, dictumque *Pomptinus*, pro quo exscriptores passim dederunt *Pontinus*. Verum hæc pluribus ap. ipsum videnda sunt. Mox neque emi quidem potuit Harl. 2.

§ 5 *Ex Hetruscis frumentum Tiberi venit*] Livius scripsit *ex Tuscis*. Sic enim in Archetypo Ms. legitur. Ante vero dixit ‘in Hetruriam:’ nunc subdit *ex Tuscis*, ne eodem statim vocabulo bis utatur. De qua re supra quoque admonuimus. *Rhen.* Recte monnit Rhenannus, legendum *ex Tuscis*: cui adstipulantur Pall. codd. trias et Campani ed. *Gebh.* Nihil interest, sic legas, an *ex Tuscis*. Tamen cum hoc Rhenani cod. et quos modo nominavi servent, illud huic concedere iussimus. *J. F. Gron.* *Ex Tuscis* etiam omnes nostri præter Harl. 2. et Hav. *Ex Etruscis* vero se in Oxoniensibus B. N. et C. reperisse auctor est Hearne. Vide ad c. 7. § 2.

Eo sustentata est plebs] Antiqua lectio, *Eo sustentata est plebs*, a ‘sustinento,’ non a ‘sustentando.’ Sic infra c. 43. ‘Unus ille vir ipse consul rempublicam sustinuit.’ Infra tamen dicit c. 41. ‘Din sustentatum id malum.’ *Rhen.* Divinarit, an repererit in Mss. *sustenta*, pro *sustentata*, Rhenannus, non novi. Quandoquidem dissuadet consensus codd. nostrorum, conjecturarium puto. Pal. 1. *eo sustentata plebs*. Pal. 2. *ex eo sustentata est plebs*. Sed hic cod. mirum in modum tritus est inter interpolatorum manus, statim quoque subdens, *Eo tempore incommodo bello*, &c. *Gebh.* Quum Rhenannus antiquæ lectionis meminit, semper eam indicat, quam invenit in codd. Mss. quibus usus est. Dubium itaque non est, quin in cod. ejus fuerit *sustenta est plebs*. Et ita locutus est Livius XXXIX. 9. ‘Maligne omnia præhærentibus suis meretriculæ munificentia sustinebatur.’ Cic. in Verr. III. 5. ‘Neminem vestrum præferit, iudices, omnem utilitatem opportunitatemque provinciæ Siciliae, quæ ad commoda populi Romani adjuncta sit, consistere in re frumentaria maxime: nam ceteris rebus juvamus ex illa provincia; hæc vero alimur ac sustinemur.’ Ceterum in nullo codicum, quos vidi et excussi, præter Flor. ea lectio obvia fuit. Quare verius videtur, *sustentata* servandum, et in cod. Rhenani librariorum ultimam syllabam *τοῦ sustentata* duplicare perperam neglexisse. Id vero peccatum sæpius ab hoc hominum genere commissum esse patebit ex iis quæ notantur ad Liv. X. 37. § 2. *Eo sensu* ‘sustentare’ frequenter occurrit. Cic. ad Fam. XVI. 21. ‘Ex meis angustiis illius sustento tenuitatem.’ Tuscul. Disput. I. 19. ‘Nulla regens aletur et sustentabitur iisdem rebus, quibus astra sustentantur et aluntur.’ Plin. Hist. Nat. XXXV. 11. ‘Ejus tabula adpellata est *Stephaneplocos*, ab aliis *Stephanopolis*, quo-

niam Glycera venditando coronas sustentaverat paupertatem.' Tò est, quod Gebhardus etiam supra ad cap. præc. § 5. ex Pal. 1. auctoritate delendum monuit, pariter aberat a Voss. 2. Leid. 2. et Voss. 1. a m. pr. Quum tamen fide digniores servent, induci nolo. Sed præterea, *ex eo sustentata est plebs* Lipsiens. et Harl. 2. Utrumque dici, 'sustentari aliqua re,' et 'sustentari ex aliqua re,' supra adscripta exempla probant. Quum itaque alii omnes codd. et inter eos etiam integerrimi, præpositionem non agnoscant, eaque mox præcesserit, eandem nunc iterum repeti displicet.

Incommodo bello in tam arctis commeatibus versati forent] Ingens hic erratum est. Nam pro *versati forent*, scribi debet *vexati forent*. Rhen. Præmissis duobus vocabulis *Eo tempore incommodo bello* Harl. 2. quod se etiam in Pal. 2. invenisse, Gebhardus ad verba proxime præced. notavit. Sed rectius desunt in reliquis membranis, quas sequor. Tum *ita marctis*, pro *in tam arctis*, Harl. 1. Olim, non distinctis vocibus, unica serie scriptum fuerat *ütamarctis*. Quum deinde superscripta lineola vel evanisset, vel a librario negligente non animadversa fuisset, id inperite literis dividendis occasionem dedit. Sed *in tam arctis commeatibus* Leid. ambo, Voss. 1. Lipsiens. et Gaertn. *Artus*, pro *arctus*, plerumque in optimis codd. scribi, olim notavi ad Siliï Ital. vii. 280. Illis vero, quæ ibi dixi, adde Castal. ad Rutil. Itiner. ii. 20. et Cort. ad Sall. Jug. c. 52. Denique recte *vexati forent* Rhenanus. Et ita omnes codd. quibus utor. Sæpissime in Mss. antiq. τὰ 'versare' et 'vexare' commutantur. Vide Barth. ad Statii Theb. v. 612. Nic. Heinsium ad Claud. de Laud. Stilic. i. 287. Broekhus. ad Prop. iii. 15. 12. Bentl. ad Hor. Sat. i. 7. 15. ad Epist.

ii. 2. 90. et Burmann. ad Nason. Amor. ii. 2. 29. Eadem hæc verba etiam infra confunduntur in Mss. hoc lib. c. 48. § 4. iv. 13. § 8. et alibi. Mox *evasisset*, pro *invasisset*, Harl. 1.

§ 6 *Ut etiam, ubi ea remisisset, terrore aliquo tenerentur*] *Ea ubi remisisset* Hav. *ubi cui remisisset* Leid. 2. *ubi eam remisisset* Flor. *ubi eam remisisset* Klockian. Leid. 1. et Harl. 1. Patet, displicuisse librariis τὸ 'remittere' sine casu positum. At ita et Livius et alii optimi locuti sunt. Liv. xl. 33. 'Quum tandem, superatis, ubi primum remisissent imbres, annibus, Contrebiæ venissent.' Cic. in Clar. Orat. c. 34. 'Etsi, cum remisierant dolores pedum, non deerat in caussis, tamen id non sæpe faciebat.' Cæsar Bell. Civil. iii. 26. 'Nostri, usi fortunæ beneficio, tamen inpetum classis timebant, si forte ventus remisisset.' Est locutio elliptica, quam supplet Ovid. dicendo 'se remittere,' Epist. Heroid. iv. 51. 'Namque mihi referunt, quum se furor ille remisit, Omnia.' Aliter Terent. in Hec. iii. 2. 14. 'Nam, si remittent quidpiam Philumenam dolores, Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli.' Ita enim potius legendum, quam, ut maluit Donatus, *Philumenæ dolores*, viri docti opinantur. Præterea verba *ea clude conterritis hostium animis, ut etiam, ubi ea remisisset* desunt in Gaertn. In quem errorem librarius incidit similitudine terminationis vocum *evasisset, remisisset*. Sed *conterriti hostium animi* præfert Harl. 2.

Et Veltris auxere numerum colonorum] *Veltris* Leid. 1. et Harl. 1. *Velitis* Port.

Et Norbæ in montes novam coloniam, quæ arx in Pomptino esset, miserunt] *Norbæ* Plinius meminit (iii. 5.) ubi de oppidis claris olim in Latio, *Norbæ* etiam prope Lavicanos in Latio, (ibid. paullo ante.) ut non existimem longe a Roma vel Norbam, vel Pon-

tinum fuisse: si quidem Norba arx in Pontino esse debuit, ut hic describit Livius. *Glar.* Non apparet ratio, cur ita potius scribatur, quam *Norbam*. *Dnk.* De situ Norbæ consulendus est Cluver. *Ital. Antiq.* III. 8. p. 1018. et 1019. *in montis*, ut vulgo codd. antiq. multorum nominum casum quartum pluralem efferunt, est in omnibus, præterquam in Hav. membran. Tum *in Promptino* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Port. *in Pontino* Voss. 2. Harl. 2. et Hav. Vide hoc cap. § 4. Tandem *et*, pro *esset*, Harl. 1.

§ 7 *M. Minucio deinde et A. Sempronio consulibus*] Addendum utrique iterum, quippe qui simul consules fuisse anno CCLVII. ab urbe condita. *Glar.* Pal. 2. veniente in partem quoque depravationis Campano, *Appio Sempronio*. *Gebh.* De nota iterati consulatus utrique consuli addenda Glareauo adstipulatur Pighius in *Annal.* ad a. CCLXII. p. 97. Verum quid de ea re sentiendum sit, supra aperui ad c. 16. § 7. Tum *deinde D. Sempronio* Hav. *deinde de Sempronio* Voss. 2. Ut uterque, præterquam quod male consulis alterius prænomen expriment, etiam copulam inter utriusque nomina omittat. Sed supra vide ad c. 17. § 1. Hic eam servari debere puto, quod supersit in fide dignioribus.

Magna vis frumenti ex Sicilia advecta] Pal. 1. *ex Sicilia devecta*. *Gebh.* *Ex Sicilia devecta* etiam Voss. 2. Sed præstat longe vulgata lectio. Non tam enim Livio narrare propositum est, devectum et exportatum frumentum ex Sicilia esse, quam simul, inde advectum esse Romam. Ceterum *ex Sitia* Lipsiens. a. m. pr. pro quo a. m. altera emendatum est *ex Silitia*.

Agitatumque in senatu, quantum plebi daretur] Pudendum et hic erratum. Legendum autem, *quantum plebi daretur*. Si quidem agitatum fuisse de pretio, quo frumentum plebi venderetur, sequentia satis indicant; et

illud inprimis, quum dicit, 'conditionibus laxandi annonam' Patres omnia invitis jura imposita potuisse demere sibi. Itaque qui istam scripti codicis lectionem amplectatur, exponet quod sequitur, 'Si annonam veterem volent,' et, 'Utantur annona, quam furore suo fecere,' de pretio veteri, et annonæ caritate. *Rhen.* Optime Pal. 1. *quantum plebi daretur*; reliqui male *quantum*, excepto Campano, qui edidit quoque congrue primo. *Gebh.* *Quantum*, ut olim edebatur, servant Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Sed *quantum*, ut recte emendatum est, Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et Gaertn. At in Voss. 1. a. m. pr. *quantum* scriptum fuisset, postea ejus loco *quantum* interpolatum est. De Oxoniensibus nihil constat. Quia tamen Hearne, in ed. Rom. principe *quantum* legi monens, de codicum a se Oxonii excussorum lectione nihil subjungit, eos *quantum*, ut edidit, habuisse suspicio est. Præterea *darentur* Gaertn. et Harl. 1. ut forte *darent* scribendum conjici posset, nisi reliqui a vulgato starent, quod probum est.

§ 8 *In primis Marcius Coriolanus, hostis tribuniciæ potestatis*] *In primis M. Cor.* quasi *Marcus*, non *Marcus*, scribendum foret, male Hav. Præterea *hostis trib. potestati* Leid. ambo et Voss. 1. Quod, si non verum est, certe a loquendi ratione, qua Livius uti solet, non alienum puto. Vide ad *XLII.* 16. § 9. Fini vocis *potestatis* ideo adhæsisse potuit ultima litera, quod ab eadem incipiat vox sequens. Vide ad *XL.* 7. § 8. Video tamen, quibus *potestati* displicet, prætexere posse, inde natam esse eam lectionem, quod literam *s*, quæ in voce prox. initialis est, in fine hujus repetere librarii neglexerint. Paulo ante *recuperandique materia* Gaertn. Hinc conjici posset, scribendum esse *recup. vetera jura*. Non multum tamen huic conjecturæ tribuo.

§ 9 *Si annonam, inquit, veterem volunt*] *Volvent* Leid. 1. mendose. Hinc tamen suspicio est, librarium in cod. suo duplicem lectionem invenisse, primo in contextu *volunt*, et deinde literæ quartæ u suprascriptam fuisse literam *e*; ut indicetur, alios legere *volent*: eum vero utramque conjunxisse, scribendo *voluent*, sive quod, utra verior foret, per se videre non potuerit, sive etiam quod existimarit, suprascriptam literam *e* non indicium secundæ lectionis, sed a prioribus in voce *volunt* omissam esse. Sane *volent*, pro *volunt*, est in Harl. antiq. Tum in Flor. *vet. pristinum reddant*, omissis verbis *volunt, jus*.

Cur ego plebeios magistratus] *Cur g^o plebeios* Leid. 1. et Klockian. id est, *Cur ergo plebeios*, quemadmodum est in Voss. 1. et Harl. 1. quod tamen peccanti librario adscribendum est. Alibi autem sæpe *tà ego* et *ergo* commutantur. Vide ad xxxvii. 53. § 11.

Cur Sicinium pollentem video] *Lege, potentem video*. Rhen. Editur, *potentem pollentemque*. Sed omittit Pal. 1. *pollentemque*. Pal. tertio est insertum a dispari manu. Pal. 2. ostentat *pallantemque*. Gebh. Olim edebatur *cur Sicinium pollentem video*. Froben. deinde 1535. Rhenani lectionem *cur Sic. potentem video* recepit, eaque obtinuit usque ad Gruterum, qui utraque juncta vulgavit *cur Sic. potentem pollentemque video?* Et quidem eadem lectio superest in Hav. Sed, voce addita, *cur Sic. potentem vi pollentemque video* habet Harl. 2. Quod ex manifesta librarii aberratione natum puto, qui forte usus est cod. in cuius contextu *potentem video* scriptum; *pollentem* autem vel *pollentemque* margini adjectum erat. Cum autem jam *potentem* et initium proximæ vocis *vi* scripsisset, mutata deinde sententia consultius putasse videtur, ut et lectionem marginalem reciperet, ideoque non deleto initio vocis, quam exprimere inceperat, (idque vel quod

delere oblitus sit, vel ne codicem lituris deformaret, et ita emtores deterreret,) adiecisse *pollentemque video*. Id vero inperitis hominibus, qui olim libris describendis victum quærabant, sollemne fuisse, monuit jam olim Muretus Var. Lect. xv. 9. Vide etiam Rhenan. sup. hoc lib. ad c. 18. § 4. et quæ notavi ad hujus lib. c. 12. § 4. duobus locis. Inf. ad v. 28. § 13. ad c. 29. § 2. et alibi. Jam vero *potentem pollentemque* eodem modo dictum videri potest, quo sæpe 'potes pollesque' juncta obcurrunt et ap. Liv. et ap. alios. Sup. 1. 24. 'Tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque.' VIII. 7. 'Aderunt in tempore, Manlius inquit, et cum illis aderit Jupiter ipse, fœderum a vobis violatorum testis, qui plus potest polletque.' c. 33. 'Tribunos plebis appello, et provoco ad populum; eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certe unus plus, quam tua dictatura, potest polletque.' Plaut. in Asin. III. 3. 46. 'Videtin', viginti minæ quid pollent, quidve possunt?' Et ita ipsum 'pollens potensque' ap. Sall. in Jug. c. 1. 'Ubi ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens potensque et clarus est: ubi non modo Curtius exemplis locum illustravit, verum etiam, 'pollere' ad vires insitas, constantes, et incorruptas, 'posse' ad virium exercitium pertinere, docuit. Ut tamen Livium nunc illa lectione uti non voluisse existimem, illud efficit, quod nullus præterea cod. duobus his, qui hand maximæ auctoritatis sunt, consentiat. Nam *cur Sic. pollentem video* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *cur Sic. potentem video*, ut Rhenanus in suo, et Gebhardus in Pal. 1. et a m. pr. in Pal. 3. invenerunt, habent etiam Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. et, quem Hearn Oxonii consuluit, L. 1. Tot itaque codicum constanti consensu damnatum

pollentemque ex contextu ejiciendum judicavi. Præterea Harl. 1. qui, ut modo monui, Cur ergo verbis proxime præced. ostentabat, hic etiam videt, pro video, legit. Sed utroque loco, certe hoc, omnino vulgatum præstat.

Tamquam a latronibus redemptus] Ab latronibus Flor. Leid. 1. et Voss. 2. Sed præpositionem non agnoscit Port. Paulo ante sub jugo missus Gaertn. Vide ad III. 28. § 11.

§ 10 *Diutius patiar, quam necesse est?] Divitiis patiar, quam necesse? ultima voce exsulante, Lipsiens.*

Tarquinius regem qui non tulerim, Sicinium feram?] Atqui paullo sup. c. 33. de Coriolano ita inquit Livius: 'Cn. Marcus adolescens et consilio et manu promptus.' Tempore igitur expulsorum regum adhuc impubis erat. Quare hæc verba Livii personæ melius congruebant, quam Coriolani. Glar. In tempora peccat Livius, ut videtur. Sed tanti non est. Antea 'adolemcentem' fecit; at paullo post 'senem.' Sed explicari potest. T. Faber. Nihil hic in rationem temporis peccat Livius. Nam quum duodeviginti annos ab ejectis regibus ad hunc annum numeret, Coriolanus facile quadragenarius, aut eo major, esse potuit, utpote jam senator. Quod autem eum c. 33. 'adolemcentem' vocat, id leve est: nam notum est, sic vocari etiam, qui non multo minores quadragenariis sunt. Levius etiam, quod addit Faber, paullo post 'senem' a Livio dici. Neque enim paullo post hunc annum 'senem' dicit, sed diu post, quum jam exacta ætate esset, c. 40. tulerim recte exponi potest feram, vel ferre possim, si nunc Romæ regnet; ut sæpe alibi hoc tempus. Duk. C. Marcium hoc tempore vere adolemcentem fuisse, ut eum cap. præced. appellavit, etiam colligi potest ex Plut. in ejus vita p. 214. Eo enim teste, ἔτι μεράκιον ὄν prima stipendia fecit, quo anno cum Latinis, Tarquinius Superbum Roma

pulsus restituentibus, ad lacum Regillum pugnatum est. Si itaque jam tum mos obtinuit, qui postea observatus est, fuerit eo tempore octodecim admodum annos natus. Verum prælium illud eum Latinis secundum Dionys. Antiq. VI. p. 342. decertatum est A. Postumio, T. Virginio consulibus, sive A. U. C. CCLVIII. anno tertio decimo post Tarquinius ejectum, adeoque, quo anno Tarquinius ejiciebatur, Marcus quinque annos natus erat. At secundum Livium sup. c. 19. Romani Latinos ad Regillum lacum devicerunt, T. Æbutio, C. Vetsio consulibus, sive A. U. C. CCLV. anno decimo post pulsum Tarquinius; unde patet, si hæc præferenda sit sententia, Marcium, quo tempore Tarquinius pulsus est, fuisse puerum octo annorum. Utra igitur placeat sententia, vix Marcio convenire posse videtur, ut dicat, se non tulisse Tarquinius regem. Donjatius tamen, hæc a Marcio, non tam suo, quam totius ordinis patriciorum nomine, dicta fuisse, existimat; eodemque modo explicandum esse, quod se a tribunis sub jugum missum conqueratur. Posteriorem Dukeri expositionem veriorer puto, ut tulerim ponatur pro ferrem, vel tulissem.

Secedat nunc, avocet plebem] Advocet plebem Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. a m. 2. Gaertn. et Hav. a m. pr. Male. 'Avocare plebem' est eam sevocare seditionis causa. Vide Gron. ad Liv. 1. 6. § 1. Mox frumentum, pro frumenta, Harl. 2. et postea a. ter. rapuerunt, pro ter. a. rapuere, Gaertn.

§ 11 *Utantur annona, quam furore suo fecere] In edd. pervulgatis hic verbum fruuntur deest, inserendum hoc modo: tertio anno rapuere: fruuntur, utantur annona, quam fur. Fruuntur, subandi 'raptis.' Nam ad priorem sententiam est referendum. Et est ironia. Rhen. Verbum fruuntur ab omnibus nostris abest. Intrusit in vulgatis edd. ut fatetur, Rhenanus.*

Gebh. Tōfruantur solius est Rhenani, explicatione ipsa ostendentis, quam sit hic incommodum. Subaudit enim 'raptis,' et ad priorem sententiam jubet referri. At id exsulat scriptis nostris veteribusque edd. post Curionem demum receptum. Cancelletur igitur. 'Furor' autem quis, nisi seditio nis? vel ex Virg. illo *Æn.* I. 150. 'furor arma ministrat.' Liv. sup. c. 29. 'Nihil plus sanitatis in curia, quam in foro, esse.' Inf. c. 42. 'Patres satis superque gratuiti furoris in multitudine credentes esse, largitiones temeritatisque invitamenta horrebant.' Hoc est, ultro etiam et sine proposita mercede satis promte insanire et commoveri plebem. Perperam Rhenanus, *gratui furoris in multitudinem.* Frontin. Strateg. I. 9. 'Cum legiones civium Romanorum perniciose seditioe furent, consilio restituit sanitatem efferatis.' Sic loquitur et II. 5. ex. 18. Seditio autem erat causa neglectæ agriculturæ, atque inde exortæ famis. Paulo ante hoc cap. 'Caritas primum annonæ ex incultis per secessionem plebis agris, fames deinde.' Quare alibi audiemus virum doctum, qui non dubitabat rescribendum, *quam furto suam fecere.* Nec rapinam et direptionem vi palam factam esse 'furtum' concedunt jurisconsulti, neque ex eo, quod patriciorum ex agris ante triennium rapta frumenta, fames plebi. *J. F. Gron.* *Fruantur*, quod primus Vascosanus ex Rhenani sive libro sive conjectura recepit, agnoscunt quidem Voss. I. et Leid. 2. sed iidem contra omittunt *utantur.* Vicissim *fruantur* deest in Voss. 2. Leid. 1. Harl. utroque, Port. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. N. C. Præterea *annonam, quam* Leid. 1. Antiquiores scriptores, Plantum, Terentium, Catonem, Lucilium, aliosque ejusdem ætatis, ut et recentiores quosdam, qui archaismos illos adfectarunt, ita locutos esse, ut verbum 'utor' construxerint cum casu quar-

to, verum est. Vide Sanctii Minerv. III. 3. in fine. Verum, Livium eos imitatum fuisse, nondum comperi. Idem de Cicerone negat Vossius Gramm. VII. 22. Nihil itaque mutandum. Error promanavit ex fonte illo, quem indicabo ad IV. 44. § 5. ex quo eodem etiam profluxisse censendum est, quod contra *annonæ, quæ præferant* Leid. 2. et Voss. 1. Insuper *furorē suam fecere* Harl. 1. Sed nihil mutandum. Vir doctus, qui apud Gron. *furto suam fecere*, pro *furorē suo fecere*, scribendum censebat, est Freinshem. qui videndus est ad Flori III. 12. § 8. Sed recte ab eo dissentit Gron. docens *furorē* hic poni pro seditioe, eamque causam fuisse, cur eo tempore cultura agrorum neglecta sit, cur artior annonæ facta sit. Eo sensu 'furor' supra est c. 29. 'Agedum, inquit, dictatorem, a quo provocatio non est, creemus. Jam hic, quo nunc omnia ardent, conticescet furor.' xxv. 4. 'Nihil aliud a cæde ac dimicatione continuisse homines, nisi patientiam magistratum, quod cessarent in præsentia furori et audaciæ paucorum.' xxviii. 24. 'Civilis alius furor in castris ad Sucionem ortus.' Auct. Epit. Liv. lib. LXI. 'C. Gracchus, seditioso tribunatu acto, quum Aventinum quoque armata multitudine occupavisset, a L. Opimio consule, ex senatusconsulto vocato ad arma populo, pulsus, interemptus est, et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius ejusdem furoris.' ubi etiam vide. Justin. XIII. 6. § 17. 'Ferrum ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac membra sua ipsa cæsura.' Florus III. 12. § 7. 'Quæ enim res alia furores civiles peperit, quam nimia felicitas?' ubi vid. Duker. et quos ibidem laudavit.

Audeo dicere, hoc malo domitos] Mutata distinctione *Audeo dicere hoc, malo domitos* Harl. 1. Sed præstat vulgatum. *Illoc malo*, id est, artiore,

quam furore suo fecere, annona.

Quam ut armati per secessionem coli prohibeant] Tò ut non adparet in Leid. 2. Deinde, *agros post secessionem inserendum, margo codicis Port.* indicat; ut sit 'per secessionem agros coli.' Sed illa vox per se satis intelligitur ex eo quod præcedit 'cultores agrorum fore,' neque nominatim repeti necesse est. Ceterum *cultores l. Æ. agrorum fore* præfert Klockian. Quid librarius notis *l. Æ.* indicare voluerit, ut intelligatur, *Ædipo opus est: ego non adsequor.*

§ 12 *Haud tam facile dictum est]* Tñ, pro *tam*, Leid. 1. Ea vero nota indicatur *tamen*. Voces *tam* et *tamen* sæpe librarii perperam commutaverunt. Vide ad Liv. xxii. 59. § 13. Sed *haud Æ M̄ facile dictum est* Leid. 1. *facile dictum* etiam Flor. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Leid. 1. et a m. sec. Leid. 2. Paulo post *faciendumve fuerit* Hav. Mox etiam *ut neglectum a scriba Port.*

Patres demerent sibi. Et senatui nimis] *Patris* Leid. 1. hinc *Patribus* factum est in Gaertn. et Hav. Tum *demeret* Voss. 2. *demerent et senatui. Nimis*, mutata distinctione, Lipsiens.

CAP. XXXV. § 1 *Et senatui nimis atrox visa sententia est]* *Sententia visa est* Harl. 2. Verbis seqq. etiam alio ordine *et ira plebem* præferunt, quibus usus sum, edd. ante Gron. 1678. quæ dedit *et plebem ira*, adstipulantibus codd. nostris.

Fame jam se sicut hostes peti] Omnes nostri *Fame se jam*. Gebh. Nec aliter, quam Gebhardi codd. habent omnes, quibus usus sum. Quare iis consentientibus obsecutus sum. Nihil aliud etiam voluerunt Hearnii Oxon. N. et C. nisi quod tamen in illis perperam scriptum sit *Famem se jam sicut hostes pati*. Id autem erranti librario adscribendum esse, patet ex scriptura cod. Gaertn. qui præfert *Fame se jam sicut hostes pati ac affligi*: quæ ultimæ voces ex glossa

natæ sunt. Vide ad iv. 55. § 5. Alibi etiam *patis* et *peti* in libris scriptis commutantur. Vide N. Heinsium ad Nason. Trist. Eleg. v. 2. 77. et quæ notantur ad Liv. iv. 31. § 5. Tum *sicut hostes patriæ* Hav. Præterea *ciboque fraudari*, ommissa voce *victu*, Hearnii Oxon. L. 1. *fraudare* habet Harl. 1.

Quæ sola alimenta ex insperato fortuna dederat] Melior prisca lectio *dederit*. Sigon. *Dederit* non modo constanter est in scriptis, sed et in editis, quos vidi, omnibus; ut nesciam, ubi Sigonius *dederat* repererit. Vox *fortuna* omittebatur in Hav. *dederit fortuna* transpositis vocibus est in Gaertn. *quo sola alimenta* in Lipsiens.

Ab ore rapi, nisi C. Marcio vincti dedantur] Mira videtur lectio, quæ in Leid. 1. superest, *ab ore rapinis igneo Martio vincti dedantur*. Propius tamen adtendenti patebit, nihil aliud quam voces, quæ olim continua serie scriptæ erant, inperite divisas esse; quum dividi hoc modo deberent *ab ore rapi, nisi Gneo Martio. Gneo*, pro *Cajo*, præferunt etiam Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. et Port. *Gnejo* Harl. 2. *GN. Martio* Hav. *ni Gneo Martio* Lipsiens. et Gaertn. Male. Vide ad c. 33. § 5. *ni et nisi* sæpe commutari, videbimus ad xxiiii. 1. § 8. Vide etiam mox § seq.

§ 2 *In exeuntem e curia inpetus factus esset]* Pal. 2. *de curia*. Gebh. Nihil mutant nostri. *De et e* vel *ex* sæpe alibi commutantur. Vide ad xxi. 6. § 5. 'Exire e curia,' quemadmodum 'excussus e navi.' Vide ad xxxvii. 30. § 5. In genere verbis addi præpositiones, unde ipsa componuntur, supra dictum est ad Præfat. Liv. § 11. Mox *nisi peropportune* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Eadem varietas modo notata est § præc.

Ibi ira est suppressa] Lego ex fide vet. lib. *ubi ira est*. Sigon. *Ibi ira est suppressa* Campani ed. Sed Pall. tres et Sigonius *ubi ira est suppressa*.

Gebh. Non opus est emendatione Sigonii : *ibi*, est tum. Terent. Andr. II. 3. 5. 'Sed si tu negaris ducere, *ibi* culpam in te transferet.' Emuch. II. 2. 30. 'Ibi homo cœpit me obsecrare : ' et Hecyr. I. 2. 53. 'Ibi demum ita ægre tulit.' Duk. *Ubi ira est suppressa* Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Neque aliter ex editis præferunt Mediol. 1495. et Veneta 1498. *Tibi ira est suppressa* Leid. 1. prima litera τὸν *Tibi* perperam repetita ex fine vocis præc. Vide ad xxxvii. 29. § 8. *ubi iræ suppressæ sunt* Hearnii Oxon. N. *ibi iræ suppressæ* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Nihil mutò : *ibi* est tum. Vide ad vii. 23. § 4. *Ibi* et *Ubi* frequenter in libris manu exaratis confundi, videndum erit ad xxvii. 5. § 2.

Se iudicem quisque, se dominum vitæ necisque inimici factum videbat] Prima vox aberat a Leid. 2. quæ, quum idem codex mox, ut notatum est, *suppressæ*, pro *suppressa*, dederit, ab ultima syllaba vocis prox. intercepta est. Tum *quisque plebeius*, voce addita, Harl. 2. qui idem etiam, ordine alio vocum, *dominum necis vitæque* præfert : sed *nec quisque*, sive *nec q̄sq.* pro *necisque*, Leid. 1. Denique *inimicis factum videbat* Lipsiens. Sed ultima litera τὸν *inimicis* nata est ex similitudine primæ, seq. vocis *factum*. Vide ad iv. 33. § 10. *inimici factum videbatur* Harl. 1. et Hav. a m. pr. An forte scriptum hi librarii invenerunt *videbāt*? quod non *videbatur*, sed *videbant*, erat reddendum. Alibi ita peccari, supra dictum est hoc lib. ad c. 26. § 4. *quisque videbant* vero Livio familiaris est locutio. Vide ad c. 22. § 7.

§ 3 *Sed adeo coorta erat infensa plebs*] *Luxatæ* sunt voces hæ, ex vet. lib. ita ordinandæ, *sed adeo infensa erat coorta plebs*. Sigon. Nescio, quis ita vulgo has voces luxaverit. In nostris omnibus scriptum atque ex-

cusum est, *adco infensa erat coorta plebs*. Gebh. Paucas edd. consuluisse debuit Gebhardus, qui nesciverit, quis vulgo has voces luxaverit. Quamvis enim ordo verborum reductus a Sigonio omnium, quos vidi, codicum Mss. auctoritate confirmetur, typis tamen excusi, nisi forsitan eorum numero excipienda sit Campani ed. usque ad Sigonium ab altera stant parte. *Cohorta* autem, pro *coorta*, etiam Leid. ambo, Lipsiens. et Gaertn. Vide ad c. 30. § 12. Præterea *infense erat coorta* conjicit Wasse ad Sall. Jug. c. 1. Sed cum omnibus scriptis et editis, qui in terminationem adjectivi consentiunt, vulgatum præfero. Sæpissime adjectiva more Græcorum pro adverbis tum apud alios, tum apud Livium, ponuntur. Sup. II. 30. 'Romani contra, quia principio pugnae quieti steterant, vigentes corporibus facile adepti fessos : ' ubi quædam vide. c. 56. 'Violatusque esset tribunus, ni et concio omnis atrox coorta pro tribuno in consulem esset : ' et ita forte infra scribendum ex codd. multorum auctoritate III. 4. 'Quum haud gravati venissent : ' ubi vulgo *gravate* editur. c. 5. 'Quum primo quietus obsidionem passus esset.' c. 22. 'Quum Volsci, quemadmodum quieti vallo se tutarentur, pararent.' c. 25. 'Castris se pavidus tenebat.' IV. 9. 'Adversus quos infestior coorta optimatium acies, sequitur accensum injuria juvenem : ' ubi vide. XXII. 12. 'Modo citato agmine e conspectu abibat, modo repente in aliquo flexu viæ, si excipere degressum in æquum posset, occultus subsistebat : ' ubi plura dicentur. Unus tantum Port. a m. sec. præfert *inoffensa erat coorta*. Sed illud *inoffensa* natum puto ex duarum lectionum *infensa* et *offensa* conjunctione; qualis erroris exempla passim in Mss. obvia sunt. Vide ad III. 44. § 4.

Ut unius pana defungendum esset

Patribus] Novi, quomodo hæc interpretetur Budæus. Sed facile mihi persuadeo, esse in omnibus libb. corruptam lectionem, ideoque legendum, ut *unius pœna defungendum esset P.* Quid sit 'defigere,' discite ex his Persii verbis Sat. v. 17. 'ingenno culpam defigere Iudo.' *Gebh. Defungendum* constanter servant manu et typis descripti. Sed in prioribus verbis codd. exarati variant. Vocula ut deest in Lipsiens. ut *tutius pene* habet Voss. 2. ut *unius pœnæ* Hav. 1. Leid. 2. et Port. ut *unius pene* Hav. et ita Voss. 1. a m. pr. in quo est *ut unius pœnæ* a m. sec. *pene*, pro *pœna*, habet etiam Lipsiens. *defungendum*, quod Gebhardus ex conjectura repositum volebat, me non intelligere ingenue profiteor. At recte 'ut defungendum esset P. unius pœna' exponit Budæus Adnot. ad l. II. § 12. ff. de Act. Emti, ut Marcii Coriolani damnatione ab illa populari consternatione liberandus esset senatus: ubi plura hujus locutionis exempla ex Livio profert, idque a Græcis ἀπαλλάττεσθαι et ἀπαλλάττειν dici docuit. Vide etiam quæ notavit in Comment. Ling. Græc. p. m. 514. 'Pœna,' sive per pœnam, 'unius defungendum,' nempe periculo imminenti, seditione coorta, 'esset Patribus.' Vide etiam ad iv. 52. § 4.

§ 4 *Usique sunt, qua suis quisque, qua totius ordinis viribus*] *Usique sunt tunc* Hav. Tò sunt deficit in Lipsiens. Deinde *tam suis quisque, quam totius* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Et ita etiam Aldus edidit. In erratis tamen alteram lectionem prætulit: et recte. Inf. hoc lib. c. 45. 'Nihil movebant, qua consules ipsos, qua exercitum increpando.' x. 38. 'Consul insignis L. Papirius Cursor, qua paterna gloria, qua sua:' ubi etiam librarii plures *tam et quam* substituerunt. Vide quæ ad posteriorem locum notantur. *Usique sunt, qua suis quisque potuit, qua totius* Gaertn.

Tentata res est, si dispositis clienti-

bus absterrendo singulos] Pal. 2. *abstrahendo singulos*; exponitque simul τὸ *abstrahendo* per insuper scriptum *removendo*. *Gebh. Temerata res est Flor. Tentata est res* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. et Hav. *Tum si repositis clientibus* Lipsiens. *sed dispositis clientibus* Gaertn. *absterrendo* autem servant omnes nostri.

A concionibus conciliisque, disjicere rem possent] Non contemnendum erratum hic irrepsit in exemplaria Liviana. Scribendum, *a coitionibus conciliisque*, a verbo 'coire,' quod congregari significat. Sic III. 65. 'Quum,' inquit, 'per coitiones potentiorum injuria fieret.' *Rhen. A coitionibus* puto primum emendatum fuisse a Rhenauo. Nullus vero nostrorum codd. secundas agere vult, quorum Pal. 1. *a contionibus conciliisque dissidiisque dissistere rem*: Pal. 2. quoque *contionibus*; et *disjicere* supra adfigens, 'disjicere esse dirimere, tollere.' In Pal. 3. plane desperata visitur lectio, *a comini contionibus conciliisque disjicere*. Legendum omnino *dissicere*: de quo verbo multa dixi adolescens Crepund. III. 7. *Gebh. Concionibus* præferunt Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. Voss. 2. et Voss. 1. a m. pr. in quo a m. sec. inter versus adscriptum est *coitionibus*. Et ita recte præferunt Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Klockian. Sæpius librarios in commutandis vocabulis *conciō* et *coitiō* obfendisse, videbimus ad IV. 13. § 9. Deinde *consiliisque* Flor. et Gaertn. *conciliisque dissidiisque* Voss. 2. Sed illud *dissidiisque* errore scribarum natum videtur ex seq. voce *disjicere*, cujus loco est *dissicere* in Voss. utroque, et Harl. 2. *dissecere* in Harl. 1. *disicere* in Leid. 1. *discere* in Leid. 2. Sed *disjicere* verum est. Quemadmodum librarii olim *conicere, obicere, trucicere, pro conicere, oljicere, trujicere*, ita etiam *disicere*, quod in Leid. 1. superest, pro *disjicere* scripserunt.

Vide ad c. 10. § 9. Id postea ab aliis inperitius in *dissicere, discicere, discere* corruptum est. Vide etiam quæ notavi ad Sil. Ital. ix. 538. 'Disjicere rem,' ut 'disjicere consilium' xxv. 14. 'Hæc consilia ducis, quum jam receptui caneret, clamor militum, aspernantium tam segne imperium, disjecit.' 'Disjicere pacem' Sil. Ital. ii. 294. 'Oppida quassantur, longeq̃ in mœnia nostra Adrectæ Æneadum mentes, disjectaque pax est.' 'Disjicere cogitationem' Vell. Pat. i. 10. 'Cogitationem regiam Romana disjecit constantia.' 'Disjicere expectationem' Sueton. Cæs. cap. 42. 'De pecuniis mutuis, disjecta novarum tabularum expectatione, quæ crebro movebatur, decrevit.'

§ 5 *Universi deinde processere*] *Dein* optimus cod. Leid. 1. quod præferendum videtur, et in contextum recepissem, si plurimum auctoritate firmeretur. Vide ad iii. 3. § 6.

Si innocentem absolvere nollent, pro nocente donarent] *Nollent absolvere* Gaertn. Præterea *darent* Leid. 2. et editi ante Aldum, qui *donarent* primus vulgavit. Hæ voces interdum in Mss. vett. commutantur. Ita i. 9. § 6. male cod. ex melioribus, ut *donaret Romulus*, pro *ut daret Romulus*, præfert. Similiter in Epit. Liv. lib. ii. unus cod. legit *libertatem donavit*, ubi recte reliqui codd. cum excusis *libertatem dedit*. Hic autem reliquorum codd. fide servandum *pro nocente donarent*. Liv. viii. 35. 'Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribuniciæ potestati.' Sil. Ital. xv. 602. 'revocatus ad arma, Tot cæsis ducibus, patriæ donaverat iram.' Ubi vide quæ notantur. Flor. iii. 5. 'Postquam domnerat ingrattissimos, ut ipse dixit, hominum, in honorem tamen mortuorum sacris suis famæque donavit:' ubi vide Duker. qui etiam eo sensu 'dare'

usurpari evincit loco Livii vii. 20. 'Cære sacrarium populi Romani, deversorium sacerdotum, ac receptaculum Romanorum sacrorum, hospitio Vestalium cultisque Diis darent.' 'Condonare' dixit Liv. iii. 12. 'Pater inter hos L. Quinctius, cui Cincinnato cognomen erat, sibi ut condonarent filium, orabat.'

§ 6 *Ipsæ quum die dicta non adesset, perseveratum*] Non persequar nunc historiæ variationem, quæ ap. Dionys. longe lucentius, meo quidem iudicio, quam apud Liv. narratur. Id, quod fuit necessarium ad hujus historiæ lucem, omisisse videtur Livius, videlicet, quomodo iudicium hoc perlatum novo ritu, nec antea consueto. 'Tum primum,' inquit Dionysius, 'concio curiata ad ferenda suffragia a tribunis plebis vocata est, quum antea semper centuriata vocaretur.' 'Curiatam' vocat, quando viritum feruntur suffragia: 'centuriata,' quando per centurias. Centuriæ autem erant cxliii. per sex divisæ classes, ut copiose antea dictum est. Et prima classis cum equitibus centurias habebat xcviij. Restabant igitur reliquarum classium xcv. centuriæ. Hic nihil earum rerum observatum. *Glar.* Versio Dionysii, qua usus est Glareanus, (Græcum enim ejus scriptoris codicem se invenire non potuisse, non semel queritur,) admodum inquinata ac vitiosa esse debuit; si quidem in contextu Græco legatur constanter vii. 463. in fin. ἐκκλησία ἡ φυλητικὴ, *concio* vel *comitia tributa*. Vide etiam hoc lib. ad cap. 56. § 2. Quare adsequi nequeo, quid Jac. Periz. permoverit, ut in margine Livii hoc c. ad verba 'Tribuni diem dixissent,' Dionysium, narrantem Marcium comitiis tributis damnatum fuisse, erroris accusaret, quoniam nondum tunc temporis comitia tributa exstiterint: quum tamen Plutarch. etiam Marcium comitiis tributis accusatum narret in vita Coriola-

ni p. 223. Sed nec recte Glareanus *curiata comitia* describit illa, in quibus viritum feruntur suffragia. Immo quemadmodum comitia centuriata erant, in quibus quisque in sua centuria; tributa, in quibus quisque in tribu sua; ita curiata fuerunt, in quibus quisque in curia sua suffragium ferebat. Mox *absens et in Volscos exsul*, addita vocula *et*, Gaertn. Tum *promilitans patriæ* habet *ministrans patriæ* Flor.

Hostilesque jam tum spiritus gerens] Ita recte Campani ed. Itaque male optimus alias Pal. 1. *hostilemque jam tum spem gerens*. Gebh. Pariter peccatur in Voss. 2. Vide ad iv. 54. § 6. *hostilesque tantum Lipsiens. hostilesque jam tiā* Harl. 1. De τοῖς *jam tum* vide ad i. 41. § 7.

Venientem Volsci benigne exceperunt] *Gerens. al'venientem. Juvenem Volsci Lipsiens.* Cujus librarius in contextu apographi invenisse videtur *gerens. Juvenem Volsci*; in margine vero ad vocem '*Juvenem*' notatum '*al'venientem*,' ut indicaretur, alios pro *Juvenem* legere *venientem*: quam utramque lectionem ipse verioris inperitus in contextum transtulit. Sed *Venientem* genuinum est. *Benigni excipere* Flor. a. m. pr. et Leid. 1. *benigni* etiam Harl. 1. Quod eodem modo dictum esse censi potest, quo supra hoc cap. *adeo infensa erat coorta plebs*. Quum tamen *benigniusque* sequatur, potius præfero *benigne*.

Major ira in suos eminebat] *In suos seminabat* Voss. 1. et Leid. 2. Ultima litera vocis *suos* in capite proximæ vocis male repetita, librariis dein pronum fuit, ex *seminebat* dare *seminabat*, licet sine commodo sensu. *In suo seminabat* Flor. Mox *crebroque* Leid. ambo. Tum *præcipiebantur* Voss. uterque, Harl. 1. et Lipsiens. quomodo etiam Aldus in contextu vulgavit, qui tamen in erratis *percipiebantur* prætulit: *perciebantur* Leid. 1.

- § 7 *Hospitio utebatur Accii Tullii*] Hic vir *Attius Tullus* dictus est; ita ut *Tullus* prænomen, *Attius* nomen gentis esset, ut in '*Tullo Hostilio*.' Quod autem dico, ex fide vet. librorum dico, et Græci exemplaris Dionysii, a quo τύλλος Ἄττιος dicitur ubique; semel VIII. p. 534. per mendum τύλλος Ἀττίδιος: ut a Plutarcho in Coriolano p. 224. τύλλος Ἀμφίδιος. Major autem etiam labes insidet in principio vitæ Ciceronis, ubi τύλλιος Ἄττιος nominatur, pro τύλλος Ἄττιος. ['Reprehendit hoc Robort. Emendat. II. 31.'] *Sigon.* Pal. 2. *Antii Tulli*: reliqui duo *Attii Tullii*. Neque aliter Campanus. *Gebh. Actii Tulli* Hav. et Gaertn. *Actii Tuli* Harl. 2. *Adti Tulli* Leid. 1. *Atti Tullii* Lipsiens. *Atti Tulli* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Klockian. *Atti Tullii* Port. *Attii Tullii* Voss. 2. Sed verior videtur Sigonii emendatio. Consule etiam Schottum ad Aurel. Vict. de Vir. Inl. c. 19. Ἄττιος τοῦλλος perperam etiam vocat Zonar. Annal. VII. 16. Præterea quum inter M. Minucium et A. Sempronium consules cap. præc. memoratos, et Sp. Nautium ac Sex. Furium, quorum mentio fit c. 39. duo paria consulum omittantur, eos ab ipso Livio omisos esse, sive memoria fugerint, sive consulto transcenderit, existimat Sigonius in Fast. p. 25. et Schol. in Chronol. Liv. ad a. CCLXIV. Contra Robort. de Conven. Supputat. Liv. c. 2. culpa librariorum prætermittitur, idque se brevi ostensurum promittit, ubi Livius, quem sub prelo esse jactat, in publicum exisset, qui tamen numquam prodiit. Ejus sententiam probat Pighius, qui alterum par hic excidisse putat in Annal. Rom. ad a. CCLXIII. p. 98. idque ita fere Livio interserendum esse conjicit: *Q. Sulpicio, Sp. Lartio II. Cos. Coriolanus hospitio utebatur, &c.* Contra, se Sigonii potius sententiæ accedere, profitetur Perizon. in Animadv. Hist. c.

11. Præterea τὸ *utebatur* non adparet in Hav.

Longe is tum princeps Volsci nominis erat] Expressa est hæc lectio in Campani ed. ac superscripta in solo Pal. 3. quum alias in ipso (ut vocant) textu exaratum sit, quemadmodum in reliquis duobus *Longe iste princeps*. Gebh. *Honor iste princeps* Voss. 2. a m. pr. in quo deinde adscriptum pro var. lect. *Longe iste princeps*. Id posterius præferunt etiam Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *Longe is cum princeps* Leid. 2. At vulgatum servant Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. Mox *Romanis semper infestus* antiquas vidi, edd. usque ad Aldum, qui dedit *Romanisque*, codd. scriptis eandem lectionem probantibus. *Infestus* habet Gaertn.

Ita quum alterum vetus odium] *Itaque quum alterum* Voss. 1. et Leid. 2. Sæpissime has voculas in Mss. confundi, dicam ad XXI. 53. § 7. Id vero tanto facilius hoc loco accidisse censeri debet, quod ultima syllaba τὸν *itaque* vel ex proxima voce *quum* repeti, vel ab ea intercepti potuerit. Certe ita interceptur xxxviii. 40. § 7.

§ 8 *Haud facile credebant plebem suam impelli posse*] Ego ob ea quæ sequuntur, sua vi libentius quam suam, legerim. *Sabell.*

CAP. XXXVI. § 1 *Ludi forte ex instauratione magni Romæ parabantur*] Illud haud reticendum duxi. Ludos, quos Livius *magnos* appellavit, Valerius 1. 7. ex. 4. nunc *Circenses*, nunc *plebeios* vocat. Lactantius et ipse 11. 7. *Circenses* fuisse ait: unde colligitur, *Circenses*, *plebeios* et *magnos* eodem fuisse. Pedianus ad Cic. in Verr. 1. 10. post exactos reges pro libertate plebisve reconciliatione institutos tradidit. Dionysius Antiq. 11. p. 99. et 100. significare mihi videtur, *Circenses* fuisse eos, quos Romulus in Sabinarum assimilavit raptu. *Sabell.* Ludi acti erant, sed non rite: ideo-

que instaurantur. Porro hoc loco et novum annum et alios consules ponit Dionysius VIII. p. 482. Livius omisit, aut ejus codex injuria temporum. Tale autem somnium Xerxis narrat Herodotus lib. VII. ab initio c. 12. et seqq. homo Græcens fabulam, Latinus historicus historiam scilicet. *Glar.* Pal. 1. concisim admodum hæc repræsentat, *Ludi sorte exinstaurandi: hæc causa fuerat ludi*. Et tale quid deprehendit in suo archetypo Vormatiensi Rhenanus, ex quo suspicatur legendum *Instaurandi hoc caussa fuerat*, subaudito *ludos*; distinguitque, *Instaurandi hoc caussa fuerat. Ludis mane servum, &c.* Ego vero magis accedo vulgatæ, ut elegantiori (nam Rhenani lectio valde est tortuosa) ac stabilitæ a Pall. duobus et Campani ed. *Gebh.* *Ludi forte ex instaurandi hæc caussa fuerat ludi*, reliquis mediis omissis, etiam Voss. 2. quæ neglecta sunt culpa librarii ob vocum *instauratione* et *instaurandi* similitudinem. Sed ab hujusmodi lectione plane diversa exstitit illa, contra quam Gebhardus existimavit, quæ in Vormatiensi obvia fuit Rhenano.

Instaurandis hæc caussa fuerat ludis. Mane servum] Archetypum docet, hic legendum esse *Instaurandi hæc caussa fuerat*, subauditur 'ludos.' Deinde, quod sequitur, ita distinguendum, *Ludis mane servum quidam paterfamilias, &c.* *Ludis*, hoc est, die Indorum magnorum. *Rhen.* Pulchra et vera Livii scriptura Rhenano debetur; *Instaurandi hæc caussa fuerat. Ludis mane servum.* Nisi quod male vult *hoc caussa*. Lib. xxvii. 39. Hasdrubalis fratris Hannibal 'haud quamquam tam facilem maturumque transitum expectabat: ea tardius movendi ex libernis causa fuit.' Reliquum si intellexissent editores, utique approbassent. *Instaurandi* servavit unus ex Pall. et Voss. 2. Utitur vero et alibi Noster absolute. Lib.

xxvii. 36. 'Et plebeis ludis biduum instauratum ab Q. Mamilio et M. Cæcilio Metello ædilibus plebis.' Sic etiam scribendum xxxi. 4. 'Ludi Romani scenici eo anno magnifice apparatusque facti ab ædilibus curulibus L. Valerio Flacco et L. Quinctio Flaminio: biduum instauratum est: non instaurati sunt. Porro ludis dicebant breviter, pro die ludorum, aut quo ludi fierent. Cic. ad Att. i. 16. 'Itaque et ludis et gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας sine ulla pastoricia fistula auferebamus.' Statius Noster, 'Sibi ludis præsulatorem displicuisse: ubi melior Sigonius libris vetustis, in quibus ait legi *ludi*.' Sueton. Julio c. 39. 'Ludis D. Laberius eques Romanus mimum suum egit.' J. F. Gron. *Instaurandis hæc causa fuerat ludis: mane*, quod Rhenanus ac Gronovius damnarunt, superest in Flor. a. m. sec. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. B. et N. Neque inde multum differt lectio cod. Gaertn. qui *Instaurandis hæc causa ludis fuerat. Mune præfert*. Verum *instaurandi hæc causa fuerat. Ludis mane* Leid. 1. Harl. 1. et Port. quod recte viri docti probarunt. Male Rhenanus *hoc causa fuerat* scribi jussisse, repetit Gronovius ad Senecæ Consol. ad Marciam c. 19. et morem hunc, quo pronomina potius sequenti conveniunt, quam vel genere neutro proferuntur, vel præcedentibus respondent, variis exemplis illustrat. De pronomine relativo vide ad xxxii. 30. § 5. Rhenanus tamen culpæ, cujus insimulatur, immunis est; eaque unice conferenda in librarios, qui ejus adnotationes Lugduni ediderunt a. 1553. Eos vero recentiores secuti sunt, quum priores ex ejus mente aliquoties *hæc causa fuerat* excuderint. Recte etiam *Ludis* exponitur die, vel tempore ludorum, quo ludi edebantur. Infra xxxii. 26. 'Satius jam omnibus præparatis, ludis, qui Setiæ prope diem

futuri erant, spectaculo intentum populum adgredi statuerant.' xxxiv. 44. 'Ludis Romanis ædilibus curulibus imperarunt, ut loca senatoria secernerent a populo.' xxxix. 7. 'Ludis Romanis eo anno malus in circo instabilis in signum Pollentiæ cecidit.' Cic. de Harusp. Resp. c. 12. 'Si examen apum ludis in scenam venisset, haruspices adcieudos ex Etruria putaremus.' De Senect. c. 18. 'Quum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu venisset.' ad Fam. x. 32. 'Ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histrionem, summo ludorum die annulo aureo donatum, in quatuordecim sessum deduxit: et paullo post, 'Ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum proconsulem sollicitandum posuit.' Similiter 'gladiatoribus,' id est, quo tempore gladiatores vel ludi gladiatorii edebantur, adhuc ibid. 'Gladiatoribus autem Fadium quemdam, militem Pompeianum, quia, quum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctore se nolebat, et ad populum confugerat, primum Gallos equites inmisit in populum, deinde abstractum defodit in ludo, et vivum combussit: ubi videndi viri docti, et in primis Petr. Victorius. Similiter 'Latinis,' id est, quo tempore Latinæ celebrantur, Liv. xxxii. 1. 'Questi in senatu erant, sibi in monte Albano Latinis carnem, ut adsolet, datam non esse.' xlii. 22. 'Ab hac concione Latinis, quæ pridie Kalendas Aprilis fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato, protinus inde et consul et prætor Cn. Octavius in Macedoniam profecti sunt.' Non aliter etiam *comitiis* est in Mss. ap. auctorem Epit. Liv. lib. xxvi. 'Quum comitiis apud populum quæreretur, cui mandaretur Hispaniarum imperium.' Vide Jac. Gron. ad Liv. xxxi. 7. § 1. Ita *lectisternio*, pro tempore lectisternii, quando lectisternium erat, ex ingenio emendabat Oudendorp. ad

Obseq. de Prodig. c. 61. ubi plura alia vide.

[*Servum quidam paterfamilij*] Quod ad loci emendationem attinet, adjicio illud, *Acronio*, vel, ut alii aiunt, *Atronio* patrifamilij nomen fuisse, qui servum sub furca ludorum die ceciderat. *Sabell.* *Paterfamilij* Voss. 1. et Leid. 2. Nihil mutato. Inf. xxxiv. 2. 'Si in sua quisque nostrum matrefamilij, Quirites, jus et majestatem viri retinere instituisset:' ubi plura vide. Quem autem *Acronium* vel *Atronium* vocatum fuisse Sabellicus monet, *Autronius Maximus* dicitur apud Macrobr. Saturn. 1. 11. *Antonius Maximus* ap. Lactant. Divin. Instit. 11. 7.

[*Sub furca cæsum medio egerat circo*] *Sub furcam* Hav. a m. pr. Male. 'Sub armis,' 'sub signis,' 'sub jngo,' et similia apud Livium et alios frequenter obcurrunt. Valer. Max. 1. 7. ex. 4. 'Servum suum, verberibus mulcatum, sub furca ad supplicium egisset.' Lactant. Divin. Instit. 11. 7. 'Diverberatum servum sub furca medio circo ad supplicium duxerat.'

[*Cæpti inde ludj, velut ea res nihil ad religionem pertinuisset*] *Cæpti tñ ludj, velut ea res ad rel. nihil pert.* Hav. tñ, sive tamen, et tñ, sive inde, inter se commutari, videbimus ad v. 18. § 8. Tum vel de, pro velut, Lipsiens.

§ 2 *Haud ita multo post T. Latino, de plebe homini, somnium fuit*] Plutarch. Coriol. p. 225. Dionysius Antiq. vii. p. 472. et Valerius 1. 7. ex. 4. in relatione nominis Livio adstipulantur. Lactantius Divin. Instit. 11. 7. *Tiberium Atiniam* fuisse tradit. Sed in eo haud magnum vertitur discrimen. *Sabell.* Vet. lectio *Tito Latino*. Rhen. *Tito Latino* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. cum primis edd. *Tito Latino* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. *Latino* Klockian. in quo inter versus adscriptum exstat *T.*

Latino, quod præfert Flor. Quam lectionem, Rhenanum secuti, Froben. 1535. et multi recentiores receperunt usque ad Gronernm. Is vero in ed. postuma vulgavit *Tib. Atinio*. Unde patet, male Vorstium ad Valer. Max. 1. 7. ex. 4. Gronovium hujus lectionis auctorem existimare. Variis modis etiam hoc nomen supra scriptum exstat in Epit. hujus libri, etiam apud alios auctores. Vide Pighium ad Val. Max. loc. laud. et J. Davisionum ad Cic. de Divinat. 1. 26. In Dion. Halic. etiam codd. scriptos modo *Τίτος Λατίνος*, modo *Τίτος Λατίνιος* præferre, testatur Hudson ad vii. p. 472. Pro *haud ita*, male audita, Voss. 2. et Lipsiens. a m. pr. in quo manus altera vulgatum restituit. Præterea, pro *somnium*, est *per somnium* in Gaertn. et Hav. ut ita una serie et contextu legatur: *Haud ita multo post Ti. Atinio, de plebe homini, per somnium fuit visus Jupiter dicere*. Verum altera potius lectio genuina videtur, pro qua stant reliqui codd. nisi quod *somnum* habeat Port.

[*Visus Jupiter dicere, Sibi ludj præsaltorem displicuisse*] In exemplari scripto legitur, *Sibi ludis præsaltorem displicuisse*. Expone, *ludis*, hoc est, die ludorum magnorum. Et aptius vocat miserum illum servum, qui cæsus virgis per medium circum saltitaverat ex vehementi dolore, *præsaltorem*, quam *præsaltorem*. Rhen. Quamquam legitur in vet. libris *ludj*, probatur tamen magis *ludis*. Nam Dionysius Antiq. vii. p. 472. sic ait: *ἔτι μοι τῆ νεωστὶ πομπῆ τὸν ἡγούμενον ὀρχηστὴν οὐ καλὸν ἔδωκαν*: id est, *Nuncia, mihi proximis ludis præsaltorem haud bellum eos dedisse*. *Præsaltorem* autem vocat eum, qui quasi ludorum prima pars fuerit, qui, antequam ludi committerentur, saltaverit. Itaque Plut. in Coriol. p. 225. ait, *τὸν ὀρχηστὴν πρὸ τῆς πομπῆς*. Cic. de Div. 1. c. 26. 'Præsaltorem sibi non

placuisse ludis.' *Sigon.* Lectionem *Sibi ludis præsultatorem displicuisse* probō: interim omnes codd. *ludi*: quod ex suo quoque adnotat Sigonius. Sed bene ista confirmatur auctoritate codicis Vormatiensis a Rheno, et a Sigonio verbis Dionysii. In Pal. 2. nota exstat expunctionis literarum *ta*, ut sit *præsultorem*, quem admodum eum vocat Cic. Divin. 1. 26. *Gebh. Ludi* perperam servant Flor. Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. At *ludis* recte habent Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. et Latini Neapol. Deinde *præsultatorem* non modo omnes, exceptis Hav. et Lipsiens. codicibus, Mss. sed et pleræque, quas vidi, edd. præferunt. Mediolanenses demum 1495. tum Veneti 1498. hinc Ascensius 1516. et pauci alii *præsultorem* dederunt. Alterum itaque præfero, licet 'præsultor' vocetur ab aliis. Ita Val. Max. 1. 7. ex. 4. 'Sibi præsultorem ludis proximis non placuisse:' et Lactant. Divin. Instit. 11. 7. 'Consulibus et senatui nunciaret, ludis Circensibus proximis præsultorem sibi displicuisse.' Apud Cic. vero de Divin. 1. 26. quem locum laudat Sigonius, Gruterus, ejusque exemplo plures, pro *præsultorem*, ediderunt *præsulem*: quod idem etiam eidem restituerunt de Divin. 11. 66. 'Pervulgatum jam illud de præsule:' ubi antea etiam legebatur *de præsultore*. Et eadem voce, ad hanc historiam respiciens, usus est Arnobius Advers. Gent. vii. p. 216. 'Numquid aliquando tuos ludos minus sancte diligenterque perfecti? numquid aliquem præsulem, tum numen qui obfenderet, ante te traduxi?' ut et eandem historiam narrans ibid. p. 244. 'Jovem per insomnium dixisse, uti ad consules vaderet, præsulem sibi displicuisse monstraret:' et mox, 'Quum et ipsi proprium minaretur interitum, ni præsulis pergeret nun-

cius improbati.' 'Præsultare,' unde declinatur 'præsultator,' infra est vii. 10. 'Si tu permittis, volo ego illi bellæ ostendere, quando adeo ferox præsultat hostium signis, me ex ea familia ortum, quæ Gallorum agmen ex rupe Tarpeia dejecit.'

Nisi magnifice instaurarentur hi ludi, periculum urbi fore] *Instaurentur hi ludi, urbi per. fore* Harl. 2. Voces *hi ludi* fortasse melius abfuturas, margini codicis sui adscripserat Ant. Perizon. Sed causam non video: prætexi enim nequit, modo *ludis* præcessisse. Nam similiter in iuitio cap. quamvis præmississet, 'Ludi forte ex instauratione magni Romæ parabantur;' subjungit tamen, 'Instaurandi hæc causa fuerat. Ludis mane servum quidam paterfamilie.' Et non abstinnisse Livium a repetendis vocibus, quibus modo usus erat, abunde docent quæ notantur ad 1. 3. § 9. Tà *hi ludi* constanter supersunt in omnibus libb. qua scriptis, qua excusis, nisi quod in nonnullis sit *ii* vel *hii ludi*. Præterea *per. fore urbi* Gaertn. *per. orbi fore* Lipsiens. De quo errore scribarum vide ad v. 19, § 11.

§ 3 *Quamquam haud sane liber erat religione animus]* In Vormaciensi codice e margine mebercule elegantem annotatiunculam (quæ Clementianum, sive hujus filium Flavianum Nicomachum Dextrum, sive Victorianum, certe veterem aliquem auctorem arguit) in medium contextum retulit scriba. Eam libuit hic subjungere in gratiam studiosorum. Habet autem sic: 'Ludi ex instauratione; quos displicuisse Jovi Latinus ab eo per somnium monitus ut nunciaret, debereque repeti; dum non vult magistratibus nunciare, taciturnitas orbitate punita est.' ['Ita et in Flor. legitur, nisi quod absit *rd dum*, et alia distinctione *repeti*, . . . *nuntiare*. *Taciturnitas* scribitur.] *Rhen.* Lemmata, olim margini ad-

scripta, sæpe in contextum a librariis recepta esse, pluribus exemplis videbimus ad VII. 40. § 4. Cur tamen Rhenanus lemma illud, quod codicis Vornat. contextum invaserat, veterem aliquem auctorem arguere existimet, non video. *Haud sane liberat rel. an.* habet Harl. antiq. librarii culpa duarum literarum repetitione neglecta. Ita pro *reliquit* Mss. plures præferunt *reliquerat* XXIII. 29. § 16. pro quo Gron. scribendum conjicit *reliqua erat*: ubi plura vide. *Liber erat a rel.* Harl. 2. Vide ad XXXVI. 17. § 13. Quum tamen alii nihil mutant, vulgatum servandum censeo; præsertim quod illa quoque non insolita Livio sit locutio. Infra IV. 33. 'Equitem passim liberi frenis dispulissent equi:' et ita etiam alii. Cic. de Arusp. Resp. c. 6. 'Quamquam vestræ domus, Patres conscripti, ceterorumque civium multo maximè ex parte sunt liberæ religione.' Ovid. Amor. II. 9. 20. 'Mittitur in saltus carcere liber equus.' Trist. El. v. 13. 4. 'Liberata tormento pars mihi ne qua vacet.'

Verecundia tamen majestatis magistratum timorem vicit] Vet. lectio, pro *timorem vicit*, habet *timorem injecit*. Sigon. Sigonii codex recentissimæ notæ habet *timorem injecit*. Gebh. Prava et hic vet. lectio Sigonii, *timorem injecit*. Nam 'timor' Livio non refertur ad id, quod sequitur; sed est ipsa religio et metus Deum. Lib. XXVII. 12. 'Turbata tota acies est, dein prorsus fusa, et, vincente pudorem metu, terga dabant.' XXVIII. 15. 'Tamen, vincente verecundiam metu, terga extemplo data.' XL. 3. 'Exsecrationesque in regem, vincente odio metum, exaudiebantur.' Sall. Hist. III. in concione Lepidi. 'Sed præter spem bonam ex vobis, quæ metum vicit.' J. F. Gron. 'Injicere metum,' 'terrorem,' 'trepidationem,' 'pavorem,' pro excitare, in Livio obviæ sunt lo-

cutiones. Infra hoc. lib. c. 50. 'Palatiquè passim vaga, ut sit, injecto pavore, raperent pecora.' c. 53. 'Tantamque trepidationem injecit, ut, dum dispersi alii alia manipulatim excurrunt ad arcendam vim hostium, ea porta, cui signa primum intulerat, caperetur.' III. 26. 'Fœdati agri, terror injectus urbi est.' v. 26. 'Tantumque inde pavoris Faliscis injectum est.' c. 28. 'Tantum injecit pavoris.' VII. 33. 'Tum consul, trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli non poterant, equitibus inmissis turbare prima signa hostium conatur.' c. 35. 'Vel silentio incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi.' IX. 16. 'Plus ea voce, quam armis inlatis, terroris colonis injectum.' XXVII. 28. 'Hannibal magnum terrorem hostibus morte consulis unius, vulnere alterius injectum esse ratus.' c. 39. 'Nobilitas coloniæ induxerat eum, magnum se excidio ejus urbis terrorem ceteris ratum injectorum.' c. 42. 'Ni cohortium ac manipulorum decurrentium per colles clamor, ab tergo auditus, metum, ne intercluderentur a castris, injecisset.' XLIV. II. 'Si muros a parte alia scalis adortus, tumultu injecto, in custodiam ejus loci propugnatores urbis avertisset.' Ita 'injicere contentionem.' Vide ad III. 64. § 6. Quum tamen præter Sigonii vet. cod. omnes alii Mss. vulgatum constanter servant, merito etiam Gronovius eam lectionem præferendam censuit. Supra I. 13. 'Crinibus passis, scissaque veste, victo malis muliebri pavore, ausæ se inter tela volantia inferre.' Præterea vox *majestatis* non adparet in Gaertn. Mox *nec in ora hominum perperam* Leid. 2.

§ 4 *Intra paucos dies amisit*] *Inter paucos dies* Voss. 1. et Leid. 2. Male. Vide ad II. 8. § 4.

Eadem illa in somnis observata species visa est cogitare] Pal. 1. *cadem*

illa somniis obversata species. Gebh. *Obversata specie* Leid. 1. *obversari species* Hav. *in somniis* priscæ edd. pro quo Ascensius jam 1510. *somniis* recepit. Alibi hæc vocabula commutantur. Vide ad VIII. 6. § 11. Tum *cogitare* Lipsiens. a m. pr. pro quo manus altera recte in margine emendavit *rogitare*. Panllo ante *agr. animo* Gaertn. pro *agr. animi*. Sed vulgatum verius est. De locutione ‘*æger animi*’ vide ad XXX. 15. § 9.

Satin’ magnam spreti numinis haberet mercedem] Litera una ejecta, alia inserta, disjunctis etiam, quæ erant jungendæ, at in *magnam spreti nû in his hab. mer.* Leid. 1. *mer. hab.* Hav. *fati n’ magnam* est in Gaertn.

Ni cat prope, ac nunciet consulibus] Quis hujus lectionis sit architectus non comperi. In omnibus tam scriptis quam cuspis certe reperi, *ni ea prope annunciet.* Gebh. *Ni ea prope annunciet* etiam Flor. Voss. 2. Port. et Neap. Latini; *ni ea prope annunciet* Hav. et Gaertn. *ni prope nunciet* Harl. 2. *ni ea in prope ac nunciet* Lipsiens. Sed vulgatum pertinaciter defendunt Voss. 1. Leid. ambo, Harl. antiq. et omnes, quos vidi, excusi. Alterum enim in omnibus cuspis superesse affirmans aperte falsus est Gebhardus, qui nullam aliam quam Romanam primam et Campani edd. consulnit. Ejus itaque lectionis non alium, quam ipsum Livium, auctorem esse puto.

§ 5 *Jam præsentior res erat*] Habetur hæc lectio in Campani vulgatione. Ceterum variant prodigiose Pall. quorum Pal. 1. *quæ præsenferat: cunctantem.* Pal. 2. *quæ jam præsenferat: cunctantem.* Pal. 3. *jam præsenferat: cunctantem.* Gebh. *Nunciet*, vel *annunciet consulibus, quæ præsenferat* Voss. 2. Gaertn. et Port. *annunciet consulibus, quæ jam præsenferat* Hav. *nunciet consulibus: jam præsenferat* Harl. 2. *quam præsenferat* Lipsiens. Reliqui codd. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. vulga-

tam servant, quod etiam verum puto. Quum de eo qui adest, qui præsens est, dubitari non possit utrum sit; hinc factum, ut ‘*præsens*’ ponatur pro certus, non dubius. Infra XL. 7. ‘*Omnes se ire conclamarunt, præter eos, qui speculatoris ab se pulsati præsentem ultionem metuebant.*’ XLV. 5. ‘*Is quoque præsentis admoto terrore, modo minis, modo spe perlicere, ut se traderet, quum conaretur.*’ Antea somnium id vanum credere potuerat; nunc, quum similis species iterum obversata foret, de ejus veritate dubitandi vix locus supererat.

Cunctantem tamen ac prolatantem ingens vis morbi adorta est] Suppositivum est τὸ *prolatantem*: quod cum expositionis gratia margini adjectum fuerit, receptum æque est cum genuina lectione a scriba codicis Pal. 1. *cunctantem tamen ac protelantem, prolatantem.* Vides ergo legendum esse, *tamen ac protelantem ingens vis morbi adorta est.* Nam ‘*protelare*’ non solum est ἀπεργεῖν, sed etiam ἀπερίθεσθαι seu βραδύειν. Gebh. *Protelantem* ex meis unns Voss. 2. Quod a Gebhardo probatum nollem. Vide, quæ infra notantur ad VII. 21. § 3. Præterea *cunctantemque ac prolatantem* Gaertn. a m. pr. *cunctantem tum, pro cunctantem tamen*, Lipsiens. et Hav. Quam ob causam voces *tum* et *tamen* frequenter in libb. vett. commutentur, vide ad XXII. 17. § 5. Insuper voce auctior *prolatantem rem* Harl. 2. Sed, absolute etiam verbum ‘*prolatantem*’ a Livio usurpari, constabit ex illis exemplis, quæ infra d. loc. ad VII. 21. § 3. laudabo. Tandem *prolatante* Lipsiens. Sed ultimam literam *m* elisit prima syllaba vocis seq. Vide alia hujus erroris exempla ad XXXVII. 29. § 5.

§ 6 *Tum enimvero Deorum ira admo-*
nuil] *Tunc enimvero* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Port. et Hav. *Tuc enimvero* Gaertn. Vide ad II. 12. § 15. *Tunc enim vera Deorum ira*

Lipsiens. Male: *enimvero* vox intensiva est, adfirmationi vel negationi pondus addens; qua significatione vel in initio periodi ponitur, vel, ut hoc loco, alia voce præcedente. Vide hoc lib. ad c. 22. § 6. Pro *ira* habet Flor. a m. pr. cura: a m. sec. *jura*. Insuper τὸ *ira* exsulat a Leid. 1. ut librarius jungendum crediderit ‘admonuit Deorum;’ qua constructione sæpe Livius usus est. Infra v. 46. ‘Locus ipse admonebat Camilli.’ viii. 28. ‘Dein, postquam adspernabantur flagitium aures, minis territare, atque identidem admonere fortunæ.’ x. 27. ‘Victor Martius lupus, integer et intactus, gentis nos Martiæ et conditoris nostri admonuit.’ xxxi. 43. ‘Ni Damocritus, nunc belli, quod instaret, nunc futuræ solitudinis admonens, partem juniorum castigando domi continuisset.’ Verum hic tamen τὸ *ira* servandum puto.

Fessus igitur malis præteritis instantibusque, consilio propinquorum adhibito] *Malis præteritis instantibus*, exclusa particula *que*, Gaertn. *Instantibus usque* Flor. Tum *consilioque propinquorum* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et Hav. Melius tamen esse puto, ut copula omittatur, siquidem cohærere videantur ‘consilio propinquorum adhibito quum exposisset.’ Vox *consilio* desideratur male in Lipsiens.

Observatum toties somno Jorem] Pal. 2. *in somno*. Gebh. Supra hoc cap. ‘Eadem illa in somnis observata species visa est rogitare.’ Nullus tamen eorum, quibus utor, agnoscit præpositionem. Contra *observatum* præferunt Voss. 1. Leid. ambo, Gaertn. et Hav. solito errore, ex literarum transpositione nato. Vide ad vi. 17. § 4.

Minas irasque caelestes representatas casibus suis exposuisset] Stabilita est hæc lectio editore Campano. Pall. bini, *representatis casibus suis*. Si quid mutandum, non alienus sum a

scriptura Pal. 1. *representantibus casibus suis exposuisset*. Gebh. *Representantis casibus suis* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et ed. Aldina, ad cuius calcem tamen inter errata *representatus* probatur. *Representantibus casibus suis* Voss. 2. *presentatus suis casibus* Leid. 2. *representantibus*, quod vix in uno vel altero cod. superest, ob dissentientium librorum et numerum et fidem probari nequit. Servandum itaque *representatas*, quod elegantioris sensum reddit, quam, quod alii habent, *representatis*. ‘Representare pretium’ dicuntur, qui præsentii pecunia, non in diem solvunt. Hinc ad alia locutio transfertur, et ‘representari’ dicuntur, quæ non differuntur, sed mox in opus et effectum adducuntur. Vide Vorst. ad Justin. xi. 12. Gron. de Pecun. Vet. i. 6. et viros doctos ad Frontin. Strateg. i. 11. ex. 2. Præterea *retulisset*, pro *exposuisset*, Harl. 2. quæ alterius lectionis expositio marginalis fuit, et deinde veræ scripturæ locum perperam invasit. Tota vox a m. pr. exsulabat a Lipsiens. postea a m. sec. margini adscripta; qui idem cod. etiam, transpositis vocibus, legit *iras minasque*.

Consensu inde haud dubio omnium] Pall. *dubie*. Gebh. τὸ *inde* omittitur in Hav. Ad hæc *haud dubie* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *haud dubiæ* Flor. et Port. *aut dubiæ* Leid. 1. *aut dubie* Lipsiens. *haud dubie* Harl. 1. Sed præstat, quod editur.

In forum ad consules lectica defertur] Pal. 1. ac 3. *affertur*. Ceterum Pal. 2. negat huic Tito Latinio lecticam fuisse. Inde refert *lectio* τὴν *affertur*. Gebh. *Lecto* Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et C. *lectio* Leid. pr. Sed *lecticam* vel *lecticulum* quasi conspicientes in hac historia memorant Cic. de Divin. i. 26. Val. Max. i. 7. ex. 4. Lactant. Divin. Institut. ii. 7. et

Macrob. Saturn. 1. 11. Præterea 'defertur ad consules,' ut 'deferretur ad urbem' iv. 19. 'Ex agro Veientano ingentem detulit prædam ad urbem.' In nullo tamen eorum codicum (Flor. excepto) ea lectio existit. Nam *infertur* habent Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. xxiv. 42. 'Scipio lecticula in aciem inlatus conflixit.' *Adfertur* Leid. 1. *affertur* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Port. Hav. et Hearnii Oxon. C. In Pal. 2. apud Gebhardum utraque lectio *infertur* et *affertur* exprimitur. Præterea *delatus* mox sequitur verbis seqq. quare *adfertur*, tot insuper codicum auctoritate munitum, præstare videtur. Et ita Livius morem toties usurpatum servabit, ut verbo cum præpositione *ad* composito eandem tamen iterum jungat. Ita 'ad id adjicere' ii. 27. 'adesse ad limen' c. 48. 'adfigere ad terram' iv. 19. § 4. ubi vide quæ notantur: 'advocare ad concionem,' de quo vide Gron. ad xxvi. 48. § 13. 'adequitare ad suos' xxxv. 35. 'adjectæ ad hunc numerum' xliv. 28. 'ad ultimum discrimen adducere' xlv. 8. 'res ad eum adventura' ibid. c. 19. Vide plura ad Præfat. § 11. *Delatus* tamen servant Cic. Laet. et Macrob. locis laud. Sed plerorumque eorum aliam rationem esse censi posset. *Perlatus* habet Arnobius lib. vii. advers. Gentes p. 244.

§ 7 *Inde in curiam jussu consulum delatus*] *Inde cum in curiam jussus* Leid. 1. Tum *consulis* Harl. 2. et plures ex vet. edd. quem errorem ex notis ortum esse, dicendum est ad x. 10. § 2. Certe mox *consules* numero multitudinis præcessit. Tandem *delatum* Voss. 2. qui paullo post etiam præfert *enarrans: sed ecce aliud: quod dormitantis librarii somnium habendum est.*

§ 8 *Pedibus suis domum rediisse traditum memoria est*] Concise Pall. 1. ac 3. *redisse*, ut et Campanus. *Gebh.*

Delph. et Var. Clas.

Domum redisse Voss. uterque, Leid. 2. et Port. cum omnibus, quas vidi, edd. antiqq. usque ad Lugdunensem 1553. quæ prima *rediisse* vulgavit. Et ita reliqui codd. nisi quod *rediisset* male sit in Leid. 1. repetita in fine vocis prima sequentis litera. Qui error sæpe in Mss. committitur. Vide ad Liv. xl. 7. § 8. *Tum memoria traditum est* Harl. 2. sed *traditum* perperam omittitur in Lipsiens.

CAP. XXXVII. § 1 *Ludi quam amplissimi ut fierent, senatus decernit. Ad eos ludos, &c.*] Et hoc loco Dionysius initio lib. viii. et novum annum et novos refert consules. In Livii codice ea omnia ommissa, ut jam diximus de priore anno. *Glar.* Secundum par consulum, quod in Livio ommissum esse viri docti observarunt, hoc modo inseri posse existimavit Pighius in Annal. ad an. cclxiv. p. 98. 'Ludi quam amplissimi ut fierent, senatus decernit. C. Julio deinde et P. Pinario consulibus ad eos ludos,' &c. Addit tamen, se non istud penitus adfirmare, sed tantummodo suspicari. Quæ vero Sigonii et Perizonii de priori consulum pari ommissa sententia fuit cap. præc. § 7. eadem etiam erat de hoc altero. Ceterum *senatus decrevit* omnes codd. quibus usus sum. Id itaque tot Mstorum fide recipiendum putavi.

Auctore Attio Tullo] *Attio Tullio* Flor. et Voss. 1. *Attio Tullio* Port. *Attio Ludio* Leid. 1. *Actio Tullio* Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. cum priscis edd. *Actio Tullo* Hav. *Acrio Tullio* Voss. 2. *Atio Tullio* Harl. 1. *Actio Tulo* Harl. 2. Vide ad cap. 35. § 7. Mox etiam § seq. *Tullius* omnes memorati codd. præter Harl. 2. et Hav. Præterea *Jovis magna*, pro *ris magna*, Lipsiens. Sed primæ dnæ literæ *τὸ* *Jovis* perperam repetitæ sunt ex fine præced. vocis *Tullio*.

Præquam committerentur ludi] Hæc verba deerant in Port. *præquam mitterentur ludi* Harl. 1. *committentur*

Livius.

19 A

Lipsiens. a m. pr. De caussa erroris vide hoc lib. ad c. 56. § 7.

Dicit esse, quæ secreto agere] *Quæ agere secreto* Voss. 1. et Leid. 2. *dicit esse, quo secreto* Lipsiens. De enjus menda origine dicam ad iv. 44. § 5. et cap. 47. § 3. Ceterum inde natum puto, quod est in Harl. 2. *dicit esse, quod secreto*. Sed sequor meliores, qui nihil mutant.

§ 3 *Inventus, inquit, quod sequius sit, de meis civibus loquor*] Varro in *Tannaquile*: 'Non modo absens quicquam de te sequius cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem.' Vide Cujac. *Observ.* i. 3. *Klock.* Pall. 1. ac 3. *quos sequi vis sit.* Campanus *quos sequi jus sit.* Pal. 2. vero, *quod scævum sit*: erasaque est, quæcumque fuerit lectio. Nam ad marginem *scævum* exponit *σκαίον*. Forte fuit *quod scævum sit*, vel *quod scævius sit*. Gebli. *Intus, inq.* pro *inventus, inq.* Flor. *Tum quod secus jus sit* Gaertn. *quod sequi vis sit* Lipsiens. *quod sequi jus sit* Voss. ambo, Harl. 2. et Port. *quot sequi jussi* Leid. 2. et Neap. Latinii. *quos sequi jussi* primæ edd. usque ad Mogunt. quæ recepit *quod sequius sit*. Sigonius in pr. ed. Scholiorum monuit, se in vet. libb. invenisse *quod scævum sit*; ex eo vero se legendum putare *quod scævius sit*: quæ in edd. subsequenti postea omittenda duxit. Sed lectio Moguntina vera est. Ita *sequius* in malam partem accipi debet apud Colum. iii. 4. 'In eo consistit, melius, an sequius terræ mandaverit pater familias pecuniam.' Hoc modo, pro *segnius*, ex lib. veterrimo emendat Heinsius ad Nason. Met. ii. 809. ubi *non secius*, pro non aliter, multis illustrat. Alia exempla, ubi *sequius* eodem, ut hic, sensu occurrat, vide apud Pricæum ad Apul. Apolog. pag. 187. Similiter etiam *secus* usurpari Gron. infra docet ad vii. 6. § 8. Præterea *τὸ inquit* deest in Leid. 2. Quam similesve voces sæpius omitti, infra docebo ad xxiii. 45. § 6. Hic

tamen ob reliquorum codd. qui id omnes tuentur, auctoritatem servari debet.

Non tamen admissum quidquam ab iis criminatum venio, sed tantum, ne admittant] *Non tantum* Voss. 2. sollemni librarium lapsu. Vide ad iii. 46. § 1. *Tum amissum* et *mox amittant* Voss. 1. a m. pr. pro quo inter versus adscriptum *comissum* et *committant*. *Commisum* et *committant* habet etiam Leid. 2. Utrumque et 'committere' et 'admittere' in hac re usitatum est, quum apud alios, tum etiam apud Livium. 'Committere' mox hoc cap. 'Memini, quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit.' x. 19. 'Non committam, ut, quid vos velitis, obscenum sit.' xlii. 50. 'Nec committendum, ut in aleam tanti casus se regnumque daret.' 'Admittere' xxxi. 46. 'Non plures tantum Macedones, quam ante, tuebantur urbem arcesque, sed etiam præsentioribus animis, et castigationibus regis in admissa culpa et simul minarum simul promissionum in futurum memores.' xl. 8. 'Aut conficti aut admissi criminis labem apud meos inventurus.' Vide Munker. ad Lactant. Narr. Fab. vi. 1. Quum itaque ejusdem sint potestatis, sæpius etiam a librariis commutari solent. Vide ad xl. 8. § 8. Verum quoniam hic plures ac meliores a vulgato stant, id etiam præferre non dubito. Deinde *ab iis quidquam* Leid. 1. Tandem *sed timeo ne admittant* Harl. 2. quod ex interpretatione margini adscripta natum videtur. *Sed tantum ne admittant* Lipsiens. qui error profluxit ex similitudine literarum *c* et *t*, ut et *u* atque *n*. Alibi sæpe 'tantus' et 'cautus' in Mss. confunduntur. Vide quæ notavi ad Sil. x. 234.

§ 4 *Nimio plus, quam velim*] *imo plus, quam velim* Gaertn. Male. Cic. l. x. ad Att. in epist. Antonii, quæ sequitur epist. 8. 'Quia te nimio plus diligo,

non possum dissimulare, mihi famam quoque magni esse.' Liv. xxxix. 40. 'Simultates nimio plures et exercuerunt enim, et ipse exercuit eas.' Ita 'nimio major' xxix. 33. 'Multitudine, quæ nimio major erat, Syphacem juvante.'

Nostrorum ingenia sunt mobilia] Male *nostra ingenia* Leid. 2. Loquitur enim de civium snorum ingenii, non etiam de suo. Mox *sentimus*, pro *sensimus*, Voss. 2. et *multis jam c. sens.* pro *multis id clad. sens.* Flor.

§ 5 *Quippe qui non nostro merito, sed vestra patientia, incolumes sumus*] *Legendum incolumes simus.* Rhen. *Qui non inde merito Gaertn.* Deinde *sed nostra patientia* Voss. 2. Lipsiens. et Port. a m. sec. sollemni librarium errore. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Præterea *incolumes simus* omnes nostri præter Flor. a m. sec. Leid. 2. Gaertn. et Hav. qui alterum servant. Supra Præfat. 'Quippe qui quum veterem tum vulgatam esse rem videam.' i. 35. 'Se non rem novam petere; quippe qui non primus, quod quisquam indignari posset, sed tertius Romæ regnum peregrinus adfectet.' III. 11. 'Nec fere seniores rei intererant, quippe quæ non consilio regenda, sed permissa temeritati audaciæque esset.' cap. 39. 'Nec nominis homines tum pertæsum esse, quippe quo Jovem adpellari fas sit.' xxvi. 48. 'Quippe qui et acie dimicassent, et capienda urbe tantum laboris periculique adissent.' xxxvii. 7. 'Dilationem nihil ad præsentia mala, quippe quæ ultima essent, adjecturam.' ubi alia vide. Et cap. 20. 'Ægre id permittente Attalo, quippe qui centum equitibus adversus trecentos, mille peditibus cum quatuor millibus pugnatrum cerneret.' At tamen et altera constructio occurrit III. 6. 'Discessere socii, pro tristi nuncio tristio rem domum referentes; quippe quibus per se sustinendum bellum erat.' et cap. 53. 'Quippe

qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis.' Hic tamen et plures et meliores codd. sequor. Mox *τὸ nunc* aberat ab excusis vett. quod addidit primus Aldus. Eamdem voc. servant omnes scripti. In Gaertn. tamen alio ordine est, *Magna nunc hic Volscorum multitudo est.*

§ 6 *Memini, quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute*] *Nemini* Harl. 1. Tum *inquit*, pro *quid*, Voss. 1. a m. pr. Sed ipsam vocem *quid* omittit Leid. 1. quemadmodum vocem *per* Harl. 1. a *Sab. juv.* habent Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. *ab Sabinorum juv.* Lipsiens. Deinde *in hanc urbem comm.* Klockian. Quæ omnia errantium librariorum deliria habenda sunt, ut et quod mox *consulte*, pro *inconsulte*, præferat Harl. 1. *Inconsulto* est in cnsis antiquis. Vide ad iv. 37. § 8. Sed pro eo Aldus *inconsulte* recepit. Et ita reliqui omnes codd. nisi quod, ordine mutato, *temere ac inconsulte* sit in Lipsiens. Male. Vide ad x. 36. § 17.

Hæc, nostra vestraque causa, primum dicenda vobis, Consules, ratus sum] *Castiga prius dicenda vobis.* Rhen. Pal. 2. *vobis consulibus.* Pal. 3. *vobis consulto.* Gebh. *Hæc nostra causa vestraque* Harl. 1. *Hæc vestra nostraque causa* Lipsiens. et Gaertn. Quorum librarii forte existimare poterunt, non oportere Attium Tullum se et Volscos suos ante Romanos nominare. Verum frustra. Vide ad xl. 10. § 5. Tum *prius dicenda*, ut Rhenanus legit, omnes omnino, quos adhibui, codd. Deinde *vobis consulto* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. *vobis consulibus* Voss. 2. Harl. 2. et prisca edd. usque ad Moguntinos, qui ambigue ediderunt *vobis Coss.* Eorum exemplum alii imitati sunt, donec Froben. 1531. *vobis, consules* daret, quem recentiores secuti sunt. Et ita est in Harl. 1. Gaertn. et Hav. Sed ambigue etiam *vobis cons.* Leid. 1. Id compendium autem sæpe male

ab inperitis librariis intellectum est. Vide ad Liv. x. 10. § 2. Denique *ratus, sic quod a me attinet* Harl. 1.

§ 7 *Ne cuius facti dictique contagione præsens violer*] *Pro dictique*, repone *dictive*. Rhen. *Dictive* etiam omnes codd. mei. Sæpe voclas *que et ve* confuderunt librarii. Vide ad xxiv. 10. § 2. Præterea *nec cuius dicti factive*, inmutato ordine, et primæ voci a fine adhærente litera, quæ sequentis est initialis. Vide ad xl. 7. § 8. Tum *ne cuiusquam facti dictive* Gaertn. Male. Infra iii. 54. 'Factum senatusconsultum, ne cui fraudi esset secessio militum plebisque.' iv. 55. 'Certo tamen pacto, ne cuius ratio haberetur, qui eo anno tribunus plebis esset.' Et infinitis locis. Deinde *præsens contagione violer* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 8 *Ut urbem excederent Volsci*] Vet. lib. *urbe excederent*. Sigon. Dixi, recentissimum esse Sigonii codicem, ac per omnia fere consentire Palatino 2. qui et hoc loco habet, *ut urbe excederent Volsci*, ut et Camp. *Gebh. Et urbem excederent* Leid. 1. solemniter in membranis vetustis commutatione vocalium *ut atque et*, de qua vide ad xxi. 28. § 8. Sed τὸ *ut* omisit librarius Lipsiens, quod reliqui omnes constanter servant. Deinde *urbe excederent* etiam Ant. Periz. se male, oræ Livii adscripserat. Et ita præferunt Harl. antiq. Gaertn. Port. a m. sec. Hearnii Oxon. B. L. 2. C. et prisæ edd. ante Aldum, qui primus *urbem excederent* admisit. Aldo autem consentiunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. et Harl. 2. Et hanc locutionem, a Livio sæpius adhibitam, sed non raro a scribis corruptam, eidem variis locis Gron. restituit. Vide quæ notavit ad Liv. xxiv. 3. § 15. et c. 20. § 10. xxxiv. 28. § 12. et xlv. 10. § 14. Et forte eadem restituenda est ex vestigiis codicum infra x. 18. 'Quæ te causa, ut provinciam tuam excederes,

induxit.' et xxxiv. 9. 'Hispanum neminem in urbem recipiebant: ne ipsi quidem temere urbem excedebant.' xxxviii. 7. 'Amphilochiam excessit, atque in Macedoniam rediit.' Quibus locis alia vide, ut et apud Burmann. ad Nason. Met. x. 469. Silius Ital. xiv. 493. 'Hic ævo quamquam nondum excessisset ephēbos.' Ubi quædam notavi. Ita et nonnulli codd. quibus Oudendorp. usus est, exhibent apud Frontin. Strat. i. 5. ex. 5. 'Quum excedere Italiam, et transferre bellum proposuisset.' Pari ratione 'egredi urbem' Livius maluit sæpe. Vide ad xxix. 6. § 4. Præterea *urbe decederent* præfert hic Hav. Paulo supra *sup. movet pro sup. movit* Flor.

Præcones dimittuntur, qui omnes eos proficisci] *Dimittentur* Leid. 1. *dimittunt* Leid. 2. Vide ad x. 10. § 1. Mox *ut omn. eos* Flor. *qui eos omnes* Hav. Vox *eos* abest a priscis editis, quam addidit primus Aldus: ei vero favent codd. scripti.

§ 9 *In hospitia percudit*] *In hospitia* Hav. Male: discurrebant, sed in hospitia quisque sua. Tum *pertulit* Voss. 2. *pertullit* Leid. 2. Facilis hic et in Mss. passim obvius error est. Vide ad xxxv. 27. § 16.

Indignatio oborta, se, ut consceleratos contaminatosque] *Indignatio adorta* Harl. 2. et Lipsiens. *indignatio aborta* Leid. 2. et Harl. 1. Ejus aberrationis plura exempla in Mss. occurrunt. Ita 'abequitare' et 'obequitare' commutantur ii. 45. § 3. 'abiit' et 'obiit' c. 46. § 4. 'oljacere' et 'abjacere' c. 65. § 4. 'obstinatus' et 'abstinatus' eod. loco § 5. 'ablatius' et 'oblatius' iii. 4. § 2. De eodem libroriorum errore vide quæ etiam notantur ad Siliii xvi. 306. Tum *se* omittitur in editis priscis, quod primus inseruit reliquæ orationi Aldus, adstipulantibus libris scriptis. Deinde *ut scleratos* Lipsiens. et Haverk. At 'conscelerare' et 'consceleratus'

alibi Liv. usus est. Ita VIII. 18. 'Prodigii ea res loco habita, captisque magis mentibus, quam consceleratis, similis visa,' XI. 8. 'Agite, conscelerata aures paternas, decernite criminibus, mox ferro decreturi.' et alibi. Apud Cic. aliosque optimos scriptores eadem vox etiam sæpe occurrit. Mox a ludis Gaertn. pro ab ludis.

Cætu quodammodo hominum Deorumque abactos esse] Pal. 1. *cætu quodammodo hostium*, hoc est, hospitum, qui homines. Gebh. Illud *hostium*, quod Gebhardus in Pal. 1. notavit, ex errore natum est. Alibi enim voces 'hostes' et 'homines' inter se commutantur in membranis vetustis. Vide ad XXIV. 40. § 14. Ultima etiam vox, quam constanter servant codd. scripti, abest a priscis excusis ante Aldum, qui primus adjecit.

CAP. XXXVIII. § 1 *Continuato agmine irent*] *Continuato ogmine abirent* Hearnii Oxon. B.

Prægressus Tullius ad caput Ferentinum] Libro priore c. 51. de morte Turni Herdonii 'aquam Ferentinam' appellat, hic vero *caput Ferentinum*. Libro autem VII. 9. 'Hernicorum oppidum Ferentinum' asserit: et eodem libro c. 25. anno ab urbe condita CCCCVI. 'ad lucum Ferentinæ' ait Latinorum concilia habita. Sed de hoc etiam antea. Glar. Priore libro c. 51. 'caput aquæ Ferentinæ' dixit, ad quod Turnum Herdonium dejectum fuisse narravit. Eodemque libro c. 50. 'Lucum Ferentinæ' nominavit, ad quem convenisse Latinos scribit, parique ratione VII. 25. ad 'lucum Ferentinæ' Latinorum concilium tradit esse habitum. ['Hæc omnia in annotationibus Glaireani inveniuntur, quare dissimulanda ita non fuissent.'] Quod concilium Dionysius Antiq. IV. p. 247. τὴν ἐν Φερεντίνῳ ἀγορὰν, ubi de Superbo rege agit, vocat. Plutarchus autem in Romulo p. 32. quorundam sa-

crorum meminit, quæ fiebant a Latinis ἐπὶ Φερεντίνῳ πύλῃς. Ut autem ad lucum Ferentinæ Latinorum, sic ad fanum Voltumnæ Etruscorum populorum concilia habebantur. Sigon. *Ad campum Ferentinum* Gaertn. Neap. Latini, et Hearnii Oxon. N. in margine. Sed male. Vide ad Liv. I. 51. § 9. Locus Plutarchi, quem Sigonius laudat, viris doctis suspectus est, in quo Cluver. Ital. Antiq. II. 10. p. 721. legendum docet Φερεντίνῳ πύλῃς, nihilque certius esse putat. At Doujatius ad hunc locum, omissa una litera, Φερεντίνῳ ἕλῃς legit, pro πύλῃς. Plerique etiam codd. Tullius. Vide ad c. 37. § 1.

Ut quisque veniret] Omnes nostri, ut quisque eveniret. Gebh. *Ut quisque eveniret* Flor. ambo Voss. ambo Leid. ambo Harl. Lipsiens. Gaertn. Hav. Hearnii Oxon. L. 2. et typis descripti omnes usque ad Froben. qui 1531. *veniret* reposuit. Et ita tantum præfert Port. Error hic eo facilius committi potuit, quod vocis præced. litera ultima fuerit *e*, quæ propterea in initio seq. vel perperam repetita, vel omissa est. Vide ad XXXVII. 29. § 8. Contra *venire*, pro *evenire*, scripserunt librarii, quod vocis præced. litera finalis *e* primam τοῦ *evenire* interceperat. Vide ad IX. 12. § 1. Klockius in exemplari Liviano inter versus adscripserat *obveniret*, sive ita in cod. suo invenerit, sive, quod verius videtur, ita legendum censuerit, pro *eveniret*. Mihi magis placet *veniret*, id est, adveniret.

Quærendo indignandoque] Vet. lib. *querendo*. Sigon. Rectius legitur in Pall. *querendo*. Gebh. *Querendo* multi codd. ac pleræque edd. Aldus quidem *quærendo* dederat in contextu; inter errata vero iterum *querendo* probarat. Parisienses deinde 1573. et hinc Modius 1588. *quærendo* vulgarunt, quod recentiores omnes postea amplexi sunt. Sed *querendo*, quod sibi etiam probari Jac. Periz.

in margine codicis monuerat, revocavi. Alibi etiam 'queri' et 'querere' commutantur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Metam. 11. 239.

Audientes secunda iræ verba] *Secundare verba* Leid. 2. *serendoneæ verba* Hav. Scribæ non intellexerunt, quæ sint *verba secunda iræ*. Intellige, quæ iræ favebant, eam augebant, ei affectui concitando adcommodata erant. Ovid. Art. Amat. 1. 584. 'Neu dubites illi verba secunda loqui:' ubi vide Burmannum.

§ 2 *Orationem exorsus, Veteres populi Rom. inj. cladesque gentis Volscorum*: *Ut omnia, inquit, obliv. alia, hod., &c.* Cic. Fam. xv. 21. 'Ut hæc recentia, quæ meminero semper, obliviscar, quæ tua sollicitudo,' &c. *J. F. Gron.* Vere pronunciat Gronovius, scabram esse orationem. Sed vellem, vir magnus ostendisset exempla phraseos 'oratione exordiri aliquam rem.' Mihi in mentem veniebat *orationem exorsus in vet. populi Romani inj. cladesque gentis Vols.* ut sermo directus demum ab his inchoetur, *ut omnia obliviscamini alia.* Infra c. 56. 'In accusationem Appii familiaræque superbissimæ, &c. exorsus:' ubi apertum est, supplendum esse 'orationem,' vel 'dicere.' 'Ordiri' et 'exordiri orationem' sunt in optimis scriptoribus. *Duk.* Donjatius optime sensum constare ex Tulli persona, etsi nihil mutetur, existimavit; qua ratione tamen, quod Gronovio displicuit, probum esse demonstratur, non addidit; neque nullo exemplo genus loquendi inmerito culpari docuit.

Posses forte *orationem exorsus, Ut vet. populi Rom. inj. cladesque gentis Vols. ut omnia, inquit, obliv. alia.* Vocula *ut*, quam addidi, facile excidere potuit, tum ob finem præced. tum ob initium seq. vocis. *Ut injurias cladesque, ut omnia*, repetita particula *ut*, dictum erit ad exemplum illius 1v. 4. 'Ut hominum, ut civium numero simus:' ubi alia vide. Sed nec Gronovii conjectura displicet. 'Oratione exorsus injurias' est, narrare incipiens injurias. Ita xxxv. 27. 'His parantibus antiqua fœderum ordiri, meritaque in populum Romanum, absistere iis Flaccus jussit.' xxxviii. 12. 'Manlius in Gallogræcia bellum gessit, quod nunc ordiri pergam.' Similiter Silius Ital. perpetuus Livii imitator lib. 1. vs. 1. 'Ordior arma.' Ubi alia vide. Cic. ad Fam. v. 12. 'Quia videbam Italici belli et civilis historiam jam a te pene esse perfectam, dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri, deesse mihi nolui.' Nepos in Alcib. cap. ult. 'Satis de hoc: reliquos ordiamur.' Quod recte Bosius in Indice reddidit, 'vitam reliquorum exponere incipiamus.' Tac. Ann. xv. 51. 'Epichlaris plura et omnia scelera principis orditur.' *Exorsus*, pro *exorsus*, librarii negligentia exhibet Gaertn. Mox *cladesque ingentes Vols.* Hav. a m. sec.

Qua per nostrum ignominiam ludos commiserit] *Vet. lib. qui*, ut referatur non ad 'contumeliam,' sed ad 'populi Romani.' *Sigon.* Probo hanc lectionem, *Qui per nost. ign.* sed non ut cum Sigonio existimem, esse nominativum pluralem. Libri omnes nostri *qua*: ex interpretamento. *Gebh.* Omnia hæc verba desunt in Hav. *Pro qui*, autem exstat *quia* in Hearnii Oxon. N. qua lectione librarius indicasse videtur se duplicem scripturam *qui* et *qua* invenisse, quam utramque hac ratione conjunxit. Et sic ab initio scriptum fuit in Voss. 1. ita tamen ut postea nota adjecta sit, *qua*

librarius indicare solebat, τὸ ἰ inducendum esse, scribendumque qua, quod ipsum habent Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. Doujatius qui ad populum Romanum referendum docet, licet in proximo periodi membro non nominetur: hanc enim subterfugium in irato non improbandam, quasi ne dignos quidem putarit, quorum nomen proferretur. Addit tamen, aptiorem sibi futuram videri constructionem, si pro qui, ut vulgo ante Sigon. legebatur, scribamus qua, ut referatur ad 'contumeliam: quod mihi quoque verius videtur, praesertim si verbis praecedat orationem Tulli cum Gronovio non a vocabulo *Veteres*, sed *Ut omnia incipiamus*. Immo τὸ qui vix sensum efficere potest. Quomodo enim cohaerebit oratio? 'quo animo fertis hanc contumeliam, qui commisere?' Voculam igitur qua loco, unde dejecta erat, restituendam duxi. Praeterea *ignaviam*, pro *ignominium*, Leid. 2. *commiserunt* Harl. 2. Paulo ante *ferretis*, pro *fertis*, Harl. 2. *feretis* Gaertn. et Hav.

§ 3 *Triumphatum hodie de vobis esse*] *De vobis hodie triumph. esse* Voss. 1. et Leid. 2. *hodie de vobis triumph. esse* Hav. *de nobis* est in Gaertn. qui etiam, addita ab initio vocula, paullo ante exhibet, *Quod an non sensistis? An forte voluit, Quid? an non sensistis?* De usu τὸν quid in interrogationibus acrioribus vide ad xxviii. 41. § 12. Ita mox hoc cap. 'Quid, deinde? illud non succurrit, vivere nos, quod maturarimus proficisci?' Alii tamen omnes codd. a vulgato non discedunt.

Vos omnibus, civibus, peregrinis, tot finitimis populis] *Omnibus communibus peregrinis* Lipsiens. Tum tot finitimis omisit librarius Leid. 2. tot infinitimis male Hav. praefert. Praeterea *populis* deest in Lipsiens. et in contextu Port. sed margini adscriptum exstat. Deinde *abientes* Hav. Mox *nostras conjuges, nostros liberos* Lipsiens. Vide ad xxxiv. 2. § 2. et mox ad § seq.

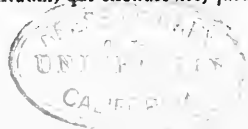
§ 4 *Qui audire vocem praecoris? quid, qui vos videre abeuntes?*] *Audire* Leid. 2. *audierunt* Gaertn. Praeterea *qui nos videre* Flor. *quid cos, qui vos videre* Hearnii Oxon. N. quomodo proxime praecedens et subsequens periodus concipiuntur. Omnes tamen nostri codd. vocem *cos* ignorant. Mox *aliquid...esse, quod si* Flor. pro *aliquid...esse, quo, si*.

Quo, si intersimus spectaculo, violaturi simus ludos] *Quod si intersimus* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. a m. pr. et antiquitus excusi usque ad Vascosan. qui 1542. *quo, si intersimus* reposuit. Deinde *violaturi sumus* Gaertn. et Hav.

Ideo nos ab sede piorum, cætu, concilioque abigi] *Ideoque* Leid. 1. Deinde *nos a sede* Gaertn. *vos ab sede* Harl. 2. quomodo etiam 'nostra' et 'vestra' solent misceri. Vide ad § praeced. Praeterea *plorum* Flor. a m. pr. *templorum* a m. sec. *priorum* Leid. 2. Similiter etiam alibi errare soliti sunt indocti scribae. Vide Broekhus. ad Propert. El. iv. 6. 28. Denique *cum metu concilioque* Flor. *conscilioque* Lipsiens. Vide ad 1. 8. § 6. *conscilioque* Voss. 1. et Leid. 2. Male. Virgil. *Æn.* v. 734. 'non me inopia namque Tartara habent, tristes umbræ, sed amœna piorum Concilia Elysiumque colo.' Vide Gron. ad Liv. xliv. 2. § 5.

§ 5 *Quid, deinde, illud non succurrit? vivere nos*] *Quod deinde succurrere nos, reliquis omissis*, Voss. 2. *Quid demum* Harl. 2. Lipsiens. et Port. quomodo alibi non raro in codd. scriptis peccatum est. Vide ad Liv. xi. 22. § 1. Distingue autem *Quid deinde? illud non succurrit?* Praeterea *aliud non succurrit* Leid. 2. Alibi librarios ita errasse, videbimus ad xxiii. 7. § 3.

Virere nos, quod maturarimus proficisci] Pal. 1. *maturaverimus*. Gebh. Flor. Rott. et Helm. *quod maturarimus*. Pall. *maturaverimus*. J. F. Gron. *Nos, qui maturarimus* priscae edd. ante Aldum, qui *exendit nos, quod maturarimus*.

rimus: pro quo deinde Frobenius recepit nos, quod *maturarimus*. Tò quod servant omnes codd. qui igitur adscribendum erranti librario. Vide ad XXXVII. 35. § 4. *maturaverimus* habet Voss. 2. *maturarimus* Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et, quos Hearne Oxonii consulit, B. N. et C. sed *maturarimus* Leid. 1. et Klockian. Quod recte Gronovius admisit. Vide ad XXXIV. 32. § 8.

Si hæc profectio, et non fuga est] Scribendum *si hoc, profectio, et non fuga est*. Rhen. *Si hæc profectio* Pall. tres et Camp. Rhenanus tamen *si hoc profectio, &c.* Gebh. *Si hæc profectio* omnes codd. nostri, præter optimos Flor. Leid. 1. et Harl. antiq. qui, ut et Klockian. ac Gaertn. *si hoc profectio* habent. Gron. quidem ad Sen. Consol. ad Marciam c. 19. vulgatum contra Rhenannum tnetur. Simul tamen concedit, et alterum genus loquendi probum esse, ejusque exempla etiam producit ex Liv. III. 38. 'Spem in discordia Romana ponentes: eam impedimentum delectui fore.' et IX. 40. 'Quippe illa prædam verius, quam arma esse.' Quibus adde ex v. 21. 'Idque omen pertinuisse, &c. visum ad damnationem ipsius Camilli, capta deinde nrbis Romanæ, quod post paucos accidit annos, cladem.' VIII. 8. 'Quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea manipulatim structa acies cepit esse.' XXX. 30. 'Quod ego fui ad Thrasymentum, id tu hodie es.' Ovid. Epist. Her. IX. 106. 'Quod tu non esses jure, vir illa fuit.' Ubi vide Burman. ut et ad Nason. Epist. Heroid. II. 56. ad Remed. Amor. vs. 9. et ad Phædr. l. v. fab. ult. vs. 9. Corte ad Sall. Cat. c. 51. § 14. et ad Plin. Ep. III. v. § 2. Utrumque igitur quum probum et Livio in usu fuerit, causam nullam video, cur non fide digniores codd. præferantur, licet ab altera lectione stet major turba, sed minoris auctoritatis.

Ubi, si unum diem morati essetis]

Ducitis, nisi in unum diem Lipsiens. Sed turpi errore mundi est, pro *unum diem*, Voss. 2. et *moderati*, pro *morati*, Hav.

Bellum vobis indictum est; magno eorum malo] *Et bell. vob. ind. est; magno illorum malo* primæ edd. usque ad Aldum, qui deinde admisit, quod nunc vulgo circumfertur. Cum Aldo vero faciunt omnes manu exarati, nisi quod τὸ est exsulet ab Harl. 2. Paulo post *induxere*, pro *indixere*, est in Lipsiens. a m. pr. Vide ad x. 38. § 4.

§ 6 *Ita et sua sponte irarum pleni, et incitati, domos inde digressi sunt*] In Pal. 3. codicum optimo, fuerat initio *et citati*. Gebh. Nostri omnes recte *incitati*. Obponuntur enim *sua sponte et incitati*. Male etiam *domos inde gressi sunt* Harl. 1. ubi prima syllaba vocis *digressi* intercidit ob similitudinem ultimæ in voce præced. *domos deinde ingressi sunt* Harl. 2. *discedere domum*, pro *uccedere dom.* emendabat Gronov. supra hoc lib. c. 31. § 11.

CAP. XXXIX. § 1 *Attius Tullus et C. Marcus exsul Romanus*] *Actius Tullius* Voss. 1. et Leid. 2. *Actius Tullus* Hav. Gaertn. et Harl. 2. *Accius Tullius* Voss. 2. *Attius Tullius* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Atius Tullius* Lipsiens. Vide ad c. 35. § 7. *Præterea et Cn. Marcus, vel Martius*, Flor. Voss. ambo, Leid. 1. et Hav. et C. N. *Marcus* Harl. 1. et *Cor. Marcus* Lipsiens. et *Cn. Coriolanus* Gaertn. et *Coriolanus Marcus* Port. quod eodem modo dictum foret, quo 'Pætus Ælius' xxx. 1. Nullo tamen alio codicum consentiente admitti nequit. Verum Marcii prænomen fuisse Cains dictum supra ad Epit. hujus lib. et ad c. 33. § 5. Insuper τὸ *exsul* primitus aberat in Leid. 1. Eadem tamen manu inter versus adscriptum est. Denique *inox aliquantum*, pro *aliquanto*, Hav. Male. Ita 'aliquanto numerus major' I. 13. 'prior aliquanto' III. 2. 'aliquanto exspectatione tranquill-

or' IV. 24. 'castellis aliquanto altioribus ac munitioribus' XLIV. 35. et similia passim.

§ 2 *Quam spem nequaquam fefellit*] Vet. lib. *Quæ spes neq. fef.* quod prob. *Sigon.* Pal. 1. *Qua spe neq. fef.* Pal. 2. vero, per omnia Sigoniano codici similis, *Quæ spes neq. fef.* quod ille admodum amplectitur. *Gebh.* Ego vero Sigonianum *Quæ spes neq. fef.* non probō, et a mala m. esse aīo. Meliores libri omnes tenent vulgatum. Justinus ex Trogo II. 15. de Cimone, 'Nec in bello iudicium diligentius fefellit.' Ita non fefellit spem Volscorum Coriolanus. Auctor de Bello Alexand. c. 15. 'Nobis rem committe: nos prælium sustinebimus, neque iudicium tuum fallemus.' Et iterum c. 16. 'Ne suam atque omnium falleret opinionem, quorum iudicio delectus ad pugnam proficisceretur.' Polybius lib. II. Ἰνα μήτε προπετῶς κινδυνεύοντες σφάλλωσε τὰς τῶν πιστευσάντων ἐλπίδας. J. F. Gron. Ex nostris codd. a Sigonio probatam lectionem soli servant Harl. 2. et a m. sec. Port. Ex Oxon. vero, quos Hearne consuluit, eandem habent L. 2. N. et C. Reliqui nostri Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et Hav. vulgatum retinent. Utraque locutio Latina est, et ferri potest, quum optimi scriptores et hac et illa uti non reformidarint. Ita 'spes,' 'opinio fallit' infra XXVIII. 27. 'In castris, en, meis (quantum me opinio fefellit!) fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam expectata fuit.' Cic. ad Fam. I. 3. 'Vehementer confidit, his meis literis se apud te gratiosum fore: quæ ne spes eum fallat, vehementer rogo te.' Gell. Noct. Attic. I. 13. 'Ne, si spes fefellisset, culpa inparentiæ et pœna indeprecabilis inbeunda foret.' Contra 'spem,' 'opinionem fallit.' Cic. Orat. Cat. IV. 11. 'Quod si meam spem vis improborum fefellerit atque superaverit, commendo vobis parvum

meum filium.' de Orat. c. 1. 'Quam spem cogitationum et consiliorum meorum, cum graves communium temporum, tum varii nostri casus fefellerunt.' ad Fam. I. 6. 'A me omnia summa in te studia officiaque expectata. Non fallam opinionem tuam.' Recte itaque Gron. pro vulgato pronunciauit, quod non modo plures, sed meliores etiam et fide digniores codd. tuentur. Similis error Sigonii supra notatus est I. 51. § 5. ubi *spes destituerit* ex vet. lib. probabat, pro *spem destituerit*.

Ut facile adpareret] *Apparet* Leid. 2. et Port. Qui error natus videtur ex non intellecta vel non animadversa nota, quum forsitan scriptum fuisset *appar'et*. Similes lapsus vide ad XL. 14. § 2. Vel etiam error ex neglecta duarum literarum repetitione promanasse potuit. Mox *rem novam*, pro *rem Romanam*, Harl. 2.

Circeios profectus, primum colonos inde Romanos expulit] *Cericeios* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. Sed omnes testantur antiqui, a Circe loco nomen fuisse. Vide auctores laudatos Cluverio in Ital. Antiq. III. 7. p. 993. et seq. Præterea *primum colonos, deinde Romanos* male etiam Voss. 1. et Leid. 2. Alibi non raro hæc voculæ inter se commutantur culpa librariorum. Vide ad XXXVI. 24. § 10. *primo colonos inde Romanos* Gaertn.

§ 3 *Inde in Latinam viam transversis tramitibus transgressus*] Nota hic Livii compositionem *transversis tramitibus transgressus*. Hoc loco Dionys. VIII. p. 491. novos consules ponit post Circeios captos, quos paulo post etiam Livius fuisse tum consules fatetur: ut hic sit quartus Marcii exsilius annus, quemadmodum ait Veturia in oratione ad filium apud eundem Dionysium. *Glar. Transversis tramitibus transgressus* constanter omnes codd. nisi quod in Leid. 1. levi errore scriptum sit *transversus*. Si quem tamen hæc compositio, et ejus-

dem syllabæ earundemque literarum in principio trium vocum repetitio obfendit, forte legere posset *transversis limitibus transgressus*. Nam ita fere locutus est xxii. 12. 'Inde Præneste transversis limitibus in viam Latinam est regressus:' ubi, quum olim *militibus* ederetur, Valla *tranitibus* reposuit, sed Gronovius *limitibus* ex optimo cod. vindicavit. 'Transversis itineribus' dixit Liv. iii. 7. 'Transversis itineribus per Lavicanos agros in Tusculanos colles transierent.' At nihil mutandum. Non semper enim ab his superstitiosa diligentia Livius sibi cavit. Ita xxxi. 22. 'Per prætorem prope debellatum erat.' Ubi plura vide ap. Gronov. exempla. Ceterum *τὰ transversis tramitibus* Doujatius exponit, sæpius viam Latinam trajiciendo, et oppida partim viæ fere imminuentia, partim ad lævam Roma cuntibus sita, partim ad dextram, adgrediendo. Verius tamen videtur, indicari, Coriolanum post Circeios expugnatos non recta Romam, sed transverso, obliquo itinere versus viam Latinam contendisse. Non recte videtur Doujatius attendisse ad verba Livii, qui non narrat, Coriolanum transversis tramitibus transgressum esse *Latinam viam*, sed in *Latinam viam*.

Satricum, Longulam, Pollustiam, Coriolos, novella hæc Romanis, &c.] Nusquam fere major exemplarium veterum diversitas, quam in nominibus propriis vel hominum, vel locorum. In Vormaciensi codice semper est *Longuia*. Sic autem habet: *Satricum, Longuiam, Poluscam, Coriorolos, Novellam, hæc Romanis oppida ademitt: inde Lavinium* (forte *Labinium*) *recipit: tunc deinceps Corbionem, Vctelian, Trebium, Labicos, Pedum cepit: postremo ad urbem a Peto ducit, et ad fossas Cluvilias*. Rhen. In civitatum nominibus non convenit Livio et Dionysio, ut in plerisque aliis. *Bolanorum* oppugnationem bis describit Dionysius

viii. p. 493. et 495. sed codicum, ut puto, errore: Livius ne meminit quidem. Plinius de veteribus Latii populis iii. 5. *Abolanorum* et *Bolanorum* meminit, unde forsitan hic error in Dionysii codice; *Tolerinorum* nulla apud Livium mentio. Plinius ibid. *Tolerienses* vocat. Verum hæc omnia prosequi, ejus est, qui commentarium, non qui annotationes scribit. *Glur*. Paulo ante ad c. 33. docui, *Poluscam* legendum esse. 'Novella' autem hæc oppida vocat, quia triennio ante in potestatem populi Romani venerant. *Sigon*. Vocat 'novella oppida,' nuper, ante triennium, Romanis occupata. Bonus Rhenanus, quia in vet. scriptum erat libb. *Coriolos, novellam: hæc, putavit Novellam* esse oppidi nomen. *Gebh*. Cur *novella*? Sigonius, quia triennio ante in potestatem eorum venerant. Et sic forte xli. 5. 'Cn. et L. Gavilli, novelli Aquileienses.' Sed quinque nostri et Mureti codices *novellam*. Videtur in ea voce nomen alicujus oppidi latere: et fortasse *Bovillas*: nam has quoque non sine labore cepisse Marcium, testis Dionysius. *J. F. Gron*. Etiam Florent. S. Marci et Mureti vet. lib. *Novellam*. In qua voce celari nomen urbeculæ demonstrat Livii stilus, qui i. 38. sic loquitur, 'Corniculum, Medullia, Nomentum, hæc de prisca Latinis, aut qui ad Latinos defeecerant, capta oppida.' Ubi eorundem verborum appositio: sic ut prorsus crediderim, obscurum et propter præcipitem ruinam infrequens oppidi nomen fuisse *Mugillam* vel *Magillam*. Quippe et Dionysius Halic. viii. p. 509. post *Satricum, Longulam, Poluscam* captas, plane ut Livius, subjungit *Ἀλβήτας μὲν οὖν καὶ Μοεγιλανούς ἐκ τειχομαχίας αἰρέει*. Non enim audio Sylburgium, dum *Ὀυετιλιανούς* propinat, etsi id repetitum animadvertam a Cluverio in Ital. Antiq. ii. 16. p. 782. Ipse ordo captarum urbium id refutat. Et,

Mugillam urbem fuisse, sine reprehensione probat satis cognomen Lucii Papirii *Mugilanus*, seu, ut alibi scribitur, *Mugillanus*: sive Papirius primus eam ceperit, ut Coriolanus; sive inde emigraverit, ut Regillensis Appius; sive id cognomen beneficio aliave qua causa meruerit; ea enim tunc fuisse frequentia ostendunt Macerinus, Medullinus, Camerinus, Maluginensis, Tolerinus, Vibulanus, Tusceveicanus. *Jac. Gron. Satricum, Longulum, Polusculam, Corilos, Novellam, hæc Ro. oppida adeunt* Harl. 2. *Satricam* habet Gaertn. *Longo jam, pro Longulam, Leid. 1. Longula* Lipsiens. *Longulam* Flor. Tum *Polustiam* vel *Pollustiam* primæ edd. Et quidem oppidum hoc non tantum *Poluscam*, sed etiam *Pollustiam* vocari, inde vero oppidanos *Pollustinos* apud Plin. III. 5. dici, existimat Cluver. Ital. Antiq. III. 8. p. 1028. Sed *Poluscam*, præter Harl. 2. cujus modo lectio proposita est, omnes codd. nostri. Insuper *Novellam, hæc Romanis oppida* Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. *novellam* et Flor. Quamvis vero *novella oppida* non male exponi possent oppida, quæ nuper a Romanis subacta et imperio adjecta erant; quum tamen codd. plerique, et inter eos optimi, conspirent in *rd novellam*, sub ea voce alterius oppidi nomen latere verius videtur. Quodnam vero fuerit, statuere non audeo, licet, quod Jac. Gronovio in mentem venit, *Mugillam* vel *Magillam* proxime ad vulgatum accedant. Certe placere nequit *Botam*, quod placere posse existimat Donjatius. Ceterum animum erga Rhenanum iniquiorem iterum hic prodidit Gebhardus. Rhenanus enim nihil aliud, quam codicis Vormatiensis scripturam, apertissime mendosam, indicavit, et ne verbo quidem ullo eam probavit, vel ulla nota significavit, se credere oppidum olim exstitisse, *Novellam* dictum. Id

tamen credidisse videtur Pighius in *Annal. ad a. CCLXV. p. 99. Ceterum adeunt, pro ademit, est in Harl. 2.*

§ 4 *Inde Lavinium recepit*] Pal. 1. *Laurinum recepit.* Rhenanus legit *Labinium.* Gebh. Excogitare nequeo, quam ob causam, pro *Lavinium* Rhenanus *Labinium* legendum conjecerit. In receptam enim lectionem *Lavinium* conspirant codd. nostri; eandem urbem etiam a Coriolano obsessam narrarunt Dionys. Antiq. I. VIII. p. 496. et Plut. in Coriol. p. 227. eamque ita descripserunt, ut in eorum contextum vitium inrepisse suspicio ulla esse nequeat. An ergo *Lavinium* Rhenano displicuit, quod Livius illud oppidum 'receptum' dicat, quum Dion. et Plut. tantum obsessum referant? Sed ubi, quæso, *Labinium* a *Lavinio* diversum oppidum obcurrit? Vulgatum igitur non est movendum. *Recepit* Donjatius exponit, in fidem accepit. Et ita capi debet, si vera est hæc lectio; *Lavinium* enim numquam Volscis paruit, ut iis olim ademptum nunc 'recipi' dicatur. Et ita τῶ 'recipere' alibi usus est Livius. Vide ad xxxix. 23. § 11. *recipit* est in Voss. utroque, Leid. I. Harl. I. Port. et Hav. Sed *recepti* in Lipsiens. ultima litera intercepta a prima vocis seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. An legendum *obsedit*? Id tamen quum audacius videatur, et a codicum scriptorum lectione nimium divertat, vulgatum servo, et in eo Livium alios auctores secutum puto, alios Dionysium et Plutarchum, ex quorum fide hi *Lavinium* tantum obsessum, ille etiam captum tradiderunt.

Corbionem, Vitelliam, Trebiam] Servius exponens Virgilii locum in *Æn. VII. 711. 'oliviferæque Mutiscæ.'* 'Hæc,' inquit, 'Trebiam postea dicta est, quam modo *Trebulam* dicunt.' *Sigon. Pall. Veteliam, Trebium, ut et Camp. Gebh. Pro Trebia non incommode Cluver. Ital. Antiq. III. 4.*

p. 969. *Toleriam*. J. F. Gron. *Veteliā*, pro *Vitelliam*, Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hearnii Oxon. L. 2. et N. et edd. priscae. *Veceliam* Hav. Sigonius in priore Scholiorum ed. quum in vet. lib. *Vitelliam* reperisset, monet, *Vitelliam* coloniam Romanam in *Æquorum* agro fuisse, et memorari Livio v. 29. Βιτέλλαν vero Italiae urbem, ejusque cives Βιτελλίους recenseri apud Steph. Byz. unde non dubitandum ei videbatur, quin hoc loco *Vitelliam* legendum sit, non *Veteliā*: quam etiam lectionem in contextum recepit: pro quo deinde *Vitelliam* vulgatur in postrema Gruteri ed. quomodo etiam hunc locum laudat Cluver. Ital. Antiq. II. 16. p. 781. et pag. seq. pro Βιτέλλα apud Steph. emendat Βιτελλία, quod a Βιτελλια rectius fiat gentile *Vitellianus* vel *Vitellensis*, quam, ut tamen Stephanus formavit, Βιτελλίως. Apud Plin. etiam III. 5. pro *Vicellenses*, sive, ut alia habent exemplaria, *Vicelienses*, reponit *Vitellienses*. Denique apud Dion. Halic. VIII. p. 509. pro Μοεγυλαιωὺς scribendum arbitratur Οὐτέλλαν, vel Βιτελλίαν, a quo Jac. Gronov. dissentiebat supra ad § præc. Sane *Vitelliam*, vel *Veteliā*, non memorat Plut. inter oppida a Marcio expugnata, eandem non memorabit etiam Dion. si Cluverii conjectura rejicienda sit. An ergo et hic locus docet, alios Dion. et Plut. alios Livium scriptores secutos esse. Præterea *Trebiūm*, pro *Trebiā*, Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. Port. Hav. Oxon. quos Hearne vidit, L. 1. 2. B. N. et C. et omnes editi usque ad Froben. qui 1531. *Trebiā* dedit. *Trebiæ* hujus, neque Dion. iterum, neque Plut. meminere. Pro eo igitur non male Cluver. loco, quem laudat Gronov. *Toleriam* substituit, addens, nullam hoc loco *Trebiā* a quoquam memorari, quum *Trebia*, quæ et *Trebula*

vocata est, de quo Sigonius, sit in Sabinis. *Treban* *Æquorum*, haud procul Anienis fontibus sitam, intellegit Donjatius. Verum et hoc minus verosimile, siquidem Dionys. Antiq. VIII. p. 492. scribat, *Æquos*, ubi primum bellum Romanis inlatum est, societatem cum Volscis iniisse, eosque copiis juvisse. Quin et ipse Donjatius, observans *Treban* illam longius a Labicis, (cum qua hic apud Livium jungitur, ut *Toleria* apud Dion. et Plut.) remotam esse, tandem Cluverii sententiæ subscripsit.

Labicos, Pedum cepit] Nec Græci, nec Latini libri sibi constant in hoc oppido nominando, modo enim *Labicos* et *Labicanos*, modo *Laricos* et *Laricanos*, modo *Λαβίκους* et *Λαβικανούς*, modo *Λαοῦκούς* et *Λαοῦκανούς* edunt. *Sigon*. Græcorum ac Latinorum codicum inconstantiam imitati sunt editores Liviani; qui, quum hoc loco *Labicos*, et infra XXVI. 9. *agros Labicanos* vulgari curassent, alibi semper *Lavicos*, *Laricanos* et *Laricanam* viam exhibent. Utrumque recte dici posse agnosco; levitas tamen illa aimumurum displicet. Quamvis itaque *CURATOR. VIAE. LABIC.* seu *Labicanæ* memoretur in lapide, quem ediderunt Reines. class. II. inscr. 26. Sponius in Miscell. p. 134. et Fabrett. in inscr. p. 411. et hic etiam codd. *Labicos* præferant, nisi quod in uno vel altero corrupte legatur *Labiscos*, tamen ubique *Laricos* et *Laricanos* repositui, in quam scripturam plerique codd. Liviani aliis locis tantum non omnibus conspirant. Vide *Sigon*. ad III. 7. § 3. et ad VI. 21. § 9. Denique *Pedum* male Hearnii Oxoniensis N.

§ 5 *Postremum ad urbem a Pedo ducit*] Vet. lib. *ab Pedo*. *Sigon*. Pal. 1. *ad urbem elpedo ducit*. Pal. 2. ut Sigonii codex, *ab Pedo*. Gebh. *Anepece ducit*, pro *a Pedo duc*. Lipsiens. *apedo ducit* Hav. *appedo ducit* Leid. 2. in quo sunt manifesta vestigia lectionis,

quam Sigon. et Gebhard. invenerunt, ab *Pedo ducit*. Reliqui tamen omnes codd. vulgatum servant; nisi quod *duxit* sit in Gaertu. Nescio quo consilio Doujatius ediderit in urbem a *Pedo ducit*: nam ad urbem in omnibus nostris constanter exstat. Insuper postremo, pro *postremum*, habent Gaertu. et Hav.

Fossas Cluilius quinque ab urbe, &c.] Non est dubium, quin de iis loquatur fossis, de quibus 1. 23. in Tullo Hostilio. Eas enim fecerant Albani duce Cluilio, ut vocat Livius, a quo et nomen habent. Apud Dionys. VIII. p. 496. hoc nomen corrupte legitur *Cacius* vel *Cælius*. Distantia etiam earum fossarum utroque in loco apud eundem auctorem eadem narratur: in Livio quidem 'quinque millia passuum,' in Dionysio 'quadraginta stadia,' quæ totidem efficiunt millia passuum, si octona stadia mille demus passibus, ut Plinius II. 23. facit. *Glar.* *Fossas Clælius* legendum ex Dionys. VIII. 496. et Festo voce 'Clæliæ,' ut ante docui ad 1. 22. § 4. *Sigon.* Pal. 1. *Clivillus*; Pall. 2. 3. Campanus, *Cluvillas*. Vormatiensis liber, adnotante Rheno, ad *fossas Cluilius*. At Glareanus notat, non esse dubium, quin de iis Livius loquatur fossis, de quibus lib. 1. in Tullo Hostilio, quas fecerant Albani duce Cluilio. Sigonius autem *fossas Clælius* ex Dionysio et Festo legendum docuit. *Gebh.* *Fossas Cluillas* Hav. *fossas Clivillas* Voss. 1. Leid. 2. et Latini Neap. *fossas Durillas* Voss. 2. *fossas Lucillas* Port. *fossas Clunillas* Lipsiens. *fossas Cluvillas* Flor. Leid. 1. Harl. ambo, Gaertn. et quædam veterum edd. quarum aliæ *fossas Civilius* habent. Vide ad 1. 22. § 4.

Quinque ab urbe millia passuum] Pal. 2. *mille passuum*. *Gebh.* *Milium passuum* Harl. 2. Utraque lectio orta videtur ex ignorantia librariorum,

qui, quum scriptum reperissent *quinque ab urbe M.* vel *œ passuum*, qua ratione nota exponenda esset, nesciverunt. Vide ad xxv. 9. § 16.

Populatur inde agrum Romanum] Pal. 1. *populari inde agrum Rom.* In Pal. 3. mala distinctio occupat. *Gebh.* *Populatur inde* Lipsiens. *populatur deinde agrum Rom.* Leid. 2. quæ veræ scripturæ expositio est, olim, ut videtur, margini adscripta, deinde in contextum recepta. Vide ad xxxvi. 24. § 10. *Inde* autem sæpe est idem, quod *deinde*. Vide ad XLII. 55. § 6. *populatur in agr. Rom.* Harl. sec. Qui error ex non intellecta nota *in*, pro *inde*, profuxit. Vide ad x. 20. § 6.

§ 6 *Custodibus inter populatores missis*] Pal. 2. *inter populares*. Sic infra e. 51. legit Pal. 1. *quo pupulares erant, major cædes fait*: vulgo *plures*: et *populares* Gloss. Latino-Græc. reddit *στρατιώτας*. Vide Heraldi Adversaria 1. 8. et Rubenii Electa 1. 14. *Gebh.* *Populares*, pro *populatores*, manifesta est scribarum aberratio. Nostri omnes vulgatum servant.

Sive infensus plebi magis] Rectius ad normam antiquitatis Pal. 3. *infensus plebei*. *Gebh.* *Infensus plebei* etiam Leid. 1. et Port. Tum *magis plebi* priscae edd. pro quo primus Aldus dedit *plebi magis*; qui ordo omnium codd. fide probatur. Præterea *plebi magis, quam Patribus*, duabus additis vocibus, Harl. 2.

Ut discordia inde inter Patres plebemque oriretur] Vocem *inde* primi editores omiserunt. Addidit deinde Aldus, quam etiam servant omnes codd. Facile excidere potuit ob similitudinem sequentis *inter*. Præterea *inter paucos Patres*, addita voce, Hearnii Oxoniensis N. Et ita ab initio scriptum erat in Voss. 1. sed, adscriptis notis vocem *paucos* delendam esse, postea monitum est. Præterea *oreretur* Flor. et Leid. 1. quomodo in bello Punico optimus cod.

Putean. scriptum habere solet, ut docet Gron. ad XXIII. 16. § 7. ubi plura vide.

§ 7 *Externus timor maximum concordiae vinculum*] Ut supra adnotavi, ita et hic habet Pal. 1. contracte *vinculum*. Infra IV. 37. concise Pall. duo: 'nunc inter suos manipulos recipiuntur:' v. 9. 'Se in vincla eos duci iussuros esse.' VI. 16. 'In vincla duci iussit:' et mox, 'Hæc dextra, qua Gallos fudi a delubris vestris, jam in vinclis et catenis erit?' ut habent Mss. *Gebh. Concordiæ vinculum* ex meis unns Voss. 2. Vide ad c. 4. hujus lib. § 7. et quæ infra notantur ad III. 56. § 4. Paulo ante vocem *jam* non agnoscunt vetusti typis descripti. Eam primus admisit Aldus. Neque aliter est in Mss. nisi quod bis scribatur in Gaertn. hoc modo, *adeo jam tribuni jam ferocem*. Deinde *infestisque* antiquitus excusi, pro quo Aldus demum *insensosque* reposuit. Et ita præferunt etiam omnes membranæ. Alibi voces hæc commutantur. Vide ad II. 46. § 7.

§ 8 *Id modo non conveniebat*] Vet. lib. *Id modo, sicut alias, non conveniebat*. Sic c. 64. 'Extremo anno pacis aliquid fuit, sed, ut semper alias, sollicitæ certamine Patrum et plebis.' Sigon. Sigonius *Id modo, sicut alias, non conveniebat*, idque, ut ait, ex vet. lib. Credo, si veterem vocat ante centum, haud amplius, annos exaratum. Cui geminus germanus Pal. 2. (in quo et hæc hic lectio visitur) scriptus Brixia anno Christ. M. cccc. XLIII. XXII. die Septembris per Conradum Germershem. *Gebh. Id modo, sicut alius, non conveniebat* ex nostris nulli habent, nisi Hav. et in margine Port. Idem tamen in Oxoniensibus L. 2. N. et C. se reperisse Hearne professus est.

Plebes omnia, quam bellum, malebat] *Plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. et editi anti-

quiores usque ad Aldum, qui *plebes* reposnit: et ita habent optimi codd. Leid. 1. et Harl. antiq. Vide ad II. 24. § 2. Deinde, *omnia magis, quam bellum, volebant* Leid. 2. *omnia, quam bellum, malebant* Voss. 1. *magis volebant*, pro *malebant*, inter glossemata referendum. *Plebes malebant* autem Livianum esse haud diffiteor. Vide quæ supra notantur hoc lib. c. 5. § 2. An tamen, reliquis dissentientibus, probari debeat, est, quod dubitem.

§ 9 *Sp. Nautius jam et Sex. Furius consules erant*] *Sp. Nuntius et Sp. Furius consules erant* male Hav. *erunt* est in Harl. 1. Mox *recentes legiones* Leid. 1. *retessentes legiones* Harl. 2. omnia errore scribarum. Deinde *per muros aliq.* Leid. 1. *per muros aliqua* Voss. 2. Reliqui *aliaque* servant recte. Mox *stationes, vigiliæ esse*, omisso τῶ que, Gaertn.

De legatis ad C. Marcium mittendis] *Ad Cn. vel ad Gn. Marcium*, ut semper, ita hic iterum plerique codd. scripti et excusi. Vide ad Epit. huj. libri. Sed prænomen Marcii omittunt hoc loco Voss. 1. et Leid. 2. *ad consilium Marcium* præfert Lipsiens.

§ 10 *Acceperunt relationem Patres, postquam adparuit*] *Accepere relationem* Hav. *Acceperunt religionem* Gaertn. Tum *postquam apparuerit* Leid. 1. Vide ad XL. 14. § 10. Mox alio ordine *missique ad Marc. orat. de pace* Harl. 2. *missique ad Marc. de pace orationes* Lipsiens.

§ 11 *Si Volscis ager redderetur*] *Si Volscis ager et redderetur* Port.

Memorem se et civium injuriæ et hospitium beneficii adisurum] *Memorent* Leid. 1. et Lipsiens. *memorentur* Gaertn. Tum *et beneficii hospitium* Hav. *hospicium*, pro *hospitium*, quod loco *hospitium* foret, Harl. 2. Sed respicienda, quæ supra notata sunt ad hujus lib. c. 14. § 9. Deinde *admisurum* Voss. 2. quomodo et Aldus edi-

dit, qui tamen inter errata *annisurum* recepit. *Advisurum* Lipsiens. et Gaertn. Pari modo sæpe librarii voces *visus* et *nissus* in libris scriptis commutarunt. Vide quæ notavi ad Sil. v. 284. *adnixurum* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a m. pr. Voss. 1. Reliqui *adnisurum* retinent, de quo vide quæ notavi ad Sil. II. 123. infra ad hujus lib. c. 50. § 8. etiam Cort. ad Sall. Jug. c. 22.

Exilio sibi irritatos non fractos animos esse] *Ex illo sibi irritatos* Lipsiens. Ita aliis locis scribas errare solitos fuisse, videbimus ad XXXIV. 35. § 7. Tum alio ordine *non fractos esse an.* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 12 *Iterum deinde iidem missi non recipiuntur in castra*] *Tò deinde* non adparet in Gaertn. *idem missi* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. Vide ad XL. 22. § 13. Deinde, pro *in castra*, m. sec. scriptum est in Leid. 1. *in sacra*, primigenia scriptura erasa, ut, quid olim exstiterit, amplius intelligi nequeat.

Suis insignibus velatos isse] *Iisse* Voss. 2. Male. Amat enim contractionem Livius in præterito hujus verbi. Vide ad XXVIII. 38. § 3.

Traditum est, nihilo magis] Conventior oratio procedit, si legas, *Sacerdotes quoque suis insignibus velatos isse supplices ad castra hostium traditum, et nihilo magis, quam legatos, flexisse animum.* Sic VIII. 24. 'Eodem anno Alexandriam in Ægypto proditum candidam.' VI. 1. 'Inde ut postridie Calendas quoque ac Nonas eadem religio esset, traditum putant.' Et pari ope Livius adjutus est VII. 40. 'Ubi primum in conspectum ventum, et arma signaque agnovere.' XXXII. 14. 'Ut in extrema juga Massici montis ventum, et hostes sub oculis erant:' vulgo *ventum est, arma.* Et *ventum est, hostesque sub.* Jac. Gron. Alibi sæpe *τò et atque est* inter se confunduntur.

Vide ad VII. 40. § 1.

Nihilo magis quam legatos flexisse animum] Pall. Camp. *animos.* Sic paullo ante, 'Exilio sibi irritatos, non fractos, animos esse.' *Gebh. Flexisse animos* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Gaertn. Lipsiens. et, quos Hearne vidit, Oxon. B. L. 1. 2. et C. Sed optimi eorum, quibus utor, *animum* servant. Exemplum, quod laudat Geblardus minus convenit. In eo enim *fractos animos* notat fractam, domitam superbiam, ferociam. Quo sensu *animi* numero multitudinis de uno homine frequens est. Vide hoc lib. ad c. 27. § 12. Verum hic *flexisse animum* est flexisse voluntatem: quo sensu 'flexisse mentes,' sed de pluribus, dixit c. 32. 'Comparando hinc, quam intestina corporis seditio similis esset iræ plebis in Patres, flexisse mentes hominum.' Ea etiam significatione *animi* de uno homine dici observat Burmann. ad Phædri Fab. II. 2. 5. et Nasonis ac Virgilii exemplis probat. Ita tamen et Livium locutum esse, non memini. Quare antiquiores et fide digniores sequor.

CAP. XL. § 1 *Tum matronæ ad Venturiam matrem*] *Tunc matronæ* Hav. Sæpe ita in membranis peccatur. Vide ad h. lib. c. 12. § 15. Deinde *Vencuriam* Hav. *Venturiam* Voss. 1. et Lipsiens. Vide mox § seq. *Insuper ceunt, pro coeunt, Leid. 1. coerunt* Lipsiens.

Id publicum consilium, an muliebris timor fuerit, parum invenio] Hæc Livius: at Dionysius VIII. p. 511. Valeriam Publicolæ sororem, auctorem ejus consilii fuisse monstrat. Plutarchus ad hæc in Coriol. p. 230. non *Volumniam*, (quod ad narrationem illam, de qua nuper diximus, attinet) sed *Vergiliam* tradidit Coriolani conjugem appellatam. *Sabell. Ad publicum consilium* Voss. 1. et Leid. 2. Forte voluerunt *At publicum.* Ceterum Plutarch. loco laud. non tantum

Marcii conjugem *Vergiliam*, sed etiam matrem ejus *Volumniam* dictam refert, contra aliorum consensum, quibus, ut hic Livio, mater *Veturia*, uxor *Volumnia* vocantur; nisi quod apud Zonar. Ann. vii. 16. prior *Ὀυετορία*, altera *Ὀυελομνία* adpellentur.

§ 2 *Ut et Veturia, magno natu mulier, et Volumnia*] *Ut Veturia* Leid. 1. Voss. 2. et Harl. 2. Deinde *Veturia* Voss. 1. Lipsiens. et Leid. 2. *Vetruria* Harl. 1. et Hav. Vide ad § 1.

Duos parvos ex Marcio ferens filios secum] Alio ordine Pal. 2. *duos filios parvos ex M. secum ferens*. Gebh. Ordinem, qui vulgo exstat, servant omnes nostri. At mox *ierint*, pro *irent*, est in Voss. 1. et Leid. 2.

Et, quam armis viri defendere urbem non possent] Non est absurda lectio; sed tamen in scripto volumine legitur, *Et, quoniam armis*. Rhen. *Et quoniam armis* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. et in margine Port. Eam lectionem verioremi puto, alteram vero ex non intellecta nota *ταχυγράφων* ortam esse. Certe in optimis codd. Leid. 1. et Harl. 1. etiamnum scriptum exstat *qm*, quod pro *quam* acceperunt, quum constanter eo compendio notetur *quoniam*. Alibi etiam *quam* et *quoniam* commutari solent culpa scribarum. Vide ad iv. 48. § 15. Deinde alio ordine *virī urb. def. non poss.* Harl. 2. et Lipsiens.

§ 3 *Nunciatumque Coriolano*] Additur a Pall. tribus *Coriolano est*. At Campanus edidit *nunciatumque est Coriolano*. Gebh. *Nunciatumque est Coriolano* Voss. 1. Verum *τῶ est* adjectivæ exstant notæ, quibus indicant librarii, vocem expungendam esse. *Nunciatumque Coriolano est* Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. Hav. et priscae edd. Primus Aldus voculam *est*, quæ modo præcessit, omisit.

Primo ut qui nec publica majestate] Pal. 1. *is primo*: confirmat Pal. 3. *in primo*. Gebh. Flor. Voss. 1. Helm.

Rott. Pal. expresse *agmen, in primo ut qui nec*. Vide ad x. 14. *J. F. Gron. Veterrimæ*, quas videre contigit, edd. *agmen, ut qui nec*, vel *agmen, ut nec qui*. Postea vocem *primo* addidit Aldus. Verum *is primo* Voss. 2. *in primo* Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Quod verum est, et ponitur pro 'in principio.' Vide Abrah. Gron. ad Justin. xii. 7. et Cort. ad Sall. Jug. c. 68. Pari modo *a primo* est, a principio, ab initio: quod pluribus exemplis illustravit J. F. Gron. ad Sen. de Vita Beata c. 7. et Nat. Quæst. v. 14.

Tanta obfusa oculis animoque religione motus esset] Herm. Kirchnerus de Legato i. 4. num. 225. legit *caligine motus*. Klock. Bene ita Pal. 3. et Campani ed. Reliqui dno *effusa*, solemniter errato. Ulterius, pro *motus*, habet Pal. 2. *victus*: perperam. Gebh. *Effusa* Flor. Hav. Latini Neap. Lipsiens. a m. sec. et a m. see. Port. Quem errorem in Mss. sollempnem esse, recte Gebhardus monuit. Videnda, quæ notantur ad xxxiii. 7. § 8. Deinde *religione* constanter omnes codd. quod perperam Kirchnerus mutat in *caligine*. Verum est, sæpissime memorari modo 'noctem,' modo 'tenebras,' modo 'caliginem obfusam.' Id tamen non impedit, quo minus etiam recte dicatur, quemadmodum hic 'religionem,' ita etiam alibi 'pavorem,' 'terrorem,' 'errorem obfundere,' de quibus vide ad loc. laud. Liv. Deinde *victus*, quod Pal. 2. apud eundem Gebhardum habet, recte ab eo rejectum est. Videtur enim alterius glossa et interpretatio esse. Nostri nihil mutant.

§ 4 *Dein familiarium quidam, qui insignem mæstitia inter ceteras cognoverat Veturian*] Deinde Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. a m. pr. et Port. cum vett. edd. *de mole* Gaertn. in quo ejusdem vocis *deinde* manifesta adparent vestigia. Sed Aldus pri-

mus reposuit *dein*, quod habent Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. a m. sec. et Hav. Vide ad III. 3. § 6. Tum *fam. qui* Leid. 2. omissa media voce, quæ ob proximam elisa est. Deinde *insig. mæstitium* Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. ubi ultima litera τὸν *mæstitiam* nata videtur ex primis duabus vocis seq. Vide ad III. 48. § 5. Ea tamen lectio quum ferri non posset, hinc ab aliis factum ob *insig. mæstitiam*, quod præferunt Port. a m. sec. Harl. 2. Hav. et Latini Neap. Vulgatum *insignem mæstitia* habent Voss. ambo, et Gaertn. Utrumque commode ferri potest *insignem mæstitia* et ob *insignem mæstitiam*. Prius tamen hic præfero. Posterius enim non nisi in minimæ fidei codd. reperitur. Supra I. 9. ‘Unam longe ante alias specie et pulchritudine insignem.’ VII. 26. ‘Gallus processit, magnitudine atque armis insignis.’ Pari modo variatur supra I. 9. vel ‘forma excellentes’ vel ‘forma excellentes’ ubi vide. Tandem *agnoverat* Port. a m. sec. Quod recipiendum foret, si vera esset ac perpetua distinctio τῶν ‘cognoscere’ et ‘agnoscere;’ ut illud diceretur de his, quæ primum nosci incipiunt; hoc de iis, quæ ante nota fuerunt, et nunc iterum noscuntur. Verum sæpe ‘cognoscere’ eo sensu occurrit, quo ‘agnoscere’ poni dicitur. Vide Nonium Marc. voce ‘cognoscere;’ et Bernecc. ad Justin. II. 6. § 20. Hinc quoque uni cod. *agnoverat* præferenti, fidem non habendam puto. Eadem verba etiam commiscuntur v. 36. § 7. ubi alia exempla vide. *Cognoverant* Leid. 2. Et ita quidem non convenit, quod mox sequitur, ‘inquit;’ verum eam vocem idem Leid. 2. omisit. At ne sic quidem omnis sublata difficultas ex ea lectione profluens. Quo minus enim probari possit, obstat itidem illud, ‘nisi me frustrantur.’ Nihil itaque etiam hic mutandum.

Delph. et Var. Clas.

Nisi me frustrantur, inquit, oculi] Pal. 1. *ni me frustrantur oculi, inquit.* Gebh. Omnes nostri constanter *Nisi*, quæ tamen vox sæpe cum *ni* confundi solet. Vide ad c. 34. § 3. Tum *frustrarentur* Leid. 2. Deinde *oculi, inquit* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Verum, ut modo dictum, τὸ *inquit* exsulat a Leid. 2. Et poterat quidem abesse. Sæpe enim eam vocem ab optimis scriptoribus et ab ipso Livio omitti, infra dicitur ad XXXIII. 45. § 6. Quum tamen optini quique eandem servant, potius retinendam existimo.

Mater tibi conjunxque et liberi adsunt] *Conjux et liberi adsunt* Harl. 2. et Gaertn. Non sequor. Vide quæ notantur supra hoc lib. ad c. 31. in princ. In ordine etiam vocabulorum turbant primæ edd. præferentes *conjunxque adsunt et liberi* usque ad Aldum: is autem reposuit *et liberi adsunt*; quod et codd. omnes defendunt.

§ 5 *Coriolanus prope ut amens]* Adulteratum verbum est *prope*. Tu repone *prope*. *Coriolanus prope ut amens*. Rhen. *Prope*, quemadmodum legendum Rhenanus recte monuit, etiam servant omnes codd. nostri. Pari modo etiam supra peccatum vidit Rhenanus hoc lib. ad c. 28. § 9. Crediderant, qui alteram nobis lectionem dederunt, se scriptum vidisse *prop'e* vel *prope* per compendium, pro *propere*. Contra sæpe *prope* librarii substituerunt τῆ *propere*. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Voces *ut amens* omittuntur in Leid. 2. qui idem etiam præfert *a sede* pro *ab sede*. Id posterius etiam habent Lipsiens. et Gaertn. Denique *conferret*, pro *quum* sive *cum ferret*, Lipsiens. De hoc similibusque erroribus, frequenter in Mss. obviis, vide ad IV. 24. § 7.

Sine, priusquam complexum accipio, sciam] Eadem verba sunt apud Val. Max. v. 4. hinc, ut puto, sublecta, a nobis autem indicata, ut ex alteris

Livius.

altera emendarentur. *Glar.* Majorem affectum indicat, aptiorque est orationi mulieris, deinde matris, ex precibus in iram versæ, lectio Pal. teriii, *mulier in iram ex precibus versa, Sine, Sine, priusquam complexum accipio, sciam*; geminato imperandi modo. *Gebh.* Quasi aliquid sit in repetitione vocis efficaciam, Pal. 3. *sine, sine, priusquam.* Terent. Heaut. 1. 1. 'Sine, sine, vacuum tempus ne quod dem mihi laboris.' Appul. Met. 1. p. 105. ed. Elmenh. 'At ille, ut erat capite velato, Sine, sine, inquit, fruatur diutius tropæo, quod fixit ipsa.' Sed non succinunt alii. *J. F. Gron.* Editionibus Valerii Max. v. 4. ex. 1. tempore Glareani magna pars orationis, qua Vetoria apud Livium utitur, in-texta erat; eam codicum auctoritate Pighius aliique postea expunxerunt. Ceterum *τὸ sine, sine priusquam* etiam non displicere videtur Jac. Gronov. infra ad ix. 9. § 1. Et sane diffiteri nequeo, in voce *sine* omnem vim atque emphasin orationis sitam esse; auctores autem illas voces, in quibus emphasis consistebat, ejus augendæ atque intendendæ causa, repetere solitos fuisse. Ita Cic. de Amic. c. 27. 'Virtus, virtus, inquam, C. Fanni, et tu, Q. Muci, et conciliat amicitias, et conservat.' Silius Ital. 11. 31. 'nostrum, (pro Jupiter!) inquit, Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis:' ubi vide quæ notavi. Cic. in Verr. v. 62. 'Crux, crux, inquam, infelici et ærumnoso parabatur.' Plaut. in Bacchid. v. 1. 13. 'Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum, quod percrucior, Me hoc ætatis ludificari.' Verum etiam est, amanensium negligentia ac culpa sæpe evenisse, ut emphasis illa maximam partem evanuerit, quoniam vocem repetitam, tamquam supervacua, omiserint. Vide exempla a Jac. Gron. dicto loc. laudata. Interim tamen uni codici tantum tribuere non audeo, ut ejus fide vocem

contextui addam; omnes enim nostri, omnesque illi, quos Gron. consuluit, vocem *sine* non repetunt. At *ex precibus versa, sine ꝑcibus priusquam, &c.* præfert Port. a m. pr. Verum *τὸ ꝑcibus*, tamquam ex præcedenti *precibus* male iteratum, m. sec. recte inductum est. Deinde *priusquam amplexum accipiam* Harl. 2. et Hav. Quod displicet, quum ob aliorum codicum dissensum, tum ob seq. vocem *sciam*. Denique *sciŕ, pro sciam*, Harl. 1.

Ad hostem, an ad filium venerim] *An ad hostem, an ad fil. ven.* Leid. 2. Male. Supra hoc cap. 'Id publicum consilium, an muliebris timor fuerit, parum invenio:' et inf. hoc eod. cap. 'Volsci Æquine imperatorem conjuncto exercitui darent.' Vide h. lib. c. 8. § 8. Deinde *captivæ mater* Harl. 2. et Hav. Denique *in cast. sum* Leid. 2. pro *in cast. t. sim.* Sed præcessit *venerim*. Omnino deest vox *sim* in Flor.

§ 6 *In hoc me longa vita et infelix senecta traxit*] Quædam ex priscis edd. *in hoc ne longa vita.* Sed *in hoc me jam datum* Venet. a. 1495. Deinde *τὸ et exsulat* ab iisdem et pluribus aliis. Ea particula primum occurrit in Mogunt. Sed scripti omnes adhærent lectioni, quæ nunc vulgo exstat.

Deinde hostem viderem? Potuisti, &c. genuit, atque aluit?] Omnia hæc vocabula, nescio quo casu, nisi soli librarii negligentiam adscribi debeat, omittuntur in Harl. 1. *deinde viderem hostem* habet Leid. 2.

§ 7 *Non tibi, quamvis infesto animo et minaci*] Pal. 1. *Num tibi*; ut et mox 'num, quum in conspectu Roma fuit.' *Gebh.* *Num tibi* Voss. 2. Alibi sæpe hæc vocolæ in Mss. confunduntur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. xi. 19. *Ut tibi* Port. Tum *minasci* Klockian. *minari* Gaertn. Deinde *pervenias*, pro *perveneras*, Leid. 2. Hinc *ingrediendi*,

pro *ingrediēti*, Lipsiens. *Insuper sines*, pro *finēs*, Harl. 1. Denique *ita cecidit*, pro *ira cec.* Hav. sollemni errore, qui alibi non raro obvius est. Vide ad xxiv. 16. § 1.

Non, quum in conspectu Roma fuit, succurrit] Excerpta libri Helmæstad. negant τὸ *quum* illic legi. Etiam video abesse a Rottendorf. An scripsit? *Non, ut conspecta Roma fuit. Ut, pro postquam.* Jac. Gron. τὸ *ut* pro postquam linlustrat J. F. Gronov. infra ad xxxv. 23. § 3. Nostri tamen voculam *quum* omnes uno consensu servant, ac nihil mutant, nisi quod *non tamen in consp.* sit in Lipsiens. et *num, quum in consp.* habeat Voss. 2. De τῶν *non* et *num* confusis vide ad verba præcedd. *Tamen* in Lipsiensi inde natum videtur, quod librarii pro *cū* primo scripserint *tū*: quæ inter se commutari infra dicam ad Epit. Liv. l. XLVIII. circa finem. Postea ex *tū* factum est *tū*. Vide ad xxii. 17. § 5. Mox *intra ista mænia* Hav. *intra mænia illa* alio ordine edd. vett. Sed *illa mænia* vocibus Aldus vulgavit; eoque ordine vocabula conlocant omnes membranæ.

§ 8 *Ergo ego nisi peperissem*] *Si peperissem* Harl. 1. *nisi te peperissem* Voss. 2. et Hav.

Filium haberem, libera in libera patria mortua essem] *Haberem, in libera patria*, ommissa priori loco voce *libera*, Flor. et Hearnii Oxon. L. 2. Et ita edidit Curio, quem multi recentiorum secuti sunt, usque ad Gruterum, qui iterum vocem omissam restituit. Cum Grutero autem faciunt omnes nostri. *Essem mortua*, in alium ordinem digestis vocibus, præfert unus Hav.

Nec tibi turpius, quam mihi miserius, possum] *Nec mihi miserius, quam tibi turpius, possum* Harl. 2. *quam tibi turpius, nec mihi miserius* Port. a m. sec. in quo a m. pr. pro *quam* alia vox scripta fuerat, cujus omnes ductus diligenter erasi sunt, ut, quid olim

exaratum exstiterit, nunc deprehendi nequeat. An forte ab initio datum censerī debet, *nec tibi turpius, nec mihi miserius?* quemadmodum præfert Gaertn.

Nec, ut sim miserrima, diu futura sum] *Nec, ut sum Flor. nec u' sim*, id est, *nec ubi sim*, Port. Male. *Ut sim* est, licet, etsi *sim*. Vide ad xxii. 25. § 2.

§ 9 *De his videris*] Genus loquendi erudite, ut omnia, inlustravit Nic. Heins. ad Nason. ex Ponto Epist. l. 2. 9. Mox *quo si pergis* Flor.

Uxor deinde ac liberi amplexi] *Complexi* Gaertn. a m. pr. Sed ea vox mox sequitur. Recte itaque altera manu mutatum est in *amplexi*, ut præferunt reliqui omnes. Mox *ploratio*, pro *comploratio*, Lipsiens. Perperam. 'Comploratio sui patriæque' dictum, quemadmodum 'complorare vivos mortuosque' v. 39. 'complorare fortunam gentis' xxxvii. 7. Ita Epit. Liv. lib. LIV. 'Ab exercitu suo multum comploratus, et nobilissime tumultuatus:' ubi vid. Sigonium. Justin. xi. 9. 'Velut statim morturæ complorationem ediderunt.' Vide Freinsh. Ind. Flori in voce 'Complorare.' Contrario errore *comploratu*, pro *ploratu*, datum erat supra hoc lib. c. 33. § 8.

§ 10 *Complexus inde suos dimittit: ipse retro ab urbe castra movit*] *Complexos inde suos* Harl. 2. Quod, si plures concinerent, non contemnendum putarem. Ovid. Epist. Heroid. iv. 139. 'Viderit amplexos aliquis; laudabimur ambo:' ubi vide Nic. Heinsium et Burmann. etiam Voss. Gramm. v. 6. Sed et vulgatum probum est, quod reliqui omnes libri tuentur. Nam ad verbum *dimittit* vel subintelligendum *eos*, vel ex proximo revocandum *suos*. Supra hoc lib. c. 3. 'Ambientes nobilium adolescentium animos pertentant:' quasi foret ambientes animos pertentant eos: ubi id non intelligens Klockius

multis inutilibus conjecturis operam ludit. c. 5. 'Desectam cum stramento segetem magna vis hominum simul inmissa corribus fudere in Tiberim : ' pro in segetem vel in eam inmissa. c. 8. 'Credo, quia nulla gesta res insignem fecerit consulatum, memoria intercidisse : ' nimirum eum, vel consulatum intercidisse. v. 24. 'Principes senatus primi obferentes se, peti, ferri atque occidi jubebant : ' ubi alterum *se*, quod ex priori revocandum, nonnulli codd. perperam addiderunt. c. 25. 'Communi decreto pollicitæ tribunis militum aurum et omnia ornamenta sua, in ærarium detulerunt : ' pro ea detulerunt in ærarium. x. 11. 'Sannites infesto exercitu ingressos fines suos vastare, helloque ad bellum cogere : ' nimirum eos vel fines vastare : et ita sæpe. Vide etiam Gron. ad xl. 26. § 8. et supra hoc lib. ad c. 1. § 2. Tum *demittit* Leid. 2. qui error in libb. scriptis frequens est. Vide ad xxxiv. 50. § 2. Præterea *et ipse retro* Harl. 2. et Hav. Denique *castra movet* Port. et Hearnii Oxon. B.

Abductis deinde legionibus] Secundam vocem, quam omnes reliqui constanter servant, unus omittit Leid. 2. Deinde *periisse*, pro *perisse*, Lipsiens. et Gaertn. Vide ad v. 8. § 3.

Alii alio leto] Dionysius Antiqu. viii. p. 528. et Plutarch. in Coriol. p. 233. tradunt, seditione militari, quam Tullus Attius excitavit, interfectum esse. Cicero ipsum sibi manus intulisse auctor est de Amic. c. 12. 'Fecit idem, quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus. His adjutor contra patriam inventus est nemo : itaque mortem sibi uterque contempsit.' et in Bruto c. 10. 'Bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exsul interfuit, eodem fere tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna clarorum virorum. Siquidem uterque, quum civis egregius fuisset, populi

ingrati pulsus injuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedavit. Nam etsi aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi mortis potius adsentiar.' Ceterum *alii alio loco* Klockian.

§ 11 *Refert certe, hanc sæpe cum exacta ætate usurpasse vocem*] *Refert hanc certe* Hav. *se*, pro *sæpe*, idem codex. *Spe* Lipsiens. Deinde *sæpe eum ex alta ætate* Leid. 2. *sæpe in exacta ætate* Port. a. m. sec. Sed nihil muto. 'Exacta ætate' capio tamquam ablativos absolutos, quum ætas exacta fere ad finem perducta est. Ovid. Epist. Heroid. iv. 26. 'Quæ venit exacto tempore, pejus amat.' Terent. in Adelph. v. 4. 16. 'Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab eis fero.' Vel 'eum exacta ætate' est eum senem : ut apud Cic. in Verr. v. 8. 'Nullam invidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo, quum esset talis vir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem numquam esse factam.' Eodem sensu Livius etiam dicere potuisset 'eum exactæ ætatis.' Vid. Celeb. Burm. ad Nas. lib. iii. Met. vers. 53.

Multo miserius seni exsilium esse] *Multo mis. se exs. esse* Leid. 1. *Multo mis. se in exsilio esse* literis trajectis Leid. 2. *multo mis. exs. esse* Gaertn. *multo mis. seni esse exs.* Harl. 2.

Non inviderunt laudes suas mulieribus viri Romani] Flor. uterque, Rottend. Voss. 1. Helm. Chifl. *laude sua*. An adhibuit Græcismum *οὐκ ἐφθόρησαν ἀφραῖς τῆς δόξης*? Potius dictum videbitur, ut illud Ciceroni de Orat. ii. 56. 'Nisi interdum in hoc, Crasso paullum inviderem.' Cæterum adscripsit huic loco Muretus : 'Hic multa desunt, quæ pete e Cnjacio xi. 24. 'Tunc enim primum sancitum fuit, ut mulieribus de via cede-

retur, ut inanribus aureis, ut purpurea veste, ut aureis segmentis, ut novo vittæ discrimine uterentur.' Cujac. ex libro vetere.' *Jac. Gron.* Codicibus Gronovio laudatis concinunt *Leid.* ambo, et *Harl. 1.* Similiter enim ostentant *non inviderunt laude sua mulieribus.* Certum est, *Lucanum, Tacitum, Plinium Secundum, aliosque ejus seculi scriptores adhibuisse locutionem 'invidere alicui aliqua re.'* Vide *Burm.* ad *Quintil. ix. 3.* in princ. et *Cort.* ad *Plin. Epist. i. 10.* quamvis *J. F. Gronovius* ad *Tac. Ann. i. 22.* se non meminisse dicat, quis hoc verbo sic usus fuerit. Utrum tamen *Livius* eique æquales scriptores ita locuti sint, est, quod dubitem. Certe in illis genus hoc loquendi, idque verbi regimen nondum a viris doctis observatum memini. Locutio enim, quam ex *Cicerone Gronovius* adtulit, 'invidere alicui aliquid in aliqua re,' hinc plane differt. Quin et, omnino veteres ita locutos esse, negabit testis idoneus *Quintilianus*, si vera est *Burmanni* emendatio codicis auctoritate innisa, *Instit. Orat. ix. 1.* 'Si antiquum sermonem nostro comparemus, pene jam, quidquid loquimur, figura est: ut hæc re invidere, non, ut omnes veteres, et *Cicero* præcipue, hanc rem.' Hæc itaque ratio efficit, ne optimis ceteroquin codd. hic fidem habere, eorumque lectionem probare audeam; sed ut potius credam, ultimam litteram vocis *laudes* interceptam esse ob primam seq. *suas.* Vid. ad *iv. 59.* § II. postea vero, quæ vicinæ fraudi fuerat, ipsam quoque idem damnum passam esse, et *librarios*, ne *Prisciano* quiritandi causa daretur, ejusdem vocis *suas* itidem finientem litteram extrivisse.

Adeo sine obtrectatione gloriæ alienæ vivebatur] *Sine obr. al. gloriæ* *Leid. 2.* *sine obr. gloriæ aliena* *Hav.* Deinde *videbuntur*, pro *vivebatur*, *Harl. 1.*

§ 12 *Monumento quoque quod esset*]

Hic *Cujacius* *Obs. xii. 21.* ex plenioribus *Mss.* supplet: 'Tunc enim primum sancitum fuit, ut mulieribus de via cederetur, ut inanribus aureis, ut purpurea veste, ut aureis segmentis, ut novo vittæ discrimine uterentur. Monumento quoque,' &c. Vide *Val. Max. v. 2. ex. 1.* *Lipsium* *Comment. ad Annal. Tacit. iii. 53.* ad illa: 'Atque illa feminarum propria, quis lapidum causa pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur: ubi in *Valerio*, ergo in *Livio* quoque, pro *auribus* vel *inauribus*, vult restitui *crines*, quia hoc tempore ne notæ quidem fortasse Italiæ gemmæ. Tamen de *inauribus* adde *Cujacium* *Observ. x. 17.* in fine. *Klock.* Si quis honos aliis matribus familias habitus, et a *Livio* narratus esset, recte interponeret τὸ quoque. Sed quia persequitur eandem rem, quam incepit, scripsisse videtur: *viri Romani, (adeo sine obtrectatione gloriæ alienæ vivebatur,) monumento quoque quod esset.* *Hesiod.* in *Theogonia* vs. 500. Σῆμ' ἔμεν ἐξοπίσω, θάδμα θνητοῖσι βοροῖσιν. *J. F. Gron.* Lectio *Livii* servanda erit, si eum mutilum esse hoc loco, et, quæ *Jac. Gron.* ad § præced. (sive apud eum *Muretus*,) et hic *Klockius* ex *Cujacio* protulerunt, ex contextu ejus excidisse, iterumque addenda esse censeamus. Certe similia honoris mulierum causa hoc tempore a Romanis concessa fuisse narrat *Valer. Max. v. 2. ex. 1.* 'In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit. Sanxit namque, ut feminis semita viri cederent, confessus plus salutis reipublicæ in stola, quam in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus novum vittæ discrimen adjecit. Permisit quoque his purpurea veste et aureis uti segmentis. Super hæc ædem et aram *Fortunæ Muliebri*,' &c. Ad quem locum *Glareanus* monuit, locum hunc *Livii* eodem modo ab *Oliverio* laudatum esse,

quemadmodum eum postea Cujacius protulit. Mihi tamen longe verius videtur, (cui sententiæ et se consentire Dukerus monuit,) ea omnia addita a nasuto quodam ex Valerio Max. et primo quidem tantum margini adscripta fuisse, postea vero in unius vel alterius codicis contextum inrepsisse. Ut ita sentiam, illud efficit, quod nulli virorum doctorum, qui salutare manus Livio admove-runt, hæc verba sibi in codd. quibus nisi sunt, obvia fuisse adnotaverint; id non omissuri, si in membranas tam insigni emblemate auctiores incidissent. Certe nemo etiam eorum codicum, quos consului, vel aliquod illorum verborum vestigium exhibet. Neque mirum est, privilegia hæc eo tempore mulieribus concessa a Livio non memorari, quum pariter omit-tantur a Dionysio Antiq. VIII. p. 525. et Plut. in Coriol. p. 231. qui nar-rant, quum senatus decrevisset, ut mulieribus præmia, quæ postulas-sent, tribuerentur, illas nihil aliud petiisse, quam ut Fortunæ Mulie-bri templum extruere, eique quot-annis sacra facere liceret pro salute reip. Sed nec verba Valerii recte accepit, quicumque ea inde excerpta oræ Livianæ adscripsit. Refert enim Valerius, 'vetustis aurium' (sive, ut viri docti emendant, *earum*, vel *inau-rium*) 'insignibus novum vittæ dis-crimen adjectum.' Adeoque indicat, mulieres jam antea aurium vel inau-rium insigne obtinuisse, nunc vero novum vittarum discrimen adeptas esse. Sed contra augmentum Livio adscriptum indicat, eas nunc demum utrumque præmium, et inaurium in-signe, et vittarum discrimen, acce-pisse. Quum itaque voces, quas viri docti produxerunt, Livii esse non videantur, haud difficulter adsentiam J. F. Gronovio, pro monumento quo-que scribenti monumentoque. In om-nibus quidem codd. constanter su-perest monumento quoque; sed passim

voculæ que et quoque altera alterius locum librariorum culpa invaserunt. Vide ad v. 27. § 1. *Monimentum quo-que* Flor. a m. sec.

Templum Fortunæ Muliebri adifica-tum dedicatumque est] Plut. in lib. de Fort. Romanorum p. 318. primum templum Fortunæ Virili ab Anco Marcio rege Romæ dicatum ait: al-terum Fortunæ Muliebri hoc tem-pore. *Sigon.* De Fortunæ variis ap-pellationibus vide accurate scriben-tem Brissonium, de Formulis lib. I. p. m. 51. *Modius.* Exstructum fuit hoc templum extra Urbem via Latina ad quartum milliariam. Valer. Max. I. 8. ex. 3. 'Fortunæ etiam Muliebris simulacrum, quod est via Latina ad quartum milliariam, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriola-num ab excidio Urbis maternæ pre-ces repulerunt.' Festus voce 'Pu-dicitia signum.' 'Item via Latina ad milliariam IIII. Fortunæ Mulie-bris' signum 'nefas est atdingi, nisi ab ea, quæ semel nupsit.' Ita recte Jos. Scalig. locum emendasse, quum antea ederetur *ad milliariam illi For-tunæ*, ostendit præcedens Valerii locus. Et quidem exstructum fuit eo ipso in loco, ubi mater Veturia Co-riolanum precibus exoravit. Valer. Max. v. 2. ex. 1. 'Super hæc ædem et aram Fortunæ Muliebrī eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, fa-ciendam curavit, memorem beneficii animum suum exquisito religionis en-ltu testando.' At supra cap. præced. Livius tradidit, Coriolanum 'ad fos-sas Cluilias quinque ab Urbe millia passuum' castra posuisse: ubi idem narrantem Dionysium laudat Gla-reanus. Sciendum tamen, Diony-sium, qui alio ordine expeditionem Coriolani recensuit, quam Livius, re-ferre, bis eum ad Urbem accessisse, et quidem primo castra metatum fuisse ad fossas Cluilias, circiter qua-draginta stadia ab Urbe distantes. Postea refert, quemadmodum iterum

inde motis castris per oppida Latinorum, quæ adhuc cum Romanis stabant, arma circumtulit, iisque expugnatis post diem trigesimum exercitum denno Romæ admoverit: eo vero tempore *σταδίου ἀποσχῶν τῆς πόλεως ἄλιγῶ πλείους τῶν τριάκοντα, παρὰ τὴν Τουσκουλαγούς φέρουσαν ὄδδν κατεστρατευπέδευσεν* id est, paulo longius quam trigesimo ab Urbe stadio, in via, quæ Tusculum ducit, castra posuit. Si vero paullo longius quam trigesimo ab Urbe stadio castra ponerit, et octo stadia, ut Glarean. cap. præc. fecit, uni stadio tribuamus, eo tempore circa quartum miliare substitisse patebit. Ceterum *ᾠδificatumque est*, altera voce ommissa, fragm. Hav. quod hic iterum incipit, a m. pr. *ᾠδificatum est* a m. sec. *ᾠδific. est ac ded. est* Port. a m. pr. *ᾠδific. est ac dedicatum est* a m. sec. *ᾠδific. est dedicatum* Lipsiens. *ᾠδific. est ac dedicatum* Harl. 2. *ᾠδific. deditumque est* Leid. 2. Reliqui Mss. vulgatum servant. At priscae edd. *Mulier*i vel *Muliebri Fortunæ*; primus Aldus deinde reposuit *Fortunæ Muliebri*, in quem ordinem vocabulorum scripti conspirant.

Rediere deinde Volsci adjunctis Æquis] *Redire deinde Volsci* Leid. 1. inivitis reliquis omnibus.

Æqui Attium Tullum haud ultra tulere duces] *Æquitati tū Tullium*, una litera transposita, duabus perperam additis, Leid. 1. *Æqui ad Titium Tullium* Voss. 1. subjectis tamen notis, quæ vocem ad expungendam indicant. *Æqui Adtitum Tullium* Klockian. *Æqui Actium Tullium* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *Æqui Actium Tullium* Lipsiens. *Æqui Aticium Tullium* Leid. 2. *Æqui Actium Tullum* Hav. *Æqui Attium Tullium* Flor. Harl. 1. et Port. a m. pr. qui solus omnium *Æqui Attium Tullum* a m. sec. recte præfert. Vide ad c. 35. § 7. Tot modis nomen hoc proprium in Mss. librari-

orum culpa depravatum erat.

§ 13 *Imperatorem conjuncto exercitui darent*] *Conjuncto exercitu* Lipsiens. et fragm. Hav. *convicto exercitu* Gaertn. Scriptum fuerat *coniuncto*. Ommissa deinde linea superscripta ob ductum similitudinem abiit in *convicto*. Vide ad Epit. Liv. lib. lxxviii. Pari modo *iudex* et *iuindex* sæpe in membranis commiscuntur. Vide ad ix. 1. § 8. *exercitu* autem, pro *exercitui*, ferri posset, si plures atque integriores codd. concinerent. Vide ad xxiv. 19. § 6. Paulo ante *Huic*, pro *Hinc*, Lipsiens. De quo errore vide ad xxv. 40. § 2. Præterea *Æquive*, pro *Æquine*, Gaertn. Vide ad v. 28. § 5. Mox in verbis seqq. *deinde atr. et præl. ort.* media vocola addita, præfert Hav. *deinde atr. præl. et bellum ortum* Gaertn. Vide ad iv. 55. § 5.

Duos hostium exercitus] Flor. S. Marci *duostium*, hoc est, *duo hostium*. Jac. Gron. *Duo*, pro *duos*, Livio frequens esse, infra dicam ad xxxv. 21. § 5. Hic tamen omnes nostri constanter *duos hostium exercitus*. Vox autem *Romani* abest in Port. a m. pr.

§ 14 *Consules T. Sicinius, et C. Aquilius*] *Consules T. Siccinius* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. et Neap. Latini, quorum plerique etiam mox legunt *Sicinio Volsci*. *Τῆτος Σικκίος* vocatur Dionysio Halic. lib. viii. p. 531. Anctor etiam est Pighius in Annal. ad a. cclxxvi. p. 100. quædam exemplaria Livii, Hearne autem vet. quasdam edd. Livii, præferre *T. Siccinius*. Verum hoc loco ea lectio mihi in nullo cod. vel typis vel manu exarato obvia fuit. Omnes enim editi constanter *T. Sicinius*; scripti vero vel *T. Sicinius*, vel *T. Siccinius*. Et ita etiam supra est hoc lib. c. 32. § 2. c. 33. § 2. et c. 34. § 9. At contra iii. 43. § 2. § 5. et § 7. in plerisque legitur *L. Siccium*. Ea autem nomina et alibi commutantur.

Vide ad c. 58. § 2. ad c. 61. § 2. et alibi. Tum et *C. Equilius* Voss. 1. Klockian. et Harl. 1. et *C. Æquilius* Leid. 1. et *C. Aquilius* Harl. 2. et Lipsiens. et *Cn. Aquilius* Leid. 2. *Cn. Aquilius*, ommissa copula, Gaertn. *C. Aquilius* Flor. Γάτος Ἀκύλλιος Dionysio Halic. vocatur Antiq. viii. p. 531. ubi vir doctus notavit, *Aquilius* secundum Latinos cum simpliciter λ scribi debere. Dissentit Sigonius, qui ubique in Livio, etiam hoc loco, *Aquillius* edidit; quem quum passim aliis locis Livii viri docti secuti sint, eundem etiam hic audiendum censui. Vide quæ notantur ad Liv. ii. 4. § 1. et xli. 14. § 5.

Nam ù quoque in armis erant, provincia evenit] Τὸ erant omittitur in Voss. 2. quod reliqui tuentur. Dionysius, de eadem re locutus, Antiq. viii. p. 531. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις. Præterea voces *provincia evenit* scribæ negligentia desiderantur in Leid. 2. et Lipsiens. *provincia venit* habet Voss. 1. Vide ad v. 12. § 6.

Cum Volscis æquo Marte discessum est] Genus loquendi *discessum est cum Volscis* Ant. Perizonio displicuit, qui ad marginem cod. legendum conjecit *ab Volscis æquo Marte discessum est*, aut *cum Volscis æquo Marte dimicatum* (aut *pugnatum*) *est*. Sed vulgatum satis probum puto. Est enim contracta vel elliptica locutio, pro *prælio*, vel *ex prælio cum Volscis*. Τὸ *est* deest in Lipsiens. Ceterum alios hic Livius auctores secutus est, quam Dionys. Halic. qui Antiq. viii. p. 531. et 535. narrat, Sicinium ingentem victoriam de Volscis reportasse, eorumque ducem Attium Tullum prælio cecidisse; hinc Sicinium domum reversum triumphum obtinisse, quum Aquillius ob superatos Hernicos tantum ovans Urbem ingressus sit.

CAP. xli. § 1 *Sp. Cassius deinde ac Proculus Verginius consules facti*]

Legendum *Sp. Cassius III*. Primum enim fit consul A. U. C. cclii. iterum a. cclxi. *Glar.* Pall. 1. ac 3. perperam *Servilius Cassius* ex falsa interpretatione literæ S. Gebh. Prioris consulis prænomen *Spurius* deest in Leid. 1. pro eo *Servilius Cassius* præferunt Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed passim nomina *Spurius* et *Servilius* in Mss. commutantur. *Sp. Assius* est in Harl. 1. Eidem tertii consulatus notam addendam censuit etiam Pighius in *Annal.* ad a. cclxvii. p. 101. Sed vide quæ supra notantur ad c. 16. § 7. Porro *deinde Proculus Verginius* Harl. 1. copula ommissa, quam reliqui omnes servant. Vide hoc lib. c. 17. § 1. *deinde et Proculus Vergineus* Flor. Leid. 2. *deinde et Proculus Virgineus* Gaertn. et Voss. 1. Vide quæ ibidem notantur. *Deinde et P. Verginius* Hav. quod inperitiæ librarii adscribendum est.

Agri partes duæ ademtæ] Τὸ *duæ* omittitur in vetustissimis edd. quod addidit primus Aldus. Agnoscunt etiam omnes codd.

§ 2 *Adiciebat huic muneri agri aliquantum*] *Adiciebat* Leid. 1. Port. a. m. pr. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *addiciebat* Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 10. § 9. Deinde *muneri* quædam ex priscis edd. literis perperam transpositis, pro quo alii fecerunt *numero*, quod est in Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4. Mox *criminabatur a privatis*, alio ordine, Voss. 1. et Leid. 2.

Id multos quidem Patrum, ipsos possessores, periculo rerum suarum] *Patrum, multos possessores* Voss. 1. et Leid. 2. *Patrum, ac ipsos possessores* Port. Quæ lectiones inde natæ sunt, quod non viderint amanuenses, *multos Patrum, ipsos possessores*, per adpositionem hic dici, quasi foret, multos Patrum, qui erant possessores. Deinde *periculo suarum rerum* Voss. 1. et Leid. 2.

Sed et publica Patribus sollicitudo in-
crat] *Sed et publica publica* Voss. 1.
et *Leid. 2. Sed publica etiam Patri-*
bus Harl. 2. *Sed etiam publica Patri*
Gaertn.

Largitione consulem periculosas] *Lar-*
gitionem consulis Voss. 1. et *Leid. 2.*

§ 3 *Tum primum lex agraria pro-*
mulgata est] *Tumen primum* Lipsiens.
Vide ad xxii. 17. § 5. *Hinc provul-*
gata est Harl. 2. quod quasi ex inter-
pretatione natum. ‘Promulgare’
enim quasi ‘provulgare’ dicitur.
Vide ad iii. 9. § 5. *Mox deinde ad*
hanc, verbo usque omisso, Flor.

Sine maximis motibus rerum agitata]
Sine magnis motibus Harl. 2. *sine max-*
imis metibus Harl. 1. Vide ad iii.
69. § 2. *Insuper agitata est* Gaertn.

§ 4 *Consul alter largitioni resistebat]*
Pal. 3. Consulum alter. Gebh. *Cons*
alter *Leid. 1. Consulum alter* Port.
et *Gaertn.* Vide ad ix. 32. § 2.
Lectionis diversitas inde originem
habuit, quod olim per compendium
scriptum fuerit *Cons*, ut *Leid. 1.* ha-
bebat, et, quemadmodum id reddi
debuerit, librarii dissenserint. Vide
ad x. 10. § 2.

Nec omni plebe adversante; quæ pri-
mo cæperat fastidire] *Lego nec omnino*
plebe adv. Klock. *Necessitatem ita*
conjiendi nullam video. Nec omni
plebe est, nec omnibus plebeiis, nec
tota plebe. Nisi omni plebe perpe-
ram habet *Gaertn. nec omni plebe ad-*
versantē primo cæperat Harl. 1.

Cæperat fastidire, munus vulgatum a
civibus isse in socios] *In vet. codice*
quidam scripserat esse. Rhen. Ita
solutus Pal. 3. At Pal. 2. ab civibus
iisse, sicut mox, ab quæstoribus. Gebh.
Mouet Rhenanus, in vet. codice scrip-
sisse quendam esse. Flor. egisse. Ego
vero et isse, et esse, et egisse furcillis
ejicio. Quid enim fastidire? Sane
cum sine apposito casu Plantus usur-
pat, alio sensu est, quam qui hic re-
quiritur. Scribe, cæp. fastidire mu-
nus vulg. a civ. in socios. J. F. Gron.

A civibus iisse Voss. 2. et *Gaertn.* *Sed*
in his potius contractionem Livius a-
mat. Vide ad Liv. xxviii. 38. § 3.
a civibus esse *Leid. 1. et Hav. a civ-*
egisse *Flor. Vide ad xxvii. 44. § 3.*
Totam hanc vocem delendam Grono-
vius censuit. Ita planius fore Dou-
jatius fatetur; videndum tamen ex-
istimat, num fastidire hoc loco sumi
possit pro moleste ferre. Non ad-
versarer ejus sententiæ, si vel uno
exemplo, ex idoneo scriptore petito,
τὸ fastidire eo sensu usurpari, docere
potuisset. At insuper, si fastidire
poni solet pro moleste ferre, quid,
quæso, opus est, τὸ isse invitis omni-
bis libris ex contextu ejicere? Quum
itaque τὸ fastidire usurpari pro ægre
ferre neque ex Livii, neque ex alter-
ius scriptoris auctoritate probari
possit, et tamen τὸ isse, vel, quod alii
codd. ejus loco exhibent, esse delere
non ausim; potius videndum puto,
an non præstet, pro esse, transpo-
sitis tantum literis, legi sese, hoc sen-
su, eos fastidisse munus, a sese, qui
cives erant, in socios vulgatum. Alibi
sæpe esse et sese inter se commutan-
tur. Videnda quæ notantur ad Liv.
xl. 26. § 5.

§ 5 *Pestilens collegæ munus esse . . .*
qui acceperint] *Pestilens collegæ numē*
esse Harl. 1. *Deinde qui cæperant*
Lipsiens. qui acceperant omnes reli-
qui, quibus utor, codd. cum editis
antiquis usque ad Froben. qui a.
1531. primus acceperint vulgavit, et
post eum recentiores omnes.

Regno riam fieri] *Regno inani fieri*
Lipsiens. errore ex literarum in et ui,
atque ni et m similitudine orto. Reg-
no riam jam fieri, interposita penulti-
ma voce, Gaertn. Sed ea perperam
repetita videtur ex vocis præced. li-
teris ultimis.

§ 6 *Quid enim ita adsumi socios et*
nomen Latinum?] *In vet. codice est*
Quid ita enim. Rhen. Ita omnes eti-
am nostri, nisi quod τὸ enim omitta-
tur in Leid. 2. Præterea nomenque

Latinum typis descripti usque ad Aldum, qui reposuit *et nomen Latinum*, concinentibus omnibus scriptis.

Quid attinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertium partem reddi] In vet. codice est *partem tertiam*. Rhen. Pal. 3. *paullo ante hospitibus*: et paullo post, *partem tertium reddi*. Non piget me pusilla adnotare, præeunte Rhenano. *Gebh. Quid attenuisset* Leid. 1. *Quid attinisset* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Hav. et editiones antiquæ; pro quo primus Aldus *attinuisse* recepit, adstipulantibus reliquis scriptis. Deinde *Hernicis paullo ante hospitibus* Leid. 1. Lipsiens. et Port. Alibi nonnumquam voces *hostes* et *hospites* perperam commutantur. Exempla ejus erroris vide ad II. 15. § 3. et ad IV. 13. § 2. Vide etiam Broekhus. ad Propert. Eleg. II. 19. 30. Denique *partem tertium reddi* Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et Hav. quibus obsecutus sum.

Nisi ut hæ gentes pro Coriolano duce Cassium habeant] Recte sic Campanus. Sed quid exstat in omnibus Mss. nostris? *nisi ut egentes pro Cor.* *Gebh. Tò ut exsulat* ab Hav. *egentes* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Port. et fragm. Hav. quomodo scriptum est pro *ea gentes*, potuit etiam omissa esse adspiratio pro *hæ gentes*. Dein *pro Coriolano duce Cassium* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. *pro Coriolano duces Cassium* Voss. 2. Sed ultimæ literæ vocis *duces* subjecta est nota, quæ eam delendam indicat. Tandem ultima vox omittitur in Harl. 1. pro ea *aberrant* exstat in Leid. 1. quomodo forte aberrante manu datum est pro *aberrant*, id est, *haberent*. 'Abiit' et 'habuit' etiam alibi in scriptis commutantur. Vide ad XXXVII. 59. § 7. et ad XXII. 59. § 19.

§ 7 *Popularis jam esse dissuasor et*

intercessor legis agrariæ cæperat] In duobus Mss. Pall. 1. ac 2. absunt *λεξιδια et intercessor*. *Gebh. Voces et intercessor* aberant etiam a Voss. 2. Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et Hav. Adscripta quidem etiam a m. præerant in Voss. 1. sed simul notæ, tamquam signa eas delendas esse, adscriptæ fuerunt. Non invenit etiam Hearne in Oxon. B. L. 2. et C.

Uterque deinde consul certatim plebi indulgere] Antiqua lectio *ut certatim, indulgere*. Rhen. Rhenanus ex suis, *ut certatim plebi indulgere*; nescio quo sensu: certe contradicentibus omnibus nostris. *Gebh. [Vid. Lectt. Var.] Consul ut certatim* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Tò ut habet quidem etiam Voss. 1. sed additum signum docet, in ea fuisse opinione librarium vel quemcumque alium, voculam eam inducendam esse. Contra Gron. ex ejus lectionis vestigiis emendabat *uterque deinde consulum certatim*. De locutione 'uterque consulum' vide ad VIII. 6. § 9. Ejusdem formæ est atque illa, 'alter consulum,' de qua ad IX. 32. § 2.

Ne cui, nisi civi Romano] *Ne cui, nisi civi Rom.* Harl. 2. *ne cui nisi cui Rom.* Leid. 1. *ne cui, nisi Rom.* Port.

§ 8 *Cassius, quia in agraria largitione*] Vox *quia* deest in Lipsiens. Sed *Cassius, qui in agraria præferunt* fragm. Hav. Hav. et Harl. 2. Frequens hic error est in libris scriptis ex non intellecto compendio, quo utraque vocula notari solebat, vel quod a male festinantibus perperam inter se confundantur. Ita hoc lib. c. 18. § 7. Alia exempla videbimus ad XXXVI. 33. § 5. Quibus adde Burmann. ad Seren. Sammon. vs. 725. et Cort. ad Sall. Jug. c. 10. et c. 16. Mox *eosque civ. vilior erat*, pro *eoque c. r. er.* Lipsiens. *eosque civ. vilior* Flor. a m. præ. *eoque civ. violentior* a m. sec. *eo quod civ. vilior erat* Gaertn. et Hav. quod ex eodem fon-

te profluxit. Ita autem alibi librarii lapsi sunt. Vide ad I. 20. § 3. II. 4. § 3. c. 52. § 1. c. 54. § 10. IV. 7. § 10. c. 8. § 3. c. 21. § 5. c. 60. § 3. v. 17. § 10. c. 30. § 8. c. 32. § 5. et § 7. et passim.

Ut alio munere sibi reconciliaret civium animos] Campan. *reconciliaret*. Pall. *tres sibi conciliaret*; legitime. *Gebh. Reconciliaret* Leid. 2. *consiliaret* Gaertn. *conciliaret* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Hav. Et ita prius Aldus ediderat. Sed postea, alterum præferens, eam lectionem inter errata rejecit. Id cur Gebhardo displiceat, justam causam non video. 'Reconciliare' enim in Livio passim obvium est. Supra I. 50. 'Cura reconciliandi eos in gratiam moratum esse.' Infra c. 47. 'Neque inmemor ejus, quod initio consulatus iniberat, reconciliandi animos plebis, saucios milites curandos dividit Patribus.' VIII. 2. 'Nec contradici, quin, quoniam ipsos belli culpa sua contracti tædium ceperit, amicitia de integro reconcilietur.' c. 36. 'Rem per se popularem ita dexter egit, ut medendis corporibus animi multo prius militum imperatori reconciliarentur.' XXXV. 19. 'Non movit modo talis oratio regem, sed etiam reconciliavit Hannibali.' XLII. 52. 'Fallaci deinde colloquio per speciem reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut tempus ad comparandum haberent.' XLIV. 14. 'Utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit.' Auctor Epit. Liv. lib. CXIX. 'Ob quæ C. Cæsar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit.' Adprime autem hic convenit. Nam, ut testis est Servius ad Maron. Æn. I. 78. 'Conciliantur novi, reconciliantur antiqui.' Non audeo itaque *reconciliaret* loco movere, quod servant Voss. 1. Harl. 1. Klockian.

et quodammodo Leid. 2.

§ 9 *Haud secus, quam præsentem mercedem regni, aspernata plebs*] Interpolatitia lectio a magisterculis. Pal. 1. *merc. reg. aspernata est plebes*. Pal. 3. vero, ut et Camp. *aspernata plebes*. Sic mox Pall. duo, uno animo *patres ac plebes*. III. 12. habet Pal. 3. *fusa ac fugata plebes est*. Gebhardus. *Aspernata est plebes* Voss. 2. Reliqui omnes, quibus utor, codices, *plebes* præferunt: nisi quod *aspernata plebs* deficiat in Gaertn. et *plebs* servent Hav. et Harl. 2. *plebes* jam recepit J. F. Gronov. a. 1645. Vide ad c. 24. § 2. Mox *mun. ejus animis*, pro *mun. ejus in animis*, Gaertn.

§ 10 *Quem, ubi primum magistratu abiit*] Vox prima supplementum palpabile et inexcusabile. Fuerat, *respuebantur*. *Ubi primum magistratu abiit*. J. F. Gron. Sic tamen quoque in principio periodi III. 9. 'Qua promulgata lege.' *Duk*. Pronomen *quem* superest in omnibus libris, qua manu, qua typis excusis. Idem defendit Doujatius, docens, optimos auctores eo sæpe aliquo intervallo post nomen usos, ita ut ab illo sequentem periodum inchoent. Quamvis vero optime abesse posse existimem, attamen invitis, quicumque consulti sunt, libris, expungere non audeo. Deinde *Quem, ut primum* Lipsiens. Vide ad XXIV. 15. § 1.

Damnatum necatumque constat] *Mirror* omissam in Pal. 1. necis Sp. Casii mentionem: quippe habet, *Quem . . . dāpnatum constat*. *Gebh. Necatumque* etiam abest a Voss. 2. sed, ordine inverso, *negatum damnatumque constat* est in Leid. 2. Reliqui nihil mutant.

Sunt, qui patrem auctorem ejus supplicii ferant] *Ferunt* Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Alteram lect. tuentur codd. optimi, unde eam merito præfero. Infra XLII. 66. 'Sunt, qui eo die magno

prælio pugnatum auctores sint:’ ad quem locum plura vide. Est vir clarissimus, qui, existimans *auctorem* hic accipi debere suasorem, in animum inducere non poterat, ut putaret patrem suasisse filii necem, quia foret contra vim patriæ potestatis, secundum quam patres filios publice reos factos condemnabant, et supplicium exsequiebantur. Putabat itaque Livium scripsisse *patrem actorem ejus supp.* eamque lectionem ex sequentibus probari, ubi pater ‘verberasse ac necasse’ dicitur; quod non *actoris*, sed *actoris* esse pronunciabat. *Actorem* autem genuino vocabuli intellectu accipiebat eundem, qui ‘extractor,’ ‘executor’ dicitur. Eo sensu Nepot. de Attico in ejus vita c. 3. testari, eum ‘in omni procuratione reipublicæ auctorem actoremque’ habitum fuisse: ita enim legendum, non, ut vulgo, inverso ordine et corruptissime, *actorem auctoremque*: nam *auctorem actoremque* esse inceptorem et perfectorem, ut Chærea inquit apud Terent. Eun. act. v. sc. ult. vs. 4. ‘o Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium Inventor, perfector, inceptor.’ Eademque forma Ciceronem pro Sextio c. 28. Catonem dicere ‘ducem, auctorem, actorem rerum.’ eumque locum etiam vulgo male intellectum esse: Jac. Gronovium enim testari in notis, fuisse, qui induci suaderet vocabulum *actoris*, quo facto plurima his verbis vis venustasque detraheretur. Contra Henmann. existimat, nihil mutandum esse: Latine enim *auctorem supplicii* vocari, qui id reo infert, et eum pœna adficit. Et recte. Ita enim Canace, a patre mori jussa, eum ‘auctorem’ mortis suæ vocat apud Ovid. Epist. Her. xi. 7. ‘Ipse necis cuperem nostræ spectator adesset, Auctorisque oculis exigeretur opus.’ ‘Auctor necis,’ qui aliquem interfecit, Met. viii. 449. ‘At simul est auctor necis edi-

tus, excidit omnis Luctus, et a lacrimis in pœnæ versus amorem est.’ Ita Ovidius Augustum, a quo in exsilium missus est, ‘auctorem pœnæ’ vocat Trist. i. 3. 39. ‘Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.’ Et eo sensu ubique occurrit.

Peculiumque filii Cereri consecravisse] Peculii ejus meminerunt omnes, qui Cassium a patre damnatum atque interfectum tradiderunt. Valer. Max. v. 8. ex. 2. ‘Adhibito propinquorum et amicorum consilio, adfectati regni crimine domi damnavit: verberibusque adfectum necari jussit, ac peculium ejus Cereri consecravit.’ Plin. Hist. Nat. xxxiv. 4. ‘Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum adfectantem pater ipsius interemerat.’ Dionys. vero Halic. Antiq. viii. p. 546. observat, inter rationes, quæ alteram sententiam, eum a quæstoribus accusatum, et populi judicio damnatum fuisse, verosimiliorem efficiunt, illam præcipuam esse, quod peculium ejus publicatum et ædes dirutæ fuisse dicantur: quod factum non fuisset, si a patre judicatus, damnatus, ac punitus fuisset. Quum enim filii familiæ, viventibus patribus, nihil proprii possederint, sed et de corporibus et de bonis eorum pro voluntate disponere patres potuerint, hinc sequeretur, si bona Cassii publicata fuissent, fore, ut criminis a filio commissi aliquam pœnam pater sustinuisset. Id autem eo iniquius futurum erat, quod ne postea quidem, cum jam plenius jus filio in peculium concessum esset, illud patri ereptum fuerit, licet filius in insulam deportaretur; quemadmodum Imp. Alexander rescripsit Juliano in leg. 3. Cod. de Bonis Proscr. ‘Si filius tuus, quum esset in tua potestate, in insulam deportari mernit, peculium ejus nec quod in castris adquisivit, nec quod militaturo donasti

aufferri tibi debet.' Secundum hanc ergo sententiam colligendum foret, Cassium non modo populi iudicio damnatum esse, quod præter Dionysium etiam Livius propius fidem esse testatur; verum etiam damnatum fuisse eo tempore, quo non amplius pater superesset. Id enim nisi statuatur, non stringet argumentum Dionysii, sed eadem restabit difficultas. An tamen argumentum Dionysii omni exceptione majus sit, dubitari potest. Qui enim Cassium a patre necatum tradunt, (certe Valer. Max. et quorum sententiam Livius refert,) non a populo vel ex lege peculium ejus publicatum fuisse narrat, sed ipsum patrem id Cereri sacravisse. Si quis tamen contendat, omnino Cassium iudicio populi diu post patrem mortuum damnatum esse, is non sine magna veri specie contendere poterit, alteram sententiam ex ambigua vocis 'peculii' apud antiquos significatione natam esse. Illud enim vocabulum non tantum pusillam istam pecuniam notare, quam vel filius familiæ vel servus, permittente patre aut domino, possidebat, sed insuper in genere quascumque facultates etiam patrumfamiliæ. Vide Brisson. de. Verbor. Sign. voc. 'Peculium.' Legentes autem posteriores scriptores Cassii *peculium*, id est omne ejus patrimonium, publicatum fuisse, male vocem *peculium* strictiori sensu accepisse; et hinc de suo addidisse, eum damnatum esse vivo patre, immo ab ipso patre jure patriæ potestatis.

§ 11 *Idque propius fidei est*] Emen-
da locum, *idque propius fidem est*. Apparet, quam fuerit versatus in lectione honorum auctorum, qui non putabat Latine dici, *propius fidem*. Rhen. Legitima lectio stabilita est a solo Pal. 1. Nam Pal. 2. ut et Camp. *idque propius fidei est*. Pal. 3. vero, *idque propius est fidei*. Gebh. *Idque propius est fidei* Harl. 2. *propius fidei est* Leid. 2. *propius est fidei* Port. et

Lipsiens. *propius fide est* Voss. 1. a. m. sec. Reliqui omnes *idque propius fidem est*, quod recte Rhenanus et Gebhardus probarunt. Solet enim ubique ita loqui Livius, ut IV. 17. 'Propius est fidem, obstringi Fidenatum populum, ne respicere spem ullam ab Romanis posset, conscientia tanti sceleris voluisse:.' ubi etiam unus cod. male *propius est fide*. XXIII. 26. 'Tum, reflecta tandem spe, castra propius hostem movit.' XXVIII. 40. 'A qua suspicione si me neque vita acta et mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quam desiderium; ætas saltem liberet.' XXX. 12. 'Quum modo dextram amplectens, in id, ne cui Romano traderetur, fidem exposceret, propiusque blanditias oratio esset, quam preces.' XLII. 58. 'Postquam inceptum non succedebat, castra propius hostem movit rex.' XLIV. 9. 'Horum inductio in parte simulacrum decurrentis exercitus erat: ex parte elegantioris exercitii, quam militaris artis, propiorque gladiatorium armorum usum.' c. 28. 'Propius urbem lembi accessuque commodiore quum exposuissent armatos.' c. 45. 'Ipse propius mare ad Pydna castra movit.' Simili ratione etiam 'prope' et 'proxime' Livius construere solet. Vide quæ notantur ad VI. 42. § 10. Ob hanc causam, ubicumque codd. addicunt, eandem locutionem, frequenter a librariis in doctis mutata, Livio iterum vindicandam censeo, ac probo sententiam Gronovii, qui id sæpius fecit. Vide quæ notavit ad Liv. XXI. 1. § 2. ad XXII. 40. § 5. ubi alia exempla laudavit; ad XXIII. 12. § 3. ad XXIV. 41. § 4. et ad XXXV. 10. § 5. ubi ita præibat Sigonius. An vero etiam invitis Mss. in eandem formulam loquendi Livius cogendus sit, infra dispiciam ad XLIV. 40. § 4.

A quæstoribus Cæsone Fabio et L.

Valerio] Cæsonem prænomen esse, et singulari litera *K* notari solitum esse ab antiquis, docui in prænominibus a me editis ex Capitolinis lapidibus. In libris etiam ejusmodi notam usurpatam esse, id esse argumentum potest, quod *C. Fabius*, pro *K. Fabio*, sit sæpe vitiose; ut sigillatim suo loco ostendam. Itaque antiquam prænominis notam hoc loco restituendam censeo. Sic paullo post, *Cæso Fabius, K. Fabius*. Sigon. Ita etiam Dionysius VIII. p. 544. vocat *Cæsonem Fabium* alterum horum quæstorum. Sed Tac. Annal. XI. 22. *Mam. Æmilium*. Plut. vero in Poplic. p. 103. plane diversus *P. Veturium* et *M. Minutium* quæstores nominat. *Modius*. Cæsones appellati sunt, qui mortuis matribus exsecti sunt, ut auctor est Valer. de Prænominibus. Idem affirmat Sex. Pompeius voce 'Cæsones,' denique Plinius VII. 9. 'Cæsarum primus,' ait, 'a cæso matris utero dictus est, qua de causa et Cæsones appellati.' Hoc autem prænomen veteres *K* litera notabant, ad differentiam *Caii*, quod per *C* significabatur. Illud facile animadvertes, si diligenter cum fragmentis Capitolinis conferas Livium et alios auctores, qui 'Cæsones Fabios,' 'Cæsonum filios nepotesve' nominant. Auctor est etiam Terentianus Maurus, in libello de Literis, Syllabis, et Metris, qui 'Cæso' prænomen *K* litera notari dicit hoc versu, quo loco de hac litera disserit, 'Sæpe Kæsones notabant hac vetusti litera.' Studiosis quidem posthac curæ spero fore, ut approbatæ antiquorum illæ notæ in usum redeant, et in auctoribus passim, ubi librariorum ignorantia vel negligentia periire, restituantur. Quod ipsum et typographis minime negligendum, qui plurimum profecto gratiæ sibi conciliarent apud doctos, si notarum antiquarum characteres typis etiam suis imitarentur aliquanto diligentius. *Pighius* in Annal. ad a. CCLXIX. p. 103. *Ab quæsto-*

ribus se in Pal. 2. invenisse supra ad h. cap. § 4. Gebhardus testatus est: quod ex nostris solus præfert Hav. quibus tamen, utpote levioris fidei testibus, credere nequeo, aliis omnibus vulgatum servantibus. Prænomen *Kæso* per notam literæ *K* expressum ab antiquis fuisse, indicat etiam Q. Terentius Scaurus de Orthograph. p. 2252. 'K quidam supervacuum esse literam judicaverunt, quoniam vice illius fungi C satis posset, sed retenta est, ut quidam putant, quoniam notas quasdam significaret, ut Kæsonem, ut Kaput, et Kalumniam et Kalendas.' Pighii itaque consilium secutus ubique ap. Liv. prænomini huic notam illam reddidi, quod neminem ægre illatum spero. Vide etiam Manut. ad Cicer. ad Fam. IX. 21. Ceterum quæ Modius ad hunc locum notavit, nomine ejus et fama indigna sunt. Verum est, alios ap. Plut. alios etiam ap. Tac. quæstores nominari, quam apud Livium et Dionysium; sed id mirum esse non debet. De quæstoribus enim alterius anni Plutarchus, alterius Tacitus, alterius denique Livius et Dionysius agunt; adeoque ab omnibus his eadem quæstorum nomina proferri nequeunt. Nam Plutarchus 'P. Veturium et M. Minucium' a Valerio Poplicola, anno proximo post reges ejectos, quæstores creatos dicit; Tacitus 'Valerium Potitum et Æmilium Mamercum' primos quæstores fuisse refert, quibus populus sexagesimo tertio anno post Tarquinius exactos honorem hunc mandavit. At *K. Fabius* et *L. Valerius*, quorum Liv. et Dion. meminerunt, anno XXV. post pulsos reges quæsturam gesserunt. Minime etiam se expedire potuerunt Lipsius et Ryckius ad Tacit. loc. laud. quod ipsis haud difficile fuisset, si observassent, non addere vel Livium vel Dionysium hujus anni quæstores primos a populo ad eam dignitatem in comitiis evectoros esse; adeoque

necesse non esse, ut iidem sint atque illi, quos Tacitus memoravit. Quæ Lipsius ad Tacit. notavit, Modio errandi ansam dedisse videntur.

Diem dictam perduellionis, damnatumque populi judicio] *Diem dict. perd. populique jud. damn.* Harl. 2. *diem dict. perduellionē, damn. pop. jud.* Gaertn. *diem dictam, et perduellionis damnatum pop. jud.* Hav. Nihil muto. Similiter ‘perduellionis diem dicere’ est ap. Valer. Max. vi. 5. ex. 3. ‘Diem his P. Rutilius tribunus plebis perduellionis ad populum dixit.’

Dirutas publice ædes: ea est area ante Telluris ædem] In solo Pal. 2. superscripta est a Campano edita hæc lectio; nam alias in Pall. *eas stare ante Tell. æd.* Gebh. *Diruptas publice* Lipsiens. Klockian. Voss. 1. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. sollemni errore; de quo vide ad ix. 45. § 17. Præterea de se, pro *ædes*, transposita una litera, Leid. 1. et Harl. 1. Denique *ea est arena ante Tell. æd.* Voss. 1. a m. pr. et Leid. 2. *eas stare ante Tell. æd.* Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ea stare ante Tell. æd.* Harl. 2. *ea starea ante Tull. æd.* Leid. 1. et Harl. 1. Quæ monstra lectionum manifesta tamen vestigia servant veræ lectionis, in edd. et Voss. 1. a m. sec. obviæ, *ea est area ante Tell. æd.* Alii in area domus Cassianæ ædem Telluris constructam narrant. Cic. pro Domo c. 38. ‘Sp. Cassii domus ob eandem caussam eversa, atque in eodem loco ædes posita Telluris.’ et Val. Max. vi. 3. ex. 1. ‘Senatus enim populusque Romanus, non contentus capitali eum supplicio adficere, interemto domum superjecit, ut penatium quoque strage puniretur. In solo autem ædem Telluris fecit.’ Donatus itaque de Urbe Roma III. 6. conjicit, fortasse locum eversæ domus et aræ ante templum et ipsius templi capacem fuisse. Quod ut tanquam conjecturam proponeret, necesse non erat, quum expresse id

testetur Dionys. VIII. p. 546. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσίου ἤτε οἰκία κατεσκάφη, καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεῖται ὁ τόπος αὐτῆς ἀθροῖς ἔξω τοῦ νεῶ τῆς Γῆς, ὃν ὕστερον ἡ πόλις κατεσκεύασε χρονοῖς ἐν μέρει τιῶν αὐτῆς.

§ 12 *Damnatur S. Cornelio, Q. Fabio consulibus]* In vet. volumine est *Servio Cornelio*. Rhen. Quidam eodd. *Servilium*, quidam *Sergium* habent. Sed utrique errant: nam Servius prænomen est; Sergius autem ac Servilius nomina. Quidam unam litteram *S* ponunt, suspendentes naso ignaros consuetudinis Romanæ. Mirum vero in Livio, cur non in fine prioris anni meminere senatusconsulti de lege agraria facti, de quo toties Dionysius, et nos paullo post ex eodem referemus auctore. *Glar.* In Pal. 2. literis superadditis habetur *Servilio*, quod dudum damnavit Loritus. *Gebh. Damnatus est, pro damnatur*, Harl. 2. Per eodd. quorum Glareanus meminit, intelligi debent ante eum typis descripti libri; in his enim lectiones, quas memorat, obcurrunt. Nam *Serrilio Cornelio* est in edd. principibus, usque ad Aldum, qui vulgavit *S. Cornelio*. Pro eo vero Froben. 1531. recepit *Serg. Cornelio*. Et *Servilio Cornelio* habent quoque fragm. Hav. et Latinii Neap. *Servo Cornelio* Voss. 1. et Leid. 2. At recte Rhenanus *Ser.* vel *Servio Cornelio*: quod prænomen sæpe cum nomine *Servilius* in priscis Mss. commutatur. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Ad hæc non prænomen *Servius*, sed potius *Seatus*, non numquam etiam *Spurius*, unica litera *S* in nummis et marmoribus notantur; ut Aldus erraverit, qui ea prænomen *Servius* indicare voluit. Denique *et Fabio* Voss. 2. *et Q. Fabio* Hav. De copula inter duorum magistratum nomina vel addita vel ommissa vide ad II. 17. § 1.

CAP. XLII. § 1 *Ipsa per se demto auctore subibat animos]* *Ipsa per se*

demto sub. auct. Voss. 1. ipso per se demto auct. sub. Gaertn. Voss. 2. et Leid. 1. ipsa per se demto subiat auct. Leid. 2. per se ipso demto auct. sub. Lipsiens.

Accensuque ea cupiditus est] Tò est abest a Pal. 2. *Gebh.* Omnes nostri verbum substantivum servant.

Malignitate Patrum, qui, devictis eo anno Volscis Æquisque militem præda fraudavere] Omnia hæc dormitantis amanuensis inertia omittuntur in Harl. 1. *ea*, pro *eo*, et *prædum*, pro *præda*, est in Lipsiens.

§ 2 *Vendidit Fabius consul, ac redegit in publicum]* *Fabius consules* Leid. 1. Quod ideo tantum adnoto, ut pateat, librarios passim in nota *Cos*, quæ vel pro *consul* numero singulari, vel pro *consules* plurali, et quidem omni casu, poni potest, interpretanda errare solitos fuisse. Vide ad x. 10. § 2. Præterea et *redegit* fragm. Hav.

Invisum erat Fabium nomen plebi] Tò erat omittitur in Leid. 1. Tum *Fabii nomen* Voss. 2. Male. Vide Gron. ad Liv. i. 3. § 7. Denique *plebei* Hav. a m. pr. Ita c. 39. hoc lib. plures codd. præferunt ‘infensus plebei magis.’ III. 37. § 6. optimæ notæ codices legunt: ‘Tribunicios homines, quia id populare habebatur, circum se ostentaverant plebei.’ c. 64. in fine: ‘Pariter Patribus plebei-que acceptus magistratu abiit.’ Verum in eodem Hav. literæ penultimæ vocis *plebei* nota subscripta adparet, quæ iudicium esse solet, librarium iudicasse, eam delendam esse.

Ut cum L. Æmilio K. Fabius consul crearetur] Hunc annum Dionysius VIII. p. 549. ait ducentessimum septuagesimum annum ab Urbe condita. Ergo ab liberata Urbe hæcenus tres omissi sunt anni in Livii codice, ut sæpius nunc ostendimus. *Glar. Cum Lelio Æmilio* Gaertn. Vide ad v. 32. § 8. *cum L. Æmilio Cesone Fabius* Harl. 1. Paulo ante *temē*, pro *te-*

nuere, Gaertn.

§ 3 *Seditio domestica bellum externum excivit]* Corrupta sententia est. Scribendum, *plebes, seditione domestica bellum externum excivit.* *Senstus* est, seditionem domesticam externo bello dedisse occasionem. Neque enim rebellassent Volsci et Æqui, nisi discordibus Romanis. *Rhen.* Cum Rhenano faciunt Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. At a priscarum edd. lectione *seditio domestica* stant codd. recentiores ac minoris fidei Harl. 2. Port. et Hav. Paulo ante *Eo infestior facta plebs* Hav. Harl. 2. et Gaertn. invitis reliquis, qui omnes servant *plebes*. Vide hoc lib. ad c. 21. § 2. et mox hoc §.

Bello deinde civiles discordiæ intermissæ] *Bello deinde civilis discordiæ intermisso* Hav. *intermisso* etiam Leid. 1.

Uno animo Patres ac plebes] Ita primus edidit Gron. 1665. quum priores omnes præferant *ac plebs*, quod servant Flor. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide paullo ante hoc §.

§ 4 *Plus tamen hostium fuga, quam prælium, absumpsit]* Pal. 1. *assumpsit.* Pal. 3. *asumpsit.* *Gebh. Plus host. tam. fuga* Harl. 2. Deinde *assumpsit* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 2. Ita sæpe in Mss. priscis peccatur. Alia exempla vide ad II. 4. § 3. hoc lib. c. 52. § 5. c. 53. § 4. III. 9. § 12. IV. 26. § 4. v. 7. § 3. c. 13. § 12. et alibi sæpe. Vide etiam quæ notavi ad Sil. Ital. IV. 800. et aliis locis pluribus.

§ 5 *Castoris ædes eodem anno Idibus Quinctilibus dedicatu est]* Pal. 1. *Castori sedes*: unde legendum *Castori ædes.* *Gebh.* Omnes nostri in receptam lectionem uno animo conspirant; nisi quod τὸ *Idibus* a m. pr. desit in fragm. Hav. et *Quinctibus*, pro *Quinctilibus*, præferat Harl. 1. Ex eo igitur, quod in solo Pal. 1. scriptum sit *Castori sedes*, non colligam, ut *Geb-*

hardo placebat, scribendum esse, *Castori ædes*; sed potius, librarium inperite literas in voces divisisse, et vulgatum *Castoris ædes* servari debere, quamvis tamen utrumque, 'dedicare ædem Deo,' et 'dedicare ædem Dei,' Livio usitatum sit. Vide ad v. 23. § 7.

Duumvir ad id ipsum creatus] *Ad ipsum creatus* Harl. 2. et Port. in contextu, cujus tamen margini τὸ *id* adscriptum exstat, tanquam primo omissum librarii errore. Alibi sæpe *ipse*, pro 'is ipse,' poni solet. Vide ad v. 43. § 4. Hic tamen integriores codd. qui nihil a vulgata lectione recedunt, sequi malo.

§ 6 *Tribuni plebis popularem potestatem*] *Tribuni plebi* Leid. 1. quomodo veteres pro *plebei* dixisse Vossius docet Gramm. iv. capp. 19. et 20. Vide etiam ad III. 6. § 9. c. 35. § 8. c. 54. § 9. c. 64. § 8. c. 65. § 4. iv. 4. § 3. c. 7. § 9. c. 25. § 1. c. 36. § 3. c. 43. § 8. c. 44. § 3. v. 6. § 15. c. 25. § 1. c. 29. § 6. et infinitis aliis locis. Paulo ante *Soll. etiam eo anno*, pro *Soll. et eo anno*, Gaertn. *et*, id est, *etiam*, atque *et* sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad XXII. 47. § 9. *Soll. et eo anno cum dulc.* Lipsiens. *Solliciti et eo anno* Flor. Mox autem *Tribuni plebi pro trib. plebis* Flor. Tum verbis seqq. *celebrant* priscae, quas vidi, edd. ante Aldum; is autem *celebrabant* excudi curavit, adstipulantibus omnibus Mss. meis, nisi quod *celebrabant* sit in Port. per errorem scribæ.

Patres satis superque gratuiti favoris in multitudine credentes esse] Restitue sententiam hoc modo, *gratuiti favoris in multitudinem*. Rhen. Furor enim accendebatur indulgentia Patrum ac consulum, eoque magis largitionibus. Rhenanus, cum non intelligeret, suppositum ivit *gratuiti favoris*, contra omnes Mss. *Gebh. Satis et super* Voss. 1. et Leid. 2. Sed infra est III. 67. 'Satis honorum, satis superque vitæ erat: mori consulum tertium oportuit: ubi alia vide exempla. Deinde *gratum favoris in multitudine* Harl. 1. *gratuiti favoris in multitudine* Leid. 1. *gratuiti favoris in multitudinem* Flor. Sed recte vulgatum contra Rhenanum defendit etiam J. F. Gron. hoc lib. c. 34. § 11. verba ita exponens, ultro etiam et sine proposita mercede satis prompte insanire et commoveri plebem; ac docens, 'furorem' sæpe pro seditione ac tumultu poni. Frequenter alibi voces 'furo' et 'favor' amanuensium culpa inter se commutantur. Vide quæ notavi ad Silii Ital. VII. 497. Adde Burmann. ad Gratii Cyneg. vs. 189.

Largitiones temeritatisque invitamenta horrebant] Omnes libri *largitionis*, quod valet *largitiones*. Amplius autem Pal. 2. *temeritatisque irritamenta horrebant*. Ita Naso *Metam.* I. 140. 'Effodiuntur opes, irritamenta malorum.' *Gebh. Largitionis* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. fragin. Hav. Gaertn. et Latini Neap. Neque aliter edidit in contextu Liviano Aldus, qui postea *largitiones* inter errata prætulit. Deinde *imitamenta* Lipsiens. ex qua librarii aberratione natum puto *irritamenta* et *irritamenta*, quod præferunt Harl. 2. et Gaertn. Livius quidem voce illa 'irritamentum' non semel usus est: ut XXX. 11. 'Inde excursionis in vicem fieri, et, quum pulsos indignatio accenderet, plures subire: quod irritamentum certaminum equestrium est, quum aut vincitibus spes, aut pulsus ira adgregat suos.' XL. 27. 'Quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat.' Et solent etiam τὰ 'invitare' et 'irritare' passim commutari in membranarum antiquis. Vide ad I. 15. § 1. Levior tamen est mihi fides codicum, qui hanc lectionem ostentant, quam ut eos sequi audeam; præsertim quum elegans etiam sit vulgatum *invitamenta*, pluribus inlustratum a Burmanno ad Vell. Pat. II.

Delph. et Var. Clas. Livius. 19 C

67. Et utitur ea voce Cic. pro Sylla cap. 26. 'Qui quum multa haberet invitamenta Urbis et fori propter summa studia amicorum, quæ tamen ei sola in malis restiterunt, abfuit ab oculis vestris:' et alibi. Vide etiam viros doctos ad Curtii iv. 10. § 24. 'Invitare' autem sæpe ponitur pro adlicere: ut apud Hor. Epod. II. vs. 27. 'Fontesque Iymphis obstrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.' Ovid. Met. xi. 603. 'per quem cum murmure labens Invitat somnos crepitantibus unda lapillis:' ubi vide etiam Burm. Curtius viii. 2. 'Ubertas terræ non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat.' Frontinus II. 5. ex. 44. 'Cum paucis profectus, ita ut contentu sui hostes invitet:' ubi vide Ondendorp. Ceterum τὸ δὲ que abesse potest; quum tamen omnes servant codd. non videtur inducendum esse. Potest enim accipi quasi particula exegetica, pro largitione, quæ sunt temeritatis invitamenta; *largitiones*, id est, temeritatis invitamenta. Justin. in Præf. 'Quum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri res Romanas Græco peregrinoque sermone in historiam contulissent:' id est, Græco sermone, qui est peregrinus.

Acerrimi Patribus duces ad resistendum consules fuere] *Acerrime* priscae edd. pro quo jam Veneti 1495. *acerrimi* substituerunt, concinentibus omnibus codd. scriptis. *Acer dux*, ut 'acer auctor' hoc lib. c. 56. 'Collega ejus auctor, quum recentior, tum acrior erat.' *Duces id resistendum* Leid. 2. *duces ad id resistendum* Harl. 2. utramque lectionem jungens.

§ 7 *M. Fabium Cæsonis fratrem*] Vocem *Fabium* omisit librarius Leid. 2. *M. Fabium M. Cæsonis fratrem* præfert Klockian.

Invisum alterum plebi accusatione Sp. Cassii L. Valerium consulem dedit] Antiqua lectio habet *consules*; et recte: ut et 'M. Fabium et L. Vale-

rium' consules datos a Patribus esse intelligamus. *Sigon.* Qui ita ediderunt, non respexerunt ad longinquusculum 'M. Fabium Cæsonis fratrem,' sed solum consulis nomen: quare rectius Pall. et Camp. *consules dedit.* Gebh. *Invisum plebi alterum* Hav. Deinde *consulem dedit* Flor. ambigue scriptum præferunt *Cons. dedit* Leid. 1. et fragm. Hav. Sed totidem literis *consules dedit* Voss. 1. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Latini Neap. et Hearnii Oxon. B. et C. Quod quum sensus requirat, tot codd. præeuntibus in contextum recepi. Compendium scribendi, quo usi fuerant antiquiores librarii, recentiores in errorem perduxit, ut sæpe in hac ipsa voce alibi factum est. Vide ad x. 10. § 2. Male autem *Sp. Cassium* habent Voss. 1. et Leid. ambo. *Spurium Cassium* Lipsiens.

§ 8 *Certatum eo quoque anno cum tribunis est*] Vet. lib. *cum tribunis plebis.* *Sigon.* *Creatum quoque eo anno* Hav. In nullo autem meorum codd. invenit lectionem, quam ex vet. lib. laudat Sigonius. Neque necessaria est vox, quam ex eo Sigonius protulit, quum et alibi sæpe omittatur, et tota oratio ostendat, non agi de aliis tribunis quam de tribunis plebis. Alibi sæpe eo sensu *tribuni* simpliciter memorantur. Vide ad Liv. II. 56. § 1. *Mox una lex, pro vana lex,* Lipsiens. a m. pr. qui error alibi etiam in Mss. obvius est. Vide ad viii. 27. § 2. *Præterea namque legis, pro vanique legis,* idem Lipsiens. a m. pr. et Gaertn. Tandem *munus factum, pro munus, facti,* Harl. 2. *irritum munus fecit* Gaertn.

Fabium inde nomen ingens post tres continuos consulatus] *Fab. deinde nom.* Hav. Alibi etiam librorum negligentia vocalæ hæ commutatæ sunt. Vide ad xxxvi. 24. § 10. *Tum ingens per tres cont. cons.* Voss. 2. *ingens post tres cons. cont.* Hav. *ingens post tres* : *consulatus, omissa voce conti-*

nuos, ejusque loco notis illis exaratis, præfert Leid. 1. Mox uno veluti pro unoque velut, Gaertn. unoquoque velut Harl. 2. eodem errore, quo τὰ que et quoque commutari solent. Vide ad v. 27. § 1. Insuper certaminiis Lipsiens. simili errore, quo dederunt librarii principiis, pro principibus; prætoris, pro prætoribus, similiaque plura. Vide ad XXI. 60. § 7. Hinc itaque tum ut bene, addito τῶ tum, Gaertn. itaquit bene Lipsiens. Denique bene locutus, pro bene locatus, Harl. 1. manifesta librari aberratione.

§ 9 Bellum inde Veiens initum et Volsi rebellant] Bellum in Vehios initum Hav. Tum initum, pro initum, Voss. 1. Denique rebellaverunt Voss. idem, et Leid. 2. rebellare Gaertn.

Ad bella externa prope supererant vires] Ad bella hesterna Gaertn. et Harl. 2. in membranis obvio errore. Vide ad XL. 14. § 2. Deinde superant vires Harl. 2. et Lipsiens. quomodo a scriba peccatum est, vel quod duas literas er duplicare neglexerit, vel quod, quum scriptum fuisset superant, aut superant, ad notam additam non adverterit. Vide ad I. 25. § 11.

Abutebanturque iis inter semet ipsos certando] Pusillum fortassis hoc, sed tamen ab expositoribus Ciceronis, magnis quidem viris, non omissum. Notare placuit, male quosdam inter semet ipsi legere, quam inter semet ipsos: ut illud paullo post c. 44. 'Æternas opes esse Romanis, nisi inter semet ipsi seditionibus sæviant:' quidam tamen mutarunt, inter semet ipsos legentes. Quidam utroque modo auctores etiam magnos locutos contendunt, quibuscum haud quaquam prægnabimus. Glar. Pall. et Camp. abutebanturque iis, pro abutebantur iis. Nostri autem omnes codd. et edd. inter semet ipsos: quod an recte dicatur, non libet cum Glareano disputare: neque tanti est. Gebh. Hic male deleverunt particulam que. Scribi abutebanturque iis inter semet ipsi

certando. Habent enim et Mss. et edd. omnes vett. J. F. Gron. Quod Gronovius ait de Mss. et edd. omnibus vett. intelligendum est de particula connectente que. Nam ea etiam in omnibus meis codd. constanter superest, et demum eandem omissam video in ed. Francofurt. 1578. Verum inter semetipsos, contra quam Glareano et Gronovio visum erat, uno animo omnes typis et manu exarati præferunt. Quare eam etiam lectionem minime mutandam existimo. Vide ad h. lib. c. 19. § 5. contando, pro certando, aberrans dedit librarius cod. Lipsiens.

§ 10 Accessere ad agras jam omnium mentes] Pal. 1. ad agros jam omn. mentes. Pal. 2. Acc. jam ageras omni. mentes; exponitque agras mentes turbatas: ut paullo supra, 'potestatem celebrabant,' id est, augebant. Gebh. Acc. jam ad agras omni. mentes Lipsiens.

Ostentantia minas: motique ira numinis causam nullam aliam vates canebant] Obstancia Lipsiens. Vide ad v. 30. § 5. Jac. Perizonius in margine Livii distinctionem hoc modo emendandam conjicit: ostentantia minas, motique (sc. omnes) ira numinis. Causam nullam. Si interpunctio recepta placet, 'moti ira' accipiendum, ut 'commotus ira' VIII. 6. 'Quum commotus ira se ab vestibulo templi citato gradu proriperet.' Sed vox ira omittitur in Leid. 2. motique ita numinis habet Leid. 1. et Lipsiens. obvio errore. Vide ad XXIV. 16. § 1. Præterea null. al. caus. vates can. Hav. caus. null. vates can. aliam Voss. 1. et Leid. 2.

Publice privatimque nunc extis, nunc per ares consulti] Ἀκυρολογία in his verbis agnoscit Clericus notis ad Livium hoc loc. et in Arte Crit. part. II. sect. 1. cap. 10. § 2. Proprie enim ipsos vates consuluisse Deos per aves et exta, ut, quid vellent, rescirent; non vero vates consultos

esse extis et per aves. Unde patet, virum doctum junxisse voces 'vates consulti extis.' Perizon. quidem margini adscript locum Phædr. Fab. III. 3. 6. 'Ad consulendos currit mærens hariolos.' Verum ex illo loco nihil aliud probari potest, quam optime dici 'consulere vates,' de quo nemo dubitat. At quæritur, an dici possint vates 'consulti extis,' quum ipsi ex extis futura prædicunt, quod vix in animum inducere possum: certe id ex hoc loco non sequitur, ubi jungenda puto 'numinis consulti nunc extis, nunc per aves.' Et ita omnis illa ἀκρολογία evanescit. Ceterum publice privatim, sine conjunctione que, Gaertn. quam reliqui constanter servant.

§ II Qui terrores tamen eo evasere] Tò tamen, quod priores editores omiserant, primus addidit Aldus, cui concinunt omnes, quos consului, codd. præter fragm. Haverk. quod præfert tum facili errore. Vide ad xxii. 17. § 5. ut et præter Lipsiens. ac Gaertn. in quibus gravius erratum, et pro tū sive tum, ut est in modo memorato cod. scriptum video cū, sive cum. Præterea qui errores tamen et evasere habet Harl. 1.

Ut Oppia virgo Vestalis damnata incesti pœnas dederit] Virginem hanc Pompiliam vocat Hieronym. in Chron. Euseb. ad a. MDXXXII. 'Romæ virgo Pompilia deprehensa in stupro viva defossa est:' ad quem locum Scalig. in notis pag. 100. monet, eandem in Græco Eusebio pag. 167. Πομπίλιν, apud Orosium II. 8. Popiliam, apud Dionys. VIII. 556. Ὀπιμίαν vocari. Id Hearne in errore induxit, et caussa exstitit, ut Scaligerana hæc iusigni anachronismo laudaverit ad Liv. XXII. 57. § 2. ubi Livius Opimiæ virginis Vestalis incesti damnatæ meminit. In vocem Oppia hic conspirant omnes typis et manu exarati, nisi quod Opia sit in Hav. Præterea damnati incesti pœnas dederit male Harl. 2. et

Gaertn. damnata incerti Flor.

CAP. XLIII. § I Q. Fabius inde] Legendum Q. Fabius iterum: quippe qui quarto ante anno consul fuit. Glar. Q. Fabio iterati consulatus notam adjungendam esse in Livio, monuit etiam Pighius in Annal. ad a. CCLXXI. p. 104. Præterea auctor est Hearne III. pro inde, legi in Oxon. L. 2. et N. idque vitiose exaratum esse pro II. vel iterum. Nostri nihil mutant. Neque aliquid mutandum judico. Vide quæ notantur ad h. lib. c. 16. § 7. Si ergo in Oxon. quos Hearne laudat, III. exstiterit, id potius ex iñ, id est, inde, depravatum fuisse puto. Fabii prænomen non adparet in Gaertn.

Et C. Tullius consules facti] Ut supra ad I. 30. Tullius pro Juliis esse vitiose monuimus, sic hoc loco Tullius pro Julius: quod ex Cassiodoro et Dionysio VIII. p. 557. intelligi potest, et ex ipsomet etiam Livio, qui infra III. 33. C. Julium decemvirum factum esse, cum consularis esset, scribit. Sigon. Sigonius legit hic C. Julius, quod non persuadet. Pal. 1. G. Tullius. Pal. 2. C. Tullus. Gebh. Tullius servant codd. Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. et N. Attamen vera videtur emendatio Sigonii, quam iisdem, quibus ille, argumentis et auctoritatibus, nisi quod addat Marianum, defendit Pighius in Annal. ad a. CCLXXI. p. 104. ubi etiam Juliorum cognomen Julus sæpissime pari errore in Tullus corruptum esse monet. Vide quæ notat Sigonius ad Liv. IV. 36. § 4. Proxime verum Tullius est in Lipsiens. Insuper et prænomen in Gaertn. variat. Præfert enim CN. Tullius. Tandem deest copula et in Harl. 2. Vide quæ notantur supra ad h. lib. c. 17. § 1.

Bellum foris atrocius fuit. Ab Æquis arma sumta] Bellum foris fuit errore scribæ Harl. 1. Tò fuit exsu-

lat a Port. præpositio *ab* a cod. Hav. Sil. Ital. 1. 272. 'Bellaque sumta viro belli majoris amore.' Ubi locutionem 'sumere bellum,' 'arma,' 'certamen,' in notis illustravi. Quum tamen reliqui codd. *ab Æquis* præferant, nihil hoc loco mutandum censeo. Paulo ante *eo anno seignior*, omisso τῶ non, Flor.

Veientes agrum quoque Romanorum populantes inierunt] Vejentes quoque agr. Rom. Hav. cum edd. antt. ante Aldum, qui ordinem nunc receptum vocabulis inposuit. *Veientes agr. Rom. quoque* fragm. Hav. Deinde *iniverunt* Port.

Cæso Fabius et Sp. Furius consules fiunt] Legendum Cæso Fabius iterum. Glar. Vide supra ad initium hujus capituli. *C. Fabius* est in Hav. qui error ex eo natus, quod librarii prænomen *Kæso* per *C* scripserint *Cæso*. Vide Sigonium ad c. 41. § 11. et quæ infra notantur ad c. 46. § 6. et c. 48. § 1. Præterea *Sp. Spurius* perperam Leid. 2.

§ 2 *Artonam Latinam urbem Æqui obpugnabant] In libro scripto legitur Ortonam Latinam urbem.* Rhen. Legendum puto *Ortonam*. Me in hanc sententiam ducunt cum Livius ipse, tum Dionysius. Sic enim est in vet. libris Livianis, atque Dionysius ipse, quamquam mendose (tamen ita aperte, ut vestigia veræ scripturæ insideant) idem scripsisse videtur. Inquit enim hoc in loco (l. viii. p. 558.) πόλιν Ὀροῦς κατὰ κράτος αἰρούσι. Lib. autem x. p. 653. Βιρῶνα, inquit, τῶν Λατίνων ἔθρουσ' quam urbem vulgati Livii libri iii. 30. *Hortanam* vocant; Mss. *Hortonam*. Quibus ex locis illud conjici potest, ubique *Ortonam* esse legendum. Quamquam si aut Dionysium, aut fragmenta quædam, quæ dicuntur esse Catonis Originum, sequimur, *Ortonem* legendum est: in quibus ita legitur, 'In Pelignis Cursellum, Orton, et Sulmo.' *Artenam* autem unam statuit Livius in Volco

agro: alteram *Cærcetum* fuisse ait libro iv. extremo. *Sigon. Optonam* Leid. 1. et Harl. 1. *Ordonam* Hav. *Orconam* Klockian. *Cortonam* Voss. 2. a m. pr. in quo adscripta est et alia lectio *Ortonam*, quod habent reliqui, quos consului, codd. Idem etiam de Oxoniensibus suis testatur Hearne. Vide Cluver. Ital. Antiq. iii. 4. p. 968. et Fontanini Antiq. Hortæ i. 1. p. 14.

Pleni jam populationum Roman ipsam se obpugnatos minitabantur] In libro scripto non est minitabantur, sed minabantur. Rhen. Ut Rhenanus monuit, ita Pall. et Camp. *minabantur*. Gebh. *Jam pleni populationum* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. Præterea *minabantur* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Frequentativo alibi sæpe usus est Livius, hic tamen codices scriptos tantum non omnes sequor, eorumque lectionem recepi.

§ 3 *Quum compescere deberent, auxere insuper animos plebis] Prima vox exsulat a Leid. 2.* Eam, quæ plerumque in Mss. cum scribi solet, interceptit principium seq. vocis *compescere*. Deinde *auxere* Voss. 2. quomodo alibi non raro peccatur. Vide ad iii. 6. § 2. Non absimili errore *auxere* et *hausere* in Mss. commutantur. Vide quæ notavi ad Sil. Ital. ix. 230. Perpetua autem est literarum *x* et *s* in membranis vetustis confusio. Vide ad xxvi. 19. § 4. Præterea Jac. Perizonius in ora cod. conjecit, vel vocem *plebis* delendam, vel scribendum *auxere insuper animos tribunorum plebis*.

Redibatque non sua sponte plebi mos detractandi militiam] Rediebatque Voss. 1. et Harl. 1. *reddibatque* fragm. Hav. Tum *non tantum sua sponte* Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. Denique *detractandi* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Gaertn. Lipsiens. et Hav. Quæ orthographia in

Mss. vett. frequens est. Vide ad xxxiv. 15. § 9.

Sed Sp. Licinius tribunus plebis] Quidam libri habebant *Sp. Publius Licinius tribunus plebis*. Sed *Publius* tollendum, ut ex Dionysio ix. p. 559. patet, et res ipsa clamat. *Glār.* Dionysius in hunc annum edit tribunalum plebis 'Sp. Icilium,' quamquam mendose est apud eum, ix. p. 559. Σπόριος Σικίλιος, pro Ἰκίλιος. Quare et hoc loco ita legendum: movet enim me maxime gens 'Icilia,' ex qua multi per hæc tempora tribuni fuerunt, infestissimi Patribus: movet etiam prænomen 'Spurius,' quod nunquam alias in gente 'Licinia' fuisse reperio, in 'Icilia' autem sæpe, ita ut decem ab hinc annis 'Sp.' item 'Icilius' tribunus plebis a Livio memoretur, et in annum cccxvi. tres 'Icili' tribuni plebis prodantur. Sic enim ait Livius iv. 54. 'Auctores fuisse tam liberi populo suffragii Icilios accipio ex familia infestissima Patribus, tres in eum annum tribunos plebis creatos.' *Signon.* Pal. 1. *sed Spurius Publius Licinius tribunus plebis.* Pal. 2. *set Spurtius Publius Licinius plebis tribunus:* ut et Pal. 3. *Gebh.* *Sed Sp. P. Licinius tribuni plebis* Gaertn. quasi duo gentis Liciniæ tribuni indicarentur, quorum alteri 'Spurio,' alteri 'Publio' prænomen esset: *sed Sp. Publius Licinius* Leid. 1. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Neque aliter Hearne reperit in Oxon. L. 1. N. et C. *si Spurius Publius Licinius* Lipsiens. *sed Sp. Publius Lucinius* Voss. 2. *sed Sp. Lucinius* Harl. 1. *sed Sp. Licinius* Klockian. Patet, literas *Sp.* quibus prænomen *Spurius* scribi solet, disjunctas fuisse, et librariorum ex priori *Spurius*, ex altera *Publius* fecisse. Vide ad III. 70. § 2. Pro *Licinius* autem verosimiliter *Icilius* scribendum *Signonius* conjecit, qui error etiam committitur cap. seq. 'Velut processisset *Sp. Licinio:*' ubi *Signonius* iterum *Sp.*

Icilio reponit. Pro Σικίλιος, apud Dion. loc. laud. codex Rom. a viris doctis excussus habet Σικίλιος. Quæ lectio vera videri posset, nisi hic etiam obstaret, nondum observatum esse, aliquem gentis *Siciniæ* prænominis *Spurii* usum esse. Eadem ratio impedit, quo minus statui possit, alios *Livium*, alios autem *Dionysium* auctores secutos esse, illumque ex suorum auctoritate tribunalum delectum impredientem *Licinium*, hunc *Icilium*, vel *Sicinium* vocasse.

Per ultimam necessitatem legis agrariæ Patribus injungendæ] Pal. 2. *necessitudinem.* Vide, si putas hic locum habiturum, *Nonium Marcellum*. Nam voce 'necessitudo' antiquis significabatur necessitas. *Sisenna* l. iv. 'Id me neque metu, neque calamitatis necessitudine inductum facere.' *Gebh.* Quamvis voces 'necessitas' et 'necessitudo' docta antiquitas sine discrimine usurpaverit, eademque sæpe in Mss. commutentur, (vide ad VIII. 3. § 3.) attamen, ut potius librariorum Pal. secundi, qui *necessitudinem*, quam reliquorum omnium Mss. qui *necessitatem* præferunt, hoc loco sui generis hominibus familiari modo errasse existimem, non unam habeo rationem. Primo enim is minimæ est auctoritatis, quem ubique interpolatum esse clamitat ipse *Gebhardus*, ideoque passim deserit. Deinde reliqui omnes codd. in vulgata lectionem pertinaciter conspirant. Denique alibi *Livium* voce 'necessitudo' eo sensu usum fuisse nondum observavi. 'Ultima necessitas,' ut 'extrema necessitas' apud *Sall.* in *Fragm. Hist.* l. p. 940. 'Neque quisquam extremam necessitatem, nihil ausus, nisi muliebri ingenio, expectat:?' ubi vide *Cortium*. Præterea *agrariæ legis*, inmutato ordine vocabulorum, Voss. 1. et Leid. 2. Denique *jungendæ*, pro *injungendæ*, Hav. prima vocis syllaba a seq. intercepta. Locutionem 'injungere legem,' 'ignomi-

niam,' et similia, inlustravit Gronovius ad Liv. viii. 32. § 15. Vide etiam ad xxxii. 3. § 4. et ad xl. 51. § 2.

§ 4 *Nec in eum consules acrius, quam ipsius ejus collegæ coorti sunt*] Pal. 1. *quam ipsius collegæ ei coorti sunt.* Gebh. Lege cum Mureto, *quam ipsi ejus collegæ.* J. F. Gron. Voces hæ *consules acrius, quam ipsius ejus collegæ coorti sunt*: *auxilioque eorum delectum* ob petitionem *τὸν* consules negligentia librarii omittuntur in Harl. 1. Vide ad ix. 11. § 2. *nec in eum consulens* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Qui error ex non recte reddito scribendi compendio *cons.* nata est. Vide ad x. 10. § 2. Pro *acrius*, in margine Voss. 1. pro varia lectione adscriptum erat *octius*, ejusque loco *artius* legendum postea notatum est. Neque inde multum abludivit Gaertn. *actius* exhibens. Gebhardi Palatino 1. consentit Voss. 2. *Tò ejus* abest a Flor. Sed Mureti conjecturam, quam præter Gron. probat etiam Doujatius, firmat auctoritas cod. Port. Dissidentibus tamen reliquis codd. eam non recipio, præsertim quum *ipse is* Livio frequens esse Jac. Gronovius docuerit ad iii. 12. § 4. Locis, quos laudavit, adde Liv. ix. 17. 'Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium ætatum, sed ipsos eos, cum quibus consulibus aut dictatoribus Alexandro fuit bellandum.' xxi. 26. 'Et ipsorum eorum quos sedes suæ tenerant, simul perlicit donis ad naves undique contrahendas:' ita Gronov. in cod. Gud. invenit. xliii. 22. 'Clausas portas, atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum præsidium cum C. Popillio legato invenit.' xlv. 39. 'Ille nihil, præterquam loqui, et ipsum id maledice ac maligne, didicit.' Ita verosimiliter ex conjectura reponit J. F. Gronov. Pari modo 'ipsi nos' xxxix. 16. 'Nos, quæ ipsis nobis agenda sunt, inpigre exsequemur.' Et ita *ipse ego* potius, quam, ut alii

codd. habent, *ego ipse*, præfert Cor-tius apud Sall. in Jug. c. 14. § 14. 'Alter eorum necatus, alterius ipse ego manus inpias vix effugi.' Plin. Ep. 1. 5. 'Reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros lacessisset.' Deinde *exorti sunt* Lipsiens. quæ varietas in Mss. sæpius occurrit. Vide ad v. 29. § 3. Ita etiam scribere voluisse puto librarium Gaertn. qui tamen aberrans *extorti sunt* exhibuit. Quin etiam et hanc et illam lectionem simul jungere voluisse videtur librarius Voss. 2. qui et ipse lapsus *ei coorti sunt*, pro *ex coorti*, id est, *exorti, coorti*, dedit. Nam in altero *ei coorti* sensus non est, quum *in eum* præcesserit. Ceterum *coorti sunt* præfero, in quo major est emphasis, indicans et consules et collegas tribunos simul in eum exortos esse.

Delectum consules habent] *Consules delectum habent* fragm. Hav. *dilectum cons. hab.* Flor. *delectos consules habent* Leid. 2. *dilectus consules habent* Leid. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 7.

§ 5 *Scribitur ducendus. Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur. Et in Veientibus quidem*] Est in plerisque rerum scriptoribus quædam observare, quæ inter se omnino sint contraria, maximeque repugnare videantur; quale est illud, ut uno contenti simus loco, apud Livium: *Ad duo*, inquit, *bella exercitus scribitur ducendus: Fabio in Veientes, in Æquos Spurio datur: in Æquis nihil dignum memoria gestum est: Fabio aliquanto plus negotii cum civibus, quam cum hostibus, fuit.* Quibus perspicue verbis potest intelligi, Fabium in Veientes contendisse, proditumque a suis in acie. Verum non multo post c. 44. 'consensu,' ait, 'exercitus traditam ultro victoriam victis Æquis, signa deserta, imperatorem in acie relictum:' et rursus c. 46. 'Nec Veiens hostis Etruscæque legiones detrecant: prope certa spes erat, non

magis secum pugnaturos, quam pugnaverint cum Æquis.' Equid magis repugnans dici potuit, quam Fabio Veientes provinciam datam scribere, cui majus fuerit cum civibus negotium, quam cum hoste: et in Æquis nihil memoria dignum actum: mox paulo et in publico consilio et in prociectu Etruscum proclamare, in Æquis rem Romanam a militibus proditam? Quid, præter memoriæ lapsum, possit excusare, si Livius citatus adsit? habebit, ut opinor, nihil. Alii, ubi in utramque partem recte omnia rimati fuerint, boni consulant, Liviumque, si possunt, a calumnia vindicent. *Sabell.* Sic distingne, *ducendus Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur.* Rhen. Hic locus ab Ant. Sabellico jure reprehensus est. Quidam emendandum putaverunt, si ita legeretur: *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum est.* Ita enim duo loci sequentes, quos notat Sabellicus, cum hoc consonarent. Et ipse aliquando in ea fui opinione. At Dionysii verba l. ix. p. 560. de iisdem consulibus satis declarant, sequentes duos locos in Livii codice male habere, non priorem. Cæsonis enim frater M. Fabius sequentis anni consul exprobrat p. 565. militibus Romanis, jam adversus Veios pugnam poscentibus, fratrem suum adversum eodem hosteis desertum, et gloria privatum militum invidia. Verum in Livio hoc mirum videri non debet, si sæpe in tanta rerum gestarum mole, jam senex historiam texens, memoria lapsus fuerit: quod ad auctoris contumeliam dictum minime videri velim, sed potius ut studiosos ab anxio nimium labore dehortarer. *Glur.* Hic locus est, in quo primum Sabellicus, deinde etiam Glareanus, se valde jactarunt, et Livium duobus verbis sui oblitum esse contenderunt. [‘Uterque suam sententiam dixit absque jactantia: non itaque viri de

literis bene meriti ita notandi erant.'] Movet enim eos, quod Fabium primum scribit cum Veientibus pugnantem ab exercitu desertum esse, in Æquis a Furio nihil gestum; deinde vero haud ita multo post contraria suggerit: Fabium nimirum cum Æquis pugnantem fuisse desertum; ait enim c. 44. ‘Proximo bello in ipsa acie, in ipso certamine, consensu exercitus traditam ultro victoriam victis Æquis.’ Item c. 46. ‘Non magis secum pugnaturos, quam pugnaverint cum Æquis.’ Omnis autem ejusmodi reprehensio tollitur, si legamus, quemadmodum legitur in antiquo exemplari: [‘Glareanus valde veretur hunc verum dicere. Nam Robortellus id quoque sæpius facit.’] *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum est.* Quod enim opponit Glareanus, Livium ita, ut vulgata lectio est, scriptum reliquisse, quia idem a Dionysio traditum sit, id mihi levissimum esse videtur. Quasi vero nunc primum Livius a Dionysio in hac historia explicanda dissentiat. Est enim multo magis ferendum, duos inter se dissidere, qui raro conveniunt, quam unum non sibi constare, et duobus verbis repugnantia dicere. *Signon.* In Mss. hic verborum ordo est: *Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur. Et in Æquis quidem.* Sed cuilibet et singulis verbis inscriptis numeris legere jubet, *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Æquis quidem.* Ceterum et in *Veientibus quidem* legit etiam Ant. Fayus Gallicus interpres: cetera ut vulgo edita fuerunt. *Klock.* Crucem hic sibi ipsi critici fixerunt, quorum princeps Sabellicus ex verbis subsequen. nescio quam antilogiam notat. Livium non solum defendens, sed etiam absolvens, Glareanus stare posse ait vulgatam lectionem, certe stabilitam a Pall. l. ac 3. denique recensita Campano lee-

tionem. Pal. 2. secundas in omnibus Sigonio agens, præstat lectionem, criticorum anxietates funditus, ut volunt, tollentem: *Ad duo simul bella exercitus scribitur: ducendus Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum.* Gebh. Monet etiam Hearne, codices suos lectionem, quam Sigonius in veteri exemplari invenit, firmare. Contrarium testari debeo de omnibus, quos excussi, libris, eos nempe servare lectionem, quæ ante Sigonium in omnibus erat edd. nisi quod unus Harl. 2. Sigonii codici succinat; Hav. autem præferat, *deducendus Fabio in Vehientes, in Æquos Furio datur. Et in Vehientibus quidem; τὸ et denique omittatur in fragm. Hav.* Mihi quoque præstare videtur, ut, lectione Sigonii recepta, (licet a paucis iisque non semper optimæ fidei codicibus firmata,) statuamus, Livium a Dionysii narratione dissentire, quam ut, servata prisca lectione, (quam plures et fere integriores libri tuentur,) dicamus, Livium non ferenda in tanti nominis ac famæ historico negligentia paucis interjectis sui oblitum fuisse, et priori narrationi contraria tradidisse. Et ita tandem etiam Glareanus, perspecta difficultate, quæ superest, si iv. c. 44. 'Victis Veientibus,' et c. 46. 'pugnaverint cum Veientibus' reponatur, ita tandem, inquam, Glareanus etiam sentit ad c. 46. § 1. quamvis aliud paullo ante ad c. 44. § 11. ipsi placuisset. Quid senserit Gebhardus, videndum ad d. c. 44. § 11. ubi, sententiam ejus obtinere non posse, docebo.

Quidem nihil dignum memoria gestum est] Equidem, pro quidem, est in Voss. 2. nihil quidem dignius Harl. 2. Præterea *memoria est gestum* fragm. Hav. Sed τὸ est exsulat a cod. Hav.

§ 6 *Aliquanto plus negotiū cum civibus, quam cum hostibus, fuit]* Ab eodem cod. Pal. 2. τὸ fuit abest. Gebh. Idem

omnes nostri servant. Præterea *quam hostibus, neglecta media voce, quædam ex edd. antt. Eandem tamen non aliæ modo habent, sed et omnes servant* codd. Et solitum fuisse Livium post τὸ quam iterare præpositiones, quæ jam præcesse- rant, videbimus ad iv. 58. § 4. Insuper *aliquantum plus* Lipsiens. Male. Vide ad c. 39. § 1.

Unus ille vir, ipse consul, rempublicam sustinuit] Sic infra c. 61. 'Unus c Patribus, ipse Appius Claudius, et tribunos et plebem et suum iudicium pro nihilo habebat.' VIII. 36. 'Tantum momenti in uno viro, L. Papirio, fuit.' Itaque satis fero; nec ab aliena manu irrepsisse cum viro docto suspicor *ipse consul*: ut nec iv. 28. 'Uni viro Messio fortuna hostium innititur,' τὸ *Messio*. J. F. Gron. Quæ hic Gronovius contra Freinshem. ad Flori i. 13. § 21. e c. 61. hujus lib. e l. VIII. c. 36. et lib. iv. c. 28. habet, ne ipsa quidem extra suspicionem glossæ sunt: ut neque *Manlium* in eo, quod infra c. 47. est, 'ipsum consulem Manlium.' Alia ratio est in his c. 10. hujus libri, 'ni unus vir fuisset Horatius Cocles.' Nam ibi nondum quidquam de eo dictum fuerat. *Duk.* Vir doctus, quem, voces *ipse consul* ab aliena manu in contextum Livii inrepsisse credentem, Gronovius refellit, est J. Freinshemius, qui videndus est ad Flori i. 13. in fine. Ejus conjecturam verosimilem reddere posset, quod mox repetatur *consulis*, et iterum, paucis vocibus interjectis, *consul*. Nisi id forte referendum sit ad illa, quæ con- gessi ad i. 3. § 9. Immo vocem *consul* necessariam iudico, sine qua friget mox τὸ *consulis*, atque omnis perit obpositio. *Consul remp. sustinuit, quam ex odio consulis... prodebat.* Et sane licet inter nonnullos codd. de ordine harum vocum non conveniat, in quibusdam etiam vel hoc vel illud vocabulum omittatur,

omnes tamen in servando τῶν consul consentiunt. Nam unus vir ipse consul habet Leid. 2. unus ille non vir ipse consul Port. unus ille vir consul ipse Lipsiens. et Harl. 2. unus ille vir consul Hav. Vulgatam lectionem reliquorum, sed integerrimorum codd. fides tuetur. Et ita fere loquitur Livius iv. 18. 'Eques maxime resistebat, equitumque longe fortissimus ipse rex, ab omni parte effuse sequentibus obequitans Romanis, traherat certamen.' Florus i. 11. 'Donec Postumius, ipse dictator, signum in hostes jaculatus est, (novum et insigne commentum) uti peteretur cursu.' Ille ipse autem, ut infra hoc lib. c. 56. 'Nec illum ipsum submovere pro imperio posse more majorum:' ubi vide.

§ 7 Quas parando gerendoque bello edidit plurimas] Pal. 1. edidit bello plurimas: at Pal. 3. gerendoque plurimas edidit bello. Gebh. Gerendoque edidit bello plurimas Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. 1. gerendoque plurimas edidit bello Port. Lipsiens. et Gaertn. Paulo ante imperatoris artes, pro imperatorias artes, est in Hav. Quod ejusdem generis est, ac regis castra, pro regia cast. Vide ad xxxii. 6. § 6.

Instruxisset aciem, ut solo equitatu emisso exercitum hostium] Instruxisset acies Voss. 2. Deinde solo emisso equitatu Hav. qui etiam mox omittit vocem hostium.

§ 8 Nec illos, et si non adhortatio] Muretus expungit τὸ et. J. F. Gron. Bene Muretus. Liv. xxxi. 49. 'Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, si non militem, lixam saltem fuisse, quem percunctari posset senatus.' Cicero Epist. ix. 8. 'Si non bono, at saltem certo statu civitatis.' Duk. Tò non in contextu Liviano aberat a fragm. Hav. sed postea oræ codicis adscriptum est: et sive adhortatio præfert Lipsiens.

Publicum in præsentia dedecus, postmodo periculum] Postmodum periculum

Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Hav. cum vett. edd. et postmodum periculum Harl. 2. Reliqui omnes postmodo servant: quod etiam recte Aldus alteri subposuit. Vide ad xxv. 38. § 12. Mox reddisset, pro redisset, Port. rediisset Voss. 2. Vide ad xxxvi. 35. § 2. Denique τὸ potuit deficit in Lipsiens. culpa librarii.

Aut, si aliud nihil, instare instructos] Muretus legebat, si aliud nihil, stare instr. J. F. Gron. Instare defendi potest ex hoc Suetonii in Tib. c. 72. 'Instans in medio triclinio;' et ex iis, quæ Casaubonus ibi adnotat ad hoc c. 39. 'Incœnante eo.' Duk. Voces aut si omittuntur in Leid. 2. Tò aliud exsulat ab Hav. ausi aliud nih. Flor. Instare, pro quo Muretus stare malebat, superest in omnibus scriptis. Id si servandum est, dicendum erit, compositum poni pro simplice. Vide Popmam de Usu Antiq. Locut. ii. 8. et Gronov. ad Tacit. Annal. xi. 19.

§ 9 Injussi signa referunt] Mendosum vocabulum est injussi. Tu castiga, injussu signa referunt. Sic enim paullo post iterum loquitur c. 44. 'injussu,' inquit, 'in castra reditum.' Rhen. Recte injussu Rhenanus; neque aliter omnes nostri, nisi quod Harl. 1. et Gaertn. adhæreant priscae scripturæ injussi. Injussu etiam Aldus ediderat, pro quo, veram lectionem deserens, inter errata postea monuit, injussi legendum esse. Infra c. 45. 'Edicunt inde, ut abstineant pugna. Si quis injussu pugnaverit, ut in hostem animadversuros:' ubi male Voss. 2. habet injussus. Vide Sigonium ad iii. 63. § 5. et quæ notantur ad vii. 12. § 5. Mox credens, pro crederes, perperam Lipsiens.

Exsecrantes nunc imperatorem, nunc navatam ab equite operam] In Pal. 3. fuit gnave actam. Deinde et illud navatam adscriptum statim. Gebh. Vox exsecrantes, quæ primum locum obtinet in verbis præscriptis, in ulti-

mum rejicitur in Harl. 2. Præterea *nunc novatam ab equite op.* Leid. 2. et Harl. 2. quod etiam inter versus in Voss. 1. exstat, cujus margini, ut et margini Leid. 1. adscriptum *grave actam*, pro *novatam*. Sed *nunc gnave actam navatam ab quiete op.* præfert Lipsiens. *nunc grave navatam ab eq. op.* Hav. *nunc avitam ab eq. op.* Voss. 2. Infra VII. 16. 'Castra nunc, inquit, vobis hostium urbemque prædædo, si mihi pollicemini, vos fortiter in acie operam navaturos.' IX. 16. 'Consuli opera navaretur.' XXVI. 31. 'Navatam operam reipublicæ velit.' Curtius VII. 5. § 27. 'Ceteris gratiæ actæ, quod ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur.' IX. 1. 'Ceteris quoque pro portione aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus: ubi eadem varietate, atque hoc loco, quidam codd. *novaturus* et *novatæ* præferunt.

§ 10 *Nec huic tam pestilenti exemplo remedia ulla ab imperatore quæsitæ sunt*] Quinque priora vocabula non adparent in Gaertn. Sed *Ne huic tam pestil. ex.* exhibent Voss. 1. et ambo Leid. *Nec huic pestil. ex.* Hav. Deinde *ab imp. sita sunt* Hav.

Adeo excellentibus ingeniis citius defuerit ars] *Ad excellentibus ingeniis* Leid. 2. duabus ultimis primæ vocis literis interceptis ab initialibus vocis seq. Eam autem lectionem vitiosam videns librarius inter versus adscribendo *ab*, pro *ad*, se eam emendaturum existimavit, ut sit 'defuerit ab ingeniis: admodum inscite. Eleganter enim τὸ *Adeo* in initio orationis proponendæ sententiæ sive epiphonemati inservit. Supr. in Præfat. 'Adeo, quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat.' Infra c. 47. 'Adeo spreta in tempore gloria interdum cumulator redit.' III. 4. 'Adeo civitates hæ perpetuo in Romanos odio certavere.' v. 38. 'Adeo non fortuna modo, sed ratio etiam,

cum barbaris stabat.' IV. 1. 'Adeo vel infelix bellum ignominiosæ paci præferebant.' c. 31. 'Adeo, simul fortuna civitatis virtute vera eguit, nihil censoria animadversio effecit, quo minus regimen rerum ex notata indigne domo peteretur.' XXVII. 9. 'Adeo ex parvis sæpe magnarum momenta rerum pendent.' Virg. Georg. II. 272. 'adeo in teneris consenscere multum est.' Præterea *totius*, pro *citius*, Voss. 2. nullo sensu. Denique *defuit ars* Hav. et fragm. Hav. errore sæpius in Mss. obvio, quod librarii neglexerint, aut non satis adtente consideraverint vocem hac nota *defuit* scriptam. Vide ad XL. 14. § 10.

Quam qua hostem superent] *Quave hostem superent* Leid. 2. *quumquã hostem superent* Harl. 1. et Gaertn.

§ 11 *Non tam belli gloria aucta, quam irritato, &c.*] *Non tum bel. gl. aucta, quam irritata* Gaertn. Mox, *excebatouque*, pro *exacerbatouque*, Lipsiens.

Ut in gente Fabia consulatus maneret] *Consulatus remaneret* Haverk.

Fabio collega Cn. Manlius datur] Pal. 1. *C. Nevius Mamilius*. Pal. 3. *Cneius Manilius*. Campan. *Fabio collega Veius CN. Manilius datur*. Gebh. Cons. nens. *Manlius* Voss. 1. sed pro *cons. nens.* est *Cneus* in marg. *C. Nevius Mamilius* Voss. 2. *C. Nevis Manilius* Gaertn. *C. hejus Mamilius* Lipsiens. *Neus Manilius* Flor. *C. Nerus Manelius* Klockian. *C. Neius Munilius* Leid. 1. *Cn. Mãmilius* Leid. 2. *Geneius Manlius* Harl. 1. *C. Neius Mamilius* Port. *Cn. Manilius* Hav. et fragm. Hav. *Gn.* vel *Cn. Manilius* libri olim typis excusi usque ad Aldum, qui *Manlius* edi curavit. Recte. *Manlius Manilius* et *Mamilius*, diversarum gentium nomina, sæpe commutantur. Vide ad XXXIV. 53. § 2. et mox ad c. 47. § 1. etiam ad III. 18. § 2.

CAP. XLIV. § 1 *T. Pontificius fuit*] Antiqua scriptura sic habet, *Tib. Pontificius*, hoc est, *Tiberius Pontifi-*

cius. Sic distingue, *legis agr. habuit*, *Tib. Pontificius fuit is, eandem viam velut*. Rhen. Cum ante legeretur *T. Pontificius*, recte Rhenanus emendavit ad vet. codicis fidem *Tiberius Pontificius*. Nam eo pronomine affectus eum etiam Dionysius IX. 562. Id autem prænomen duabus literis, ut ab antiquis accepimus, scribebatur *Ti.* non *Tib.* Sigon. *Tib. Pontificius fuit* est lectio Rhenani, applaudente Sigonio per omnes edd. traducta. Pal. 1. submonet, legitimam non esse, ingesta lectione *Cutius Pontificius fuit*: ad quam alludunt Pal. 3. et Camp. *Tatius Pontificius*. Pal. 2. habet *Titus Pontificius*, ex quo priores critici eduxere lectionem vulgatam. *Gebh. T. Pontificius* Voss. 1. et Leid. 2. *Titus Pontificius* Hav. et Harl. 2. *Tatius Pontificius* Voss. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *Tacius Pontificius* Lipsiens. *Tili. Pontificius* Leid. 1. *Tib. Pontificius* unus Harl. 1. quod codicis sui fide restituit Rhenanus, et Dionysii auctoritate firmavit Sigonius. Insuper τὸ *fuit* omittitur in Hav. unde forte legi posset, *habuit Ti. Pontificium: is eandem viam*. At reliqui codd. vocem illam agnoscunt: quare nihil muto. Neque interpunctio Rhenani proba est.

Velut processisset Sp. Licinio] Sp. Icilio, ut dixi. *Sigon.* Sigonius legit *Sp. Icilio* contra codd. nostros, quorum Pall. 1. ac 3. nec non Campani ed. *velut processisset Spurius Licinius*. At Pal. 2. magis ad rem, *velut processisset Sp. Licinius*. *Gebh.* Sigoninum *Sp. Icilio*, pro *Sp. Licinio*, substituentem vide ad c. præc. § 3. *velut processisset Sp. Lucinius* Harl. 2. *velut processisset Spurius Licinius* Gaertn. et Lipsiens. *velut processisset Sp. Licinius* Voss. ambo, Leid. 2. Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Latini Neap. et Hearnii Oxonienses l. 1. 2. C. et N. *velut processisset Sp. Licinius* Port. a m. sec. Soli ex nostris Leid. 1. et Harl. 1. præferunt

recte *velut processisset Sp. Licinio*, nisi quod *Sp. Icilio* scribenti Sigonio adsentiam: 'Procedere' simpliciter, pro prospere procedere, ex voto evenire, Livio et aliis frequens est. Infra XXIV. 26. 'Quid? quod, si Andranodoro consilia processissent, illa cum viro fuerit regnatura, sibi cum ceteris servendum.' XLIV. 12. 'Et ne Eumeni quidem, simul a mari, simul a terra adgredienti, quidquam satis procedebat.' Gellius XVII. 5. 'Processisset autem argutori isti fortassean reprehensio, si Cicero ita dixisset.' Et ita 'parum procedere,' pro parum prospere procedere, sed sine addito casu, Sall. dixit in Jug. c. 35. 'Sin id parum procedat, quovis modo Numidam interficiat.' Ubi vide Cort. et ad Sall. Cat. c. 1. Pariter etiam simplex 'cedere,' pro prospere cedere, sæpe obcurrit. Vide Duk. ad Flor. II. 17. § 14.

Dilectum paullisper inpediit] Dilectum Flor. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et a m. pr. Voss. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Vide etiam hoc cap. § 6. et § 10. Tum *inpedit* Gaertn. Eadem etiam varietas supra erat I. 37. § 2. Vide plura ejus generis ad XXXVI. 20. § 3.

§ 2 *Ap. Claudius victam tribuniciam potestatem]* Vide infra IV. 48. *Klock.*

In præsentia reipublicæ, exemplo in perpetuum] Quidam emendaverunt *in præsentia re ipsa, ex. in perp.* qui sensus haud paulo clarior est, quam si *reipublicæ* legerimus, et scriptura fefellit. Illud autem 'in præsentia' apud veteres in multo usu: 'in præsentiarum' autem, quo nostra utitur ætas, non item. Sed apud Vallam Perottumve natum videtur. *Glur.* Recte anteponit hanc lectionem Gla-reanus, in solo Pal. 2. et Campani ed. habitantem, alteri occupanti Pal. 1. *in præsentia reipublicæ*, et Pal. 3. *in præsentia Romani populi*. *Gebh.* *In præsentia re, exemplo* exhibent Flor.

Voss. 1. Leid. 1. et Klockian. in *præsentia re, exemplo* Harl. 1. in *præsentia r. p. exemplo* fragm. Hav. in *præsentia rei: p. exemplo* Lipsiens. et Gaertn. in *præsentia rei pu. exemplo* margo Voss. 1. et Harl. 2. in *præsentia reipublicæ, exemplo* Voss. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. N. et C. in *præsentia re ipsa, exemplo* Leid. 2. et Port. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjicit in *præsenti re ipsa*: quem non audiendum censeo. Recte enim Glareanus in *præsentia* apud veteres in multo usu fuisse observat. Et quidem apud nullum magis frequentatur, quam apud Liv. Supra c. præc. 'Suum saltem flagitium et publicum in *præsentia* dedecus, postmodo periculum, si animus hosti redisset, cogere potuit gradum adcelerare.' III. 7. 'Fidesque sua sociis parum felix in *præsentia* fuit.' c. 40. 'In *præsentia* omnia præter bellum omitti placere.' c. 56. 'In *præsentia* se postulare, ut dicere liceat, ut iudicium populi Romani experiri.' VI. 26. 'Pacem in *præsentia*, nec ita multo post civitatem etiam inpetrauerunt.' c. 35. 'In *præsentia* tribunos plebis fieri placuit.' c. 42. 'Contenta plebs cessit Patribus, ut in *præsentia*, consulum mentione omissa, tribuni militum crearentur.' VIII. 7. 'Manlianaque imperia non in *præsentia* modo horrenda, sed exempli etiam tristic in posterum essent.' c. 33. 'Non solum in *præsentia* moderatum iræ esse, ne quid de collega secus populo aut senatui scriberet.' VII. 37. 'Milites, qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in *præsentia* singulis bobus, binisque privis tunicis donati.' Plura alia exempla vide ad XXXIII. 13. § 13. Quod autem ad vocem *inpræsentiarum*, a Glareano damnatam, adinet, doctorum de ea sententias conlegit Gunther. de Latin. restit. in voce 'Impræsentiarum.' Adde Perizon. ad Sanctii Mi-

nerv. II. 3. pag. m. 117. et Catan. ad Plin. Ep. I. 7.

Quando *inventum sit, suis ipsam viribus dissolvi*] *Ad hoc ventum*, pro *inventum*, fragm. Hav. a m. sec. qui cod. etiam præfert *suis ipsam in viribus diss.* Sed *ad in* perperam repetitum est ex ultima litera vocis præced. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Vel etiam ex prima syllaba seq. vocis *uiribus*, quæ simillimis, et in codd. vix distinguendis ductibus scribitur.

§ 3 *Neque enim unquam defuturum*] *Tò enim* non adparet in Lipsiens. *Neque enim uni def.* habet Leid. 2. *Neque enim unquam futurum* Hav.

Qui ex collega victoriam sibi] Habent nostri omnes codd. Campanusque *qui et ex collega*. Gebh. Lege ex scriptis et Campano, *qui et ex collega*. J. F. Gron. *Quin ex collega* Port. *quin et ex collega* fragm. Hav. a m. sec. *qui et ex collega* Flor. Leid. ambo, Voss. 2. Harl. uterque, Lipsiens. et Gaertn. Hearne vero, solum memorans Oxoniensem L. 1. in quo vocula *et* deest, tacite fatetur, se eam in reliquis reperisse. Ex nostris tantum Voss. 1. et Hav. eam non agnoscunt. Mox hoc cap. § 5. similiter Rhenanus eandem particulam Livio reddidit, ubi etiam a priscis excusis aberat. Alia plura exempla, ubi a librariis sine legitima causa omissa est, vide I. 30. § 3. c. 35. § 1. II. 27. § 1. c. 47. § 2. c. 49. § 10. c. 50. § 4. et § 8. c. 56. § 14. c. 64. § 11. III. 1. § 2. c. 21. § 7. c. 22. § 9. c. 31. § 7. c. 37. § 4. c. 65. § 8. IV. 7. § 8. c. 12. § 8. v. 6. § 6. et alibi sæpe. Adde Corte ad Plinii Epist. II. 5. Paulo post *partis, quam bono*, perperam addita media voce, Leid. 2. *partis pro bono* Harl. 2. *Tum venit quæsitum, pro velit quæs.* Harl. 1. *velit esse quæsitum* typis excusi ante Aldum, qui *ad esse* primus omisit. Eandem vocem etiam nulli codd. agnoscunt.

Et unum vel adversus omnes satis esse] Plut. in Caton. Utic. pag. 768.

Δημαρχίαν μετιῶν, ὡς ἀντιταξόμενος πρὸς τὸν Μέτελλον. Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν ἢ ἀρχὴ πρὸς τὸ κωλύειν ἔχει μᾶλλον, ἢ πρὸς τὸ πράττειν· κἄν πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἑνα ψηφισῶνται, τοῦ μὴ θέλοντος μηδὲ ἐάντος τὸ κράτος ἐστίν. Sen. lib. Contr. 1. 5. 'Ex tribunis potentior est, qui intercedit.' Klock. Τὸ *vel* abest a Gaertn. Male. De ejus vi ac potestate vide ad xxiv. 22. § 6. et ad xxxvi. 41. § 2.

§ 4 Aliquos tamen ex tribunis rei-publicæ ac senatui conciliarent] Aliquos tum ex tribunis Hav. sæpius obvio in Mss. errore. Vide ad xxii. 17. § 5. Præterea reconciliarent idem cod. Contra plures codd. conciliaret, pro reconciliaret, præferunt supra c. 41. § 8. ubi tamen reconciliaret pluribus exemplis firmavi. Hic contra conciliarent verius est. Male consiliarent Lipsiens.

§ 5 Præceptis Appii moniti Patres universi] Hic et particula magno sententiæ detrimento deest. Tu sic scribe: Præceptis Appii moniti Patres, et universi comiter ac benigne tribunos appellare, et consulares: et quæ sequuntur. Rhen. Particulam *et*, quam Rhenanus interponendam monuit, habent ex nostris Flor. Voss. ambo Leid. 1. et Harl. 1. Vide supra hoc cap. § 3.

Ut cuique eorum privatim aliquid] Abest ab omnibus nostris eorum. Gebh. Abundat eorum, nec videtur in compluribus scriptis. Lib. iii. 50. 'Ut quisque occurrerat, plebem ad repetendam libertatem creandosque tribunos adhortantes.' Et c. 53. 'De capite nostro fortunisque tunc, ut quæque causa erit, statuite.' iv. 56. 'Ut ad quosque ventum erat, numerus juniorum conscribebatur.' v. 8. 'Ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt.' ix. 6. 'Ut quisque gradu proximus erat.' Et alibi, sic ut plurimum Livius. J. F. Gron. Τὸ eorum abest ab omnibus, quos adhibui, Mss. præterquam a Flor. Voss.

1. Leid. 2. et Harl. 1. Supra i. 7. 'Aversos boves, eximium quemque pulchritudine, caudis in speluncam traxit.' Quisque, pro cuique, male præfert Lipsiens. Vide ad ix. 34. § 14.

Aliquid juris adversus singulos erat] Pal. 2. esse. Pal. 3. crant. Gebh. Eadem diversitas lectionis et in meis obvia: erant enim Flor. Leid. 1. et Gaertn. esse Hav. Præterea uiris, pro iuris, Lipsiens. qui error ex similitudine literarum *iu* et *ui* ortus est. Similiter iuris, pro uiris, substituit Heins. ad Sil. Ital. xiv. 670. Pari ratione ius et uis in Mss. confunduntur. Vide ad Liv. iii. 38. § 13. iudex et uīdex. Vide ad ix. 1. § 8. ubi plura dicam.

Partim auctoritate obtinere, ut tribunicia potestatis] Auctoritate obtinent, tribunicia potestatis Leid. 2. Sed librarius scribere voluisse videtur quemadmodum est in Gaertn. auctoritate obtinere, ut tribunicia potestatis, idque verius existimasse, quod præcedens 'adpellare' similiter infinitive acciperet. Sed quum 'adpellare,' pro 'adpellavere,' positum capi possit, et in alteram lectionem obtinere, ut reliqui codd. conspirent, nihil innovandum puto. Quin etiam novum non esse, ut in hac forma orationis verbum finitum infinito subjungatur, supra monuit Dukerus hoc lib. ad c. 23. § 11.

§ 6 Novemque tribunorum] Quid nobis hic Livius narrat de auxilio novem tribunorum? Nonne ante dixit, duos tantum creatos tribunos, qui treis sibi collegas adsciverint? Num igitur memoria lapsus est, qui decem tribunos hic adstruat, qui longe post sunt instituti, ceu tertius liber c. 30. indicabit? Inspiciamus vet. codicem, consentiunt verba. Ergo tuebimur lectionem? Minime. Scribemus, novumque, tribunorum... comm. auxilio, delectum consules habent. Porro 'novum delectum' habitum dicit Livius

(id quod ideo factum est) ne proditor ille exercitus, qui Fabium adversus Veientes pugnantem pene destituit, magno reipublicæ damno rursus educeretur. Novus igitur militum delectus habitus auxilio ceterorum quatuor tribunorum. Jam errori causam præbuit, quod sciulus aliquis, nesciens adjectivum *novumque* esse referendum ad substantivum *delectum*, quod paulo post sequitur, quum non quadrarent hæc duo verba, *novumque tribunorum*, scripsit, *novemque tribunorum*. Id mendum e Mss. exemplaribus in excusos typis codices postea transfusum est, nec quisquam observavit. Debent hanc mihi gratiam studiosi, qui meo Marte post longam inquisitionem germanum hic vocabulum de postliminio restitui. *Rhen.* Mendum est in voce *novum*, quam vocem invexit Rhenanus, cum antea *novem* legeretur: neque enim novem tribunos uni resistere potuisse putavit, quia his temporibus non decem, ut postea, sed quinque tantum crearentur, Livio ipso auctore. Itaque *novum* ad vocem *delectum* referendum censuit. Qua lectione nihil esse durius potest. Ego autem lego libenter, quomodo legi animadverti in vet. lib. *quatuorque tribunorum*, præsertim vero quum Dionysius eundem edat numerum, inquiring, *τέτραρας ἐκ τῶν δημάρχων* IX. p. 560. Mendi causa ex notis numerorum, ut sæpe fit, orta est, IV. et IX. Sæpe enim X pro V mendose est. *Sigon.* Ego Sigonio credo. Nam ex notis IV. et IX. error. Vide tamen Valer. Max. vi. 3. ex. 2. *Klock.* Pall. 1. ac 3. et Campani ed. *novemque*, ex quo Rhenanus fecerat *novumque*, infelici conjectura. Pal. 2. *quatuor tribunorum*; simia Sigonii. *Gebh.* Prisca lectio *novemque tribunorum* superest in melioris notæ codd. Flor. (qui etiam ab eadem manu habet *noque*) Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. fragm. Hav. Gaertn. Port. a m.

pr. Latini Neap. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. *novemque tribunorum* in Lipsiens. Sed *quatuorque tribunorum*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, habent Harl. 2. Port. a m. sec. Hav. et Hearnii Oxon. B. Non male autem Sigonius conjicit, errorem inde ortum esse, quod olim per notas scriptum fuerit *IVque tribunorum*, pro quo postea datum erat *IXque tribunorum*. Certe alibi sæpe notæ numerales V. et X. inter se commutantur. Vide quæ infra notantur ad xxxix. 29. § 7. Valerius autem, cujus locum videndum esse Klockius monnit, si historiam, quam narrat, ad hæc tempora referendam velit, errasse, viri docti ad eum locum docuerunt.

Adversus unum moratorem publici commodi auxilio delectum consules habent] Ita solus Pal. 2. in ora exteriori, et Campani vulgatio: reliqui duo male *adversus unum oratorem*. *Gebh.* *Adversus unum moratorem* in solo meorum Harl. 1. fuisse videtur. Certe *adversus unum oratorem* existit in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed prima litera vocis *moratorem* intercepta est ab ultima proximæ *unum*, quod infinitis locis ab indocta scribarum natione commissum observatur. Vide hoc lib. ad c. 11. § 10. ad c. 59. § 6. III. 10. § 10. IV. 18. § 7. c. 49. § 9. v. 5. § 11. c. 6. § 3. et alibi sæpe. Simili errore etiam optimæ notæ codex Leid. 1. infectus erat supra 1. 50. 'Cura reconciliandi eos in gratiam, moratum esse.' Ita editur; quum ipse præferat *in gratiam, oratum esse*. Pariter olim peccatum erat in Cic. Divin. in Cæcil. c. 15. 'Quartum quem sit habiturus, non video, nisi quem forte ex illo grege oratorum, qui subscriptionem sibi postularunt, cuiusque vos delationem dedissetis.' Ubi Cujac. Observ. IV. 40. aliique viri docti reposuerunt *ex illo grege moratorum*,

Vide etiam Gifanii *Observ. in Ling. Lat.* voce 'Moratores;' qui eandem vocem adhuc duobus aliis Cic. locis reddere conatur. Ceterum 'moratores' Ascon. ad d. loc. exponit hoc modo, 'Obturbatores quosdam sordidosque caussidicos significat, qui adhibebantur ad moram faciendam, dum meliores advocati recrearentur, et se denuo compararent ad dicendum.' Eandem vocem hoc sensu Gronov. in prima ed. *Observ.* 11. 8. restituendam censuit Curtio 1v. 10. 'Sed Persarum moratores erant, mille ferme, qui speciem agminis magni fecerant:' pro *Persarum exploratores*. Ubi 'moratores' exponit, qui legitimum exercitum præcedebant, præsidebantque in locis ad insidias aptis, ut primum inpetum hostium tardarent, atque hebetarent. Postea Freinsh. emendationem ejus probavit, sed alio sensu vocem accipiendam docuit, pro illis, qui moras nectunt. Quod a se quoque dudum depreheusum fuisse monuit idem J. F. Gronov. in prima ed. notarum ad Liv. xxi. 47. Mox *dilectum* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide supra hoc cap. § 1.

§ 7 *Non tam Veientium gratia concitata*] Deficit in Pal. 2. *concitata*. Gebh. Deficit etiam in Hav. Reliqui omnes in ea voce servanda conspirant. Præterea *non tam V.* id est, *non tamen V.* Leid. 1. *non tamen V.* Voss. 1. pro quo in margine emendatum *non tam V.* *Tam* et *tamen* sæpius commutantur. Vide ad xxii. 59. § 13. *et non tum V.* Voss. 1. Vociula *tam* non adparet in Gaertn. Paullo ante *Inde ad bellum Veiens* Hav. vocibus trajectis.

Dissolvi rem Romanam posse] *Rem Rom. diss. posse* Hav.

§ 8 *In omnium Etruriæ populorum conciliis fremebant*] *In omn. Etr. consiliis pop.* Leid. 2. *consiliis* Lipsiens. Vide ad i. 8. § 6. Sed omnes lii populi Etruriæ commuam quasi rem-

publicam constituebant; quorum legati convenientes, ut de communi republica consultarent, *concilium*, non *consilium*, vocari debent. Vide Gron. ad Liv. xlii. 2. § 5.

Æternas opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi] *Æternas esse opes Romanas* Harl. 2. Lipsiens. et Port. Præterea *inter semet ipsi*, pro *inter semet ipsos*, ex antt. eod. reponebat Gron. supra hoc lib. c. 19. § 5. Et ita est in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. Hearne etiam, *inter semet ipsos* tantum ex Oxon. N. et C. proferens, reliquos codd. quos consuluit, alteram scripturam firmasse, tacitus fatetur. Apud Aldum primum *inter semet ipsos* editum invenio. Vide, quæ supra notantur loco laud. Præterea *scevir* Hav. Vide paullo inferius ad § 10. *seminat* Gaertn.

§ 9 *Partim Patrum conciliis, partim patientia plebis*] Nihili est hæc lectio. Reponatur, auctoribus omnibus libris, *consiliis*. Gebh. *Consiliis* non modo omnes præferunt, quibus utor, codd. scripti, sed et excusi antt. Primus Curio *consiliis* vulgavit, ejusque lectionem receperunt Lugdunenses MDLIII. Basileenses MDLV. Parisini MDLXXIII. pluresque recentiores, usque dum Gronovius *consiliis* reduceret. Recte. Indicat enim Patrum prudentia id malum sustentatum. Vide Gronov. ad Liv. xlii. 2. § 5. ubi hanc lectionem firmavit aliis exemplis. Tum *partim patrias plebis* Lipsiens. Mox *jam id ad extrema venisse* Leid. 2.

Suos cuique parti magistratus, suas leges esse] *Suos cuique partim mag.* Flor. Leid. 1. et Voss. 2. Sed perperam in fine vocis *parti* repetitur litera initialis proximæ *magistratus*. Vide ad xl. 7. § 8.

§ 10 *Primum in delectibus sævire solitos, eosdem in bello tumen paruisse ductibus*] *In dilectibus* Flor. Leid. 1. et Voss. 1. a. m. pr. Vide supra hoc cap. § 1. Tum *scevir* Hav. cnius librarius

pari modo etiam supra peccabat hoc cap. § 8. Doujatius, caussatus *sævire* vulgari significatione poni pro crudeliter agere, Romanos autem nondum eo furoris venisse ut mutuis cædibus inter se grassarentur, legendum existimat *sævire*, quod exponit, perpetram ac velut sinistre agere. At si lexica consulisset, discere potuisset, non solo hoc sensu τὸ *sævire* adhiberi, sed etiam pro vehementer irasci poni. Verum frandi ipsi fuisse videtur Calpinus, qui tantum ‘animis *sævire*’ ita sumi ex Virg. observat *Æn.* v. 462. Attamen etiam simpliciter *sævire* hac significatione sæpius occurrit. Ita apud Plaut. in *Casin.* III. 5. 20. ‘nimium *sævis*:’ in *Bacchid.* III. 3. 4. ‘Eja, Lyde, leniter qui *sæviant*, sapiunt magis.’ *Terent.* in *Andr.* v. 2. 27. ‘Ah ne *sævi* tantopere.’ Et ita Servius verba Virg. *Æn.* IV. 544. ‘ne *sævi*, magna sacerdos,’ exponit, ne irascere n. s. adducto etiam loco *Terentii* laudato. Et idem ad Virg. *Æn.* XI. 910. *sævum* exponit fortem, vel iratum. Quin et *sævire* dicuntur, non tantum qui cædibus, sed et plagis ac verberibus grassantur. Ita apud Petron. *Satyr.* c. 105. ‘Jam Giton mirabili forma exarmaverat nautas, cæperatque, etiam sine voce, *sævientes* rogare.’ Et ita in seditionibus, delectum causa excitatis, senatores ‘qui pulsati fuerant’ memorantur supra II. 29. Quin et nihil difficultatis video, cur non et significatione, quam damnat, verbum accipi possit; non quod tumultibus illis intestinis re vera jam illo tempore sanguis profusus fuerit, sed quod tantum id ab principibus Tuscorum per ἀξίον dictum sit, ut suorum auxilia tanto promptius undique ad bellum Romanum convenirent. Patet itaque nihil mutandum esse, præsertim quum et mox hoc cap. dixerit ‘seditionibus *sævire*.’ Mox eodem in bello tamen fragm. *Hav.* a. m. pr. Vide ad IV. 44. § 5. eisdem in bello tum Lipsiens. *Sæ-*

Delp. et Var. Clus.

pissime tamen et tum confunduntur. Vide ad XXII. 17. § 5. Denique *aparuisse*, pro *paruisse*, *Harl.* 2. *parere* veteres, quas vidi, edd. Primus postea Aldus *paruisse* dedit, consentientibus reliquis omnibus codd. Et id verum. Olim enim, licet domi dissentirent, in bello tamen Romani ‘paruerant’ ducibus, nunc non amplius ‘parebant,’ ut addunt *Etruriæ* populorum principes, et proximi belli cum *Æquis* gesti exemplo probant.

Manente disciplina militari sisti potuisse] *Manente disciplinâ militaris imperite libraribus Leid.* I. Nec melius scisti potuisse *Leid.* 2. qui mox etiam dedit *jam si parendi*, pro *jam non parendi*. De locutione ‘sisti potest’ vide ad IV. 12. § 6.

§ II *Traditam ultro victoriam victis Æquis, signa deserta*] Duobus locis c. 43. adversus Etruscos provinciam Fabio, quo consule pugnatum ait Livius quum a militibus deserta est in acie res publica, datam dixit: quare alterum falsum omnino esse oportet. *Sabell.* Hic est locus, de quo paullo ante ad c. 43. § 5. admonuimus. Nam *Veientibus* legendum et ex prioribus Livii verbis, et ex *Dionysio. Glar.* *Glareanus* hic legendum existimat *victis Veientibus*. Ast ego respondeo, egregie Livio custoditum decorum, inducenti peregrinum in rebus Romanis memoria labentem. Ita callidissime ex matronali ignorantia *Naso Ep. Heroid.* I. 15. ‘Sive quis *Antilochnum* narrabat ab *Hectore* victum.’ *Gebh.* Immo talis ignorantia, si forte in vili plebecula ferri posset, indigna foret principibus *Etruriæ* populorum, quorum dicta in conciliis a Livio referuntur. Eadem tanto minus toleranda videbitur, si cogitemus *Veientes* *Etruriæ* populum fuisse; adeoque si *Etruriæ* principes *Æquos* pro *Veientibus* memoraverint, non tam peregrinos in rebus Romanis, quam populares in rebus suæ gentis anno proximo gestis errasse; qualis

Livius.

19 D

ignorantia, certe viris principibus, decora, ut Gebhardus existimat, esse nequit. Patrocinium itaque, quod hinc Livio Gebhardus parare voluit, nocet potius quam prodest. At nihil verius obcurrit, quam ut cum Sigonio dicamus, supra c. 43. § 5. verba Livii mendosa esse, et, ubi Fabio exercitus in Veientes ducendus datus dicitur, pro *Veientibus*, *Æquos* reponendos esse. Ita enim Livius sibi constabit, at tantum a narratione Dionysii in diversa abibit; quod eum sæpe alias fecisse constat. Ceterum *victoriam, victisque Æquis signa* habet Hav.

Injussu in castra reditum] *Injussu castra reditum* Harl. 1. Quod si in suis Gebhard. invenisset, pro vero recipere non dubitasset. Certe ex Mss. Pall. legit iv. 29. 'Quum dimisso exercitu urbem redisset,' pro *in urbem*. Vide, quæ notat ad iii. 6. § 7. Potius tamen videtur, ut dicamus τὸ *in* sive ἰ librariorum culpa omitti. Respicienda sunt, quæ ad utrumque locum monui.

§ 12 *Suo milite vinci Romam posse. Nihil aliud opus esse*] *Suo mil. Romam vinci posse. Nil al. op. esse* Hav. *Nil aliud* præfert etiam Gaertn.

Cetera sua sponte fata et Deos gesturos] *Facta* Voss. et Lipsiensis, ambo a m. pr. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Port. sollemni librariorum errore. Vide ad iii. 40. § 9. Præterea et eos Lipsiens. quomodo etiam alibi lapsi sunt scribæ. Vide ad xxix. 11. § 6. Hic vero tanto facilius erratum erit, si altero verba præeunte scriptus sit codex. Nisi enim de industria omnia adcuratius pronuncientur, litera d ob præcedentem t vix auditur.

Ea spes Etruscos armaverat] *Scribendum Hæ spes Etruscos armaverant*. Rhen. Solus Pal. 3. *Hæ spes Etr. armaverant*. Pal. 2. et Camp. *Hæc spes Etr. armaverat*. Pal. 1. *Hec spes Etr. armaverant*. Legendum est *Hæc spes*. Vide Melleri spicilegia. Gebh. *Hæc spes Etr. armaverat* Hav.

et fragm. Hav. *Hæc spes Etr. armavit* Harl. 2. *Hec spes Etr. armaverant* Flor. Lipsiens. et Gaertn. *Hæc spes Etr. armaverant*, ut Rhenanus reposuit, Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Port. et prisca edd. De voce *spes* numero multitudinis vide ad iv. 36. § 2. Pro eo postea primus Aldus reposuit *Ea spes Etr. armaverat*, idque præfert codicum optimus Leid. 1. Quæ hanc lectionem recepi. Ceterum necesse non erat, ut Gebhardus conjiceret *Hæc spes Etr. armaverant*. Si enim antiquata, quæ passim captat, placerent, potuisset modo Pal. primi scripturam *Hæc spes Etr. armaverant* probare. Olim enim *hæc* numero plurali æque genere feminino ac neutro dixerunt. Vide Vossium Gramm. vi. 5. Verum neque *Hæc spes* neque *Hæc spes armaverant* Livianum puto. Vide etiam ad i. 43. § 5. ad iii. 4. § 2. c. 19. § 2. c. 55. § 12. et alibi. Mox *casibus invictos*, pro *cas. victos*, Leid. 2.

CAP. XLV. § 1 *Consules quoque Romani*] Pal. 1. *Consulesque*. Gebh. *Consulesque Romani* ex nostris unus Voss. 2. Sed error ex scribendi compendio ortus est. Exarabant enim *q;*, pro *quoque*. Suprascriptam autem litteram o non animadvertentes librarii frequenter pro eo q; vel *que* dederunt. Vide ad v. 27. § 1.

Nihil præterea aliud, quam suas vires, sua arma, horrebant] Pal. 2. *suaque arma*. Gebh. *Nihil porro aliud, quam suas vires* Gaertn. *nihil aliud, præterquam suas vires* Hav. Sed elegantissima est vulgata scriptura, *nihil aliud, quam . . . horrebant*, ut infra xxxi. 24. 'A qua spe destitutus, nec quidquam aliud, quam ad deformis spectaculum semirutæ ac fumantis sociæ urbis quum venisset:' ubi alia plura vide. Præterea *suaque arma horrebant* idem Hav. Sed et hoc displicet. Alterum enim vere Livianum est, et reliquorum codicum conspuratione concordî firmatur. Supra c. 32. 'Singulis membris suum cuique con-

sifinum, suus sermo fuerat.' c. præc. 'Duas civitates ex una factas: suos cuique parti magistratus, suas leges esse.' III. 63. 'Ita demum liberam civitatem fore, ita æquatam leges, si sua quisque jura ordo, suam majestatem teneret.' IV. 46. 'Sua consilia velle, sua imperia sola rata esse.' XXXIII. 7. 'Ut suæ leges, sui magistratus Capuæ essent.' Vide etiam ad XXVII. 22. § 7. Ita Rhenanus supra emendaverat II. 15. 'Ea esse vota, eam esse voluntatem omnium: ubi alia plura vide.

Memoriaque pessimi proximo bello exempli terrebantur] Lege *memoria pessimi*, sine *que* particula annexa. Nam hoc sermonis genus asseverantius est. Quidam in Vormacensi codice castigat *terrebat*, ut *memoria* casu nominativo legeretur. *Rhen.* Placet magis, quod in Flor. Voss. Helm. *terrebat*; nempe ipsos consules. *J. F. Gron.* Doujatius lectori persuadere conatur, quum olim editum esset *terrebat*, Rhenanum pro eo *terrebantur* substituisse. Sed eum veteres edd. aut numquam, aut certe non hoc loco, consuluisse patet; quare cantius earum non meminisset. Edd. principes præferunt *memoria pessimi . . . terrebat*. Aldus deinde dedit *memoriaque pessimi . . . terrebantur*. Adversus eam lectionem Rhenanus insurrexit, et *memoria*, copula ommissa, legendum contendit. Doujatium autem in errorem adduxit, quod notæ Rhenani præscriptum fuerit *terrebat*: unde in animum induxit, ita in prioribus excusis legi. Sed, ita vel ipsius Rhenani vel operarum lapsu editum fuisse, inde satis evincitur, quod illud *terrebat* in nullo typis descripto lib. inveniatur. Codicum plerique habent *memoria pessimi . . . terrebantur*. Sed *memoria pessimi . . . terrebant* Leid. amho; ita tamen, ut in Leid. 2. literæ *n* nota fuerit subjecta, qua eam delendam librarius indicabat. Et ita *memoria pessimi . . . terre-*

bat superest in Harl. 1. et Hearnii Oxon. N. quomodo et in Vormacensi Rhenanus castigatum monet. Id itaque Livio reddidi. *Memoria proximi . . . terrebantur* habet Lipsiens. cujus librarius proximæ vocis sono deceptus est: *memoria pessima . . . terrebantur* Gaertn. Sed ultimæ literæ *τὸν* pessima signum expunctionis additum, et litera *i* adscripta est. *Memoria pessimi proximi . . . tenebat* Flor.

Ne rem committerent eo, ubi duæ simul acies timendæ essent] *Ne rem converterent* eo Harl. 2. aperto librarium errore. *Ne rem committerent ei* Hav. *ne rem committere, nec ubi duæ* Leid. 1. Locutio *committerent eo* illustrabitur ex illis, quæ dicuntur ad IV. 27. § 6. Neque rectius *ubi duæ acies*, τῶν simul omisso, idem Hav. *Duæ simul acies*, ut 'duo simul filii' XI. 21. 'Duos simul filios non commissurum in aleam ejus, qui proponeretur, casus.' *Ubi duæ simul acie* male etiam Lipsiens.

§ 2 *Itaque castris se tenebant*] Optime, ad stipulantibus duobus codd. damnantibusque spurium lectionem Pal. 2. *Itaque se in castris ten.* Gebh. *Itaque se in castris ten.* Hav. *Itaque in castris se ten.* Harl. 2. Sed recte Gebhardus vulgatum defendit, a qua lectione etiam stant reliqui, quibus usus sum, omnes codd. Gronov. infra eandem locutionem Livio ex conjectura restituit III. 2. 'Castris quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit: quum adhuc ederetur *Intra castra quies*. Plura ibi dicam.

Tam ancipiti periculo aversi] Pal. 1. *aversi*. Gebh. *Aversi* etiam Voss. 2. Leid. 1. et Lipsiens. *aversi* Leid. 2. Illud *aversi* non displicet, nisi malis a *tam anc. per. aversi*. Quod enim *aversi*, scilicet a prælio committendo, subintelligendum putet Doujatius, probare nequeo. 'Aversus' autem et 'adversus' infinitis locis commutari solent in Mss. Vide hoc lib. c. 31.

§ 5. Eodem modo etiam ‘avertere’ et ‘advertere.’ Vide hoc ipso cap. § 5.

§ 3 *Eo magis præpropere agere*] *Propere* Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Harl. 1. errore, quem et alibi librarii commiserunt. Vide ad xxxvii. 23. § 10. Deinde *agunt* Voss. 2. quomodo corruptum videtur a scribis, quod orationem infinitam non adsequerentur. Vide ad i. 50. § 5.

Primo obequitando castris provocandoque] *Abequitando castris* Leid. ambo, ut forte *adequitando* conjici posset: de quo verbo dictum est ad i. 14. § 7. Malim tamen existimare, librarios illos lapsos esse, quod sæpissime verba cum præpositionibus *ab* et *ob* composita inter se commutari soleant. Vide ad h. lib. c. 37. § 9. Præterea ‘obequitare’ Livio in frequenti usu est. Infra iv. 18. ‘Eques maxime resistebat, equitumque longe fortissimus ipse rex, ab omni parte effuse sequentibus obequitans Romanis, traherat certamen.’ vii. 15. ‘Profligato dextro cornu obequitabat hostium munimentis.’ ix. 22. ‘Eo ferocius obequitare Samnites vallo, neque otium pati.’ xxiii. 1. ‘Alios præ se actam prædam ex agris ostentantes obequitare portis jussit.’ c. 46. ‘Hunc Taurea quum diu perlustrans oculis obequitasset hostium turmis.’ xxvii. 32. ‘Præmissis equitibus, qui obequitando portis prompt ad excursiones genus lacesserent Ætolorum.’ xxxv. 11. ‘Numidæ equos conscendunt, et obequitare stationibus hostium, neminem lacessentes, cæperunt:’ et ita alibi sæpe.

Qua consules ipsos, qua exercitum increpando] Bene meruit, quicumque hanc particulam libris Livii redonavit, a Mss. fere exsulantem, pro qua habent plerumque scripti libri vel *tam*, *quam*, ut hic Pall. 1. ac 3. et Camp. vel *quam*, *quam*, ut infra iidem. Sed in Pal. 2. integra restitit infra; ‘qua vera, qua falsa jacere:’ et mox:

‘Omnium illo die, qua plebis, qua Patrum, eximia virtus fuit.’ iii. 11. ‘Ferox juvenis qua nobilitate gentis, qua corporis magnitudine ac viribus:’ ut recte ibidem Pall. 1. ac 3. ix. 8. ‘Sed tamquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosæ pacis.’ x. 38. ‘Consul insignis L. Papirius Cursor qua paterna gloria, qua sna.’ *Gebh. Tam consules ipsos, quam exercitum* Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. cum antt. edd. *Quam consules ipsos, quam ex.* Lipsiens. Vide mox ad § seq. *tum consules ipsos, cum ex.* Gaertn. Sed *qua consules ipsos, qua ex.* est in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quod primus Aldus revocavit. Vide ad x. 38. § 1. Præterea verbis proxime præced. *extremo*, pro *postremo*, Harl. 1. nullo tamen alio concinente.

§ 4 *Simulationem intestinæ discordiæ remedium timoris incutum*] *Simulatione intestinæ discordiæ* Harl. 1. Port. et Hav. Sed ultimam literam primæ vocis elisit syllaba initialis sequentis *intestinæ*, quomodo et alibi in codd. scriptis peccatur. Vide ad Liv. xxxvii. 29. § 5.

Et consules magis non confidere, quam non credere suis militibus] Nihil heic vitii, sed difficultatis plurimum, quod in gratiam studiosorum tentabimus enodare. ‘Credimus’ illis quos solvendo putamus. ‘Confidimus’ his quorum henevolentia nos securos facit. Consules igitur potius ‘non confidunt’ suis militibus, quos alienos a se aversosque existimabant, quam quod de viribus illorum desperarent. Sic animo confidimus et moribus, si inde officia expectamus, credimus facultati, quum id eos præstare posse nobis persuademus. Posse suos milites vincere credebant; velle eos vincere non confidebant. *Nannius* Miscell. v. 20. Opinionem Nannii confirmant Fabii consulis verba infra hoc cap. ‘Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio; velle ne scirem,

ipsi fecerunt.' Sen. Ep. 16. 'Jam de te spem habeo, nondum fiduciam.' Hirtius de Bello Alexandr. cap. 61. 'Cassius fidei magis, quam virtuti legionum, confidebat.' Klock. [Vid. Lectt. Var.] Nannius interpretatur, consules potius non confidere voluntati militum, quos alienos a se aversosque existimarent, quam de viribus eorum desperare. Consules credere milites suos posse vincere; sed, velle eos vincere, non confidere. Mihi hæc sententia esse videtur: consules magis de virtute eorum dubitare, quam de fide ac voluntate. Objiciunt Etrusci Romanis timorem, eumque veram causam detrectandæ pugnæ esse dicunt; sed consules aliam prætexere, ac simulare, se propter discordiam intestinam non posse credere voluntati ac fidei militum suorum. Ita Etrusci, sed falso: nam consules magis confidebant virtuti militum suorum, quam eorum voluntati credebant. Unde mox Fabius, 'Ego istos posse vincere scio; velle ne scirem, ipsi fecerunt:' id est, satis iis confido, non satis credo. Duk. Recte vim verborum, *magis non confidere, quam non credere militibus*, deprehendit Nannius. Id enim infra etiam testatur consul Fabius hoc cap. 'Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio; velle ne scirem, ipsi fecerunt.' At non illud videri volebant Veientes Etruscique, sed potius hunc prætextum non pugnandi vanum ac falsum esse. Qui sensus ut ex verbis his emergat, ad ea ex præced. subintelligi debet *simulationem*. Ut dicant, simulationem intestinæ discordiæ, et simulationem, consules magis non confidere, quam non credere suis militibus, remedium timoris inventum. Ceterum codd. quibus utor, nihil mutant, nisi quod corrupte in Harl. 1. sit, *et consules magis non con quam non credere suis militibus*. Si tamen cum Gronovio *magis non fidere, quam non credere* legendum, eodem modo verba

capi debent. Mox *oiumque*, id est, *omniumque*, pro *otiumque*, Gaertn.

Generis originisque, qua falsa, qua vera, jacere] *Originis*, ommissa copula, Hav. Sed particulam illam interceptit similitudo vocis *qua*. Vide ad XXIII. 48. § 12. Ceterum hic etiam Aldus primus reposuit *qua falsa, qua vera*, quum antea etiam ederetur *tam falsa, quam vera*. Et ab Aldo stant plures codd. *Damnata* enim lectio tantum superest in Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *quam falsa, quam vera* habet Lipsiens. At transpositis vocibus *qua vera, qua falsa* Hav.

§ 5 *Hæc quum sub ipso vallo portisque streperent*] Præpositio *sub* exsulat ab Harl. utroque.

Ac imperitæ multitudini nunc indignatio, nunc pudor, pectora versare] Pall. et Camp. *at imperitæ multitudinis nunc indignatio*. Gebh. Flagitante sensu ex libb. vett. scripsimus *at imperitæ*. Sunt enim diversi plane motus animorum, quos in imperatoribus et exercitu ortos ait. Forte et legendum *multitudinis*, ut est in Voss. J. F. Gron. Livius utroque casu utitur. Cum dativo construit Virgil. Georg. III. 258. 'magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor.' Duk. *At imperitæ* non modo omnes scripti, (nisi quod *aut imperitæ* sit in Hav. et Lipsiens. Vide Broekh. ad Propert. Eleg. IV. 3. 5. *at impericie* in Leid. 2. *at imperitie* in Voss. 1. in quo tamen subjecta nota penultimam literam *i* delendam indicat,) sed etiam multæ ex vett. edd. ut Mediol. 1495. Veneta 1498. Ascensianæ et inde reliquæ insecutæ usque ad Basil. 1539. quæ iterum *ac imperitæ* dedit; quod, exceptis Vascos. Gryphianis, Sigonianis, et paucis aliis, per recentiores omnes propagatum est usque ad Gronovium, qui recte Mss. lectionem reposuit. Eam vero, præter rationes a Gronovio datas, illud etiam firmat, quod Livius nunquam, nisi locis de menda suspectis, τὸ ac præponat vo-

cabulis a vocali incipientibus. Vide ad x. 36. § 17. Solent autem voculæ *at* et *ac* in Mss. commutari. Vide ad III. 61. § 4. Præterea locutioni 'multitudini pudor pectora versare' favet locus Livii xxv. 3. 'Forte in cornu primus sedebat Casca, cui simul metus pudorque animum versabat:' eademque locutio illustrari posset ex similibus aliis passim in Livio obviis 'augere animum alicui,' 'crescit animum hostibus,' 'accendere animum alicui,' 'obnubere caput liberatori,' de quibus vide ad VII. 7. § 4. Verum aliud hic postulat Mss. librorum auctoritas: *multitudinis* enim habent Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Dubinm. etiam non est, quin eadem lectio etiam fuerit in pluribus eorum, quos Gronov. versavit, licet unius tantum Vossiani meminerit. Similiter loquitur Liv. 1. 17. 'Patrum interim animos certamen regni ac cupido versabat.' Eam itaque scripturam recipere non dubitavi. Præterea transpositis vocibus *inperita nunc multitudinis* Gaertn.

Et ab intestinis avertere malis: nolle inultos hostes] *Ab intestinis advertere* fragm. Hav. a m. pr. quod recte m. emendatrice mutatum iterum in *avertere*. Sæpe hæc verba alterum alterius locum occuparunt. Vide ad VI. 23. § 8. Pariter 'aversus' et 'adversus.' Vide paullo ante hoc cap. § 2. Præterea *inulto* perperam Leid. 1. Denique *hostes* omittit Leid. 2. Alio etiam ordine *nolle hostes inultos* Gaertn.

Nolle successum, non Patribus, non consulibus externa et domestica odia certare in animis] Talis distinctio obsidet vulgatos libros. Malim, *nolle successum non Patribus, non consulibus; externa et dom.* Pal. 1. habet *nolle successum esse*, et mox *certare in armis*: inepte. Gebh. Distinctio, quam notat Gebhardus, tantum Gruterus in-

vexit, et post eum servavit Dan. Heinsius. Reliqui omnes post vocem *consulibus* interpungunt. Deinde *nolle successum* Voss. 1. pro var. lect. in margine præfert. *nolle successum esse* Voss. 2. *nolle successum* Leid. 2. Hinc *hesterna et dom. odia* Gaertn. vulgatissimo errore, quem inprimis librarius hujus ejusdem codicis sæpe commisit. Vide ad Liv. XL. 14. § 2. Mox *in armis* Voss. 2. a m. pr. Solent eas voces commutare librarii. Vide ad XXII. 5. § 8. Denique omnia hæc et *dom. odia cert. in an. Tand. sup. ext.* a m. pr. omittebantur in fragm. Hav. ob vicinam vocis *externa* repetitionem. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 6 *Tandem superant externa, adeo superbe insolenterque hostis eludebat*] Forte *illudebat*. J. F. Gron. *Eludebat* satis se tuetur hoc e. l. i. c. 48. 'Satis illum diu per licentiam eludentem insultasse dominis.' Gronovius ipse XXVI. 22. 'eludere' interpretatur ridere. Cic. Academ. IV. 39. 'Si et vos ab illo irridemini, et ipsi illum vicissim eludetis.' Duk. *Tandem superante externa* Leid. 1. mediæ vocis caudæ adhærente litera, quæ sequentis initialis est: et ita *ad eos superbe*, pro *adco superbe*, præfert idem Leid. 1. Vide de eo errore ad XL. 7. § 8. Eadem scriptura a m. pr. loco priori superest in Voss. 1. Verum illam aperte peccantem videns scriba emendare tentavit, inter versus adscribendo *externo*. Et ita jam *superante externo* in contextu habet Leid. 2. Mox *eludebat*, pro quo J. F. Gron. *illudebat* scribendum esse conjecit, servant omnes codd. nostri, nisi quod *elludabat* exhibeat Lipsiens. Et sane vulgatum probum est. Supra I. 36. 'Ex eo ira regi mota, eludensque artem, agedum, inquit, divine, inaugura.' Infra VII. 13. 'Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos et hostis, haud secus quam feminas, abditos intra vallum, omnibus contumeliis eludent.' Cic. Academ. IV. 39. 'Sed

et vos ab illo inridemini, et ipsi illum vicissim eluditis.' Orat. Catil. 1. 1. 'Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia?' Terent. Eun. 1. 1. 10. 'Periisti: eludet, ubi te victum senserit.'

Frequentes in prætorium conueniunt] *Frequenter* Voss. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Infra cap. 61. 'Exsequias frequens celebravit.' III. 38. 'Senatumque in posterum diem edicunt, qui aliquanto spe eorum frequentior conuenit.' IV. 47. 'Opportune senatus censuit frequens.' Frontin. III. 10. ex. 6. 'Ad quæ illi vindicanda quum frequentes procucurrissent.' Vell. Pat. II. 113. 'Contractis in una castra decem legionibus, septuaginta amplius cohortibus, quatuordecim alis, et pluribus quam decem veteranorum milibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequentique equite regio.' Cic. Ep. XII. 22. 'Senatus frequens mihi est adsensus, cum de ceteris rebus magnis et necessariis, tum de provinciis.' in Bruto cap. 62. 'Tantum auctoritate dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogaverit.'

§ 7 *Velut deliberabundi capita*] *Velut deliberabunda capita* Hav. *velut deliberandi* Gaertn.

Pugnare cupiebant; sed retro revocanda et addenda cupiditas erat] Manifesta tautologia: quippe mox sequitur 'incitato semel militi adderent impetum.' Quare rectissime Pal. 3. *pugnare cupiebant, sed retro rev. et abdenda cupiditas erat, ut adversando* (Pal. I. *aversando*) *remorandoque*: elegantissima *παρονομασία*. Consules quoque pugnare cupiebant; sed illa cupiditas erat inhibenda ac dissimulanda, ut mora ac dissimulatione acuerent magis magisque ardorem militum. *Gebh.* Omnes nostri,

qua scripti, qua editi, usque ad Gronov. nihil mutant, nisi quod *sed retro vocando ei addenda cup.* sit in Harl. 1. et *sed retro revocandaque addenda cup.* in Lipsiens. Puto tamen recte Gebhardum ex uno cod. et *abdenda* probasse, eamque lectionem Gronovium in contextum recepisse. Alibi sæpe voces 'addere' et 'abdere' commutantur in membranis vett. Respice quæ notavi ad Sil. Ital. VI. 394. ac supra ad I. 31. § 8. et adde Burm. ad Val. Flacc. II. 236. ac Cort. ad Sall. Cat. c. 50.

§ 8 *Nondum tempus pugnæ esse: castri se tenerent*] *Nondum tempus esse pugnæ* Leid. 1. a m. pr. Sed vox *pugnæ* exsulat ab Harl. 2. Præterea *tenerentur* Harl. 1. eodem errore mox § seq. *creduntur*, pro *credunt*, præfert Voss. 2. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Edicunt inde, ut abstineant pugna] *Et dicunt inde* Leid. 1. Quod genus erroris in Mss. frequens obcurrit. Vide ad XXVIII. 19. § 6. *idicunt inde* fragm. Hav. a m. pr. quomodo etiam passim in codd. priscis peccatur. Vide ad Liv. XXXI. 49. § 12.

Si quis injussu pugnaverit] *Injussus pugnaverit* Voss. 2. et Flor. a m. sec. sed male. Vide ad III. 63. § 5.

§ 9 *Consules velle credunt*] *Velle creduntur* Voss. 2. eodem errore ac modo notatur § præc.

Accedunt insuper hostes ferocius multo] Pal. 1. *accenduntur*: illumque al-ludens Campanus et Andreas *accendunt insuper*. *Gebh.* *Accidunt insuper* Lipsiens. solito errore scribarum. Vide ad XXI. 10. § 12. *accenduntur insuper* Voss. 2. *accendunt insuper* Port. fragm. Hav. et multæ veterum edd. ut Tarvis. altera, Mediol. 1495. Veneta 1498. Asrens. 1516. eamque secutæ recentiores ad Modium usque. *Accidunt inde* Gaertn. *accendit insuper* Harl. 1. Sed additum *ferocius* magis convenit τῶν *accedere*, quam *accendere*. Infra IX. 22. 'Eo ferocius obequitare Samnites vallo,

neque otium pati: et postea eodem cap. 'Ægre patiens, quo tam ferociter adeptasset, inde se fundi fugarique.' Sæpe vero 'accedere' et 'accedere,' vel 'accendere,' in scriptis commutantur. Vide ad XXIII. 46. § 2.

Ut statuisse non pugnare consules cognitum est] *Et statuisse* Flor. Tò consules exsulat a Leid. 2. At vocem illam, quæ breviter *cos* scripta erat, elisit similitudo priorum literarum seq. *cognitum*. Præterea *creditum est* Latini Neap. et primæ edd. usque ad Aldum, qui *cognitum est* recepit. Et recte. Adstipulantur enim omnes nostri: et insuper 'credunt' mox præcessit; 'credi' vero paullo post sequitur.

§ 10 *Quippe inpune se insultaturos*] *Quippe inpune ins. rati* Gaertn. *Quippe inpune se ins. rati* Hav. quæ eadem vox in fragm. Hav. eodem loco a m. sec. addita est. In Port. etiam margini adpicta exstat, sed alibi addenda hoc modo, *Quippe rati inpune se ins. Mox nec credi militi, pro non credi mil.* Voss. 2. Verum voces *non credi* deficient in Gaertn. *Non crediti mil.* Flor. Tum habet idem cod. *ad ultim. sed.* a m. pr. pro *ad ultimum sed.* et a m. sec. *ad ultima sed.*

Finemque venisse Romano imperio. Finemque Romano imperio evenisse Leid. 2. et Voss. 1.

His freti concursant portis] Pall. et Camp. *occursant.* Gebh. Repone ex Mss. et omnibus vetustioribus *occursant portis.* J. F. Gron. Omnes etiam membranæ, quibus usus sum, *occursant portis.* Neque aliter edd. quas vidi, Sigonianis priores. In illis enim *concursant portis* primum inveni, unde ea lectio ad reliquas tempore posteriores propagata est. Sed 'occursare' eodem modo dictum est ut 'obequitare,' quo in hac re supra hoc cap. usus est. Vide ad XXXVIII. 40. § 12.

Ægre abstinent, quin castra obpugnent] *Abstinent ægre* Hav. *ægre sub-*

stinent Harl. 2. *ægres abstinent* Leid. 1. An forte legendum *ægre se abstinent?* Supra hoc lib. c. 22. 'Sed recens ad Regillum lacum accepta clades, Latinos ira odioque ejus, quicumque arma suaderet, ne ab legatis quidem violandis abstinuit.' IV. 59. 'A cetera præda Fabius militem abstinuit, donec collegæ venirent.' VIII. 21. 'Hæc de Alexandri Epirensis tristi eventu, quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit, tamen quia in Italia bella gessit, paucis dixisse satis sit.' XL. 14. 'Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfectorus eram, non temperassem viuo in unum diem, non milites abstinuissent meos?' Et ita 'abstinere manus' XXIX. 18. 'Nocti audita ex delubro vox est, abstinerent manus.' Sed ipsum hoc 'se abstinere' Ciceroni frequens est. Quin et apud Liv. obcurrit. Ita III. 11. 'Multum et consules se abstinebant.' XXXIV. 35. 'Civitatibus omnibus, quas ipse restituisset, quæque se suæque in fidem ac ditionem populi Romani tradidissent, omnia præsidia deduceret: seque ipse suosque ab his abstineret.' Vide Burm. ad Quinctil. Declam. XII. 10.

§ 11 *Enim vero non ultra contumeliam pati Romanus posse*] *Pati Romani posse* Lipsiens. *pati Romani posse* Port. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Romanos pati posse* Voss. ambo, Leid. 2. et Harl. 1. *pati Romani possunt* Gaertn. Cujus librarius non intellexit locutionem infinitam, cui finitam substituit, ut sæpissime factum est in Mss. Vide ad I. 50. § 5. Antiquissimi typis descripti libri vulgatum servant, pro quo Basilcenses 1554. ediderunt *pati Romanos posse*, idque per tantum non omnes recentiores propagatum est usque ad Grnterum, qui prius illud *pati Romanus posse* restituit. Et recte. Alibi enim sæpe Romanus pro populo Romano, pro Romanis. Ita c. seq. 'Res aliter longe evenit:

nam non alio ante bello infestior Romanus (adeo hinc contumeliis hostes, hinc consules mora exacerbaverant) prælium iniiit.' et eodem cap. 'Sensit utraque acies unius vii casum, cedebatque inde Romanus.' c. 50. 'Vincebatque auxilio loci paucitas, ni iugo circummissis Veiens in verticem collis evasisset.' c. 59. 'Ut prius hostis desisteret sequi, quam Romanus fugere.' Supra i. 14. 'Hærens in terga Romanus, priusquam fores portarum objicerentur, velut agmine uno inrumpit.' II. 27. 'Fusis Auruncis, victor tot intra paucos dies bellis Romanus promissa consulis fidenique senatus expectabat.' III. 2. 'Prælium fuit utrimque vehemens, quod et Romanus ira odioque pugnabat, et Æquos conscientia contracti culpa periculi ultima audere et experiri cogebat : ' ubi vide plura.

Non jam sensim, ut ante] Pall. *non tam sensim* ut et Camp. Gebh. *Non tam sensim, ut ante* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Port. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et vetustiores edd. Passim *tam* et *jam* commutantur. Vide ad XXI. 11. § 12. Pro *tam* vero Hav. præfert *tamen*, quæ et ipsa vocabula confundi solent. Vide ad Liv. XXI. 59. § 13. Sed recte *jam* est in Harl. utroque, itaque primus Aldus, et post eum reliqui omnes, ediderunt.

Per centurionum principes postulant] *Per centurionem pr. post.* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. *per centuriones pr. post.* Gaertn. Reliqui recte vulgatum defendunt. 'Principes centurionum' sunt, qui alio nomine vocantur 'principes ordinum,' vel 'centuriones primorum ordinum,' vel simpliciter 'primi ordines,' id est, primi centuriones hastatorum, principum, et triariorum cujusque legionis. Vide Lipsium de Milit. Rom. Dial. II. 8. et Gronov. ad Liv. XXX. 4. § 1. Mox

omnibus clamoribus, pro omnium clam. Gaertn.

Matura res erat, tergiversatur tamen Fabius] Sic scribe, distingue, adeoque expone: *tergiversatur tamen.* (Subaudi consules. Nam mox præcessit, 'ad consules curritur.') *Fabius deinde ad crescentem tumultum jam metu seditionis collega.* Rhen. *Tergiversatur tamen.* *Fabius* sic distinxit, atque emendavit Rhenanus, et dudum ante ipsum Andreas Episcopus Aleriensis. Est in Pall. Camp. *tergiversatur tamen Fabius: deinde.* Gebh. Lectio a Rhenano damnata superest in Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed *tergiversatur tamen. Fabius deinde* in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. Neque aliter prisca edd. omnes usque ad Aldum, qui alteram lectionem subposuit. Ea vero in editis perstitit, quamvis interim veriore Rhenanus revocandam monuisset, usque dum Basileenses 1554. illa expuncta, meliora substituenti dicto audientes fuerint, et lectionem ab eo probatam receperint: nisi quod id ante etiam fecerit Vascos.

§ 12 *Deinde ad crescentem tumultum jam metu seditionis collega concedente]* Pal. 1. *deinde ad crescentem tumultum jam metu seditionis;* neque litera abit Pal. 3. non absurde, et, ut ingenue dicam, magis ad genium Livianum. Campanus edidit, *deinde accrescente tumultum jam metu seditionis:* nescio, an fretus, quos jactat, veteribus libris. Gebh. Duo Pall. *ad crescentem tumultum jam metu sed.* Quod considerandum. J. F. Gron. *Accrescente tumultum, jam metu sed.* ut Campan. vulgavit, ex libb. vett. de quo Gebhardus dubitabat, haustum esse, fidem faciunt Harl. 1. Gaertn. Latini Neap. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. quorum excerpta ita præferunt. Verbo 'accrescere' utitur Livius supra i. 54. 'Dictis factisque omni-

bus ad fallendum instructis vana accresceret fides.' At scopæ dissolutæ videntur *accrescente tumultu jam metu seditionis*, neque stilo Livii convenire. Quare eam scripturam spernendam puto. *Ad crescentem tumultum jam metu sed.* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Eandem lectionem probare videntur eodd. qui leviter mendosi præferunt *accrescentem tumultum, jam metu sed. concedente*, ut Klockian. et *accrescentem tumultum jam metu seditioni concedente*, ut Lipsiens. ubi *accrescentem*, pro *ad crescentem*, datum est eodem errore, quo *congratulatione* scriptum est, pro *cum gratulatione*. Vide ad IV. 24. § 7. *effertate*, pro *et feritate*. Vide ad XXXVIII. 49. § 4. *ad crescentem tumultu jam metum sed.* Palatinis duobus Gebhardi concinentes, præferunt Voss. 2. Leid. 1. et Port. Et ita in contextu edidit Aldus, ut et ipse hanc lectionem in Mss. suis invenisse debeat. Verum inter errata priorem reponendam monuit. Sed alteram veriore puto, quam Gronovius etiam, licet in notis considerandum esse dixerit, tamen in contextum recepit. 'Concedere ad crescentem metum' est propter crescentem metum, crescentis metus causa. Plin. Hist. Nat. VIII. 40. 'Adsidua rotata vertigine adflixit, ad casum ejus tellure concussa.' Frontin. Strateg. I. 5. ex. 16. 'Ad novitatem rei laxatis ordinibus.' III. 10. ex. 4. 'Ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit.' Panllo post *quum silentio classico fecissent* Gaertn. *tum silentio* Harl. 2. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa fin.

Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio] Pal. 1. *En. Manali*. Pal. 2. *consul Mulli*. Pal. 3. *Gn. Manli*. Camp. *Cn. Manli*. Andreas *Ego istos, Manli*. Gebh. Ut notis præscribitur, primum invenio in Froben. 1535. idque unus præfert Harl. 1. In antiquo-

ribus editis et in aliis scriptis varie ab operis peccatur. *Ego istos, consul Manli* Hav. *Ego istos Cons. Manli* Voss. 1. a m. pr. *Ego istos C. N. Manli* a m. sec. in marg. et in Lipsiens. *Ego istos Ga. Manli* Voss. 2. *Ego istos Cn. Manli* Leid. 1. *Ego istos Cn. Manlii* Port. *Ego istos Gn. Manli* Harl. 2. *Ego istos Cn. Manli* Leid. 2. et fragm. Hav. *Ego istos M. Manlium* Gaertn. Ex editis *Ego istos Manli* est in vetustissimis. Aldus deinde prænomine addito dedit *Ego istos Cn. Manli*. Sed, ut dictum, Frobenius demum recte *Ego istos Cn. Manli*. Similia monstra in hoc nomine data erant hoc lib. c. 43. in fine.

Velle ne scirem ipsi fecerunt] Ita priseæ edd. et Pal. 3. At Pal. 1. vitiose, *velle nescio me ipsi fecerunt*. Pal. 2. *velle nescirem me ipsi fec.* Gebh. *Vellem nescirem ipsi fec.* Flor. *Velle nescio me ipsi fec.* Voss. 2. *velle nescire me ipsi fec.* fragm. Hav. et Gaertn. *velle nescire met ipsi fec.* Hav. *velle nescire ipsi fec.* Port. *velle nescirem ipsi fec.* Harl. ambo. Ita alibi non raro *ne sciat et nesciat*, similiter *nee scit et nescit*, inter se commutantur. Vide, quæ notavi ad Sil. III. 143. et adde Bentl. ad Terent. Heaut. III. 1. 59. ac Oudendorp. ad Lucani v. 665. Fons erroris inde repetenda, quod olim voces continua serie scriptæ fuerint, quas postea secuti librarii recte distinguere non potuerunt.

§ 13 *Itaque certum atque decretum est*] *Ita certum atque decretum*, ultima voce omissa, Voss. 2. *Ita cert. atque decret.* et Lipsiens. *Ita cert. atque decret* Leid. 1. Harl. 2. Gaertn. et Port. Similiter etiam Aldus in libris suis reperisse videtur. Eam enim lectionem in contextum recepit. Postea tamen rectius inter errata monnit, *Itaque* præstare, idque recipiendum esse. Solent autem sæpe *itaque* et *ita* commisceri. Vide ad XXI. 53. § 7. Porro *Itaque certum decret. est* Leid.

2. sive ἀσυνδέτως accipienda sint *certum, decretum est*; sive *decretum* pro substantivo librarius habuerit. *Itaque cert. mihi atque decr. est* Hav. Sed illud mihi ex interpretatione natum puto. Sæpe enim ea vox in hac similibusque locutionibus subintelligenda lectori relinquitur. Cic. pro Rosc. Amer. c. 11. 'Certum est deliberatumque, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, verum etiam libenter, audacter, libereque dicere:' ubi 'certum deliberatumque' junguntur, ut hoc loco *certum atque decretum*. Virg. Ecl. 10. 52. 'Certum est, in silvis inter spelæa ferarum Malle pati.' Terent. Heaut. 11. 1. 56. 'Sumat, consumat, perdat; decretum est pati.' Mox, *ne dare signum, pro non dare sig.* Voss. 2. et Leid. 1.

Nisi victores se redituros ex hac pugna jurent] Non erat hic opus mutare lectionem scripti voluminis, quæ habet *jurant*. Præcedit enim aliud verbum 'Itaque certum atque decretum est.' *Rhen.* Pronomen *se* abest ab Harl. 2. Quod sæpe abesse supra notatum est ad 1. 23. § 5. Unus tamen codex, isque non optimus, consensu concordia reliquorum dissentientium ut cedat, æquum est. *Nisi vict. sedituros* Flor. a m. pr. *redituros* a m. sec. Præterea *jurant*, quod *Rhenanus* in suo reperit, est quoque in Flor. Leid. utroque, et Voss. 1. Quare eam lectionem recepi. Vide *Cortium* ad Plin. Ep. 11. 10.

Centurio erat M. Flucoleius] *Inde*, pro prænomine *Marcus*, habet Leid. 2. Nimirum pro litera *m*, qua prænomen illud notari solet, librarius exaratum esse credidit *in*. Solent autem *m* et *in* ob ductum similitudinem sæpe commutari. Vide ad Liv. xxxvi. 6. § 4. Alius deinde, addita superiori nota, dedit *in*, id est, *inde*. Voces autem *in* et *in*, sive *inde*, confundi infra videbimus ad x. 20. § 6. Peccatum est etiam in nomine pro-

prio minus obvio ac noto. Nam *Flucoleius* habet Lipsiens. *Flavo* ejus Leid. 1. *Famileius* Hav. *Centurio erat M. Flavo* ejus Flor. Mox *inter priores pugnae flagitator* Lipsiens. alibi sæpius in Mss. obvio errore. Vide ad xxxvii. 43. § 10.

Revertar ex acie. Si fallat Jorem patrem, Gradivumque Martem] Locus videbatur non bene habere. Sed est conversus sermo a secunda [immo a prima] persona in tertiam. Notandum autem est genus locutionis. Illud vero *Gradivum Martem* Servius in *Æneid.* 11. 35. interpretatur *θεοῦ-πορ Ἄρηα*, id est, exilientem in prælia. *Glar.* Non secus Pal. 3. editio princeps, atque Campani. Interim Pal. 1. *Si fallam*, Pal. 2. *Sin fallam*. Gebh. Genus loquendi, sive sermonis a prima in tertiam personam commutatio libris nonnullis displicuit, qui lectionem vulgatam propterea corruperunt. Certe in Hav. ut in Pal. 1. Gebhardus invenit, legitur *Si fallam*. Et ita m. sec. etiam emendatum est in fragm. Hav. Verum tum non convenit, quod mox sequitur, *invocat Deos*. Sed hic etiam in fragm. Hav. a m. eadem interpolatum legitur *invoco Deos*. Eadem, quæ in fragm. Hav. lectio exstat, etiam superest in Gaertn. nisi quod corruptius præferat *vallē*, pro *fallam*. Similia vero, ac de *Gradivo Marte*, Servius habet a Glareano laudatus, obcurrunt etiam apud Fest. in voc. 'Gradivus.'

§ 14 *Aliosque juratos invocat Deos*] Adulteratus locus est temeritate scoli ejuspiam. Neque enim simpliciter hic invocat Deos: nam sequitur, 'idem deinceps omnis exercitus in se quisque jurat.' Proinde castigandæ sunt hic vulgatæ edd. ad codicem Ms. qui sic habet: *Si fallat, Jorem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos*. Sensus est, iram Deorum Jovis et Martis sibi ipsi imprecatur, si fallat. Nunc apte collarebit sequens sententia, 'Idem-

que deinceps omnis exercitus in se quisque jurat.' *Rhen. Aliosque juratus invocat Deos* ita quoque sanum est, vel sanum videtur, ut nusquam vel una verruca inali appareat. Sed est in Buslidiano cod. saltem speciosior sententia. Sic enim legitur, *aliosque iratos invocat Deos*; nimirum, si fallat (quod præcessit) execratione se ipsum obligans, nisi victor e prælii regrediatur. *Nannius Miscell. v. 21.* Coloniensis liber habet *aliosque ultores invocat Deos*; quod probo. Sic enim supra bis locutus est Livius. Sed *iratos* legendum est ex *Plantii Amphitr. III. 2. 32.* 'Id ego si fallo, tum te, summe Jupiter, Quæso, Amphitruoni ut semper iratus sies.' *Livius III. 2.* 'Sin perjuria gaudeant, Diis magis iratis, quam hostibus, gesturos bellum.' *XXIII. 42.* 'Sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus.' *Klock. Aliosque iratos invocat Deos* invexit *Rhenanus*, in vitis omnibus libris, quorum *Pal. 1. 3.* et *Camp. ed. aliosque juratus invocat Deos*; *Pal. 2. aliosque juratib;* pessime vero editio prima *Andræe aliosque natos invocat Deos.* Lectionem priorem ex *Buslidiano* indicavit *Nannius Miscell. v. Gebh. Juratus invocat Deos Voss. 2.* et multæ veterum edd. *juratos invocat Deos Harl. 2.* *Port. Gaertn. Lipsiens. et Hav. aliosque ratos invocat Deos Leid. 1. aliosque ratos invocat Deos Harl. 1.* Sed 'iratus' ac 'ratus' etiam aliis locis culpa scribarum perperam confunduntur. Vide ad *III. 2. § 10.* Reliqui codd. *Flor. Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. nec non antiqui nonnulli typis descripti aliosque iratos invocat Deos*, nisi quod *Voss. 1. et Leid. 2.* ordine alio exhibeant *aliosque invocat Deos iratos.* Patet itaque, quam verum fuerit, quod *Gebhardus* suorum scriptura abreptus tradit, *iratos* a *Rhenano* invitis omnibus libris invecum esse, nisi omnium nomine tres *Palatinos*, quibus solis *Metis* usus est, indicaverit:

iratos autem omnino verum est. Ubi que enim in jurejurando 'iratos Deos' adprecabantur, nisi dictis starent, et fidem solverent; vel si quos execrarentur. *Liv. v. 11.* 'Pro certo se habere, neminem in concione stare, qui illo die non caput, domum, fortunasque *L. Virginii* ac *M. Sergii* sit execratus detestatusque. Minime convenire, quibus iratos quisque Deos precatus sit, in iis sua potestate, quum liceat et oporteat, non uti.' *Petron. in Satyr. c. 25.* 'Junonem meam iratam habeam, si umquam me meminerim virginem esse.' Plura vide apud *Brisson. de Formul. 1. p. m. 110. et 111.* 'iratus' autem et 'juratus' etiam mox commutantur verbis seqq.

Inde deinceps omnis exercitus in se quisque jurat] *Buslid. Item deinceps, &c.* Nescio quid melius: in æquilibrio mihi res pendere videtur. Nam *Inde deinceps* non plane illepidum. Significat enim postea per ordinem singulos in se diras concepisce, nisi victores redirent. *Item deinceps* exemplo alterius imitationem significat. *Nannius Miscell. v. 21.* Alii *Idem deinceps*, alii *Item deinceps.* Sed omnino legendum *Idem deinceps.* Festas in 'Præjurationes.' 'Præjurationes facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant. Post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, Idem in me:' ubi vide *Ursinum. Klock. Idem Nannius ibidem* volebat *Item* contra rationem, quia *Idem jurare* est eodem juramento se obligare ac devovere. Prima editio habet *Inde deinceps. Male. Gebh.* Omnes editi antiqui præferunt *Inde deinceps.* Quæ voces etiam alibi junctæ obcurrunt. Vide *h. lib. c. 47. § 11.* Aliter tamen *Livium* scripsisse, indicat consensus omnium codicum, quibus utor, qui hic præferunt *Idem*: quod præstare videtur. Ita enim exprimitur, quid juraverit exercitus, quum ceteroquin *jurat in se* non subficiat. Solent autem li-

brarii voces *idē* et *ide* commutare. Vide ad i. 19. § 7. Et hinc etiam ducit unici, qui a reliquis codd. in diversa abit, Msti lectio *Item deinceps*. Nam *item* et *idem*, præsertim si librarius voce præeuntem scribendo subsecutus sit, facillime inter se commutari potuerit. Vide ad Epit. Liv. lib. LXIX. Præterea *Idem deinde* unus Lipsiens. Sed *deinde* ex glossa natum videtur. Vide ad v. 17. § 4.

Juratis datur signum] *Iratis* præfert Leid. 2. sed errore librarii; a quo hominum genere voces 'iratus' et 'juratus' confundi, modo ad verba præced. dictum est. *Addatur* habuit fragm. Hav. a m. pr.

§ 15 *Nunc armatis sibi quisque lingua promptum hostem obferri*] In antiquo volumine est *nunc armati*; ubi subaudiri poterit verbum *jubent*. Rhen. Abest a Pal. 1. verbum *offerrī*: tamquam sit elegans aposiopesis, ira non suppetente verbis. Andreas porro edidit *nunc armato sibi*. Camp. *nunc armati*. Ille pejns. *Gebh.* *Nunc armati sibi quisque* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quod optimorum codicum fide præstare existimo. Reliqui præferunt *nunc armatis sibi*, quomodo et in suis invenisse videtur Aldus, qui ita primus edidit; quum priores, quas vidi, edd. haberent *nunc armato sibi*. In scriptura autem illa *armatis sibi* male prima litera vocis *sibi* adhæsit fini præcedentis. Id autem sæpissime in litera *s* accidisse videbimus ad XXVIII. 25. § 2. Tò *obferri* deest etiam in Voss. 2. quod negligentia dormitantis librarii adscribendum videtur. Ceterum *nunc armatis sibi quisque lingua sibi promptum* Harl. 2. Qua scriptura librarius indicare voluisse videtur, se τò *sibi* in variis codd. duobus locis positum invenisse.

§ 16 *Qua plebis, qua Patrum, eximia*] *Quia plebis, qua Patrum* Harl. 1. *qua plebis, quam Patrum* fragm. Hav. a m. pr. *tam plebis, quam Patrum* a m. sec. Et ita præferunt Voss. 2.

et Gaertn. *quam plebis, quam Patrum* Lipsiens. Reliqui, ut et omnes typis excusi, vulgatum servant. Et recte. Vide hoc cap. § 3.

Fabium nomen, Fabia gens maxime enituit] Duæ priores voces exsulant ab typis exaratis antiquioribus, quas primus recte addidit Aldus. Omnes certe nostri eas servant constanter. Supra hoc lib. c. 42. 'Invisum erat Fabium nomen plebi propter novissimum consulem:' et eodem cap. 'Fabium inde nomen ingens post tres continnos consulatus, unoque velut tenore omnes expertos tribuniciis certaminibus habitum.' c. seq. 'Ut decet proceres, ut Fabio nomine est dignum.' *Fabium nomen* sunt ipsi Fabii, quo sensu 'nomen Cæninum,' 'nomen Latinum,' 'nomen Volscum,' 'nomen Romanum,' pro Cæninensibus, Latinis, Volscis, Romanis, passim apud Livium occurrunt. Vide ad III. 8. § 10. Præterea vox *maxime* exsulat ab Harl. 1. Paulo post *civibus certaminibus* aperta librarii aberratione Lipsiens. a m. pr. pro quo recte deinde *civilibus* interpolatum est a m. sec. Deinde *alia pugna*, pro *illa pug.* Gaertn. Sæpius librarios has voces in vicem permiscuisse, infra docebimus ad XXXIII. 7. § 3.

Nec Veiens hostis Etruscaque legiones detractant] *Ne Veiens hostis* Leid. 1. et Harl. 2. Passim librarios voculas *ne* et *nec* confudisse, vel inde constat, quod innumeris locis *nec quidem*, pro *ne quidem*, dederint. Vide ad i. 10. § 3. Vide etiam Bentl. ad Hor. Sat. II. 3. 262. Præterea *Etruscaque legiones* Harl. 2. Tandem *detractant* Flor. et Leid. 2. Vide infra quæ notantur ad XXXIV. 15. § 9.

CAP. XLVI. § 1 *Non magis secum pugnaturus, quam pugnaverint cum Æquis*] Et hic est alter locus, in quo lapsus memoria Livium existimamus, nisi temporum injuria codicum fides fallat: quod equidem lectori judicandum relinquimus. Quamquam

si quis, pro *Æquis*, legat *Veientibus*, cum *Veientes* hic loquuntur, non video ut quadret. Sed omnino vel *Livius* videtur memoria lapsus, vel ex tribus jam dictis locis male habet, etiamsi *Dionysius* contrarium dicat. *Glar.* Et hic *Lorius* legendum monet *Veientibus*, falso, ut supra indicavi, fundamento. *Pal.* 1. ostendit quam *pugnaverint cum Æquis Etruscisque*. *Gebh.* Immo *Glareanus* potius colligit, ex tribus locis primum, qui occurrit c. 43. male habere, quæ dicto loco sententia fuerat *Signonii*, ubi eam mihi quoque veriore videri dixi. Ceterum τὸ *pugnaverint* omittitur in *Harl.* 1. Verbis autem proxime præcedd. *Prope certa spes erat Veis, non magis Lipsiens.*

Majus quoque aliquod, &c. haud desperandum esse] *Majus quod aliquod* *Harl.* 1. quod placere posset, modo etiam esset substitueretur τῷ *esse*. Verum non modo ingrata est repetitio *quod aliquod*, sed etiam reliquorum codicum in vulgatum conspiratio, receptam lectionem non mutandam esse, persuadet.

§ 2 *Non alio ante bello*] *Non alio bello ante* *Voss.* 1. et *Leid.* 2. *non ante alio bello* *Harl.* 2. *Paullo ante Res longe aliter evenit* alio ordine *Lipsiens.*

Hinc contumeliis hostes, hinc consules mora exacerbaverant] *Vir* doctus ad marginem edit. *Curionis hinc consulis mora* scribendum conjecit: *hinc consulum mora* est in *Lipsiensis* et *Port.* Verum omnes reliqui typis et manu descripti vulgatum tuerentur; et adprime convenit *contumeliis hostes, consules mora*. Illud *consulum* natum est ex male exposito compendio *cons.* quo ea vox perscribi solet. Vide ad x. 10. § 2. Præterea *exacerbaverant* *Flor.* et *Klockian.* sollempni et ubique in *Mss.* obvia commutatione literarum *v* et *b*.

Prælium iniit] *Pal.* 1. τῷ *gē*. Non sum *Ædipus*. *Gebh.* Omnes nostri

in receptam scripturam uno ore conspirant.

§ 3 *Vix explicandi ordinis spatium Etruscis fuit*] An non potius *ordines*? Sic 1. 27. de *Fufetio*: 'Fluctuansque animo, ut tereret tempus, ordines explicat.' III. 60. 'Nec omnes dum eductos, nec qui erant, satis explicatis ordinibus.' *J. F. Gron.* Omnes nostri lectionem, quæ vulgo circumfertur, præferunt; nisi quod *et vix explicandi ordinis* sit in *Voss.* 2. notis tamen, quæ indices esse solent, aliquid delendum esse, voci et subjectis. *Liv.* XXXVII. 29. 'Ita et explicuere ordinem primæ in conspectu prætoris, et coactum agmen ab *Rhodiis* est.' Verum ibi de classe sermo est, non de exercitu terrestri, qui ex variis militum ordinibus constat. *Doujatius*, quamvis fateatur, *Gronovium* non inmerito suspicari *ordines* reponendum esse, attamen etiam receptæ scripturæ patrociniū tentat, per 'ordinem' intelligens ordinationem, sive rationem, ac dispositionem totius prælii, verbum autem 'explicare' accipiens pro sequi atque implere, quod antea constitutum fuerat. Sed longe præstare judico, ut *Gronovii* conjectura probetur: tum quod 'explicare ordines,' 'agmen,' 'copias,' 'aciem,' usitatissimæ in re militari locutiones sint de expandenda acie, (vide ad XLIV. 28. § 5.) tum quod constructio 'explicandi ordines,' pro explicandorum ordinum, *Livio* frequens fuerit. Vide, quæ dicuntur ad XI. 49. § 1. Posses tamen etiam legere *explicandis ordinibus*. Et quidem, si ea conjectura non displicet, his gradibus lectionem, quæ nunc obtinet, ei subpositam esse censendum est, ut librarii primo dederint *ordinis pro ordinibus*, infinitis locis obvio errore. Vide ad XXI. 60. § 7. Eo peccato admissio, ut conveniret præcedens vox, proclive fuit *explicandis* mutare in *explicandi*. 'Explicandis ordinibus' autem capiendum erit eo-

dem modo, ut 'dividenda præda,' de quo actum ad l. 53. § 3. Denique 'spatium explicandis ordinibus' dictum erit eadem ratione, qua 'quære-re locum seditioni' III. 46. ubi hujus generis plura constipantur. Mox perperam *adjectus temere magis, quam missis Lipsiens.*

Pugna jam ad manus, &c.] Vetus lectio *pugna jam in manus, jam ad gladios.* Rhen. Ita quidem Campani ed. *pugna jam ad manus, jam ad gladios.* Sed Pall. 2. ac 3. et impressio prima *pugna jam in manus, jam ad gladios.* Parcins Pal. 1. *pugna jam in manus, ad gladios.* Gebh. Codex Borbetom. Flor. tres Pall. Voss. uterque, Helm. Rott. Andrea Romana (nam in aliis licet inde expressis jam mutatum est) *pugna jam in manus.* Et minime spernendum puto. Sall. Jug. c. 89. 'Sed consul, uti statuerat, oppida castellaque munita adire: partim vi, alia metu, aut præmia ostendendo avertere ab hostibus: ac primo mediocria (gerebat,) existumans Jugurtham ob suos tutandos in manus venturum; sed ubi illum procul abesse et aliis negotiis intentum accepit, majora et magis aspera aggredi tempus visum est: virgulis seclusi τὸ gerebat, quod ab indocto additum homine censeo; et mediocria enim et majora asperaque oppida et castella intelligo. Inf. idem c. 101. 'Ab jaculis eminus emissis corpora tegere, et, si qui in manus venerat, obtruncare.' Cæsar Belli Gall. II. 19. 'His facile pulsus et proturbatus, incredibili celeritate ad flumen decurrerunt, ut pene uno tempore et ad silvas, et in flumine, et jam in manibus nostris hostes viderentur: ubi τὸ nostris mihi juxta suspectum, ut deleri velim. Sic edendum fuit apud Tac. Hist. IV. 71. 'Ut ventum in manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur.' Vide Pichenam. Dictys Cretensis optimorum æmulus II. 32. 'At ubi in manus ventum est, cohor-

tati suos quisque, acie conflixere.' Virg. Æn. X. 280. 'In manibus Mars ipse, viri.' Et nostro lib. IV. 57. 'Quum tantum belli in manibus esset.' J. F. Gron. 'Ad manum venire' Livius supra dixit hoc lib. c. 30. 'Consul Romanus nec promovit aciem, nec clamorem reddi passus defixis pilis stare suos jussit: ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere.' Verum in eadem formulam loquendi Livius ubique cogi neque potest, neque etiam debet, præsertim ab alia parte stantibus Mss. libris. Illis autem, quos Gronovius aliique consuluerunt, accedunt omnes, quibus usus sum. Tac. Ann. II. 80. 'Ut venire in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur.' Dictys Cretens. II. 2. 'Statim, condensatis utrimque frontibus, vi magna concurrunt. Dein uti quisque in manus venerat, interficitur.' 'In manus venire,' 'in manibus esse' dicuntur qui tam prope accesserunt, ut fere manu tangi possint. Vide Lipsium Var. Lectt. III. 13. Quoniam autem ea, quæ in manus venerunt, in manibus sunt, ut plurimum etiam in alicujus potestate sint; hinc, 'in manus venire,' et 'in manibus esse' dicuntur quæ veniunt in potestatem, quæ sunt in potestate. Vide Nic. Heinsium ad Sil. Ital. XI. 163. Eleganter autem et ex more Liviano 'in manus,' 'ad gladios.' Solet enim Livius ita præpositiones variare. Vide ad VI. 28. § 3. Tandem *jam in manus, ad gladios, τῆ jam* posteriori loco omisso, unus Voss. 2. Reliqui eam vocem recte agnoscunt. Infra XXXVIII. 5. 'Jam munimentis, quibus sepienda urbs erat, jam operibus, quæ admove-re muris parabat, perfectis, quinque simul locis mœnia est adgressus.' Ovid. Epist. Her. II. 87. 'At si nostra tuo spumescant æquora remo, Jam mihi, jam dicar consuluisse

meis.' Vide plura similia ad Livii v. 35. § 4.

§ 4 *Spectaculo exemploque civibus erat*] *Exemploque fuit civibus* Leid. 2. et Voss. 1.

Tertio hic anno ante consul fuerat] Ultimam vocem neglexerunt librarii Voss. 1. et Leid. 2. Eam transponens fuerat consul exhibet Gaertn.

Principem in confertos Veientes euntem] *Inter confectos* Harl. 2. Vide ad Liv. XXXVIII. 57. § 6. Tum *venientes Veientes* Voss. 2. Sed librarius, quum forte *venientes* in contextu, *Vehientes* in margine emendatum reperisset, verioris lectionis incertum utramque expressit, ut sæpe hominum indoctum hoc genus olim facere solebat. Vide quæ notantur ad III. 44. § 4. Certe *in confertos venientes euntem* præfert Gaertn. *venientes* autem, pro *Veientes*, alibi etiam eorundem errore in Mss. superest. Vide ad I. 15. § 3. Vide etiam ad IV. 52. § 7.

Tuscus incautum inter multas versantem] *Etruscus* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad cap. seq. § 6. Deinde *versantes* perperam iidem libri cum Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad IV. 44. § 5. Mox *per pectus figit* Lipsiens. pro *per p. transfigit*. Male. Vide ad I. 26. § 3.

Telo extracto præceps Fabius in vulnus abiit] Vett. codices *abiit*. Sigon. Quam lectionem ex suo cod. produxerat, postea omnibus vulgatis libris propagatam, Sigonius; eam quoque retinet Pal. 2. ætate et bonitate nihil distans Sigoniano codice. Sed contra editiones Andreae et Campani, deinde Pall. 1. ac 3. *præceps Fab. in vul. ab.* Quod rectissime editioni suæ redonavit de literis extra aleam optime meritis Gruterus noster. *Gebh. Præceps abiit* non minus recte dicitur, quam ap. Catull. carm. 17. 'Quendam municipem meum de tuo volo ponte Ire præcipitem in lutum per caputque pedesque.' Et ap. Sueton. in Calig. c. 35. 'Ut calcata lacinia

toga præceps per gradus iret:' ubi non putem substituendum *rueret*, quasi parum Latine dicitur *præceps iret*, quod dicit Sallustius etiam ita, etsi per tropum, in Cat. c. 25. 'Luxuria atque inopia præceps abierat.' et c. 37. 'Sed uruana plebes ea vero præceps ierat multis de causis.' Vide Gronov. supra ad c. 27. § 3. *Duk. Telo exacto* Leid. 2. quod foret coniecto ac penitus acto telo. Vide quæ notantur ad Sillii I. 307. et 642. At potius sensus est, Fabium, quum Tuscus gladium ex vulnere extraxisset, pronum in pectus letali plaga percussum cecidisse. Servandum itaque *telo extracto*, pro quo librarius *t. exacto* dederat errore, qui et alibi in Mss. obvius est. Vide quæ notantur ad Liv. XXI. 18. § 9. Tum *princeps Fabius* Lipsiens. et Hav. Cuius peccati alia exempla vide ad XXI. 18. § 9. Denique *in vulnus obiit* Port. m. sec. et Hav. eodem lapsu, quo 'abortus' et 'obortus' commutari vidimus ad h. lib. c. 37. § 9. Recte etiam Doujatius vulgatum *præceps in vulnus abiit* contra Sigonium tuetur, docens Livium velle, Fabium pronum cecidisse ex equo, et in pectus cornuisse, in quo mortiferum vulnus acceperat. Suam vim verbo *abiit* inesse, eoque inpetum notari, quo Fabius in terram decidit, monuit Burmann. pluribusque illustravit ad Quinctil. Declam. IX. 5. ubi ex Statio Thebaid. IV. 463. 'cadere in vulnus' laudavit, ut hoc loco 'abire in vulnus.' Similiter 'prolabi in vulnus' Livius supra dixit I. 58. 'Cultrum, quem sub veste abditum habebat, eum in corde defigit: prolapsaque in vulnus, moribunda cecidit.'

§ 5 *Cedebatque inde Romanus*] *Cedebat inde Romanus*, particula connectente ommissa, edd. principes usque ad Aldum, qui primus eam adiecit. Eandem etiam agnoscunt omnes, quibus utor, codd. solo excepto Port. a quo itidem exsulat.

Quum *M. Fabius consul transiit* *jacens corpus*] Pall. 1. 3. et Camp. *transiivit*. Pal. 2. *transiuit*. Gebh. Tum *M. Fabius* Lipsiens. et Gaertn. sollemni errore scribarum. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde vox *consul* deficit in Leid. 2. Tum *transiivit* etiam Voss. 2. Leid. ambo, Port. et fragm. Hav. neque aliter in margine Voss. 1. quum in ipso contextu exaratum foret *transiit*, quemadmodum etiam præfert Gaertn. Omnes etiam edd. *transiuit* exhibent, usque ad eam, quam Jac. Gronovius procuravit, in quam *transiuit* recepit: id vero servat Flor. Harl. ambo, Klockian. Lipsiens. et Hav. Vide hoc lib. c. 10. § 11. Præterea *corpus jacens* Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Adeo ignavissimos hostes, &c. per quos jurastis] Omnia hæc verba negligentia librarii omittebantur in Lipsiens. *adeone ignavissimos hostes magis timetis* servat Gaertn. Paulo ante *hoc juratis, pro hoc jurastis*, habet Harl. 1.

§ 6 *At ego injuratus aut victor revertar*] Dionysius IX. p. 567. ait, etiam consules jurasse. *Glar.*

Q. Fabi, dñicans cadam] *Hic dimicans, Q. Fabi, cadam* Harl. 2.

Consuli tum K. Fabius prioris anni consul] In scripto codice est *Gaius Fabius*. Rhen. Legendum *Cæso Fabius*, non *C. Fabius*, ut perperam quidam habent codd. Fuere autem tres Fabii M. Q. ac Cæso fratres, quorum hic septem consulatus ordine fuerunt. *Glar.* Assentior Glareano, hanc esse veram lectionem, stabilitam a Pal. 1. Nec me movet hic auctoritas Pal. tertii, experimentis *Gaius Fabius*: multo minus Pal. sec. *Andrææ* ac Camp. editiones *C. Fabius*. Gebh. *Græus Fabius* Harl. 1. *Grævis Fabius* Lipsiens. *Grævus Fabius* Voss. 1. Sed literæ secundæ prioris vocis subjicitur nota, qua librarius eam delenda

Delph. et Var. Clas.

dam innuit, ut sit *Gaius Fabius*. *Gaius Fabius* præferunt etiam Flor. Leid. ambo, Port. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. sec. emendatur *Cuius Fabius*. Sed *C. Fabius* Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et N. C. vel *G. Fabius* edd. antt. usque ad Moguntinam, quæ prima vulgavit *Cæso Fabius*. Et ita habuit Voss. 2. et in fragm. Hav. a m. tertia ac nupera inter versus adscriptum est: quæ vera est scriptura, ut viri docti monuerunt. Alibi sæpe prænomina *Cæso*, quod unica litera *K* notari solet, et *Gaius* vel *Caius* inter se commutari solent. Vide ad II. 43. § 1.

Consul, Verbisne istis, frater, ut pugnent, te impetraturum credis] *Consul inquit, verbisne* Harl. 2. Male. Sæpe enim vel hoc vel simile ejusdemque potestatis verbum a Livio aliisque scriptoribus omitti solet. Vide ad XXIII. 45. § 6. Deinde *verbisne istis fratri ut pugnent* Hav. *verbisne istis fructus, ut pugnent* Leid. 2. Tum *te impetratum credis* Harl. 1. Denique omnia hæc *impetraturum credis? Dii impetrabunt per quos negligentia librarii omittuntur* in Voss. 2.

§ 7 *Ut Fabio nomine est dignum*] *Ut Fabio est nomine dignum* Hav. Mox idem codex male neglexit *τὸ animos*. *Accedamus* autem, pro *accendantus*, ostentat Gaertn. qui error et alibi in Mss. committi solet. Vide ad XXIII. 46. § 2.

Sic in primum infestis hastis provolant duo Fabii] Pal. 1. *Sic primum infestis hastis*. Gebh. *Sic primum* Voss. 2. Port. a m. sec. et Hav. Et ita etiam præfert Mediolan. ed. 1505. Male. Est enim Livio frequens *in primum, in primo*. Vide J. F. Gron. ad Liv. x. 14. § 17. *In primum infestos hostes* Flor. a m. pr. *in infensos hostes* a m. sec. *infensis hastis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Sed præstat vulgatum *infestis hastis*. Supra hoc lib.

Livius.

19 E

c. 19. 'Tantaque vis infestis venientium hastis fuit, ut brachium Æbutio tractum sit, Mamilio pectus percussum.' c. 20. 'Subdit calcaria equo, et Tarquinium infesto spiculo petit:' ubi unus etiam codex male *infenso spiculo*. iv. 19. 'Calcaribus subditis infesta cuspide in unum fertur hostem.' viii. 7. 'Quum infestis cuspidibus concurrissent, Manlii cuspis super galeam hostis, Mettii trans cervicem equi elapsus est.' ix. 22. 'In quem, insignem inter suos, cientem pugnam, magister equitum Romanus infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo præcipitaret.' x. 28. 'Inferensque se ipse infestis telis est interfectus.' Silius Ital. xii. 565. 'clausas nunc cuspidem pulsat infesta portas.' Ovid. Epist. Heroid. v. 91. 'Tyndaris infestis fugitiva repositur armis.' Ita 'signa infesta' sæpissime apud Nostrium; ut vii. 37. 'Postquam nemo obvius ibat, infestis signis ad castra hostium succedit.' xxxviii. 3. 'Eademque porta signa infesta in hostem inlata.' xxxxi. 25. 'Quum lucis principio signis infestis ad subjectum arcis forum vaderet.' xxxiv. 4. 'Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis inlata sunt huic urbi.' xxxvii. 18. 'Ad Elæam primo infestis signis accessit.' Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 60. Solent autem passim 'infensus' et 'infestus' a librariis commutari. Vide superius notata ad Liv. ii. 20. § 3. et c. 39. § 7. iv. 10. § 3. ix. 38. § 11. xxxiii. 46. § 2. xxxv. 25. § 3. et alibi. Etiam Burmann. ad Nason. Ib. 471. Mox *secum moverunt* alio ordine Hav.

CAP. XLVII. § 1 *In altero cornu Cn. Manlius consul*] Exemplar vetustum ter habet *Manlius*; semel *Manilius*. Rhen. Solus *Cn. Manlius* habet ex Mss. Pal. 2. Pal. 1. *in cornu altero Manilius*. Infra autem, ut Pal. 3. *Manilius*. Edd. assentiuntur Rhe-nano. Gebh. *In cornu altero* Leid.

ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. *In cornu altera* Flor. a m. pr. *in cor. alteram* a m. sec. Deinde *in Cn. Manlius consul* Leid. 1. *manibus Cn. Manlius consul* Voss. 2. priori voci tamen additis notis, quæ indices esse solent, librarios eam deletam velle. *G. n. Manlius consul* Lipsiens. *Cn. Manlius consul* Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. *Cn. Manilius consul* fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 43. § 11. et infra aliquoties hoc capite: etiam viros doctos ad Frontini ii. 6. ex. 7.

Pugnam ciebat] *Pugnam agebat* Voss. 1. et Leid. 2. Ita xxii. 9. 'Levibus præliis cum Gallis actis, et uno oppido ignobili expugnato, postquam de collegæ exercitusque cæde audivit.' Ita 'agere bella,' 'prælia,' infra inlustrantur ad Liv. Epit. lib. xlix. Reliquis tamen in vulgatum conspirantibus, nihil innovandum arbitror. Non modo enim mox sequitur 'jam velut fusos agentem hostes,' sed 'ciere pugnam' Livio etiam frequens et usitatum passim est, æque atque aliis scriptoribus. Supra i. 12. 'Principes utrimque pugnam ciebant, ab Sabinis Mettus Curtius, ab Romanis Hostus Hostilius.' iii. 18. 'P. Valerius, inter primores pugnam ciens, interficitur.' v. 37. 'Invisitato atque inaudito hoste ab oceano terrarumque ultimis oris bellum ciens.' ix. 22. 'In quem, insignem inter suos, cientem pugnam permisit equum.' x. 28. 'Iterum longius evectos, et jam inter media equitum agmina prælium cientes, novum pugnae conterruit genus:' et sæpe alibi. Silius Ital. perpetuus Livii imitator, in hac locutione multus est. xiv. 31. 'ast eadem, quum bella cietet, Portus æquoreis sueta insignire tropæis.' Ubi plura exempla laudantur. Justin. ii. 12. 'Inter primos duces bellum acerrime ciebat:' et ita alii passim.

§ 2 *Ut altero in cornu Q. Fabium, sic in hoc ipsum consulem Mantium*]

Vl' altero in cornu Leid. 1. *et altero in cornu* Hav. et Lipsiens. *uter altero in cornu* Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 31. § 5. et Burmann. ad Quinctil. Declam. xvi. 8. *ut altero cornu*, ommissa præpositione, prisca edd. quam primus Aldus restituit. Cum Aldo autem stant omnes scripti. Tum sic omittitur in Leid. 1. qui etiam *ũ*, id est, *inde*, pro *in*, præfert. De quo errore vide ad x. 20. § 6. Præterea hoc ipso Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Denique *Mamilium* Voss. 2. et fragm. Hav. *Manilium* Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad § 1.

Jam velut fusos agentem] *Jam ut veluti fusos* Harl. 2. *jam velut jam fusos* Leid. 2.

Et in pigre milites secuti sunt; et, ut ille] *Tò et* priori loco omittit Hav. Non recte. Vide ad c. 44. § 5. *et utcumque ille* præfert Gaertn. *secuti sunt, protinusque ut ille* Lipsiens.

§ 3 *Cessissentque loco*] *Concessissentque loco* Harl. 1. Sæpe 'concedere' pro *cedere* usurpatur. Liv. supra hoc lib. c. 45. 'Fabius deinde, ad crescentem tumultu jam metum seditionis collega concedente, cum silentium classico fecisset.' Vide Burm. ad Gratii Cyneg. vs. 192. et Cort. ad Sall. Jug. c. 11. et c. 14. § 24. Hic tamen reliquorum constans consensus suadet, ut vulgatum *cessissent* præferam. 'Cedere loco' autem, ut, 'cedere pugna,' de quo vide Gronov. ad h. lib. cap. 10. § 5. Præterea *cessissent quoque loco* Voss. 1. et Leid. 2. obvio sæpissime errore. Ita vulgo supra editur c. 40. 'Monumento quoque quod esset, templum Fortunæ Muliebris ædificatum dedicatumque est:' ubi recte J. F. Gron. *monumentoque quod esset* scribendum conjecit. Multa alia similis erroris exempla notantur ad v. 27. § 1. Mox ordine inverso *ni alter consul* Harl. 2.

Citato equo advectus] Pal. 2. *citato equo aductus*. Gebh. Librarius vide-

tur voluisse *adductus*. Alibi sæpe hæc vocabula permutantur. Vide ad xxvii. 38. § 12. Sed nihil mutandum. Cic. de Divin. 1. 28. 'Equo advectus ad quamdam magni fluminis ripam.'

Vivere clamitans collegam, &c. rem inclinatum sustinisset] *Collega* Harl. 1. Deinde *rem militarem inclin.* Voss. 1. et Leid. 2. malo librariorum errore. Tandem *victorem effuso altero cornu* prima edd. cujus loco Fioben. 1535. *fuso altero cornu* substituit, quod servant omnes codd. et recte. Vide quæ notantur ad xli. 7. § 10.

§ 4 *Manlius quoque ad restituendam aciem se ipse coram offert*] *Mallius* Voss. 1. *Mamilius* Voss. 2. et fragm. Hav. *Manilius* Leid. 2. Lipsiens. et Hav. *Maniliusque ad restituendam* Gaertn. Vide ad § 1. hujus cap. Præterea *ad restituendum aciem* Leid. 2. Vide ad xl. 49. § 1.

Simul et vanior jam erat hostium acies] Ant. Perizonius in margine Livii monuit, vix dubium esse, quin *rarior*, pro *vanior*, scripserit Livius. Clarissimus filius ejus adjecit huic conjecturæ firmandæ locum infra c. 50. 'Quamquam rara hostium adparebant arma.' Vindicandæ deinde vulgatæ lectioni locum ex i. 8. 'Ne vana Urbis magnitudo esset.' Mihi tamen *rarior* non displiceret, si codd. accederent. Nam optimi ita passim loquuntur. Tac. Hist. iii. 25. 'Rariore jam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, suis quemque inpetus vel pavor contraheret, didiceretve.' Frontin. iii. 10. ex. 4. 'Ut Saguntinos eliceret, rara acie ad muros accedens.' c. 17. ex. 1. 'Veniente ad obsidionem Hasdrubale, raros ex industria in muris posuerunt defensores.' 'Rarus' autem hoc sensu obponitur τῶν 'confertus,' vel 'densus.' Liv. xxiiii. 27. 'Rari in confertus inlati.' ix. 27. 'Extra pars, qua et Samnites raris ordinibus constiterant, latius patefacta stetit. Sinistris, præterquam quod densiores steterant,

additæ vires.' Cæsar Bell. Gall. v. 16. 'Accedebat hinc, ut numquam conferti, sed rari magnisque intervallis, præliarentur:' etiam τῶν σπῖσιν. Colum. ii. 9. 'Prima sementis rarius serere permittit, novissima spissius postulat.' Hoc sensu retia vocantur 'rara' apud Virg. Æn. iv. 131. 'Retia rara, plagæ, lato venabula ferro.' Horat. Ep. ii. 33. 'Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos.' Claudian. de Laudib. Stilic. iii. 292. 'Opis frenâ tenet: fert retia rara Lycaste, Auratasque plagas.' 'Raris nodis contexta' vocat Nemes. in Cyneg. vs. 300. 'Atque plagas, longoque meantia retia tractu Addiscant raris semper contexere nodis.' His opponuntur 'densæ plagæ' apud Hor. Od. iii. 5. 31. 'Si pugnat extricata densis Cerva plagis, erit ille fortis, Qui perfidis se credidit hostibus.' Quomodo etiam 'rarus' et 'densus' opponuntur apud Colum. ii. 9. 'Ubi ex uno semine pluribus culmis fruticavit, etiam ex rara segete densam facit.' Sed vulgatum servo propter eodd. auctoritatem. Curtius iv. 14. 'Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam et exhaustam:' et superius eodem cap. 'Contemserat paucitatem hostis, vanam aciem esse, extentis cornibus, ratus:' ubi etiam viri docti *raran aciem* scribendum conjiciunt. *Vanior tam erat* Flor. a m. pr. *tum erat* a m. sec.

§ 5 *Dum prædæ magis, quam pugna memores, tererent tempus*] Scribendum *cum prædæ*. Nam si malis illud, *terunt* faciendum: ut paullo ante, 'Dum mittunt ad castra oppugnanda.' Simile vitium x. 18. 'Dum ea in Sannio cujuscumque ductu auspicioque gererentur:' lege *Cum*, aut *Dum geruntur*. J. F. Gron. *Dum tererent* Leid. 1. pr. *dum terēt* Port. *dum terunt* Hearnii Oxon. L. 2. Quomodo Gronovius recte scribendum conjecit. Vide quæ supra notantur

ad i. 40. § 7. Et hanc lectionem recepi. Præterea *corpus*, pro *tempus*, Voss. 1. a m. pr. Paullo ante *Inde haud magno*, pro *In quæ haud magno*, Klockian.

Sustinere non potuerant] *Non poterant* Leid. 1. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav.

Missis ad consules nunciis, quo loco res essent, conglobati] *Missis nunciis ad consules*, alio ordine verborum, Harl. 2. Deinde *quo loco res erat* Hav. *quo loco res esse* Leid. 2. *quo loco res esset* Voss. 2. et Harl. 2. et *esset et essent* ferri potest. Supra i. 32. 'Mortuo Tullo, res, ut institutum jam inde ab initio erat, ad Patres redierat.' ii. 48. 'Res proxime formam latrocinii venerat.' iv. 6. 'Quum in concionem et consules processissent, et res a perpetuis orationibus in altercationem vertisset:' ubi tamen quidam, sed levioris fidei, codices *vertissent*, aut *renissent*. Et infra eodem cap. 'Per hæc consilia eo deducta res est.' xxxvii. 49. 'Eo, vetera et oblitterata repetendo, rem adduxerunt, ut haud paullo plurium maleficiorum gentis, quam beneficiorum, memoria subiret animos Patrum.' Virg. Æn. ii. 322. 'Quo res summa loco, Panthen? quam prendimus arcem?' Hor. Epist. i. 12. 25. 'Nec tamen ignoras, quo sit Romana loco res.' Contra hoc lib. cap. 63. 'Fugaque in urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimam acti:' ubi etiam quidam codd. *res erat*. Vide quæ ibi notantur. vii. 14. 'Jamque haud procul justo prælio res erant:' ubi quoque nonnulla notantur. c. 35. 'In eo enim loco res sunt nostræ, ut vobis ego magis necessitatis vestræ index, quam consilii auctor sim.' x. 33. 'Quarum rerum fama, tumultuosior etiam, quam res erant, perlata Romam:' et sæpe alibi. Quum itaque optimi codd. uno consensu vulgatum *essent* servent, nihil etiam mutandum est. Præterea una voce auctior Harl. 2. *quo loco res esset*, sig-

nificabant, conglobati. Male. Sall. Cat. c. 57. 'Sed postquam in castra nuncios pervenit, Romæ conjurationem patefactam, de Lentulo, Cethego, ceteris, quos supra memoravi, supplicium sumtum.' Liv. xxxviii. 1. 'Remissique nuncii ab eo ad principes Argithicam, si popularium animos satis perspectos haberet, inpetrato ab Ætolis auxilio, in Athamaniam se venturum.' Ita enim ex Mognnt. cod. legendum ibi moneho, et pluribus exemplis locutionem inlustrabo.

Et sua sponte praelium ipsi renorant] Exemplar vetustum habet, et sua sponte ipsi prael. ren. Rhen. Alio ordine, indicavit et Rhenanus, Pall. triga, ipsi prael. ren. Gebh. *Ipsi prael. ren.* etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Quorum auctoritate ita edidi.

§ 6 *Et Manlius consul... milite obposito*] *Et Manlius* Leid. 2. Gaertn. et Hav. et *Mallius* Voss. 1. et *Mamilius* Voss. 2. et fragm. Hav. quod his iterum verbis desinit, et demum incipit c. 55. § 1. Vide hoc cap. § 1. Mox *milite apposito* Flor. et Gaertn. qui error in scriptis frequens est. Vide hoc lib. ad c. 61. § 1. Hic nihil mutandum est. Vide ad xxiii. 29. § 4. Deinde *viam hostibus clausurat*, ordine vocabulorum mutato, Leid. 2. *via clausa erat* Flor.

Et desperatio Tuscis rabiem magis] *Etruscis magis rabiem* Hav. *Tuscus et Etruscus* passim in Mss. commutantur. Vide ad ii. 7. § 2. c. 46. § 4. c. 48. § 7. c. 52. § 7. c. 53. § 3. v. 5. § 11. c. 34. § 9. c. 35. § 4. et multis aliis locis. Neque ordo vocabulorum receptus displicet. Modo hoc capite præcessit, 'Prædæ magis, quam pugnae, memores terunt tempus:' et cap. proximo sequitur: 'Non Patrum magis, quam plebis, studio K. Fabius cum T. Virginio consul factus:' eodem cap. 'Veiens hostis, assiduus magis, quam gravis:'

adhuc eodem cap. 'Assiduo magis, quam magno præsidio, bellum Veiens eget.' Et infinitis locis. Mox in eodem Hav. omittitur vocula *quam*.

Quacumque exitum ostenderet spes, vano uliquoties inpetu issent] *Vox exitum deficit* in Gaertn. Tum *ostendet* præfert Harl. 2. Verum quum olim *ostend'et* scriptum fuisset; neglecta nota, inde postea errore amanuensis factum est *ostendet*: quales errores innumeris locis, partim supra, partim infra, obcurrunt. Vide ad c. 56. § 7. Deinde *vano impetu aliquoties* alio ordine idem Harl. 2. qui etiam *ivissent*, pro *issent*, legit. Male. Amat enim Livius præteritum hujus verbi per contractionem efferre. Vide ad xxviii. 38. § 10.

Globus juvenum unus in ipsum consulem insignem armis invadit] Delenda præpositio *in*, et auctoritate Pall. 1. ac 2. deinde Campanianæ ed. legendum, *globus juv. unus ips. cons. insignem*. Gebh. *Vox unus*, quæ ab antiquioribus edd. aherat, addita est ab Aldo, cum quo faciunt omnes, quibus utor, codd. Præterea *in ipsum consulem invasit* Voss. 1. et Leid. 2. *ipsum consulem invadit*, ommissa præpositione, apud me Hav. et Gaertn. Et ita Livius quidem loquitur. Quum tamen voculam illam reliqui omnes agnoscant, nollem Gebhardum eam suorum Mss. auctoritate deleri jussisse. Passim enim Livius etiam hanc constructionem adhibet. xxvii. 42. 'In transversa latera invaserant cohortes, secundis collibus via nuda ac facili decurrentes.' xxviii. 29. 'Nec major in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes, invasit.' Ita supra quidam codd. habent hoc lib. c. 34. 'Aliud multo gravius malum in civitatem invasit:' ubi tamen vulgatum præferendum esse dixi. Apud Ciceronem constructio illa longe frequentissima est. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. xvi. 12. Apud Sall. etiam obcurrit in Jug. c. 32.

‘Tanta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes, invaserat:’ ubi pariter viri docti in nonnullis Mss. τδ in omitti docuerunt. Sed Curtius ‘invadere in animos’ eadem ratione dictum docet, quæ ‘in urbem inire,’ similiaque alia. Et solitum fuisse Livium præpositionem, quæ in verbo composito inest, iterare, supra dictum est ad Præfat. § 11. Τδ in, sive ἴ, interceptat prima litera vocis seq. Vide infra ad Ep. Liv. lib. LXXXV. Denique τδ armis non recte exsulat a Voss. 2.

§ 7 *Prima excepta a circumstantibus tela]* *Primum* Hav. et Lipsiens. quorum prior etiam *accepta*. Alterum præstat. Petron. Satyr. c. 1. ‘Hæc vulnera pro libertate publica excepti.’ Liv. XLV. 39. ‘Insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo.’ Auctor Epit. Liv. lib. CXXIX. ‘L. Pansa, e vulnere, quod in adverso prælio exceperat, defunctus, in campo Martio sepultus est.’ Solent autem infinitis locis ‘accipere’ et ‘excipere’ commutari. Vide Burm. ad Nason. Fast. II. 787. Alia exempla occurrunt supra ad I. 60. § 2. ad IV. 43. § 9. et passim. Mox dictio *tela* omittitur in Leid. 1.

Sustineri deinde vis nequirit] Ita primus edidit Clericus, nisi quod eandem scripturam etiam in Basil. 1554. repererim. In reliquis omnibus constanter legitur *nequit*. Sed Mss. variant. *Sustineri deinde visne inquit* est in Leid. 1. *sustineri deinde vis ne quid* in Leid. 2. quæ lectiones, licet aperte mendosæ, tamen duent ad receptum in plerisque *nequit*. *Sustineri deinde vim nequivit* Port. *sustineri deinde vis nequid* Flor. *sustineri deinde vis nequidem quirit* Hav. *sustineri deinde vis nequit inquit* Gaertn. Et ita Lipsiens. etiam, in quo tamen τδ *inquit* mox ab eadem manu expunctum est. Ex reliquis autem nihil notatum video in excerptis meis,

ut omnes alii eodd. vulgatum servasse videantur. In uno tamen Harl. 1. *nequirit* fuisse suspicio est. Plurium itaque auctoritatem secutus pristinam lectionem *nequit* revocavi. Pari modo fere variant librarii XXXIX. 32. § 11.

Consul mortifero vulnere ictus cadit] Vet. lib. *Demum consul*. Sigon. *Demum consul* unus Hearnii Oxoniensis B. quod Sigonius etiam in contextum recepit. Sed inprobat Gron. vulgatum defendens, ad Liv. XXXVII. 20. § 7. ac docens, illud *Demum* adscitum fuisse ab illis, qui non capebant genium stili Liviani. Certe τδ *Demum* in nullo eorum, quos consului, obvium fuit. Præterea *vulnere mortifero* Harl. Denique τδ *ictus* exsulat ab Hav. Sed male. *Ictus cadit*, ut supra I. 7. ‘Ibi in turba ictus Remus cecidit.’ *Jeetus*, pro *ictus*, præfert Lipsiens.

Tuscis crescit audacia] *Etruscis* Hav. Vide hoc cap. § 6. Frontinus historiam hanc referens II. 6. ex. 7. bis voce *Etrusci* usus est.

§ 8 *Romanos terror per tota castra trepidos agit]* Pal. 1. *Rom. per tota castra terror trep. agit*. Gebh. Nostri omnes in ordinem, qui vulgo exstat, conspirant.

Et ad extrema ventum foret] *Ad externa* Leid. 2. librorum lapsu. Alibi ita sæpe peccatur. Vide ad XXXIV. 25. § 6. Deinde *perventum foret* Harl. 2. Mox *ni leg. capto corp.* Lipsiens. Harl. 2. Port. et Hav. infinitis locis obvio errore. Vide ad VI. 23. § 5. *ni legato consulis capto corpore* Harl. 1.

§ 9 *Ea erumpunt, consternatoque agmine abeunt]* Pal. 1. *consternatique*. Gebh. *Ea irrumpunt* Voss. 2. *Ea rumpunt* Leid. 2. Hinc *consternaque* Voss. 2. *conservatoque agmine* Gaertn. Tum *inciderunt*, pro *incidunt*, Hav. Vide ad X. 12. § 4. Mox τδ iterum deest in Lipsiens. qui idem etiam præfert in verbis seqq. *fusi*

cessique passim a m. pr. Sed vulgatum ordinem manus altera revocavit.

Victoria egregie parta] Pall. atque edd. nostræ *Victoria egregia parta*. Gebh. Lege cum o. vet. *egregia*. Lib. ix. c. 28. 'Consules, egregia victoria parta, protinus inde ad Bovianum oppugnandum legiones ducunt.' J. F. Gron. *Victoria parata*, pro *v. parta*, omissa etiam voce media, Leid. 2. frequentissimo in codd. scriptis errore. Vide ad v. 6. § 1. Omnes reliqui codd. illud *egregia*, a Gebhardo et Gronovio restitutum, servant. Neque aliter est in vetustioribus excusis. Froben. demum a. 1535. *egregie* reposuit.

Tristis tamen duobus tam claris funeribus] *Tristis mestus tamen duob. tam claris fun. rediit* Harl. 2. errore scribæ librarii, qui duplicem lectionem junxit.

§ 10 *Itaque consul, decernente senatu]* *Ita*, pro *Itaque*, Port. Vide ad Liv. xxi. 53. § 7. Deinde *consuli decernente senatu* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Quod peccatum ex non recte intellecta nota cõs. natum videtur. Vide ad x. 10. § 2.

Triumphare possit pro eximia eo bello opera, facile passurum] Sola Campani ed. patrociniatur huic lectioni. Andree prima cum Pall. 1. ac 3. in diversum eunte, pro *eximia belli opera*. Pal. 2. quamquam sinistra liberalitate correctorum, ingerit, pro *ex. ejus belli opera facile se pass.* Gebh. Duo Pall. Andree Romana, et complures edd. pro *eximia belli opera*. Pall. 3. *ejus belli*. Liv. III. 9. 'Secundæ belli res extemplo urbanos motus excitaverunt.' Alterum edidit Campanus, et exstat in Voss. 1. Buslid. et Chifl. Flor. antiquissimus, pro *exim. æque bello*. Inde utrumque propagatum. J. F. Gron. Pro *eximia belli opera* Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. pro *eximia eo bello opera* Voss. 1.

et Leid. ambo, quorum auctoritas mihi gravior est. Non aliter fere etiam est in Harl. 1. nisi quod ordine inmutato exhibeatur *triumphare proximia possit eo bello opera*. Deinde *se passurum*, pro *facile passurum*, edd. principes. Primus Aldus, a quo etiam illud *eo bello profectum*, subponit *facile passurum*, consentientibus omnibus membranarum.

Se, familia funesta Q. Fabii fratris morte, republica ex parte orba] Probe. Nihilominus Pal. 2. *orbata*. Gebh. *Sed familia* Voss. 2. Deinde *orbata* Harl. 2. et Hav. Male. Liv. xxvii. c. 33. 'Duo consules, sine memorando prælio interfecti, velut orbam rempublicam reliquerant.' Cic. post Redit. ad Quirit. c. 5. 'Orba respublica consulis fidem, tamquam legitimi tutoris, inploravit.' Justin. xxi. 4. 'Ut, poculis veneno infectis, secretius senatum et sine arbitris interficeret, orbamque rempublicam facilius invaderet.' *Orbata*, pro *orba*, est ex genere illorum errorum, de quibus agitur ad x. 37. § 2. Mox etiam *omisso*, pro *amisso*, Harl. 1. *amissus* est mortuus, prælio interfectus. Vide ad Epit. Liv. lib. cxxxvii.

§ 11 *Adeo spreta in tempore gloria interdum cumulator redit]* Hæc verba omnia absunt a Pal. 1. Gebh. Absunt etiam a Voss. 2. quæ tamen reliqui agnoscunt, nisi quod *in tempore* exsulet ab Harl. 1. Male. Quid sit *in tempore*, vide ad Liv. viii. 7. § 7. Præterea *sumenta in temp. gloria mendose habet Lipsiens. redidit*, pro *redit*, Harl. 2. perperam iteratis duabus literis: quali errore *prendidi*, pro *prendi*, scriptum infra in uno exstat codice III. 11. § 2. *rediit* Flor. et Leid. 1. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

Funera deinde duo collegæ fratrisque ducit] Ex his verbis posset aliquis putare, funera ista duo simul a consule et æquali honore ducta. Proinde non erat eradendum hic adverbium *deinceps*, quod unum post alterum ductum fuisse declarat. Ad or-

dinem enim *deinceps* refertur, significatque aliquid gradatim fieri. Itaque sic est restituendus locus ex archetypo Borbetom. *Funera deinde duo, deinceps collegæ fratrisque ducit.* Sensus est, prius ductum funus collegæ, tamquam consulis; posterius fratris funus: quæ res et Fabii modestiam commendat. Sic v. 37. 'Sed antecedente fama nunciisque Clusinatorum, deinceps inde aliorum populorum, plurimum terroris Romam celeritas hostium tulit.' Rursum eodem lib. c. 51. 'Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas.' Item vi. 5. 'Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Ser. Cornelius Camerinus, L. Valerius Potitus: hic demum,' &c. *Deinceps*, id est, quod vulgo dicunt alius post alium, et successive. *Rhen.* Ne aliquis suspicaretur, funera ista Manlii consulis ac Q. Fabii simul a consule atque æquali honore ducta, Rhenanus non putavit eradendum vocabulum *deinceps*, quod restituit ex archetypo Borbetom. *Funera deinde duo, deinceps collegæ fratrisque ducit.* Nam τὸ *deinceps* ad ordinem referri, significans aliquid gradatim fieri. Sed eam vocem neque ullo in manu exarato codice, neque alterutra ed. inveni. *Gebh.* Codicibus Gebhardi, vocem *deinceps* nescientibus, consentiunt Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Contra vero cum Borbetom. a Rhenano laudato, qui eandem servat, faciunt Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. N. Ut autem hic *deinceps*, ita 'inde deinceps' junguntur l. 44. 'Addit duos colles, Quirinalem Viminalemque: inde deinceps auget Esquilias.' Et ita olim legebatur hoc lib. c. 45. 'Victor, inquit, M. Fabi, revertar ex acie. Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos. Inde deinceps omnis exercitus in se quisque jurat:' ubi tamen postea rectius editum *Idem*

deinceps: et inverso ordine *deinceps inde* v. 37. 'Antecedente fama nunciisque Clusinatorum, deinceps inde aliorum populorum, plurimum terroris Romam celeritas hostium tulit:' ubi vide quæ notantur. Pariter *deinde deinceps* junguntur apud Cic. de Divin. 1. 30. 'Adfert, Rhodium quemdam morientem sex æquales nominasse, et dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinde deinceps moriturus esset:' quem locum recte adversus J. Davisium defendit Thom. Wopkens Lection. Tullian. 111. 3. aliisque similibus Ciceronis testimoniis vim τὸν *deinceps* inlustrat: de qua re vide etiam J. F. Gron. ad Liv. xxvii. 39. § 6. Etiam *postea deinceps* juncta infra obcurrunt xlv. 14. 'Populum Romanum ab eo, bello Punico, forti fidelique opera adjutum, et illum favente populo Romano regnum adeptum: æquitate sua postea trium regum bellis deinceps omnibus functum officiiis.' 'Deinde postea' xli. 24. 'Legati deinde postea missi ab rege, quum Megalopoli concilium esset.' 'Inde postea' xlv. 24. 'Hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo, militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem, semel cum Menecrate quodam, iterum cum Antimacho, regis ducibus, sub ipsis mœnibus urbis collocutus fuerat.'

Idem in utroque laudator] *Laudatur* Harl. 2. Hav. Lipsiens. Latini Neap. et vetustiores typis exeusi. Aldus deinde *laudator* recte edidit. Indicat enim, Fabium consulem oratione funebri et collegam Manlium et fratrem Kæsonem laudasse. Passim hoc sensu 'laudare,' 'laudatio,' 'laudator.' Vide Davis. ad Cic. Academ. Quæst. 1. 2. Kirchmann. etiam de Funer. Roman. 11. 18. Guther. de Jure Manlium 1. 24. et Rhenanum infra hoc lib. ad c. 61. § 9. Ceterum hic iterum Livium inter et Dionysium non convenit. Narrat enim Dionysius ix. 570. Fabium duobus mensibus

ante annum magistratus exactum consulatu se abdicasse, quod gravi vulnere ictus lecto decumbens munia consularia obire non posset. Multo minus itaque supremum pietatis officium collegæ et fratri exhibuisse, et utriusque laudatorem existisse verosimile est. Mox male τὸ quum exsulat a Leid. 1.

Ipse maximam partem earum ferret] Maximam earum partem Lipsiens. Tum referret Gaertn. Male. Ferret est 'acciperet.' Eo sensu exponendum est hoc verbum infra VI. 15. 'Sortem aliam ferte: de capite deducite, quod usuris pernumeratum est:' ubi plura vide.

§ 12 *Neque inmemor ejus, quod initio consulatus inbiberat, reconciliandi animos plebis]* Sic Cic. Orat. pro P. Quinctio c. 6. 'Quod si facere nolit, atque inbiberit, ejusmodi rationibus illum ad suas condiciones perducere,' &c. 'Inbiberit' enim est, hoc sibi plane proposuerit, hoc ita in mente ac cogitatione sua defixerit, ut evelli non queat. *Muretus. Inbiberat recte Pal. 1. Andreae ac Campani edd. At contra male Pal. 2. inbiberat, vel ut Pal. 3. inbiberat. Sic infra c. 58. 'Tantum certamen animis inbiberant.'* *Gebh. Inbiberat Leid. 1. Gaertn. et Hav. Sed Port. qui a m. pr. inbiberat præfert, utrique literæ b notas adjectas ostendit, quæ delendi signa sunt librariis, adeoque inierat legendum indicat. Verum vulgatum recte Muretus inlustravit, quem etiam vide Var. Lect. I. 6. ubi loenum Cic. recte ita, ut laudatus est, a Mantio emendatum monuit, quum, pro inbiberit, antea legeretur inbiberit: quæ eadem fere, ut vidimus, in quibusdam Livii codd. lectionum diversitas hic obvia est. Eodem sensu 'inbibere' usus est Cic. Act. in Verr. I. 14. 'An iste unquam de se bonam spem habuisset, nisi de vobis malam opinionem animo inbibisset?'* Vide etiam Lambin. ad Lucret. III. 1012.

Nec alibi majore cura habitū] Non alibi præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Paulo ante dividit. Patribus Fabiis plurimi data, alia interpunctione recepta, Lipsiens. dividit Patribus. Fabiis plurimis dati Gaertn. Utrumque male.

Inde populares jam esse Fabii: nec hoc ulla, nisi salubri reipublicæ, arte] Nescio, quid hic nostris Mss. atque edd. mali sit mala objectum manu, inferentibus *nec hoc ulla alia re, nisi ut salubri reipublicæ parte.* Gebh. Non saniores sunt, quibus utor, codd. Primo enim *Inde populare: nec hoc,* reliquis omissis, Hav. Deinde *nec hoc ulla alia re, nisi salubri reipublicæ parte* Voss. 1. Leid. 2. et Port. *nec hoc ulla alia re, nisi ut salubri reipublicæ parte* Voss. 2. *nec hoc valerē, nisi salubri reipublicæ parte* Leid. 1. *nec ulla alia re nisi hoc salubre reipublicæ parte* Harl. 2. *nec hoc nulla alia re, nisi salubri reipublicæ parte* Lipsiens. *nec hoc ulla re alia, nisi salubri reipublicæ parte* Gaertn. *nec hoc ulla re nisi salubri reipublicæ parte* Hav. et præcæ, quas vidi, edd. usque ad Aldinam, in qua demum, quæ vulgo circumfertur, lectionem conspicio. Eandem etiam habere videtur ex codd. nostris solus Harl. 1. In reliquis perperam additur τὸ re; quam vocem sæpe nolenti Livio obtrusam esse, supra vidimus hoc lib. c. 18. § 2. Arte vero mutatur in parte; quas voces ubique confundi in libris scriptis, dictum est ad I. 15. § 4.

CAP. XLVIII. § 1 *Igitur non Patrum magis, quam plebis]* Ergo non Patrum Lipsiens. Alihi interdum hæ dictiones in vicem in scriptis confunduntur. Vide ad Liv. XXI. 40. § 6. Forte tamen hoc loco τὸ Igitur librario displicuit, quod rarius in principio orationis occurrit. Supersunt tamen apud optimos auctores exempla. Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 54. Prisc. Gramm. XVIII. p. 1210. 'Apud nos et igitur et ergo tam præponuntur,

quam supponuntur.' Servius in Art. sec. Donati p. 1797. 'Igitur vero et primo et medio et ultimo convenit loco.'

Cæso Fabius cum T. Virginio consul factus] In scripto codice est *G. Fabius cum Tito Virginio Coss. factus*. Rhen. Legendum *Cæso Fabius III.* ex annis ab urbe cond. CCLXX. et CCLXXIII. quibus fuit consul. *Glar. Cæso Fabius* constanter Pal. 1. ac 2. Deterius Pal. 3. *C. Fabius*, quem tamen superant edd. Andreae et Campani, habentes *Cn. Fabius*. Porro scribunt Pal. 1. et edd. priscae *Verginio*. Gebh. *Cn. Fabius* Leid. 2. et Latini Neap. *G. Fabius* Flor. *Gn. Fabius* quædam vett. edd. *C. Fabius* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Port. Vide ad c. 41. § 11. et c. 46. § 6. Præterea non opus est, ut cum Glareano tertii consulatus nota K. Fabio addatur. Vide ad c. 16. § 7. Denique *cum T. Verginio consul factus* Flor. et Voss. 1. *cum T. Verginio cõs. factus* Leid. 1. *cum Tito Verginio consul factus* Harl. 1. et Gaertn. *cum T. Vergineo consul factus* Leid. 2. *cum T. Virginio consule factus* Voss. 2. In nomine Virginii consulis scribendo eandem varietatem in Mss. obviam sæpe notavimus. Vide ad c. 17. § 1. *consule* autem, pro *consul*, ex non recte exposita nota *cõs.* qua vox illa etiam nunc in Leid. 1. perscribitur, proflexit. Vide ad x. 10. § 2.

Neque bella, neque delectus, neque ullam aliam priorem curam agere] An potius belli cum Hearnio? *Duk. Delectus* Flor. Vocem *neque* secundo loco omittit Harl. 2. Præterea *belli* edidit Hearne, quem nupera Londinensis editio secuta est. Quod licet commode ferri possit, invitis tamen scriptis et editis, qui constanter ab altera lectione stant, in contextum recipiendum non existimo.

Ut jam aliqua ex parte inchouta concordie spe] *Ut aliqua jam ex parte inchoutu* Leid. 2. *jam ut ex parte in-*

choata Harl. 2. Nihil puto. 'Aliqua ex parte,' ut 'magna ex parte' infra iv. 46. 'Circumfusus jam magna ex parte hostibus per aversam portam fuga turpi deseruntur.' c. 60. 'Exercitum magna ex parte voluntarium novi tribuni militum consulari potestate Veios duxere.' v. 25. 'Ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti.' xxxviii. 3. 'Ea quoque magna ex parte sine certamine in deditionem venit.' xlii. 57. 'Duæ alæ erant magna ex parte Gallorum.' xliii. 11. 'Perpaucos Italicæ generis, et magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebant.' Ita præpositionem mediam inter substantivum nomen et adjectivum conlocare Livio frequens esse, supra dictum est hoc lib. c. 19. § 8. Præterea *inch. con. sp̄*, id est, *specie*, Leid. 1. Sed solent passim hæc vocabula in vicem commutari. Vide ad iii. 9. § 13.

§ 2 *Priusquam quisquam agrariae legis auctor tribunus existeret*] *Priusquam quisque agr. leg.* Port. et Lipsiens. *priusquam agr. leg.* Hav. cujus librario vocem *quisquam* omittendi causam dedisse videtur præced. vox *priusquam*, simili modo, atque hæc, desinens; sive id negligentia ejus acciderit, ut sæpe alibi; sive studio factum sit, ut quasi *ἰμοιστέλευτο* vitaret: quod tamen non semper Livium vitasse, videbimus ad xxvi. 46. § 6.

Occuparent Patres ipsis suum munus facere] Omnes codd. qua Mss. qua cusi, *ipsi*. Gebh. Illud *ipsis*, a Gebhardo culpatum, in nullis exstat edd. nisi in prioribus Gruteri, quod operarum error inrepsit, et ab ipso eo in postrema jam emendatum est. *Occuparent ipsi Patres* est in Harl. sec.

Æquum esse, habere eos, quorum sanguine ac sudore partus est] Ms. palam et sine ulla litura habet *verum esse*. Sic loquitur Solin. c. 25. [alii c. 22.] 'Ne avaritia devertat a vero, discit

paupertate justitiam.' Vide ad l. III. c. 40. *Klock*. Locus interpolatitius, quem transilierunt omnes critici, non tam bonis fors eodd. quam nos, potiti. Pal. 1. pro *æquum* offert *verum*. Et ita fuisse in Pal. 3. ex rasura colligere licet. Pal. 2. quoque ad anteriorem marginem scribit, alias haberi *verum*. Quare legendum, *verum esse, habere eos*. Sic Hor. Epist. 1. 7. 98. 'Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.' Martialis xi. 25. 'Hoc damnum tibi non videtur esse, Si, quod Roma legit, requirit hospes, Non deridet eques, tenet senator, Laudat caussidens, poëta carpit, Propter te perit? hoc, Labulle, verum est?' Vulgata lectio erat interpretamentum τὸν *verum esse*. Infra iv. 57. puto legendum, 'Non esse verum, mandatam sibi ab populo eripi honorem.' Vulgo, *non esse æquum*. Gebh. Lege cum Mss. *verum esse, habere eos*. Idem loquendi genus perierat xxiii. 11. 'Pro his tantis totque victoriis verum esse, grates Diis immortalibus agi haberique.' Sic xxxii. 33. 'Cæterum et sociorum audiri postulata verum esse.' xxxix. 27. 'Multo verius esse, quæ sub Antiocho fuerint, præmia belli Eumeneo, quam Philippum, habere.' xl. 16. 'Verius fuisse, consules, quorum provincia esset, quam se, quid e republica esset, decernere.' J. F. Gron. A Gebhardo et Gronovio damnatum *æquum* in multis eorum, quos Hearne Oxonii consuluit, superest, et quidem in B. L. 2. N. et C. ex nostris vero tantum in Harl. 2. et Hav. Id etiam pro var. lect. adscriptum est in margine Lipsiens. qui a m. pr. *vere esse* præfert in contextu: *jus esse* ostentat Gaertn. Quod simul cum *æquum esse* ex glossa atque expositione natum puto. Genuinum esse *verum esse*, viris doctis adsentio. Et ita reliqui omnes, quibus usus sum, recte servant. Est vero Livio familiare *verum*, pro æquo ponere. Locis, quæ

viri docti laudant, adde III. 40. 'Ceterum neminem, majore cura occupatis animis, verum esse, præjudicium rei tantæ adferre.' xxxv. 8. 'Quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quam legato.' Vide Gelenium ad Liv. xxxii. 33. § 4. et Sigonium ad Liv. xl. 16. § 6. Similiter alii optimi scriptores locuti sunt. Virg. Æn. xii. 696. 'Quæcumque est Fortuna, mea est: me verius unum Pro vobis fœdus luere, et decernere ferro.' ubi vide Servium, et ex recentioribus Pontanum et Ludov. de la Cerda. Cæsar Bell. Gall. iv. 8. 'Neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare.' ubi videndus Brantius in notis Politic. Adde Gronov. in Diatr. Stat. c. 61. p. 391. ubi etiam veram lectionem huic loco vindicavit, et ad Sen. de Ira II. 29. Cortium ad Sall. Cat. c. 35. et Markland. ad Statii Silv. I. 2. 41. Etiam Buchner. et Cortium ad Plinii Epist. viii. 2. Ceterum τὸν *esse* omittitur in Voss. 2. sed pro eo *est* habet Harl. 1. Tum *eos habere*, trajectis vocibus, Gaertn.

§ 3 *Vividum quondam illud K. ingenium*] *Illud quondam* priscae edd. usque ad Aldum, qui primus ordinem inmutavit: et recte. Adsentiunt enim omnes eodd. Sed τὸν *ingenium* perperam exsulat ab Hav.

§ 4 *Vexabantur incursionibus Æquorum Latini*] *Versabantur* Leid. 1. solito librariorum sphalmate. Vide hoc lib. ad c. 34. § 5. Deinde *incurs. Latini Æq.* alio vocabulorum ordine Harl. 2.

In ipsorum Æquorum agrum depopulandum transit] Vet. lib. *depopulandus transit*. Sic III. 3. 'Cum populandus isset.' *Sigon. Depopulandum* passim edd. tam antiquissimæ, quam novellæ, nihil nostris dissidentibus Mss. Sigonius tamen *depopulandus*. Gebh. *Depopulandus* etiam Gronovio placuit priori ed. notarum ad

Liv. III. 16. verum in iteratis ac recentioribus hanc conjecturam induxit. Liv. I. 15. 'In fines Romanos excurrerunt, populabundi magis, quam justis more belli.' II. 60. 'Huic tantæ concordia ducis exercitusque non ausi obferre se Æqui, vagari populabundum hostem per agros passi:' et alibi sæpe. Verum omnes codd. quibus utor, itidem ut illi, quos Gebhardus adhibuit, in receptam scripturam conspirant, nisi quod *depopulandum agrum* sit in Harl. 2. et *transiit* in Voss. I. a. m. pr. Vide ad Epit. Liv. lib. CIII. Oculos tamen animumque abducere nequeo a conjectura, quam mecum communicavit Heumannus, legendum esse *depopulatum*, idque pro supino capiendum. Pari modo *depopulatum*, pro *ad populandum* scribendum suspicatur Gronovius infra XXI. 21. 'Concitis popularibus in agrum pacatum socios Romanorum depopulatum venerunt.' *Depopulatum* et *depopulatum* nullo negotio commutare poterunt librarii. Ita 'notandum,' pro 'notatum,' plerosque eodd. scriptos præferre apud Plin. Ep. II. 12. viri docti observarunt: *creandum*, pro *creatum*, habet Voss. 2. infra hoc lib. c. 56. § 8.

Se in oppida receperunt, murisque se tenebant] Posterius *se* videtur extendendum. J. F. Gron. Pronomen *se* utroque loco servant nostri. Neque sat justa locum tentandi causa videtur, quod vox paucis interjectis præcesserit, vel mox repetatur. Vide ad I. 3. § 9. Præterea *recepere* Harl. I. *recipiunt* in Pal. 2. legi, Gebhardus infra monet cap. seq. § 8.

§ 5 *At a Viciente hoste clades accepta*] In Pal. 1. deficit præpositio *a*. Pal. 2. *At ab Viciente*. Gebh. Præpositio *a* exsulat etiam a Voss. 2. *Et ab Viciente* est in Hav. Sæpe ambæ hæ voculæ ad atque et commutantur. Vide ad XXXVI. 35. § 7.

Res proxime formam latrocinii venerat] Non nego, hæc norma Latini

sermonis consistere posse. Sed Pal. I. *res proxime in formam latr. venerant*. Reliqui duo, totidemque edd. *res proxime in formam latr. venerat*. Gebh. Male Sigonius *in formam*. Imitatio Sallustii, cujus in Jug. c. 18. 'Quæ proxime Carthaginem, Numidia appellatur.' Et rursus c. 19. 'proxime Hispaniam Mauri sunt.' Noster xxx. 10. 'Proxime speciem muros oppugnantium navium.' J. F. Gron. Si excipias Lipsiensem, ex quo nihil in excerptis notatum video, et Flor. qui præfert *proxima in formam*; omnes reliqui, quibus usus sum, codd. et cum illis Hearnii Oxon. N. ac vetustæ edd. constanter habent *proxime in formam*. In Frobeniana deinde 1535. quum *proxime formam* vulgatum esset, Sigonius postea prima ed. Scholiorni se in vet. lib. *proxime in formam* invenisse professus est, eamque scripturam in contextum recepit. In recentioribus vero et scholion illud delevit, et priorem lectionem reduxit; quam verorem existimare non dubitarem, si codd. accederent; quemadmodum enim Livius alique optimi scriptores *prope* et *propius*, ita etiam *proxime* cum casu quarto construere soliti fuerunt. Vide ad VI. 42. § 10. Præterea *rex*, pro *res*, est in Hav. solito errore. Vide ad XXXVI. 9. § 9. Tum *evenerat* idem cod. Vide ad IX. 12. § 1. Sed *res venerant* nms Pal. apud Gebhardum. Respice, quæ proxime notata sunt ad cap. præced. § 5. et mox ad c. 50. § 2. Paulo ante *cum venientibus* pro *cum Veientibus*, Lipsiens. Vide ad IV. 52. § 7. et mox hoc cap. ad § 8.

§ 6 *Legionibus Romanis cedebant in urbem*] Vox *Romanis* non adparet in Leid. I. Præterea *cedebant*. In *urbem ubi*, mutata interpunctione, præfert Lipsiens.

Ubi abductas senserant legiones, agros incurstabant] Pal. I. ac 2. *adductas*: non ita probe. Gebh. *Adductus* eti-

am Lipsiens. Gaertn. Voss. 2. Harl. 2. et Hav. Eas voces frequenter commutari, infra dicendum erit ad xxviii. 29. § 1. Præterea *agrum incurs*. Voss. 2. Sed vulgatum præfero, reliquis dissentientibus, et uno consensu id vindicantibus. Liv. v. 31. 'Ob quæ Volsinienses Salapinatibus adjunctis superbia elati ultro agros Romanos incursavere.' Vide ad iii. 3. § 6.

Bellum quiete, quietem bello] Tò *quiete* abest a Leid. 1. sequens *quietem* a Leid. 2. De simili erroris specie vide ad xxxiii. 27. § 4. *bellum quiete, bello quietem* minus recte præfert Hav.

Ita neque omitti tota res, neque perfici poterat] *Amitti* Leid. 2. *obmitti* Voss. 2. Gaertn. et Hav. *omitto* Harl. 2. Alibi hæc verba commutari solent. Vide ad iii. 37. § 11. Deinde *nec proficisci* Gaertn. *nec perfici* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. et Hav. quod tanta codicum turba firmatum rejicere ausus non sum, et quidem eo minus, quia alibi, præcedente *neque*, librarii τὸ *nec* subsequens similiter in *neque* mutarunt. Vide ad ix. 9. § 14.

Bella aut præsentia instabant, ut ab Æquis Volscisque] *Bella ut præsentia instabant* Voss. 2. *bella aut præsentia* aut ab *Æquis* Leid. 2. et Port. *bella aut præsentia instabant, aut ab Æquis* Lipsiens. *bella aut præsentia instabant ab Æquis* Gaertn. et Hav. *aut et ut sæpe commutantur*. Vide ad iv. 12. § 8. Præterea ab *Æquis Volscis*, omissa vocula connectente, Harl. 2.

Quam recens dolor proximæ cladis transisset] Antiqua lectio *transiret*: nec erat opus mutare. *Rhen. Transiret* etiam omnes Mss. quibus usus sum, quod Gruterus demum a Rheno monitus in contextum admisit. Præterea *dolor recens* priscae edd. pro quo Aldus primus substituit alio ordine *recens dolor*: et ita præferunt etiam constanter scripti.

§ 7 *Quod nullo tempore negligi poterat, aut averti alio sinibat*] *Neglegi*

Voss. 1. et Leid. ambo; quomodo antiquiori tempore hoc vocabulum scribebatur, pro quo postea *neglegere*, et tandem *negligere* dixerunt. Beda de Orthogr. p. 2340. 'Neglegens per g scribendum, quasi neclegens, c in g converso.' Vide hoc lib. ad c. 11. § 4. 'quod illo tempore negligi non poterat,' Gaertn. Deinde τὸ *aut* omittitur in Harl. 1. Præterea *averti sinibat alio*, mutato ordine vocabulorum, Gaertn.

§ 8 *Tum Fabia gens senatum adiit*] Ita primus edidit Froben. 1535. quum priores habeant *adiit*, quæ lectio etiam superest in Lipsiens. Gaertn. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad xxxvi. 42. § 3. Mutatum videtur ab illis, qui animum intenderunt ad id, quod proxime sequitur, *loquitur*. Verum ita sæpe tempora permutata et Livius et alii optimi scriptores soliti fuerunt. Vide ad iii. 46. § 9. Præterea *Quom Fabia gens* Gaertn. solito errore. Vide ad Epit. Liv. l. XLVIII. circa finem.

Consul pro gente loquitur] Pall. et Campani ed. *consul pro ea gente*. Gebh. *Consul pro ea gente* Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Voss. a m. pr. Sed vocula ab inepto interpolatore addita videtur, quam recte ignorant integerrimi codd.

Tutam ibi majestatem Romani nominis fore] *Totam* Voss. 2. et Harl. 1. quomodo alibi non raro peccatur. Vide ad xxviii. 4. § 7. *Tum tutam sibi majestatem* Klockian. Alibi hæc vocabula commutata sunt. Vide ad i. 55. § 4. Præterea *nom. fore Rom.* Leid. 2. Paulo ante *venientibus*, pro *Veientibus*, Lipsiens. Vide hoc cap. ad § 5.

§ 9 *Respublica et milite illic et pecunia vacet*] *Romanus populus et milite illic* Voss. 2. Error ortus est ex ineperita expositione literarum *R. P.* quæ *respublica* apud ταχυγράφων notare solent. Vide plura alia hujus peccati

exempla ad ix. 26. § 8. In verbis prioribus Lipsiens. vocem addit hoc modo: *Nostrum id nobis fore velud familiarium bellum: privato suntu, &c.*

§ 10 *Consul e curia egressus comitante Fabiorum*] *Consul curia egressus* Harl. 2. Sed reliquos uno consensu in vulgatum conspirantes sequor. Supra hoc lib. c. 35. 'In exeuntem e curia impetus factus esset.' xxxv. 4. 'Ubi egressum e finibus suis hostem sensere.' ubi etiam in quibusdam scriptis omittitur præpositio. Vide ad xxxvii. 30. § 9. Præterea vox *Fabiorum* male deficit in Voss. 2.

In vestibulo curiæ senatusconsultum exspectantes steterant, domum rediit] *Senatusconsultum et spectantes* Leid. 1. in Mss. frequenter obvio errore. Vide ad xxviii. 19. § 6. *senatusconsulto jum exsp.* Harl. 1. scribarum errore. Videtur enim primo per compendium scriptum esse *S. C. exspectantes*, quod mox perperam ab indocto redditum erat *senatusconsulto exsp.* Vide ad xxxviii. 60. § 1. Deinde paulo peritior id emendaturus margini adscripsit *tum*, ut indicaret pro *senatusconsulto* scribendum *senatusconsultum*, idque alius iterum in contextum recepit: de quo dictum est ad iii. 44. § 4. Sed quum vocula *tum* sensum commodum non præberet, ejus loco subposita est *jam*, quæ et alibi cum ea commutatur. Vide ad xxxvii. 45. § 3. Denique *domum redit* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. et Port. Vide quæ infra notantur ad xxxvi. 35. § 2.

Ad limen consulis adesse, domos inde discedunt] *Ad limen consulis esse* Harl. 1. Male. 'Adesse ad limen,' ut 'adferre ad consules.' Vide hoc lib. c. 36. § 6. *Tum descendunt* Voss. ambo, et Leid. 1. Qui error in Mss. libris quam frequens esse solet, vide ad ix. 14. § 7.

CAP. XLIX. § 1 *Familiam unam subiisse civilis onus*] Legendum ex tribus Pall. *subisse*: neque secus Cam-

panus *Gebh. Subiisse* unus habet Hav. nisi quod ita etiam m. sec. emendatum sit in Lipsiens. quum a m. pr. datum fuisset *subiisse*. Reliqui omnes præferunt *subisse*. Neque aliter est in vetustioribus excusis. Aldus demum *subiisse* recepit. Vide ad xxxvi. 20. § 3. Priscam igitur lectionem revocavi. Deinde *onus*, pro *onus*, Lipsiens. Vide ad Liv. xxxvi. 40. § 9. Mox etiam voces in *privatam curam* omittuntur in Lipsiens.

§ 2 *Si sint duæ roboris ejusdem gentes*] Par Virgiliano *Æn. xi. 285.* 'Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros, ultrò Inachias venisset ad urbes Dardanum, et versis lugeret Græcia fatis.' *J. F. Gron. Ejusdem roboris* Hav. qui mox cum Leid. 1. non agnoscit *τὰ in urbe*.

Deposcant, hæc Volscos sibi, illa Æquos; populo Romano tranquillam pacem agente] Vir doctus, suis ad me literis, malebat, *deposcente hæc Volscos, illa Æquos*: quod, si codd. auctoritas accederet, non rejiciendum putarem. Nunc vero, quum ii omnes stent pro vulgato, nihil mutandum censeo. Præterea *hæc Volscos sibi, ille Æquos*, pro *hæc Volscos sibi, ille Æquos*, Gaertn. *Tum Æquosilla* Leid. 2. *illa Æquos primo. Romano* Hav. Denique *pacem trang.* edd. principes. Aldus primus alio ordine dedit *trang. pacem*; quod habent omnes, quibus notor, codd.

Fabii postera die arma capiunt] *Postero die* Harl. 2. Hav. et omnes typis descripti usque ad Aldum, qui *postera die* vulgari enravit. Eum vero recentiores omnes secuti sunt. Vide ad i. 12. § 1. Mox *quo jussu, pro quo jussu*, Harl. 2. Vide ad iv. 44. § 5. *quo missi erant* Gaertn. Vide ad iii. 4. § 10.

§ 3 *In vestibulo gentem omnem suam instructo*] *Gentem omnem suo instructo* Leid. 2. *gentem omni suam instructo* Hav. *gentem crimine suam instructo* Lipsiens.

Neque minor numero, neque clarior fama] In Voss. 1. quum recte, ut

editur, a m. pr. scriptum fuisset, alius deinde, nescio quid somnians, margini adpinxit *neque minor rumor, neque. Tum neque ut minor* Flor. Paulo ante *signa fieri, pro s. ferri, Lipsiens.*

§ 4 *Sex et trecenti milites, omnes patricii, omnes unius gentis*] Multipliciter historia Fabiorum, ut a scriptoribus Romanis posteritati tradita fuit, fabulis inquinata est, quod partim jam deprehendit Dion. Hal. ix. p. 581. sed plenius expolit Jac. Periz. in Animadv. Histor. c. 5. p. 191.

Quorum neminem ducem sperneret egregius quibuslibet temporibus senatus] Non placet *egregius senatus*. Et Eutropius legerat *egregius exercitus*. Sic enim scribit i. 16. 'Profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent.' Decius apud Liv. vii. 35. 'Veniendo huc exercitum egregium populi Romani servastis.' L. Camillus viii. 13. 'Unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque sæpe usi estis.' T. Faber. Nihil mutant, quoscumque vidi, vel manu vel typis exarati libri, neque aliquid mutandum esse persuadent, quæ Faber ad hunc locum notavit. Non simpliciter *senatus*, qui gratia vel ambitione in hac re duci poterat, sed cum emphasi *egregius senatus*, qui unice reipublicæ utilitati intentus erat, nullum Fabiorum ducem sperneret, sed singulos eorum dignos existimaret, qui magnorum exercituum duces essent. Patet itaque male *τὰ egregius senatus* Fabro displicuisse, neque necesse esse, ut statnamus, Eutropium hic *egregius exercitus*, pro *egregius senatus*, legisse. Vox *quibuslibet* exsulat a Gaertn. Mox *imminantes*, pro *minutantes*, Lipsiens.

§ 5 *Sequitur turba, propria alia cognatorum*] In militiam scilicet. Nam Festus auctor est in 'Scelerata porta,' Fabios trecentos sex cum quin-

que millibus clientium Carmentali porta adversus Etruscos egressos. *Klock. Sequebantur* Leid. 2. sive quod *turba* ut collectivum consideraverit librarius, (vide ad xxxv. 26. § 9.) sive quod duplex turba memoretur. Ceterorum tamen consensus vulgatum tnetur. Ad hæc manus docta margini editionis Curionis adscripsit, forte legendum esse *turba prope alia*. Sed male. Vulgatum enim servant omnes libri, qua scripti, qua excusi. *Turba alia propria cogn.* præfert, ordine mutato, Lipsiens. *turba propria cogn. alia* Gaertn.

Immensa omnia volentium animo] *Immensa omnia volentium animo* Voss. 2. quod exponi posset per optantium, voventium. Sed reliqui nihil mutant: et recte: quod enim vulgo circumfertur, probum est. 'Volvere animo' est cogitare, animo versare. Catull. de Nupt. Pelei et Thetidos vs. 251. 'Multiplices animoolvebat saucia curas.' Valer. Max. iii. 6. ex. 1. 'P. Scipio quum in Sicilia augendo trajiciendoque in Africam exercitu opportunum quærendo gradum, Karthaginis ruinam animoolveret.' vi. 5. ex. ext. 2. 'Retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minime justum animoolvere.' Tacit. Histor. i. 30. 'Stupra nunc et comissiones et feminarum cætus volvit animo.' 'In animoolvere' Liv. ipse infra dixit xlii. 5. 'Perseus jam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens.' 'In pectoreolvere' xxxv. 18. 'Scire ferarum modo, quæ claustris aut vinculis teneantur, ingentes jamdudum iras eum in pectoreolvere.' Similiter etiam 'volutare animo' et 'in animo' tum Livius, tum alii dixerunt. Prius est ap. Liv. xl. 8. 'Multa secum animo volutans inambulavit.' Curtium v. 12. § 10. 'At ille, remotis arbitris, diu aliud consilium animo volutabat.' Tacit. Hist. ii. 49. 'Atque illum, supremas jam curas animo volutan-

tem, repens tumultus avertit:’ alterum ap. Liv. xxviii. 18. ‘Hæc eum jam pridem volutare in animo, hoc palam fremere.’ xl. 13. ‘Parricidium, venena, gladios in commissationem præparatos, volutabam in animo:’ et xlii. 11. ‘Hæc eum volutantem in animo, oppressum fato, regnum ei reliquisset, quem infestissimum esse sensisset Romanis.’ Voces ‘volvo’ et ‘volo’ alibi etiam in scriptis commutantur. Vide iv. 49. § 16. *In mensa omnia volvendum animo* habet Lipsiens.

Alia publica sollicitudine excitata ex favore et admiratione stupens] Præpositionem *ex* inter prælegendum aliquis adjecit, quæ postea recepta est in contextum. Tu rursus deme. *Rhen. Pal. 1. illa pub. soll. excitata ex fav. et adm. stupens.* Sed τὸ *ex* delendum censuit Rhenanus, quod neque in Pal. 3. neque in edd. cæcis convisitur. In Pal. 2. est superscriptum. *Gebh. Aliqua, pro alia, est in Harl. 1. sollemni scribarum errore.* Vide ad xxv. 38. § 3. Tum *publica sollicitudinem excita* Lipsiens. ‘Excitus’ et ‘excitatus’ alibi in Mss. confunduntur. Vide ad xxviii. 24. § 4. Deinde τὸ *ex* superest in Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. et Harl. 2. A reliquis omnibus, ut et excensis antiquioribus, exulat. Primus addiderat Aldus. Rectius tamen abest. Livius hoc lib. c. 30. ‘Volsci, cursu et clamore fessi, quum se velut stupentibus metu intulissent Romanis.’

§ 6 *Ire fortes, ire felices jubent, inceptis eventus pares reddere*] Duæ priores voces omittuntur in Harl. 2. sine dubio negligentia librarii ob repetitionem τῶν *ire*. Sed eleganter *fortes et felices* jungit Livius, utpote qui quemque Fabiorum in præcedentibus ut *ducem* consideraverat, de quo sollemniter his vocibus sæpe usus est, quum *fortes et fideles* milites alique minores duces dicantur. Vide Gronov. ad Liv. xxviii. 9. § 7. Mox

etiam vocabulum *eventus* male aberat ab Hav. Paulo inf. alio ordine *omnia pr. ab se, hon. om. sper.* Harl. 2. *honores spectare* Flor. a m. pr. *hon. expectare* a m. sec. Sed reliqui rectius in vulgatum consentiunt.

§ 7 *Prætercuntibus Capitolium a. cæcunque et alia templa*] *Prætercuntibusque arcemque* Port. a m. pr. Pro quo margini alia manu lectio, quæ passim exstat, adscripta est; ubi etiam in eodem cod. conspiciuntur verba sequentia *quidquid Deorum oculis*; quæ in contextu omissa erant. At sola vox *oculis* aberat ab Hav.

Quidquid animo obcurrit] *In animo* Harl. 2. Male. Liv. xxiii. 48. ‘Sed obcurrebat animis, quantos exercitus terrestres navalesque tuerentur.’ Cic. de Orat. ii. 24. ‘Quum rem penitus causamque cognovi, statim obcurrit animo, quæ sit causa ambigui.’ *Academ. iv. 8.* ‘Si, quid officii sui sit, non obcurrit animo, nihil unquam omnino aget.’ Cic. pro Sextio c. 17. ‘Facilius facta eorum obcurrent mentibus.’ Ovid. Ep. Her. x. 81. ‘Obcurrunt animo percundi mille figura.’

Sospites brevi in patriam ad parentes restituant] Gronovius prima notarum ed. observans, Livium supra dixisse ‘propriam turbam cognatorum sodaliumque’ prosecutam exeuntes; intra vero, quod et alii tradunt, Fabios omnes extinctos, ‘unum prope puberem ætate relictum, stirpem Fabiæ genti;’ propterea quærit, unde igitur hos *parentes*? Ideoque omnino scribendum putabat *in patriam ad penates restituant*. Nam *parentes* pro quibusvis cognatis ponere, non esse ex usu hujus seculi. At curis secundis recte hanc conjecturam induxit. Ne dicam enim monstro simile fore, si ex trecentis et sex, (quos Livius omnes ex una gente Fabia prognatos credidit,) non plures fuerint, qui patres ætate provectos et bello ineptos in Urbe reliquerint; potuerunt

certe plures matres reliquisse, quas 'parentum' nomine Livius indicavit. Est et vir doctus, qui, suis ad me literis, *in patriam ac penates* scribendum cōjicit, ad id pernotus loco Curtii iv. 14. § 7. 'Iter in patriam et penates manu esse faciendum.' Verum nihil mutant codd. scripti, vel editi. Vulgatum mihi probum videtur. Locutionem 'restituere ad parentes' inlustrat Gronov. ad Liv. xxiv. 47. § 10. alteram *in patriam ad parentes* ad ix. 5. § 9.

§ 8 *Incassum missæ preces*] Has voces et omnes sequentes usque ad illas *L. Æmilius inde* in Oxo. L. 1. deesse, Hearnæ monuit.

Infelici via a dextro Jano portæ Carmentalis profecti] Ovid. Fast. ii. 201. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano. Ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.' Proinde quasi vetus illa Carmentalis porta continuo duas haberet in proximo vias suis adjunctas Janis: dextram, quæ scelerata est appellata ob calamitatem trecentorum Fabiorum; et alteram sinistram. Sed his in locis de templo Jani, proximo portæ Carmentali, verba accipienda sunt, auctore Festo, cujus hæc verba sunt lib. xvi. 'Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi, et in æde Jani, quæ est extra eam, senatum habere.' Turneb. Advers. vi. 10. Portenti forma exstat in Pal. 1. *Infelici via de Trojano portæ*. Pal. 3. et Camp. *Infelici via dextro Jano*. At Pal. 2. *Infelici via ex ad dextero Jano*, voce *ex* ab inferiore parte notis insignita. Lege *ab dextero*. Gebh. 'Dextrum' hic plerique 'Janum' pro Jani templo accipiunt, quod extra illam portam erat, et 'dextrum' appellatum respectu Janiculi, qui ei ad manum erat sinistram. Verum hic de Janis portæ, non de templo Jani agitur, quod extra portam. Ovid. Fast. ii. 201. idem dicit, 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano.' Unde

Delph. et Var. Clas.

liquet, tam sinistrum, quam dextrum, portæ Carmentali fuisse Janum. Tum et 'Janus' a templo Jani diversum quid, ut idem poëta Fast. i. 257. 'Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno, Hic ubi juncta foris templa duobus habes?' Affirmat id ipsum et P. Victor. 'Jani,' inquit, 'per omnes regiones incrustati et ornati signis.' Quid autem Jani fuerint, nemo melius Cicerone explicuerit, qui de Nat. Deor. ii. 27. 'Ex quo transitiones perviæ Jani nominantur.' Omnes igitur transitus, queis ex uno in alium comeabatur locum, quibusque duplex, ut Jano, facies erat, introitus scilicet et exitus, 'Jani' dicti; inserviebantque usui publico compendia viarum sectantium in foro alibive negotiatorum. Hinc in portis interiores transitus, qui in multis, tam antiquis, quam hodiernis, etiam nunc tecti detectique, visuntur, 'Jani' fuere appellati. Et quia in Carmentali dexter fuit, consequitur etiam sinistrum in eadem fuisse. *Nardinus Romæ Veter.* i. 9. *Infelici via a dextro Jano portæ Carmentalis* jam et Andreas. Florent. tres Pall. Voss. Helm. Rott. carent præpositione, *Infelici via dextro Jano*; id est, habentes, vel quæ habet dextrum sive ab dextra Janum. Ovid. Fast. ii. 201. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano.' *J. F. Gron.* Sic quoque Turnebus Advers. vi. 10. et Donatus de Urbe Roma i. 9. Aliter *Nardinus Romæ Veter.* i. 9. qui putat, portam Carmentalem duos habuisse Janos, sive transitus pervios, eumque quo egressi sunt Fabii, dextrum fuisse, et aliis quoque locis Urbis duplices hujusmodi Janos, utroque arcu intergerina columna suffulto, fuisse ostendit. Hoc etiam Turnebo primum in mentem venerat, sed retraxit eum auctoritas Festi, qui in voc. 'Religioni' scribit, ædem Jani extra portam Carmentalem fuisse. Verum ex eo non conse-

Livius.

19 F

quitur, portam Carmentalem non potuisse habere duos Janos. Nec quidquam videtur obstare, quo minus locus Ovid. Fast. II. 201. e Nardini sententia exponatur. Quidquid est, parum obvium est hoc genus loquendi eo sensu, quo id hic accipiunt viri doctissimi, neque ullius veteris scriptoris testimonio comprobatum. Livius certe aliter loqui solet de locis, quæ iter facientibus ad dextram vel sinistram sunt. Vide Gron. ad Liv. I. 8. adde ad XXVI. 26. et ad XXVIII. 5. *Duk. Infelici via ex Troj. portæ Carm.* Voss. I. a. m. pr. Sed postea margini adscriptum *dextro Jano. Infelici via de Troj. portæ Carm.* Voss. 2. Verum si prioris codicis vocolæ ex litera *d* præponatur, alterius codicis τῆ de litera *x* subjungatur, et alio modo literæ, quæ olim perpetua serie cohæserunt, in voces dividantur, plane exhibit, quod Gronovius restituit, *Infelici via dextro Jano portæ Carm. profecti.* Adeoque inde etiam patebit, præpositionem *a*, vel, ut Gebhardus volebat, *ab* delendam esse, quam etiam nesciunt reliqui codd. Leid. ambo, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Eandem etiam recte Aldus in contextu omisit. Postea tamen inter errata iterum adscivit. Ceterum per *Janum dextrum portæ Carmentalis* non indicari, templum Jani, quod ad portam Carmentalem erat proficiscentibus ad dextram fuisse, (quemadmodum præter Turnebum et J. F. Gronovium, quorum notæ præscriptæ sunt, locum etiam intelligendum existimaverunt Doujat. ad h. l. et Dacier. ad Festum in v. 'Religioni est,') sed potius, ex Urbe egressos esse per Janum sive transitum dextrum portæ Carmentalis, pluribus monet Jac. Gronovius Dissert. Epist. in T. Livii loca quæd. Geogr. Epist. II. 13.

Ad Cremeram flumen perveniunt] Pal. 2. *pervenerant*: sicut supra contra 'Æqui se in opida recipiunt.'

Gebh. Ad Cremeram fluvium Harl. 2. *perveniunt* autem constanter omnes, quibus notor, codd. præter Lipsiens. in quo *perveniant*. Idem etiam habet *Cremeriam*. Mox *is portunus v. l. communiendo* iterum Lipsiens. *is opportunus v. l. co'minuendo* Gaertn.

§ 9 *L. Æmylius inde et C. Servilius*] Et hic legendum *L. Æmylius iterum*, quippe qui fuit A. U. C. cclxx. et plane suspicor, ab sciolo aliquo, pro *iterum*, positum *inde*, ut qui notas non intellexerit. *Glar.* Respuunt Latini literam *y* in vocibus Latinis, quæ, nescio quomodo, temere invasit in multa nomina Romanorum, ut in 'Æmilios' et 'Papiros.' Quod ex Græcis et manuscriptis libris, et ex antiquis lapidibus, præsertim Capitolinis, et argenteis nummis, percipitur. *Sigon.* Perperam Glareanus *iterum*, pro *inde*, scribendum opinatur. Plerumque enim Livius notam iterati vel tertii consulatus in illis, qui honorem hunc ante decemvros legum ferendarum gesserunt, omittere solitus est; ut supra observatum fuit ad 16. § 7. Ceterum *L. Æmilius deinde* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. quod ferri posset. Vide, quæ notantur ad idem cap. 16. in princ. *L. Æmilius et inde* Voss. 2. Verum quum vulgatum *inde* perstet in reliquis Mss. nihil muto. Accedit, Livium ita sæpius particulam *inde* in anni seq. consulibus proponendis adhibuisse. Supra cap. 15. 'P. Lucretius inde et P. Valerius Publica consules facti.' cap. 28. 'A. Virginius inde et T. Vetustus consulatum ineunt.' cap. XLIII. 'Q. Fabius inde et C. Julius consules facti.' cap. 54. 'L. Furius inde et C. Manlius consules.' III. 4. 'Consules inde A. Postumius Albus, Sp. Furius Fusus.' cap. 25. 'L. Minucius inde et C. Nautius consules facti:' et alibi sæpius. Æmiliorum autem nomen non per vocalem Græcam *Æmylius*, ut olim factum, sed per Latinam *Æmilius* scribendum esse,

infra etiam monet Sigonius hoc lib. cap. 61. § 1. Alter consul *Cn. Servilius* vocatur in Leid. 2. Sed reliqui uno consensu *Caii* prænomen ei tribuunt.

Nil aliud, quam in populationibus] Ita omnes, quas consulere licuit, præferre vidi edd. At contra *nihil aliud* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Perinde esse confiteor. Sed quia perinde est, scriptis potius quam excusis adhæreo. Recepti itaque τὸ *nihil*.

Qua Thuscus ager Romano adjacet] *Tuscus* sine adspiratione scribitur in tabulis Capitolinis, in veteribus Latinis, et in vulgatis Græcis libris. *Sigon.* Immo *Thuscus* addita adspiratione scribendum est, si vera haberi debet, quæ quorundam opinio fuit, eos ἀπὸ τοῦ θύειν dictos esse. Vide Dausq. Orthogr. part. 2. pag. 322. Vera itaque scribendi ratio incerta videtur, quamvis tamen animus in Sigonii opinionem propendat.

Vagantes per utrumque finem] *Per utramque finem* Harl. 2. et Gaertn. et ita fere Lipsiens. in quo est *per utramque finem*. Vocem hanc fœminino genere Livio vindicat Gronov. iv. 2. § 4. Pro termino tamen regionis eo genere nondum occurrit. Quare reliquorum codd. auctoritas præferenda est.

§ 10 *Dum et Veientes, accito ex Etruria exercitu*] Voculam *et* omitunt Voss. 1. et Leid. 2. quem errorem frequenter admissum esse, supra vidimus hoc lib. cap. 41. § 3. Præterea *Veiens accito*, &c. *oppugnavit* Lipsiens. *Veiens accito*, &c. *oppugnat* Harl. 2. et Gaertn. *oppugnat* etiam Port. ‘*Veiens oppugnat*’ eodem modo dictum videri posset, quo ‘*Romanus pugnabat*,’ de quo vide ad III. 2. § 11. Quum tamen reliqui in vulgatum consentiant, id etiam præferendum iudico. Tandem *accito ex exercitu ex Etr.* Hav.

Ab L. Æmilio consule abductæ] Pall. 1. ac 3. *ab Livio Æmilio*, ex falsa interpretatione prænominis *L.*: hic quoque *abductæ*. Gebh. *A L. Æmilio Gaertn. ab Livio et Milio* Lipsiens. Alibi sæpe in Mss. prænomen *Lucius*, quod unica litera *L.* scribi solet, ab indoctis librariis per *Livius* redditum est. Vide ad v. 32. § 2. Deinde *abductæ* Harl. 2. et Port. frequenter obvio in Mss. librariorum lapsu. Vide ad xxvii. 29. § 1.

§ 11 *Ab latere Romana equitum ala*] *A latere* Leid. 2. Tum *Romano* Hav. sed *Romanorum equitum* Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hearnii Oxon. C. Deinde *alla* Harl. 2. *alia* Lipsiens.

Sed consistendi ademit locum] Prima vocula abest ab Harl. 2. quam in hac locutione, præcedente τῶν ‘non modo,’ vel ‘non solum,’ vel ‘non tantum,’ Livius aliique sæpe omittere soliti fuere. Infra xxviii. 39. ‘Ita bello adflixit, ut non modo nobis, ne posteris quidem timenda nostris esset:’ ubi vide; et Burmann. ad Phædri Præfat. 1. 6. Quum tamen reliqui omnes constanter illud *sed* retineant, expungendi auctor non sum. Deinde *consciscendit* Leid. 2. Denique *adeunt*, pro *ademit*, Hav. literis *un* et *mi* confusus.

§ 12 *Fusi retro ad saxa Rubra (ibi castru habebant) pacem*] *Ad Rubra saxa* Hav. Tum *ubi castra hab.* Voss. 1. Leid. 2. Klock. et Port. Sæpius ita peccatur in libb. scriptis. Vide quæ notantur ad xxvii. 5. § 2.

CAP. L. § 1 *Sine ullo majoris belli adparatu*] Codd. scripti et editi nihil mutant. Vide tamen, num reponendum sit *sine ullo majore belli adp.* Eo sensu ‘majore mole’ dixit viii. 13. ‘*Camillus ad Pedum cum Tiburtibus maxime valido exercitu, majore mole, quamquam æque prospero evento, pgnat:*’ ubi alia vide. Forte tamen existimari potest, *majoris belli adp.* pro *majore belli adp.* dictum esse, ut ‘*majora initia rerum,*’ pro ‘*majo-*

rum rerum initia,' 1. 1. ' consummata belli gloria,' pro ' consummâti belli gloria,' XXVIII. 17. quibus tamen locis J. F. Gronovio vulgata scriptura displicuit. Sed vide hoc lib. c. 51. § 7.

Modo in agros, aut subiti inpetus incursantium] Omnia hæc vocabula omittuntur in Leid. 1. ob negligentiam librarii, cui causam dedit præcedens verbum ' incursiones,' simile ultimo horum ' incursantium.' Vide ad ix. 11. § 11. Sed primam tantum vocem modo omisit Hav. *Incursantes lupi sed Flor.* Mox *id se aliquoties,* pro *sed aliquoties,* Leid. 1.

§ 2 *Ex opulentissima, ut tum res erant]* *Ut tum res erat* Port. a m. sec. et multæ ex vetustioribus edd. Male. Infra c. 63. ' Fusi primo prælio hostes, fugaque in urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimam acti:' ubi etiam pauci *erat* præferunt. Vide ad c. 47. § 5. Corruptius *ut tamen res erat* præfert Lipsiens. Sed *tum* et *tamen* inter se commutari, obvium est. Vide ad xxii. 17. § 5. Paulo ante *gens una* idem Lipsiens. pro *gensque una.*

§ 3 *Id primo acerbum indignumque Veientibus visum]* *Veientibus est visum* exemplar antiquum. *Rhen.* *Veientibus visum* Pall. codicum trias. *Andrea* et *Campani* edd. *Veientibus est visum,* quod ex libro suo inuuit *Rhenanus.* *Gebh.* *Id primum* *Gaertn.* eadem varietate, qua partim ' secundo,' ' tertio,' partim ' secundum,' ' tertium,' atque ita porro in Mss. obcurrunt. Vide ad v. 16. § 1. Tum *Veientibus est visum* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et omnes edd. Aldo priores. Is enim primus *τὸ est* eiecit, quod etiam reliqui codd. non agnoscunt. Mox *captandi* negligentia librarii omittitur in Lipsiens.

Gaudere etiam, multo successu Fabiis aulaciam] Multis vocibus auctior *Hearnii* codex Oxon. N. ita exhibet

Id facile rati, quod multo successu vidissent Fabiis aud. At omnia illa ex glossa nata nemo non sentit. Accedit, librarios orationes infinitivas, quibus Livius aliique historici delectantur, passim corrumpere solitos fuisse. Vide, quæ notantur ad i. 50. § 5. *secessu,* pro *successu,* est in *Gaertn.* quomodo et supra peccatum erat hoc lib. c. 45. § 5.

§ 4 *Itaque et pecora prædantibus aliquoties]* *Tò et exsulat* ab Harl. 2. et Hav. Vide ad c. 44. § 3.

Agrestium fuga vasti relictis agri] *Agrestum fuga* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *vasti relictique agri* Voss. 2.

Sapius simulato, quam vero, pavore refugerunt] Pal. 2. *defugerunt.* *Gebh.* *Defugerunt* etiam Harl. 2. Lipsiens. et Hav. quod a m. sec. Port. margini adscriptum ostentat, quum in contextu ipso a m. pr. vox omittatur. At sæpe literas *D* et *R* in Mss. commutari infra dicendum erit ad ix. 10. § 6. Præterea *bello,* pro *pavore,* prisca edd. Sed jam Veneti 1495. recte *pavore* ejus loco substituere. Non aliter enim, quos vidi, codd. exhibent.

§ 5 *Jamque Fabii adeo contemserant hostes]* Pal. 1. *Jam Fabii.* Pal. 2. *Itaque Fabii.* *Gebh.* *Itaque Fabii* etiam Hav. et Lipsiens. Præterea *contemserant hostes* Harl. 1.

Neque tempore ullo crederent sustineri posse] *Redderent* Leid. 1. facili ac prono errore, evanescente, quæ prima est, litera, quarta vero repetita. Eodem modo olim peccabatnr apud *Claudian.* in *Cons. Honor. iii. 109.* ' Distulit Augustus cupido se credere cælo:' ubi ante *Nic. Heinsium* vulgo etiam *reddere* edebatur. Vide etiam *Carrion.* ad *Val. Flacc. ii. 292.*

Hæc spes adeo provexit] Lectio vetus *Hæc spes provexit.* *Rhen.* Recte voculam *adeo* *Rhenanus* delevit. Non modo enim paullo ante præcessit, verum etiam non adparet in codd. nostris, et a multis etiam vett. edd.

abest; quam demum inveni in Veneta 1495. Quiu et Hearne, qui plures codd. Oxonii consuluit, se eam in uno tantum B. invenisse testatur, ut a reliquis omnibus exsulasse verosimile videatur. Insuper *huc spes provexit* Leid. 2. Mox ut *conspecta*, pro *ut ad conspecta*, perperam omissa præpositione, Gaertn.

Quamquam rara hostium adparebant arma] *Lego quoniam.* Klock. *Rara appar. hostium arma* Leid. 2. Præterea *apparerent* edd. principes ante Aldum, qui ejus loco *apparebant* recepit. Licet itaque conjunctio hæc interdum subjunctivum admittat, ut Vossius docuit de Arte Gramm. vii. 67. lic tamen *adparebant* probandum est, tum quod pro ea lectione stent omnes, quos consului, codd. tum etiam quod semper ita loquatur Livius. Ita II. 4. 'Quamquam visi sunt commisisse, ut hostium loco essent, jus tamen gentium valuit:' ubi quidam codd. *visi sint.* viii. 24. 'Quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit.' x. 28. 'Quamquam communis adhuc Mars belli erat, necdum discrimen fortuna fecerat.' xlii. 48. 'Thebani nihil moti sunt, quamquam non nihil, et damnatis principibus, et restitutis exsulibus, succensebant Romanis:' et passim infinitis locis. Præterea *quamquam part. hostium* Flor. a m. pr. *parata hostium* a m. sec. Mox *decurrant* Gaertn. Adparet, quum olim *decurrant* scriberetur, ex neglecta nota errorem natum esse. Vide ad xl. 14. § 2.

§ 6 *Et quum improvidi effuso cursu insidias circa ipsum iter locatas superassent*] Pal. 2. *qui cum improvidi.* Gebh. *Et que inpr.* Lipsiens. *qui quum inpr.* Hav. Sed, utraque lectione juncta, et *qui quum inpr.* Harl. 2. quod librariis sollemne fuisse, si veriolem eligere nescirent, docebimus ad iii. 44. § 4. Præterea *inpr. effusi cursu ins.* Leid. 1. quod commode satis defendi potest. Nam *improvidi effusi* pro in-

provide effusi accipi potest, quomodo 'infensa coorta' supra c. 35. 'Adeo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus.' Vide ad xxii. 12. § 7. Deinde 'cursu superassent,' pro *cursim, currentes.* Infra c. 65. 'Fixis in terram pilis, quo leviores ardua evaderent, cursu subeunt.' Quum tamen reliqua Mstorum turba constanter vulgatum servet, nihil novandum arbitrator, præsertim quum 'effuso cursu' Livio frequens sit. Infra xxviii. 7. 'Attalus inermis atque incompositus cursu effuso mare ac naves petit:' ubi plura vide. Insuper *Circa ipsum inter locas* Flor. a m. pr. *inter loca* a m. sec. *circa ipsum locatas* Lipsiens. *circa ipsum inter locatas* Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. *circa ipsum ante locatas* Hav. *superassent insidias* denique, est eas prætergressi essent, a tergo reliquissent. Liv. xxv. 27. 'Idem venti superare eum Pachynum prohibebant.' xlii. 48. 'C. Lucretius prætor, ab Neapoli profectus, superato freto, die quinto in Cephalleniam transmisit:' et c. 61. 'Facilior nobis sequentibus victos Peneum superare erit, quam illis trepidantibus fuit.' Virg. Æn. i. 242. 'Antenor potuit, mediis elapsus Achivis, Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus Regna Liburnorum, et fontem superare Timavi.' Et eo sensu 'superare montem' ap. Liv. xlii. 53. 'Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium, et Dolichen incolentes.'

Palatique passim vaga, ut fit pavore injecto, raperent pecora] Pal. 1. *palatique passim vagantia, ut sic pavore.* Pal. 3. *palatique passim vaga, ut fit, injecta rap.* Gebh. *Palantesque primæ* edd. pro quo recte Aldus *palatique.* Id servant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Klockian. et Port. a m. pr. Eodem etiam ducunt reliquorum vestigia.

Nam *palatique* est in Harl. 1. *paulatimque* in Hav. et a m. sec. in Port. Vide ad 1. 11. § 1. Una voce auctior *sparsi palatique* præfert Gaertn. Sed τὸ *sparsi* ex interpretatione vocis sequatum est. Hujus autem codicis librario sollemne fuisse, interpretationes margini adscriptas simul cum ipsa voce, quæ exponebatur, in contextum recipere, videbimus ad 1v. 55. § 5. Præterea *vagantur sic pavorem injecto rap.* Gaertn. *passim vagantur, ut sic pavore injecto rap.* Voss. 2. *passim vaga, ut fit, injecto pavore rap.* Hav. et a m. sec. Port. qui a m. pr. præfert *passim vaga, ut fit, injecta rap.* quod ipsum etiam inveni in Lipsiens. Denique *pavore incerto* Leid. 2. Male. De locutione ‘injicere pavorem’ vide hoc lib. ad c. 36. § 3.

Subito ex insidiis consurgitur] *Subito ex insidiis pavore cons.* Hav. ex proximo perperam voce repetita.

Et adversi et undique hostes erant] *Lego et adversi aversique undique.* Klock.

§ 7 *Dein tela ab omni parte accidebant*] Rei et Latinitatis natura sic legendum præit: tamen ut omnes Mss. et priscae edd. *accedebant.* Aliter VII. 23. ‘Ut pila omnia hastæque non tamquam ex æquo missa vana (quod plerumque fit) caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur.’ *Gebh. Deinde tela* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et priscae edd. usque ad Aldum; cujus *dein* vulgantis scriptura satis defenditur Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. auctoritate; præsertim quum aliunde constet, Livio in primis placuisse *dein* et *proin*, eaque passim a librariis in *deinde* et *proinde* mutata esse. Vide ad III. 3. § 6. Præterea *accedebant* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. cum prisca excusis usque ad Froben. 1535. ubi primo *accidebant* reperi, quod servat unus Harl. 1. et recte Gebhardus ex rei et Latinitatis natura verum judicat. Cæsar Bell.

Gall. III. 14. ‘Ut neque ex inferiore loco satis commode tela adjici possent, et missa a Gallis gravius acciderent:’ et c. 25. ‘Quum item ab hostibus constanter, ac non timide, pugnaretur, telaque ex loco superiore missa non frustra acciderent.’ Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fast. v. 360. quosque ibi laudat Burmannus. Solitos autem fuisse librariorum verba ‘accidere’ et ‘accedere’ passim commutare, patebit ex illis quæ notantur ad Liv. XXI. 10. § 12.

Cœuntibusque Etruscis] *Eccuntibusque Etr.* Leid. 2. *cœuntibus Etr.* Voss. 2. et Leid. 1. Mox *armatorum septi* Flor. *arm. septi quoque, quo magis* Lipsiens. addito τῶν quoque, qui idem contra verbis seqq. voculam *et* omittens exhibet *spatio ipsi orbem.*

§ 8 *Quæ res paucitatem eorum insignem*] Inserere hic particulam *et*: *quæ res et pauc. . . et mult. Hetruscorum, &c.* Sic Livius loqui solet. *Rhen.* Vide ad II. 41. § 3. Attamen omnes nostri particulam hic ignorant, exceptis tantum Flor. Harl. 1. et Lipsiens. Eorum prior contra non agnoscit τὸ *quæ.*

Multiplicatis in arcto ordinibus] Hoc ut splendide dictum videri potest; ita ingenue fateor, me non intelligere. *Glar.* Hoc quid velit, Glareanus homo ingenuus profitetur se nescire. Est autem sensus: Aciem, quo brevior in spatio cogitur, et orbem colligit, eo plures ordines habere; quo majore in spatio explicatur, eo pauciores. *Sigon.* Ego, quale sit hoc, quod Sigonius profert, non percipio, nec ullum puto esse, qui percipere possit. Imo vero longe secus se res habet. Quo enim brevior in spatio cogitur acies, eo pauciores ordines esse, necesse est; quo autem majore in spatio explicatur, eo plures. Sed Sigonius Livii verba non intelligit. ‘Multiplicatis’ enim cum dixit, idem est ac si dixisset, ‘condensatis.’ Ut sit sententia,

‘multiplicatis in arcto ordinibus,’ id est, densatis, factum est, ut Fabii, qui erant trecenti tantum, pauciores viderentur; hostes vero, qui plurimi erant, et ante dispersi fuerant, videnturque pauci, postquam in unum collecti sunt breviori spatio, plures viderentur. Rem totam explicat Ælianus in libro de Acie More Græcorum Instruenda p. 36. in iis, quos ego Venetiis curavi imprimendos, cum antea a nullo editi fuissent, et in Latinum iterum verti. Ἰστοῖον, ὅτι διπλασιάζεται ἡ φάλαγξ ἢ προσώποις ἢ τόφω; et paulo ante, ubi loquitur περὶ ἐξελιγμοῦ. Sed non est necesse, ut plura dicam. *Robortell.* Annotat. II. 30. Ego vero miror, cur Robortellus, quod ipse se negat intelligere, reprehendat. Quid autem, cum id scripsi, spectarim, demonstrabo. ‘Multiplicari in arcto ordines’ intellexi augeri non magnitudine, sed numero. Secutus autem sum sententiam illam Livii XLII. 15. ‘Primo a mari circumfusa turba amicorum ac satellitum procedebat: deinde extenuabant paulatim angustię agmen.’ Quo ergo magis ab angustiiis loci ordines extenuantur, eo plures fiunt. Ut si viginti sint ordines, quorum singuli decem habeant milites; deinde angustiiis loci compulsi non nisi quinque complexi possint, multiplicabuntur ordines, et erunt, quadraginta, sed tenuiores. Atque hoc esse opinor διπλασιασμόν κατὰ πρόσωπον, de quo Ælianus in lib. de aciebus instruendis, ὅτε ἀπὸ τοῦ βάθους τοὺς ἡμίσεις ὀπίσθας εἰς λόχους ποιήσαντες συντάξομεν μετὰ τῶν λοιπῶν τὸ μῆκος, ὥστε γενέσθαι τοὺς λόχους ἀντὶ α, κδ', β, μη'. τοῦτο διπλασιασμός προσώπων ἐστίν. Id est, *Duplicatio personarum est, quoniam ex latitudine dimidiam partem militum in ordines coniectam cum reliquis instruemus in longitudinem, ut ordines sint pro mille viginti quatuor, duo millia quadraginta octo.* Atque hoc modo fit, ut hæc multipli-

catio ordinum et paucitatem insignem reddat, quia ordines exiliores fiunt; et multitudinem insignem, quia ordines plures evadunt. Itaque quod dixi breviori spatio plures ordines fieri, refero tam ad Fabios, quam ad Etruscos, quod dixi majore pauciores, ad nullos. Robortellus autem ‘multiplicatis’ pro condensatis accipit, ac vult eandem condensationem ordinum eos, qui pauci sint, reddere pauciores; qui multi, plures. Ego vero putarem, si condensati paucorum ordines pauciores videntur; pari ratione et multorum, non ita multos potius, quam plures, videri. Sed de hoc sensu judicent alii. *Sigon.* Emendat. I. 34. Præter Robortellum et Sigonium vide Lipsium de Milit. Rom. IV. 8. *Duk.* Notam Sigonii, quæ censura Robortelli occasionem dedit, ita excendi curavi, quemadmodum legebatur in priore Scholiorum ed. 1555. In reliquis enim recentioribus verba posteriora ad mentem Robortelli immutata sunt, invicem commutatis vocibus ‘plures’ et ‘pauciores,’ ita ut altera alterius locum occuparit. Id, utrum volente Sigonio factum sit, me nescire profiteor: certum tamen est, id jam commissum fuisse in ed. Veneta 1566. quæ, vivente adhuc Sigonio, in lucem emissa est.

In arcto] Pall. *arto.* Lib. IV. c. 34. ‘Nec nunc lato satis ad hoc amne, et tum aliquanto, ut a veteribus accepimus, artiore:’ ut habent Pall. duo. Pal. 2. ibi male legit *acriore*: vulgo *arctiore*. Gebh. *In arto* etiam Voss. I. Leid. amb. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Hanc autem orthographiam in optimis membranis passim obviam esse viri docti sæpius observarunt. Vide quos laudavi ad Sil. VII. 280. quibus adde Castal. ad Rutil. Itin. II. 20. Gebhard. ad Liv. VII. III. 6. § 3. Burmann. ad Nason. Trist. El. I. 10. 47. Duker. ad Flori. II. 6. § 31. et Cort. ad Sall. Jug. c. 52.

§ 6. etiam Cannegiet. ad Aviani Fab. ix. 1. Vide etiam infra ad v. 26. § 5.

§ 9 *Tum omissa pugna, quam in omnes partes parem intendevant*] *Tum omni omissa pugna* Voss. I. sed voci omni additæ sunt notæ, quæ eam perperam exaratam, ac delendam esse indicant. *Tum omissaque pugna* Port. a m. sec. Mox *τὸ parem deest* in Hav. Lipsiens. et Port. cuius posterioris margini tamen a m. sec. adscriptum est. Videtur eam vocem intercepisse similitudo præcedentis.

Eo nisi corporibus armisque rupere cuneo riam] A 'nitor,' 'nixus' dicitur et 'nisus.' Sed video magis Livio placuisse 'nisus;' ut hic, *eo nisi corporibus*. Et inferius paullo c. 52. 'Quum et Patres minus, quam pro Coriolano, adnisi essent.' Rursum c. 61. 'Patres quoque non temere pro ullo æque adnisi sunt:' ut taceam de aliis locis. *Rhen. Nisi*, non *nixi*, Pal. 2. sed non nisi a m. interpolantis. *Gebh. Nixi* Harl. 2. Port. et Hav. Reliqui *nisi* præferunt. Vide supra ad r. 33. § 5. hoc lib. ad c. 39. § 11. et infra c. 52. § 4. c. 61. § 4. III. 63. § 4. c. 70. § 5. IV. 42. § 5. v. 25. § 13. c. 29. § 1. Gruterus eumque secuti recentiores omnes post *eo* distinguebant, *eo, nisi corporibus*. Sed virgulam delendam ad marginem Livii recte monuit Aut. Perizon. Præterea *corporibus armaque* Harl. 1. *corporibus atque armis* Hav. 'Rupere viam,' ut 'rumpere iter' apud Sil. Ital. xv. 781. 'Audito ante alios senioris vulnere, rumpit Per medios Nero sævus iter.' Ubi vide quæ olim notavi, ut et ad Sil. VII. 568. præterea Nic. Heinsium ac Burmann. ad Val. Flacc. r. 3. quorum hic recte observat, verbo 'rumpere' non rei celeritatem, sed difficultatem indicari. *τὸ rupere* perperam omittitur in Lipsiens.

§ 10 *Duxit via in editum leniter collem*] *Edictum* Leid. 2. Unde legendum videri posset *eductum*: quo sen-

su 'educere molem,' 'turrim,' et similia dicuntur. Vide Gronov. ad Liv. XXXII. 11. § 3. Solent vero librarii voces 'educere' et 'edicere' perperam confundere. Vide ad Liv. XXXIX. 15. § 11. Sed præstat vulgata lectio: 'educi' enim usurpatur de his, quæ opera humana in altitudinem excrescunt. At hic sermo est de colle naturali, non manu facto; præterquam quod *duxit* præcedat. Sæpe autem 'edictus' et 'editus,' quamvis alio sensu, inter se commutantur. Vide ad XXI. 62. § 7. Deinde vocabulum *leniter* non adparet in Voss. 1. et Leid. 2. pro quo *leviter* est in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. utroque, Gaertn. Port. et Hav. Sed male. Infra VI. 24. 'Lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra.' XXV. 36. 'Nec natura quidquam satis arduum aut abscissum erat, quod hosti aditum adscensumve difficilem præberet; omnia fastigio leni subvexa.' XXXIX. 33. 'Ipse leni clivo ferente ad hostem per adversum montem erectam aciem ducit.' Colum. de Re Rust. r. 6. 'Sterquilinia quoque dno sint: unum, quod nova purgamenta recipiat, et in annum conservet; alterum ex quo vetera vehantur: sed utrumque more piscinarum devexum leni clivo, et exstructum pavitumque solum habeat.' Cæsar Bell. Gall. VII. 19. 'Collis erat leniter ab infimo adclivis.' Et c. 83. 'Erat a septentrionibus collis, quem quia opere circumplecti non potuerant, nostri necessario, pene iniquo loco et leniter declivi, castra fecerunt.' Curtius VI. 6. 'Prærupta rupes erat, qua spectat occidentem; eadem, qua vergit ad orientem, leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita perennem habet fontem: ubi etiam codd. male *leviore* præferunt. Tac. Hist. IV. 23. 'Pars castrorum in collem leniter adsurgens, pars æquo adibat.' Lucan. IV. 11. 'Colle tuncet

modico, lenique excrevit in altum Pingue solum tumulo.' Ad quem locum vid. Ondendorp. Martial. Epigr. IV. 64. 'Puris leniter admoventur astris Celsæ culmina delicata villæ.' 'Clementer crescens jugum' vocat Silius Ital. I. 273. 'Haud procul Herculei tollunt se litore muri Clementer crescente jugo:' ubi videnda sunt, quæ notavi. Solent autem voces 'lenis' et 'levis' passim negligentia librariorum in membranarum antiquis commutari. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Ceterum *leviter* in hac locutione etiam servari posse, contendit Dion. Voss. ad Cæs. Bell. Gall. II. 8.

Inde primo restitit] *In primo* Hav. Invenerat fortasse librarius *in primo*. Est autem *in* per compendium scriptum pro *inde*. Evanescente deinde vel perperam neglecta nota, a superiore parte addita, factum est in *primo*. Alibi sæpe similiter in membranarum erratur. Vide ad X. 20. § 6. At integra vox *inde* abest a Voss. 2. Præterea *resistere* Voss. 2. Lipsiens. et Hav. Ita etiam peccabatur I. 12. § 7.

Recipiendique a pavore tanto animo] *Et capiendique per errorem dedit scriba Hav. recipiendique pavore*, pro *rec. a pavore*, Lipsiens. Liv. XLIV. 10. 'Persens tandem a pavore eo, quo adtonitus fuerat, recepto animo malle, imperiis suis non obtemperatum esse:' ubi alia vide. Paulo post verbis proximis *repulere*, pro *pepulere*, Gaertn. P. et R. sæpius in Mss. confunduntur. Vide ad XXIII. I. § 6. Sed optimi et reliqui omnes codd. stant pro vulgato, quod commode ferri potest. Infra VII. 8. 'Si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quidquam momenti facerent.' XLIV. 41. 'Elephantorum inpetum subsecuti sunt socii nominis Latini, pepulerantque lævum cornu.' Est autem 'pellere hostem' plus quam 'movere,' sed minus quam 'avertere.' Liv. VII. 8. 'Primo gradu

moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo haud dubie avertunt.'

Vincebatque auxilio loci paucitas, ni jugo circummissus] Quid hoc esse dicam, quod integerrimi codd. Leid. I. et Harl. I. præferant *vincebantque aux. loci paucitas*? An vox *paucitas*, pro pauci numero milites, collective capienda, et ita cum plurali construenda? non puto. Potius librariorum errasse existimo. Non multum inde divergens *videbantque auxilium loci* habet Lipsiens. Præterea *nisi jugo circummissus* Gaertn. et Hav. *nisi jugo*, nota idem significante, Port. Alibi ita variant codd. Vide infra ad XXXIII. I. § 8. Mox *τὸ Veiens* exsulat a contextu ejusdem Port. et tantum in margine conspicitur. *Evassissent* etiam, pro *evassisset*, habet Harl. I.

§ II *Præsidiumque expugnatum*] *Præsidiumque expugnatus* Harl. I. ut forte librarius scribere voluerit *præsidiumque expugnatur*. Sed reliqui codd. vulgatam lectionem tuerunt.

Trecentos sex perisse satis convenit. Unum, &c.] Hanc opinionem recte reprehendit Dionys. IX. p. 580. Neque enim verosimile est, tot eximios viros domi nullos filios reliquisse. Nam de parentibus etiam Livinus non dubitat, quippe qui paulo ante dicat c. 49. 'precantur, ut illud agmen faustum atque felix mittant, sospites brevi in patriam ad parentes restituant.' Frustra igitur hoc dictum, 'unum prope puberem ætate relictum,' et initio libri sequentis vanius repetitum. *Glar.* Vide ad c. 49. § 4. Ceterum *trcentos sex* Port. a m. sec. *tercentos sex* est in Voss. 2. errore librarii, qui passim in notis numeralibus reddendis simili modo errant. Vide ad XXXIII. 4. § 5. Deinde *perisse* Gaertn. Vide ad v. 8. § 3.

Unum prope puberem ætate relictum] Videndum, num fuerit, *prope puberem ætatem*. Certe sic loquitur I. 3. 'Tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit:' et rursus c.

35. 'Jam filii prope puberem ætatem erant.' J. F. Gron. De constructione τοῦ prope cum casu quarto vide ad VI. 42. § 10. Codd. tamen conspirant in vulgatam lectionem. Et ita locutus est Val. Max. VI. 9. ex. 9. 'Asculo capto, Cn. Pompeius, Magni pater, P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subjecit.' IX. 1. ex. 9. 'Filium suum, quem et solum et ætate jam puberem habebat, veneno sustulit.' Mox perperam *stirpe*, pro *stirpem*, Lipsiens. *Stirpem gentis Fabiæ* Flor. a m. sec.

Dubiisque rebus populi Romani sæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium] Ex codd. nihil notatur. Sed edd. vetustiores Aldo vel *po. Ro.* vel *populo Ro.* vel *populo Romano.* Quod, si codd. accederent, non displiceret, et dictum existimarem, 'auxilium populo Romano,' quemadmodum 'tegmentum corpori,' 'pretium libertati,' 'adjutores triumviris,' et similia alia, de quibus vide ad III. 46. § 2. Et ita convenirent, 'stirpem genti Fabiæ,' et 'auxilium populo Romano.' Deinde *domique bellique* Gaertn. Præterea vocula *vel* omittitur in Hav. Lipsiens. et antiquis excusis. Eam primus addidit Aldus, reliquis Mss. lectionem ejus firmantibus; nisi quod perperam *nihil*, pro *vel*, sit in Gaertn. Forte olim pro *vel* scriptum fuerat *nil*, idque deinde mutatum est in *nihil*. De τῶ *vel* vide ad XXXVI. 41. § 2. *Dubias res* illustrat Curtius ad Sall. Jug. c. 14. § 5. Adde Justin. VIII. 2. 'Innemores prorsus, quod in dubiis rebus suis illo Deo etiam consiliorum auctore nisi fuerant.' Curtium IV. 16. § 22. 'Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas.' Tac. Annal. II. 62. 'Profugus olim vi Marobodui, et tunc, dubiis rebus ejus, ultionem ausus.' 'Dubia' vocat Sil. Ital. I. 561. 'Hinc puer, invalidique senes, hinc femina ferre Certat opem in dubiis, miserando nava labori.'

CAP. LI. § 1 *Quum hæc accepta clades esset, jam C. Horatius]* *Acc. clade se etiam C. Hor.* Leid. 1. quod monstrum lectionis profluxit ex continua literarum serie indocte in voces divisa. Nam ex *clades sectian* faciendum erat *clades cēt, jam: cēt* autem per compendium scribitur pro *esset*.

Et T. Menenius consules erat. Menenius adversus Tuscos] Pall. tres *L. Menenius* Gebh. *L. Menenius* etiam Leid. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed *Tiros Meripuos* vocatur Dionys. IX. p. 576. Præterea voces *consules erant. Menenius* perperam omittuntur in Leid. 2. Cui errori ansam et occasionem dedit repetitio vocis *Menenius*. Vide ad IX. 11. § 11.

Adversus Tuscos victoria elatos confestim missus] Vox *Tuscos* male omittitur in Leid. 2. Male etiam *victoria elatus* Gaertn. *victoria illatos* Harl. *victorie latos* Leid. 1. *Victoriæ latos* Flor. De voce *elatus* vide ad XXXVII. 12. § 4.

§ 2 *Tum quoque male pugnatum est, et Janiculum hostes occupavere]* Pal. 1. *Cumque male pugnatum esset, Jan.* Consideretur, non male. Gebh. *Cumque male pugnatum esset, Jan.* ex nostris solus Voss. 2. quod librorum erroris tribuere malo, qui *tum* et *cum* sæpius in scriptis commutarunt. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Idem etiam particulas *que* et *quoque* passim confuderunt. Vide ad V. 27. § 1.

Ni Horatius consul ex Volscis esset revocatus] *Ni C. Horatius consul* Hav. addito prænomine, quo tamen, præsertim invitis reliquis libris, non opus est, quum modo eum prænomine jam notum fecerit. Tum enim in seqq. Livius illud plerumque omittere solet. Præterea *revocatus esset* Voss. 1. et Leid. 2. Paulo ante etiam, alio vocabulorum ordine, *obsessaque foret urbs* Harl. 2.

Adeoque id bellum ipsius] Pal. 1. *adeo ad bellum.* Gebh. *Adeo quã id bellum*

Leid. 1. *adcoque ad bellum* Harl. 1.

Ut primo pugnatum ad Spem sit æquo Marte] Corrigimus *Spei*, sicut 'ad Veneris' dicitur, et 'Ventum erat ad Vestæ' apud Horat. Satyr. l. 9. 35. Suppletur enim in talibus 'ædem,' aut 'templum,' aut aliud hujusmodi, ac simile. Jac. A. Cruce in Annotat. p. 688. Consentit exemplar Borbetomagense. Sic autem dictum est hic *ad Spei*, quemadmodum ante l. 1. c. 41. 'ad Jovis Statoris.' Rhen. *Pugnatum ad Spei sit*, optimis codd. consentientes, habent Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Port. a. m. pr. nisi quod in eorum secundo sit *pugnatum primo*. Verum quum ellipticam locutionem non intelligeret, aut ferre non posset indocta librariorum natio, varie locum corruerunt. Quidam enim vocem *ædem*, quæ ab interprete expositionis causa margini adscripta erat, in contextum receperunt. Hinc scriptum *ut primo pugnatum ad ædem Spei sit* in Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. *ut primo pugn. ad Esquilias ad Spei ædem sit* in margin. Port. *ut primo pugn. ad Spei ædem sit* in Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et C. Sæpe autem alibi eam vocem invito Livio obtruserunt. Vide ad x. 23. § 13. Alii voces *ad Spei*, quas non intelligebant, omittentes dederunt *ut primo pugnatum sit æquo Marte*, quod est in Voss. 1. et Leid. 2. vel *ut primo aspere pugn. sit æquo Marte*, quam lectionem Hearne invenit in Oxon. N. Alii denique, quod non intelligebant, emendantes exararunt *ut primo pugnatum ad Spem sit*, ut præfert Voss. 2. et in quales codd. etiam inciderunt primi operis Liviani editores, usque dum Mediolanenses Jac. a Cruce emendationem a. 1495. in contextum recte receperint. Ceterum Dionys. auctor est l. ix. p. 583. prælio et ad Spei et ad portam Collinam victoriam penes Romanos fuisse, quos Livius priori loco æquo Marte pugnasse tradit.

§ 3 *Ibi quamquam parvo momento*

superior Romana res fuit] *Is quamquam male Lipsiens. male etiam vox superior exsulat ab Gaertn. Alio præterea ordine verborum, res Romana Hav.*

Recepto pristino animo] Pal. 1. iterum, *excepto pristino animo*. Gebh. *Excepto pristino animo* etiam Voss. 2. Sed recte reliqui nihil novandum evincunt. 'Recipere animum,' sed diverso sensu, habuimus cap. præc.

§ 4 *A. Virginius et Sp. Servilius consules fiunt*] *A. Virginius* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. Vide ad c. 17. § 1. Tum *P. Servilius* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Klockian. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Dionysio ix. p. 583. vulgo *Σερόλιος Σερονίλιος* vocatur, ubi viri docti ex scriptoribus Latinis *Σέρπιος Σερούλιος* legendum monuerunt. Solus meorum Gaertn. hic *Spurius Servilius* præfert. Mox vocem *fiunt* omittunt Leid. 1. et Voss. 2. Potest etiam abesse. Supra c. 40. 'Consules T. Sicinius et C. Aquilius. Sicinio Volsci, Aquilio Hernici provincia evenit.' Infra c. 54. 'L. Furius inde et C. Manlius consules. Manlio Veientes provincia evenit:' ubi etiam unus cod. *consules facti*. Vide alia ad c. 19. § 1. Si quis tamen *fiunt* servandum contendat, non pertinaciter adversabor. *Fiunt* enim et *facti* passim in hac re apud Livium obvia.

Post acceptam proximam pugna cladem Veientes abstinere acie] Vet. lib. *proximæ pugnae*. Sigon. Pall. tres, ut Sigonii liber, *proximæ pugnae*: quibus assentitur Camp. Gebh. Sigonius et alii libri *proximæ*. Malim, *post acceptam proxima pugna*. J. F. Gron. *Proximæ pugnae* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. C. Sed, si quid mutandum, cum Gronovio malim conjicere *proxima pugna*. Se etiam libenter Gronovii conjecturæ subscribere Doujatius profitetur, ad-

deus tamen, nihil revera esse, quod in vulgata lectione reprehendas. Et sane 'proxima pugnae clades' eadem forma dici potuit, qua mox hec cap. § 7. 'hesterna felicitas pugnae,' quod et ipsum male sollicitatur. Præterea *abstinere acie* Leid. 1. Harl. antiq. et Klockian. de qua constructione dictum est supra hoc libro ad c. 16. § 9. Sed præfero vulgatam scripturam.

Populationes erant, et velut ab arce Janiculi] *Adpellationes erant* aberrans dedit librarius Lipsiens. *populationes erant Fabios secuti, et velut* Leid. 1. sed voces *Fabios secuti* perperam ex subsequentibus hic repetitæ sunt. Verbum *ceperant*, quod mox sequitur, et iisdem literis finitur, ex quibus *erant* constat, librarium in errorem induxit, et effecit, ut media omnia inter illa vocabula omitteret. Sed errorem animalvertens, quum jam scripsisset *Fabios secuti*, voces illas delere vel oblitus est, vel dedita opera noluit, ne liber lituris deformaretur. Vide ad c. 34. § 9. et v. 29. § 2. Tà *ab arce* male omittuntur in Harl. 1.

In agrum Romanum impetus dabant] *Impetum dabant* Leid. 2. et Hav. Sed vulgatum præfero, non modo ob reliquorum codd. *impetus* servantium consensum, verum etiam partim ne ita tria vocabula iisdem literis exeuntia eumulentur; partim quod verosimile sit, Tuscos, ex arce Janiculi passim agrum Romanum populantes, plures in eum impetus revera dedisse. Et ita 'facere impetus' supra est 1. 4. 'Hinc robore corporibus animisque sumto, jam non feras tantum subsistere, sed in latrones præda onustos impetus facere, pastoribusque rapta dividere;' ubi alia vide. Mox *non usquam tuta pecora*, alio ordine vocabulorum, Harl. 1. *non usque pecora tuta* Voss. 2. *nusquam pecora tuta* Gaertn. eodem fere errore, quo 'nec scit' et 'nescit' librarii in Mss. confude-

runt. Vide hoc lib. ad c. 45. § 12. Pro eo datum deinde *numquam pecora tuta* in Lipsiens. Ita alibi sæpe *numquam* et *nusquam* scribarum errore commutantur. Vide ad xxxvi. 17. § 10.

§ 5 *Capiti deinde eadem arte sunt*] *Capiti* perperam Harl. 1. Tum *dedita operum* librarius aberrans codicis Leid. 2. Denique *inlatebras*, pro *inlecebras*, Leid. 1.

Præcipitare in insidias] Bene, pro 'præcipitati sunt.' Ita Plautus *Trinummo* II. 1. 30. 'qui in amorem Præcipitavit, pejus perit, quam si saxo saliat.' Quod concoquere non poterant librarii inepti, qua acuminis laude decepti: ideo rescripserunt in Pal. 3. *præcipitare insidias*, quasi præcipitanter sibi attraxissent. Lib. v. c. 18. 'Dum bellum majore animo gerunt, quam consilio, præcipitare in insidias.' Male additur in libris quibusdam *se*. Pal. 2. *et ibi præcipitare insidias*. Lib. vi. c. 30. 'Quibus velut circumventis, quum id falso nunciatum esset, dum, præsidio ut essent, citati feruntur, ne auctore quidem asservato, qui eos, hostis Latinus pro milite Romano, frustratus erat, ipsi in insidias præcipitaverunt.' Corriquo quoque VII. 6. ex ed. Campani, 'Forte ita tulit casus, ut Gennecius, ad hostes magno conatu profectus, in insidias præcipitaret:' ut initio quoque fuit in Pal. 2. vulgo *præcipitaretur*. Vulgata lectio stabilitur Pall. primo ac secundo, editionibusque primariis. *Gebh.* Illud *præcipitare insidias*, quod *Gebh.* in Pal. 3. invenit, potius aberrante librarii manu, quam dedita ejus opera, natum videtur. Initium enim vocis *insidias* elisit voculam præcedentem *in*. Eumdem errorem in hac eadem locutione commiserunt librarii codd. Hav. et Gaertn. loco a Gebhardo laudato VI. 30. § 4. Alia similis erroris exempla notamus ad VIII. 33. § 6. *præcipitare se in insidias* emen-

datur in margine Port. quomodo etiam peccatur in quibusdam codd. v. 18. § 7. ad quem locum de hac locutione plura vide, ut et ad xxv. 11. § 6. Sæpe etiam aliis verbis Livium *ὀδδερῆπος* usum esse, notatur ad hujus libri c. 62. § 2.

Quo plures erant, major cædes fuit] Quos plures erant Hav. quo populares erant Voss. 2. quo pupalarcs erant Pal. 1. ut Gebhardus supra monuit hoc lib. c. 39. § 6. Ceterum omittitur hic vocula eo, quam plerumque adsciscit τὸ quo: quo plures erant, eo majores. Vide ad xxvi. 20. § 5.

§ 6 *Ex hac clade atrox ira majoris cladis causa atque initium fuit] Omnia hæc deerant in Leid. 2. cui errori causam dedit vox fuit, quæ proxime hæc verba præcedit, eorumque ultima existit. Vide ad ix. 11. § 11. Mox traj. enim Tib. nocte alio ordine est in Harl. 1. qui etiam una cum Leid. 1. Servili, pro Servilii, præfert, quomodo Lavini datum est pro Lavini. Vide ad i. 3. § 3. sauci, pro saucii. Vide ad xxxviii. 27. § 8.*

Inde fusi magna cæde in Janiculum se ægre receperunt] Magna clade ac cæde Gaertn. Sed additæ voces sunt ex margine invecæ. Vide ad iv. 55. § 5. Tum recepere est in omnibus, quos vidi, codd. nisi quod cepere habeat Leid. 2. duabus prioribus literis interceptis ab duabus ultimis vocis præced. Cujus erroris similia exempla passim in libris manu exaratis obvia sunt. Vide ad v. 19. § 2. An tamen receperunt, pro recepere, substitutum est a primis editoribus, ut vitarent ὁμοσιτέλευτον trium vocum litera e finientium? Id tamen non ubique religiose fugit Livius, ut docemus ad xxvi. 46. § 6. Codicum itaque lectionem in contextum recepi.

§ 7 *Consul et ipse transit Tiberim, castra sub Janiculo communit] Et ipse consul transit Hav. Deinde sub Jan. commouit Voss. 2. sub Jan. commouit*

Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. pro quo commouit adscriptum est margini posterioris cod. pro varia lectione. sub Jan. commouit Harl. 2. et Hav. Sed passim duplex et simplex i in libb. vet. confunduntur, unde factum est, ut multorum verborum præsens et perfectum tempus commutentur. Vide ad xxxvi. 20. § 3.

Nonnihil et hesternæ felicitate pugnae ferox] Hest. nonn. fel. pugnae Hal. 2. nonn. hest. fel. pugnae Voss. 1. nonn. externa fel. Leid. 2. et Lipsiens. nonn. et externa Voss. 2. hesternus et externus errore scribarum sæpe confundi, ostendam ad xl. 14. § 2. nonn. et hest. fel. pugnae et audacia ferox Gaertn. Sed voces et audacia, quam reliqui omnes ignorant, ab librario additas pnto. Similia emblemata passim in hoc codice conspiciuntur. Vide ad iv. 55. § 5. Ant. Periz. codici adpinxit, forte legendum esse nonnihil et hesternæ fel. Quod non unam ob causam probare nequeo. Displacent enim tria vocabula, hesternæ felicitate pugnae, eadem litera desinentia. Quod licet alibi in Livio obvium esse ex illis, quæ ad § præcedita sunt, pateat; ei tamen in vitis codd. obtrudendum non existimo. Deinde 'hesterna felicitas pugnae' ab indole stili Liviani alienum non videtur. Ita supra hoc cap. dixit, 'post acceptam proximam pugnae cladem,' pro proximæ pugnae: cap. præced. 'sine ullo majoris belli adparatu,' pro majori belli adparatu: ubi alia exempla videri possunt. Mox τὸ tamen omittitur in Hav.

Quod inopia frumenti, quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebant consilia] Hic locus non solum in edd. pervulgatis omnibus est adulteratus; sed et in Ms. codice, qui ut recte habet in præcipitia, sic perperam continet agebant. Tu sic castiga, quamvis in præcipitiu, dum celeriora essent, agebat cons. siquidem inopia nominandi

casu dictum est. *Rhen.* Quidam *agebant* emendarunt, male mutato numero. Ego *urgebat* legere malim, ut sit sensus, 'Inopia urgebat in præcipitia consilia.' *Glar.* Vetus lectio est *quamvis præcipitia*: quod placet; ut reddatur trita illa locutio, 'Agere præcipitem.' *Sigon.* Habet *Pal. 1.* *quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebat*; quod et *Andreas* editione sua secutus. At *Campanus* et reliqui duo *Pall. Mss.* *quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebat.* Vulgatam invenit *Rhenanus*, quam non improbarem, si ullius libri auctoritate fulciretur. Bonus *Loritus* nulla de causa legit *urgebat.* *Gebh.* *Quamvis in præcipitia, dum celeriora essent, agebat* optime *Rhenanus.* At quid in mentem venit *Sigonio*, ut præpositionem tolleret auctore scripto, hoc est, priorum editionum vitium referret? Placet, inquit, ut reddatur trita illa locutio, 'agere præcipitem.' At quis audivit unquam, 'consilia agere præcipitia?' quam belle congrueret huic loco? foret enim omne consilium tollere ac proturbare. Immo quid est 'agere consilia?' Hæc profecto adeo non sunt trita, ut ne quidem unquam existerint in sermone Latino. Dira fames Romanos cogebat ardentiora et audentiora conari, ut eo citius tanto malo liberarentur. Hoc melius, quam istis verbis, non potest explicari. *J. F. Gron.* Puto esse, in consilia quantumvis præcipitia. *Supra c. 39.* 'Quamvis suspectos infensosque inter se jungebat animos.' *Mox c. 54.* 'Nec auctor quamvis audaci facinori deerrat.' *xxxii. 41.* 'Inde tumultum suis, quamvis levi munimento tutum, cepit.' *Catull. Carm. 104.* 'Deinde esto quamvis sævus et indomitus.' *Virg. Æn. I.* in princ. 'Ut quamvis avido parent arva colono.' *Duk.* *Vocula* prima quod, quam agnoscunt omnes codd. quibus utor, aberat a primis edd. et

demum recepta est ab *Aldo.* Præterea *quamvis præcipitia, dum cel. essent, agebat* *Leid. 1.* *quam præcipitia, dum cel. essent, agebat* *Leid. 2.* *quamvis præcipitia, dum cel. essent, agebat* *Voss. 2.* *Harl. uterque, Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. Oxon. Hearnii L. 2. et N.* ac vetustiores edd. pro quo *Aldus* demum *agebant* vulgari curavit. Sed recte *Gronov.* *Rhenani* lectionem *quamvis in præcipitia, dum cel. essent, agebat* probavit, quam etiam servat *Voss. 1.* 'Agere in consilia præcipitia' eodem modo dictum, ut 'agere in arma' *xxx. 14.* 'Quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur.' ubi vide *Gronov.* Nec multum abit, quod inferius obcurrit *xlii. 30.* 'Æs alienam et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat.'

§ 8 *Interventu collegæ ipse exercitusque est servatus*] *Pal. 2.* *exercitusque ejus servatus.* At *Pal. 3.* *exercitusque ejus est servatus.* *Gebh.* *Duo Pall.* *exercitusque ejus est servatus.* Non est superfluum. *Lib. xxi. c. 30.* 'Quod mihi tibi que, quod exercitibusque his tuis, servato et conservatori, sit felix.' *J. F. Gron.* *Int. collegæ exercitusque ejus serv.* *Hav. int. collegæ ipse exercitusque ejus serv.* *Harl. 2.* *Lipsiens. et Port. int. collegæ ipse exercitusque est serv.* ut ante *Gronovium* edebatur, exhibent *Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, et Hearnii Oxon. L. 2. et N.* quam lectionem veram existimat *Cortius* ad *Plinii Epist. 1. 2. § 5.* et illustrat alio loco *Livii iii. 56.* 'Redintegrata extemplo est omnibus memoria sædissimæ potestatis, quum ipsum satellitesque vidissent.' quemadmodum ibi legunt duo meliores codd. *Pall.* Verum non modo plerique et optimi eorum, quos mihi versare contigit, illo loco cum vulgatis servant *ipsum satellitesque ejus*, sed hic etiam recte *Gronovius ipse exercitusque ejus est serv.* ut præferunt *Harl. 1.*

et Gaertn. probavit, addens illud ejus superfluum non esse. Nam utrumque consul suum habebat exercitum; hinc non tantum Servilium exercitumque, sed signate exercitumque ejus, inventu collegæ Virginii servatum dicit. Ut igitur hic 'ipse exercitusque ejus,' ita 'tuum exercitusque tui præsidium,' et 'tuus collegæque tui exercitus' Livius dixit xxviii. 42. et eadem forma sæpe alibi. Vocula illa ejus alibi quoque a librariis omissa est. Vide ad c. 56. § 6.

§ 9 *Occidione occisi*] *Obsidione occisi* Leid. 1. Sed librarius dare voluisse videtur *obsidione occisi*. Locutio enim notissima est 'occidione occidere,' pro funditus, ad internecionem delere. Liv. iii. 10. 'Quia occidione prope occisos Volscos et Æquos movere sua sponte arma posse jam fides abierit, novos hostes quæri:' ubi quædam vide. iv. 58. 'Modo duo præsidia occidione occisa, et cum periculo retineri.' ix. 38. 'Palatis per agros nemo obvius fuit, quum occidione occidi possent:' ubi vide Gebhard. Justin. ii. 14. 'Fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Græcos, et Mardonii copias occidione occidisse:' ubi videnda quæ viri docti notarunt. *Occidione occisi sunt*, addita ultima voce, Gaertn. Paulo ante verbis proximis *his atque terga* Lipsiens. *nunc his nunc illis terga* Gaertn. Sed præfero vulgatum, quod reliquorum omnium consensus tueatur.

CAP. LII. § 1 *Urbi cum pace laxior etiam annona rediit*] *Ubi cum pace* Lipsiens. *Tum laxior et annona* Harl. 2. *laxior annona* Flor. Vide ad xxii. 47. § 9.

Postquam timor sibi cuique futuræ inopiæ abiit] *Lego, timor suæ sibi cuique*. Klock. Vulgatum satis placet. Perperam etiam *tumor* Gaertn. Sed sæpissime alibi hæ voces ejusque derivata 'tumidus' et 'timidus' in Mss. commutantur. Vide quæ olim

notavi ad Sil. ii. 626. Ita recte apud Sil. Ital. editur viii. 547. de Capua, 'pravo peritura timore:' ubi male *pravo timore* exhibent codd. Oxon. et Putean. cum priscis edd.

Eo, quod abditum fuerat, prolato] *Quod prius abditum fuerat* Hearnii Oxon. N. Id etiam voluisse videntur scribæ Voss. 1. et Leid. 2. qui tamen aberrantes dederunt *quod plus abditum*. Solent autem voces *plus* et *prius* sæpe commutari culpa scribarum. Vide ad c. 56. § 6. Præterea absurde etiam *eoque aditum fuerat prolato* Voss. 2. ut librarius *eoque*, pro *eo quod*, daret, ex non intellecta nota utriusque voculæ natum videtur. Vide ad ii. 41. § 8.

§ 2 *Ex copia deinde otioque lascivire rursus animi*] *Deinde ex copia* Leid. 2. *Ex copia demum otioque* Harl. 2. Sed *demum* et *deinde* passim confunduntur negligentia librariorum. Vide ad xl. 22. § 1.

Pristina mala, postquam foris deerant] *Postquam foris deerat* Voss. 2. *decerant*, pro *deerat*, præfert Lipsiens. a m. pr. Mox *legem agitare*, pro *plebem ag.* Klockian. *plebem agitari* Lipsiens. Deinde a *gratia lege*, pro *agraria lege*, Gaertn.

In resistentes incitare Patres, nec in universos modo, sed in singulos] *Pall. nec iri in universos modo*. Hæc tamen ultima vocula modo deficit in Pal. 1. *Gebh. Agitare, pro incitare*, Voss. 1. et Leid. 2. Sed perperam ea vox ex proximo versu repetita est. Præterea *nec iri in univ. sed in sing.* Harl. 2. *nec univ. modo, sed in sing.* præpositione in priori loco omissa, Leid. 1.

§ 3 *Q. Considius et T. Genutius*] Ne quis moveatur Dionysii lectione, velim; qui l. ix. p. 585. Κοιντίλιον pro Κοισίδιον habet. Displicet autem 'Quintillii' nomen in tribuno plebis hoc tempore, quia 'Quintilia' gens patricia est. Porro autem *Genucius* scribe ad fidem Græcæ et Capitolinæ scripturæ. Idem *Genucius* in vet.

libris non *Titus*, sed *Caius*. Apud Dionysium modo *Tīros*, modo *Γαίος* nominatur. *Signon*. *T. Genutius* solus Pal. 3. Nam Pal. 1. et Andreas *T. Genutius*; at Pal. 2. *C. Genutius*. Camp. *T. Genutius*. Gebb. Rott. Voss. uterque, Flor. S. Marci et *T. Genutius*. Jac. Gron. *Q. Cossidius* Harl. 2. *Q. Confidius* Port. *Q. Consilius* Hav. Deinde et *T. Genutius* Voss. ambo. et *T. Genutius* Harl. 2. et *T. Genutius* Leid. 1. et *Gn. Genutius* Klockian. et *C. Genutius* Hav. Lipsiens. et Gaertn. 'Caii' prænomen ei tribuit Hearnii Oxon. C. qui etiam testatur, codicem L. 2. aliosque prænomen omittere, quod etiam deerat in Gruteri postrema ed. aliisque recentioribus usque ad Jac. Gronovium, qui ex codicum Mss. auctoritate restituit. Ceterum *Tīros* vocatur apud Dionys. Antiq. ix. p. 585. apud quem eundem p. 595. *Γαίος Γενούκιος* memoratur, verum is non hujus anni tribunus plebis fuit, sed demum eam dignitatem gessit triennio postea: ad quod non attendit Sigonius, monens *Genucium* hunc apud Dionysium modo *Tīros*, modo *Γαίος* nominari. Denique *Genucius*, non *Genutius*, scribendum esse, observat Sigonius etiam ad III. 33. § 3. et ad VII. 3. § 3. Mox *diem dictum*, pro *diem dicunt*, male Lipsiens.

Quum haud procul inde stativa consul habuisset] *Haud procul in stativa* Lipsiens. *procul* in olim scriptum fuerat. Postea negligentia librarii vel alio casu omisa est vocis pro compendium scriptæ nota. Vide ad x. 20. § 6. *haud procul inde stativa castra* Gaertn. Sed vox *castra* ex marginali expositione in contextum migravit. Vide ad III. 2. § 1. Tum alio ordine *habuisset consul* præfert Port. Paulo ante *initie erat*, pro *invidie erat*, Lipsiens.

§ 4 *Eam oppressit*] Vet. lib. *Eum oppreserunt*: ut sit, *Q. Considius* et *T. Genucius* trib. pleb. *Menenium oppreserunt*. *Signon*. *Eum oppresere*

ab Sigonio est. Junta *Eam oppreserunt*. Reliquæ omnes ab Andrea ad Curionem et Gryphium cum Mss. Voss. Helm. Flor. Rott. *Eam oppresit*. Nimirum legendum, *Ea oppresit*, nempe invidia *Menenium*. Brevitas, qualis paullo superius c. 51. 'hæc spes provexit:' et passim nostro. Deinceps distingue, *Quum et Patres, haud minus quam pro Coriolano, anxii essent, et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset, in multa temperarunt tribuni*. J. F. Gron. *Eam oppreserunt* habent Leid. 1. et Voss. 2. *Eum oppreserunt* Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Adv. Et ita in Voss. 1. inter lineas adscriptum est, quum in contextu a m. pr. sit *Eam oppressit*. Sed *Eum oppressit* Harl. 1. quod accipi posset, eum *Menenium* oppressit, nempe invidia. *Eam oppreserunt* ante Juntam receperat Aldus; sed inter errata *oppressit*, pro *oppresserunt*, legendum monuit. *Eum oppresere*, quemadmodum nunc vulgo circumfertur, in uno tantum Gaertn. obvium fuit; quod idem demum apparuit in edd. Gruteri, et inde per recentiores perperam propagatum est. Cum Sigonio itaque ob codicum auctoritatem præfero et in contextum recipio *Eum oppreserunt*, quod jam Hearne etiam recepit. Partim enim ita totidem literis exhibent plerique codd. partim eo aliorum ducunt vestigia. *Eum oppreserunt* est accusatione injusta effecerunt, ut damnaretur. Florus i. 24. 'Quum obpressam judicio filiam trahi in servitum videret Virginis pater.' Auctor de Vir. Inlustr. c. 78. 'Mox Dolabellam judicio obpressit.' Cic. pro Quinct. c. 2. 'Si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem velit, iniquo judicio opprimere possit.' Liv. i. 51. 'Oblato falso crimine insontem obpressit.' Similiter tamen etiam interpunctionem Gronovii admisi. Antea ita distinguebatur: *Eum oppresere: quum et Patres*

haud minus quam pro Coriolano annexi essent: et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset. In multa temperarunt tribuni.

Pro Coriolano annexi essent] Vet. lib. *pro Cor. ante annexi essent.* Sigon. Sedulo monuit Rhenanus, amare Livium *annisi*, quod et exstat in Pall. omnibus et Camp. recensione. Ceterum Pal. 2. consentit cum Sigoniano, legens *ante annisi essent.* c. 61. 'Pro ullo æque annisi sunt.' *Gebh.* Voculam *ante*, quam addit vet. lib. Sigonii, unus ex nostris Hav. perpetuus ejus suffragator, habet. Reliqui omnes eam ignorant. Etiam Hearne, Sigoniani codicis lectionem recensens, de suis silet, ut pariter ab omnibus Oxon. exsulasse videatur. Deinde *ausi essent* Lipsiens. *annexi essent* Hav. *adnisi essent*, vel *annisi essent*, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. quod recepi. Miror enim editorum inconstantiam, qui, quum supra hoc lib. c. 50. § 9. Rhenano obsecuti *nisi*, pro *nisi*, edidissent, passim tamen alibi 'annixi,' 'connixi,' &c. servarunt. Hearne in Oxon. C. *pro Coriolano laborarunt* se invenisse profiteatur: quod veræ lectionis glossema esse nullus dubito. Paulo ante *quum Patres*, pro *quum et Patres*, Lipsiens.]

Patris Agrippæ favor haud dum exolevisset] *Patris Agrippæ favor exol.* Voss. 1. a m. 1. sed margini a m. sec. adscribitur *patris Agrippæ favor jam dudum jam dudum favor exol.* Sed tribus vocibus *jam dudum favor* notæ subjectæ, quæ indicant, eas perperam repetitas ac delendas esse. *Favor haud dudum exol.* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. duabus literis male repetitis. *Favor haud dubium exol.* Hav. *favor nundum exol.* Leid. 2. Sed *haud dum* probum est. Infra xxviii. 2. 'Tria millia ferme aberat, quum haud dum quisquam hostium senserat.' xxix. 11. 'Æsculapium quoque ex Græcia quondam, haud dum ullo fœdere so-

Delph. et Var. Clas.

ciata, valetudinis populi causa accessitum.' Ad quod idem caput etiam illustrabo simile aliud 'nullus dum,' Præterea *excevisset*, pro *exolevisset*, Hearnii Oxon. C. Male. 'Exoletum vetustate odium' supra dixit ii. 35.

In multa temperarunt tribuni] *In multa* scribunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Hav. Etiam Pierius testis est ad Virg. *Æn.* xi. 839. in vet. T. Livii codice passim 'multam,' 'multare,' 'multatitium,' et similia absque c litera scripta esse. Eam orthographiam, quam plerumque infra editores receperunt, hic etiam Livio restituendam existimavi. De hac voce vide Gell. Noct. Attic. xi. 1. et quæ viri docti ad eum locum notant. Præterea *temperant tribuni* Voss. 2. *temperare tribuni* Harl. 2. *tempora in tribuni* Lipsiens. *temperatum tribuni* Gaertn. Sed tum ita totus locus interpungendus esset: *Eum oppresserunt. Quum et Patres haud minus, quam pro Coriolano, adnisi essent, et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset, in multa temperatum. Tribuni, quum capitis, &c.* Sed plerique, et inter eos etiam integerrimi codd. *temperarunt tribuni* servant.

§ 5 *Quum capitis anquisissent]* Hunc locum interpretans Budæus ait, 'anquirere capitis' actionem criminalem intendere. Sed vera hæc lectio in sola ed. Andreæ Aleriensis episcopi mihi reperta est. Alias Pal. 1. *cum capitis accessissent.* Pal. 2. ad verum proxime accedens *cum capitis ante que-sissent.* Pal. 3. vero et Camp. *cum capitis inquisissent.* Infra vi. 20. 'Sunt, qui dnumviros, qui de perdnellione anquirent, creatos auctores sunt.' viii. 33. 'Capite anquisitum ob rem bello male gestam de imperatore nullo ad eam diem esse.' xxvi. 3. 'Cum tribunus his pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret.' *Gebh.* *Quum capitis acersisset* Voss. 2. *quum capiti aquisissent* Lipsiens. et *quom capitis inquisissent* Gaertn. *quum*

Livius.

19 G

capitis quesisset Port. in contextu, pro quo in margine legitur *quum capitis ante quesisset*: idque posterius ostentant Harl. 2. et Hav. Verbum minus usitatum librariis imposuit, iisque errandi causa existit, non modo hoc loco, verum et tribus illis, quæ laudavit Gebhardus, ut postea videbimus. Passim etiam alibi in hoc verbo lapsi sunt. Vide quæ notantur ad vi. 20. § 12.

Duo millia æris damnato multam edixerunt] Turbat hic Pal. 1. *duo milia æris dampnatam ediderunt*. Gebh. 'Multam dicere' sæpe est in Livio et aliis: 'edicere multam' an alibi legatur, non possim dicere. Sigon. de Judic. III. 10. hunc locum laudans habet *dixerunt*. Duk. *Edidi et edixi* in Mss. commutari videbimus ad xxxiv. 56. § 12. *damnata multam edicere* est in Port. a m. pr. sed, pro *damnata*, inter versus *damnato* adscriptum erat: *damnato multam dixerunt* habet Leid. 2. in contextu, in margine vero *damnato multæ dixerunt*. Ex utriusque vero lectionis *multam* et *multæ dixerunt* conjunctione (de quo errore vide ad Liv. III. 44. § 4.) nata videtur vulgata lectio *multam edixerunt*, pro qua cum codicis Leid. 2. primigenia manu scribendum puto *multam dixerunt*. Proprium enim in hac re verbum est 'dicere.' Liv. xxv. 3. 'Duo tribuni plebis Sp. et L. Carvili, quum rem invisam infamemque cernerent, ducentum millium æris multam M. Postumio dixerunt.' xxxvii. 51. 'Imperia inlibita ultro citroque, et pignora capta, et multæ dictæ, et tribuni appellati, et provocatum ad populum est.' xl. 42. 'Ob eam rem multa dumviro dicta a pontifice.' Cic. Orat. Philipp. xi. 8. 'Crassus consul et pontifex maximus Flacco collegæ, flammio Martiali, multam dixit, si a sacris discessisset.' Valer. Max. i. 1. ex. 2. 'Metellus vero pontifex maximus Postumium consulem, eundemque flaminem Martialem, ad bellum ge-

rendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa dicta Urbem egredi passus non est.' ita præfert codex Traject. prior a m. pr. eademque lectionem in suis Mss. viri docti invenerunt: vulgo editur *multa indicta*. Tac. Ann. xiii. 28. 'Neve multam ab iis dictam quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent.' Gellius xi. 1. 'Quum ejusmodi multa pecoris armentique a magistratibus dicta erat, addicebantur boves ovesque alias pretii parvi, alias majoris.' Paullo post eodem cap. 'Suprema multa est ejus numeri, cujus diximus; ultra quem multam dicere in singulos jus non est.' et adhuc postea. 'Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima, vel suprema:' et adhuc semel. 'Quum autem usus et mos sermonum is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, multam dixit, et, multa dicta est:' et denique xiv. 7. 'Præter hæc de pignore quoque capiendi disserit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset.'

Negant tulisse ignominiam: ægritudineque, inde morbo absumentum esse] Scribendum est, *Negant tulisse ignominiam ægritudinemque: inde morbo*. 'Ægritudo' refertur ad animum, 'morbus' ad corpus. Rhen. Vide Nonium in voce 'Ignominia.' Klock. *Ægritudinemque* habent omnes, quos evolvi, codd. Neque aliter Aldus edidit, cui proximi dicto audientes esse debuerant. Præterea *negant intulisse ign.* Port. *Tum inde morbo absumentum: alius Flor. inde morbo assumtum esse* Leid. 2. Lipsiens. et Hav. errore alibi frequenter obvio. Vide ad II. 42. § 4.

§ 6 *Alius deinde reus Sp. Servilius*] Scripti nihil mutant. At vetustissimæ edd. habent *Alius inde reus*. Sed cum *inde* præcesserit proximo versu,

ejus loco *deinde* recte ab Aldo restitutum est. Sæpe eas voculas commutari, videndum ad xxxvi. 24. § 10.

C. Nautio et P. Valerio consulibus, *initio statim anni*] C. Martio, pro C. Nautio, perperam Lipsiens. et Hav. C. Marcio Gaertn. Vide etiam ad cap. seq. § 5. Γάτος Ναύτιος a Dion. recte vocatur Antiq. ix. p. 586. cui alii consentiunt. Deinde *in initio statim anni* Port. et Harl. 2. Utrumque in usu est *initio* et *in initio*. Vide hoc lib. c. 30. § 14. Pluribus itaque et integrioribus codicibus *initio* præferentibus adhæreo. Tò in ex principio vocis proximæ perperam erat repetitum. Vide ad iv. 6. § 11.

Ab L. Ceditio] Cædicio scribe, Græcorum librorum et Capitolinorum marmorum auctoritatem sequutus. Sigon. Cæii prænomen ei tribuit cod. Port. Sed Λεβκίος etiam vocatur apud Dionys. Antiq. ix. p. 586. De vera nominis 'Cædicus' orthographia Sigonius etiam agit ad v. 32. § 6. et ad x. 40. § 7. Cædicio est in Harl. 2. in Flor. Ceditio et Statio.

Et T. Statio] Pal. 1. et C. Statio. Gebh. Et C. Statio etiam Voss. ambo, sed in eorum priori Titi prænomen a m. sec. inter versus adscriptum exstat. L. T. Statio habet Port. Τῆρος Στάτιος vocatur Dionysio Antiq. ix. p. 586.

Non, ut Menenius, precibus suis] Ita Jac. Gronovius restituit notis ad Liv. i. 25. § 14. quum in duabus saltem postremis edd. ut non Menenius, temere inversis particulis, datum fuisset. Gronovio consentiunt libri manu exarati. Præterea Menius habet Flor. et Leid. 2. Menevius Hav. qui mox itidem præfert T. Menevii, et Menevianum.

§ 7 Et huic prælium cum Tuscis ad Janiculum erat crimini] Ex hinc prælium male Lipsiens. cum in Tuscis Hav. cum Etruscis Port. a m. sec. sollempni et familiari librorum errore, de

quo vide ad hujus lib. c. 47. § 6. Denique *crimini* Voss. 2. Sed ultima ejus vocis litera perperam repetita est ex prima sequentis: quod frequenter in litera s accidisse, dicendum erit ad xxviii. 25. § 2. 'Crimini esse' ut infra xl. 15. 'Neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit.' Apud Cic. pro Sex. Rosc. Amer. cap. 17. 'Vitamque hanc rusticam, quam tu probro et crimini putas esse oportere, et honestissimam et suavissimam esse arbitrantur.' et eodem cap. 'Ut parum miseræ sit, quod aliis coluit, non sibi, nisi etiam, quod omnino coluit, crimini fuerit.' et c. 29. 'Illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabant fore:' et sæpe alibi. Ita 'invidiæ,' 'iupedimento,' 'prædæ esse,' similiaque apud Livium et alios frequenter obcurrunt. Vide ad iii. 29. § 2.

Sed fervidi animi vir, ut in publico periculo ante] Placet mihi collocatio Pall. secundi ac tertii in publico ante periculo. Sic Propert. El. i. 1. 2. 'ante cupidinibus:' ad quem vide meas animadversiones. Gebh. Eadem collocatio verborum mihi quoque obvia fuit in Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Gebhardus quidem ad laudata Propertii verba nihil notavit: at alii antecupidinibus conjunctim ceperunt, quomodo etiam 'antejuvencæ' apud Propert. El. ii. 28. 61. ipse Gebhardus accipiendum existimavit. Quod si hic etiam voluit, repono ipsi verba cultissimi Broekhus. ad priorem Propertii locum, qui ita sentiunt, videri rus illud horridum reducere. Certe optimi codd. ordinem verborum, qui vulgo obtinet, constanter servant. Insuper *feriundi animi vir* Voss. 2. *fervidus animi vir* Port. Reliqui nihil mutant. 'Fervidus animus,' ut 'fervidum ingenium' xxvii. 33. 'Quum toto eo bello damnosa, præproperea, ac fervida ingenia imperatorum fuissent.' 'Fervidi animi vir' dictum,

quemadmodum 'vehementis ingenii vir' supra c. 23. 'Appius, vehementis ingenii vir, imperio consulari rem agendam censebat.'

*Refutando exprobrandoque T. Mene-
nii damnationem*] *Refutando et expro-
brando* Harl. 2. Paulo ante sic cum
in suo, pro sic tum in suo, Harl. 2.
sic quom in suo Gaertn. Ita tum et
cum passim commutantur. Vide ad
Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem: et
mox hoc ipso § sic tamen in suo Lip-
siens. Confunduntur etiam ubique a
librariis voces tum et tamen. Vide
mox hoc ipso §. Si animum adten-
dere voluissent scribæ, facile vidis-
sent præcedens ante hic requirere
vocalum tum.

*Eos ipsos, quibus tum sæviret, magis-
tratus, eas leges haberet*] Prima vox
abest a Leid. 2. Male. 'Eos ipsos
magistratus, eas leges' eodem modo
dictum, quo 'id caput, eas vires bel-
li esse' III. 10. § 8. ubi alia vide.
Deinde quibus tamen serviret Voss. 2.
Sed tum et tamen passim permutan-
tur. Vide ad XXII. 17. § 5. et hoc
cap. paullo ante hoc § et § seq. Si-
militer permutantur etiam 'sævire'
et 'servire.' Aliud exemplum ha-
buimus hoc lib. c. 27. § 7. quibus cum
serviret Hav. Etiam τὰ cum et tum
ubique confunduntur. Vide paullo
ante hoc § quibus tum serviret Lipsi-
ens. et Gaertn. quibus tum sævire
Leid. 1. et Harl. 1.

Periculum audacia discussit] Codex
L. 1. quem Hearnus Oxonii consu-
luit, distulit: male. Non tantum
enim audacia hac periculum distulit,
id est, in aliud tempus rejecit; sed
etiam discussit, id est, dispulit, amo-
vit, abstulit. Sæpe hoc sensu Livius
verbo illo usus est. Hoc lib. c. 28.
'Unum hercule virum, qualis Ap.
Claudius fuerit, momento temporis
discussurum illos cætus fuisse.' IV.
49. 'Tentatum ab L. Sextio tribuno
plebis, ut rogationem ferret, qua Bo-
las quoque, sicut Lavicos, coloni mit-

terentur, per intercessionem collega-
rum discussum est.' XXXV. 45. 'Tho-
as negare, paci studere Phœneam,
sed discutere adparatum belli velle.'
XXXVIII. 13. 'Discussa ea quoque'
disceptatio 'est constantia ducis.'
XXXIX. 16. 'Quum demolientes nos
Bacchanalia, discentientesque nefari-
os cætus cerneretis.' XLII. 12. 'Nisi
discussa res per paucos, Romanum
imperium intentantes, esset:' et alibi.
Auctor Epitom. Liv. v. 'Quod consi-
lium auctore Camillo discussum
est:' ubi quædam vide. Cic. pro
Muren. c. 39. 'Hoc, quod conceptum
respublica periculum parturit, consi-
lio discutiam et comprimam.' Vide
quæ notavi ad Sil. Ital. VII. 153.

§ 8 *Juriv et Virginius collega*] Pal.
1. harivit et coerginius. Gebh. *Linivit
et Virginius* Voss. 2. *inuit et Virgini-
us* Lipsiens. *Tum Verginius* Flor.
Voss. 1. Gaertn. et Leid. 1. *Vergin-
eus* Leid. 2. Vide ad c. 17. § 1.

Magis tamen Meneianum] *Magis
tum Meneianum* Hav. Utrumque
errorem supra hoc cap. notavi § 6.
et 7.

Adeo mutaverant animum] *Lego mu-
taverant animi.* Klock. In Pal. 2.
superscriptum ab eo: male. Melius
autem meo animo hic legeretur *adeo
mutaverant animi.* Sic III. 10. 'Quod
intercidit, sparsum ita jacuisse per
aliquot dies, ut nihil odor mutaret:'
quem locum imperite contaminat Si-
gouius. IV. 56. 'Inclinante deinde
fortuna ad caussam plebis:' male alii
codd. injiciunt *inclinante se.* V. 13.
'Annona ex ante convecta copia ni-
hil mutavit.' lib. eodem cap. 19. le-
go *Omnia repente mutaverunt, impe-
ratore mutato:* quia Pal. 1. *mutave-
runt,* non *mutaverat:* deinde Pal. 3.
mutato. Nihil certius hac emenda-
tione. Gebh. Non necesse est aliquid
mutare. Sed tamen incidebat *animi*
ex consuetudine Livii. Sic III. 10.
'Quod intercidit, sparsum ita jacui-
sse per aliquot dies, ut nihil odor

mutaret.' v. 13. 'Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.' XXI. 3. 'Tantum fortunam mutasse.' XXXIX. 51. 'Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumentum erit.' Plura ex aliis habent Scaliger ad Catalecta Poët. p. 119. Fruterius in fin. lib. II. Verisimil. Palmerius in Spicileg. p. 867. et Burmann. ad Ovidii Epist. Her. vs. 77. *Duk.* Eadem mihi quoque conjectura in mentem venit, antequam Klockii et Gebhardi ineditas notas videre contigisset. Neque nunc sententiam muto. De verbo 'mutare' sensu passivo vide ad III. 10. § 6. Nihil tamen mutandum esse censuit Burm. ad Virg. *Æn.* I. 579. Mox profuit in iudicium Leid. I. cujus librarius duplicem lectionem, *indicio* et *judicium*, quarum forte alteram in contextu, alteram in margine inveni-erat, conjunctim exhibere voluit, ut sæpe facere soliti sunt. Eo modo infra Voss. codex legit XXXIX. 17. § 7. *nullam moram in iudicio fecerunt*, ut scriba indicaret, sibi duplicem lectionem obviam fuisse, *nullam moram indicio fecerunt*, ut præferunt plerique codd. et *nullam moram iudicio fecerunt*, ut vulgo editur. Similiter explicanda est lectio, quam codicem Campensem præferre leg. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. testis est Corn. van Bynkershoek in prætermissis ad d. I. Exhibet enim, *qui præditionis conjurationem in iudicio detexerat*: quo librarius iterum innuit, duplicem hujus loci scripturam sibi obviam fuisse, vel *indicio*, ut nunc recte editur, vel *judicio*, quod etiam in quasdam editiones inrepsit. Vide ad III. 44. § 4.

CAP. LIII. § 1 *Certamina domi finita. Veiens bellum exortum*] Censeo uno spiritu legendum, *Certamine domi finito, Veiens bellum exortum*. J. F. Gronov. Hic vir summus J. F. Gronovius legendum censet, *Certamine domi finito, Veiens bellum exortum*. Fateor, facilem esse emendationem

et commodam structuram, si ita legas. Nihil tamen ego video causæ, quo minus stare queat lectio vulgata. Equidem eam servaverim, partim quia Livius amat ellipsin verbi *sunt* in hujusmodi participiis, (ut c. 18. hujus libri, 'Bellum indictum: tacitæ induciæ quietum annum tenuere:') partim, quia seditiones et intestinos motus pluraliter *Certaminum* voce designare solet: sic c. 56. hujus libri, 'Res certaminibus in annum extrahitur.' III. 67. 'Patrum ac plebis certamina.' IV. 52. 'Pestilentia orta, minacior tamen quam perniciosior, cogitationes hominum a foro certaminibusque publicis ad domum curamque corporum nutriendorum avertit, minusque eam damnosam fuisse, quam seditio futura fuerit, credunt.' v. 16. 'Ad hoc Veienti quoque et Falisco et Capenati bello occupatos videbant Romanos, nec intra muros quietiora negotia esse certaminibus Patrum ac plebis.' Ejusdem libri c. 51. 'Adeo mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones cum tribunis plebis, ut nec tristissimi exilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram.' *Lamb. Bos*, Animadv. ad Script. Latinos c. I. Hearne, Gronovii conjectura in contextum recepta, monuit, ita Mss. suos et ple-rasque edd. præferre. Ex edd. Frobeniana 1535. illam lectionem prima exhibuit, et post eam reliquæ omnes, quas vidi, usque ad Gruterum, qui priorem revocavit. Ex codd. autem meis solus Harl. 2. stat a sententia Gronovii. Simili ratione divulsam Livii orationem connectere vir summus sæpissime conatus est: de eo quid censendum, vide ad XXI. 36. § 4. Hic tamen Bos non male censuisse videtur, vulgatum potius servandum esse. Id enim defendit constans reliquorum codicum auctoritas, tum illud etiam, quod Livius alibi his concisis orationibus delectetur,

ut modo laudato loco videbimus. Et simili fere modo loquitur Livius III. 32. 'Neque eo anno quidquam belli externi fuit: domi motus orti.' Inter rationes tamen, quibus lectionem receptam defendo, non memorarem, ut Bos fecit, Liv. vocem *certaminu* numero plurali de seditionibus et intestinis motibus adhibere solitum esse, quum eam etiam numero singulari eodem sensu frequenter usurpet. Supra c. 28. 'Adparebat atrox cum plebe certamen.' c. 30. 'Sed et homini et potestati melius rati credi, omisso certamine, nomina dedere.' Infra c. 64. 'Extremo anno pacis aliquid fuit, sed, ut semper alias, sollicitæ pacis certamine Patrum et plebis.' III. 1. 'Atrox certamen aderat, ni Fabius consilio, neutri parti acerbo, rem expedisset.' c. 10. 'Id factum ad inpediendam legem tribunum criminabantur, ingensque aderat certamen.' c. 24. 'Quum consules nihilo minus adversus continuationem tribunatus, quam si lex minuendæ suæ majestatis causa promulgata ferretur, tetendissent, victoria certaminis penes tribunos fuit.' VI. 18. 'Nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus Patres noritis.' VII. 21. 'Extremo anno comitia consularia certamen Patrum ac plebis diremit.' Alia exempla cuiusvis observare facile est.

Adcitis Latinorum Hernicorumque auxiliis] Accitus Lat. Hernicorum aux. non recte Hav. Paulo ante *P. Valerio consule, &c. cum exercitu Veios missos, castra, &c. adgreditur* perperam Gaertn. Mox verbis seqq. *pro man. loc. soc. erant* Voss. 1. et Leid. 2. ordine mutato: *locuta* habet Harl. 1.

Ut, dum dispersi alii, alii manipulatim excurrunt] Lectio vetus, *ut, dum dispersi, alii alia, manipulatim.* Alia, subaudi 'porta.' Nam mox sequitur, 'ea porta caperetur.' O pulchre tractatum Livium! *Rhen.* Prodiit

auctore Rhenano hæc emendatio, ut subintelligeretur alia porta: neque aliter exstat in Pall. 1. ac 3. nisi quod in hoc superscriptum, quemadmodum edidit Campanus, *dum dispersi alii alio manipulatim.* Peculiariter vero Pal. 2. *ut, dispersis aliis, aliis manipulatim excurrentibus.* Gebh. Lectio, quam Rhenanus ex codice suo reduxit, superest in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. et Port. Eadem etiam exstat in edd. quas vidi vetustissimis. Mediolan. demum 1495. præfert *ut, dum dispersi alii, alii manipulatim;* quam scripturam servant etiam Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Harl. 1. Verum *ut, dispersis aliis, aliis manipulatim excurrentibus* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. exhibent, quod, si majoris auctoritatis codd. confirmarent, non displiceret. Nunc optimorum codd. consensu adducor, ut Rhenani lectionem veriolem credam, et locum ita accipiam, Sabinos, trepidatione injecta, non aciem ex castris eduxisse, ut iusto prælio cum Romanis decertarent, sed dispersos, ac tantum per manipulos, alios alia excurrisset, ut vim a castris arcerent. Ut hoc loco 'alii alia,' ita 'alii alio' cap. seq. 'Sicut acies funditur, duce occiso; ita dilapsi passim, alii alio.' Ceterum mox *ad arcendum hostium vim* Lipsiens. Vide ad XL. 49. § 1.

Cui signum primum intulerat] Repone *cui signa primum.* Sic infra cap. 59. 'Nec ante restitit, quam signa inferentem Volscum munimentis vidit.' *Rhen.* Est quoque ab Rhenano. Nam Pal. 1. *cui primum signum.* Pall. 2. ac 3. *cui signum primum.* Andreas edidit *ubi signum.* Campanus primum animadvertit, legendum *cui signa primum,* quod sero monuit Rhenanus. Gebh. *Cui signum primum intulerant* Port. *cui signum primum,* quod merito Rhenano displicuit, Leid. uterque, Harl. 2. Gaertn. et Hav. Idem autem primum mihi in Aldina ed. obvium fuit; quum vetustiores, ut Geb-

hardus monnit, haberent *ubi signum int.* Sed *cui signa primum* Voss. uterque, et Harl. 1. quomodo passim Noster aliique omnes scriptores loqui amarannt. Livius III. 19. 'Prius in elivum Capitolinum signa intulisti, quam hos hostes de foro tolleretis?' cap. 60. 'Postquam multa jam dies erat, jubet signa inferri consul:' et paullo post, 'Consul Romanus prius, quam totis viribus fulta constaret hostium acies, intulit signa.' IV. 18. 'Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Veientem Capitolinus Quinctius intulit signa.' xxv. 24. 'Priusquam signa Acradinam admoveret, præmittit Syracusanos.' XLIV. 12. 'Alii aliunde coibant, convocabanturque, ut signa in urbem inferrent:' et sæpius alibi. Cic. pro Flacc. cap. 2. 'Damnatus est is, qui Catilinam, signa patriæ inferentem, interemit.' Orat. Philipp. v. 8. 'Atque ille furens jam patriæ signa Brundisio inferebat.' Cæsar Belli Gall. I. 25. 'Romani conversa signa tripartito intulerunt.' III. 25. 'Centurionibusque nominatim adpellatis, reliquos cohortatus milites, signa inferre, et manipulos laxare jussit.' Belli Civ. I. 82. 'Hæc de causa constituerat signa inferentibus resistere.' Frontin. II. 1. ex. 9. 'Languentibus jam Atheniensibus, concitatius intulit signa, et ipsos cecidit.' Tac. Annal. XIV. 30. 'Se ipsi stimulant, ne muliebri et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque obvios.' Florus I. 22. § 3. 'Inferentem signa filium mater Veturia lacrimis suis exarmavit.'

§ 2 *Intra vullum deinde cædes magis, quam prælium, esse* Pal. 3. *Interval- lum deinde deinceps cædes.* Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *cædes magna, quam prælium, esse* præferat Lipsiens. Quæ lectio ferri posset, si plures accederent codd. Nam alibi quoque *magis*, vel *potius*, ante *quam*, Livius per ellipsin omittere

solitus est. Vide ad Liv. XXXIV. 49. § 10. Klockius in contextu exemplaris sui vocem *magis* induxit, quasi vellet *intra vallum deinde cædes, quam prælium, esse.* Verum quum reliqui codd. *quod magis* servant, illud neque inducendum, neque in *magna* mutandum arbitror.

Tumultus e castris et in urbem penetrat] *Tumultus est castris* Lipsiens. Deinde *voculam et perperam* omitunt Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Eadem etiam deest in Mediol. ed. 1495. et in Veneta 1498.

§ 3 *Paulisper aversi turbatique sunt*] *Adversi* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. et Port. sollemni et passim obvio errore. Vide ad II. 31. § 6. *aversi*, nempe ab obpugnatione castrorum ad Veientes, qui Romanos adoriebantur. Præterea *turbatique sunt Romani* Gaertn. Sed ultima vox ex glossa addita est, quæ modo præcessit. Neque de aliis, quam de Romanis, hæc verba intelligi posse, sequentia satis ostendunt.

Eques, ab consule inmissus, Tuscos fundit fugatque] *A consule* Port. ad Cos. Lipsiens. quod et ipsum *ab consule* antiquitus lectum fuisse persuadet. Deinde *missus*, pro *inmissus*, Port. a m. pr. et Harl. 2. de quo errore jam supra egi ad cap. 31. hujus lib. § 2. *Et adeque ab cons. inmissos Tuscos* Flor. Tandem *Etruscos* Port. a m. sec. Vide h. lib. cap. 47. § 6. sed in margine ejusdem codicis pro varia lectione adscriptum *Veios*, quod ex interpretatione ac glossa natum. Per *Tuscos* enim Veientes hic intelliguntur.

Eademque hora duo exercitus, duæque potentissimæ et maxime finitimæ gentes superatæ sunt] Legendum ad volumen scriptum *duæ potentissimæ et maximæ, finitimæ.* Rhen. Quæ adnoto, præveniente Rhenano, exsequor. Quippe et hic locus ejus judicio constitutus, ac per omnes posteriores edd. propagatur. Et, ut verum fa-

tear, assentitur Pal. 1. nisi quod, re-
 cis conjunctionibus, scribat cum
 Pal. 3. et Camp. *eodem horu duo exer-*
citus, duæ pot. et maximæ finitimæ.
 Pal. 2. prævit, ut edidit Andreas re-
 tentis his copulis, *eodem hora duo*
exercitus, duæ potentissimæ finitimæ.
 Gebh. Copula utroque loco deleta
 eadem *horu duo exercitus, duæ poten-*
tissimæ Flor. Harl. 2. Leid. 1. et
 Lipsiens. *eodem hora hii duo exercitus,*
duæ potissimæ Gaertn. Sed illud *hii*
 inde natum censeo, quod pro *duo* per
 notas numerales scriptum fuerit *II*,
 quod alii pro pronominè accipientes
ii et deinde *hii* scripserunt, quod
 utrumque librarius cod. Gaertn. in
 contextum admisit. Alibi etiam pro-
 nomen *ii* et nota numeralis *II*, sive
duo, in Mss. commiscetur. Vide ad
 xxxvi. 43. § 11. 'Potissimus' antem
 et 'potentissimus' etiam aliis locis
 a librariis confundi solent. Vide
 Corte ad Plin. Ep. iv. 4. § 1. Deinde
finitum agentes Leid. 1. ex qua
 scriptura patet, id quod jam aliquoties
 supra notatum est, librarium
 ejus cod. voces unico contextu olim
 conscriptas male divisisse, quum dare
 debuisset *finitumæ gentes*. 'Finitumæ'
 eadem forma, qua etiam scrip-
 tum fuit 'æditimus,' pro 'æditimus,'
 unde extrita litera *m*, deinde factum
 'æditnus,' qua insuper 'optimus,'
 'maximus,' et similia. Vide ad iv.
 iii. § 4. Præterea *eodemque hora duo*
ex. duæ potentissimæ et maximæ Port.
eodemque horu duo ex. duæ potentissimæ
et maximæ gentes Voss. 1. *eulemque*
hora duo ex. duæ potissimæ et maximæ
 Leid. 2. *eulemque hora duo ex. duæ*
potentissimæ Hav. *eulemque hora duo*
ex. duæque potentissimæ et finitimæ
 edd. quas vidi, omnes usque ad Al-
 dum, qui recepit *eodem hora duo exer-*
citus, duæ potentissimæ et maximæ.
 Sed in erratis *maxime* loco τὸν *maxi-*
mæ reponi jussit. Voces *et maximæ*
 exsulant etiam a Lipsiens. Quæ om-
 nes, aut certe pleræque lectiones,

quibus partim τὸ *potentissimæ*, partim
 τὸ *maximæ* omittuntur, partim etiam
maximæ in *maxime* mutatur, inde or-
 tæ sunt, quod duo nomina adjectiva
 uni substantivo, non intercedente co-
 pula, minus recte jungi, nasuti libra-
 rii existimaverint. Ad vide quæ de
 hac re notantur ad i. 14. § 7. Ne-
 mo, ut puto, ægre laturus fuisset,
 si Livius inverso ordine scripsisset
potentissimæ et maximæ gentes
finitimæ. Id quod vulgatis edd. cir-
 cumfertur, *eodemque horu duo ex. duæ-*
que potentissimæ et maximæ, speret
 in Voss. 2. et Harl. 1. Sed recte
 Rhenan. *duæ*, non *duæque*. Et ita
 maxima pars codd. Livius iv. 33.
 'Quum duæ acies, duo diversa prælia
 circumventos Etruscos et a fronte et
 ab tergo urguerent.'

§ 4 *In Latino agro posuerant castra*
 Pal. 1. *posuerunt*. Gebh. Omnes nos-
 tri in receptam lectionem conspirant.
Populatique fines erant] *Postulati*
fines erant perperam exhibet Hav.

Eos per se ipsi Latini, adsumtis Her-
niciis] *Eos persequi Latini* non recte
 Voss. 2. Deinde *absuntis* Leid. 1.
 De quo errore vide ad hujus libri
 cap. 42. § 4. *assumpti Hernicis* male
 Lipsiens. Tum vox *Hernicis* abest a
 contextu Port. sed a m. sec. margini
 adscripta est. Præterea *exilio*, pro
auxilio, habet Hav. manifesto scriba-
 rum lapsu. Denique *exerunt*, pro *exue-*
runt, Voss. 2. *castra exuerunt*, pro
castris ex. Lipsiens.

§ 5 *Ingenti præda, præter suas recu-*
peratas res, potiti sunt] *Sunt potiti*, in-
 verso ordine, Leid. 2. *reciperatas* in
 cod. suo esse Klockius monuit: et
 ita in Flor. a m. pr. legitur. Vide
 infra ad lib. vii. 18. § 1.

Missus tamen ab Roma consul in Vol-
scos] *Missus tum* Hav. et Gaertn.
 quod genus erroris, ex compendiaria
 scribendi ratione ortum, in Mss. fre-
 quentissimum est. Vide ad xxii. 17.
 § 5. Tum *a Roma* Voss. 1. Lipsiens.
 a m. sec. et Hav. *a Roman*, id est, a

Romanis, Leid. 2. *ab Romã* Leid. 1. Ceterum post voces *consul in Volscos* omnia deerant in Hav. usque ad voces *editum in Volscos*. Cui peccato ansam librario negligenti dedit repetitio vocum *in Volscos*. Vide ad ix. 11. § 11.

C. Nautius] Et hic et supra immutat nomen Pal. 2. *C. Mantius*. Gebh. *C. Martius* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. Quomodo etiam cap. præc. § 6. legebat Hav. Male. Vide quæ ibi notantur. Verbis seqq. *Mox credo pro Mos credo*, Gaertn. Vide ad iv. 8. § 5. Deinde *socios proprios viribus consiliisque* Leid. 1. *socios propriis viribus consulis*, quæ Lipsiens. *propriis socios viribus consiliisque* edd. antt. usque ad Aldum, qui verba eo ordine digessit, quo nunc circumferuntur. In eum etiam conspirant omnes reliqui codd.

§ 6 *Nullum genus calamitatis contumeliæque non editum in Volscos est*] *Nullum bellum calamitatis, et editum in Volscos esse* Gaertn.

Nec tamen perpelli potuere, ut acie dimicaret] Archetypon scriptum habet, *nec tamen perpelli potuere*. Suspicio, scripsisse Livium, hæc tamen *perpeti potuere, quam ut acie*. Subauditur ‘potius,’ aut ‘facilius,’ aut simile comparativum more Græco. Quod orationis genus etiam alibi indicabimus in libris seqq. *Rhen*. Scriptum erat primo *perpelli*, quia antiquiores non geminabant consonantem: ita, ut vitarent dicere *olla*, faciebant *aula*. Quo hic quoque non intellecto, exiit hæc menda per omnes codd. fere, ut exhiberetur in illis, *nec tamen perpelli potuere*, ut in Pall. 1. 3. Campani ed. quod et in suo reperit Rhenanus: unde divinabat, *hæc tamen perpelli potuere, quam ut acie*, subaudito ‘potius,’ aut ‘facilius,’ aut simili comparativo more Græcorum. Pal. 2. alludit ad vulgatam lectionem *Nec tamen pelli potuere*. Non displicet mihi, si e libris, quod vulgavit Andreas, *Nec tu-*

men perlici potuere. Gebh. *Tam, pro tamen*, habet Voss. 2. De quo errore vide ad xxii. 59. § 13. Tum *perpeti potuere* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. *perduci potuere* ejusdem Oxon. L. 2. *PELLI potuere* Harl. 2. et Hav. *perlici potuere* editi, quos consului, omnes usque ad Aldum, qui primus dedit *perpelli potuere*. Et id etiam servant Voss. 2. et Leid. 2. quod etiam rectius videtur. Audacius enim puto, ut *perpeti* probetur, *nec mutare in hæc, et τὸ quam inseri*, idque invitis editis. Eandem ob causam etiam Donjatius vulgatum probavit. De voce ‘perpellere’ hoc sensu plura vide ad iii. 30. § 4. Præterea *dimicaret* Hav.

CAP. LIV. § 1 *L. Furius inde et C. Manlius consules*] Dionysius Antiq. ix. p. 594. Ἀδλον Μάνλιον nominat, cui assentior. Est enim idem ‘Manlius,’ qui paullo post in decemviratu et a Dionysio Antiq. x. p. 680. et ab ipso Livio iii. 33. ‘Auli’ prænomine afficitur. *Sigon*. Sigoninus ex Dionysio legit *Aulus*. Sed Pall. tres et prima ed. eundem *C. Manilium* nominant. Gebh. *L. Furius et C. Manlius inde consules* Harl. 2. Si tamen vocula *inde* in proponendis novorum consulum nominibus adhibetur, ea post primi nomen collocari, non post secundi rejici solet. Vide hoc lib. c. 49. § 9. Sed voculam *inde* omittit Hav. Et alibi quidem illam, eive similem *deinde*, omisit Livius. Vide ad c. 16. § 1. Quum tamen in eam consentiant reliqui codd. horum auctoritatem sequi malo. *In, pro inde*, est in Leid. 1. Sed id factum est ex non intellecto compendio scribendi iñ. Vide ad x. 20. § 6. Præterea alteri consuli in codd. scriptis constanter *Caii* prænomen tribuitur, præterquam in Gaertn. ubi *Cnæus* dicitur. Μάρκος Μάνιος Οδασῶν vocatur Diod. Sicul. Biblioth. xi. p. 274. corrupte, cui *Aulo* prænomen fuisse ob

easdem, quas jam Sigonius adtulit, rationes contendit Pighius in Annal. Rom. A. U. C. CCLXXIX. p. 113. Fuit autem non tantum decemvir, sed etiam unus legatorum, qui legum describendarum causa Athenas missi sunt. Vide Liv. III. 31. et Dion. Hal. x. p. 676. ubi constanter *Marci* prænomine appellatur. Insuper *Manilius*, et mox *Manilio*, habent Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Neque aliter est in prisceis, quas vidi, edd. usque ad Froben. qui 1535. *Manlius* reposuit. Ubique hæc nomina commutantur. Vide ad xxxiv. 53. § 2. et mox ad § 3. *Manilius* . . . *Maulio* Flor. Tandem *consules facti* voce auctior Hav. Sed frustra. Vide ad c. 51. § 4. In verbis proximis *venientes provincia* Lipsiens. Vide ad iv. 52. § 7.

Non tamen bellatum] Et hic Hav. addito verbo substantivo *bellatum est*, reliquis omnibus nihil innovantibus. Mox *indicia*, pro *inducia*, Lipsiens. Deinde *impetrato* Voss. 1. errore passim obvio. Vide ad ix. 30. § 10. *Manns* tamen emendatrix priori literæ *t* notam addidit, quæ index sit, eam delendam esse.

§ 2 *Agrariæ legis tribuniciis stimulis plebs furebat*] *Agrariæ legis tribunitiæ* Hav. Verum male: plebs furebat stimulis agrariæ legis, sed 'tribuniciis,' sive qui a tribunis plebis subditi erant, quibus tribuni plebem incitabant. Præterea *plebes* Voss. 2. Vide ad c. 24. § 2. hujus libri. Inter lineas tamen a m. sec. adscriptum est *plebs*, quam lectionem reliqui codd. retinent. In margine Lipsiens. duplex varia lectio adscripta legitur, pro *furebat*, alios præferre *fremebat*, alios *ferebat*. Alibi 'furere' et 'fremere' in Mss. confunduntur. Vide Heinsium ad Sil. Ital. x. 312. et Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam vs. 101. Ibidem etiam confunduntur 'furebat' et 'ferebat.' Vide quæ notavi ad Sili xii. 267. Vulgatum ta-

men, reliquorum codd. testimonio probatum, verum est. 'Furit' hic plebs tribuniciis stimulis ad seditionem incitata eodem sensu, quo 'furor' de seditione dici vidimus hoc lib. c. 34. § 11. Et ita *furores tribunicii* iv. 2. 'Negabant consules, jam ultra ferri posse furores tribunicios.' Voces *furebat*, &c. *Genucius tribunus plebis* desunt omnes in Gaertn.

Abeuntes magistratu consules Genucius tribunus plebis arripuit] Mirum vero, quo jure Genucius hosce apprehenderit consules. Neque enim quicquam causæ narrat Livius: et Servilius (quamquam illi, quod peccaverat, objici potuit) strenue se defenderat. Verum apud Dionysium ix. p. 595. clarior longe narratur causa. Consulibus enim Sp. Cassio ac Proculo Virginio senatusconsultum factum erat; quod, quia ad horum amorum historiam planius intelligendam multum lucis afferre visum, placuit nobis hic referre ex libro utcumque Latino: neque enim codicis Græci copiam habere, ut ante diximus, potuimus, ex quo vel male versa emendaremus, vel per librarios corrupta restituere. Est autem hujusmodi decretum [Antiq. viii. p. 544.] 'Decemviro consulares creari ævo maximos, qui, terminos regioni publicæ ponentes, declarent, quantum ejus locari, quantumque dividi populo oporteat: æquo autem jure civibus ac sociis. Si quam postea acquirant communiter militantes, contingentem quibusque partem secundum conventa tradi: electionemque horum virorum distributionemque sortium et cetera, quæcumque fieri oporteat, futuros consules perficere.' Hæc ille. At id statim post Cassii mortem a consulibus Q. Fabio ac Servilio impeditum ad hos usque annos jacuit. Id tribunal Genucium ac plebem male habuit, quod consules in exequendo senatusconsulto cessabant, ideoque in jus trahebant.

tur. *Glar.* Pro *abeuntes*, Lipsiens. præfert *adeunte*. Præterea mirum accidit, *Genucii* tribuni prænomen a *Livio* omissum esse: *abeuntes magistratu consules Gn. tribunus plebis*, *Port.* habet in contextu. Sed in margine pro *Gn.* emendatur *Genutius. Cn. Genutius. tr. pl. arripuit Flor.* Vera lectio exstat in *Leid. 1.* et *Hearnii Oxon. C.* qui præferunt *abeuntes magistratu Cn. Genutius*, vel *Genucius, tribunus plebis.* Vox *consules*, quæ in vulgatis edd. reliquisque codd. adparet, per compendium scribitur *cons.* Id autem natum est ex nota, qua prænomen *Cnæus* exaratur *Cn.* Vide hoc cap. ad § 6. Tò *consules* tuto abesse potest, quum modo præcesserit, et de iis verba fieri non modo ex superioribus, sed et ex sequentibus pateat. Quin et expresse *Γναῖος Γενύκιος* vocatur apud *Dionysium Antiq. IX. p. 595.* Eam itaque scripturam in contextum recepi. Præterea *Genutius*, pro *Genucius*, est in *Hav. Genicicus* in Lipsiens. Vide ad c. 52. § 3. Tum *tribunus pl'us*, id est, *populus*, Lipsiens. a m. pr. Denique *invasit*, pro *arripuit*, *Oxon. C.* ab *Hearnio* consultus, quod ex glossemate vel interpretatione marginali in contextum inrepisse puto. Infra III. 58. 'Subinde arreptus a P. Numitorio Sp. Oppius, invidiæ proximus, quod in Urbe fuerat, quum injustæ vindiciæ a collega dicerentur.'

§ 3 *L. Æmilius et Opiter Virginius consulatum incunt*] Legendum *L. Æmylius tertium*: bis enim antea consul fuit, anno CCLXX. iterum anno CCLXXVI. *Glar.* *Glareani* conjecturam in vitis libris scriptis admittendam non esse, evincunt, quæ notantur ad c. 16. § 7. Ceterum jure miramur negligentiam *Doujatii*, qui ad hunc locum notare sustinuit, *L. Æmilius* alias vocari *T. Æmilius*, pro eo vero *Sigonium* ex *Dionysio* legi jubere *Ti. Æmilius*; quum ea rejicienda sint ad hujus lib. c. 61. idque

sentire potnisset ex *Dionysii* mentione, qui, ut ipse in sequentibus observat, hujus anni consulem, non *Tib.* sed *L. Æmilius* vocat. Præterea *Opitum* Lipsiens. *Oppiter Voss. 1.* et *Gaertn.* Denique *Verginius Flor. Leid. 1. Gaertn. et Voss. 2. Virgineus Voss. 1. et Leid. 2.* Vide ad c. 17. § 1. Mox etiam *Verginio Flor. Voss. ambo, Gaertn. et Leid. 1. Virgineus Leid. 2.*

Vopiscum Julium in quibusdam pro *Virgino annalibus consulem invenio*] In omnibus nostris, qua Mss. qua excusis, reperi hunc ordinem, *Vopiscum Julium pro Virg. in quib. ann. cons. inv.* quem cur alii mutarint, rationem non invenio. *Gebh.* In quem ordinem digesta vocabula *Gebhardus* invenit, in eundem mihi quoque obvia fuerint in *Voss. 2. Leid.* utroque, *Harl.* utroque, Lipsiens. *Port. Hav. et priscis edd.* usque ad *Basil. 1539.* ubi demum ordo ille mutatur. Quare codicum auctoritati cedendum, ac pristinam lectionem revocandam censui. Insuper addito prænomine pro *L. Verginio in quib. ann.* habet *Gaertn.* Præterea *Vepiscum Leid. 2. Opiscum Voss. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav.* Deinde *Vitium*, pro *Julium*, præfert *Hav.* Tandem *consules invenio*, pro *consulem inv.* *Flor. et Gaertn.* Vide ad x. 10. § 2. Ceterum *Vopiscum Julium* pro *Virgino* consulem hoc anno ediderunt *Fasti Capitolini*, in quorum fragmentis solum alterius consulis cognomen IVLVS superest, quod non *Virginiorum*, sed *Juliorum* vetus cognomen est. Vide *Pighium* in *Annal. ad A. U. C. CCLXXX. p. 114.* qui insuper observat, *Livio* consentire *Marianum* et *Cassiodorum*; at *Fastis Capitolinis tabulas Græcas, Dionysium Ant. IX. p. 594. et Diodor. Sicul. Biblioth. XI. p. 275.* nisi quod in posteriore corrupte edatur *Λεύκιος Στρούδιος Ἰούλιος.*

Hoc anno (quoscumque consules ha-

buitt) rei ad populum Manlius et Furius circumceunt] Quoscumque consules rei ad populum habuit Voss. 1. et Leid. 2. quoscumque consules habuit re ad populum Port. a m. pr. Sed pro re a m. sec. *repe*^a, emendatum est: quoscumque consules habuit resp. vel respub. ad populum Harl. 2. et Hav. quoscumque consules habuit respub. populum Gaertn. quoscumque consules Romanus populus habuerit, Manlius et Furius Hearnii Oxon. N. Tot modis verba quam maxime sana et intellectu non difficilia corruerunt indocti librarii. 'Rei ad populum' est in iudicio, apud populum accusati. Infra xxxviii. 55. 'Ceterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio:' ubi vide, ut et ad vii. 7. § 4. Præterea Manilius Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Gaertn. Port. a m. sec. et Hav. Vide hoc cap. in princ. Post vocem autem Manlius additur in Gaertn. *ob legem agrariam facti rei*. Quæ verba, olim pro lemmate vel glossemate margini adscripta, postea male in contextum admissa sunt.

Circumeunt sordidati, non plebem magis, quam juniores Patrum. Suadent] Pal. 1. et Campani ed. *sordidatique non plebem*. Pal. 2. *sordidatique non Patres magis, quam minores* Pal. 3. vero *sordidamque non plebem magis*. Nihil sani. Vulgatum expressit quoque Andreas. Gebh. *Sordidatique non plebem magis, quam juniores Patres* Voss. 1. a m. sec. (nam a m. pr. habet *juniorum Patres*) et Leid. 2. *sordidatique non plebem magis, quam juniores* Voss. 2. Gaertn. et Port. *sordidatique non Patres magis, quam juniores* Harl. 2. et Hav. *sordidatique non plebem magis, quam juniores* Leid. 1. et Harl. 1. *sordidam non plebem magis, quam juniores* Lipsiens. Solæ edd. hic veram exhibent lectionem, quæ non est sollicitanda.

§ 4 *Suadent, monent]* Vet. lib. *monentque*. Sigon. *Suadent monentque*

solus Pal. 2. qui nisi pluribus in locis melior Sigoniano esset, crederem alterutrumque ab altero esse descriptum. Reliqui duo cum edd. *suadent, monent*. Gebh. Etiam nostri omnes cum edita lectione conspirant, nisi quod *monentque* sit in Hav. *monentque* in Hearnii Oxon. L. 2. et C. Infra iii. 12. 'Suadere et monere, juvenem egregium, instructum naturæ fortunæque omnibus bonis, suum, quam alienum, mallent civem esse.' iv. 48. 'Suadendo, monendo, pollicendoque, gratum id singulis privatim, gratum universo senatui fore.' Sed numero et auctoritati integerrimorum codicum, copulam ignorantium, palmam dandam censeo. *Suadent, monent ἀσπυδέρως* junguntur, ut 'Monere, prædicere' ii. 10. 'Itaque monere, prædicere, ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant.' 'Convoca, jube' iii. 45. 'Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expediri virgas et securis jube.' 'Hortantur, orant' xxix. 2. 'Ut fluctuantia viderunt signa, hortantur, orant, ut percussos invadant.' Similiter 'Fundere,' 'fundere.' Vide ad xxxviii. 53. § 2. 'Ferre, agere' iii. 37. 'Hi ferre, agere plebem, plebisque res:' et ita passim in aliis. Vide etiam Jac. Gron. ad Liv. xxii. 60. § 10.

Honoribus et administratione reipublicæ abstineant] Pal. 3. et *ab administratione*. Gebh. *Auctoribus*, pro *honoribus*, Klockian. Deinde *et ab administratione* etiam Port. et *ab administratione* Lipsiens. *ut ab honoribus et administrationibus reipublicæ abst.* Harl. 2. Hinc videri posset Livius scripsisse, *ut ab honoribus et ab administratione reipublicæ abst.* Verius tamen puto, τὸ ut interpretis additamentum esse. Solent enim Livius aliique, eam voculam post verba monendi per ellipsin omittere. Vide ad xxxix. 27. § 2. Præterea subscribo codicem turbæ, præpositionem *ab* omittentium,

quum utraque locutio, 'abstinere aliqua re,' et 'ab aliqua re,' Livio in usu fuerit, licet, eum amasse præpositiones, unde verba componuntur, repetere, supra dictum sit ad Præfat. § II. quod tamen non ubique captandum est. De locutione 'abstinere aliqua re,' vide ad v. 43. § 8.

Claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari] Varro de Ling. Lat. vi. p. 70. 'Infulas dictas apparet in hostiis, quod velamenta e lana quæ adduntur, infulæ, intra hostiarum cornua velamenta erant. Itaque cum ad sepulcra ferunt frondes atque flores, addunt nunc lanas, sed velatas frondenteis comis:' ubi vide Scalig. Florus iv. 2. § 92. 'Quæ omnia velut infulæ in destinatam morti victimam congerebantur.' Marcellin. xxviii. 4. 'Nonnullos fulgentes sericis indumentis, ut duccendos ad mortem, vel, ut sine diritate omnis loquatur, prægresso exercitu arma cogentes manipulatim concitato fragore sequitur multitudo servorum.' *Klock. Destinati, pro destinari, est in Lipsiens.*

§ 5 *Dulcedo sit, ita animum nunc jam inducant]* Luxatæ et depravatæ voces ita leguntur in antiquis libb. *jam nunc ita in animum inducant.* Qui dicendi modus olet undique Livianam formam. *Signon.* Pertinax consensus in Pall. Mss. et priscis edd. *jam nunc ita in animum inducant:* quod Liviano dicendi modo congruere autumat Sigoninus. *Gebh.* Sigonianam emendationem firmant omnes nostri codd. nisi quod *jam tunc ita in animum inducant* habeat Voss. 1. *jam tunc in animum inducant* Leid. 2. Sed *tunc*, pro *nunc*, adscribendum est errori libroriorum, qui alibi has particulas confuderunt. Vide ad xxxvii. 4. § 9. Eandem firmant etiam vetustissimi ex editis. Frobenius demum 1535. vulgavit *jam nunc ita animum inducant*, invidis omnibus meis

inducta præpositione, quum Livius potius 'in animum inducere' uti soleat. Vide ad i. 17. § 4. Basileenses deinde 1555. dederunt *ita animum nunc jam inducant.* Verum Livius si duas illas voculas jungit, eo ordine conlocat, ut dicat *jam nunc.* Vide ad xxxi. 32. § 3.

Ab tribunicia potestate esse] *A tribunicia potestate* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. et Gaertn.

Consuli, velut adparitori tribunicio, omnia ad nutum] *Consuli vō velut adparitori,* id est, *consuli vero*, Port. Sed vocula *vero* est ex illis particulis, quibus nasuti scribæ orationem Livianam, eorum sententia male cohærentem, connectere soliti sunt. Vide quæ notantur ad xxi. 13. § 2. Reliquis itaque codicibus, *τὸ vero* nescientibus, adhareo. Præterea *velut adparitori, tribunicia omnia* Lipsiens. Deinde *omnia ad mictam* Voss. 2.

§ 6 *Si respexerit Patres, si aliud, quam plebem, esse in republica crediderit]* Octo priora vocabula perperam aberant a Leid. 2. *si se respexerit Patres* est in Port. a m. sec. qui insuper *τὸ esse* non agnoscit. Tum *esse rempublicam crediderit* habet Hav. *esse in rempublicam crediderit* Gaertn.

Exsilium C. Marcii, Menenii damnationem et mortem sibi proponat] *Cn. Marci, vel Marcii* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Hav. etiam Voss. 1. a m. pr. Postea tamen prænomini notæ a m. sec. additæ, quæ docent, librarium credidisse, illud delendum esse. Omittitur etiam in Leid. 2. *exsilium consulis Marci vel Marcii* Voss. 2. Lipsiens. et Port. qui error natus est ex non intellecto compendio *Cn.* quo prænomen *Cnæus* scribi solet. Vide hoc cap. ad § 2. De Marcii prænomine, quod *Caius*, non *Cnæus*, fuit, vide supra ad Epit. hujus lib. Præterea *damnationes* Hav. Tum *proponit* Lipsiens. *proponit* Voss. 2. *proponunt* Voss. 1. Leid. uterque, Gaertn. et Harl. 1. cum priscis editis ante

Aldum, qui primus *proponat* restitui curavit.

§ 7 *Consilia inde, non publica, sed in privato*] Puto *concilia*. Cœtus enim, conventus, congressus consiliorum ergo intelligit. *J. F. Gron.* Vide eundem Gronovium pluribus ad Liv. XLIV. 2. § 5. Codd. tamen constanter *consilia* præferunt. Mox *publico* Voss. 2. et Harl. 2. quasi voluisset, *non in publico, sed in privato*. Verum reliqui codd. qui omnes vulgato adherent, nihil innovandum evincunt.

Seductaque a plurium conscientia habere] Vet. lib. *seducta a plurium consc. habere*, ut sit dicendi modus ille frequentissimus, qui infinitivo profertur. *Sigon.* Male *seductaque a plurium consc. habere* et in antt. edd. et in Mss. tractatum. Melius alii *haberi*. Sed optime Pall. tres, consentiente Sigonio, *seductaque a plurium consc. habere*: nisi quod Pal. 2. Sigoniano adulans *seducta a plurium consc.* Sic mox hoc cap. 'Nec Patres satis moderate ferre lætitiā.' *Gebk.* Vide Gronovium ad Senecæ Consolat. ad Helviam c. 16. *Duk.* *Seducta*, ommissa copula, invenio in Gaertn. et Hav. sed *habuere* in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. Hearne etiam in Oxon. N. Sæpissime librariorum orationem per infinitivum prolatam corrupisse, supra vidimus ad I. 50. § 5. Unde tamen evenisse dicemus, ut scripti integerrimi hic vitiosam, reliqui veterem lectionem servarint? Male etiam *plurimum*, pro *plurium*, Harl. 1.

Jure an injuria eripiendos esse reos] *Aut jure aut injuria* Gaertn. nullo alio adstipulante. Male. Sensus est, constituisse inter Patres, eripiendos reos esse; perinde autem habuisse, utrum id jure an injuria fecisse existimarentur, utrum ad id obtinendum jure an injuria grassarentur; quocumque modo eripiendos esse. Præterea *excipiendos* Harl. 2. Sed vulgatum servo. Suet. in Aug. cap. 56. 'Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet

legibus reum.' Eodem cap. 'Unum omnino e reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato eorum iudicibus accensatore, Castreium.' Quinctil. Instit. Orat. vi. 1. 'Fuit quondam inter hæc omnia potentissimum id, quo L. Murenam Cicero, accusantibus clarissimis viris, eripuisse præcipue videtur.' Valer. Max. vi. 2. ex. 4. 'Cn. Piso, quum Manilium Crispum reum ageret, eumque, evidenter nocentem, gratia Pompeii videret eripi.' Præterea *eos*, Hav.

Nec auctor quamvis audaci facinori dcerat] *Nec actor* Leid. 2. sæpe obvio in Mss. errore. Vide ad I. 26. § 5. Deinde *quamquam*, pro *quamvis*, Harl. 2. Male. Supra I. 4. 'Posse quamvis languida mergi aqua infantes, spem ferentibus dabat.' xxxiv. 19. 'Semperque victores ex quamvis temere cæpto certamine abire.' Vide Dukerum ad cap. 51. § 7. Denique *audaci facinore* Voss. 1. et Leid. 2. Mox *Jugiter jud. die pro Igitur jud. die Flor.*

§ 8 *Quum plebs in foro erecta exspectatione stare*] *Erepta* perperam Voss. 2. Lib. III. 47. 'Quum civitas in foro exspectatione erecta stare.' xxvi. 22. 'Erectis omnibus exspectatione, quidnam postulaturus esset.' 'Erectus in exspectationem' Livius dixit xxi. 20. 'Civitatem omnem in exspectationem belli erectam invenerunt.' Soliti autem fuerunt librarii has voces confundere. Vide ad III. 5. § 7.

Mirari primo, quod non descenderet tribunus] In Pal. 1. videtur esse *qui non descenderet*; non abludente Pal. 2. *quid non descenderet*. *Gebh.* Pal. unus ex melioribus et Rott. *quid non*, ut et Sigonius: alter, *qui non descenderet*. Ea vera lectio est. Sic xxvi. 3. restituiimus. 'Qui autem solum se restantem prodesse republicæ, nisi si mors sua remedio publicis cladibus futura esset, potuisse?'

xxx. 10. 'Qui enim restitissent agili et nautico instrumento aptæ et armatæ classi naves tormenta machinasque portantes.' J. F. Gronov. Sigonius in prima Scholiorum ed. monuerat, se in vet. lib. invenisse *quod non descenderet*, eamque lectionem in contextum receperat. Eandem vero in iteratis edd. postea servavit, licet in illis scholion hoc omiserit. Ceterum omnes, quibus usus sum, codd. constanter vulgatam scripturam retinent; quare probare nequeo factum virorum doctorum, qui eam unius vel alterius Ms. auctoritate mutare conati sunt. Quin et alibi illud 'miror quod' Gronovio apud Livium displi- cuit, ut xxxiv. 57. 'Ex eo genere quum Antiochus esset, mirari se, quod Romani æquum censeant, ei leges dicere.' xxxviii. 10. 'Eo tandem legati Ætoli, mirante consule, quod morarentur, venerunt: ' quibus locis similiter *qui* vel *quid* loco τὸν *quod*, quamvis codd. dissentiant, substituendum coniecit; ita tamen, ut, quemadmodum ultimo loco addidit, non ubique huic generi loquendi controversiam movendam censuerit. Neque etiam potest, quum et Cicero non semel ita loquatur. Ut de Divin. ii. 24. 'Vetus illud Catonis admodum scitum est, qui mirari se aiebat, quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset.' ad Attic. xvi. epist. ult. 'Non dubito, quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum de eadem re agam sæpius.' ad Att. vi. 9. 'Admiratusque sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses.' Et ita etiam optimi quique. Putem igitur, vulgatam, magna codicum turba firmatum, satis commode ferri posse.

Deinde quum jam mora suspectior feret] Dein Flor. et Leid. 1. Vide ad iii. 3. § 6. Præterea suspectior fuerit Lipsiens.

Deterritum a primoribus credere] Detentum Hearne Oxonii invenit in

cod. C.

Desertam ac proditam causam publicam] Et proditam Leid. 2. Deinde *publicam causam* edd. vetustissimæ usque ad Aldum, qui inverso ordine primis *causam publicam* vulgari curavit. Et ita præferunt omnes, quibus usus sum codd. scripti.

§ 9 *Fuerant, nunciant domi mortuum esse inventum]* Ultima duo vocabula deficiunt in Pal. 1. Andreas edidit *nunciant: domi mortuum inventum*. Gebh. *Erant, nunciant domi fuisse mortuum inventum* Harl. 2. *mortuum fuisse inventum* Port. *nunciant domi mortuum inventum* omnes priscae edd. usque iterum ad Aldum, quo auctore *mortuum esse inventum* excusum est. Quam lectionem servant reliqui codd. manu exarati, quos adhibui.

Quod ubi in totam concionem pertulit rumor] Pal. 2. *quod ubi totam concionem percussit rumor*. Miror hic Sigonianum a germano suo divortium fecisse. Gebh. Cum Pal. 2. hic facit Hav. sed male. Infra iii. 3. 'Tanto cum tumultu invasere fines Romanos, ut ad Urbem quoque terrorem pertulerint.' xlii. 16. 'Ibi adeo secreta ejus curatio fuit admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret.' Primo præpositio *in*, quæ hac nota scribi solet, exciderat ob ultimam literam proximæ vocis. Vide ad xxxvii. 41. § 8. Ea intercepta librariis pronum fuit *pertulit* mutare in *percussit*. Alibi enim sæpe ita peccarunt. Vide ad xxxv. 27. § 16. Ceterum *in totam concionem tulit rumor* erat in Leid. 2.

Sicut acies funditur, duce occiso] Pal. 3. *confunditur*. Forte, ut Ovid. Amor. El. iii. 9. 15. 'Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo: ' et Plinius Secundus iii. 10. 'Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem.' Ita Diodorus Sic. iii. Συγχύθη τὴν ψυχῆν. Gebh. *Acies confunditur* etiam

Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quod ex interpolatione natum esse, evincunt sequentia *ita dilapsi passim, alii alio*. Indicant enim, similiter plebeios, qui in comitium convenerant, Genneci morte audita, alium alio, dilapsos esse, quemadmodum exercitus in prælio dispergi solet, quum ducem cecidisse intelligit. 'Fundere aciem,' est dispergere, efficere ut dilabatur, in fugam conjicere. Supra hoc lib. c. 43. 'Quum consul ita instruxisset aciem, ut solo equitatu emisso exercitum hostium funderet, insequi fusos pedes noluit.' c. 47. 'Se victorem fuso altero cornu adesse.' Hinc junguntur 'fundere et fugare,' vel etiam, omissa copula, 'fundere, fugare.' Vide ad xxxviii. 53. § 2. Omisso τῶν funditur, Lipsiens. præfert *sicut acies, duce occiso; ita dilapsi passim alii alio*: ut ad prius membrum ex posteriori repetendum sit; 'sicut' dilabitur 'acies duce occiso.' Verum ejus nnius testimonium reliquorum consensu refellitur.

Quam nihil auxilii sacrata leges haberent, morte collegæ monitos] Quod nihil auxilii Voss. 2. Harl. 2. et Hav. q^a, id est quia, nihil auxilii Port. Utramque lectionem ex librariorum errore natam puto. Solent enim passim *quam* et *quod* commutari. Ita Gron. iii. 52. § 2. pro *scio quod*, respondendum contendit *scio quam*. Simili etiam labe Phædrum inquinatum putat Fab. v. 2. 2. ubi et aliud exemplum ex Nason. Fast. iv. 529. Burmannus laudavit. Solent etiam voces *quod* et *quia* inter se confundi. Vide ad xxxviii. 36. § 4. *quamquā nihil auxilii*, id est, *quamquam*, Gaertn. Sed et hic errore scribæ τὸ *quam* male duplicatum puto. Contra *quam*, pro *quamquam*, sæpius datum invenio. Vide ad iv. 12. § 8. Verbis proxime præcedd. *favor*, pro *paror*, erat in Leid. 1. et Gaertn. Sed et hic error in Mss. frequens est. Vide ad iii. 33. § 7. Præterea *auxiliis*, pro *auxi-*

li, habet Leid. 1. Sed librarius in fine hujus vocis perperam iteravit primam literam sequentis: quod præsertim in litera hac sibilante sæpe evenit. Vide ad xxviii. 25. § 2.

§ 10 *Adeoque neminem noxæ pœnitentibus*] In exemplari scripto legitur *noxæ*. Dicitur autem 'noxia' substantive non minus, quam 'noxæ.' Hoc admonendum duxi propter eum, qui hic, pro *noxæ*, scripsit *noxæ*, velut emendans locum. *Rhen. Vet. lib. noxæ*. Sigon. Quod ad sensum adinet, nihil interest, utrum *noxæ*, an vero *noxia* legatur. Utraque enim vox culpam, peccatum, delictum notabit. Et quidem ambæ eo sensu non modo apud alios scriptores, sed etiam apud Livium obcurrunt. 'Noxa' l. i. c. 58. 'Consolantur ægram animi, avertendo noxam ab coacta in auctorem delicti:' ubi unus codex *noxiam*. iii. 42. 'Illa modo in ducibus culpa, quod, ut odio essent civibus, fecerant; alia omnis penes milites noxa erat:' ubi etiam quidam codd. *noxia erat*. ix. 1. 'Bona eorum, ne quid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus.' c. 8. 'Quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis.' xxvii. 25. 'De Tarentinis inde magna contentione in senatu actum coram Fabio, defendente ipso, quos ceperat armis; aliis infensis, et plerisque æquantibus eos Campanorum noxæ pœnæque.' 'Noxia' vero x. 19. 'Ne pravo cum collega certamine rempublicam prodant: si qua clades incidisset, desertori magis, quam deserto, noxiæ fore.' Vide Sanctium in Minerva iv. p. 416. et quæ ibi notavit Perizon. etiam Burmannum ad Vell. Patern. l. i. c. 12. *Noxiæ* tamen hic præferunt Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Integerrimorum igitur codicum auctoritate eam lectionem recepi; et quidem eo magis, quod verosimilius sit, librariorum in aliis Mss. notiolem vocem minus usitata, quam in his non ubique obviam

notissimæ substituissæ. Voces 'noxa' et 'noxia' pluribus illustrantur apud auctores de Latinitate Jctorum veterum, quos junctim edidit Dukerus, p. 8. et seqq. Præterea adeo quod, pro adeoque, est in Port. et Hav. sed errore scribarum, qui sæpius ita lapsi sunt. Vide ad i. 8. § 6. ad hunc lib. c. 41. § 8. Error inde ortus est, quod librarii notas, quibus voculæ *que* et *quod* per compendium exarantur, inter se confuderint. In verbis præcedd. *Nec satis Patres* habent vetustissimæ, quas vidi, edd. Aldus primus vulgavit *Nec Patres satis*, ut præferunt libri scripti.

Palamque ferrent] Legendum *palamque ferretur*, impersonaliter. *Rhen. Vet. lectio palamque ferrent*. *Sigon. Palamque ferrent* primum occurrit in Aldina ed. idque superest in Hav. et Hearnii Oxoniensibus B. N. et C. *ferrent* in Leid. 2. Gaertn. et Harl. 2. Reliqui codd. nostri et Neapol. Latini cum edd. principibus *palamque ferretur*: quod recte Rhenanus reduxit, et probavit Jac. Gronovius supra ad Liv. i. 30. § 8. Sæpe Livius, ut orationem variaret, eam ab activo ad passivum, aut a passivo ad activum transferre solet. Vide quæ notantur ad iv. 2. § 7. Tum *malum mandam* Flor.

CAP. LV. § 1 *Sub hac pessimi exempli victoria*] Magis forsitan ex more Livii, *Sub hac pessimi exempli victoriam*. Lib. iv. c. 44. 'Sub iudicii tempus plebem offensurum.' XXI. 2. 'Africa bello, quod fuit sub recentem Romanam pacem.' Alibi XXXV. 31. 'Sub hac vocem fremitus variantis multitudinis fuit.' Hoc simplicius puto. Possis alias interpretari vulgatum: quasi subnixi hac victoria Patres delectum decreverint edixerintque: quod dicerent Galli, à la faveur de cette victoire. J. F. Gron. Vulgo grammatici ita distinguere solent, ut 'sub adventum' notet paullo ante adventum, instante

adventu; 'sub adventu,' quum jam advenit. Sed distinctionem hanc vanam et a scriptoribus observatam non esse, recte docuit Burmann. ad Vell. Pat. II. 24. Vide etiam Oudendorp. ad Front. i. 5. ex. 9. et III. 9. ex. 1. Idem etiam ex multis Livii locis intelligi potest. Ita sæpius utitur locutione 'sub idem tempus:' ut i. 22. 'Utrumque legati fere sub idem tempus ad res repetendas missi.' Similiter etiam XXXVII. 11. et 18. XLII. 17. XLIV. 35. XLV. 25. Idem autem est ac si dixisset, 'per idem tempus,' 'eodem tempore:' quibus locutionibus usus est XXXVII. 18. Pari modo 'sub hæc dicta' VII. 31. 'Sub hæc dicta omnes manus ad consules tendentes pleni lacrimarum in vestibulo curiæ procuberunt.' 'Sub hac vocem' XXXV. 31. loco, quem Gronovius laudavit. Quibus locis non indicat quum hæc dicturus esset; sed ubi hæc dixit, post hæc dicta, ubi hæc dicta sunt, sive 'secundum talem orationem,' ut inquit XLV. 25. Contra 'sub adventum' plerumque apud Nostrum pro instante adventu usurpatur. At eodem sensu 'sub adventu' adhibetur XLV. 10. 'Excesserunt urbe sub adventu Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt:' ita constanter habent omnes edd. etiam prima, quæ ex unico codice procurata est. Pluribus etiam locis, ubi nunc *sub adventum* vulgo circumfertur, codd. scripti, et inter eos interdum optimi, *sub adventu* servant. Vide XXVII. 15. § 8. XXVIII. 10. § 11. XXXV. 51. § 7. XXXVI. 21. § 1. XXXVII. 6. § 3. et alibi. Ita et 'sub lucem,' 'sub ortum lucis,' 'sub occasum solis' passim in Livio occurrunt. At similiter 'sub luce' dixit XXV. 24. 'Sub luce Hexapylo effracto, Marcellus, omnibus copiis urbem ingressus, excitavit, convertitque omnes ad arma capiendâ:' ubi nihil variant qua scripti, qua editi. Quin etiam, ubi vulgo est *sub lucem*,

sub occasum solis, in libris excusis, manu exarati *sub luce*, *sub occasu solis*, præferunt. Vide ad xxviii. 26. § 8. xxxviii. 30. § 8. Quum itaque ex his pateat, Livium sine discrimine τῷ *sub* nunc quartum, nunc sextum casum addidisse, et codd. scripti hic in lectionem vulgatam consentiant, ea etiam loco non movenda videtur; præsertim quum ‘sub hac victoria’ ponatur pro hac victoria parta, post hanc victoriam: quo sensu, si vera quam maxime grammaticorum distinctio foret, τὸ *sub* non quartum, sed sextum casum requireret.

Delectus edicitur: parentibusque tribunis] *Educitur* male Leid. 1. errore etiam alibi passim obvio. Vide ad xxxix. 15. § 11. Deinde *parentibus tribunis* Harl. 2. et Port. Ceterum hic iterum incipit fragm. Hav.

§ 2 *Tum vero irasci plebs*] *Lege plebes* ex Pal. 2. ut supra sæpius. Sic mox c. 56. ‘Voleronem amplexa favore plebes.’ c. 63. ‘Non ultra videbatur latura plebes dilationem.’ Ita Pall. 1. ac 3. Vide c. 41. Sic III. 26. recte edidit Andreas, ‘Tum plebes benigne arma cepit.’ IV. 5. habet Pal. 3. *Parata vobis plebes est*: ibidem c. 6. lege *Tribunum acerrimum auctorem plebes nacta*: quia dno Pall. *plebis*. IV. 48. *Præterquam plebes habeat*, habet Pal. 2. v. 29. *Plebes continuare latoribus legis tribunatum*, jubent legi membræ Pall. *Gebh. Plebes* præferunt etiam Port. et Hav. eamque lectionem Gronovius in contextum recepit. Vide ad I. 20. § 6. *plebs* tamen est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Cum vero*, pro *Tum vero*, Voss. 2. sollemni librariorum lapsu. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Actum esse de libertate sua] Præpositionem *de* non agnoscit Harl. 2.

Cum Genucio una mortuam ac sepultam] *Mortuam esse ac sep.* Harl. 2.

Aliud agendum, ac cogitandum] *Vox agendum* non adparet in Leid. 2.

Deinde *accogendum* Voss. 2. et Gaertn. Mox *modo res.* pro *quomodo res.* Flor.

§ 3 *Id autem unum consilium esse*] *Id unum autem* alio ordine Harl. 2. *Id hoc unum consilium esse* typis descripti antiquissimi usque ad Aldum, qui primus vulgavit, quod nunc passim exstat. Et id etiam superest in reliquis scriptis, nisi quod *consilium ē*, id est, *consilium est*, habeat fragm. Hav. Mox *ut se ipsam plebs*, id est, *se ipsam*, Flor. et Gaertn. Male. Vide hoc lib. ad c. 19. § 5.

Quando aliud nihil auxiliū habeat] *Quando nihil aliud aux.* Lipsiens. Deinde τὸ *auxiliū* pro varia lectione adscriptum est in margine Voss. 2. qui in contextu ipso habet *consiliū*. Alibi non raro hæc vocabula commutantur. Vide hoc lib. ad c. 27. § 2. *Tum habebat* Gaertn. aberrante librario. Ceterum hæc verba et multa seqq. usque ad illa *et eos ipsos plebis*, deerant in Harl. antiq. ommissa librarii culpa; cui ansam dedit vox *plebs*, quæ modo præcessit. Vide ad IX. 11. § 11.

Quatuor et viginti lictores adparere consulibus] Doujatius, sibi difficultatem movens, quomodo hic viginti quatuor consulum lictores memorentur, quum constitutum fuerit, ne insignia regia eodem tempore penes utrumque consulem essent, respondet, lictores a securibus, vel potius duo genera fascium distinguenda esse; utrique enim consuli duodecim lictores cum totidem fascibus præsisse, sed tantum alternis mensibus secures fascibus additas fuisse, teste Dionys. Hal. Antiq. v. p. 278. Quæ responsio admitti nequit. Loquitur enim Dionys. de primis consulibus Bruto et Collatino, quibus cum fascibus etiam secures prælatæ sunt. Eo autem tempore, ut Dionys. narrat, obtinebat, ut alteri consuli duodecim fasces cum securibus, alteri tantum duodecim fasces præferrentur. Quum autem id jam primo anno mutatum, et a Poplicola

post mortem Bruti introductum esse addat Dion. p. 292. ne fascibus consulium in Urbe securas adderentur, patet, distinctionem inter fasces, quibus securas vel additæ vel demtæ erant, hic locum habere non posse. Potius itaque dicendum esse videtur, eundem Valerium, quum vetaret, fascibus consulium in Urbe securas addi, simul etiam constituisse, ut consulibus in Urbe fasces tantum alternis præferrentur. Valer. Max. iv. 1. ex. 1. 'Invidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit, fasces securibus vacuofaciendo, et in concione populo submittendo. Numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro Sp. Lucretio collega adsumto; ad quem, quia major natu erat, priores fasces transferri iussit.' Livius tamen indicare videtur, id jam mox post reges ejectos usu receptum fuisse, II. 1. 'Id modo cautum est, ne, si ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. Brutus prior, concedente collega, fasces habuit.' Nisi, quemadmodum viri docti volunt, ibi intelligendi sint fasces, quibus securas additæ erant, distincti a fascibus, quibus demtæ securas. Jam antem eo tempore, quo tantum alteruter consulium fasces habebat, eum, penes quem fasces non erant, duodecim tamen lictores secuti sunt. Sueton. in Cæs. c. 20. 'Antiquum etiam retulit morem, ut, quo mense fasces non habcret, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur.' Hinc ergo patet, recte viginti quatuor lictores consulium memorari posse; duodecim, qui alteri consuli fasces præferrebant; et totidem, qui alterum pone sequebantur. Adde, si uterque consul in suam proficisceretur provinciam, unicuique duodecim, et ita ambobus viginti quatuor lictores additos esse. Vel hanc itaque ob causam necesse fuit, ut tot forent lictores. Ceterum consu-

les, pro *consulibus*, Leid. 1. Lipsiens. et Gaertn. qui error natus est ex non intellecta nota cōs. Vide ad x. 19. § 2.

Et eos ipsos plebis homines] Nota, lictores e populo fuisse. Sed confecto bello Punico fere e Brutiis sumebantur. Agell. x. 3. *Klock*. Tò et non adparet in vetustissimis excussis. Primus adjecit Aldus. Eandem voculam servant constanter omnes codd. scripti.

Nihil contentius neque infirmius] *Plebis homines esse nihil contentius sine distinctione præfert* Gaertn. ut incertum sit, quo τὸ esse pertinere voluerit, utrum jungendum putarit 'plebis homines esse,' an 'esse nihil contentius.' Verum additæ simul notæ sunt τῶ esse, quibus librarii innuere soliti fuerunt, vocem delendam esse. Sane ea vox in nullo alio eorum codicum superest. Deinde *nihil contentius, nihil infirmius* Harl. 2. Ita XL. 14. 'Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro commissatum venerunt: ubi plures codd. *neque arguo* præferunt. Verum quemadmodum ibi vulgatum ferri potest, ita hic unius illius codicis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutem. Mox in verbis seqq. *si sunt pro si sint* Flor. Tum *sibi quemque magna*, omisso τῶ ea, Lipsiens. Deinde *magna et horrenda facere* Harl. 2. Sed etiam hic utroque loco reliqui a vulgato non discedunt.

§ 4 *His vocibus alii alios quum incitassent*] *Quum alii alios incitassent* Harl. 2. et Port.

Voleronem Publium de plebe hominem] 'Volo' prænomen est, ut ait Valerius fragm. lib. x. 'Publius,' item prænomen: itaque, ne duo prænomina conjungantur, *Publilium* lege, quod plebeicæ nomen gentis est. Quæ scriptura exstat etiam in Capitolinis fragmentis. Sigon. *Ad Voleronem Publilium* restituit Sigonius ex Fragmentis

tis Capitol. quod et ante illum natum vidit atque edidit J. Andreas. Pall. 1. 2. et Camp. *Publium*. Pal. 3. vero *Publicum*, τῶ c̄ subjecto signo, quo literam delendam indicatur. *Gebh. Volerionem Publium* Gaertn. *Voleronem Plubium* Lipsiens. *Voleronem Publium* Flor. Leid. 2. Harl. uterque, Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Voleronem Publicum* Voss. 2. et Port. Πόπλιος Βολέρων vocatur Dionys. Halic. ix. p. 596. Sed recte *Voleronem Publilium* habent Voss. 1. et Leid. 1. neque multum discedit Klockian. qui *Voleronem Publirium* præfert. Alibi sæpe ‘*Publilium*,’ minus notum nomen, in notissimum ‘*Publius*’ a librariis corruptum fuit. Vide Sigon. ad vi. 19. § 5. ad viii. 12. § 4. et Pighium ad Valer. Max. fragm. lib. x.

Quiu, quod ordines duxisset, negaret] Forte malis, *qui, quod ordines . . . est missus*. Sed parum interest, *qui*, an *quia*, legas. J. F. Gron. Non modo parum, sed etiam nihil interest, *qui*, an *quia*, legatur. Quum itaque vulgatum servent omnes, qua manu, qua typis descripti libri, recepta etiam lectio non est mutanda; et quidem tanto minus, quod Livius, si *qui* scripsisset, etiam *negabat* potius, quam *negaret*, dicturus fuisse videatur. Τῶ *quia* Livium sæpe subjunctivum addidisse, dictum est hoc lib. c. 8. § 5. Præterea *negare* male Harl. 2.

Lictor missus est a consulibus] *Missus a cons.* Port. *missus est et a cons.* Harl. 1. *missus est ab cons.* Hav. *missus est a consule* Leid. 2. Vide modo ad § 3. ubi quidam codd. *consules*, pro *consulibus*, præferunt.

§ 5 *Consules spoliari hominem, et virgas expediri jubent*] *Consules expoliari* Voss. 2. De verbo ‘*expoliare*’ vide ad xxxviii. 14. § 10. Tum *expedire* Leid. 1. Denique *hominem jubent, et virgas exp.* Voss. 1. et Leid. 2. Sed, quod vulgo circumfertur, probum esse evincit locus Livii viii. 32. ‘Tunc

Papirius redintegrata ira spoliari magistrum equitum, ac virgas et securas expediri jussit.’ Verbo ‘*spoliare*’ in simili re etiam usus est Valer. Max. ii. 7. ex. 8. ‘O exemplum admirabile, et Rullianus, et magister equitum, et victor, scissa veste, spoliatoque corpore, lictorum verberibus lacerandus.’ Et ita mox Liv. hoc cap. ‘Eo infestius circumscindere et spoliare lictor.’ Paulo post *Provoca, inquit, ad populum, Volere* male habet Lipsiens.

In conspectu suo virgis cædi malunt] Tò suo non adparet in Leid. 2. Quæ vox abesse ac deleri posset, si plurimum codicum auctoritas adstipularetur, quum mox etiam sequatur, ‘*quam ipsi in lecto tuo a vobis trucidari.*’ Certe supra etiam dixit Liv. ii. 29. ‘*Citari nominatim unum ex iis, qui in conspectu erant, dedita opera jubent:*’ non *in conspectu suo*: et c. 40. ‘*Quum in conspectu Roma fuit:*’ non *in conspectu tuo*. Et ita sæpe infra. Alibi etiam eandem vocem librarii de suo addere soliti fuerunt, ubi ab integrioribus Mss. abest. Vide quæ notantur ad v. 46. § 1. Unus tamen codex levior est, quam ut ei adversus aliorum omnium consensum fides habeatur. Vide Oudendorp. ad Frontin. iv. 1. ex. 10.

Eo infestius circumscindere] Id est, lacerare vestem. Infra iii. 58. ‘*Donaque ea gerens, in conspectu populi scissa veste, tergum laceratum virgis ostendit.*’ viii. 32. ‘*Tunc Papirius redintegrata ira spoliari magistrum equitum, ac virgas et securas expediri jussit.*’ Fabius, fidem militum implorans, lacerantibus vestem lictoribus, ad triarios, tumultum jam in concione miscentes, sese recepit.’ xxix. 9. ‘*Vocatosque tribunos nudari, ac virgas expediri jubet.*’ Dum spoliandis iis (repugnabant enim, militemque implorabant) tempus teritur.’ Klock. *Confestius circumscindere*, priori vocula ommissa, Leid. 2.

eo infestius satagebat circumscindere Hearnii Oxon. N. Sed vocem *satagebat* existimo glossema esse librarii, qui orationem infinitivam ferre non potuit. Multa similia vide ad I. 50. § 5. *circumscindere* Lipsiens. et Harl. 2. § 6 *Tum Volero, et prævalens ipse, et adjuvantibus advocatis, repulso lictore*] Omnia hæc deerrant in Voss. 2. sed culpa amanuensis, quem decepit vox proxime præcedens *lictore*, quum horum ultima sit *lictore*. Hinc saltu dato media omnia male neglexit. Vide ad IX. 11. § 11. Male etiam *Valero* Leid. 1. Haud absimili errore *Valerius Nero* vocatur in Flori Mss. et priscis edd. I. 22. § 2. ubi videndi viri docti.

Eo se in turbam confertissimam recipit, clamitans] Pall. 1. 2. et Camp. *recepit*. Gebh. *In conf. turbam* Harl. 2. *Tum recipit* Leid. ambo, Hav. et fragm. Hav. pro quo *recepit* præfert Gaertn. Sed vide ad XI. 14. § 10. Deinde *clamans* Lipsiens. Sed in frequentativo, quod in reliquis omnibus exstat, vis et emphasis inest. Indicat enim, non satis hahnisse *Vole-ronem*, id semel clamasse, sed sæpius iterasse. Alibi sæpe librarii primitiva et frequentativa commutarunt. Vide ad V. 40. § 3. Paulo ante, addita prima vocula, *et ubi indign*. Leid. 1.

§ 7 *Quibus ipsis vestro auxilio opus est*] *Nostro auxilio* Voss. 2. et Hav. Sæpius hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

§ 8 *Adparebatque, omne discrimen adesse*] *Omne discrimen esse* Hav. Sed similiter locutus est hoc lib. cap. 29. 'Ne prædictum negetis, Patres conscripti, adest ingens seditio: omisso verbo *adesse* c. 28. dixerat, 'Adparebat atrox cum plebe certamen.' *Mox nihil cuique sanctum* Port. Paulo ante *Provoca*, pro *Provoco*, Gaertn. Vide ad § 5.

§ 9 *Huic tantæ tempestati quum se consules obtulissent*] Quia Pal. 1. *tanto*,

puto legendum *Huic tanto tempestatis*. Gebh. Pal. primi lectionem ex lapsu librariorum natam, nihilque mutandum esse, puto. Certe omnes nostri in vulgatum uno ore consentiunt.

Fascibus fractis e foro in curiam] *Se foro*, ultima præcedentis vocis litera in principio sequentis iterum repetita, Leid. 1. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *et foro* Voss. 2. *ex foro* Harl. 2.

Incerti, quatenus Volero exerceret victoriam] *Quatinus* Leid. 2. et Klockian. Sed distinxisse antiquos inter *quatenus* pro 'qua parte,' 'quousque,' et *quatinus* pro 'quoniam,' antiqui grammatici observarunt. Vide Vorst. et Torren. ad Val. Max. IX. 11. in princ. Duker. ad Flori I. 5. § 2. et viros doctos ad Justini XII. 11. § 6. Ex illis autem, quæ addunt, non modo constat, promiscue, non observato hoc discrimine, *quatenus* et *quatinus* in Mss. antiquis passim reperiri; verum, si vel maxime canon ille observatus fuisset, hic tamen *quatenus* servandum fore; id enim nunc pro 'quousque' ponitur. De locutione 'exercere victoriam' vide ad VI. 22. § 4.

§ 10 *Conticescente deinde tumultu*] *Conticescente* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo et supra præfert codex scriptus c. 29. § 10. et infra IV. 1. § 5. ubi vide. *Conticescente* Lipsiens. et Hav. *conticescentē* Harl. 1. An voluit librarius *conticescente*? Sed 'conticescere' in hac re usus est Livius XXV. 10. 'Romani, qui cædibus superfuertant, in arcem confugerant, conticescebatque paulatim tumultus.'

Quum senatum vocari jussissent] *Vetus* codex habet, *quum in senatum vocari*. Magis placet vulgata lectio. *Rhen*. Illam lectionem, quam laudat e suo Rhenanus, *quum in senatum vocari*, in nullo nostrorum videre est. *Gebh*. Valde placet Rhenani ex *Borbet*, *quum in senatum vocari*. Nec placere magis illi vulgata lectio debuit. Nam et Flor. Voss. 1. Helm.

Rott. sic; et restituimus ex optimis xxiii. 32. *Quoties in senatum vocassent.* Lib. xxiv. 28. *In hac turbatione rerum in concionem vocari placuit.* Val. Max. viii. 13. ex. 4. 'Jam vero de M. Perperna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu consuli rogaverat, superstes fuit.' Fanovictorienses membr. *in senatum convocaverat: conieci statim, quos in senatum consul vocaverat: quod fatetur Pighius plane in veteribus esse; sed probare non potuit, quum sit unice verum.* J. F. Gron. *Quum senatum vocari* Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et codd. quibus Hearne Oxonii usus est. *Quum in senatum vocari* Leid. 1. et Harl. 1. ut in reliquis præpositio *in* intercepta videatur ab ultima litera proximæ vocis *quum*. Similia hujus erroris exempla vide ad x. 13. § 3. *quum in senatum vocari jussissent* præfert quidem Voss. l. a m. pr. sed τϕ *in* subjectæ visuntur notæ, quibus librarii vocem illam delendam indicant. Locutionem 'vocare in senatum' Livio etiam vindicavit Gronov. xxxvi. 21. 'A porta ad præterem M. Junium iter intendit. Is prima luce in senatum vocavit: ubi vulgo similiter omittebatur præpositio: vide quæ ibi notantur. Ejusdem formæ est 'vocare ad consilium,' quod contra Sigonium tuetur idem Gronov. xliv. 37. 'Tertia demum hora, sacrificio rite perpetrato, ad consilium vocavit: et 'advocare ad concionem,' de quo vide ad xxvi. 48. § 13. Insuper, pro *jussissent*, male *jusserit* Leid. 2. Paulo post *vim plebis*, et *Voleronis* Lipsiens. addita conjunctio, quæ ab aliis omnibus abest.

CAP. LVI. § 1 *Voleronem amplexa favore plebs proximis comitiis tribunum plebis creavit*] *Tò plebis* videtur abundare: etsi Flor. Rott. et Helm. *plebi*, quod est plebei. J. F. Gron. *Amplexa plebs favore* Hav. *Tò favore* non adparet in vetustioribus excensis. Primus Aldus eam vocem adjecit, quam

etiam servant omnes scripti. *Amplexo favore plebs* habet Voss. 2. Vide ad c. 60. § 5. *umplexa favore plebis* Leid. 2. ut forte librarius dare voluerit *amplexa favore plebes*, quomodo se in Pal. invenisse Gebhardus supra testatus est ad c. 55. § 2. Vide ad i. 20. § 6. Omnes tamen reliqui, et inter eos optimi, *plebs* præferunt. Deinde *proximum comitiis* Lipsiens. Tam *tribunum plebis* servant Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Port. *tribunum pl.* Hav. *tribunum pleb.* frag. Hav. alii *tribunum plebi*, quod et Voss. 1. a m. pr. præfert, sed inter lineas *plebis* adscriptum exstat. Vide ad cap. 42. § 6. Gronovius vocem *plebis* delendam censuit. Eandem etiam non agnoscunt priscae, quas vidi, edd. et demum in Aldina obvia fuit. Ita mox hoc cap. 'Plebs Voleronem tribunum reficit.' Alibi sæpe vox *plebis* in Mss. vel præcedenti *tribunus* additur, vel omittitur. Supra ii. 42. 'Certatum eo quoque anno cum tribunis est: ubi solus Sigonii codex legit *eum tribunis plebis est.* iii. 56. 'Tum tribunum, adgredi singulos tutum maturnumque jam rati, accusatorem primum Virginium et Appium reum delignant.' vii. 17. 'Intercedentibusque tribunis interrex Fabius aiebat, in duodecim tabulis legem esse: ubi iterum Sigon. *cod.* habet *tribunis plebis.* ix. 33. 'Quum inter patricios magistratus tribunosque nulla certamina fuerant: ubi iterum Sigonii aliique codd. *tribunosque plebis.* c. 36. 'Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant: ubi male unus ex Oxoniensibus Hearnii Mss. vocem *plebis* omittit. In vitis tamen codd. vocem delere non audeo. Neque alia causa Gronovio eam inducendi fuisse videtur, quam quod modo præcesserit *plebs*. Quæ tamen non satis justa mutandi ratio existimanda est. Infra iii. 55. 'M. Duilius deinde tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit, qui plebem sine tribu-

nis reliquisset:’ in Epit. Liv. lib. iv. ‘Lex de connubio patrum et plebis a tribunis plebis contentione magna, Patribus repugnantibus, perlata est.’ xxxiv. 1. ‘Tribuni plebei ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis.’ c. 53. ‘Q. Ælius Tubero tribunus plebis ex senatusconsulto tulit ad plebem, plebesque scivit.’ Vide ad 1. 3. § 9. Denique *creant* Voss. 2. ut sit ‘plebs creant:’ de quo vide ad 11. 5. § 2. Sed unius auctoritas non satis idonea est lectioni inmutandæ. *Erat* librarii aberratione præfert Hav.

L. Pinarium, P. Furium consules habuit] *L. Primarium* Port. et Hav. *L. Pinarium* Leid. 2.

§ 2 *Contraque omnium opinionem*] *Circa omnium opin.* Leid. 2. Sed *circa* et *contra* sæpe alibi ab indoctis librariis confunduntur in libris scriptis. Vide ad xxxvii. 15. § 7. *contra omnium opin.* Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *contra omnem opinionem* Hav. Vide ad xlv. 19. § 13.

Eum vexandis prioris anni consulibus administraturum tribunatum credebant] Vetus lectio, *permissurum administraturum trib. cred.* Opinor legendum, qui *eum vex. prioris anni cons. permissum administraturum trib. cred.* Nam illi plebs tribunatum plane permiserat. *Rhen.* Ne ipsa quidem Hygea tam sana perhiberi potest quam hic locus, *vex. prioris anni consulibus permissurum trib.* stabilitus auctoritate Pall. 1. ac 3. ‘Permittere’ quia hic eleganter noveque dictum erat a Livio, invida correctorum imperitia extorere esse cogebatur. Supra c. 30. ‘Ut imperium, sua natura vehemens, mansueto permetteretur ingenio.’ ‘Permittimus’ autem nostram ‘potentiam,’ sive magistratum injuriæ, dum aliis injuriam faciendi licentiam ex occasione tribunatus sumimus, totamque nostram vim consumimus. *Rhenanus* opinatur legendum, qui *eum vex. prioris anni cons. permissum administraturum*

trib. cred. Valde inepte, quo elegantiam sermonis Liviani penitus jugulat. Silent hic ceteri structores commentariorum scholiorumque. *Andreas* edidit, qui *eum vex. prioris anni cons. administraturum trib. cred.* Pal. 2. qui *eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum admissurum trib. cred.* Et ita fere *Campan.* nisi quod *pertinacissimum administraturum.* *Gehl.* Refert e scripto *Rhenanus*, *permissurum administraturum:* et facit *permissum administraturum;* quasi plebs illi tribunatum plane, ut loquitur, permiserit. At mihi certum, τὸ *administraturum* esse hominis, qui pro captu suo explicabat τὸ *permissurum:* quod docte *Livius* sumpsit ab illis, qui ‘permittere equum’ dicunt, hoc est, incitare, et ei frenos immittere ad liberum cursum. Vide *Observ.* 11. 13. Est igitur ‘permissurum tribunatum vexandis consulibus,’ tribunati frena laxaturum, potestate impotenter usurum ad vexandos consules. *J. F. Gron.* *Eum vex. prioris anni cons. administraturum permissurum trib. cred.* Voss. 1. adjectis tamen notis indicavit librarius, vocem *administraturum* delendam esse: at in margine *eum vix vexandis* erat. *Eum vix vex. prioris anni cons. permissurum trib.* Lipsiens. et Gaertn. *eum vex. pr. a. cons. administraturum trib.* Flor. *eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum admissurum trib. cred.* Hav. *eum vix vex. prioris anni cons. pertinacissimum trib. cred.* fragm. Hav. *eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum administraturum trib. cred.* Neap. Latini. Ex Oxon. etiam codicem B. *admissurum tribunatum*, sed N. *administraturum permissum tribunatum* habere, *Hearne* monuit. *Administraturum tribunatum* præferunt omnes typis excensi usque ad *Gruterum*, qui *permissurum tribunatum* edidit, quod ex nostris plurimi servant scripti, Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. et modo memorati Lipsiens. et Gaertn. Id autem recte probavit

atque inlustravit Gronovius, docens 'permittere tribunatum' eodem modo dictum esse, quo 'permittere equum,' id est, frena ei laxare; de qua locutione vide quæ infra notantur ad III. 70. § 9.

Ut plebei magistratus tribunitiis comitiis fierent] Sic pluribus locis. Gellius tamen docet xv. 27. *tributis comitiis*, non *tribunitiis*, esse legendum. *Sabell.* Ne, quæso, graventur docti, aliqua his observationibus a nobis conspergi, quorum paulo provectiores ne admoneri quidem velint. Nam ut in missilibus spargendis nulla principis largitio populo grata esse potuit, si in orchestram, aut intra equestria tantum, non in popularia, concidissent; sic literarum vulgus in me reclamabit, ex hac nostra lucubratione ad se nihil pervenisse: nec dubitabit, in ambitionis suspicionem nostrum devocare officium, quasi peritioribus ostentare id sit, non in medium scribere. Quamquam certo scio, non defuturos, ut delicato sunt plerique stomacho, qui hæc in publicum projecta indigna iudicent, quæ non modo non digniores ordines, sed ne ipsum quidem cupiat vulgus colligere: adeo in locando magis, quam parando, nobis laborandum fuit officio. At sint rutabula hæc, marræ, sarcula, et alia id genus viliora: pandant ad eorum casum pagani et rupices sinum, videantque, num emendata sit lectio apud Livium, ut *plebei magistratus tribunitiis comitiis fierent*, an verius *tributis comitiis*, pro *tribunitiis*, sit legendum. Et mox c. 60. 'Insignem annum comitia tribunitia efficiunt,' pro *tributa*. Lælius Felix, Gellio auctore Noct. Att. xv. 27. tria comitiorum genera fuisse tradidit: 'curiata,' quum ex generibus omnium suffragium ferretur: 'centuriata,' quum ex censu et ætate: quum vero ex regionibus et locis, 'tributa.' Quibus Lælii verbis, utra emendatior lectio, facile est legentibus iudicare. *Sabell.* Quidam

codd. falso legunt *tribunitiis*, pro *tributis*. Dionys. hoc in loco (ix. p. 598.) centuriata comitia distinguit a tributis: quod centuriata fierent præcedentibus SCC. multitudineque per curias ferente suffragia, ac post utraque hæc signis a numine et auguriis nihil adversantibus; tributa vero, quod, neque senatusconsulto prius facta, neque sacris, neque aruspiciibus sancientibus, fierent, unaque die haberent finem. At Coriolani iudicium describens l. vii. p. 464. curiata a centuriatis distinxit, quod in curiatis viritim suffragia ferrentur, in centuriatis per centurias. Quæ loca si quis conferat, in altero centuriata a curiatis neutiquam distincta reperiat, in altero tributa cum curiatis propemodum eadem facta. At Gellius xv. 27. 'Curjata comitia,' inquit, 'sunt, quum ex generibus omnium suffragium fertur: centuriata, cum ex censu et ætate: tributa, cum ex regionibus et locis.' Hæc ille. Ex quibus verbis curiata a centuriatis satis distincta sunt, at a tributis non admodum clare. Ego conjicio, 'curjata comitia' esse, cum viritim per omnes tribus suffragia feruntur, ut de Coriolani iudicio scribit Dionys. 'centuriata,' cum ex censu et ætate, atque ab his non abesse vel Patres vel patricios: 'tributis' autem solam adesse plebem, ut hic ex Livio satis patet. Sed hæc, ut in aliis jam sæpe fecimus, lectoris iudicio relinquimus. Nam Livii diligentiam in re admodum necessaria hic plane desideramus. *Glar.* Quod jam supra notatum fuit, hic repetendum est, versionem Dionysii Latinam, qua Glareanus usus est, multis erroribus obsitam fuisse. Ex contextu autem Græco, quem frustra quæsitum Glareanus indagare non potuit, constat, Dionysium priori loco lib. ix. a 'tributis' comitiis distinxisse non 'centuriata,' sed 'curjata,' vel *φαιριακήν*, aut *φαιριακήν ψηφηφορίαν*, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι κοινίαν

καλοῦσι· ubi auctor versionis istius κεντουριάτην legisse videtur. Sed male: φράτρα enim vel φρατρία non centurionum, sed curiam, notat, ipso teste Dionysio Antiq. II. p. 82. Ἐξή δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττη τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνεύμενα, φυλὴ μὲν καὶ τριτῆς, ἢ τρίβος· φράτρα δὲ καὶ λόχος ἢ κουρία. et I. VI. p. 410. Νεμψεῖς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὖσας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεται τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας. Ex eodem etiam contextu Græco patet, Livianum posteriori loco I. VII. a 'centuriatis' non 'curiatis,' sed 'tributa,' comitia distinxisse. Memorat enim ibi τὴν λοχίτην ἐκκλησίαν et τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν. De tribus comitiorum generibus, in quibus distinguendis gravior etiam lapsus est Glareanus, sed quæ pluribus refelli hoc loco ratio notarum non permittit, quædam superius dicta sunt ad hujus lib. c. 35. § 6. ubi similiter etiam Glareanus errabat; sed de iis prolixè agunt Nic. Gruchius et Carol. Sigonius libris doctissimis de hac re conscriptis. Ceterum *tribunitiis comitiis* perperam exstat in Flor. a m. sec. Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. in margine, (qui in contextu habet *tribuni comitiis*) Hav. fragm. Hav. et Oxon. Hearnii B. L. 1. 2. N. et C. *tributis comitiis* tamen superest in optimis Leid. 1. Harl. 1. et Voss. a m. pr. Similiter etiam peccabatur infra c. 58. § 1. et c. 60. § 4. atque alibi. Præterea ut *plebi magistratus* Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. *plebei magistratus* Leid. uterque, Harl. uterque, Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. et Hav.

§ 3 *Sub titulo prima specie minime atroci*] Et *minime atroci* Voss. 1. in marg. Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. et Lipsiens.

Omnem potestatem] Nempe curiata comitia erant in Patrum potestate: nec enim haberi poterant, nisi senatus jussisset, et populus per curias

convocatus approbasset, et aves auspiciæque addixissent. Erant vero angures illi ex patriciis. At tributa habebantur, etiam si nec senatusconsultum factum esset, nec de cælo servabant angures, unoque die peragebantur, ut in hac eadem narratione docet Dionysius IX. p. 598. Vide Livium VI. 41. Porro tam centuriatis, quam curiatis comitiis Patres auctores fiebant, teste Liv. eodem lib. VI. 42. quod notandum. Sed maxime notandum, ut legum comitiis centuriatis ferundarum ante initum suffragium Patres auctores fierent, ut Livius VIII. 12. *H. Vales.*

Per clientium suffragia creandi] Pall. tres *clientium*. Gebh. *Clientium* primus recepit Aldus, cum quo ex codd. nostris faciunt Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Aldo vetustiores dederant *clientium*, quod iterum J. F. Gronovius contextui reddidit. Neque aliter habent reliqui, quos adhibui, codd. Vide ad XXIII. 3. § 2. Tò per deest in Gaertn. Mox *auferre, pro auferret*, habet Lipsiens.

§ 4 *Nec, quæ una vis ad resistendum erat, ut intercederet aliquis*] Neque una vis omnes, uno excepto, codd. mei, quos in eundem errorem conspirasse miror. Solus Gaertn. ipse etiam male habet *nec una vis*. Præterea *una vis erat ad resist.* Harl. 2. Denique *neque ubi interc.* Voss. 2. *neque ut interc.* Harl. 2. et Gaertn. *nec ut interc.* Port. *neque scilicet ut interc.* Hav.

Aut consulum, aut principum] *Aut consulum, aut principum* Voss. 1. cuius tamen librarius literæ i notam addendo indicavit, *principum* scribendum esse. Vide hoc lib. ad c. 27. § 12. Mox *res ipsa tamen suo mol.* alio verborum ordine Harl. 2. Tum *olimine, pro molimine*, Leid. 1. et Harl. 1.

Gravis, certaminibus in annum extrahitur] Vet. codex plenior *gravis, magis certam.* et recte. Sigon. Vox mag-

nis, intrusa a Sigonio, exsulat omnibus nostris et Mss. et impressis libris. Gebh. *Tò magnis*, quod inseruit Sigonius, nos, auctoribus scriptis et vet. ed. eiecimus. Est enim usus ablativi nudi veteribus Latinis satis frequens, nobis non ita tritus. Sic III. 51. 'Mediaque Urbe agmine in Aventinum pergunt.' Eodem c. 54. 'Armati per Urbem silentio in Aventinum perveniunt: sed et hinc non longe cap. seq. 'Lex silentio perferitur.' Ut Græci Homer. II. Δ. 412. Τέττα, σωπή ἦσο. et II. Γ. 8. Ἰσαν σιγῆ μένεα πνέοντες Ἀχαιοί. et II. Δ. 431. σιγῆ δειδιότες. Prorsus autem, ut hic volumus, IV. 43. 'Quum pars major insequentis anni per novos tribunos plebis et aliquot interreges certaminibus extracta esset.' v. 45. 'Castra Gallorum, intuta neglectaque ab omni parte naeti, clamore invadunt: ita Mss. male insertum vulgo, *cum ingenti*. VII. 7. 'Relictis equis, clamore provolant ante signa: sic lectum ante Sigonium, qui hic iterum infersit e pravo libro *ingenti*. J. F. Gron. Vocem *magnis* nesciunt etiam omnes, quos vidi, libri manu exarati; quam a Sigonio perperam additam esse recte Gronovius monuit, et usum ablativi illustravit. Locutionis istius 'agmine procedere' alia exempla vide ad Liv. XXXVI. 20. § 2. 'clamore invadere' ad v. 45. § 2.

§ 5 *Plebs Voletonem tribunum reficit*] *Tribunum preficit* Voss. 2. An forte scribere voluit *tribunum pl.* seu *plebis, reficit*? Sed vox *plebis* optime abesse potest. Vide ad cap. hujus princ. Mox ad *ultimum* perperam neglexit Harl. 1. scriba. Denique *futurem*, pro *venturam*, Leid. 2. Ita variant codd. scripti apud Valer. Max. I. 6. ex. 3. ubi vide viros doctos. Similiter optimus codex Florent. *fuisse*, pro *venisset*, supra habet apud Gronov. ad Liv. I. 50. § 8. Error natus videtur ex vitiosa verba præeuntis pronunciatione *futurem*,

quod exigua mutatione in *futurem* verti potest.

Appium Claudium Appii filium] Pal. 2. *Appium Appii Claudii filium*. Sed a Pall. 1. ac 3. abest *Appii filium*. Gebh. Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCI. dicit, 'Si pater decemviri est, ut e Dionysio et Livio fere colligitur, secundum Fastos Capitolinos, quos sequimur, M. F. vocari debet.' Nempe quia Appius decemvir in Fastis Capitolinis est *A P. F. M. N.* Sed nondum ostensum est, hunc fuisse patrem decemviri. Livius eum omnino pro filio Ap. Claudii, ejus, qui A. U. C. CCLVIII. consul fuit, non M. Claudii, habuit. Hoc ostendunt verba, 'jam a paternis certaminibus invisum infestumque plebi: et c. 58. 'Odisee plebem plus quam paterno odio: ac denique c. 61. 'Plenus suarum, plenus paternarum irarum.' Nam nullius e gente Claudia certamina cum plebe memoravit, quam Appii, non Marci, Claudii. Et consentit cum Livio Dionysius IX. 42. *Duk.* Viro summo, τὰ *Appii filium* a Voss. 2. non agnoscere adfirmanti, fidem habeo. In excerptis tamen utriusque Voss. quæ penes me sunt, nihil ex codd. illis notari video. Quum autem Gronov. excerpta codd. Pal. habuerit, eorumque hoc loco non meminerit, quamvis duo τὰ *Appii filium* omittant, forte manus Gronovii aberravit, et pro Voss. 2. scribere voluit *Pall. duo*. Ceterum eadem voces adparent etiam in Harl. 1. Licet autem reliqui plerique codd. varie verba illa exhibeant, ex eorum tamen vestigiis colligendum, librariorum simile quid in exemplaribus, quæ expresserunt, reperisse. *Apud Claudium apud F.* habet Leid. 1. *Appium Claudium Appii Furium* Leid. 2. *Appium Claudium Appii Claudii filium* Harl. 2. in margine Port. (quum in contextu ipso verba *Appii filium* non adpareant) et Hearnii Oxon. B. et C. *Appium Appii Claudii filium* Hav. et fragm.

Hav. a m. sec. quum τὰ *Appii filium* in eo quoque a m. pr. non conspiciantur, quæ etiam absunt ab Gaertn. et Lipsiens. et ab Oxon. L. 2. abesse Hearne auctor est. Ex his patet, in paucis tantum, iisque non optimæ fidei, codd. voces *Appii filius* desiderari, si Pall. 1. ac 3. excipias. Onuphrium tamen in Fastis ex marmoribus Capitolinis, in quibus Ap. Claudius decemvir, qui vulgo filius hujus Ap. Claudii habetur, *Ap. F. M. N.* vocatur, hic *Marci filium* corrigendum censuisse, observat Hearne. Idem etiam fecit Sigonius Comment. in Fast. et Triumph. Rom. ad an. CCLXXXII. Quum tamen hic 'paterna certamina' memorentur, et non alius Claudii, qui cum plebe certaverit, ejusque commodis adversatus sit, supra mentio fiat, quam Ap. Claudii, qui ex Sabinis Romam commigravit, et inter Patres lectus est; recte hic *Ap. Claudium, Ap. filium* editum esse existimo, quomodo etiam præfert Harl. antiq. Certe III. 15. C. Claudius consul, quem viri docti Ap. Claudii decemviri patruum, adeoque Ap. Claudii hic memorati fratrem, censent, *Appii filius* vocatur. Idem sensit etiam Dion. Halic. qui Appium hunc Antiq. ix. p. 599. vocat Ἀππίον Κλαύδιον, υἷον Ἀππίου, τοῦ πλείστα τῷ δήμῳ περὶ τὴν κάθοδον ἐναντιωθέντος. Forte igitur olim duplex et Claudio, qui Romam commigravit, opinio vulgata fuit, eum vel *Appii* prænomen habuisse, quam secuti sunt Livius, Dionysius, et alii, vel *Marci*, cui ad hæserunt fasti Capitolini.

Jam inde a paternis certaminibus invisum infestumque plebi] Pal. 2. *ab paternis cert.* Gebh. *Ab paternis cert.* etiam Hav. *a cert. paternis* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *inv. infestum plebi*, copula neglecta, Harl. pr. et Hav. *Vox plebi* abest a Port.

§ 6 *Collega ei T. Quinctius datur*] T. *Quintus* Voss. 2. et Harl. 2. Q. *Titus* Hav. ut videri posset librarius

in cod. suo reperisse *Quintius Titus*, de quo ordine nominis ac prænominis vide ad III. 1. § 1. At reliquorum in vulgatum consentientium auctoritas evincit, nihil mutandum esse. Prænomen omiserunt vet. edd. quod primus Aldus recte addidit. Est enim in omnibus scriptis. *Collega ejus*, pro *c. ei*, male etiam præfert Gaertn.

Nihil prius, quam de lege, agebatur] *Nihil plus, quam de lege* Hav. Quomodo interdum librarii lapsi sunt. Vide hoc lib. ad c. 52. § 1. *nihil aliud, quam de lege* Harl. 2. qualia plurimè, Livio familiarissima, congerentur ad xxxi. 24. § 3. Verum et hic conspirans ceterorum Mss. auctoritas receptam lectionem firmat ac tuetur. *Quam de lege agebatur agraria* inepte Gaertn.

Ut inventor legis Volero, sic Lectorius, collega ejus, auctor] Hæc sententia, vere introrsum turpis, speciosa pelle decora est. Si Volero erat 'inventor' legis, cur Lectorius ejusdem 'auctor' dicitur? quum 'auctor' idem sit quod 'inventor,' hoc est, qui aliquid primus et præcipuus instituit. Recte igitur Buslidianus codex, pro *auctor, actor* habet, hoc est, exercitator et executor; ut Volero habeat laudem institutæ legis; Lectorius de opera ferendæ legis primas obtineat. *Nannius* Miscell. v. 22. Edico tibi, Petre Nanne, et pro summa, quæ inter nos communium studiorum causa intercedit, amicitia sedulo moneo, ne quid novi molaris in hoc Livii colo; optime enim conceptus est, commodissimamque sententiam continet, quam tu tamen videre non potuisti, propterea quod 'auctorem' idem semper valere quod 'inventorem,' falso tibi persuaseris; quæ res tibi ansam peccandi præbuit. Nunc igitur tibi narro, vocem illam apud Latinos capi interdum pro suasore, ac monitore; quoniam, qui alteri quicquam suadet, plurimum auctoritate valeat necesse est: alio-

quin suadebit quidem, sed non persuadebit, nisi potius ejus oratio strepitu ac sibilis explodetur, ac penitus rejicietur. Ex quo natæ sunt hæ loquendi formulæ, 'tibi auctor sum,' 'ut illud facias,' et 'hoc te auctore feci.' Horatius certe in hunc sensum vocem illam sumsisse videtur, cum inquit ad Pisones vs. 193. 'Auctoris partes chorus officiumque virile Defendat.' Dicit enim, chorus suadentes dissnadentisque partes sustinere debere; quod ipsius munus in primo Ajacis choro apud Sophoclem observare licet, et apud Senecam tragicum sæpissime: rursus Hor. Od. III. 5. loquens de Regulo, qui captivos reddendos esse negabat, orationeque in senatu habita, ut hoc ipsum evinceret, vehementissime contendebat, 'fertur,' inquit, 'virilem Torvus humi posuisse vultum, Donec labantes consilio Patres Firmaret auctor nunquam alias dato.' *Rob. Titius* Loc. Controv. I. 21. 'Auctorem' hic pro suasore et monitore positum, monet R. Titius. Vide Hotom. Comment. Verb. Jur. in 'Auctor legis.' J. Pamelius in Epist. Cypriani LV. num. 6. 'auctorem' hic accipit pro propugnatore. *Klock.* Valeat Nannius cum suo *actor*, quod in solo Pal. 3. solemniter vitio exstat. Quomodo distent 'inventor legis' ac 'auctor,' facile dicere est. 'Inventor legis' erat Volero, prima velut origo et excogitator, 'ut plebeii magistratus tributis comitiis fierent.' Terent. Enn. v. 8. 4. 'Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium inventor, inceptor, perfector.' Liv. III. 20. 'Comes animosior, quam auctor.' IV. 20. dicitur Augustus 'auctor templi' Jovis Feretrii, quod vetustate dilapsum refecit. *Gebh.* Male cum Buslid. Nannius *actor*: non enim 'auctor' semper idem qui 'inventor,' sed sæpe approbator, quique alias Livio 'suasor' dicitur. Sic supra c. 44. 'Et hic annus tribunum auctorem legis agrariæ ha-

buit.' At 'inventor' ejus *Spurius Casius*. Item c. 48. 'Priusquam quisquam agrariæ legis auctor tribunus existeret:' qui auctoritatem ei præstet. Cic. ad Att. VIII. 3. 'Ille legibus per vim et contra auspicia ferendis auctor:' de Pompeio loquitur et Julius intelligit. *J. F. Gron.* Etiam Nerius *Analect.* II. 1. observaverat, hic 'auctorem' ab 'inventore' distinguui. *Duk. Lectorius* Voss. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Lictorius* Leid. 2. Sed recte jam Sigonius *Lætorius* edidit, ut præfert Port. Neque multum abluunt Leid. 1. et Harl. 1. qui exhibent *Lætoribus*. Vide ad cap. 27. § 6. et hoc cap. § 10. *Letorius* h. l. et inf. § 10. 12. Flor. Tum vocula *ejus* aberat ab Harl. 1. Sed alibi sæpe eam librarii neglexerunt: vide ad II. 51. § 8. Tandem *actor*, ut Nann. in Buslid. invenit, habent etiam Voss. 1. Leid. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Frequenter has voces in Mss. confundi, vidimus ad I. 26. § 5. Sed recte Titius et Gronov. vulgatum vindicarunt, ac docuerunt, 'auctorem' hic poni pro suasore. Legem Volero non modo invenerat, ac promulgarat, sed etiam suadebat. At *Lætorius* a collega inventam, promulgatam, ac suasam, multo acrius, vehementius suasit. Eo sensu Patres dicuntur 'auctores,' id est, suasores, adprobatores, 'fieri' eorum, quæ comitiis centuriatis ac curiatis gerebantur. Supra I. 17. 'Decreverunt enim, ut, quum populus regem jussisset, id sic ratum esset, si Patres auctores fierent:' et eodem cap. 'Priusquam populus suffragium inerat, in incertum comitiarum eventum Patres auctores fiunt.' III. 59. 'Multique erant, qui mollius consultum dicerent, quod legum ab iis laturum Patres auctores fuissent.' lib. VI. cap. ult. 'Patricii se auctores futuros negabant:' et eodem cap. 'Patres auctores omnibus ejus anni co-

mittis fierent.' Eodem sensu 'contra auctoritatem senatus' fieri dicitur, quod fit invito, non probante senatu, apud Cic. de Sen. cap. 4. 'C. Flamini tribuno plebis, quoad potuit, restitit, agrum Picentem et Gallicum viritum contra senatus auctoritatem dividenti.' Liv. III. 63. 'Tum primum sine auctoritate senatus, populi jussa triumphatum est.' 'Auctor alicujus rei' esse dicitur, qui suadet. Infra XLIV. 16. 'Is pacis semper auctor regi fuerat:' ubi alia exempla vide. 'Suasor et auctor' junguntur apud Cic. de Offic. III. 30. 'Hujus deditio ipse Postumius, qui dedebatur, suasor et auctor fuit.' Vide Grævium ad Cic. ad Attic. I. 19.

Tum recentior, tum acrior] In veteri est *cum recentior, tum acrior*. Rhen. *Tum recentior* servant Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad Liv. VI. 23. § 3. Voces *auctor* *quum recentior, tum acrior erat*. *Ferocein faciebat belli gloria ingens, quod atatis ejus perperam absunt* a Leid. 1. *atrorior, pro acrior*, male habet Hav.

§ 7 *Quod atatis ejus haud quisquam manu promptior erat*] *Quod atatis ejus se haud quisquam* Voss. 2. *manu propicior* Lipsiens. Unde vir doctissimus conjiciebat *manu propicior*. Sed nihil mutandum est. 'Manu promptus' est fortis, strenuus. Sall. Cat. cap. 43. 'Natura ferox, vehemens, manu promptus, maximum bonum in celeritate putabat:' nbi vide Curtium. Vell. Pat. II. 73. 'Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, inpetu strenuus, manu promptus, cogitatione celer.' Curtius v. 1. 'Vir illustis, et manu promptus, fama que etiam proximo prælio celebris.' Quinctil. Inst. Orat. XII. 1. ed. Barm. 'Nec omnibus, qui fuerint manu prompti, viri fortis nomen concesserim, quia sine virtute intelligi non potest fortitudo.' Justin. XXIII. 4. 'Quod ostentum et consilio cautum,

et manu promptum, regemque futurum significabat.' 'Manu fortis' dixit Liv. XXXIX. 40. 'In bello manu fortissimus, multisque insignibus clarus pugnans.' Nepos in Datam. c. 1. 'Et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat inventus:' ubi vide Savar. Ita 'ingenio promptus' Liv. V. 3. 'Non promptus ingenio tantum, sed usu etiam exercitatus, talem orationem habuit.' 'Lingua promptus' II. 45. 'Nunc armatis sibi quisque lingua promptum hostem offerri.' Sall. Jug. cap. 44. 'Iners, inbellis, neque periculi neque laboris patiens, lingua, quam manu, promptior:' ubi vide iterum Curtium.

Quum Volero nihil, præterquam de lege, loqueretur] *Cum Volerone* Leid. 2. Et ita erat in Voss. 1. a m. pr. Sed ultimis duabus literis vocis *Volerone* additæ postea notæ sunt, indicantes eas expungendas esse. Deinde loquetur Voss. 2. errore ex scriptura compendiaria loquetur nata. Pari modo ostendet perperam, pro ostenderet, scriptum habuimus hoc lib. cap. 47. § 6. *deseretur*, pro *deserere*, I. 20. § 2. et v. 30. § 6. *sinent*, pro *sincerent*, II. 6. § 2. *committentur*, pro *committerentur*, cap. 37. § 2. *dicent*, pro *dicerent*, v. 12. § 8. *secernent*, pro *secernerent*, ibid. cap. 23. § 9. et similia alia sæpissime.

Insectatione abstinens consulum] *Abstinens* prisæ edd. quas vidi, usque ad Moguntinos, qui *abstinens* substituerunt, probantibus codd. meis. Alibi hæ voces commutatæ sunt a librariis. Vide ad XXXVII. 17. § 8. *Insect. abs. cons. nihil*, addita ultima voce, Gaertn. contra sensum Livii. Verba *abs. cons. ipse in acc.* scribæ culpa non adparent in fragm. Hav. sed m. sec. margini adscripta exstant.

In accusationem Appii] Deest hic pronomen *ipse* in edd. pervulgatis, *Ipsè in accusationem Appii*. Rhen. Pronomen illud superest in omnibus meis codd. Recte. Infra hoc cap. 'Ni

Quinctius, consul alter, consularibus negotio dato, ut collegam vi, si aliter non possent, de foro abducerent, ipse nunc plebem sævientem precibus lenisset, nunc orasset tribunos, ut concilium dimitterent.' Pro ipse Lipsiens. habet *Lectorius*, quod ex margine contextum invasit. Præterea in *accusatione* habent Port. et Lipsiens. Mox *et plebem*, pro *in plebem*, idem Lipsiens.

§ 8 *Quam a Patribus non consulem*] Palat. 2. *cum ab Patribus*. Gebh. Ita et Hav. *quam a patricibus* Harl. 2.

Ad vexandam et lacerandam plebem creatum esse] *Ad lac. et vex. plebem* Voss. 1. *ad lacerandum et vexandum plebem* Leid. 2. Præterea *creandum* Voss. 2. a m. 2. De quo errore vide hoc lib. cap. 48. § 4. Ceterum in loci hujus interpunctione peccatum esse Jac. Perizonius existimabat. Margini itaque codicis ita distinguendum adscripsit, *creatum esse contenderet. Rudis* (vel *At rudis*). Aut etiam *exorsus*, (scilicet 'est') *Quam a Patribus non consulem, &c. creatum esse contenderet, rudis, &c.* Verum ad sensum Livii adtendenti facile patebit, receptam distinctionem satis commode ferri posse. Mox *rudis in mil. ling. homine*, trajectis vocibus, Gaertn. a m. pr.

§ 9 *Quandoquidem non tam facile loquor, inquit, Quirites, quam*] *Tò tam* deest in Ms. Recte. Terent. Eum. iv. 4. 50. 'Parmenonis esse hæc scio technam, quam me vivere.' *Klock*. Particula *tam ἕφαρτος* est in Pall. tribus ac priscis recensionebus Andreae et Campani. *Gebh.* In Mss. et edd. antt. Andreae, Campani, Becharii, Ascensii *Quandoquidem non facile loquor*, particula desecta. Nec fecit melius Moguntina, quæ prima addidit. Lib. xxv. 13. 'Quem facile elici ad certamen rebantur posse, non militum, quos perpaucos habebat, fiducia, quam juventutis Thurinæ:' sic optimi. Adde quæ ad xxvi. 18. et

cap. 31. tum quæ ad v. 21. xxv. 29. xxviii. 44. xxx. 28. dicemus. *J. F. Gron.* Illud *tam* abest etiam ab omnibus, quibus utor, codd. excepto Flor. quod et Hearne ab Oxon. B. L. et C. exsulare notavit. Quare, Hearnii exemplum secutus, voculam ex contextu ejicere ausus fui. Alia hujus ellipsis exempla videantur apud viros doctos ad Just. vi. 3. § 3. xii. 8. § 14. et Curtium ad Sall. Jug. cap. 100. § 4. Ceterum in loco Terentii, quem laudat Klockins, hodie editur, *Parmenonis tam scio esse hanc technam*. Donati tamen ætate *τò tam* in contextu non exstitisse ex ejus adnotatione colligi licet. Dicit enim: 'Deest magis; ut sit, 'magis scio, quam me vivere.''

Quod locutus sum, præsto] Deest *τò sum* in Lipsiens. Tum *peto* habent Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Ita et Aldus edidit, insuper vocem *peto* ad sequentia referens: 'peto crastino die adeste.' Eum pauci editores secuti sunt. Tempore priores eodem *præsto* retulerunt, 'præsto crastino die adeste.' Sed recte Froben. 1531. non modo *præsto* restituit, sed et locum melius interpunxit.

Crastino die adeste] *Crastina die* Harl. 2. et primæ edd. Sed jam Aldus *crastino* reposuit, quod servant reliqui codd. mei. Vide ad iii. 20. § 4. In Leid. 1. erat *crastino andie*. Videtur librarius invenisse in codice suo *crastino na die*, quod quum non intelligeret, dedit *crastino an aie*. Illo vero *crastino na die*, quisquis ita scripserit, indicatur, duplicem exstitisse lectionem, *crastino die* et *crastina die*. Vide ad iii. 44. § 4.

Aut hic ego in conspectu vestro moriar] Legendum juxta antiqui lectionem *Ego hic ut in consp.* Rhen. Pariter præferunt omnes codd. mei. Mox *aut proferam legem* Hav. Cui errori compendium scribendi causam dedit. Vide ad v. 4. § 12.

§ 10 *Occupant tribuni templum*] Pal. 2. *occupabant*. Gebh. Nostri nihil mutant. Mox *ad implendam legem* Voss. 1. a m. pr. pro quo in margine a m. sec. repositum *impediendam*. Sed *ad pedendam legem* Harl. 1. *ad impediendum legem* Harl. 2. Vide ad XL. § 1.

Submoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant] *Lectorius* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. a m. sec. (quum a m. pr. fuisset *Lictorius*) et fragm. Hav. a m. sec. pro quo m. pr. dederat *Lætorius*, quod Flor. habet. Sed *Lætoribus* Harl. 1. Eadem fere lectionum varietas bis adhuc infra hoc cap. occurrit, et jam supra § 6. notata est. Deinde qui *suffragia ineant* Voss. 2.

§ 11 *Tum ex his prehendi quosdam*] Concise Pall. 1. ac 3. *prendi*. Notavi in antiquis. Infra III. 11. lege e Ms. 'Quemcumque lictor jussu consulis prendisset.' IV. 42. e Pal. 3. leg. *In quo nihil, præter fortunam, rependi posset*. Gebh. *Prendi* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. et fragm. Hav. *pendi* Lipsiens. a m. pr. pro quo altera emendavit *prehendi*. Vide superius notata ad hujus libri c. 29. § 4. Vide etiam Gebhard. ad Liv. VIII. 33. § 5. *Præterea cum ex his* Harl. 1. Paulo sup. *Adulscntes* Flor.

Negare jus esse tribuno] *Jus esset* Leid. 1. et Harl. 1. Sed ultima litera *τὸν* esset perperam repetita est ex prima seq. vocis; quod sæpe a librariis commissum esse, aliquoties observavimus. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 12 *Non enim populi, sed plebis eum magistratum esse*] Supra c. 35. 'Auxilli, non pœnæ, jus datum illi magistratui, plebisque, non Patrum, tribunus esse.' Ut autem hic 'populus' et 'plebs,' sic III. 55. 'Ut quod tributum plebes jussisset, populum teneret.' III. 11. 'Initium erat rixæ, quum discedere populum jussissent tribuni:' et c. 19. 'Si quis vobis humillimus

homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam a cetero populo, vestram patriam fecistis.' Vide § 4. Instit. de Jur. Natur. Gent. et Civil. et Agellium x. 20. *Klock*.

Nec illum ipsum submovere pro imperio posse] *Nec ullum ipsum* Harl. 1. Frequenter hæc vocabula in Mss. commutari videbimus ad xxv. 11. § 3. Et ita sensus foret, ipsum tributum non posse submovere ullum civem. Præstat tamen recepta lectio, quam servant reliqui omnes codd. Ita accipiendum conjunctim *illum ipsum*, ut apud Cic. de Orat. II. 40. 'Tu inimicus ejus cum gladio cruento comprehensus es in illo ipso loco:' pro Marcello c. 2. 'Quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius se societatem gloriæ non offert:' ad Attic. II. 1. 'Me, illum ipsum vindicem æris alieni, ære, non Corinthio, sed hoc circumforaneo, obruerunt.' 'Submovere' autem siue addito casu, ut modo verbis proximis, 'submoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' IV. 50. 'Quum submoventes passim lictores centurionesque vexarent turbam.' XLV. 7. 'Donec consul lictores misisset, qui submovendo iter ad prætorium facerent.' Male etiam *non illum esse imperium submovere pro imperio posse* Gaertn. Præterea *pro imperio* deest in Lipsiens. Sed transponit Harl. 2. hoc modo, *pro imperio submovere posse*: qui idem codex in præcedentibus etiam ordinem verborum mutat exhibens *plebis magistratum esse eum*. Paulo post *discendite*, pro *discedite*, Lipsiens.

Facile et contentim de jure disserendo perturbare Lætorium poterat] Si quid video, nullus hic idoneus sensus *τὸν poterat*. Sed scriptum ab auctore fuit *perturbare Læt. parat*. Ut I. 19. 'Urbem novam, conditam vi et armis, jure eam legibusque ac moribus de integro condere parat.' XXII. 14. 'Italiam ab Hannibale recipere pa-

rat.' xxxviii. 30. 'Legem parabat ferre.' J. F. Gron. *Parat* non melius videtur esse, quam *poterat*. Non parabat Appius Lætorium perturbare, sed jam perturbabat, contemtim de jure tribuniiciæ potestatis disserendo, et dictis eum confutarat, quibus militaris et rudi lingua homo respondere non poterat. *Duk.* Corrupte *disserendo* Voss. 2. Hinc corruptius *discernendo* Leid. 1. *Poterat* autem constanterservant libri qua manu qua typis exarati. Pro eo *properat* scribendum conjicit Donjatius. An potius, τῶ et ejecto, legendum *facile contemtim de jure diss. pert. Læt. poterat*; facile poterat perturbare contemtim de jure disserendo. Indicat Livius, Appium contemtim de jure disserendo perturbasse Lætorium, idque eum facile ac nullo negotio fecisse. Male τὸ facile abest a Lipsiens.

§ 13 *Ardens igitur ira tribunus*] *Ita*, pro *ira*, Port. manifesto errore, sed qui in Mss. admodum frequens obcurrit. Vide ad xxiv. 16. § 1.

Ad tribunalum, privatum esse clamitans, sine imperio, sine magistratu] Hunc locum, in quo tribunalum plebis privatum, non magistratum esse, traditur, ne quem forte Romanæ antiquitatis ignarum perturbaret, verbis Plutarchi prolatis visum est explanare. Ea sunt in libro τῶν κεφαλαίων p. 283. in hanc sententiam: 'Cur, cum purpura alii magistratus utuntur, tribunus plebis non utitur? An quia tribunus plebis magistratus non est? Neque enim ex sella tribuni jus dicunt, neque principio anni, ut reliqui magistratus, inennt, neque, creato dictatore, se abdicant: verum omni translato ad dictatorem imperio, ipsi tamen potestatem suam retinent, quasi magistratus non sint. Quemadmodum antem translationem iudicium esse rhetores quidam negant, sic tribunatus impedimento potius est magistratui, quam magistratus. Etenim resistere potentiæ magistra-

tus, et nimiam ejus licentiam coercere, ad ejus auctoritatem pertinet.' ['Errat Sigonius, cum 'purpuram' vertit. Nam περιπόρφυρον habet Plutarchi liber, et satis notum est, hanc a Plutarcho dici, quam 'prætextam' Latini vocant. Robert: Emendat. ii. 28. Et ut in hoc, sic quoque in illo errat, quod ait, creato dictatore, consules 'se abdicare' solitos. Nam Plutarchus ait παύει, quod non 'abdicare se,' sed interim desistere uti potestate et jure suo, dum dictatoris est, ut ibidem annotat Robertellus.] *Sigon.* Contenderunt de sententia hujus loci Sigonius de Ant. Jur. Prov. iii. 5. et Gruchius Refutat. ad posterior. Sigonii Disputationem c. 1. et c. 2. Sigonius tribunus plebis plane e numero magistratum videtur velle excludere. Respondet Gruchius, fuisse magistratus plebis, non populi, idque Appium ipsum paulo ante hæc verba dicere: 'non enim populi, sed plebis eum magistratum esse.' Et sic Livius compluribus locis. Nec tamen dubium est, quin deinde simpliciter et sine ulla adjunctione magistratus vocentur, quod multis e Cicerone locis ostendit Manutius ad Sall. Jug. cap. 37. *Duk.* Quemadmodum Sigonius interpretationem Latinam verborum Plutarchi adversus Robertelli censuram defendat, pluribus videri potest Emendat. i. 32. Ceterum ex hoc loco minime probari potest, tribunus plebis non fuisse magistratus, sed tantum, quo loco ab Appio habiti fuerint, ex cujus persona Livius dicit, 'eos privatos esse, sine imperio, sine magistratu;' quum ipse Livius eos revera pro magistratibus habuerit, et sæpius 'magistratus' vocaverit. Supra hoc cap. 'Rogationem tulit ad plebem, ut plebei magistratus tributis comitiis fierent:' et deinde, 'Consul Appius negare, jus esse tribuno in quemquam, nisi in plebeum: non enim populi, sed plebis, cum magistra-

tratum esse.' c. 33. 'Agi deinde de concordia cœptum, concessumque in conditiones, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latior adversus consules esset.' iv. 2. 'In eadem civitate tribunos plebis et Patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse.' xxiii. 23. 'Primos in demortuorum locum legit, qui post L. Ænilius et C. Flaminius censores crulem magistratum cepissent, necdum in senatum lecti essent, ut quisque eorum primus creatus erat: tum legit, qui ædiles, tribuni plebei, quæstoresve fuerant: tum ex iis, qui magistratus non cepissent, qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut civicam coronam accepissent.' Similiter etiam alii scriptores. Sall. in Jug. c. 37. 'P. Lucullus et L. Annus tribuni plebis, resistantibus collegis, continuare magistratum nitebantur.' Varro ap. Gell. xiii. 12. 'In magistratu habent alii vocationem, alii prehensionem, alii neutrum. Vocationem, ut consules et ceteri, qui habent imperium: prehensionem, ut tribuni plebis et alii, qui habent viatorem: neque vocationem neque prehensionem, ut quæstores et ceteri, qui neque lictorem habent, neque viatorem.' Cic. de Orat. i. 7. 'C. Cotta, qui tum tribunatum plebis petebat, et P. Sulpicius, qui deinceps eum magistratum petiturus pntabatur.' Pomponius Jctus l. 2. § 20. ff. de O. J. 'Iisdem temporibus, quum plebs a Patribus secessisset, tribunos sibi in monte Sacro creavit, qui essent plebei magistratus.' Vide Manutium et Cortium ad Sall. locum laudatum, posteriorem etiam ad Cat. c. 39. Similiter etiam a Polyb. Dionys. Halic. Diod. Siculo, Appiano, Plutarcho, Dione Cassio, aliisque *ἄρχοντες* vocantur. Et hinc nomina eorum, una cum reliquorum magistratum nominibus, quotannis in magistratum libris adnotabantur, teste Livio xxxix. 52.

Delph. et Var. Clas.

'Hic Nævius in magistratum libris est tribunus plebis P. Claudio, L. Porcio consulibus.' Vide ad iv. 3. § 12.

§ 14 *Violatusque esset tribunus*] *Violatus atque oppressus esset tribunus Hearnii Oxon. N. Mox ni et concio*, id est, *nisi et concio* Hav. Vide ad xxiii. 1. § 8. *ni et contētio* Leid. 2. Qui error in scriptis sæpe obvius est. Vide ad iv. 6. § 4. *ni concio* edd. vett. Primus Aldus τὸ et interponit, quod servant omnes codd. Vide ad c. 44. § 3.

Ex tota urbe concitata multitudinis fieret] Bene sic Pal. 3. editionesque adeo prisca. Sed Pall. 1. et 2. *concitata multitudine*. Gebh. *Et ni concursus* Harl. 2. Deinde *concitata multitudine* Voss. 2. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Tandem τὸ *fieret* non adparet in Leid. 2.

Sustinebat tamen Appius pertinaciam tantam tempestatem] *Sustinebat tū Appius* Hav. sollemni errore, ex scribendi compendio nato. Vide ad xxii. 17. § 5.

§ 15 *Certatumque haud incruento*] *Certatūque* Gaertn. Deinde voculam *haud* male omisit scriba Leid. 2. Mox *ni Quintus alter* Hav. omissa voce consul.

Ut collegam vi, si aliter non possent, de foro abducerent] *Ut collegam, nisi aliter non possent* Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. *ut collegam nisi aliter alt' non possent* Leid. 2. Præterea *de foro educerent* Voss. 1. et Leid. 2.

Precibus lenisset, nunc orasset tribunos] '*Lenire*' et '*orare*' quædam ex priscis edd. Mox etiam male *consilium dimitterent* Gaertn. Agitur enim hic de comitiis ac conventu populi, quod non *consilium*, sed *concilium* dicitur. Vide ad xlv. 2. § 5. *consilium* ambigue præfert Lipsiens. Vide ad i. 8. § 6.

§ 16 *Darent iræ spatium: non vim suam illis tempus ademturum*] *Spatium iræ* Voss. 2. Deinde *non vim suam il-*

Livius.

19 I

lud tempus Harl. 2. *ne vim suam* Gaertn. *non inde suam* Lipsiens. a m. pr. quo *non vim suam* in margine manus sec. emendavit. Facillime *iñ*, id est *inde*, et *ñ*, id est *vim*, confundi poterunt in scriptis. Vide ad v. § 2. Denique *adepturum* Port. qui error alibi sæpe commissus est. Exempla quædam vide hoc lib. c. 15. § 6. Adde c. 25. § 6.

Consilium viribus additurum] *Adempturum* joculari errore Leid. 2. cujus librarii animo adhuc observabatur, quod modo præcesserat, vocabulum. Mox *cons. in Pat. pot. fore*, alio ordine, est in Hav.

CAP. LVII. § 1 *Ægre sedata ab Quintio plebs*] Alius ordo in Pal. 2. *Ægre a Quintio sedata plebs*. Gebh. In ordine vocabulorum nihil turbant codd. mei: sed a *Quintio* habent Voss. a m. pr. et fragm. Hav. et *Quintio* Hav. ab *Quiritio* Port. hoc loco, ut et mox § seq. litera *n* dissoluta in *r* et *i*. Vide ad III. 30. § 3. Deinde *plebis* Leid. 2. ut *Livius plebes* scripsisse videri possit; de quo vide ad I. 20. § 6. Sed reliqui conspirant in vulgatam lectionem.

Multo ægrius consul alter a Patribus. Dimisso tandem concilio] Andreas edidit, *consul alter a Patribus dimisso tandem concilio*: ut habet quoque Pal. 1. quæ distinctio non allubescit. Gebh. Ab *Patribus* Hav. Deinde *conscilio* Lipsiens. *consilio* Gaertn. Vide ad cap. præc. § 15.

§ 2 *Quum timor atque ira in vicem sententias variassent*] *Tum timor* Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *sententiam variass.* Voss. 2. Malc. XXI. 60. 'Ibi quum sententiis variaretur.'

Adconsultandum advocabantur] Forte *avocabantur*. Klock. Male Campanus edidit *advocabatur*: at Pal. 2. legit, *adconsultandum avocabantur*. Gebh. Non improbare *avocabantur*, si auctoritate librorum veterum niteretur. Sulpicius ad Cic. Epist. IV. 5. 'Etiam

tu ab hisce rebus animum ad cogitationem avoca.' *Duk. Ad consulendum* Voss. 1. a m. pr. Sæpe ea vox pro consultare usurpatur. Infra XXI. 16. 'Ut, tot uno tempore motibus animi turbati, trepidarent magis, quam consulerent.' XXI. 20. 'Vicit tamen ea pars, quæ nihil raptim ac temere agendum, consulendumque de integro censuit.' XXIV. 22. 'Postquam animadvertit, eos, qui liberassent patriam, servare etiam liberatam velle, atque undique consuli in medium:' et sæpe alibi. Ob aliorum tamen codd. in vulgatam lectionem consensum, eam servandam puto. Alibi librarii hæc verba in vicem commutarunt. Vide ad XXI. 16. § 2. Deinde *avocabantur* Hav. sollemni errore. Vide ad I. 6. § 1. Utraque lectio admitti potest. Quare numero codd. in vulgatam consentientium cedendum existimo. Si tamen codd. plures accederent, alterum præferrem.

Eo plus abhorrebant a certatione animi] Pal. 2. *abh. ab ccert.* Gebh. *Præliis, pro plus*, Voss. 2. Tum *adhorrebant* Leid. 1. Denique *a certamine* Voss. 1. et Leid. 2. Quod ex glossa procreatum videtur.

§ 3 *Quod ejus opera mitigata discordia esset*] *Discordia mitigata esset* Port. *Quod ejus opera mitigata discordia essent* Gaertn.

Ut tantam consularem majestatem esse vellet] *Tantum* solum in margine Voss. 1. exstat; in contextu vero *totam*. 'Totus' autem et 'tantus' confunduntur etiam apud Sil. Ital. XI. 222. Tum vox *consularem* abest a fragm. Hav. a m. pr. sed *majestatem consularem* habet Port. Deinde *rd esse* definit in Lipsiens.

Quanta in concordia civitate esse posset] Pall. tres et Camp. *quanta esse in conc. civ. posset*. Gebh. Idem ordo verborum, quem in suis Gebhardus invenit, mihi quoque obvius fuit in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Port. Gaertn. Hav. et fragm.

Hav. Quare ita edi jussi. Sed esse in concordia civitatis Flor.

Dum tribuni consulesque ad se quisque omnia trahant] Antiqua lectio *Dum tribunique consules ad se*. Conjunctio scribendum, *Dum tribunique consulesque ad se*. Rhen. Non probo hanc lectionem Rhenani, quæ antiquis libris, quos vidi, repugnat; sed *tribuni consulesque*. Sigon. Rhenanus putavit legendum, *Dum tribunique consulesque*, quia vocula que in ipsius libro erat trajecta: quam lectionem recte damnat Sigonius, et Pall. et Campani ed. vulgatæ adstipulantibus. Andreas olim dedit aliam lectionem, *Dum tribuni et consules*. Gebh. *Dum tribunique consulesque* Flor. *Dum tribunique consules ad se* Leid. 1. *Dum tribuni consules ad se* Hav. *Dum tribuni et consules ad se* Harl. 1. et edd. antt. quas vidi, usque ad Aldum, qui primus vulgavit *Dum tribuni consulesque ad se*; quæ etiam lectio superest in reliquis codd. Deinde *traderant* Voss. 2. *trabant* Harl. 1. *trahant* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnesque typis descripti usque ad Clericum, qui edidit *trahunt*. Vide ad Liv. I. 40. § 7.

Nihil relictum esse virium in medio] Non tento sane. Sed non video sic Livium loqui, ut ex his patet. xxxvii. 23. 'Extremo agmini nihil loci ad terram relictum erat.' xl. 12. 'Ut ne ego quidem apud te quicquam spei reliquæ habeam.' ix. 16. 'Quia nihil satis præparatum erat ad obsidionem tolerandam.' Jac. Gronov. Videtur itaque Gronovius censuisse, legendum esse *nihil relictarum esse virium in medio*. Sæpius ita locutum fuisse Livium, ut dicat 'nihil reliqui,' 'nihil integri esse,' videbimus ad xxxvi. 7. § 6. Certum insuper est, interdum etiam dixisse 'nihil spei reliquæ,' quod evincunt loca, quæ Gronov. huc addulit. Eo referendum illud ix. 43. 'Nec quidquam satis tuti loci victis est.' Ini-

quum tamen foret, si Livium invitissimè codd. ad eandem formulam semper redigere vellemus. Certe aliud ipsi placuit infra XLIII. 7. 'Quum sibi nihil vivi reliquum, præterquam linguam ad deplorandas patriæ suæ calamitates, præfatus esset: et fere etiam hoc lib. c. 15. 'Obsidum quod reliquum erat, reddidit: ut v. 4. 'Quibus aliquid novi adjectum commodi sit.' Quemadmodum igitur illis locis 'nihil vivi reliquum,' 'quod obsidum reliquum,' 'aliquid novi commodi adjectum,' dixit, ita hic 'nihil virium reliquum.' Quum autem ea lectio constanter exstet in omnibus, quos versavi, codd. nisi quod *virum*, pro *virium*, perperam sit in Voss. 2. nihil etiam mutandum existimo.

Distractam laceratamque rempublicam per magistratus: magis quorum in manu sit] Nullibi component hæc verba *per magistratus* aut in Pall. aut in omnibus antt. edd. Gebh. Tà *per magistratus* nec in Mss. nec in edd. principibus Andree Romana, et Tarvisina, Campani, Ascensii, Saveterii reperiuntur. Veneta de Zanis et Becharii *remp. per mag. quorum*. Moguntina denique *remp. per magistratus, magis*: quam omnes sunt secutæ. Nos vero reducimus et magnopere probamus primam illam, optimis auctoribus subnixam, lectionem, *distractam laceratamque remp. magis, quorum in manu sit*. Est enim enalage accusativi pro nominativo, *distractione et lacerata respublica*, longe elegantissima; quam Senecæ etiam sartam tectam esse primi jussimus de Benef. IV. 32. Varro de Re Rust. II. 9. 'Quod si lupus aliusve quis his vulneratus est, reliquas quoque canes facit, quæ id non habent, ut sint in tuto.' Cicero Agr. II. 21. 'Quæ est ista æquitas, cæteros etiam si privati sint, permittere, ut publici judicentur; hunc excipere nominatim, qui publicus esse fateatur?' structura ordinaria: *per-*

tere, ut ceteri, etiamsi privati sint, publici judicentur. Sed illud oppido scitius, si non mihi, saltem Ciceroni et tot Romanis credatur. Sall. Jug. c. 41. 'Ita omnia in duas partes distracta sunt: respublica, quæ media fuerat, dilacerata.' J. F. Gronov. Voces per magistratus non reperiuntur etiam in codd. nostris. Quibus ejectis, recte Gronovius periodum, in duas olim divisam, redintegrat, et distractam laceratamque rempublicam per enallagen casus pro distracta laceratæ respublica poni docet. Simile exemplum est xxiii. 10. 'Eum postulare, ut sibi dedatur,' pro postulare, ut is sibi dedatur. xxxi. 27. 'Hic metus Codrionem, satis validum et munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit:' pro effecit, ut Codrio dederetur. Terent. in Prol. Andr. vs. 5. 'Populo ut placerent, quas fecisset fabulas:' in Eon. iv. 3. 11. 'Ennuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?' et is ita sæpe. Sall. in Jug. c. 14. 'Extorrem patria, inopem et coopertum miserii effecit, ut nobis tutius, quam in meo regno, essem:' ubi vide Cortium. Eadem figura in aliis etiam casibus apud Nostrum frequens est. Infra xl. 20. 'Speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insinulasset sermonum cum Romanis:' pro sermonibus cum Romanis: ubi plura vide. Per ellipsin potius similes locutiones exponit. Perizon. ad Sanctii Minerv. ii. 5. p. 130. Ceterum *distractam laceratamque* Harl. 1. *laceratam distractamque* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *quorum in manu, quam ut incolam sit, τῶν sit* priori loco expuncto, Leid. 2. *quam incolam sit* Flor. *quorum in manus sit* Leid. 1. prima litera τῶν sit in præced. vocis fuit male repetita. Vide ad xxviii. 25. § 2.

§ 4 *Non consulem senatui, sed senatum consuli deesse*] *Non solum senatui*

Voss. 2. *Mox quam in saero monte acceptæ sunt* idem Voss. 2. cum Leid. 2. Port. et Hav.

Victus tamen Patrum consensu quievit] Tū, pro tamen, Hav. sollemni errore. Vide ad xxii. 17. § 5. *Mox profertur, pro perfertur*, Leid. 2. et Gaertn. Vide ad v. 4. § 12.

CAP. LVIII. § 1 *Tum primum tributis comitiis creati*] Solo in Pal. 3. hæc lectio integra servata est: nam in reliquis duobus Mss. et edd. ut supra, repositum erat *tribunitiis*. Gebh. *Tribunitiis comitiis* perperam hic etiam præferunt Voss. 2. Port. Gaertn. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Eadem lectionem in margine etiam servant Leid. 2. et Voss. 1. qui in ipso contextu præferunt *tributis comitiis*, quod superest etiam in Leid. 1. et Harl. 1. Vide quæ notantur hoc lib. ad c. 56. § 2. *tributis comitiis* habet Lipsiens.

Numero etiam additos tres] Pal. 1. et Camp. *additi* Pall. 2. ac 3. *numero etiam addito: tres, &c.* neque aliter Andreas. Gebh. *Numero etiam addito tres* Pall. Voss. 1. Helm. Flor. uterque, Rott. idque longe præstat vulgato *additos*. Vide ii. 2. Jac. Gron. Non liquet, cur hoc præstet vulgato, in quo aperta sententia est, in *addito* satis obscura; nec, quæ ad ii. 2. adnotantur, quidquam huc faciunt. Duk. *Numero etiam addito tres* omnes codd. quos vidi, cum vetustioribus editis: neque aliter Hearnius in codd. Oxon. invenit: *additos* demum obcurrit in Mogunt. hinc in Froben. a. 1531. et reliquis recentioribus usque ad Jac. Gron. qui priorem lectionem revocavit.

Perinde ac duo ante fuerint, Piso auctor est] *Proinde* Leid. 2. Novi equidem proinde sæpe pro *perinde* poni. Vide Mannt. ad Cic. ad Fam. xi. 28. Quam tamen reliqui codd. vulgatum constanter exhibeant, verius est, minus cod. scribam lapsum esse, errore orto ex similitudine no-

tarum, quibus voculæ *per* et *pro* exarari solent. Vide infra ad lib. XXVII. c. 8. § 18. Tum duo antea Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et prisca edd. usque ad Froben. qui 1535. ante reposuit: pro quo priorem lectionem revocavi. Deinde fuerunt Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Denique *Piso actor* est Voss. 2. et Leid. 2. passim obvio librariorum lapsu. Vide ad I. 26. § 5.

§ 2 *Nominat quoque tribunos, Cn. Siccium, L. Numitorium, M. Duilium, Sp. Icilium, L. Mecilium*] Hos tribunos nominat Diodorus XI. p. 278. Μάρκον Δουλίον, Σπέρριον Ἰκίλιον, Γάϊον Σικίνιον, Λεύκιον Νομετόριον. Scribo igitur *Duilius*, non *Duellius*, partim Græcis, partim Capitulinis monumentis auctoribus. Quamquam Cic. in Oratore c. 45. *Duellium* videtur defendere. Inquit enim, 'ut duellum, bellum, sic *Duellium*, qui Pœnos classe devicit, Bellinum nominarunt.' Præterea C. *Sicinium*, non *Cn. Siccium*, partim Diodori scriptura motus, partim etiam Livii, qui paulo post c. 61. C. *Sicinium* cum *M. Duilio* tribunum prodit. De 'C.' autem 'Sicinio' et 'Sp. Icilio' tribunis plebis supra etiam dictum est c. 33. et c. 43. *Signon. Siccium* cons. Voss. 1. *CN. Siccium* Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. et fragm. Hav. C. *Siccium* Flor. *Gneum Sicium* Harl. 2. *Gajum Siccium* Port. C. *Siccinium* Hav. *consul' Siccium Spurium* Gaertn. *con. Siccium* Lipsiens. M. *Siccium* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Ex his patet, omnes codd. uno Haverk. excepto, in veterum edd. lectionem consentientes, primo loco memoratum tribunum plebis *Siccium* vel *Sicium* adpellasse, plerosque etiam *Cnæi*, pro *Caii*, prænomen ei dedisse: adversus quorum auctoritatem an probanda sit lectio, quam Sigonius unius Diodori Siculi fide substituit, vehementer dubito, licet ita etiam censeat Pighius

in Annal. ad a. CCLXXXIII. pag. 117. Quod enim Sigonius scripturam illam etiam ex Livio defendat, qui c. 61. 'C. Sicinium et M. Duilium' tribunos plebis memoret, sciendum est, eandem ibi lectionem varietatem in Mss. inveniri, quam modo hoc loco produximus, ut ex loco illo nihil probari possit. Si quis tamen pertinaciter Sigonii et Pighii sententiæ adhærendum putet, per me licebit, et quidem tanto magis, quod scriptores antiqui passim *Sicciorum* et *Siciniorum* gentes confuderint. Vide ad c. 40. § 14. Tum *L. Munitorium*, literis perperam transpositis, Lipsiens. et Hav. Hinc *M. Duellium* omnes nostri præter Hav. qui tamen exhibet *M. Duellum*. Sed, ubique gentem illam non *Duelliam*, sed *Duiliam*, adpellandam esse, non modo Sigonius ad hunc Livii locum, et infra ad c. 61. § 2. tum ad III. 35. § 5. ad c. 41. § 10. ad VII. 16. § 1. et alibi contendit, sed etiam alii viri docti idem sentiunt. Vide Petr. Ciacconium ad inscriptionem columnæ rostratæ, Pighium in Annal. ad a. CDXCIII. p. 22. et Merulam ad Ennii Annal. p. LIX. Deinde *Sp. Illicium* Flor. Voss. 1. Harl. ambo, et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. literis transpositis. *Sp. Illicium* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Neap. Latini. *Sp. Alicium* Leid. 2. Denique *Metilium*, omisso prænominis, Voss. 1. *L. Melitium*, ordine literarum mutato, Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *L. Melicium* Leid. 1. Harl. uterque, Gaertn. et Hav. *L. Mellicium* Lipsiens. *L. Mecilium* Leid. 2. Sed cum diphthongo *Mæcilium* infra scripserunt recentiores editores IV. 48. § 1. quod hic etiam recepi, quum passim etiam in nummis et marmoribus antiquis eadem orthographia reperiat.

§ 3 *Volscum Æquicumque inter seditionem Romanam est bellum coortum. Vastaverant agros*] Hæc lectio in

plerisque est libris. Quidam ita mutarunt, *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam et bellum coortum vastaverant agros.* Glar. Hic locus fœde legebatur ante ita, *Volscum Æquicumque inter seditionem.* Quam lectionem etsi valde non probo, moveor tamen, cum in vet. libris omnibus ita lego, *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquicumque, qui inter seditionem et bellum coortum vastaverant agros.* Sigon. *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam* primus edidit Campanus: nam pessime Andreas, *Volscum: Equicumque inter seditionem Romanam: est bellum cohortum.* *Vastaverant agros.* Pal. 1. *Volsci et Equi, qui inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros.* Et sic fere Pal. 3. nisi quod *Volscii Equique.* At Pal. 2. *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquicumque: qui inter seditionem.* Quæ lectio cum sapiat admodum Sigonio, quid ni credam, ejus palatum nimium ad scitamenta Liviana obbrutuisse? Gebh. Audiamus Sigonium. 'Hic locus fœde legebatur ante ita: *Volscum Æquicumque inter seditionem:* quam lectionem etsi valde non probo, moveor tamen, (scilicet ad dubitandum etiam de vulgata) cum in vet. libris omnibus ita lego: *ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquicumque, qui inter seditionem et bellum coortum vastaverant agros.*' Hæc vero, meo judicio, additamentis effertissima pinguissimaque; vulgataque longe pejor esse non potest nisi libri inquinatissimi: nam 'in omnibus' ferant hoc doctissimi viri merita, ne quid dicam sequius, sed non addidisse mallet. Ubi peritia sermonis Latini, cum 'indicere bellum contra aliquem' dicere Livium potuisse autumnavit? Illam, quæ nunc obtinet, *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam et bellum coortum vastaverant agros,* Campanus prodidit, quem tamen imitatus nemo

ante Basileenses, cum e Laureacensi monasterio locupletarunt Livium. Et facile est, ejus quoque discutere ineptias. Quæ enim illa temporis designatio, *inter seditionem Romanam et bellum coortum?* Si duo tempora sunt, quibus media intervenerit vastatio, falsum est; nihil enim intercessit spatii: sin unum est, ut sit, dum durat seditio et bellum exoritur, hæc a posteriori parte non potest separari agrorum vastatio; nam hos populando bellum sunt orsi. Lib. III. 9. 'Si quem similem ejus prioris anno inter morbum bellumque irati Dii tribunum dedissent.' Verum est, quod dedit Andreas, et tot alii habuerunt olim, 'Volscum Æquicumque inter seditionem Romanam est bellum coortum. Vastaverant agros, ut, si qua secessio plebis fieret, ad se receptum haberet:' nisi quod operum vitio in nonnullis antiquioribus *equicumque et cohortum.* Et huc scripti meliores auerantur. Offendit homines illud *Æquicum*, quod etiam deleverunt lib. x. in principio. 'M. Livio Dentre, M. Emilio consulibus re-integratum est Æquicum bellum:' illi suffecerunt *Æquorum.* Translucunt tamen III. 4. 'Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit:' Sic 'Nervico prælio' a Nerviiis, 'Albicos' Albii Intemelii et Ingauni incolas dixit Cæsar, 'Heduicus' ab Heduis Ausonius in Parentalibus epigr. II. 2. 'Tarbellæ matris, patris et Heduici.' Sic 'colonicos' Suetonius in Aug. c. 46. et 'leges colonicas' Varro de Re Rust. I. 2. 'cohortesque colonicas' Cæsar de Bello Civ. II. 19. Sic dixerunt 'nauticos,' 'genticos': quod postremum cum apud Avienum invenisset Bartbius, dubitabat, an apud antiquiorem exstabat unum. Habet tamen bis Tacitus. Habet quoque Tertullianus de Anima c. 39. 'Pro gentica, pro avita, pro publica, pro privata devotione.' J. F. Gron. Nullo loco magis

in diversa abeunt codd. scripti, quam hoc. Multi sunt, qui vetustis libris Sigonii consentiunt, aut certe vestigia lectionis, quæ Sigonius ex istis protulit, aperte servant. *Ex se. consulto*, (vel *Ex se. cōs.*) (vel *Ex S. C.*) *bellum indictum contra Volscum equumque, qui inter sed. Rom. et bellum coortum*, (vel *cohortum*,) *vastaverant agros* legunt Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. et C. *Ex senatusconsulto bellum indictum contra equum Volsumque quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Port. *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Equum cohortum vastaverant agros* Hav. *Ex senatusconsulto indictum bellum et quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Gaertn. *Ex se. cō. bellum indictum contra Volscum et quoque inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros* Hearnii Oxon. L. 2. *Ex S. C. bellum indictum contra Vulscum et quicumque inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros* ejusdem Oxon. N. Verum, omnes hos interpolatos esse ab homine linguæ Latinæ inperito, optime observavit Gronovius. *Volsci et Equi, qui inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* habet Voss. 2. *Volsci Equique inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Reliqui propius ad veram scripturam accedunt. Nam *Volscium et quicumque inter sed. Romana est bellum cohortum. Vastaverant agros* Lipsiens. *Volscum et quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* præfert Voss. 1. a m. pr. sed *Volsci*, pro *Volscum*, a m. sec. reponitur. *Volscum et quicumque inter sed. Rom. est bellum coortum. Vastaverunt agros* Harl. 1. *Volscum Æquicumque inter sed. Rom. et bellum coortum. Vastaverant agros* Leid. 1. et *bellum coortum* etiam Flor. Veram lectionem, a Gronovio indicatam tum in notis ad hunc locum, tum etiam in epistola ad Nic. Hein-

sium, quam edidit Burmannus in Syll. Epist. tom. III. p. 106. eam, inquam, etiam firmari a cod. Oxon. L. 1. testis est Hearne. Recte autem vir summus 'inter seditionem' exponit, dum durat seditio. Exempla ejus locutionis plura vide ad VI. 24. § 10.

Ut, si qua secessio plebis fieret, ad se receptum haberent] *Lege ad se receptum haberet, non haberent.* Rhen. *Haberet* etiam omnes nostri. Sed vocula ut male omittitur in Voss. 2. Mox *Comp. d. reb. et castra* Leid. 2.

§ 4 *Eadem in militia sævitia Appii, quæ domi esse; eo liberior]* *Castiga, quæ domi, esse liberior.* Rhen. Ab omnibus Pall. Mss. codd. ut et ed. prima abest vocula *eo*: ab aliqua manu in Pal. 3. superposita, *quæ domi esse liberior eo.* Campanus edidit *quæ domi esset eo liberior.* Nihil sincerius puto vulgata lectione, si tamen malis abesse τὸ *eo.* Gebh. Quemadmodum Rhenanus castigandum monuit, præferunt etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. antiq. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et primæ edd. Alterum tantum reperi in Harl. 2. et Hav. tum in Mediolanensibus 1495. et 1505. Veneta 1498. Ascensianis 1513. et 1516. et hinc in reliquis recentioribus. Priorem itaque lectionem, pluribus et integrioribus codd. munitam, Livio reddidi.

§ 5 *Odisse plebem plus quam paterno odio]* *Odisse visus est plebem* Hearnii Oxon. N. quæ lectio interpolata est a librario, quod hominum genus inperitum passim infinitas hujusmodi orationes additamentis similibus fulcire tentavit. Vide quæ notantur ad I. 50. § 5.

Quod se victum videbat ab ea, se unico consule objecto] *Scribe electo.* Rhen. Nihil heic est, nisi αἰτιολογία indignantis Appii, quæ frigidior est et dilutior in istis verbis. Si enim ipse unicus consul objectus sit contra tribuniciam potestatem, quid miri, si

victa sit unius auctoritas, destituta a socio atque collega, altero consule? ac proinde minor caussa irascendi, cum nihil subitum et inexpectatum ejus animum percellat. Sed rursus, qui potuerunt Patres habere tantum spei in impedienda lege, si unum tantummodo consulem pro se habebant? Tot difficultates sanantur unica dictione, quam habet codex Buslidianus, ubi pro *objecto* scriptum est *electo*. Ut sit sensus: Ideo se tanta odia in plebem concepisse, quod unice ad id electus consul cum summa spe Patrum, ut ipsius viribus et constantia resisteretur legi, non tamen potuerit sustinere violentiam plebis. Non memor est sui Livius. Supra enim c. 56. ita dixit: 'Patres, ad ultimum dimicationis rati rem venturam, Ap. Claudium Appii filium, jam inde a paternis certaminibus invisum infestumque plebi, consulem faciunt.' *Nannius* Miscell. v. 23. Vet. lect. *et se unico consule objecto*. Sigon. A Pall. tribus et Camp. ed. exsulat verbum *videbat*, et postmodo conjunctio *et*. Ut vidi autem Sigonii hic scholia, ut statim suspicio animum tetigit, fore participem illius lectionis et Pal. secundum. Neque falsus sum; nam reperi, *se unico consule objecto*, quemadmodum edidit Andreas. c. 61. 'Propugnatores senatus, majestatisque vindicem suæ, ad omnes tribunicios plebeiosque oppositum tumultus.' *Gelb.* Scripti codd. et Campanus ignorant *quod videbat* cum particula *et*: quibus accessionem damus etiam *quod*, non nostræ tantum conjecturæ, sed et Boretomagensis codicis fiducia: omnia enim hæc adleverunt imperiti elegantiae, quam veteres ponunt hujusmodi locis in sermone per infinitivos. Vide *Observ.* II. 14. *Objecto*, quod e suo scripto adfert Sigonius, et plurimum aliorum est, et vet. edd. omnium ante Rhenanum, qui jussit *electo* scribi, disputatque idem Nannius in Miscellaneis. Immo post illos Gryphius

quoque et Curio tamen etiam *objecto*. Nannii contra id declamatiuncula tota nititur eo, quod *quod unico* intelligere vel noluit, vel non potuit. Quid miri, inquit, si victa sit unius auctoritas? Tum, qui potuerint Patres tantum spei habere in impedienda lege, si unum tantummodo consulem pro se habebant? Respondeo, potuerunt tamen, si unus ille pro omnibus: ut Marcius Philippus Pompeium non modo pro consule, sed etiam pro consulibus aiebat mittere. Et hoc vult Livius *quod unico*, hoc est, unice, et supra omnes ad id apto fortique. Itaque *objecto* multo grandius et efficacius, et ad vim, quæ instabat, et ad præsidium, quod in eo ponebatur, exprimentum, qui unus tanto torrenti velut obex et firmissima moles opponeretur. Inde enim petita translatio: aggeres 'obices,' 'objectus,' et 'objici' dicuntur. Statius Thebaid. III. 673. 'Cum vagus in campos frustra prohibentibus exit Obicibus.' IV. 144. 'Magnumque objectus detinet anem.' VI. 257. 'Objectus geminis in montibus agger Campum exire vetat.' Livius infra de Appio c. 61. 'Propugnatores senatus, majestatisque vindicem suæ, ad omnes tribunicios plebeiosque oppositum tumultus.' XLII. 5. 'Sen quia eum objectum esse Romanis volebat.' *J. F. Gron.* *quod* agnoscent, at contra copulam *et*, a Sigonio additam, omittunt omnes, quibus utor, codd. In uno tantum Lipsiensi est *quam se victum*, pro *quod se victum*. In vicem autem plerique nesciunt verbum *videbat*. Eorum vero, qui exhibent, alio ordine quidam adhuc collocant. Nam *se victum ab ea videbat* Harl. 2. et Port. a m. sec. *se victum ab eo videbat* Hav. Hearne tamen auctor est, Sigoniano libro per omnia consentientes Oxon. B. et N. *quod se victum videbat ab ea, et se unico consule exhibere*. Sed recte Gronovius monuit, iterum hic orationem infinitam librariis fraudi fuisse, et cum Rhenano legendum esse *se vic-*

tum ab ea: se unico consule, reliquis resectis. Vide ad i. 50. § 5. et mox hoc ipso § verbis præcedentibus, et § 7. Idem etiam recte vim τὸν *unicus* pervidit. Plura vide ad XLIV. 1. § 5. Præterea *ejecto* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. *erecto* Gaertn. *electo* Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Klockian. Neap. Latini, et Hearnii Oxon. B. N. C. et L. 2. Patet ergo, in nullo codicum eorum *objecto* superesse; eo tamen ducere scripturam, quæ in optimis exstat, *ejecto*. Nihilominus facile hanc lectionem fero, tum quod primi editores, qui constanter *objecto* vulgarent, eam in membranis suis invenisse videntur, tum quod admodum emphaticum sit, et Livius eo verbo delectatus, ac sæpius usus fuerit. Ita infra IV. 13. 'Quid sibi vellent, rogare, qui se, ætate exacta, tantæ dimicationi objicerent?' c. 44. 'Adversæ invidiæ objici maluit, et suæ nocere caussæ, quam publicæ deesse.' XXXVI. 5. 'Deprecari, ne se nudos atque inermes Romano bello objicerent.' XXXVII. 10. 'Paucas naves ante portum Ephesi in salo habiturum; quas, si exire res cogeret, objecturus certamini foret.' XLIV. 36. 'Statuit sic adfectos recenti atque integro hosti non objicere:' et sæpe alibi.

Quam minore conatu, nequaquam tanta Patrum spe, priores impedierunt consules] Lectio Ms. codicis neq. tanto Pat. superiores impedierunt consules. Lege nequaquam tanto Pat. (subaudi conatu) superiores impedierunt consules. Jam totus ambitus sic legi poterit, Eadem in militia sævitia, quæ domi, esse liberior... se unico consule electo adversus tribunitiam potestatem, perlatam legem esse, quam minore conatu, nequaquam tanto Patrum, superiores impedierunt consules. Rhen. Veit. libb. omnes nequaquam tanta Patrum spe priores impedierunt consules. Sigon. Huic lectioni, nequaquam tanta Patrum spe, adstipulantur omnes codd.

Mss. et impressi. Res ipsa clamat, pessimo audaciæ exemplo hic grassatum esse Rhenanum, cujus emendatio ut æternis obruatur tenebris, parco adscribere. Gebh. Omnes codd. mei nequaquam tanta Patrum spe priores impedierunt consules; nisi quod ipse, pro spe, sit in Gaertn. Patrum superiores impedierunt in Flor. et impedier in Harl. 1. Præterea conata, pro conatu, est in Lipsiens.

§ 6 Animum ad vexandum sævo imperio exercitum stimulabat] Ad vexandum sævoque imperio Leid. 1. Eadem lectio etiam exstat in Voss. 1. sed additis notis scriba monere voluit, τὸ que expungendum esse. Deinde stimulabant Port. ut sit 'ira indignatioque stimulabant,' de qua constructione dictum ad I. 30. § 7. Quum tamen alii codd. vulgatum servant, id etiam præferendum puto. Paullo ante Hæc ita ind. pro Hæc ira ind. Gaertn. Vide ad XXIV. 16. § 1.

Nec ulla vi domari poterat, tantum certamen animis inbiberant] Vide quam subito mutatum dicendi genus: 'ira stimulabat' Appium: 'nec ulla vi domari poterat' exercitus. Itaque quidam legere malunt, nec tamen ulla vi domari poterat. Glar. Vet. lib. poterant. Quo fit, ut numerus congruat cum eo qui sequitur, inbiberant. Alii poterat et inbiberat. Quod magis probo. Sigon. Bene inbiberant Pal. 2. et Andreae. Reliqui duo et Camp. inbiberat. Gebh. Inbiberat etiam Voss. 2. Leid. 2. Port. Gaertn. Hav. et prisca, quibus usus sum, edd. usque ad Aldum. Videtur autem vel ea lectio recipienda esse, vel legendum nec ulla vi domare poterat, scilicet Appius, tantum certamen animis inbiberant: ut ita simul tollatur, quod Gla-reanus sibi displicere testatus est. Inbiberant, scilicet exercitus. Vide ad III. 28. § 2.

§ 7 Negligenter, contumaciter omnia agere] Neglegenter Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. c. 11. § 4. et c. 48. § 7.

Deinde una voce auctior Harl. 2. *omnia exercitus agere*. Sed *omnia capit exercitus agere* Port. *omnia exercitus capit agere* Hearnii Oxon. B. et N. Verum et hic iterum sermonem per infinitivum conceptum ferre non potuerunt indocti librarii, de quo errore jam bis supra hoc cap. § 5. actum. Mox voces *nec pudor scribæ negligentia* non adparent in Leid. 2.

[*Tardius sedulo incedere*] *Tardius sedulo inde cedere* Lipsiens. Sed error ex eo ortus, quod male primo divisio vocibus scriptum sit *in cedere*. Quum autem ita commodum sensum non esset, ex *in* postea factum est *in*. Vide ad x. 20. § 6.

[*Si ad hortatur operis adesset, omnes sua sponte motam remittere industriam*] Clericus Art. Crit. part. III. sect. 1. c. 4. § 2. emendat *notam*. Nihil mutandum arbitror, etsi, si quis fortassis hoc postulet, non scio, ullum alium scriptorem dixisse 'industria se movet,' vel 'movetur.' Livius hoc dicit, eos, in opere faciundo sua sponte satis diligentes, simul Appius hortator advenerat, industriam, ad quam antea sponte incitati fuerant, remisisset. Nec video, cur minus dici possit 'industria se movet,' vel 'movetur,' quam 'homo' aut 'animus se movet,' et quæ sunt alia hujusmodi. Duk. *Si adhortatur ipsis adesset*. Lipsiens. *O adhortatur operis adesset* Gaertn. *sed adhortatur operis adesset* Hav. *adesse, pro adesset*, Harl. 1. Deinde *omnem sua sponte moram* Gaertn. *omnem sua sponte motam* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. a m. pr. et Port. *omnem sponte sua motam* Harl. 2. *omnem suam sponte motam* fragm. Hav. *omne sua sponte* Flor. a m. pr. *omnem sua sponte* a m. sec. Præterea Clericus in Arte Critic. part. III. sect. 1. c. 4. § 2. legendum conjicit *notam remittere industriam*, ut liquidum esset, data opera, non natura, segnes esse, quod alioqui 'nota' esset eorum industria.

Eandem conjecturam postea etiam notis ad hunc locum proposuit, novisque argumentis adstruere conatus est. Ideo enim rectius fore *notam industriam* addit, quod quum Ap. Claudius 'adhortator operis' aderat, 'sponte sua' non erat 'mota industria' militum; et quod nescit, an 'moveri industria' eo sensu dici queat. Alibi sæpe vocabula hæc in Mss. commutantur. Vide N. Heins. ad Nason. Fast. IV. 113. et quæ notavi ad Sil. Ital. XIV. 141. Hic tamen in vitis libris nihil mutato. Satis enim indicat, non natura, sed data opera, segnes esse, quod tum in primis industriam, quæ sua sponte mota erat, remitterent, quum Ap. Claudius adhortator operis adesset. Præterea quum 'mota ira,' 'motum ingenium,' et similia pro concitata ira, excitatum ingenium, passim obvia sint, caussam videre nequeo, cur non similiter 'mota industria' dici possit. Christus etiam vulgatum non mutandum esse censuit.

[§ 8 *Præsenti vultus demittere*] Et hic recte sic edidit Camp. Nam secus Pall. tres et Andr. *dimittere*. 'Vultus demittere' namque est *κατηφέω*. IX. 38. 'Consul demissis in terram oculis.' Gebh. *Dimittere* Flor. Lipsiens. Gaertn. Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Hav. fragm. Hav. et vett. edd. quas vidi, usque ad Ascensium, qui an. 1513. reposuit *demittere*, quod recte Gebhardus probavit. Ovid. Epist. Her. XVI. 225. 'Lumina demitto, quum te tenet artius ille.' Met. VII. 133. 'Demisere metu vultumque animumque Pelasgi:' ubi etiam plurimi scripti eodem errore *Dimisere*, teste Burmann. Met. x. 367. 'Demisit vultus, sceleris sibi conscia, virgo.' Met. xv. 612. 'Demisere oculos omnes, gemitumque dedere.' Alibi autem sæpissime 'demittere' et 'dimittere' commutantur. Vide ad Liv. XXXIV. 50. § 2.

[*Tacite prætereuntem execrari*] Pal.

3. *prætereuntes*: at Pal. 1. *tacite et prætereuntes execrari*. Gebh. *Tacite prætereuntes exs.* unus Voss. 2. Reliqui in vulgatum conspirant.

Ut invictus ille odio plebeio animus interdum moveretur, omni nequidquam acerbitate prompta: nihil jam cum militibus agere, &c. ducere, &c. vocare] Scribe *moveretur*. Mox, pro tribus infinitis *agere, dicere, vocare*, reponc *ageret, diceret, vocaret*. Rhen. Ex Mss. libris ita interpunge et lege, *interdum moveretur. Omni nequidquam acerbitate prompta nihil jam cum civibus agere, &c. item paullo post dicere, item vocare*. Sigon. Quod hic tres infinitivos Rhenanus commutat, magno se obligavit piaculo, quod sequitur posthabitam in tanto scriptore religionem. Vulgatæ lectioni favent omnes libri, qua scripti, qua cusi. Neque hic quoque mihi placet distinctio Sigonii: contra quam optimus Pal. 3. codex et Pal. 2. intendit, *ut invictus ille odio plebeio animus interdum moveretur, omni nequidquam acerbitate prompta, ut edidit Camp.* At Pal. 1. et Andreas accedunt Sigonio, *interdum moveretur. Omni nequidquam acerbitate prompta nihil jam cum civibus agere*. Gebh. Non video, quo pertineat prima Rhenani emendatio, *qua moveretur, pro moveretur*, reponit. Non modo enim omnes codd. scripti, sed et edd. quas inspexi, constanter *moveretur* exhibent. Recte vero Sigonius, mutata distinctione, *agere, dicere, vocare* contra Rhenanum vindicavit. Neque aliter præferunt libri manu exarati, nisi quod *ageret* legant Lipsiens. Voss. 2. et Gaertn. *agerēt* Leid. 2. et Flor. *ageret....dicere...vocaret*. Præterea *omni nequaquam acerbitate mota* est in Hav. *Nequaquam et nequidquam* etiam commutantur cap. seq. § 9. III. 46. § 10. et alibi. *Omni nequidquam acerbitate mota* habent Harl. 2. et Lipsiens. Utraque lectione simul in contextum recepta *nequidquam acerbitate prompta ac mota præfert* Gaertn. qui ita sæpi-

us peccare solitus est. Vide ad IV. 55. § 5. Quod autem Sigonius in notis etiam vocem *civibus τῶν militibus* substituat, id potius per errorem, quam dedita opera, factum esse puto. Non modo enim scholio etiam præscripsit *civibus*, quasi priores edd. ita præferrent, sed et in contextu Liviano, in quem reliquas emendationes recepit, tamen *militibus* servavit. Non recte itaque eumdem errorem Sigonii Gebhardus secutus est.

§ 9 *Tribunos plebeios cavillans interdum et Volerones vocare]* Scribe *tribunos plebis* potius, quam *tribunos plebeios*. Nam in libro scripto legitur *tribunos plebei*, juxta quintam inflexionem, quemadmodum et Plinius avunculus usurpavit. Porro subinde legitur in exemplari archetypo *tribuni plebei*, non *plebis*, a nominativo ‘plebes,’ non a denominativo ‘plebeius.’ Rhen. Et supra hanc lectionem *tribunos plebei* restitui, quæ exstat in solo Pal. 3. nam reliqui *tribunos plebejos*. Gebh. *Tribunos plebejos* Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *tribunos plebis* Port. et Harl. 2. Sed recte viri docti *tribunos plebei* emendarunt, quod servant Voss. 1. Leid. ambo, ac Lipsiens. et ex voluntate Rhenani Froben. 1535. in contextum recepit. Quum autem Basileenses 1554. ejus loco iterum *tribunos plebejos* revocassent, Gruterus rursus *tribunos plebei* restituit. Vide ad c. 33. § 2. Præterea *tribunos plebis cavillans interdum centuriones et Volerones vocare* auctior Harl. 2. Sed additam vocem inter glossemata refero, aliorum codicum, eam expellentium, consensu permotus.

CAP. LIX. § 1 *Iustabantque eo magis]* Copulam *que* nesciunt Flor. et fragm. Hav. Mox *ipsum*, pro *Appium*, præferunt Lipsiens. et Hav.

Quod adversus Fabium consulem habuisset] *Consul. Fab. hab.* Voss. 1. et Leid. 2. *consul. hab. Fab.* Harl. 2. *habuisse* Harl. 1.

§ 2 *Non enim vincere tantum noluit, ut Fabianus exercitus*] *Non enim tantum vincere noluit, alio vocabulorum ordine*, Harl. 2. Deinde *τὸ exercitus* omittitur in edd. vet. quæ vox etiam commode abesse posset, quum ex præcedd. repetere facile sit. Primus illam addidit Aldus, et agnoscunt omnes scripti: quare eam lectionem præfero. Ceterum verba *noluit, ut Fabianus exercitus, sed vinci*, desunt in Gaertn. cui errori vocum *noluit et voluit* similitudo causam dedit; inde enim factum, ut prior cum omnibus mediis omissa sit. Vide ad ix. 11. § 11.

Quam signa inferentem Volscum munimentis vidit] *Signa ferentem* Harl. 1. Male. Supra hoc lib. c. 53. 'Ea porta, cui signa primum intulerat: ubi plura vide. Præterea *signa inferentem vulgus mun. vidit* Leid. 1. Sed *Volscum* ponitur eodem modo, quod 'Romans' III. 2. 'Romans ira odioque pugnabat: ad quem locum alia hujus generis congressi. Insuper *munimentis* Voss. 2. scribarum errore, qui alibi hæc vocabula commiscere soliti fuerunt. Vide ad iv. 10. § 6. *Mox fœdam extr. agm. cadere* Hav.

§ 3 *Ut victor jam a vallo submoveretur*] Pal. 1. et Camp. *ut victor jam vallo subm.* at Pal. 2. *ut victor a vallo*. Gebh. *Ut victor jam vallo subm.* Port. Harl. 2. Voss. 2. Gaertn. et a m. pr. Voss. 1. in quo præpositio a m. sec. inter lineas adscribitur. *Ut victor etiam vallo subm.* fragm. Hav. *ut victo a vallo submoveretur* Hav. ubi eodem errore *submoveretur* scriptum est, quo mox verbis seqq. *adparet*, pro *adpareret*. Utrumque genus loquendi 'submovere vallo' et 'a vallo' apud Livium aliosque scriptores occurrit. Et quidem prius apud Liv. XLV. 10. 'Postquam debellatum in Macedonia, et statione submotos hostium lembos audivit.' Snet. in Cæs. c. 16. 'Donec ambo administratione reipublicæ decreto Patrum submoverentur.' In Aug. cap. 45. 'Pyladen

Urbe atque Italia submoverit.' Flor. III. 6. § 5. 'Sed nec mari submovisse contentus, validissimas urbes eorum evertit.' Alterum ap. Liv. XXXIX. 44. 'Censores edicto submotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem erant, omnia eadem paullum in minutis pretiis locaverunt.' XLV. 23. 'Tamquam C. Popillius legatus Romanus, quem ad submovendos a bello Antiochum et Ptolemæum reges misistis, loqueretur.' Vell. Pat. II. 68. 'Primo submotus a republica, mox consularibus armis auctore senatu circa Thurios obpressus est.'

Satis tamen adpareret] *Iñ*, id est, *inde*, pro *tamen*, Leid. 2. *tum* Port. solito errore. Vide ad xxii. 17. § 5. *Tum apparet* Leid. 2. Sed quum forte *apparet* exaratum fuisset, ad compendium scribendi non advertit librarius. Alia autem ejusdem erroris exempla contuli ad XL. 14. § 2. *Mox militum Rom. noluisse, pro militem Rom. nol.* Hav. et paullo inferius *alio gaudere* Port. a m. pr. pro quo *alioquin gaudere* a m. sec. emendatur. Jac. Perizon. margini adscripsit, forte legendum esse *at gaudere sua clade*.

§ 4 *Legati tribunisque monentes*] *Moventes* Hav. Alia hujus erroris libroriorum exempla vide ad ix. 38. § 12.

§ 5 *Postulantium, ut castra ex Volso agro moverentur*] *Postul. in castra ex Volso* Leid. 1. *postul. ut et castra Hav. castra ex Volso moverentur* Voss. 1. et Leid. 2. Ita III. 6. 'Non diutius se in Hernico hostis continuit.' Et hoc modo Gronovius ex conjectura edidit xxii. 1. 'Et in Antiati metentibus eruentas in corbem spicas cecidisse: ubi vide Gronov. Quum tamen *τὸ agro* tueantur reliqui codd. ei controversiam non moveo. Supra hoc lib. c. 53. 'Volsci Æquique in Latino agro posnerant castra.' x. 1. 'Sora agri Volsci fuerat.' vi. 27. 'Hostis in agro Sabino consedisse nunciabatur.' VIII. 1. 'Ingresso Sa-

bellum agrum non castra Samnitium, non legiones usquam obpositæ: et ita passim. Paulo ante *Negare milites vulgo* edd. principes. Sed ordinem inmutans Aldus primus vulgavit *Negare vulgo milites*. Et ita est in Mss. *vulgo* habet Gaertn. Vide ad xxxix. 53. § 2. Mox vero *Hostem paullo ante victorem* alio ordine habet idem cod.

Sed apertam speciem obversari ante oculos] Sed apertam spem Lipsiens. et Gaertn. *sed aptam spem* Hav. qui error natus est ex librariorum compendio, quo *aptam spem*, pro *apertam speciem*, scripserunt. Ita alibi 'aptus' et 'apertus' eandem ob causam commutantur. Vide ad xxxi. 22. § 8. ut et 'spes' et 'species.' Vide ad III. 9. § 13. Præterea *observari* Leid. ambo, transpositis literis; quod in hac voce frequenter a scribis factum esse intelligi potest ex illis quæ notantur ad vi. 17. § 4. *obusari* Harl. 2. ut pateat, non adtendisse iterum negligentem librarium ad signum additum *obu'sari*. Vide ad Epit. Liv. lib. I.

§ 6 *Quandoquidem nihil præter tempus noxæ lucrarentur] Vet. lib. rixæ lucrarentur.* Sigon. Pal. 2. simius Sigonii, *rixæ lucrarentur*; ita tamen, ut altera lectio quoque adscripta sit. *Gebh. Tempus rixæ* Harl. 2. Port. et Hav. Similiter etiam Hearne reperit in Oxon. B. L. 2. N. et C. Integerrimi tamen codd. stant pro vulgata scriptura. *Lucraretur* est a m. sec. in Port. *invocarentur* in Gaertn. Præterea *quando* Lipsiens. in contextu, pro quo in margine eadem manu *quandoquidem* emendatur. Paulo ante *victus quidem*, pro *victus tandem*, habet Leid. 2.

Remissa concione, iter in sequentem diem pronunciari] Emissa concione Hav. Sed literam initiale vocis *remissa* interceptit finalis præcedentis *lucrarentur*. Pari errore unum *oratore*, pro unum *moratore*, plerosque codd.

supra exhibuisse, dictum est ad c. 44. § 6. ubi alia exempla vide. Deinde in *insequentem diem* Flor. Leid. 1. Gaertn. fragm. Hav. et principes edd. Quod si probandum, iterum primam syllabam *roû insequentem* elisit proxima vocula in. Vide ad iv. 30. § 12. Frobenius demum a. 1531. *iter in sequentem diem* edidit. Mox *prima a luce* Hav. Reliqui codd. præpositionem non agnoscunt, quæ ex ultima litera præcedentis vocis perperam repetita videtur. Ita *ro* et *ro* natum est ex ultimis literis vocis proximæ. Vide ad lib. xxxix. c. 18. § 8. Similiter præpositio in adsumi solet a librariis, quod vox præcedens eadem syllaba desinat. Vide ad iv. 16. § 6. Contra præpositio a excidit post vocem litera a desinentem hoc lib. c. 34. § 1. Excidit etiam præpositio in post vocem syllaba in finientem. Vide ad Liv. iv. 4. § 4.

§ 7 *Quum maxime agmen e castris explicaretur] Quum maximo agmine* Lipsiens. a m. sec. *Quum maxime agmine castris* Leid. 1. *agmen castris* Flor. et Hav. Liv. x. 20. 'Caleni narrant, tantum jam prædæ hostes trahere, ut vix explicari agmen possit: ubi vide Gronov. Auctor de Bello Gall. viii. 14. 'Quorum perturbatum et confusum dum explicant agmen.'

Ut eodem signo excitati, novissimos adoriuntur] Pal. 2. signo citati. *Gebh. Citati* etiam unus meorum Hav. Non multum tamen discedit Lipsiens. qui præfert *citari*. De voce 'novissimus' vide ad x. 29. § 5.

A quibus perlatus ad primos] Prælatatus Hav. qui error iterum ex nota *ταχυράφων* non intellecta nata est. Vide ad Liv. xxxviii. 28. § 8.

Ut neque imperia exaudiri, neque instrui acies possent] Possent referendum ad utrumque et 'imperia exaudiri' et 'instrui acies.' Ea tamen scriptura in uno tantum Voss. 2. existit. Reliqui omnes Flor. Voss. 1.

Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. cum quibusdam ex vetustis edd. *posset* exhibent : et ita Aldus in contextu edidit, sed inter errata *possent* rependum monuit. Caussam nullam video, cur non tot Mss. auctoritati cederem, præsertim quum ntraque locutio in Livio occurrat. Vide ad xxxvii. 5. § 3. Mox *illius*, pro *ullius*, Leid. 2. sollemni errore et in Mss. sæpe obvio. Vide plura exempla ad xxv. 11. § 3.

§ 8 *Per stragem corporum armorumque evasere*] Illud quoque considerandum lectori. Nam si Volsci ultimos Romanorum adorti sunt, atque ex eis aliquot occiderunt, quomodo prima acies Romanorum per ea corpora fugam fecit? Meo quidem iudicio locus inexplicabilis est. *Glar.* Vere inexplicabilis foret, si Livius primam Romanorum aciem 'per ea corpora,' quæ novissimo agmine steterat, fugam fecisse dixisset, quemadmodum, lectori tenebras obfundens, videri voluit Glareanus. Verum quum simpliciter dicat, Romanos 'per stragem corporum armorumque' evasisse, locus commode satis explicari potest. Et quidem id triplici ratione Doujatius tentavit, quarum tamen nulla placet, quod *stragem* pro cæde accipiat. Nam id quidem recte procederet in *strage corporum*, minus tamen in *strage armorum*. Verba itaque hoc sensu capienda puto, ut Livius dicat, exercitum Romanum per commilitonum, fugientium inpetu prostratorum, corpora, et armorum, in trepidatione temere projectorum, cumulum evasisse. Eam 'stragem corporum armorumque' Livius vocat. Ita vii. 23. 'Impulsi retro ruere alii super alios, stragemque inter se cæde ipsa fœdiorem dare : adeo præcipiti turba obtriti plures, quam ferro necati.' viii. 30. 'Eques etiam detraxit frenos equis, atque ita concitatos cal-

caribus permisit, ut sustinere eos nulla vis posset : per arma, per viros late stragem dedere. Secutus pedes inpetum equitum, turbatis hostibus intulit signa.' Eodem modo 'strages' de rebus inanimatis subversis usurpatur xl. 2. 'Atrox cum vento tempestas coorta multis sacris profanisque locis stragem fecit :' apud Jul. Obseq. de Prodig. c. 60. 'Procellosa tempestate strages in Urbe facta :' et c. 73. 'Procellosa tempestate tecta diruta, stragesque agrorum facta.' Ita 'strages ruinæ' infra est xlii. 63. ubi vide. Sed maxime hinc similis locus xxxv. 30. 'Ut vero ad postremos prælium ortum est, clamorque terribilis a tergo paventium ad prima signa est perlatus, pro se quisque armis abjectis in circumjectas itineri silvas diffugiunt, momentoque temporis strage armorum septa via est.' Klockius in Livio suo inter versus adscripsit *post stragem* ; sive ita in codice suo invenerit, sive potius ita legendum existimarit. Ceterum *per strages* Port. *per strage*, ommissa nota, qua litera *m* indicari solet, Lipsiens. qui idem etiam codex habet *vassere*, initiali litera ab ultima vocis præced. elisa. Vide ad c. 44. § 6.

Ut prius hostis desisteret sequi, quam Romanus fugere] *Hostis disceret sequi* Hav. *hostis desistere sequi* Harl. 2. *Tum Romanus fugeret* Leid. 1. Sed ultima *τὸν fugeret* perperam adhæsit ex prima seq. vocis litera *tandem*. Alia exempla vide ad xl. 7. § 8. *Romanos fugere præfert* Port.

§ 9 *Consul quum revocando nequidquam suos persecutus esset*] *Vox consul*, quæ breviter *coñs* scribitur, deest in Flor. et Leid. 2. intercepta a proxima *eum*. *Quum consul* transpositis vocibus habet fragm. Hav. Hinc *nequidquam* Port. qualis error alibi a librariis committi solet. Vide ad c. præc. § 8. *Tum perfectos esset* Hav. *prosecutus esset* Voss. 2. Vide ad Epit.

Liv. lib. xcix. Tandem voces suos persecutus esset exsulant a Gaetrn. Scqq. verba in pac. agro cast. posuit, advocataque conc. inv. non adparent in fragm. Hav. Postea signorumque, addito τῶ que, Gaetrn. quasi distinguere voluisset hoc modo: proditorem exercitum, militaris disciplina desertorem signorumque. Sed copulam recte ignorant reliqui.

§ 11 Ad hoc centuriones duplicariosque, qui reliquerant signa] Quidam in vet. volumine scripserat dupliciariosque. Rhen. Διμοιρῆται. Vide Turneb. Advers. xxi. 28. Varr. de Ling. Lat. iv. p. 24. Klock. Quum primum in hunc locum incidissem, existimabam, per 'duplicarios' Livium intelligere milites illos, qui centurionibus et signiferis associarentur, ut illis forte in pugna deficientibus sufficerentur, ne signa laberentur, ordinesque desererentur. In hanc sententiam Livii ejusdem verba viii. 8. me adducebant, ubi inquit: 'Romano, haud satis fidenti viribus, jam Romæ permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno destinato hoste.' At rem aliter se habere ex mox dicendis manifeste cognovi. Varro de Ling. Lat. iv. p. 24. 'duplicarios' scribit esse, quibus ob virtutem duplicia dabantur cibaria. Ita et Vegetius ii. 7. 'Duplares,' inquit, 'torquati, et simplices torquati erant, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit; quem qui meruisset, præter laudes, interdum duas consequeretur annonas.' Idem 'duplares armaturas' vocat, quæ consequantur duplas annonas; 'simplices' vero, quæ simplas. Livius vii. 37. scribit, consulem milites, qui in præsidio cum Decio fuerant, duplici frumento in perpetuum donasse: et xxiv. 47. ait, 'Arpi sine clade ullius, præterquam unius veteris proditoris, novi perfugæ, restituti Romanis. Hispanis duplicia cibaria dari jussa, ope-

raque eorum forti ac fideli persæpe respublica usa est.' Vetustum autem morem honorandi fuisse, dare virtutis ergo duplicia cibaria, constat ex Herodoto vi. 57. ubi dignationes et jura Spartanorum regum describens, tradit, quod in conviviis dabatur illis duplum omnium, quam cæteris conviviis. Ita Xenophon in orat. de laudibus Agesilai p. 665. 'Duplicem,' inquit, 'portionem in conviviis ex constituto accipiens, nec sic quidem tota utebatur, verum simplici nec integra ea contentus, reliquum distribuebat, ratus geminam portionem regi dari, non satietatis gratia, sed quo posset, quem vellet, honorare.' Idem Xenophon in rep. Lacedæmoniorum non procul a fine p. 690. tradit, Lycurgum instituisse, reges in cæna duplici parte honorandos, non ut duplo magis, quam alii, ederent, sed quo et ex hoc, quem vellet, honorare quirent. 'Milites duplicarios,' seu dupliciarios, ut alii, vel duplarios, (nti in antiqua marmorea inscriptione in palatio Cardinalis Genuensis juxta viam Salariam,) virtute insignes fuisse colligimus; quum eos Livius cum centurionibus et signiferis commemoret, tum etiam ex voce Græca: nam διμοιρῆτης duplarius dictus, seu διμοιρῆτης, qui et manipuli dux interpretatur: nam διμοιρία manipulus est. Vetus inscriptio, de qua paulo ante meminimus, ne ab aliquo desideretur, est hujusmodi. Grut. dxxx. 5.

M. AVRELIUS. MUCIANVS

V. A. XXXV.

NAT. TRAX. MILIT.

ANN. XV. IN. COH. II. PRAET.

III. VENATORIS

DVPLARIVS. IVLI

ANVS. HERES. FE

CIT. BENE MERENTI

M. Donatus. Hanc lectionem duplicariosque tumentur Pall. duo, at Pal. 3. et edd. dupliciariosque. Marcellus, Donatus legi quoque in dilucidationibus notat duplarios. Qui sint 'du-

plicarii' ex Livio ipso intelligere est xxiv. 47. 'Hispanis duplicia cibaria dari jussa.' *Gebh.* Ad hęc Hav. ad huc Voss. 2. ad hęc Leid. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide ad xxi. 52. § 10. Tum *duplicariosque* Leid. 1. et Harl. 1. *duplicarios*, ommissa copula, fragm. Hav. Sed voculam *que* interceptit proxima *qui*. Vide ad Epit. Liv. lib. ct. Mox *omnes virgis cęsos*, priori voce addita, Harl. 2. De duplicariis vide Lipsium de Milit. Rom. v. 16. ubi docet, eos ita vocari non ratione stipendii, quod nondum institutum erat, sed ratione frumenti, quod e publico militibus jam olim datum verosimile credit. Unde patet, quam inconsiderate in plerisque lexicis 'duplicarii' exponuntur milites, qui duplicem accipiebant stipendium, vel qui duplicia in militia merebant stipendia; ad partes adducto hoc Livii loco: licet tamen non negem, interdum milites duplici stipendio virtutis causa donatos esse. Meminit enim ejus rei Cęsar Bell. Civ. III. 53. 'Cohortemque postea duplici stipendio, frumento, vel speciaris militaribusque donis amplissime donavit.' Non tamen ejus rei causa 'duplicarii' dicti videntur, certe non hoc tempore; neque ad id probandum hic Livii locus aptus esse potest.

Cetera multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti] Sall. apud Serv. ad Virg. *Æn.* II. 201. 'Sorte ductos fusti necat.' *Klock.* Ignavos milites et seditiosos varie castigatos, ac pœna affectos observamus: aliquando enim, sacramento soluti, militia abire jussi; aliquando eorum ductores et principes viri, puta centuriones et tribuni, a militia abjecti; aliquando seditionis auctores morte multati; nonnumquam prius flagellati, necati, et insepulti derelicti. At quum graviter universi deliquissent, sorte decimum quemque ex illis ultimo supplicio affectum legimus. Quod ex hoc loco etiam colligimus.

Appius namque Claudius desertores exercitus decimum quemque securi percussit. Sic Tac. *Annal.* III. 21. tradit, L. Apronium decimum quemque ignominiosę cohortis sorte ductos fusti necasse. Sic legiones jussu Galbę decumatas idem Cornelius tradit *Hist.* I. 37. et *Annal.* XIV. 44. scribit, 'Ex fuso exercitu quum decimus quisque fusti feriretur, etiam strenui sortiuntur.' Cic. in *Orat.* pro Cluentio c. 46. inquit, 'Statuerunt majores nostri, si a multis esset flagitium rei militaris commissum, sortitione in quosdam animadverti, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret.' Opilius Macrinus, quum seditiones pateretur militares, milites decimavit, teste Capitolino in illius vita c. 12. Sorte quoque ad mortem seditionem ausuros delegit Julius Cęsar, teste Dione *Hist.* I. XLI. p. 170. Scribit Diodorus Sicul. *Biblioth.* I. XI. p. 243. Gręcos, cum Xerxe et Persis bellantes, Diis decimandos devovisse Gręcos quoscumque, Xerxis partes secutos, si victores extitissent. Quod pariter Herodot. VII. 132. confirmat. Sic quum multitudo capitale crimen commisisset, decimationem factam colligimus etiam ex Pausania *Rerum Attic.* I. 20. ubi scribit, Sullam Romanum captis Athenis decimum quemque civem, ut sors tulit, trucidasse. Polybius in lib. de tribus Politis auctor est, duo pręcipue fuisse in militari disciplina suppliciorum genera, decimationem scilicet (*δεκατλαν* dicunt Gręci) et fustuarium. Decimationis supplicio duces exercituum in militari seditione et nostris temporibus non semel usos, testantur neoterici historię scriptores. *M. Donat.* *Certa multitudo* Hav. Scriptum fuerat *cet'a*. Evanescente deinde addita nota ex *ceta* proclivum fuit formare *certa*. Alibi ita non semel peccatum est. Vide ad xxxiv. 36. § 4. Tum *decumus quisque* Leid. 1. et Harl. 1. Quam orthogra-

phiam sibi passim apud Liv. in vet. cod. obviam fuisse testatur Pierius ad Maron. *Æn.* IX. 155. quem etiam vide ad *Æn.* XI. 289. Adde quæ notantur ad III. 33. § 8. v. 23. § 10. c. 25. § 5. et alibi. Consulendus etiam est Dausqueius in Orthogr. parte II. in voce 'Decimus.' Similiter *finitum* habet Leid. I. IV. 3. § 4. ubi alia vide.

CAP. LX. § 1 *Contra ea in Æquis inter consulem ac militem*] *Contra eo* Leid. I. Sed vox *ea* omittitur in Leid. I. Male. *Contra ea* Livio aliisque pro simplici *contra* frequens est. Vide ad III. 57. § 1. et ad XLI. 24. § 8. *ac milites* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. *et milites* Port.

Quinctius erat lenior, et sævitia infelix collegæ] *Levior* Hav. sollemni quam maxime errore. Vide ad XXXVI. 31. § 8. *Tum sævitia infelicis collegæ* Port.

§ 2 *Huic tantæ concordiæ ducis exercitusque non ausi offerre se Æqui*] Pal. 1. ac 2. *offerre se*. Gebh. Ita et Voss. 2. Leid. I. Harl. 1. Lipsiens. et Port. sed manifesto scribarum errore. 'Offerre se' dicuntur, qui obviam procedunt. Supra hoc lib. c. 55. 'Huic tantæ tempestati quum se consules obtulissent.' Tibull. Carm. IV. 1. 148. 'Nulla tibi adversis regio sese obferret armis.' Vide ad XL. 55. § 4. 'Concordiæ' autem 'ducis exercitusque' est duci exercituique concordibus. Mox verbis proximis *populabundos hostem per agros* Gaertn. Deinde *passim*, pro *passi*, Flor. a. m. pr. Voss. 1. Leid. amho, Lipsiens. et fragm. Hav. *passi sunt* Harl. 2. Et id forte voluerunt librarii, qui male *passim* exararunt. Verum nihil muto.

Nec ullo ante bello latius inde actæ prædæ: omnis militi data est] Antiqua lectio *ea omnis militi data est*. Rhen. Provocabulum *ea* additum est inter lineas ab aliena manu in Pal. 3. alias extorris a Pall. 1. 2. Andreæque recensione: restituta tamen a Campa-

Delph. et Var. Clas.

Livius.

no, viro ingeniosissimo. Gebh. Tò *ca* ab omnibus Mss. ignoratur. J. F. Gron. Ignoratur etiam ab omnibus nostris, ut et ab illis quos Hearne Oxonii consuluit. Potuerunt autem ultimæ literæ vocis *prædæ* causa fuisse, ut vel ab his scribis omitteretur, vel ab aliis adderetur. Præterea *Nec ullo bello ante* Leid. 1. *Nullo ante bello* Lipsiens. Simili varietate *nusquam*, pro *non usquam*, in Mss. esse, supra vidimus hoc lib. c. 51. § 4. Contraria vero varietate *non ulla*, pro *nulla*, apud Sen. observavit Delrius in comment. ad Hippol. vs. 910.

§ 3 *Addebantur et laudes, quibus haud minus, quam præmio, gaudent militum animi*] Hinc poëta dicit, 'laudatque virtus Crescit, et immensum gloria calcar habet.' Klock. Pal. 1. *gaudent Patribus quoque militum animi*. Gebh. Voces *Patribus quoque* librarius Pal. 1. ex sequenti periodo male huc contulit: idem error commissus erat in Voss. 2. *Tum Addebantur laudes*, neglecto τῶ *et*, Port. et Hav.

Tum duci, tum propter ducem Patribus quoque plucator exercitus rediit] Melius in archetypo Vormaciensi legitur *Quum duci... ex. redit*. Rhen. Prodnxit ex suo Rhenanns, *Cum duci, tum propter ducem*, quod occupavit recte Campanus. Pal. 2. retinet vulgatam lectionem *Tum duci, tum propter ducem*. In Pall. 1. ac 3. habetur *Tum duci propter ducem Patribus*. Gebh. Primæ edd. exhibent *Tum duci, tum propter ducem*, quæ scriptura etiam in plerisque editis superest. *Tum duci propter ducem Patribus quoque* primus edidit Ascensius, et post eum pauci alii. Similiter etiam præferunt Voss. 2. Lipsiens. et Gaertn. nisi quod in posteriori codice insuper novo adhuc errore datum sit *Patribusque*. Vide ad v. 27. § 1. *Tum duci propter ducem, tum P.* Port. *Duci tum propter ducem, tum P.* Harl. 2. *Cum ducum propter ducem P.* Leid. 1. *Cum duci, cum propter ducem* Harl. 1. Vide ad vi.

19 K

23. § 3. Deinde *exercitus redit* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Idem voluit librarius Lipsiens. qui tamen per errorem dedit *recit*. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

Exercitui dominum datum ab senatu] *Datum dominum* alio ordine Leid. 2. Tum a *senatu* Port. et Gaertn.

§ 4 *Varia fortuna belli, atroci discordia domi forisque annum exactum*] *Variatum fortuna belli* primæ edd. pro quo Aldus recte *Varia fortuna* substituit, consentientibus, quotquot versavi, codd. *Varia fortuna belli atrocis, disc.* Harl. 1. Sed verius est *atroci discordia*. Deinde *exactum annum* Gaertn. Vide ad Liv. xxii. 18. § 9.

Insignem maxime comitia tributa efficiunt] *Insignemque maxime* Gaertn. Hinc *comitia tribunitia* Flor. Voss. 2. Harl. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quæ lectio in Voss. 1. inter versus adscripta est. Sed vide quæ supra notantur ad c. 56. § 2.

§ 5 *Patribus ex concilio submoendis*] Pal. 1. ac 3. et Camp. *submoendo*: at Pal. 2. ad marg. legi injicit *Patres ex concilio submoendo*. Gebh. *Patribus ex concilio submoendo* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. unde facile subnasci potest conjectura, legendum esse *Patres ex concilio submoendo*: quemadmodum *explicandi ordines*, pro *explicandi ordinis*, Gronov. legendum opinatur supra hoc lib. c. 46. § 3. Plura alia vide ad Liv. xl. 49. § 1. Omnibus tamen pensitatis ac calculo subducto, longe verius visum est, illud *submoendo* a librariis datum esse, ut conveniret proximæ voci *concilio*. Sæpe enim indoctos scribas loca scriptorum, etiam adversante sensu, ideo corrupisse, quod vocem vel cum præcedente, vel cum sequente, genere, casu, ac numero convenire debere in animum inducerent, videbimus ad iv. 44. § 5. Unde etiam fac-

tum est, ut *Volscis*, pro *Volscus*, sit in nonnullis codicibus infra hoc lib. c. 65. § 4. *sinistris Rom.* pro *sinistrum*, *Rom.* ibid. Jam autem 'submoendis Patribus' eodem modo dicitur, quo 'divendenda præda:' de quo similibusque aliis vide ad i. 53. § 3. Deinde *consilio* Gaertn. Sed conventus vel comitia populi non *consilium*, verum *concilium* vocantur. Vide Gronov. ad Liv. xliv. 2. § 5. Verioris lectionis incertus librarius Lipsiensis utramque junxit, ac dedit *consilio*, ut sæpissime facere solitus est. Vide ad i. 8. § 6.

Quam virium aut plebi additum, aut adentum Patribus] Additur in tribus Mss. et Campani ed. *aut plebi additum est*. Gebh. *Aut plebi additum est* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *aut dentum Patribus*, excepto Lipsiensi, omnes iidem codd. atque insuper Harl. 1. cum edd. quotquot vidi, usque ad Gronovianam a. 1678. Utroque loco pristinam lectionem revocavi. 'Demere metum,' pro 'removere,' supra scribendum conjeci ad hujus libri c. 2. § 7. Ita c. 6. 'Veientes, ac pro se quisque, Romano saltem duce, ignominias demendas, belloque amissa repetenda minaciter fremunt.' Infra iii. 33. 'Decessitque jure suo, ut dentum de vi magistratus populi libertati adjiceret.' 'Demere' autem et 'adimere' etiam alibi commutantur. Vide ad v. 13. § 8.

CAP. LXI. § 1 *Turbulentior inde annus excepit*] *Turbulentior manus excepit* Voss. 2. quæ lectio ex epitome scribendi in *annus* nata est. Ex his duabus vocibus junctis, et omissis notis, deinde *manus* factum est. Ita in sæpe abiit in literam *M*, qua prænomen *Marcus* indicatur; vel contra *M*. in *in* sive *inde*. Vide ad iv. 52. § 5. Deinde *annus excepit* Hav. *annus cæscæpit* Harl. 2. et Port. Male. Intra iv. 52. 'Annum modesta tribunorum

quietum excepit tribunus plebis L. Icilius, Q. Fabio Ambusto, C. Furio Pacilo consulibus.' Paulo post eodem cap. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, (ut plerumque fit,) excepit,' VII. 13. 'Orationem Tullii exceperunt preces multitudinis.' XL. 22. 'Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant.' Florus I. 3. § 1. 'Excepit Pompilium Numam Tullus Hostilius.'

L. Valerio, T. Æmylio consulibus] *Valerio iterum* legendum; nam a. CCLXXI. consul fuit, qui Sp. Cassium quæstor accusaverat. Titi autem Æmylii parens fuit L. Æmylius ter consul annis CCLXX. CCLXXVI. et CCLXXXI. *Glar.* *Lege Ti. Æmilio* ex Dionysio IX. p. 606. qui Τιβέριον Αἰμίλιον hunc ubique nominat. Fuisse autem Æmiliis familiare hoc prænomen 'Tiberii' facile Capitulinæ tabulæ demonstrare possunt. *Signon.* *P. Valerio* Harl. 2. *L. P. Valerio* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Harl. 1. *L. Publico Valerio* Gaertn. qui duplicem lectionem *L. Valerio* et *P. Valerio* hac ratione exprimere voluisse videntur. Vide ad Liv. III. 44. § 4. Eandem etiam lectionem in suo cod. Rhenanus invenit, ut monet ad c. 63. § 2. Pari modo editur XXII. 27. § 5. 'Congressus est cum Q. Fabio:' pro quo quidam codd. habent *cum M. Fabio*. Sed unus utramque lectionem obferens dedit *cum M. Q. Fabio*. Necessè autem non esse, ut cum Glareano *L. Valerio iterum* legamus, patebit ex illis quæ notata sunt hoc lib. c. 16. § 7. Præterea Pighius etiam in *Annal.* ad a. CCLXXXIII. p. 116. alterius consulis prænomen *Tiberium* fuisse existimavit, partim quia *Titi* prænomen, alibi in gente Æmilia non repertum, illud etiam hoc loco suspectum reddidit; partim quia apud Dionys. Halic. loco laudato, et in secundo consula-

tu apud Diodor. Sicul. XI. p. 280. Τιβέριος adpellatur: prænomen vero librariorum ignorantia corruptum putavit, qui promiscue contra veterum morem 'Titus' et 'Tiberius' per litteram *T.* notarunt. Ejus erroris exempla passim infra occurrent. Vide ad XL. 44. § 12. Ceterum plures codd. hic pariter sunt mendosi: nam *T. Æmilio* Flor. Leid. ambo, Port. et fragm. Hav. præferunt; *Tito Æmilio* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. *C. Æmilio* Hav. 'Æmilius' autem non per Græcam, sed Latinam vocalem scribendum esse, Signonius etiam monuit hoc lib. c. 49. § 9.

Tum propter certamina ordinum de lege agraria] Vocabula hæc omnia exsulant a Voss. 2. Librario autem errandi ansam dedit vox *tum*, quæ iterum sequitur. Similia ejus erroris exempla vide ad IX. 11. § 11. Ultimæ tres voces *de lege agraria* abierant a Leid. 2. Ceterum *quom propter certamina* habet Gaertn. *cum propter certamina* Voss. ambo, Leid. 1. et Harl. ambo, quemadmodum sæpissime alibi Rhenanus ex Ms. emendavit, et modo adhuc cap. præc. § 3. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 2 *Causamque possessorum publici agri tanquam tertio consuli sustinenti*] Appius divisioni agrorum contradicebat; consules vero non resistebant tribunis, ut luculenter ex Dionysio colligitur IX. p. 607. Et ipse Livius ab initio sequentis libri de Æmilio idem fatetur. Porro de Appii iudicio causam accusationis omittit; rem apud Dionysium eleganter ac copiose explicatam, ut haud immerito negligentia queat accusari Livius hoc in loco ab optimo quoque viro, nedum ab C. Caligula, monstroso quidem illo imperatore, non tamen prorsus nullius iudicii. *Glar.* *Causam possessorum*, omissa copula, Leid. 2. Præterea *tanquam consuli tertio* Voss. 1. et Leid. 2. Paulo ante *cum acerrimo*, pro cui *acerrimo*, Lipsiens.

qui paullo post loco τὸν cui, hic inmutato, dedit diem dixere Appio.

M. Duellius et Cn. Siccinius diem dixeret] *M. Duillius*, ut ante dixi. Itemque *C. Siccinius* ex vetustis libris atque ex Diodori auctoritate, de quo etiam ante dictum est, lego. *Sigon. Pal. 1. M. Duillius*: et mox *Pal. 2. Cn. Siccinius*, ut monuit Sigonius. *Gebh. M. Durullius* Voss. 1. *M. Duellius* Voss. 2. *Harl. 2. Gaertn. et Hav. M. Duillius* Flor. *Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. M. Erillius* Lipsiens. Præterea *C. N. Siccinius* Voss. 1. et *Port. Cn. Siccinius* Flor. Voss. 2. *Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensis N. C. Siccinius* Gaertn. *G. Siccinius* Lipsiens. *M. Siccinius* Hearnii codd. *L. 2. et C. C. Siccinius* Hav. De utriusque hujus tribuni plebis vero nomine plura superius dicta sunt hoc lib. ad c. 58. § 2. ubi vide.

§ 3 *Numquam ante tam invisus plebi reus ad iudicium vocatus populi est]* *Numquam autem* *Leid. 2. Male.* Certe filius *Ap. Claudius* decemvir, si non magis, minimum æque invisus erat plebi, quam ad iudicium populi vocaretur; infra III. 56. Solent autem voces *ante* et *autē*, sive *autem*, a librariis commutari. Vide ad XXVII. 35. § 7. Præterea *tum invisus plebi reus* *Port. tam inv. plebi reus* Hav. Deique *ad iud. vocatus plebi est* *Harl. 1.* Paullo post *plenus suarum pat. pro plenus suarum, plenus pat.* Flor. et Lipsiens. manifesta scribæ negligentia.

§ 4 *Patres quoque non temere pro ullo aque adnixi sunt, propugnatorem]* Vide mutatam subito orationem, ac velut oblitum dicti superioris ad aliud transisse. Neque enim dicimus ‘annixi sunt propugnatorem objici iratæ plebi.’ Nisi dicas desiderari verbum aliquod, ut ‘ægre ferebant,’ vel ‘indignati sunt,’ aut quid simile. *Glar. Patres tū non temere*, id est, *Patres tamen*, Gaertn. Deinde non

temere pro ullo admissi sunt Voss. 1. in ipso contextu, pro quo deinde in margine emendatum est *non temere pro illo adnixi sunt*. Tò *aque* etiam omittitur in *Leid. 2.* Deinde *admissi sunt* *Port. a m. pr. admissi sunt a m. sec. avulsi sunt* Gaertn. *amissi sunt* Hav. *annisi sunt* Voss. 2. *Harl. 1. fragm. Hav. adnisi sunt* *Leid. 1.* quo quum etiam tendant plerorumque reliquorum codd. lectiones, id in contextum recipiendum putavi. Vide ad c. 50. § 9. *Pro ullo æque annisi sunt, propugnatore senatus majestatisque vindicem suæ* Lipsiens. Sed, trajectis vocabulis et pessime etiam corruptis, *majestatisque suæ vindictæ* Hav.

Ad omnes tribunicios plebciosque obpositum tumultus] *Pal. 3. plebciosque obpositum tumultus*: non satis efficaciter. *Gebh. Appositum* etiam *Leid. 1. et Lipsiens.* quod recte Gebbaro displicuit. ‘Obponere’ enim hic ejusdem est significationis ac sequens ‘objicere,’ de quo vide ad c. 58. § 5. Cum emphasi igitur dicitur de aggere aliisve molibus, quæ exundationibus maris fluminumque prohibendis constructæ sunt. *Cic. de Offic. II. 4.* ‘Adde ductus aquarum, derivationes fluminum, agrorum irrigationes, moles obpositas fluctibus, portus manu factos, quæ unde sine hominum opera habere possemus?’ Hinc metaphorice ‘obponi’ dicuntur ‘tumultibus,’ qui eos repellunt, arcere conantur. *Cic. pro Domo c. 24.* ‘Hinc ego vim, pontifices, hoc scelus, hunc furorem, meo corpore obposito, ab omnium bonorum cervicibus depuli.’ Et eo sensu Cicero sæpissime τὸν ‘obponere’ et ‘objicere’ junxit. Ut *Orat. pro Fonteio c. 1.* ‘Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani ac propugnaculum, istis ipsis nationibus obpositum et objectum:’ in *Pison. c. 33.* ‘Alpium vallum contra adscensum transgressionemque Gal-

lorum, Rhēni fossam, gurgitibus illis redundantem, Germanorum inmanissimis gentibus objicio et obpono.' Orat. pro Mur. c. 40. 'Objicitur enim concionibus seditiosorum, insidiis conjuratorum, telis Catilinæ: ad omne denique periculum atque ad omnem invidiam solus obponitur: ubi etiam eadem, quæ hoc loco, constructio reperitur. 'Adponere' autem et 'obponere' passim in Mss. commutantur. Vide viros doctos ad Nason. Epist. Heroid. vi. 26. Amor. III. 14. 10. Met. II. 276. Met. IV. 600. Fast. IV. 143. 178. et ad Valer. Flacc. Argon. v. 558. Alia exempla collegi olim ad Siliū Ital. XIV. 335. Vide etiam supra ad II. 47. § 6. infra ad v. 34. § 6. ad c. 43. § 2. et alibi.

Objici iratæ plebi] Pall. tres, Campani ed. *iratæ obici plebi*. Gebh. In eundem ordinem digesta vocabula exhibent omnes, quibus utor, codd.; quare illis dicto obediens fui, atque ita edi curavi. *Obici* etiam Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. c. 10. § 9. Vox *plebi* et sequens *Unus* desunt in Gaertn. Paulo ante *nodum dumtaxat* Harl. 1. *mediū dū tanxat* Lipsiens.

§ 5 *Unus e Patribus, ipse Ap. Claudius*] Vocem *ipse* non agnoscit fragm. Hav. Præterea *Unus ex Patribus* Harl. 2.

Illum non minæ plebis, non senatus preces percellere] *Ullum* Leid. 1. solito lapsu scribæ. Vide ad XXV. 11. § 3. *Illum nomine plebis* Lipsiens. Scriptum fuerat olim *nō minæ*, vel *nō minc*: hinc, coalescentibus vocibus et neglecta nota, factum *nomine*, simili fere ratione, qua ex *in ænus* factum esse *manus* supra vidimus cap. præc. § 5. Tum *propellere* Voss. 1. et Leid. 2. Et hunc errorem ex compendio scribendi natum in codd. vett. admodum frequentem esse videbimus ad IX. 10. § 7. 'Percellere' est inducere, permovere. Vide ad III. 30.

§ 5. Mox *numquam*, pro *unquam*, male habet Lipsiens.

Aut supplex prehensaret homines] Volumen vetustum non modo *prehensaret* habet, sed et aliis innumeris locis. Item *prendi*, quod vulgo legitur *prehendi*. De qua re semel admonuisse sufficit. *Rhen. Prehensaret* etiam omnes, quos consului, codd. scripti, præter Port. et Hav. qui *prehensaret* retinent. Vide ad IV. 48. § 11. Mox *τὸ ut deest* in Leid. 2. a m. pr. et Gaertn. *τὸ ex vero* in Harl. 1.

Aliquid leniret atque submitteret] *Leniret aut submitteret* Hearnii Oxon. L. 2. *Tà atque submitteret* non adparent in fragm. Hav. nisi a m. sec.

§ 6 *Appium non minus reum timeret*] *Rerum timeret* Gaertn. Vide ad v. 47. § 10.

§ 7 *Quo semper agere omnia solitus erat*] Vox *semper* exsulat ab Hav. Deinde *solicitus* male habet Gaertn. qui et mox verbis seqq. *adeo*, pro *adeoque*, præfert.

Ut diem ipsi sua voluntate producerent] Pal. 1. ac 3. *sua voluntate prædicerent*, quia mox 'aute tamen, quam prædicta dies veniret;' ut habent omnes Mss. Pall. et edd. antiquiores: quod frustra mutare conatus est prurigne omnia sincera corrumpendi Rhenanus, *quam producta dies veniret*: et sic dicitur 'diem dicere,' ut III. 24. 'Volscio, quod falsus laud dubio testis in Cæsonem extitisset, diem dixerant.' III. 58. habent Pall. tres, *tribunus ei diem prædixit*: ubi tamen Brissonius ex Cicerone ac Tacito maluit *prodixit*. Sic c. 58. omnes libri referunt, *priusquam producta dies adesset*. Gebh. *Producerent* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. fragm. Hav. et priscae edd. omnes: *prodirent* Lipsiens. *prædicerent* Voss. 2. et Port. Atque ita Gron. edidit a. 1645. *preciderent* Gaertn. *prociderent* Hav. unde transpositis literis sit *prodicerent*, quomodo præfert Harl. 1. et J. F. Gro-

nov. 1665. recepit. Vide ad III. 57. § 6. et ad XXXVIII. 52. § 1. *Tota vox perperam omittitur in Leid. 1. Mox trahique deinde, interjecta copula, Harl. 2.*

§ 8 *Ante tamen, quam prædicta dies veniret*] In antiquo codice legitur *prædicta dies*. Tu scribe *producta dies*. Rhen. *Prædicta dies* servant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *prodicit dies* Harl. 1. *prædicta* Flor. et Klockian. Recte Gebhardus ad § præc. Rhenanum *producta dies* reponentem carpit; longe enim aliud notare locutionem ‘producere diem’ patebit ex illis quæ notat Broekhus. ad Propertii Eleg. 1. 3. 39. Rhenanum vero in errore induxisse videtur, quod verbis, quæ paullo ante § proximo præcesserunt, ejus tempore constanter ederetur ‘ut diem ipsi sua voluntate producerent.’ Id autem verbum, quod supra, etiam hic requiri, non male vidit; at ignoravit, utroque loco librariorum peccasse plerosque, et quemadmodum supra *prodicerent*, ita hic *prædicta dies* reponendum esse, quod in ejus codice optime supererat. Et ita jam edidit Gronov. 1665. Auctor vero utriusque lectionis, *prodicerent* et *prædicta dies*, est Jos. Scaliger, qui ita emendandum vidit ad Festum in voce ‘*Prodidisse*.’ ubi ‘*prodita*’ et ‘*prædicta dies*’ idem notare monuit; quod carpens Dacierius utrumque differre inter se credit, et quidem ‘*prodita* diem’ esse productam, prolatam; ‘*prædictam*’ vero prædictam, præannunciatam; quum vel hic aliique loci, a Scalig. laudati, doceant, ‘*prædictam diem*’ esse prolatam, ac ‘*prodicere*’ idem esse ac tempus longius facere, præstituerunt. Appius semel causam dixerat, die nempe dicta, prædicta; sed constantia ejus obstupefacti tribuni diem ei prodixerunt, id est, ipsi diem longiorem præstituerunt, qua in iudicio adesset. Eo sensu etiam ob-

currit infra VI. 20. ‘Ita prædicta die in Petelinum lucum extra portam Flumentanam concilium populi indictum est.’ vide infra ad III. 57. § 6. Idem forte vocabulum restituendum XXV. 13. ‘Alia prædicta dies ad frumentum majore adparatu petendum.’ Dicta Campanis ab Hannibale dies fuerat, qua, contractis vehiculis jumentisque, in castris ad accipiendum frumentum præsto essent. Id quum sequitur ac negligenter fecissent, ac minorem jumentorum vehiculorumque numerum submisissent, alia dies prædicta est, id est, longius tempus præscriptum est, quo majori adparatu peterent frumentum. Olim edebatur *prædicta*, pro quo Sigonius invenit *prodita*, ut nunc circumfertur. Id etiam Tacito restituere viri docti conati sunt Ann. II. 79. ‘Ille eludens respondit, adfuturum, ubi prætor, qui de beneficiis quæreret, reo atque accensatoribus diem prodixisset.’ ibi tamen *prædixisset* servandum puto; et forte etiam apud Cic. Orat. pro Domo c. 17. ‘Quum tam moderata judicia populi sunt a majoribus constituta, primum ut ne pœna capitis enim pecunia jungatur, deinde ne, nisi prædicta die, quis accusetur; ut ter ante magistratus accuset, intermissa die, quam multam irroget aut judicet: quarta sit accusatio trium nundinum prædicta die, qua die iudicium sit futurum.’ ubi nunc utroque loco *prædicta dies* editur.

§ 9 *Cujus collaudationem cum tribuni plebis impeditur conarentur*] Quid hic facit *collaudatio*? Emaenla locum ad fidem exemplaris vetusti, *cujus laudationem*. Sequitur autem mox, ‘Et laudationem tam æquis auribus mortui audivit.’ Rursum v. 50. ‘Matronis,’ inquit, ‘gratiæ actæ, honosque additus, ut eorum, sicut virorum, post mortem solemnibus laudatio esset.’ Hoc vocabulo pro oratione funebri Cicero quoque usus est in Catone majore c.

4. 'Est in manibus,' inquit, 'viri laudatio.' Quintil. III. 7. 'Nam et funebres laudationes,' inquit, 'pendent frequenter ex publico aliquo officio.' *Rhen. Pal. 2. collaudationem.* At *Pal. 1. cujus collaudationem cum tr. pl. impedire conaretur.* Et hæc lectio orta ex eo ordine, quem præferunt *Pal. 3. et Campani Andreæque edd. cujus cum laudationem tribunus plebis imp. conaretur.* Nam 'laudatio' est funebri oratio, in laudes defuncti habita. Ita Livius mox, 'Laudationem tam æquis auribus mortui audivit, quam vivi accusationem audiverat.' Fabius III. 7. 'Nam et funebres laudationes pendent frequenter ex publico aliquo officio.' *Gebh. Cujus collaudationem cum in solis Hav. et Gaertn. obvium fuit: ex edd. autem id prima exhibet Aldina.* Illud *collaudationem* recte inde natum Gebhardus vidit, quod olim inverso ordine scriptum fuerit *cujus cum laudationem*, quemadmodum superest in Flor. Voss. I. Leid. 2. Harl. utroque, Port. fragm. Hav. omnibusque ante Aldum excusis. Ex vocibus autem *cum laudationem* perperam coalescentibus factum *collaudationem*, quemadmodum ex *cum gratulatione*, factum *congratulatione* IV. 24. § 7. ubi ejus erroris plura exempla videri possunt. Et hoc verum esse docet lectio cod. Leid. 1. in quo est *cujus conlaudationem*, ommissa vocula *cum*. Veterem itaque lectionem *cujus quum laudationem* revocavi. *Cujus in laudationem* invenio a m. pr. in Lipsiens. pro quo m. altera emendatur *cujus in laudationem*. Hinc suspicio nasci posset, legendum esse *cujus inde laudationem quum: m* enim et *in*, atque *in* et *in* sive *inde* in Mss. confundi supra vidimus hoc lib. ad c. 45. § 13. Vide etiam ad IV. 52. § 4. Est autem 'laudatio' oratio funebris, laudandi defuncti causa habita. 'Fuebres laudes' vocat Liv. VIII. 40. 'Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, dum familia ad se quæque fa-

mam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt:' ubi vide Sigon. Et ita 'laudare.' Sueton. Cæs. c. 6. 'Anitiam Juliam, uxoremque Corneliam defunctas laudavit e more pro rostris:' in Claud. c. 1. 'Defunctum ita pro concione laudaverit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent.' Etiam 'laudator.' Supra II. 47. 'Funera deinde duo deinceps collegæ fratrisque ducit: idem in utroque laudator:' ubi vide quæ notantur. Præterea *tr. pl. impedire conaretur* Harl. 1. et Lipsiens. *tribunus plebis impedire conaretur* fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn. *conaretur* etiam Voss. 2. et Leid. 1. Male. Nam et *οἱ δῆμαρχοι* in hac re memorantur apud Dionys. Antiq. IX. p. 611. Error profluxit ex breviata scribendi ratione *tr. pl.* quod, utrum *tribunus*, an *tribuni*, reddendum foret, incertos librariorum errorem induxit. Alia exempla infra sæpe occurrunt. Vide ad IV. 1. § 2. ita *cons* reddiderunt quidem per *consules*, quum deberent per *consulcm*, infra X. 10. § 2. ubi plura similia exempla vide.

Plebs fraudari sollemni honore supremum diem tanti viri noluit] *Honore sollemni* Hav. qui etiam legit *suprum diem*, ut dare voluisse videatur *suprum diem*. Sed vulgatum servant reliqui, nisi quod Leid. 1. habeat *subpnum*, id est, *subpreum*, una litera abundante. Lipsiens. alio ordine in *super diem supremum*.

Et laudationem tam æquis auribus mortui audivit, . . . audiverat] *Ut laudationem* Gaertn. Tum *audivit mortui* fragm. Hav. a m. pr. Præterea *audiverat* Leid. 2.

CAP. LXII. § 1 *Tempestas cum grandine ac tonitribus cælo dejecta*] *Cælo directa* Lipsiens. Sed ita addendum foret, quo, sive in quem directa fuisset, ut apud Sil. Ital. IV. 678. 'Ingeniuit Venus, et rapidas direxit in annem Conjugis invicti vires.' Quam-

vis tamen 'dirigere vulnera,' 'ictus,' 'tela,' ac similia apud poëtas obvia sint. Vide quæ notavi ad Sil. Ital. II. 92. Vulgatum itaque, quod in reliquis codd. superest, loco non movendum. Plinius Hist. Nat. IX. 1. 'Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc dejectæ montium jugis procellæ ab imo vertunt maria.' Alibi autem 'dejectus' et 'directus' sive 'derectus' inter se in Mss. commutari monni ad Sil. Ital. IX. 583.

§ 2 *Signo receptui dato adeo tranquillata serenitas reddita*] Pal. 3. *reddita*: at Pal. 2. *tranquillitas serena reddita*. Gebh. *Tranquillitas serena reddita* etiam in Hav. obvium fuit. Utrumque ferri potest. Liv. XXVI. 11. 'Ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur.' Optimis itaque in vulgatum conspirantibus, id etiam servandum reor. Vox autem *adeo* non adparet in Harl. 2. Post. Hav. et Gaertn. Quorum posterior in verbis seqq. *ut veluti*, pro *ut velut*, præfert. Vide ad VI. 1. § 2. *ut v' numine* Klockian. Sed *τὸ ut* deficit in Lipsiens. et edit. Mediol. 1505.

Omnis ira belli ad populationem agri vertitur] O hominem doctum, qui hic, pro *vertit* supposuit *vertitur*! Tu rone *vertit*: de quo genere sermonis supra admonimus. *Rhen.* Bene ad *pop. agri vertit* edidit primum omnium Campanus: ut et habet Pal. 3. nam Pal. 2. *ad pop. agri cvertit*, signo, quod index est aliquid delendum esse, prima litera ultimæ vocis notata. Male vero Andreas *vertitur*: quem hominem indoctum inclamat Rhennus. Gebh. *Ad depopulationem agri* Voss. 2. Sed nihil muto. Supra cap. 23. 'Quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, sed villa incensa fuerit:' cap. 26. 'Fessi tum itinere tum populatione nocturna:' cap. 51. 'Populationes erant, et velut ab arce Janiculi passim in Romanum agrum inpetus dabant:' cap.

43. 'Pleni jam populationum Romanam ipsam se obpugnatos minitabantur.' Infra cap. 64. 'Populationem adeo effuse fecit, ut nihil bello intactum relinqueret.' III. 2. 'Æquos populationibus incursionibusque meliores esse.' c. 3. 'Nihil minus, quam ne victus ac prope in castris obsesus hostis memor populationis esset, timeri poterat.' Mox, 'Non populationem nec prædonum parvas manus, sed exercitus et legiones adesse hostium clamabant:' et iterum, 'Furiam ei populationem fecit.' X. 27. 'Hujus populationis fama Etruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos movit.' XXXI. 30. 'Deploraverunt vastationem populationemque miserabilem agrorum:' et eodem cap. 'Ut priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis bellum nefarium gesserit.' Solent autem alibi hæ voces commutari. Vide ad I. VII. cap. ult. § 8. XXXVII. 27. § 9. et ad Epit. Liv. lib. XLVI. ubi vide. *Præterea evertitur* Hav. *vertitur* Voss. 2. Gaertn. et Harl. 2. Sed recte *vertit* legendum esse viri docti docuerunt. Et ita sæpissime Livium locutum esse, supra monitum est a Gebhardo ad II. 7. § 8. et ab eodem ac Rhenano ad II. 27. § 9. Exemplis autem, quæ in medium adtulerunt, sequentia addi possunt. v. 49. 'Jam verterat Fortuna, jam Deorum opes humanaque consilia rem Romanam adjuvabant.' VII. 38. 'Neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.' VIII. 30. 'Cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras imperatorum vertit.' IX. 38. 'Adversa tamen rei fama in Romanos vertit.' X. 27. 'Illac fuga, inquit, et cædes vertit, qua sacram Dianæ feram jacentem videtis.' XXVI. 6. 'Ea ludificatio veri et ipsa in verum vertit.' cap. 40. 'Hæc ejus gloria, quia jam imperatoris quoque famæ obficiebat, postremo in invidiam vertit.' XXVII. 23.

'In capita consulum, republica incolumi, exitiabilis prodigiorum eventus vertit.' xxviii. 25. 'Veram justamque mox in se versuram potestatem horrebant.' xxxii. 12. 'Verterat periculum in Romanos.' xxxvii. 12. 'Quod fraude capti, quod a cive potissimum suo forent, in iram luctus vertit.' cap. 27. 'Cum omnis generis præda revertentes, postquam videre ex alto classem, in fugam verterunt.' xxxix. 48. 'Hæc, quæ augendæ amplitudinis ejus causa facta erant, extemplo in invidiam, mox etiam in perniciem adolescenti verterunt.' xlii. 20. 'Aruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium, et interitum perduellium portendi, responderunt.' xlv. 10. 'Quæ omnia, si tamen populo forent, in capita noxiorum versura:' et cap. 25. 'Hæc Rhodum nunciata, quæ per se tristia fuissent, quia majoris mali levatus erat timor, quum bellum tumissent, in gaudium renunciata verterunt.' Et forte id restituendum Nostro xxii. 1. 'Inde minoribus etiam dictu prodigiis fides habita: capras lanatas quibusdam factas, et gallinam in marem, gallum in feminam vertisse: ubi nunc legitur in feminam sese vertisse. Aliis etiam verbis, quæ proprie sunt activa, οὐδέτερος Livium usum fuisse, supra vidimus ad i. 17. § 6.

§ 3 *Et ibi, quia hostis mænibus se tenebat, vastati agri sunt*] Pal. 1. *vastatis agris, incendiis deinde.* Gebh. Vocula *ibi* non adparet in contextu Port. sed in margine adscripta exstat. Tum *quia mænibus hostis* idem Port. et Harl. 2. *quia hostes mænibus se tenebant* Hav. Vide ad v. 50. § 2. Denique *vasti agri sunt* Leid. 1. et Harl. 2. sollemni errore librariorum, qui sæpe vocabula 'vastus' et 'vastatus' commutarunt. Vide ad xxiii. 30. § 7. *vastatis agris, incendiis deinde* in Voss. 2. invenio. Verum quia τὸ *sunt* unica litera ἡ ταχυγράφους in

Mss. exarari solet, ex *vastati agris* coalescentibus litteris primo factum est *vastati agris*: inde vero *vastatis agris*. Vide ad xlv. 17. § 6. Reliquorum igitur nihil mutantium consensum præfero.

§ 4 *Sed etiam vicorum, quibus frequenter habitabatur, Subini exciti*] Plutarchus in Romulo p. 48. Οἱ δὲ Σαβῖνοι πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικοί, κάμας δὲ ἔφκουν ἀπειχίστους, ὡς προσήκον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκους οὖσι. *Duk. Sed vicorum etiam* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *quibus frequentabatur* Gaertn. in *quibus frequenter habitabant* Port. a m. pr. pro quo *habitabatur* manus sec. emendavit: in *quibus frequenter habitabatur* etiam est in Harl. 2. Verum illud in natum est ex ultima litera vocis præced. Vide ad xxxvii. 11. § 4. Infra ix. 28. 'Omnia ædificia (et frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris incendit.' 'Quibus habitabatur' eadem forma dicitur, qua 'turbatur agris' apud Virg. Ecl. i. 12. Ad hæc vox *Subini* exsulat a Leid. 2. Denique *excitati*, pro *exciti*, habent Flor. Port. et fragm. Hav. Quod erroris genus in Mss. codd. frequens esse, videbimus ad xxviii. 24. § 4. *exerciti* est in Lipsiensi. De hoc etiam errore agam ad x. 33. § 1.

Ancipiti prælio digressi postero die retulerunt castra in tutiora loca] *Cum ancipiti prælio digressi* Leid. 2. Tum in *tutiora loci* Harl. 1. quod dictum esse posset, quemadmodum 'ultima orientis' et similia multa, de quibus vide ad xxxvii. 58. § 8. Sed reliquorum codicum scripturam sequi præstat.

§ 5 *Cum pro victo relinqueret hostem*] Corrige *cur pro victo*. Rhen. Pal. 2. *cur pro victis*. Gebh. *Cum*, quod recte Rhenano displicuit, tantum inveni in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Reliqui habebant *cur*. Deinque *pro victis* Hav. qui mox non agnoscit vocem *hostem*. Eadem vox

etiam deficit in Lipsiens. *relinquerent* præfert Harl. 2.

Integro inde decedens bello] Tò inde exsulat ab Hav. pro quo *deinde* est in Leid. 2. et fragm. Hav. *integrorum decedens bello* errans dedit librarius Lipsiens.

CAP. LXIII. § 1 *T. Numitius Priscus, A. Virginus consules facti*] *Numicius*, ut *Minucius*, videtur e litera esse scribendum: nam Græci Νομικιος. Σίγον. Ita [*T. Numitius*] scribunt hoc nomen Pall. duo, editionesque antt. nisi quod Pal. 3. variet in *Minutius*. Alias Pall. tres hoc ordine, *domi, consules T. Numitius Priscus, A. Verginius facti*. Gebh. *T. Muncius* Voss. 1. Leid. 2. et Port. *Titus Muncius* Lipsiens. *T. Monitius* Gaertn. *T. Minutius* Hav. et Harl. 2. literis transpositis, quemadmodum etiam apud Diod. Sicul. Bibl. xi. p. 278. peccari, observat Pighius in Annal. ad A. U. C. cclxxxiv. p. 117. Vide etiam Langium, Fabricium, et Gruterum ad Cic. de Offic. iii. 30. et infra hoc cap. § 5. Contrario errore *Numitius*, pro *Minutius*, vel *Minucius*, supra notavimus ex Mss. hoc libro c. 21. § 1. Τῆτος Νομικιος Πρόσκος vocatur apud Dion. Halic. ix. p. 611. Perperam igitur *T. Numitius* Leid. 1. et fragm. Hav. Secundi consulis prænomen *A.* male omittitur in Gaertn. Port. et fragm. Hav. Ipse *Verginius* vocatur in Voss. utroque, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad c. 17. § 1. Alind autem egisse debuit Doujatius, quum fastos Romanos consulens *A. Virginium* 'Prisci,' et *T. Numicium* 'Montani' cognomina habuisse inde notaret. Prior enim in illis 'Montanus,' 'Cælimontanus,' vel 'Nomentanus,' alter 'Priscus' cognominatur. Ceterum vox *consules* abest a Leid. 1. Eandem trajiciunt Leid. 2. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quemadmodum de tribus Pall. Gebhardus testatur. Præterea verbis præcedentibus *Inter bel-*

la, omissa media voce *hæc*, est in Harl. 1. qui etiam exhibet *mane ante*, pro *manente*.

§ 2 *Non ultra videbatur latuna plebes dilationem agrariae legis*] Ita primus edidit Gronovius 1665. pro *latuna plebs*; eamque lectionem in Pall. 1. ac 3. exstare auctor est Gebhardus supra ad c. 55. § 2. Eadem etiam superest in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Harl. utroque, et Port. Certe *plebs* tantum notatur in Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad 1. 20. § 6. Præterea *dil. legis agr.* Hav. *dil. agr. legi* Lipsiens.

Ultimaque ris parabatur, quum Volscos adesse] *Ultima ris* Leid. 1. et Hav. *ultima quaque ris* Harl. 2. *ultimuque parabatur* Gaertn. Hinc *tum Volscos adesse* Lipsiens. et Leid. 2. De quo errore vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Mox *fugaque agrestium*, pro *f. agrestium*, Voss. 1. Quod ex Virg. Georg. 1. 10. profert etiam Vossius Gramm. iv. 14. Hæc tamen et similia pœtis, quibus metri causa major licentia conceditur, relinquenda censeo. Certe reliqui in vulgatum conspirant. Similiter peccarunt librarii hoc lib. c. 50. § 4. et iii. 38. § 4.

Maturam jam seditionem ac prope erumpentem repressit] Cicero Orat. Cat. 1. c. 13. 'Nescio, quo pacto omnium scelerum, ac veteris furoris et audaciæ tuæ maturitas in nostri consulatus tempus erupit.' *Duk. Maturam cam sed.* Voss. 2. Alibi eadem varietas in Mss. obvia est. Vide ad v. 34. § 2. Deinde voculam *ac* omisit Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus. Testatur etiam Hearne, eandem exsulasse ab Oxon. L. 1. N. et C. Contra vero constanter superest in reliquis omnibus edd. et codd. scriptis, quos adhibui; quare etiam revocandam censui. Tandem *oppressit* edd. vett. pro quo Aldus primus *repressit* subposuit. Ejus lectionem

firmant codd. mei scripti.

§ 3 *Consules coacti extemplo ab senatu ad bellum; educta ex Urbe juventute*] Doujatius interpungendum censet, *consules coacti extemplo ab senatu, ad bellum educta, &c.* intelligendumque esse, non a senatu coactos ad bellum, (quod ex priori interpunctio- ne sequebatur, nullo, ut ait, satis idoneo sensu,) sed hortante senatu eduxisse necessario iuventutem ad bellum. Servata tamen vulgata distinctione commodum satis sensum invenio: consules nempe, qui forte moras neclere volebant, interposito senatusconsulto, extemplo ad bellum proficisci coactos esse. *A senatu est in Gaertn. et Hav. Mox ceteram tranq. pl. sec. Harl. 2. fecere Port.*

§ 4 *Et hostes quidem nihil aliud, quam perfusis vano timore Romanis*] Abest a Pal. 1. τὸ aliud. Gebh. Omissio τοῦ aliud, quod sensus requirit, et in omnibus nostris superest, negligentiae librarii adscribi debet. De locutione 'nihil aliud quam' vide ad xxxi. 24. § 3. Ceterum pro *perfusis*, erasa priori lectione, a m. emendatrice scriptum est in Port. *perculsis*. Sed vulgatum praestat. Liv. i. 16. 'Quum perfusus horrore venerabundusque adstissem.' x. 38. 'Erat quum alius adparatus sacri, qui perfundere religione animum posset.' xxvi. 50. 'Adolescens simul pudore et gaudio perfusus.' xxx. 16. 'Non brevi solum, sed prope vano gaudio, ab satis prospera in praesens obpugnatione classis perfusi.' Ita 'voluptate,' 'jucunditate,' 'suavitate perfundere' apud Cic. frequenter occurrit.

§ 5 *Numicius Antium adversus Volscos, Virginiius contra Aequos profectus*] *Numitius* Leid. 1. et fragm. *Hav. nuntius* Leid. 2. *Municius* Port. *Munitius* Hav. *Minutius* Harl. 2. Tm autem, pro *Antium*, Leid. 2. *Aritium* Port. Hinc in *Volscos* idem Port. Denique *Verginius* Voss. ambo, Leid.

ambo, et fragm. Hav. Similes in utriusque consulis nominibus variationes ex codd. supra notantur in principio hujus cap.

Virtus militum rem, prolapsam negligentia consulis, restituit] *Virtus mil. prope rem prol.* Hav. Sed illud *prope* ex proximis verbis hoc loco male repetitur. Tum *negligentia* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 11. § 4.

§ 6 *Melius in Volscis imperatum est*] Pal. 2. in *Volscos*. Gebh. Ita et Hav. scribarum sine dubio aberratione. *Volscis*, ommissa praepositione, Gaertn. Mox *et in urb. A.* pro *fugaque in urb. A.* antiquiores, quas vidi, edd. Alterum ab Aldo repositum est, cum quo faciunt omnes codd. nostri, nisi quod *fugatque* librarii lapsu sit in Leid. 2.

Ut tum res erant, opulentissimam acti, quam consul obpugnare non ausus] *Ut tum res erat* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *ut tamen res erat, opul.* Lipsiens. a m. pr. *ut tamen res erat opulentissima* a m. sec. Non bene. Optimi codd. recte servant *res erant*. Vide ad c. 50. § 2. *tum* autem et *tamen* infinitis locis commutantur. Vide ad xxii. 17. § 5. Tm *opul. antiquum consul* Harl. 1. manifesta aberratione librarii, pro quo corruptius *opul. antiquamque urbem consul* scriptum est in Voss. 2. Denique *non opp. ausus* Harl. 2.

Caenonem, aliud oppidum, nequaquam tam opulentum] Dionysius ix. p. 612. non ponit nomen, sed oppidulum maritimum vocat. Vet. lib. *Cerionem*. Sigon. *Cerionem* etiam Hav. *Caenonem* Flor. Verum quum alii omnes libri vulgatam scripturam firment, alterum natum esse existimari debet ex errore scribarum, qui ob similitudinem ductuum literarum *ri* et *n* ita facile peccare potuerunt. Vide ad iii. 30. § 3. Tm *quamquam*, pro *nequaquam*, fragm. Hav. a m. pr. Deinde *tum opulentum* Gaertn.

§ 7 *Romanos exercitus tenent*] *Tene-*

rent Hav. Sed ita scribendum foret *quum tenerent*. Vide ad l. 40. § 7. Credidit librarius, scriptum fuisse *ten'ent*. Cujusmodi errores alios vide ad xxxix. 52. § 6.

Sabini usque ad portas Urbis populantes incessere] Vox *populantes* non adparere in Oxon. L. 2. auctor est Hearne. Sed, ut hic 'populantes incedere,' ita 'populantem ire' Livius dixit xxxiv. 48. 'Scipionem alii conjuncto exercitu cum collega per Boiorum Ligurumque agros populantem isse, quoad progredi silvæ paludesque passæ sint, scribunt.' Unde simul refelli potest Donjatius, qui *incessere* accipi volebat tertiam personam præteriti indicativi τοῦ 'incedere,' sed infinitivum potius verbi 'incesso,' quod aliquando neutrum esse, et idem significare existinat, quod 'ingruere,' sive 'inruere.'

A duobus exercitibus] Pall. *ab duobus*. Gebh. *Ab duobus* etiam Flor. Leid. 1. Harl. 1. Hav. fragm. Hav. et Lipsiens. a m. sec.

CAP. LXIV. § 1 *Pacis aliquid fuit, sed, ut semper alias, sollicitæ certamine Patrum et plebis*] Repetunt omnes codd. nostri *soll. pacis cert. Patr. et pl. Gebh. Sed et semper al' solitæ fuit pacis* Gaertn. *sed, ut semper alias, sollicitæ pacis* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Hav. fragm. Hav. et omnes antiquiores typis excusi. Aldus demum, qui priorum editionum lectioni in contextu adhæsit, in erratis vocem *pacis* posteriori loco omittebam monuit, quod Colonienses 1525. Frobenius 1531. et mox reliqui recentiores editores secuti sunt. Mihi tamen præstare visum fuisset, priorem lectionem, tot codicum auctoritate firmatam, revocari, nisi auctor adhuc Gaertn. lectio suspicionem injecisset, non modo *fuit*, sed et vocem *pacis* esse a mala scribarum manu. Eam utramque ignorat Lipsiens. qui et alia insuper voce, sed perperam, ejecta præfert

sed, ut alias, sollicitæ cert. Patr. et pl. Deinde cert. Patr. ac pl. Voss. 1. et Leid. 2.

Irata plebs interesse consularibus comitiis noluit] *Interesse irata plebs*, alio vocabulorum ordine, Leid. 2. Tum *com. cons.* Lipsiens. Denique *velut, pro noluit*, Gaertn.

§ 2 *Consules creati T. Quintius et Q. Servilius*] Antiqua lectio *T. P. Quintius*. Sic paulo sup. c. 61. scriptum fuit 'L. P. Valerio, T. Emilio consilibus:' ubi vulgo tantum legitur *L. Valerio*. Rhen. Legendum *T. Quintius iterum*, ut sequentes ejus viri consulatus ostendunt, præsertim quartus A. U. C. cccix. ubi Livius III. 66. numerum non omisit. Ceterum hic Servilius tertio post hunc anno rursus fit consul, ac a Dionysio Antiq. IX. p. 613. *Priscus* dicitur. Glar. Pall. tres *T. Publius Quintius*, ut supra 'L. P. Valerius,' quemadmodum Rhenani codex: utrumque nomen exscriptor apposuit, quia, quod verum esset, discernere nequii. Andreas edidit *P. Quintius*. Alteri consuli facit prænomen *Cn.* pro *Quinto*, Pal. 2. Gebh. *T. Quintius* et *Q. Servilius* vulgati: nos copulam ex auctoritate Ms. Flor. S. Marci induximus. Adde III. 22. *Jac. Gron. Consules citati* Hav. Tum *T. P. Quintus, Q. Servilius* Voss. 1. *T. P. Quintiusque Servilius* Flor. et Voss. 2. *T. P. Quintius, Q. Servilius* Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. b. *P. Quintius, Q. Servilius* Lipsiens. *Titus Publius Quintius Servilius* Gaertn. *T. Publius Quintius et C. Servilius* Hav. Tà *T. Quintius* et decrant in Harl. 2. spatio tamen vacuo relicto. Prior consul *P. Quintius* vocatur in Oxon. B. C. L. 2. posterior *C. Servilius* in Oxon. B. ut auctor est Hearne. Hinc patet, priorem consulem a quibusdam *Titii*, ab aliis *Publii* prænomine adpellatum esse; et, ut Gebhardus observat, ex utriusque prænominis conjunctione, quod

librarii verum discernere non possent, natam esse lectionem, quæ in plerisque Mss. obcurrit. Id autem librariis familiare fuisse, infra pluribus exemplis probabitur ad III. 44. § 4. In ejus prænomine peccatur etiam, sed alio modo, III. 1. § 4. Patet etiam, copulam inter duorum consulum nomina recte a Jac. Gronovio expunctam fuisse. Vide ad XVII. § 1. Ceterum, male Glar. iterati consulatus notam priori Quinctio addendam censuisse, evincunt, quæ notata sunt ad II. 16. § 7.

Similem annum priori consules habent] Aut hic, aut præcedenti membro adscripticium τὸ consules. Videtur ab Livio fuisse, *Patrum creati T. Quinctius et Q. Servilius, similem annum priori, consules habent, seditiosa initia, bello deinde externo tranquillum* (nempe annum). *Initia* intelligis ejus, vel anni. Sic elegantissime omnia intertextata. Nisi malis, *similem annum prioribus consulibus habent*. J. F. Gron. Nihil his verbis mutant codd. scripti, nisi quod *habebant* præferat unus Hav. Si quid tamen mutandum, vel, probata posteriori Gronovii conjectura, rescribam, *cons. . . similem annum prioribus consulibus habent*, vel, voce *consules* posteriori loco inducta, *consules creati T. Quinctius Q. Servilius similem annum priori habent*. Puto tamen, vulgatum commode servari posse. Sæpius Gronovius orationem Livianam ex sententia ejus minus cohærentem connectere tentavit; verum, quid ea de re sentiendum sit, vide ad III. 22. § 3.

§ 3 *Quum cadentes et incendium circum Aulienem flumen fecissent*] Vet. lib. *incendia*. Sigon. Voculam *quum* omittit Harl. 1. Tum *cadem* habet Hearnii Oxon. N. ac, pro *et*, Voss. 2. contra morem Livii. Vide ad X. 36. § 17. Denique *incendia* præferunt, quibuscumque usus sum, codd. Idem etiam dicendum videtur de Oxoniensibus Hearnii, qui, *incendium* in ed. Roma-

na principe exstitisse memorans, codicum illorum nullam mentionem incediendo eos in editam lectionem *incendia* conspirasse innuit. Cic. Orat. Catil. II. 5. 'Nihil cogitant, nisi cædes, nisi incendia, nisi rapinas.' Ceterum *Crustumios*, pro *Crustuminos*, Harl. 2. et Gaertn. Vide ad I. 9. § 8.

A porta prope Collina mænibusque puls] *Ab porta prope Colina* Hav. Tum *mænibus puls]* idem Hav. cum Port. Mox *ing. tum pr.* pro *ing. tamen pr.* idem adhuc Hav. sollempni scribarum aberratione, cui epitome scribendi ansam dedit. Vide ad XVII. § 5. Ex eo errore locus deinde ulterius corruptus est in Gaertn. qui dedit *ingentes cum prædas*. Tum antem et cum sæpissime in scriptis commutantur. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa finem. Insuper *pecudumque* primæ edd. usque ad Aldum, cujus opera *pecorumque* vulgatum est. Ei vero consentiunt omnes codd. scripti. Alibi hæ voces confunduntur in membranarum vetustis. Vide ad Liv. XXXVII. 39. § 4.

§ 4 *Quos Servilius consul infesto exercitu insecutus]* Prima vox abest in contextu Port. Sed adscripta exstat in margine. *Quas Servilius* habet Leid. 1. quasi ad *prædas* referendum foret. Mox idem præfert *relinquerent pro relinqueret*.

§ 5 *Et in Volscis respublica egregie gesta]* *Lego res egregie gesta*, ex vet. lib. De quo dicendi genere dicam infra. Sic etiam III. 3. 'Ab altero consule res gesta egregie est.' Sigon. Flor. Voss. uterque, Helm. Rott. ne de vet. editis dicam, *respublica*. Et verius. Vide ad VIII. 31. J. F. Gron. *Res erat egregie gesta* Gaertn. Præter hunc cod. reliqui omnes, quos consului, constanter habent *respublica egregie gesta*, quod hic et alibi recte Gronovius contra Sigonium vindicavit. Sæpissime enim Livio aliisque scriptoribus belli duces non tantum 'rem,'

sed etiam 'republicam gerere' dicuntur. Infra VII. 3. 'Perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit: ' ubi Sigonius iterum *rei gerendæ* legendum contendit, et, quod se hoc loco facturum promiserat, eam scripturam adstruere conatus est. XXVII. 40. ' Simul quum illa angeret cura, quos tam propitios Urbi atque imperio fore Deos, ut eodem tempore utrobique respublica prospere gereretur.' XXXI. 48. ' Diis quoque immortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere respublica a L. Furio prætoris gesta esset.' XXXVII. 58. ' Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quod L. Æmilius Paullus in Hispania prospere reipublicam gessisset: ' ubi Sigonius iterum antiquum obtinet, propterea deo recte a Gronovio reprehensus. XXXVIII. 51. ' Hisque gratias agam, quod mihi, et hoc ipso die, et sæpe alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem facultatemque dederunt.' XXXIX. 4. ' Petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob reipublicam bene ac feliciter gestam, et Diis immortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' XL. 36. ' Et supplicationes decretæ, quod is prospere reipublicam gessisset.' c. 40. ' Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit, gratulatusque est, quod reipublicam egregie gessisset.' XLV. 39. ' Ut adpareat, Diis grates agentem imperatorem ob reipublicam bene gestam redire: ' et mox, ' Nec magis me ejus, quam cicatricum harum, pudet pœnitetque, quando nunquam mihi impedimento ad reipublicam bene gerendam domi militiæque fuit.' Vide etiam quæ notantur ad XXI. 25. § 6. et Gronov. ad XXX. 2. § 7. et Jac. Gronov. ad

Cic. Orat. de Provinc. Consul. c. 6. Pari sensu 'administrare reipublicam' Livius usurpavit. De qua locutione vide Gronovium ad VI. 6. § 2. Ceterum *Quia in Volscis* Lipsiens.

Tum ducis, tum militum opera] *Cum ducis* Leid. 1. Harl. uterque, et Gaertn. Vide ad VI. 23. § 3. *ducum* Hav. Sed unus indicatur Quinctius, qui in Volscis bellum gessit, ut præter Livium etiam testatur Dionys. Antiq. IX. p. 613. Mox *cum militum opera* Lipsiens. *tum militum opere* Port. a m. pr.

Primum æquo campo signis conlatis pugnatum, ingenti cæde utrinque, plurimo sanguine] Videntur insiticia *ingenti cæde*. Statim quoque, malim *damno sentiendo*. Et sic Voss. uterque, et Rott. J. F. Gron. Singulis adest sua Venus, nec putem quidquam supervacuum. Tò *cæde* enim exprimit occisos, τò *sanguine* vulneratos tantum. VII. 8. ' Multi utrinque cadunt, plures vulnera accipiunt.' XXXIX. 4. ' Pluribus ea die vulneratis, quam interfectis.' XLIV. 42. ' Ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures sunt.' IV. 28. ' Multa utrinque vulnera, multa passim cædes est.' Jac. Gron. Verum est, τò ' sanguis ' interdum idem notare ac vox ' cædes.' Infra v. 21. ' Multa jam edita cæde, senescit pugna; et dictator præcones edicere jubet, ut ab inermi abstinenceatur. Is finis sanguinis fuit.' XXXV. 51. ' Nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios aut sanguinem usquam factum audissent, repente Menippus, palatos passim adgressus, eos cecidit.' Ovid. Epist. Her. XIV. 81. ' Fert male cognatæ jacturam mortis in uno, Et queritur, facti sanguinis esse parum.' Justin. I. 7. ' Cædes Candaui nuptiarum præmium fuit, et uxor, mariti sanguine dotata, regnum viri et se pariter adultero tradidit.' Id J. F. Gronov. permovisse videtur, ut *ingenti*

cæde insititium crederet. Quum tamen omnes codd. eas voces constanter servant, potius est, ut cum Jac. Gronovio *ingenti cæde* de occisis, et *plurimo sanguine* de vulneratis accipiamus. Et ita fere junguntur hæc eadem vocabula IX. 13. ‘Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. Ibi plus, quam in acie, sanguinis et cædis factum.’ XXVII. 49. ‘Victores sanguinis cædisque ceperat satias.’ Ceterum *Primumque est æquo campo* habet Gaertn. Tum *signis collatis ingenti cæde pugnatum utrimque plurimo sanguine* fragm. Hav. *signis collatis pugnatum et ingenti cæde* Harl. 2. et Port. *ingenti cæde utrimque et plurimo sanguine* Voss. 2. *utrimque plurimo sanguine effuso* Port. sed in margine.

§ 6 *Et Romani, quia paucitas damno sentiendo propior erat*] Vocula et non exstat in Gaertn. Tum *damna sentiendo* ediderat Dan. Heinsius apud Elzevirios, adversus quem vulgatum revocat J. F. Gronov. ad verba præced. Et recte. Consentiant enim omnes codd. et reliqui typis excusi libri. *Proprior* habent Voss. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. passim obvia librorum aberratione. Vide ad IV. 17. § 5. Denique vocabula, *propior erat, gradum retulissent; nisi salubri mendacio* negligentia scribæ non adparent in Harl. 1.

Fugere hostes ab cornu ultero clamitans] *Fugere a cornu altero hostes* Voss. 1. *fugere cornu altero hostes* Leid. 2. *a cornu altero* etiam Gaertn. et editi ante Aldum, qui ab *cornu* primus vulgavit. Et eam lectionem firmant reliquæ membranæ.

Inpetu facto, dum se putant vinci, vicere] Non intellexit Livii sensum, qui hunc locum adulteravit. Nam dicit auctor, salubri mendacio de fuga hostium concitatum aciem fuisse, cessuram alioqui. Itaque quum putarent se vincere, qui tamen succumbebant, animo resumpto vicere.

Vide quid potuerit opinio dumtaxat victoria. Germana lectio sic habet, *dum se putant vincere, vicere*. Rhen. Egregium et Livio dignum acumen hic Rhenanus restituit. Sed miror, pertinaciter adhærescere omnibus codd. qua scriptis, qua cisis, *dum se putant vinci, vicere*. Gebh. Quod de codd. cisis Gebhardus dicit, intelligendum de antiquioribus: *vincere* enim jam ante Rhenanum Frobenius 1531. recepit, quod ex eo tempore constanter obtinuit. Ceterum etiam plerique codd. scriptorum, quibus utor, *vinci* retinent, ex quorum turba *vincere* tantum obvium fuit in optimis Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Sed *dum se putant vinci, vincere* est in Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Similis locus est Flori IV. 2. § 84. ‘Simul et suorum erexit animos, et hostes percussit. Nam hi, dum se putant vincere, fortius sequi; Pompeiani, dum fugere credunt suos, fugere cœperunt.’

§ 7 *Consul, metuens ne nimis instando renovaret certamen*] *Eos metuens* Harl. 1. Scriptum per epitomen fuerat *Cos. metuens*. similitudo autem ductum in literis *c* et *e* deinde hunc errorem peperit. Alia exempla, ubi hæc literæ commutantur in Mss. vide ad XXXIX. 35. § 8. Deinde *minus instando* Leid. 2. Sed et ita sæpe scribæ peccarunt. Vide ad XXXVI. 9. § 7.

§ 8 *Velut tacitis induciis utrimque quiete sumta*] *Veluti* habent Hav. et Lipsiens. Vide ad VI. 1. § 2. Deinde *tacitis judiciis* Harl. 2. Male. Supra c. 18. ‘Tacitæ induciæ quietum annum tenere.’ Alibi etiam hæc voces commutari solent in Mss. Vide ad IV. 43. § 9. *Insuper uterque, pro utrimque, perperam* Voss. 2.

Ingens vis hominum ex omnibus Volscis Æquisque populis] *Vox populis* abest a vet. lib. Neque necessaria est. *Sigon*. Non adparent etiam eadem vox in Lipsiens. Hav. et contextu Port. sed ad marginem ejus a m. sec. adscripta est. Ut autem non neces-

saria dici posset, delenda etiam foret vox *omnibus*. Præstat igitur lectio aliorum codd. vulgatum servantium. Vide quæ notat Gronov. ad Liv. v. 34. § 5. ubi etiam receptam scripturam contra Sigonium defendit. Ceterum *ex hominibus Volscis* fragm. Hav. Sed solent sæpissime hæc vocabula negligentia librorum commisceri. Vide ad III. 54. § 6. Quod hic tanto facilius fuit, quoniam memoriæ scribæ adhuc observabatur vox, quæ præcessit, *hominum*. Denique *ex omnibus Æquis Volscisque populis* Leid. 2.

[*Si senserint, Romanos nocte abituros*] *Ubi senserint* Gaertn. Deinde *habituros* Leid. 1. perperam addita adspiratione. Alia exempla notantur XXII. 59. § 19.

§ 9 *Quem terror subitus exciverat*] *Extiterat* Port. a m. pr. pro quo a m. sec. emendatum est *exciverat*, sed postea adhuc recentiori manu margini adscriptum fuit *excitaverat*, quam lectionem obferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Reliqui, et inter eos optimi, vulgatum servant. *Quem* autem vel referendum ad vocem 'Quinctius,' vel potius ad vocem 'tumultu;' et ita 'excire tumultum' erit excitare. Infra III. 50. 'Virginii majorem, quam reliquerat in urbe, motum excivit:' ubi vide. Et ita 'concire tumultum' est concitare. Vide ad XLI. 8. § 4. Solent autem 'excire' et 'excitare' in Mss. confundi. Vide ad XXVIII. 24. § 4. In verbis præcedd. *Quintus*, pro *Quintius*, legit fragm. Hav. Vide ad III. 1. § 1.

[*Quum manere in tentoriis*] Vocem *manere* non agnoscit Harl. 2. et Port. Adparcet tamen a m. sec. in posterioris margine.

§ 10 *Cornicines tibicinesque*] Scribendum *tubicinesque*. Rhen. *Tubicinesque* solus Pal. 2. nam reliqui duo, Pall. 1. ac 3. editionesque Andreæ ac Campani *tibicinesque*. Gebhardus.

Tibicinesque habent etiam Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Portug. et fragm. Hav. Reliqui præferunt *tubicinesque*: et recte. Vide quæ notantur ad lib. 1. cap. 43. § 7. ubi vulgo similiter in Mss. et editis ante Sigonium peccabatur. Paulo ante in *st. adducit*, pro in *st. educit*, fragm. Hav. a m. pr. Verum *educit* rectum est, nempe ex castris. Ita 'educere in aciem,' de quo vide ad III. 62. § 4.

[*In equos inpositos*] Vet. lib. in *equis*. Sic I. 18. dictum est 'dextra in capite imposita.' *Sigon*. Ita et plures ex meis. Verum in *equos inpositos* est in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quod Hearne etiam anchor est, se in Oxon. N. invenisse. Veriorem autem hanc lectionem esse, pluribus docui ad I. 18. § 8. Ita XLI. 4. 'Confestim et, quos binos onerata in jumenta inposuerant, secuti, et consul cum toto agmine:' et eodem cap. 'Rex tamen Istrorum temulentus ex convivio raptim a suis in equum inpositus, fugit.'

§ 11 *Omnia in castris fuere*] Alio ordine *omnia fuere in castris* Hav.

[*Volscos species armatorum peditum*] *Et Volscos* Harl. 2. et fragm. Hav. Vox autem *peditum* exsulat a Leid. 2. Mox *quos et plures esse Rom.* altera copula male omissa, fragm. Hav. *quos et plures esse, et Rom. put. esse*, addita ultima voce, Harl. 2.

[*Fremitus hinnitusque equorum*] Pal. 3. *innitusque*. Campanus, quod putaret, equos hymnorum quoque aliquid notitiæ habere, edidit *hinnitusque equorum*. Gebh. *Innitusque* etiam Leid. 1. in quo codice partim adspiratio necessaria omitti solet, unde in eo passim *aut*, pro *haul*, exaratum exstat; partim, ubi abesse debebat, additur: unde hoc cap. § 8. *habituros* legitur pro *abituos*. *Initusque* est in Port. et corruptius *iritusque* in Harl. 2. corruptissime *Hernicusque* in Lipsiens. Præterea et *fremitus* Gaertn. Quod non displiceret,

si plures accederent codd. Sed *strepitus*, pro *fremitus*, multæ ex antiquioribus edd. Verum recte jam *fremitus* exhibent Mediolanensis 1495. et Veneta 1498. quod est in omnibus scriptis. Ita Ovid. 'fremere' de equis usurpavit Met. III. 704. 'Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro Signa dedit tubicen, pugnaeque adsumit amorem.' Frontin. Strat. II. 5. ex. 31. 'Ita ut in prima parte leves Hispanos, aptissimos ad furta bellorum, ponerent, paullo interius scutatos, in remotissimo equites, ne fremitu equorum cogitata proderentur.' Horat. Od. IV. 14. 22. 'inpiger hostium Vexare turmas, et fremen-tem Mittere equum medios per ignes.' Epod. IX. 17. 'Ad hoc frementes verterent bis mille equos Galli, canentes Cæsarem.' Alibi tamen 'fremitus hominum' et 'hinnitus equorum' distinguuntur: ut apud Curtium IV. 12. 'Nihil aliud, quam fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse nunciat.' c. 13. 'Fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor sollicitam expectatione mentem turbaverant.' 'Fremitus' autem et 'strepitus' in Mss. vet. commutari solent. Vide ad XXXI. 24. § 7.

[*Qui et insueto sedente equite*] *Qui et insuetos sedente* Harl. 1. litera sibilante ex initio vocis seq. etiam repetita in fine præcedentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *qui in insueto* Port. *qui insueto* Harl. 2. cum priscis excusis, ommissa copula, quam primus addidit Aldus. Et ei concinunt reliqui manu exarati. Sæpius particulam hanc, ubi bis posita erat, priori loco expunxerunt librarii. Vide ad c. 44. § 3. Tum *sedentem* male Lipsiens.

[*Et insuper aures agitante sonitu sæviebant*] Pall. 1. ac 3. *insuper auras*. Gebh. *Auras* etiam Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Passim has voces confuderunt scribæ. Vide quæ notan-

tur ad Sil. Ital. x. 366. Hic *aures* servandum puto: sonitus cauentium cornicinum ac tubicinum agitabat aures equorum; et ea una caussarum erat cur sævirent; altera quod insuetum sessorum sentirent. *Sæviebant* autem est, fremitum et hinnitum edebant. Sil. Ital. IV. 94. 'Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer Vincentum lituos hinnitus sævit equorum.' Ita 'sævire' de latratu canum apud Apul. Met. II. p. 116. edit. Elmenh. 'Canes utrimque secus Deæ latera muniunt, qui canes et ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora sæviunt, et, sicunde latratu de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapideis exire.' Et ita hunc locum etiam olim intellectum esse, patet ex scriptura in Voss. 1. et Hearnii Oxon. N. obvia, qui exhibent *agitante sonitu fremebant, sæviebant*. Videtur enim olim *fremebant*, exponendi causa *τὸ sæviebant*, margini adscriptum fuisse; postea vero a librariis, qui pro varia lectione habuerunt, in contextum receptum esse, quod, utra vox verior foret, dijudicare non possent. *Sæviebantur* habet Lipsiens. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

[*Intentos velut ad inpetum hostium*] *Tò velut* abest a contextu in Port. et tantum in margine conspicitur. *Ad impetus hostium* habet Harl. 2. *ad host. imp.* Leid. 2.

CAP. LXV. § 1 *Volseum primo inpetu perculit*] *Vox primo* non adparet in Harl. 2. Tum *perculit* est in Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. sæpius in membranis antiquis obvio errore. Vide ad XXXV. 27. § 16. 'Paullo ante *satiatus integerque somno* inmutato ordine vocabulorum Harl. 2.

§ 2 *Quamquam cessere magis, quam pulsi hostes sunt*] *Tò sunt* non agnoscit Pal. 1. Gebh. Superest in omnibus nostris, nisi quod *sint* pro eo habeant Harl. 2. et Port. Verum *sunt*, quam

sint, ob reliquorum codd. consensum malo. Vide hoc lib. ad c. 50. § 5. Mox qui ab tergo, pro quia ab t. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ultimam literam τὸν quia elisit prima vocalæ seq. Vide ad xxiii. 8. § 9. quia a tergo Gaertn.

In quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit] Pal. idem, pro fuit, exprimit sit. Forte legendum tutus receptus fit. Gebh. Salmas. de Milit. Rom. c. 4. p. 1321. vel post principia exponit, post primæ aciei ordines; (ut Livius dicat tutum receptum fuisse 'ordinibus post principia;' id est, ordinibus, qui post primæ aciei ordines stabant; adeoque tantum postremis ordinibus;) vel legendum putat in quos principiorum integris ordinibus, et per 'principiorum ordines,' intelligit triariorum et aliorum principalium militum ordines, qui in ultima acie pugnam inibant. Existimat autem lectionem mutata esse ab illis, qui putarunt, principia semper usurpata apud Romanos pro primis aciei ordinibus, et primo loco pugnantibus. Deinde sit, pro fuit, etiam Voss. 2.

Egre teneri, clamare, et poscere, ut percussis instare liceat] Τὸ ἀγρο non adparet in Voss. 2. pro quo egere præfert Gaertn. Hinc tenere Lipsiens. quod etiam voluit Gaertn. qui tenē exhibet. Tum clamore et poscere Leid. 2. Denique ut per clivos instare liceat Port. a m. pr. Sed recte a m. sec. emendatum percussis, quod in reliquis constanter retinetur. Præcessit enim 'primo inpetu percussit.'

§ 3 Ferocius agunt equites: circumfusi ducibus] Vetus lectio circumfusi duci. Rhen. Rhenanus legendum monet ex suo duci. Et ita quidem edidit Campanus: neque aliter Pall. trini. Gebh. Fero agunt equites Harl. 1. Tum, et circumfusi duci Harl. 2. Verum τὸ et ex præced. vocis fine repetitum videtur. Circumfusi duci reliqui omnes codd. quibus usus sum.

Et ita Hearne quoque invenisse videtur in illis, quos Oxonii consuluit, quod eorum nullam faciat mentionem, licet expresse moneat, quasdam edd. ducibus præferre. Recte autem circumfusi duci, id est, Quinctio consuli. Mox vociferabantur Port. vociferante Lipsiens. voce ferebantur Gaertn. Liv. x. 29. 'Ex parte altera pontifex Livius vociferari, Vicisse Romanos.'

Dum cunctatur consul, virtute, &c. se ituros] Omnia hæc desiderantur in vetustis excusis. Cui errori origo exstitit repetitio τὸν ituros. Vide ad ix. 11. § 11. Primi omissa supplerunt Mediolanenses 1495. eosque imitati Veneti 1498. quorum supplementum postea receperunt Moguntini, et recentiores editores. Eadem autem supersunt in omnibus ad unum codd.

Fixis in terram pilis, quo leviores in ardua evaderent, cursu subeunt] Legendum, ut præeunt Pall. tres atque edd. Andrea et Campani, quo leviores ardua evad. Sic mox legeim, jam prope erat, ut summum clivi jugum evaderent. Gebh. Fixis pilis in terram fragm. Hav. Fixis interim pilis, et adscripta margini varia lectione Fixis in terram pilis Voss. 1. Præterea quo leviores ardua evad. Gaertn. Sed 'lenis' et 'levis' passim commutantur. Vide ad xxxvi. 31. § 8. Quo leviores ardua evad. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. fragm. Hav. et omnes priscae edd. usque ad Curionem, qui primus præpositionem addidit. Infra xlv. 41. 'Inter præsidia ejus saltum ad Petram evasi, et, ad pugnam rege coacto, acie vici:' ubi plura vide. Eorum itaque omnium fide τὸ in ex contextu ejiciendum arbitratus sum. Denique cursum subeunt Harl. 2. Videri posset scriba, dare voluisse cursum subeunt ut infra xxvii. 16. 'Audita obpugnatione Tarenti, dies noctesque cursim agmine acto, quum, festinans ad opem ferendam, captam urbem audisset.' Sed vulgatum præ-

fero, in quod uno ore conspirant reliqui præsertim quum eo sensu Livius et alii vocem *cursu* adlibere soliti sint. Supra hoc lib. c. 30. 'Ne ad fugam quidem satis virium fuit, quia cursu in prælium ierant.' xxxi. 24. 'Cursu prope Chalcidem contendit.' xxxvii. 29. 'Alii ex urbe naves cursu repetentibus:' ubi etiam quidam codd. *cursim*. Vide quoque hoc lib. ad c. 50. § 6. Silius Ital. vii. 717. 'tum si vestigia cursu Auditis celeret balatibus obvia pastor:' ubi vulgatum contra Heinsium, *cursim* invitit Mss. ex conjectura scribentem, olim defendi, et variis Livii, Sillii, ac Senecæ exemplis illustravi.

§ 4 *Volscus, effusis ad primum impetum missilibus telis*] *Volscis effusis* Harl. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 60. § 5. *Volscos* Leid. 1. et Gaertn. Sed 'Volscus' pro 'Volsci,' quemadmodum 'Romanus' pro 'Romani.' Vide ad iii. 2. § 11.

Saxa adjacentia pedibus ingerit in subeuntes] Reponendum *saxa adjacentia pedibus*. Rhen. *Objacentia* edidit Andreas et Campanus: post quos seculo posterior Rhenanus et hanc lectionem, quasi a se primitus inventam, producit. Pal. 1. tenet *saxa adjacentia*. Reliqui duo *saxa adjacentia pedibus*. Gebh. Verum est, non tantum Andree et Campani, sed et alias vett. edd. *objacentia* præferre. Verum quum postea Aldus *adjacentia pedibus* vulgavit, eumque quidam secuti sint, non sine causa Rhenanus priorem lectionem *saxa adjacentia pedibus*, non tamquam a se primitus inventam produxit, sed magis, quasi perperam loco motam, reduxit in pristinam sedem. *Adjacentia* habent Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. lectum fuerat *adjacentia*: quod posterius præferunt Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. In Hav. est *adjacentia*. Reliqui Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. servant *objucentia*: et recte. Infra viii. 39. 'Inter sarcinas

omissas repente, objacentes pedibus fugientium consternatorumque equorum, neque pugnae neque fugae satis potentes, cæduntur.' Plin. iv. 12. 'Spiræo promontorio objacent Eleusa, Dendros, Craugiæ duæ.' Mela ii. 3. 'Objacet tum jam vaste et multum prominens Græcia, et, dum Myrtoum pelagus attingat, a septentrione in meridiem recta, qua sol oritur, Ægeis, qua occidit, Ioniis fluctibus objacet.' Colum. vi. 2. 'Liberum habeant excursus, ne pavidi aut arboribus aut objacenti cuilibet rei se implicant, noxamve capiant.' Passim librarii verba composita cum præpositionibus *ab* et *ob* inter se commutarunt. Vide quæ notantur hoc lib. c. 37. § 9. Ita mox § seq. *abstinatis*, pro *obstinatis*, habent duo codd. Commutarunt etiam *τὰ ad* et *ob*. Vide ad Liv. xxxvii. 27. § 5.

Turbatosque ictibus crebris urguet] *Vocibus crebris* Voss. 2. Mox vocula sic exsulat a Leid. 1. Tum postea *honeratum*, pro *oneratum*, habent Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad xxxvi. 40. § 9. Deinde *sinistris Rom.* pro *sinistram Rom.* Lipsiens. Vide ad c. 60. § 5.

Ni referentibus jam gradum consul] *Ref. jam gradum ni consul* Hav. Tum voculam *jam* nesciunt primæ edd. quam deinde addidit Aldus. Eandem vero servant omnes codd. scripti.

Increpando simul temeritatem, simul ignaviam, pudore metum excussisset] *Simul temeritatem, simul ignaviamque* Hav. Forte librarius, qui ita primus scripsit, duplicem lectionem, *simul tem. simul ign.* et *simul tem. ignaviamque*, alteram in contextu verborum, alteram in margine, invenit, quam utramque hac ratione expressit; quod eos facere solitos fuisse videbimus ad iii. 44. § 4. Utraque autem lectio tolerari et Liviana videri potest. De priori agitur ad iii. 50. § 12. de altera ad xxxiiii. 12. § 2. Hic vero propter optimæ notæ codicum consensum re-

ceptam scripturam servandam esse, omnes necum censebunt. *Simul increpando jam tem. simul ign.* Gaertn. Voces *simul tem.* ob repetitionem τὸῦ *simul* omittuntur in Lipsiens. Præterea *pudorem metum excussisset* Leid. 1. et fragm. Hav. Sed perperam in fine vocis *pudore* primam literam vocis seq. *metum* scribæ repetierunt. Vide ad XL. 7. § 8. *cum pudore metum excussisset* Leid. 2. quasi increpatione consulis pudorem et metum simul excussisset. Sed librarius sensum Livii adsecutus non est. Indicare enim voluit, pudorem, quod vera increparet consul, causam fuisse, cur metus excuteretur. Similis fere locus est VII. 17. 'Ubi consules legatique ac tribuni puerorum ritu vana miracula paventes inridebant increpabantque, vertit animos repente pudor; et in ea ipsa, quæ fugerant, velut cæci ruebant.'

§ 5 *Restitère primo obstinatis animis*] Pall. omnes *Resistere primo*. Sic mox legerim ex Pal. 1. *effusus cursu pene agmine uno fugientes sequentesque castris incidere*. Vide I. 12. *Gebh. Resistere* etiam Flor. Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. pr. pro quo in margine emendatur *Restitère*: quam lectionem servant reliqui, et inter illos optimi codd. Sæpe Livius infinita oratione uti gavisus est, quam passim vitiarunt librarii. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen *Restitère* præferendum puto, quum ob auctoritatem integerrimorum codd. tum quod subjunguntur verba finita 'audent,' 'commovent,' 'excitantur,' atque 'exsuperant:' quamvis tamen ea orationi infinitæ interdum subjici soleant. Vide ad V. 47. § 5. Gebhardus vero, laudans locum ex § sequentem committit errorem, quem in Doujatio notavimus c. 63. § 7. Ut enim is *incessere*, (quod pro *incesserunt* ponitur,) ita Gebhardus *incidere*, pro *inciderunt*, verbum infinitivum esse credidit. Deinde *abstinatis animis*

Leid. 1. et Hav. Sed verba cum præpositionibus *ab* et *ob* composita passim inter se confundi, modo dictum est ad § præced. Infra III. 47. 'Adversus quæ omnia obstinato animo Appius in tribunal adscendit.' VI. 3. 'Quibus animi in spe ultima obstinati ad decertandum fuerant, jactare passim arma.' X. 11. 'Nunc ita obstinatos animos esse, ut omnia ferre ac pati tolerabilis ducant.'

Ut obtinentes locum vires ferebant] Lege ex vet. exemplaribus, *deinde, ut in obtinentes*. Sigon. Lego, *deinde, ut obtinentes, vel, obtinentes locum*. Dictum hic 'obniti locum,' pro loco iniquo oblutari: et 'ferre vires' paulatim provehere: vel *ferebant*, id est, sinebant. Lego *jan: deinde, ut vires resumebant, audent in obtinentes locum ultro inferre gradum*: nam Ms. *deinde ut obtinentes locum viresuebant, audent ultro inferre gradum*. Klock. *In obtinentes locum* solus Pal. 2. Reliqui vero duo, ut et editores primarii, omittunt τὸ *in*. Gebh. Omittunt etiam omnes nostri, præter solum Hav. qui, quemadmodum Gebhardi Pal. 2. in plerisque Sigonii vet. lib. consentit. Deest insuper quoque in Hearnii Oxon. N. et C. Mox τὸ *et* non adparet in Port.

Tum rursus, in petu capto, enituntur] *Cum rursus* Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. De eo errore passim obvio vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Tamen rursus* Lipsiens. Vide ad XXII. 17. § 5. Præterea *impetu facto* Gaertn. *impeto facto* Harl. 2. Sed illud *facto*, pro *capto*, ex glossa marginali atque interpretatione in contextum receptum est. Infra XXII. 5. 'Ubi in omnes partes nequidquam impetus capti:' ubi ope codicum similem errorem Gronovius emendavit. Deinde *ciciuntur*, pro *enituntur*, Lipsiens. *in nituntur* Gaertn. *nituntur* fragm. Hav. Sed, qui adscensu exsuperant, proprie dicuntur 'eniti.' Cæsar Belli Civ. II. 34. 'Adeoque erat impedita

vallis, ut in adscensu, nisi sublevati a suis, non facile eniterentur.'

§ 6 *Ut in summum clivi jugum evaderent*] Gebhardus supra hoc cap. § 3. legendum censuit *ut summum clivi jugum*, abjecta præ-positione. Quam quum constanter retineant codd. manu et typis descripti, adversus eorum consensum vulgatam scripturam mutari non patior. Mox *tum terga*, pro *cum t.* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Effusoque cursu ... incidere] Gebhardus supra § præc. ex Pal. 1. *effusos cursu ... incidere* legebat. At omnes nostri nihil a vulgata lectione recedunt, quam propterea servandam arbitror. De locutione 'effuso cursu' vide ad XXVIII. 7. § 7. Perperam autem Gebhardum existimasse, τὸ *incidere* verbum infinitum esse, quum potius ponatur pro *inciderunt*, modo ad § 5. dictum est.

In eo pavore castra capiuntur] Hæc verba omissa esse in Oxon. L. 1. auctor est Hearne.

Effugere potuerunt, Antium petunt] *Fugere potuerunt* Lipsiens. *effugere potuere* Harl. 2. et Port. Deinde τὰ *Antium petunt* omissa erant in eodem Port. cui errori occasionem dederat vox *Antium*, quæ mox repetitur. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 7 *Antium et Romanus exercitus ductus*] *Antium et Romano exercitu ducto* est in Gaertn.

Nulla obpugnantium nova vi] Pal. 1.

novata vi. Gebh. *Novata vi* etiam Voss. 2. *nulla oppug. vi*, omissa una voce, ab initio scriptum fuerat in Port. pro quo deinde manus sec. in margine emendavit *nulla oppug. vi novata*: in quem ordinem vocabula etiam digerunt priscae edd. ante Aldum. Is autem edidit, ut nunc circumferatur, cum quo etiam faciunt reliqui codd. Præterea *oppugnatum* est in Hav. Scriptum fuerat *oppugnatum*. Evanescente deinde vel non observata virgula τῶ a inposita, proclive librariis fuit, extrita litera *i* inde efficere *oppugnatum*. Simillimo errore *vocatum*, pro *vocantium*, datum est in Leid. 2. III. 3. § 4.

Jam inde ab infelici pugna castrisque amissis ceciderant animi] Pal. 1. *cecidere animi*. Gebh. Nostri omnes *cecidere* servarunt. Præterea *jam antea ab inf.* Hav. secundum quam scripturam 'ab infelici pugna ceciderant animi' notabit ob infelicem pugnam: quo sensu 'ab ira' pro propter iram, et similia alia illustrantur XXIV. 30. § 1. *Inde ab inf.* omissa voce *jam*, Gaertn. *inde jam ab inf.* alio ordine Leid. 2. Sed, reliquos codd. secutus, nihil muto. Supra I. 11. 'Jam inde ab initio minime lætas novæ origine urbis:' ubi vide. Denique *ab infelici pugna castris amissis* typis descripti usque ad Aldum, qui primus copulam inmisit. Eam vero servant omnes codd.

LIBER III.

CAP. I. § 1 *T. Æmylius et Q. Fabius consules fiunt*] Legendum etiam hoc loco *T. Æmylius iterum*: de quo non solum nihil ejusmodi priore consulatu dixit Livius, sed etiam contrarium, ut priore libro ostendimus c. 61. *Glur.* Iterati consulatus notam, quam addendam censuit Glareanus, non necessariam esse, quum Livius aut numquam, aut quam raro prioribus temporibus ante decemviros eam addere solitus sit, vidimus ad II. 16. § 7. Ceterum *Titus Æmilius Voss.* ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. *Titus Amelius* Leid. 1. et fragm. Hav. *T. Æmilius Flor.* Hav. et priscae edd. usque ad Gruterum, cujus postrema *ἐκδοσος Tib. Æmilii* recepit vel ex eo, quod supra notat Sigonius ad II. 61. § 1. vel ex Piglio in Annal. ad A. U. C. CCLXXXVI. p. 119. Idem Sigonius in priori Scholiorum ed. etiam hoc loco monnerat, legendum esse *Ti. Æmilii*: quod in posterioribus omissum est.

Hic erat Fabius, qui unus] Pall. tres et edd. antiquiores, *Hic erat Fabius Quintius, qui unus.* Gebh. Mss. et vett. edd. usque ad Basileensem, *Fabius Quintius, qui unus*: ea primum delevit τὸ *Quintius.* Mogunt. *Hic erat Fabius Quintus*: hoc verum puto. Nec novum videri debuit, prænomen nomini postponi. Hoc lib. c. 29. 'Minnicia Fabius Quintus successor in Algidum missus.' Ubi quum vulgo solum nomen haberetur, *Q. Fabius* reddidit Sigonius. Sed Flor. Voss. Pall. omnes, edd. vett. ab Andrea usque ad Gryphium, qui omisit, volunt istud, exhibendo *Fabius Quintius.* Sic alibi VII. 22. 'Maunium Cnæum'

dixit. Sic Ciceronis ad Q. Fratr. II. 13. 'Pola Servins.' Sic apud Senec. Epist. 40. 'Vinicium Publum' deteximus. Suetonius Tiberio c. 2. 'Contra Claudius Appius Regillianus decemvir.' *J. F. Gron.* *Hic erat Quintus Fabius Gaertn.* *Hic erat Fabius Quintius, qui unus* Voss. ambo, Leid. ambo, Hav. et fragm. Hav. *Hic erat Fabius Quintius, qui unus* Harl. 1. Simili aliorum codd. lectione permotus Gronov. recte verum judicavit, quod Mogunt. editio exhibet, *Hic erat Fabius Quintus, qui unus.* Passim enim, pro prænominis *Quintus*, in scriptis *Quinctius* vel *Quintius* exaratum obcurrit. Vide ad II. 64. § 9. hoc lib. c. 2. § 1. IV. 26. § 7. c. 42. § 2. c. 45. § 8. c. 46. § 4. c. 48. § 10. v. 14. § 5. et aliis pluribus locis. Præterea, ut habet ed. Mogunt. non tantum præferunt edd. Coloniensis 1525. et Ascensiana 1530. sed etiam Mss. Harl. 2. Lipsiens. et Port. Eodem ordine 'Menenius Agrippa' Livius dixit II. 32. et 'Attius Tullus' c. 35. quum tamen Agrippa et Tullus fuerint prænomena. Vide quæ notavi ad Liv. II. 33. § 10. et Sigon. ad c. 35. § 7. Ita et 'Mamilius Octavius' vocatur II. 15. et apud Val. Max. I. 8. ex. I. qui apud Livium I. 49. 'Octavius Mamilius' dicitur. Et ita infra emendat Gronovius x. 22. 'Nemini dubium erat, quin Fabius Quintus omnium consensu destinaretur.' XXIX. 2. 'Jam missum a se Cornelium Servium procella equestri hostes circumfusurum.' XXX. I. 'Arminum cum duabus legionibus (sub Lucretio Spurio eæ fuerant) Quinctilius Varus est

sortitus.' xxxv. 8. 'Quum etiam verius esset, Sempronio Tiberio imperium habenti tradi exercitum, quam legato.' In Epit. Liv. cxv. 'Pompeius Sextus effugit:' quibus locis videnda, quæ notantur. Similiter locutus Valer. Max. III. 4. ex. 3. 'In Tullio vero Servio fortuna præcipue vires suas ostendit.' Ita enim habent prisca edd. ac multi codd. scripti, et inter eos Trajectin. 2. Vide ibi Torren. Frontin. Strateg. 1. 2. ex. 2. 'Fratrem Fabium Cæsonem, peritum linguæ Etruscæ, jussit Tusco habitu penetrare Ciminiam silvam.' Hac ratione Pighius in Annal. ad A. U. C. dxcxvi. p. 375. emendabat apud Ascon. ad Cic. Orat. in Pison. c. 15. 'Duos tribunos, de quibus ipsis sæpe jam diximus, quos de lapide emtos ait, quia mercede id faciebant, Sex. Attilium Serranum et Quinctium Numerium significat:' ubi vulgo editur, *Q. Numerium*. Et ita forte emendandus Colum. de Re Rust. 1. 4. ubi nunc vulgo editur, 'Sequitur deinceps Cæsonianum præceptum, quo fertur usus etiam Cato, mercaturus agrum esse revisendum sapius eum, quem velint mercari:' sed optimus Sangerman. subgeit, *quo fertur usus etiam Cato Marcus, agrum esse revisendum*. Alia vide apud Heinsium ad Vell. Pat. 1. 14. § 6. et Sigonium ad Liv. VII. 22. § 10. Prænomen *Quintus*, vel, ut alii ediderant, nomen *Quintius*, prima quidem ex contextu ejecit Frobenii Basileensis ed. 1531. ut Gronovius monuit; prævit tamen ei aliquo modo Aldus. Quum enim in contextu, vetustiores sequutus, edidisset *Fabius Quintius, qui unus*, postea tamen inter errata locum ita refingendum monuit, *Fabius, qui unus*.

Unus exstinctæ ad Cremeram genti superfuît] De Fabiis jam antea ad II. 50. admonuimus ex Dionysio, non verosimile esse, unum illum dumtaxat superfuisse. Verum id haud

minus mirum, quomodo tam cito consul fieri potuit, cum vixdum puber eo tempore esset, a quo decimus hic est annus. Cognomen ejus Vibulanus fuit, hoc loco apud Livium omissum: postea vero tertio consulatu ab Livio ponitur. *Glar*. Pighius etiam in Annal. ad A. U. C. cclxxxvi. p. 119. existimat, errasse Livium, qui II. 50. Fabium, solum suæ genti superstitem, 'prope puberem' dicit; ut et Ovidium Fast. II. 239. a quo 'puer impubes' vocatur, quum ætate jam ad magistratus resque gerendas idoneus fuerit, quemadmodum Dionysius refert. Cladem enim decennio solum ante ejus consulatum accidisse. Sed apud Dion. non alium locum invenio, in quo de ætate istius Fabii aliquid reperitur, quam unum IX. p. 581. et eum quidem adhuc dubii sensus. Verba enim *ἔξω τοῦ ἐνδὸς τοῦδε ἀνδρωθέντος* non modo reddi possunt, *præter hunc unum jam adultum*, ut vulgo fit; sed etiam *præter unum hunc, qui ad virilem ætatem pervenit*. Quin et contendo, licet impubes fuerit, quum reliqui gentiles ad Cremeram cæsi sunt, tamen hoc anno consullem esse potuisse. Pone enim tredecim annos eo tempore natum, adeoque nondum puberem, sed 'prope puberem ætate' fuisse: erit ergo hoc anno viginti tres annos natus; qua ætate M. Valerium Corvum Romæ consulatum obtinuisse, auctor est Liv. VII. 26. Similiter P. Cornelius Scipio, postea Africanus dictus, 'tum primum pubescens' dicitur, quum patrem prælio ad Ticinum servaret, apud Liv. XXI. 46. et tamen septennio postea cum summo imperio in Hispaniam missus est: post annum tertium decimum consulatum gessit. Et id accidit plus quam ducentis quinquaginta annis post hæc tempora, quum invalescere incepisset, ut plerumque juvenes gradatim ad honores promoverentur, et raro ad consulatum evherentur, nisi antea in-

dolis suæ experimenta in magistratibus inferioribus dedissent. Ceterum *erst. genti ad Crem.* ordine inmutato verborum, Harl. 2. et Gaertn.

§ 2 *Jam priore consulatu Æmilius]* De hoc nihil dixit in priore ejus consulatu. Sed habet Dionysius IX. 51. *Duk.* Vocem consulatu non agnoscit Harl. 1. *Jam priore ãno consulatu* habet Hav. Deinde *dandi agri plebei* Gaertn.

Et agrarii se in spem legis exererant] Primam voculam non habet Leid. 2. Sæpe eam culpa scribarum in hac orationis compositione omitti, vidimus II. 44. § 3. Præterea *agrariæ se in spem legis exererat* Voss. 2. *agrariæ se in spem legis exererant* Leid. 2. et Hav. Sed nihil muto. Cic. Orat. Catil. IV. 2. ‘Non C. Gracchus, qui agrarios concitare conatus est:’ ubi Grævius similem locum ex Cic. Phil. VII. 6. laudavit. Ita ‘triumvir agrarius’ Liv. XXVII. 21. ‘Quem, triumvirum agrarium, occisum a Boiis circa Mutinam esse, opinio per decem annos fuerat.’ Ceterum *agrarii in spem legis se exererant* alio ordine Gaertn. qui et in verbis præcedit. Ita *q̄; secundo quoque ejus consulato præfert.*

Rem, contra consules sæpe tentatam, adjutore utique consule, obtineri posse rati, suscipiunt] Pal. 1. *adurtore.* Forte *adursore.* Sed, ut sit sincerum, valde dubito. *Gebh.* *Contra consulem* Voss. 2. et Harl. 2. Error inde proflexit, quod olim brevier *contra cons.* scriptum fuerit, quemadmodum adhuc exstat in Leid. 1. et aliis. In eo autem compendio explicando sæpe librariorum lapsos esse, videbimus ad X. 10. § 2. Deinde vox *tentatam* male neglexit scriba Harl. 2. *adjutore* servant omnes nostri. Gebhardo autem indignum puto, ex vitiata Pal. 1. scriptura effingere *adursore*, quæ vox toti Latio incognita fuit. Tum *itaque*, pro *utique*, est in Harl. 1. Sed et hoc cespitantis librarii peccatum est. Vide

hoc lib. ad c. 52. § 5. Denique *suscipiant, pro suscipiunt*, Gaertn. Mox in verbis seqq. *τδ et* non habet Lipsiens.

§ 3 *Possessores et magna pars Patrum, tribuniciis se jactari actionibus principem civitatis]* Scribendum *tribunitiis se jactare act.* Rhen. *Possessores, magna pars Patrum*, resecta copula, Harl. 1. quasi Livius indicare voluisset, magnam partem senatus agrum publicum occupasse, ejusque possessioni incubare. Alii tamen omnes codd. dissentiunt. Præterea *tribunitiis se jactare act.* ut Rhenanus legendum monuit, servant etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. et cum illis etiam omnes, quas vidi, priscaæ edd. usque ad Aldum, qui quidem in contextu ipso receptam antea lectionem secutus est, sed inter errata *jactari* reponendum monuit, cui quidam recentiorum dicto audientes fuerunt. Ex codd. autem nostris emendationem illam Aldi præferunt etiam Flor. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed tum distinguendum ac legendum foret, *Poss. et m. p. Patrum, trib. se jact. actionibus, principem civitatis elargiendo de al. pop. fieri, querentes, &c.:* et *se jactari* exponendum esset, se vexari. Et hanc lectionem Sigonius in priori Scholiorum ed. adversus Rhenanum defendere conatus est, prætexens ita fieri, ut duobus malis se Patres premi querantur, et tribuniciis, et consularibus actionibus. Quum tamen Scholion hoc posterioribus edd. omissum; ibique lectio Rhenani recepta sit, tacite deinde sententiam mutasse videtur. Ego etiam sequor illos codd. qui legunt et conjungunt *se jactare principem civitatis.* Ita vero ‘jactare se tribuniciis actionibus’ notabit, tribuniciis actionibus favendo, easque promovendo gratiam plebis, auram popularem captare. Cic. Orat. Catil. IV. 5. ‘Sancit in

posterum, ne quis hujus supplicio levando se jactare, et in perniciem populi Romani posthac popularis esse possit.'

Elargiendo de alieno] Vitiatus locus est. Corrige *et largiendo de alieno*. Totam vero sententiam sic distingue: *Poss. et m. p. Patrum trib. se jactare act. princ. civitatis, et largiendo de al. pop. fieri querentes*. Rhen. Non aliter edd. priscae Andreae, Campanique, ut et Pall. 1. ac 3. Pal. 2. *elargiendo*, quod dudum rejecit Rhenanus. *Gebh.* Pendet hic locus ex superiori; quique illum corrupt, etiam hunc mala manu tetigit. Nam, *elargiendo* legendum esse, iterum primus Aldus in erratis monuit; cum quo faciunt Port. Hav. et fragm. Hav. Priores recte ediderant (ipse etiam in contextu Aldus) *et largiendo*; quod et præferunt reliqui codd. Propria in hac re vocabula sunt 'largiri,' 'largitor,' et 'largitio.' Infra v. 26. 'Largitioni tribuniciae adversarius quærebatur:' ubi vide J. F. Gronovium. vi. 16. 'Jamque haud procul seditione res erat, cujus leniendae causa, postulante nullo, largitor voluntarius repente senatus factus.' Cic. de Offic. 1. 19. 'Existuntque in republica plerumque largitores et factiosi, ut opes quam maximas consequantur.' de Orat. 11. 25. 'De ambitu raro illud datur, ut possis liberalitatem ac benignitatem ab ambitu atque largitione sejungere.' Justin. 1. 9. 'Ut regnum, quod fraude quæsierant, indulgentia et largitionibus confirmarent.' Ceterum *elargiendo*, pro *et largiendo*, est genus erroris, quod frequenter in vett. codd. occurrit. Ejus exempla plura videri possunt ad xxxviii. 49. § 4.

Invidiam rei a tribunis in consulem averterant] Pudet tam levia toties iterare. Scribendum hic ex Pal. 2. *ab tribunis*; ut mox 'ab Volscis.' *Gebh.* A *tribunis* omnes nostri retinent: quare etiam servandum puto.

Præterea in consulem averterant Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *everterat* Hav. a m. pr. in quo a m. sec. emendatum exstat *verterat*; idque etiam superest in Harl. 1. Reliqui retinent *avterant*, et recte. Vide ad vi. 23. § 8. et ad xxii. 21. § 6.

§ 4 *Consilio neutri partium acerbo rem expedisset*] Repone *neutri parti*. Rhen. Rhenani emendationem probant, quoscumque adhibui, codd.

T. Quinctii ductu] Pall. tres et edd. *L. Quinctii*. Ita mox vocat Pal. 1. *Gn. Quinctum*. *Gebh.* *L. Quinctii*, vel *L. Quincti*, etiam tantum non omnes nostri cum editis usque ad Aldum, qui quidem in contextu eandem scripturam retinuit, sed in erratis ejus loco *T. Quinctii ductu* reponit. Unus Lipsiens. *L. et Vincii* præfert. Intelligitur autem T. Quinctius proximi anni consul, quem *Τίτου Κοϊντίου Καπιθαλίον* nominibus vocavit Dion. Halic. Antiq. ix. p. 613. *Τίτου Κοϊντίου* Diod. Sicul. Bibl. xi. p. 279. In ejus prænomine etiam lapsi sunt librarii 11. 64. § 2.

Agri capti priore anno aliquantum a Volscis esse] Pal. 1. *agri capti priore aliq. a Volscis anno*. *Esse Antium, &c.* *Gebh.* In ordine verborum aut interpunctione nihil mutant nostri. Sed *primore anno* habet Leid. 2. errore librarii, a quo hominum genere solent hæ voces in Mss. confundi. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Præterea *ab Volscis* solus Hav. quomodo ex Pal. 2. hic legendum esse supra Gebhardus censuit ad § præc. Sed, reliquis, et nostris, et ejus ipsius, codd. receptam lectionem firmantibus, nihil mutandum puto. Denique *aliquantum* est in vett. edd. pro quo Aldus *aliquantum* dedit. Et id præferunt etiam omnes codd. quibus usus sum.

§ 5 *Antium propinquum, opportunam et marinam urbem coloniam deduci posse*] Lectio vetus, *Antium, propin-*

quam, opportunam, &c. sic infra c. 10. 'Coloniam fidam, propinquam, infamem fieri.' *Rhen. Propinquam*, ut Rhenanus emendabat, habent omnes nostri, et cum iis, quas vidi, edd. usque ad Aldinam, quæ prima exhibuit *propinquum*. Insuper *optimam et maritimam urbem* Voss. 1. pro quo tamen *opportunam* in margine correctum.

§ 6 *Hæc sententia accepta est. Triumviros agro dando creant*] In archetypo Vormaciensi legitur, *Tr. agro dando creat*. Subandi Fabius consul. *Rhen.* Editi ante Rhenanum *creant*. Et sic quoque Voss. uterque, Rott. Forte *Hæc sententia accepta, triumviros agro dando creant*. J. F. Gron. *Creant* prouulxit ex Aldina ed. ubi in erratis ita emendatur. Eandem scripturam servant Port. Hav. et fragm. Hav. a. u. sec. quam etiam Hearne se in Oxon. L. 2. N. et C. reperisse professus est. Ad id verbum, si lectio illa placuerit, erit intelligendum 'Romani,' vel 'populus.' Vide Perizon. ad Val. Max. II. 2. ex. 1. ubi pluribus exemplis docuit, id Livio sollemne atque admodum frequens esse, ut tertia persona numeri pluralis utatur, non præmisso nomine, ad quod referri debeat. Infra IV. 11. 'Consulem creant M. Fabium Vibulanum, Postumum Æbutium Cornicinem.' Posset etiam intelligi *creant*, nempe Patres. A senatu enim circa hæc tempora illos magistratus nonnumquam creatos esse, qui postea semper comitiis constituti sunt, patet ex Dionys. Hal. Antiq. VII. p. 428. Διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας τῶν κληρούχων ἀποστολῆ ταχέια ἐγένετο, τριῶν ἀποδειχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἡγεμόνων: et Liv. VI. 21. 'Patres decreverunt, ut primo quoque tempore ad populum ferretur de bello eis indicendo: ad quam militiam quo paratior plebes esset, quinque viros Pomptino agro dividendo, et triumviros Nepete coloniam deducendæ

creaverunt.' Verum lectionem quam Rhenanus probavit, tuentur reliqui codices; in quorum numero sunt etiam integerrimi et fide dignissimi: tuentur etiam priscae edd. usque ad Aldum, qui in erratis demum, ut jam dictum, vulgatum mutare adgressus est. Eam igitur scripturam alteri præferendam puto. *Creat* autem, nempe Fabius consul, cujus consilio atrox, quod instabat, certamen discussum est. Liv. VIII. 16. 'Consules creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius. Etsi belli pars cum Sidicinis restabat, tamen, ut beneficio prævenirent desiderium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt: factoque senatusconsulto, ut duo millia quingenti homines eo scriberentur, triumviros coloniam deducendæ agroque dividendo creaverunt K. Duilius, T. Quinctius, M. Fabius.' IX. 28. 'Triumviros creaverunt, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules.' Quod autem Gronovius, ut uno spiritu oratio Livianæ continuetur, legendum censeat, *Hæc sententia accepta, triumviros*; quid de ea emendatione iudicandum sit, videbimus hoc lib. ad c. 22. § 13. Denique *dando agro* alio ordine præfert Port.

T. Quintium, A. Virginium, P. Furium] *T. Quinctium* Leid. 1. Vide ad I. 30. § 2. Tum *A. Verginium* Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. *A. Virgineum* Leid. 2. Vide ad II. 17. § 1. Deinde, et *P. Furium* Hav. Sed reliqui particulam connectentem non admittunt: et recte. Sæpe enim Livius eam omittere solitus est. Infra IV. 11. 'Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati Agrippa Menenius, T. Clælius Siculus, M. Æbutius Elva.' VIII. 16. 'Triumviros coloniam deducendæ agroque dividendo creaverunt K. Duilius, T. Quinctius, M. Fabius:' et ita sæpe. Alibi copula additur, alibi etiam duplex. Quare in his standum optimorum codicum

fide et auctoritate. Denique ordine mutato *P. Furium, A. Virgineum* Leid. 2.

§ 7 *Fecit statim (ut fit) fastidium copia*] *Fastidio* Lipsiens. Unde conjici posset, legendum esse *Fuit statim (ut fit) fastidio copia*. Sæpe enim *fuit* et *fecit* in Mss. confundi solent. Vide ad xxxi. 45. § 2. Reliquis tamen omnibus pro vulgato stantibus, ab eo non discedo. 'Facere fastidium,' quemadmodum 'facere desiderium,' 'miserationem,' 'verecundiam,' et similia. Livius vii. 24. 'Eademque causa dictatoris desiderium senatui fecit.' ix. 5. 'Tum a consulibus abire lictores jussi, paludamentaque detracta tantam inter ipsos miserationem fecerunt.' xxxv. 45. 'Adventum ejus et majestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim majorem habituram, quam arma.' Mox *poscere agrum Romæ malle* alio ordine Lipsiens.

§ 8 *Irritamque eam ipsi subita incursione*] Pal. 2. *irritamque eam sibi sub. inc.* Gebh. Nostri omnes constanter *ipsi* servant. Paulo ante *is cum eo exercitu venerat*, in alium ordinem digestis vocabulis, Lipsiens.

CAP. 11. § 1 *Q. Servilius insequenti anno*] *In sequenti* duabus vocibus Leid. 2. et fragm. Hav. Præterea *Quincius Servilius* Lipsiens. Vide ad cap. præc. § 1.

Stativa habuit. Intra castra quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit] Recte ita Camp. nam tres Pall. et Andreas *stativa habuit castra. Quies necessaria, &c.* Gebh. Campanum sic habere intelligo, quem inter meos primum video secutum Juntam. Andreas, Tar. Bec. Ven. Asc. Mog. vocabulis *Intra castra* deficiuntur. Flor. tres Pall. Voss. uterque, Helm. Rott. *stativa habuit castra. quies. Lege, stativa habuit. Castris quies.* Ut hoc lib. c. 26. 'Nulla magnopere clade accepta, castris se pavidus tenebat.' J. F. Gron. Lectionem vulgatam

post Campanum ante Juntam primum admisit Aldus: sed ea in nullo mihi codice inventa est, nisi in Leid. 2. et fragm. Hav. in quo posteriore τὸ *Intra* tantum in margine, sed a m. pr. exaratum adparet. Voces *Intra castra*, quas non agnoscunt typis excusi, (præter Campan.) omnes usque ad Aldum, desunt etiam in Harl. 1. Sed an quies, et quidem necessaria, exercitum tenuit morbo implicitum? id est, an quies causa exstitit, ne exercitus convalescere posset? Non credo. *Stativa habuit castra: quies necessaria, &c.* præter Voss. utrumque, jam a Gronov. memoratum, habent Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. in contextu. Eandem lectionem etiam Hearne invenit in Oxon. B. L. 2. C. et N. Sed eadem ratio obstat, ne etiam hæc scriptura placere possit. Præterea, 'stativa castra' sæpius apud Cic. Cæs. Sallust. aliosque scriptores occurrere, ultro confiteor; an tamen apud Livium inveniat, vehementer dubito: certe apud eum notare me non memini: quum contra simpliciter passim 'stativa' dixerit. Supra i. 23. 'Ea res ab stativis excivit Mettum.' c. 57. 'In iis stativis, ut fit longo magis, quam acri, bello, satis liberi commeatus erant.' ii. 52. 'Quum haud procul inde stativa consul habuisset.' Infra hoc lib. c. 22. 'Haud procul oppido stativisque hostium consedit.' xxxvii. 33. 'Ibi paucos dies stativa habuere:' et mox eodem cap. 'Stativa deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt.' xxxviii. 15. 'Ibi plures dies stativa habuit.' c. 40. 'Lysimachiæ stativa habuit.' xxxix. 30. 'Paucos dies quietis stativis manserunt:' et ita alibi sæpe. Similiter etiam ubique 'æstiva,' 'hiberna' dixit: nisi quod 'castra hiberna' infra obcurrant xxxiv. 13. 'Castra hiberna mille passuum ab Emporiis posuit:' sed vide ad eum

locum. Arbitror itaque recte Gronovium emendasse *stativa habuit. Castris quies necessaria morbo inpl.* 'Tenere se,' vel 'exercitum, castris,' pro in castris continere, Livio familiarissima est locutio. Supra II. 32. 'Ibi, sine ullo duce vallo fossaque communis castris, quieti sese tenere.' c. 45. 'Itaque castris se tenebant, tam ancipiti periculo aversi:' et eodem cap. 'Redditur responsum, immaturam rem agi, nondum tempus pugnae esse: castris se tenerent.' c. 48. 'Æqui se in oppida receperunt, murisque se tenebant.' c. 62. 'Et ibi, quia hostis mœnibus se tenebat, vastati agri sunt.' IV. 22. 'Se primo aut oppido, aut montibus, aut muris tenuerant.' v. 26. 'Quum primo mœnibus se hostes tenerent.' XXII. 12. 'Castris, nisi quantum usus necessario cogeret, tenebatur miles.' c. 18. 'Suos munimentis tenuit:' ubi in quibusdam scriptis etiam *intra munimenta.* XXIII. 26. 'Galbium, nobilem Carpesiorum ducem, castris sese tenentem, adgredi statuit.' c. 44. 'Eo die tenuerunt sese tamen munimentis.' XXIV. 17. 'Pœnus, tacita etiam confessione victus, castris se tenuit.' XXXII. 31. 'Castris se tenuit, acie dimicandum cum hoste ratus.' XXXIII. 7. 'Romanus eisdem ad Thetidium castris quum se tenuisset.' c. 36. 'Statis deinde eisdem per dies aliquot se tenuit.' XXXIX. 11. 'Qui castris se tenuerant, circumsessi expugnati sunt.' XLI. 18. 'Ceteri montibus se tenebant.' 'Continere' infra dixit hoc lib. c. 60. 'Castris, mille passuum ab hoste positus, copias continebat.' 'Tenere intra Apenninum' infra quidem est v. 35. sed alio sensu; non enim est tenere in Apennino, sed tenere ab hac parte, monte non transcenso.

§ 2 Q. Fabio et T. Quinctio consulibus] Q. Fabio Vibullano iterum et T. Quintio Capitolino tertium legendum, quod etiam Dionysius diligenter tra-

didit I. IX. p. 618. *Glar.* Q. Fabium 2. T. Quinctium 3. consules fuisse, eosque numeros Livio hoc loco, et Diodoro XI. p. 282. adjiciendos esse, monuit etiam Pighius in Annal. ad A. U. C. CCLXXXVIII. p. 121. Verum, ea emendatione opus non esse, evincunt, quæ supra notavi ad II. 16. § 7. Ferenda insuper non est Glareani audacia, qui, præter iterati consulatus vocabula, ipsa quoque consulum cognomina addenda existimavit; quorum Livium rarissime in prioribus historiarum libris meminisse, nemo nescit, qui vel a limine scripta ejus salutavit. Ceterum copula inter duos consules abest ab Harl. 1. Eam autem librarios modo addidisse, modo omisisse, supra dictum est ad II. 17. § 1. Verum, quum reliqui codd. τὸ et agnoscant, illorum fide id etiam servandum puto. Præterea verbis præcedd. *Ext. in t. a. bellum fuit Harl. 2.* verbis autem seqq. *pac. vict. Æq. ded.* præfert idem cod.

§ 3 *Famam nominis sui pacaturam Æquos*] *Nomini* Leid. 1. elisa ultima litera ob primam seq. vocabuli. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *famam non minus sui pac. Æq.* Gaertn. Supra *profectus est, famam,* addito τῶ est, Flor. Mox *consilium gentis* Lipsiens. Port. Gaertn. et Hav. passim obvio errore. Sed, *concilium* rectum esse, patet ex illis, quæ de varia significatione vocum 'consilium' et 'concilium' notavit Gronovius ad Liv. XLIV. 2. § 5. Intelliguntur enim hic comitia vel conventus populi, qui non *consilium*, sed *concilium* vocantur. Paulo post transpositis vocibus *Romam pacem tulisse* est in Lipsiens. et Hav. Et ita præferunt præscæ edd. usque ad Aldum, qui *pacem Romam tulisse* dedit. Ei vero consentiunt reliqui codd.

Ab Roma Æquis bellum adferre, eadem dextra armata] *A Roma* Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. Tum *dextera armata* Leid. 1. Port. Hav. et fragm.

Hav. *dextra formata* Gaertn. a m. pr. Mox, *quam pacta*, pro *quam pacatam*, Harl. 1. *quam pacata* Lipsiens. Denique *antea illis dederat* Voss. 2. Hav. et Lipsiens.

Antea dederat] Oratio obliqua videtur desiderare *dederit*. Sed alibi quoque non dissimilia sunt, quæ repugnantibus libris scriptis mutare non satis tutum est. Vide ad c. 71. § 6. *Duk*.

§ 4 *Perfidia et perjurio fiat, Deos nunc testes esse, mox fore ultores*] *Perjurio et perfidia* edd. principes; quem ordinem mutavit Aldus, reducto eo, qui nunc obtinet, et omnium codd. auctoritate firmatur. Præterea et *mox fore ultores* Port. et fragm. Hav. Sed ubique Livio placuit oratio ἀσβδέρος.

Se tamen, utcumque sit, etiam nunc, pœnitere] *Set tamen* Harl. 2. prima litera seq. vocis perperam in fine præcedentis repetita. Vide ad XL. 7. § 8. Id mox mutatum est in *Sed tamen*, ut præferunt Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Sed, utcumque sit*, voce omissa, Hav. Præterea et *nunc, pœnitere* Harl. 2. Vide ad xxii. 47. § 9. Mox *hostilia, male*, pro *h. malle*, Lipsiens.

§ 5 *Sin perjurio gaudeant, Diis magis iratis*] *Gaudeat, Dis magis iratis* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Di*, pro *Dii*, sæpe in Mss. exaratum superest. Vide ad v. 14. § 4. *Diis magestratis* Lipsiens.

§ 6 *Nihil moverunt quemquam*] *Nihil adeo moverunt* Voss. 1. et Leid. 2. *nihil adeo moverant* Harl. 2. *adeo nihil movere* Harl. 1. et Port. Mox *ut violati sunt* Harl. 1. et Hav. Tum *contra Romanos* Harl. 2. Præsertim *contra et adversus* a librariis commutata sunt in Epit. Liv. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. LVII.

Quæ ubi Roman sunt nunciata] *Romæ sunt nunciata* Gaertn. et Hav. male. Infra xxv. 22. 'Hæ clades, super aliam alia, Roman quum es-

sent nunciata: ' ubi plura vide.

Consulem alterum ab urbe excivit] *Ab urbe excivit* Gaertn. *ex urbe excivit* Harl. 1. Et ita habet Port. in contextu, altera lectione inter versus adscripta. Vulgatum omnino præfero. Infra VII. 39. 'Quem autem ab Roma posse exciri?' ubi plura vide. Sæpe quidem Livium præpositionem, unde verbum componitur, in regimine repetisse, supra dictum est ad Præfat. § 11. eundem tamen non raro etiam præpositionem mutasse, et aliam addere solitum fuisse, videbimus ad xxii. 2. § 10. ubi *altius ab aqua exstare* post Sigonium Livio vindico.

Acie instructa, ut confestim dimicarent] *Ita ut confestim* Gaertn. Verum τὸ ἴτα natum videtur ex ultimis literis vocis præced. ut *confestim dimicaretur* Port. Hujus erroris, qui ex male intellecta nota scribendi profluxit, alia exempla vide II. 26. § 4.

§ 8 *Unus ab statione hostium exclamat, Ostentare hoc est, Romani, non gerere bellum*] *Unus a statione hostium* fragm. Hav. *a stat. unus hostium* Gaertn. *unus ab astratione hostium* Lipsiens. Tum exclamabat Voss. 1. additis tamen notis, literas *ba* delendas esse. Deinde *ostentare hoc, Rom. non gerere bell. est* Harl. 2. Sed Harl. 1. reliquis ejectis, exhibet *unus ab stat. hoc, Rom. non gerere bellum*. Deinde *Romam, pro Romani*, Lipsiens. qui idem superius verbis proximis male præfert *haud cum multum dici superessent*.

§ 9 *In noctem imminentem aciem instruitis*] Pal. 1. *in noctem imminantem*. An 'nox imminans' est valde minans, ut apud Actium 'immærens' est valde mærens? quod notavi atque emendavi in Antiquis II. 24. An suspicari licet, legendum esse? *in noctem jam minantem*. Gebh. Apage Gebhardum, qui ex aberratione librariorum natam vocem *imminantem*, vel ex conjectura sua *jam minantem* probabat.

Nihil mutari longe præstabit. 'Inminens nox' est propinqua, vicina, quæ haud longe abest. Liv. XLIV. 42. 'Nunc inminens nox et fugientes texit, et Romanis pigritiam ad sequendum locis ignotis fecit.' Ita 'inminens hiems' apud Tac. Ann. I. 44. 'Reditum Agrippinæ excusavit ob imminentem partum et hiemem.' Eo sensu 'inminens mors,' 'periculum,' 'exitium,' 'invidia,' et similia passim obcurrunt. Supra I. 58. 'Quum pavida e somno mulier nullam opem, prope mortem imminemem videret.' III. 64. 'Ut comitiis præset, potissimum M. Duilio sorte evenit, viro prudenti, et ex continuatione magistratus invidiam imminemem cernenti:' ubi quædam dicam. Ita 'inminens bellum' apud Curtium IV. 8. 'Sed inminens bellum otiosæ peregrinationi tempora exemerat.' Ceterum *instrui* est in Leid. I. *instructis* in Leid. 2. Utrumque commodo sensu accipi potest. Sed et hic vulgatum præfero ob reliquorum codd. unanimem consensum.

Longiore luce ad id certamen, quod instat, nobis opus est] Præfero quod reperi in Pal. I. *Largiore luce*. Nam apparet τὸ *longiore* esse glossema. Ita 'largior affatus' Symmacho est longior epistola lib. III. epist. I. 'Quæ post diutinum silentium tam multum apud nos gratiæ et honoris habuerunt, ut in his sola brevitatis displiceret. Nam jejuna aures meas et præclari elogii tui satis superque sitientes affatus largior debuit uberrare.' Et quemadmodum Livio 'largior lux,' ita eidem præfecto Urbis 'largior dies' lib. VII. epist. 7. 'Accessit peregrinationis nostræ largior dies ex comperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardant.' Lib. VIII. epist. 64. 'Quum mihi spem visendæ eximietatis tuæ promiserit dies largior.' *Gebh. Largiore luce* etiam Voss. 2. At, reliquis in vulgatum conspirantibus, id mu-

tari non fero. Symmachus dixerit 'largior dies,' 'largior affatus;' nondum tamen, eandem locutionem aut stili aut seculi Liviani esse, inde evincitur. Præterea *ad id cert. in quod instat* Leid. 1. *ad id cert. in quot instat* Harl. 1. An forte scribendum *ad id certaminis*? De quo loquendi genere, Livio familiari, vide ad VII. 26. § 12. Si quis vero τὸ *in* natum putet ex errore librariorum, qui, ommissa vocula *quod*, jam sequens *instat* scribere inceperant, et postea, animadverso peccato, quod prætermiserant, subjunxerunt, non deletis prioribus literis vocis proximæ jam exaratis, ei haud multum adversabor. Vide ad III. 56. § 11. *Mox vobis opus est* Hav. Lipsiens. et Gaertn. Nihil muto. *Nobis*, id est, *Æquis* et *Romanis*. Sæpe τὰ 'nos' et 'vos' in codd. scriptis confunduntur. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

Crastino die oriente sole redite in aciem] *Crastina die* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Sed præfero receptam scripturam. Vide hoc lib. c. 20. § 4. Tum *redire in ac.* Gaertn. *Mox ne temere iis voc. pro ne timete.* *His voc.* Voss. 2.

§ 10 *His vocibus irritatus miles*] *Iratus miles* Port. Alibi eadem harum vocum confusio in Mss. obcurrit. Vide quæ notantur ad XXXIV. 36. § 6. *Irritatus exercitus* Harl. 2. quod ex glossa natum puto. Videtur enim primo margini adscriptum fuisse ab eo, qui indicare volebat, per 'militem' intelligendum totum exercitum; omnes qui aderant, milites; quo sensu τὸ 'miles' sumi, dicendum ad VII. 35. § 2.

Longam venire noctem ratus, quæ moram certamini faceret] *Iratus, quod moram* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi τὰ *iratus* et *ratus* inter se commutarunt errantes librarii. Exemplum habuimus II. 45. § 14. Sed præstat, quod vulgo circumfertur, et reliquorum codd. auctoritate firmatur. Non qui-

dem longior nunc nox erat, quam alias eodem anni tempore, sed militibus irritatis longior videbatur. Horat. Epist. 1. 1. 20. 'Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesque Longa videtur opus debentibus, ut piger annus Pupillis, quos dura premit custodia matrum; Sic mihi tarda flunat ingrataque tempora, quæ spem Consiliumque morantur agendi.' Silius, qui Livium exprimere voluit, VIII. 338. 'nullus, qui portet in hostem, Sufficit insano sonipes: incedere noctis, Quæ tardent cursum, tenebras dolet.' Ex quo loco etiam quæ moram, non quod moram, adstruitur. Nam et ibi optimus cod. Colon. Quæ tardent præfert, ubi vulgo Quod tardent editur. Olim ibi legendum existimabam, intendere noctis, Quæ tardent cursum, tenebras dolet. Nunc incedere non displicet. Certe Tacita locutus est Ann. xv. 37. 'Postquam tenebræ incedebant, quantum juxta nemoris et circumjecta tecta consonare cantu, et luminibus clarescere:' ubi quidem Rhenanus et Nic. Heinsius apud Ryckium incitebant scribendum conjiciunt; sed incedebant ibi dictum videtur, ut hic venire. Ceterum voces quæ et quod alibi etiam librarii turbant. Vide ad xxxvii. 35. § 4. Mox moram certaminis faceret Flor. Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Infra xxi. 32. 'Quadrato agmine ad castra hostium venerat, nullam dimicandi moram facturum.' Forte tamen 'mora certamini' dictum est, ut 'locus seditioni:' de quo vide ad h. lib. c. 46. § 2. Justin. v. 6. 'Sed non magnam bello moram ætas fecit inbellis.' VI. 2. 'Nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit.' Sibilus in voce 'certaminis' natus videtur ex similitudine literæ initialis in voce proxima. Vide ad IV. 33. § 10.

Corpora cibo somnoque curant] Somno ciboque Lipsiens. et Hav. Sed

alio ordine obcurrit xxxvii. 5. 'Et tunc cibo et quiete refectis corporibus, priusquam prætorium dimitteret, denunciavit, ut ante lucem armati paratique essent.' xxxv. 30. 'Quia priores in castra venerant, refecti et cibo sumto et modica quiete erant.' Curtius v. 4. § 23. 'Refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit.' Deinde aliq. prior const. ordine vocabulorum inmutato, Harl. 2. et Lipsiens. consistat, pro constitit, Lipsiens. Tò aliquanto abest ab Hav. Denique processe Leid. 1. Adparet, scriptum fuisse process'e, vel processē, et additam notam a librario neglectam esse.

§ 11 Quod et Romanus miles ira odioque pugnabat] Brevius et melius Pall. tres et antiquiores cusi, quod et Rom. ira odioque pugnabat, ejecto τῶ miles. Gebh. Expanxi τὸ miles, volentibus Mss. et impressis antiquis ante Curionem: is primus hoc centone auctor. Sed nec illud insolens. Lib. iv. c. 32. 'Romanus, odio incensus, impium Fidenatem, prædonem Veientem compellans, factis simul dictisque odium explet.' VI. 12. dictator ad milites, 'Veniat in mentem unicuique, Deos esse, qui Romanum adjuvent.' xxxiv. 14. 'Mirantes barbari a tergo apparuisse Romanum.' Sic Mss. et veteres. Vulgo, Romanos. Tac. Ann. xii. 58. 'Romanum Troja demissum et Juliae stirpis auctorem Æneam aliaque haud procul fabulis facunde exsequutus:' i. e. Romanos Troja demissos. Justin. xxxi. 8. 'Juvabat Ilienses, nepotes suos, Occidente et Africa domita, Asiam, ut avitum regnum, vindicare.' Nihil itaque addendum Tacito, ut suspicabatur vir summus. J. F. Gron. Vocabulum miles, quod expuxerunt Gebhardus et Gronovius, abest etiam ab omnibus nostris, et a codd. Oxon. quos Hearne consuluit. Supra II. 7. 'Uno plus Tuscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum.' c. 45.

‘Enimvero non ultra contumeliam pati Romanus posse: totis castris undique ad consulem curritur:’ ubi quædam notantur. Mox hoc cap. ‘Ferox multitudo increpare duces, quod in aciem, qua pugnandi arte Romanus excellat, commissa res sit.’ III. 60. ‘Ubi inluxit, egreditur castris Romanus, vallum invasurus, ni copia pugnae fieret:’ ubi etiam perperam Pal. 2. *Romanus exercitus*. v. 13. ‘Præ metu, ne simul Romanus inrumperet, objectis foribus, extremos suorum excluseret.’ c. 15. ‘Priusquam ex lacu Albano aqua emissa foret, numquam potiturum Veis Romanum.’ VII. 24. ‘Stetit subpresso inpetu Romanus.’ c. 32. ‘Adfirmare, eadem fortuna Romanum Campano laturnum opem, qua Campanus Sidicino tulerit.’ VIII. 3. ‘Quod responsum dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit.’ XXXIX. 12. ‘Philippus Ætolos, desertos ab Romano, cui uni fidebant auxilio, quibus voluit conditionibus, ad petendam et paciscendam subegit pacem:’ ita Gronov. ex optimis Mss. reposuit, quum antea *ab Romanis* legeretur. XXXVI. 16. ‘Timor deinde incessit, ne quos per imminetia juga calles inveniret ad transitum Romanus:’ et eodem cap. ‘Præstarent, ut vertices circa montium occuparent obsiderentque, ne qua transire Romanus posset:’ ubi in uno cod. est *Romani possent*. Ita ‘Volsens’ supra est II. 65. ‘Volsens, effusis ad primum inpetum missilibus telis, saxa obiacentia pedibus iugerit in subeuntes.’ ‘Veiens’ infra IV. 18. ‘Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Veientem Capitolinus Quinctius intulit signa:’ ubi in uno scripto perperam erat *contra Veientes*. ‘Karthaginiensis’ infra XXVIII. 44. ‘Nos, etiam deserti ab sociis, viribus nostris, milite Romano, stetimus. Karthaginiensi nihil civilis roboris est:’ ubi etiam quædam dicentur.

Delph. et Var. Clus.

Ejusdem generis sunt ‘eques,’ ‘pedes,’ ‘miles,’ numero singulari, pro equitibus, peditibus, militibus. Vide ad VII. 35. § 2. Ut autem hic τῷ *Romanus* additur vox *miles*, ita ei in multis Mss. additur τὸ *populus* apud Florum I. 16. § 2. ‘Sic ergo Romanus bellum Samniticum tamquam sibi gessit:’ habent enim *Sic ergo populus Romanus*. Vide quæ ibi viri docti monuerunt. Ita Nic. Heinsius conjicit apud Vell. Pat. II. 1. § 3. *Ita varia fortuna gestum est, ut sapius Romano re gereatur adversa: pro Romanorum gereretur adversa.* Vide quæ eo loco notavit. Ceterum non primus est Curio, qui vocem *miles* interposuit, sed ita jam antea ediderunt Frobenius 1535. Basileenses 1539. Vascosan. et Gryphius 1548. quem anno proximo Curio exceptit. Præterea, copula utroque loco inducta, *quod Rom. ira odioque pugnabat, Æquos* habet Harl. antiq. Ultimo loco ante vocem *Æquos* eandem omittit Port. Denique *experiri jubebat, pro exp. cogeat*, Hav.

§ 12 *Pulsique quum in fines suos recepissent]* *Pulsique circa fines suos* Voss. 2. *in fines suos recepissent* Harl. 1. Paulo ante *sustinuerunt*, pro *sustinuere*, Gaertn.

Nihilo inclinioribus ad pacem animis] *Nihilo inclinatis omnibus* Voss. 2. *nihilo inclinantibus* Port. *nihilo inclinioribus* Lipsiens. et Gaertn. Mox *excellerat*, pro *excellat*, Lipsiens. *excellerat* Harl. 2. Denique τὸ *res non adparet* in Voss. 2.

§ 13 *Multas passim manus, quam magnam molem]* *Vox magnam* exsulat a Leid. 2. quam rectius reliqui retinent.

CAP. III. § 1 *Ut ad Urbem quoque terrorem pertulerint]* Pal. 3. *perculerint*. Forte, *ut ad Urbem quoque terrore perculerint*. Gebh. Omnes nostri *perulerint: perculerint* vero, quod Gebh. in uno Pall. invenit, promanavit ex lapsu librariorum, qui sapius

19 M

Livius.

'pertulit' et 'perculit' confundere soliti sunt. Vide quæ exempla hujus erroris collecta sunt ad xxxv. 27. § 16. Supra II. 54. 'Quod ubi in totam concionem pertulit rumor:' ubi alia videnda. Ceterum perperam etiam Leid. 2. *ut ad urbis quoque terrorem pertulerint*: et paulo ante *egressus tanto, pro egressi tan.* Gaertn.

§ 2 *Necopinata etiam res plus trepidationis fecit*] *Sed inopinata etiam res* Port. et fragm. Hav. a m. sec. Illud *sed* est ex his particulis, quibus librarii passim orationem Livianam fulcire conati sunt. Vide ad vi. 32. § 8. Deinde 'necopinatus' Livio in deliciis fuit, cujus loco sæpissime indocta scribarum natio 'inopinatus' substituit. Vide ad iv. 27. § 8. Præterea *necopinata tamen res* Voss. I. pro quo *necopinata etiam res* in margine emendatum est: *necopinata et res* Voss. 2.

§ 3 *Agrestesque pavidi incidentes portis*] In Pal. 3. est superscriptum *pavidū insidentes portis*. Male. v. 26. 'Multi cæsi vulneratique, priusquam paventes portis incidentent.' Gebh. Lib. v. c. 11. 'Quum fuga trepidum, plenum vulnerum ac pavore incidentem portis exercitum viderint:' ubi plura vide. Recte itaque *insidentes* displicuit Gebhardo. Alibi etiam verba hæc confundi, videbimus non modo hoc cap. § 7. sed pluribus ad xxviii. 26. § 7. Perperam etiam Leid. 2. *incidentes portis*, et Voss. I. *incedentes portis*. 'Incidere' et 'incedere' passim commutari, dicam ad ix. 24. § 10. Mox *nec popul.* pro *non popul.* Lipsiens. Tum *prædonum pravas*, pro *præd. parvas*, Gaertn. quomodo transpositis literis sæpe peccarunt librarii. Vide ad xxix. 37. § 16.

Omnia vano augentes timore] *Vario augentes timore* Leid. 2. sæpe obvio errore. Vide ad xxii. 7. § 4. Mox subdit *vaniora*. Præterea *agentes* Voss. I. et Port. Pari modo etiam pecca-

batur II. 6. § 2. Proxime *ex. et leg. host. adesse* alio ordine Leid. 2. et Voss. I.

§ 4 *Ab his proximi audita*] Codex Ms. habet *Ab his proxime audita*. Quam lectionem si quis sequi volet, cogetur mox legere *ferri*. Rhen. Pall. tres *proxime*, ut et Rhenani liber; unde ille suspicatur *ferri* quoque hic corrigendum. Pal. 2. *Ab his proxime audita incertaque eo vaniora ferre ad alios*. Andreas edidit, *Ab his proximum audita*. Gebh. *Proximum* habet Harl. I. Reliqui omnes codd. nostri legunt *proxime*. Eadem etiam lectio superest in editis antiquioribus. Aldus demum, qui et ipse in contextu *proxime* edidit, in erratis *proximi* reposuit, quem plerique editorum secuti sunt. Id etiam verius videtur. Tò *audita* non adparet in fragm. Hav.

Cursus clamorque vocantium ad arma] *Vocatum ad arma* Leid. 2. Pari lapsu *oppugnatum*, pro *oppugnantium*, dederat librarius cod. Hav. II. 65. § 7. Mox *adesse*, pro *abesse*, Harl. I. et Hav. Eadem ratione alibi scribas peccasse, dicam ad xxiii. 8. § 11. *abere* Lipsiens. a m. pr. pro quo m. sec. pro var. lect. in margine datum est *abesse*.

§ 5 *Id remedium timori fuit*] *Ad remedium* Harl. I. sed errore scribæ. Alibi ita peccatum non raro. Vide ad xxi. 10. § 12. Mox *victus timeri*, pro *victus tim.* Gaertn.

§ 6 *Vocato deinde senatu*] In cod. Ms. est *Vocato dein senatu*. Rhen. *Vocatoque deinde senatu* Harl. 2. *Vocatos dein senatu* Leid. 1. *Vocato dein senatu* Flor. Voss. 2. et Harl. 1. Et ita longe plurimis locis scriptum exhibent integerrimi codd. ubi pejoris notæ *deinde* præferunt. Exempla videri possunt supra I. 9. § 3. II. 2. § 3. c. 12. § 4. c. 16. § 6. c. 35. § 5. c. 40. § 4. cap. 50. § 7. cap. 54. § 8. Alia, ut ex infinitis tantum quædam adferam, infra vide hoc lib. cap. 32. § 2. cap. 47. § 6. cap. 65. § 8. IV. 13.

§ 13. v. 22. § 5. cap. 23. § 8. ix. 26. § 14. cap. 43. § 12. XXI. 4. § 2. c. 46. § 6. cap. 54. § 5. cap. 58. § 4. xxvi. 12. § 17. xxix. 2. § 3. c. 3. § 9. c. 6. § 12. xxxiv. 39. § 2. xxxvi. 20. § 3. xxxvii. 39. § 8. xxxviii. 1. § 6. cap. 4. § 7. c. 6. § 3. c. 7. § 10. c. 9. § 9. cap. 17. § 16. cap. 59. § 10. xl. 30. § 5. xliv. 5. § 5. ad Epit. Liv. lib. lxxvii. et plurimis aliis locis. Vide Gronov. ad iv. 32. § 5. ubi se librorum meliorum auctoritate sæpe *dein*, pro *deinde*, restituisse testatur. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. cap. 20. c. 23. c. 25. c. 26. et passim. Præterea vox *Patrum* exsulat ab Hav. et vox *ex* a Flor.

Profectus ad tutandos fines esset] *Ad tutandas fines* Gaertn. Vocem *fines* masculino et sequiori genere poni, videbimus ad iv. 2. § 4. eam tamen pro termino regionis genere feminino, certe apud Livium, nondum observavi. *Ad tutando fines* Lipsiens. Sed literam finalem *s* elisit initialis *f* vocis seq. ob similitudinem ductuum. Vide ad iv. 33. § 11. In verbis proximis *Quintos Servilio* Harl. 1. Sed ultima litera τφ *Quintos* adhæsit ex prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. *Quintio Servilio* Gaertn. et Port. Vide ad cap. 1. h. lib. § 1.

Hostem in agro non invenit] *Hostes in agris non inv.* Hav. *hostem in agris non inv.* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Ita etiam Hearne in Oxon. B. L. 2. N. et C. invenit. Neque aliter exhibent primæ edd. pro quo Basileenses 1539. *in agro* dederunt. Tanta igitur codd. scriptorum et excusorum turba propugnatam veterem lectionem revocavi. Supra II. 48. 'Ubi abductas senserant legiones, agros incursabant:' ubi vide. c. 60. 'Vagari populabundum hostem per agros passi.' Infra hoc lib. c. 6. 'Pergit inde infestus in agros Romanos.' c. 30. 'Alius additur terror, Sabinum exercitum prædatum descendisse in

agros Romanos, inde ad Urbem venire.' iv. 21. 'Hostis in agris nusquam inventus, neque pugnandi copia facta:' et mox, 'Trepidatum itaque non in agris magis, quam in Urbe est.' Præterea *hostem* servavi contra Hav. Vide ad v. 50. § 2.

§ 7 *Qui qua venturum hostem sciebat*] Forsan divinabat Rhenanus, cum hic aliquid superesse putaret: sed quod recidendum possit videri, τδ *qui*, non advertit hominem. Nam in istis, 'funestam ei populationem fecit,' pronomen non magis abesse potest, quam in his I. 58. 'Armatus mihi sibi, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium.' VIII. 38. 'Cæde inermes, cruentamque illis prædam redde.' xxxvii. 2. 'Ire adversus eum, brevem illi lætitiâ, qua exsultet, facturum.' J. F. Gron. τδ *qui* sine dispendio sensus abesse posset, si codd. id vellent. In quibus contra quum constanter supersit, illis invitis delendi auctor nemini sim. Pro *qua*, est *quia* in Harl. 1. Ita variant etiam codd. xl. 29. § 8. Vox *qua* pro varia lectione est in marg. Port. in contextu vero *quando*.

Eoque impeditore agmine incedentem] *Impeditore agmine* Port. *impeditore agmine* vetustæ edd. pro quo Aldus *impeditore* substituit. Et ita reliqui codd. Tum *incedentem* Voss. 2. et Leid. 1. Vide hoc cap. § 3.

Funestam ei populationem fecit] *Ei* dativus non est in exemplari Borbetomagensi. Nec est hic necessarius. *Rhen.* Vocula *ei* abest etiam a Flor. et ab Harl. 1. Contra una voce auctior est Voss. 1. *funestam tamen ei pop. fecit.* Sed signa τφ *tamen* subiecit librarius, quibus indicare solet, aliquid perperam scriptum esse.

§ 8 *Quod quatrimum fuit, reditus Quinctii consulis in Urbem fecit*] *Quod quatrimum in Urbem fuit, relictus Quintius consul in Urbem fecit* Leid. 2. et Voss. 1. in contextu. In ejus margine, pro *relictus*, emendatum est

redditus: redditus etiam habet Lipsiens. Sed ita passim librarius ejus cod. pro *redditus* scribere solitus est. Præterea quod *quadrinum fuit* Gaertn. quod *quadridumii fuit* Lipsiens.

Census deinde actus, et conditum a Quintio Iustrum] Ita vet. edd. melius quam calamo picti codd. *Census deinde factus*. Gebh. *Census deinde factus* etiam omnes nostri, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quod recte Gebhardus damnat. Alibi enim semper Livius aliique scriptores 'agere censum' dixerunt, quæ propria in hac re locutio est. *Factus* itaque adscribi debet errori librariorum, qui ubique voces *actus* et *factus* inter se commutarunt. Vide mox § seq. et quæ notantur ad vi. 28. § 2. Deinde ab *Quintio* Leid. 1. Harl. uterque, et Lipsiens.

Censa civium capita centum quatuor et viginti millia, ducenta quatuordecim] Antiqua lectio *censa civium capita CIII. ACCXIII.* Fortasse scribendum, *quater centena millia*. Rhen. Hic numerus est in omnibus libris, et bene habet. Hoc admoneo, ne quis Rhenam sequatur, qui putat legendum *quater centena millia*, non intelligens, hanc summam civium his temporibus non convenire: nam per multos annos cc. et ccc. millia *censa* sunt: sero autem cccc. millia, ut infra ostendam. *Signon.* Pal. 1. *censa civium capita C III^M. et CCXIII.* neque aliter Pal. 3. et Camp. At Pal. 2. *centum quatuor milia et ducenta quatuordecim*. Gebh. Quæ huic notæ præscribitur lectio, et Sigonio in omnibus libris esse dicitur, apud me in nullo cod. apud Hearnium in uno tantum superest Oxon. L. 2. Superest tamen in omnibus edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, notas numerales, quas priores servarant, literis ac vocibus expressura, pro *XIII.* dedit *quindecim*. Ejusdem

negligentiæ in illa ed. plura exempla vide ad XLIV. 28. § 14. Is error Jac. Gronovium ad Epit. hujus libri incertum primo reddidit, utrum ibi ex hoc loco *quindecim*, an potius hic ex Epit. *quatuordecim* scribendum sit; donec, animadverso codicum consensu, posterius præferendum judicaret; quod etiam in contextum recepi. Nondum tamen ita locus integer, et ab omni vitio liber videtur. *Capita CIII. a CCXIII.* Florent. *capita CIII. et CCXIII.* habent Voss. 1. et Leid. uterque. *capita C^m III^m et CCⁱ XIII.* Voss. 2. *capita CIII. AÛC. XIII.* Harl. 1. et Klockian. *capita CIII. ac CXIII.* Port. *capita CIII. milia et CCXIII.* fragm. Hav. *capita CIII. CCⁱ XIII.* Lipsiens. *capita centum quatuor et ducenti quatuordecim* Gaertn. *capita centum quatuor milia et duc. quat.* Harl. 2. et Hav. et ita præferunt etiam Oxon. B. et C. nisi quod Hearne inde *quindecim* laudet, pro *quatuordecim*. Ex his patet, vocem *viginti* in nullo codice reperiri, nisi apud Hearnium in unico Oxon. L. 1. quem præferre testatur *capita centum quatuor et viginti millia duc. quat.* Illa igitur voce rejecta, legendum puto *censa civ. capita centum quatuor milia et duc. quat.* Quo etiam ducunt vestigia quorundam codd. in Epitome: quare eam etiam lectionem contextui reddidi, tum in Epit. tum hoc loco. Si quis insuper voculam et inducendam existimarit, non adversabor. Superest quidem illa vel altera ei similis ac in multis codd. verum, paucis exceptis, fere in illis tantum qui non adscriptam habent vocem *millia*: unde *et* vel *ac* natum videri potest ex nota numeri millenarii ∞, quam librarii indocti adscripti non sunt. Vide etiam hoc lib. ad c. 5. § 13. Summam capitum hoc lustro censorum, quam Livio reddendam puto, illud firmare potest, quod proximo censu apud Dionysium memorato IX. p. 594. qui nono anno an-

te actus dicitur, ipse ille census referat ὄλιγφ πλείους τρισχιλίων τε καὶ δέκα μυριάδων. Conjectura Rhenani, *quater centena millia* scribentis, non modo codd. scriptis adversatur, et, ut Sigonius observat, huic tempori convenire nequit, sed peccat etiam in stilum et rationem loquendi a Livio observatam, qui, si hunc numerum exprimere voluisset, omnino scripsisset *quadringenta millia*. Vide plura ad xxxiii. 4. § 5. Præterea *civium capitum* est in Leid. 2. quomodo librarius scripsisse videtur, quod putaret, recte dici non posse *centum quatuor millia capita*. Eam tamen locutionem probam esse, quod super millia adjiciatur numerus inferior *ducenta quatuordecim*, quo vox *capita* referenda est, pluribus docet Gronovius ad Liv. xxxix. 7. § 1.

§ 10 *In Æquis nihil deinde memorabile actum*] *In Æquis deinde nihil Lipsiens.* et Harl. 2. Tum *memorable factum* Port. et Hav. librariorum errore, de quo vide ad § præced. *memorable actu* Harl. 1.

Se recepere, uri sua popularique passi] A Pal. 1. abest τὸ *uri*: neque compareret in Pal. 2. pro quo *populari sua passi*; neque in Pal. 3. *sua populari passi*: postea que assutum ab adultera manu. Gebh. *Se recepere, popularique passi* fragm. Hav. *se recepere, sua popularique passi* Leid. 1. et Port. a m. pr. *se recepere, suaque populari passi* Port. a m. sec. et Hav. *se recepere, sua populari passi* Gaertn. *se recepere, populari sua passi* Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. et C. *se recepere, uri sua et populari passi* Lipsiens. a m. sec.

Per omnem hostium agrum] *Per omnium hostium agrum* Hav. Vide ad xlv. 19. § 13. Mox *populabundum iisset*, pro *populabundus iisset*, Gaertn.

CAP. IV. § 1 *Consules inde Postumius Albus, Sp. Furius Fusius. Fusios Furios Fabios scripsere quidam*] Ex hac lectione nullus elici potest sensus. Videndum igitur, ne verior sit

lectio *Sp. Furius sive Fusius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere*, Nam et vetus codex *Fubius* habet. *Sabell.* Sic ille, si Livium credibile est scripsisse ea, quæ ne ipse quidem, si ad superos revocari possit, valeat interpretari. Sed videat lector, (nam conjectura sæpe agimus,) ne emendatio veriorque sit lectio *Postumius Albinus, Sp. Furius sive Fusius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere*: ut de Fabio Pictore intelligas, qui rerum Romanarum vetustissimus (ut Dionysius ait) fuit scriptor. Cui sane opinioni Fabii Quintiliani verba aliquid omnino fidei adjiciunt: 'Valesii,' inquit Instit. r. 4. 'et Fusii in Valerios Furiosque venerunt.' In 'Fabiiis' eam mutationem factam, nec ille, nec (quod sciam) alius prodidit quisquam. *Sabell.* A. *Posthumius* legendum, ut patet ex Dionysio ix. p. 619. atque adeo panno post ex ipso Livio c. 5. ubi refert, quot consul hostium ceciderit. Præterea *Posthumius* nomen mihi videtur, non prænomen, ut in eo, qui consul fuit A. U. C. ccliii. l. ii. c. 18. et cclxi. l. ii. c. 33. *omissum C.* videtur, ut habent quidam libri. Quod item suspicor in consule *Posthumio* A. U. C. cccxiii. l. iv. c. 11. *Quidam Posthumum* trisyllabum aliud putant, aliud *Posthumium* tetrasyllabum. *Glar.* Legendum A. *Postumius Albus, Sp. Furius Fusus*. Prætermisum est enim prænomen prioris consulis, quod et apud Dionysium est ix. p. 619. et in Capitolinis consulibus, et ab ipso infra afferitur c. 5. Veteres autem libri in posteriore consule habent *Sp. Furius Fuscus* mendose, pro *Fusus*, quod fuit Furiorum cognomen, ut Julius Juliorum. Quod ex Capitolinis fragmentis intelligi potest. *Sigon.* Cognomen *Fusius* mendosum est: idque existimo inde provenisse, quod *Furios Fusios* a quibusdam nominari adjiciat Livius. Quapropter ita legen-

dus videtur hic locus: *Consules inde A. Postumius Albus, Sp. Furius Fusus. Furius, Fusios scripsere quidam; id adm. ne quis imm. ips. vir. esse, quæ nom. est, pulet.* Hinc cognomen *Fusus* quidam auferendum, alii in *Fusius* mutandum censuere, non intelligentes, de ipso gentis nomine loqui Livium, non cognomine. *Furios* scilicet ab aliquibus *Fusios* vocari. Vetus exemplar Aldinum, quod habeo, genuinæ lectionis vestigia quædam habere videtur, in quo sic legimus, licet mendose, *Consules inde Postumius Albus, Sp. Furius Fusius. Fusios Furius Fabius scripsere quidam; id moneo, ne quis, &c.* Palam est, Postumii prænomen hic periisse, et Furii cognomen corruptum esse librario-rum imperitia. Quil si ita corrigamus reliqua, quæ sequuntur, litteris paucis tantum immutatis? *Fusios Furius Fabius scripsit. Equidem id admoneo, ne quis, &c.* non male, meo iudicio, nisi me fallit imperitia. *Pighius* in Ann. ad A.U.C. cclxxxix. p. 121. Pal. 1. ac 3. *Consules inde Postumius Albus, Spurius Furius Fuscus. Furius Fusios Fabius scripsere quidam.* Ex qua fecit Sabellicus admodum, ut putat, emendate, *Postumius Albius, Spurius Furius. Fusios Furius Fabius et quidam scripsere.* Pal. 2. *Postumius Albius, Spurius Furius Fuscus. Furius Fusios scripsere quidam.* Veterum edd. lectiones parco adnotare. *Gebh.* Pighius ad A. U. cclxxxix. adnotat in Aldina esse, *Fusios Furius Fabius scripsere quidam, id admoneo;* et ex ea scriptura legendum conjicit, *Fusios Furius Fabius scripsit. Equidem id admoneo.* Non dubium est, quin *Fabius* ex interpretatione, in margine ad vocem *quidam* adscripta, sit. Nec scio, quid sibi velit Palmerius in Spicilegio tom. iv. p. 789. Facis Gruteri, Livium putasse, auctores veteres in hac re variasse, quum constet, eosdem esse *Fusios*, qui *Furii* sunt. Nam

id ipsum dicit Livius, et non aliam mutationem aut diversitatem in his nominibus esse, quam unius literæ; ut in 'Vetusius' et 'Veturius' c. 8. *Duk.* *Consules deinde* habet fragm. Hav. a m. pr. Utraque vocula *deinde* et *inde* in proponendis novi anni consulibus Livium usum fuisse diximus ad II. partim ad c. 16. § 1. partim ad c. 49. § 2. Servandum itaque τὸ *inde*, quoniam in id conspirant reliqui codd. Præterea prioris consulis prænomen *Aulus* non adparet in Voss. I. Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Exulare etiam ab Oxon. B. L. 2. et N. testis est Hearnius. Recte tamen Glareanus et Sigonius ex Dionys. Fastis Capitolinis, et Livio addendum monnerunt, quibus consentit Voss. 2. Eiusdem autem consulis cognomen non *Albinus* est, ut Sabellicus volebat, sed *Albus*, ut ex iisdem Fastis et Dion. patet. Cui accedit, Pighium testari in Annal. ad A. U. C. cclxxxvii. p. 120. diu postea demum cognomen Postumiæ gentis *Albus* mutari cæpisse in *Albinus*, ut facile ex Romanis fastis colligitur. Similiter nempe M. Valerius, qui auxilio corvi Gallum provocatorem prælio singulari devieit, 'Corvus,' ejus autem posterii 'Corvini' adpellati sunt. Vide Sigonium ad Liv. vii. 26. § 12. *Albius* male cognominatur in Harl. 2. et Hav. Insuper *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusius Fabio scripsere: id amoneo* Flor. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusios Furius scripsere quidam* habet Lipsiens. *Sp. Furior Fuscos. Furius Fusius Fabius scripserunt quidam* Gaertn. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusios Fabius scripsere quidam* Klockian. Voss. ambo, et Leid. 1. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fabius Fusios scripsere quidam* Leid. sec. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fuscos Fabius scripsere quidam* Port. a m. pr. ubi vocem *Fabius* manus altera delevit. *Sp. Furius Fusus.*

Furios Fusios Fabios scripsere quidam Harl. 1. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusius Fabius scripsere quidam* fragm. Hav. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fusios scripsere quidam* Harl. 2. et Hav. Similis fere lectionum varietas in Oxoniensibus obvia est. Testatur enim Hearne, τὸ *Furius* omitti in cod. C. *Fuscus*, pro *Fusus*, reperiri in B. et N. vocem *Fabios* post vocem *Fusios* interjectam esse in cod. C. Primæ edd. eam lectionem præferunt, quæ notæ Sabellici præscribitur. Postea secutarum quædam conjecturam Sabellici receperunt, quædam id in ea mutarunt, ut vocem *sive* omitterent. Hinc Ascensius anno 1510. vulgavit *Sp. Furius. Fusios Furios et Fabios scripsere quidam*, omissa etiam voce *Fuscus*: in margine autem monet, videndum esse, ne *Fabius ut quidam scripsere* legendum sit: ex quo sensum commodum non elicio. Sed sine dubio in animo habuit partem conjecturæ Sabellici, et aberratione operarum ibi *ut pro et datum* est. Eadem tamen admonitio non modo ab Ascensio repetita est in margine editionum, quæ triennio et sexennio postea prodierunt, sed etiam in Parisina 1529. repetito in omnibus illis eodem typographorum errore, quamvis ibi in contextum receptum sit *Sp. Furius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere*. Unde evenerat, ut admonitio illa marginalis omittenda foret. Aldus deinde, qui *Sp. Furius Fusius. Furios Fusios Fabios scripsere quidam* cum primis edd. in contextu expressit, mox in erratis emendari jussit *Sp. Furius. Furios Fusios scripsere quidam*. Id postea Frobenius recepit, ejusque exemplo reliqui usque ad Sigonium, qui primus prociudit eam lectionem quæ nunc vulgo exstat. Et eam quoque omnium verosimillimam puto. Ceterum Livius his verbis indicat, eos, qui antea *Fusii* dicebantur, postea *Furios* dictos

esse. Olim enim litera *R* in nullo vel parcissimo usu erat apud Romanos, ejusque loco adhibebatur litera *S*. Cui rei probandæ Klockius ad marginem Livii adscripsit loca Festi in voce, ‘Arbosem,’ in voce ‘Aureliam,’ in voce ‘Helus,’ et in voc. ‘R. pro S.’ Cic. ad Fam. ix. 21. Quinctil. l. i. c. 6. nunc c. 4. Pompon. l. 2. § 36. ff. de O. J. et Liv. hoc lih. c. 8.

Id admonco, ne quis inmutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet] *Id amoneo* Gaertn. Solent ubique verba cum præpositionibus *u* et *ad* composita commisceri. Vide ad xl. 55. § 5. *vir. ips. imm.* Voss. 1. et Leid. 2. *ipsorum* deest in Lipsiens. Deinde quæ *vir. est* Leid. 2. quæ *nominum esse* Hav.

§ 2 *Quin cum Æquis alter consulum bellum gereret]* Pal. 3. *quin cum Æquis novum alter consulum.* Gebh. *Quin novum Æquis alter consulum* Harl. 2. et Lipsiens. *quin novum cum Æquis* Hav. *qui novum cum Æquis* Gaertn. Sed vocem *novum* reliqui omnes excludunt, qua etiam facile ac sine damno sententiæ carere possumus. *Quin et τὸ bellum* exsulat a Leid. 2. Verum et hoc perperam.

Ab Ecetranis Volscis præsidium petiere] *Ecetranis* Flor. *Eteranis* Voss. 1. et Leid. 2. in contextu. *Æceteranis* Leid. 1. et Harl. 1. *Aceteranis* Voss. 2. et Gaertn. *Aceteranis* Harl. 2. *Ceteranis* Port. et Lipsiens. *Cetranis* Hav. *Eceteranis* fragm. Hav. et Leid. 2. in marg. Et eodem modo iidem codd. mox § seq. hanc vocem scriptam exhibent, nisi quod tm *Acetranum* præferat Leid. 1. *Eteranium* Leid. 2. *Ecetranum* Flor. *Acceteranum* Port. et *Aceterarium* Lipsiens. Vide ad II. 25. § 6. Paulo ante voces *Itaque Æqui* male omittuntur in Gaertn.

Quo cupide oblato] Pal. 1. *ablato*, hoc est, impetrato et abducto. Gebh. *Ablato* etiam Voss. 2. quod tamen non a Livii manu profectum, sed ex scri-

barum errore natum puto, qui passim *ob* et *ab* in compositis confuderunt. Vide ad II. 37. § 9.

Adeo civitates hæc perpetuo in Romanos odio certare] In Archetypo legitur *adeo civitates cæ*. Rhen. Campanus edidit *civitates cæ*, ut diu post illum indicavit Rhenanus: ad quod alludit Pal. 3. *civitates e perpetuo*. Pal. 1. *vero civitates hæc*. Legendum *hæce*, ut et supra monui. *Gebh. Civitates æ*, omissa adspiratione, pro *hæc*, Leid. 1. *civitates cæ* fragm. Hav. *civitas hæc* Gaertn. *civitates hæc* Harl. 1. Vox *hæc* omittitur in Port. Vide ad II. 44. § 12. Mox *bell. sum. vi imperabatur* Voss. 2. *parabantur* Harl. 1.

§ 3 *Ectranum ad Æquos descisse*] *Ectram* coloniam fuisse, intelligitur e Dionysio VI. 32. *Duk*. Vide modo notata ad § præc. *ad Æquos desisse* est in Port. Lipsiens. et Harl. 2. Ita alibi etiam erratur in scriptis. Vide ad xxx. 3. § 5. Mox *m. vis hom. in*, pro *in* sive *inde*, Lipsiens. Vide ad x. 20. § 6. Deinde *capitum*, pro *capitum*, idem Lipsiens.

Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit] *Æquitum*, vel *Equitum*, Leid. 2. Hav. Lipsiens. Gaertn. et quædam ex priscis edd. *Æquitium* Harl. 2. *Æqui tum* Port. a m. pr. *Equis tum* fragm. Hav. a m. sec. Sed vulgatum rectum est. Vide Gronov. ad II. 58. § 3.

§ 4 *Ea multitudo dilapsa*] Prima vocula non adparet in priscis, quas vidi, edd. quæ tamen necessaria est, ut indicetur non in genere multitudo Æquorum, sed Antiatum, quorum magna vis ad Volscos confugerat. Recte igitur Aldus *τὸ cæ* adjecit, quod etiam servant codd. scripti.

§ 5 *Necdum matura re, quum defectionem parari*] *Necdum τ̄ matura re* Gaertn. *Nec tum matura re* Port. *Necdum maturam rem* Voss. 2. *Necdum maturare* Leid. 2. et Hav. Deinde tamen *defectione parari* Lipsiens. Pro

quum, sive *cum*, scriptum fuerat *cū*; id primo mutatum est in *tū*, deinde in *tū*, sive *tamen*. Qui error præsertim in hoc cod. frequens est. Mox verbis seqq. *dat. neg. cons. est*, alio vocabulorum ordine recepto, Hav. *datum neg. cēt* (id est *esset*) *cons.* Gaertn.

Quærent, quidnam rei esset] *Vetus lectio quid rei esset*, absque *parelconam*. Rhen. *Quidnam rei esset* edidit Andreas. At post enim Campanus, quemadmodum habetur in Pall. 1. ac 3. *quid rei esset*. Sed Pal. 2. *qui rei essent*. *Gebh. Vid. Var. Lectt. Quid rei esset* etiam omnes nostri, virorum doctorum cura inspectis codicibus consentientes, nisi quod voces *datum negotium*, &c. *quidnam rei esset* desint in Lipsiens. ob repetitionem *roū esset*. Vide ad IX. 11. § 2. *Quid rei esset* præfert etiam Hearnii Oxon. N. Pro quo si cum Gronov. legendum est *quid id rei esset*, censendum est, voculam *id* interceptam esse ab ultimis literis præcedentis *quid*. Liv. I. 48. 'Quid hoc inquit, Tarquini, rei est?' Infra hoc lib. c. 17. 'Quid hoc rei est, inquit, tribuni?' c. 48. 'Sinus hic coram virgine nutricem percontari, quid hoc rei sit.' Alibi 'quidnam id rei est,' 'quidnam id est,' 'quisnam is est' Livius dixit. Vide ad v. 15. § 5. Ant. Periz. qui ad marginem Livii, quo uti solebat, adscripsit nulla mutatione opus esse, non videtur ad scripturam codicum, quos Gronovius memoravit, attendisse. Nullus enim eorum editam lectionem tuetur. In verbis præcedentibus *et principibus*, pro *ut princ.* habet Port. *ut principibus* Harl. 2. Tum *Romam accitis* Gaertn. 'Accitus' et 'excitus' commutari, videbimus ad xxxviii. 32. § 3. Vulgatum hic longe præstat. 'Romam excitis;' nempe ex patria. Est autem eodem modo dictum, quo 'evocare ad colloquium,' de quo vide ad IV. 10. § 1. 'emittere in hostem,' de quo vide ad xxviii. 14. § 2. 'avolare

Romam, de quo vide ad I. 57. § 8. et contra 'adflantur e floribus,' nempe ad nares, apud Cic. de Senect. c. 17. 'Quum autem admiraretur Lysander et proceritatem arborum, et directos in quincuncem ordines, et humum subactam atque puram, et suavitatem odorum, qui adflarentur e floribus.'

§ 6 Qui quum haud gravate venissent] Vet. lib. *gravatim*. Utrumque recte. *Signon*. Pall. 1. ac 3. *gravati*. Pal. 2. *gravatim*. Gebh. *Gravatim* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *gratuata* Leid. 1. *gravati* Voss. ambo, Leid. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et N. *Aut gravate* Flor. Fateor, utrumque *gravatim* et *gravate* recte dici, et Livio etiam usurpari. Prius quidem I. 2. 'Haud gravatim socia arma Rutulis junxit:' alterum XXI. 24. 'Reguli Gallorum, castris ad Illiberim extemplo motis, haud gravate ad Pœnum venerunt.' XLII. 43. 'Ad id quum necessaria petitio induciarum videretur, cupereturque Marcins, neque aliud colloquio petisset, gravate et in magnam gratiam petentis concessit.' Si itaque alterutrum hic recipiendum erit, τὸ *gravatim* vix placere poterit, quod tantum in pejoris notæ codd. reperitur. Malim tamen *gravati*, adjectivo loco adverbii posito. Vide ad II. 35. § 3. Mox *intr. ad cons. ad sen.* Leid. 1. quare legendum videtur *ab cons.* Deinde *dimitterent*, pro *dimitterentur*, Lipsiens. Qui error in scriptis frequens est. Vide ad X. 10. § 1. Insuper *Bellum haud dubium haberi*, omisso τῶ *inde*, idem Lipsiens.

§ 7 Cui ea provincia evenerat] *Cui ea evenerat prov.* Voss. 1. *cui ea venerat prov.* Leid. 2. Nihil muto. Sæpe 'venire' et 'evenire' commutantur. Vide ad IX. 12. § 1. Ceterum paullo ante *Spurium Furium*, pro *Sp. Furius*, Lipsiens.

Hernicorum in agro populabundum hostem invenit] Pal. 2. *Hern. in agro*

late pop. host. inv. Mili tanti non videtur, ut consideratione longiore immorer. *Gebh.* Palatino 2. Gebhardi sæpissime consentiens Hav. hic etiam τὸ *late* interponit, quod reliqui omnes ignorant. Quare ὑποβολιμαῖον et a mala manu profectum censeo.

§ 8 *Primo concursu pulsus se in castra recepit]* *Scribe se intra castra rec.* Rhen. Quod vult Rhenanus *se intra castra rec.* reclamantibus conatur omnibus libris, et scriptis et impressis. *Gebh.* *Se in castra ibi rec.* Gaertn. *sese in castra rec.* Harl. 1. *sese intra castra rec.* Voss. 1. et Leid. 2. *se intra castra rec.* Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Reclamantibus igitur Gebhardi Palatinis tantum, non omnibus codd. ita scribi jussit Rhenanus. Voces *primo concursu* negligentia librarii omittuntur in Hav.

Neque is finis periculi fuit] Pall. 2. ac 3. *neque ibi finis.* Gebh. *Neque his finis* Port. *neque ibi finis* Lipsiens. et Hav. *neque is ibi finis* Harl. 2. utramque jungens lectionem, ut sæpe librarii soliti fuerunt. Vide ad III. 44. § 4. *neque enim ibi finis* Gaertn. Nihil muto. Vide ad I. 44. § 2.

Namque et proxima nocte et postero die] *Nam quia et proxima* Port. qui error profluxit ex similitudine notarum, quibus vocalæ *que* et *quia* scribi solent. Vide ad V. 29. § 3. *et postera nocte et proximo die* Lipsiens. et Hav. Mox *circumsessa et oppugnata* Harl. 2. et Hav. *circumcussa et oppugnata* Lipsiens. Tum *Romam mitti*, vocibus transpositis, iidem tres codd. cum vetustissimis edd. quas vidi. Primus Aldus *mitti Romam* dedit, cui consentiunt reliqui codd. nostri. Tum pro *nunciaverunt* habet Flor. a m. pr. *nunciarunt*.

§ 9 *Postumio alteri consulum negotium daretur]* *Alteri consuli* Harl. 2. et Hav. dissentientibus reliquis codd. quibus fidem habeo. Vide ad IX. 32. § 2. Paullo ante *tantum terr.* pro *tantumque terr.* est in Port.

Negotium daretur, videret, ne quid respública detrimenti caperet] *Negotium daretur, videre* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Port. Hav. a m. sec. et fragm. Hav. quæ lectio, tot codicibus, et inter eos optimis, firmata, displicere nequit. *Daretur negotium videre*, pro negotium videndi, eodem modo dictum est, quo sæpe Livius vocibus ‘tempus,’ ‘consilium,’ similibusque infinitivum subjunxit. Infra vi. 18. ‘Tempus est jam majora conari.’ XXI. 54. ‘Nunc corpora curare tempus est.’ xxx. 4. ‘Tempus esse, aut pacem componi, aut bellum naviter geri.’ XLIV. 11. ‘Consilium igitur cepit, transosso pariete iter in urbem patefacere.’ Similiter Justin. XII. 7. in fine: ‘Captus itaque cupidine Herculis acta superare.’ Apud poëtas nihil est frequentius. Terent. in Andr. 1. 1. 28. ‘Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos.’ Ovid. Ep. Heroid. 1. 109. ‘Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.’ v. 64. ‘Et mihi per fluctus inpetus ire fuit.’ Fast. 1. 30. ‘Curaque finitimos vincere major erat.’ Vide Markland. ad Statii Silv. 1. 4. 61. Vel locutio *negotium daretur videre*, pro ut videret, similiter formata erit, atque illa ‘horror petere,’ de qua vide ad xxxvii. 49. § 1. Infra hoc lib. c. 44. unus codex exhibet, *M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitute adsereret, neque cedere secundum libertatem postulantibus vindicias*: ubi vide. Præterea inverso ordine *ne quid detr. resp. cap.* edd. Aldina antiquiores, sed invitit omnibus codd. Vide tamen Cortium ad Sallust. Cat. c. 29. § 2. *ne quid resp. detrimentum cap.* Hav. *ne quid resp. detr. ea cap.* Voss. 2. Sed reliquorum codicum consensus nihil mutandum indicat. Ceterum primum hoc est exemplum in republica Romana istius senatusconsulti, qualia

deinde plura facta sunt. Plutarch. tamen in vitis Gracchor. p. 813. indicare videtur, primum fuisse Opimium, qui tali senatusconsulto dictatoriam potestatem accepit. Verba sunt: Οὗτος μέντοι πρῶτος ἐξουσίᾳ δικτάτωρος ἐν ὑπατείᾳ χρησάμενος, καὶ κατακρίνας ἀκρίτους ἐπὶ τρισχιλίοις πολιταῖς Γάϊον Γράκχον καὶ Φούλβιον Φλάκκον. Utroque loco observato Manut. de Senat. Rom. p. 928. Plutarchum ab errore tueri conatur dicendo, primum Opimium fuisse, cui adversus cives potestas dictatoria data sit, eaque ita usum fuisse, ut non modo C. Sempronium Gracchum tribunum plebis et Q. Fulvium Flaccum consularem, seditionis auctores, sed omnino ad tria millia civium occiderit. Quod verum est. Non enim simpliciter Plot. dicit, primum fuisse Opimium, qui dictatoriam potestatem in consulatu ‘acceperit’: sed ea ‘usus sit,’ et ‘indicta causa damnaverit’ cives.

§ 10 *Proconsulem T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti]* Vet. lib. *pro consule*. Proconsulatus autem non est magistratus, sed imperium, quod aut extra ordinem privato datum est, ut hoc loco T. Quinctio, aut ex consulatu prorogatum est, ut Q. Publilius Philoni, de quo Livius postea viii. 23. ita: ‘Actum cum tribunis plebis est, ad populum ferrent, ut, cum Publilius Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret.’ Et paulo post c. 25. ‘Duo singularia hæc ei viro contingere, prorogatio imperii non ante in illo facta, et acto honore triumphus.’ In Capitolinis etiam triumphis Q. Publilius Philo ‘primus pro consule’ fuisse traditur. Sigon. Ut monuit Sigonius, ita duo Pall. 2. ac 3. *Pro consule T. Quinctium*. Gebh. Melius hic Sigonius, quam de Antiq. Jur. Prov. III. 14. Quinctium non ex omnino privato, sed ex consule, castris subsidio missum. Nam Quinctius simul consulatu abierat, privatus erat, et jam

aliquantum temporis inter consulum depositum et imperium in exercitum ei datum intercesserat. Et sic Fabius, qui superiore anno consul fuerat, Minucio consuli successor in Algidum missus est c. 29. Nec hi dici possunt ita e consulatu missi, ut illi, quibus imperium e consulatu prorogabatur. *Duk.* Plerique etiam codd. nostri vel ambigue *pro cōs.* *T. Quintium* habent, ut præsertim Klockian. *Leid.* 1. et *fragm. Hav.* vel *pro consule T. Quintium.* Sed *consule T. Quintium* est in *Hav. proconsulem et T. Quintium* in *Port. proconsulem T. Quintium* in *Leid.* 2. Lipsiens. et *Gaertn.* quam script. etiam *Hearne* invenit in *Oxon. L.* 1. et *N. Eamdem* scripturam variis *Livii* locis viri docti infra ex auctoritate *Mss.* restituerunt. Vide quæ notantur ad *xxiii.* 30. § 19. Præfert tamen *Paul.* *Mant.* ad *Cic. ad Fam.* 1. 1. scripturam *proconsul* præ altera *pro consule.* Illo enim veteres, hoc recentiores uti solitos fuisse, auctore *Augustino* lib. de *Gramm.* p. 1975. ed. *Putsch.* et *Prisc.* 11. p. 576. Quibus addi potest *Cledonius* *Grammat.* p. 1864. Verius tamen videtur, utrumque commode dici posse. Certe, *pro consule* etiam optimo tempore dictum fuisse, evincunt *Fasti Triumph.* *Capit.* Quamvis enim in illis contracte *pro. Cos.* scribatur, interpositum tamen punctum ostendit, eo tempore pro duabus vocibus illud habitum, adeoque dictum fuisse ‘*Q. Publilius pro consule,*’ ‘*Q. Fabius pro consule.*’ Vide ad *A. U. C. cdxvii. cdxliv.* et alibi. Similiter etiam postea dictum fuisse, constat ex *Ratil. Itiner.* 1. 173. ‘*Rexerat ante puer populos pro consule Pænos:*’ ubi videndi viri docti. Præterea *subsidium castris* *fragm. Hav.* Sed reliqui codices in vulgatum conspiciunt. Quare nihil mutò. ‘*Subsidio mittere,*’ ut ‘*subsidio venire,*’ ‘*subsidio ire.*’ *Supra* 11. 48. ‘*Actumque de exercitu foret, ni K. Fabius in*

tempore subsidio venisset.’ c. 53. ‘*Pars Sabinis ennt subsidio, pars Romanos adoriuntur.*’

§ 11 *Dure Quintio subitarios milites jussi*] *Visi* *Leid.* 2. et Lipsiens. sollemni libroriorum errore. Vide ad 1x. 24. § 4. *missi* *Hav.* quæ et ipsæ voces sæpe in codd. ant. confunduntur. Vide *Burm.* ad *Petron. Satyr.* c. 123. et quæ supra notantur ad 11. 49. § 2. Mox verbis seqq. *ita tamen repro ita tum rep.* Lipsiens. Vide ad *Liv. xxii.* 17. § 5.

CAP. v. § 1 *Multique inpetus hinc atque illinc facti*] *Multi inpetus,* ommissa copula, *Gaertn.* Tum *acti* *fragm. Hav.* Sæpius hunc errorem commiserunt librarii, ut voces ‘*factus*’ et ‘*actus*’ in *Mss.* confundant. Vide ad vi. 28. § 2.

Superante multitudine] *Superante in multitudine* Lipsiens. quod accipi posset pro in superante multitudine; ut ‘*infestis in hastis*’ 11. 19. § 8. Verius tamen puto, τὸ *in* natum esse ex initiali litera *m* vocis seq. Vide ad 11. 31. § 6. De locutione ‘*superante multitudine*’ vide ad v. 38. § 4.

Carpere multifuriam vires Romanas] *Capere* *Voss.* 2. *Leid.* 2. et codd. principes multæ. Sed recte reliqui codd. vulgatum defendunt. ‘*Carpere vires Romanas*’ dicuntur, qui Romanos variis locis adgrediuntur, et ita efficiunt, ut copias dividere necesse habeant, eo animo, ut deinde tanto facilius distractas superent. *Liv. xxvi.* 38. ‘*Nisi vellet in multas parvasque partes carpere exercitum.*’ *Senec. Natural. Quæst.* 11. 13. ‘*Totum potest excidere, quod potest carpi:*’ ubi vide *Gronov.* Solent vero voces ‘*capere*’ et ‘*carpere*’ passim culpa scribarum commutari. Vide ad vi. 32. § 11.

§ 3 *Ad prasidium Urbis relictus*] *Urbi* Lipsiens. quod eodem modo dictum videri potest, quo ‘*præsidium libertati*’ obcurrit hoc lib. c. 45. ‘*Ita in ea firmum libertati fore præ-*

sidium, si nec caussis, nec personis variet.' Verum unius codicis testimonium vulgatæ scripturæ mutandæ non satis idoneum esse videtur.

§ 5 *In incautum hostem portu decumana erupit*] In volumine Borbeto-magensi legitur *in cautum hostem*: nec displicet lectio. Præcedit enim, tanta vi castra circumsessa atque oppugnata fuisse, ut ne nuncius quidem Romam mitti potuerit. Non itaque Furinus hostes est adortus, tamquam parum cautus, sed quia copiæ illorum propter obsidionem divisæ erant, suæ vero collectæ. *Rhen. In incautum hostem decumana porta erupit* edidit Andreas, neque aliter Pal. 2. nisi quod quoque *erumpit*. Pall. reliqui duo, et ed. Campan. ut *Rhenani codex, in cautum hostem decumana porta erupit*. 'Cauti hostes' sunt intenti. Mox, 'Is intentos in castra Romana Æquos, legatique caput ferociter ostentantes ab tergo adortus:' dixerat quippe c. 4. 'Namque et proxima nocte et postero die tanta vi castra sunt circumsessa atque oppugnata, ut ne nuncius quidem inde mitti Romam posset.' *Gebh. Iniri cautum hostem Gaertn. in cautum hostem, vel incautum hostem*, apud me etiam Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. Præstare tamen videtur vulgata scriptura. Quia Furinus primo in castris quietus obsidionem passus erat, non timebant hostes, ne in obsidentes erumperet; ideoque, quod ad vim, si qua forte ex castris inferretur, repellendam, incantius agebant, licet forte diligenter operam darent, ac caverent, ne nuncius Romam mitti posset: quod nec ipsum tamen necessario sequitur ex narratione Liviana, qui refert tantum, 'proxima nocte et postero die' tanta vi castra circumsessata et obpugnata fuisse, ut nuncius Romam mitti nequiverit. Eruptionem vero post proximam noctem et posterum diem factam esse, ex initio hujus capituli,

ac verbis 'per eos dies,' ut et aliunde satis colligi potest. In codd. itaque, qui *incautum hostem* præferunt, *et in* excidit, quod vox sequens ab eadem syllaba incipiat. Vide ad VIII. 33. § 6.

Quam persequi posset, metu subsistit] Lectio hæc per recentiores edd. propagata est ex Basileensi Curionis. Omnes autem priores vulgaverunt *subsistit*, quod etiam superest in codd. quibus usus sum, et Hearne invenit in Oxon. B. L. 1. et 2. Recte igitur Clericus eandem lectionem revocavit: quod tamen qua auctoritate a se factum sit, lectorem monere ne dignatus quidem est. Mox *et altera* deest in vett. edd. at idem superest in omnibus nostris codd. Recte itaque Aldus in contextum recepit.

§ 6 *Nec suos ille redeuntes, persequendi studio, neque hostium ab tergo*] *Non suos ille* Voss. 1. a m. pr. Sed *nec*, pro *non*, postea inter versus adscriptum fuit. *Et ille* non adparet in Voss. 2. Deinde *nec hostium ab tergo* Leid. 2. et Lipsiens. quorum librariis ita scribendi causa fuisse videtur, quod vocula *nec* modo præcesserit, post quam non recte *et neque* inferri posse existimabant. Sed male. Vide ad IX. 9. § 14. Denique *a tergo* Voss. 1. Gaertn. et Port. cum priscis edd. pro quo Aldus *ab tergo* reposuit, consentientibus reliquis, quibus utor, codd.

Frustra conatibus captis, ut viam sibi ad castra faceret] Prima vox exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *et sibi* non adparet in Leid. 2. Tum *faceret et dimicans* Flor. addita voce et. Paulo ante vero *exclusum*, pro *exclusus*, Lipsiens.

§ 7 *Conversus ad pugnam, dum se temere*] *Conversus ad pugnam se temere* Gaertn. omissa voce *dum*, quam alii præcedenti jungunt: nam *conversus ad pugmandum, se temere* habent Voss. uterque, Leid. uterque, Lipsiens. Hav. Flor. et fragm. Hav.

cum priscis excusis. Frobenius de-
mum 1531. divisis vocibus edidit *ad*
pugnam, dum se temere: quod in reli-
quis codd. superfuisse videtur. Quum
olim voces nico contextu scriptæ, et
literæ *n* atque *m* suprascripta virgula
notatæ fuerint, utrum *pugnādū* reddi
debuerit *pugnandum*, an *pugnam dum*,
non nisi ex sensu patere potuit,
quem adsequi indoctis librariis diffi-
cile fuit.

Temere magis, quam caute, in median
dimicationem infert] Pal. 1. *se temere*
magis, quam satis caute, dimicationi
infert. Pal. 2. ut et edd. antt. *dum se*
temere magis, quam satis caute, in med.
dim. infert. At Pal. 3. *quam satis*
caute, in med. dim. fert: quam lecti-
onem probo maxime. Gebh. Mss. et
vett. edd. ne Gryphio quidem ex-
cepto, *temere magis, quam satis caute*:
rotundiore, ut videtur, dictione et
prægnantiore sententia. J. F. Gron.
Vocem *satis* servant etiam omnes
nostri codd. Eam primus editorum
expunxerat Curio, quem ceteri secuti
sunt usque ad Gronovium, a quo recte
reposita est. Ceterum *temere magis*
habet Lipsiens.

In median dimicationem infert] Lo-
cutionem 'in medium dimicationis'
inlustrare possunt, quæ infra notan-
tur ad xxvii. 2. § 9. Nescio tamen,
an unius codicis vestigiis innixa hæc
conjectura tuto admitti possit. Certe
omnes nostri receptam lectionem *in*
median dimicationem constanter ser-
vant, nisi quod Voss. 2. *se temere*
magis, quam satis caute, dimicatum in-
fert præferat. Præterea *in median*
dimicationem fert, quod Gebh. ex uno
cod. probabat, habet etiam Leid. 1.
et Lipsiens. Verius tamen videtur,
primam syllabam *rov* *infert* elisam
esse ab ultima litera vocis proximæ
dimicationem. Cujus erroris plura
exempla vide ad x. 13. § 3. Præ-
sertim quum locutio hæc 'inferre se
in aliquem' Livio familiaris fuerit,
et pro ea stet. reliquorum codicum

turba. Infra hoc lib. c. 17. 'Patres
circumire plebem, inferentesque se
in circulos sermones temporis aptos
serere.' v. 43. 'Quum se in me-
diam concionem intulisset.' vii. 17.
'Quum in ipsos armatos se intulis-
sent, averterunt totam aciem.' Soli-
tium quoque passim fuisse Livium,
præpositionem, ex qua verbum com-
ponitur, in regimine addere, vidimus
ad Præfat. § 11. Ceteroquin etiam
'inferre se alicui' dixit vi. 12. 'Ubi
illi vana injecerint missilia, et effusi
stantibus vobis se intulerint, tum
micent gladii:' ubi alia exempla
vide. Denique *dum se temere, &c.*
inferet Harl. 2. *dum se temere, &c. in-*
ferret Port. Male. Tò *dum* enim
tempus præsens requirit. Vide ad i.
40. § 7.

Vulnere accepto ægre ab circum-
stantibus ereptus] *Vulnere ibi accepto*
Voss. 1. et Leid. 2. qui supra *ad pug-*
nandum exhibuerant. Ita vero dis-
tinguendum foret: *infert. Vulnere ibi*
accepto. Sed præfero vulgatum. Tum
a circumst. Voss. ambo, Leid. 2. Lip-
siens. Gaertn. Port. et Hav. in vitis
reliquis, quorum potior apud me fides
est. Mox *erectus* Voss. 2. et Port.
errore librorum et alibi obvio.
Vide ad ii. 54. § 8. iii. 20. § 1. c. 48.
§ 9. c. 50. § 8. iv. 32. § 7. c. 33. § 4.
vi. 1. § 4. et alibi. Vide etiam quæ
notavi ad Siliii Ital. vii. 287. Denique
erectus est Voss. 1. addito verbo sub-
stantivo, quod rectius ab reliquis ex-
sulat.

Et suorum animos turbavit, et fero-
ciores hostes fecit] *Et suos animos* Lip-
siens. Male. Vide ad iv. 9. § 5.
Tum *et accendit hostium animos* Port.
quod ex interpretatione natum esse,
nullum est dubium. Certe, genu-
inum non esse, ostendit repetitio
vocis *animos*, quæ modo præcessit.

§ 8 *Nulla deinde vi sustineri potuerit*
Sustinere perperam Leid. 1. et fragm.
Hav. Deinde *poterant* Voss. 1. et
Leid. 2.

Quum compulsus in castra Romani rursus obsiderentur] Pal. 2. *quin pulsus in castra*. Gebh. Pall. et Voss. 1. *quin compulsus in castra*. Certe *quum*, quod vulgo est, scopas reddit dissolutas. Et videtur ratio loquendi imperare, *quin compulsus in castra Romani rursus obsiderent*. Nisi malis, *Quum compulsus, &c. venisset in periculum*. Ascensius, si forte malis, edidit, *potuere*. *Compulsus in castra Romani rursus obsiderentur*. J. F. Gron. Recte Gronovius *quin*. Rursus II. 19. 'Sustineri ira non potuit, quin exemplo confligerent:' et XXXIII. 36. 'Nec ultra sustinuerunt certamen Galli, quin terga verterent.' Duk. Lectionem, quam Gronov. ex ed. Asc. profert, jam ante Ascensium exhibuerunt edd. Venetæ 1495. et 1506. sed ea nullius codicis auctoritate firmatur. Nam *quin compulsus in castra, &c. venissetque*, præter Voss. 1. habent Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. *quin pulsus in castra, &c. venissetque* Hav. *dum compulsus in castra, &c. venisset* Port. in contextu, qui in margine *quin compulsus in castra, &c. venisset* exhibet: *dum compulsus in castra, &c. venissetque* Harl. 2. et Gaertn. *cum compulsus in castra, &c. venissent* Voss. 2. *cum compulsus in castra, &c. venissetque* Leid. 1. cum reliquis edd. sola nupera Clerici excepta, quæ præfert *quin compulsus in castra, &c. venissetque*, lectore mutata lectionis ne verbo quidem monito. Ego in vulgata lectione, in qua τὸ *quum* scopas dissolutas reddere Gronovius adfirmat, nihil difficultatis video, modo ante vocem *venissetque* oratio majori distinctione interpungatur. Dicit enim Æquos, cæde legati et vulnere consulis ferocientes, multo ferociores factos esse, 'quum' vel postquam Romani infelici ducis easu in castra compulsus essent, et ita rursus in castris obsiderentur. Oratio igitur hoc modo cohæret: Æqui 'nulla deinde vi sustineri

potuere: venissetque in periculum summa rerum,' nempe apud Romanos obsessos. Nemo, credo, hæbet, quod in processu hujus orationis reprehendere possit.

Peregrinis copiis cum Latino Hernicoque exercitu subvenisset] In his 'peregrinis copiis' aqua mihi hæret. Doujatius existimat, τὰ 'cum Latino Hernicoque exercitu' explicationem esse præcedentium 'peregrinis copiis,' non distinctionem; adeoque Livium indicare voluisse, quibus ex gentibus peregrinæ hæc copię conscriptæ fuerint. Verum ita Livius potius scripsisset: *ni T. Quinctius cum peregrinis copiis, Lat. Hern. ex. subvenisset*. Dixerat autem cap. præc. in fine: 'T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti: ad eum explendum Latini Hernicique et colonia Antinum dare Quinctio subitarios milites (ita tum repentina auxilia adpellabant) jussi.' Vel itaque voces eo modo transponendæ sunt, vel legendum *pereuntibus copiis*: ut per 'copias perennes' intelligatur exercitus obsessus.

§ 9 *Legatique caput ferociter ostentantes*] *Velociter ostentantes* male Port.

Ad signum a se procul editum, ex castris eruptione facta] Pal. 2. *e castris erup. f.* Gebh. *E castris* etiam Harl. 2. et Hav. *Tum emptione facta* Lipsiens. male literis *ru* in *m* coalescentibus, quod ob ductum similitudinem in scriptura Longobardica sæpius factum est. Vide ad IV. 21. § 6. Præterea *ad se procul editum* perperam Lipsiens. *a se procul edictum* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. sollemni librariorum errore. Vide ad XXI. 62. § 7. Paulo ante *a tergo*, Gaertn. Mox verbis seqq. *magna vis hostium circumvenit aberrans* Hav.

§ 10 *Minor cædes, fuga effusior Æquorum in agro fuit Romano*] Hæc et plura sequentia usque ad voces 'ii vagi,' sine dubio culpa librarii, desi-

derantur in Harl. 1. *cædis* præfert Flor. *fuga effusiorum Æquorum* habet Lipsiens. Tum vox *Æquorum* non adparet in Leid. 2. Deinde in agro Romano fuit transpositis vocabulis præfert Hav.

In quos palatos, prædam agentes] In quos pallantes Hav. ut librarius dare voluisse videatur *pallantes*, ut est in priscis edd. Sed *palatos*, quod Aldus alterius loco repositus, præferendum, quum ob reliquorum codd. consensum, tum quod Livius ita loqui solitus fuerit. Supra r. 11. 'Raptim et ad hos Romana legio ducta palatos in agris obpressit:' ubi plura notantur. Mox *inportuna inpos.* pro *opportuna inpos.* Lipsiens. in contextu, altera lectione in margine exstante. *Opportuna inpos. præ.* Leid. 1.

Li tagi, dissipato agmine fugientes, in Quinctium victorem, cum saucio consule revertentem, incidere] Habet Buslidianum scriptum exemplar in *Quintium victorem, tum a saucio consule*, ut intelligas, victorem Quinctium vel in castris, vel alicubi in tuto loco saucium consulem reliquisse. Nam parum verisimile est, saucium hominem jactationes itineris ferre potuisse, præsertim in agmine legionum ad novam pugnam festinantium. *Nannius. Victorem cum a saucio consule* Voss. 1. Leid. 1. et Lipsiens. *victorem a saucio consule* Flor. Leid. 2. et primæ edd. Pro quo Aldus *cum saucio consule* substituit: quod etiam verius puto, licet aliter Nannio videatur. Proprie enim non a saucio consule, sed a cæsis hostibus et civibus ab obsidione liberatis, revertebatur. Quod autem Nannius existimet, verisimile non esse, saucium consulem jactationem itineris ferre potuisse, notandum est, Livium non referre Furium graviter vulneratum fuisse, (unde effici posset, necesse fuisse, ut vel in castris, vel alicubi in loco tuto relinqueretur) sed tantum simpliciter 'vulnus accepisse.'

Præterea, licet serles rerum gestarum alia apud Dionys. sit, quam apud Livium, ex Dionys. tamen ix. p. 621. constat, Furium tantum femore vulneratum fuisse. Ἐνθα δὲ, τε ἕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθεῖς, τιτρώσκειται μηρόν. Illud autem vulnus non impediit, quo minus, etiam postquam Quinctius advenisset, res gestæ non ei, sed saucio consuli a Dionysio adscriberentur. Vide etiam Dukerum ad ii. 17. § 4.

§ 11 *Consulis vulnus, legati et cohortium ultus est cædem] Consulis vulnus, mortem legati ultus est* Oxoniensis N. in margine exhibet, teste Hearnio. *Cohortium inultus est cædem* Lipsiens. Sed syllaba in male repetita est ex præced. vocis litera finali. Vide ad v. 52. § 2.

§ 12 *Exacto adfirmare numero] Media* vox exsulat a Voss. 2. Mox verba, *audet tamen Antias Valerius concipere summas*, desiderantur in Leid. 2. tantum vero, pro *tamen*, est in Voss. 1. sæpius obvio in Mss. errore. Vide hoc lib. c. 46. § 1. *Summam* habet Gaertn.

§ 13 *Romanos cecidisse in Hernico agro quinque millia ac trecentos] Manuscriptum exemplar tantum habet V A CCC.* Hoc est *quinquies mille trecentos*. Rhenan. Pro *mille* quidam reposerunt *quinque millia*. Qui numerus ut nimis magnus videtur, ita hic nimis parvus. Dionysius enim ix. p. 620. cum P. Furio legato mille occisos ait: verisimile est, aliorum non pauciores occisos tota hac oppugnatione. *Glar.* [Vid. Lectt. Varr.] Pal. 1. et Andreas *mille ac trecentos*: at Pal. 3. *V. millia ac CC.* Pal. 2. vero et Campani ed. *duo millia ac CCC.* Gebh. *Romanos CCC. cecidisse* Leid. 2. Sed trigemina litera *c* perperam repetita videtur ex tribus prioribus literis vocis seq. Td *cecidisse* omittitur in Hav. quasi hæc verba pendeant ex τῶς *cæsos*, quod in fine periodi additur. Reliqui tamen codd. *cecidisse* constanter

servant, quos sequor. Præterea *Vacc* Flor. mille et trecentos, ut edd. ante Aldum præferunt, habet unus Voss. 2. quam lectionem auctoritate Dionys. non male Glareanus sibi displicere testatus est. ad *II^m CC.* Port. duo mil. CCC pro varia lectione Leid. 2. in margine: duo milia et trecentos fragm. Hav. duo milia ac trecentos apud Hearnium Oxoniensis B. duo milia ac ducentos Hav. et Harl. 2. ad quinque milia ac ducentos Hearnii Oxoniensis B. et C. quinque milia et tricentos Gaertn. *V. ac CC* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quod explico quinque milia ac ducentos, idque, jam ab Aldo et recentioribus omnibus receptum, verum puto, nisi quis cum Gronovio ad Liv. xxxiii. 4. § 5. explicandum ac scribendum putet quinque milia ducentos: ut ita illud ac, quod in plerisque codd. superest, inde additum sit, quod olim numeralibus notis scriptum fuerit *V. ∞. CC.* et librarius, notam millenariam non intelligens, pro eo ac dederit. Vide hoc lib. ad c. 3. § 9. In Klockian. librarius numerum millenarium, quem adsequi non potuit, omisit, vacuo tamen relicto spatio hoc modo, *Romanos cecidisse in Hernico agro . . . AC CCV.* Lectio duo milia, quam Sigonius in vet. lib. invenit, et in multis nostris superest, inde profluxisse videtur, quod librarius notam numeralem *V* non satis perite formarit, et ita ansam alteri dederit, ut crederet *II*, sive numeri binarii notam exaratum esse: qui error in scriptis frequens est. Vide ad xxxvii. 22. § 4. Pessime vero Rheuanus scripturam *V A CCC*, quam in cod. suo invenit, exposuit *quinquies mille trecentos*. Ea enim locutio genio Livii aliorumque ejusdem temporis scriptorum prosaicorum adversatur. Vide ad xxxiii. 4. § 4. Cui vero ita exposuerit, rationem hanc habuisse videtur, quod 'cecidisse' declinatum putaret a 'cado,' et 'Romanos quinque mil-

lia' peccaturum crederet in regulas grammaticorum, quæ exigunt, ut dicatur *Romanorum quinque milia*; quemadmodum eadem peste adflatus scripsit librarius cod. Gaertn. Sed præterquam quod nomen vel sub junctum, vel, ut hoc loco, præmissum efferrî posset casu, non quem numerus millenarius, sed excurrrens requirit; (vide ad xxxix. 7. § 1.) ita insuper 'cecidisse' est a 'cado,' id est, interfecisse. Immo nunc verius videtur 'cecidisse' esse a verbo 'cado;' et 'Romanos cecidisse' poni pro Romanos interfectos esse; et intelligi milites Romanos ex Sp. Furii consulis exercitu, qui interfecti sunt, partim quum primo concursu pulsus se in castra recepit supra c. 4. partim quum ex castris erupisset, et frater ejus interfectus, ipse vero vulneratus esset. Ita etiam locum accepit Perizon. ad Sanctii Minerv. iv. 8. p. 709.

Qui populabundi in finibus Romanis vagabantur] Pal. 1. *vagabant*. Ita solent eo ætatis scriptores. Propertius Eleg. ii. 32. 7. 'Hoc utinam spatium loco, quocumque vagabis, Cinthia;' vide ad eum locum animadversiones nostras. Infra cap. 35. habent Pall. 1. ac 3. *Nescires, utrum inter decenviros, an inter candidatos mirares*: quamquam ibi præferam *numerares* vulgatum. Lib. iv. c. 56. 'Quod abditum intra muros populabundos in agris vagare Romanos priore anno,' &c. &c. ut habent membranæ Pall. *Gebh. Prædabundi* Hearnii Oxoniensis C. Livius ii. 26. 'Nocte in Urbe nunciatum est, exercitum Sabinum prædabundum ad Anienem amnem pervenisse.' Hic tamen vulgatum servo, tum quod id superest in omnibus nostris, tum quod præcessit 'prædatoribus;' quæ vox animo scribæ adhuc obversabatur, quum hic *prædabundi* daret. Est autem 'populabundus' vocabulum a Livio sæpe usurpatum. Supra i. 15. 'In fines Romanos excurrere-

runt, populabundi magis, quam justimore belli.' II. 60. 'Vagari populabundum hostem per agros passi.' III. 3. 'Quum aliquoties per omnem hostium agrum infesto agmine populabundus isset.' IV. 56. 'Castigantes ignaviam, quod, abdito intra muros, populabundos in agris vagari Romanos priore anno, et obrimi Verruginis præsidium, passi essent.' X. 14. 'Uterque populabundus effuso agmine incidit:' et alibi. Ceterum *vagabantur* uno ore omnes nostri; quare accedere nequeo Gebhardo, unius cod. auctoritate *vagabant* probanti, quum hoc loco, tum supra ad I. 17. § 2. priscos, et qui eos imitantur, hac forma *vago*, pro *vagor*, vidisse, ex Novio in voce 'Vagas' aliisque docuerint Gifan. in Ind. Lucr. voce 'Vagare,' et Voss. Gramm. v. 7. Nondum tamen evicerunt, vel Livium vel alios optimi seculi scriptores antiquato illo usos fuisse. Certe Broekhus. *quodcumque vacabis*, pro *quode. vagabis*, apud Propert. defendit, et apud eundem II. 22. I. *vagarer* retinet, quamvis optimus Groning. *vagarem* præferat, invito iterum Gebhardo ad priorem Propertii locum. Infra etiam IV. 56. *vagari* cum vulgatis malo, licet ibi etiam nonnulli ex nostris codd. *vagare* præferant. In uno itaque Gebhardiano librarium *vagabant* per errorem dedisse puto, perperam neglecta nota, qua duæ ultimæ literæ $\tau\omega\upsilon$ *vagabantur* exprimentæ erant: quod peccatum in Mss. frequens occurrit. Vide ad X. 10. § 1.

Ab A. Postumio consule duo millia quadringentos cæsos] Pal. 1. ac 3. tria millia. Gebh. A. Postumio consule Harl. 1. ab Appio Postumio Leid. 2. ab ante Postumio Voss. 2. ab consule Postumio vetustiores typis descripti, pro quo Aldus id, quod vulgo nunc extat, restituit, consentientibus reliquis codd. scriptis. Mox $\tau\alpha$ duo millia exulant a primis edd. tria mil-

Delph. et Var. Clas.

lia scribendum censuit Sigonius supra hoc § quod a se etiam in Oxon. B. et C. inventum fuisse, Hearne testatur. *Tria millia et quadringentos* habent Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2.

III et Hav. M. et CCC^{tos} Port. III. et CCCC. fragm. Hav. tria millia et III. Lipsiens. CX. CX. et CCCC. Klockian. cujus librarius pro nota numeri millenarii ∞ . ∞ . delisse videtur CX. CX. adeoque voluisse censendus est duo millia et quadringentos, quomodo etiam exhibent apud me codicum optimi Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Eorum itaque auctoritate vulgatum servavi, addita tamen copula et.

Ceteram multitudinem prædam agentem, &c. nequaquam pari defunctam esse cæde] Teneram multitudinem prædam agentem ridiculo errore Harl. 1. Tum quæ incididerit in Quinctium Lipsiens. An forte librarius scribere voluit incididerit, servata in præterito geminatione verbi simplicis 'cecidit?' quomodo 'decucurri' aliaque ejusdem verbi composita optimis scriptoribus formata fuerunt. Vide ad I. 12. § 8. Aliorum, quæ augmentum præteriti servant in compositis, syllabum vide apud Voss. Gramm. v. 19. Alibi tamen composita $\tau\omega\upsilon$ 'cadere' similiter prolata nondum notavi, quare incididerit refero inter errores librorum, perperam syllabam geminantium; ejus generis plura passim in Mss. occurrunt. Mox pari fide defunctam esse cæde Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Port. in marg. et Gaertn.

Interfecta inde quatuor millia, et, exsequendo subtiliter numerum, ducentos, ait, et triginta] Vide num exaquando sit legendum. Glar. Propendet fere Glareanus, ut legendum sit exaquando: perperam, et contra rationem. Vult enim Livius, eum præter historicorum morem non contentum fuisse numero rotundo, expressisse

Livius,

19 N

præterea centum et triginta. Mille-
nario numero se tenent scriptores,
raro accedunt ad centenarios, certe
ad minutiores. *Grut.* Loritus con-
jecit dudum *exæquando*, ut et habet
novissimæ notæ liber Pal. 2. me non
probante. ‘Exsequi numerum’ est
accurate computando summam colligere. *Gebh.* Interea inde quatuor milia
Leid. 2. interfecta deinde quatuor
millia Port. Tum vocula et abest ab
Hav. et fragm. Voc. Deinde *exæ-
quando*, ut Glareanus conjicit, Harl.
2. et Hav. Sed recte viri docti vul-
gatum tuentur. Alibi hæc verba in
membranis antt. confunduntur. Vide
ad III. 39. § 8. Denique *ducentos et
triginta* ait Gaertn. *ducentos triginta*,
mediis duabus vocibus omissis, Lip-
siens.

§ 14 *Inde Romam reditum est : jus-
titium remissum est*] Locus vitiatus.
Tn corrige *Ut Romam reditum est*.
Mox præcessit *Inde*: quod verbi hic
repetiit scriba parum attentus. *Rhen.*
Alii libri habent *Ut pro Inde*. For-
tassis autem id mutatum propter
compositionem trium *est, est, est*. Ve-
rum multa similia reperias, ut id non
omnino necesse fuerit mutare. *Glav.*
Beatus Rhenanus legit, *Ut Romam
reditum est*. Tò *Inde* delet. Exem-
plar Bnslidianum utrumque habet,
Inde ut Romam reditum est. Nannius.
Rhenanum video tentasse *Ut Romam
reditum est*, deleto τῶ *inde*. Vetus
liber utrumque habet, quod scquor,
Inde ut Romam reditum est. Anil.
Schottus, Obs. Human. III. 38. Vet.
lib. *justitium remissum*, quod placet,
ne his ponatur est. Sigon. Pal. 1. An-
dreæ ac Campani edd. *Ut Romam
reditum est, justitium remissum est*.
Sonus Pal. 2. stat a vulgata. Sed
Andreas Schottus observat. Philo-
log. III. 38. sequi se ait, quod habet-
ur in vet. lib. *Inde ut Romam redi-
tum est*. *Gebh.* Rhenanus ex Borb.
propinat, *Ut Romam*, sine τῶ *Inde*.
Sigonius hoc dissimulato posterius

est tollit. And. Schottus profert et
sequitur e vet. lib. *Inde ut Romam*.
Sed ambo libri, et Sigonianus et
Schottanus, suspecti. Nam Flor.
Vass. uterque, Helm. Pal. And.
Camp. Tarv. utrumque Venetum,
Bechar. Mog. Ascensii, hæc, inquam
omnia exemplaria *numerus CC. ait
et XXX. Ut Romam reditum est, jus-
titium remissum est*. Tò *Inde* apud me
in primo videtur Junta, deinde Fro-
benio. Suspicio, et *exsequendo sub-
tiliter numerum CC. ait et XXXVI.*
*Romam reditum et justitium remissum
est*. J. F. Gron. *Inde Romam* ante
Juntam et Froben. apud me adparet
in edd. Aldina, Coloniensi 1525. et
Cervicorni. Ceterum lectio, quæ
huic adnotationi præscripta est, in
uno tantum meorum Gaertn. super-
est. Reliqui omnes, alii magis, alii
minus, attamen in diversa abeunt.
Nam *Inde Romam reditum est, jus-
titium remissum*, ejecto in fine τῶ *est*,
habent Harl. 2. et Hav. hoc loco, ut
sæpe alibi, vet. lib. Sigonii consentientes.
Similiter etiam præferunt
Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et C. *Inde
Romam reditum et justitium remissum
est* Port. In *Romam reditum est ; jus-
titium remissum est* Leid. 1. et Lip-
siens. ut pateat hoc loco iterum a
librariis commutata fuisse τὰ *In et
Iū* sive *Inde*, de quo vide ad x. 20.
§ 6. *Ut Romam reditum est, justitium
remissum est*, præter Voss. ambos a
Gronovio jam memoratos, habent
etiam Flor. Harl. 1. Leid. 2. fragm.
Hav. et apud Hearnium Oxon. N.
quomodo etiam ante Aldum dederunt
editores vetustiores. Neque invenire
poterunt viri docti, quod in hac
lectione culpent, nisi unum illud, ita
τὸ *est* ter iterari. Sed repetitionem
vocum, ‘est,’ ‘sunt,’ ‘esse’ ac simi-
lium apud Livium non infrequentem
esse, infra evincitur xxxv. 1. § 12.
Quare vel hæc lectio servanda vide-
tur; vel, si tamen vulgatum displi-
ceat, legendum puto, *Ut Romam re-*

ditum, et justitium remissum est, caelum eisum est ardere: ut ita hæc nno orationis ambitu comprehendantur. Ex vocula igitur Ut primo errore librarium in quibusdam codd. datum est In, quod ob ductum similitudinem in scriptura Longobardica facile fieri potuit. Verum quum ex eo commodus sensus non efficeretur, alii pro In scripserunt In̄ sive Inde. Nihil autem ita legendo conjecturæ dedimus, nisi quod et rescripserim pro est: quæ voces sæpe commutari solent. Vide ad Liv. VII. 40. § 1. et tamen illud et in uno adhuc cod. supererat, ut ex Mss. enumeratis lectionibus patet. Certe hæc conjectura propius ad vulgatam lectionem accedit, quam illa Gronovii, qui insuper, inivitis omnibus membranarum, XXXVI. Romam, pro XXX. Ut Romam, reponendum existimabat.

Aut obversata oculis] Aut observata oculis, negligentia scribarum transpositis literis, Leid. uterque, Hav. Voss. 1. et Lipsiens. In margine tamen duorum posteriorum recte reponitur obversata. Liv. XXXV. 11. 'Candinæque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis obversabatur.' 'Obversari ante oculos' dixit II. 59. 'Ingentisque mali non suspicionem modo, sed apertam speciem, obversari ante oculos.' Alibi sæpe pari modo in membranarum vett. peccatur. Vide ad VI. 17. § 4. Eundem errorem commisit etiam Lycosth. in Supplem. Jul. Obseq. de Prodig. c. 14. prodigium hoc referens.

Aut vanas exterritis ostentavere species] Varia exterritis ostent. Lipsiens. varias exterritis ostent. Gaertn. Leid. 2. a m. sec. et Port. a m. pr. Sed editam lectionem vindicant reliqui codd. in eam constanter consentientes. Horat. in Art. Poët. vers. 6. 'Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ Fingentur species.' Si-

militer 'vanam imaginem belli' infra est hoc lib. c. 15. 'Tantus enim tribunos furor tenuit, ut non bellum, sed vanam imaginem belli, Capitolium insedis contenderent.' Frequenter autem 'vanus' et 'varius' in Mss. confunduntur. Vide ad XXXII. 7. § 4.

His advertendis terroribus in triduum feriæ indictæ] Advertendis terroribus Leid. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. quod peccatum in codd. scriptis passim obvium est. Vide ad VI. 23. § 8. Tum interdum feriæ indictæ Harl. 2. interdum feriæ indictæ Gaertn. Male. Per 'ferias' intelligendæ sunt supplicationes. Livius XI. 19. 'Senatus censuit, et consules edixerunt, ut per totam Italian triduum supplicatio et feriæ essent.' XII. 21. 'Q. Marcio Philippo verba præeunte, populus in foro votum concepit, si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationes se habiturum.' XII. 2. 'Editumque ab decemviris est, ut supplicatio prodigiis expiandis fieret; altera, quæ priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea uti feriæque essent.' Ratio erat, quod tempore supplicationum ab opere cessaretur. Polyb. in Excerpt. Legat. num. 16. 'Ρωμαίοις τῆς κατὰ τὴν ναυμαχίαν νίκης ἄρτι προσηγγελέμενης, πρῶτον μὲν τῷ δήμῳ παράγγειλαν ἐλινύνας ἄγειν ἡμέρας ἐννέα. Τοῦτο δ' ἔστι σχολάζειν πανδημει, καὶ θύειν τοῖς θεοῖς χαριστήρια τῶν εὐχημάτων. Adeo autem ab omni opera cessabatur, ut ne senatus quidem eo tempore haberi potuerit. Liv. XXXIV. 55. 'Terræ motus ita crebri nunciabantur, ut non rei tantum ipsius, sed feriarum quoque ob id indictarum homines tæderet. Nam neque senatus haberi, neque respublica administrari poterat, sacrificando expiandoque occupatis consulibus. Postremo, decemviris adire libros jussis, ex responso eorum supplicatio per tri-

daum fuit.' Iisdem supplicationum diebus etiam comitia populi haberi non potuerunt. Hinc exponendus est locus Ciceronis ad Fam. viii. 11. ubi 'Curio,' Ciceronis cupidissimus, 'cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat, se ullo modo pati posse, decerni supplicationes.' Ad quæ verba nescio quis in edit. Græviana notavit: 'Curio auspicio impediatur diebus, quibus comitia habebantur, agere cum populo de tuis supplicationibus.' Immo Curio, quoniam adversæ factioni faventes omnibus rationibus dies comitiales eripiebant, Ciceroni supplicationes decerni non patiebatur, ne, si confestim indicerentur, iterum comitiales alii eriperentur, et ita 'prævaricator causæ publicæ existimaretur.' Ne itaque senatusconsulto, quo supplicationes Ciceronis nomine decernebantur, intercederet, 'consules confirmarunt, se his supplicationibus in hunc annum non usuros.' Ad quæ verba male iterum in editione Græviana notatur: 'Se nulli alii imperatori, præterquam Ciceroni, supplicationes decreturos.' Quomodo fere etiam Manutius. Mihi tamen videntur consules promississe, se supplicationes, si ob res a Cicerone gestas decernerentur, non edicturos in eum annum, quo Curio tribunus plebis erat. Cum emphasi accipiendum 'his supplicationibus,' quas nempe Ciceronis nomine decerni petebant. Hinc itaque 'supplicationum otiosi dies' vocantur apud Cic. ad Q. Fratr. iii. 8. 'Revertar ad institutum, idque perficiam his supplicationum otiosis diebus.' Tales vero feriæ sive supplicationes avertendis terroribus indictæ sunt 'in triduum,' quemadmodum etiam alio tempore sæpe factum. Ita xxxviii. 36. 'Supplicatio in triduum pro collegio decemvirorum imperata fuit in omnibus compitis, quod luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebræ obortæ fu-

erant.' Similiter xxxiv. 55. loco jam laudato, et alibi sæpius.

Pacem Deum exposcentium virorum mulierumque turba] *Poscentium* Harl. 1. Sed frustra. Reliqui enim scripti et editi in vulgatum conspirant. Et ita Livius sæpe loqui solitus est. Supra i. 16. 'Pacem precibus exposcunt, ut volens propitius snam semper sospitet progeniem.' Infra hoc lib. e. 7. 'Jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire, pacemque exposcere Deum.' Mox eodem cap. 'Veniam irarum cælestium finemque pesti exposcunt.' vii. 2. 'Pacis Deum exposcendæ causa tertio tum post conditam Urbem lectisternium fuit.' Præterea *exposcentium mulierum turba*, reliquis omissis, Hearnii Oxon. L. 2. Solarum quidem matrum Romanarum in gratulatione sive supplicatione ob res feliciter bello gestas meminit Liv. v. 23. 'Priusquam senatus decerneret, plena omnia templa Romanarum matrum grates Diis agentium erant. Senatus in quadriduum supplicationes decrevit.' Hic tamen, ubi in vulgatum conspirant reliqui omnes codd. nihil mutandum est. Ita universo populo indicitur supplicatio xxi. 61. 'Supplicatio ad ædem Herculis nominatim; deinde universo populo circa omnia pulvinaria indicta.' Similiter jubentur supplicatum ire cum conjugibus ac liberis mox hoc lib. e. 7. et xxii. 10. 'Supplicatumque iere cum conjugibus ac liberis non urbana multitudo tantum, sed agrestium etiam.' Nominatim autem 'viri feminæque' memorantur x. 23. 'Supplicatum iere frequentes viri feminæque.' xxvii. 51. 'Eam supplicationem C. Hostilius prætor pio concione edixit; celebrataque a viris feminisque est.' xlv. 2. 'Ingentique turba, non virorum modo, sed etiam feminarum, conferta tota Urbe Deorum immortalium templa.'

§ 15 *Cohortes inde Latina Hærnica-*

que] *Deinde præferunt* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod ex glossa marginali receptum videtur: *inde* enim hic ponitur pro *deinde*, ut sæpe solet. Vide ad XLII. 55. § 6. Frequenter autem *τὰ inde* et *deinde* in Mss. commutantur. Vide quæ notantur ad XXXVI. 24. § 10. et mox cap. seq. § 1.

Ab senatu, &c. remissæ domos] Pall. 1. ac 3. *remissæ domus*. Pal. 2. *domum*. Gebh. *A senatu* Gaertn. *Deinde remissæ domum* etiam Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et C. *remissæ domus* Leid. 1. et Voss. 2. Vide quæ dicuntur hoc lib. ad c. 29. § 5.

Antiates, mille milites, quia serum auxilium post prælium venerat] Omnes Mss. Pall. *post prædam*. Gebh. Andreas, Bech. Voss. 1. Flor. Rott. *venerant*. Sed etiam pro duabus prioribus habent Pall. omnes, Cliffl. Voss. 2. *post prædam*. Voss. 1. *post bellum*. Forte *post rem actam venerant*. XXVII. 20. ‘Hasdrubal et Mago venere, serum post male rem gestam auxilium.’ J. F. Gron. *Vox milites* exsulat a fragm. Hav. dissentiente reliquorum codicum turba, in quibus constanter *Antiates, mille milites*. Id autem accipiendum per adpositionem; quemadmodum ‘Galli, magna hominum vis,’ XXXVIII. 16. ‘Galli, magna hominum vis, Brenno duce in Dardanos pervenerunt:’ ubi plura vide, ut et ad XL. 36. § 8. *Præterea venerant* non modo, si solum Voss. 2. excipias, omnes nostri codd. sed et omnes edd. usque ad Francofurt. 1578. Ea enim prima *venerat* dedit; quæ lectio deinceps ad recentiores propagata est. Non dubitavi igitur priorem scripturam revocare. Tum *post prædam* Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quomodo etiam Aldus edidit. Recte tamen pœnitentia ductus in erratis *post prælium* restituit. *Post bellum* præferunt Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. quod ex glossa natum puto. Vide

hoc lib. ad c. 61. § 2. Denique *quæ ad serum aux. venerant post præl.* fragm. Hav. *quæ ad serum aux. post præl. venerant* Harl. 1. *quæ tardum aux. post prædam venerant* Harl. 2. *quæ tardum aux. post prædam venerant* Hav. Sæpius *quæ* et *quia* in Mss. commutantur. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *tardum* autem, pro *serum*, ex glossa itidem ac margine in contextum inrepsisse puto. Easdem voces similiter in Ovidio confundi notavit Burmann. ad Trist. II. 57. ‘Serum auxilium’ memorat etiam Liv. X. 5. ‘Ut prope serum auxilium jam pene circumventis, ita universa requies data est.’ XXXI. 24. ‘Quoquum esset nunciata clades sociæ urbis, quamquam serum auxilium perditis erat, tamen, quæ proxima auxilio est, ultionem petens.’

CAP. VI. § 1 *Comitia inde habita, creati consules*] Vet. lib. *deinde*. Sigon. Melior est hæc lectio, stabilita Pall. primo ac tertio, editionibusque Andreas et Campani, quam illa producta a Sigonio, *deinde*: cui nullam, contra plures potioresque, præstat auctoritatem Pal. noster 2.: ut et mox, cum scribit *consulatum inierunt*. Gebh. Quemadmodum Pal. 2. Gebhardi, ita et ex nostris Harl. 2. et Hav. ut alibi sæpissime, sic etiam hoc loco, Sigonii vet. lib. consentientes, præferunt *deinde*. At reliqui omnes editam lectionem teneant. Vide ad cap. præc. § 15. Legi etiam posset uno orationis ambitu *Comitiis inde habitis, creati consules*. Sed vide quæ notantur ad VI. 4. § 7. Mox *Post. Serrilius* Leid. 1. et Port. *Postunius Serrilius* Gaertn. et fragm. Hav. Sed *Publii* vel Ποπλίου prænomen ei tribuunt fragm. Factor. Capitolin. Dionys. Antiq. IX. p. 623. et Diod. Sic. Bibl. XI. p. 283. Præterea copulam inter duorum consulum nomina interponit Gaertn. Vide ad II. 17. § 1.

Calendis Sextilibus] In antiquis et libris et lapidibus *Kalendæ* scribuntur, non *Calendæ*. Sigon. Vide Daus-

quci. Orthogr. parte sec. hac voce. Ita hoc loco etiam plerique codd. scribunt, ut et multi Flori III. 21. § 1. teste Dukero.

Ut tunc principium anni agebatur, consulatum inveniunt] *Nunc*, pro *tunc*, Voss. 2. *nunc*, nempe non eo tempore, quo Livius scripsit, sed quo res, quam Livius descripsit, gesta est. Vide Burm. ad Nason. Epist. Heroid. XVIII. 96. At nihil mutant reliqui; quare vulgatum servo. Solent autem vocabula *tunc* et *nunc* sæpissime a librariis confundi. Vide ad XXXVII. 4. § 9. Præterea *consulatum inveniunt* Hav. quod, in Pal. 2. inventum, recte damnat Gebhard. ad princ. hujus cap. omnes enim alii codd. receptam lectionem tuerentur.

§ 2 *Grave tempus et forte annus pestilens erat*] Lib. xxv. c. 26. 'Nam tempore autumni et locis natura gravibus, &c. intoleranda vis æstus per utraque castra omnium fere corpora movit.' Hinc Jac. Gronovius in Disquisit. de Icuncula Smetiana cap. 8. dicit, non leviter suspectum fieri hunc locum, et Livium posse videri scripsisse *autumnus pestilens*; sed tamen 'annum' etiam intelligi posse de illo tempore anni, quod appellatione 'Kalendarum' 'Sextilium' designat Livius, id est, de *ἑρῶς ἔτος*; de quo observationem paternam ad Liv. XXII. 5. videri jubet. Conjectura illius etiam eo confirmari potest, quod 'grave tempus' de autumno dicitur, et quod 'gravis' sæpe quasi proprium epitheton autumni est, quia is maxime *voæpds* est. Vide Burmann. ad Ovid. Art. Am. II. 231. Sed non minus de æstate dicitur. Liv. v. 13. 'Gravis pestilensque omnibus animalibus æstas.' Et magis credo hic, si non totum annum, certe magnam illius partem, imprimis æstatem et autumnum, quibus maxime sævire solet pestilentia, significari. Et non de solo autumno, verum etiam de æstate, ac fortassis de vere quoque, puto ac-

cipi posse, quod infra c. 8. est: 'Hinc paullatim, sen pace Deum inpetrata, sen graviore tempore anni jam circumactio, corpora salubriora esse incipere.' Nec ulla causa est, cur ea, quæ IV. 21. leguntur, 'Pestilentior inde annus C. Julio iterum et L. Virgilio consulibus.' VII. 2. 'Et hoc et insequenti anno pestilentia fuit:' et VIII. 18. 'Quorum mors infamem annum pestilentia fecit;' de certa aliqua *ἑρῶς ἔτος* dici credamus. Duk. In verbis seqq. *hom. magna, quam, pro hom. magis quam, Gaertn. at magis* deest in contextu Voss. 1. et tantum inter versus adscriptum exstat.

Et auxere vim morbi terrores populationis, pecoribus agrestibusque in Urbem acceptis] O homines bliteos imbecillesque, quibus terrores populationis auditi solum auxerunt vim morbi! Quid futurum erat de istis, si ipsi hostes in conspectum venissent? Exspiraturi erant præ metu. Hocne convenit Romanis? Depravavit sensum unica dictio perperam mutata, Sic scribe, *et auxere vim morbi, terrore populationis pec. agr. in Urbem acc.* Expone, *auxere vim morbi*, (subaudi Romani,) *pecoribus agrestibusque in Urbem acceptis terrore populationis*, id est ob terrorem populationis hostilis. *Rhen.* Mens liber optime *et auxerat vis morbi terrore populationis.* Klockius in Syllog. Epist. quas edidit Burmannus tom. I. p. 392. Nondum monuit Rhenanus, inconvenientia hæc esse, veramque lectionem ex suo archetypo prodidit; cui tamen hactenus nemo est obsecutus. Legendum quippe docuit, ut habent Pall. I. ac 3. et Campani recensio, *et auxere vim morbi, terrore populationis pec. agr. in Urbem acc.* Quia tamen Pal. 3. (codex vetustissimus, et, nisi in nebulonum corruptrices dexterarum incidisset, sincerissimus) et hic rasuram præfert, ubi nunc substitutum est, *auxere et vim morbi terrore*, si quid in literis suspicio valet, cou-

jicio legendum, et auxit vis morbi, terrere populationis. Pal. 2. exprimit, nec hominibus magis, quam pecoribus: auxere vim morbi terrores: prave. Gebh. Codex Klockii in Sylloge Epistolar. Burmanni tom. 1. epist. 371. et auxerat vis morbi. Auxerat παθητικῶς, pro aucta erat. Etsi non multum tribuo illi codici, hic tamen nonnullam illius rationem habendam puto, ob eam præcipue causam, quod hoc vix ab nullo librario, qui ita scriptum non invenerat, proficisci potuit. Eadem significatione 'augere' ex Originibus Catonis apud Gellium XVIII. 12. et ex oratione Philippi apud Sall. Histor. 1. observavit Palmerius in Spicilegio p. 870. Acidalius quoque ita sumit in Vell. Paterc. 1. 8. § 6. et Lipsius, quamquam subdubitans, in Tacito Ann. XI. 19. Sed hoc rejecerunt Merceus ad Tacit. et Heinsius ac Burmannus ad Vell. Notat etiam Merceus Palmerium, qui in hoc Catulli carm. 63. 323. 'O decus eximium, magnis virtutibus augens,' *augens* exponat 'auctus.' Ita tamen id etiam Ach. Statius, multo modestior Palmerio criticus, interpretatus fuerat, eo quod in omnibus Mss. legi ait, *O decus eximium et magnis virtutibus augens*. Sed hoc in medio relinquo. In Terentii Hecyra III. 1. 53. 'Aliquid tulisse comminiscuntur mali, Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctus siet,' non temere repudiaverim scripturam libri Palmeriani *morbus qui auxerit*. Nam ibi ratio metri iambum in ultima sede postulat, qui inveniri non potest, nisi vel *auxerit*, vel *auctu' sit* legas. In Lucretio quoque II. 1163. 'Usque adeo pereunt fætus, augentque labores.' Creechius non absurde *augent*, pro 'augentur' accipit. Ceterum in descriptione hujus pestilentiae Livius videtur aliquid debere Thucydidi II. 51. et 52. plus etiam XXV. 26. *Duk. Auxere vim morbi terrores*, recte a viris doctis damnatum, apud me super-

est tantum in Harl. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. sec. apud Hearnium vero in Oxon. L. 2. N. et C. Reliqui codd. emendationem Rhenani firmant, nisi quod in paucis tantum, quæ minoris momenti sunt, in diversa abeant. Nam vocula et ab initio omittitur in Lipsiens. et Hav. *ausere*, pro *auxere*, habet Leid. 1. de quo vide ad II. 43. § 3. *terrere*, pro *terrore*, Harl. 1. Non displiceret vel Klockianum et *auxerat vis morbi*, vel Gebhardianum et *auxit vis morbi*, si aut libri scripti, quibus utor, accederent; aut Livius, quem verba activa sæpe οὐδέτερος sive παθητικῶς usurpasse vidimus ad I. 17. § 6. Similiter etiam τῷ *augere* alio loco usus fuisset: licet tamen alios scriptores ita locutos esse probent, quæ Dukerus ad hunc locum monuit. Præferenda itaque videtur lectio Rhenani. Quod vero is vocem 'Romani' subintelligendam putet, vide num necesse sit. Potest enim vox *morbi* casu recto plurali accipi. Nam ita 'morbos' mox dicit: 'Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos.' Si quis tamen expositionem Rhenani præferat, neque ego multum adversabor. Ita enim 'vis morbi' obcurrit c. 7. 'Et per ignota capita late evagata est vis morbi:' et IV. 25. 'Eo anno vis morbi levata, neque a penuria frumenti, quia ante provisum erat, periculum fuit.' Ad hæc *populationibusque* habet Harl. 1. Tum *agrestibusque pecoribus* Port. *pecoribusque agrestibus* fragm. Hav. Male. Nam *agrestes* hic sunt rustici, in agris degere soliti. Ita mox: 'Odore insolito urbanos, et agrestem, confertum in arta tecta, æstu ac vigiliis angebat.' II. 50. 'Et pecora prædantibus aliquoties, velut casu incidissent, obviam acta, et agrestium fuga vasti relicti agri.' c. 51. 'Non usquam pecora tuta, non agrestes erant.' c. 63. 'Volscos adesse, fumo ex incendiis villarum fugaque agrestium cognitum est:' hoc lib. c. 3. 'Agrestes pavidi

incidentes portis exercitus et legiones adesse hostium clamabant.' c. 38. 'Non nuncii solum, sed per urbem agrestium fuga trepidationem iniecit.' v. 53. 'In casis ritu pastorum agrestiumque habitare:'. ix. 28. 'Eo se et Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes contulerant.' Tibull. ii. 1. 17. 'Dii patrii, purgamus agros, purgamus agrestes.'

§ 3 *Ea colluvio mixtorum omnis generis animantium*] Male est in Mss. et antiquitus eusis *Ea colluvione*. Gebh. Ita primi ediderunt Moguntini, quos Frobenius 1531. et recentiores omnes secuti sunt. Priores dederant *Ea colluvione*, in quo erroris luto hærent etiam, quihuscumque usus sum, codd. nisi quod vox *colluvio* exsulet ab Harl. 2. vacuo tamen spatio relicto.

Et odore insolito urbanos, et agrestem confertum in arcta tecta æstu ac vigiliis angebat] Pall. 2. ac 3. *urta*, ut semper. Lib. v. c. 26. 'Nulla re alia fidentes ea satis tuta esse, quam difficultate aditus, asperis confragosisque circa et partim artis, partim arduis viis.' xxvi. 17. 'Ne in arto res esset:'. ibid. 'Ad evadendum per artas semitas:'. ut habet ibidem liber optimus. Gebh. *Ex odore insolito* vett. edd. dissentientibus omnibus codd. qui recte *et odore insolito* servant: quam lectionem postea etiam Aldus recepit. *Et atque ex alibi sæpe confundi solent.* Vide ad xxvi. 45. § 1. Videntur primi editores non adsecuti fuisse sensum Livii, qui hic est, urbanis insolitum odorem omnis generis animantium, agrestibus vero æstum, quod in artis tectis conferti forent, et vigilias molestas et graves fuisse. Mox *urbanum et agrestem* Port. et Gaertn. *urbanum et agrestum* Hav. Displicuit librariis, alterum *urbanos* numero plurali, alterum *agrestem* numero singulari efferri; quod Livio tamen familiare est. Ita ex codd. emendatur x. 27. 'Samniti Gallisque delegata pugna:'. ubi

vulgo edebatur *Samnitibus Gallisque*. xxxv. 40. 'Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equiti:'. quibus locis plura vide. Tum *in altera tecta* Leid. 2. *in arcta tecta* Leid. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. alique codd. Vide ad ii. 50. § 8. *in arcta tecta* Lipsiens. ob similitudinem literarum *r* et *t* in scriptura Longobardica. Vide ad v. 55. § 3. Denique *angebat*, pro *angebant*, Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *et vigiliis angebat* Hav. Alibi non raro ita peccare librarii consueverunt, ut voces 'augere' et 'angere' confundant. Vide ad iv. 51. § 6. *Ac vigiliis agebant* Gaertn. Non raro etiam ita lapsi sunt scribæ, ut *angere* sive *angere* et *agere* commutent. Vide ad xxix. 6. § 7.

Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos] Pal. 3. *vulgabant*. Gebh. Ita et Leid. 1. nisi quod errore scribæ exaratum sit *volgebant*. Vide ad xxxix. 53. § 2. Id etiam voluisse videtur librarius cod. Lipsiens. qui a m. pr. dedit *volebant*. *Vulgabat* est in Harl. 2. et Hav. ut solum proximum *contagio* respiciatur, quod Livio non insolens est. Vide ad xxxvii. 5. § 3. Servo tamen editam scripturam, partim quod reliqui codd. pro ea stent, partim quod alibi etiam hæc constructio Livio usitata ac familiaris fuerit. Vide h. lib. c. 30. § 1. Præterea a *contagio* Voss. 1. et Harl. 1. ultima litera vocalæ *ac* absorpta a prima seq. *ac contagio* Leid. 1. *hiis contagio* Voss. 2.

§ 4 *Repente legati Hernici nunciant*] *Hec. rep. leg. nunc.* Harl. sec. Tò repente exsulat ab Hav. voces *repente legati* a Lipsiens.

Inde ingenti exercitu fines suos depopulari] Est in veteri *inde exer. ing. Rhen.* Eodem modo est in omnibus nostris codd. ex quorum auctoritate ordinem vocabulorum inmutavi.

Indicio erat sociis, adstrictam civitatem pestilentia esse] *Judicio erat* Hav. solito errore. Vide ad vii. 39. § 5.

Paullo aute male *frequens senatus*, pro *infrequens sen.* Gaertn. nec rectius *secus*, pro *sociis*, est in eodem cod.

Ut per se ipsi Hernici cum Latinis res suas tutarentur] Transposita hæc sunt in Pal. 2. *ut per se ipsi Latini cum Hernicis*. Gebh. Eadem transpositio etiam obvia est in Harl. 2. et Hav. inter quos et Pal. 2. Gebhardi passim convenit. Similiter etiam præfert Lipsiens. Præstat tamen edita lectio, quam reliqui codd. tinent. Non enim responsum hoc Latinis, sed Hernicis datum est, quibus suadet Romani, ut Latinorum auxilio hostem pellant.

Si qua ejus mali quies veniat] Pal. 2. *si qua ejus mali quies adveniat*: quod non probō. Gebh. *Si qua ejus mali quies veniat* Voss. 1. et Leid. 2. *si qua ejus mali quies veniet* fragm. Hav. a m. pr. *adveniat* in Gebhardi Pal. 2. ex glossa, olim margini adscripta, in contextum receptum esse videtur. Vide ad v. 30. § 1. *veniat* dictum est ut xxiv. 40. 'Ballistas tormentaque alia ad tuenda mœnia, si quando similis fortuna venisset, Apolloniam devexere.' Sallust. in Jug. c. 8. 'Si permanere vellet in suis artibus, ultro illi et gloriam et regnum venturum.' Ita 'venientia fata' Ovid. dixit Met. vii. 605. ubi vide Burm.

Ut anno ante, ut semper alias, sociis open laturos] Pal. 2. *ut sæpe alias*: nec probō. Gebh. *Ut animo ante* Lipsiens. frequenti scribarum lapsu. Vide ad xxxii. 5. § 2. Deinde vocula *ut* secundo loco exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. quam recte retinent reliqui. Est enim ἀσυνδέτως dictum. Vide ad xl. 39. § 8. Deinde *ut sæpe alias* etiam Palatini 2. asseclæ Harl. 2. et Hav. quod recte Gebhardo displicuit. Præterea vox *sociis* non adparet in Leid. 2. *ut semper aliis sociis* Gaertn. Sed sensus *alias* requirit.

§ 6 *Pro tristi nuncio tristio rem domum referentes*] Vet. lib. *tristiora*. Sigon. *Tristio rem* solus ex Ms. Pal. 1. et præter hunc edd. prisce. Re-

liqui duo exarati calamo codd. accedunt Sigonio *tristiora domum referentes*. Gebh. *Tristiora* Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. C. Eadem lectio in Voss. 1. exstat exarata inter versus, in Leid. 2. in margine, qui in contextu ipso habent *tristio rem*, quemadmodum præferunt reliqui omnes, nisi quod Harl. 1. habeat *tristio rem rem domum referentes*. Sed voculam *rem* omnino a scriba interpolatam puto: quem errorem ab hoc hominum genere sæpe commissum esse monitum est ad ii. 18. § 2. Potest etiam videri ultima syllaba vocis *tristio rem* perperam repetita esse. Mox *per se sust. erat bell.* alio ordine Leid. 2. *per se bell. sust. erat* ad huc alio edd. ante Aldum, qui primus dedit *per se sust. bell. erat*, consentientibus reliquis scriptis. Denique *Romani fulti*, pro *Romanis fulti*, Port. fragm. Hav. a m. pr. et plures ex vetustissimis excusis. Sed ultima litera τὸν *Romanis* ob ductum similitudinem intercepta est a prima sequentis. Vide ad iv. 33. § 11.

§ 7 *Non diutius se in Hernico hostis continuit*] *Non diviciis* Leid. 2. Vox *hostis* negligitur in Voss. 2. in *Hernici cohortis continuit* Leid. 1. in *Hernici cohortis substituit* Lipsiens. In *Hernico* est in eorum agro. Ita 'in Antiati,' de quo vide ad xxii. 1. § 10.

Pergit inde infestus in agros Romanos] Elegantius fuerat initio in Pal. 3. *pergit inde infestus agros Rom.* dictum ut mox c. 6. 'Coniuncto exercitu Romam pergunt.' Sic c. 29. e tribus Mss. lego *Volscius damnatus Lanuvium exsilium abiit*: quo in loco se non quivit expedire Beatus. c. 44. ut habet Pal. 3. *Virgini venientis forum magister decemviri libidinis manum injecit*. Lege iv. 29. ex Pall. omnibus *Cum dimisso exercitu urbem redisset*: vulgo *in urbem*. Gebh. Ita alibi interdum scriptores locutus fuisse reperio. Curtius iii. 4. § 1. 'Regionem, quæ castra Cyri adpellantur, pervenerat.' Alia exempla vide a-

pud Sanctium in Minerv. l. iv. cap. de præposit. Ellipsi. Nollem tamen, Gebhardum præpositionem *in* sustulisse unius codicis auctoritate, in quo insuper postea aberratio scribæ eruditore manu emendata est. Certe omnes nostri eandem agnoscunt uno ore. Ex locis autem, quæ idem Gebhardus huc contulit, prior nihil probat; tribus autem reliquis codices ejus pejorem lectionem exhibere, postea dicendum erit, ubi ad quemque eorum pervenerimus. Quin et, si vera est observatio Sanctii in Minerva lib. III. in verbo 'Pergo,' ad locutionem 'pergo in urbem' subaudiendum esse τὸ 'iter;' vel 'pergere,' vel 'ire,' vel simile, præpositionem necessariam esse sponte patet. Legitur quidem apud Cic. ad Att. iv. 11. 'Perge reliqua: gestio scire ista omnia.' Sed ibi locutio elliptica est, pro 'perge scribere reliqua,' ut Corrad. vidit: et ap. Tacit. Ann. I. 28. 'Suis laboribus defectionem sideris adsimulans, prospereque cessura, quæ pergerent.' Sed locus hic viris doctis mendæ suspectus est; in quo alii 'quæ itinera pergerent,' alii 'quæ agere pergerent,' supplendum censent. Alibi sæpe librarii præpositiones supina quadam negligentia omiserunt. Vide ad v. 53. § 1.

Etiam sine belli injuria vastatos] Pal. 2. divisim *et jam*: quod non absurdum. *Gebh.* Ex nostris nihil notatum in excerptis video. Utrum autem malis, res eodem redibit. Sæpe voces *etiam* atque *et jam* in Mss. commutari, jam supra notatum est ad I. 47. § 9.

Obvius nemo, ne inermis quidem, fieret] *Obvius nemo* Harl. 1. *obviam nemo* Hav. reliquis vulgatæ lectioni adhærentibus, quæ etiam melior est. Vide ad I. 26. § 2. et ad xxvi. 25. § 15. etiam mox hoc lib. cap. prox. § 5.

Prevenire ad tertium lapidem Gabinii via] *Vcnere* antiquiores, quibus ator, edd. Aldu primus *pervenerè*

restituunt. Et ita habent omnes Mss. nostri. Deinde *Gabinia via* Leid. 2. Sed male. Vide ad II. 11. § 7.

§ 8 *Mortuus Æbutius erat Romanus consul*] Verbum *erat* abest a Pal. 3. *Gebh.* Omnes nostri eam vocem constanter retinent, non scripti modo, sed et typis impressi: in uno tantum Gaertn. hoc modo transponitur, *Mort. Æb. Rom. erat cons.*

Adfecti plerique principum, Patrum major pars] *Principium* Hav. Port. a m. pr. et Voss. 1. in quo literæ *i* nota subjicitur, tamquam indicium eam delendam esse. Vide ad II. 27. § 12. Vox *Patrum* omittitur in Leid. 1. Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. secundum quam lectionem interponendum foret, *adfecti plerique, principum major pars*. Alii tamen eandem servant. Et recte. Distinguit enim senatores a principibus ordinis senatorii, illorum majorem partem, horum plerosque adfectos dicens. Vide ad v. 30. § 4. Per 'principes' autem 'senatus' videntur intelligendi, qui, summis dignitatibus functi, auctoritatem quamdam inter reliquos senatores adepti erant. 'Primores Patrum' vocantur, et ab 'universo ordine,' nempe senatorum, distinguuntur IV. 48. 'Haud gravate adclinaturos se ad causam senatus, per quam universo ordini cum primoribus se Patrum concilient:' (vide etiam hoc lib. c. 36. § 5.) nisi hic per 'principes' intelligendi sint 'principes civitatis,' per quos ipsos tamen senatores primarii indicantur; quemadmodum ita consulem 'principem civitatis' supra vocat hoc lib. c. 1.

Sed vix ad quietus stationes viribus subficerent] *Tò ad* non agnoscit Hav. quasi satis esset, præpositionem in priori membro adsuntam esse, quum ea etiam in altero Livius uti soleat, quemadmodum reliqui codd. et libri editi præferunt. Supra II. 2. 'Regium genus, regium nomen non solum in civitate, sed etiam in imperio esse.' Et passim Livium hac ratione præpo-

sitiones repetere solitum fuisse, contra vero librariorum earum posteriorem sæpissime expunxisse, multis exemplis docebitur ad vi. 28. § 6.

§ 9 *Qui per ætatem ac valetudinem poterant*] *Valitudinem* habent codd. Mss. omnes. Notavi quoque ad Ciceronem. *Gebh.* Ita et Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quæ orthographia etiam infra in iisdem codd. iv. 25. § 3. v. 31. § 9. et passim alibi occurrit. Vide Dausquei, in Orthogr. part. sec. hac voce.

Circuitio ac cura ædilium plebis erat] Quidam amphibolon putant. Nam si post *ædilium* distinguas, videtur dicere velle, quæ cura ædilium esse consueverat, eam plebis nunc factam. Sed mihi sensus videtur, conjunctim legendo: Quæ munia proceres obire debebant, eos ad ædiles plebis venisse. *Glar.* *Ædilium plebei* membranæ omnes antiquæ. *Modius.* Locum adtente consideranti nullum in his amphibolon occurrit. Nemini enim verosimile erit, curam circumcurrendi vigilias vili plebi commissam fuisse, quamdiu senatores superessent, qui eo munere fungi possent. Superfuisse autem patet ex eo, quod Patres vigilias obiisse dicantur. Si igitur alterum a plebe, alterum a Patribus præstandum fuisset, illa vigilias egisset, hi eas circumissent. At quoniam omnis fere ætas militaris morbo adfecta jacebat, et penuria militum respublica laborabat, nunc gregariorum loco senatores vigilabant, ædiles vigilias circumibant. Præterea *circumitio* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide Oudendorp. ad Front. Strateg. ii. 3. ex. 3. qui et 'circumire' et 'circuire' veteres scripsisse, et utrumque in antiquissimis codd. reperiri observat. Certe *circumcurrenti* ex Putean. cod. laudat Gronov. xxii. 1. § 8. *circumire* ex Mss. xxxi. 21. § 13. *circumitus* habet codex Leid. 1.

iv. 27. § 8. Vide etiam ad i. 47. § 7. *Tum aut cura* Gaertn. Vide ad xxi. 53. § 3. Denique *ædilium plebis*, ut præferunt editi ante Gruter. in unotantum superest Hav. et a m. sec. in Port. et in fragm. Hav. qui a m. pr. simul cum Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. et Gaertn. præferunt *ædilium plebi*. Gruterus eumque secuti recentiores plerique a Modio, ut videtur, ad id inducti, ediderunt *ædilium plebei*. Vide ad ii. 42. § 6.

Summa rerum ac majestas consularis imperii venerat] *Summa rerum ac majestatis imperii consularis* Port. *majestas singularis imperii* Voss. 2.

CAP. VII. § 1 *Dii præsidēs ac Fortuna Urbis tutela est*] Non improbo, quod reperi in Pal. 3. *Fortuna Urbis tutela est*: ut creberrime Sallustius in Jug. præcipue. *Gebh.* *Fortuna Urbis tutela est* etiam Flor. a m. pr. Leid. 1. et Lipsiens. Non tamen improbo. Alibi enim præteritum illud 'tutus est,' pro 'tuitus est,' apud Livium non occurrit; cuius jam tempore ex usu abiisse videtur. Errantibus igitur librariorum hanc lectionem tribuo, qui ultimam syllabam *ta* duplicare neglexerunt. Pariter etiam peccarunt x. 37. § 2. ubi plura exempla similium errorum congeruntur. Mox etiam quod *Volscis*, pro quæ *Vols.* Leid. 2. quæ eadem scripturæ varietas alibi sæpe occurrit. Vide ad xxxvii. 35. § 4.

§ 2 *Adeo enim nulla spes non potendi modo, sed ne adeundi quidem Romana mænia, animos eorum cepit*] Dionys. ix. p. 624. ait, Volscos Æquosque Urbem tentasse, sed frustra id conatos. Ipse Livius paullo post Romanos ab hostibus obsessos ait: hic vero non ausos adire Romana mænia. *Glar.* Sequius Pal. 2. *adeo enim nullam spem . . . mænia, animus cepit*. Et videtur quoque alludere Pal. 3. in quo initio *nullam spem*; deinde tamen *animos eorum cepit*.

Pal. secundo assentitur Campan. fere per omnia, nisi quod amplius habeat *eorum*. Gebh. Vulgatam scripturam in nullo cod. nisi in Port. et fragm. Hav. inveni. Nam *adeo enim nullam spem . . . animus eorum cepit* est in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. *adeo enim nullam spem . . . animis eorum cepit* in Hav. *adeo enim nullam spem . . . animos eorum cepit* in Flor. Gaertn. Leid. 1. et Harl. 1. *adeo enim nullam spem . . . animos eorum cepi* Lipsiens. *adeo ire nullam spem . . . animos eorum cepit* Voss. 2. Sed cum Gebhardo editam lectionem præfero. Vox enim cui usui sit, se non videre, Donjatius profitetur, ideoque vel eam delendam censet, vel totam periodum sic invertendam: *adeo enim nulla spes potiundi Romana mania animos eorum cepit, ut ne ea quidem adeundi mens ceperit*. Ego vero contra existimo, τὸ enim servandum esse, eoque deleto, vel periodo ex sententia Donjatii inversa, fore, ut commodus in verbis Livii sensus non sit, et sermo nullo modo cohæreat. Videtur Donjatius putasse, in verbis *adeo enim nulla spes . . . animos eorum cepit* sensum absolutum esse, nihilque sequentium inde pendere; expuncta autem particula *enim*, illa omnia per epiphonema capienda esse, cui proponendo τὸ *adeo* sæpe inservit, ut dictum est II. 43. § 10. Sed verius esse arbitror, periodum hanc per plura sequentia continuari, et demum finiri § seq. verbis 'in Tusculanos colles transirent.' Ita enim omnia cohærent, *adeo enim nulla spes, &c. animos eorum cepit, tectaque procul visa, &c. adeo* (illa enim particula ex præcedenti etiam huc revocanda est) *avertere mentes eorum, ut, &c. signa repente convellerent, transver-*

sisque itineribus, &c. in Tusculanos colles transirent. Hinc patet, per particulam *enim* causam reddi, cur dixerit, Deos præsidēs ac Fortunam Urbis Volseis Æquisque prædonum

potius mentem, quam hostium, dedisse. Inversa autem, ut Donjatius volebat, periodo, nihil erit, quo particula connectens in verbis 'tectaque procul visa,' et τὸ *ut* in proximis, 'ut totis passim castris,' referri poterint. Ad hæc, ea admissa, quis ferre posset parvo verborum ambitu 'mentem dedit,' 'animos eorum cepit,' 'mens ceperit,' 'avertere mentes eorum?' Vulgatum itaque probum iudico. Insper τὸ *modo* abest a Leid. 2. *modos* habet Leid. 1. in fine vocis repetita litera, quæ in sequenti initialis est; quomodo, præsertim in litera sibilante, sæpius a librariis peccatum est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Deinde *adeundi quidam*, pro *adeundi quidem*, habet Harl. 1. Frequenter τὰ *quidem* et *quidam* commutantur. Exempla vide ad XXXIX. 17. § 5. Denique Glareano Livio objicienti, quod Volscos Æquosque Romana mania adire ansos non fuisse hic tradat; § vero 4. Romanos 'obsessos' dicat; jam satisfecit Ant. Periz. qui ad marginem codicis monnit, Livium § 4. referre, non quod factum est, sed quod socii factum esse opinati sunt.

Tectaque procul visa atque inninentes tumuli avertere mentes] *Tecta procul visa* Leid. 2. omisso τῶν *que*, quod recte in reliquis omnibus superest. Tum *ac inninentes* Lipsiens. et Hav. Sed Livius raro aut numquam τὸ *ac* jungit cum vocibus a vocali incipientibus. Vide ad X. 36. § 17. In margine edit. Mediol. 1480. manu emendatum erat *atque eminentes*. Sed pro vulgato stant codd. Denique *avertere* Port. et fragm. Hav. a m. pr. contra mentem Livii. Infinitis locis hunc errorem librarii commiserunt. Vide ad VI. 23. § 8.

§ 3 *Totis passim castris fremitu orto*] Pal. 1. *orbo*, nescio quid orbem sensu significans. Gebh. *Orbo* etiam Voss. 2. quod erroribus scribarum adnumerandum.

Quid in vasto ac deserto agro] [Vid.

lectt. Varr.] Tò *quid* servant omnes nostri, præter unum Leid. 2. qui præfert *quod*. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. *Quid infesto agro in terra tabem* Flor. a m. pr. *inter tabem* a m. sec. Male vero Fabrum vocem *quid* sublatam voluisse, jam recte Doujatius observavit. Vel pueri norunt, *quid* hic poni pro 'propter quid,' 'cur.' Liv. XLII. 36. 'Mirari Persea regem, quid in Macedoniam exercitus transportati essent.' Vide Corte ad Sall. Cat. c. 13. Tum *vasto atque deserto* Port. et Leid. 2.

Desides sine præda tempus tererent] *Tenerent* Port. et Lipsiens. errore librarii. Infra 1. 57. 'Quas in convivio luxuque cum æqualibus viderant tempus terentes.' III. 46. 'Atque id ipsum agi diceret Icilius, sedulo tempus terens:' ubi etiam *tenens* cod. Harl. 1. cap. 61. 'Rogitantes, quid latrocinii modo procurantes pauci recurrentesque tererent tempus.' v. 26. 'Teri tempus, neutro inclinata spe.' VII. 26. 'Ubi quum stationibus quieti tempus tererent.' XXI. 48. 'Nullo satis digno moræ pretio tempus terunt.' XXXVII. 27. 'Circa ea, adpropinquare non ausæ, naves diem trivere.' XLIII. 23. 'Appius nequidquam in his locis terens tempus, &c. Romam sacrificii causa rediit.' XLIV. 2. 'Placuit, non ultra morando in Thessalia tempus terere.' cap. 37. 'Tunc quoque per speciem immolandi terere videbatur tempus:' et ita sæpe. Alibi autem librarii 'tenere' et 'terere' commutarunt. Vide viros doctos ad Lucani IV. 752. et infra ad IV. 31. § 2. Mox, *optimum copius*, pro *optimum cop.* Gaertn. Vide ad XXXVIII. 8. § 9.

Transversisque itineribus per Lavicanos agros in Tusculanos colles transirent] Supra II. 39. fuit scriptum *Labicum*. Hic habes *Lavicanos agros*. Mos fuit veterum scribarum *v* pro *b* ponere, et vicissim *b* pro *v*, quod etiam alibi indicavimus. *Rhen.* Vet. lib. *Lavicanos*. *Signon.* *Transversisque*

itineribus Lipsiens. transversisque itineribus fragm. Hav. a m. pr. Male. Nam *transversis itineribus*, quod reliqui retinent, eodem modo dicitur, ut 'transversis tramitibus.' De quo vide ad II. 39. § 3. Ceterum per *Lavicanos agros* Lipsiens. et Hav. Sed alii codd. constanter *Lavicanos*. Et ita omnes editi, nisi quod Gryphius 1548. *Labicanos* vulgari curavit. Vide ad II. 39. § 4. Tum in *Tusculanos agros* Leid. 2. cujus librario ita scribitur adhuc observabatnr *rd* agros ex proximo. *Tusculanos colles* verius esse inde patet, quod mox dicat hoc cap. 'Descendentibus ab Tusculano in Albanam vallem.' Denique *transierunt* Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. *transierent* Leid. 1. An voluerunt *transierint*? Ita censendi erunt librarii veram lectionem mutasse, quoniam diversa tempora jungi displiceret; quod tamen et Livio et aliis scriptoribus frequens esse, variis locis infra docebitur. Et ita imperfectum et perfectum quum alibi junguntur, tum etiam II. 48. 'Æqui se in oppida receperunt, murisque se tenebant.'

Tempestasque belli conversa est] Vet. lib. *obversa est*. Sic VI. 24. 'obverti aciem' dixit. *Signon.* Pal. 2. cum *Signonio* faciens *tempestasque belli obversa est*. Gebh. *Obversa est* etiam unus Hav. cunctis aliis in editam lectionem conspirantibus, quam propterea præfero.

§ 4 *Pudore etiam, non misericordia solum, moti*] *Pudore et non jam misericordia solum* Voss. 2. *pudore etiam, non misericordia solum* Gaertn.

Moti, si nec obstitissent communibus hostibus] Pall. et Campani ed. *quod ne obstitissent*. Gebh. *Moti, si non etiam obstitissent* Voss. 1. *motique nec obstitissent* Voss. 2. *motive obstitissent* Lipsiens. *motis nec obstitissent* Leid. 1. *moti si non obstitissent* Leid. 2. *moti nec obstitissent* Harl. 1. et Port. in contextu: *moti quod nec obstitissent*

idem in marg. ut et fragm. Hav. *moti quod ne obstitissent* Harl. 2. et Hav. *quod nec obstitissent* etiam Gaertn. Paulo ante *Iterum*, pro *Iterim*, Lipsiens. Vide ad x. 18. § 1.

Infesto agmine Romanam urbem pentibus] Verba hæc omisit librarius Oxon. L. 1. ut auctor est Hearne. *Romam urbem* habet Voss. 1. et Leid. 2. vulgatum reliqui codd. Supra 1. 3. 'Is sepultus in eo colle, qui nunc est pars Romanæ urbis, cognomen colli fecit.' v. 36. 'Urguentibus Romanam urbem fatis, legati contra jus gentium arma capiunt.' viii. 22. 'Pestilentia, quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens.' x. 16. 'Si ad ipsam Romanam urbem obpugnandum ducant.' Non est igitur, cur recepta lectio mutaretur. Mox *opem illam*, pro *op. ullam*, Harl. 1. Vide ad xxv. 11. § 3.

§ 5 *Ubi quum hostes non invenissent*] *Ubicumque hostes* Lipsiens. Vide ad v. 55. § 1. Deinde vox *hostes* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Mox *fumam atque vestigia* Voss. 2.

Obrui fiunt descendibus a Tusculano in Albanam vallem] Vet. lib. *ab Tusculano*. Sigon. Supra nominat *Tusculanos colles*. Quare non recte Pal. 2. *discedentibus ab Tusculano*. Pal. 1. *ab Tusculano*. Pal. 3. *ab Tusculana*. Gebh. *Obruiam* prisæ edd. usque ad Aldum, qui reposuit *obvii*. Neque aliter est in codd. nostris. Vide ad cap. præc. § 7. Transpositis vocibus *fiunt obrui* habet Gaertn. Deinde *discedentibus* perperam etiam Hav. plerumque Gebhardi Pal. 2. consentire solitus. Verba 'descendere' et 'discedere' alibi sæpe commutari, videbimus ad ix. 14. § 7. *a Tusculano*, ut, præter Sigonianas, habent omnes edd. usque ad Gronovianam 1665. est in Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. *ad Tusculanam* in Lipsiens. *ab Tusculano* in Voss. 2. *a Tusculani in Alb.* fragm. Hav. *ab Tusculana in Alb.* Leid. 1. Harl. ambo et

Hav. quam scripturam in Mediceo codice repertam probat Jac. Gronov. in Respons. ad Cavillat. Fabretti p. 38. et 39. atque inde efficit, vallem Albanam humiliorem fuisse, quam erat Tusculana. Causam autem, cur hanc lectionem veram crederet, illam reddidit, tum quod ignoret, alibi adservari membranas castigatioris et pluribus retro annis scriptas, quam quas Medicæa scriinia inter plures alias possident, tum quod ratio dari nequeat, cur Livius nunc simpliciter *ab Tusculano* diceret, quum statim ante, bis addito substantivo, dixisset 'integra loca Tusculanum agrum,' et 'in Tusculanos colles transirent.' Quod tamen ad posteriorem rationem adinet, Livius nunc simpliciter *ab Tusculano* dixisse censi potest, ne semper eadem formula utatur, præsertim quum ubique ad id operam dederit, ut aliqua varietate orationem distingueret. Vide ipsum Jac. Gronovium ad i. 30. § 8. ii. 7. § 2. et alibi. Ex eadem causa 'per Volcos Falernumque agrum' dixit vii. 26. § 9. 'in Campaniam Falernumque agrum' x. 20. § 1. quibus locis plura vide. 'In Tusculano' autem pro in Tusculano agro, quemadmodum 'in Antiate' xxxii. 1. § 10. ubi vide quæ notantur.

Fidesque sua sociis parum felix in presentia fuit] Non comparant in Pall. tribus verba ista *in presentia*. Et quidem a primis editoribus inculcata esse non amplius quæro; qui et copulam, ut et Pall. *que* ignorant. Gebh. Verba *in presentia* non comparant etiam in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Propterea tamen ea a primis editoribus inculcata esse, ut Gebhardus censuisse videtur, minime judico. Nam et servant eadem illa melioris notæ alique codd. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. scc. in margine; et Livius passim iis uti amavit. Vide

ad II. 44. § 2. et ad XXXIII. 13. § 13. Quin et addidisse Livius videtur, ut tacite inueneret, Herculicos Latinosque postea ex beneficio hoc fructus tulisse, Romanosque pro auxilio lato non ingratos exstitisse. Præterea copula *que* exsulat etiam a Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. sed illam contra fide digniores membranae reliquæ agnoscunt. Paulo ante *aud quisquam*, pro *haudquaquam*, Lipsiens. et *prælio pugn. æq. est*, transpositis dictionibus, præfert Gaertn.

§ 6 *Haud minor Romæ fit morbo strages*] *Haud minor Romæ strages*, duabus vocibus exsulantibus, priscaæ edd. aliæ earum præferunt *Haud minor et Romæ strages*. Aldus demum, quod nunc editur, reposnit; idque in omnibus superest Mss. Mox *qui unus superfuerat* fragm. Hav. dissentientibus reliquis.

Mortui et alii clari viri, M. Valerius, T. Virginus Rutilius augures] *Rutilus* nomen est gentis, ut in 'P. Rutilio Lupo.' Hic autem cognomen quaeritur. Ergo *Rutilus* scribendum, quod in Capitolinis fragmentis est. *Rutilus* quidem ea de causa respuitur, quod cognomina in *ius* non desinant ea terminatione, quæ patronymicè significant. Itaque *Rutilus, Flavius, Flaminus, Licinius, Pacilius*, et ejusmodi alia, quæ in vulgatis libris pro cognominibus usurpantur, sunt corrigenda *Rutilus, Flavius, Flaminus, Licinus, Pacilus*. Sigon. Est hæc lectio commentum Sigonii. Pal. 1. *mortui et alii viri clari M. Valerius. G. Virginus. Putilius augures*. Veteres autem edd. et Pal. 2. dant nobis *Rutilus*. Pal. 3. *Rutulius*. Gebh. Eodem ordine, quo Gebhardi Pal. 1. *mortui et alii viri clari* etiam unus Voss. 1. Reliqui seriem vocabulorum non immutarunt. Hunc *Valerium* angurem Sigonius ad Liv. III. 25. § 3. eundem censet, atque illum, quem Liv. II. 18. A. U. C. CCLIII. ex quorundam sententia primum dic-

tatorem creatum scribit, Marci filium, Volusi nepotem. Ejus patrem autem M. Valerium consulem refert A. U. C. CCXLIX. l. II. c. 16. et interfectum esse prælio ad Regillum lacum A. U. C. CCLV. apud Liv. II. 20. Contra Pighius in Annal. ad A. U. C. CCLIX. p. 89. existimat, scribendum hoc loco *M'*. sive *Manium Valerium*, Volusi filium, P. et M. Valeriorum fratrem, quem Liv. II. 30. dictatorem creatum fuisse refert. Omnes tamen, quibus utor, codd. scripti et editi uno ore *Marci* prænomen ei tribuunt; quamvis similiter verum sit, sæpissime 'Marci' et 'Manii' prænomina in Mss. commutari. Vide ad XXVII. 25. § 2. Sequenti *Virginio Caii* prænomen tribuit Voss. 2. Reliqui constanter *Titum* vocant. Tum *Verginius* Leid. 1. *Vergineus* Leid. 2. *Virgilius* Port. Denique *Putilius* Voss. 1. *Rutulius* Lipsiens. *Rutilus* scripti reliqui. Pro quo recte Sigonius, frustra adversante Gebhardo, substituit *Rutilus*. Idem autem cognomen Sp. Nautio restituit IV. 35. § 4. et C. Sempronio XXXVII. 57. § 12. ubi in scriptis et editis prioribus pari modo peccabatur. Denique vox *augures* non comparet in Port. *augur* habet fragm. Hav. a m. pr.

Ser. Sulpicius, curio maximus] *Ser. Sulpicius* Leid. 2. *Servilius Sulpicius* Hav. De quo errore vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. *Ser. Sulpicius*, sive *Sulpicius*, literis trajectis, Lipsiens. Vide ad c. 10. § 5. Tum et *curio maximus* Harl. 2. Pro *curio maximus* male in margine Port. est *pontifex maximus*. Utramque lectionem exhibet Hav. præferens *curio pontifex maximus*.

§ 7 *Et per ignota capita late evagata est vis morbi*] Verbum *evagata* non habet hic locum. Tu castiga, *late evagata est*. Rhen. Non putat hic locum habere verbum *evagata est* Rhenanus, ideo restituendum dicit, sicut habe-

tur in antiquis cisis, *late vagata est*; quod non approbo, præsertim codicum manu pictorum auctoritate fultum, et quod amet hoc verbum Livius. II. 11. 'Finisque ille tam effuse evagandi Etruscis fuit:' ubi cum id magna contentione reposuisset ex veteri libro; hic, jam memoria deficiente, incipit sibi se ipsum contradicere. Pal. 3. exhibet *et ignota capita late evagata est vis morbi*. Non illepide, si ratio habeatur vere Latine Veneris. Gebh. Voculam *et*, ac mox verbum *est* non agnoscit Port. *vagata* autem, quod Rhenanus volebat, in duobus tantum codd. obvium fuit, Voss. 2. et fragm. Hav. Reliqui omnes *evagata* ostentant, quod auctoritate Flor. S. Marci defendit etiam Jac. Gronovius ad II. 11. § 10. Eam lectionem servandam esse, etiam Doujatio videbatur, quod *evagari* non modo notet extra certum locum, sed etiam supra modum vagari. Eodem verbo utitur etiam Livius XXII. 47. 'Nullo circa ad evagandum relicto spatio, hinc annis, hinc peditum acies clauderant in directum utrimque nitentes.' In codd. qui *vagata* præferunt, prima litera *e* intercepta est ab ultima vocis proximæ. Vide ad II. 44. § 6. *Lata evagata est* habet Harl. 1. Quid autem vere Latinam Venerem Gebhardus adpellet, Pal. 3. lectionem *et ignota capita late evagata est* non inlepidam pronuncians, quomodo et præfert Lipsiens. plane ignoro. Certe alibi ita antiquos locutos fuisse nondum observavi. Tum *vis morbo* Leid. 1.

Inopsque senatus auxilii humani] Particula *que* abest a præcis edd. Eam primus interposuit Aldus, quam etiam agnoscunt codd. nostri omnes.

Jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire] *Jussis cum conjugibus* Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. An legendum indicant *jussi sunt cum conjugibus*? Hæc conjectura si placet, censendum est, verbum *sunt* unica

litera *ſ*, addita nota, quæ compendii signum esset, scriptum fuisse, ut passim fieri solet; postea vero, neglecta nota, literas coaluisse. Vide ad XLV. 17. § 6. Si quis tamen verbum *sunt* addendum non esse existimet, *jussis* datum erit eodem errore illi, de quo videbimus v. 44. § 5. Prius tamen verius puto ob auctoritatem optimorum codicum. *Jussis* etiam est in Port. Sed in eodem insuper omittitur particula, quæ sequitur, *cum*, quam tamen interceptisse videtur prima syllaba proximæ vocis *conjugibus*. Alia ejus erroris exempla habuimus I. 26. § 1. c. 51. § 5. et Ep. Liv. lib. III. Aut. Perizon. ad marginem Livii monuerat, ita sibi interpungendum videri: *jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire, pacemque exposcere Deum, ad id, quod sua quemque mala cogebant, auctoritate publica evocati, omnia delubra implent.*

§ 8 *Auctoritate publica evocati omnia delubra implent]* *Publice vocati* Flor. *Impleri* Hav. et Lipsiens. Forte voluerunt implere, ut ita oratio per infinitivum more historicorum, et imprimis Livii, efferatur, de quo dictum ad I. 50. § 5. Verum ita etiam mox scribendum videri posset *exposcere* pro *exposcunt*: licet tamen interdum, sed rarius, id negligatur. Vide ad v. 47. § 5. Insuper etiam duorum illorum codd. auctoritas levior est, quam ut eorum fide lectio, quæ in reliquis omnibus superest, inmutetur.

Crinibus templa verrentes] Vide Polyb. IX. 6. *Klock*. Vide Lipsium Elect. II. 6. *Duk*. *Crinibus effusus templa* Gaertn. quod non displiceret, si plurium codicum fide niteretur. 'Effusi' enim 'crines' sunt soluti ac penduli. Ovid. Ep. Her. VII. 69. 'Conjugis ante oculos deceptæ stabit imago Tristis, et effusus sanguinolenta comis.' 'Fundere comas' in hac re dixit Lucan. II. 30. 'Hæ lacrimis sparsere Deos, hæ pectora

duro Adfixere solo, lacerasque in limine sacro Adtonitæ fudere comas.' 'Passos crines' in eadem re memorat Liv. ipse xxvi. ix. 'Circa Deum delubra discurrunt, crinibus passis aras verrentes.' et Mamertin. in Genethil. Maxim. c. 10. 'Ædes sacras passo capillo suo quæque verrebat.' Sed nulli alii codd. eam vocem agnoscunt; quare recipere non audeo. Præterea *cervicibus templa* Lipsiens. Sed, in hac re 'crines' memorari, loca laudata probant. Deinde *verentes* habet fragm. Hav. *verentes* Voss. 2. Harl. 2. et Hav. Sed male. Proprium enim in hac re verbum est 'verrere,' ut exempla modo laudata docent. Apul. Metam. l. vi. non longe a principio: 'Humumque verrens crinibus suis.' Silius Ital. vi. 560. 'Ast aliæ, laceris canentes crinibus, alta Verrunt tecta Deum: ' ubi post Dan. Heinsium, qui hunc morem illustravit, docui 'verrere' et 'vertere' a librariis confundi.

Finemque pesti exposcunt] *Exponunt* perperam Hav. Vide hoc lib. ad c. 5. § 12. *eposcunt* Harl. 2.

CAP. VIII. § 1 *Defuncta morbis corpora salubriora esse cæpere*] Legendum ad fidem libri veteris *corp. sul. esse incipere*, id est, incipiebant, qui sermo familiaris est historicis. *Rhen. Sul. esse incipere* placuit Sigonio: neque aliter edd. primæ. Sequentes enim *incepere*, quomodo exstat in Pal. 2. ac 3. alterum visitur in Pal. 1. At si quis mihi totam eam vocem detraxerit auctori, nihil detraxerit sententiæ. *Grut. Sal. esse incipere* dudum ante Rhenanum ediderunt Andreas atque Campan. Pessime vero vulgo et quidam codd. *incepere*. Pal. 1. *salubria esse incipere*. Gebh. *Salubrit esse incipere* Voss. 2. *salubriora esse incipere* Voss. 1. Leid. 2. Port. et Hav. Reliqui omnes (præter Flor. in quo obvia est vox *cæpere*) Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *salubriora esse*

Delyt. et Vur. Clas.

incipere; quod recte Rhenanus probavit, et Sigonius in contextum recepit, quum adhuc, neglecta Rhenani emendatione, *salubriora esse cæpere* ederetur, quod primum mihi obvium fuit in ed. Mogunt. quum antiquiores excusi habuissent *salubriora esse incepere*. De oratione per infinitivum prolata vide ad r. 50. § 5. Paullo ante *sive pace Deum* edd. Aldina antiquiores, invitis omnibus scriptis, qui *seu pace* servant, ut etiam Aldus vulgavit. *Seu pace deinde impetrata* Lipsiens. Tum *anni circumacto*, prætermissa vocula *jam*, Harl. 2.

§ 2 *Tertio die, quam interregnum inierat*] *Tercia die* Port. Male. Vide ad viii. 11. § 15. Tum *interregnum iniret* Leid. 2. qui etiam in verbis præced. non agnoscit vocem *quam*, vel *cum*. Sed eam interceptisse videtur proxima *curam*.

Consules creat L. Lucretium et T. Vecturium Geminum] Voces *consules creat* in ultimum locum rejiciuntur in Leid. 2. qui simul omittit vocem *Tripartitum*. Pro ea *Tripartitum* est in Voss. 2. *Tercipitini* in Lipsiens. *Tripartitini* in Leid. 1. et Harl. 1. Denique *T. Vecturium Geminum* Port. *Geminum* etiam Harl. 2. *Geminum* Gaertn. Consulem hunc etiam *Τῆρον Ουερούριον Γέμινον* vocat Dion. Halic. ix. p. 624. *Τῆρον Ουερούριον Κιχωρηγόν*, sive *T. Vecturium Cicurinum*, Diod. Sic. Bibl. xi. p. 284. Pauvin. tamen in Fastis eum *Sp. Veturium* adpellandum esse censet, quia Veturius (qui inter decemviros legum ferendarum fuit, et in Fastis Capitol. *Spurii* prænomine vocatur,) *ἑπαρκίδς* vel consularis fuisse dicitur apud Dion. Halic. Antiq. x. p. 680. ubi tamen male *Τῆρος* etiam adpellatur. In eadem opinione etiam fuisse videtur Pighius in Annal. ad A. U. C. ccccii. p. 145. Sed non adtenderunt, consulem hujus anni *Geminum* cognominatum fuisse, fastos autem Capitol. decemviro cognomen *Crassi* dedisse. Contra per

Livius.

19 O

Veturiū decemvirum consularem eum indicari, qui septennio postea consulatum gessit, existimat Sigonius infra hoc lib. c. 31. § 2.

Sive ille Vetusius fuit] Pal. 3. *sive Vetusius fuit.* Gebh. Nostri a vulgato non recedunt, nisi quod *Veturius* habeat Voss. 2.

Ante diem tertium Idus Sextiles] *Ante die tertio* Hav. *ante tertium* vett. edd. Utrumque male. Recte Aldus *ante diem tertium* reponit. Et ita reliqui nostri. Vide ad vi. 1. § 11. Deinde *Idus Sextilis* fragm. Hav. Sed vel ita pro casu quarto accipi debet. Vide ad iv. 37. § 3. Vox *Idus* non adparet in Gaertn. Mox *sed etiam ultro inferre* alio ordine Hav. Harl. 2. et Lipsiens.

§ 4 *Nunciantibus Hernicis, in fines suos transcendisse hostes*] *Fines suos transcendisse* primæ edd. usque ad Aldum, qui præpositionem adjecit. Eandem autem retinent omnes nostri. Infra iv. 53. ‘Jam enim in Latinum Hernicumque transcederant agrum:’ ubi etiam quædam vide. x. 20. ‘Per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transcedunt.’ xxxii. 13. ‘Omisso incepto in Macedoniam transcedit.’ xxxviii. 3. ‘Amphilochia recepta, eadem spe in Aperantiam transcederunt.’ xliiv. 9. ‘In urbem duorum signorum milites transcederunt.’ Ita ‘transcendere per ruinas muri’ dixit Liv. xxxvi. 24. ubi etiam vide. Mox *permissum auxilium*, pro *promissum aux.* Voss. 2. Qui error ex eo ortus est, quod librarii notas, quibus voces *per* et *pro* indicari solebant, confuderint. Vide ad ix. 10. § 7. *transmissum auxilium* Gaertn. Tum vox *duo* non comparet in Leid. 2.

§ 5 *Tricipitinus populationibus arcendis*] *Tricipitinus* Voss. 2. *Tricipitrinus* Leid. 2. *Tricipitinus L. Lucretius populationibus* Hav. Sed voces *L. Lucretius* ex glossa sunt ac margine. Mox *in Hernicos processit* Voss. 1. et Leid. 2.

Primo prælio hostes fundit fugatque] Tò *fugatque* exsulat a priscis edd. sed addidit primus Aldus, concinentibus omnibus Mss. quibus utor. Passim duo hæc verba junxit Livius. Vide ad xxxviii. 53. § 2. Mox hoc cap. ‘Aliquanto pauciores multitudinem iugentem fundunt fugantque.’

§ 6 *Lucretium, dum in Hernicis sedet, prædonum agmen fefellit*] Pal. 1. *sederet.* Gebh. Male: *dum* enim requirit præsens indicativum. Vide ad i. 40. § 7. Crediderat librarius, scriptum fuisse *sed’et*, et hinc *sederet* dedit. Vide ad xxxix. 52. § 6. Ceterum *Lucretius* perperam Leid. 2. Non enim Lucretius agmen prædonum, sed illud Lucretium fefellit, eoque inscio in agros sociorum prædatum descendit. Male etiam *agrum*, pro *agmen*, Lipsiens. Mox *montes Prædestinos* Harl. 1. *montes Prævestinos* Harl. 2. et Lipsiens. *Pænestinos* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam *Pænestinium* Voss. 1. et Leid. 2. *Prænestium* Gaertn. *Prævestinum* Lipsiens.

Ductum: inde dimissum in campos vastavere] Muta distinctionem et scribe, *ductum, inde demissum in campos. Vastavere agros Prænestinum Gabinumque.* J. F. Gron. Omnes codd. mei *dimissum in campos* præter unum Harl. 1. qui habet *inde missum in campos*: unde optime Gronovii certissima conjectura firmari potest. Primam enim syllabam vocis *demissum* interceptit ultima proximæ *inde*. ‘Demittere’ autem et ‘Dimittere’ passim confundi, infra dicendum erit ad vii. 23. § 6. Mox *Gabiniumque* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Gaertn. Male. Vide ad ii. 11. § 7.

Ex Gabino in Tusculanos flexere calles] Duo priora vocabula exsulat a Leid. 2. a m. pr. sed m. sec. adscriptum *ex Gabinis*, quæ etiam lectio superest in Voss. 1. Tum *in Tusculantis* idem Voss. 1. qui ut et Leid. 2. mox pro varia lectione præferunt *calles*

loco roû colles. Sape colles et calles commutari, videbimus ad xxxi. 42. § 8. Hic vero colles servandum. Supra c. 7. 'Per Lavicanos agros in Tusculanos colles transirent.'

§ 7 *Urbi quoque Romæ ingens præbitus terror] Urbis quoque Romanæ Lipsiens. a m. pr. urbi quoque Romanæ a m. sec. Vide ad Epit. Liv. lib. l. Uni tamen codici fidem habere non audeo: urbi cum Romæ Gaertn.*

Magis in re subita, quam quod in arcendam vim parum virium esset] Quædam exemplaria habent (et certius arbitrator) magis re subita, sine præpositione in: deinde, quam quod ad arcendam. Nannius. Tres Pall. et antiquitus editi, quam quod ad arcendam vim, non, ut vulgatur, in arcendam vim. Gebb. Si nostri addicerent, cum Nannio reciperem magis re subita. Nunc vero omnes et manu et typis descripti servant magis in re subita. Præterea quam quod ad arcendam vim Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. cum primis edd. Quam quod arcendam vim, omnia præpositione, Leid. 1. et Port. quam ad arcendam vim Voss. 2. et Hav. exsulante voce quod, quæ a proxima voce quam intercepta est. Vide ad xxxvii. 54. § 4. quam quod in arcendam vim primum inveni in ed. cui Curio præfuit: in ejus autem margine manu docta notatum, forte legendum quam quod ad arcendam vim: et ita jam præfert Gruteri ultima. Denique parum virium esse Port.

§ 8 *Quanto longius ab Urbe hostium abscederent] Pal. 1. ascenderent. Gebb. Obsederent Leid. 2. ascenderent Voss. 2. et a m. pr. Port. qui a m. sec. habet abscederent: idque est in Harl. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et a m. pr. in Voss. 1. 'abscedere' et 'abscondere' eodem modo confunduntur v. 4. § 10. Similiter etiam confunduntur 'descendere' et 'decedere.' Vide ad xxxvi. 14. § 4.*

Jam ante exploratis itineribus suis

instructum] Hoc fortassis ita dici potest, ut alibi 'occursum sua,' 'tempora sua,' et alia hujusmodi, de quibus J. F. Gronovius ad Liv. i. 56. xxxv. 12. et Observ. iv. 17. Et, si alibi in Livio vel aliis est 'explorare itinera sua,' bene habet. Interim mihi suspectum est suis, tamquam ex ultima litera vocis præced. et tribus prioribus sequentis natum. Duk. Ant. Perizon. ad marginem Livii malebat jam ante expl. itin. hostis instruct. Vir doctus vero ad marginem editionis Curionis legendum conjiciebat jam ante exploratoribus suis instructum. Et ita instructum accepit pro edoctum, certiore factum, nempe hostem adventare. Invitis tamen codd. qui hoc loco omnes vulgatum servant, neutram conjecturam probare possum: instructum hic capio ordinatis, et in aciem dispositis militibus. Supra hoc lib. c. 2. 'Ita duo consulares exercitus ad hostem accessere, acie instructa, ut confestim dimicarent.' Infra vi. 7. 'Quod ubi aciem jam instructi Camillo centuriones rennuciaverunt.' x. 19. 'Ab neutra parte satis commode instructi fuerunt:' et mox, 'Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.' ix. 37. 'In campos delata acies: deinde instructa primo suo stare loco, relicto hostibus ad instruendam contra spatium.' Doujatius itineribus suis vel accipit itineribus ipsius Lucretii, vel itineribus prædonum; pronomen enim 'suum' non semper reciproce dici. Posterius admitti nequit. Lucretius enim explorando itinera, per quæ ad hostem pergebat, didicerat, eum incantum adventare, ideoque instructus et ad certamen intentus incedebat. Non autem iisdem stivis sedisse Lucretium, postquam sociorum agros vastari audivisset, sed obvium hosti profectum esse, indicant verba Livii hoc cap. infra, 'Victor consul, ingenti præda potitus, eadem in sta-

tiva rediit.' Si quid mutandum, Dukero, τδ *suis* inducendum esse censi, consentio. Infra x. 26. ' Ut in re subita parum explorato itinere ad jugum perrexit.' Τδ ' *suis* ' autem sæpe a librariis pro lubitu modo addi, modo omitti solet. Vide ad v. 46. § 1. Sed neque vulgatum defendenti pertinaciter adversabor. Livius enim aliique sæpe τδ ' *suis* ' addiderunt, ubi tuto omitti potuisset. Ita II. 55. ' Tribuni, civem Romanum in conspectu suo virgis cædi, malunt, quam ipsi in lectulo suo a vobis trucidari.' ubi vide quæ dixi. Infra III. 13. ' Ibi rixam natam esse, fratremque suum majorem natu, pugno ictum a Kæssone, cecidisse semianimum.' Valer. Max. I. 1. ex. 4. ' Prætor, a patre suo, collegii Saliorum magistro, jussus, sex lictoribus præcedentibus arma ancilia tulit.' Ceterum *jam ante ploratis itineribus suis præfert* Lipsiens.

§ 9 *Igitur præparatis animis*] Pal. 1. *Igitur imperatis animis.* Non apponam quid conjectem. *Gebh.* Quid conjecturus fuisset Gebhardus, incertum est. Id tamen certissimum, scripturam Pal. primi originem suam debere errori librarii. Omnes nostri vulgatum tumentur.

Percussos adorti, aliquanto pauciores multitudinem ingentem fundunt] *Percussos* Port. a m. pr. *percussos* a m. sec. Vide ad I. 27. § 10. Deinde *aliquando* Leid. 1. qui error ex negligenti præeuntis pronunciatione natus videtur: qualia plura passim in Mss. obcurrunt. Vide ad v. 29. § 5. Denique *pauciore* Voss. 2. quasi Livius voluisset, ' *ingentem multitudinem fundunt pauciore multitudinem.*' Vulgatum tamen præstare judico. Denique *fundit fugatque* Gaertn. *fugatque* etiam Lipsiens.

Cum exitus haud in facili esset] Scribe *quum exitus haud in facili essent.* Rhen. Vet. lib. *cum exitus haud inde faciles essent.* Sigon. Assentio

Rhenano, reponenti hic ex scripto codice *cum exitus haud in facili essent*: quod ita habeant etiam membranæ nostræ. *Modius.* *Cum exitus haud in facili esset* ed. Andreana: neque valde recedunt Pal. Sigonius aliique vulgarunt *cum exitus haud inde faciles essent*: quod mihi non magis sapit quam Modianum *haud inde facilis esset.* Grnt. Pall. 2. ac 3. ex interpolatione, *cum exitus haud in facili essent*: neque aliter Campani ed. At Pal. 1. *cum exitus haud inde facilis esset.* Quid dicam? cogi me ad probandam lectionem Rhenani, victum tanto consensu librorum et Palatinorum et Modianorum. *Gebh.* *Quum exitus haud in facili essent.* Sic Rhenani, sic Modii, sic Pall. codd. Quid igitur Sigonius, *haud inde faciles essent*? Hoc lib. c. 65. ' Adeo moderatio libertatis, dum æquari velle simulando ita se quisque extollit, ut deprimat alium, in difficili est.' Seneca de Clement. I. 7. ' At cui ultio in facili est, is omissa ea certam laudem mansuetudinis consequitur.' Plinius XVIII. 28. ' Contentus ita probasse, opes sibi, cum vellet, in facili fore.' Quid Gruterus ex Andrea maluit *exitus... esset*? quasi nesciret, esse plures. Liv. XXXIX. 51. de Hannibale: ' Septem exitus e domo fecerat; ex iis quosdam occultos, ne custodia sepirentur.' Et apud Cic. in Verr. v. 27. ' clausum ad exitus:' hoc lib. c. 26. ' Priusquam vallo undique clauderent exitus.' Alibi XXXVII. 16. ' Iniqua et difficilia ad exitus loca.' *J. F. Gron.* Ut Sigonius in vet. lib. invenit, præfert etiam Hav. perpetuus ejus assecla. *Quum exercitus haud in facili esset* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi etiam interdum confunduntur voces *exercitus* et *exitus*. Vide ad v. 26. § 7. *Quum exitus haud in facili esset* Voss. 2. et Hearnii Oxoniensis N. *quum exitus haud in facile essent* Harl. 1. ex quali lectione, addita tantum una littera

sibilante, (nam *in* pro *inde* in membranis ubique obcurrit) efficta est illa, quam Sigonius in suo obfendit. *Quom exitus haud faciles essent* Gaertn. quod ex veræ lectionis expositione natum puto. Reliqui Mss. Leid. I. Harl. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. *quom exitus haud in facili essent*. Et ita jam edidit Aldus, cui tamen nemo ante Gronovium auscultavit, nisi paullo post Colonienses a. 1525. Cervicornus, Ascensius a. 1530. et Basileenses a. 1555. Quum autem Sigonius cod. sui lectionem recepisset, ejus loco mox Parisienses a. 1573. substituerunt *quom exitus haud inde facilis esset*, quod subsequentes nonnullæ edd. servarunt, etiam Modiana, unde Gruterus haud satis accurate Modium ejus auctorem credit. Sed recte Rhenanus, Modius, Gebhardus, et δ πᾶν Gronovius *quom exitus haud in facili essent* probarunt. ‘Exitus essent in facili,’ pro essent faciles, ut Gaertn. præferre modo dixi. Ita ‘in difficili esse’ apud Jctum obcurrit in l. 29. § 15. ff. de liberis et postumis: ‘Ille casus in difficili est, si filium habeas, et nepotem nondum natum instituas:’ quam locutionem, in eo ab anonymo reprehensam, quasi inusitata aut etiam durior foret, optime vindicavit Duker. in notis ad opuscula de Latinitate jurisconsultorum veterum p. 390. Sane ‘in facili esse,’ ut hoc loco Livius, etiam alius jurisconsultus dixit lib. viii. ff. de confirmando tutore vel curatore: ‘In confirmando tutore hoc prætor inquirere debet, an duraverit patris voluntas: quod in facili est.’ Vid. Nic. Heins. ad Nason. Art. Am. 1. 562. Livio autem similes locutiones admodum sunt familiares. Ita ‘in obscuro esse’ supra in Præfat. ‘Si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro sit nobilitate ac magnitudine eorum, meo qui nomini obficient:’ ‘in dubio esse’ II. 3. ‘Quum haud eniquam in dubio esset, bellum

ab Tarquiniiis inninere.’ III. 19. ‘In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tuscullanus dux, an P. Valerius et C. Claudius consules Romanam arcem liberarent.’ Ovid. Epist. Her. XIX. 174. ‘Quid sequar in dubio est: hæc decet; ille juvat.’ Lucret. III. 850. ‘In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum Omnibus humanis esset:’ ubi videndus est Lambin. ‘In integro esse’ infra hoc lib. c. 10. ‘Victam legem esse, nisi, dum in integro res sit, caveant, ne possessione urbis pellantur:’ ubi videnda etiam quæ notantur. ‘In incerto esse’ v. 28. ‘Varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit et apud ipsos exercitus et Romæ, vicissent, victine essent:’ ubi etiam monebo. ‘In obvio esse’ XXXVII. 23. ‘Eo maxime, ut in obvio classi hostium essent, electus locus est.’ ‘In tuto esse’ XXXVIII. 4. ‘Periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani, et regressus inde in tuto non esset:’ ita olim edebatur, servantque codd. mei, pro quo Aldus *regressus inde in tutum* substituit. ‘In æquo esse’ XXXIX. 37. ‘Modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii.’ ‘In expedito esse’ Curtius IV. 2. ‘Quum et removere et adpellere scaphas in expedito esset.’ Quinctil. Instit. x. 7. ‘Promptum hoc et in expedito positum exercitatione sola continetur:’ et eo sensu ‘in remotissimo ponere,’ pro remotissimum ponere, accipio apud Frontin. II. 5. ex. 31. ‘Ita ut in prima parte leves Hispanos, aptissimos ad furta bellorum, ponerent, paullo interius scutatos, in remotissimo equites:’ quemadmodum ‘in proximo esse’ dicitur, quod est proximum, apud Quinctil. Instit. I. 3. ‘Quidquid illie possunt, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est.’ Præterea ‘exitus essent’ numero multitudinis, ut hoc lib. c. 26. ‘Munitiones priusquam undique vallo objecto clande-

rent exitus.' IX. 37. 'Delectæ cohortes ad portarum exitus collocantur.' XXIV. 29. 'Postero die alii aliis locis ad obsidenda itinera claudendosque oppidanis exitus consistunt.' XXVI. 40. 'Quum cæci in fugam ruerent, clausisque exitus essent, circa portas cæsa.' Phædr. Fab. 1. 11. 9. 'Quæ dum paventes exitus notos petunt, Leonis adfiguntur horrendo inpetu:' ubi vide Burmann.

§ 10 *Ibi Volscum nomen prope deletum est*] *Volscorum nomen* Hav. Infra IX. 45. 'Nomenque Æquorum prope ad interneccionem deletum est.' At reliqui nihil mutant, nisi quod *Vuolscum* sit in Klockian. Liv. 1. 10. 'Ita per se ipsum nomen Cæminum in agrum Romanum inpetum facit.' II. 22. 'Numquam alias ante publice privatimque Latinum nomen Romano imperio conjunctius fuit.' c. 35. 'Longe is tum princeps Volsci nominis erat, Romanisque semper infestus.' IX. 45. 'Incolumi Hernico nomine missitaverant simul cum iis Samniti auxilia.' Vide Tennl. ad Front. Strateg. 1. 2. ex. 2. Pariter 'Fabium nomen,' pro Fabiis, II. 45. 'Fabium nomen, Fabia gens maxime enituit:' ubi plura vide.

Tredecim millia quadringentos septuaginta cecidisse in acie ac fuga] XIII. *millia* Voss. 2. et Harl. 1. *quatuor millia quadringentos octoginta* Harl. 2. et Hearnii Oxoniensis B. XIII. *milia et D. et LXX.* Gaertn. XIII. *CCCC. LXX.* Klockian. *decem millia CCCCLXX.* primæ, quas vidi, edd. usque ad Aldum, qui substituit id quod nunc vulgo circumfertur. Et ita est in reliquis nostris. *In acie fuga* Lipsiens. Voss. 2. et ed. Aldina: *in acie in fuga* Hav. *in acie ac in fuga* Harl. 2. quod displicet, quoniam Livius aut raro ante numquam τῶν ac utatur, nisi sequente voce, quæ a consona incipit. Vide ad x. 36. § 17.

Mille ducentos quinquaginta viros

captos] *Mille ac CL. viros captos* Lipsiens. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. et Hearnii Oxonienses B. et L. 1. *M. a CCL. viros* Flor. *mille ac centum quinquaginta viros captos* Hav. *mille DCCCL. viros captos* Gaertn. CX. a. *CCL. viros captos* Klockian. Ex cuius vestigiis *mille ac centum quinquaginta* legendum videtur. *M. L. ad CCL. Lavios captos* Port. *CC. viros captos* Hearnii Oxoniensis L. 1. *mille et ducentos quinquaginta captos viros* vetustiores typis descripti usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Aldo autem consentiunt Voss. 2. Harl. 1. et fragm. Hav.

Signa viginti septem militaria relata] *Signa XXXII.* Hav. Sed alibi notæ numerales X. et V. commutantur. Vide ad xxxix. 29. § 7. *signa XXVIII.* Gaertn. ubi nota V. dissoluta est in II. Vide ad xxxvii. 22. § 4. *signa XXXVII.* numero denaria nota aucto, Lipsiens. *signa XIII.* edd. ante Aldum, qui *viginti septem* repositus, reliquis codd. nostris probantibus. *Relicta, pro relata,* est in Hearnii Oxoniensibus L. 2. et C.

Ubi etsi adjectum numero aliquid sit] Est in veteri codice *aliquid numero sit.* Rhen. Et ita præferunt codd. nostri, nisi quod Voss. 1. et Leid. 2. habeant ubi *etsi aliquid adjectum numero sit;* et *adictum, pro adjectum,* præferat Lipsiens. in quo ita scriptum eadem ratione, qua etiam 'adicio,' pro 'adjicio,' in Mss. dari solet. Vide ad II. 10. § 9. Ceterum, quæ notæ Rhenani præscribitur, lectio primum in Aldina adparuit. Antiquiores excusi legunt *ibi etsi adjectum numero aliquid est,* in vitis omnibus scriptis: ubi autem et *ibi* sæpius commutantur. Vide ad xxvii. 5. § 2. Mox certe deerat in contextu Lipsiens. et tantum inter versus adscriptum exstabat.

Victor consul, ingenti præda potitus, eadem in stativa rediit] Pall. tres, et antt. edd. eodem. Gebh. *Eodem in*

stativa Voss. 2. Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. fragm. Hav. omnesque vett. edd. usque ad Aldum, qui in contextu etiam ita dedit, sed in erratis *eadem in stativa* reponendum monuit, præpositione inter adjectivum ac substantivum media, de quo vide ad II. 19. § 18. Et ita præferunt Voss. 1. et Gaertn. Mox *Tum consules* plerique codd. quibus utor, omnesque edd. usque ad Gruterum, qui *Tunc consules* vulgavit. *Tunc* habet etiam Harl. 1. *Tunc* et *Tum* sæpe commutari, notatum est ad II. 12. § 15. *Dum consules* Gaertn. quod propius ad τὸ *Tum* accedit, et ex vitiosa verba præeuntis pronunciatione natum esse videtur. Alibi ita peccatur in Mss. Vide ad XL. 42. § 7.

Tertia illa pugna eo anno fuit: eadem fortuna victoriam dedit] Pal. 1. paullo melius *Tertia illa pugna eo anno, et eadem fortuna*. Tertia pugna et tertio iterata fortuna post calamitosum annum victoriam instauravit. Placeat tamen magis, si scriptum foret, *Tertia illa pugna eo anno eadem fortuna victoriam dedit*. Licet tamen acquiescere lectioni Pal. primi. Gebh. Ut Gebhardi Pal. 1. etiam legit Voss. 2. reliquis in lectionem editam conspirantibus, quæ cur displicere debeat, nullam causam video. Quin contra magis commodam ac saniozem altera puto. *Tertia illa pugna illo anno fuit* Leid. 2. Mox *fusis hostibus et castra capta* Port. a m. sec. *fusis hostibus etiam capta castra* Harl. 2. et Hav. *capta castra* habet et Lipsiens.

CAP. IX. § 1 *Exemplo urbanos motus excitaverunt*] Ita est in margine Voss. 1. pro quo in ipso contextu scriptum erat *Romanos motus*. Contra Hearnii Oxon. N. in contextu præfert *urbanos motus*, in margine vero *Romanos motus*. Præterea *excitavere* Port. Tum *exemplo* Lipsiens. Vide ad XXXIV. 33. § 8. Paulo ante *secundæ q̄; res*, id est, *secundæ quoque res*, pro

secundæque res, Gaertn. Vide ad v. 27. § 1.

§ 2 *C. Terentillus Arsa*] Vet. lib. *Terentilus*. Legendum est *Terentius*. Et paullo post c. 10. 'Lex Terentia,' ex Dionysio l. x. p. 627. et ratione gentium et legum Romanarum. *Sigon*. Sigonius ex Dionysio conjicere conatur, legendum *Terentius*. Pal. 1. *Gravis Terentillius*, alludit, ut est in Pal. 3. *Gajus Terentillius*. Gebh. *Terentilius* Voss. 1. *Terentillius* Flor. Voss. 2. et ambo Harl. *Terrentillius* Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. sed *Terrentillus* a m. sec. Tà *C. Terentillus* exsulant a Port. quorum loco margini a m. sec. adscribitur *G. Terentinus*. Hearne vero auctor est, *Terentius*, ut Sigonius scribendum monuit, etiam superesse in Oxon. B. Tum *Harsa* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. Mox *his consulibus*, pro *is, consulibus*, Port. Deinde vocem *actionibus* non agnoscit Harl. 2. Tandem *aliquot*, pro *aliquot*, præfert Lipsiens. Qui error facillime, præsertim ex minus distincta verba præeuntis pronunciatione, nasci potuit. In sono enim parum *d* et *t* differunt. Vide ad VII. 16. § 3.

Maxime in consulare imperium, tamquam nimium, nec tolerabile] *Maxime et cons. imp.* Harl. 1. Tum *vocula nec deerat* in contextu Port. sed a m. sec. margini adscripta exstat. *nec tolerabile* Hav. *nec tollerabilem* Gaertn.

Nomine enim tantum minus invidiosum] *Nimis invidiosum* Leid. 2. sollemni librariorum lapsu, qui sæpissime in vocibus *nimis* et *minus* commutandis peccarunt. Vide ad XXXVI. 9. § 7. *nomine tantum minus invidioso* Harl. antiq.

Re ipsa prope atrocius, quam regium, esse] *Quam regem esse* Voss. 1. et Leid. 2. *quam regum esse* Lipsiens. *quam regnum esse* Port. a m. pr. et typis excusi usque ad Aldum, qui *regium* edidit, ut præferunt reliqui

scripti, quibus ntor. *Regnum et regium* alibi etiam commutantur. Vide hoc lib. ad c. 38. § 1.

§ 4 *Quippe duos pro uno dominos acceptos*] *Alii duos pro uno domino acceptos*. Non æque bene. *Modius*. Probo hanc lectionem, stabilitam a Pal. 1. atque edd. primariis. At Pal. 3. *pro uno domino*, quod dudum recte repudiavit *Modius*. *Gebh.* Sæpius ita Livium locutum esse, ut adhuc vulgo editum fuit, certissimum est. Obcurrit enim I. 28. 'Ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est.' II. 20. 'Ex subsidiariis manipulos aliquot in primam aciem secum rapit.' Infra hoc lib. c. 14. 'Ut mille pro nno Kæsonis exstitisse plebes quereretur.' VII. 7. 'Dictatoris adventu novus veteri exercitus jungitur, et copię duplicantur.' VIII. 5. 'Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium.' IX. 19. 'Jam in opere quis par Romano miles?' XXIII. 43. 'Punicam Romanæ societatem atque amicitiam præoptandam esse.' XXVIII. 39. 'Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus: ubi tamen codicum dissensus lectionem illam dubiam facit, aliis *optabilem ex miserrima fortuna* præferentibus. XXXIII. 36. 'M'. *Acilius* prætor cum una ex duabus legione urbana missus, alios jam congregatos pugnando vicit.' XXXV. 31. 'Ceterum nequidquam ea facta, si novus et incognitus pro vetere et experto habendus rex esset.' XXXVIII. 7. 'Pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur.' c. 29. 'Interiori semper juxta validum pro diruto novum obstruentes murum.' Et ita etiam Sall. in Jug. c. 19. 'Bello Jugurthino pleraque ex Punicis oppida et fines Karthaginiensium, quos novissime habuerant, populus Romanus per magistratus administrabat.' Florus III. 17. 'Bicipitem ex una fecerunt civitatem.' Quo minus tamen

hanc scripturam probare cum *Modio* et *Gebhardo* possim, obstat codicum meorum auctoritas. Plerique enim, ut *Voss*, *ambo*, *Leid.* *ambo*, *Harl. 1.* *Gaertn.* *Port.* *Hav.* et *fragm.* *Hav.* uno ore præferunt *quippe duos pro uno domino acceptos*. Et idem *Gebhardus* in Pal. 3. quem codicum optimum vocare solet, invenit. Eodem ducit lectio, quæ in *Lipsiens.* obvia est, *duos pro uno dominio*: ut *duos pro uno dominos* apud me supersit tantum in *Flor.* et in uno ex recentioribus *Harl. 2.* Tanto minus autem a tot testibus firmatam lectionem negligere audeo, quod ipse *Livius* quoque eo modo loqui solitus sit. *Supra* II. 24. 'Adeo duas ex una civitate discordia fecerat: ubi etiam unus codex male *duas civitates ex una* præfert. III. 6. 'Discessere socii, pro tristi nuncio tristiore domum referentes.' IV. 4. 'Id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem, duasque ex una civitate faciatis.' XXI. 26. 'Punicum insuper Gallico bello anticum Patres acceperunt.' c. 29. 'Hannibalem incertum, utrum cæptum in Italiam iter intenderet, an cum eo, qui primus se obtulisset Romanus exercitus, manus consereret, avertit a præsentibus certamine.' XXV. 10. 'Quum titulis notata fores discrimen pacatæ ab hostili domo fecissent.' XLII. 46. 'Pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim ex ipsa strage congestis saxis, extruebant.' Istam igitur lectionem recepi, codicum tantam non omnium fidem secutus.

Inmoderata, infinita potestate] Quidam hæc adjectiva, ad unum posita substantivum, distinguunt, nihilominus obscuro manente sensu. *Glar.* *Vet. lib. infinitaque potestate.* *Signon.* In his ego verbis mendum aliquod subesse numquam non sum veritus, propterea quod non satis cohærente judicarem, quod dicitur *inmoderata infinita potestate*: id quod etiam *Gla-*

reano et Sigonio difficultatem nonnullam peperit. Memē igitur diligenter excussi, atque *ἐστοχίαν* meam auxilio advocavi, atque ita re tota, qua ad Livii sententiam, qua ad corruptæ vocis literarum tractum, diligenter examinata, denique conjeci oportere scribi, *in eos delata infinita potestate*. Ex *immoderata*, servatis, quantum potui, vulgatæ lectionis vestigiis, satis apte, ni fallor, conformavi *in eos delata*. Quæ clausula C. Terentilli mentem ei rei quam tunc plebi persuadere conabatur, valde accommodatam exprimit, quemadmodum intelligunt ii, qui universum T. Livii contextum sibi percurrendum duxerint. Non affirmo tamen, ita omnino legi debere: nam, etsi aliqua mihi de mendo suspicio jam diu orta est, non penitus tamen invaluit apud me hæc sententia; sed tantum dico, (si locus forte emendationis indigere judicatus fuerit,) commodissimam mihi videri ejus corrigendi rationem, quam proposui. *R. Titius, Locor. Contr. VIII. 25.* Non tu, ne quid dissimules, sed Sigonius et Glareanus primi mendam odorati sunt in his verbis Livii. Nam Glareanus primum, deinde Sigonio post Glareanum negotium facessunt duo *ἀσύνδρα immoderata infinita potestate*: neque injuria. Tu more tuo *ἐστοχίαν* illam tuam divinamque opem ingenii tui advocasti. Verbis enim tuis propemodum utar. Denique pro *immoderata infinita potestate* legis, (et quidem *ἐστοχωπάτως*,) *in eos delata infinita potestate*. Acute, astute, rotunde. ‘Deferre potestatem,’ ‘imperium,’ ‘fascēs in aliquem,’ loquutio Titiana. Non dubium est, quin ita Livius scripserit, quum Robertus Titius *ἐστοχίαν* suam advocarit. Sed, nisi grave est, Roberte, dic mihi, quare consulatum vocat ‘infinitam potestatem?’ Annuæ potestas infinita tibi videtur? Tu primus omnium Italarum et unus hoc dixisti. Retrahe fu-

gitivam *ἐστοχίαν* tuam, quæ in re crepera opem tibi non tulit. Nam neque consulatus ‘infinita’ est ‘potestas;’ neque Latinum ‘populus detulit potestatem in Brutum;’ imo purus putus Titianus barbarismus. Noli æstunare. Ego quoque meam *ἐστοχίαν* advocavi. Lege meo periculo, nulla propemodo licentia, *immoderata vi, finita potestate*. Finitam potestatem quidem ait, quæ sit annua, quum regia potestas morte finiretur; sed vis ejus immoderata et regia, quum sæviendi nullus modus fiat. *Inmoderatus, ἄπειρος*. Euripides: *ὄρῳ τὸν ὑψοῦ δ’ ἄπειρον αἰθέρα*. Cicero: ‘Vides sublime susum immoderatum æthera:’ ubi *susum ὑψοῦ*. Male! vulgo *fusum*. *Υπο Villiomarus VIII. in Loc. Contr. Rob. Titii capp. 16. et 17.* An tibi videor dissimulare Livii contextus mendam a Glareano et Sigonio primo fuisse animadversam? hæres, æstunas, deprehensus es in manifesto mendacio, neque elabi potes. Sed rem ipsam aggrediamur. Legendum admonui *in eos delata infinita potestate*. Clamas non esse Latinum ‘deferre potestatem,’ ‘imperium,’ ‘fascēs in aliquem:’ clames licet ad ravim, rumpas illa, erit saltem Patavinum; hoc nobis sufficit. Tu hujus locutionis exemplum invenies in aliqua scæda: hoc præter te nemo præstare potest: doce nos hanc rem; ego tibi interim demonstrabo, quare Livius vocet consulatum ‘infinitam potestatem.’ Sed indicet M. Tullius: hic igitur sic inquit in Verrem II. 3. ‘Postquam M. Antonii infinitum illud imperium senserant:’ rursus III. 91. ‘Et hic utrum mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse.’ *Ἄπειρον*, teste Aristotele, non solum de tempore dicitur, verum etiam de magnitudine: modo consulatus, si tempus ipsum respicias, ‘finita potestas’ nuncupabitur: sic enim est apud

Sall. in Cat. c. 6. 'Immutato more, annua imperia hincque imperatores sibi fecere.' Si dominationis potestatem intuearis, 'infinita atque immoderata' jure ipso appellabitur. Fuit enim 'in lege vetere ap. Cic. de Legib. III. 3. 'Regio imperio duo sunt, iique a judicando, consulendo, iudices, consules appellantur.' Probe igitur *infinita potestate* legetur penes Livium, quomodo etiam Latine, si non grammaticè, efferri tenendum est illud *in eos delata*, cum præpositio *con* et *de* in compositione mutuas sibi operas commodare nonnumquam soleant. Itaque dixit Sall. de Bello Jug. c. 36. 'Albinus, Aulo fratre in castris pro prætore relicto, Romanam decessit:' hoc est, concessit: quemadmodum igitur Latine dicemus 'in eos collata infinita potestate,' et 'in te conferri potestatem istam,' quod inquit Cicero de Catilina, ita 'deferre potestatem in aliquem' haud absurde usurpari crediderim: quomodo fere non dissimili ratione dicimus 'imminere alicui,' et 'in aliquem imponere,' 'incumbere,' atque alia hujus generis plura, de quibus, si vacat, consule Laurentium Vallam Recrimin. in Bartholomæum Facium lib. 1. sed et Muretum tuum te adire præstiterit eo capite Variarum Lectionum, xv. 1. ubi sermo cum Dario Bernardo habitus de stultitia quorundam, qui se Ciceronianos vocant, recensetur. Hinc atque inde intelliges, quam vere possis exclamare 'acute,' 'rotunde:' nam illud 'astute' hic quidem locum habere non potest, cum nulla astutia usus fuerim. Auctores vero, ut scias, utuntur aliquando forma aliqua loquendi rariore, neque crebro ab aliis scriptoribus usurpata, cujus tamen ratio reddi possit: quædam autem non plane nobis percepta esse in alieno sermone, ac multis jam seculis derelicto, mirari non debemus. Interim tamen operæ præcium est au-

dire Ciceronis verba ex Orat. pro Lege Manilia c. 16. unde sciri ferme potest, Latine dici 'deferre potestatem in aliquem,' nam ibi 'deferre ad aliquem' usurpatum reperitur: 'Hoc brevissime dicam,' inquit ille, 'neminem umquam tam impudentem fuisse, qui a Diis immortalibus tot et tantas res tacitus auferret optare, quot et quantas Dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt.' Pari constructione verbum 'committere' usurpavit Terentius ita loquens in Hec. 1. 2. 33. 'Numquam tam dices commode, ut tergum meum Tuam in fidem committam:' pro eo, quod esse deberet, *tuæ fidei*. Contra dixit Virgilius Æn. XI. 193. 'Hic alii spolia occisis direpta Latinis Conjiciunt igni:' pro 'in ignem,' quod notavit Macrobius. Transeo nunc ad tuam *εὐστοχίαν*. Non placet commentum *immoderata vi, finita potestate*: ne videatur tribunus istoc pacto loquendo rem, quam maxime augere voluit, extenuare: quomodo autem factum non imminuat, si mentionem ingerat *finiæ potestatis*? Plurimum igitur ipsius consilio officit ista tua castigatio, quocirca merito rejici debet. R. Titius pro suis Locis Controv. Assert. VIII. 25. Mihi non placet Sigeronii immissa copula, licet habeat adstipulatorem Pal. 2. *immoderata infinitaque potestate*. Gebh. Quis crederet, hæc sollicitari. Titius tamen *in eos delata infinita potestate*, compressus a Villiomaro: qui et ipse frustra offenditur *infinita potestate*, quod fuerit annua, legitque, *immoderata vi, finita potestate*. Nam primo τὸ *infinita* non proprie tempus respicit, sed magnitudinem et quam late pateat, quasi diceret, qui potestatis nec modum nec finem haberent. Cicero in Verr. II. 3. 'Postquam M. Antonii infinitum illud imperium senserant.' Sic effusiones pecuniarum vocat, de Offic. II. 16. 'infinitos sumtus,' qui tamen brevi, ut ipse

ait, fontem ipsum benignitatis exhauriunt. Valerius Maximus v. 7. 'Antiochus novercæ Stratonices infinito amore correptus,' id est, immoderato, intemperantissimo, insanabili: male Lipsius *infrunito* coniecit; pejus Colerus, qui etiam edidit. Cicero Tuscul. iv. 22. 'De L. Bruto fortasse dubitarim, an propter infinitum odium tyranni effrenatus in Arntem invaserit.' Ovidius Met. xiii. 755. 'Hunc ego, me Cyclops nullo cum fine petebat.' Cicero Orat. Agrar. ii. 20. 'Cum imperio, cum judicio omnium rerum, cum infinita potestate.' Deinde cogitandum, ad invidiam hæc exaggerari ab inimico consulatus: itaque non ab eo exigendum, ut nihil supra modum dicat. Sed et defectus conjunctionis et velut hiatus graviorem ponderosio remque reddit orationem: eoque nihil moramur Sigonianum *infinitaque*. J. F. Gron. *Inmoderata infinitos potestate* habet ed. Mediolan. 1505. quæ lectio in nullo cod. obvia fuit. Unus tantum Hav. ut sæpissime solet, cum vet. lib. Sigonii facit, addita conjunctione exhibens *inmoderata infinitaque potestate*; quam lectionem viri docti, et in primis Gronovius, sibi displicere testantur. Passim alibi ita Liv. sine copula duo vel plura adjectiva jungit. Supra ii. 3. 'Leges rem surdam inexorabilem esse:' ubi male etiam unus *et alter et inexorabilem* exhibent. Infra c. 10. 'Coloniæ filiam, propinquam, infamem fieri.' v. 20. 'Largitionem novam, prodigam, inconsultam, inæqualem arguens.' c. 30. 'Ne exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio ac Diis penatibus in hostium urbem agerent.' xxiii. 27. 'Incompositi, inordinati in prælium ruunt.' xxxv. 34. 'Singulos universosque obstantes, ne insontem, indemnatum consenescere in exsilio sinerent.' c. 35. 'Ad id, quamvis inopinatum,

temerarium, audax, obedienter exsequendum parati essent:' et ita Sall. in Cat. c. 11. 'Avaritia semper infinita, insatiabilis, neque copia, neque inopia minuitur.' Vide Curt. ad Sall. Jug. c. 18. § 1. 'Infinitus' autem, ut etiam recte viri docti monuerunt, non tempus hic respicit, sed magnitudinem. Justiu. xv. 4. 'Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit.' xxxix. 2. 'Quum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset.' Quemadmodum autem hic consulibus, licet annuis, tamen 'infinita potestas' adscribitur, ita contra regibus Germanorum, licet dignitatem servant, quamdiu vivant, 'non infinitam potestatem' tribuit Tacit. de Morib. German. c. 7. 'Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas.' Consulium, licet annuorum, potestatem nullis legibus circumscriptam esse Livius innuit, ut contra Tacitus regum Germaniæ jus et auctoritatem admodum exiguum et legibus adstrictam fuisse. Præterea 'infinitus' et 'inmoderatus,' ut hoc loco, etiam junguntur apud Auctor. ad Herenn. ii. 22. 'Omnium malorum stultitia est mater, quæ parit immensas cupiditates. Immensæ porro cupiditates infinitæ inmoderatae sunt:' ita sine copula etiam legitur in cod. Traj. ubi vulgo editur *infinita et inmoderatae sunt*.

Qui soluti atque effrenati ipsi omnes metus legum omniaque supplicia vertent in plebem] Illud omneis accusandi videtur casus ac pluralis numeri: etiam si *verterent*, pro *verterentur*, accipi potest, *omnia supplicia*. Glar. Immo non tantum videtur, sed aliter accipi nequit: *verterent* enim hic pro *verterentur* poni non posse, vel tyrones vident. Ceteroquin non foret, quo verba *qui soluti atque effrenati ipsi*

referrentur. Præterea *avertent* est in Port. Sed prima litera ejus vocis non recte repetita videtur ex ultima præced. ut sæpe in membranis fieri solet. Vide ad xxxvii. 29. § 8.

§ 5 *Quæ ne æterna illis licentia sit*] Vocem *illis* non agnoscunt Lipsiens. et priscae, quas vidi, edd. Eam addidit primus Aldus, et servant etiam codd. nostri, nisi quod *eis*, pro *illis*, habeant Voss. 1. et Leid. 2. Tum *letitia*, pro *licentia*, est in Port. *licentia fit* in Gaertn. admodum frequenti errore. Vide ad v. 3. § 8.

Legem se promulgaturum, ut quinque viri creentur] In Dionysii codice l. x. p. 628. hic tribunus vocatur ‘Terentius,’ hanc scio, errore librarium. At idem Dionysius lib. x. ab initio ait, Romanos hactenus absque legibus vixisse, sententiaque senatus atque magistratum stetisse. Itaque tribunus plebis postulasse, ut leges scriberentur, quibus consules et alii magistratus uterentur, populusque non dominatione consulum, magistratumque libidine, sed illis teneretur legibus, quas ipse tum legisset, tum sanxisset. Hæc lis duravit, continuitque Urbem usque ad decemviris creatos. Vide legem hanc apud Dionys. l. x. p. 629. aliquanto clariorem quam Livius tradidit. *Glar.* Pall. *creantur.* Gebh. *Leges se promulgaturum* Port. Hav. et fragm. Hav. *leges promulgaturum* Harl. 2. *leges me promulgaturum*, transpositis literis, Leid. 1. et Lipsiens. nisi forte olim duplicem lectionem notare voluerint librarii, scribendo *leges em promulgaturum*, quod non intelligentes alii verterunt in *leges me promulgaturum*. Sed numero singulari *legem* legendum, etiam ex Dionys. constat, qui similiter Antiq. l. x. p. 629. numero singulari *νόμον* memorat. *Promulgaturum* etiam Voss. 2. Quamvis autem, teste Festo, ‘Promulgari leges dicuntur, cum primum in vul-

gus eduntur, quasi provulgari,’ at tamen *provulgaturum*, quod in quibusdam codd. legitur, non a Livii manu profectum, sed a librarium aberratione, vel ab intempestiva quadam eruditionis ostentatione natum puto. Similiter peccatur II. 41. § 3. c. 11. § 1. c. 31. § 7. IV. 1. § 2. et alibi. Deinde *creantur* est etiam in Voss. utroque, Leid. utroque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et ita Aldus in contextu Livii edidit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit.

Quod populus in se jus dederit, co consulem usurum] Pal. 1. *Quod populus ipse jus dederit.* Gebh. Ita et Voss. 2. reliquis vulgatum servantibus, quibus etiam fidem habeo. Librariis errandi causa exstitit adfinitas ductum, quibus literæ *n* et *p* in scriptura Longobardica exarantur. Vide ad Liv. v. 6. § 3. Locutionem ‘jus in aliquem’ illustrat pluribus Nic. Heinsius ad Nason. Amor. I. 1. 5.

Non ipsos libidinem ac licentiam suam pro lege habituros] Justin. II. 7. ‘Civitati nullæ tunc leges erant, quia libido regum pro legibus habebatur.’ Quam nunc ‘libidinem,’ ipse Justin. ‘arbitria’ vocat, id est, voluntates, I. 1. ‘Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant.’ Proprie enim ‘libido,’ quidquid libet; adeoque vox media est quæ et in bonam, et in malam partem sumitur. Vide quæ notantur ad Sillii XI. 312. Paullatim tamen magis pejori sensu usurpari cæpit, unde nunc potius criminandi animo ea, quam alia voce, tribunus plebis utitur, ut ex adjuncta etiam voce *licentiam* patet. Ceterum *nos ipsos libidinem* male Voss. 2. Alibi etiam ita peccare consueverunt scribæ librarii. Vide Nic. Heinsium ad Epigr. Ovidii, quod libris ejus Amorum præfixum exstat vs. 3.

§ 6 *Quam timerent Patres, ne absentibus consulibus jugum acciperent*] Ti-

merent Patres, absentibus consulibus jugum accipere primæ, quas inspicere contigit, edd. Aldus demum lectionem admisit, quæ nunc vulgo exstat. Eandem servant codd. nostri, nisi quod quidam eorum, ut Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. 1. legant *ne abs. cons. jug. acciperet*. Pro quo æque *acciperet*, id est *acciperetur*, quam *acciperet*, id est *acciperent*, legi potest. Vide ad xxxviii. 40. § 1. Sed vulgatum servo.

Ut nihil, si ambo consules infesti circumstarent tribunalum, relictum minarum atque terroris sit] Ubi nihil Voss. 2. ut et ubi sæpius culpa scribarum commutantur. Vide ad xxiv. 15. § 1. Deinde *circuminstarent tribunalum* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. quod a m. sec. præfert *circuminstarent in tribunalum*. *Infestim circuminstarent* Flor. Deinde *minarum atque terrorum sit* solus Hav. quasi, quum *minarum* præcesserit, adjunctum nomen necessario etiam eodem numero efferendum foret. Paulo ante *adeo atrocior in rogationem Gaertn. adeo atrociter irrogationem fragm. Hav. a m. pr.*

§ 7 *Et tempore capto adortum republicam*] ‘Captare tempus opportunum rei gerendæ’ sæpe dicitur; sed ‘capto tempore’ quid sit, non hercle intelligo; nisi *capto* pro ‘captato’ intelligamus, aut *apto* legendum. Glar. Pal. 3. *tempore apto*, ut et voluit Loritus: frustra. Nam ‘capere tempus’ est opportunitatem occupare: λαβεῖν καιρὸν Græci ad verbum dicunt. Enripides Iphigenia Taurica vs. 907. Σοφῶν γὰρ ἀνδρῶν ταῦτα, μὴ κβάντας τύχης καιρὸν λαβόντας ἡδονὰς ἔλλας λαβεῖν. Heliodorus II. 33. Διὰ τοῦτο καιροῦ λαβόμενος καὶ ἀφορμῆς τῆς ἐκ ταυτομάτου πῶς ἐνδοθείσης. Gebh. Heliodorus ita sæpe locutus est, ut eodem lib. II. c. 17. Καὶ οὐκ ἂν παυσόμενον, εἰ μὴ ἐπιβουλεύσειεν, εἰ καιροῦ λάβοιτο et cap. seq. Καιροῦ δὲ λαβόμενον ἐγκαταλείψειν διαλαβόντα, καὶ

ἤκειν παρ’ ἡμᾶς, οὐπερ ἂν συνθώμεθα. Locutionem autem Latinam ‘capto tempore’ illustrarunt δ πάλιν Gronov. ad Liv. xxvi. 12. § 15. et xxxv. 19. § 2. (quibus locis etiam monuit, frustra hic Glareanum in ea hæsisse, et *captato* legendum conjecisse,) et Duker. ad Flor. III. 5. § 5. Omnes nostri hic constanter vulgatum servant, uno dissentiente Lipsiens. qui etiam *tempore apto* præfert. Alibi non raro eadem vocabula in Mss. commutantur. Vide ad xxx. 11. § 4. ‘Capta occasione’ dixit Frontin. I. 2. ex. 1. ‘Scipio Africanus, capta occasione mittendæ ad Syphacem legationis, cum Lælio servorum habitu tribunos et centuriones electissimos ire jussit.’

Non potuisse sisti, mortuis duobus consulibus. Jacente] Distingnimus, *irati Dii tribunalum dedissent, non potuisse sisti. Mortuis duobus consulibus, jacente ægra civitate.* J. F. Gron. Interpunctio, quam Gronovius revocat, est in omnibus prioribus edd. præterquam in Elzeviriana Dan. Heinsii. Præterea, *non potuisse se resisti* est in Hav. *non potuisse resisti* in Voss. 2. Gaertn. Harl. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Male. Vide ad IV. 12. § 6. Tum *Duobus mortuis consulibus* Hav. Lipsiens. et Harl. 2. paullo ante, *Si quæ similem ejus* Voss. 2. *Si quam similem ejus* Hav. Etiam vox *anno deficit* in Lipsiens. qui insuper *Dei*, pro *Dii*, exhibet.

§ 8 *In colluvione omnium rerum, ad tollendum e republica consulare imperium]* *In colluvione omni rerum* Hav. Male. Vide ad v. 9. § 7. *ad tollendum reipublice* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, (nisi quod prior præferat *at*,) Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. Hearnii Oxon. N. et priores typis descripti. Aldus demum edidit quod nunc circumfertur. *Mox dicem in Volscis Æquisque* Harl. 1. Tandem *ad oppugnandum urbem* Voss. 2. Port. a m. pr. et Leid. 2. Vide ad xl. 49. § 1.

§ 9 *Quid tandem illi non licere? si quid]* Mendose hic quoque suspenditur oratio. Nam sententia requirebat, *Quid? tandem illi non licere, si quid... diem dicere?* Nunc demum non esse copiam accusandi deposito honore, ut de nova inauditaque ratione fuerit cogitandum. Sed ejusmodi vulnera sæpius curavimus in contextu operis, quam hic monere necessarium duximus. *J. F. Gron. Jac. Perizon.* in margine Livii emendandum et interpungendum censuit, *Quid tandem? non licere, si quid... diem dicere?* ejecto τῶ ἰλλί. ‘*Quid tandem?*’ ut infra hoc lib. c. 68. ‘*Quid tandem? privatæ res vestræ quo statu sunt?*’ v. 54. ‘*Quid tandem? si fraude, si casu Veis incendium ortum sit, Fidenas inde, aut Gabios, aliamve quam urbem quæsituri sumus?*’ *Donjatus* etiam distinguebat *Quid tandem? illi non licere... diem dicere?* Sed et vulgatam lectionem servari posse putabat. *Ecquid tandem* est in *Port.* a m. sec. erasa penitus lectione priori, ut, quid olim scriptum fuisset, nunc legi non poterit. *Quid tamen Voss. 2.* sollempni scribarum lapsu. Vide ad *xxii. 2. § 11. Quid tandem illi non liceret* *Harl. 2.* Elegans hic usus est vocis *tandem*, quæ in interrogationibus sæpe vim habet vehementius instandi, ut observat *Tursell. de Partic. Lat. Orat. c. 181.* Infra hoc lib. c. 67. ‘*Quem tandem ignavissimi hostium contemsero, nos consules, an vos, Quirites?*’ v. 6. ‘*Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cuius,*’ &c. *xxxvii. 53.* ‘*Quo tandem igitur nos præmio atque honore digni apud vos sumus?*’ *Sall. in Cat. c. 20.* ‘*Quæ quousque tandem patiemi, fortissimi viri?*’ *Cic. Cat. i. 1.* ‘*Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?*’ *Paullo post vox quorum exsulat a Leid. 2.*

§ 10 *Non illum consulare imperium, sed tribuniciam potestatem invisam into-*

lerandamque facere] *Non illud cons. imp. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. et vetustiores editi; pro quo Frobenius a. 1531. Non illum reposuit; quod etiam in Flor. invenitur. Nimirum olim distinctum fuerat: Quid tandem illi non licere? Si quid consules superbe in aliquem civium aut crudeliter fecerint, diem dicere: accusare his ipsis iudicibus, quorum in aliquem sævitum sit, non illud consulare imperium, sed, &c. Ut sensus sit, non illud, quod dies dicatur consulibus qui in cives sævierint; quod accusentur illis iudicibus in quos sævitum sit; imperium consulare, sed tribuniciam potestatem invisam reddere. Quamvis autem probem interpunctionem, a viris doctis inductam, præferendum tamen videtur τὸ ἰλλυδ, quod propterea contextui restitui. Præterea invisam intolerandam facere Voss. 2. sine conjunctione, quam reliqui servant.*

Quam pacatam reconciliatamque Patribus de integro in antiqua redigi mala] *Flor. quam placatam rec. P. Melius. J. F. Gron. Codicis Flor. lectionem meliorem esse iudicat etiam Donjatus, si membrum hoc uno tenore legamus. Verum insuper addit nihil vetare, hæc duo distingui, et intelligi plebem pacatam in se ipsa, et pace composita reconciliatam senatui. Quamvis autem omnes codd. mei vulgatum mordicus servent, cum Gronov. tamen placatam præfero. Supra ii. 60. ‘Tum duci, tum propter ducem Patribus quoque placatior exercitus rediit.’ Alia constructione ‘placatus in aliquem’ dixit viii. 33. ‘His vobis quum in se magis incitarent dictatorem, quam in magistrum equitum placarent:’ ubi vide Gronov. Passim autem indocti librarii in commutandis vocabulis ‘pacatus’ et ‘placatus’ peccarunt. Vide *Nic. Heinsium ad Nason. Met. iv. 31. Met. viii. 846. Met. xiv. 593. Met. xv. 94. et 723.**

Bentl. ad Hor. Art. Poët. vs. 197. et quæ olim notavi ad Silii II. 483. Præterea *reconciliandamque* Voss. 2. Leid. 1. et a m. pr. Port. et fragm. Hav. *reconciliandum quæ* Lipsiens.

Quo minus pergat, ut caperit] Quo inceperit Voss. 2. ut caperit Gaertn. Leid. 2. Port. et Hav. ut nota, quæ vox caperit scripta fuit, negligentia scribæ ommissa sit, quod alibi sæpe commissum est. Vide ad XL. 14. § 10. et c. 15. § 7.

§ 11 Potestatem istam ad singulorum auxilium] Potestatem ipsam Port. Mox compertam esse Leid. 2. et Voss. 1. a m. pr. Deinde non a pertinencie, pro non ad perniciem, Lipsiens. Paulo ante vox Fabius deerat in contextu ejusdem cod. et tantum margini erat adscripta.

§ 12 Nobis miserum, invidiosum vobis est] Nobis misertum Lipsiens. Vobis miserum, invidiosum nobis est Gaertn. invidiosum est vobis Harl. 1. invidiosum nobis est fragm. Hav. a m. pr. sollemni errore. Vide ad xxxiv. 2. § 2. Deinde minueretis, pro minueritis, Lipsiens.

Ne Æqui quidem ac Volsci, morbo absuntis priore anno consulibus] Aut Volsci Port. Sæpius hæ vocabulæ commiscuntur in Mss. Vide ad XXI. 53. § 7. Tum morbo a sumptis Lipsiens. morbo assumtis Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Port. et prisca edd. qui error quoque in codd. vet. frequens est. Vide ad II. 42. § 4. Deinde superbo crudelique nobis bello institere prisca edd. ante Aldum, qui ordinem vocabulorum apud recentiores obvium restituit. Et ei consentiunt codices scripti, nisi quod habeant nobis bello insistere Flor. nobis bello institerint Port. a m. pr. bello nobis institere fragm. Hav. crudelis superboque bello Harl. 1. et Leid. 1. Sed ultima litera τὸν crudelis voci perperam adhæsit ex initio sequentis. Vide ad xxviii. 25. § 2.

§ 13 Agunt cum Terentillo tribuni] Cum Terentillo Leid. 1. et Lipsiens.

cum Terentino Port. a m. sec. erasa priori lectione, ut, quæ olim exstiterit, scribi nequeat. Vide hoc cap. § 2. Tum tribuno Hav. Male.

Dilataque in speciem actione res ipsa sublata] Quidam re ipsa legunt in auferendi casu: quidam in spem actione. At uterque sermo insignem habet obscuritatem, non tamen inexplicabilem. Eiusmodi etiam dicendi modus est lib. IV. c. 1. Decad. III. non ita multis ab initio versibus; item alibi, ut eo in loco annotavimus. Glar. Vetustissimam existimo lectionem, dilataque in speciem actione, re ipsa sublata, locum occupantem in edd. primis. Neque divortit Pal. 2. At Pal. 1. dilataque spei actione res ipsa sublata. Pal. 3. dilataque in speciem actione res ipsa sublata. Consules. Gebh. In præsens et in hunc annum puto. Nam deinde gravissimis motibus agitatam fuisse, constat e sequentibus. Duk. Dilataque in spem dilatione, res ipsa sublata Voss. 2. in contextu, sed actione, pro dilatione, emendatum est in marg. et ita præfert etiam Leid. 2. ut et Lipsiens. a m. pr. in quo a m. sec. in speciem emendatur. dilataque spei actione, res ipsa sublata Voss. 2. dilataque in spem actione, re ipsa sublata Hav. Sed recte reliqui Mss. vulgatum servant: neque aliter est in edd. omnibus, nisi quod Aldus vulgarit dilataque in speciem actione res ipsa sublata. 'Species' hic notat, quod esse videtur, sed tamen non est. Præterquam locis a Glareano laudatis, Livius etiam infraita locutus est hoc lib. c. 40. 'Alia sententia asperior in speciem, vim minorem aliquanto habuit.' VI. 14. 'Non enim jam orationes modo Manlii, sed facta, popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente fierent, intuenda erant.' XL. 14. 'Propter adventum ejus, quem moturum aliquid rebantur, miserant pleræque civitates, alia in speciem præferentes, legatos.' Hinc jam 'species' et 'res' hoc loco obponuntur. Et ita

etiam xxxix. 35. 'Per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum injiciendum profectus: ' ubi plura exempla notavi. Infinitis autem locis librarii vocabula ' spes ' et ' species ' invicem commutarunt. Exempla ejus rei videri possunt ad Liv. I. 40. § 5. II. 14. § 8. c. 48. § 1. c. 59. § 5. hoc lib. c. 18. § 4. c. 38. § 1. c. 40. § 7. IV. 42. § 4. V. 19. § 6. X. 35. § 4. XXI. 3. § 5. XXII. 24. § 12. XXVIII. 24. § 10. XXXII. 17. § 16. XXXIV. 13. § 1. XXXV. 31. § 12. XXXVI. 6. § 1. c. 7. § 20. XXXIX. 3. § 5. XL. 5. § 7. et aliis locis pluribus: etiam apud viros doctos ad Cic. Orat. Philipp. II. 2. et alibi. Ei errori ansam dedit compendiaria scribendi ratio *spēs* pro *species*, ut viri docti dudum observarunt. Vide Langium et Fabric. ad Cic. de Offic. II. 3. Gronov. ad Senec. de Tranquill. Anim. c. 1. Freinshem. in Indic. Flori et Curtii in voce ' species. ' Burmann. ad Vell. Paterc. II. 118. § 5. Davis. ad Auctor. de Bell. Gall. VIII. 49. et Corintium ad Sall. Jug. c. 16. § 5. Eadem menda liberandæ vulgatæ edd. Columell. III. 2. ' Earum altera, quam Galliarum incolæ emarcum vocant, mediocris vini; et altera, quam longam adpellant, eandemque avaram, sordidi, nec tam largi, quam ex numero uvarum prima specie promittit: ' ita legit codex integerrimus Sangerman. Vulgo editur *quam ex numero uvarum, quas prima spes promittit.*

Consules extemplo accersiti] Præfere, quod reperi in Pall. I. ac 2. *accessiti*. Sic Pall. I. ac 3. et Andrææ ed. legunt infra c. 26. ' Nautium consulem accersunt, ' non *accersunt*. III. 45. ' Placere itaque patrem accersiri. ' Pal. 3. habet *accessiri*: leg. *accersiri*. lib. X. in fine: ' Inventum in libris, Æsculapium ab Epidauro Romano arcessendum: ' ita Pall. vulgo omnes *accersendum*. VII. 32. ' Simul in Campanos stimulabat

ira, tam promptos nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia: ' ut habet Pal. 2. *Gebh.* Vide ad II. 19. § 10. *Consules ipsi extemplo arcessiti* una voce auctior Leid. 2.

CAP. X. § 1 *Majore multo gloria rediit*] *Redit* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

Et auget gloriam adveniens] Nihil desidero in hac lectione fulta auctoritate Pal. primi, consensuque vetustissimarum impressionum. Sed reliqui duo Palatini et *auget gloriam suam adveniens*. *Gebh.* *Auget glor. s. adv.* similiter Harl. 2. et Hav. qui quum incertissimæ fidei codd. sint, et reliqui *rd suam* non agnoscant, id etiam merito spernendum existimo. Sæpe librarii hanc vocem pro lubitu addere soliti fuerunt, ubi in codd. integerrimis deficit. Vide ad V. 46. § 1. Mox *exposita omnium . . . præda*, pro *exp. omni . . . præda*, Voss. 1. et Leid. 2. Similis erroris alia exempla vide ad XLV. 19. § 13.

Ut suum quisque per triduum cognitum abduceret] *Per triduum cognosceret, cognitum abduceret* Harl. 2. errore scribæ, qui forte aliud agens pro *cognitum abduceret* primo scripserat *cognosceret*; intellecta deinde aberratione, alterum addidit, priori non deleto. Potest etiam videri, duplici lectione *cognosceret*, et *cognitum abduceret* inventa, utramque exprimentdam judicasse. *Adduceret* est in Lipsiens. quomodo sæpe peccarunt scribæ. Vide ad XXVII. 29. § 1.

Reliqua vendita, quibus domini non exstiteret] Crediderit quis, mendam subesse huic membro, quum non inveniatur, unde vocula *quibus* pendeat. Ego tamen nihil desiderari puto, sed Livium more suo subaudiendum antecedens reliquisse: ideoque non aliter intelligi hunc locum debere, quam si dictum esset, 'reliqua vendita præda eorum,' (vel 'earum rerum,') 'quibus domini non exstiteret.' Fa-teor, alioqui Livium, cui familiaris

sit ellipsis antecedentis, ibi potius ipsum subaudiendum relinquere, ubi facilius, quam hic, lectori in mentem venire potest. *Stephanus*, Schediasm. iv. 13. Animus eo magis inclinatur, ut dicamus *reliqua vendita* genere neutro plurali accipi debere. Si quis tamen *reliqua vendita* ad præcedentem vocem *præda* referre, et femininum singulare esse malit, inter *reliqua vendita* quibus idem nexus erit, qui est inter illa xxxiii. 24. 'Quæcumque senatus censuisset, id regem facturum:' ubi plura alia notabimus. Vide etiam ad iv. 54. § 4.

§ 2 *Id antiquius consuli fuit*] Quæ hic narrat Livius, vix potuerunt fieri, nisi consule ipso in Urbe et senatu præsentem. Unde colligi potest, non antiquissimi instituti esse, ut, qui triumphum petere volebant, Urbem ingredi non possent. Sed fortassis Lucretius legibus a senatu solutus fuit. Nam infra c. 63. Valerium et Horatium consules triumphum petentium senatum primum in campum Martium, deinde in prata Flaminia evocasse scribit. *Duk*.

§ 3 *Jactata per aliquot dies tum in senatu res, tum ad populum est*] *Jacta per aliquot dies* Harl. 2. Reliquis Mss. editam lectionem tuentibus, verius puto, librarium duas nlt. literas vocis *juncta* repetere neglexisse. Vide ad x. 37. § 10. et § 2. ubi multa similis erroris exempla congesta sunt. 'Jactare' autem hoc sensu frequens esse, docebunt quæ notantur ad xxxviii. 25. § 5. Deinde *cum in senatu res, tum* Flor. Leid. 1. Harl. ambo, et fragm. Hav. *quom in senatu res, tum* Gaertn. Vide ad vi. 23. § 3. *Mox apud populum* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quod ad alterius interpretationem primo margini adscriptum, deinde et in contextum receptum esse existimo. Id in eodem vocabulo etiam contigit infra in quibusdam codd. vii. 7. §

Delph. et Var. Clas.

4. ubi *ad*, pro *apud*, a Livio aliisque usurpatum plenius inlustravi. Solus Leid. 1. hic recte *ad populum* exhibet. Infra x. 37. 'Jactata res ad populum est.' Denique vocabula in hunc ordinem digerunt Voss. 1. et Leid. 2. *Jactata per aliquot dies tum in senatu res est, tum apud populum*.

Majestati consulis tribunus, et destitit] Copula et deficit in Pal. 3. *Gebh*. Eandem servant omnes nostri, qua scripti, qua excusi.

Tum imperatori exercituique honos suus redditus] *Cum imperatori* Leid. ambo et Port. qui error ob vicinitatem ductuum in literis *t* et *c*, præsertim in codd. scriptis; adeo ut sæpe altera ab altera vix discerni possit, admodum frequens est. Vide exempla ad Epit. Liv. lib. xlviii. Deinde *honos suus redditur* habet Hav.

§ 4 *Triumphantem secutæ suæ legiones*] *Et triumphantem* Voss. 2. Deinde *secutæ sunt legiones* Port. utramque voculam servat Hav. exhibens *secutæ suæ sunt legiones*; ut et fragm. Hav. sed ordine inverso, *secutæ sunt suæ legiones*. Quod ipsum non leve est indicium, verbum *sunt* a mala manu additum esse. Exsulat etiam ab omnibus aliis nostris.

Alteri consuli datum, ut orans sine militibus Urbem iniret] Cum toties eorum triumphorum discrimine utatur Livius, mirum, non semel dignatum, hæc vel uno ostendere verbo, quid differant. Dionys. sane l. v. p. 314. anno 7. ab urbe liberata multa de his: sed in codice nostro adeo corrupta erant, ut apponere ansi non fuimus. Aulus Gell. item v. 6. ad finem quædam hac de re adfert ex vetustioribus adeo varia, ut Livium hac potissimum ratione, quo minus ea discriminaret, deterritum crediderim. *Glur*. Vox *consuli* abest a Voss. 2. *alteri consulis* habet Leid. 1. *ulteri consulum* Hav. Quamvis autem ita alibi Livius loqui soleat, (vide ad ix.

Livius.

19 P

32. § 2.) unius tamen istius codicis auctoritas non satis gravis est, ut evineat, invitis ac prohibentibus ceteris Mss. ab edita lectione recedendum esse. Deinde *datum uitovans* Leid. 1. unde transpositis literis scribo *datum, uti ovans*. Mox vocem *Urbem* non agnoscit Leid. 2. Denique *intret*, pro *iniret*, fragm. Hav. et a m. sec. Voss. 1. *introiret* Voss. 2. Verum utrumque est ex glossemate Scholiastæ. 'Inire' et 'intrare' etiam alibi commutantur. Vide ad v. 22. § 4. Ceterum Livius omnibus sui temporis ineptus visus fuisset, si dedita opera ab rerum ordine plus justo declinans discrimen inter triumphum et ovationem, rem nulli non Romæ notissimam, dedisset, eaque lectorem docere conatus fuisset, quæ nemo ignorabat. Id tamen Dionysius fecit; verum is Græcis scripsit, quibus mores et consuetudines Romanæ non adeo cognitæ erant. Neque Gellio ea res vitio verti potest, cuius tempore et triumphus et ovatio ferme ex usu recesserant.

§ 5 *Anno deinde insequenti*] Vet. lib. sequenti. Sigon. Pal. 1. et Campani ed. *Anno deinde insequenti*: ut mox c. 14. 'Refecti quoque in insequentem annum.' Gebh. *Anno deinde insequenti* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. et fragm. Hav. Et ita edidit Aldus, eumque secuti sunt recentiores usque ad Sigonium, qui sui codicis fide mutavit. Vide ad iv. 30. § 12.

Lex Terentilla relata ab toto collegio] *Lex Terentilla* fragm. Hav. a m. pr. *Terentilla* Lipsiens. *Terentila* Port. a m. pr. *Terentina* a m. sec. *Lex Terentia* legendum censuit Sigonius supra hoc lib. c. 1x. § 2. ubi plura vide. Deinde *a toto relata coll.* Voss. 2. Port. et Gaertn.

Erant consules P. Volumnius, Ser. Sulpicius] Vocem *consules* omittit Harl. 2. forte quia modo præcesserat. Sed, reliquis cunctis servanti-

bus, nihil mutandum patet. Vide ad i. 3. § 9. Priori consulum *Caii* prænomen tribuit Valerius Maxim. i. 6. ex. 5. 'Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio Ser. Sulpicio consulibus in urbe nostra inter initia motusque bellorum acciderunt.' At *Lucii* Plinius Hist. Nat. ii. 56. 'Relatum in monumenta est, lacte et sanguine pluisse M'. Acilio, C. Porcio consulibus, et sæpe alias carne, sicut L. Volumnio Ser. Sulpicio consulibus.' Sed recte viri docti utroque loco *Publii* prænomen ei reddendum ex hoc Livii loco monuerunt, quemadmodum etiam emendandum vidit Pighius in Annal. ad A. U. C. cccxii. p. 125. Et recte. Non modo enim eodem prænominem adpellatur apud Dionys. Halic. lib. x. in princ. et Diod. Sicul. Biblioth. lib. xi. p. 285. sed etiam in fragm. Fastor. Capit. ubi integre his nominibus describitur P. VOLVMNIUS. M. F. M. N. AMINTIVS. GALLVS. Deinde *Voluminus*, pro *Volumnius*, transpositis literis, perperam est in Voss. 1. *Voluminius* in Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide etiam ad c. 18. § 9. c. 25. § 6. *Volumnius* in Lipsiens. Mox copulam *et* inter utriusque consulis nomina inmittit Hav. nolentibus ceteris membranibus. Vide ad ii. 17. in princ. Tum, pro alterius consulis prænominem *Servius*, *Serrilius* est in Port. quem eundem errorem in Dionysii Halic. nonnullis codd. et edd. vetustis hoc loco in princ. lib. x. commissum esse, viri docti adnotarunt. Et ita sæpe alibi peccatur. Vide ad Epit. Liv. lib. lxxii. Denique *Sulpius* est in Lipsiens. *Supplicius* in Voss. 1. et a m. emendatrice in Leid. 2. quum antea recte *Sulpicius* in eo scriptum fuisset. Alibi non raro pari aut simili modo errarunt scribæ. Ita ii. 19. § 1. iii. 50. § 16. iv. 27. § 9. v. 8. § 1. c. 14. § 5. et alibi.

§ 6 *Cælum ardere visum, terra in-*

genti concussa motu est] *Visum est* Hav. et Gaertn. Tum *ing. concussa mota est* Lipsiens. *ing. concussu mota est* Hav. *ing. motu concussa est* Port. Sed reliqui vulgatum recte defendunt.

Bovem locutam, cui rei priore anno fides non fuerat, creditum] Hujus portentii infinita exempla subgerunt historici alique, et Græci et Latini, quæ collegit Bochart. in Hierozoic. part. 1. l. II. c. 14. ac tandem subjungit, quum apud optimæ notæ historicos tam frequenter occurrant, neminem dicere posse, omnia illa commentitia esse; sed potius inde planum reddi, diabolum se præstitisse Dei simiam. Præterea *creditum est* antiquiores excusi. Sed posteriorem vocem primus ejecit Aldus, quam nulli etiam codd. nostri agnoscunt.

Inter alia prodigia et carnem pluisse: quam in Urbem ingens numerus avium intra volitando rapuisse fertur] Hæc prodigia acciderunt Romæ procul dubio. Et tamen hic narratur, aves carnem illam pluvialem in Urbem rapuisse. Quædam periodi istius verba prodigiose sunt corrupta. Nam, pro *quam in urbem*, scribendum est *quem imbrem*; et, pro duobus vocabulis *intra volitando*, reponendum unum verbum *intervolitando*. Dicimus enim 'intervolito,' sicut 'intervolo.' Præterea, non *carnem pluisse*, sed *carne pluisse* legendum. Ut hæc sit germana lectio, *Inter alia prodigia et carne pluit: quem imbrem ingens numerus avium intervolitando rapuisse fertur*. O negligentiam nostram ingentem, qui non dignamur veteres codd. inspicere! Hoc prodigium Valerius Max. lib. primo de Ominibus et Auspiciis c. 6. ex. 5. his verbis describit: 'Carnesque in modum nimbi,' inquit, 'cecidērunt, quarum majorem numerum præpetes diriperunt aves. Reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro neque

deformi aspectu, prostratum jacit.' Vocat *nimbium* Valerius, quod *imbrem* Livius dixit. *Rhen. Carne pluit est correctio* Rhenani, quia dubitavit, quin recte diceretur *carnem pluit*, ut habent Pall. nisi quod Pal. 2. *carnem pluisse*. Nam cum Livius de hujusmodi prodigiosa pluvia narrat, semper verbo casum sextum addit. Lib. 1. c. 31. 'Nunciatum regi Patribusque est, in monte Albano lapidibus pluisse.' VII. 28. 'Dedicationem prodigium extemplo secutum, simile vestusto montis Albani prodigio. Namque et lapidibus pluvit, et nox interdiu visa intendi:' ita habent Mss. duo Pal. Sic Val. Max. 1. 6. ex. 5. 'In Piceno lapidibus pluisse.' Sed quemadmodum Græci modo cum dandi casu, modo cum accusandi suum *ἕιν* jungunt, Phœnias apud Athenæum VIII. p. 333. 'Ἐν Χερβρονήσῳ φησὶν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ὄσαι τὸν θεὸν ἰχθύας. Ita puto Latinis licere hoc imitari. Et durum mihi videtur, ab omnibus qua Mss. qua cusis libris discedere. Andreas edidit: *Inter alia prodigia carnem pluit: quem hymbrem ingens numerus avium volitando rapuisse fertur*. At Joannes Campanus *Inter alia prodigia: et carnem pluisse quasi imbrem, quem ingens numerus avium intervolitando rapuisse fertur*. Ex quibus adparet, non recte sibi restitutionem hujus loci Liviani vindicare Rhenum. Val. Max. de Prodigis 1. 6. ex. 5. 'Carnis quoque in modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt, quarum majorem numerum præpetes diriperunt aves: reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro neque deformi aspectu mutatum, jacuit.' Gebh. *Inter alia prodigia et carnem pluisse* Mss. et intelligendum ἀπὸ κοινῶ τὸ fertur. Lib. x. cap. 31. 'Nam et terram multifariam pluisse nunciatum est.' Τὸ 'intercidere,' ut hic, ita et xxvi. 39. 'Ita in arcto stipatæ erant naves, ut vix ullum telum in mari vanum intercideret:' ne co-

gites corrigendum *in terram cecidit*. J. F. Gron. Quæ primarum edd. lectio fuit, indicavit Gebhardus. Quam ex Andrea produxit, servant multæ postea secutæ, nisi quod jam in Mediol. a. 1480. aliisque recentioribus *carne pluit* vulgatum videam. Id deinde Aldus mutavit, qui dedit *Inter alia prodigia et carnem pluisse: quam in urbem ingens numerus avium intra volitando rapuisse fertur*. Quæ pleraque iterum Rhenanus interpolavit. *Ante alia prodigia* habet Voss. 2. Sed prima vox deerat in Hav. utrumque non recte. Tò et ab Aldo additum in omnibus meis superest. *Pluisse* tantum obvium fuit in Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. idque Hearne ex solo landat Oxon. C. Reliqui, et inter eos integerrimæ fidei, servant *pluit*, quod ob illorum auctoritatem etiam præferre non dubito, licet Gronov. iterum Observ. II. 14. *pluisse* defendat. Contra *carnem* habent omnes, quos consului, vel quorum apud me sunt excerpta, codd. scripti, præter unum forsitan Harl. 1. ex quo nihil notatum video. Eam lectionem ex Oxon. C. etiam adducit Hearne. Quare eandem ex Gebhardi et Gronovii sententia, quamvis adversante Rhenano, iterum in contextum recepi. Infra xxxv. 21. 'Capram sex hædos uno fœtu edidisse ex Piceno nunciatum est, et Arretii puerum natum unimanum, Amiterni terram pluisse:' ita Gronov. ex Barher. cod. conrinentibus multis meis et primis edd. legendum censuit, et hinc iterum loco veram scripturam *carnem* adseruit. xxxix. 56. 'Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa, quod sanguinem per biduum pluvisse in area Concordiæ satis credebant:' ita primæ edd. pro quo Sigonius *sanguine* substituit, adprobantibus etiam meis. Sæpe alibi codd. scripti verbum 'pluere' cum quarto casu construxerunt, ubi nunc vulgo in editis

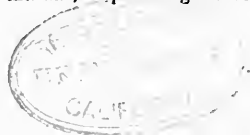
casus sextus obcurrit. Vide ad I. 30. § 2. xxiv. 10. § 7. xxxiv. 45. § 6. xxxix. 22. § 3. c. 46. § 5. et alibi. Sed casum quartum ei verbo recte jungi multis evincit Torrenius ad Val. Max. I. 6. ex. 5. ubi etiam codd. Trajectini, primus *lapides pluisse*, secundus *lapides pluvisse* exhibent. Seculo barbaro ita locutus est optimi spiritus poëta Gunther. Lignr. IV. 96. 'missis bellum committitur hastis, Et levibus jaculis, et, quas pluit aura, sagittis.' Mox, ut Rhenanus vidit, pessime Aldus *quam in urbem*. Enn tamen ita in cod. suo reperisse non dubitavi, postquam et veram et illam Aldi lectionem simul junctam viderim in fragm. Hav. ubi erat, *quem imbrem quam in urbem ingens numerus avium*, ut ejus scribam alteram in contextu, alteram in margine invenisse verosimile sit. Vide hoc lib. c. 44. § 4. Verum est *quem imbrem*, ut habent omnes reliqui Mss. quorum auctoritas satis idonea eam lectionem probandi causa mihi est, quam sibi non obcurrere Doujatius profitetur. Sed obcurrisset utique, si codd. quorum Lutetiæ copia fieri poterat, diligenter consulere in animum induxisset. 'Imber,' 'nimbus,' vocantur, quæ densa in modum imbris vel nimbi inmittuntur. De telis frequenter apud poëtas illa vocabula usurpari, olim monui ad Siliu XII. 53. Dionys. Halic. Antiq. x. p. 628. *νιφετόν* vocat. *Νιφετός ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολλός, οὐ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μέλιω*. Ea autem vox, ut et *νιφὰς*, proprie nivem confertim decidentem notant, sed et metaphorice, ut apud Romanos 'imber' et 'nimbus' ad alia transferuntur. Præterea, pro *volitando*, male etiam Aldus *intra volitando*: id recte mutavit Rhenanus in *intervolitando*, quod superest in Voss. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. eodemque ducunt reliquiora codd. vestigia;

nam *ter volando* est in Hav. *intervolando* in Port. τῶ *intervolitando* autem innuit, aves advolantes carnem rapuisse, prinsquam in terram decidisset; unde id quod raptum erat, distinguit ab eo quod intercidit. Et ita Dionys. etiam ἀρπαστὸν distinguit ἀπὸ τῶν ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντων, eodem loco p. 628. Τοῦτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια προσπετόμεναι, πτερωτῶν ὄσαι εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς στόμασιν ἤραζον· τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει καὶ κατὰ τοὺς ἄγρους, &c. Quæ ultima verba lectionem Aldi *quam in urbem* etiam falsi arguunt. Quum enim imher hic non tantum in agrum vicinum, sed et in Urbem deciderit, necesse non erat, ut aves carnem in Urbem raprent. Memini equidem, etiam Doujatium hunc locum laudare, ut inde τῶ *quam in urbem* patrocinium petat. Sed ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει notare in *suburbano*, ut existimabat, nunquam linguæ Græcæ hand inperito persuadebit. Denique recte Gronovius vindicavit, et illustravit verbum ‘intercidit.’ Eo etiam Livius usus est hoc sensu XXI. 8. ‘Quo acrius et confertim magis utrimque pugnant, eo plures vulnerabantur, nullo inter arma corporaque vano intercidente telo.’ xxxviii. 22. ‘Quum quo plures ac densiores erant, eo minus vani quidquam intercideret teli.’

Sparsum ita jacuisse per aliquot dies] Vet. lib. *sparsum humi*. Ita Valerius, ubi hac de re agit, cap. de Ominibus I. 6. ex. 5. ‘Reliquum humi per aliquot dies prostratum jacuit.’ Et Dionys. I. x. p. 628. τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα. *Sigon*. Solus Pal. 2. *sparsum humi jacuisse*: quod et ex suo alatum Sigonius confirmat simili loco Valerii, quem transcripsi, et verbis Dionysii τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα. *Gebh*. *Sparsum humi* in solo nostro Hav. obvium fuit, inter quem et Sigonii vet. lib. ac Gebhardi Pal. 2. plerumque convenire solet. Reliqui tamen dissentiunt. Et idem dicendum

videtur de Oxoniensibus. Hearne enim proposita vet. lib. Sigoniani lectione nullius suorum consensum laudat. *Sparsum jacuisse ita* alio ordine Voss. I. et Leid. 2.

Ita jacuisse per aliquot dies, ut nihil odor mutaret] Puto legendum *odoris*. Quia Valerius I. 6. ex. 5. ait, ‘Reliquum humi per aliquot dies neque odore tetro neque deformi aspectu mutatum jacuit.’ Et Dionys. I. x. p. 628. Οὔτε χροῖαν μεταβάλλοντα, οὔτε σηπεδόνι διαλυόμεναι ἕζετο ἀπ’ αὐτῶν οὐδὲν ποιηρόν. Nisi si *mutaret* passive accipiamus, ut apud Græcos μεταβάλλειν. *Sigon*. Pro *nihil odoris*, alii *odor*. Ego legerem, *ut nihil odore mutaret*, egregio dicendi genere. *Klock*. quem etiam vide in Sylloge Epist. quas edidit Burmann. tom. I. p. 392. Conjecit primo Sigonius *odoris*. Sed bene receptui canit: nihil enim variant libri, et tali emendatione violaretur genius Latini sermonis. Vide quæ supra docerim ad II. 52. *Gebh*. Nihil etiam mutatum in nostris, nisi quod in contextu Voss. I. transpositis literis legatur *ordo mutaret*, pro quo in margine odor emendatur: *mutaret* autem, ut viri docti monent, accipiendum est passive. Liv. v. 13. ‘Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.’ xxix. 3. ‘Deinde mæstitia animos incessit, tantum fortunam mutasse.’ xxxix. 51. ‘Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumentum erit:’ quemadmodum Lipsius emendabat: ubi tamen priorem lectionem *populus Romanus quantum mutaverit* revocavi. Et ita legendum supra dictum est II. 52. ‘Magis tamen Menenianum (adeo mutaverant animi) profuit iudicium:’ ubi nunc editur *mutaverant animum*. Similiter alii. Gellius Noct. Att. xviii. c. 12. ‘Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit, ‘In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent; reliquæ mutant:’ mutant, inquit elegantissime,

pro mutantur.' Sallust. in Jug. c. 38. 'Quæ quamquam gravia et flagitii plena erant, tamen, quia mortis metu mutabant, sicut regi liberat, pax convenit.' ubi vide Cortium. Tacit. Annal. xii. 29. 'Prima imperii ætate clarus acceptusque popularibus, mox dinturnitate in superbiam mutans.' Vide etiam Giphani. Indic. Lucret. in voc. 'Mutans,' et Barthium ad Gratii Cyneg. vs. 9. Plura alia *ὀδὲρῆως* usurpata vide ad i. 17. § 6.

§ 7 *Libri per duumviros sacrorum aditi: pericula*] Sibyllinos haud dubie intelligit, cum tamen ne uno quidem verbo de iis quicquam antea. Dionysius autem nec hoc loco l. x. p. 628. nec in Tarquinio l. iv. p. 259. neglexit. *Glarean.* *Additi* perperam Leid. 2. cum quibusdam ex prisca editis. Vide ad iv. 57. § 11. Posset Livius, uno ambitu omnia complexus, videri scripsisse *Libris per duumviros sacrorum aditis, pericula a conventu.* Potius tamen, invitis libris, nihil mutò. Vide ad xxi. 36. § 4.

Ne qui in loca summa Urbis inpetus, cædesque inde fierent] Arbitror esse *ne qui*, pro *ne quis*: de quo loquendi usu veterum etiam alibi dicturi sumus. *Rhen.* Ex adposita Rhenani annotatione patet, nihil aliud ipsam voluisse, quam *ne qui . . . inpetus* numero singulari positum esse, pro *ne quis . . . inpetus*: et ita 'ne qui dolus' eodem numero occurrit xxvii. 28. 'Ne qui dolus necteretur a Pæno, metuens Crispinus, circa civitates proximas miserat nuncios:' ubi vide iterum Rhenan. 'ne qui motus' xxxix. 12. 'Ne qui motus major in finitimis gentibus populisque oriretur, magnis itineribus Apolloniam contendit.' Ita et Cic. in Verr. ii. 49. 'Multa sanxit de ætate hominum, ne qui minor triginta annis natus: de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur:' ubi vide Grævium. Similiter *si qui*, pro *si quis*. Vide ad iii. 17. § 7. Inmerito itaque vapulat

Gronovio ad ix. 15. § 3. quasi *fieret*, pro *fierent*, legendum censuisset, quale nihil hic adparet. Quamvis enim *qui inpetus*, pro *quis inpetus*, accipiat, non tamen propterea *fierent* in *fieret* mutari necesse est. Duo enim singularia 'inpetus cædesque' æquiparantur plurali, et sæpe verbum numero multitudinis adsciscunt. Vide ad i. 31. § 6. Ipse Gronovius 'inpetus' et 'cædes' videtur eo loco numero multitudinis accepisse, quod tamen arbitrarium esse, ex supra dictis patet. Ceterum *qui pro quis, quinam pro quisnam, aliqui pro aliquis*, et similia apud Livium frequenter occurrunt. Vide ad vi. 32. § 5. *ne quid in loca* habet Lipsiens. reliquis omnibus dissentientibus. Denique vox *inde* a Port. et inferius conjunctio *que* ab Harl. 2. exsulant.

§ 8 *Ut idem in singulos annos orbis volveretur*] *Urbis volveretur* Hav. solito errore. Vide ad v. 19. § 11. *omnibus volveretur* Leid. 2. Qui præterea vocabula in hunc ordinem digerit, *ut idem volveretur in singulos annos omnibus*. Idem ordo vocabulorum etiam obtinet in Voss. 2.

Volscos et Æquos, etsi abscissæ res sint, reficere exercitus] Archetypon Borbetomagense habet, *etsi abscissæ res sint*. Utraque mendosa lectio. Tu meam auctoritatem secutus scribe *etsi accisæ res sint*; hoc est, amputatæ, exhaustæ, debilitatæ. Sic vi. 5. 'Post accisas,' inquit, 'a Camillo Volscorum res.' Et paullo post c. 12. 'Quamquam,' inquit, 'nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant.' Metaphora deducta videtur ab avibus, quibus alæ amputantur. *Rhen.* Ms. *etsi abscesserint scise res sint*. Forte, *etsi occisæ res sint*. Klock. *Etsi accisæ res sint* provenit a Rhenano. Pal. 1. *etsi abscesserit*. Pall. 2. ac 3. *abscissæ res*. Forte ut ii. 29. 'Demorsa ære alieno plebes.' Andreas et Campan. exhiberunt *abscissæ res*. vi. 12. 'Quamquam

nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant.' c. 5. 'Post accisas a Camillo Volscorum res.' Pall. tamen duo occisas. Pal. 2. *abscissas* iterum, ut et Campanus; perperam. Infra VII. 29. 'Cum robore juventutis suæ occiso nulla propinqua spes esset.' VIII. 11. 'Latinorum etsi pariter accisæ copiæ sint.' Et mox, 'Adeo enim accisæ res sunt.' c. 29. 'Ita prælio uno accidit Vestinorum res.' XXI. 25. 'Quamquam accisas res satis constabat.' *Gebh. Volscos Æquosque* Port. reliquis vulgatum retinentibus. Tum *etsi abscesserint* Voss. 2. *etsi abscisæ res sint* Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Voss. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. *etsi abscissæ res sint*, ut primæ habent edd. præfert et Hav. Sed *etsi abscissæ sint* Port. pro quo m. sec. emendatur *etsi abscisæ sint*: margini deinde adscribitur *τὸ res*. Librarius codicis, quo Klockius usus est, duplicem servare voluit lectionem, *abscesserint*, quod etiam unum meorum præferre modo vidimus, et *abscisæ*, quod in multis superest. Vide ad III. 44. § 4. unde perperam *occisæ* scribendum esse, ipse Klockius coniecit. Quamvis autem nullus codicum *accisæ* præferat, eam tamen veram scripturam esse adfirmanti Rhenano credo, partim quod alibi sæpe Livium ita loqui solitum fuisse viri docti productis exemplis eviderint, partim etiam quod passim iisdem illis, quæ viri docti laudarunt, locis vulgo codices, pro *accisus*, præferant *abscisus*, *abscissus*, vel *occisus*, ubi tamen plerumque integriores recte *accisus* servant. De ea locutione vide quæ notantur ad Silli II. 392. Ceterum ante Rhenanum *accisæ* jam Ascensius annis 1513. et 1516. ediderat, quem Moguntini secuti sunt. Sed mox Aldus pro eo *abscissæ* revocavit. In verbis seqq. *Antium sum.* pro *Antii sum.* habet fragm. Hav. a m. pr. *Antii summa rei posita* Lipsiens. rei

summam, transpositis vocabulis, Harl. 1.

Ejicere Antiates colonos: palam concilia facere] Hic locus fuerat asterisco notandus. Sed professoribus omnia plana sunt. In verbo *ejicere* non mendum est, sed portentum plane errati. Siquidem legendum *Ecetræ Antiates colonos*: et ita distinguenda sententia: *Antii summam rei positam. Ecetræ Antiates colonos palam concilia facere. Id caput: eas vires belli esse.* Fuit Ecetra Volscorum oppidum. Porro faciunt ad hunc locum intelligendum, quæ supra sunt dicta c. 4. Libet ea repetere: 'Itaque Æqui,' inquit, 'ab Ecetranis Volscis præsidium petiere: quo cupide oblato (adeo civitates eæ perpetuo in Romanos odio certavere) bellum summa vi parabatur. Sentinnt Hernici, et prædicant Romanis, Ecetranum ad Æquos descisse. Suspecta et colonia Antium fuit, quod magna vis hominum inde, quum oppidum captum esset, confugisset ad Æquos. Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit. Compulsis deinde in oppida Æquis, ea multitudo dilapsa quum Antium redisset, sua sponte jam infidos colonos Romanis alienavit.' Hactenus Livius. Quæ propterea duxi renarranda, ut manifestum evaderet, cur Antii summam rei positam fuisse dicat, et Ecetræ potius, quam alibi, palam concilia facta. *Rhen.* Additione vocis *non* emendatur hic locus, ab eodem imperito correctore (Sigonio) corruptus. Nam est legendum, *Antii summam rei positam, non Ecetræ. Antiates*, et quæ sequuntur. Ex qua lectione pulcherrimus existit sensus. Nam indignissimum videbatur, si Antii, quæ colonia erat Romana ante deducta, summa belli esset posita; non Ecetræ, sicut ante, ubi hostes tantum habitarent. Hic fit additio *non*, et mutatur punctum. *Robertell. de Arte Corrig. Antiq. Libb. p. 24.* Facis

Crit. Ego ad hoc tibi respondeo, Robortelle, primum te injuste facere, qui me hunc locum corrupisse scribas, quem ne attigi quidem: deinde qui eundem ipse sine causa audeas immutare. Me non attigisse declaiaut scholia, quibus me profiteor, quæ mutavi, omnia esse hrevissime persecutum. Non igitur ego hunc locum attigi: quid dixi, attigi? imo ne potui quidem: est enim integerrimus. Primum enim quæro, ubi legitur *Antii . . . non Ecetræ?* Scilicet hanc tibi tua ars potestatem dedit, ut, conjectura duce, pulcherrimum Livii sensum ejiceret, fœdissimumque tuum induceret. Cur non confiteris potius, te ejus lectionis sententiam non videre? Ignoras eam. Accipe, et quidem, ut tu dicere soles, senex a puero. Antiates et Ecetrani Volsci erant. Antiates quidem coloni Romani, Ecetrani vero non item. Volsci autem quum bellum renovare vellent, Antii summam rei posuerant illi quidem, sed Antiates, ne sua consilia Romanis patefierent, Antii clam fortasse, at Ecetræ palam concilia de belli ratione habebant. Non ergo, ut tu ais, Hernici nunciabant, Antii summam rei positam a Volscis, non Ecetræ; sed, Antiates non Antii, sed Ecetræ palam concilia facere. Nam cum addit, 'id caput, eas vires belli esse,' de Antiatibus, non de Ecetranis intelligendum est. *Sigon.* Emend. 1. 2. p. 139. Facis Crit. *Ejicere Antiates colonos: palam concilia facere,* quod recte Rhenanus reprehendit, in Aldi ed. primum obvium est. Priores præferunt *Ceteros Antiates colonos palam concilia facere.* Et ita exhibent Voss. 1. et Leid. 2. *Cetera Antiates* Voss. 2. fragm. Hav. et Gaertn. *Aceteræ Antiates* Port. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. *Eceteræ Antiates* Harl. 1. *Eceteræ Antiates* Flor. et Leid. 1. Quarum lectionum pleræque non obscure innunt, recte Rhenanum *Ecetræ Antiates* legisse, cujus sensum

optime Sigonius exposuit. De Ecetra vide ad 11. 25. § 6. ubi in priscis codd. eadem lectionum monstra supersunt. Præterea *consilia facere* Gaertn. Verum indicantur hic conventus legatorum a Volscis et Æquilis missorum, quæ *concilia*, non *consilia* vocantur, teste Gronov. ad XLIV. 2. § 5. præterquam quod 'facere consilium,' pro consultare, Latinum non sit.

Id caput, eas vires belli esse] Easve vires Leid. 1. Male. Supra 11. 52. 'Cujus patris munere restituta quondam plebs eos ipsos, quibus tum sæviret, magistratus, eas leges haberet.' Haud absimile est 'tantus pavor, tanta trepidatio fuit' infra hoc lib. cap. 26. § 5. et 'idem somnus, eadem negligentia erat' XXXI. 24. § 5. quibus locis alia vide.

§ 9 *Delectus indicitur] Dillectus* Lipsiens. *dillectus* Leid. 1. et Port. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Præterea *edicitur* non modo omnes scripti, (præter Flor. qui habet *dillectus est dicitur*), sed et editi præferunt usque ad Dan. Heinsium, qui apud Elzevirios primus *indicitur* vulgavit; quo rejecto, priscam lectionem revocavi. Supra 11. 55. 'Sub hac pessimi exempli victoria delectus edicitur.' Infra hoc lib. cap. 41. 'Silentio Patrum edicitur delectus.' cap. 57. 'Quum ad ea bella delectum edixissent.' xxv. 57. 'Delectu edicto juniores ab annis septemdecim et quosdam prætextatos scribunt.' 'Indicere delectum' alibi dixit. Ita hoc lib. cap. 66. 'Biennio ante delectum indictum haberi non potuisse, abnuente jam plebe imperium.' v. 19. 'Indicto delectu in diem certam, ipse interim Veios ad confirmandos militum animos intercurrit.' Similiter et 'edicere' et 'indicere justitium' in usu fuit. Vide ad Liv. iv. 26. § 12. Quum itaque utrumque rectum sit, invitis scriptis pristinam lectionem mutandi causam Heinsius non habuit.

Consules belli administrationem inter se dispartiri jussi] Gronov. infra ad cap. 22. hujus libri § 3. legendum conjicit, *delectus indicitur, consulibus belli adm. inter se disp. jussis*. Sed vide quæ ad eundem locum notavi. Ceterum *administratione* præfert Lipsiens. Sed litera *m* finalis intercepta est ab initiali syllaba *in* vocis proxima. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Præterea voces *inter se* omittuntur in Leid. 2. Male. Infra xxiii. 26. ‘P. et Cn. Scipionibus inter se partitis copias, ut Cnæus terra, Publius navibus rem gereret.’ xxiv. 35. ‘Ita inter se munera belli partiti sunt, ut Epicycles præset custodiæ urbis, Hippocrates adversus consulem Romanum bellum gereret.’ Cæsar Bell. Gall. vii. 55. ‘Pecuniam atque equos inter se partiti sunt.’ viii. 35. ‘Ipsi inter se provincias partiuntur.’ Bell. Civ. i. 38. ‘Officia inter se partiuntur.’ Hirtius in Bell. Afric. cap. 46. ‘Tirones autem jubet inter legiones dispartiri.’ Præterea *dispartiri* Voss. 1. Leid. ambo, fragm. Hav. et Port. a m. sec. qui male a m. pr. habet *partiri*. Utraque orthographia *dispartiri* et *dispartiri* obcurrit, et habet quo se tueri possit. Vide Dausquei. Orthogr. part. ii. hac voce: et quæ dicentur ad xxxviii. 36. § 8. *dispartiri* tamen scriptum est xxix. 1. ‘Inde exercitum per oppida dispartit.’ Mox alteri ut *Æqui pronuntiarent* corrupte Gaertn.

Fabulam compositam Volsci belli, Hernicos ad partes paratos] *Fabulam compositi Volsci belli* Port. a m. pr. Male. ‘Fabula composita’ est ficta. Vide ad xl. 12. § 7. Præterea *Volscisci belli* Ascensius 1513. edidit, altera lectione in marginem conjecta. Verum recte insecuti Moguntini priorem scripturam, pro qua etiam stant omnes Mss. iterum restituerunt. Ita ‘Volscum nomen’ supra hoc lib. c. 8. ‘Ibi Volscum nomen prope deletum est.’ Deinde *ad patres para-*

tos Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. qualem transpositionem literarum in hac voce vide ad iv. 60. § 3. Hic nihil mutandum. Quum bellum Volscum *fabulam* vocet, in eadem similitudine persistens, illos quos subornatos credebat, ut bellum hoc verosimile redderet, *ad partes paratos* dicit; voce a ludis scenicis desumpta, in quibus histrio dicitur ‘partes agere.’ Ita optime hunc locum capiendum docuit Burmann. ad Nason. Amor. El. i. 8. 87. ubi pariter Ovid. dixerat, ‘Servus, et ad partes sollers ancilla parentur.’ Et commode locus hic advocatur ex Varr. de Re Rust. ii. 5. ‘Narra isti eadem, qui sermones sint habiti, et quid reliqui sit, ut ad partes paratus veniat.’

Sed arte eludi] Pall. *arte ludi*. Non probo. Infra cap. 14. ‘His per totum annum artibus lex elusa est.’ Gebh. Non Pall. tantum *arte ludi* præferunt, sed et præter unum Harl. 1. omnes mei, et cum illis antiquitus excusi usque ad Frobenium, qui primus an. 1535. forte ita reponente Rhenano, (ejus enim emendationes passim recepit,) quamvis hujus mutationis in notis non meminerit, *arte eludi* edidit. Ut autem hic ‘ludere arte,’ ita ‘ludere dolis’ Plant. in Argum. pr. Amphitr. vs. 7. ‘Uterque luduntur dolis mirum in modum.’ Terent. Eun. ii. 3. 94. ‘An potius hæc patri æquum est fieri, ut a me ludatur dolis?’ Malim tamen cum Gebhardo *eludi*. Liv. xliv. 36. ‘Tantus ardor in animis ad dimicandum utrinque erat, ut consuli non minore arte ad snos eludendos, quam ad hostes, opus esset.’ Frontin. ii. 5. ex. 47. ‘Quum instructa classis eorum ad pugnandum processisset, ex velocissimis navibus viginti præmisit, quæ omni arte varioque flexu eluderent hostem.’ Prima itaque litera *τοῦ eludi* in plerisque codd. intercidit ob ultimam præcedentis. Alia

exempla vide ad II. 44. § 6.

§ 11 *Occisione prope occisos Volscos*] *Occisione* Hav. Ita plures codd. præferunt hoc lib. cap. 28. 'Ne in occisione victoriam ponerent.' Cic. Philipp. XIV. 14. 'Quumque A. Hirtius consul, imperator, prælio audito et re cognita, fortissimo præstantissimoque animo exercitum castris eduxerit, inpetumque in M. Antonium exercitumque hostium fecerit, ejusque copias occisione occiderit:' ubi Ferrar. in omnibus libris *occisione* superesse, *occisione* tamen, quum interneconem significat, consuetudinem probare testatur. Aurel. Vict. in Vir. Inl. c. 14. 'Ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi, ad unum occisione perierunt:' sed et ibi Schott. libros veteres *occisi*, nonnullos tantum *occisione* habere adnotavit. Quum itaque hic etiam codd. scripti alii vulgatum sartum tectum servant, et Livius alibi 'occisione occidere' usus sit, eam lectionem genuinam esse existimo. Vide ad II. 51. § 9.

Equos movere sua sponte arma posse, id fides abierit] In nonnullis Mss. Hearnii et aliis codd. *jam fides abierit*. Videndum est an apud alios probatos auctores inveniatur *id fides abiit*. Duk. Gronovius quidem ad Livii v. 34. § 6. *id fides abierit* positum monet pro 'id factum esse,' 'fides abierit;' vel etiam *fides id* esse 'fidem ejus rei;' vel denique ellipsin esse præpositionis ad vel *in*. Mihi tamen nunquam hæc lectio placere potuit. Et certe *arma posse, jam fides*, est in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. C. N. omnibusque edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ prima *id fides abierit* exhibuit. Eam vero præeuntem reliquæ omnes recentiores edd. secutæ sunt. Ego contra priscam lectionem, nulla justa de causa loco motam, revocandam censui. Cete-

rum *abjecit*, pro *abierit*, præfert Gaertn. et in verbis seqq. *noxis Antiatibus*, pro *innoxiis Ant*. Lipsiens. Verum ibi prima syllaba *in* periit ob litteram finalem *m* vocis præced. Vide v. 27. § 6. Deinde ex *innoxis*, prima syllaba elisa, factum est *noxis*. Vide ad XXXVIII. 27. § 8.

§ 12 *Ersilio et relegatione civium ulciscentes tribunos*] Pal. 3. elidit copulam *et*. Ita mox omittit cap. 11. 'Quem privatim viribus, audacia regnantem videtis.' Gebh. Omnes nostri copulam illam servant, nisi quod librariorum errore Harl. 2. habeat *exsilio ex releg.* sollemni lapsu. Vide ad XXVI. 45. § 1. Junguntur autem hic 'exsilium et relegatio,' ut infra IV. 4. 'Quid est aliud, quam exsilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati?' Paulo ante *præcipitque agmine* Hav.

§ 13 *Sic, ne quid aliud actum putent, victam legem esse*] Et hic sensus obscurus est. Pnto illum plebi persuadere velle, consules nihil aliud egisse, nihil aliud, quam quo pacto legem tollant, cogitasse: nec aliud cogitent ipsi, quam victam esse legem, nisi, dum in integro res sit: et quæ sequuntur reliqua. *Glar*. Similis fere locus est IX. 1. 'Ne nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est, quidquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit.' Ceterum *Sicut*, pro *Sic*, est in Gaertn.

Nisi dum integra res sit] Solns sic Pal. 1. Miror autem hic exulare lectionem legitimam, quam ingerunt Pall. reliqui duo et antiquius editi, neque diffitetur Glareanus. Quare legendum, *dum in integro res sit*. Sic c. 8. 'Cum exitus haud in facili essent.' Curtius III. 1. 'Satis gnarus, cuncta in expedito fore.' Seneca ex Pomponio epist. 3. 'Quidam adeo in latebras refugerunt, ut putent in turbido esse, quicquid in luce est.' Livius c. 40. 'Nisi quod in turbido minus perspicuum fore putent, quid

agatur.' c. 45. 'Sævite in tergum et in cervices nostras: pudicitia saltem in tuto sit.' c. 65. 'Moderatio tuedæ libertatis in difficili est.' XXIII. 27. 'Diu in pacato mansit: in quo male Loritus hæret. Gebh. Nisi dum integra res sit prima, quod sciam, Curionis; priores omnes, ut et plures melioresque M-s. dum in integro res sit: nec mutandum fuisse putamus. Infra c. 45. 'Pudicitia saltem in tuto sit.' Cæsar Gall. II. 25. 'Hostes ab utroque latere instare, et rem esse in angusto vidit.' Seneca Epist. 3. 'Quidam adeo in latebras refugerunt, ut putent in turbido esse quicquid in luce est.' Curtius III. 1. 'Cuncta in expedito fore.' Tacit. Ann. III. 50. 'Vita Lutorii in integro est.' J. F. Gron. Omnes etiam nostri servant dum in integro res sit, exceptis Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. in quibus similiter dum integra res sit. Verosimillimum est, primo τὸ in interceptum esse a prima syllaba proximæ vocis *integro*; cujus erroris alia exempla vide ad VIII. 33. § 6. Id vero tanto facilius hic excidisse potuit, quod præcedentis vocis ultima litera sit *n*, quæ et ipsa sæpe caussa est, cur sequens in intercitat. Vide ad X. 13. § 3. Quum autem *integro* jam commodum sensum non redderet, ei substitutum est *integra*. Neque hæc frustra dici, testes esse possunt codd. Flor. Lipsiens. et Port. a m. pr. in quibus scriptum fuerat *dum integro res sit*. Verum in Flor. a m. pr. est *dum dormit*; et a m. sec. *dum dormit*; et in posteriori a m. sec. non *dum integra res sit*, sed recte *dum in integro res sit* emendatur. Eodem gradu error etiam in editis invaluit. Quum enim priores recte vulgassent *dum in integro res sit*, Frobenius demum 1535. dedit *dum integro res sit*, sine dubio errore operarum, quem tamen non deprehenderunt Basileenses a. 1539. sed Vasconanus demum a. 1542. ad eum advertit. Verum, non consultis

aut scriptis aut editis, perperam reposuit *dum integra res sit*, quod Curio a. 1549. secutus est: ante quem anno præcedenti etiam Gryphius *dum integro res sit* vulgavit. Ceterum 'res est in integro' optima est locutio, et apud quosque scriptores obvia. Cic. de Orat. III. 4. 'Hæc jam neque in integro nobis esse possunt, et summi labores nostri, magna compensati gloria, mitigantur.' in Verr. II. 40. 'Hi que eo tempore ad te venissent, quum tibi in integro tota res esset.' ad Famil. v. 20. 'De centurionibus tamen et de tribunorum militarium contubernaliibus res est in integro.' Senec. in Otio Sapient. c. 30. 'Potest ergo et ille, cui omnia adhuc in integro sunt, antequam ulla expeririur tempestates, in tuto subsistere.' Tacit. Annal. xv. 2. 'Vestra quidem vis et gloria in integro est.' Hist. III. 2. 'Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete.' Quintil. Declam. cCLX. p. 487. 'Reservavi filios iudicii vestris, et, si quando ignosceretis, in integro habui.' Paullus I. 24. § 4. ff. loc. cond. 'Si paucis diebus prohibuit, deinde penitentiam agit, omniaque colono in integro sunt, nihil ex obligatione paucorum dierum mora minuit.' I. 24. § 2. ff. d. Minor. 'Si quis juvenili levitate ductus omiserit vel repudiaverit hereditatem, vel bonorum possessionem, si quidem omnia in integro sunt, omnino audiendus est: qui et alibi pariter locutus reperitur. Similia loquendi genera supra illustantur hoc lib. c. 8. § 9. Pro nisi dum Hav. et Lipsiens. male ubi *dum*. Mox *dum rogati*, pro *dum togati*, inperite dedit scriba Gaertu.

Ne possessione Urbis pellantur, ne jugum accipiant] Alio ordine vocabula proponuntur in Leid. 2. *ne jug. acc. ne poss. urbis pell.*

§ 14 *Cavisse Deos priore anno*] *Cavisset eos* Klockian. *Cavisse eos* Harl. 1. Ubi ommissa videtur litera *D* ma-

juscula, quod eam minio aliisve ornamentis postea librarius depicturus esset: quod alibi sapissime usu venire, passim docti observarunt. In hac autem voce id frequens esse videndum erit ad xxix. 11. § 6.

Ilac tribuni] Ilac tribuni dicebant Leid. 2. addito verbo, quod Livius per ellipsin omittendum censuerat, ut sæpe alibi solitus est. Vide ad xxiii. 45. § 6.

CAP. XI. § I *At ex parte altera consules] Primam voculam non agnoscunt* Voss. 1. et Leid. 2. Pro ea *Et* habet Gaertn. passim obvio errore. Vide ad xxxvi. 35. § 7.

Velut rei experiendæ causa, et statim vis coorta] Tò velut ab initio a fragm. Hav. exsulabat, sed a m. sec. in margine adscriptum est. Tum *experiendæ* Hav. Vide ad xxvi. 36. § 11. Deinde vocem *statim* omittit Leid. 2. Denique *exorta* Gaertn. sollemni in codd. Mss. varietate. Vide quæ notantur ad v. 29. § 3. Verum indicatur hoc verbo, omnes simul ad vim inferendam exortos esse, non paucos id fecisse.

§ 2 *Jussu consulisprehendisset] Prendisset* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Et ita hoc loco e Ms. legendum censuit Gebhardus ad 11. 56. § 11. Vide quæ notantur ad 11. 29. § 4. *prendidisset* habet Leid. 2. perperam geminatis literis. Ita *redidit*, pro *redit*, unus habet codex 11. 47. § 11. *in-cididerit* paullo ante hoc lib. c. 5. § 13.

Tribunus mitti jubebat] Gebhardus ad c. 13. § 6. in Pal. 2. fuisse notat *tribunus prodi mitti jubebat*, atque inde conjicit, enim dare voluisse *tribunus protinus mitti jubebat*. Verum nostri omnes nihil mutant, nisi quod aberrante manu librarii *tribunos* sit in Gaertn. *jubeat* in Klockian.

Sed virium spe, sed manu obtinendum erat, quod intenderes] Antiqua lectio, sed virium spe et manu obt. Rhen.

Restitue, quod abolevit Rhenanus, *sed virium spe, sed manu obt.* Sic reddimus xxiv. 14. 'Libertatis auctorem eis non se fore solum, sed consulem M. Marcellum, sed universos Patres.' *J. F. Gron.* Locutionis hoc genus, quod Gronovius Livio restitutum voluit, elegans est, et probum, atque ab Livio et aliis non raro usurpatum. Infra viii. 34. 'Quod si fecisset, non L. Papirium, sed tribunos, sed prævum populi judicium nequidquam posteris accusaturos.' Plinius Ep. 1. 12. 'Proinde adhibe solatia mihi, non hæc, 'Senex erat,' 'Infirmus erat,' (hæc enim novi,) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam.' Tacit. Annal. 1. 10. 'Sane Cassii et Brutorum exitus paternis inimicitias datos, sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos.' Ubi Rhenanus iterum *et Lepidum*: sed Vertran. vulgatum vindicavit. Florus 1. 13. 'Incendium illud quid egit aliud, nisi ut destinata hominum ac Deorum domicilio civitas non deleta, non obruta, sed expiata potius, sed lustrata videatur?' Ita enim hoc etiam loco viri docti in Mss. esse monuerunt. Eandem elegantiam Livio restituendam conjicio xxxix. 37. 'Vos non muros tantum, sed urbem, sed agros ademistis:' ubi vulgo etiam *sed urbem et agros* editur, at codd. partim *sed urbem agros*, partim *sed urbes agros* præferunt. Alia plura vide ad v. 35. § 4. Ceterum Rhenanus tantum cod. sui lectionem indicavit, in contextu ipso nihil mutavit. Vascosan. demum Rhenani codici obsecutus *et manu* edidit. Neque solus ita legit Rhenani codex, sed etiam omnes nostri, ut et Neapolit. Latini. Et eadem quoque scriptura in Oxoniensibus superfluisse videtur, ex quibus Hearne, emendationem Gronovii recensens, nihil monet, ut facere solitus est, si codd. quos adhibuit, consentiant. Hinc etiam illud

sed manu in contextum recipere ausus non sum, ut nec Gronovius fecit. Præterea quod intenderet Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Neap. Latini, Hearnii Oxon. B. C. et, ut idem Hearne monet, editio Andree Romana. Male. *Intenderes* est quisque intenderet. Supra II. 35. 'Quidquid erat Patrum, reos diceres.' c. 43. 'Mæstique (crederes victos) redeunt in castra.' xxxi. 7. 'Nec Tarentini modo oraque illa Italiæ, quam majorem Græciam vocant, ut nomen secutos crederes, sed Lucanus, et Bruttius, et Samnis a nobis defece- runt.' xli. 13. 'Itaque taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt currum.' xlii. 34. 'Neminem totis mox castris quietum videres.' Vide doctos interpretes Petron. ad Satyr. c. 7. in fine.

§ 3 *Quemadmodum se tribuni gessissent in prohibendo delectu*] Pall. duo in prohibendo delectus. Pal. 3. in prohibendo delectum. Gebh. In prohibendo delectus etiam Voss. ambo, Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et fragm. Hav. quo etiam ducunt vestigia Port. qui in prohibendo delectus præfert. Verum ultima litera vocis delectus adhæsit ex principio vocis sequentis sic: qui error in litera sæpissime commissus est. Vide ad xxviii. 25. § 2. In *proh. dilectu* Flor. Quum tamen in prohibendo delectus displiceret, et recte, nam de uno tantum delectu agitur, alii in prohibendo delectum substituerunt, quod est in Hav. Sed vulgatum servo. Vide ad xl. 49. § 1. Mox sic *Patres in legem* Leid. 2. Verum ibi etiam edita lectio præstat, licet pro *inpediendi* legeres *inpediendo*. Ceterum *Quemadmodum tribuni* prisca edd. omisso pronomine, quod servant omnes codd. et Aldus primus adjecit.

Quæ per omnes comitiales dies ferebatur] Vide Varr. de Ling. Lat. v. p. 50. Festum voc. 'Comitiales dies.' Klock. 'Ἀρχαϊκῶς Pal. 3. per omnis

comitialis dies. Gebh. Pariter Leid. 1. Harl. 2. et Port. per omnes comitiales dies Harl. 1. et Hav. per omnis comitiales dies Lipsiens.

§ 4 *Quum discedere populum jussissent tribuni*] Manifeste hic vides, populi voce etiam Patres intelligi. *Glar. Dissedere* Port. sed *quum discessissent tribuni*, reliquis omissis, Hearnii Oxon. B.

Quod Patres se submoveri haud sinebant] Pal. 2. tum *Patres se*. Non cepit venustatem particulæ *quod*, qui immutavit. *Gebh. Tum* etiam Port. et Hav.

Quæ non consilio regenda, sed permissa temeritati audaciæque esset] *Quæ cons. non reg.* alio ordine Voss. 2. Tum *consilio gerenda* male Hav. et fragm. Hav. Alibi etiam voces 'gerere' et 'regere' commutantur. Vide ad xxvii. 40. § 2. Utramque lectionem simul recepit Gaertn. exhibens *consilio regenda ac gerenda*. Id autem librario hujus codicis frequens fuisse, videbimus ad iv. 55. § 5. Mox *temeritati et audaciæ* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *essent Flor.* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et a m. pr. Port. ac fragm. Hav. Mirum eodem errore etiam optimos codd. infectos esse.

§ 5 *Multum et consules se abstinebant*] Cicero ad Fam. iv. 7. 'Neque tu multum interfuisti rebus gerendis.' Erunt tamen quibus magis ad gustum Puteani conjectura *tumultu et consules*. J. F. Gron. Phædr. Fab. iii. 10. 5. 'Ergo exploranda est veritas multum, prius quam stulta prave judicet sententia.' Ceterum *multumque consules* Hav. Lipsiens. et Harl. 2. Tum *abstineant* Klockian. quem eodem errore *jubeat*, pro *jubebat*, præferre supra vidimus hoc cap. ad § 2. Mox *nec cui* Voss. 2. perperam fini vocis *ne* adhærente litera, quæ sequentis *cui* initialis est. Vide ad xl. 7. § 8.

§ 6 *Qua nobilitate gentis, qua corporis magnitudine ac viribus*] Pal. 1. et

virium. Gebli. Primo *tam* et *quam*, pro *qua* et *qua*, Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a manu interpolatrice, et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. Similiter etiam prisca edd. usque ad Aldum, qui *qua nobilitate gentis, qua corporis* vulgari curavit, quemadmodum reliqui nostri, et inter eos optimi, præferunt, ut et de Pall. 1. et 3. Gebhardus testatur ad II. 45. § 3. Vide ad x. 38. § 1. Deinde *nobilitate generis* Port. ‘Genus’ hoc sensu pro gente poni, Sigonius multis infra docet ad IV. 1. § 2. Quoniam tamen aliorum codd. nullus consentiat, nihil etiam mutandum censeo. ‘Gens’ et ‘genus’ frequenter alibi a librariis confunduntur. Vide ad xxxiv. 17. § 6. Denique *viribus* quidem omnes servant Mss. quibus utor: quomodo infra ‘forma viresque corporis’ memorantur xxx. 1. simul tamen et *viribus* præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Ad ea munera data a Diis] Adeo munera, duabus vocibus inperitia librarii coalescentibus, Lipsiens. Vide ad IV. 54. § 4. ‘Addere ad ea’ Livianum est. VII. 16. ‘Ad copiam rerum addidit munificentiam.’ xxiv. 26. ‘Ad ea addidit preces.’ Et ita passim. Solet enim Livius præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere. Vide ad II. 36. § 6. Ad munera, media voce exsulante, fragm. Hav. a m. pr. quam tamen postea altera adscripsit. Et recte. Quæ autem hic *munera data a Diis* vocat, eadem ‘naturæ fortunæque bona’ vocat mox cap. seq. et ‘congesta a natura fortunaque bona’ infra xxx. 1.

Ut nemo, non lingua, non manu, promptior in civitate haberetur] Ita interpungendum docuit Clericus in Arte Critic. I. III. sect. 1. c. 10. § 15. Olim ita distinguebatur, *ut nemo non lingua, non manu promptior*; postea vero, *ut nemo, non lingua, non manu promptior*.

Verum eodem modo, ut Clericus voluit, hunc locum laudans, jam edidit Gronov. hoc lib. c. 26. § 5. quamvis tamen in ipso contextu hic minorem distinctionem post vocem *manu*, quæ ex opinione Clerici necessaria erat, omiserit. Sed et in ordine vocabulorum variant libri scripti: *ut nemo, non manu, non lingua, promptior in civ.* Voss. 1. præfert: *ut nemo, non manu, non lingua, in civ. promptior* Leid. 2. Vir doctus in margine edit. Curionis conjecerat, forte vocem *nemo* abundare, eamque delendam esse. Mihi secus videtur. Poterat quidem abesse, si ita Livio visum fuisset. Nunc vero, quum omnes retineant Mss. iis nolentibus vulgatum servo. Simile fere est, quod obcurrit IV. 60. ‘Tribuni plebis, communis ordinum lætitiæ concordiaque soli expertes negare, tam id lætum Patribus universis, nec prosperum fore, quam crederent:’ ut enim ibi, pro *nec prosperum*, dicere potuerat, *vel prosperum*; ita etiam hic *vel lingua vel manu*, pro *non lingua, non manu*. Eodem lib. c. 7. ‘Judicium populi rescindi ab senatu non posse, præterquam quod nullo nec exemplo nec jure fieret, concordia etiam ordinum causa.’ Vide plura apud Gronov. loco laudato. *Propræcior*, pro *promptior*, est in Lipsiens. a m. pr.

§ 7 In medio Patrum agmine constitisset] Una litera abundante *constitisset* est in Harl. 1.

§ 8 Fusa ac fugata plebs est] Fugata plebes Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Quod recepi, ut Livio familiare, et passim a librariis expunctum. Vide ad I. 20. § 6.

Mulctatus nudatusque abibat] Malim *notatusque abibat*. Lipsius Epist. Quæst. v. 16. Mavult vir doctus, *notatusque abibat*. Nostri libri nihil variant. *Modius. Mulctatus* Mss. Vide Turneb. Advers. xxviii. 5. in ‘Commulcat:’ et c. 6. in ‘Mulcatores:’ etiam Lipsium ad Tacit. Annual. I. 32.

qui Epist. Quæst. v. 16. legit *notatusque*. Actor. XIX. 16. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ ὄκου ἐκείνου. Diurna hæc grassatio, ut præmiatorum nocturna. Vide Nonium in 'Præmiatores;' et Colvium ad Apul. Miles. II. p. 34. Klock. Sic etiam Pall. tres. Neque opus aliquid novare cum Lipsio, ut fiat *notatus*. Nam in hujusmodi tumultu vel vestis excidit, vel ea spoliatur, non tantum verberibus cæsi, ut ostendi in suspicionibus. Grué. Cum videlicet vestes circumscinderentur ad nudandum lictori tergum. Vide II. 55. Et ita omnes libri, tam manu scripti, quam impressi: ideo miror virum doctum maluisse *notatusque*. Quin immo 'nudatio' inter sontium etiam notas. Infra c. 23. 'Inermes nudique omnes sub jugum missi:' ut recte habet Pal. I. male alii *undique*. Diodorus I. XVII. p. 580. Ἦγον δ' αὐτὰς οἱ μὲν ἀπὸ τῆς κόμης ἐπισπώμενοι τὰς ἡτρυχηκίας, οἱ δὲ τὰς ἐσθῆτας περιηργύνοντες, καὶ γυμνοῖς τοῖς σώμασιν ἐπιβάλλοντες τὰς χεῖρας. Livius v. 27. 'Denudatum deinde eum manibus post tergum illigatis reducendum Falerios pueris tradidit.' XXVIII. 29. 'Nudi in medium protrahantur, et simul omnis adparatus suppliciorum expromebatur.' XXXVIII. 59. 'Nudus ante carcerem projiciatur.' Pal. 3. *mulctatus nudatusque ibat*. Gebh. Alii *mulctatus*. Dodwellus in Append. ad Prælect. Academ. pag. 673. e Ms. Oxoniensi *multatus*. Sed *mulctatus* huic loco convenire, non *mulctatus*, vel *multatus*, certum est ex iis quæ docent eruditissimi interpretes ad Terentii Eunu. IV. 7. 4. Adolph. I. 2. 10. ad Phædrum Fab. I. 3. ad Tac. Ann. I. 32. ad Suetonii Cæsar. c. 17. et J. Fr. Gronovius ad Liv. XXVIII. 30. Sic Livius cap. seq. 'Se suosque mulctatos querentes.' Pro *nudatusque* Lip-

sus Epist. Quæst. v. 16. mallet *notatusque*. Sed cum nemo audivit. Et merito. Alia res est in Sueton. Cæsar. c. 41. ubi pro *nudatos opere censorio*, Egnatius et P. Faber Semestr. II. 12. legunt *notatos opere censorio*, quia censorum proprium est 'notare.' Nec tamen ideo scripturam receptam ibi mutandam esse putant Casaub. ad Sueton. et Scip. Gentilis in Append. Nott. ad Apulei. Apolog. num. 64. Duk. *Mulctatus* Leid. 2. Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *multatus* Voss. 2. Port. et Lipsiens. quemadmodum etiam Dodwell. in Append. Prælect. Academic. p. 673. observat legi in codice Novi Collegii Oxoniensis, quem litera N. Hearne notare solitus est, sed ex quo vel ex aliis codicibus hic nihil monet. *Mulgatus* Leid. I. ex cujus vestigiis colligo, legendum esse *mulcatus*, ut etiam in Voss. I. legi videtur, et J. Fr. Gronovius reficiendum conjecit ad XXVIII. 30. § 12. ubi plura vide, ut et mox ad cap. seq. § 9. Ceterum *nudatusque* etiam omnes nostri constanter servant, quod si probum, tamen cum Gebhardo non de circumcisis vestibus ad præbendum lictori tergum accipiam, (privatus enim erat K. Fabius, ideoque lictores ei nulli adparebant, quos animadvertere jubere poterat,) sed cum Grutero de vestimentis in tumultu ereptis. Tibullus Eleg. I. 2. 25. 'Nec sinit, obcurrat quisquam, qui corpora ferro Vulneret, aut rapta præmia veste ferat:' ubi Broekhus. locum inepte alio trahentes recte refellit. Similis ferme Neronis petulantia notatur a Sueton. in ejus Vita c. 26. 'Post crepusculum statim, arrepto pileo vel galero, popinas inibat, circumque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Si quidem redeuntes a cæna verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacisque demergere adsuverat: tabernulas etiam effringere et expilare, quintana domi constituta, ubi partæ et ad lici,

tationem dividendæ prædæ pretium adsumeretur:’ et apud Dion. Cass. lib. LXI. p. 693. Κρυφᾶ δὲ νύκτωρ ἐκώμαζε κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ὑβρίζων ἐς τὰς γυναικας, ἀσελγαίνων ἐς τὰ μεράκια, ἀποδίδων τοὺς ἀπαντῶντας, παίων, τιτρώσκων, φονεύων. Denique *hibat*, pro *abibat*, habet Leid. 1.

Ut satis adpareret, si sic agi liceret] *Et sic si agi liceret* Pal. 1. Pal. 3. *sic si agi liceret*. Gebh. *Ut satis apparet* Voss. 2. et Hav. errore nato ex non observata nota, qua scripta erat vox *appar’et*. Vide ad XL. 14. § 2. Deinde *et sic si agi liceret* Voss. 2. *et si sic agi liceret* Gaertn. Sed τὸ *et* perperam repetitum est ex vocis præced. ultimis literis, ut sæpe aliis locis factum est. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *se sic agi liceret* Leid. 1.

§ 9 *Tum prope jam percussis aliis tribunis*] Pal. 3. *perpulsis aliis tribunis*. Gebh. Vocem *jam* omittit Port. *Tum pulsis aliis tribunis* fragm. Hav. *perpulsis aliis tribunis* Lipsiens. Leid. 1. et Voss. 1. qui ultimus tamen in margine percussis ostentat. ‘*Perpulsus*’ et ‘*percussus*’ errore operarum alibi in Mss. commutantur. Vide ad III. 30. § 5. *percussis aliis tribuniciis* est in Harl. 1.

A. Virginius ex collegio unus] Habet Pal. 1. hic, ut et mox, *Appius Verginius*. Gebh. *Appius*, pro *A.* etiam Port. et Gaertn. *Ap.* fragm. Hav. Vide etiam mox § 12. et ad c. 19. § 5. Deinde *Verginius* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. *Virgineus* Port. Vide ad II. 17. in princ.

Incenderat eo facto magis, quam conterruerat] Persuadeor, esse interpolatitiam lectionem ex dissensu codicum Pall. Mss. quorum Pal. 3. *quam terruerat*, Pal. 2. *quam interruerat*, quod mihi non displicet. Nam in compositum intendit. Gebh. Contra *interruerat* interpolatitiam lectionem esse, inde verosimile fit, quod Pal. secundo Gebhardi, nupero ac novicio codici, ut ipse eum vocare

solet, nullus meorum secundas faciat, præter Lipsiens. et Hav. Quorum præsertim posterior ipse quoque non satis gravis testis est, qui ubique Pal. secundo adsentire consuevit. Ipsum quidem verbum ‘*in terreo*’ nondum notatum est, sed inde declinatum ‘*interritus*’ obvium est, at plane contrario sensu, pro non territus. Reliqui codd. vulgatum tuentur, quod cur jure suspectum esse possit, causam non video. Est enim alibi apud Livium admodum frequens x. 28. ‘*Novum pugnae conterritus genns: essedis carrisque superstans armatus hostis ingenti sonitu equorum rotarumque advenit, et insolitos ejus tumultus Romanorum conterritus equos.*’ XXIV. 12. ‘*Hic major solito adparatus præcipue conterritus Campanos:*’ et alibi.

Eo acrius obstare legi, agitare plebem, tribunos velut justo persequi bello] *Eo carius* Leid. 1. perperam transpositis literis: quali modo etiam errarunt librarii XXVI. 4. § 1. Mox *agitari* errans dedit librarius cod. Hav. *obstare legi, agitare plebei tribunos* edit. Mediol. a. 1480. sed invitis, quotquot vidi, scriptis et editis. Insuper *et tribunos* addita conjunctione Gaertn. quam rectius omnes alii omittunt, quam passim ἀσυνδέτως Livius loqui soleat. Denique *velut pers. bel. justo* Port. a m. pr. *veluti pers.* Harl. 2. *velut sequi* Lipsiens.

§ 10 *Materiam criminibus suis subgerere*] *Sublegere* perperam Lipsiens. in quo non melius *tuere*, pro *ruere*, paullo ante librarius dedit.

§ 11 *Ibi multa sæpe ab juventute inconsulte dictu*] *A juventute* Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vestustiores, quas inspexi, edd. *ab juventute* primus substituit Aldus, a cujus lectione stant reliqui codd. Mox *susp. ing. incidunt*, transpositis vocibus, Voss. 1. et Leid. 2.

Tamen legi resistebatur] *Tū legi resistebatur* Hav. sæpe obvio errore.

Vide ad xxii. 17. § 5. *tantum legi resistebatur* Gaertn. Solent etiam hæ voces in Mss. commutari. Vide hoc lib. ad c. 46. § 1.

§ 12 *Et A. Virginius identidem plebi: Ecquid sentitis jam vos, Quirites*] Illud *jam* non omnes habent libri, sed placet. Et illud *ecquid* pro 'an non' positum videtur. Glar. Vet. lib. *Ecquid sentitis, inquit, jam vos*, Q. Sigon. Nullibi plane hæc reperitur lectio, *Ecquid, inquit, sentitis jam vos*, Q. Nam Pal. 1. *Numquid sentitis jam vos*, Q. Pal. 2. *Hæc et quid sentitis jam vos*, Q. Pal. 3. *Hæc, inquit, sentitis jam vos*, Q. Andreas edidit, *Ecquid sentitis vos*, Q. Gebh. Voculam *Et* nesciunt Harl. 1. Hav. et vetustiores excusi. Eam addidit primus Aldus, quam reliqui etiam scripti servant, nisi quod pro ea *q̄* sive *quæ* sit in Lipsiens. Tum Virgino prænomen *Appius* tribuitur in Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide supra ad § 9. *Verginius* est in Flor. Leid. 1. et Gaertn. Vide ad ii. 17. in princ. Ceterum Sigonius, qui in Scholiis testatur, se in vet. lib. invenisse *Ecquid sentitis, inquit*, quum antea *τδ inquit* ab excensis exsularet, tamen in contextu Livii edidit, *Ecquid, inquit, sentitis*: quod reliqui, præter Gebhardum, taciti probarunt. At eadem illa scriptura in nullo codice mihi obvia fuit, ne in Harl. 2. quidem et Hav. qui tamen alibi ei favere soliti sunt: hic vero ab eo discedunt, licet haud multum. Prior enim *identidem plebi hæc inquit. Sentitis jam vos* legit: alter *identidem plebi l' inquit. Et quid sentitis*. Similiter *identidem plebi hoc inquit. Sentitis jam vos* præfert Gaertn. *identidem plebi hæc inquit sentitis* Lipsiens. Prope accedit Port. qui habet *Nec, inquit, sentitis*. Ceteri codd. adeoque etiam fide dignissimi, *τδ inquit*, a Sigonio additum, repudiant, quorum etiam auctoritate iterum ejeci. Sine eo enim, quod sæpe a

Delph. et Var. Clas.

Livio per ellipsin omissum est, sensus optime constat. Vide multa ad xxiii. 45. § 6. In illis codd. in quibus reperitur, receptum fuisse videtur ex margine, in qua adscriptum erat, vel ut varia lectio *τδ Ecquid*, vel ut lector imperitior doceretur, eam vocem subintelligendam esse. Ceterum in reliquis vocibus inter ceteros codd. etiam non convenit. *Nunquid sentitis jam vos* est in Voss. 1. *Hæc quid sentitis jam vos* in fragm. Hav. *Et quid sentitis jam vos* in Voss. 1. et Leid. 1. *Et quid sentitis vos* in Leid. 2. *Ecquid sentitis jam vos* in Harl. 1. quam veram scripturam puto. *Ecquid atque Et quid* passim in Mss. commutari dicam ad v. 36. § 5. *Ecquid* autem hic simplex est interrogatio, pro 'an sentitis?' Vide ad xxvii. 10. § 2. *Tδ jam* aberat ab editis, quos vidi, antiquissimis. Addidit postea Aldus. Et servant etiam, ut jam vidimus, codd. omnes præter Leid. 2. Denique *qui rite*, pro *Quirites*, Lipsiens. habet a m. pr.

Kæsonem simul civem et legem, quam cupitis, habere non posse] *Legem, quam quaritis* Pal. 2. Gebh. *Simul et civem et legem, quam quaritis* Harl. 2. Mox *vicem*, pro *civem*, transpositis literis, Leid. 1. Voces *quam cupitis, habere non posse* male deficiunt in Lipsiens. qui etiam a m. pr. perperam *Cæsonem* habet pro *Kæsonem*.

§ 13 *Omnes Tarquinius superbia exsuperat*] Infra decemviros appellat 'decem Tarquinius' M. Horatius Barbatus c. 39. Non rejicio quod comparet in Pal. 3. Atticam Venerem redolens, *omnes Tarq. superbiam exs.* Gebh. Omnes nostri *superbia exsuperat*: quorum non modo consensus *τδ superbiam* Pal. tertii suspectum reddit; verum etiam similes locutiones stilo Liviano non videntur convenire. Vide ad v. 41. § 8. Paulo ante *quamquam quidem ego legem loquor* Voss. 2. Port. et

Livius.

19 Q

fragm. Hav. *quamquam ego legem loquor* Harl. 2. *Tum et libertatem*, adjecta conjunctione, Gaertn.

Expectate, dum consul aut dictator fiat] *Exp. ut cons. ac dict. fiat* Hav. ac *dictator* etiam Harl. 2. Vide ad Liv. XXI. 53. § 3.

Privatum viribus et audacia] Gebhardus supra c. 10. § 12. monuit, copulam in Pal. 3. desiderari, ac legi *quem privatum, viribus, audacia*. In meis autem omnibus constanter superest.

Assentiebantur multi, pulsatos se querentes] Pal. 1. *pulsatos sequentes*. Nolo hic adolescentiari: aliis relinquo; hic nescio quid obijcere lectoribus. *Gebh. Assentiebant* primæ edd. pro quo Aldus *assentiebantur* restituit. Et recte. Non modo enim Livius passim alibi id verbum ea forma extulit, verum etiam hic Mss. constanter ita legunt. Præterea *pulsatos sese querentes* Voss. 1. *pulsatos sequentes* Voss. 2. Ex quo quid lectoribus obijci posse Gebhardus existimarit, conijcere nequeo; id tamen mihi vehementer persuasum est, lectionem illam natam ex errore librorum, qui partim duas voces disjungendas conjunxerunt, partim notam, quum forte *se quentes* scriptum foret, non animadverterunt. Vide similia plura exempla ad Liv. XXI. 28. § 5.

Tribunum ad rem peragendam ultro incitabant] *Tribunos* habet Gaertn. Sed unus intelligitur tribunus A. Virginius, qui K. Quinctio diem dixerat. Tum vocem *ultro* neglexerunt primi editores, et cum illis Hearnii codd. Oxon. L. 1. et C. Addidit demum Aldus, cum quo stant omnes mei. An ab aliis ejecta fuit vox, quod eam pro 'insuper' poni ignoraverint? quo sensu tamen et apud Livium et apud alios frequenter occurrit. Infra XL. 12. 'Quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta enim suis conloquia dies noctesque insidiatur, ultro mihi, non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem in-

duit: ubi plura exempla vide.

CAP. XII. § 1 *Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos*] Habet Buslidianus liber adjunctum personæ nomen *Tum demum coactus* *Caso*: quod nescio an ex marginali interpretatione in contextum irreperit. Adjuvat saltem rei explanationem. *Nannius*. Abest a Pal. 3. præpositio *cum*. *Gebh. Tum demum Ceso coactus* Leid. 2. Sed reliqui nihil mutant; quorum consensus in omittenda ea voce, ut et quod, inter ipsos illos codd. qui servant, non conveniat ubi collocanda sit, manifeste indicat, vocem illam potius ex marginali interpretatione in contextum inrepsisse, quam a Livii manu profectam esse. Neque rei explanationem multum adjuvat, quum vel sine ea satis planum sit, de alio, quam *Kæsone*, hæc verba intelligi non posse. Omnes etiam nostri servant præpositionem *cum*. 'Cum indignitate prensare' dictum est, ut 'cum precibus et lacrimis circumire' XLV. 20. 'Extemplo veste sordida sumta, domos principum cum precibus ac lacrimis circumibant.' Et passim Livius eadem uti amavit, ubi vulgo omitti solet. 'Cum gratulatione deducere' dixit IV. 24. 'cum gaudio excipere' I. 25. 'cum magna militum ira prædam ad quæstores redigere' V. 26. 'cum clamore ad arma discurrere' XXIV. 31. 'bona cum pace accipere' XXVIII. 37. quibus locis plura videnda: 'cum non minore vexatione jumentorum hominumque redire' XLIII. 23. ubi etiam vide. Contra vero vox *multa* deest in Harl. 1. quam reliqui omnes agnoscunt. Deinde *dignitate* habet *Hav. indignatione* Hearnii Oxon. L. 1. Passim 'dignatio' et 'dignitas,' 'indignatio' et 'indignitas' in Mss. commutantur. Vide ad VIII. 28. § 6. *Insuper* *prehensabat* primæ edd. *Sigonius* demum ei substituit *prensabat*: quod habent etiam codd. mei, nisi

quod tota vox errore librarii desit in Gaertn. Vide ad IV. 48. § 11. Panllo ante approbatque, pro apparebatque, est in Gaertn.

§ 2 *Sequebantur necessarii, principes civitatis] Et seq. nec. Voss. 2. seq. et nec. Leid. 2. Mox ferret sua fum, pro referret sua fum. Lipsiens.*

§ 3 *Tantum indolem tam maturæ virtutis unquam existitisse] Novi quid sit 'matura virtus.' Sed miror quid scribatur in Pal. 2. tam mactæ virtutis. Gebh. Tam mactæ virtutis ex meis etiam Hav. ejus tamen lectionis auctores fuisse aberrantes librarios, non ipsum Livium, mihi persuadeo: 'macta virtus' hic sensum habere nequit: at contra 'indoles maturæ virtutis' est spes aliquem ad summum culmen et quasi quamdam ἀκμὴν virtutis perventurum. Mox sæpe se vidente, pro se sæpe vidente, Voss. 1. et Leid. 2.*

§ 4 *Sp. Furius missum ab Quintio Capitolino sibi eum in dubiis] Pal. 1. Sp. fimus, ipsum missum. Pal. 2. Spurium Furius, ipsum missum a Q. Cap. sibi in dubiis. Campani ed. Sp. Furius, et ipsum missum a Q. Cap. sibi in dubiis. At prodigiosissime Pal. 3. Spurium Furius et ipsum missum a Q. Cap. sibi eum in dubiis. Gebh. Mss. o. Sp. Furius ipsum missum, vel et ipsum: nec aliter Becharius, Bartol. de Zanis, Ascensius, Moguntina. Fortassis, Sp. Furius id ipsum, missum ab Q. Cap. sibi eum in dubiis. Una enim gesserant res Furius et Quinctius. J. F. Gron. Hanc veterum codd. scripturam, Sp. Furius, ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum, interpretor et explano, quasi esset, enim ipsum missum sibi ab Quintio. Non semel Livius vocum ordinem pervertit. Nec aliter XLII. 21. 'Patres ipsum eum quærere jusserunt:' et c. 25. 'Fædus, cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris renovatum.' XL. 34. 'Is erat, qui ipse eam ædem voverat.' Nec nostrum est, de hoc*

Livii placito pronuciare. *Jac. Gron. Sp. Furius et ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum Lipsiens. Sp. Furius ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum Flor. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. Sp. Furius, ipsum missum a, vel ab Q. Cap. sibi eum Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo manus altera reposuit Sp. Furius, ipsum missum a Q. Cap. sibi, omisa voce eum: quo modo etiam legit Hav. Sp. Furius et ipsum missum a Q. Cap. sibi eum Harl. 2. Codicibus Gronovii etiam Oxon. suos B. et N. consentire, auctor est Hearne. Inverso ordine ipse is, pro is ipse, Livium sæpissime dixisse, certum est. Vide ad II. 43. § 4. Aliud tamen exemplum adhuc requiro, ubi inter inversa illa ipse et is tot numero vocabula interjiciuntur, quot hoc loco interjecta obcurrunt. Ea ratio est, quo minus Jac. Gronovii explanationem probare possim. Neque etiam conjectura patris J. F. Gronovii id ipsam placet. Potius videtur ipsum vel et ipsum aut perpetram a librariis additum esse, quod non animadverterent rō eum verbis quibusdam interjectis positum, ideoque eum ibi a nonnullis inductum esse; vel ipsum atque et ipsum ex missum formatum; et propterea admitendum non esse.*

In dubiis suis rebus venisse subsidio] In dubio suis rebus Hav. in dubiis rebus suis Voss. 1. et Leid. 2.

Neminem unum esse] Neminem esse unum Gaertn. neminem virum esse Leid. 2. Sed male. Sæpe ita Livius loqui solet, ut voci 'nemo' ex superabundanti addat vel 'unus,' vel 'quisquam,' vel similem aliam vocem. Supra II. 6. 'Eos inter se, quia nemo unus satis dignus regno visus sit, partes regni rapuisse.' III. 14. 'Sic tribunos adorti sunt, nt nemo unus inde præcipuum quidquam gloriæ domum invidiæ ve ferret.' IX. 16. 'Haud dubie illa ætate, qua nulla virtute feracior fuit, nemo unus erat vir, quo

magis innixa res Romana staret.' xxviii. 35. 'Cupere se illi populoque Romano operam navare, ita ut nemo unus externis magis enixe adjuverit rem Romanam.' Huic simile est 'quisquam unus' supra ii. 9. 'Nec quisquam unus malis artibus postea tam popularis esset, quam tum bene imperando universus senatus.' iii. 45. 'Adversus injuriam decreti, quum multi magis fremerent, quam quisquam unus recusare auderet.' Infra xxviii. 37. 'Nec quisquam alterius gentis unus tantum ea arte, quantum inter alios omnes Baliares excellunt.' xxxii. 20. 'Hæc adhortatio prætoris non modo quemquam unum elicit ad suadendum.' Eiusdem etiam generis est 'nihil quidquam' apud Gell. i. 3. 'Non fallo me, nihil esse quidquam commissum a me.'

Cujus magis opera putet rempublicam restitutam] Pal. 3. *cujus magna opera putent rem restitutam.* Gebh. Lege cum Fl. Voss. utroque, Rott. Gud. *putet rem restitutam.* Hoc sat ei laudis. Sic infra c. 26. 'Qui rem percussam restituerit.' J. F. Gron. Unus meorum Hav. vulgatam lectionem probat. Nec multum dissentit Lipsiensis, *putet rem restitutam publicam*, transpositis vocibus exhibens. Sed *putet rem restitutam* habent Leid. ambo, Gaertn. Klockian. fragm. Hav. Port. et Hearnii Oxon. N. et C. *rem restitutam putet*, inverso insuper ordine, Harl. 1. *putet rem restitutum esse*, addito in fine verbo, Harl. 2. quemadmodum etiam in margine Port. emendatum vidi. *Rem restitutam*, ut supra ii. 63. 'Virtus militum rem, prolapsam negligentia consulis, restituit.' Infra viii. 11. 'Stragem et ante signa et post signa factam; triarios postremo rem restituisse.' xxv. 37. 'Quum deletus exercitus amissæque Hispaniæ viderentur, vir unus res perditas restituit:' ubi neque Sigonius, neque Gebhardus, *vir unus*

has restituit reponentes, audiendi sunt. Et ita Livius sæpe. Similiter etiam Ennius in fragm. Ann. lib. xii. 'Unus qui nobis cunctando restituit rem:' quem Virgil. imitatur Æn. vi. 846. 'tu Maximus ille es, Unus qui nobis cunctando restituis rem.' 'Res' et 'respublica' sæpe commutantur in Mss. Vide ad viii. 31. § 2.

§ 5 L. *Lucretius, consul anni prioris*] Prænomen deest in Lipsiens. ubi id interceptum fuisse videtur a voce præcedente *publicam*, vel etiam in eam abiisse. P. *Lucretius* præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Harl. ambo, Port. Hav. fragm. Hav. et Pall. tres, ut Gebhardus mox ad § 7. testatur; quum tamen supra c. 8. constanter etiam in omnibus codd. *Lucii* prænomen recte habeatur, quod hic solus retinet Leid. 1. Tum *anni primoris* Voss. 1. et Leid. 1. sollempni errore, de quo vide ad xxxvii. 43. § 10.

Suas laudes participare cum Kæsone] *Laudes suas* Hav. Deinde *percipere cum Kæsone* Voss. 2. Justin. xxxiv. 2. 'Participatoque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt.'

§ 6 *Suadere et monere, juvenem egregium, instructum naturæ fortunæ omnibus bonis*] Vet. lib. *fortunæque*. Sigon. *Sudare*, pro *suadere*, ridiculo errore Voss. 1. et Leid. 2. Tum *movere* Gaertn. Vide ad ix. 38. § 12. Hinc *egregium juvenem, instructum* Hav. *juvenem instructum* Leid. 2. *juvenem instructum egregium* Voss. 1. Deinde vox *naturæ* deest in Hav. *fortunæque* servant omnes nostri, nisi quod *formæque* sit in Leid. utroque, et a m. 2. in Voss. 1. *portunæque* in Flor. a m. pr. et *oportunæque* a m. sec. Scriptum olim fuisse videtur *fortūæque*. Id vero negligentia scribarum facile in *formæque* mutari potest, ut etiam alibi sæpe factum. Vide ad xli. 20. § 2. Infra xxx. 1.

‘Ad cetera, quibus nemo ea tempestate instructor civis habebatur, congestis omnibus humanis a natura fortunaque bonis.’ *Naturæ fortunæ omnibus bonis*, quod Sigonio recte displicuit, primum obvium fuit in Frobeniana edit. 1535. Priores enim habent *naturæ fortunæque*.

Maximum momentum rerum ejus civitatis, in quamcumque venisset] *Maximum monumentum* Leid. 2. et inter versus Voss. 1. *maximum monumentum* Voss. 2. et a m. pr. Port. et fragm. Hav. in quibus literæ superfusæ a manu altera inductæ. Voces hæc etiam alibi confunduntur. Vide ad v. 52. § 1. Tum *rerum esse ejus civitatis* Voss. 2. Sed ut tota oratio, quæ τῶ esse admissio incidenda foret, cohæreat, et uno ambitu contineatur, melius reliqui verbum non agnoscunt. Denique *in quacumque venisset* Leid. 2. Harl. 2. et Port. *in quaquam venisset* Harl. 1. An voluit *in quamquam venisset*. Infra xli. 8. ‘Liberos suos quibusquibus Romanis in eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant.’ Vide ad ii. 2. § 1. Vulgatum tamen, quod reliqui retinent, mutandum non videtur.

§ 7 *Quod obfendat in eo, fervorem et audaciam ætatem quotidie auferre*] Pal. 1. *offendit*, sicut statim desideratur. Latet aliquid, quoniam tam discordes libri. Pal. 3. *quod obfendat in eo ... quotidie offerre*. Dicit L. (Pall. tres *Publium* indigitant) Lucretius, quædam superesse et deesse Cæsoni Quintio per ætatem. Jam quod abunde supersit, audaciam et fervorem quotidie largiri atque offerre ætatem juvenilem; jam quod desit ac desideretur, iudicium ac prudentiam ab ætate ulteriore accessurum, senescentibus vitiis, maturescente virtute. *Gebh. Offendat* constanter omnes nostri; unus tantum Voss. 2. *mox desideratur* exhibet. Præterea *quotidie offerre* Voss. 2. et fragm. Hav. *quotidie efferre* Hav. et Gaertn.

quotidie offerre Leid. 1. et Lipsiens. a m. pr. quod perperam, et invito etiam sensu communi, Gebhardus probat. Quis enim sanus credere potest, Lucretium hoc argumento persuadere plebi voluisse, ne K. Quinctio exsilium inrogarent, quoniam ætas fervorem et audaciam, quæ vitia offenderent, quotidie ei offerrent, sive largirentur: immo contra ei pœnam deprecari conabatur, quoniam ætas eadem auferret; et ita quotidie minneretur, quod offenderet. Virgil. Ecl. ix. 51. hoc sensu dixit, ‘Omnia fert ætas, animum quoque.’ Nihil itaque mutandum existimo, quidquid etiam dissentiant codd. scripti. Idem, quod Livius, indicat etiam Cic. Orat. pro Cæli. c. 18. ‘Multi et nostra, et Patrum majorumque memoria, iudices, summi homines et clarissimi cives fuerunt, quorum, quum adolescentiæ cupiditates defervissent, eximiae virtutes, firmata jam ætate, extiterunt.’

Sincerent tantum virum senem in civitate fieri] Vet. lib. *in civitate senescere*. Sigon. Notha est scriptura Pal. secundo et Sigoniani codicis *tantum virum in civitate senescere*: contra quam stant libri meliores dno Mss. totidemque cusi. *Gebh. Tantum virum in civitate senescere* etiam Hav. Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. secundo subfragari solitus; quam scripturam, quæ alterius glossema est, recte jam Gebhardus displicere testatus est. Eamdem genuinam non esse, tum codicum in alteram lectionem conspirantium consensus ostendit, tum illud etiam, quod *senescere* modo præcessit.

§ 8 *L. Quinctius, cui Cincinnato cognomen*] *Titus Quintius* Lipsiens. *T. Quintius* Voss. 1. Leid. ambo, Port. et Hearnii Oxon. N. Male. Infra enim c. 19. *L. Quintius* vocatur ex consensu non modo omnium codd. sed etiam Dion. Halic. Antiq. x. p. 630. et 644. et Pastor. Capitol. *Lc.*

lius Quintius Gaertn. Sed sæpe alibi librarius pro prænominē *Lucius*, dare solitus est *Lælius*. Vide ad v. 32. § 1. Tum *Cincinnati* Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *Cincinnati* Leid. 2. *Cincinnati* Voss. 1. *Κικινάτος* etiam vocatur Dion. Halic. p. 630. 650. et alibi. At in fragm. Pastor. Capitolin. dicitur L. QVINCTIVS. L. F. L. N. CINCINATVS. Ita dictum esse, quod capillos in cincinnos flecteret, auctor est Dio Cass. quamvis ipse *Κικινάτος* scripserit, in Excerpt. Peiresc. p. 579. *Σωφροσύνη διέπρεπε καὶ τοὶ τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιέλις, ἀφ' οὗ δὴ καὶ Κικινάτος ἐπωνομάσθη.* Ex eo id haussisse videtur Zonar. vii. 18. ubi *Κικινάτος* vocatur. At crines intorti in circulos et calamistrati Latinis 'cincinnati' vocantur. Vel itaque scriptores Græci ignorantia linguæ Latinæ peccarunt, vel culpa in librarios conferenda est: quod malo. Mox τὸ *cognomine* non adparet in Harl. 1.

Sibi, qui non dicto, qui non facto] Alterum *qui* superabundare docet exemplar vetustum, in quo legitur tantum, *sibi, qui non dicto, non facto.* Rhen. Quemadmodum Rhenanus ex vetusto exemplari emendavit, præferunt etiam omnes nostri, nisi quod *non digno sit* in Harl. 1.

Alii aversabantur preces] *Adversabantur* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. solito librariorum lapsu. Vide ad viii. 7. § 13. Tum *precibus* Flor.

Alii se suosque mulctos querentes] Male τὸ *se exsulat* a Lipsiens. Deinde *mulctos* hic iterum Gronovius recte in contextum recepit, quemadmodum etiam Leid. 1. Klockian. Lipsiens. a m. sec. aliique codd. servant: *multatos* est in Voss. 2. Lipsiens. a m. pr. Port. et fragm. Hav. *mulctatos* in Leid. 2. Hav. Gaertn. et margine Voss. 1. Eadem varietas lectionis in vet. edd. superest. Vide ad cap. præc. § 8. Mox *judicium suum proferebant* Leid. 2. errore passim obvio. Vide ad ix.

10. § 7. 'Præferre' hic est præ se ferre. Vide ad xxvii. 31. § 5.

CAP. XIII. § 1 *Præcebat verum, præter vulgatam invidiam]* *Præter lutam invidiam* Port. pro quo tamen in margine emendatur *præter vulgatam.* In Flor. est *præter vulgatam.*

Quod M. *Volscius Fictor*, qui ante aliquot annos] Retinent hoc nomen Pal. 3. et edd. priscae. Pal. 1. vero *Pictor*; Pal. 2. *Victor* repræsentant. *Gebh.* Omnes nostri in editum nomen consentiunt, nisi quod *Pretor*, pro *Fictor*, habeat Voss. 1. *Vulscius* etiam legit Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Verum *Μάρκων Οὐλοῦσκιον* vocat Dion. Halic. lib. x. p. 632. unde minimum vocalis *o* in syllaba prima stabilitur, quam infra § 3. etiam Leid. 1. et fragm. Hav. servant.

§ 2 *In Urbe fuerat, in juventutem, grassantem in Suburra, incidisse]* Antiq. codex tantum habet *juventutem grassantem in Sub. incidisse.* Rhen. Vide hoc genus compositionis: quater repetit præpositionem *in*: quamquam quidam codd. *in* ante *juventutem* non habent. *Glar.* Vide *Lævin. Torrentium* ad *Sueton.* Ang. c. 32. et *Tiber.* c. 37. Novum in 'Præmiatores,' l. 16. § 6. et l. 28. § 10. ff. de *Pænis.* *Klock.* Ubi cumque est peior lectio, ejus custos est plerumque Pal. 2. et hic patrocinium vulgatæ præstans lectioni. Reliqui autem duo Mss. et Campani ed. *juventutem grassantem in Subura incidisse*: ut habuit Rhenani liber. *Gebh.* *Juventutem incidisse* sine præpositione est etiam in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. ut ex nostris eandem tantum servent Harl. 2. et Hav. Quorum auctoritati licet plerumque minimum tribuere soleam, hic tamen lectionem, quam obferunt, veram esse existimo. In aliis enim illud *in* videtur interceptum esse a prima syllaba

proximæ vocis *juventutem*, quoniam Livius plerumque præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere consuerit, et alibi 'incidere aliquem' eum dixisse, non-dum observarim. Vide ad II. 30. § 13. Quod autem toties repetitum τὸ *in* inter causas referri possit, cur hic uno loco expungi debeat, me non moratur, postquam tot exempla repetitarum vocum congressi ad Livii I. 3. § 9. Et ita XXVII. 1. 'Ipse in Fulvii similitudinem nominis, quod Cn. Fulvium prætorem biennio ante in iisdem devicerat locis, increpans.' Similiter 'id,' 'is,' 'eo,' 'eorum,' 'eum,' 'eam,' non ita multis verbis obcurrunt supra I. 44. 'idque conditum lustrum adpellatum, quia is censendo finis factus est. Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur. Adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eum numerum fuisse. Ad eam multitudinem,' &c. Præterea *crassantem* Voss. 2. Port. et Klockian. qualis diversitas scribendi in hac voce passim in Mss. observari potest. Vide ad II. 12. § 15. Denique *Suburra* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Eam orthographiam firmat sententia illorum, qui vico nomen fuisse volunt a 'succurrendo;' alteram vero illorum, qui adpellationem deducunt a pago 'Suscusano,' vel a 'suburendo;' quorum etiam opinio et scriptura consentientibus reliquis Mss. præstat. Vide Varr. de LL. IV. p. 15. et Fest. in voce 'Suburam,' quæque viri docti ibi notarunt: etiam Burmann. ad Quinctil. Instit. I. 7. p. 91.

Fratremque suum majorem natu] Sine detrimento sententiæ atque elegantiae omitteretur τὸ *natu*, quod facit Pal. I. *Gebh.* Saue nihil elegantiae decederet, si vox *natu* abesset; nam ita et alibi sæpe loquitur Livius, ut I. 3. 'Haud nihil ambigam, hincine fuerit Ascanius, an major quam hic,

Creusa matre, Ilio incolumi, natus:' mox, 'Numitorem atque Amulium præcreat. Numitori, qui stirpis maximus erat, regnum vetustum Silviam gentis legat.' c. 46. 'Aruns Tarquinius et Tullia minor prope continuatis funeribus quum domos vacuas novo matrimonio fecissent, junguntur nuptiis.' c. 53. 'Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugit ex composito Gabios.' VI. 34. 'Filiæ duæ nuptæ Serv. Sulpicii major, minor C. Licinio Stoloni erat:' et mox, 'Quam ad id, moris ejus insueta, expavisset minor Fabia.' XXI. 31. 'Regui certamine ambigebant fratres: major et qui prius imperitabat, Braucus nomine, minore ab fratre et cætu juniorum, qui jure minus, vi plus poterant, pellebatur.' XXIX. 29. 'Æsæce quoque mortuo, major ex duobus filiis Capusa, puero admodum altero, paternum imperium accepit.' XXXVIII. 57. 'Huic Graccho minorem ex duobus filiis (nam major P. Cornelio Nasicæ hand dubie a patre conlocata erat) nuptam fuisse convenit.' XL. 11. 'Obstat frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet.' c. 12. 'Occidendi sui consilium me inisse, videri vult: ut scilicet, majore fratre sublato, ego minor in ejus, quem occidissem, succederem locum.' c. 15. 'Quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis.' Facile itaque τὸ *natu* delenti faverem, modo consentient codd. scripti plures. Certe omnes mei hic vocem illam ἀπλῆ retinent; quare etiam nihil mutandum censeo, præsertim quum neque alterum Livio insolitum fuerit. Ut enim hic 'major natu,' ita 'major ætate' est apud Liv. XXVIII. 21. 'Corbis et Orsua patruales fratres, de principatu civitatis, quam Iben vocabant, ambigentes, ferro se certaturos professi sunt. Corbis major

erat ætate.' Hoc itaque exemplum addi potest illis duobus Valer. Max. quibus Vavass. de Vi et Us. Quorumd. Verbor. in voce 'Major,' probare conabatur 'natu major,' 'natu minor' recte dici de duobus fratribus vel filiis. Ceterum *majoremque natu male* Harl. 2.

Needum ex morbo satis validum, pugno ictum u Cæsone cecidisse] *Ab Cæsone* Pall. *Gebh.* Vocula satis deest in vet. edd. Eam tamen agnoscunt omnes codd. quare recte jam addita est a Mediolan. a. 1495. Deinde *ab Cæsone* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Hav. fragm. Hav. et Lipsiens.

§ 3 *Semianimem inter manus domum adlatum]* *Scribe domum ablatum.* Rhen. *Ablatum* etiam retinent omnes nostri. Id eodem modo dictum est, quo 'avolant Romam,' 'avectus domum,' et similia, de quibus vide ad I. 57. § 8. *ablatus* autem et *adlatus* sæpe alibi commutantur. Vide ad III. 42. § 6. Quod vero Rhenanus *semianimem* ad sequentia referre videatur, in eo nullam editionem adsentientem habet. In primis quidem, quas vidi, interpunctio est ambigua, quum et ante vocem *semianimem*, et post eam distinguatur. Mediolanenses postea annis 1495, et 1505. ac Veneti a. 1498. *cecidisse semianimem* conjunxerunt, quos præeuntes Ascensius a. 1513. et deinde a. 1516. et hinc reliqui recentiores secuti sunt: quod etiam præstare judico. Tandem *inter manus domum ablatum*, est manibus ablatum. Cic. in Verr. v. 11. 'Itaque erant exitus ejusmodi, ut alius inter manus e convivio tamquam e prælio auferretur, alius tamquam occisus relinquereetur.' Sueton. in Vespas. c. 24. 'Dumque consurgit ac nititur, inter manus sublevantium exstinctus est.' Valer. Max. v. 1. ext. 6. 'Locum, qui inter manus est, finiam.' Phædius Fab. v. 7. 10. 'Inter manus sublatus et multum gemens Domum refertur:' ubi videendi docti commen-

tatores, et Duker. ad Flori III. 21. § 26.

Quin inpetu populi Cæso interiret] *Exerit τὸ populi* Pal. 3. *Gebh.* Eadem vox non conspicitur etiam in Hav. et Lipsiens. Panllo ante *affuerit*, pro *abfuerit*, est in Leid. 1. et fragm. Hav. An legendum *afuerit*? Vide ad IV. 12. § 6.

§ 4 *Virginus arripi jubet hominem]* *Virginus* Voss. ambo, Leid. ambo, et fragm. Hav. Vide ad II. 17. in princ. *Arripi*, ut apud Propert. Eleg. II. 22. 7. 'quorum lascivior unus, Arripite hunc, inquit: nam bene nostis eum. Hic erat: hunc mulier nobis irata locavit. Dixit, et in collo jam mihi nodus erat.' Non itaque *arripi* legendum, ut alicui in mentem venire posset, et voluisse videtur librarius Lipsiens. qui dedit *aripi*. Et ita etiam Cic. pro Milone c. 22. 'Subito arrepti in quæstionem tamen separantur a ceteris, et in arcas conjiciuntur, ne quis cum iis colloqui possit.' Quod hic *arripi* dixit, 'prehendere' vocat xxv. 4. 'Ni vades daret, prehendi a viatore, atque in carcerem duci jusserunt.'

Patricii vi contra vim resistunt] Ut hæc verba legitima Livii credam, nulla suadela expugner. Pal. 1. *Patricii contra vi resistunt.* Pall. 2. ac 3. *Patricii vi resistunt.* Codices mutilos hic esse non asseverem. Vulgatam tamen intantur vet. edd. Andree Campanique. *Gebh.* Dno Pall. *Patricii vi resistunt.* Unus *Patricii contra vi resistunt*: quomodo et Aldus Juntasque edidere. Et hanc veram scripturam puto. Notum illud, *tu contra audacior ito.* J. F. Gron. Vulgata scriptura superest in Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. *patricii vis contra vim* Flor. *patricii vi resistunt* Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *patricii vi contra resistunt* Harl. 2. *patricii contra vim resistunt* fragm. Hav. *principes contra vi resistunt* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *patricii contra vi*

resistunt Voss. 2. Gaertn. et Port. idque voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen male scripsit *patri cui*⁹ *contra rei resistunt*. Quam lectionem Gronovius hic veram putabat, olim etiam probavit ac vindicavit prima ed. nott. ad xxvi. 49. ubi Livium gaudere observat præpositionibus *circa* et *contra* sine expresso casu usurpatis. Ita c. 15. 'Quanto juniores Patrum plebi se magis insinabant, eo acrius contra tribuni tendebant.' Supra 1. 16. 'Petens precibus, ut contra intueri fas esset.' Aldus quidem, ut Gronov. docet, *patrii contra rei resistunt* edidit, sed nimium inconstans priorem lectionem in erratis iterum revocavit.

Cui reo capitalis dies dicta sit] Violavit hic sciolus quispiam verba Liviana. Tu corrige *Cui rei capitalis*. Neque enim dicimus 'diem capitale,' sed 'rem capitale,' id est, quæ vitam hominis in discrimen adducat. *Rhen.* Pall. 1. ac 3. melioris notæ *Cui rei capitalis*. At Pal. 2. ex perversione scioli et edd. vetustæ *Cui reo*: quod cur hic non quadret, disce ex Beato. *Gebh.* *Cui rei capitalis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Ita et fuisse videtur in Oxon. Hearnii, qui, alios reo edere adnotans, codicum suorum adsensum non memorat. Jure damnatam lectionem *cui reo* male exhibent ex meis Flor. Harl. 1. Gaertn. et in margine a m. sec. Lipsiens. 'Res capitalis' est crimen capitale. Cic. de Senect. c. 12. 'Exoratus in convivio a scorto est, ut feriret aliquem eorum, qui in vinculis essent damnati rei capitalis.' Orat. pro Cæcina c. 9. 'In quem ego dicere, quum rogarer a Cæcina, numquam volui, ne arguere illum rei capitalis viderer:' pro Domo c. 30. 'Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli causa vene-

rant.' Ipse Livius xxv. 4. 'Confestim Carvillii tribuni plebis, ommissa multa certatione, rei capitalis diem Postumio dixerunt.' xxxix. c. 13. 'Eam primo orare cœpit, ne mulieris libertinæ cum amatore sermonem in rem, non seriam modo, sed capitale etiam, verti vellet.' Mox *damnatum*, pro *indamnatum*, Lipsiens. *indamnatum* Gaertn. Deinde *deberet violari*, pro *debere viol.* Lipsiens.

§ 5 *Supplicium negat sumturum se de indemnato: servaturum tamen*] Vide l. 8. § 9. ff. de Pœnis. l. 216. ff. de Verb. Signif. l. 2. Cod. de Exact. Tribut. *Klock.* *Sumturum se indemnato* Leid. 2. *sumturum se de dampnato* Voss. 1. pro varia lectione in margine. Mox *servatum* Harl. 1. Tum alio ordine *esse in vinculis* primæ edd. usque ad Aldum, qui edidit, ut nunc circumfertur; quod firmant omnes codd.

§ 6 *Appellati tribuni medio decreto jus auxilii sui expediunt*] Vet. lib. *protinus jus auxilii sui*. Sigon. Pal. 2. *medio decreto protinus jus auxilii sui*. Ita supra idem habuerat c. 11. *Tribunus prodi mitti jubebat*: forte voluit *tribunus protinus mitti jubebat*. *Gebh.* *Et appellati tribuni medio decretum jus auxilii sui* Voss. 1. et Leid. 2. *Appellati tribuni medio decretum jus auxilii sui expediunt* Lipsiens. *jus auxilii ejus exp.* Hav. *protinus jus auxilii sui* Harl. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav. a m. sec. Idem etiam Hearne in Oxon. B. et L. 2. reperit. Sed optimi mei τὸ *protinus* ignorant, quod etiam otiosum est, et a mala manu interpolatum videtur.

In vincula conjici vetunt] *In vincula conciverant* fragm. Hav. *in vincula conici vetant* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. et ita § seq. *reicitur*, pro *reficitur*, iidem codd. cum fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

Sisti rem, pecuniamque, nisi sistatur, populo] Vide Cujac. ad Papinian. lib.

11. definit. p. 645. *Klock. Fisci reum præfert Voss. 2. Tum pecuniaque Gaertn.*

§ 7 *Reus, dum consulere Patres]* Ultimam vocem perperam omittit Leid. 2.

§ 8 *Unum vadem tribus millibus æris obligarunt]* *Vadem XXX. æris obligari* Klockian. *tria millia æris* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *trium millium*, vel *trium qui millium æris* Gaertn. et multæ ex vett. edd. usque ad Aldum. Quod accipi posset per ellipsin, ut plene foret 'vadem trium millium æris summa obligarunt.' Ipse Aldus ambigue dedit *III. Mil. æris*, quod servatum est usque ad Sigonium, *III. millibus æris* reponentem. Gruterus denique in postuma edit. *tribus millibus æris* plene dedit. Etiam in membranis nonnullis olim videtur scriptum per notas fuisse ∞ ∞ ∞ *æris*, ut adhuc in fragm. Hav. aliisque exstat, vel *III. M. æris*. In Flor. est *vadem MM. ex æris*. Notas postea indocti librarii male explicaverunt, ut sæpissime evenit eorum culpa. Vide ad xxv. 9. § 16. Deinde *obligare* est in fragm. Hav.

Quot darentur, permissum tribunis est: decem finierunt] Bene sic Pall. 1. ac 3. in Pal. 2. quod exscriptor non caperet, supposuit *fuert*: quod et malo exemplo fecit Campanus. *Gebh. Quod darentur* Leid. 1. et Gaertn. quomodo sæpe erratum est in Mss. Vide ad XLIV. 1. § 1. *quodque darentur* Leid. 2. *quotque darentur* Voss. 1. Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. *quod darentur* in contextu est apud Aldum, in erratis tamen *quot darentur* recte revocavit. Præterea *permissum est tribunis* Voss. 1. et Leid. 2. *tribunis permissum est* editi ante Aldum, qui in ordinem eum voces digessit, quo nunc eduntur. Et ita reliqui eodd. mei. Denique *decem fuert* apud me solus Hav. quod Gebhardus ex stnpre librarii, vulgatum *finierunt* non intelli-

gentis, ortum existimat; mihi ex nota, quum *finierunt* scriptum fuisset, natum videtur. 'Finire' autem hic est definire: qua significatione id verbum, petitis etiam ex Livio exemplis, illustravit Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. II. 1. p. 128. vel etiam *decem finierunt*, id est, modum hunc statuerunt numero vadum, ut decem darentur. Eo sensu τὸ 'finire' usurpari docuit Gronov. ad Epit. Liv. lib. XXXIV.

Tot vadibus accusator vadatus est reum] *Tot vadibus attus accusator* Leid. 2. Illud interjectum *attus* peccatum est librarii, qui *attusator* scribere inceperat, sed errore intellecto in media voce substitit, et, quod perperam exararat, delere noluit, ne librum lituris deformaret. Vide ad II. 34. § 9. et ad v. 29. § 2. Deinde *accusatur vadatus est* Gaertn. Tandem *vadatam est reum* Lipsiens. in contextu a m. pr.

Hic primus vades publicos dedit] *Valde* malim *publico*: nam nulli sunt privati vades. 'Publicum' autem accipio, ut notatum II. 9. Nec objiciant mihi, quod viros doctos censere video, inter 'vadem' et 'prædem' hoc interesse, quod 'vas' in publicis, 'præs' in privatis: tamen quia 'vadimonium' in privatis etiam dicatur, a conjugatis etiam 'vadem.' Nam si veterum accerate loquentium consuetudinem respiciamus, 'vades' dicti semper capitibus, 'prædes' semper pecuniæ; ut bene novit Ansonius in Technopægn. p. 488. ed. Toll. utrique autem non nisi publico dati, præterquam prædes litis vindiciarum: 'vas' judiciis publicis interponitur, et promittit reum, cui rei capitalis dies dicta est, iudicio sisti: 'præs' aut litis vindiciarum est, aut mancipium, sive eorum, qui publicum conduxerunt; aut denique mulctæ nomine datur. Sic nulla cura conjugatorum dialecticorum Latini. Cæterum 'Prædes vadesque pœnitudi-

nis reos,' non Seneca dixit, sed Ausonius Ludo Sapient. in Thalete vs. 22. J. F. Gron. *Vades* proprie quidem esse sponsores in re capitali, Festo et Ausonio auctoribus, sed usu obtinuisse, ut etiam in re civili dicerentur, scribit Torrentius ad Hor. Sat. r. 1. 11. Sed Gronovius præcipue videtur impugnare Salmasium, qui in eadem sententia est c. 16. de modo Usurar. Verum vellem docnisset, quomodo, si *vades* semper dicti sunt capitatis, intelligi debeant loca XII. Tabularum apud Gellium XVI. 10. Horatii Sat. r. 1. Varronis de Ling. Lat. v. p. 59. quorum auctoritate utitur Salmasius. Mihi sane non liquet, quomodo ea accipi volnerit: neque enim, nisi plurimum fallor, negari potest, in illis *vades* esse rerum privatarum et civilium sponsores. Et, si Latini in his rebus 'vadari' dixerunt, quod e Cicerone et aliis constat, cur non etiam de iisdem *vades* dixerint? Aut quæ alia potest dari origo vocis 'vadimonium,' quam quod sponsores rerum privatarum etiam *vades* dicti fuerunt? Duk. *Vades* nullos privatos esse adfirmanti Gronovio se adsentiri non posse, ideoque sibi nihil mutandum videri, testatur Donjatus. Nihil novi tamen profert, unde Gronovii sententia evertatur. At licet concederetur, verum esse quod Gronov. voluit, nullos *vades* privatos, sed omnes publicos esse; ne sic quidem *publico*, pro *publicos*, reponendum existimarem. Unicum argumentum, cui hæc viri summi emendatio inuititur, illud est, epitheton hoc *publicos* abundare, quomodo nulli nisi publici *vades* fuerint. Verum eodem incommodo premitur τὸ *publico*. Si enim nulli nisi 'publici *vades*;' nulli etiam nisi *publico* dabantur. Censeo itaque vel *publicos* servandum, (quod uno ore omnes codd. eam scripturam firmant,) vel locum corruptum; et pro *publicos* aliud quid substituendum esse, quod

acutiorum ingenio excogitandum relinquo. Ceterum *Ceso primus*, pro *Hic primus*, exhibet librarius Gaertn.

Vades publicos dedit. Dinissus e foro, nocte proxima jussu consulum in Tuscos in exilium abiit] Vet. lib. *inisciis consulibus*: et *Tusculum*: sed placet magis *in Tuscos*, quia Dionysius lib. x. p. 633. habet εἰς Τυρρηνίαν. Sigon. Ait Sigonius legi in vet. lib. *inisciis consulibus in Tuscos in ex.* cum edd. habeant *jussu consulum in Tuscos in ex.* Ego profiteor, in membranis Coloniensibus neutrum horum reperiri, sed legi, *dimissus e foro nocte proxima in Tuscos in ex.* Modius. Locus contaminatus a librariis. Pal. 3. videtur horum nihil habuisse a m. prima, sed tantum *vades publicos: die cum, &c.* ad oram tamen adscripta intermedia; sic tamen, ut non habeat *inisciis consulibus in Tuscos in exilium, &c.* sed *inter consules in exilium*: quæ lectio orta ab illo *in Tuscos*: cum scriberetur *inter eos*. Est in Pal. 1. *nocte proxima jussu consulum in ex.* in Pal. 2. vero, *nocte proxima inisciis consulibus Tusculum in ex.* ad oram tamen additum, alias legi *visu consulum*. Editio prima repræsentat *nocte proxima jussu consulum in Tuscos*: secunda, *nocte proxima in Tuscorum fines in ex.* Equidem cum in membranis Coloniensibus litigiosa illa verba non habeantur, putarem omnino iis rescissis legendum, *dimissus e foro, in Tuscos in ex.* quamvis tamen non asperner *Tusculum*, quod et in Sigonii libris: a quibus nobis primum obvenit illud infelix *inisciis consulibus*. Grut. Pal. 1. consentit cum nullo nostrorum: *nocte proxima jussu consulum in ex.* Andreas proxime accedens edidit *jussu consulum in Tuscos in ex.* Pal. 2. consentit per omnia cum Sigoniano, in quo etiam reperies *in Tusculum*. In Pal. 2. continua verba tredecim omissa sunt, rescriptumque ad marginem interiorem *dimissus e foro nocte proxima inter consules in exilium abiit*.

Quid in tanta sequar varietate? amplectarne Andreae lectionem? tutissimum videbitur. Campanus, sui oblitus, deterrime promulgavit *dimissus e foro nocte proxima in Tuscorum fines in ex.* Gebh. Nihil ad rem facit, insciis sive consciis consulibus in exilium ierit Cæso. Et a temeritate librariorum id ortum esse, cum τὸ in *Tuscos* forte male divisum fuisset, *intus Cos.* (unde in *Tusculum*, et *jussu consulum*, et *visu consulum* alii formarunt) jam olim suspicatus est Claud. Puteanus. Placet idem Grutero: et Modii membranæ confirmant sufficere, *nocte proxima in Tuscos*. Par mendum xxv. 3. sustulit Sigonius: 'M. Junio inter consules legiones urbanae prioris anni datæ:' recte autem ille, *M. Junio in Tuscos*. J. F. Gron. Recte Gronovius *nocte proxima in Tuscos in ex.* veram lectionem esse existimavit. Ea superest in Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Klockian. Proxime accedit scriptura Leid. 1. *nocte proxima int⁹ cōsules in ex.* quæ verum esse evincit, quod Gronov. monuit, pro *in Tuscos*, male divisiv vocibus, datum esse *intus cos.* (quod est in Flor.) et inde postea varia illa lectionum monstra formata esse, quæ in Mss. reliquis supersunt: *nocte proxima in Tusculum in ex.* habet Port. et a m. sec. fragm. Hav. penitus erasa priori lectione, ut vestigia non supersint: *nocte proxima jussu consulum in ex.* Voss. 2. *nocte proxima insciis consulibus in ex.* Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxoniensis L. 1. quum antem deinde quorundam codd. (in *Tuscos*, vel *Tusculum*, vel in *Tusculum* exhibentium,) margini pro varia lectione insciis consulibus adscriptum fuisset, ut etiamnum exstat in Voss. 1. et Port. alii deinde utramque illam lectionem conjunxerunt: hinc *nocte proxima insciis consulibus Tusculum in ex.* habent Harl. 2. et Hav. *nocte proxima insciis consulibus in Tusculum in ex.* Hearnii Oxonienses L. 2. et C. qui etiam monuit, *Tus-*

culum, pro in *Tuscos*, superesse in cod. suo B. Ceterum quemadmodum hoc loco, pro in *Tuscos*, quidam codd. *intus consules*, vel *inter consules*, præferunt; ita hand absimili errore xxxvii. 2. pro *Brutus in Tuscos*, datum est *Brutus consul*, vel *Brutus consulis*, vel *Brutus prætor*.

§ 9 *Virginio comitia habente, collegæ adpellati dimisere concilium*] *M. Verginio* Voss. 1. *Verginio* Voss. 2. et Leid. ambo. Vide ad ii. 17. § 1. *Tum college et appellati* Lipsiens. Deinde *dimisere consilium* Gaertn. Port. et Leid. 2. Male: comitia enim sive conventum populi non *consilium*, sed *concilium*, vocandum docuit Gronov. ad xliv. 2. § 5. Vide mox cap. seq. § 5. et ad xxiv. 37. § 11. Paulo ante *solum evertisse ex.* est in Lipsiens. errore librarii. Cic. pro Quinctio c. 19. 'Qui exsilii causa solum verterit:' pro Domo cap. 30. 'Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi, soli causa venerant.'

§ 10 *Pecunia a patre exacta crudeliter*] *Exacta a patre*, ordine vocabulorum alio, Leid. 2. *e patre exacta* Gaertn. sed eadem manu emendatum est *a patre*.

Ut, divenditis omnibus bonis, aliquamdiu trans Tiberim, veluti relegatus agello quodam in tugurio viveret] Et hic locus infelicitè instauratus est. Antiqua lectio habet, *veluti rel. devio quodam tug. viveret*. Ex qua germanam sic restitue: *veluti rel. devio quodam tug. viveret*. Rhen. Vct. lib. ut *is divenditis*; et *rel. vili quodam in tug. habitavit*. Vocem autem *devio* invenerat temere Rhenanus, levissima conjectura fretus. Probatur autem *vili*, quia inquit Dionysius lib. x. p. 633. ἐν ᾧ ταπεινὴ τις ἦν καλύβη id est, in quo agro humile quoddam erat tugurium. Sigon. Liv. viii. 14. 'In Veliternos graviter sævitum: et muri

dejecti, et senatus inde abductus; jussisque trans Tiberim habitare.' c. 20. 'Ita decretum, ut qui senator Priverni post defectionem a Romanis mansisset, trans Tiberim habitaret.' xxvi. 34. 'Qui eorum trans Tiberim emoti essent, ne ipsi posterive eorum uspiam pararent haberentve, nisi in Veiente aut Sutrino Nepesinove agro.' Gellius xx. 1. 'Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant.' Klock. *Veluti rel. in vili quodam tug. habitavit* est a libris Sigonii; nec tamen alienjus pretii. Nam editio princeps *trans Tib., veluti rel., agello quodam, in tug. viveret*: secunda, Campani illa, *veluti rel., devio quodam tug. viveret*. At Pal. 1. habet, *veluti rel. de velle quodam tug. viveret*. Pal. 2. *veluti rel. in vili quodam tug. habitavit*. Pal. 3. *veluti rel. de ullo quodam tugurio: hoc judicium, sine illo aut viveret, aut habitavit*. Equidem quid hic problem, quid improbem? aliis adhuc apographis opus, ut veniat ad cubilia veri. Grut. Vocat 'veluti relegatum,' quia quasi in peregrinum agrum et Hetruriæ attributum secesserat, deinde a fæce plebis inhabitatum. Rhenanus, quia in suo invenerat codice corruptam scripturam *devo*, existimavit legi posse *devio quodam tugurio viveret*, ut ante illum conjecerat, edideratque Campanus. Quem carpens Sigonius, accusata ejus temeritate, reponendum jubet, *ut is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib. veluti rel. vili quodam in tug. habitavit*. Et ita fere Pal. 2. nisi quod in *vili quodam tug. habitavit* deterius habeat. At Pal. 1. *ut dividitis, &c. rel. de villæ quodam tug. viveret*. Pal. 3. *veluti rel. de ullo quodam tugurio*, omni verbo amputato. Mihi probatur, *de vili quodam tugurio viveret*. Andreas censuit *rel. agello quodam in tug. viveret*. Sigonii *habitavit* nanci non est. Gebh. Andreas *rel. agello quodam in tug.* Borbet. *rel. devo quodam tug.* unde Rhenanus *devo*, ut et ante illum Campanus. Si-

gonius levissima conjectura ductum Rhenanum sic edidisse ait, ostentatque e suo, *rel. vili quodam in tug. habitavit*. At Flor. quoque *devo quodam tug. viveret*. Lib. xxvi. c. 8. 'Commeatus paratos et in urbibus haberent, et ex agris devius in viam proferrent.' Sueton. in Vespas. c. 4. 'Secessit in parvam ac deviam civitatem.' J. F. Gron. Vet. libro Sigonii, et Pal. secundo Gebhardi, ut sæpe alibi, ita etiam hoc loco fere conveniunt Harl. 2. et Hav. Prior enim præfert, *crudeliter. Is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib., veluti rel. vili quodam tug. habitavit*: alter autem *crudeliter, ut is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib. veluti rel. in vili quodam tug. habitavit*: quos quoniam sæpissime jam antea nubem pro Junone amplexos convicerimus, hic etiam tanto magis suspectam reddunt lectionem, quam ex suo probavit Sigonius; qui licet in scholiis ex eo laudet *vili quodam in tugurio*; in contextu tamen edd. vulgavit in *vili quodam tugurio*. Sigoniano codici per omnia consentire Oxoniensem B. testis est Hearne. *De vili quodam tug. viveret*, quod Gebhardo placebat, offert unus apud me Port. nec tamen verum esse persuadet: *de ullo quodam tug. viveret* habent Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. pro quo in *vili* emendatum a m. sec. *de ullo quodam tug.* habet Lipsiens. in contextu, omisso τῆ *viveret*, pro quo in margine *de agello quodam tug. viveret* emendatur: *de velle quodam tug. viveret* Voss. 2. *veluti rel. degeret quodam tug.* Gaertn. *de velle quodam tug. viveret* Voss. 2. Codicibus Rhenani Borbetom. et Gronovii Florent. consonare omnes Oxonienses, præter memoratum B. Hearnium profitetur: *relegatus devio quodam in tug. viveret* ex Neapol. laudat Latinus. Hinc verosimile fit, haud male Rhenanum ex vestigiis codicis sui scribendum conjecisse *rel. devio quodam tug. viveret*; præsertim quum vox 'devius'

Livio fuerit in deliciis, et sæpius ab eo usurpata sit. Ita x. 24. 'Se apernis Ciminiam silvam, viamque per devios saltus Romano bello fecisse.' xxxiii. 37. 'Boii fere omnes, præter juventutem, quæ prædandi caussa in armis erat, (tunc in devias silvas recesserat,) in ditionem venerunt.' xxii. 14. 'Nos hic pecorum modo per æstivos saltus deviasque calles exercitum ducimus.' xxxiv. 16. 'Fama deinde vulgatur, consulem in Turdetaniam exercitum ducturum, et ad devios montanos profecturum etiam falso perlatum est.' c. 20. 'Lacetanos, deviam et silvestrem gentem, quum insita feritas continebat in armis, tum conscientia.' xxxv. 30. 'Quoad lucis superfuit quidquam, deviiis callibus medio saltu se recipiebant.' xxxviii. 45. 'Phygiæ recessus omnes atque angulos peragrasti, stipein a tyrannis castellaniisque deviiis colligens.' xxxix. 49. 'Ex valle devia in viam portant.' c. 51. 'Postico, quod devium maxime atque occultissimi exitus erat, fugere conatus.' xl. 17. 'Recesserant primum in devios saltus.' c. 27. 'Quem, scrutantes antea devios saltus, abdium et latentem vix inveniebamus.' xli. 19. 'Pars, devio saltu circumducta, ab tergo adgrederetur.' Alia plura loca coacervari possunt, sed hæc sufficiant. Ceterum Gronovius a. 1665. in devio quodam tugurio viveret contra mentem Rhenani edidit, quod reliqui recentiores secuti sunt. Jussi itaque τὸ in abjici. De regione Transiberina vide quæ ex Salmas. de Modo Usurar. c. 18. et aliis notantur ad locum Gellii a Klockio laudatum.

CAP. XIV. § 1 *Hoc judicium et promulgata lex exercuit civitatem*] *Judicium ex promulgata summa vel lex* Voss. 1. sed inter versus adscriptum exstat *vulgata lex*. *Promulgata lex* est in Harl. 2. Vide hoc lib. c. 9. § 5.

Ab externis armis otium fuit] *Ab extremis armis* Harl. 1. sæpe obvio er-

rore. Vide ad xxxiv. 25. § 6. *Vox armis non comparet in Voss. 2. Præterea otium infuit* Voss. 1. *Infra hoc lib. c. 32. 'Ab externis bellis quietus annus fuit.'* iv. 35. 'Ab seditionibus urbanis otium fuit.' x. 1. 'Ab externis ferme bellis otium fuit.'

§ 2 *Perculsis Patribus Kæsonis exsilio, prope perlatam esse*] *Percussis* Leid. 2. qui error in scriptis quam frequens est. Vide ad xxxiv. 15. § 2. *Tum prolatam* Leid. 2. cui peccato nota non intellecta occasionem dedit. Vide ad v. 4. § 12. Denique infinitum verbum *esse* exsulat a Voss. 2.

Quod ad seniores Patrum pertineret] *Juniores*, pro *seniores*, tamquam varians lectio, adscribitur in margine Voss. 2. qui mox etiam depravatus obfert *cessissent possessione reimplet timores id maxime*. Sed *cessisse*, pro *cessissent*, habet Harl. 1. *pertinet*, pro *pertinet*, sive *pertineret*, Lipsiens. Vide ad xl. 14. § 2.

§ 3 *Juniores, id maxime*] *Distingue reipublica. Juniores, id maxime, &c.* Klock. Ellipsin, quæ in his est, explicat Perizon. ad Sanctii Minerv. ii. 9. 5. *Duk.*

Auxere iras in plebem, non minuerunt animos] *Primus noster auxere iras in plebem, tamquam planstra. Mox idem non minuire animos.* Gebh. *Auxere minas in plebem* Voss. 1. Leid. 2. et, ut Hearne monet, Oxon. N. in margine. Eadem lectionum diversitas etiam obcurrit ix. 7. § 3. Deinde *non minuire animos* etiam Voss. 2. et Port. *non minuē animos* Gaertn.

Sed ibi plurimum profectum est] *Pal. 1. sed sibi plurimum profectum est.* Gebh. *Ibi et sibi sæpius inter se commutantur.* Vide ad i. 55. § 4. *sed in plerum profectum est*, nescio quid cogitans, dedit librarius Gaertn. Ceterum Ant. Perizonius in margine codicis testatus est se male *sed eo plurimum profectum est*. Nostri constanter vulgatum servant. Et sane nihil mutari opus est. Potest enim *ibi po-*

ei pro 'tum:' de quo vide ad VII. 23. § 4. ut modus agendi juniorum post exsilium Kæsonis obponatur ei, quo antea usus fuerat Kæso Quinctius.

§ 4 *Cum ingenti clientium exercitu*] Vocem *cum* non agnoscit Harl. 1. quod ferri posset. Infra IX. 44. 'Postumini integris legionibus defessam jam aciem hostium improvise invadit.' Vide ad I. 14. § 7. Aliis tamen contra tendentibus Mss. nihil mutò. Deinde *clientum exercitu* Hav. Vide ad XXIII. 3. § 2.

Ut nemo unus inde præcipuum quidquam gloriæ domum invidiæ ferret] *Et nemo unus præcipuum præcipitium* Gaertn. *ut nemo unus inde principium* Voss. 1. *ut nemo unus inde principum* Leid. 2. Malc. Omnes enim inde gloriæ domum ferebant; sed quum pariter adorirentur, nemo præter alios præcipuam gloriæ. *Præcipuum* hic dicitur, quod quis ante alios capit. Lib. VII. c. 10. 'Quum et abnuere certamen vererentur, et præcipuam sortem periculi petere nollent.' IX. 8. 'Modo miserarentur, quod vir talis etiam præcipuum apud hostes supplicium passurus esset ob iram diremtæ pacis.' XLIII. 5. 'Munera mitti legatis ex binis millibus æris censuerunt: duobus fratribus regulis hæc præcipua; torques duo ex quinque pondo anri facti.' Mox *invidiæque* Voss. 1. Sed inter versus *invidiæne*. Duplicem lectionem *invidiæque te* exhibet Voss. 2. sed additis notis, *quod* delendum esse indicantibus. Deinde *feret* Lipsiens. cuius librarius literam caninam duplicare neglexit.

Mille pro uno Kæsones exstitisse, plebes quereretur] Ita præferunt primæ edd. Diu postea a. 1578. *plebs quereretur* Francofurtenses dederunt, probantibus tacite recentioribus usque ad Gronov. qui a. 1665. *plebes* restituit. Et ita est in omnibus nostris, præterquam quod Voss. 2. et Gaertn. etiam præferant *plebs*; et

fragm. Hav. *pleb's*. Vide ad I. 20. § 6. *Cesonis*, pro *Kæsones*, habet Lipsiens. qui etiam a m. pr. exhibet *querentur*; a m. sec. *quererentur*. Vide ad II. 5. § 2. Reliquis tamen singulare defendentibus adversari nolo.

§ 5 *Quibus tribuni de lege non agerent*] Pal. 2. *non agerent de lege*. Pal. 3. *vero quibus tribuni de lege non habereent*. Gebh. *Non agerent de lege* Harl. 2. et Hav. *quibus tribuni de lege non haberent* Leid. 1. *quibus tribuni non haberent de lege* Lipsiens. Solent autem librarii verba 'agere' et 'habere' in codd. scriptis confundere. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. III. 245. et Corte ad Plinii Epist. IV. 17. § 3. Mox *eisdem illius*, pro *eis illis*, Lipsiens. Deinde *placidius et quictius* Harl. 2. Tam *erat*, pro *erat*, Gaertn.

Benigne salutare, adloqui plebis homines] Pal. 1. *denique salutare*. Gebh. Eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voss. 2.

Domum invitare, adesse in foro] Non aliter edd. vetustissimæ. Sed Pall. tres *adesse foro*. Gebh. *Demum invitare* Voss. 2. *invitare domum* Port. Deinde *adcesse foro* etiam Voss. 2. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et a m. pr. Port. Mox *consilia habere* Gaertn. et Port. Male. Agitur enim de comitiis aliisve plebis conventibus, quæ *concilia*, non *consilia*, dicenda sunt. Vide cap. præc. § 9. et ad XXIV. 37. § 11. Deinde *quod* agi deest in Gaertn.

§ 6 *Alibi popularis juvenis erat: nec cetera modo tribuni tranquille pergere*] Iterum triga Pall. et Camp. *tranquillo*. Ex Pall. tamen secundus *tranquillo facere*. Gebh. Flor. Rott. Helm. duo Voss. Gnd. tres Pall. et Mureti libri cum Campani editione *tranquillo*. Quem consensum spernere non possum. *Tranquillo* fieri proprie dicitur, quod fit, cum cælum est tranquillum et sine tempestate. Plinius II. 43. 'E mari

videmus, et quidem tranquillo, consurgere.' ix. 7. 'Sæpe adnotata piscium æstivo calore quædam anhælatio, et alia tranquillo velut oscitatio.' Livius eleganter posuit, ut significet sine tumultu. Vide ad xxviii. 27. Plantus Casina in Prologo vs. 26. 'Tranquillum est, alcedonia sunt circa forum.' Seneca epist. 85. 'Tranquillo enim, ut aiunt, quilibet gubernator est.' J. F. Gron. *Juventus fuerat* Leid. 1. Deinde *tranquillo* Leid. ambo, Harl. 1. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. *tranquilla* perperam Hav. *tranquillo*, quod tanta Mss. turba præfert, recte Gronovius probavit et illustravit, ego etiam in contextu recipiendum censui. *Tranquillo* propria significatione usurpat Livius xxvi. 51. 'Remigium classicæ milites, tranquillo in altum evecti, agilitatem navium simulacris navalis pugne experiebantur.' xxxi. 23. 'Tranquillo pervectus Chalcidem paullo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis militibus turrim proximam murumque circa scalis cepit.' Plin. ix. 30. 'Duobus hoc fieri generibus: tranquillo enim vectorem demissis palmulis ferire, ut remis. Si vero flatus invitet, easdem in usum gubernaculi porrigi.' xviii. 35. 'Litora ripæque si resonabunt tranquillo, asperam tempestatem' prædicunt: 'item maris ipsius tranquillo sonitus, spumæve dispersæ, aut aquæ bullantes.' Plene 'cælo tranquillo' dixit idem Plin. ii. 79. 'Neque enim umquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari, cæloque adeo tranquillo, ut volatus avium non pendeant.' Eadem forma 'sereno,' pro cælo sereno, Livio aliisque in usu est. Vide ad xxviii. 27. § 16. Hinc per metaphoram loentio transfertur ad rempublicam, quæ tranquilla esse dicitur, et aliquid *tranquillo* fieri, nullis turbis aut seditionibus existentibus. Infra hoc lib. c. 40. 'Sibi placere de eo, bellis, quæ imineant,

perfectis, republica in tranquillum redacta, senatu disceptante agi.' iv. 43. 'In Urbe ex tranquillo necopinata moles discordiarum inter plebem ac Patres exorta est.' Deinde *et alibi pop. Flor. facere*, pro *peregere*, Harl. 2. et Hav. *peregere* Voss. 2. Leid. 2. et a m. pr. Voss. 1. *peragre* Harl. 1.

Sed refecti quoque in insequentem annum] 'Reficere' hic est iterato creare. iii. 29. 'Plebs vicit, ut quintum eosdem tribunos crearet.' Et ita Græci usurpant ἀναλαμβάνειν. Glossarium, 'Reficit, ἀναλαμβάνει, ἀνανεοῖ, καινοποιεῖ.' Supra ii. 56. 'Plebs Voleronem tribunum reficit.' Infra iii. 21. 'In reliquum magistratus continuari, et eosdem refici, judicare senatum contra rempublicam esse:' et mox, 'Tribuni reclamantibus consulibus refecti. Patres quoque, ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant.' iii. 31. 'Tribuni plebis iidem refecti.' c. 64. 'Conspiratione inter tribunos facta, ut iidem tribuni reficerentur.' v. 29. 'Patres reficere intercessores legis annisi sunt.' x. 13. 'Qua intra decem annos eundem consulem refici non liceret.' xxiv. 60. 'Prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus:' utitur xxvii. 6. Gebh. *In sequentem annum* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et vetusti, quibus usus sum, typis descripti. Aldus primus dedit *in insequentem annum*. Et ita reliqui scripti. Recte. Vide ad iv. 30. § 12.

Ne voce quidem incommoda, nedum ut illa vis fieret] Pal. 1. *nedum vis fieret*. Pal. 2. *nedum illa vis fieret*. Gebh. *Ne voce quidem, in quo moda Lipsiens. nec voce quidem incommoda* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. a m. pr. Gaertn. et Hav. Male. Vide ad i. 10. § 3. Præterea *nedum vis fieret* Voss. 2. *nedum illa vis fieret* Harl. 2. et Gaertn. *nedum illa res fieret* Hav. *nedum ut illa vis fieret* Leid. 1. et

Voss. 1. a m. pr. *nedum ut ulla vis ferret* Lipsiens. 'fieri' et 'ferre' alibi commutantur in Mss. Vide ad v. 54. § 6. Ceterum Jac. Perizonius post hæc verba, quæ minori distinctione a seqq. dividuntur, majorem interpunctionem collocandam censebat in margine Livii: et ita a Donjatio vulgatum video. Nimirum edebatur vulgo atque interpungebatur, *in ins. annum, ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret, paul.* Sed majori interpunctione distinguendum post verba *in ins. annum, ut edidi.* Cohærent enim *ne voce quidem incommoda, nedum ut vis fieret, paulatim mansuefecerant,* nempe juvenes patricii: pro *sed paulatim:* quæ vocula passim per ellipsin subintelligi solet. Supra 1. 25. 'Nec his nec illis periculum suum, publicum imperium servitiumque obversatur animo.' Et forsitan, quod ad elegantiam hanc non adtenderent, ea causa existit, cur Curio prave locum interpunxerit; ante quem interpungebatur, quemadmodum in contextum recepi.

CAP. XV. § 1 *Consules C. Claudius, Ap. filius, et P. Valerius Publicola*] Et hic abest a Pal. 1. Ita fine capituli idem, *se Volscos, Æquos, et omnia extrema tentaturum.* Gebh. Tum consules Port. in margine, qui et prænomen Claudii consulis omittit. Claudium autem, hic memoratum, viri docti patrum fuisse existimant Ap. Claudii decemviri. Is autem Appius in Fast. Capitol. AP. F. M. N. vocatur: quos secuti Sigonius in Comment. in Fast. et Triumph. et Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCII. hujus anni consulem 'Marci filium' vocant. In Livio tamen nihil inuito, apud quem omnes codd. in editam lectionem conspirant. Vide quæ supra notata sunt ad II. 56. § 5. Voculam et præterea omnes agnoscunt nostri. Eam inter duorum consulum nomina modo additam, modo

Delph. et Var. Clas.

dentiam a librariis in Mss. antt. reperiri, supra monni ad II. 17. § 1. Mox *accusat, pro adtulerat, prave Gaertn.*

§ 2 *Quantum juniores Patrum plebi se magis insinuabant*] *Quantum magis, eo acrius constanter omnes codd. nisi quod Quanto sit in uno Gaertn.* De ea locutione vide ad XLIV. 7. § 6. Tum *juniores Patres* Port. reliquis invitis. Supra II. 30. 'Curæ fuit consulibus et senioribus Patrum:' cap. præc. 'Quod ad seniores Patrum pertineret:' mox hoc cap. 'Id negotii datum ab senioribus Patrum.' Infra c. 41. 'In hanc sententiam ut discederetur, juniores Patrum evincebant.' c. 50. 'Missi juniores Patrum in castra.' c. 65. 'Quiescenti plebi ab junioribus Patrum injuriæ fieri cœptæ:' et sæpe alibi. Deinde *se magis insinulabant* perperam Leid. 2. De locutione 'se insinuare' vide ad IX. 2. § 8. Mox verbis seqq. *plebis suspectos, pro plebi susp.* Hav. perperam litera initiali vocis proximæ in fine præced. repetita, quod in litera sibilante inprimis frequentissimum fuit. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

§ 3 *Conjuratorem factam, Cæsonem Romæ esse*] Pal. 1. *Conjuratorem factam per Cæsonem Romæ esse.* Gebh. Eandem lectionem offert etiam Voss. 2. Insuper *Cæsonem idem esse* fragm. Hav. a m. pr. Mox *revocandum plebis, pro trucidandæ plebis,* sine sensu dedit librarius Gaertn.

Id negotii datum ab senioribus Patrum] *Id negotium* vetusti typis descripti usque ad Aldum, qui *id negotii* reposuit, continentibus omnibus nostris. Terent. Andr. Prolog. vs. 2. 'Id sibi negotii credidit solum dari.' Amat similes locutiones Livius. VII. 26. 'Id enim illi deinde cognominis fuit:' ubi plura alia exempla inveniuntur. Deinde *a senioribus* Voss. 1. Leid. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Gaertn.

Ut juvenus tribuniciam potestatem e

Livius.

19 R

republica tolleret, formaque eadem] Primam voculam non habet Harl. 2. Deinde *e re prætolletet* Lipsiens. a m. pr. pro quo in margine a m. altera *a rep. tolleret* emendatur. *Pelle-ret*, pro *tolleret*, est in vetustis excusis, quod ex glossa marginali contextum invasisse videtur: quare inde recte ab Aldo expulsum est, substituto τῶ *tolleret*, quod habent omnes nostri. Tum *forma eadem*, omissa conjunctione *que*, Leid. 2. *formamque eadem* Lipsiens.

§ 4 *Et ab Volscis et Æquis statum jam ac prope sollemne]* Omnes libri, tam calamo picti, quam cusi, habent *statutum*: inter quos Ms. Pal. 1. *Et Volscis Æquis statutum jam*. Mihi tamen placet *statum*. Gebh. *Et Volscis et Æquis* Voss. 2. *Et a Volscis et Æquis* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *Et a Volscis et ad Æquis* Lipsiens. cujus librarius voluisse videtur *Et a Volscis et ab Æquis*. Vide ad VI. 28. § 6. Deinde *statutum* Voss. 2. Leid. 2. Hav. et a m. sec. Voss. 1. Male. Non enim erat bellum *statutum*, id est, decretum, constitutum; sed *statum*, id est, anniversarium, quod quolibet anno Romanis inferebatur, sive, ut Liv. addit ‘sollemne in singulos annos.’ Alibi sæpe librarii hæc verba commutarunt. Vide ad XXIII. 35. § 3. In excusis primus Aldus veram lectionem reposuit, quam reliqui Mss. servant. Deinde *et prope sollemne* Hav. et primæ edd. Sed *et* jam bis præcessit; quare non male *ac sollemne* substituit Aldus, præsertim concinente omni aliorum codd. multitudinæ. Mox verbis seqq. *singulos annos*, pro *in singulos a*. Harl. 1. et Gaertn.

Propiusque aliud novum malum, necopinato exortum] *Propriusque* Leid. 1. Vide ad IV. 17. § 5. *proprius quam*, insuper *que* in *quam* mutato, Leid. 2. de qua varietate, in Mss. sæpe obvia, vide ad V. 22. § 3. *pri-*

usquam Voss. 1. quomodo etiam *prior* et *propior* commutari solent. Vide ad V. 15. § 4. Verum in eodem cod. in margine emendatum erat *proprius*. Deinde *aliud malum novum* Harl. 2. Denique *necopinato exortum est* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *nec si opinato exortum est* Gaertn. *necopinatum exortum est* Harl. 2. Lipsiens. et Neapol. Latinii. Sed Livius *necopinato* scripsisse potius videtur, quam *necopinatum*, ne quatuor vocabula eisdem literis exeuntia *novum malum necopinatum exortum jun-*

§ 5 *Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti]* Vetus lectio *ad MM. hominum*: id est, *ad duo millia hominum*. Rhenan. Exemplar Buslidianum habet *et quingentos*, ut præpositio *ad* utriusque numero adtribuatur, qui sermo simplicior et minus molestus. Nannius. *Ad quatuor millia hominum* servant Voss. 2. Harl. 2. Port. in margine (in ipso enim contextu quatuor hæc verba librarii negligentia non conspiciuntur), Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et hunc numerum memorat etiam Dion. Hal. Antiq. l. x. p. 610. Συγκροτήσας δύναμιν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα. Integriores tamen numerum alium præferunt. *Ad duo millia hominum* est in Leid. utroque, et Hearnii Oxon. C. et L. 1. *ad MM. hominum* Flor. *et ad duum milium hominum* Lipsiens. *ad ∞ ∞ hominum* Harl. 1. quæ notæ, tantumdem valentes ac *duo millia*, a librariis non intellectæ sunt, qui loco earum dederunt *ad viginti hominum* in Oxon. L. 2. et N. *ad XX. milia hominum* in Klockian. *ad XX. hominum* in Voss. 1. pro quo tamen ibidem in margine correctum *ad duo*. Alibi sæpe pro nota illa numeri millenarii nota numeri denarii per stuporem librariorum in Mss. exarata occurrit. Exempla vide ad XXXIII. 14. § 5. Admodum itaque eo animus inclinatur, ut credam, Livium dedisse *ad duo*

millia. Id enim persuadet melioris notæ codicum auctoritas: quo minus tamen recipere audeam, obstat Dionysii et editæ lectionis consensus. Deinde *millia et quingenti hominum* primæ edd. sed tum Livius potius dixisset *millia et quingenti homines*. Obstant præterea omnes mei exarati, qui præferunt, ut Aldus et post eum recentiores ediderunt, et hic etiam in contextu obfertur. Denique *et quingentos* Leid. 2. Gaertn. Harl. 2. Hearnii Oxon. B. et C. et Neapol. Latini. Similiter etiam manu viri docti emendabatur in margine ed. Mediolan. a. 1480. Nollem id Nannio placuisse, qui ignorasse videtur, passim aliter Livium loqui amasse. Vide ad x. 17. § 8.

Duce Ap. Herdonio Sabino nocte Capitolium atque arcem] Mirum, si tam facile Capitolium capi poterat. Decebat, meo quidem iudicio, hæc verisimilius narrare Livium; id quod Dionysius non neglexit, et loci naturam, et accedendi modum paucis aperiens; at non minus vere quam luculenter. *Glar*. Prænomen videtur mutatum ad morem Romanum, ut *Appius Claudius*, pro *Atta Clausus*, 11. 16. *Duk*. *Ap. Herdonio* Gaertn. *Ap. Hernodio* Voss. 2. et Klockian. literis perperam transpositis. Deinde *Capitolium ac arcem* idem Voss. 2. etiam male. Caussam vide ad x. 36. § 17. Denique *occupaverunt*, pro *occupavere*, editi, quos vidi, antiquiores. Aldus alterum substituit, idque servant codd. manu exarati.

§ 6 *In arce facta cædes eorum, qui conjurare et simul capere arma noluerant*] Sunt viri docti, qui per occisos in arce intelligendos putant in arce excubantes, quos 'arcubiarum' nomine adpellatos docet Festus in ea voce. Id tamen non necessarium, immo fortasse ne verum quidem est, quum commode intelligi possint in arce ac Capitolio habitantes. Civium enim habitationi inserviisse hæc

loca inde patet, quoniam Indi Capitolini, post Romam ex potestate Gallorum receptam instituti, quod Jupiter optimus maximus suam sedem atque arcem populi Romani in repida tutatus esset, fieri debuerint a collegio eorum, 'qui in Capitolio atque arce habitabant,' teste Livio v. 50. et quia, postquam Manlius Capitolinus ob adfectatæ tyrannidis crimen pœnas dedisset, teste Livio vi. 20. 'latum ad populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret.' Et incolas Capitolii atque arcis potius, quam excubitores, cæsos narrat etiam Dion. Halic. lib. x. p. 640. *Κραυγῆς ἄφνω γινομένης καὶ φυγῆς τῶν περὶ ἐκείτους οἰκούντων τοὺς τόπους, ὅσοι μὴ παραχρῆμα ἐσφάγησαν*. Insuper *in arce facta* habet Lipsiens. Deinde *qui conjurarunt* Gaertn. *qui conjurascere* Klockian. Tum *τὸ simul abest* a Leid. 2. Denique *noverant*, pro *noluerant*, lapsu scribæ præfert Voss. 1. in contextu, *voluerant* Voss. 2. Lipsiens. et Leid. 2. cui errori similitudo ductuum in literis *n* et *u*, præsertim in Mss. caussam dedit. Vide ad xxxix. 15. § 11.

Alternæ voces, Ad arma, et Hostes in Urbe sunt, audiebantur] *Et arma, et hostes in urbe sunt* Harl. 1. Utraque lectio jungitur in Leid. 2. hoc modo: *alternæ voces et ad arma et hostes in urbe sunt*. Pro eo in arma habet Klock. Sed vulgatum, aliorum omnium codicum meorum auctoritate stabilitum, præfero. De formula *ad arma*, quæ in scriptis veterum admodum frequens obcurrit, vide viros doctos quos laudavit Dukerus ad Flor. 11. 15. § 8. Deinde *exaudiebantur* Harl. 2. quod probari posset, si graviori auctoritate niteretur. 'Exaudire' enim pro audire Livio non insolens. Vide ad 111. 56. § 8. Verum quum reliquorum Mss. turba ab edita lectione stet constanter, simplex *audiebantur* hic sufficere existimo.

§ 7 *Et armare plebem, et inermem pati timebant*] *Armarunt plebem* Gaertn. Hinc *et inermem esse pati timebant* priscei typis excusi. Aldus demum $\tau\delta$ esse expunxit, quod in nullo scripto mihi obvium fuit.

Externum an intestinum, ab odio plebis, an ab servili fraude] *Ext. aut intest. ab odio plebis, ab ser. fraude* Voss. 2. Male. Vide ad 11. 8. § 8. Deinde *an a servili fraude, urbem invasissent* Port. *an a servili fraude* etiam Gaertn. et libri editi usque ad Aldum, qui substituit *an servili fraude*. Frobenius demum a. 1531. excudit *an ab servili fraude*. Et ita ceteri, quos consului, codd.

Sedabant tumultus, sedando interdum movebant] *Sedebant tumultus* Lipsiens. Postea *sedanti* Harl. 1. Tum *interdum magis mov.* Hav. In mentem venit, legendum esse, *sedabant tumultus, sed sed. inter. mor.* Ut $\tau\delta$ sed interceptum sit a primis literis proximæ vocis. Inpetum tamen illud sustinuit, tum quod in scriptis et editis nullum hujus particulæ vestigium adpareat, tum quod alibi eam a Livio omitti noverim, et supra atque infra ejus rei exempla ipse produxerim. Mox, ordine mutato, *pavida poterat et const. mult.* Port.

§ 8 *Dant tamen arma, non vulgo: tantum ut incerto hoste præsidium*] *Tantum a vulgo* disjungendum. Et mirum, si soli consules habebant arma. *Glar.* Vide l. 14. ff. de Re Milit. l. ult. ff. de Jure Immun. Cic. pro C. Rabir. c. 7. 'Ex ædificiis armamentariisque publicis arma populo Romano, C. Mario consule distribunte, dantur.' *Klock.* Omissa præpositione in Pall. tres et editi, *ut incerto hoste præsidium satis fidum.* Gebh. Basileenses a. 1539. ediderant *tantum ut in incerto hoste.* Additam hic præpositionem expungendam Gelibardus monuit, idque Gronovius jam in prima ed. secutus est: et recte. Deest enim etiam ab omnibus meis. Sub vocibus *incerto*

hoste intelligendum participium verbi substantivi, ut sæpe fieri solet. Infra v. 15. 'Quia, hostibus Etruscis, per quos ea (prodigia) procurarent, aruspices non erant.' Vide ad iv. 47. § 7. Glareano, miranti solos consules arma habere, Donjatius respondit, inermibus ex publico armamentario arma subministranda a consulibus fuisse. Vide locum Cic. apud Klockium.

In stationibus disponendis ad opportuna omnia Urbis loca] In scripto codice legitur *ad opp. omnis urbis loca.* Rhen. Rhenanus reperit *omnis urbis*, quam lectionem inveni in Pal. 1. ac 3. atque Andreae ed. et probavi. *Gebh.* Sex codd. dnce Florentino *omnis urbis*: neque aliter ab Andrea ad Ascensium editi. Moguntini mutarunt. Aldus reduxit. Sed post eum Frobenius et omnes *omnia*. Illud omnino Livii est. Sic restituimus v. 42. 'Sen non omnis defendæ urbis libido erat.' Hic *omnis Urbis* est per totam Urbem. *J. F. Gron.* *Omnia urbis* servant codd. quos vidi, duobus tantum minimæ auctoritatis exceptis, nempe Harl. 2. et Hav. quorum prior etiam vocabula in hunc ordinem dixerit, *ad opp. omnia loca urbis.* Recte autem Gronov. *locum omnis Urbis* exposuit 'per totam Urbem.' Ita 'omni vita,' pro tota, supra 11. 33. 'Eodem anno Agrippa Menenius moritur, vir omni vita pariter Patribus ac plebi carus:' ubi locutionis ejus exempla habet Jac. Gronovius. Quædam vide ad locum a J. F. Gronovio laudatum v. 42. § 1. Eat jam nunc antecessorum Parisiensium primicerius, et, postquam tot codicum testimonio firmatum illud *omnis urbis* viderit, contendat, etsi ita dici possit, vulgatum nihilominus lectionem, quæ veterum auctoritate non destituitur, planior videri. Immo quoniam planior sit, eam etiam a librariis profectam existimo. Vide magni patris emendationem certissimam adversus Donja-

tium defendentem Jac. Gronovium in Respons. ad Cavillat. Fabretti pag. 10. Præterea egeret Voss. 2. egerere Leid. 1. duabus ultimis literis perperam iteratis. Paulo ante *quantus numerus esset hostium* alio ordine Harl. 1.

§ 9 *Lux deinde aperuit bellum ducemque belli*] Pal. 2. ac 3. *Lux deinde apparuit bellum*: tamquam hic *lux* adverbii forma poneretur, pro luce: ut in Catulli Coma Berenices vs. 69. 'Sed quamquam me nocte premunt vestigia Divum, Lux autem canæ Tethyi restitnor:' ut habent meliores libri. Sic 'nox' pro 'noctu' notatum Gellio VIII. 1. Sed, si Livium usum crederemus, legendum foret *Lux deinde apparuit bellum, duxque belli*. Gebh. Livium ita scripsisse, quemadmodum Gebhardus credere videtur, nemo mihi persuaderebit. 'Nox' pro 'noctu' notavit Gellius, sed in Fragm. Legum Duodecim Tab. id etiam restituerunt viri docti, sed Plauto in Rudent. II. 4. 4. et in Asinar. III. 3. 7. In Catullo tamen, cui id etiam vindicabat Palmer, in Spicil. pag. 627. *lux* pro luce ferendum non puto, idemque sensisse videntur viri docti, qui jam in recentioribus edd. *Luce autem* contextui restituerunt. At licet Catullum eo usum fuisse concederem; Livium tamen idem captasse, nemo sanus in animum inducet. Tantum non omnes codd. nihil mutant. *Apparuit* autem, pro *aperuit*, in codd. duobus Pall. quibus ex meis tertius accedit Lipsiens. errantium librorum est, qui et alibi simili modo lapsi sunt. Ita viri docti ediderunt XLIV. 28. 'Quum jam adpropinquatum forma lemborum haud dubia esset, et concitatio remorum directæque in se proræ hostes adpropinquare aperuissent:' antea legebatur *apparuisset*: ubi vide.

Se miserimi cujusque suscepisse causam, ut exsules injuria pulsos in patriam

reduceret] *Se miserum cujusque male* Leid. 2. qui mox etiam non recte ut *non exsules in injuria pulsos*. In injuria præfert etiam Lipsiens. et Voss. 1. inter lineas. Sed præpositio perperam repetita est ex vocis seq. prima syllaba. Vide ad IV. 6. § II. Deinde ad pat. red. Voss. 1. et Leid. 2.

Et servitutis grave jugum demeret] Legendum, ut exstat in Pal. 1. ac 3. Campanique ed. *et servitiis grave jugum demeret*. 'Servitia,' ut mancipia, ipsi servi. Mox cap. 17. 'Qui servitia vestra non commovit auctor?' IV. 30. 'Vulgarique contactu in homines morbi, et primo in agrestes ingruerant servitiæque.' cap. 45. 'Servitia, urbem ut incenderent distantibus locis, conjurarunt:' sic enim ibi legendum: male quidam libri *servi intra*. Gebh. Reposuimus ex Mss. *servitiis*. Quis ignorat 'servitia' esse servos? Mox cap. 17. 'Qui servitia vestra non commovit auctor:' libro sequenti cap. 30. 'Vulgarique contactu in homines morbi, et primo in agrestes ingruerant servitiæque.' J. F. Gron. quem etiam vide Epistola ad Nic. Heinsium, edita a Burmanno tom. III. Syllog. Epist. 91. *Servitiis* superest etiam in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a. m. pr. idem etiam suis codd. firmari Hearne auctor est. Alios eodem modo locutos esse, viri docti sæpius observarunt. Vide ad Sall. Cat. cap. 24. in fine. Nostro nihil familiarius fere. Ne memorem loca, quæ Gebhardus et Gron. adtulerunt, ita locutus est I. 40. 'Si ne ab Tarquinio quidem ad se rediret regnum, sed præceptis inde porro ad servitia caderet.' II. 10. 'Servitia regum superhorum, suæ libertatis inmemores, alienam obpugnatam venire.' c. 11. 'Scituros id hostes ratns, quod in obsidione et fame servitia infida transfugerent.' c. 34. 'Ventumque ad interitum, servitiorum utique et plebis, esset, ni consules providissent.' v. 21. 'Pars, quum ex tectis

saxa tegulæque a mulieribus ac servitiis jacerentur, inferunt ignes.' VI. 12. 'Innumerabilem multitudinem liberorum capitum in eis fuisse locis, quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant.' XXII. 57. 'Octo millia juvenum validorum ex servitiis emta publice armaverunt.' XXVI. 4. 'Nec aut famem tolerare servitia ac plebs poterant, aut mittere nuncios.' XXVIII. 11. 'Sed res haud quaquam erat populo facilis, et liberis cultoribus bello absumtis, et inopia servitiorum, et pecore direpto.' XXXI. 40. 'Servitia inde cum cetera præda abduxit.' XXXII. 26. 'Missis ex eo numero, qui in Setino agro, deinde circa Norbam et Circeios, servitia sollicitarent:' et mox eodem cap. 'Haud ita multo post ex ejusdem conjurationis reliquiis nunciatum est, servitia Præneste occupatura.' XLI. 21. 'Qui superabant, longinquo, maxime quartana, implicabantur morbo. Servitia maxime moriebantur. Eorum strages per omnes vias insepultorum erat.' c. 23. 'Servitiis ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat.' Pari sensu *θεραπεία* Græcis sunt οἱ *θεράποντες*. Lucas in Evangel. c. 12. comm. 42. *Τίς ἕρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ;* ubi videndus Elsner. ut et Raphael. Annotat. ex Polyb. et Albert. ad Matth. c. 24. comm. 45. Hac forma 'advocatio' pro advocatis infra est III. 47. 'Virginis sordidatis filiam suam obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti advocacione in forum deducit:' 'remigium' pro remigibus XXXIII. 48. 'Ibi eum parata instructaque remigio excepit navis.' XXXVII. 11. 'Omnia aperit: classem instructam paratamque in portu stare, remigium omne Magnesium ad Sipyllum missum.' Ita 'ministerium' pro ministris. Vide Pintian. ad Plin. XXXI. 2. 'matrimonium' pro uxori-

bus. Vide Dukerum ad Flor. I. 1. § 10. 'dominatio' pro dominis, tyrannis. Florus I. 24. 'Admotisque signis commilitonum totam eam dominationem, obsessam armis, in carcerem et catenas ab Aventino monte detraxit:' 'ergastula' pro servis. Plin. Hist. Nat. XVIII. 3. 'Sed nos miramur, ergastulorum non eadem emolumenta esse, quæ fuerint imperatorum.' Similia plura olim contuli ad Sillii xv. 748.

Id malle populo Romano auctore fieri] *Actore* Voss. I. Leid. 2. et Port. a m. pr. sæpius obvio errore. Vide ad I. 26. § 5.

Se Volscos, et Æquos, et omnia extrema] *Se Volscos, Æquos et omnia* Voss. 2. priori loco omissa vocula *et*, quam etiam a Pal. 1. abesse Gebhard. supra hoc cap. § 1. monuit.

CAP. XVI. § 1 *Dilucere res magis*] *Dilucere magis res* Voss. 1. et Leid. 2.

Præter ea tamen, quæ denunciabantur] Una voce *præterea* Leid. 1. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. quomodo et Aldus vulgavit. Tum *tū*, id est *tantum*, Port. Sæpe ita in Mss. peccatum esse, videbimus hoc lib. c. 46. § 1. et mox § seq. Insuper adhuc voci *tū* in Port. notæ adduntur, quibus eam delendam esse librarii innuere solent. *Præter eacumque denunc.* Lipsiens. Pro tamen sive *tū* primo scriptum fuerat *tū* sive *tum*, inde *cū* sive *cum*, postea ex tribus vocibus in unam coalescentibus factum est *eacumque*. Denique *denunciarentur* prisca edd. quod Aldus in *denunciabantur* mutavit, consentientibus codd. nostris.

Ne Veientium, neu Sabinorum id consilium esset] *Neu Sabinorum id ad consilium esset* habet Pal. 1. Et quid hic faciat *ad*, norunt pueri qui nondum ære lavantur. *Gebh.* *Tà ne Veientium* exsulant ab Harl. 2. *ne venientium* habet Lipsiens. Vide ad IV. 52. § 7. Tum *ne Sabinorum* Port. *neve Sabinorum* Hav. *ne ut Sabinorum* Leid. 2.

Sed *neu* rectum est. Vide ad II. 15. § 2. Denique *Sabinorum id ad consilium esset* Voss. 2. Sed longe præferendum vulgatum *judico*, quod reliqui tenent *codd.*

§ 2 *Et quum tantum in Urbe hostium esset*] *Et tamen in urbe hostium esset* manifesta librarii aberratione Voss. 2. Vide modo ad § præc. *ne*, *quum tantum in urbe hostium esset* Port. a m. sec. priori lectione penitus erasa: *et ne*, *quum tantum in urbe hostium esset* Harl. 2. Illud *ne* ad sensum necessarium est. Pendente enim hæc ex præcedenti 'timere.' Sed commodè tamen abesse, et ex proximo repeti potest.

Mox Sabinæ Etruscæque legiones ex composito adessent] *Mox Sabinæ Etruscæ legiones sine conjunctione* Harl. 1. *mox Sabini Etruscæque legiones* Harl. 2. quod non displiceret, si aliorum Mss. consensus accederet. Solet enim Livius ubique orationem similibus variationibus distinguere. Ita 'Lucani et Galliæ' xxv. 3. 'Ti. Sempronio Graccho et P. Sempronio Tuditano imperium provinciæque Lucani et Galliæ cum suis exercitibus prorogata:' ubi perperam alii *Lucania et Gallia*. 'Etruria Ligurumque ora' xxxvi. 7. 'Etruriam, Ligurumque et Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere audirent:' ubi poterat etiam *Etruscorum Ligurumque*, vel *Etruriæ Ligurumque*, ut male est in uno codice. 'Campania Falernusque ager' x. 20. 'Per Vestinos in Campaniam Falernumque agrum transcendunt:' ubi Gronov. hanc lectionem adversus Sigonium, *Campanum* legentem, adstruxit. Ita 'Samniti Gallisque,' de quo vide ad x. 27. § 3. Eodem modo 'pedites' et 'equitem' jungit. Vide ad xxxv. 40. § 6. Omnibus tamen aliis in editam lectionem conspirantibus, eam mutare non audeo.

Tum æterni hostes Volsci et Æqui] Vere *æterni*; a quibus statum ac prope solemne in singulos annos bel-

lum exspectabant. Supra Livius c. x. 'Ecce, ut idem in singulos annos orbis volveretur, Hernici nunciant, Volscos et Æquos, etsi accisæ res sint, reficere exercitus:' et recte hanc lectionem tuetur *Andreas* editio. Pall. et Camp. *externi hostes*. Gebh. *Tum externi hostes* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. qui in cod. L. 2. se cum exercitu *hostes* reperisse auctor est. Liv. vii. 30. 'Æquis Volscisque, æternis hostibus hujus Urbis, quandoquidem se moverint, ab tergo erimus.' 'Æternus' et 'externus' interdum in Mss. confunduntur. Vide ad III. 32. § 5. Mox voces *sed ad Urbem* culpa librarii omittuntur in Gaertn.

§ 3 *Inter ceteros imminebat terror servilis*] *Membranæ Colonienses inter ceteros eminebat terror servilis*: recte. Inter varios metus, hinc domi, hinc foris, præcipuus tamen is fuit quem servi faciebant. *Modius*. Pall. omnes, adeoque priscae edd. *eminebat*: quod et ex Coloniensis probat admodum *Modius*. Stabilis mox ipse Livius, 'alio se majore ab tribunis metu ostendente, quam quem nocturnus hostis intulerat.' Gebh. *Imminebat terror servilis* denum dedit Curio. Omnes non modo typis descripti antiquiores, sed et omnes *codd.* manu exarati, constanter retinent *eminebat terror servilis*. Idem etiam credendum de Oxoniensibus Hearnii. Licet enim recenseat *rd imminebat* ex Sigon. ed. nullius tamen suorum consensus memoravit. *Eminebat* jam Gronovius recte in contextum recepit.

Ne suus cuique domi hostis esset] *Ne servus cuique* Leid. 2. Crediderat librarius, se addita nota *s'uius* scriptum videre. Vide ad xli. 8. § 12. *ne suus cui* Harl. 2. Deinde *hostis domi esset* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *salutatum erat* Hav. trajectis vocibus.

§ 4 *Vixque concordia sisti videbatur posse*] Malim distinctionem minimam post *posse* poni, ac deinde maximam post *malis*. Duk. Hæret ad hæc verba Donjatius, quod mox subiicitur ‘nemo tribunos aut plebem timebat.’ Si enim plebs non timebatur, facile retineri posse concordiam inter ordines; aut, si concordia non videbatur servari posse, timendos senatoribus plebeios esse. Itaque eo delabatur, ut concordiam servorum cum dominis intelligi putet, licet minus proprie dictum agnoscat. Sed multipliciter peccat ad formam et nexum orationis non attendendo. Primo enim τὸ *concordia* casu primo accepit, quum casu sexto accipi debeat. Idem enim est, ac si dictum foret, ‘vixque manente concordia sisti,’ quemadmodum in simili re locutus est Liv. II. 44. ‘Qualicumque urbis statu, manente disciplina militari, sisti potuisse.’ Solet autem Livius ita absolute uti hac locutione ‘sisti non potest,’ ‘sisti vix potest.’ Vide pluribus Gronov. ad IV. 12. § 6. Deinde non inquit Livius, neminem ‘hoc tempore’ tribunos aut plebem timuisse; sed narrat, quid plerumque tempore belli externi fieret: tum enim furor tribunicus quiescebat, idque et patricii et plebs solum operam dabant, ut hosti resisterent: at nunc longe aliter evenisse addit, idque unice egisse tribunos, ne plebs arma pro salute patriæ caperet.

Tantum superantibus aliis ab emergentibus malis] Puto esse typographicum σφάλμα. Nam Pall. Mss. et editi *ac emergentibus*. Gebh. *Ab emergentibus* primum occurrit in ed. Curionis, quod omnes recentiores servarunt usque ad Gronovium, qui priorum editionum scripturam *ac emergentibus* revocavit. Quamvis autem illud *ac emergentibus* in pluribus Mss. supersit, sanum tamen vix videtur, quia Livius τὸ *ac* præponere non solet vocibus a vocali incipien-

tibus, atque omnia loca, ubi talis compositio invenitur, mendæ suspecta reddunt codd. scripti, aliter exhibentes. Vide ad X. 36. § 17. An itaque legendum *ac mergentibus*; nempe civitatem, rempublicam? quemadmodum exhibent Leid. ambo, Harl. antiq. Lipsiens. et Port. Præterea aliis deficit in Gaertn. Contra ea repetita tantum super. aliis *ac emergentibus malis* habet Hav. et mox *nemo tribunos ac plebem timebat*: quod etiam est in edd. antiquis, dissentientibus reliquis Mss. Sæpe aut et *ac* commutari solent. Vide ad Liv. XXI. 53. § 3. *nemo tribunos aut plebem timebat* Gaertn. præfert.

Tumque esse peregrino terrore sopitum videbatur] Deme vocem *que* ex vet. lib. Sigon. Jubet ex vet. libro Sigonius deleri particulam *que*, quam tamen constanter tenent Pall. 1. et 3. Pal. 2. vero *quod tum esse*: hoc fundamentum monuit. Gebh. Sigonii libro consentiunt Harl. 2. et Hav. Reliqui illud *que* servant. Præterea *cumque de peregrino terrore* est in Gaertn. *peregrino timore* in Lipsiens. Alii omnes vulgatum tuentur.

§ 5 *Ad id prope unum maxime inclinatis rebus incubuit*] Pusillum hoc, sed non tamen negligendum, magis quibusdam placere *ad*, quam *at*: idque codd. quidam habent, nominatim Moguntinus: sed *at* etiam quadrat. Glar. *At id prope unum* solus ex Mss. Pal. 2. et edd. dnæ. Pall. autem 1. ac 3. *Ad id prope unum*. Gebh. *Ad id prope unum* omnes mei codd. et Neapol. Latini. Idem etiam in Rom. principe edit. se reperisse Hearne testatur, ex qua tamen alteram lectionem laudat Gebhardus. Certe ex illis edd. quibus usus sum, *Ad id* retinent Mediol. a. 1480. et Tarvisina utraque. Sed *At id* Veneta a. 1495. quæ etiam verior lectio est. Requiritur enim particula adversativa, quia auctor obponit, quod tempore hujus belli factum est, ci, quod per

alia bella externa fieri solebat. Alibi non raro ad et at confunduntur. Vide cap. seq. § 3. Deinde *maxime inclinatis animis* præferunt Voss. 1. et Port. altera lectione tamen margini adscripta.

Non bellum, sed vanam imaginem belli] Vox *vanam* non habet Harl. 2. *vagam imaginem* Port. præfert, altera lectione in marginem rejecta. *Variam imaginem* Leid. 2. Solent passim librarii voces 'vannus' et 'varius' inter se commutare. Vide quæ notantur ad Liv. xxii. 7. § 4. Paulo ante in verbis præcedd. *tantus enim trib. terror ten.* offert Gaertn. Verum librario vox *terror* adluce obversata fuit ex § prox. ubi præceserat.

Ad avertendos ab legis cura plebis animos] Pall. tres ad *vertendos ab legis cura*. Sed vulgatæ recte patrocinantur edd. Andreae, Campani, ut et Modius. *Gebh. Ad vertendos* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Hav. *avertendos* Port. a m. pr. ad *evertendos* a m. sec. Vulgatum recte Gebhardus probavit. Solet enim Livius verbo in regimine addere eandem præpositionem, cum qua componitur. Vide ad xxxvii. 26. § 5. Deinde *a legis cura* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Port. et Hav. Denique *plebis aures* Voss. 2. Sed inter versus a m. sec. adscribitur *animos*.

Patriciorum hospites clientesque, si perlata lege frustra tumultuos esse sentiant] *Patr. hospitesque clientesque* Port. *patr. hosp. dicentesque* Hav. Primo literæ *cl* coaluerunt in *d* ob ductum similitudinem, ut sæpe fit. Vide ad x. 24. § 2. Pro *dientesque* deinde, addita litera, repositum est *dicentesque*. Denique *rd esse* non comparat in vetustioribus typis descriptis, quod primus adjecit Aldus. Et agnoscunt etiam omnes codd. nostri. In uno Neapol. *tumultuos esse sentiat* fuisse, Latinius notavit. *Sese sentiant* Flor.

Majore, quam venerint, silentio abituros] *Habituros*, addita perperam adspiratione, Leid. 1. Harl. 1. et Hav. sollemni librariorum errore. Vide ad xxii. 59. § 19.

§ 6 *Concilium inde legi perferendæ habere*] *Consilium* Port. et Hav. Non recte. Intelligit enim comitia tributa, quod *concilium*, non *consilium*, dicitur. Vide Gronov. ad xliv. 2. § 5. et quæ notantur ad xxiv. 37. § 11. Deinde *legis perferendæ* Harl. 2. Port. a m. sec. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vulgatum, quod reliqui tuentur, verum est. Nam 'concilium perferendæ legi' eodem modo dictum est, ut 'comitia collegæ subrogando:' de quo vide ad ii. 8. § 3.

Avocato populo ab armis] Scribe *avocato populo ab armis*. *Advocato*, subaudi 'ad concilium.' Sic infra c. 34. 'Propositis decem tabulis, populum ad concionem advocaverunt.' *Rhen.* Probo ex edd. Andreae et Campani et Pal. secundo *avocato populo ab armis*, licet reliqui duo ingerant, ut voluerat Rhenanus, *advocato*, renitente Modio. *Gebh. Advocato* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. et Lipsiens. *a revocato* Hav. in qua scriptura duplex superesse videtur lectio *avocato* et *revocato*, quam utramque librarins exprimere hoc modo voluit, ut hoc hominum genus sæpissime facere solitum est. Vide ad iii. 44. § 4. *avocato* primo exsularat a fragm. Hav. sed altera manu postea adscriptum est. *Advocato* etiam ostentant edd. Mediolanenses 1495. 1505. et Veneta a. 1498. Ex his patet, quam vere Modius ad i. 6. § 1. *avocato* in omnibus omnino et scriptis et editis codd. haberi monuerit. *Advocato* nondum displicet. 'Advocare ab armis' eodem modo dictum, quo 'avolare Romam,' et similia alia, de quibus vide, quæ notata sunt ad i. 57. § 8.

Ab tribunis metu ostendente, quem nocturnus] *A tribunis* Voss. 1.

Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde τὸ *quam* non agnoscit Voss. 2. sed eam vocem interceptit sequens *quem*.

CAP. XVII. § 1 *Et discedere homines ab stationibus nunciatum est*] *Ediscedere* Gaertn. et *descendere* Voss. 1. altera tamen lectione marginem obtinente. Sæpe *discedere* et *descendere* in codd. scriptis perperam a librariis commutantur. Vide ad IX. 14. § 7. 'De statione decedere' Cic. dixit de Senect. c. 20. 'Vetat Pythagoras, injussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio et statione vitæ decedere.' 'Decedere præsidio' Noster. Vide Gronov. ad Liv. IV. 29. § 5. Verum ut hic 'discedere ab stationibus,' ita mox § seq. 'Discedere ab armis.' Tum a *stationibus* Voss. ambo, (sed posterior a m. pr.) Leid. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Et ita etiam primæ edd. Sed Aldus ab *stationibus* restituit. In fine verbum *est* deficit in Gaertn.

P. Valerius, collega senatum retinente, se ex curia proripit] Bene sic Pal. 1. Andreæ et Campani edd. Pal. tamen 2. *P. Valerius senatum retinens ex curia*. Pal. 3. *Valerius senatum rediens ex curia*: nescio quo vitiorum incremento. Gebh. Corruptus adhuc *P. Val. Publicola senatum retinens ex curia* Lipsiens. et *P. Val. Publicola senatum retioēs ex curia* Hav. Pronomen *se* non agnoscunt etiam Flor. Leid. 1. Harl. ambo, et Port. Deinde *ex curia proripit* Leid. 1. a m. pr. et Port. Non sequor. Vide ad II. 23. § 8.

Quid hoc rei est, inquit, tribunū] Pall. tres *quid hoc est rei?* Gebh. *Quid hoc est rei* etiam Voss. 2. Leid. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Deinde *inquit tribunis* fragm. Hav. a m. pr. Sed alterum malo. Supra I. 48. 'Quid hoc, inquit, Tarquini, rei est?'

Ap. Herdonii ductu et auspicio] *Ducto* in Pal. 3. esse, Gebhardus

monnit ad I. 30. § 5. Et ita, ni fallor, præfert Leid. 1. Sed vide quæ notavi ad I. 15. § 7.

Tam felix vobis corrupendis fuit] *Vox vobis* non erat in Voss. 2. *vobis corrupendis fuit* habet Hav. passim obvio errore. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *vobis corrupendi fuit* Leid. 1. et Lipsiens. *vobis corrupendi fuit* Leidl. 1. sed ultimam literam τὸν *corrupendis* intervertit similitudo primæ literæ in voce seq. Vide ad IV. 33. § 11. *vobis corrupede fuit* habet Harl. 2.

Qui servitia non commovit auctor] Vet. lib. *qui servitia vestra*. Sigon. Habet Buslidianum volumen *servitia nunc commovit auctor*: quod nescio an magis ad fidem. Bellum enim hoc servile fuit; nam a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium inessum fuit, nec liberorum capitum ibi ulla mentio. Illud tamen speciosius ad contentionem antitheseos, ut ille, qui servos non commoverit, liberos homines commoveat. Sed, ut dixi, fides læditur. Nannius. Vetus liber *nunc commovit actor*: quod haud scio an magis ad fidem. Bellum enim hoc servile fuit. Nam a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium inessum fuit, nec liberorum capitum ibi ulla mentio est. Illud tamen speciosius ob contentionem ἀντιθέσεως, ut ille, qui servos non commoverit, liberos homines commoveat. Sed, ut dixi, fides læditur. A. Schottus, Obs. Human. III. 38. Hæc lectio, *qui servitia vestra non commovit auctor*, prodiit a Sigonio, neque distant Pall. I. ac 2. A. Schottus Obs. Human. III. 38. testatur, in vet. lib. exstare *nunc*, pro *non*. Pal. 3. accedente Campano præfert, *qui servitia nunc commovit auctor*. Gebh. Τὸ *vestra* ab Sigonio venit. Abest autem ab Helm. Voss. utroque, Rott. Gud. J. F. Gron. Vocem *vestra*, quam addidit Sigonius, non agnoscunt insuper Leid. 1. Port. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. *qui servitia*

nostra commovit auctor habet Harl. 2. *qui servitia vestra commovit auctor* Gaertn. *qui servitia nec commovit auctor* Lipsiens. *qui servitia nunc commovit auctor* Voss. 1. (si excerptis meis fidem tuto habere possim: aliter enim in eo invenisse Gronovius videtur) et Leid. 2. Neque tamen, ut Nannius, et (qui ei sua insigni plagio subripuit) Schottus statuerunt, illa lectio magis ad fidem est, vel per alteram fides læditur. Contra falsum est, a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium inessum fuisse, nec liberorum capitulum ibi ullam mentionem esse. Expresse enim Liv. c. 15. inquit, 'Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Ap. Herdonio Sabino, nocte Capitolium atque arcem occupavere.' Et ita passim in hac historia Livius non 'solorum servorum,' sed 'exsulum et servorum,' meminit. Ita ter c. 19. 'Arma vobis ademit, nudosque servis vestris et exsulibus objecit.' Mox, 'Quum exsulum et servorum dux in cella Jovis optimi maximi habitaret:' et iterum, 'Jupiter optimus maximus exsulum atque servorum septus armis.' Quin et cap. seq. exitum hujus tumultus enarrans, inter captivos non tantum 'servos,' sed 'liberos' etiam memorat, et alia pœna liberos, alia servos adfectos fuisse tradit. 'Ita Capitolium recuperatum: de captivis, ut quisque liber aut servus esset, suæ fortunæ a quoque sumtum supplicium est.' Secundum Livium ergo cum Herdonio in Capitolio fuerunt 'exsules' et 'servi.' Per 'servos' autem, Herdonii comites, intelligendi videntur ipsius ejus servi: siquidem Dionys. referat lib. x. p. 640. eum congregasse τοὺς πελάτας καὶ τῶν θεραπόντων οὗς εἶχεν εὐτολμοτάτους; sive *clientes et servos, quos habebat, audacissimos.* Et ita verba Livii c. 19. 'servis vestris objecit,' accipi possunt de conatu

Herdonii, qui servos Romanorum ad libertatem vocabat, et Romanos servis suis objicere volebat. Si tamen servos Romanorum cum Herdonio fuisse verius videatur, *servitia vestra non commovit* Livius dixisse credendus est, respiciens ad maximam servorum partem, qui conspirationis conscii non fuerunt, sed quieti domi manserunt, ut ex verbis cap. præc. colligi potest: 'Inter ceteros eminebat terror servilis, ne suis cuique domi hostis esset: cui nec credere, nec, non credendo, ne infestior fieret, fidem abrogare, satis erat tutum.' Et tamen jam tum exules servique, ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Ap. Herdonio Sabino, Capitolium atque arcem occupaverant. Vel servos Romanorum fugitivos accipe, quemadmodum eos diserte vocat Orosius II. 12. 'Proximo dehinc anno cives exsules servique fugitivi, duce Herdonio, viro Sabino, invaserunt incenderuntque Capitolium.' Recte igitur *non commovit servitia*; postquam, Capitolio occupato, eos ad libertatem vocarat. Qui enim cum Herdonio erant, fugitivi fuerunt, qui antea, a dominis aufugientes, se ad Sabinos receperant. Doujatius etiam Schotti rationem, qua cod. sui lectionem stabilire conatus est, recte falsi convicit.

Hostes supra caput sunt] Liv. IV. 22. 'Clamor supra caput hostilis captam urbem ostendit.' XXI. 33. 'Super caput imminentes.' XXII. 4. 'A tergo ac supra caput detectæ insidiæ.' Sall. Cat. 'Dux hostium cum exercitu supra caput est.' *Klock.*

§ 3 *Inde ad multitudinem oratione conversa*] Exemplar vetustum tantum habet *versa*. Rhen. Eadem, quæ in Rhenani vetusto exemplari, etiam in omnibus nostris superest lectio.

Si ros Urbisque, si vestri nulla cura tangit] Ex hac quoque lectione ob conjunctivam particulam nihil sequi

potest. Quare vera lectio est, *Si vos Urbis, Quirites, si vestri*. Sabell. Nemo est lectionis structuraque Latinae tam imperitus et expers, qui non ultro intelligat, illud, *Si vos Urbisque, si vestri*, parum emendate lectitari. Quis enim locus post *Urbis* conjunctivæ dari possit particulae, haud sane perspicuo; quum neque ordo id pati videatur, neque sensus. Videbunt itaque alii, an recte aliquis dixerit, Livium, *Si vos Urbis, Quirites, si vestri*, scripsisse potius, quam *Urbisque*: sed sive incitiae sive incuria, qui *Quir* paucioribus elementis dictionem notatam offenderant, que pro *Quirites* fecerunt: erroreque semel recepto, mendum Livianis exemplaribus tenacius hæsisse credere æquum est. Sabell. Quod sanus est hic locus, debet M. Antonio Sabellico. Neque aliter exhibetur in Pall. 1. ac. 3. et Andreae ed. quam ab ipso est indicatum. Pal. 2. vero interpolatitiae, *Si vos vestri Urbisque*. Inverse Campanus *Si vos Urbis vestrique*. Gebh. *Si vos vestri Urbisque* etiam præfert Hav. sed perperam. Magna enim vis est in repetitione illa *τοῦ* *si*. Infra v. 52. 'Quid horum opus fuit suscipi, si una cum Gallis Urbe Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus?' ubi etiam in quibusdam peccatur codd. et *sed ab hostibus*, pro *si ab h.* scriptum invenitur. c. 53. 'Si fraude, si casu Veis incendium ortum sit.' xxxiii. 12. 'Quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres?' xxx. 12. 'Si pudore, si periculo suo fugam sistere posset.' Et mox, 'Si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victicem adtingere dextram.' xxxix. 37. 'Si non vana illa vox præconis fuit, qua liberos esse omnium primos Achæos jussistis, si fœdus ratum est, si societas et amicitia ex æquo observatur.' Sall. in Cat.

c. 52. 'Si ista, cujuscunque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere voltis.' Vide ad v. 35. § 4. *Si vos Urbisque, si nostrî* Voss. 1. *Si vos Urbisque, si vestri* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Neapol. Latini. *Si vos Urbis, si vestri* Gaertn. *Si vos Urbisque, si sic et vestri* Harl. 2. Verum puto, quod Sabellicus restituit. Id autem in uno Harl. 1. superest.

At vos veremini Deos vestros ab hostibus captos] Vet. lib. *Deos patrios*. Sigon. Solus Pal. 2. *at vos ver. Deos patrios*, quem toties affirmavi esse Sigoniano simillimum. Cæteri codd. tam scripti quam cusi, *Deos vestros*. Gebh. *Ac vos vereamini Deos patrios*, Sigoniano tantum non succinens, ut solet, Hav. *ac vos vereamini Deos vestros* Gaertn. Sæpe *ac* et *at* commutari solent. Vide ad iii. 61. § 4. *ac vos ver. Deos vestros* Lipsiens. *ad vos ver. Deos vestros* Leid. 1. *ad vos Deos nostros ver.* Harl. 2. Sæpe *ad* et *at* in Miss. confundi solent; quod præsertim quam facillime accidere potuit, si quis imperitior, alio verba præeunte, codicem exararit. Ita peccabat in omnibus fere codd. c. 16. § 5. Vide etiam ad v. 6. § 12. c. 12. § 6. Jam olim tempore Quinctiliani a quibusdam hæ voculae confusæ fuisse videntur ob illa, quæ tradit Instit. i. 7. 'Illa quoque a multis servata est differentia, ut *ad*, quum esset præpositio, *d* literam; quum autem conjunctio, *t* acciperet.' Dicit 'a multis.' Ergo quidam eam differentiam non servarunt. *At vos ver. Deos nostros* Harl. 1. *at vos ver. Deos vestros*, ut ante Sigonium legebatur, reliqui codd. Voss. ambo, Leid. 2. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Major emphasis verbis Valerii consulis ad persuadendum plebi, ut Diis captis subcurrant, inerit, si Deos illos non tantum *patrios*, vel *nostros*, sed potius *vestros* vocet; quemadmodum

etiam mox addit, 'castra servorum publicos vestros penates tenent:' quare eam etiam lectionem in contextum recepi.

Jupiter optimus maximus, Juno Regina, et Minerva] Hæc tria numina Romana fuisse, existimandum est; quippe quæ passim imperatores Romani aut nominant, aut invocant: ut hoc loco Valerius, et vi. 16. M. Manlius, et Decad. iv. l. viii. c. 51. Scipio Africanus: quamquam Servius in tertium Æneidos librum non ita longe ab initio vs. 2. (si modo codex non fallit) hos exhibet, Jovem, Minervam, ac Mercurium. Item repetit in fine prope octavi libri vs. 679. Libro autem secundo vs. 225. ubi de Laocoonete, Capitoli eadem, quæ Livius nominat, ponit numina. *Glar.* Inverso ordine *Juppiter maximus optimus* Pall. tres. *Gebh.* Eodem ordine etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Verum ubique alius ordo observatur. Ceterum templum Capitolinum votum Jovi, Junoni, ac Minervæ fuisse a Tarquinio Prisco in supremo prælio, cum Sabinis commisso, auctor est Dion. Halic. lib. iii. p. 201. iisdem Diis id etiam exstructum fuisse ab Tarquinio Superbo idem narrat lib. iv. p. 259. Quomodo tamen Livius Junonem eam cognominat 'Reginam?' siquidem Juno 'Regina' demum Veis captis Romam translata, eique non in Capitolio, sed in Aventino, templum dedicatum fuerit, ut ipse Livius refert v. 22. et 23. An itaque dicendum, Junonem, quæ Veis captis Romam migravit, 'Monetam' cognominatam esse? Verum id statui nequit. Rationem infra reddam ad v. 22. Id tamen certum, Junonem, quæ in Capitolio eodem templo, quo Jupiter et Minerva, colebatur, et simpliciter Livio xxxviii. 51. 'Juno' vocatur, quum ab ipso Livio, tum ab aliis 'Junonem Reginam,' quacumque de causa id factum fuerit, cognominatam

esse. Infra vi. 16. 'Jupiter optime maxime, Junoque Regina, ac Minerva, ceterique Dii Deæque, qui Capitolium arcemque incolitis.' Cic. pro Domo c. 57. 'Te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus optimum, propter vim maximum nominavit, teque, Juno Regina, et te custos Urbis Minerva, precor ac quæso.' Valer. Max. v. 10. ex. 2. 'Jovem optimum maximum, Junonemque Reginam et Minervam precatus sum, ut, si adversi quid populo Romano inmineret, totum in meam domum converteretur.' Eadem etiam numina 'Jupiter optimus maximus, Juno Regina et Minerva' juncta obcurrunt in variis lapidibus literatis, qui videri possunt apud Gruterum aliosque, qui inscriptiones collectas ediderunt. *Mox publicos nostros penates* Lipsiens. Gaertn. et antiquiores excusi, pro quo Aldus dedit *vestros*, quod est in reliquis nostris Mss. et præstat. Rationem ad verba præcedentia dedi.

§ 4 *Tantum hostium non solum intra muros est*] Non ingratum erit, conferre hæc verba cum verbis Ciceronis ad Att. ix. 12. 'Populi Romani exercitus Cn. Pompeium circumsidet; fossa et vallo septum tenet; fuga prohibet: nos vivimus, et stat urbs ista? prætores jus dicunt: ædiles ludos parant? viri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo?' Indignatio valde similis. *J. F. Gron.* *Quantum hostium præfert* Voss. 2. Præterea τὸ est exsulat a primis editis. Ad didit deinde Aldus, concinentibus omnibus, quibus utor, codd. Tum *intra nos est* habet Hearnii Oxon. N. in margine. In verbis præced. *vobis unæ forma civitatis videtur* alio ordine est in Harl. 2. *nobis, pro vobis*, habet Lipsiens.

Sed in arce supra forum curiamque comitia interim in foro sunt, senatus in curia est, &c.] Ex hoc loco satis apparet, forum Romanum ibi olim fuisse, ubi nunc est Nosocomium Beatæ

Mariæ Consolationis, ad radices scilicet arcis Tarpeia: comitium autem paulo supra curiam, qua parte forum Romanum Viæ Sacræ iungebatur, ubi Cloacina Veneris signum colebatur, de qua paulo post ait Livius c. 48. 'Prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen.' Nam de Tabernis Varro de Ling. Lat. l. v. p. 56. 'Sub Novis,' inquit, 'dicta pars in foro ædificiorum,' &c. Confirmat hunc locum de foro, comitio, et curia Cicero pro P. Sextio, cum ait c. 35. 'Cum forum, comitium, curiamque multa de nocte armatis hominibus occupavissent,' &c. Quod autem in foro prope comitium et curiam fuerint rostra, præter rostra ipsa marmorea, eo in loco reperta, ubi olim Deæ Rumiæ sacellum, nunc est Divi Theodori, vel hæc ex eadem oratione eodemque cap. Ciceronis verba indicant satis aperte, quæ sunt de Q. Fratre scripta; 'Pulsus,' inquit, 'e rostris in comitio jacuit.' Ursin. Vide etiam Ursinum ad Tac. Histor. i. 27. *Klock.* *Supra forum, curiam sine conjunctione fragm.* Hav. a. m. pr. Deinde *comitia iterum*, pro *com. interim*, Port. Solent autem hæc voces in Mss. sæpe commutari. Vide ad x. 18. § 1. Præterea *in foro fiunt* Harl. 2. errore librarii, quum Livius 'facere comitia' alibi dicere non soleat. Denique alio ordine *comitia in foro interim sunt* Hav.

Senatus in curia est, velut quum otium superat] Pal. 2. *velut otium superet*: nescio quibus instinctibus. *Gebh.* Non aliter etiam Harl. 2. et Hav. quorum solorum consensus non levi argumento lectionem illam falsi arguit. Præterea *quod est* non adparet in Hav. Denique *otium suppetat* Hearnii Oxon. L. 1. quod ex marginali expositione receptum in contextum videtur. Patet id ex eo, quod librarius cod. Gaertn. *otium suppetat ac superet*, utraque lectione juncta, dederit. Eum vero glossemata simul cum vera lectione per copulam *ac* juncta in

contextum recipere solere, dictum est sæpe. Vide ad iv. 55. § 5. *Superat* hic notat 'superest,' ut sæpe alibi apud Liv. Vide ad xxii. 49. § 5. Mox *senator dicit sententiam*, transpositis vocabulis, Harl. 2.

§ 5 *Non quidquid Patrum plebisque est*] Pal. 1. *Num quicquid Patrum.* *Gebh.* *Tò Non servant omnes mei.* At contra copulam *que non habet* Harl. 1.

Consules, tribunos, Deos, hominesque omnes armatos opem ferre] Dii illi male huc sunt advocati. Primum cum *quod armatos* et *currere* ad omnia, quæ appellavit, genera ordinum incolarumque Urbis pertineant, et proprie accipiantur, inepte referuntur ad Deos. Deinde loquitur de officio illorum, qui pro parte, quam in civitate obtinent, hoc reipublicæ debent, quibus id potest imperari. Horum autem e numero Dii profecto non sunt. Quare mox patellare ac novicium numen Romuli adoratur et veneratur: tantum abest ut Deos generatim, tamquam oblitus officii admone-re, et oportuisse armati et succincti currerent dicere, velit. Certum est igitur corruptam hanc esse lectionem; probabile vero sic instaurandam: *consules, tribunos, cives, hominesque omnes armatos opem ferre.* Ita luculenta est gradatio a summo ad infimum. Multa hominum genera, ut adsolet, erant in Urbe, quæ civium numero non erant. iv. 4. 'Nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est, præterquam ut hominum, ut civium numero simus.' Eodem lib. c. 56. 'Nihil esse in his auxilii dicerent, qui non civium, non denique hominum numero essent.' v. 3. 'Si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset.' Cicero pro Plancio c. 11. 'L. Flaccus, qui homo, qui civis.' *J. F. Gron.* Non nihil dubito, an satis certa sit emendatio Gronovii. 'Dii hominesque omnes' hic formula potest dici, pro

'omnes omnino,' quemadmodum et alibi, etiamsi res non magnopere ad Deos pertinet. Vide quæ adnotata sunt ad Florum II. 6. § 43. *Duk.* Codd. qua scripti, qua editi, constanter *Deos* servant, quos tamen hic locum habere non posse vir magnus non una ratione evincere conatus est. Propius ad vulgatam lectionem accedit, quod Contierio in mentem venerat, et ad oram codicis notarat, legendum esse *consules, tribunos, eos, hominesque omnes*: an autem id verum sit, vehementer dubito. Vide tamen, an non vulgatum defendi possit eo colore, quod captum fuerit ab hostibus Capitolium et arx, sedes Jovis, qui ipsorum Deorum rex habebatur, ad quam liberandam et ex potestate eorum eripiendam decebat omnes reliquos Deos arma capere, et opis ferendæ causa eo adcurrere. Ita Silius fingit, quum Hannibal exercitum Urbi admovisset, et mœnia Romæ obpugnaturus esset, jussu Jovis Deos opem tulisse, XII. 605. 'Jupiter, Æthiopum remeans tellure, minantem Romuleo Pœnum ut vidit succedere vallo, Cœlicolis raptim excitis defendere tecta Dardana, et in septem discurrere jusserrat arces. Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta, Et ventos simul, et nubes, et grandinis iras, Fulminaque, et tonitrus, et nimbos conciet atros.' Et paullo post, quum Hannibal, serenitate reddita, obpugnationem iterum tentaret, vs. 653. 'fulgor hebescere cœli Per subitum cœpit, densæque subire tenebræ, Atque dies fugere, atque armari ad prælia rursus Jupiter.' At forsitan hæc nimis poëtica sunt, quam ut similibus Livii vulgata lectio defendi possit. Ceterum *deos omnes hominesque* est in Hav. alio ordine, ut et *armatos ferre opem*, transpositis iterum vocibus, in Harl. 2. Denique *quod liberare* non conspicitur in Harl. 1.

Augustissimam illam domum Jovis

optimi maximi] Probo, quod exstat in medio Pall. *Jovis optimi maximi.* Gebli. Utroque modo, *optimus maximus*, et *optimus maximus*, olim scripserunt. Vide Noris. ad Cenotaph. Pis. Dissert. I. IV. c. 4. p. 471. Ita *intumus*, pro *intinus*, supra scriptum erat in optimo codice Leid. 1. 1. 1. § 2. *fnitumus*, pro *fnitinus*, in eodem cod. IV. 3. § 4. *amplissime* in eodem v. 13. § 6. et similia alibi. Utrum tamen orthographia, quam probat Gebhardus, recipienda sit, nondum liquet. Si verum foret, quod Quinctil. tradit Instit. I. 7. C. Cæsaris inscriptione primum factum esse, ut acciperent mediam i literam, quæ veteribus u fuerat, in vocibus 'optimus maximus,' et per 'C. Cæsarem' intelligendus esset Caligula, ut Burmannus docuit, omnino 'optimus maximus,' eademque forma reliqua etiam vocabula, et hic et alibi apud Liv. ac scriptores Caligula antiquiores, scribenda essent. Id tamen, quod Quinctil. sed ab aliis traditum, adfirmavit, dubium Noris. eodem loco reddidit, *MAXIMOS magistratus* ex columna Duilii rostrata proferens, et testatus, in Cenotaph. Pisanis *MAXIMI* et *MAXIMI* sculptum legi. Quum itaque primæ auctoritatis codd. *optimi maximi* servant, ab ea scriptura unius Pal. ejusque recentissimi fide non recedam.

§ 6 *Arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti*] Voculam *his* non legi in Oxon. B. L. 2. et N. testatur Hearne. Abest etiam ab Hav. *ab hisdem Sabinis* habent Voss. 1. et Leid. 2. *ab isdem Sabinis* Lipsiens. *ab eisdem Sabinis* Port. et fragm. Hav. *ab his hisdem Sabinis* Leid. 1. et Gaertn. Reliqui nihil mutant. Et sane nihil etiam mutandum judico. Vide ad XL. 19. § 5.

Jube hanc ingredi viam] *Via* distincte scriptum præfert Leid. 2. Videri itaque posset, legendum *jube hac ingredi via, qua tu dux, qua tuus.* Ita x.

35. 'Via una, et ea ipsa præter hostes erat: qua ingressi præbuere speciem recta tendentium ad castra obpugnanda:' ubi plura vide. Ceteris tamen in vulgatum conspirantibus, id præferendum puto. In verbis præcedd. *da stirpi tuæ: tuæ jube hanc habet* Lipsiens.

§ 7 *Si quis impediatur*] Lege, *si qui impediatur*. Nam dictum est *si qui*, pro *si quis*: quod et Ciceroni solenne est. *Rhen.* Non aliter, quam *si quis impediatur*, Pall. et omnes edd. *Rhenanus* interim non male *si qui impediatur*. Memini, ad Ciceronem quoque tale aliquid monere. Cap. 20. 'Ut qui se moverit.' *Gebh.* Omnes nostri etiam (præter Flor. qui habet *si qui*) *si quis impediatur*, nisi quod *Leid.* 1. habeat *si quid*, *Harl.* 1. autem, quam proxime ad lectionem *Rhenani* accedens, *sequi impediatur*. Certum tamen, *si qui* Livio non insolitum esse. Infra vi. 32. 'Tres exercitus scriberent; unum, ad præsidium Urbis; alterum, qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset; tertium longe validissimum.' ix. 27. 'Ut inde ex propinquo, si qui motus occasionem aperiret, Capuam Romanis eriperent.' Ita *Leid.* 1. legit, non *aperirent*. xxix. 21. 'Si qui Pleminium aliamve quem accusare vellet:' ubi vide *Rhenanum*. Cic. ad *Fam.* iii. 8. 'Laudatum me, si qui suo sumtu functus esset officio.' Postea ead. epist. 'Quod si qui me astutiorem fingit.' ad *Fam.* iv. 5. 'Quod si qui etiam inferis sensus est:' ubi videndus est *Grævius*. Videndus etiam *Rhenan.* ad *Liv.* xxvii. 28. § 4. Pari modo *ne qui*, pro *ne quis*, *Livius* aliique dixerunt. Vide hoc lib. c. 10. § 7. Audiendi itaque in his codd. eorumque auctoritate standum est. Promiscue enim omnibus locis, etiam nolentibus codd. similia Livio obtrudere hominis non sani foret. Utrumque certe *ne quis* et *si quis* obcurrit loco vicino junctum c. 21. hujus lib.

'Communiter inde edicunt, ne quis L. Quinctium consulem faceret; si quis fecisset, se id suffragium non observaturos:' ita omnes præferunt codd. quare id etiam servandum. De hoc quoque loco dubito. Si tamen *Rhenanus* codicem suum secutus sit, non adversabor.

Jam tribunicie potestatis sacrarumque legum oblitum] *Pal.* 1. ac 3. *sacrarumque legum oblitum*: neque aliter *Campanus*. *Gebh.* Lolio victitarum editores, quum hoc tolerarunt. Nam et scripti et omnis ratio (vel absque scriptis esset) jubent *sacrarumque*. J. F. Gron. quem etiam vide epistola ad *Nic. Heinsium* scripta, quam edidit *Burmman*. *Sylog.* Epist. iii. 91. *Sacrarumque legum* præferunt etiam omnes nostri, nisi quod in *Lipsiens.* *Gaertn.* *Harl.* 2. et *Hav.* sit *sacrarumque legum*, et in *Port.* a m. sec. *sacrarum legum*, quum antea *sacrarum legum* scriptum fuisset. *Supra* ii. 34. 'Sunt, qui duos tantum in Sacro monte creatos tribunos esse dicant, ibique sacramta legem latam.' De legibus sacratis vide ad iv. 26. § 3.

Quisquis ille sit, ubicumque sit, in foro, in Capitolio, pro hoste habiturum] Reperitur in *Pal.* 2. ac 3. *hostem habiturum* *Gebh.* *Si quis ille sit* *Leid.* 2. *quisque ille sit*. *Hav.* Deinde *in foro, Capitolio*, altera præpositione neglecta, *Leid.* 1. quum tamen *Livius* inprimis eas iterare soleat. Vide ad vi. 28. § 6. Denique *hostem habiturum* *Hav.* et *Lipsiens.* Sed alterum servant reliqui scripti, eademque locutio alibi *Livio* usurpatur. *Supra* ii. 20. 'Dat signum, ut, quem suorum fugientem viderint, pro hoste habeant.' Ita 'pro amico,' 'pro socio habere.' *Liv.* xliv. 19. 'Ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico nec pro socio habituros esse:' 'pro victis habere' iii. 60. 'Pro victis habebant paventes intra vallum:' 'pro hoste esse' dixit idem *Liv.* xliii. 5. 'Neque

se ad id locorum scire, propter quam caussam consuli pro hostibus fuerint.’

§ 8 *Quoniam in Ap. Herdonium varent, in P. Valerium consulem sumi arma*] Pal. 2. *quæ in Ap. Herd. vet. Gebh.* Eadem lectio superest in Harl. 2. et Hav. quorum consensus lectionem illam suspectam reddit, quum omnes meliores stent pro edita lectione. Mox *consulem* exsulat a Port.

Quod princeps familiæ suæ ausus in regibus esset] Hic Valerius de Publicola loquitur, quasi jam de tritavo aut atavo, cum Dionysius lib. xi. 688. eum filium Publicolæ fuisse dicat. Meminit ejusdem lib. vii. p. 417. idem auctor: quamquam lib. vi. p. 350. ad lacum Regillum P. Valerium Publicolæ filium occisum refert, quod in eumdem annotavimus. *Glar.* Glareanus subsannat Livium, qui Valerium introducat loquentem, quasi de tritavo aut atavo, quum Dionysius lib. xi. p. 688. eum filium ejus fuisse scribat. Sed vir bonus parum intellexit, quid hic esset ‘familiæ.’ ‘Princeps suæ familiæ’ est auctor sui cognominis. Eum vero non atavum aut tritavum, sed patrem fuisse ipsius, nemo ignorabat. Valeriæ gentis familiam Poplicolarum exorsus erat Publius ille Bruti adjutor et collega. Et erant jam aliæ familiæ Valeriorum, ut Valerii Volusi, et Valerii Maximi vel Lacticini. Vide Sigonium ad lib. iii. *J. F. Gron.* Interpretatio viri maximi Livium quidem immunem præstat a censura Glareani hoc loco: non tamen altero loco, qui obcurrit cap. proximo: ‘Memorem se majorum suorum, memorem cognominis, quod populi colendi velut hereditaria cura sibi a majoribus tradita esset, concilium plebis non impediturum.’ Omnino tamen filius fuit ejus Publicolæ, qui primus hoc cognomen tulit, et Volusi filius erat; non modo enim Dionys. apud Glareanum laudatus id

docet, sed constat etiam ex Fastis Capitol. in quibus his nominibus describitur, P. VALERIUS. P. F. VOLVSI. N. POPLICVLA. Neque Dionysius sibi ipse adversari censendus est, quum P. Valerium, Publicolæ filium, prælio ad lacum Regillum interfectum tradit, ut statuisse videtur Glareanus. Potuit enim duos eodem prænomine filios habuisse: quod Romæ non insolitum fuisse, docet Ap. Claudius Caudex, qui fratrem habuit, itidem Ap. Claudium Cæcum dictum. Gellius Noct. Att. xvii. 21. ‘Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme et nonagesimo, consulibus Ap. Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Ap. illius Cæci fratre, et M. Fulvio Flacco bellum adversus Pænos primum cœptum est.’ Aurel. Vict. in Vir. Inl. c. 37. ‘Ap. Claudius, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit.’ Et ita in Fastis Consul. Capitolin. alter vocatur AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. A. U. C. CCCCLXVI. alter AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAVDEX. A. U. C. CCCCLXXXIX. Præterea vox *suæ* non comparet in Lipsiens. et Port. quam reliqui mei, quum scripti, tum editi, constanter agnoscunt. Unus Gaertn. transponit *suæ familiæ*.

§ 9 *Nec lex tamen ferri*] *Nec lex inde ferri* Port. Vide ad v. 18. § 8. *nec lex tum ferri* Gaertn. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. sollemni variatione, passim in codd. scriptis obvia. Vide ad xxii. 17. § 5. Paulo ante *adparebat futuræ*. id est *futurum*, pro *futuram*, Harl. 2.

Nec ire in Capitolium consul potuit: nox certamina cepta oppressit] Hæc verba male omittebantur in Harl. 1. solius scribæ negligentia. Tò *cepta* deest in Leid. 2. qui etiam mox transpositis vocabulis præfert *timentes arma consulum*. Præterea *cessere nocte* Gaertn. in quo mox eadem manu repositum est *nocti*. Vide ad iii. 34. § 8.

§ 10 *Inferentesque se in circulos ser-*

mones tempori aptos serere] Nihil quæro de bonitate hujus locutionis: an genuina sit, quæro? Quippe Pall. 1. 3. et edd. *priscae inserentesque se in circulos*. Amplius Pal. 2. *inserentesque se in circulos sermones tempore apto serere*. Sed prior forte verior. Ovidius Epistola Sapphus vs. 47. 'Tunc te plus solita lascivia nostra juvabat, Crebraque mobilitas, aptaque verba loco.' Gebh. *Inserentes* Port. *inserentesque* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis N. et edd. antiquiores. Primus Ascensius a. 1510. *inferentesque* subjecti; paucos tamen, qui auscultarent, invenit. Certe eam lectionem tantum reperi deinceps in Lugdunensi a. 1553. Basileensi a. 1554. quam postea etiam Parisiini a. 1573. receperunt, et post eos omnes reliqui, nisi qui Sigonio per omnia adhæserunt. Illud autem alterum *inserentesque* minus verosimile reddit, quod mox *serere* sequatur. De locutione 'inferre se' vide hoc lib. c. 5. § 7. Alibi sæpe 'sero' et 'fero' in membranis confundi, olim monui ad Silli VIII. 266. et ita in hac eadem periodo *aptos ferre*, pro *aptos serere*, male habent Leid. 2. et Hav. Vide etiam hoc lib. c. 44. § 10. Recte etiam *tempori aptos* præfert Gebhardus alteri lectioni *tempore apto*. Et priorem illam servant etiam omnes, quibus utor, codd. nisi quod Port. et a m. pr. fragm. Hav. præferant *tempori aetos*, solito errore, de quo dictum ad XL. 13. § 6. Tempus aptum serendis sermonibus in hoc extremo periculo constituti Patres expectare non poterant, sed plebem alienatam mulcendo tractandoque conciliare, et ita ei persuadere debebant, ut patriæ pereunti subcurrere vellent; debebant sermones tempori adcommodatos et consentaneos serere. Cic. in Orat. c. 22. 'Oportere, perfectionem declarat officii, quo et semper utendum est, et omnibus:

decere, quasi aptum esse consentaneumque tempori et personæ.' Ultima litera in *aptos* elisa erat a prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Hinc consequens erat, ut, ea lectione recepta, *tempore* etiam, pro *tempori*, scriberetur. Et ita nata est lectio, quam Gebhardus in Pal. 2. invenit.

In quod discrimen rempublicam adducerent] Pal. 3. *adverterent*. Gebh. Nostri omnes vulgato recte adhærent, nisi quod fragm. Hav. a m. pr. ostendet *abducerent*. Male. Cic. pro Domo c. 29. 'Ne eam civitatem, quam servassem inermis, armatus in discrimen adducerem.' 'Ad discrimen adducere' Liv. dixit xlv. 8. 'Se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret.' Præterea *inquit*, pro *in quod*, Gaertn.

§ 11 *Non inter Patres ac plebem certamen esse*] *Inter Patres plebemque* Voss. 1. et Leid. 2. Contra vero mox *simul Patres ac plebem* Voss. 1. *simul Patres, plebem, arcem urbis sine copula* Harl. 2. quam tamen reliqui agnoscunt. Paulo post *publicos privatos*, pro *pub. privatosque*, Lipsiens.

§ 12 *Ne Sabini, ne Veiens hostis moveretur*] Vet. lib. *ne Sabinus*. Sigon. *Ne Sabinus* quidem Sigonians; sed alii et priscae edd. *ne Sabini, ne Veiens hostis*. Et observavi Livium ista variatione delectatum. Lib. 11. c. 45. 'Nec Veiens hostis Etruscæque legiones detrectant.' Iterumque eodem cap. 'Veiens hostis Etruscique eo magis præpropere agere.' xxviii. 45. 'Umbriæ populi, et præter hos Nursini et Reatini, et Amiternini, Sabinusque omnis ager.' xxxiii. 15. 'Ad depopulandos simul Pellenensium Sicyoniumque agros et Phliasium.' J. F. Gron. *Ne Sabinus* Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis B. et Latini Neapol. *ne Sabinusve* Harl. 2. Alii omnes firmannt lectionem, quam Gronovius verriorem esse evicit ex more Liviano. Vide ad xxxv. 40. § 6. Præterea

particula *ne* exsulat ab Harl. 2. quæ intercepta videtur a prima syllaba proximæ vocis *Veiens*. At *neve Veiens hostis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. ubi ultimam syllabam *roû neve* repetitam puto ex prima vocis seq. Ita pariter xxxiv. 3. ‘Ne ullus modus sumtibus, ne luxuriæ sit:’ ubi vide quæ notantur. Supra tamen hoc cap. est, ‘Præter ea tamen, quæ denunciabantur, ne Veientium, neu Sabino- rum id consilium esset, timere.’ Deinde *ne Sabini, ne Veiens hostis moverentur* Lipsiens. quod non displiceret, si plures codd. consentirent. Denique *consul discesserat* Gaertn. et Voss. 2. *cons discesserat* fragm. Hav. a m. pr. pro quo postea correctum *discesserant*. Patet illud librariorum in errorem adduxisse, quod dubitarent, utrum nota hac *cons* unus an uterque consul indicaretur. Vide ad x. 10. § 2.

CAP. XVIII. § 1 *Eadem nocte et Tusculum*] Particula *et* non conspicitur in Hav. *Eadem nocte in Tusculum præferunt primæ* edd. Sed jam Mediolan. a. 1495. eosque mox secuti Veneti a. 1498. *et Tusculum* restituerunt, quod in reliquis meis codd. superest. Mox *et alio turbato*, pro *et al. turbatæ*, Hearnii Oxoniensis L. 1. invitis omnibus meis.

§ 2 *L. Manilius Tusculi tum dictator erat*] Antiqua lectio *L. Mamilius*. Rhen. *L. Manlius* Hav. *L. Manilius* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hearnii Oxonienses B. L. 2. N. et C. Sed recte Rhenanus *L. Mamilius* restituit, quomodo plerique et optimi mei habent. *Manliorum* et *Mamiliorum* nomina tum inter se, tum etiam cum *Mamiliorum* nomine sæpissime commutantur in codd. vet. Vide ad I. 49. § 9. ad II. 18. § 3. ad hunc lib. c. 19. § 8. c. 29. § 6. xxx. 26. § 4. xxxiv. 53. § 2. ubi alia vide, et apud viros doctos ad Valer. Max. I. 8. ex. 1. *Mamiliorum* autem gens Tusculana fuit, quæ jam tempore

regum in patria summis honoribus functa est, ut constat ex Octavio Mamilio, cui Tarquinius Superbus filiam nuptum dedit. Vide Liv. I. 49. Ejusdem etiam mentio fit I. II. c. 15. c. 18. et alibi. Ex ea igitur oriundus hic L. Mamilius, dictator Tusculanus, ob merita erga populum Romanum jure civitatis donatus, gentem illam Romæ propagavit. Vid. Liv. hoc lib. c. 29.

Introducitur nunciis magnopere censet] *Magno opere censet* Flor. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Colum. IV. 24. ‘Jam vero ipsos palmites, quos vindemiæ præparamus, claviculis ac nepotibus liberandos magno opere censeo:’ ita enim eo loco legit cod. Sangerm. pro *magnopere*. III. 10. ‘Quare magno opere censeo, in eligendis seminibus adhibere curam:’ ita rursus idem codex. Vide plura ad xxviii. 18. § 4.

§ 3 *Discrimenque, ac sociales Deos*] Qui et ‘socii’ dicuntur. Ovid. Epist. Heroid. v. 126. ‘Deseruit socios, hospite capta, Deos.’ Gebh. ‘Dii sociales’ sunt, quos initæ societatis testes ac vindices socii invocant, quemadmodum ‘Dii hospitales,’ quibus testibus hospitium contractum est, infra xxxix. 51. ‘Hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans poculum exhausit.’ ‘Socii Dii,’ Ovidio memorati, huc non pertinent. Sunt enim Dii matrimonii præsides: nam apud poëtas matrimonium ‘sociale fœdus’ vocatur, præsertim apud Ovid. ut Ep. Her. IV. 17. ‘Non ego nequitia socialia fœdera rumpam.’ ‘Socialia sacra’ Epist. XXI. vs. 155. ‘socialis torus’ Fast. II. 729. ‘socialis amor’ Met. VII. 800. ‘socialia carmina’ Epist. Her. XII. 139. Paulo ante a Roma, pro ab Roma, habet Gaertn.

Fidemque fœderum id poscere] Ita primi ediderunt Mediolan. a. 1495. tum Aldus. Reliqui, quos vidi, ex-

cusi *fidemque id poscere*, una voce omissa, præferunt; nisi quod *fidem fædcrum id poscere*, expuncta conjunctione, sit in Veneta a. 1498. et Mogunt. sed Aldi lectionem firmant omnes codd. mei.

Demerendi beneficio tam potentem, tam propinquam civitatem] *Demerendo* magno consensu est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. C. et Latini Neapol. neque aliter omnes, quibus usus sum, vetustæ edd. usque ad Mogunt. quæ *demerendi* substituit, nisi quod *demerendi* etiam invenerim in Mediol. an. 1495. et Veneta an. 1498. Verba autem, *id poscere. Demerendi beneficio tam potentem, tam propinquam civitatem*, non conspiciuntur in Harl. 1. culpa ejus, qui codicem exaravit. Video equidem ‘occasio demerendo civitatem’ eadem ratione dici posse, quæ ‘finis pesti,’ ‘remedium timori,’ et similia alia, de quibus dico ad c. 46. § 2. potius tamen convenire videtur, ut *demerendi beneficio occasio*, quam *demerendo beneficio occasio* dicatur.

§ 4 *Placet ferri auxiliium; juvenus conscribitur*] *Ferre* male Hav. Tum *juvenus consul scribitur* Leid. 1. Librarius perperam primam syllabam $\tau\omicron\upsilon$ conscribitur a reliqua voce disjunct, eamque vocabulum *consul* per compendium obferre existimans id omnibus literis perscripsit. Alii deinde in cod. ita depravatam incidentes et videntes $\tau\omicron\phi$ *consul* locum esse non posse, eo inducto dederunt *juvenus scribitur*, quod præfert Harl. 2. Vide h. lib. c. 69. § 5.

Romam prima luce venientes procul speciem hostium] *Romanis* Oxon. B. apud Hearn. aliis omnibus adversantibus. Deinde *spem hostium* Hav. id est, *spem hostium*, quod præfert Harl. 2. sæpius obvio errore. Vide hoc lib. ad c. 9. § 13.

§ 5 *Ibi jam P. Valerius, relicto ad*

portarum præsidia collega, instruebat aciem] Pal. 3. *relicto ad portas præsidio, cum collega inst.* peculiari discrepantia, et contra sequentia. *Gebh.* Eadem lectionem ex meis servat Lipsiens. quam Hearne etiam invenit in Oxon. L. 1. Ea non erit contra sequentia, si mutata interpunctione ita legas, *relicto ad portas præsidio cum collega, inst.* Id tamen, quod editur, et plurium codicum auctoritate firmatur, præfero. Ceterum *ubi jam P. Val.* est in Leid. 1. quæ scriptura si non displicet, et tum locus aliter distinguendus erit hoc modo, *in forum descendunt; ubi jam P. Val.* Solent autem *ubi* et *ibi* sæpissime in membranis vetustis confundi. Vide ad xxvii. 5. § 2. Deinde *ad portarum præsidium* Harl. 2. cujus librarius existimasse videtur, Livium indicare, collegam a Valerio relictum esse, ut portis præsidio esset; unum autem C. Clandium Valerii collegam non recte dici ‘*præsidia portarum.*’ Sed ‘*ad præsidia relicto*’ hic est apud præsidia, apud eos, qui erant præsidia portarum. Eo sensu $\tau\delta$ ad sæpius a Livio usurpatur. Infra vi. 9. ‘*Relicto ad exercitum collega, Romam est profectus.*’ Plura vide ad vii. 7. § 4. Denique *aciem instruebat*, transpositis vocibus, Leid. 2.

§ 6 *Si se doceri sivistent*] In codice Vormaciensi legitur *si se doceri sensissent*. Non dubito quin scriptum fuerit *si edoceri se sissent. Sissent*, pro *sivistent*. Sic enim aliquanto post sequitur c. 25. ‘*Duum,*’ inquit, ‘*mensium spatium consulibus datum est ad inspiciendam legem, ut, cum edocuisset populum, quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire.*’ *Rhen.* Pal. 1. et 3. *sensissent*. Non dubitat Rhenanus, quin scriptum fuerit *si edoceri se sissent*. Sed profecto miror, quæ Delphica Pytho, ut tantas nugas venaretur, intraverit. Neque vola neque vestigium in ullis libris hujus rei.

Gebh. Flor. quoque, Voss. Helm. duo Pall. Gud. *si se doceri sensissent.* Rott. *si se doceri sensissent*: ut non dubitem de Rhenani conjectura, *si edoceri se sissent.* J. F. Gronov. *Si se doceri scripsissent* Hav. *si se doceri sivistent* Port. fragm. Hav. a m. sec. et, quos Hearne Oxonii consulit, L. 2. et B. *si sese doceri sivistent* ejusdem codex C. *si se doceri sentissent* Latini Neapol. *si se doceri sensissent* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Neque aliter praeferunt Voss. ambo; penultima tamen litera τὸν *sensissent* nota adjecta est, qua librarii aliquid inducendum significare solent, quasi legendum foret *si se doceri sensisset*, quod etiam superest in Harl. 2. Ex his patet, quidquid dicat Gebhardus, quam proximam ad integerrimorum codicum scripturam accedere conjecturam Rhenani, *si edoceri se sissent*, quam Gronovius non modo probavit, sed a. 1665. etiam in contextum recepit. ‘Edocere’ verbum est Livio amatum. xxiv. 24. ‘Quum omnia ordine edocnisset.’ xxvii. 39. ‘Fama deinde Pnnici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur, satis edocuerat, viam tantum Alpes esse.’ c. 41. ‘Tempus exurgendi ex insidiis et adgrediendi hostem Ti. Claudium Asellum edocet.’ c. 43. ‘Edocuerunt, literas se ab Hasdrubale ad Hannibalem ferre.’ xxxvii. 25. ‘Legatus ab Roma venit, et edocuit, quanto et spes victoriae certior Romanis, quam Antiocho, et amicitia sanctorum firmiorque apud Romanos futura esset.’ Idem etiam apud alios frequens esse constat ex Cortio ad Sall. Cat. c. 48. Praeterea contractio illa verbi *sissent*, pro *sivistent*, similiter Livio familiaris est. Infra xxvii. 6. ‘Sibi continuari consultatum, nisi id bono publico fieret, profecto numquam sisset.’ xxxv. 5. ‘Si restitui ordines sissent, integro rur-

sus eos praelio et dubio dimicaturus.’ Quibus locis, stupore scribarum corruptis, veram lectionem Gronov. restituit. Ita *desisse* ix. 46. ‘Quem aliquanto antea desisse scriptum facere, arguit Macer Licinius:’ ita enim plurium codd. fide legendam, pro *desisse*. Vide quae ibi notantur. Similibus autem contractionibus Livium etiam in aliis verbis gavisum fuisse, patebit ex illis quae dicenda erunt ad vi. 18. § 10.

Quaefraus a tribunis occulta in lege ferretur] *Ab tribunis* Voss. 2. Leid. 1. Hav. fragm. Hav. et, quas vidi, edd. usque ad Curionem, qui a tribunis substituit.

Memorem cognominis, quod populi colendi] Hand dubie, *quo populi colendi.* J. F. Gron. *Quod populi colendi*, ut ante Gronovium legebatur, superest in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Id vero, quod ei substituebat Gronov. vix legitur in Harl. 2. et Hav. idem tamen se quoque in Oxon. L. 2. et B. invenisse Hearne profitetur. Non video autem, cur vetus lectio displiceat. Eam itaque, quam Gronovius loco moverat, revocavi. Frequenter librarii in vocibus *quo* et *quod* commutandis lapsi sunt. Vide ad xxxvi. 33. § 3. *Mox consilium plebis* Port. et Hav. Male: intelliguntur enim comitia, quae *concilium*, non *consilium*, vocantur. Vide Gronov. ad xliv. 2. § 5. In ea voce hoc sensu saepe lapsi sunt scribae. Vide ad xxiv. 37. § 11.

§ 7 *Hunc ducem secuti, nequidquam reclamantibus tribunis*] *Nequidquam secuti*, transpositis male vocabulis, Hav. *inequidquam reclamantibus* Leid. 1. Sed in principio vocis male repetita est ultima litera praecedentis. Vide ad xxxvii. 29. § 8. De orthographia autem τὸν *nequidquam* vide ad xl. 47. § 9.

In clivum Capitolium erigunt aciem] *Exigunt* Lipsiens. Male. Supra 11.

31. 'Perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigeret.' x. 26. 'In colle, qui inter urbem et castra erat, aciem erexit:' ubi plura vide. 'Erigere' autem et 'exigere' etiam alibi commutantur in scriptis. Vide ad vi. 2. § 1. Mox verbis seqq. *Tuscula*, pro *Tusculana*, est in Leid. 1.

Utri recuperatæ arcis suum decus facerent] Ita sola Andreæ ed. Ceteri, Pall. 3. et Camp. *ut recuperatæ arcis*. Gebh. *Ut recuperatæ arcis* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Sed alterum in fide dignioribus codd. superest. Vide ad xxvi. 48. § 8.

Dux uterque suos adhortatur] *Adhortantur* Port. de qua loquendi forma consule quæ notantur ad xxiii. 46. § 5. Unius tamen illius fide, ita Livium hic scripsisse, præstare non audeo.

§ 8 *Jam in vestibulum perruperant templi*] *Jam vestibulum templi perruperant* Hav. Præpositio hic est necessaria. Indicat enim perrupisse usque in vestibulum: at 'perrumpere vestibulum' notat ulterius etiam pervenisse, perrumpendo vestibulum transiisse. Præpositionem autem elisit ultima litera vocis proximæ *jam*. Vide similia exempla ad x. 13. § 3. *preruperant* est in Leid. 2. et Gaertn. *proruperant* in Port. fragm. Hav. et Neapol. Latini: *perrumperant* in Harl. 2. quæ varietas lectionum ex non intellecta nota, qua prima syllaba perscribatur, nata est. Vide ad iv. 39. § 4.

Quum P. Valerius, inter primores pugnam ciens, interficitur] *Tum P. Valerius* Hav. et Lipsiens. solito scribarum errore. Vide ad Epit. Liv. xlviii. Insuper *inter priores* fragm. Hav. a m. pr. Passim voces *priores* et *primores* commutarunt librarii. Vide quæ dicuntur ad xxxvii. 43. § 10. Deinde *pugna ciens* Lipsiens.

§ 9 *P. Volumnius consularis*] *P. Vo-*

lunius Port. et Hav. *P. Voluminius* Leid. 2. Vide ad iii. 10. § 5. Mox *ut vidit eudentem*, prima voce addita, Gaertn. Male.

Ipse in locum vicemque consulis provolat] Prima vox exsulat ab Hav. sed eandem agnoscunt ceteri omnes.

§ 10 *Multi exsulum cæde sua fœdare templum*] *Multi exsules* Voss. 2. *exsulum* primo omissum erat in fragm. Hav. sed mox eadem manu adscriptum est *Multi consulum*, pro quo deinde manu altera emendatum fuit *Multi exsulum*. Postea *sua cæde templum fœdav.* trajectis dictionibus Gaertn. *fœdare*, pro *fœdavere*, Lipsiens. Paulo post *viri capti*, pro *vivi cap.* Port. Vide ad iv. 59. § 8.

Suæ fortunæ a quoque sunt supplicium est] Id est, 'conveniens cujusque fortunæ,' Perizonius ad Sanctium ii. 12. 1. 'Crux servis reposita, gladius aut securis libero,' ait Lipsius de Cruce i. 12. Sed quod 'gladium' dicit, id vix convenit illi tempori. Vide ad Florum ii. 5. § 3. *Duk. Fortunæ suæ* vocibus trajectis Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *ab quoque* Hav. *a quoquam* Port. *a quocumque* Leid. 2. Male: *quoque* enim pro 'quocumque' ponitur. Supra i. 24. 'Fœdus ictum inter Romanos et Albanos est his legibus, ut, cujusque populi cives eo certamine vicissent, is alteri populo cum bona pace imperitaret:' ubi plura vide. Denique *supplicium sumtum est* Leid. 2. et fragm. Hav. Paulo ante *liberavit*, pro *liber aut*, Leid. 1. et Harl. 1. *liberaverit* Lipsiens. in contextu a m. pr.

§ 11 *Plebes quadrantes, ut funere ampliore efferretur, jactasse fertur*] Incessit nostros libros Pall. 1. ac 3. nescio quæ vesania, representantes *referretur*. Gebh. *Plebs* Voss. 2. et fragm. Hav. Sed ita consueverunt turbare librarii. Vide ad i. 20. § 6. *plebis* Gaertn. *plebem* Harl. 2. et Hav. 'fertur plebem jactasse' eodem modo

dictum foret, quo 'traditur regem se abdidisse.' Vide quæ de hoc genere loquendi notata sunt ad 1. 31. § 8. Tum *ut funere a prælio referretur* Voss. 1. Sed in margine postea a m. sec. emendatum est *funere ampliore. Referretur* antem habent etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. *ferretur* vero Flor. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. *efferreretur* nunc verum est: quod verbum funebre esse, supra vidimus ad 11. 16. § 7. *Tà iustasse fertur* exsulant ab Hav.

CAP. XIX. § 1 *Parta pace*] Est in cod. Vormac. *Pace parta*, non *Parta pace*. Rhen. In ordinem, in quem Rhenanus volebat, digesta vocabula supersunt non modo in codd. meis, sed et in omnibus, quas vidi, edd. *Pace parata* habet Voss. 2. non bene. Vide ad v. 1. § 1. *Mox instare tamen*, pro *inst. tum*, Lipsiens. solito errore. Vide mox ad § 11. et ad xxii. 17. § 5. Deinde *fidem solveret*, pro *fid. exsolveret*, idem Lipsiens. recte aliis omnibus vulgatam lectionem tuentibus. Liv. xxii. 23. 'Fidemque publicam impendio privato exsolvit.' Plin. Epist. 11. 12. 'Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exsolvi: ubi Corte commodum landat locum Lucani ix. 98. 'Exsolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.' Vide ad 11. 32. § 2.

Antequam collegam sibi subrogasset] *Anteq. coll. sibi subrogaret* Port.

§ 2 *Hæc tenuere contentiones*] Pal. 1. ac 3. *Hæc tenuere*. Pal. 2. *Heæ tenuere*. Gebh. *Hæc tenuere contentiones* librorum culpa præfert Gruteri prior ed. inde notæ Gebhardi præscribitur. Idem error committitur in Port. Lipsiens. et a m. pr. fragm. Hav. *Hee* habet Gaertn. Vide ad 11. 44. § 12.

Comitia consulis subrogandi] Nihil variant codd. qua scripti, qua editi: quare etiam lectioni receptæ controversiam movere non audeo. Dicendum tamen censui, magis placitum,

si legi posset *comitia consuli subrogando*. De qua locutione dictum ad 11. 8. § 3. Nihil tamen mutandum nunc videri, monui ad x. 11. § 3. Simili modo 'comitia ferendæ legis' dixit Livius xlv. 35. § 7.

Qui magistratum statim occiperet] *Acciperet* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. N. et C. Sed male. Infra xxxi. 50. 'Comitiis ædiles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent.' Ad quem locum plura notantur.

§ 3 *Percussa erat plebes, consulem habitura iratum*] Pal. 3. *proculsa*. Gebh. *Proculsa* natum est ex stupore librorum non distinguentium notatas, qua voculæ *per* et pro exarari solebant. Vide quæ notantur ad ix. 10. § 7. *percussa* est in Voss. 1. Solent autem passim voces *percussus* et *percussus* in Mss. commisceri. Vide ad xxxiv. 15. § 2. Deinde *plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Hujus erroris plura exempla vide ad 1. 20. § 6. *Mox potentum favore Pat. male* Hav. *Tum magist. iniiit*, pro *magist. iniiit*, Flor.

§ 4 *Non in plebe coërcenda, quam senatus castiganda, vehementior fuit*] Magna hic multorum codd. constantia, quasi 'senatus' etiam sit generis feminini, quod imitationem habere videtur ad Græcam dictionem *βουλήν* vel *σὺγκλητον*. Nec rarum est, ubi in genere sic græcissimus. Nannius. *Tam in plebe coër. quam* Harl. 2. *non tam in plebe coër. quam* Hav. et a m. altera Port. Deinde *quam in senatu* Voss. 1. et Leid. 2. quod recipiendum putarem, si plurium codicum auctoritas firmaret. Solet enim passim Livius post voculam *quam* præpositiones iterare, quæ præcesserunt. Vide ad iv. 58. § 4. Ceterum quinam multi illi codd. fuerint, quos Nannius *senatu castiganda* magna constantia

legere profitetur, haud scio; et quidem tanto minus, quod antea alterius, quam Buslidiani, non meminerit. At illud adfirmare possum, *senatu castigando* constanter superesse in scriptis et tantum non omnibus edd. Basileenses enim demum anno 1539. *castiganda* dederunt, sine dubio operarum lapsu, quem tamen duæ vel tres insectæ servarunt, et inter eas ed. Curionis, cujus margini vir doctus adscripsit, forte legendum esse *castigando*. Neque Latinae linguae ratio permittit, ut aliter loqui possimus. Numquam etiam scriptores Latinos aliter locutos puto. Quis, quæso, æquo animo ferret scriptorem, qui dicere sustineret, 'liber magna,' vel 'liber magnum,' quia Græcis ἡ βίβλος et τὸ βιβλίον in usu est? Nonne dignissimus foret ut ab omnibus exploderetur, qui sibi permissum crederet dicere 'plebs Romanus,' quia Græcis δῆμος est generis masculini? Existimandum igitur, si qui codd. *senatu castiganda* exhibeant, eorum librarios dormitasse, ac perperam lapsos esse. Paulo ante *assiduus concioni*, pro *assiduis concionibus*, est in Lipsiens.

Cujus ordinis languore perpetuo jam tribuni plebis] Vitiata sunt verba. Corrige, *languore perpetui jam tribuni plebis*. 'Perpetuos' dicit, quod iidem subinde reficerentur. Id quod ex præcedentibus magis liquet, et ex eo, quod mox sequetur: 'loquaces, seditiosos, semina discordiarum, iterum ac tertium tribunos pessimis artibus ac regia licentia vivere:' ubi observandum in archetypo nostro scriptum esse, *iterum ac tertium tribunos*, non *tertio tribunos*. Huc facit, quod infra dicit e. 29. 'Plebes,' inquit, 'vicit, ut quintum eosdem tribunos crearent:' et ibi mox cap. 30. 'Id,' inquit, 'modo exceperet, ne postea eosdem tribunos viderent.' *Rhen. Languore perpetuo* superest in Harl. utroque, Gaertn. Port. a m.

sec. Hav. fragm. Hav. a m. sec. Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed *perpetui jam tribuni*, ut Rhenanus recte volebat, est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Port. a m. pr. Lipsiens. fragm. Hav. a m. pr. et Neapol. Latini. Infra III. 57. 'Ubi decemvir ille perpetuus, bonis, tergo, sanguini civium infestus, virginem ingenuam clienti dono dederit.' VI. 40. 'L. illum Sextium et C. Licinium, perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumsisse.' cap. 41. 'Ommitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate, tamquam regum, in Capitolio numeratis.' Et eo sensu eos *semper tribunos plebis* vocat eodem e. 40. 'Sed quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus?'

Non ut in republica populi Romani, sed ut in perdita domo, lingua criminibusque regnarent] *Non in rep. Romana* Port. *non ut in remp. populi Rom.* Gaertn. Præterea *in perdita modo lingua*, literis transpositis, Voss. I. Leid. uterque, Harl. uterque, Gaertn. et fragm. Hav. *sed ut imperdita modo* Lipsiens. Alibi non raro ita in hac voce librarii lapsi sunt. Vide ad XXXIX. 13. § 3. *In perdita domo modo lingua* Port. et Hav. quorum librarii utramque lectionem exprimere voluerunt, quemadmodum sæpe ab hoc hominum genere factum est. Vide hoc lib. cap. 44. § 4. et hoc cap. § 7. *In perdita modo lingua* Flor. Denique *criminibusque quæ regnarent* Leid. I. Forte librarius scribere cogitavit *criminibus quoque regnarent*, quemadmodum exstat in Harl. 2. Sed et ita passim librarii errarunt. Vide ad v. 27. § 1. *criminibusve regnarent* Gaertn. Vide ad XXIV. 10. § 2.

§ 5 *Omnia juventutis belli domique decora pulsa ex urbe Romana*] *Domi bellique decora* Voss. I. et Leid. 2. Sine discrimine modo *belli domique*, modo *domi bellique*; similiter 'mili-

tiæ domique,' et 'domi militiæque' Livius dixit. Ad exempla supra conlata ad r. 34. § 12. Deinde ex *urbe Ro.* per compendium Hav. ut incertum relinquat, utrum ex *urbe Romana*, an ex *urbe Roma*, Livius dederit. Similia compendia caussa fuerunt, cur toties varie in Mss. et edd. modo *urbs Roma*, modo *urbs Romana* datum fuerit: de quo vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

Loquaces, seditiosos, semina discordiarum] Pal. 1. *letales, seditiosos.* Gebh. Similiter etiam Voss. 2. *locaces* Klockian. Vide Kannegiet. Dissert. de Æt. et Stilo Aviani cap. 20. *Loquaces* vocat, quos modo in republica populi Romani 'lingua criminosusque regnare' dixerat. *Et loquaces* habet Hav.

Iterum atque tertium] Non scio, quam bene dicat *tertium*. Nam hæ actiones Quinctii et senatusconsultum de tribunis non reficiendis præcesserunt earum refectionem in tertium annum, de qua infra cap. 21. agit, et diserte Dionysius x. 19. *Duk.* Hanc lectionem primum invenio in edit. Basil. 1539. Antiquissimæ exhibent *iterum ac tertio*; quod etiam superest in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Port. Pro eo Rhenan. se in cod. suo reperisse testatur ad § præc. *iterum ac tertium*; et ita edidit Froben. a. 1535. neque aliter præferunt Leid. 1. et Harl. 1. sed voce ommissa *semina discordiarum iterum ac tribunos* Hav. Quum itaque illud atque in nullo cod. obcurrat, ejus loco ac restituendum putavi.

§ 6 *Aulus, inquit, ille Virginius*] *Appius, inquit, ille* Hav. Vide ad c. 11. § 9. *Verginius* Voss. 1. Leid. nterque, et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1. *Mox non fuit, non minus supplicii* Lipsiens. a m. altera; secundum quam lectionem interrogatio tollenda erat. Sed melius illud posterius non exsulata a reliquis.

Qui vere rem æstimare velit] *Qui nunc rem* Port. a m. pr. *qui nunc vere rem* a m. sec. Deinde *extimare* Voss. ambo, Hav. fragm. Hav. Gaertn. Lipsiens. et Port. a m. pr. ubi a m. sec. repositum est *existimare*, quod servat et Harl. 2. Sæpe verba 'æstimare' et 'existimare' confundi solent. Vide ad xxxiv. 2. § 5. Infra xxxiv. 27. 'Quum terra marique tantum belli circumstaret tyrannum, et prope nulla spes esset vere suas hostiuntique æstimanti vires:' ubi vide. *Vox velit* male aberat a Voss. 2.

§ 7 *Et vos (cum C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)*] Expunge præpositionem *cum*, et scribe *Et vos (C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)*. Rhen. Hanc lectionem *C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar* bene restituit Campanus ad normam Latinæ linguæ. Propertius Eleg. II. 19. 40. 'Calve, tua venia, pace, Catulle, tua:' et alius, apud Cicer. de Nat. Deor. I. 28. 'Pace mihi liceat, cœlestes, dicere vestra.' Liv. x. 7. 'Pace dixerim Deum.' Petronius cap. 2. 'Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis.' Juvenal. Sat. XI. 193. 'ac mihi pace Inmensæ nimixque licet si dicere plebis.' Nihilominus Pall. *cum Claudii pace et P. Val.* Amplius Andreas, *cum C. Claudii.* Gebh. *Et vos (cum Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. *Et vos (cum Claudii et P. Valerii pace mortui loquar)* fragm. Hav. *Et vos (cō Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Lipsiens. *Et vox (ut Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Gaertn. *Et vos (C. Claudii et P. Valerii pace mortui loquar)* Leid. 2. *Et vos (C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. consentientes codici, quem recte Rhenanus secutus est. *Et vos C. Claudii pace* Flor. Ovidius Fast. VI. 656. 'Pace velim doctæ verba referre Deæ:' ubi locutionem

illam ex eodem poetâ aliis conlectis exemplis illustravit N. Heinsius : quibus adde illud ex Pont. Epist. III. 1. 9. 'Pace tua dixisse velim: tu pessima duro Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas:' et aliud ex Am. El. III. 2. 60. 'Pace loquar Veneris: tu Dea major eris.' Apud Cic. hæc eadem formula frequens est. Pro Mil. cap. 38. 'Pace tua, patria, dixerim; metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie.' Tuscul. v. 5. 'At hercule Bruto meo videtur; cujus ego iudicium, pace tua dixerim, longe antepono tuo:' et sæpe alibi. Ita et Vell. Pat. I. 1. c. 17. 'Pace P. Crassi Scipionisque, et Lælii, et Gracchorum, et Fannii, et Ser. Galbæ dixerim.' II. 129. 'Pace majestatis ejus dixerim.' Quintil. Inst. I. 6. 73. 'Pace dicere hominis eruditissimi liceat.' Ejusdem generis est 'venia vestra liceat legere' VI. 40. 'Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse.' Non tamen existimandum, alterum cum C. Claudii pace in normam Latine linguæ peccare. Certe eo usus est Arnobius contra Gent. I. 1. pag. 5. 'Cum pace hoc vestra et cum bona venia dixerim.' Nec video, quid intersit inter locutionem 'cum pace dicere,' et inter alteram 'cum bona venia audire,' qua utitur Livius XXI. 17. 'Cum bona venia, quæso, audiat, Patres conscripti, id, quod invitus dicam.' Vide ad XXVIII. 37. § 4. Hic tamen ex optimorum codd. consensu τὸ cum delendum puto, quod natum fuisse videtur ex Claudii prænomine Caius, sive litera ejus initiali C. unde reliqui codd. cum servant, illud prænomen ignorant: quod tamen vix omitti poterat, quod P. Valerii, prænomine addito, mox sequatur. In primis autem edd. cum C. Claudii pace exhibentibus, duplex lectio cum Claudii et C. Claudii juncta videtur, ut sæpe fieri solebat. Vide

hoc cap. ad § 4.

Prius in clivum Capitolinum signa intulisti] Primus est in Lipsiens. Eodem modo 'priors' et 'primores' passim commutantur. Vide ad XXXVII. 43. § 10. Tum in divinum, pro in clivum, Lipsiens. idem. Dein obtulisti fragm. Hav. a m. pr. Sed vide ad II. 53. § 1. Mox tolleritis Hav. tuleretis Lipsiens. tuleretis Voss. I. a m. pr. sed altera in margine emendavit tolleritis.

Exsulum et servorum dux, profanatis omnibus, in cellu Jovis optimi maximi] Pal. 1. prostinatis omnibus. Gebh. Dux exsulum servorumque Hav. Tum Jovis optimi maximi que Leid. 1. quod Voss. 1. in marg. præfert. Male. Vide ad IV. 2. § 8.

Tusculi ante, quam Romæ, sumta sunt arma] Tusculani Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. contrario errore Tuscula legio, pro Tusculana leg. supra erat in Leid. 1. cap. præc. § 7. Præterea sumta fuerint arma fragm. Hav. et Gaertn.

§ 8 In dubio fuit, utrum] In dubium fuit vetustiores excusi usque ad Aldum, qui dedit in dubio concinentibus omnibus nostris. Vide hoc lib. cap. 8. § 9.

L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius et C. Claudius consules] Pall. 1. ac 3. et Censurius Claudius. Gebh. L. Manilius Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. sec. L. Mantius Hav. L. Mamilius Leid. 1. Harl. 1. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Vide ad cap. præc. § 2. Tum et Censurius Claudius Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. et Cesurius Claudius Lipsiens. et Censorius Claudius fragm. Hav. Sed hi librorum sunt errores.

Ne pro se quidem ipsi, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus] Pal. 3. accingere. Vide Crepund. I. 2. Gebh. Hostes haberent Voss. 1. et Leid. 2. attingere constanter retinent omnes nostri, quorum consensui unius Pal. tertii auc-

toritas obesse non debet. Tò accingere, quod Gebhardus in membranis illis invenit, natum est ex similitudine literarum *c* et *t*, quas sæpe inter se mutari testatur Salmas. ad Solin. pag. 133. Quod hic *attingere* dixit, supra 'retractare' vocavit II. 30. 'Oratores Latinorum a senatu petebant, ut aut mitterent subsidium, aut se ipsos tuendorum finium causa capere arma sinerent. Tutius visum est, defendi inermes Latinos, quam pati retractare arma.' Paulo ante *qui ante Latinos*, omissa copula *et*, Lipsiens. Mox vero verbis seqq. *Latini nunc nisi sua sponte* alio ordine primæ edd. Aldus primus restituit id, quod nunc editur, cui consentiunt omnes codd. nostri.

§ 9 *Inermem eam trucidandam hosti objicere*] Vir doctissimus suis ad me literis conjiciebat *an inermem*: quasi rogaret, utrum tribuni ita agendo auxilium plebi ferrent, an potius eam inermem hosti trucidandam objicerent. Nihil tamen innovandum puto. Rogat enim Quinctius, an tribuni plebem inermem hosti objiciendo eidem auxilium ferrent? utrum eo ipso, quod inermem hosti objicerent, illam defenderent a patriciorum in potentia ac tyrannide? Ceterum *obicere* hic iterum Leid. ambo, Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe] Pal. 2. *si quis e vobis*. Est commentum correctoris, ignoratum melioribus codicibus et libris impressis. *Gebh.* *Si quis e vobis* etiam Hav. perpetuus Palatini 2. assecla; quod recte Gebhardus falsi arguit. Illud enim *vobis* pendet ex postea sequenti 'nunciaret.' *Nobis* perperam est in Leid. 2. *Vobis* scilicet tribunis plebis: sequitur enim 'putaretis.' Sæpe alibi ita peccari, dicam ad xxxiv. 2. § 2. Præterea *Si licet*, pro *Scilicet*, Voss. 1. et Leid. 2. neque aliter Leid. 1. cujus tamen

cod. librarius errore deprehenso mox *Scilicet* emendavit. Vide Nic. Heinsium et Broekhus. in libello Var. Lect. ad Tibull. El. 1. 1. 38. Fruter. in Epist. Philol. epist. iv. p. 388. Burm. ad Calpurnii Ecl. III. 73. et quæ infra hoc lib. notantur ad c. 71. § 3. ad IV. 5. § 3. et alibi.

Quam partem, veluti abruptam a cetero populo] *Velut*, pro *veluti*, Flor. Gaertn. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Hav. et fragm. Hav. pro quo cur primis editoribus *veluti* placuerit, incertum est; nisi ita forte in exemplari, quod expresserunt, deprehenderint. Deinde *arruptam* Leid. 2. *abruptam* Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *nostram patriam*, pro *vestram pat.* Lipsiens. Tum *intraret*, pro *nunciaret*, Leid. 2. *nunciare* Lipsiens.

§ 10 *Quibus ipsi Dii neque sacri neque sancti sunt*] Vide Brisson. de Verbor. Signif. voce 'Sacra.' Hotomann. in Comment. Verb. Jur. voce 'Sanctum est.' Festum voc. 'Sacer,' 'Sacratæ leges,' 'Sacrosanctum,' et 'Sanctum.' Macrobr. III. 3. *Klock.* *Quibus ipsi Dii neque sancti sunt* Voss. 2. Lipsiens. et Leid. 2. duabus mediis vocibus omissis: *quibus ipsi Dii sacri neque sancti sunt*, earum una exsultante, Harl. 1. *quibus ipsi neque Dii, neque sancti sunt* Hav. ubi jam altera excidit: *quibus ipsi neque Dii sacri, neque sancti sunt* Harl. 2. Paulo ante *sacrosancti hic habeantur*, addita media voce, Gaerta.

§ 11 *At enim, divinis humanisque abruptis legibus, legem vos hoc anno perluturos dictitatis*] Fœde est depravatus hic locus. Nam pro *abruptis legibus*, scribendum est *obrupti sceleribus*, hoc modo: *At enim, divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos*. Porro vocat 'divina scelera,' quæ in Deos sunt commissa, dum non a sacrilegis propugnantur: quod vocabulum hic aliquem offendit. Sic vocat 'divinas et humanas res' v. 23. 'At-

que, iis divinis,' inquit, 'humanisque rebus gestis, dictatura se abdicavit: item 'humanas opes' eodem libro paullo ante c. 22. 'Quum jam,' inquit, 'humanæ opes egestæ a Veiis essent.' Et infra 'Salvo etiam tum,' inquit, 'discrimine divinarum humanarumque rerum.' *Rhen.* Non aliter eidd. antiquissimæ, quam *At enim divinis humanisque obruti sceleribus.* Codd. Pall. paullo secus: quorum Pall. 1. ac 2. *Etenim, divinis humanisque sceleribus obruti:* at Pal. 3. accedit lectioni, quæ seculo *Rhenani* vulgabatur *Et enim, divinis humanisque sceleribus abruptis.* Mox tres codd. habent *dictitastis*, ut et *Campanns*, restitante *Andrea Gebh.* *At enim, divinis humanisque abruptis legibus*, ut olim tempore *Rhenani* edebatur, non modo apud *Aldum* primum inveni, sed in nullo etiam cod. mihi obvium fuit. Priores excusi id servant, quod nunc vulgo circumfertur: at codd. non nihil variant. *Etenim, divinis humanisque abruptis sceleribus* est in *Voss. 1.* et *Leid. 2.* *Etenim, divinis humanisque obruptis sceleribus* in *Leid. 1.* *Etenim, divinis humanisque sceleribus obrutis* in *Lipsiens.* *Etenim, divinis humanisque sceleribus obruti* in *Voss. 2.* *Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. humanisque obruti sceleribus Flor.* *Donjatus* tamen vulgatum defendit, id non ineptum sensum habere existimans: tribunos enim abruptisse leges divinas prodendo hostibus *Capitolio*; abruptisse autem leges humanas propagando ultra morem magistratu, et minando se legem patriciis ingrati laturos. Vel eos abruptere leges divinas et humanas eo ipso, quod legem suam perferre velint contra leges divinas simul et humanas, a *Romulo* præsertim (qui in *Deorum* numerum relatus est) latus de publicis rebus non nisi accedente senatus auctoritate gerendis, præsertim quod ad creandos magistratus ferendasque leges

adtrineret. Ideo autem altera lectio, *divinis humanisque obruti sceleribus*, ipsi displicebat, quia *divinus* de illis usurpari, quæ in contentum *Deorum* fiant, se legere non meminerat. Verum est, non satisfacere, quæ voci huic eo sensu illustrandæ *Rhenanus* adtulit, non tamen et alterum illud *divinis humanisque abruptis legibus* probare possum, quod a nullo cod. firmatur. Fateor igitur, aquam mihi hæere, et locum huic majori adhuc luce indigere. Ceterum *leges*, pro *legem*, fragm. *Hav.* Sed de una lege *Terentilla* agitur. Denique *dictitastis* *Voss. 2.* *Port. Gaertn. et Hav. neque aliter fragm. Hav. a m. sec.* quum antea *dicastis* exaratum existisset. Ego meliores codd. sequor, qui a vulgato *dictitastis* non recedunt.

Tum, hercule, illo die, quo... gesta est respublica] In vet. lib. est *gesta respublica est.* *Rhen.* Ita etiam est non modo in omnibus meis codd. sed et in præcis exensis usque ad *Aldum*, qui ordine inverso *gesta est respublica* dederat. Præterea *Tamen hercule Lipsiens.* Vide supra hoc c. ad § 1. Deinde rō ego non comparat in *Port.* quod reliqui constanter servant.

Quam quum Valerius consul perii] Nescio, unde factum sit, ita *Jac. Gronovium* edidisse annis 1678. et 1679. quum alii omnes, qua scripti, qua excusi, præferant *quam P. Valerius.* Nisi forte id lapsu librarium evenit, quem tamen ultima *Amstelædamensis* ed. fideliter servavit. Prænomen itaque omissum pristino loco restitui.

Si tulcritis] Atqui jam latam fuisse intelligitur ex eo, quod modo dixit 'legem vos hoc anno perlatros dictitatis:' et quod c. 16. 'Si perlate lege frustra tumultuatum esse se sentiant, &c. Concilium inde legi perferendæ habere.' *Duk.* Immo si lata, certe nondum perlata erat. Supra c. 17. 'Nec lex tamen ferri, nec ire in *Capitolium* consul potuit.' Vide eti-

am c. 18. § 6. Infra c. 21. 'Neque tribuni legem eo anno ferrent, neque consules ab Urbe exercitum educerent.'

§ 12 *Nescio quo fato*] Adscripta est hæc lectio margini Pal. secundi cum alias in textu (ut vocant) ipso legeretur, quemadmodum conspicitur in Pal. 1. et Campanied. *nescio quo pacto*. Pal. 3. *nescio quo facto*. Sed de hac antiquitas scribendi ratione non tacui ad Propertium. Andreas favet hic meliori. *Gebh. Nescio quo facto* scribunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. et Port. Solent autem voces 'fata' et 'facta' in scriptis vet. confundi. Vide quæ notantur ad III. 40. § 9. Sed quum *facto* sensui minus commodum esset, id postea mutatum fuit in *pacto*. Et ita jam præferunt codd. Voss. 2. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. Vocabula autem 'factum' et 'pactum' itidem in codd. priscis inter se permutantur. Vide ad IV. 4. § 10. Ex Harleianis nihil notatum video, ut omnes *fato* prætulisse verosimile sit, quemadmodum præferunt etiam libri typis expressi. Et id verum est. Simile fere infra occurrit XXVI. 41. 'Ea fato quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus: ubi vide Gronov. Cic. pro Marcello c. 5. 'Ad illa arma fato sumus nescio quo reipublicæ misero funestoque compulsi.'

Magis bellantes, quam pacati, propitios habeamus Deos] Repone *habeamus*. Nec censebit parvum hoc erratum doctus lector, ut contemni debeat. *Rhen.* Hujus lectionis *pacati propitios habeamus Deos* inventores sunt Andreas atque Campanus. Auctor post modo *Rhenanns. Pall. tres habeamus. Gebh. Habenus* est in primis edd. *habeamus* demum inveni in ed. Mediol. annorum 1495. 1505. Veneta a. 1498. tum in Mogunt. Et ita præferunt omnes, quibus utor, codd. præter Flor. qui præfert *habeamus*.

Et sensus *quod habemus* defendit. Mox vox *populis* aberat a prioribus impressis: addidit deinde Aldus, adstipulantibus omnibus scriptis meis: in uno tantum Leid. 2. transpositis dictionibus est *ab illis fuerit populis*.

Susplicari de præterito, quam re ipsa experiri, est melius] *Tà de præterito* non leguntur in vet. excusis. Ea primus addidit Aldus, quæ etiam ab omnibus nostris constanter agnoscuntur. *Quam ipsam rem experiri* Harl. 2. *quam ipsa re experiri* Lipsiens. et Hav. Terent. Heaut. IV. 6. 20. 'CL. Ludis fortasse me. SY. Ipsa re experibere.' in Adolph. v. 5. 7. 'Hoc verum est, et ipsa re experire propediem.'

CAP. XX. § 1 *Erecti Patres restitutum credebant rempublicam*] *Erepti patres* male Harl. 1. Alibi non raro ita scribæ lapsi sunt. Vide ad c. 5. § 7. Tum *restit. remp. credebant* Voss. 1. et Leid. 2.

Comes animosior, quam auctor] *Comes magis animosior* Port. Sæpe ita *quod magis* abundare, et comparativis addi, videbimus ad IX. 7. § 6. 'Tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quam periculi, nuncius fuit.' Hic tamen, quod ceteri codd. dissentiant, id probare non audeo. Deinde *quam auctor* Voss. 2. *quam actor* Port. a m. pr. Eadem varietas lectionis passim occurrit in libris scriptis. Vide ad I. 26. § 5.

Suscepisse collegam priorem actionem tam gravis rei facile passus] Vox *rei* non comparet in Voss. 1. Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Port. et Hav. Sed præterea *actionem tam gravem* obferunt Hav. et Port. *actionem tum gravem* Harl. 2.

Peragendi consularis officii partem ad se vindicabat] *Codex Borbetomagensis* docet legendum, in *peragendis consularis officii*. *Rhen. In peragendis consularis officii partem* vetustiores codd. habent. At *peragendi*

in gignendi casu legit codex Moguntinus: utro modo legeris, est sensus clarius. *Glar.* Vet. lectio, in *perogendis consulariis consularem officii partem*. Hinc ego suspicatus sum, esse legendum in *perogendis consiliis consularis officii partem*: ut sit sensus, consul alter comes animosior erat quam auctor, ita ut ille consiliorum esset princeps, hic consilia ipsa exsequeretur, et consulari officio in ea re non deesset. *Sigon.* Itane homines esse cæcos, ut alterius figmenta recipiant pro legitimis auctorum verbis! Divinarat hoc modo Sigonius. Ceteri editores sine murmure obsecuti diffuderunt in omnes libros recentiores hanc frivolum jacturam. Contra *Pall.* et *Andreas* ed. in *perogendis consularis officii partem*. *Campanus* vero ineptissime, in *perogendis consulari consularem officii partem ad se vendicabat*. *Loritus* quoque notat, in quibusdam legi *perogendi* casu patrio. *Gebh.* In *perogendis consiliis consularis officii partem* conjectura est *Sigonii* ex libro manu exarato, qui exhibebat in *perogendis consulariis consularem off. p.* Quam et dederunt omnem *Campanus* et *Andreas*, nisi quod *consularis*. Utra lectio sit sanior, digitis micare nihil attinet, quum utrumque sensus refutet. *Moguntini*, *passus*, *perogendi consularis officii*. *Quinctium* vult *Sigonius* principem fuisse consiliorum, collegam in exsequendis iis non defuisse. Atqui majoris est animi laudisque, generosum et andax consilium in actum deducere, quam concipere idem et promere. *Livius* omnino vult, *Quinctium* solum hanc actionem et suscepisse et peregissee; collegam quidem fuisse et suscipienti et perogenti, neque impedisse, sed juvisse parum aut nihil; in aliis vero, quæ solenni more atque ordine consules administrabant, nomen sui magistratus probasse. *Becharius*, *Veneti*, *Ascensius*, *Juntas*, *Gryphius*, in *perogendis*

consularis officii partem. *Flor.* *perogentis*. *Voss.* 1. *perogendis consulariis consularem*. *Helm.* *perogendis consularibus consularem*. Possumus explicare, ut 'perogenda consularis officii,' intellectu frequentissimo τῶν 'negotia,' sint, quæ vulgo a consulibus geruntur, quæ ordinaria sunt officii atque administrationis consularis. Ita solet uti *Livius* participiis pro orationibus finitis. *Lib.* III. c. 33. 'Ut demptum de vi magistratus populi libertati adjiceret:' id est, quod dempsisset. *IV.* 16. 'Refellit falsum imaginis titulum lege cautum, ne tribunis collegam adoptare liceret:' id est, quod cautum. *XXVII.* 37. 'Liberatas religione mentes turbavit rursus nunciatum, Frusinone infantem natum esse quadrimo parem.' *XXVIII.* 12. 'Post *Hasdrubalis* exercitum cum duce deletum, cedendoque in angulum *Bruttium* cetera Italia concessum.' *XXIX.* 10. 'Libris *Sibyllinis* propter crebrius eo anno de cælo lapidatum inspectis.' Et sic 'exsequenda belli' *XXVII.* 20. '*Hasdrubal* et *Mago* venere, serum post male gestam rem auxilium, consilio in cetera exsequenda belli hand parum opportuni.' Sententia est ergo; non contendens cum collega de actione contra tribunos suscipienda, sed facile hanc eximiam illi concedens, in iis quæ, præter actiones hujusmodi extraordinarias graves et invidiosas, consularis sunt officii, partem ejusdem officii capessebat, in iisque consulem se demonstrabat. Postrema hac phrasi utitur et *IX.* 43. 'Summum flagitium fore, si alterum exercitum utriusque victoriæ compotem sincerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.' Blanditur tamen ex priori lectione formatum, in *perogendo censu consularis officii partem*. Nam censum eo anno actum testis *Livius* c. 22. *lustrum* propter *Capitolium* captum, consulem occisum, condidit religiosum fuisse. Is census cæp-

tus haud dubie fuerat a consulibus C. Claudio, P. Valerio: sed interruptus tumultu servili. Quo compresso repetit, et peregit censum Claudius, interim dum collega, Valerio subrogatus, partim luctatur eum tribunis, partim iudicia ἐκ πολλῶν παρειλκυμένα χρόνων δι' ὅλης ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βήματος καθεζόμενος, ut ait Dionysius lib. x. p. 645. celebrat ita moderate, ut nemo nec provocationem, nec tribunus, nec legem Terentillam desideraret. J. F. Gron. *In peragendis consularis consularis officii partem* præferat Voss. 1. habet etiam Hearnii Oxon. N. et Port. a m. sec. quum *in peragendis consularis consularis officii partem* a m. pr. præferat. *In peragendis consularis consularis officii partem* Leid. 2. *in peragendis consularis consularis officii partem* ad se vindicabat Gaertn. Klockian. et Oxon. L. 1. Contier ad marginem Livii sequentia notarat: 'Cogitavi aliquando *inpetu gentis*, pro *in peragendis*. Notum est ex superiori libro inveteratum gentis Claudiae contra tribunus odium: et ita infra ix. 33. 'Ex ea familia, quæ velut fatalis tunc tribunis ac plebi erat, certamen oritur.' Sensus esset, etsi 'animosior comes, quam auctor,' tamen 'inpetu gentis consularis officii partem' et partem gloriæ 'ad se vindicabat:' h. e. propter inpetum gentis Claudiae in plebem et actiones tribunicias. Erat autem inter alia consularis officii pars resistere tribunis. In Flor. codice *peragendis* est. Non absimili modo quod hic 'inpetum,' xxxix. 32. 'vim' adpellat. 'Locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana, inter plebeios certatum est.' Hæc ille. Quamvis autem viri clariss. conjectura parum a codicis, præsertim Florentini Gronovio laudati, discedat scriptura, attamen quum lectio, quam Rhenanns alique in suis invenerunt, quamque ex nostris præferunt Voss. 2. Leid. 1. Harl.

uterque, Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. commodum sensum subficiat, in ea acquiescendum puto. Eandem tamen aliter exponendam ceusebat Donjatius, quam antea fecerat Gronovius. Livius enim ei indicare videtur, Claudium, licet semper animosus atque in nobilium partes egregie animatus fuerit, non ægre tamen tulisse, Quinctium initio consulatus gravem hanc actionem coërcendæ plebi suscepisse, apud quam ipse Claudius ex anterioribus suis patrisque actis satis magna jam in invidia erat; ceterum in rebus exsequendis non minori animo laborasse Claudium, quam collegam, qui totius consilii auctor videbatur, et consulis partes æque implevisse. Idem fere de loci hujus interpretatione sensisse videtur Jac. Perizonius, qui ad marginem codicis, (ubi Gronovius monet Quinctium solum hanc actionem suscepisse et peregisse) notavit, tamen non tantum Claudium 'comitem' dici, sed et Quinctium 'PRIOREM' suscepisse actionem tam gravis rei; ergo non solum. Emendandum in super idem vir clariss. conjiciebat *in peragendo*. Mirum tamen, si tantopere Claudius collegam in exsequenda actione tam gravis rei adjuverit, neque Livium, neque Dionysium, actionem hanc enarrantes, ullam ejus mentionem fecisse. 'Ad se vindicare' etiam dixit Liv. XLIV. 14. 'Victoriae, utique de Antiocho rege, majore parte ad se vindicata adjece- runt:' ubi videndus Gronov.

§ 2 *Persequi quærendo*] *Prosequi* Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Passim hæc vocabula commutari solent. Vide ad Epit. Liv. lib. xcix. Quod hic *persequi*, alibi vocat *exsequi*. ix. 3. 'Quum filius alique principes percunctando exsequerentur:' ubi plura notantur. Præterea *educaturi consules erant* male Gaertn. *edicturi* haud melius Lipsiens. 'Edicere' et 'educere' sæpe in Mss. commutantur.

Vide ad xxxix. 15. § 11.

Quos delectum habere nemo passurus esset] *Dilectum* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Ita mox § seq. *dilectum* iterum Leid. 1. Lipsiens. fragm. Hav. et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7. Ceterum *passurus sit* priores typis descripti usque ad Aldum, qui *passurus esset* reposuit: quod servant codd. omnes, quibus usus sum, nisi quod *passuros esset* errore scribæ sit in Gaertn.

§ 3 *Nobis vero, inquit Quintius, nihil delectu opus est*] Et hic, et infra, et supra quoque, Pal. 1. *Quintius*. Mox Pal. 3. bis *dilectum*: quod Lipsius alibi inventum alteri præferbat. *Gebh.* De ratione scribendi vocem *Quintius* vidimus ad 1. 30. § 2. *Dilectum* autem et *delectum* passim commutari modo dictum ad § præced. *Nobilis*, pro *Nobis*, Lipsiens. et *nisi*, pro *nihil*, Gaertn. male exhibent.

P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit] In codice Borbetomagensi est *ad recipiendum Cap.* Rhen. Ita etiam Flor. et Klockian. Vide ad vi. 3. § 6. At omnes reliqui vulgato adhærent, nisi quod *plebi arma* transpositis vocibus sit in Gaertn. et *dederit*, pro *dedit*, habeat Hav.

Omnes in verba juraverint] *Omnes consulis in verba juraverint* Harl. 2. et Hav. Sed vox *consulis* recte in aliis non comparet. Mox enim sequitur 'conventuros se jussu consulis.' Præterea *juraverunt* Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. At in Voss. addita nota librarius indicavit, *juraverint* emendandum esse.

Jussu consulis] Lipsius de Milit. Rom. 1. 6. hæc describens habet *consulum*. Dionysius x. 16. de hac re ita scribit: post milites sacramento adactos consules divisim copiis munia sortitos esse, et Claudio custodiam murorum, Valerio oppugnationem arcis evenisse: unde patet, in utriusque consulis verba adactos fuisse. Et ita usitatum fuisse, certe olim,

docent loca Polybii et Cincii apud Lipsium. Nec aliter Livius 11. 32. et xxii. 38. Potuit ergo hic error oriri ex compendio scribendi *cos*. Duk. In Gaertn. ambigue scribitur *jussu consul'*. in fragm. Hav. *jussu cons'*. Et ita in aliis. Vide ad x. 10. § 2. Mox *habitueros* adjecta adspiratione Voss. 2. Leid. 1. Port. Klockian. et Hav. Neque aliter ab initio scriptum fuerat in Gaertn. Sed ab eadem manu mox litera initialis inducta est. Vide ad xxii. 59. § 19.

§ 4 *Omnes, qui in verba jurastis, crastino die armati ad lacum Regillum adsitis*] Male τὸ *jurastis* exsulat ab Harl. 1. Deinde omnes constanter *crastino die*, nisi quod vox *die* desit in Port. a m. pr. Alibi tamen plerumque, si recte memini, Livius dicere amat 'crastino die.' Ita 11. 56. 'Crastino die adeste.' 111. 2. 'Crastino die oriente sole redite in aciem: quibus locis variant codd. x. 25. 'Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam.' xxiv. 38. 'Crastino die aut vestro, aut Hennensium sanguine, Henna inundabitur.' xxxvi. 17. 'Crastino die, bene juvantibus Diis, acie decernamus.' Vide ad viii. 11. § 15. An itaque hic etiam *crastino* emendandum? Aliquoties tamen eodem modo, ut hic locutum invenio Liv. ut 111. 46. 'Crastina die vestra opera utar.' xxvi. 36. 'Anrum, argentum, æs signatum omne, senatores crastina die in publicum conferamus.' xxvii. 13. 'Vos crastina die in aciem educam.' Ut utrumque ipsi in usu fuerit.

Cavillari tum tribuni] *Cavitari cum tribuni* Hav. sæpius obvia aberratione. Vide ad Epit. Liv. lib. xlviii. At *Cavillari tamen tribuni* Port. errore ex compendio scribendi orto. Vide ad xxii. 17. § 5.

Quinctium fuisse, quum sacramento adacti sint] *Quintium esse* Leid. 2.

Deinde *adacti sunt* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Harl. 2. *Tò sint* vero de-erat in Port. a m. pr.

§ 5 *Sed nondum hæc, quæ nunc tenet seculum, negligentia Deum venerat*] Pal. 1. *negligentia venerat Deum*. Eleganti significatione verbi 'venire.' Supra 1. 5. 'Necessitas prior venit.' *Gebh.* *Nondum negligentia scribæ omittitur* in Lipsiens. *Sed nonnumquam hæc perperam habet* Hav. *hic, pro hæc, laud melius fragm.* Hav. a m. pr. *Tum negligentia est* in Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 11. § 4. Denique *τὸ Deum exsulat* a Voss. 1.

Interpretando sibi quisque jusjurandum et leges] *Intemptando* Voss. 2. *Tum et jusjurandum et leges* Hav. *Sed prior copula in nullo præterea cod. obvia fuit: quin et posterior etiam non compareret* in Voss. 2.

Sed suos potius mores ad ea accommodabant] *Hic et tota illa annotatione semper singulari numero accommodabat et commodabat legendum est. Sed suos potius mores, (sc. aptos faciebant,) ac ad ea accommodabant* Hav. *Verum hanc lectionem falsi convincit non modo reliquorum codicum dissensus et in vulgatam conspiratio, verum id quoque, quod ita ac præponeretur voci a vocali incipiente contra morem Livianum, de quo vide ad x. 36. § 17. Insuper ad eas accommodabant, (nempe 'jusjurandum et leges,') Voss. 2. cum priscis excusis. Aldus primus ad ea reposuit. Et huic lectioni reliqui adhærent, quam propterea proferre non dubito. Deinde commodabant Lipsiens. Sed prima syllaba partim intercepta est ab ultima litera vocis præced. partim a prima τὸν commodabant. Vide ad XL. 57. § 8.*

§ 6 *Igitur tribuni, ut impediendæ rei nulla spes erat*] *Cum impediendæ rei fragm.* Hav. *ubi impediendæ rei* Leid. 2. in marg. *Quod ex interpretatione natum est. Vide alia exempla ad xxiv. 15. § 1. Tum impediendæ rei caussa* Voss. 1. et Leid. 2.

Delph. et Var. Clas.

De proferendo exercitu agere] Hoc difficilius est. Vide autem num 'proferendum' dicere velit, quem prolaturi consules erant, nisi tribuni obstarent. Itaque obnitebantur propter terrores, quos auctor continuo post subnectit. *Glac.* *Suspisor, deleta voce, legendum de proferenda agere, ex ipsa sententia. Cum, inquit, tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. 'Proferre exercitum' Romaum non est. Lipsius Epist. Quæst. v. 16. Hoc difficilins esse autumat Loritus. Nihilominus non expediunt hanc difficultatem Mss. omni diversitate abhorrentes. Vir tamen doctus subvenire se putavit, legens, (deleta voce exercitu,) de proferenda agere, ex ipsa sententia, quum, inquit, tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Sed nego ipsi licere, quod voluit sibi Alexander, nodos Gordios gladio rumpere. Gebh. Lipsius, deleta voce, de proferenda agere. Sed ipsum 'impedire' nihil est aliud, quam 'proferre': neque enim volebant, numquam delectum haberi, sed non tum haberi; nec prius, quam ipsi quæ cuperent a Patribus impetrassent. Cogita an scribi possit de perterrendo exercitu agere. Quum enim impedire non possent quin juniores reverentia pristini sacramenti nomina darent, et exercitus conscriberetur; id egerunt, ut eandem exercitum, (quasi ea de causa educerent consules, ut præsidia libertatis ipsum abolere sibi cogeret,) vano metu perterrent, si forte hic metus religionem vinceret. Ideo mox: 'Terrebant hæc. Sed ille maximus terror animos agitabat, quod sæpius Quintius dictitabat.' *J. F. Gron.* *Non adsequor, quid sit, quod dicit Gronovius, tribunos non voluisse tum delectum haberi. Nam quum hi, qui delectu a P. Valerio et C. Claudio habito in verba eorum juraverant, sibi persuasissent, se sacramento illo**

Livius.

19 T

teneri, non jam amplius de delectu illo habendo aut impediendo quæsitum est. *Perterrendo* quodammodo ex iis confirmatur, quæ hic e Livio adscribit Gronovius. Sed videndum puto, an bene dicatur de *perterrendo exercitu agere*, pro 'parare exercitum deterrere;' quæ sententia in emendatione Gronovii est. Potest etiam conjici de *proferendo cum exercitu agere*. Nam non semper nec plane eadem sunt 'impedire' et 'differre.' Sed locus non videtur sanari posse sine ope meliorum codicum. *Duk.* Doujatins conjicit, forte melius legi de *proferenda extremum agere*: ut tribuni post multa tentata, ubi 'impediendæ rei nulla spes erat,' de proferenda et proroganda saltem ea postremo consultaverint. Postea vero Gronovii conjecturam cum iis quæ sequuntur, hand male coherere judicat. Ea tamen Ant. Perizonio displicuit, qui ferre non potuit locutionem 'agere de perterrendo exercitu;' ideoque in ora codicis legendum putabat de *proferendo exitu agere*. Codd. nostri etiam nihil mutant, nisi quod τὸ *agere* perperam omittatur in Leid. 2. et in Hav. ac *proferendo* habeat Gaertn. quomodo etiam alibi librarii precarunt. Vide ad c. 12. hujus lib. § 9. Mox τὸ *quod* exsulat a Lipsiens.

Locumque inaugurari, ubi auspicio cum populo agi posset] Pal. 2. *locaque inaugurari*. Pal. 3. *inaugurari*. *Ibi auspicio*. Gebh. *Locumque inauguraria* Harl. 1. *lacumque inaugurari* Gaertn. sed vox *lacum* ex præced. verbis librarii menti adhuc obhærens cum in errorem abduxit; quamvis alibi etiam 'locus' et 'lacus' in Mss. commutentur. Vide Nic. Heins. ad Nas. Met. III. 412. Met. xv. 332. et Fast. III. 261. etiam Gronov. in gustu ad Statii Theb. VIII. 148. *Locaque inaugurari* habent Harl. 2. et Hav. Sed non plura, verum unus tantum locus inaugurandus erat. Deinde *ibi au-*

spicatio Voss. 1. Leid. ambo, et Lipsiens. Sed alibi sæpe librarii perperam τὰ *ibi* et *ubi* confuderunt. Vide exempla ad XXVII. 5. § 2. *ubi etiam auspicio* Port. Sed media vocula in nullo præterea codice superest. Insuper Ant. Perizon. scribi malebat *locumque inaugurare*: ut ita proxime cohererent 'jussos adesse' et 'inaugurare.' Sed nihil necesse. Jungenda enim sunt *fama exierat, locum inaugurari*.

Ut, quidquid Romæ vi tribunicia rogatum esset, id comitiis ibi abrogaretur] Pall. 2. ac 3. *tribunicia vi*. Gebh. Ita et Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed in *tribunicis* Voss. 2. cujus librarius forte dare voluit *in tributis*. 'Tributus' enim et 'tribunicis' passim in Mss. commutantur. Vide ad II. 56. § 2. Verum non bene. In *tribunicia* Leid. 2: quem errorem ductum similitudo peperit. Vide hoc lib. c. 49. § 6. Præterea *quicquam Romæ* Leid. 2. Denique *arrogatum esset, id comitiis ibi adrogaretur* fragm. Hav. *rogatum esset, comitiis abrogaretur*, duabus v. oculis omissis, Voss. 2. etiam *adrogaretur* male Lipsiens. *obrogaretur* Harl. 1.

§ 7 *Omnes id jussuros*] *Omnesque id jussuros* Voss. 2.

Et tribunos, si eo adveniant] Lectio vetus *si eo veniant*. Rhen. Pall. tres *si eo adveniant*. Puto tres unico Rhenani prævalere debere. Sed Andreas tamen Campanusque *si eo veniant*. Gebh. Non Andreas tantum Campanusque, sed et alii vetusti typis descripti *si eo veniant*. Aldus demum dedit *si eo adveniant*: quo iterum ejecto Frobenius a. 1535. priorem lectionem a Rhenano probatam recepit. Et ea deinde obtinuit usque ad Gronovium, qui iterum *adveniant* revocavit, in priori notarum ed. testatus, se ita maluisse ex scriptis pluribus. Id etiam verius puto. Nam lectio illa superest in omnibus nostris, præterquam in Leid. 2. et fragm. Hav. qui Rhenani codicifavent, et Leid. 1. qui

præfert si eo aveniant: in qua tamen scriptura melioris lectionis vestigia aperte supersunt.

[In alia turba Quiritium subjectos fore] Quiritum Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a. m. sec. Port. Quod ab errore librariorum profectum esse, dictum est ad II. 23. § 8. ubi pariter in iisdem ferme codd. peccabatur. Similiter scribæ et alibi lapsi sunt. Vide ad I. 24. § 5. c. 32. § 11. c. 33. § 7. et passim.

§ 8 Quod sæpius Quinctius dictitabat] Dictabat Harl. 1. et Gaertn. et ita præferunt edd. quæ cura Jac. Gronovii prodire; non dubito tamen, quin lapsu operarum. Non modo enim alterum constanter servant ceteri codd. sed et alibi eo verbo uti Livius amavit. Supra I. 49. 'Soecrum gener sepultura prohibuit, Romulum quoque insepultum perisse dictitans.' Hoc lib. c. 19. 'At enim, divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis.' IV. 58. 'Maximum bellum Patribus cum plebe esse dictitans.' c. 59. 'Ab illis quoque exercitibus captum Anxur dictitans esse.' v. 11. 'Hoc illud esse dictitantes, quod æra militibus sint constituta:' ubi etiam unus codex dictantes. c. 8. 'Si opus foret auxilio, collegam dictitans ad se missurum:' et hic etiam unus dictans. VIII. 31. 'Imperium dictitare spretum.' Et alibi sæpe.

[Ut consuetis remediis sisti possit] Ut non cons. rom. resisti Harl. 2. Perperam. Verbum sisti illustravit Gronovius ad IV. 12. § 6. Deinde posset omnes scripti, quibus utor, et typis descriptorum vetustissimi usque ad Frobenium, qui a. 1535. sisti possit primus vulgavit.

CAP. XXI. § 1 Eo tribuni cum perturbata plebe veniunt] Cum perterrita plebe primæ edd. quæ lectio ex alterius interpretatione, olim margini adscripta, deinde in contextum recepta, nata est. Nam proprie quidem 'perturbationes' sunt graviore adfectus,

qui tranquillitatem animi turbant, quales præcipui erant, voluptas, libido, metus, et ægritudo. Vide Cic. de Finib. III. 10. et Tuscul. III. 11. Per excellentiam tamen ea vox sæpe de metu et terrore usurpatur. Cic. pro Cluent. c. 18. 'Semper equidem magno cum metu incipio dicere: tum vero ita sum perturbatus, ut omnia timerem:' pro Milone c. 1. 'Etsi vereor, judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere, minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reipublicæ salute, quam de sua perturbetur.' Ex eadem ratione sæpius 'terreri' et 'turbari' in scriptis commutantur. Vide Burmann. ad Nason. Faustus. VI. 741. Perturbata primus Aldus loco restituit, cui consentiunt omnes nostri, nisi quod nunc Hav. præferat turbata.

[Nunc Patrum fidem implorant] Implorat Port. Non recte. Vide ad VI. 19. § 7. Mox nec ante movere idem Port. nec ante morerant Leid. 2.

§ 2 Referente consule de tribunorum et plebis postulatis] Ms. plebi. Lego plebei. Klock. Vide ad II. 42. § 6. de trib. plebis postulatis Voss. 2. et Lipsiens. de trib. et de plebis postulatis Voss. 1. sed præpositionem de secundo loco delendam esse scriba adjectis notis indicavit.

Senatusconsulta fiunt, ut neque tribuni legem eo anno ferrent] In exemplari Ms. non est particula ut, quæ plane abesse debet, ut sua forma senatusconsulti constet, quorum primum ita incipit, Neque tribuni legem. Rhen. Vet. lib. senatusconsultum fit, ut neque tribuni plebis. Sigon. Lego, S. C. fit, ut ne qui tribuni legem eo anno ferrent, ut ne qui consules. Klock. Senatusconsulta fiunt, neque tribuni legem eo anno ferrent est lectio codd. Pall. 1. ac 3. editionisque Campanianæ. At Pal. 2. senatusconsultum fit, ut neque tribuni: quod et in suo forte reperit Sigonius. At ex Rhenano

discere eum oportuerat, quod senatusconsultis sua forma constare deberet. Andreas edidit *senatusconsultum fiunt, neque tribuni*. In animo fors habuit *senatus consulta fiunt, vel senatusconsulta fiunt*. Ceterum Pall. tres *neque tribuni legem inferrent*, quasi e diametro opposite τῶ 'educerent,' (ubi tamen habet Pal. 2. *abducerent*,) quasi esset 'inferre legem,' domi et intus ferre. Sic Statius Theb. vi. 936. 'piget inservare, peritque Venturi promissa fides.' et viii. 194. 'An tibi felices lucos miseratus Averni Rector, et Elysijs dedit inservare volucres?' *Gebh.* Sigonius, quasi hoc argumentum non sit plurimum, *senatusconsultum fit*. Quemadmodum et unus e Pall. Sed cæteri omnes, ut editur: et sciendum, non ita fuisse in unum consultum senatus constipatas materias, ut de eadem res sæpe plura facta non fuerint. Exemplum in illa nobili epistola M. Cælii apud Ciceronem ad Famil. viii. 8. Noster hoc lib. c. 54. 'Factum senatusconsultum, ut decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent: Q. Furius pontifex maximus tribunus plebis crearet: et ne cui fraudi esset secessio militum plebisque:' ubi intelliges, 'item factum S. C. ut Q. Furius:' tum 'et aliud, ne cui.' Ideo subjicit Livius 'His senatusconsultis perfectis.' *J. F. Gron.* *Senatusconsultum fit, ut neque tribuni* Hav. et Hearnii Oxon. B. *senatuscon. fit, ut neque tribuni* Harl. 2. *senatusconsulta fiunt, ut neque tribuni* Gaertn. S. C. *fiunt, neque tribuni* Port. a m. pr. pro quo *fit* manus altera reposuit. S. C. vel *senatusconsulta fiunt, neque tribuni* reliqui omnes, quorum auctoritate lectionem hanc veriorum judico. Aliis etiam rationibus hanc scripturam firmare viri docti conati sunt; ideo nempe τὸ *ut* delendum esse, ut sua forma senatusconsultis constet: propterea etiam *senatusconsulta fiunt* legendum, quod

omnia in unum senatusconsultum constipata non fuerint. Sed rectius iis abstinnissent. Nemini enim persuaderi poterit, historicos ea quæ senatusconsultis aliisque monumentis publicis contincbantur, per compendium referentes, semper iisdem verbis, quibus monumenta conscripta erant, usos fuisse. Certe interdum quidem Livius in his proponendis τὸ *ut* omisit, ut v. 50. 'Senatusconsultum facit; Fana omnia, quod ea hostes possedissent, restituerentur, terminarentur, expiarenturque; expiatioque eorum in libris per duumviros quæreretur:' et alibi. At infinitis et longe pluribus locis Livius eandem voculam *ut* in initio verborum, quibus exponit, quæ senatusconsulto comprehensa fuerint, adhibuit. Longum foret omnia loca adtulisse, quæ proferri possent. Exempli causa quædam tantum in medium adducam, et quidem præsertim ex posterioribus Livii libris. Ita xxxviii. 44. 'Senatusconsultum factum est, ut Ambraciensibus omnes suæ res redderentur:' xxxvii. 49. 'Senatusconsultum factum est, ut Ætoli eo die juberentur proficisci ab Urbe.' xxxix. 18. 'Senatusconsultum factum est, ut de iis, quos pro indicibus consules habuissent, integra res ad senatum referretur.' Eodem mox cap. 'Senatusconsultum factum est, ut singulis his centena millia æris quæstores urbani ex ærario darent.' xl. 41. 'Senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius in Hispaniam relegeretur ultra Novam Karthaginem.' xli. 9. 'Senatusconsultum adjectum est, ut dictator, consul, interrex, censor, prætor, qui nunc esset,' &c. xlii. 31. 'Senatusconsultum inde factum est, ut consules inter se provincias Italiam et Macedoniam compararent, sortirenturque.' xlii. 17. 'Senatusconsultum factum est, ut Cn. Servilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret.' xlii. 2.

‘ Senatusconsultum factum est, ut consul quos præter milites sociosque navales conjuratos haberet, dimitteret:’ aliisque pluribus. Quin addo, multa senatusconsulta a vocula illa *ut sive uti* incepisse; ut ex illis, quæ hodie adhuc integra supersunt, patet. Ita apud Cic. ad Fam. VIII. 8. ‘ Quod M. Marcellus consul V. F. de provinciis consularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paullus, C. Marcellus consules, quum magistratum inissent, ex a. d. x. Kal. Mart. quæ in suo magistratu futura essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent.’ Frontin. de Aquæd. lib. II. ‘ Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Maximus consules V. F. constitui oportere, quo jure extra intraque Urbem ducerent aquas iis, quibus adtributæ essent, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. uti iis quoque maneret adtributio aquarum.’ Et postea, ‘ Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Maximus consules V. F. de rivis, specubus, fornicibusque Juliæ, Marcia, Appiæ, Tepulæ, Anionis reficiendis, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. uti cum ii rivis, fornices, quos Augustus Cæsar se relecturum,’ &c. Insuper non puto necessario requiri, ut Livius, si plurius senatusconsultorum verba uno compendio complectatur, numero plurali dicat ‘ senatusconsulta fiunt:’ sed recte dicere potuisse ‘ senatusconsultum fit.’ Id docere potest locus Livii ex hoc lib. c. 54. a Gronovio laudatus. Ita etiam IV. 36. ‘ Senatusconsultum fieret absentibus tribunis plebi, ut, quoniam Volscos in Hernicorum agros prædatum exisse fama esset, ad rem inspicendam tribuni militum proficiscerentur, consulariaque comitia haberentur:’ ubi de duobus diversis rebus duo etiam senatusconsulta interposita fuisse puto. Similiter V. 50. dicit ‘ Senatusconsultum facit:’ deinde multa subjungit ad Deos immortales pertinentia, quæ tamen omnia, licet tantum

‘ senatusconsulti,’ non ‘ senatusconsultorum’ meminerit, uno senatusconsulto comprehensa fuisse verosimile non est. Pari modo Cælius apud Cic. ad Fam. VIII. 8. ‘ Senatusconsultum, quod tibi misi, factum est, auctoritatesque perscriptæ.’ Et tamen plura subjungit senatusconsulta. His addi posset locus ex Liv. XLII. 33. ubi inquit ‘ Senatusconsultum recitari jussit:’ et tunc per partes addit ‘ primum,’ ac ‘ deinde,’ sive secundum, alterum: nisi potius locum illum corruptum existimarem, ut mox dicendum breviter, sed plenius ad ipsum illum locum. His omnibus receptam lectionem infirmare minime contendo, sed tantum demonstrare, rationes, quas ei stabilicndæ viri docti adtulerunt, levioris ponderis esse. Contra cum Rheno, Gebhardo, ac Gronovio existimo, veram lectionem esse *senatusconsulta fiunt, neque tribuni*, unice ad id per motus consensu optimorum codicum. Alteram lectionem, *senatusconsultum fit, ut neque tribuni*, præcipue inde promanasse puto, quod per compendium *senatuscon.* vel *S. C.* scriptum fuerit, idque compendium scribæ per *senatusconsultum* exposuerint, dantes *senatusconsultum fiunt, neque tribuni*, ut fere Gebhardus in ed. Andreae se reperisse testatur. Simili errore Sigonius notas *S. C.* reddidisse *senatusconsultum*, cum debuisset *senatusconsulta*, videbimus ad XLII. 33. § 4. Vide etiam hoc cap. ad § 6. alios deinde, videntes *senatusconsultum fiunt* genio linguæ et rationi adversari, pro eo dedisse *senatusconsultum fit, ut.* Porro *legem eo anno inferrent* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Neque aliter in Voss. I. inter lineas adscriptum est. Eam tamen lectionem pro lapsu librariorum habeo, licet Gebhardus Livium ita scripsisse existimare videatur, ut *inferrent e diametro obponat τῶν* ‘ educerent.’ Optimi enim nostri stant

pro vulgata, et 'inferre legem' hoc sensu Latinum non puto.

Neque consules ab Urbe exercitum educerent] Negligentia librarii hæc verba deficiebant in Gaertn. *ex urbe ex. educ.* habet Port. a m. sec. *ab urbe ex. adducerent* Lipsiens. Vide ad xxvii. 29. § 1. *ab urbe ex. abducerent* Harl. 2. et Hav. quod sibi quoque in Pal. 2. obviam fuisse, Gebhardus ad verba præcedentia monuit. Sed neutrum placet. Videntur scribæ, qui primi hujus lectionis auctores exstiterunt, in ea fuisse opinione, si verbo cum præpositione composito in regimine præpositio adderetur, non aliam addi posse, quam ipsam illam, nude componitur. Quod tamen sæpissime fallit. Liv. xxii. 2. 'Elephanto, qui unns superferat, quod altius ab aqua exstaret, vectus:' ad quem locum plura vide.

Magistratus continuari et eosdem tribunos refici] Pall. omnes atque edd. *et eos tribunos refici.* Gebh. *Magistratum continuari* Hav. Deinde *et eos tribunos refici* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et prisca edd. Postea primus Frobenius a. 1535. vulgavit *et eosdem tribunos.* Sæpe τὰ 'is' et 'idem' in scriptis confunduntur. Vide ad x. 10. § 2.

§ 3 *Tribuni reclamantibus consulibus refecti*] Vox *consulibus* male omittebatur in Leid. 2. Paulo ante fuerunt in Pat. pro *fuerunt in Pat.* Port. in Pat. *potestatem* Lipsiens. Sed vide ad ii. 14. § 4.

Ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant] *Ne quid crederent* Lipsiens. *ne quid crederetur plebi* Voss. 2. Voluit forsitan scriba *ne quid cederetur.* Nam alibi etiam 'cedere' et 'credere' in Mss. commutantur. Vide h. lib. c. 41. § 5. iv. 37. § 5. c. 49. § 10. et alibi. Bentl. ad Hor. Epist. ii. 1. 67. Cortium ad Plin. Epist. i. 20. § 24. et Oudend. ad Front. iv. 7. § 32. Ve-

rum nec ipsum *cederetur* probò, quod ceteri omnes codd. aliam lectionem tueantur. Ut tamen ita daret librarius, ea fuisse causa videtur, quod scriptum fuerit *cederēt.* Vide ad ii. 26. § 4. Præterea *et ipsum L. Quinctium* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *reficiunt* Port. Mox τὸ fuit non adparet in Leid. 2. quemadmodum nec *toto anno* in Lipsiens.

§ 4 *Si vana vestra, Patres conscripti, ad plebem auctoritas est*] Gruchius de Comit. i. 4. scribit, hanc orationem a Quintio ad populum jam in suffragia missum habitam, eaque comitia quæ Claudius, ut ait, habebat interrupta; ac deinde id, quod dicit Livius, ab utroque consule edictum fuisse. Fortassis putavit id intelligi ex his verbis Livii: 'Patres, &c. et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant.' Sed hoc est id agebant, ut reficerent, reficere volebant: de quo usu non solum imperfecti, verum etiam aliorum temporum, alibi dictum est. Apertum est ex ordine narrationis Livianæ, Quintium hæc non ad populum, sed ad Patres conscriptos in senatu dixisse. Et confirmat Dionysius, qui x. 19. scribit, Quintium primo in senatu, deinde ad populum verba de hac refecisse, ac tum demum diem comitiis edixisse. Nec quidquam est in Livio ac Dionysio, unde colligi possit, Claudium hæc comitia habuisse, quod dicit Gruchius. Nominat quidem Claudium in hac oratione Quintius, sed non ut jam comitia habentem, verum habiturum, vel solum, vel una secum. Nam ex iis, quæ infra c. 35. de comitiis secundorum decemvirorum scribit Livius, dubitari potest, an jam tum mos fuerit, ut consules inter se sortirentur, vel compararent, uter eorum comitia novis consulibus creandis haberet. Duk. Alio ordine *auctoritas ad plebem est omnes*, quos adhibui, codd. ut et duo Pall. quemadmodum Gebhardus infra testatur hoc cap. § ult. Non video itaque

causam, cur non redderem Livio, quod ipsum dedisse tot librorum consensus clamitat. Præterea *vana ulla, Patres Gaertn.* Paulo ante *Mirror*, pro *Mirer*, Lipsiens.

Ipsi quoque solum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis] Sic quidem habetur in edd. priscis. At Pall. tres, *ne temeritati cedatis*. Forte leg. *temeritate cedatis*, hoc est, inferiores sitis. *Gebh. Ipsi quoque solum vultis male Harl. 1. Deinde ne temeritati cedatis etiam Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. unde Gebhardus temeritate cedatis legendum conjicit.* At reliqui mei, et inter eos optimi, editam lectionem veteriore præstant. Vide hoc lib. ad c. 34. § 8.

§ 5 *Plus levitatis ac licentiæ habere*] Ita omnes mei. At Lipsiens. et Voss. I. a m. sec. inter versus adscriptum obferunt *plus levitatis, plus licentiæ habere*. Quod non displiceret, si plurium codicum auctoritate firmaretur. Vide ad v. 35. § 4. *levitatis et licentiæ* habet Gaertn.

Levius enim vaniusque profecto est] Omisso vocabulo *profecto*, Pall. legunt *Levius enim vaniusque est*. *Gebh. Exsulat idem vocabulum ab Hav. Lipsiens. et Gaertn. sed ordine mutato levius enim vaniusque est profecto præfert Harl. 2. cum vetustioribus excensis. Aldus demum profecto est reposuit. Et ita ceteri nostri. Mox alterum, pro aliorum, habet Gaertn.*

§ 6 *Imitamini, Patres conscripti, turbam inconsultum*] Vocem *conscripti* non habet Port. *Patres conscripti, et vos turbam inc. Hav. Patres conscripti tribuni inc. Gaertn.*

Qui exemplo aliis esse debetis] Edd. antiquæ et Pall. triga Mss. *et qui exemplo*. *Gebh. Et qui exemplo* non tantum superest in omnibus meis scriptis, sed in excusis etiam usque ad Curionem, qui nescio qua auctoritate primus τὸ et omiserat. Id autem Gronovius loco, unde vi pulsum

erat, recte restituit, in priori ed. notarum monens, id se fecisse auctoritate scriptorum, Mediolanensis ed. Jo. Andreae, et Aldinae; quod postea in iteratis edd. expunctum est. Præterea *et qui aliis exemplo* editi ante Aldum, qui ordinem mutavit ex consensu omnium meorum.

Aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant] Vet. lib. *peccatis*. Sigon. Alii *peccetis*. Lego *peccate*. Klock. Edd. antiquæ et Pall. triga Mss. *peccatis*. *Gebh. Scriba putavit 'imitamini' esse indicativum, qui imperativus est; quem sæpe sequitur subjunctivus. Virgil. Æn. III. 114. 'Ergo agite, et, Divum ducunt qua jussa, sequamur.' Terentius in Hec. I. 2. 1. 'Si quæret me, modo isse dicito ad portum, &c. Si quæret me, uti tum dicas.' Unde liquet, in his supplendum esse aliquid, ut 'fac,' 'facite,' vel si quid his aptius. Ita defendi potest vulgata scriptura Ovidii Trist. El. v. 43. 'Huc ades, et casus releves pulcherrime nostros:' ubi vir illustris Nic. Heinsius malebat *ut casus releves, vel et casus releva*. Sic quoque loquuntur Græci. Aristophanes in Equitib. vs. 496. Ἄλλ' ἴθι χαίρων, καὶ πράξεις κατὰ νόον τὸν ἐμόν. et vs. 856. ὦ δαιμόνιε, μὴ τοῦ λέγοντος ἴσθι, μὴδ' οἰηθῆς ἐμοῦ ποθ' εὐρήσειν φίλον βελτίον'. *Duk. Peccatis etiam Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Similiter et editi usque ad Aldum, qui primus peccetis reposuit. Præterea τὸ recte male exsulat a Voss. 2.**

Dum ego ne imiter tribunos] *Dum ego non imiter trib.* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. quod in contextum inrepsit ex margine, ubi *ne* expositum erat per *non*, quod alibi non raro factum est. Vide ad xxxviii. 38. § 10. *Dum ne*, pro 'dummodo non,' apud optimos scriptores frequens est. Ita Ovid. Epist. Heroid. III. 81. 'Vel patiare

licet, dum ne contempta relinquar.' Livius XXXIII. 24. 'Cosanis eo die postulantibus, ut sibi colonorum numerus augetetur, mille adscribi jussi; dum ne quis in eorum numero esset, qui post P. Cornelium et Ti. Sempnionum consules hostis fuisset.'

Nec me contra senatusconsultum consulem renunciari patiar] Ne me Lipsiens. Harl. 2. et Hav. invitis aliis codd. Deinde *contra senatusconsulta* Gaertn. quem errorem ex non recte reddita nota S. C. vel *senatuscon.* natam esse constat ex illis quæ supra dicta sunt ad hujus cap. § 2. Mox vocem *consulem* non agnovit Leid. 2. Sed eam interceptisse videtur præcedens *senatusconsultum*. Et quidem tanto facilius, si per compendium *senatuscons̄ cons̄ renunciari* scriptum fuerit, quemadmodum plerumque scribi solet.

§ 7 *Te vero, C. Claudii, adhortor]* An ex falsa interpretatione compendiosæ scripturæ, ignoro. Pall. tres *Te vero, Consul Claudii*. Pal. 2. amplius *consul Claudii exhorto*. Gebh. *Te vero CON̄.* vel *consul Claudii* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Te vero, Claudii consul* Harl. 2. Aldus etiam *Te vero consul Claudii* edidit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit. Tum *abhortor* Harl. 1. sollemni librorum peccato. Vide ad IV. 38. § 4. Ita passim verba cum præpositionibus *ab* et *ad* composita librarii inter se commutarunt. Vide ad XL. 55. § 5. Plura similia olim collegi ad Siliū Ital. XI. 14. 'Exhortor' est in Hav. Mox *ut ipse pop. Rom. pro ut et ipse pop. Rom.* Harl. 2. Lipsiens. et vet. edd. usque ad Aldum, qui *rd* et primum interposuit, quod etiam servant alii omnes, quibus utor, codd. Vide ad II. 44. § 3. Mox *a me ita accepturum*, addita præpositione, Gaertn. et *honoris actum*, pro *hon. auctum*, Klockian.

Invidiamque, quæ continuato eo inpenderet] Ita edidit Jac. Gronovius,

sed, ut puto, operarum lapsu, quamvis postea similiter Clericus excudi curavit. Non modo enim omnes priores typis exarati, sed etiam codd. quibuscumque usus sum, constanter præferunt *quæ ex continuato eo inpenderet*.

§ 8 *Communiter inde edicunt]* Communiter idem edicunt Lipsiens. De quo errore vide ad I. 19. § 7. *Communiter inde p. edicunt* Gaertn. Quid voluerit librarius, non adsequor. Mox *L. consulem Q. faceret*, vocibus inperite transpositis, idem Gaertn.

Se id suffragium non observaturos] Pal. 2. *non se id suffr. observet*. Sic supra idem codex, consensum nactus Pal. tertii, *si vana vestra, Patres conscripti, auctoritas ad plebem est*. Gebh.

CAP. XXII. § 1 *Consules creati Q. Fabius Vibulanus tertium, et L. Cornelius Maluginensis]* Non est dubium, quin de eo Fabio loquatur, cujus ab initio hujus libri mentio, et ejus bis a Livio omissum cognomen est. *Glar. Quintius Fabius* Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. I. § 1. Tum cognomen *Vibulanus* exsulat a prisca. Primus id adposuit Aldus. Exhibent etiam codd. scripti, licet varie corruptum: et quidem *Jubulanus* Voss. 1. et Harl. 2. *Jubulacius* Lipsiens. *Bubulanus* Leid. 2. *Bibulanus* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *Bibularius* Port. Vide ad Liv. IV. 11. § 1. Sed *Vibulanus* recte vocatur in Fast. Capitol. Deinde *tercio* Harl. ambo et Gaertn. *tertio* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. quomodo sæpissime variant libri scripti. Vide ad V. 16. § 1. Sed adverbium numerale ignorat Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. Mox *L. et Cornelius* Leid. 1. Conjunctio deest in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Vide quæ notantur ad II. 17. § 1.

Propter Capitolium captum, consulem occisum] *Propter consulem occisum* Harl. 2. et *consulem occisum* Port. Sed alii codd. etiam editi, stant pro

vulgato. Tum *occisum, id condi religiosum*, addito pronomine, Lipsiens. Paulo ante *Census auctus eo anno* Harl. 1. frequenti scribarum errore. Vide ad XXI. 61. § 4. Ceterum ita distinguebat librarius Lipsiens. *Census actus: eo anno lastrum propter Cup. Male.*

§ 2 Q. Fabio et L. Cornelio consulis, principio anni statim res turbulenta] Copula deficit in libris nostris omnibus Mss. ordinantque iidem mox sic, principio anni res statim turbulenta. Gebh. Florentinus ignorat copulam. J. F. Gron. Eandem etiam ignorant omnes nostri. Hearne vero, eam in Oxon. N. superesse monens, aliorum vero codicum nullam mentionem faciens, tacitus agnovisse videtur, in illis pariter desiderari. Mox res statim turbulenta similiter Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav.

Jam Antii Volscorum legiones esse] Legiones Volscorum alio ordine Voss. 1. et Leid. 2.

Coloniã ingens metus erat defecturam] Defecturum Klockian. defecturam Voss. 1. a m. pr. quomodo alibi etiam librarii errare consueverunt. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIV. Mox imperatum a tribunis, pro impetratum a trib. Voss. 2. Et hæ voces sæpe in codd. scriptis confunduntur. Vide ad Liv. IX. 30. § 10.

§ 3 Consules inde partiti provincias. Fabio, ut Antium legiones duceret, datum] Est XXIII. 26. ubi vulgo legebatur: 'Nihilo segnius in Hispania bellum erat, sed ad eam magis diem prosperum Romanis. P. et Cn. Scipiones ita inter se partiti copias, ut Cn. terra, P. mari navibusque rem gereret:' sed restituimus ex optimis libris, prosperum Romanis. Publio et Cnæo Scipionibus ita inter se partiti copias. Ea res mihi suspicionem movit, passim id genus mendii irrepisse. Itaque dubitabam, an non hic quoque fuerit, Consulibus inter se

partitis provincias, Fabio, ut Antium legiones duceret, Cornelio, ut Romæ præsidio esset. Quin et supra hoc lib. c. 10. 'Ut hæc dicta in senatu sunt, delectus indicitur, consulibus belli administrationem inter se dispartiri jussis, alteri ut Volsci, alteri ut Æqui provincia esset.' Sed dubitabam tantum, nec ea propter cum quoquam litigabo. Plura occurrent hujusmodi, quæ in tempore tangeremus. J. F. Gron. Fatendum est, conjecturam viri summi, nisi quod inter se, pro inde, reponendum existimet, parum a vulgata lectione recedere, et eam ob causam magna se verisimilitudine commendare. Quum enim olim per compendium Cons. scriptum fuerit, unicum discrimen tantum consistit in litera s voci partiti in fine adjecta. Et tali modo multis aliis locis subcurrendum putavit. Vide ad III. 57. § 9. IX. 12. § 9. c. 31. § 1. c. 41. § 2. XXI. 17. § 1. XXXII. 1. § 1. c. 8. § 4. et XLV. 17. § 6. quorum nonnullis, pro sortiti sunt, legendum censuit sortitis. Vide ad locum Livii ultimo loco laudatum. Contra tamen vix credibile videtur, tot locis simili odio omnes librarios eandem locutionem persecutos esse, eodemque errore Livium corrupisse, et nullos hodie superesse codd. qui vel alibi veram scripturam servarint. Quin et supersunt loca, ubi Livius pari modo locutus est, nihilque Gronovius monuit. Ut X. 12. 'Consules inter se provincias partiti sunt. Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvennerunt:' et alibi. Accedit, in vulgata lectione nihil Gronov. displicere posse, quam quod periodi nimis interciduntur. At ita Livius sæpissime loqui solet, ut infinitis exemplis ostendi posset. Tale est illud VI. 4. 'Comitia tribunorum militum consulari potestate habita. Creati T. Quinctius Cincinnatus, &c.' ubi iterum Gronovius comitiis tribunorum, &c. habitis, creati, &c. Sed, alterum

multo pluribus locis Livio placuisse, exemplis ibidem evincam. Tale etiam illud II. 19. ' Consules Ser. Sulpicius M'. Tullius. Nihil dignum memoria actum. T. Æbutius deinde et C. Vetusius. His consulibus Fidenæ obsessæ: ' et hic Gronov. legendum suspicatur *Consulibus Ser. Sulpicio M. Tullio, nihil dignum memoria actum. T. Æbutio deinde et C. Vetusio Fidenæ obsessæ.* Sed vide quæ ibi quoque notantur. Simile insuper XXI. 36. ' Nunciatur rupem inviam esse. Digressus deinde ipse ad locum visendum. Haud dubia res visa: ' ubi Gronovius conjicit *Digressio deinde ipsi ad locum visendum haud dubia res visa.* Sed et ibi videnda, quæ notavi. Quamvis igitur in omnibus his Gronovio invitis codd. Livium tentanti accedere nequeam, acre tamen ac fertile viri maximi iudicium plurimum suspicio; ejusque conjecturas vulgatæ scripturæ præferre non dubitarem, si alicujus auctoritatis codd. illas probarent.

Fabio, ut Antium legiones duceret, datum] Legiones ut Antium duceret Voss. 1. et Leid. 2. *ut legiones Antium duceret* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Quod codd. ita in ordine vocabulorum dissentiant, aliquid mendi latere suspicor. Et forte, voce expuncta, legendum *Fabio, ut Antium duceret, datum.* Solet enim sæpe Livius absolute verbum ' ducere ' usurpare. Supra I. 23. ' Ea res ab stativis exivit Mettum: ducit, quam proxime ad hostem potest: ' ubi plura videnda. Et ita ' educere ' etiam. Vide ad XL. 25. § 1. Ceterum *adduceret* Port. a m. pr. *diceret* Lipsiens. sollemni aberratione. Vide ad XXXVIII. 43. § 2.

Cornelius ut Romæ præsidio esset] Quidam *Cornelius* mutarunt in *Cornelio*, propter verbum ' datum, ' quod præcesserat. Quasi non et verbum ' partiti ' præcesserit, ad quod referri

poterat. *Glar.* Vet. lib. *Cornelio*, quo pacto sine controversia legendum est. *Sigon.* Meliores duo codd. *Cornelius*, quod et Glareanus probat, referens nomen ad verbum ' partiti. ' Ego potius ad *esset.* Solus Pal. 2. novissimæ ætatis *Cornelio.* Ex edd. vero illa Campani. *Gebh. Cornelius* ex nostris servant Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Harl. 1. et Lipsiens. Reliqui, et inter eos optimus Leid. 1. habent *Cornelio.* Et ita etiam ediderunt Ascensius, Mogunt. aliique, quos hic indicat Glareanus. Et licet vel omnes codd. *Cornelius* præferrent, ratio tamen doceret, alterum præstare. *Cornelius* enim omnino ad præcedens ' partiti ' referri nequit, ut Glareanus putabat; neque commode cum Gebhardo ad sequens *esset.*

§ 4 *Hernici et Latini jussi milites dare ex fœdere]* *Hernici atque Latini* Harl. 2. Tò *jussi* exsulat ab Leid. 2. quemadmodum mox vox *tertia* a Voss. 2. alterutra tamen abesse nequit. Deinde *dare et defendere* est in Lipsiens. pro *dare ex fœdere.*

Duæque partes in exercitu sociorum, tertia civium fuit] Vide Lipsium ad Vell. Pat. II. 15. de bello Italico, ad verba, ' Per omnes annos atque omnia bella duplici numero se militum equitumque fangi: ' et de Milit. Rom. II. 7. *Klock.*

Ad diem præstitutum venerunt] *Ad diem præstitutam* Gaertn. Liv. X. 20. ' Præstituta die, quarum rerum non exstitit dominus, militi concessæ. ' XLV. 11. ' Diemque præstituit, intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet. ' Ita ' stata, ' ' statuta, ' ' constituta dies ' sæpius apud Liv. obvium est. Vide ad XXVII. 16. § 16. Reliqui tamen codd. hoc loco in vulgatum conspirant.

Haud procul oppido stativisque hostium consedit] Vocem *hostium* non agnoscit Harl. 2. *haud procul dubio hostium* habent Voss. 1. et Leid. 2. Qui

similesque errores absoni, in quibus tamen inter utrumque codicem plerumque convenit, mihi persuadent, vel alterum ex altero, vel utrumque ex eodem codice descriptum esse.

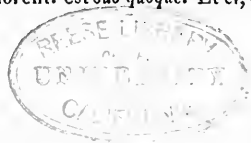
§ 5 *Non permistim unam sociorum civiumque*] *Scribe non permixtam, vel permistam.* Sic enim in antiquo volumine legitur, et placet lectio: subauditur 'aciem.' *Rhen. Permictam, vel permistam,* etiam non modo omnes mei manu exarati, sed et vetustiores excusi: *permistim* denum datum inventio a Moguntinis, qui elegantiam quamdam captasse videntur in obpositione τῶν 'permistim unam' et 'tres separatim.' Sed vellem, aliud exemplum, ubi vox illa apud scriptorem hujus ævi usurpatur, commonstraretur; quamvis *inmixtim* Plautum dixisse in Aulul. II. 3. 12. non ignorem. *Permixte* Cicero dixit. Præterea copula *que* deficit in Lipsiens.

§ 6 *Inde signum observare jussit*] *Observari jussit* fragm. Hav. *observare jussit* potest intelligi 'socios;' quod ex sequenti repetendum est. Vide ad XLII. 24. § 5.

Ut pariter et socii rem inciperent, referrentque pedem, si receptui cecinisset] *Referrent pedem* Lipsiens. et *referrent pedem* Harl. 2. et Hav. quorum librarios, ut ita darent, id præsertim impulisse videtur, quod crederent, duplicem conjunctionem hic eo sensu jungi, quo sæpe apud Liv. occurrit. Vide ad II. 44. § 3. Jam vero post et eo casu non recte inferri τὸ *que*. Quod si eo consilio locum mutarint, dupliciter errarint: quemadmodum enim post *que* voculam *et*, ita etiam post *et* voculam *que* inferre Livius solitus est. Vide ad XXXIV. 37. § 5. At non eo sensu duplices illæ copulæ hic conjunguntur. Ita enim potius dixisset Livius, *ut pariter socii et rem inciperent, ref.* Sed potius et hic ponitur pro 'etiam.' Nihil itaque mutandum, quod et ceterorum codicum

pro vulgata lectione consensus docet. Præterea *cecinissent* male Voss. 1. et Leid. 2. a m. pr.

Equites item suæ cuique parti post principia collocat] An *suæ quemque parti* sit verior lectio, ipse lector videtur. *Subell.* Legendum est *sua*. Ut ad principia referatur: quamquam et *suos*, vel *suæ quemque*, aut *suæ quosque* scribere potuerit, ut ad *equites* referret. Ita enim dicimus, 'suam rem cuique domino tribuere,' aut 'suo quidque domino tribuere? non *suum quidque*, aut *suo cuique*. Varro de Re Rust. I. 7. 'Quæ suo quidque loco sunt posita, ea minus loci occupant.' Cæsar Gall. VII. 32. 'Divisum senatum, divisum populum in suas cunisque eorum clientelas.' Livius supra c. 11. 'Neque sum cuique jus modum faciebat.' Hinc noscas, apud Virgilium Ecl. VII. 54. 'Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma,' non modo delirare G. Cantarum Novar. Lect. VI. 28. (quia *sua κατὰ συνεκφώνησιν* una syllaba et auferendi casu accipit,) sed nihilominus viros doctissimos, cum *sua* nominativo quidem plurali prolatum, *quæque* tamen etiam defendunt. Non potuit aliter Virgilius dicere, quam 'sua quæque sub arbore poma.' Livius XXV. 17. 'Motibusque armorum et corporum suæ cuique genti aduuetis:' scribe *unicuique genti*. J. F. Gron. Sic quoque emendat Gronovius XXXIII. 46. 'Pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quæque anno penderetur;' ubi vulgatur *suo quoque anno*. Si certum est, hæc non aliter posse dici, etiam probanda est emendatio Budæi pro eo, quod in I. 12. D. de Usur. in libro Florent. et edd. est, 'Nisi sua quæque die usuræ superscriptæ exsolventur,' legentis *sua quæque die*. Et Haloandri, qui cum aliis in I. 25. § 3. D. Locati, edidit 'Curare debet, ut opera rustica sua quæque tempore facias;' quod in Florent. est *suo quoque*. Et ei, quod

in Sueton. Aug. c. 40. editur: 'Ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit (plebi:) sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cuiusque mensis acciperet;' præferenda est scriptura libri Torrentiani et Ed. Ald. *ut sui quisque mensis acciperet.* In Cæsare quoque Bell. Civ. 1. 83. legendum est: 'Has subsidiariæ ternæ, et rursus aliæ totidem, suæ quæque legionis, subsequerantur:' non *sua cuiusque.* Sed mihi nondum liquet, cur hæc tam ἀπορῆμας demandanda sint, et cur omnes librariorum ad hoc corrupendum conspirasse credere debeamus. In Suetonio quidem nihil mutari patitur Schelius ad Polybium de Castramet. Rom. Et, si quid mutandum est, potius putem legendum *suam cuiusque mensis,* quam *sui quisque mensis:* nam opponit 'quaternum mensium tesseras,' 'cuiusque mensis tesseras.' Propemodum credo, Latinos dixisse interdum 'suisque,' voce ex duabus composita, ut 'unusquisque,' et 'quotusquisque.' *Duk.* Quemadmodum Gronovius emendavit, sæpe Livius locutus est. Ita supra 1. 52. 'Turnus sui cuique periculi, si adversatus esset, recens erat documentum.' 11. 32. 'Singulis membris suum cuique consilium, suis sermo fuerat.' 111. 36. 'Ut hoc insigne regium in orbem: suam cuiusque vicem per omnes iret.' x. 6. 'Ut tres antiquæ tribus, Ramnes, Titienses, Luceres, suum quæque augurum habeant.' xxxiii. 46. 'Quin et pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quæque anno penderetur, decrat:' ita Gronov. scribendum conjicit, *pro suo quoque anno.* xxxiv. 11. 'Si in sua quisque nostrum matre familiæ jus et majestatem viri retinere institisset.' Et ita fere adhuc mendosus circumfertur Colum. 111. 1. 'Silvestres ac feræ sui cuiusque ingenii semina gerunt.' ubi cod. Sangerman. præfert *sui*

cuique ingenii: sed forte legendum est *sui quæque ingenii.* Et ita mox loquitur eodem cap. 'Suum cuique regioni magis aut minus aptum esse doceat usus.' Plinius Epist. 11. 5. 'Veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cuiusque naturam non probetur.' Curtius iv. 12. 'Pedites his plurimum gentium, non mixtas, sed suæ quisque nationis junxerant copias:' ubi viri docti, *mixtos* vel *inmixtos* legi posse, et *pedites* ac *copias* per adpositionem accipienda monentes, non satis ad structuram totius orationis adverterunt, quæ exigit, ut τὸ *pedites* casu primo accipi debeat. Vide ibi Freinsh. Si quid mutandum, mallet *sua quisque nationi:* quod tamen nec ipsum necessarium. Causatur quidem Donjatus, ideo Livium hic *sua cuique parti,* quam, ut Gronovius conjiciebat, *sua cuique parti,* maluisse, ut significaret, equites Hernicos ei exercitus parti quæ pedibus Hernicis, Latinos ei quæ Latinis, Romanos ei quæ legionibus constaret, subjectos fuisse. Sed antecessorum Parisiensium primicerius non animadvertit, idem optime a Livio indicari dicendo *sua post principia cuique parti,* adeoque in eo vulgata lectioni nullum præsidium queri posse. Omnes tamen nostri receptam scripturam servant, nisi quod *sua parti cuique* alio ordine præferat Port.

§ 7 *Non sustinentes in pelum Volscos]* *Nec sustinentes* Voss. 2. quæ lectio ferri posset, si plurimum codicum consensu firmaretur. Particula enim *nec* non tantum conjunctio est disjunctiva, sed ab antiquis etiam pro *non* posita est. Vide Zinzerl. Promuls. Critic. c. 23. Sic *nec ita multo post,* pro 'non ita multo post,' supra est 11. 22. 'Ita sine certamine inde abductæ legiones. Nec ita multo post Volscis levatis metu suum rediit ingenium.' Qua tamen alii omnes codd. in vulgatum conspirant, nihil puto mutandum. Solent autem voces *non* et *nec*

in libris scriptis confundi. Vide ad v. 54. § 2. Paulo ante *Item trifariam*, pro *Ita trif.* Gaertn. Alibi has voces confundi, videbimus ad xxxix. 19. § 5.

§ 8 *Quum ad id spectator pugnae abstisset*] Pal. 1. *abstisset.* Gebh. Referendum hoc inter vitia scribarum, qui passim verba ex præpositionibus *ab* et *ad* composita commiscere soliti fuerunt. Vide ad c. præc. § 7.

Inclinatamque in partem unam] *Inclinatamque* vet. edd. invitis omnibus meis. Recte itaque Moguntini pro eo substituerunt *inclinatamque*, quod etiam servant libri scripti.

§ 9 *Et in castris et extra munimenta*] Prius et non comparet in priscis excusis. Primus addidit Aldus. Et id habent omnes nostri manu exarati. Vide ad n. 44. § 3. Sed posterius et male omittitur in Lipsiens. Mox *cædis*, pro *cædes*, Leid. 1. Vide ad v. 45. § 3.

Deletusque exercitus foret, nisi fugientes silvæ texissent] Legendum *ni fugientes* ex Pall. codd. Mss. et prima ed. Gebh. *Delectusque exercitus foret* Leid. ambo, et Harl. 2. errore scribarum. Vide ad iv. 25. § 8. *ni fugientes* scribendum esse Gronovius prima ed. notarum ex scriptis, Mediolanensi editione, Jo. Andreae, et Aldina docuerat, et τὸ *ni* se non semel alibi quoque mutatum in *nisi* deprehendisse monnerat; quod postea in enris repetitis omissum est. *Ni*, pro *nisi*, retinent etiam omnes nostri, præter Voss. 1. et Leid. 2. qui *nisi*, et Gaertn. qui *ne* præferunt: *ni* etiam superest in vetustis excusis. Tò *nisi* primum obcurrit in Basileensi an. 1539. Sæpius τὰ *ni* et *nisi* commutata in scriptis fuisse, vere Gronovius observat. Vide ad xxiii. 1. § 8.

CAP. XXIII. § 1 *Dum ad Antium hæc geruntur*] Dissonat hic prodigiose Pal. 3. *Dum in Antium hoc feruntur.* Gebh.

Arcem Tusculanam inproviso nocte capiunt] Dionys. Antiq. x. p. 646. et oppidum et arcem capta scribit, quod verisimilius puto: nisi quis Æquos in hoc Herdonium imitatos credat. *Glar.*

Ut distenderent hostium copias] Cur non *distinerent* potius? *Sabell.* Mendosum verbum est *distinerent*. Tu castiga *distenderent*, id est, distraherent, separarent. Sic ix. 12. 'Distendit ea res,' inquit, 'Samnitium animos.' *Rhen.* *Distenderent hostium copias* probissima lectio est, expressa ab Andrea; retineturque ab Pall. tribus, nisi quod in Pal. 2. margine adnotatum est *distinerentque*. Campanus edidit *ut discenderent*. iv. 59. 'Quacumque incessere, late populati sunt tecta agrosque, ut distinerent Volscos:' ut habet sola Campani ed. Pall. tres *detererent*. Forte *diterent*. *Rhenanus* legit *externarent*: quod non probo. Lib. v. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ:' forte legendum *distendebant*. Lib. xxvii. cap. 42. 'Consules, diversis itineribus profecti ab urbe, velut in duo pariter bella, distenderant curas hominum.' *Gebh.* *Distinerent* commodum in hac re verbum est, quo Livius sæpe pro 'dividere,' 'in partes distrahere,' usus est. Vide ad Liv. v. 20. § 4. Hic tamen recte mendosum vocat *Rhenanus* ob codicum dissensum, quorum nullus, nisi Port. a m. sec. id ostentat. Alii omnes constanter præferunt *distenderent*, exceptis Voss. 2. et Gaertn. qui habent *discederent*, et fragm. Hav. a m. pr. quod præfert *discevent*. Ita 'distendere' xxxiv. 29. 'Romani simul a porta, unde aditus planior erat, ut distenderent ab apertiore loco hostes, simul per patefactum ruina iter inrumpere conabantur.' *Distenderet* est in Harl. 2. forte quia librarius credidit, hoc verbum referendum esse ad præcedens *reliquo exercitu*, quum respiciat remotius *Æqui*. Quamquam si ad alterum referri de-

bisset, ne ita quidem distenderent mutandi invitis codd. necessitas foret. Vide hoc lib. ad c. 28. § 2.

§ 2 *Si Capitolium captum nunciaretur*] *Nunciaret* Harl. 1. Male. Vide ad x. 10. § 1. Mox *adeo et recessus Tuscul. meritum*, Port. omisso τῶν erat, quod alii omnes codd. obferunt. *Adeo recesserat Tuscul. meritum* Klockian. Forte scriptum fuerat continua serie, ut olim solebat, *recesserat*. Evanescente postea vel perperam omissa linea suprascripta, inde facile formari potuit *recesserat*. Panllo ante a *Roma*, pro *ab Roma*, Lipsiens. a. m. pr.

§ 3 *Prædam ex castris raptim Antium convehit*] *Et castris* Harl. 2. Vide ad xxvi. 45. § 1. *e castris* Hav. Deinde *raptam* Leid. 2. Sed vulgatum verius est. Mox τὸ *relictum* non comparat in Hav. Tum *citato agmen Tusc.* pro *citatum ag. Tusc.* Gaertn. quod adverbialiter accipi posset. Inde enim alibi ‘*citatus*’ et ‘*citatissime*’ obcurrunt; nisi illa vel a ‘*citare*,’ vel a ‘*citatum*’ declinata esse existimentur. Reliqui tamen codd. nihil mutant. Et recte. ‘*Citatum agmen*’ ut infra v. 37. ‘*Citato agmine iter ingrediuntur.*’ xxiii. 36. ‘*Citatum agmen præter Capuam rapit.*’ xxviii. 16. ‘*Citato agmine ducti sunt.*’ xxvii. 50. ‘*Citatiore, quam inde venerat, agmine die sexto ad stativa sua atque ad hostem pervenit.*’ xxii. 6. ‘*Quam citatissimo poterant agmine, sese abriperunt.*’

Quod cocti ad manum fuit cibi] *Coacti* Flor. Klockian. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo. Sed male. Alibi ita etiam peccatur librarii. Forte simili mendo deformatur etiam nunc locus Livii xliv. 32. ‘*Huc ut omnis multitudo vacaret, feminae ex propinquis urbibus cocta cibaria in castra adferebant:*’ vulgo nunc legitur *coactæ*. Vide quæ ad eum locum notantur. Præterea *sibi*, pro *cibi*, Hav. qui error facillime inde ortus esse

potuit, quod alius scribenti minus distincte verbis præierit: qua ratione confundi potuerit *concilium* et *consilium*, de quo vide Gronov. ad Liv. xliv. 2. § 5. *cedens* et *sedens*, de quo vide ad Liv. xxi. 40. § 2. *ceusurus* et *sensurus*, de quo vide ad v. 20. § 6. et multa alia, quæ passim obcurrunt.

Commeatum ab Roma consul Cornelius subvehit] *A Roma* fragm. Hav. Tum *consules* Leid. 2. claro iterum indicio, stupidos librarios compendium scribendi *cons* nulla habita sensus vel locutionis ratione, modo *consul*, modo *consules*, reddidisse. Vide ad x. 10. § 2. Denique *subvenit* fragm. Hav. a. m. pr. ‘*Velere*’ et ‘*venire*’ alibi a librariis commutantur. Vide viros doctos ad Cic. de Nat. Deor. 1. 1. Etiam quæ infra notantur ad iii. 61. § 9. v. 28. § 2. et alibi.

§ 4 *Aliquot menses Tusculi bellatum*] *Aliquot mensibus* Voss. 2. a. m. pr. Vide ad x. 21. § 6. *Aliquod* antem præfert Gaertn. Vide ad iii. 9. § 2. Etiam *Tusculum* exsulat ab eodem cod. Mox *oppugnat*, pro *oppugnabat*, Port.

Ad arcem recuperandam, vi numquam eos subigere potuit] Alii legunt *vi numquam eo subire potuit*: quid si *potuere* legatur? propter statim sequentia hæc verba, ‘*inermes undique omnes sub jugum ab Tusculanis missi.*’ *Glar.* Vet. lib. *subiri*. Sigon. Membranae nostræ *ad arcem recipendam*. Modius. Non aliter Pall. tres et Campani ed. quam *vi numquam eo subire potuit*. Miror, nostrum Pal. secundum divortium hic facere a Sigoniano representante *subiri*. Andreas edidit *vi numquam eos subigere potuit*. Quam lectionem corruptam non diffitetur Loritus. *Gebh. Reciperandam*, quod Modius in suo reperit, mihi in nullo obvium fuit. Et sane passim quidem id in notis *recuperare* scribæ mutarunt. Vide ad vii. 18. § 1. Non tamen unius codicis testimonio rece-

perim. Tum *ri numquam eos subigere potuit* servant, quibus utor, edd. antiquiores. Sed recte eam lectionem viri docti rejecerunt, quam etiam nulli codd. mei agnoscunt. Primus Aldus ejus loco reposuit *ri numquam eo subire potuit*, cui concinnat ex nostris Voss. uterque, Leid. uterque, (nisi quod Leid. 2. omittat *rd eo*) Port. (qui alio ordine, *ri eo nunquam subire potuit*, exhibet) Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Sed et hanc lectionem non per omnia sanam esse Glareanus jamprehendit. Quum *eo* capiendum sit pro 'ad arcem,' eamque Tusculani cum parte exercitus Romani obpugnarint, *subire potuit* ferri nequit. Donjatius quidem, ut eam defendat, comminiscitur, consulem statim arcem adortum expugnare non potuisse, eamque Tusculanis obsidendam reliquisse, adtributa copiarum parte. Verum neque Livius id refert, neque aliunde constare poterit. Ipse itaque Glareanus *potuere*, pro *potuit*, scribendum conjicit. Sed conjecturam hanc nulli libri probant. Nihil itaque propius, quam ut cum Sigonio verum credamus *nunquam eo subiri potuit*. Id fuisse videtur in Lipsiens. et utroque Harl. idem etiam in omnibus Mss. snis esse Hearne auctor est. J. F. Gronovius etiam in priori ed. notarum ita scribendum judicavit, eandemque lectionem Jac. Gronovius in contextum recepit. *Unquam eo subire* Flor. a m. pr. qui a m. sec. exhibet *uti nunquam eo subire*.

Fames postremo inde detraxit hostem] *Postremo deinde* Hav. Quod an dictum erit ut 'deinde deinceps,' 'postea deinceps,' 'deinde postea,' similiaque alia, de quibus agitur ad II. 47. § 11.? Non puto. Reliqui enim codd. in alia omnia discedunt. *Inde* ergo est ex arce. Præterea *inde traxit hostem* Harl. 1. Sed primam syllabam vocis *detraxit* absorpsit ultima præcedentis *inde*. Vide ad v.

19. § 4. 'Detrahere' in hac re usitatissimum verbum est. Infra XXIX. 20. 'Spe destinaverit, Hannibalem ex Italia detracturum:' ubi plura vide.

§ 5 *Quo postquam ventum ad extremum est*] J. F. Gronovius prima notarum ed. scribendum conjecit *Qua postquam*, et *Qua* respondere τῶν 'fames' monuit; et ita *ad extremum* accepisse videtur ad extremam, ad ultimam necessitatem. Notas deinde recensens conjecturam hanc delevit; forte quod displicere incepisset. Et recte. Vulgatum enim sanum est. *Quo* (nempe ut fames detraheret) *ad extremum* autem, id est tandem, extremo; quo sensu apud Cic. et passim alibi frequenter occurrit. Ceterum *Qui*, pro *Quo*, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *ad extremum ventum est* fragm. Hav.

Inermes nudique omnes sub jugum ab Tusculanis missi] *Inermes undique omnes*, transpositis literis, Leid. 1. et Hav. Neque aliter multæ ex vetustis edd. Sed rectum est *nudique*, quod servant reliqui codd. mei, et cum illis Pal. 1. ut Gebhardus monuit ad III. 11. § 8. Infra cap. 28. 'Sub hoc jugo dictator Æquos misit. Castris hostium receptis, plenis omnium rerum, (nudos enim miserat) prædam omnem suo tantum militi dedit.' IX. 6. 'Primi consules prope seminudi sub jugum missi.' cap. 15. 'Militem se cum singulis vestimentis sub jugum missurum.' X. 36. 'Captivorum numerus fuit septem milium ac trecentorum, qui omnes nudi sub jugum missi.' *Inermes nudi omnes sine copula* Port. Denique *a Tusculanis* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Gaertn.

Consul in Algido consecutus] *Secutus* Lipsiens. Male. 'Consequi' enim est hoc loco pro 'adsequi,' 'sequendo aliquem attingere.' Curtius IV. 9. 'Fugientemque per medios hostes consecutus ex equo præcipitavit.' VII. 2.

‘Fugientem consecuti vincitum reddebant.’ Paullo ante *hac ign. fuga*, pro *hos ign. fuga* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ac ignominiosa* Hav. Sed reliqui recte vulgatum tinentur.

§ 6 [Victor ad Columen] *Ad Colinum* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *ad Collinum* Hearnii Oxon. L. 1. et *C. ad Coluon* fragm. Hav. Reliqui *ad Columē*, vel *ad Columen*. Et ita etiam edd. omnes, nisi quod in Francofurtana a. 1578. invenerim *Columem*. Ita etiam hunc locum adducens laudat Cluver. Ital. Antiq. II. 16. p. 779. et ex eo, quod vocabulum *Columes* formationem linguæ Latinæ habere minus videatur, haud immerito id viris doctis suspectum esse pronunciat. Eos tamen, qui sint, non male lectionem illam in controversiam vocasse, evincit aliarum edd. ac plerorumque codd. consensus. Addit Cluverius, sibi persuasum esse, eundem hunc esse locum, qui ‘Corne collis’ apud Plin. Hist. Nat. XVI. 41. vocatur, nec dubitare, quin alterum ex his vocabulis sit corruptum. Mox τὸ nomen deest in Harl. 1. errore scribæ.

Exercitu relicto castra locat] Si exercitum reliquisset, non erat opus castrorum metatione: quare *reliquo exercitu* melius. Tu vide, quæ præcedunt. *Sabell.* Nemo non intelligit, *relicto* nullo modo incolumi sensu stare posse. Quare videbunt alii, ne *reducto*, aut, quod æque placet, *reliquo*, sit potius legendum. *Sabell.* Admonuit Sabellicus, legendum *reliquo exercitu*, non *relicto*. Glar. Recte Sabellicus vidit, τὸ *relicto* hic locum non obtinere. Ego aut *relato* scriberem, aut *reducto*. Rubenius. Sabellicus absurditatem, nescio quam, odoratus, reponendum censet *reducto*, vel *reliquo*. Tale nihil in omnibus nostris libris. *Gebh.* Vide ad II. 17. *Duk.* Omnes etiam nostri in vulgatum conspirant, nisi quod τὸ *relicto* deficiat in Gaertn. Attamen locum

mendosum esse nullus dubito. Nec tamen subcurrit, quid substituendum sit. Ant. Perizon. ad marginem codicis conjecit *exercitu refecto*.

Et alter consul, postquam manibus Romanis, jam pulso hoste, periculum esse desierat] Est in veteri, *postquam manibus jam Romanis, pulso hoste, Rhen.* Rhenanus legit *manibus jam Romanis*, ut edidit Andreas. Ceterum in Pall. tribus et Campani ed. plane evanuit τὸ *jam*. *Gebh.* Evanuit etiam in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. At ordinem vocabulorum, quem Rhenanus in suo invenit, observant Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quos secutus sum. In nullo enim codice voces in eam seriem, quæ in editis plerisque superest, digestæ occurrunt. Ceterum τὸ *et* in principio harum vocum deest in Voss. 2. τὸ *esse* vero in Leid. 2. Contra, addita voce, *postquam a manibus* Gaertn. ut construendum sit ‘pulso a manibus.’ Verum quum reliqui codd. adscitam a librario hujus Mss. præpositionem ignorent, eam etiam recipiendam non existimo. Ita constructio erit ‘desierat periculum esse manibus Romanis.’ Sic Terent. Heant. v. 2. 27. ‘Adeon’ rem rediisse, ut periculum etiam a fame mihi sit, Syre? Ibidem III. 3. 6. ‘Quum illi periculi nihil ex indicio siet:’ in Phorm. II. 2. 19. ‘Aliis aliunde est periculum.’ Mox *a Roma*, pro *ab Roma*, Gaertn.

§ 7 *L. Cornelium consulem id bellum gessisse*] Prænomen Cornelii exsulat a Port. Tum *hoc bellum gessisse* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. *hic bellum gessisse* Leid. 1. et Gaertn. Paullo ante voces *consules* et *anno* deficiunt in Gaertn. eodem.

Quia nulla apud vetustiores scriptores ejus rei mentio est] Observat tamen Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCIV. p. 128. hujus rei apud Dionys. Halic. lib. x. p. 617. mentionem obcurrere. Verum is ratione Livii non inter

vetustiores, sed inter æquales scriptores, referendus est. Eo autem auctore L. Cornelius consul Antiates semel iterumque prælio vicit, eorum urbem inpetu cepit, et Romam reversus de hostibus triumphavit; ejus autem triumphi vestigia inveniri in fragmentis Fastor. Triumph. hoc anno. Vide etiam Sigonium in Fast. ad eundem ann. Ceterum vox *scriptores* non comparat in Port. ejus loco *auctores* præfert Leid. 2. qui etiam habet *hujus rei mentio*: sed *ejus mentio rei* Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

CAP. XXIV. § 1 *Tribunicium domi bellum Patres territat*] *Irritat* primæ edd. usque ad Aldum, qui *territat* substituit. Id autem servant tantum non omnes scripti. Hinc intelligere possum, quid voluerit scriba Hav. solus meorum in diversa abiens, et obferens *interritat*. Invenit nempe duplicem lectionem *invitat* et *territat*, et utramque simul exprimere voluit; ideoque dedit *interritat*. Vide ad hujus lib. c. 44. § 4. Deinde *fraudem fieri* Gaertn. Sed reliqui Mss. vulgatum teneant: *m* finale a librariis pro lubitu passim vel addi, vel omitti, sæpe supra dictum est, et sæpius infra notandum erit. Vide etiam mox ad § 5.

Frustrationem eam legis tollendæ esse] Voculam *eam* non agnoscit Harl. 2. *frustrationem eam legis tollendam esse* Hav. cujus librarius non intellexit vulgatam lectionem ejusque elegantiam, de qua vide ad v. 3. § 5.

§ 2 *P. Lucretius præfectus Urbis*] Suspectum est prænomen *Publius*, pro *Lucius*, qui triennio ante consul fuerat. Nam omnes præfecti Urbis ante hoc tempus consulares fuerunt. Q. Servilius supra c. 3. L. Valerius c. 5. Q. Fabius c. 8. et c. 29. Duk. Utramque lectionem præfert Flor. obferens *P. L. Lucretius*: et sic Dukeri conjecturam firmat.

§ 3 *Erat et nova exorta causa mo-Delph. et Var. Clas.*

Amphibolon in *motus* participio et nomine, et *nova exorta causa* in nominandi casu et vocandi [l. auferendi]. Res digna, ubi exerceantur curiosi grammatici. *Glar.* Nullum in his *amphibolon* esse existimo. Quisquis enim ad mentem Livii attendit, facile intelligit, *nova exorta causa* casu primo poni; *et motus* autem non participium, sed nomen esse casu secundo; ac Livium dicere velle, præter contentiones de lege Terentilla novam certaminum cum tribunis causam exortam esse. Vox et culpa scribæ non adparet in Lipsiens. *nona*, pro *nova*, præfert Klockian. Tum *motus* male exsulat ab Hav. pro eo *timoris* præfert Hearnii Oxoniensis L. 2. inde effici potest, in quodam codice *metus* scriptum fuisse, cujus glossa erat *timoris*. *Metus* autem et *motus* inter se commutari, videbimus ad III. 69. § 2. *Causa amotus* est in Lipsiens. Sed litera *a* vocis *motus* capiti adhæsit ex fine vocis præced. Vide ad XXXVII. 29. § 8. et mox ad § 5. hujus cap.

A. Cornelius et Q. Servilius quæstores] *L. Cornelius* Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxonienses L. 2. et B. Præterea *atque Servilius*, quas vidi, edd. usque ad Aldum, qui primus substituit *et Q. Servilius*: idem in plerisque nostris superest. Reliqui manifesta vestigia ejus lectionis servant: nam *etque Servilius* præfert Harl. 1. et *Quintius Servilius* Port. Pighius in *Annal.* ad A. U. C. CCXCIV. p. 128. testatur, quosdam codd. Livianos habere *et C. Servilius*, eumque hoc modo adpellat in serie magistratum hujus anni. Sed, lectionem illam in nullo codice vel scripto vel impresso mihi obviam fuisse, profiteor. Mox *inde Volscio*, pro *M. Volscio*, fragm. Hav. a m. pr. Vide ad IV. 52. § 4.

Quod falsus haud dubio testis in Cæsonem exstitisset] Vet. lib. *haud dubie*. Sigon. Sigonius *haud dubie*, ut ha-

Livius.

19 U

bent Pall. *Gebh.* *Haud dubie* quoque non modo omnes nostri manu exarati, sed etiam excusi, quoscumque vidi, usque ad Frobenium, qui a. 1535. *haud dubio* substituit. Supra 1. 9. 'Et *haud dubie* ad vim spectare res cœpit.' II. 23. 'Consules ipsos tergiversari, nec dubie ludibrio esse?' ubi quidam etiam, *nec dubio ludibrio esse*. Infra hoc lib. c. 38. 'Id vero regnum *haud dubie* videri.' v. 33. 'Alpinis quoque ea gentibus *haud dubie* origo est.' XXXIV. 2. 'Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive auctoribus vobis, M. Fundani et L. Valeri, facta est, *haud dubie* ad culpam magistratum pertinens: ubi iterum recentiores edd. *haud dubio*, sed sine ullius codicis consensu. Vide quæ ad eum locum notantur. In verbis seqq. *diem dixerunt*, pro *d. dixerant*, Gaertn. *dixerint* Voss. 2. In reliquis recepta scriptura superest, nisi quod *dixerat* præferant Leid. 1. et Lipsiens.

§ 4 *Multis enim emanabat indicibus*] Non aliter Pal. 2. 3. et Andreæ atque Campani edd. et quidem eleganter. Sic I. 16. 'Manavit enim hæc quoque, sed perobscura fama.' Pal. 1. *multis enim eminebat indicibus*. Vereor, ut perperam. *Gebh.* *Manebat* Port. a m. pr. *emanebat* Voss. 2. *eminebat* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed recte vulgatum probavit Gebhard. Sæpe Livius hoc verbo usus est de illis, quæ in vulgus exeunt, ac nota fiunt. Infra VII. 39. 'Primum admiratio, deinde *haud dubius* timor incessit animos, consilia sua emanasse.' VIII. 3. 'Per quosdam, privatis hospitibus necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Roman emanarunt.' XXXIX. 34. 'Periculum erat, ne vera eo ipso, quod celarentur, sua sponte magis emanarent.' XL. 54. 'Quum multa adsoleat veritas præbere vestigia sui, omni ope adjuvabat, quo maturius omnia emanarent.' XLII. 14. 'Bello

deinde perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa essent, emanavere.' c. 16. 'Refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem.' XLIV. 35. 'Quo quæque adcuratius curantur, eo facilius loquacitate regiorum ministrorum emanant.' Deinde *nec frat. Volsci*, pro *neque frat. Volscii*, Gaertn. Ideo forte *nec* librarius dedit, quod ea vox mox subjungatur. Verum, recte post τὸ *neque* voculam *nec* inferri, videbimus ad IX. 9. § 14.

Ex quo semel fuerit æger, unquam non modo visum] *Ex quo fuerit æger*, una voce omissa, fragm. Hav. a m. pr. *ex quo semel fuit æger* Port. a m. pr. Forte scriptum fuerat *fu'it*. Sed additam notam librarius postea neglexit. Vide ad XL. 14. § 3. Deinde *nunquam non modo visum* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. Sed librarius in Voss. 1. primæ literæ τὸν *nunquam* signum addidit, ut indicaret, eam delendam esse. Ita antem olim datum fuisse videtur, quod *non modo pro non modo* non sæpissime usurpanti non subcurreret. De eo vide ad XXV. 26. § 11. *non unquam modo visum* Harl. 2. et Hav.

Ne adsurrexisset quidem ex morbo multorumque tabe mensium] Addit Busidianum exemplar *mortuum*, quod videtur deesse ad complementum sententiæ. Nannius. Vet. lib. *multorumque tabe mensium mortuum*. Sigon. τὸ *mortuum*, quod viri docti ex Mss. addendum monent, superest constanter, non modo in omnibus scriptis, sed etiam in vetustioribus excusis. Frobenius demum eiecit a. 1535. sed dubium est, utrum deliberato animo, an errore operamur. *Ne ads. quidem eorum morbo* est in Harl. 1. *multorumque* in Lipsiens. Tum *mensum mortuum* pro *mensium mor.* Flor.

§ 5 *Secum eum tum frequentemque ad signa sine ullo comœatu fuisse*] Vet. libri *frequentem ad signa*. Sigon. Priorem lectionem *frequentemque* retinent ex meis Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. Nihilominus tamen alterum præfero. Non enim qui Kæsonem falso Volscii testimonio obpressum contendebant, duplici pugnabant argumento, (quod eo tempore, quo Volscii fratrem male mulcasse dicebatur, secum fuerit, et frequens ad signa fuerit;) sed unico tantum, quod illo tempore a castris non abfuerit. Addunt tamen *secum frequentem*, tamquam causam, quamobrem ipsi id noverint, et ut testimonio fidem concilient. Ad hoc *euntem*, pro *eum tum*, habet fragm. Hav. τὸ *tum* exsulat a Port. Præterea *sine aliquo comœatu* idem Port. *sine ullo comitatu* Hav. Paulo ante *meruerunt* multæ ex primis edd. invitis Mss. qui servant *meruerant*, quod jam in Veneta a. 1495. obvium fuit. *Ameruerant* est in Lipsiensi. Sed prima litera male repetita est ex fine vocis præced. Vide hoc cap. ad § 3.

Ita esse, multi privatim ferebant Volscio iudices] Repone, *nisi ita esset, multi privatim ferebant Volscio iudicem. Quum ad iudicium ire non aude-ret, omneis eas res in unum congruenteis haud magis dubiam damnationem Volscii, quam Casonis Volscio teste fuerat, faciebant.* Est autem 'ferre iudicem,' velut offerre iudicem. Sic infra hoc lib. c. 57. 'Proinde, ut ille iterum ac sæpius provocet, sic se iterum ac sæpius iudicem illi ferre, ni vindicias ab libertate in servitutum dederit.' Verba sunt L. Virgini adversus Ap. Claudium. Hoc sermonis genere et M. Tullius utitur. *Rhen.* Quidam libri *ita esse, multi privatim fer. V. jud.* Lege *ni ita esset, &c.* Solennis enim hæc particula in ferendo iudice, ut infra hoc lib. c. 57. Vide Briss. de Form. v. p. 413.

et 414. Hac autem phrasi 'ferre iudicem' utitur Liv. hoc lib. loc. laud. VIII. 33. 'Provoco ad populum, eumque tibi iudicem fero.' IX. 1. 'Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum iudicem feram.' Vide Brisson. de Formulis lib. v. et de Verb. Signif. quæ ad jus pertinent lib. vi. *Klock.* *Multi privatim fer. V. iudicem* ab Curione est. Andreas et omnes usque ad Frobenium *iudices*. Ego etsi in membranis promiscuis illud reperiam, tamen, quia omnium optimæ Florentinæ *iudicis*, probo *iudices*. Sic enim locutus est, quia præcessit *multi*, et alius alium. Tale in duodecim: 'libras farris in dies dato:' quia enim *dies*, ideo *libras*: quod est quovis die libram. Vide ad IV. 15. *J. F. Gron.* *Iudicem* etiam omnes nostri præter Leid. 2. qui dedit *iudicium*. Patet librarium non intellexisse locutionem 'iudicem ferre,' eamque locum conrumpendi causam fuisse. Non intellexit etiam Ascensius, qui a. 1513. in margine monuit, se libentius legere *ferebant Volscio indices*. Inlustrat eam Hotomann. ad Cic. Orat. pro Q. Rosc. Com. c. 15. Rectius certe, quam Menard. ibid. ut ex hoc loco constat. Vide etiam Budæum Annot. ad l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. pag. m. 90. Quamvis autem cum Gronov. probem *iudices* ob codicis Florent. auctoritatem, alterius tamen lectionis *iudicem*, non Curionem, sed Rhenanum auctorem esse, huius præmissa adnotatio evincit. Quin etiam antequam Curio Livium ederet, ita jam vulgarent Frobenius a. 1535. Basileenses quadriennio postea, tum Vasosan. et anno uno ante Curionem Gryphius. Ceterum licet Rhenan. in Annot. *nisi ita esset* scribi iusserit, Frobenius tamen, qui plerasque ejus emendationes in contextum recepit, edidit *ni ita esset*; idque per omnes edd. deinceps propagatum est. Nescio tamen, an alteri præferri debeat.

Certe omnes nostri constanter præferunt nisi ita esset: (præter Flor. in quo est *nisi ita esset multis privatis*;) et ita etiam ediderunt Mediolan. a. 1505. Quod ut recipere, tot codicum constans auctoritas mihi persuasisset, nisi obstitisset auctoritas Brissonii, qui notat de Formul. v. pag. m. 269. et 370. in faciendis sponsonibus ac ferendis iudiciis particulam *nisi* adhibitam fuisse. Vide etiam viros doctos hoc lib. ad c. 57. § 5. Præterea *privati ferebant*. Sed *n* finale a librariis pro arbitrio vel adjectum vel omissum esse, modo dictum est ad § 1. hujus cap. *Privatum inferre* habet Harl. 2. Sed syllaba in vocis initio aderevit ex litera finali præcedentis. Vide ad v. 23. § 5.

§ 6 *Quam ad iudicium ire non aude- ret*] Usitatius *ad iudicem*. Infra c. 56. 'Si ad iudicem non eat.' c. 72. 'Si ad iudices alios itum foret.' Et ita sæpe jurisconsulti in Pandectis. Duk.

Omnes eæ res, in unum congruentes, . . . teste fuerat, faciebant] Quidam hos nominativos *omnes eæ res in unum congruentes* in accusativos mutarunt non bene, meo iudicio. Nam *faciebant*, verbum nullum alioqui habebit nominativum. *Clar.* Rhenanus erat qui, pro *omnes eæ res in unum congruentes*, superiori adnotatione legi iubebat *omneis eæ res in unum congruenteis*, qua lectione admissa, *faciebant*, ut Glareanus observat, non habet quo referatur. Retulisset itaque accusativos illos inter errores typographorum, et quidem tanto magis, quod altera Rhenani emendatio *Nisi*, vel *Nisi ita esset*, quam eadem opera proponit, in contextum admittatur, non vero hæc *omneis eæ res in unum congruenteis*; nisi vidissem eandem lectionem in multis Mss. superesse. Nam *omnes eæ*, vel *hæc*, vel *hec res in unum congruentes* tantum invenio in Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Contra *omnes eæ res in unum*

congruentes in Voss. 1. *omnes eæ res in unum congruentes* in Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. et *omnes eæ res in unum congruentes* in Voss. 2. a m. sec. qui et *omnes eæ res a m. pr.* habuit. *Omnes eæ res in unum congerentes* Leid. 2. quæ posterior lectio saltem non peccat in regulas grammaticorum. At præferenda tamen vulgata. 'Congrere in unum' enim locutio est alibi non semel a Livio usurpata. Infra xxix. 6. 'Principio ab Numidis facta et Bruttiiis, non societate magis Punica, quam suoapte ingenio congruentibus in eum morem;' ubi vide Gronov. alia exempla laudantem. Præterea *fuerant, faciebat* obfert Leid. 1. *fuerant* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. utrumque mendose: ut et, quod Gaertn. servat, *quam quod Kæsonis Volscio testis fuerat*. Mox in *moram tribuni* Flor.

§ 7 *Extracta utraque res in consulum adventum est*] *Extracta res utraque* Leid. 2. Mox in *consulum in adv. est* Hav. in *consulum est adv.* alio ordine, Gaertn.

§ 8 *Victore cum exercitu Urbem ini- erunt*] *Incidit cum exercitu* Gaertn. *victorie cum exercitu* Lipsiens. Tum vox *urbem* exsulat a Leid. 2. In verbis præcedd. *Qui ibi*, pro *Qui ubi*, præfert Lipsiens. Vide ad xxvii. 5. § 2. Paulo post *de lege erit* Voss. 2. pro *de lege erat*.

Magna pars credebant tribunos] *Credebat* prisæ edd. Pro quo Aldus admisit *credebant*, concinentibus omnibus meis. Vide ad v. 38. § 9.

§ 9 *Etenim extremum anni jam erat*] *Et extremum anni jam erat* Voss. 2. *etenim extremum jam anni erat*, in aliam seriem digestis vocibus, Gaertn. Mox a lege Leid. 2. fragm. Hav. et Gaertn. Deinde *adverterant*, pro *avertent*, Lipsiens.

§ 10 *Æquis pax est petentibus data*] *Æquis est pax pet. data* Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

Idque lustrum ab origine Urbis deci-

num conditum. Fuerunt censa] Ab origine urbis decimum conditæ Harl. 1. *decimum conditum ferunt. Censa* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. cum prisca excusis. Verum non immerito illud *ferunt* posterioribus editoribus displicuit. Non decet enim, Livium de re, quam ex monumentis suo tempore exstantibus certo scire poterat, ita dubitanter loqui. Moguntini itaque ediderunt *decimum conditum fuit. Censa*: sed sine auctoritate ullius codicis. Idem tamen voluisse videtur librarius Lipsiens. qui dedit *decimum conditum fuerat. Censa*. Aldus primus vulgavit, *decimum conditum. Fuerunt censa*, quod verum est, et servant reliqui Mss. mei. Alibi etiam *ferunt* et *fuerunt* commutantur. Vid. ad v. 44. § 4.

Civium capita centum triginta duo millia quadringenta novem] Hæc lectio demum orta est ex ultima Gruteri; in qua, quum priores per notas numerales scripissent *CCCXIX.* datum est *quadringenta novem*, pro *noventdecim*. In hac re sæpissime ab eadem ed. turpiter erratum esse, videbimus ad XLIV. 28. § 14. Verum nondum ita omnia persauata: *civium capita* \bar{C} . $\bar{X}\bar{X}\bar{X}$. \bar{V} . $\bar{C}\bar{C}\bar{C}$. $\bar{X}\bar{V}\bar{I}\bar{I}$. \bar{C} . $\bar{X}\bar{V}\bar{I}\bar{I}$. $\bar{C}\bar{C}\bar{C}$. $\bar{X}\bar{I}\bar{X}$. Voss. 1. et Leid. 2. *civium capita* *CXXXII. CCCXVIII. CXVII. CCCXIII.* Leid. 1. *civium capita* *CXVII. CCCXVIII.* Flor. *civium* \bar{C} . $\bar{X}\bar{X}\bar{X}\bar{I}\bar{I}$. $\bar{C}\bar{C}\bar{C}\bar{X}\bar{V}\bar{I}\bar{I}$. *ex VII. XVIII.* Lipsiens. *civium capita* *CXXXII. milia CCCXVIII.* Gaertn. *civium capita* \bar{C} . $\bar{X}\bar{X}\bar{X}\bar{I}\bar{I}$. $\bar{C}\bar{C}\bar{C}\bar{X}\bar{V}\bar{I}\bar{I}$. $\bar{C}\bar{X}\bar{I}\bar{I}$. $\bar{C}\bar{C}\bar{C}\bar{X}\bar{V}\bar{I}\bar{I}$. Klockian. *civium capita* *CXXXV^m. CCCXVIII.* Voss. 2. *civium capita* *CXXXII. aCCCXVIII.* Harl. 1. *civium capita* *dCCCC. LX. XXVIII.* Portug. *civium capita* *CXXV^m.* fragm. Hav. a m. sec. priori lectione penitus erasa, ut amplius intelligi nequeat. *Civium capita centum triginta duo millia tricenta decem et octo* Harl. 2. et Hav. nisi quod pos-

terior habeat *trecenta: civium capita CXXXII. millia CCC. decem et octo* Hearnii Oxon. B. *civium capita CXXXIII. millia CCCXVIII.* Oxon. C. *civium capita CXVIII.* Oxon. N. Ex his patet, *quadringenta*, quod est in omnibus editis, in nullo scripto superesse, sed piosque loco ejus præferre *trecenta*. Præsertim autem ex propositis codicum lectionibus attendendum est ad eas quæ obferuntur in Voss. 1. et Leid. utroque, ac prima fronte reliquis corruptiores videntur; sed tamen, nisi fallor, viam ad veriorum lectionem inveniendam monstrabunt. In illis autem duplicem a librariis lectionem perscriptam fuisse puto: et quidem in Voss. 1. et Leid. 2. *centum triginta quinque millia trecenta octodecim*, et *centum septemdecim millia trecenta novemdecim*: in Leid. 1. autem *centum triginta duo millia trecenta octodecim*, et *centum septemdecim millia trecenta quatuordecim*. Jam vero ex duplici illa lectione præferendum judico numerum millenarium, quem Leid. 2. obfert, *civium capita centum septemdecim millia*. Eandem etiam duplicem lectionem dare voluisse videntur librarii codicum Lipsiens. et Klockian. nisi quod secundo loco, ille, obfensus credo tot numeris junctis, unde se extricare non poterat, notas, quibus *trecenta* indicaret, omiserit: nam, pro *ex VII.* legendum, *CXVII.* hoc vero per errorem, neglecto numeri quinarum signo, *CXII.* pro *CXVII.* dederit. Cur autem id vulgato præferam, illa est causa, quod c. 3. hujus libri, ubi Livius proximo lustro censorum civium numerum refert; pro *centum quatuor et viginti millia*, ex consensu codd. scriptorum *centum quatuor millia* receperim; et quinque vel sex annis cives tantopere auctos non credam, ut numerum eorum, qui ultimo lustro censi sunt, viginti octo millibus superent. Accedit, quod idem numerus millenarius etiam constan-

ter prodatur in Mss. Epitomes Livianæ, ut et in priscis ejus edd. usque dum Aldus vetustam lectionem mutavit, substituens, quam editi hoc loco exhibent. Hujus lustrī censum memorat etiam Entrop. Breviar. 1. 16. ubi nunc ita editur: 'Post hæc census in Urbe habitus est, et inventa sunt civium capitum CXIX. millia.' Verum summa illa neque Livio neque ejus Epitomæ convenit. At viri docti, qui codd. Entropii scriptos excusserunt, monent, se in uno Leid. omnium optimo et duobus Oxon. eidem continetibus reperisse et inventa sunt capita civium CXVII. millia, CCCXIX. neque inde differre Pæonium, Græcum Entropii Metaphrasten, qui præfert, Καὶ συννηριθμήθη πλῆθος ἀνδρῶν ἑκατὸν δέκα καὶ ἑπτὰ χιλιάδες, καὶ τριακόσιοι, καὶ δέκα, καὶ ἑννέα. Et, hanc lectionem recipiendam esse in Entropio, nullus dubito, quamvis aliter Hearnio visum fuerit, qui ad Livii subpotationem, adfirmantis hoc lustrō censa fuisse CXXXII. millia CCCXIX. Entropium emendandum existimabat, idque hac ratione, quod reperiantur codd. in quibus tam in Livii lib. III. quam in ejus Epitome numeri nihil inter se discrepant, ut de illorum fide dubitandum non sit. Quod quam verum sit, ex utroque productæ variantes scripturæ testantur. Contra si in Entropio recipiamus lectionem, quam tres codd. et Pæonius veram esse clamant, cum qua magnam partem etiam concinunt omnes codd. Epitomes Livianæ et ejus vetustiores edd. amice omnes consentient cum altera lectione, quam ostentant Voss. 1. et Leid. 2. et a qua tantum parum abit illa, quæ secundo loco est in Leid. 1. Lipsiens. et Klockian. Eam itaque tamquam verioremi recepi, et hic legendum putavi *civium capita centum septemdecim millia trecenta novemdecim*, quamvis in Epitome restituerim *centum septemdecim millia ducenta novemdecim*. Ob-

servarunt enim sæpe viri docti, non semper et ubique inter Livium ejusque Epitomen convenire. Si tamen eos dissentire displiceat, in illa potius *trecenta*, quam hic *ducenta* admittendum existimo. Eo enim mihi inclinatur animus ob codicum Entropii et optimorum Livii auctoritatem.

§ 11 *Magna domi bellique eo anno gloria fuit*] *Domi belli*, exclusa copula, Voss. 1. Mox τὸ δὲ tamen abest ab Hav. Alibi sæpe Livium post voculas 'etsi,' 'quamquam,' 'licet,' similesque, vocem *tamen*, quæ plerumque inferri solet, omisisse, probatur ad XXII. 20. § 1. hic tamen eam servandam esse, reliquorum codd. in ea tunc conspiratio evincit.

Minus tamen, quam alias, infesta civitas fuit] *Infesta* Klockian. solita scribarum deerratione. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Met. IV. 618. et Burm. ad Ovid. Ibid. vs. 246. Ita male in uno eorum Lucani codd. quos Heinsius contulit, est IV. 736. *infestaque semper Punica*, pro *infestaque s. P.* ut vulgo editur.

CAP. XXV. § 1 *L. Minucius inde et L. Nautius consules facti*] Pro *L. Nautius* legendum ex Dionysio lib. X. p. 648. *C. Nautius iterum*. Nam tertio post occisos Fabios anno consul fuit cum P. Valerio. *Glar.* Ego, sequentis Dionysii (lib. X. p. 648.), Diodori (Bibl. I. XI. p. 287.), et Capitolinorum lapidum auctoritatem, *C. Nautius* lego. ['Hoc ante Sigoninum etiam annotavit Glareanus.'] *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *Munitius*. In prænomine *Nautii* nihil omnino tres Mss. ac binæ edd. discedunt ad *Lorinum* consentem reponendum *C. Nautius*. Gebhard. Priori consuli prænomen *Quinti* tribuit Aurel. Vict. de Vir. Illustr. c. 17. *Marci* Florus I. 11. § 12. et Zonaras Annal. VII. 17. Sed Livio consentiunt Dionys. Diodor. locis laud. Valerius Max. II. 7. § 7. et ipse sibi Livius VIII. 33. Idem de Fastis Capitol. notavit Anna Fabri ad Aurel.

Vict. Sed male. Minucii enim nomen in his monumentis temporum injuria periit. Quod itaque Sigonius de Nautio, cujus nomen superest, tradidit, id ipsa, non inspectis tabulis, de ejus collega etiam verum credidit: quem tamen, si Fastos evolvere et oculos in eos conjicere dignata fuisset, temporum injuria interceptum esse vidisset. Præterea alterum consulem Nantium Lucii prænomen habuisse asserunt omnes nostri, et Hearnii Oxon. N. qui error vel Livii, vel potius librariorum habendus est; nisi credere velimus, alios auctores Livium, alios Fastorum conditores ac reliquos qui nunc supersunt scriptores secutos esse. Sed prius verius puto. Nantium autem Cuii prænomine appellandum, idque Livio restituendum esse, monuit etiam Pighius in Annal. ad an. CCXC. pag. 128. Non necesse tamen, ut cum eodem Pighio et Glaireano legamus C. Nautius iterum. Rationem dedi ad II. 16. § 7.

§ 2 Eodem modo consules legem] Eodem anno, id est Eodem anno, perperam Leid. 2.

In quæstoribus novis major vis, major auctoritas erat] Præpositionem non agnoscit Hav. Præterea voces major vis absunt a priscis excusis, quas primus interposuit Aldus, et servant omnes scripti, præter unum Voss. 2.

Errori causam dedisse videtur τὸῦ major repetitio. Similiter infra locutus est Liv. XXI. 44. 'Tanto audacius fortiusque pugnaturi, quam hostis, quanto major spes, major est animus inferentis vim, quam arcentis: ubi olim edebatur majorque est animus. Sed Gronov. recte copulam delevit, et formulam loquendi hoc Livii loco adducto inlastravit.

§ 3 Cum M. Valerio, Valerii filio, Volusi nepote] Puto eum loqui de M. Valerio, Marci filio, de quo A. U. C. CCLIII. ant A. U. liberatæ IX. (I. II. c. 18.) cujus pater, Publicolæ frater, in pugna ad Regillum lacum occiditur, qui eo loco etiam 'Fusius' dicitur. Quare legendum puto cum M. Valerio Marci filio. Nam Valerii filio ut legam, persuaderi non possum. Glar. Supra duos Marcos Valerios mortuos legimus, unum ad lacum Regillum, II. 20. alterum augurem in pestilentia, III. 7. quorum unus pater, alter filius fuit. Qui vero nunc quæstor esse dicitur, is est procul dubio, qui biennio post consul in Capitolinis tabulis Manii filius, Volusi nepos dicitur. Itaque hoc loco lego M. Valerio M. F. Volusi nepote. Neque enim, cum quis nominabatur, a patris nomine gentilicio, sed a prænomine ostendebatur. Horum autem stemma est hujusmodi:

VOLUSUS VALERIUS.

P. Valerius Poplicola quater consul an. 245. 246. 247. 250.

M. Valerius, consul an. 249. ad lacum Regillum periit.

M'. Valerius dictator an. 260.

P. Valerius Poplicola Cos. an. 292. in prælio contra Herdonium cecidit.

M. Valerius, quem quidam aiunt dictatorem fuisse an. 253. augur mortuus an. 289.

M. Valerius quæstor an. 294. Cos. an. 296.

Sigon. O otiosissima ingenia, qui possunt in nugis non solum verti, sed etiam torqueri! Videtis alios pejerantes super re incertissima, alios magno conatu, majore vanitate stemmata deducetes. Antiquitati faci-

ant alii finem, et suum otium disperdant: inveni in Mss. codd. vulgatarum lectionem. Gebh. Quæ hic de stirpe Valeria habet Sigonius, nec omnia æque liquida sunt. M. Valerii fratris Publicolæ filium, quem primum

dictatorem fuisse quidam tradiderunt, *Marcum* prænomine vocat: at Livius II. 18. et Festus in 'Optima lex' vocant *Manium*. Et sic Pighius ad A.U.C. CCLII. Deinde quod hunc, qui ipsi Marcus est, eundem esse putat, quem Livius III. 7. augurem, et A. U. C. CCLXXXIX. mortuum fuisse dicit, id in sola conjectura positum est; nam augur ille etiam potuit esse P. Valerii Publicolæ filius, et P. Valerii Publicolæ, qui in oppugnatione Capitolii cecidit, frater, quem memorat Dionysius VI. 12. Sed si idem fuit augur, et is, quem primum dictatorem fuisse a nonnullis proditum est, vel in Festo et Livio II. 18. legendum est *Marcus*, vel in Livio III. 7. *Manius*. Duk. Quidquid dicat Gebhardus, conatum Sigonii, priorum Valeriorum stemma indagantis, laudandum duco, quippe ex quo invento plurimum Livii locorum vera lectio pendeat. Et quidem recte videntur observasse Glareanus et Sigonius, vulgatam scripturam *Valerii filius* ferri non posse, licet ita etiam præferant nostri codd. Consuetudini enim et Livii et aliorum scriptorum Romanorum adversatur, ut, qui ali-

quem a patris nomine describat, ejus nomine gentilicio utatur: de eo enim dubitari nequit. Ubique id faciunt a prænomine paterno. Interdum etiam, sed rarius, id a patris cognomine, præsertim si is eo notissimus evasit, facere soliti fuerunt. Vide ad IV. 45. § 5. Probari vero nequit, id quod Glareano in mentem venit, Livium loqui de eo Valerio, qui a CCLIII. ex quorundam opinione dictator memoratur apud Livium II. 18. adeoque legendum esse *M. Valerio M. filio*. Verosimile enim non fit, illum, qui anno CCLIII. ejus ætatis erat, ut dictator dici potuerit, deinde anno quadragésimo secundo postea quæstorem creatum esse. Præterquam quod, eum potius *Manii* prænomen habuisse, ibidem monuerim. Contra, sententia Sigonii longe probabilior est, legendum esse *M. Valerio, M'. filio, Volesi nepote*, et indicari eum, qui biennio post consul fuisse dicitur c. 31. Adeoque pater ejus erit *M'. Valerius Volesi filius*, qui dictator memoratur II. 30. Ut initia gentis Valeriæ tanto notiora fiant, ejus stemma ita disponendum puto:

Quæstor erat T. Quinctius Capitolinus] Prænomen Quinctii *Titus* omittitur in Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Neque reipublicæ maximus juvenum restitui posset] *Juvenum maximus restitui posset* Voss. 1. et Leid. 2. *maximus restitui posset juvenum* Port. Paulo ante *Is quem*, pro *Is quoniam*, Lipsiens. Forte *quom* scriptum invenuerat; ut in aliis codd. præsertim Gaertn. sæpissime exaratur: quod non intelligens mutavit in *quem*. *Quom* autem sive *quom* et *quonium* sæpe commutantur. Vide ad iv. 29. § 6. Reliqui tamen *quonium* obferunt. Mox in verbis seqq. *qui deīn causæ*, pro *qui dicendæ caus.* Gaertn. errore scribarum.

§ 4 *Quom Virginius maxime e tribunis de lege ageret*] Adsentiantur huic lectioni antiquitus cusi, nisi quod ex *tribunis*. Alias Mss. Pall. *Cum Virginius maxime et tribuni de lege agerent*. Gebb. Repone cum Mss. et Aldina *Quom Virginius maxime et tribuni de lege agerent*. Quia tribunus erat ipse Virginius, putaverunt non bene dici *Virginius et tribuni*. At notum est illud, Ζεῦ καὶ θεοί. Plaut. Captiv. v. 1. 1. 'Jovi Deisque ago gratias.' Petronius cap. 2. 'Pindarus novemque Lyrici.' Sic ix. 15. 'An consulum Papiriique præcipuum id decus sit:' ita omnes calamo exarati: quod quibus insolens videbatur, ita mutarunt *consulis Papirii*: idem genus non intellectum xxx. 12. 'Misso Syphace et captivis, cæteras urbes Numidiæ:' hæc vetus lectio est. Quoniam vero captivus et ipse Syphax, fecerunt *Misso Syphace et cæteris captivis urbes*. J. F. Gron. *Quom Virginius maxime et tribuni de lege agerent* etiam omnes nostri, nisi quod *et tribunis* ex Harl. 1. notatum videam, et *ageret* præferant Leidens. ambo. Suos etiam codd. *et tribuni de lege agerent* exhibere, testatur Hearnius: quod genus loquendi recte illustravit Gronovius. Similiter loqui-

tur Liv. xxi. 40. 'Ut consulem duccem adversus Hannibalem et Pænos haberetis.' xxxv. 31. 'Quinctius legatique Corinthum redierunt.' cap. 37. 'Pulsam opibus eorum, qui Romanæ societatis erant post T. Quinctii legatorumque adventum.' At T. Quinctius unus erat legatorum, quos senatus ad tenendos sociorum animos in Græciam miserat. Vide ipsum Liv. xxxv. 23. unde *T. Quinctius legatique alii* cap. 31. dixit. Ejusdem generis etiam illud eodem l. xxxv. c. 44. 'In concilium ut ventum est, ægre a Phænea prætoris principibusque introductus:' ubi cod. Mogunt. præfert *principibusque aliis*: non recte. xxxviii. 31. 'Quom in fidem Achæorum tutelamque T. Quinctius et Romani Laconicæ oræ castella et vicis tradidissent.' xxxix. 6. 'Tum palstriciæ sambucistriæque et convivalia ludionum oblectamenta epulis addita.' xlv. 13. 'Ut Popillius et ea legatio, quæ missa ad Antiochum erat, Romam rediit:' ubi vide Gronov. cap. 42. 'Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolum est missus.' Erat enim Bitis unus obsidum: unde mox idem Livius paullo post: 'Bitis, cum ceteris obsidibus a Carseolis arcessitus, ad patrem cum legatis missus.' Ita et Plaut. in Captiv. iv. 2. 88. 'Jupiter te Diique perdant.' Cæsar Bell. Gallici vi. 24. 'Circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Græcis fama notam esse video:' ad quem locum Davis. vulgatam hanc scripturam defendere conatur adversus Cluverium German. Antiq. iii. 47. *et aliis quibusdam Græcis* reponentem, hoc argumentum, quod Eratosthenes proprie non fuerit Græcus, sed Cyrenaicus. Quom tamen Græce scripserit, eoque nomine quasi Græcus dici possit, non opus est, ut eo confugiamus, quom Cæsar 'Eratostheni et quibusdam Græcis' eadem figura dicere potuerit, qua hic Livius

‘*Virginius et tribuni.*’ Similiter Divus Lucas Euang. c. XXI. comm. 29. ‘*Ἴδετε τὴν σικὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα:*’ ubi vide Pricæum. Etiam Rutgers. lib. Var. Lect. 1. 8. Schelium ad Hygin. Gromat. pag. 1052. Gronov. ad Liv. XXXI. 18. Burmann. ad Petron. Satyr. c. 2. et quæ infra notantur ad XXI. 55. Porro Aldus quidem veram lectionem in contextum admisit, sed adeo non intellexit, ut in erratis pœnitentia ductus alteram scripturam revocandam monerit.

Duum mensium spatium consulibus datum est ad inspiciendam legem] *Duorum mensium* Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Sed quum plures, et inter eos meliores codd. vulgatum servant, alteram a manu interpolatrice esse, nullum est dubium; eo magis, quia Livius simili contractione uti gavisus sit. Vide ad XXI. 22. § 5. *Duum mensum* Flor. Tò est mox omittit fragm. Hav. Deinde *ad inspiciendum legem* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Vide ad XL. 49. § 1. Reliqui tamen codd. hic stant ab edita lectione, nisi quod vocem *legem* omittat Voss. 2. Quare eam etiam præfero. *Ab inspicienda lege* perperam est in edit. Veneta a. 1498.

Quum edocuissent populum] *Quum docuissē* Leid. 2. *quum docuissent* Flor. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed male. Vide hoc lib. cap. 18. § 6. *Mox in urbe facit, pro in u. fecit*, Leid. 2.

§ 5 *Nec diuturnam quietem Æquidederunt]* Valerius Max. II. 2. (cap. 7. ex. 7.) cum ‘*Æquicolis*’ hoc bellum fuisse ait. Quare lector secum perpendat, num Æquicoli, aut Æquicolæ, cum Equis idem sit populus, an apud Valerium menda. Cum Livio enim concordat in nomine Dionysius x. 648. Plinius ‘*Æquicolanorum*’ III. 12. meminit. Ptolemæus ‘*Æquicolos*’ appellare videtur III. 1. unde quidam ‘*Æquos*’ cum diphthongo, ut ‘*Æquicolos*,’ scribunt. *Glar.* ‘*Æquos*’ et ‘*Æquicolos*’ eosdem esse,

idque nomen etiam sine diphthongo *Æquicolus*, sed apud Virgil. *Æn.* IX. 684. ubi alii *Aquicolus* legunt, scribi, auctor est Cluverius, quem vide Ital. Antiq. II. 16. p. 773. etiam Cellar. Geograph. Ant. II. 9. p. 495. *Ceterum dedere*, pro *dederunt*, Harl. 2. Port. Hav. et Lipsiens.

Quod ictum erat priore anno] *Quod dictum erat* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. prima litera τὸν *dictum* perperam repetita ex fine præced. voculæ *quod*: id autem librariis familiaris esse, jam supra monuimus, et infra sæpe monendum erit. Vide ad x. 17. § 10. ‘*Ictum fœdus*’ inlustravimus ad t. 25. § 1.

Imperium ad Gracchum Cluiliam dederunt] Veteres libri omnes constantissime habent *Clælium*. Quamquam Dionysii l. x. p. 649. Κολλιον edit; ut puto, mendose. *Sigon.* Quis hic fecerit imperatorem *Cluiliam*, nescio. Pall. tres veteresque editi *Clælium*: ut et infra cap. 28. *Gebh.* Si tamen veteres edd. consulisset Gebhardus, discere potuisset, primum Frobenium an. 1531. *Cluiliam* edidisse, quum priores præferrent *Gracchum Chlælium*. *Clælium* etiam habent omnes scripti, nisi quod *Clodium* legat Hav. quomodo etiam peccatur II. 21. § 1. *Cleolium*, una litera transposita, Lipsiens. *Clælium* autem Gronovius priore ed. nott. se in contextum recepisse testatur, non Dionysio modo ac Sigonio, sed et scriptis inpressisque antiquitus volentibus. Ita qui *C. Cluilius* vulgo supra vocabatur I. 22. § 4. *C. Clælium* vocandum censuit Sigonius. Vide quæ ibi notantur. Præterea et in orthographia prioris nominis dissentiant codd. prisci. *Gracum* pessime præfert Hav. *Gracum* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. *Graccum* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Sed ita tenendum, olim scriptum fuisse sine adspiratione *Graccus*; ea deinde addita recentiores dixisse *Gracchus*. Vide quæ notavi ad Silli

iv. 497. infra ad hujus lib. cap. 28. § 10. et ad Epit. Liv. xl. Deinde *defecerunt* male, pro *deferunt*, Harl. 1. Paulo post, alio ordine vocabulorum, *princeps erat in Æquis* Gaertn.

§ 6 *In Lavicanum agrum*] Quod haberet ed. Campani *Latinum*, et *Lanvinum*, nulla ratione locum suum hic tueretur: ausus fui reponere *Lavicanum*. Grut. *In Lanium agrum* Hav. *in Lamininum agrum* Lipsiens. *in Lanurinum agrum* Leid. 1. et Harl. 1. *in Lacuinium agrum* Leid. 2. *in Lanvininum agrum* Gaertn. et Voss. 1. Sed in posteriore hoc cod. secundæ syllabæ subjecta est nota, qua eam delendam esse indicatur, ac scribendum *in Lavinium agrum*, ut habent Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *in Lavinum agrum* Harl. 2. *in Lanvininum agrum* Flor. Ex libris excensis antiquissimi omnes habent *in Latinum agrum*. Postea Aldus dedit *in Lanvinum agrum*. Colonienses a. 1525. *in Lanvinum agrum*. Gruterus denique *in Lavicanum agrum*: quomodo jam ante Gruterum scribendum monnerat Claverius Ital. Antiq. ii. 16. pag. 777. Contra Holstenio Annot. in Cluv. Ital. Antiq. p. 158. non opus esse videbatur hac mutatione sine fide Mss. codicum. Nam ex Algido non minori facilitate in Lanvinum, quam in Lavicanum agrum excurrere potuisse. Verum non quæritur, utrum Æqui eadem facilitate in agrum Lanvinum, qua in Lavicanum, excurrere potuerint; sed potius, an verosimile sit, Æquos, domo profectos, primo Lanvinum, mox Tusculanum agrum invasisse, et ita castra in Algido locasse: quod, cui locorum situs notus est, nunquam placebit. At omnia ordine procedunt, si ex Lavicano in Tusculanum agrum transgressi tandem in Algidum perveniunt: quare *in Lavicanum agrum* verum puto; vel certe *in Lanvinum agrum* corruptum esse.

Inde in Tusculanum hostili popula-

tione veniunt] Præpositio *in* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Sed eam intercepisse videtur præcedens *inde*, quod in eodd. scriptis breviter *in* exaratur. Idem error etiam alibi non raro commissus est. Vide ad xxxvii. 31. § 4. Recte vero reliqui hoc loco *inde in Tusculanum* servant. Solet enim Livius præpositiones repetere. Vide ad vi. 28. § 6.

Plenique prædæ in Algido castra locant] Amarunt Græcismum, qui ita legerunt. Et ita reperi in eod. Andreadæ et Campani. Pall. tres *plenique præda*. Gebh. *Plenique prædæ* Voss. 1. Leid. ambo, et omnes excusi usque ad Gronovium, qui *præda* substituit. Eum vero Donjatius et Clericus secuti sunt. Utrumque genus loquendi Livio usitatum fuit, longe tamen usitatissimum, ut τῶν *plenus* jungat casum secundum. Ita ii. 38. ‘Ita et sua sponte irarum pleni, et iucitati, domos inde digressi sunt.’ c. 43. ‘Veientes, pleni jam populationum, Romam ipsam se obpugnatos minitabantur.’ c. 45. ‘Eant in pugnam; irarum speique pleni.’ iii. 29. ‘Castris hostium receptis plenis omnium rerum, prædam omnem suo tantum militi dedit.’ c. 43. ‘Invidiæque plena castra erant, et Romam ferri protinus Sicium placebat.’ cap. 48. ‘Quum hæc intonnisset plenus iræ, multitudo ipsa se sua sponte dimovit.’ c. 40. ‘Romani quidem pleni spei corpora curabant.’ c. 68. ‘Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatae, triumphantes domum ad penates redibatis.’ c. 69. ‘Dignam tot consulatibus anteaactis, dignam vita omni plena honorum.’ iv. 10. ‘Cum singulis vestimentis ignominie cladisque pleni dimittuntur.’ c. 32. ‘Quum Etrusci pleni animorum ab pristini diei meliore occasione, quam pugna, in aciem processissent.’ v. 45. ‘Plenique prædæ Veios etiam, præsidiumque, et spem ultimam Romani nominis in animo

habuerit obpugnare.' c. 52. 'Nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus.' VI. 5. 'In civitate plena religionum res ad interregnum rediit.' c. 12. 'Ut decet certæ spei plenos.' c. 17. 'Qualem eum armatum plenum sudoris ac sanguinis, ipso pene Jove ex hostium manibus erepto, vidissent.' c. 18. 'Plenior aliquanto animorum irarumque, quam antea fuerat.' c. 38. 'Quum dictator stipatus agmine patriciorum plenus iræ minarumque consedisset.' VII. 7. 'Plenis iræ atque indignitatis militum animis eruptio est facta.' c. 10. 'Pectus animorum iræque tacitæ plenum.' c. 30. 'Omnia votorum lacrimarumque plena reliquisse.' c. 31. 'Pleni lacrimarum in vestibulo curiæ procubuerunt.' c. 40. 'T. Quinctius plenus lacrimarum ad suos versus.' VIII. 30. 'Plenus minarum iræque profectus in castra.' c. 36. 'Ut Capitolium atque arx, mœniæque et portæ plena armatorum fuerint.' IX. 22. 'Plenus mœroris atque iræ trucidavit.' c. 30. 'Plenos crapulæ eos lux obpressit.' X. 29. 'Furiarumque ac formidinis plena omnia ad hostes esse.' c. 40. 'Divinæ humanæque spei pleni.' Alia vide ad XXVII. 40. ubi Gronovius eandem locutionem Livio auctoritate codicum restituit. Quum itaque ex optimis codd. plerique prædæ servent, eandem lectionem etiam recevavi. Deinde in *Argildo* oscitans dedit librarius Klockian. quem errorem et mox committit.

In ea castra Q. Fabius, P. Voluminus, A. Postumius, legati ab Roma, venerunt] Prima vocula abest ab Harl. 1. Tum *Quintius Fabius* Port. Vide hoc lib. c. 1. § 1. Deinde *L. Voluminus* Leid. 2. Vide ad c. 10. § 5. Tum a Roma Gaertn. Denique *veniunt* primæ edd. pro quo postea Aldus *venerunt* substituit. Et ei concinunt omnes mei.

Et ex eo fœdere res repetitum] Vox

eo supervacanea est. Id et veteres declarant libri, et Liviana forma dicendi. Sic enim etiam 1. 23. 'Injurias et non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ sunt.' *Sigon*. Illud eo servant ex nostris Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. et ex Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. C. et alii. Puto tamen non male Sigoninum vocem deleri jussisse. Præterea *peti*, pro *repetitum*, Voss. 2. Sed primam syllabam interceptit vox præcedens *res*, ultimam vero sequens *tum*, quæ in multis libris manu exaratis, ut dicendum a scribis interponitur: *repeti* est in Lipsiens.

§ 7 *Eos Æquorum imperator, quæ mandata habeant ab senatu*] Tum eos *Æquorum* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Tum equi eos imperator equorum Hav. Mox *mand. hab. a sen.* fragm. Hav. et Gaertn. *mand. habebant a sen.* Voss. 1. Leid. 2. et Port.

Cujus umbra opaca sedes erat] Nisi sub intelligamus, ut sit, sub umbra opaca; aut per 'sedem' Clælii tentorium accipiamus, non hercule video, quid sibi hæc verba velint. *Glar*. Hic audiamus, (ut nonnullo risu interpolemus has serias ac tetricas notas,) suaviludium Lovitum: 'Nisi sub intelligamus,' &c. Jam credo, quod de hoc homine vulgo ferunt, ei non sanum synciput constituisse: an non tantum videre potuit, quercum annosam, quod largam umbram spargeret, a populo, (non tantum Clælio, qui eam castris amplexus,) frequentatam, et sub ardoribus solis inessam. Sedes erat ejus umbra opaca, quia amabant sub ejus umbra larga desiderare. Petronius c. 131. 'Nobilis æstivas platanus diffuderat umbras.' Et clarus Tibullus Eleg. II. 5. 95. 'Tunc operata Deo pubes discumbet in herba, Arboris antiquæ qua levis umbra cadet.' *Gebh*. *Operata* Voss. 1. in contextu, inter versus autem pro varia lectione adscribitur *opaca: aperta*

est in Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. sed vulgatum probum est. Plin. Epist. v. 6. § 33. 'Cupressis ambitur et tegitur, densiore umbra opacior nigriorque.' Epist. VIII. 8. 'Modicus collis adsurgit, antiqua cupressu nemorosus et opacus.' Cic. de Orat. I. 7. 'Me hæc tua platanus admonuit, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis.' In fragm. lib. v. de Legib. apud Macrobr. Saturn. VI. 4. 'Visne igitur, quoniam sol paullulum a meridie jam devexus videtur, nequedum satis ab his novellis arboribus omnis hic locus opacatur, descendatur ad Lirim, eaque, quæ restant, in illis alnorum umbraculis prosequamur?'

§ 8 *Tum ex legatis unus abiens*] *Cum ex legatis* Voss. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII.

Audiant fœdus a vobis ruptum] Pal. 2. *audiant: fœderibus a vobis ruptis, nostrisque.* Sed, quid huic codici tribuam, ad ravim dixi. *Gebh.* Eadem lectio etiam superest in Hav. et Lipsiens. Ita simpliciter 'audire' in simili formula I. 32. 'Audi Jupiter, inquit, audite fines, (cujuscumque gentis sunt nominat) audiat fas,' et mox eodem cap. 'Audi, Jupiter, et tu, Juno, Quirine, Diique omnes cælestes, vosque terrestres, vosque inferni, audite.' Alii tamen omnes in vulgatum conspirant, nisi quod *ruptis*, pro *ruptum*, habeat Leid. 1. Nihil itaque muto. Infra VIII. 5. 'Audi, Jupiter, hæc scelera, inquit, audite, jus fasque.'

Nunc querelis adsint, et mox armis, quum Deorum] *Nunc querelis adsint et mox, quum armis D.* Harl. 2. Td et male deerat in Voss. 2. Mox *exsequamur* Hav. et Klockian.

§ 9 *Romam rediere legati.* *Senatus jussit*] Vetus lectio *Romam ut redire legati.* Seribo *Romam ut rediere legati, senatus jussit.* Rhen. Nisi ita *Romam ut rediere legati* unicus Campanus edidisset, parum tribuerem Rhenano

sic legendum censenti, quandoquidem Pall. fastidiunt *td ut.* *Gebh.* Td ut etiam exsulat a cunctis meis, excepto Flor. quod idem Hearne testatur de Oxon. B. L. 1. N. et C. Prisca lectio ferri posset. Livium enim, periodicis intercisis uti sæpe delectatum fuisse, diximus hoc lib. c. 22. § 2. et videbimus ad XXI. 36. § 3. Quum tamen Rhenano, voculam *ut* interserenti, præcat codex scriptus, et eandem lectionem Gebhardus in ed. vetusta repererit, eam non spernendam puto. *Redierunt* habet Gaertn. *redire* Flor. et Lipsiens.

Alterum consulem contra Gracchum in Algidum exercitum ducere, alteri] *Alterum consulum* Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Vide ad IX. 32. § 2. Aliorum tamen dissensus efficit, ut editam lectionem veriorem putem. Præterea *td in* exsulat a Voss. 2. Sed præpositionem interceptit ultima litera vocis proximæ *Gracchum.* Cujus erroris in scriptis obvii exempla vide ad X. 13. § 3. in *Argillum* Klockian. Vide paullo ante ad § 6. Mox in verbis proximis *populatione finium* legit Lipsiens. pro *populationem fin.*

Inpedire delectum. Et forsitan ad ultimam inpedissent] *Inpediere* Hav. quam lectionem sequentia falsi convincunt. *Tum dilectum* Flor. Leid. 1. Lipsiens. Klockian. et Port. a m. pr. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Denique *inpediissent* idem Port. Sed ceteri omnes vulgatum tuentur. Paullo ante *suorum more*, pro *suo more*, Gebhard. qui idem etiam mox voces transponens *additus subito terror est* præfert.

CAP. XXVI. § 1 *Fœdati agri, terror injectus urbi est*] *Fœdati agri sunt* una voce antior Hav. cujus liberalitate non utimur. Deinde *injectus est urbi* Gaertn. a m. pr. Voss. 1. et Leid. 2. *urbi injectus est* Harl. 1. Hav. et Lipsiens.

Tum plebs benigne arma cepit] Recte

Andream plebes edidisse supra auctor est Gebhardus ad 11. 55. § 2. Idem obferunt reliqui excusi usque ad Aldum, cujus opera repositum est *plebs*. Quod cum præferant omnes, quibus utor, codd. controversiam ei movendam non arbitror.

Reclamantibus frustra tribunis, magni duo exercitus scripti] Vocem *frustra* omittit Port. Tum *scripti exercitus* habet Hav.

§ 2 *Castrisque ad Eretum positis*] *Ad Acretum* fragm. Hav. *ad Arctum* Hav. et Harl. 2. *ad Ereptum* Port. *ad Deretum* Leid. 1. ultima præpositionis litera male in initio vocis seq. repetita. Vide ad x. 17. § 10. *ad Fretum* Leid. 2. et Voss. ambo, quorum tamen posterior pro varia lectione in margine præfert *ad Eretum*. Alibi semper plerique codd. hoc nomen corruptum exhibent. Vide hoc lib. ad c. 29. § 7. c. 38. § 3. c. 42. § 3. et xxvi. 11. § 10. et c. 23. § 5. Paulo ante verbis proxime præcedd. *Nautios*, pro *Nautius*, Klockian.

Plerumque nocturnis incursionibus] Pall. tres *nocturnis incursibus*. Gebh. Plures scripti *incursibus*. Ipse xxv. 34. de Masinissa, 'Noctibus quoque sæpe incursu repentino in portis valloque trepidatum est: nec aut locus aut tempus ullum vacuum a metu ac sollicitudine erat Romanis.' Tacitus Ann. iv. 24. 'Non gravi nec uno incursu connectandum hostem vagum.' Histor. iii. 9. 'Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit.' Sustineo tamen, quia intelligo in Flor. optimo esse *incursionibus*. J. F. Gron. *Incursibus* etiam ex meis Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Eam autem vocem alibi Livium usurpasse, monimus ad 11. 14. § 6. *Nocturnis excursibus* habet Hearnii L. 1. Sed quemadmodum Gronovii optimus Flor. ita reliqui mei, et inter eos omnes integriores, vulgatæ scripturæ *nocturnis incursionibus* adhærent. Idem de Oxon. suis B.

L. 2. et C. Hearne profitetur. Supra r. 11. 'Antemnatium exercitus per occasionem ac solitudinem hostiliter in fines Romanos incursionem facit.' 11. 50. 'Nec erant incursiones modo in agros, aut subiti impetus incursantium, sed aliquoties æquo campo conlatisque signis certatum.' Infra vi. 5. 'Ab illis enim tantum, quoad vires et arma habuerunt, incursiones eo factas:' et ita alibi sæpissime. Mox reddit, pro reddidit, præfert Gaertn. Vide infra ad Epit. Liv. lib. xcix.

§ 3 *Minucio neque fortuna nec vis animi eadem in gerendo negotio fuit*] Quum olim *Minutio* scriberetur, quod in codd. multis superest, pro eo deinde literis trajectis *Munitio* habet Leid. 1. Deinde *nec vis* non agnoscit Harl. 1. *neque vis* habent Voss. 2. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. neque aliter prisca, quibus usus sum, edd. quasi post *neque*, non *nec*, sed iterum *neque* inferri deberet. Sed vide quæ notantur ad 1x. 9. § 14. Recte itaque Aldus *nec vis* reposuit: ita enim reliqui codd. mei. Denique *eadem ingrediendo negotio* Hav. *eadem gerendo negotio* Harl. 1.

§ 4 *Quod ubi senserunt hostes*] Melius in antiquo codice legitur, *Quod ubi senserant hostes*. Rhen. Campanus *senserant*, quod ex suo quoque notat Rhenanus. Sed contra Pall. tres et Andrea ed. vulgatæ lectioni subscribunt. Gebh. *Senserant* etiam Flor. Leid. 1. Hearnii Oxon. N. et a m. sec. inter versus Voss. 1. Et id voluisse videtur librarius Harl. 1. qui tamen aberrans *senserat* dedit. Quare hanc lectionem recepi.

Munitiones postero die circumdant] Hoc expressit Dionysius l. x. p. 650. his verbis: περιεράφρευε τε καὶ περιεχαράκον: id est, fossa valloque castra Romana circumdedit; vel 'munitiones castris objecit:' sic autem etiam paulo post c. 28. 'Exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris.' Sigon. Locutionem istam 'cir-

cumdare munitiones, nempè hostium castris, inustramus xxx. 19. §. 8. Ceterum *postera die* Harl. 2. et Hav. reliquis invitis. Vide ad i. 12. §. 1. Denique *circumdant postero die* Leid. 2.

Quæ priusquam undique vallo objectæ clauderent exitus] *Objecto* ex vet. lib. Sigon. *Objecto* solus ex Mss. Pal. 2. nam reliqui duo cum priscis edd. *objectæ*. Gebh. *Qui*, pro *quæ*, Harl. 2. et Port. a m. pr. Tum *plusquam*, pro *priusquam*, Hav. qui ut et Lipsiens. mox τὸ *undique* omiserunt, quod trajicit Harl. 2. præferens *vallo undique*. Insuper *vallo objectæ*, quod Sigonius mutavit, est in Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Gaertn. id etiam inter versus adscriptum servat Voss. 1. *vallo objecto* est in Leid. 1. Reliqui Sigonii vet. lib. concinentes, servant *vallo objecto*, quod verum puto. *Vallo objecto* eodem modo dictum, quo 'objicere murum,' 'cervos,' 'fossas.' Infra xxxviii. 7. 'Pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur.' XLII. 63. 'Ut, incendio intersepti ab hoste, spatium ad objiciendum interiorem murum haberent.' XLIV. 6. 'Et saxorum ad manum silvestrisque materiæ tantum erat, ut vel murus objici, turresque excitari potnerint.' cap. 11. 'Munimenta, cervis etiam objectis, ut viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaicum mare perducit.' Et mox eod. cap. 'Romanis in fossa complenda, quam nuper objecerat Persens:' et ita ipsum 'objicere vallum' dixit Liv. xxv. 36. 'Ut tamen aliquam imaginem valli objicerent, clitellas inligatas oneribus, velut struentes ad altitudinem solitam, circumdabant; cumulo sarcinarum omnis generis objecto, ubi ad molendum clitellæ defuerant.' xxxi. 39. 'Alia vallo, alia fossa, alia lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboribus objectis, ita ut locus postulabat, aut materia suppeditabat, opere permunit, atque (ut ipse rebatur) viam su-

apte natura difficilem, objectis per omnes transitus operibus, inexpugnabilem fecit.' Deinde *clauderentur* male fragm. Hav. Alibi ita peccare librarios, dicam ad xxxix. 22. §. 8. Tandem *exercitus*, pro *exitus*, Lipsiens. Vide ad v. 26. §. 7.

Quinque equites inter stationes hostium emissi] *Abest* a triga Pall. τὸ *hostium*. Gebh. Eadem vox *abest* etiam ab Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. At fide digniores alii constanter eam vocem teneant. *Inter stationes equitum hostium emissi* est in Leid. 2. Sed vox *equites* ex proximis verbis adhuc animo librarii hæc exarantis obversabatur, quæ tamen hinc aliena est. Infra xxxv. 11. 'Subditis calcaribus inter medias stationes hostium erupere:' ubi vide Gronov.

§ 5 *Nihil tam nec inopinatum, nec insperatum, accidere potuit*] Volumen manuscriptum habet, *Nihil tam necopinatum nec tam insperatum*. Porro *necopinatum* Livius subinde usurpat pro *inopinato*, quemadmodum et alibi monimus. *Rhen*. Debetur hujus lectionis *Nihil tam necopinatum* restitio Rhenano. Quippe in libris nostris, et Mss. et impressis, *nihil tam nec inopinatum*: in Pal. 2. vero *Nihil nec tam inopinatum*. Gebh. Ab Rhenano est, immemore pleonasmî, quo gaudet in his negationem geminare Livius. Ut 11. 45. 'Nolle successum, non Patribus, non consulibus.' Hoc lib. c. 11. 'Nemo, non lingua, non manu, promptior.' iv. 37. 'Non ante unquam Volsco, nec ducibus legendis, nec exercitui scribendo, intentiones fuisse:' et sæpe alibi. Sit igitur cum Mss. et edd. antt. *Nihil tam nec inopinatum nec insperatum*. Nihil planius. Tamen et hic Sigonius cupressum appingit, infertque *Nihil nec tam inopinatum, nec tam insperatum*. Quid opus? aut quod decus in τὸν tam repetitione? J. F. Gron. Al-

terum illud *tam* posteriori loco non Sigonius interposuit, sed Rhenanus. Sigonius vero in priori scholiorum ed. id tantum in lectione, quæ a Rheno profecta est, mutavit, ut *inopinatum*, pro *opinatum*, revocarit, et præterea duabus voculis trajectis dederit *Nihil nec tam inopinatum*, pro *Nihil tam necopinatum*. Verum non modo nemo sequentium lectionem Sigonii recepit, omnesque usque ad Gronovium emendationi Rhenani adhæserunt, sed etiam ipsa illa adnotatio in posterioribus scholiorum Sigonii edd. expuncta est. Attamen lectionem, quam ex vet. lib. memoravit *Nihil nec tam inopinatum nec tam insperatum* servant etiam Harl. 2. Lipsiens. et Hav. ut et Hearnii Oxon. B. et C. Sed *Nihil tam nec inopinatum nec tam insperatum* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Port. et fragm. Hav. habent. Gebhardus ob oculos habuit editionem, quæ ex emendatione Rhenani præferebat *Nihil tam nec opinatum nec tam insperatum*. Mouens itaque Pal. secundum *Nihil nec tam inopinatum*, duos alios *Nihil tam nec inopinatum* legere, et de ulterioribus verbis nihil addens, in illo invenisse videtur lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. in his eam, quam nos ex plerisque nostris protulimus. Patet ex his, nullum nominatim codicem a viris doctis laudari, qui firmet lectionem exstantem in prioribus ante Rhenanum edd. *Nihil tam nec inopinatum, nec insperatum*. Quam propterea diutius in contextu servari iniquum judicavi. Sed ejus loco Sigonianum *Nihil nec tam inopinatum nec tam insperatum* restitui: in qua est idem negationis pleonasmus, quem Gronovius hic recte ex more Liviano ejusque exemplis illustravit. Ita I. 26. 'Non tulit populus nec patris lacrimas, nec ipsius parem in omni periculo animum.' c. 36. 'Negare Attus Navius, inclitus ea tempestate augur, neque mutari, neque

novum constitui, nisi aves addixissent, posse.' c. 46. 'Angebatur ferox Tullia, nihil materiæ in viro, neque ad cupiditatem, neque ad audaciam esse.' IV. 38. 'Nihil nec imperium, nec majestas valebat.' XXIV. 8. 'In annum creatus adversus veterem et perpetuum imperatorem comparabitur, nullis, neque temporis, neque juris, inclusum angustiis.' XXVIII. 32. 'Non enim eos, neque natos in eadem terra, nec ulla secum societate junctos esse.' XXXV. 48. 'Quas gentes nullæ unquam, nec arte, nec virtute navali, æquassent.' XXXIX. 47. 'Nihil patrem ejus, neque rectius, nec magis quod ex voluntate senatus esset, fecisse.' Tale etiam illud erat, quod Gronov. prima edit. notarum in optimis legi monuit XXI. 29. 'Qui nec ipse consulere, nec alteri parere nesciat, eum extremi ingenii esse: quod tamen in repetitis curis expunctum est. Et hinc forte patrociniū parandum vulgatæ lectioni XLIII. 13. 'Neque nunciari admodum nulla prodigia in publicum, neque in annales referri: neque nulla pro simplici nulla. Gronov. malebat neque ulla. Vide quæ ibi notantur. In repetitione autem *roō tam* idem est decus, quod infra ei iust xxxiv. 50. 'Omnes adclamant, gratias se inter cetera etiam ob hoc agere, quod admoniti essent, ut tam pio, tam necessario officio fungerentur: ubi vide quæ notantur, et iusta similia ad lib. v. cap. 33. § 4. Præterea *imperitum*, pro *insperatum*, male Klockian.

Itaque tantus pavor, tanta trepidatio fuit] Vet. lib. *tantaque trepidatio*. Sigon. Libri nostri et Mss. et impressi *tantus pavor, tanta trepidatio fuit*. Gebh. Veteres *tantus pavor, tanta trepidatio*, non *tantaque*. J. F. Gron. Optimi nostri etiam a Sigonii vet. lib. dissentiunt, ac præferunt *tantus pavor, tanta trepidatio*. Unus Harl. 2. *tantaque trepidatio* habet; Hav.

autem tanta *trepidatioque*. Hearne denique ex Oxon. suis unum C. memorat, qui exhibeat *tantaque trepidatio*. Merito igitur lectio hæc a viris doctis repudiata est. Ita xxvi. 35. 'Ad id edictum tantus fremitus hominum, tanta indignatio fuit: nbi iterum Sigonius *tantaque indignatio*: quod recentiores servarunt. Similiter *ἀσυνδέτως* Livius infinitis locis locutus est. ii. 21. 'Eo nuncio erecti Patres, erecta p̄bes.' c. 61. 'Plenus suarum, plenus paternarum irarum.' iii. 10. 'Id caput, eas vires belli esse: nbi vide. c. 25. 'In quæstoribus novis major vis, major auctoritas erat.' xxvi. 35. 'Se, ut dent, quod non habeant, nulla vi, nullo imperio, cogi posse.' xxxi. 24. 'Idem ibi somnus, eadem negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat: ita Voss. vulgo *eademque*: nbi vide, et quæ notantur ad ii. 15. § 3. Præterea *Ita tantus pavor* Harl. 1. Sed alibi sæpe hoc modo errarunt librarii. Vide ad xxi. 53. § 7.

Hostes obsiderent] *Obsedissent* Voss. 2.

§ 6 *Nautium consulere arcessunt*] *Ita, pro accersunt*, Gebhardus ex Pall. 1. 3. et Andree ed. legendum monet ad ii. 9. § ult. neque aliter nostri, nisi quod *accersunt* sit in Leid. 2. et Hav. *accerseunt* in Harl. 2. *accersiunt* in Lipsiens. Vide ad ii. 19. § 10. *Norium*, pro *Nautium*, habet Klockian.

Consensu omnium dicitur] *Concessu* Port. a m. pr. quomodo etiam infra erratum esse, Gronov. monet ad ix. 7. § 7. *concensu* habet idem codex a m. sec. Deinde *dicitur dictator* una voce auctor Hav.

§ 7 *Omnia præ divitiis humana spernunt*] *Pro divitiis* præferunt Voss. 2. Port. a m. pr. et Gaertn. Male. Eleganter enim *præ* inservit comparationi. Supra i. 6. 'Qui omnes facile spem facerent, parvam Albam, parvum Lavinium præ ea urbe, quæ conderetur, fore.' Florus ii. 2. § 11.

'Præ tanta victoria leve hujus prælii damnum fuit.' Et ita Nic. Heinsius apud Ovid. legendum censebat Epist. Her. iii. 121. 'Sed tibi prætantis insignia facta placebant: ubi vulgo circumfertur *pro tutis*. Error ortus est ex non intellecto compendio, quo utraque vox prescribi solebat. Vide ad ix. 10. § 7. Deinde *præ divinis* Leid. 2. Lipsiens. et a m. pr. Voss. 1. Huic errori causam dedit sequens vox *humana*, cui, non *divitias*, sed *divina*, optime obponi, scribæ sibi persuaserunt. Præterea *spernit* Lipsiens. sed solus. Ceterum paullo ante est *his audire* adscito pronomine Gaertn.

Nisi effuse affluant opes] Hic omisum est adverbium *ubi* in edd. vulgaris. Tu repone *nisi ubi effuse affluant opes*. Rhen. *Nisi ubi effuse affluant opes* Pal. 1. ac 3. Campanusque. Pal. 2. *nisi ubi effusæ effluant opes*. Sed alterum melius. vi. 15. 'Ex eo, quod affluit opibus vestris sustinendo necessitates aliorum.' *Gebh. Ni, pro nisi*, Voss. 2. quod tamen hic non placet. Tò *ubi* servant codd. omnes, quibus utor. *Affluunt* habet Leid. 2. *effluunt* Port. Sed vulgatum rectum est. Præterea *senes ubi effuse affluant* Flor. 'Affluere' est abundare. Sall. in Cat. c. 36. 'Quum ad occasum ab ortu solis omnia domita armis parent, domi otium atque divitiæ, quæ prima mortales putant, adfluert.' Eodem sensu, sed alia constructione, aliquis dicitur 'adfluere opibus: ita apud Cic. Orat. Agrar. ii. 30. 'Ad paucos, opibus et copiis adfluentes, totum agrum Campanum perferri videbitis.' in Verr. v. 54. 'Homo Venerius et affluens omni lepore et venustate.' Gellius Noct. Att. xix. 1. 'Ipse erat multis corporis animique deliciis adfluens: ita in cod. Reg. Ms. esse notavit Jac. Gronovius, quum vulgo *diffluens* edatur. 'Circumfluere' non alio sensu Cic. dixit de Amic. c. 15. 'Circumfluere

omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantia vivere:’ et ad Attic. II. 21. ‘Ille amicus noster, circumfluens gloria, quo se vertat, nescit.’

Contra eum ipsum locum] Malo eumpse. Klock. Similis conjectura in Plauto, et qui eum imitati sunt, ferri posset, non in Livio, nisi forte ubi veteres formulas referens dedita opera antiquata illa servat. Mirum est, Klockium aliosque ejus ætatis hoc furore adflatos fuisse, ut optimi seculi linguæ Latinæ scriptoribus in vitis similia obsoleta obrudere conati sint, neque sponte animadvertere potuerint, Romanos aliter Ennii Pacuviique, aliter Augusti tempore locutos esse.

§ 8 Ubi nunc navalia sunt] Tò nunc exsulat a Leid. 1. ubi navalia nunc sunt habet Hav. nunc alia sunt Flor. novalia Voss. 1. a m. sec. et Lipsiens. Non recte. Navalia ubi sita fuerint, vide Fam. Nardin. Rom. Vet. VII. 9. Paullo ante imperii Romani populi Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad x. 16. § 6. Mox vocem agrum male omisit Leid. 1.

Quæ prata Quinctia vocantur] Ubi illa sita fuerint, disquirat Fam. Nardinus Rom. Vet. VII. cap. ult. Eorum meminit Fest. voc. ‘Quinctia prata:’ ‘Quinctia prata dicta sunt a Quinctio Cincinnato, qui sibi, damnato filio, venditis omnibus, quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus dictatorem per viatorem salutavit Cincinnatum, qui re bene gesta acto triumpho ad privata negotia confestim rediit, deposita dictatura, pecuariamque rem et agrariam exercens Romanis ipsis æmulationi fuit.’

§ 9 Ibi ab legutis, seu fossam fodiens palo innixus, seu cum araret] Cur non bipalio, aut palæ potius legendum sit? si fossæ fodiendæ erat intentus. Sabellicus. Archetypi scripti lectio palo innixus. Sensus est, L. Quintium inclinasse in palum, qui forte illic erat

terræ infixus. Nihil igitur opus fuit bipalio scribere, quod instrumentum est rusticum. Rhen. Veteres libri omnes palo, quod etiam ante me Rhenanus docuit. Sigon. Pall. 1. ac 3. seu forsam fodiens palo innixus. Sed Pal. 2. cum Andreæ et Campani recensionibus seu fossam fodiens palo innixus. Unde ‘bipalium’ pedem hinc intulerit, nondum exputavi. Gebh. Archetypi lectio palo, inquit Rhenanus, et sensus, L. Quintium inclinasse in palum, qui forte illic erat terræ infixus. Ergo etiam, veteres libri omnes palo, quod etiam ante se Rhenanus docuerit, subnotat Sigonius. Vere illi: sed iidem ambo monere poterant, non modo scriptis legi in omnibus palo, sed etiam omnibus in editis ab Andrea usque ad Moguntinos. Hi quum in margine Ascensii vidissent, ‘Pale aut bipalio melius forsam,’ (quod et Saveterius expressit) pejus elegerunt. Nam palæ innixus scribendum. Stare otiosum, inclinatum ad palum forte terræ infixum, quasi Claudii Cæsaris poplites haberet, et tantum oculos operi rustico præstare, non erat tam duri viri. Nec stando inclinatis ad palum fodiuntur fossæ, sed palæ incumbentibus seu incurvis palam strenue moventibus. Plantus Pœnulo v. 2. 58. ‘Palas vendendas sibi ait et mergas datas, Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.’ Cato c. 11. in rusticis instrumentis ponit ‘palas quatuor, rutra quinque, rastros quadridentes duos.’ Columella x. 45. ‘Tum mihi ferrato versetur robore palæ Dulcis humus, si jam pluviis defossa madebit.’ Plinius, XVIII. 18. ‘Cuspis effigiem palæ habet.’ J. F. Gron. Bipalio, quod unde pedem hinc intulerit, nondum exputaverat Gebhardus, ex Sabellici conjectura adsumtum esse a Moguntinis, ejus præscripta adnotatio docet; utramque autem ejusdem conjecturam margini adposuit Ascensius. Omnes ta-

men nostri conspirant in alteram lectionem *palo*; nec minus Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. et Neapol. Latini: quod tamquam notius, alteri minus usitato substituisse jam olim scribæ cœseri debent: *pale* enim legendum esse, recte Gronovius evicit. ‘Palam’ autem inter instrumenta rustica memorat etiam Varro de Ling. Lat. l. iv. p. 33. ‘Instrumenta rustica, quæ serendi aut colendi fructus causa facta. Sarcolum a serendo ac sarriendo. Ligo, quod eo, propter latitudinem, quod sub terra, facilius legitur. Pala a pangendo: G in L mutatum quod fuit.’ Memoratur etiam Plin. xvii. 22. ‘Sulco latitudo palæ satis est.’ Huic itaque ‘palæ innitebatur’ Quinctius, agrum fodiens, eique toto corpore incumbebat, ut tanto altius in terram adigeret. Aratro innixum fuisse Florus narrat l. 12. ‘Medium erat forte tempus sementis, quum patricium virum, innixum aratro suo, licitor in ipso opere deprehendit:’ ubi habitum hunc aliis exemplis illustrat Dukerns. *Inmissus*, pro *innixus*, male præfert Gaertn. Sed *missus* et *nixus* eorumque composita etiam alibi commutantur. Vide ad iv. 42. § 5. Præterea a *legatis* Leid. 2. Gaertn. Port. Voss. 1. a m. sec. et vett. edd. quas vidi, usque ad Aldum, qui *ab legatis* vulgavit. Et id servant reliqui codd. Denique *seu forsam fodiens*, quod Gebhard. in duobus Pall. invenit, quædam etiam ex primis edd. præferunt; certe ita esse vidi in Mediolan. a. 1480. a. 1495. a. 1505. et Veneta a. 1498. Sed omnes manu exarati mei *fossam* recte præferunt. Paulo post τὸ quum exsulat a Lipsiens. et *agrî intentus*, pro *agrestî intentus*, Gaertn. præfert.

Quod bene *verteret ipsi rei que publicæ*] Quo bene *verteret* Lipsiens. solito scribarum peccato, qui τὰ quo et quod multis passim locis confuderunt. Vide ad xxxvi. 33. § 3. quod bene *ever-*

teret Port. ultima litera τὸὺ bene perperam in principio proximæ vocis repetita. Vide ad xxxvii. 29. § 8. *Bene verterat* Flor. Leid. 1. et Voss. 1. a m. pr. qui a m. sec. habet *vertat*, quomodo legunt etiam Voss. 2. a m. sec. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Infra c. 35. ‘Ille enimvero, quod bene *vertat*, habiturum se comitia professus, impedimentum pro occasione arripuit.’ Et ita, hunc locum laudans, adducit Brisson. de Formul. l. p. 65. ubi formulam hanc aliis exemplis illustrat. Sequens tamen, *audiret*, hic *verteret* requirere videtur.

Togatus mandata senatus audire] Prima vox abest a Voss. 2. et prisca edd. quam primus addidit Aldus, consentientibus reliquis meis, exceptis Hav. et Gaertn. qui male habent *rogatus*. Ceterum quum hoc tempore viros ‘sine tunicis sola toga’ amictos dicat Gellius vii. 12. Quinctius autem ne toga quidem indutus fuisse hic dicatur, ipsum nudum solisque femoralibus tectum arasse colligit Doujatius. Cui favere videtur locus Aur. Vict. de Vir. Illustr. c. 17. ‘Quinctius dietator dictus: ad quem missi legati nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt.’ Verum, nequid gravius dicam, vehementer erravit. ‘Femoralia’ antiquorum fuerunt fasciæ, quibus femora involvebant, quemadmodum crurales ac pedales fasciæ, quibus crura et pedes tegebantur. Si ergo neque toga neque tunica amictus fuerit Quinctius, nudæ ei fuerunt partes corporis, quas tegi pudor exigebat. Id autem, quamvis inhonestum, tamen diffiteri non poterit Doujatius, si solis femoralibus tectum fuisse statuatur. Per femoralia enim intelligere, quas nos ‘braccas’ vocamus, omni adversatur antiquitati; quæ docet, didicet vestibus, toga et tunica, pendenda adstantium conspectui patuisse. Infra xlv. 39. ‘Insigne corpus honestis cicatricibus,

omnibus adverso corpore exceptis, habeo. Nudasse deinde se dicitur, et, quo quæque bello vulnera accepta essent, retulisse. Quæ dum ostentat, adaperitis forte, quæ velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit. Vide etiam Casaubon. ad Sueton. Ang. c. 82. Potius itaque videtur, Quinctium, licet non togatum, tamen tunicatum arasse. Si autem verum est, quod tradit Gellius, viros Romanos 'sine tunicis toga sola' amictos fuisse, (de eo enim ut dubitem, graves sunt rationes, et inter illas etiam locus Plutarchi in Coriol. p. 219. ubi tradit, jam Marcii istius tempore candidatos ἐν ἰματίῳ ἄνευ χιτῶνος, in toga sine tunica prensasse; inuenens, quum id in candidatis singulare fuerit, reliquos cives cum toga etiam tunicam summsisse,) locus ita accipiendus videbitur, eos uno tempore et togam et tunicam sumere solitos non fuisse; sed domi ac ruri tunica, quum in Urbe in publicum prodirent, toga usus fuisse. Aur. Vict. vero de Viris Illustr. Quinctium 'nudum' arasse referentem, optime illustravit Cuperus Observ. 1. 7. docens γυμνὸς Græcis, et Latinis nudus usurpari de homine tunica vestito, cui nihil ad ornandum deest, quam pallium vel toga. *Totus mandata sen.* Flor.

Admiratus rogitanque, satisne salva essent omnia] In exemplari illo Borbetomagensi legitur, *admiratus rogitanque, sat jam satisne salva essent omnia?* Scribo, *admiratus, rogitanque etiam, satisne salva essent omnia?* aut *admiratus rogitanque, satin' salva essent omnia?* Sic vi. 34. 'Percontatus satin' salvæ?' Proinde librarius videtur mihi pro *satin'* scripsisse *sat jam*, et glossam ejus adverbii, id est, *satisne*, retulisse in contextum. *Rhen.* Scribit Rhenanus, *admiratus, rogitanque etiam, satisne salva essent omnia?* vel *admiratus rogitanque, satin' salva essent omnia?* Sed Pall. omnes atque edd. *satisne salva essent omnia.*

Sed tamen probò Rhenani lectionem. Lib. 1. c. 58. 'Quærenti viro, satin' salvæ? minime, inquit: quid enim salvi est mulieri, amissa pudicitia?' Livius vi. 34. 'Percontatus satin' salvæ?' loquitur de Fabio Ambusto. Ex quibus tamen apparet, strictam illorum observationem a Livio non observari hoc loco, (qui tantum Latine putant dici *satin' salvæ*, subaudito 'res,') aperte scribente *satin' salva omnia*. Valerius iii. 2. ext. 5. de Epaminonda: 'Trajectus hasta, sanguine et spiritu deficiens, recreare se conantes primum, an clipeus suus salvus esset, interrogavit.' Quod omittit in vita ejus, quantum memini, Æmilius Probus. Sed non tacet Justinus vi. 8. 'Nam ut relatus in castra semianimis vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatum velut laborum gloriæque socium osculatus est.' Diodorus l. xv. p. 503. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸν ὑπασπιστὴν προσκαλεσάμενος ἐπηρώτησεν, εἰ διασέσωκε τὴν ἀσπίδα. *Gebh. Admiratus rogitan sine copula fragm.* Hav. invitis aliis omnibus. Deinde *sat jam satisne Flor. satisne salva omnia* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *satine salva omnia* Leid. 1. et Harl. 1. quorum scriptura proxime accedit ad emendationem Rhenani *satin' salva omnia* quam veram esse puto. Passim enim *satin'*, pro *satisne*, Livium usurpasse dictum ad 1. 39. § 3. *Satine*, pro *satisne* vel *satin'*, Terentio in usu fuisse, observant viri docti ad Andr. iv. 5. 9. id tamen ab Livio adhibitum fuisse, non credo. Hic etiam Klockius in marg. Livii notavit, alios velle *satin' salve omnia esse?* Interim tamen omnes Mss. *salva* servant. Vide Dukerum ad 1. 58. § 7.

Uxorem Raciliam jubet] *Raciliam* Voss. 1. et Harl. 1. *Retiliam* Leid. 2.

Faciliam Voss. 2. *Rutiliam* Port. *Rutiliam* Hearnii Oxon. C. *Rabiliam* Gaertn. et Neapol. Latinii. ‘Vicium Racilianum majorem et minorem’ memorat P. Victor in Descript. Urb. in Regione XIV.

§ 10 *Dictatorem eum gratulantes consulant*] Vet. lib. *legati gratulantes*. Sigon. Pall. tres, Sigonii liber, Andreae Campanique edd. *Dictatorem eum legati grat. cons.* Gebh. Ex Sigoniano nostrisque scriptis, sed et edd. antiquis auge, *Dictatorem eum legati grat. cons.* J. F. Gron. Vocem *legati* agnoscunt etiam omnes nostri. Editorum primus Frobenius eam a. 1535. omisit. ‘Legatos’ jam supra vocarat, qui eum Romam arcessiverunt, hoc cap. § præced. ut et Aur. Vict. de Vir. Industr. c. 17. ‘Ad quem missi legati nudum eum arantem trans Tiberim obfenderunt.’ Alii a lictore, alii a viatore factum referunt. Vide Dukerum ad Flor. i. 12. § 13. Præterea male *consultant* Leid. 2. Vide ad i. 7. § 1. Voces *in urbem vocant* male præteriti librarius Gaertn.

§ 11 *Navis Quinctio publice parata fuit, transvectumque tres obviam egressi filii excipiunt*] Omnia hæc verba perperam omittebantur in Leid. 2. *transvectum* sine conjunctione que est in Hav. *tres obviam filii egressi* habent Voss. 1. et Gaertn. Paulo post etiam ordine mutato *tum major pars Patrum* Port. Denique *ut plebis concursus, pro et plebis conc.* Gaertn.

§ 12 *Sed ea nequaquam tam læta Quinctium vidit*] *Se, pro sed, male est* in Lipsiens. qui et *læta, pro læta, obfert*, ubique obvio errore scribarum, qui sæpe voces ‘lætus’ et ‘lentus’ commiscuerunt. Vide quæ notavi ad Siliu XII. 567. et adde Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. XI. 98. Burmann. ad XIV. 561. eundemque ac Titium ad Nemes. Ecl. II. 12. *tam læte erat* in Klockian. Sed vulgatum aliorum codd. testimonio subnixum malo.

Et imperii nimium, et virum in ipso

imperio vehementiorem ratu] Multis inquit Doujatius in verum sensum verborum ‘imperii nimium.’ Tò ‘nimium imperii’ accipit genere masculino, et primo inquit, utrum ‘imperii nimium’ notet nimis imperiosum, quod mox ipse refellit; eum enim sensum seqq. verbis ‘in ipso imperio vehementiorem’ exprimi. Ne itaque eadem sententia repetatur, ‘imperii nimium’ interpretatur pro eo, qui nimis sæpe summus magistratus gessit. Denique scribendum conjicit *imperio nimium*, ut Livius velit, plebi doluisse Cincinnatum videre ad dictaturam evectum; maximum nempe magistratum; et cui nimia inesset potentia. Ego tamen puto ‘nimium imperii’ positum pro nimium imperium, atque accipiendum de ipsa dictatura, quam ‘imperium vehemens’ supra vocavit II. 30. ‘Curæ fuit consulibus et senioribus Patrum, ut imperium, suo vehemens, mansuetio permitteretur ingenio:’ ubi vide quæ notantur. Eo sensu, ut hic ‘imperii nimium,’ Silius ‘nimium juris’ dixit IV. 670. ‘Ingenuit nimium juris, tantumque licere Horruit.’ Id autem eadem forma dictum est, quæ ‘multum diei’ restitutum XXVII. 2. ‘Postero die Romani ab sole orto in multum diei steteri in acie:’ ubi plura notantur. Duo plebi displicebant: alterum, quod dictator dictus esset; eum enim magistratum nimium imperii putabant: alterum quod Quinctius dictator dictus esset, quem in ipso imperio vehementiorem rebantur. Prins membrum non de ipso Quinctio accipiendum esse, evincit posteriori præmissa vox *virum*, ad quod Doujatium non attendisse ex ipsius nota patet. Non displicet autem conjectura J. F. Christii, qui, deleta præpositione *in*, locum multo elegantiorum, immo et veriorum, fore putabat: Livium enim dicere, Quinctium virum esse habitum ipso imperio vehementiorem; id

est, suoque ingenio graviolem tetriciorumque, quam vel imperium dictaturae esset. Ceterum omnia haec verba perperam exsulant ab Harl. I. sine dubio unius librarii negligentia: *nuntium* autem, pro *ninium*, exhibet Klockian.

CAP. XXVII. § I *Magistrum equitum dicit L. Tarquinium patriciae gentis*] In tabulis Capitolinis est *L. Tarquinius*, quibus danda fides est: nam *Tarquinii* ex Urbe exacti omnes fuerant. Et de Tarquinio non dixisset *patriciae gentis*, cum id satis constaret. *Sigon.* Advertat lector, imperitia librariorum, tamquam male correctum, hoc nomen in vulgare *Tarquinii* fuisse mutatum in Livio, Dionysio, et aliis auctoribus. Sed non animadvertere, qui illud correxerunt, *Tarquinii* nomen simul cum regibus Urbe ejectum fuisse, et *L. Tarquinium Collatinum* ob illud in primis in exilium ire coactum: postque illud tempus hoc adeo apud Romanos male acceptum fuisse, ut neminem eo insignire vellent, nisi quem summa cuperent gravatum invidia regni affectati crimine notatum, in vitae discrimen adducere. Quemadmodum libertatis assertores postea decemviros ‘decem Tarquinius’ appellarunt in senatu l. III. c. 39. Quapropter Capitolinis fragmentis major est danda fides, quae *L. TARQUITIVM. L. F. FLACCVM* nominant magistrum equitum. Ipsam vero Livius et Dionysius l. X. p. 651. solummodo belli peritiam fuisse insignem testantur, pedibusque stipendia fecisse propter paupertatem, ‘patriciae’ licet ‘gentis’ esset. Quod adijcere de Tarquinia gente regia, otiosum fuisset; quae jam a primo illo Tarquinio, Damarati filio, inter patricos fuerat, antequam tota in exilium ageretur. Hunc sane Tarquinius non admodum clarae stirpis fuisse, indicant et Capitolina fragmenta, quae patris solummodo praenomen adscribunt, cum avi nomen citare non

possent, ut Livii verbis dicam. *Pighius* in Annal. ad A. U. ccxcv. pag. 128. *L. Tarquinium* mendose etiam praefert omnes nostri; quod de Oxon. N. C. aliisque Mss. etiam Hearne monuit. Ejus loco recte viri docti ex marmoribus Capitolinis *L. Tarquitiu* legendum ostenderunt. ‘Tarquitia’ autem gens Romae nota fuit, et praesertim posterioribus temporibus saepius obcurrit. Talis est ‘*L. Tarquinius*,’ Ciceroni memoratus ad Attic. VI. 8. ubi pari errore olim *L. Tarquinio* edebatur. Videnda quae Malasp. Ursin. Popma et alii ad eum locum notarunt. Ex eadem memoratur ‘*Tarquinius Priscus*’ apud Tacit. Ann. XII. 59. ad quem de eo plura Theod. Ryckius notavit, et Ezech. Spanhem. de Praest. et Us. Numism. diss. XIII. p. 593. ‘*Tarquinius Crescens*’ Annal. XV. 11. ‘*Tarquinius*,’ qui ostentarium Tuscum conscripsit: de quo vide Harduinum in indice auctorum Plinii ea voce, ubi apud Macrob. Saturn. II. 16. pro *Tarquinus Priscus*, legendum monet *Tarquinius Etruscus*, vel *Tuscus*. Pro *Tarquinio* legendum esse *Tarquitiu*, ei adsentio. Verum eam conjecturam debet Pontan. qui notis ad Macrob. non ipse modo ita legendum docuit, sed simul ingenue professus est, ante se idem visum fuisse Vossio de Histor. Latin. I. 31. et Petro Pithæo Adversar. Subseciv. I. 20. Utinam vero, pro *Priscus*, reponi debeat *Etruscus*, vel *Tuscus*, quae propria Harduini conjectura est, admodum incertum puto. Quamvis enim *L. TARQUITIVS. L. F. POMP. ETRVSCVS. SVLPICIANVS* memoretur in lapide apud Gruter. p. 625. num. 4. attamen, *Tarquitiu* vera ‘*Prisci*’ cognomen fuisse, ex Tacito modo vidimus, quem a mendae suspicione liberant nummi, ad eum locum a Ryckio laudati, et a Spanhem. dicto loco. Ejusdem gentis multiplex mentio fit in lapidibus literatis, quos Gruterus collegit, ut con-

stat ex indice. Similiter etiam in illis quos edidit Fahretius. Vide pagg. 170. 520. 647. 743. et 744. Post voces *magistrum equitum* pagina deest in Flor. usque ad c. 28. § 7. ‘per media sua castra.’

Sed qui tum stipendium pedibus propter paupertatem fecisset] Hic locus turpiter est violatus ob unicum literam male mutatam. Legendum est, *Sed qui, cum stipendia*. Rhen. *Sed qui tum servant* Leid. 1. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. *et qui tum* Leid. 2. prima litera τὸν *sed intercepta a proximæ gentis ultima*. Vid. ad xxx. 3. § 7. *sed quintum stipendium* Klockian. *sed tum qui* Harl. 1. *et qui quum* Voss. 1. *sed qui quum* Voss. 2. et Port. quorum posterior perperam etiam præfert *pedibus*.

Bello tamen primus longe Romanæ juventutis habitus esset] *Belloque Rom. jur. longe præstantior hab. esset* Hav. et Hearnii Oxon. B. *belloque Rom. jur. tum valde præstantior hab. esset* Harl. 2. *bello tamen Rom. jur. longe habebatur* Lipsiens. *bello cum primum longe major delectus Rom. jur. hab. esset* Gaertn. Sed verba *major delectus* olim tamquam lemma ad § 3. margini adscripta fuisse videntur, atque inde in contextum migrasse: quod frequenter in Mss. observatur. Vide ad vii. 40. § 4. Reliqua librarii inscitia depravata sunt. Pro *tamen* sive τῆν, dedit *cum* sive cū. Vide hoc lib. ad c. 16. § 1. *primus* male in *primum* mutavit.

§ 3 *Martio in campo adessent*] Primam vocem omittit Leid. 2. Sæpe ‘campus’ simpliciter pro campo Martio poni solet. Cic. ad Attic. i. 1. ‘Nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his literis proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribuniciis.’ Infra Livius hoc ipso lib. c. 69. ‘Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die a quæstoribus ex ærario prom-

ta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo sint.’ Vid. Fam. Nardin. Rom. Veter. vi. 5. et Torrent. ad Horat. Od. i. 8. 3. Quum tamen reliqui codd. eandem vocem constanter servant, eam etiam expungendam non censeo. Genus etiam compositionis *Martio in campo*, ut præpositio medium locum inter adjectivum et substantivum occupet, a stilo Livii non alienum est. Vide ad ii. 19. § 8. Quin et ‘Martius campus,’ pro vulgato ‘campus Martius,’ vocula tamen intermedia, ut hoc loco, supra est ii. 5. ‘Ager Tarquiniorum, qui inter Urbem ac Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit.’ Vide hoc lib. c. 63. § 6.

§ 4 *Dum is arma pararet, vallumque peteret, cibaria coquere jussit*] Legerem ego *dum is arma pararent, vallumque peterent*. Sed tamen nihil temere mutarem. Klock. Non necesse etiam est, ut plurimum numerus pro singulari ponatur. Sed aliud tamen in hoc loco est, quod minus recte habere videtur. Eodem tempore, quo miles arma parabat, vallumque petebat, vicinus senior ei cibum coquere debuit. An ergo *quum is arma pararet?* Vide ad i. 40. § 7. Ceterum *dum arma pararet is* Voss. 1. et Leid. 2. *Tum cibaria quere* Leid. 1. Voluit *quoquere*, quomodo minus recte pro *coquere* scribebatur, et scriptum superest in Klockian. Vide Dausquei. de Orth. parte ii. voc. ‘Coquus;’ et Voss. Gramm. i. 18. Paulo ante *quibus autem ætas*, inserta media voce, Gaertn.

§ 5 *Omnes ad edicta dictatoris præsto fuere*] Omnes libri *ad edictum*. Gebh. *Ad edicta* demum comparuit in Paris. ed. a. 1573. quod proximi editores servarunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. *ul edictum* revocavit. Idque non modo fuerat in prioribus excusis, sed et in omnibus scriptis. Eam etiam lectionem veriore esse, aurium iudicium evincere potest. Nemini

non enim ingrata esse debet repetitio earundem syllabarum *edicta dicatoris*. Præterquam quod verosimile, et tantum non certum sit, dictatorem unum tantum edictum proposuisse, quo jussit, ut omnes militaris ætatis armati et instructi adessent.

§ 6 *Inde composito agmine, non itinere magis apto, quam prælio*] Legendum haud dubie *itineri*: ut agmen æque habile fuerit, et ad profectiorem, et ad pugnam. *Nannius*. *Nugæ meræ*. *Scibe, non itinere magis apti*, ut habent Mss. Pall. omnes, nec non vetustissimi cusi. *Diodorus* l. XVIII. p. 635. *Ἄντολ δ' εἰζωνοι, καὶ πρὸς μάχην ὄντες ἔτοιμοι, προήγον ἀπαντήσοντες τοῖς περὶ Λεονόταν, πρὸ τοῦ τὸν Ἀντίπατρον συμμαχῆσαι, καὶ τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρως εἰς ἓνα τόπον συναλθεῖν*. *Livius* XXVII. 48. 'Advenit *Livius* peditum omnibus copiis, non itineris modo, sed ad conserendum extemplo prælium instructis armatisque.' *Gebh*. Aut *composito*, aut *apto* videtur abundare. Sed opportune tres Pall. et Voss. interque, *Non itinere magis apti, quam prælio*; ut referatur ad dictatorem et magistrum equitum: et intelligas, quo habitu duces, eodem et milites fuisse: denique in sine scribas *ducunt*. Durius enim forte in hoc propius respexisse. *J. F. Gron*. *Itinere*, pro quo *Nannius itinere* recte reposuit, primum errore operarum exstitit in Basileensi a. 1539. idque per nonnullas proximas edd. propagatum est. Verum *itineri* non modo sensus *Livii* exigit, sed etiam exhibent omnes libri, qua editi vetustiores, qua scripti, nisi quod in *Leid*. 2. mendose legatur *iterum*; in *Gærtu. itinē*. Præterea omnes nostri manu exarati præferunt *apti*, nisi quod *fragm. Hav.* eo tamen adludens, habeat *acti*, solito scribarum errore, qui passim 'aptus' et 'actus' confuderunt. Vide ad *XL*. 13. § 6. *Apti* etiam sibi obvium in *Oxon. B. L.* 1. 2. et *N.* ut et in ed. *Rom.* principe fu-

isse, testatur *Hearnius*: quare id recipiendum arbitratus sum. *Ducit* vero in fine servant omnes nostri, excepto solo *Hav.* in quo est *dixit*; ut forte *duxit* scribere librarius voluisse videatur. Perpetuo enim 'ducere' et 'dicere' commutantur. Vide ad *XXXVIII*. 43. § 1. Illud *ducit* autem propter τὸ *apti* in *ducunt* mutari, ut *Gronovio* videbatur, non est necesse. Neque enim durius puto, *Livium* hic respexisse ad propius, quam *XLIV*. 17. 'Prætores, *Cn. Bæbius urbanus*, *L. Anicius peregrinus*, et si quo senatus censuisset, *Cn. Octavius* classem, *P. Fonteius* Hispaniam, *M. Æbutius* Siciliam, *C. Papirius* Sardiniam est sortitus: ita enim ibi præferunt omnes editi, Nisi forte illic *Prætorum Cn. Bæbius* malles. Vide quæ dicto loco notantur. Mox *In agmine utroque* habent *Voss.* 1. et *Leid.* 2. *ad orationes, pro adhortationes*, *Lipsiens*.

§ 7 *Adderent gradum: maturato opus esse, ut nocte ad hostem pervenire possent*] In optimis perlisque reperio *posset*, indicio scribendum *perveniri posset*, quod ex sno vet. lib. notavit *Muretus. J. F. Gron*. *Ut adderent gradum* antiquissimæ, quas vidi, edd. *Primus Aldus* τὸ *ut* eiecit, quod nulli etiam eodd. agnoscunt, et natum videtur ex ultimis literis prioris vocis *erant*. Et solet sæpe illud ut omitti post verba hortandi. Vide ad *XL*. 11. § 1. Deinde *corpus esse*, pro *opus esse*, *Lipsiens*. Tum *posset* ex nostris *Voss.* 1. a. m. sec. *Leid.* ambo, *Harl.* 1. *Hav.* et *fragm. Hav.* Omnes tamen retinent *pervenire*. Mihi quoque *perveniri posset* verius videtur: id tamen in contextum recipere ausus non sum.

Exercitum Romanum obsideri] *Obscderit* *Leid.* 1. ultima litera perperam repetita ex prima sequentis *tertium*. Vide ad *XL*. 7. § 8. Scribere ergo librarius voluit *obsideri*: de qua orthographia vide ad *IX*. 2. § 3.

Quid quæque nox aut dies ferat, incertum esse] *Quid q;* sive *quid* quoque

Klockian. Vide ad xl. 5. § 5. fuerat Leid. 1. feret Leid. 2. ferret fragm. Hav. Tum *incentum esse* Harl. 1.

Puncto sæpe temporis maximarum rerum momenta averti] Ms. Colon. *maximarum rerum momenta verti*. Modius. Solam editionem Basileensem 1555. inveno, quæ huic adnotationi occasionem Modio dare potuit. Omnes enim reliquæ servant *verti*; una illa *averti* præfert; sed sine dubio operarum aberratione. A scriptura autem reliquarum non tantum Ms. Colon. sed et omnes mei codd. stant. At insuper *maximarum rerum momento verti* Lipsiens. et Gaertn. *maximæ rerum momenta* Hav. *maxima rerum momenta* Leid. 2. Sed vulgatum sanum est. Infra xxvii. 9. 'Adeo ex parvis sæpe magnarum momenta rerum pendent.' Contra 'parvarum rerum momenta' xxxii. 17.

§ 8 *Inter se quoque gratificantes ducibus clamabant*] Vocem quoque non habent primæ edd. Eam addidit Aldus; et servant etiam omnes scripti nostri. 'In Algidum perveniunt] In Algidum veniunt Harl. 1. in Algidum pervenerunt Leid. 2.

Et, ut sentire, jam prope hostes esse] Iterum Pall. tres et Andreae ed. et, ut sentire, se jam prope hostes esse. Multo melius. Gebh. Coniunctio et non adparet in primis excensis. Addidit deinde Aldus, cui consentiunt omnes nostri. Deinde *enserunt* Gaertn. Insuper τὸ se, quod primus omiserat Curio, et deinde Gebhardus ex tribus Pall. et Andreae ed. restituit, superest etiam in codd. quibus utor, editisque Curione antiquioribus. Gronovius quidem priori ed. nott. ad xl. 42. eam lectionem non probabat, licet in contextum recepisset: at, quum postea, quæ ibi notavit, repetitis curis induxerit, sententiam mutasse, ac lectionem illam probasse videtur. Et recte. *Prope hostes*, ut 'prope secessionem:' de quo vide ad vi. 42. § 10. Denique verbum *esse* exsulat a

fragm. Hav. Sed id interceptit partim ultima syllaba vocis præced. *hostes*, partim prima sequentis *signa*.

Signa constituunt] Mallem *signa consistunt*, pro *constituunt*: ut Tacitus Ann. i. 30. 'Drusus, non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis constiterant, in urbem rediit.' Et apud Cæsarem 'consistere exercitum,' apud Sallustium 'consistere agmen et signa' in Jugurth. legimus. Sic infra xxviii. 15. 'Consistere signa in radicibus collium cæperat:' et c. 16. 'Signa consistent, et equestria prælia conserent.' *Klock*. Omnes codd. vulgatum tuentur: quibus invitis, id cum Klockio minime mutem. Vide ad xxvii. 16. § 11.

CAP. XXVIII. § 1 *Ut sarcinas in unum conjici jubeant, militem cum armis valloque redire in ordines suos. Facta, quæ imperavit*] Omnia hæc desunt in Voss. 2. librariorum culpa, cui causam dedit vocis *imperavit* repetitio. Plura exempla similium errorum vide ad ix. 11. § 11. Ceterum in unum *sarcinas* mutato ordine dictionum Gaertn. Tum *conici* Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad ii. 10. § 9. Præterea *facta sunt, quæ imperavit* Port. a m. sec. *factamque imperavit* Hav. Sed *jubeant: militem . . . suos facit. Quæ ut imperavit, tum, &c.* fragm. Hav. Plerique librarii non ceperunt formulam *facta, quæ imperavit*; quæ, in re militari præsertim, sollemnis erat, quum quis duci rennunciaret, se exequantum esse, quæ ab eo facere iussus erat. Tacit. Annal. i. 6. 'Nunciante centurioni, ut mos militiæ, factum esse, quod imperasset; neque imperasse sese, et rationem facti reddendam apud senatum respondit:' ubi videndus est Lipsius, et Brisson. de Formul. l. iv. p. 348.

§ 2 *Tum, quo fuerat ordine in via, exercitum*] Iidem optimi plerique *fuerant*; quod tuto repone. *Exercitum* enim cum appellat, perinde est, ac si dixisset 'legiones,' vel 'milites.'

J. F. Gron. *Fuerant* etiam ex nostris habent Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. I. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. ex Hearnii autem Oxon. similiter L. 2. Neque aliter primæ edd. exhibent. Basileenses demum a. 1539. *fuerat* ei substituerunt; non adtendentes, τὸ ‘exercitus,’ qui ex variis ordinibus atque militibus constat, apud Livium sæpissime collective usurpari. Supra I. 27. ‘Nihil trepidatione opus esse: suo jussu circumduci Albanum exercitum, ut Fidenatum nuda terga invadant:’ ita recte ibi Gronov. ex scriptis et editis priscis vulgari jussit. II. 58. ‘Hæc ira indignatioque ferocem animum ad vexandum sævo imperio exercitum stimulabat; nec ulla vi domare poterat: tantum certamen animis inliberant.’ XXVI. 2. Cn. Fulvium Quiritium Romanorum exercitum, honeste genitos, liberaliter educatos, servilibus vitiis imbuisse.’ c. 21. ‘Exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segniungebantur militia.’ XLV. 35. ‘Totus Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter adfuturus comitiis ferendæ legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba stimulavit, ut frequentes ad suffragium adessent.’ Auctor Epit. Liv. lib. XXVI. ‘Quum per triduum in aciem exercitus omnis descendisset, certamen tempestas diremit: nam quum in castra rediissent, statim serenitas erat.’ Pariter loquutus est Divus Lucas Evang. II. 13. Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλω πλῆθος στρατιᾶς οὐρανόθεν, αἰνοῦντων τὸν Θεόν, καὶ λεγόντων. Silius Italic. XII. 308. ‘Stabant innixi pilis exercitus omnis, Spectabantque viros:’ ubi vide quæ notavi, et infra ad Liv. XXIX. 10. § 3. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. c. 18. § 3. Ceterum quo ordine fuerant primæ edd. Sed ordinem illum, qui nunc obtinet, vocabulis dedit Aldus, cum quo consen-

tiunt omnes scripti. Vocem omnem, quæ sequitur, Mediolanenses a. 1505. errore, ut puto, operarum omiserunt.

§ 3 *Edito imperio, signum secutum est]* *Edicto imperio* Leid. 2. et Hav. Sed error hic in membranis vetustis admodum frequens est. Vide ad XXI. 62. § 7. *Mox clamorē hostis circumsonat* Leid. 1.

Superat inde castra hostium, et in castra consulis venit] *Superat in castra* Lipsiens. Vide ad X. 20. § 6. *Superat inde castra, tum et in castra* Leid. 2.

Alibi pavorem, alibi gaudium ingens facit] *Ingens gaudium* Port. *Tum fecit* Voss. I. Leid. 2. et Hav.

§ 4 *Civilem esse clamorem, atque auxilium adesse]* *Civ. clam. esse, atque aux. id esse* Voss. I.

Ex stationibus ac vigiliis terriant hostem] *Et vigiliis* Hav. Lipsiens. Harl. 2. et Port. a m. pr. *atque vigiliis* fragm. Hav. *Tum terriant hostes* Hav. et Lipsiens. Vide ad V. 50. § 2.

§ 5 *Sed rem ab suis captam]* *A suis* Voss. I. Leid. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Tum inceptam* Hav.

Mirumque esse, nisi jam exteriore parte castra hostium obpugnentur] *Initiunque esse* fragm. Hav. Hinc nisi jam Voss. 2. Voculam nisi sæpe pro nisi non recte a librariis substitutam esse, videbimus ad XXIII. 1. § 8. τ jam, id est in jam, Lipsiens. Præterea exteriore parte excensi ante Aldum, qui exteriore reposuit, consentientibus codd. meis. Deinde castra hominum hostium Leid. 1. Sed librarius ejus codicis duplicem lectionem jungere voluisse videtur, de quo vide ad III. 44. § 4. Solent autem voces ‘homines’ et ‘hostes’ commutari: Vide ad XXIII. 37. § 7. In similes autem codd. incidentes deinde alii librarii hominum mutarunt in omnium, ac dederunt castra omnium hostium, ut præferunt Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Solent autem alibi

‘homines’ et ‘omnes’ commutari. Vide hoc lib. ad c. 54. § 6. Denique mox et subsequi jubet, sine τφ se, Lipsiens. et Hav. quod in aliis omnibus, quibus ntor, constanter superest.

§ 6 *Nocte initum prælium est, legionibus dictatoris clamore significantibus*] Vitiatus locus est. Scribe a *legionibus dictatoris clamore significant.* A *legionibus dictatoris*; id est, a parte legionum. *Significant*, subaudi ‘milites.’ *Rhen.* Sensus est perquam obscurus. ‘Rem’ autem ‘in discrimine esse’ de hostibus intelligo: quasi diceret, non ab consulis tantum parte res hostium in discrimine erat, sed ab dictatoris quoque parte, id quod legionum clamor satis significabat. *Glar.* Pall. 1. ac 3. *Nocte initum prælium a legionibus: dictatori clamore significant, ab eu, &c.* Pal. 2. vero, *nocte initum prælium est a legionibus dictatoris: clamore significant, ab ea quoque parte rem, &c.* Edd. præstant a lectione vulgata, quam jure merito dudum impugnavit Rhenanus, quem juvant per omnia Pall. duo meliores. *Gebh.* Veram lectionem, præterquam una litera, et cum mala interpunctione protulit Rhenanus. Legendum enim, *Nocte initum prælium est a legionibus: dictatori clamore significant.* Sic Mss. Pall. Perperam Rhenanus, a *legionibus dictatoris significant.* Nam ab illis clamorem editum, acceptumque ab obsessis jam ante affirmavit: hic clamor est obsessorum, dictatori significantium, se ad signum ab ipso datum expediri. *J. F. Gron.* Dicendo ‘rem in discrimine esse’ indicat, commissam esse pugnam, cujus anceps erat eventus: unde ‘præliandi discrimen’ dixit Frontin. 1. 3. ex. 4. ‘Byzantii, adversus Philippum omne præliandi discrimen evitantes, omnia etiam finium tutela, intra munitiones oppidi se receperunt.’ Et ita ‘universo periculo summam rerum committere’ dicitur dnx, qui omnibus copiis in aciem descendit, ut prælium committat, xxii. 12. Jam

autem dictatoris milites non nocte prælium inierunt, omne illud tempus vallo castris hostium circumdando independentes, sed demum sequentis diei mane. Hinc fit, ut clamor, quo significabatur ab ea quoque parte rem in discrimine esse, ab exercitu dictatoris editus esse intelligi nequeat, adeoque defendi non possit neque priorum editionum lectio, neque Rhenani emendatio, ad quam non recte Gebhardus attendit. Non enim eam juvant duo meliores Pall. Rhenani tamen emendationem præferunt etiam Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. Harl. uterque, Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Omnia expeditiora fore existimat Donjatus, si legatur, *nocte initum prælium est.* (nempe a consulis legionibus) *Legionibus dictatoris clamore significant,* (subaudi legiones Minucii, seu Romani milites obsessi) *ab ea quoque parte* (a sua scilicet parte) *rem* (hostium) *in discrimine esse.* Ne quid dissimulem, ita præferunt Klockian. et Leid. 2. neque ab eo differt Neapol. Latinii, nisi quod habeat *significabant pro significant.* Mihi tamen verior videtur et Gronovii sententia, quam præter duos Pall. firmat etiam Voss. 2. et, si unica eximatur litera, tot alii codd. Rhenano consentientes.

§ 7 *Jam se ad prohibenda circumdati opera Æqui parabant*] In ed. Asulanica legitur ita. Tu castiga, *Jam se ad proh. circumdari opera Æqui.* *Rhen.* *Circumdari* verbum, pro *circumdati* participio, legitur in quibusdam codd. *Glar.* Non aliter, quam *circumdari*, legitur in Pal. 2. Andreæ Campanique edd. At Pall. 1. ac 3. *circumdare.* *Gebh.* *Circumdati* præferunt non tantum Asulanica, sed et priores quædam edd. ut Veneta a. 1495. et alia, verum operarum errore. Nam et vetustiores non modo ac recentiores recte servant *circumdari*, sed et omnes scripti mei, præter Gaertn. et Voss. 2. qui habent *circumdare*; et

Lipsiens. in quo exaratum est *circumdaris*. Donjatius futile librariorum peccatum ita defendebat, ut participium *circumdati* de presenti, non de futuro (præterito dicendum erat) tempore acciperet, adeoque significaretur, Æquos, qui circumdabantur, se parasse ad prohibenda hostium circumsidientium opera.

Quum ab interiore hoste prælio capto] *Cum ab interiore* Hav. et Port. a m. pr. in quo manu altera inter versus datum est *interiori*. Sæpissime *quum*, sive *cum*, et *tum* commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. Præterea *prælio capto* Leid. 2. Paulo post *opere dedere*, pro *operi ded.* idem Leid. 2. et *cum consule est ad lucem*, trajectis vocibus, Gaertn.

§ 8 *Jam circumvallati ab dictatore erant*] *Tam circumvallati* Lipsiens. passim obvio errore. Vide ad XXI. II. § 12. *Tum a dictatore* Gaertn. Voss. ambo, Leid. 2. et fragm. Hav.

A perfecto opere ad arma rediit] *Ab perfecto opere* ex Pal. 2. legendum esse, monet Gebh. ad c. 29. § 9. quod in nullo meorum superest. *Ad arma venit* Port. Vid. ad XXXVII. 50. § 6. Paulo ante *adversum unum ex*. primæ edd. usque ad Aldum, qui *adversus* vulgavit. Et ita habent omnes codd. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVII.

Hic instabat nova pugna, illa nihil remiserat prior] Pal. 1. *Hic inst.* nova pugna, nihil remiserat prior. Unde provocabulum *illa* immigraverit, cuperem scire; quamquam non nesciam, inventum mihi in edd. antiquariis. Gebh. Omnia hæc verba omittebantur in Leid. 2. culpa ac negligentia scribæ. *Hinc instabat* habet Neapol. Latini. Et ita in margine Mediol. ed. a. 1480. emendatum vidi. *Hinc*, id est, a Quinctiano exercitu. Vide quæ notavi ad Sillii Ital. I. 283. Quum tamen in aliis nihil mutetur, vulgatum servandum puto. *Hic* et *hinc* passim confunduntur in codd. scriptis. Vide ad XXVI. 13. § 13. Præterea τὸ *illa* agnoscunt Leid. 1. Harl. 1. et Hear-

nii Oxon. N. Erat etiam in contextu Voss. 1. sed simul adjunctis notis, quibus scriba indicare solet, vocem perperam scriptam ac delendam esse. Eandem etiam ejecit Gronov. quum omnes priores edd. constanter retinissent, testatus ad XXXVI. 17. § 9. se id fecisse auctoritate trium Pall. et Voss. Mss. quum tamen Gebhardus τὸ *illa* ab uno tantum Pal. abfuisse auctor sit, et in altero Voss. a m. pr. exstet. Quum itaque melioris notæ codd. τὸ *illa* servent, id etiam revocandum putavi.

§ 9 *Ne in occisione victoriam ponerent*] *Miror* quod exstet in Pall. 1. ac 3. *ne occisione vict. pon.* Lib. IV. c. 58. 'Modo duo præsidia occisione occisa.' Gebh. *Ne occidiose vict. pon.* præfert Voss. 2. *ne in occisione vict. pon.* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. Quomodo etiam unus, isque levioris fidei, codex supra habet hoc lib. c. 10. 'Quia, occisione prope occisos Volscos et Æquos movere sua sponte arma posse, jam fides abierit, novos hostes quæri:' ubi vide quæ notantur. *Nec in occisione* est in Harl. 1. Paulo ante *consulem orant* Gaertn. Sæpius scribas locutiones per infinitivum prolatas sustulisse, vidimus ad I. 50. § 5. Reliqui omnes *orare* recte servarunt. Mox vocabulum *inde* exsulat a Voss. 2.

Ab consule ad dictatorem ire jussis ignominiam infensus addidit] Pall. dno, Andreae editio, *ignominiam incensus addidit*. Gebh. *A consule* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Hinc *ire jussi sunt*, quibus *ignominiam* Gaertn. Deinde *in sensus* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. *incensus* Voss. 2. fragm. Hav. Gaertn. Hearnii Oxon. N. Latini Neapol. et excusi ante Aldum qui *infensus* primus edidit. 'Incensus ira,' 'odio,' 'cupiditate,' similesque locutiones passim occurrere, dictum est ad II. 12. § 12. quin et, *incensus* simpliciter pro iratus poni, docuit Burmannus ad Nason. Metam.

iv. 253. Hic tamen *infensus* præferre non dubito, in quam lectionem conspirant reliqui scripti mei, quorum mihi auctoritas potior est. 'Incensus' et 'infensus' alibi commutantur. Vide ad locum Livii laud. Denique *addidit* culpa librarii exsulat a fragm. Hav.

§ 10 *Gracchum Cladium ducem principesque alios victos*] *Gracchum* Voss. 1. Leid. 2. Port. et fragm. Hav. Vide ad Ep. Liv. lib. xli. Tum *Cladium* Port. *Clcolium* Lipsiens. Vide ad c. 25. § 5. *Gracchum et Cladium* Gaertn. quasi duo forent, qui unus tantum exstitit. Deinde *principes alios* sine conjunctione fragm. Hav. Tandem *victos* est in Port. sollemni errore scribarum. Vide ad xxx. 12. § 7. Paulo post *decedit*, pro *cededi*, male Lipsiens. *decidi* Gaertn.

Sanguinis se Æquorum non egere] *Sanguinisque Æquorum* Harl. 2. *sanguinisque se Æquorum* Hav. *sanguine se Æquorum* fragm. Hav. Sed editam lectionem servo. Prima litera τὸν se ultimam vocis *sanguinis* absorpsit: hinc postea ex *sanguini* datum *sanguine*. Infra ix. 6. 'Omnium egena corpora humi prostraverunt:' alibi tamen sæpe *egere* cum casu sexto Livius junxit. Vide Gronovium ad xxi. 52. § 8. Mox *sub jugum habituros* Leid. 2. fragm. Hav. et Port. a m. pr. perperam addita adspiratione. Vide ad xxii. 59. § 19.

§ 11 *Tribus hastis jugum fit*] *Tribus e hastis* Harl. 1. Tum *jugum nō fit* Lipsiens. Primæ tamen literæ τὸν nō adduntur notæ, quibus indicant librarii eam delendam esse. Tum *super eas*, sine copula *que*, Harl. 1. Mox *transversi*, pro *transversa*, Gaertn. *transfusa* Lipsiens. *una transversa*, alio ordine compositis dictionibus, Port. et excusi vetustiores usque ad Aldum, qui reposuit, ut nunc editur. Et ita reliqui codd.

Sub hoc jugo dictator Æquos misit] Haud dubio rectius sit *Æquos emisit*: sequitur enim mox, 'nudos enim emi-

serat.' *Gulielmius* Quæst. Plantin. in Bachelii. cap. 2. *Gulielm.* legendum censet *Æquos emisit*, Plantinis Quæstion. quia sequitur 'nudos enim emiserat.' *Gebh.* *Gulielmius Æquos emisit*, quia sequitur 'nudos enim emiserat.' Sed non necesse est, ibi repeti *sub jugo*; nec quisquam, quod quidem sciam, dixit 'emittere hostem sub jugo.' Etiam in quibusdam Mss. Sallustii Jngurth. capp. 38. et 49. esse 'sub jugo mittere' testatur Cortius, et in Cæsaris de Bell. Gall. i. 7. Ursinus. Miror tamen, Livium hic contra consuetudinem suam voluisse dicere *sub jugo*, quod alibi semper dicit *sub jugum*, ut et alii omnes. Nec putem, maximam rationem habendam esse paucorum Mss. Sallustii et Cæsaris, ac potius suspicer, vetusta ratione scribendi primum fuisse *jugom*: nam antiqui in multis o pro u ponebant, ut 'ovom,' 'equos,' 'antiquos,' et alia, de quo vide Victorium ad Varron. de Re Rust. i. 10. Sealigerum ad Catullum Carm. ii. Indices Inscriptionum, et Dausqueium in Orthographia. Hoc fortassis etiam Augustus secutus *domos* in genitivo singulari scribebat, pro *domus*, apud Sueton. Aug. c. 87. *Duk.* Infra ix. 6. 'Tamquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, sub quod emissi essent:' ubi Gronovius hunc locum laudat, quasi *emisit* jam in contextu admissum foret. Contra locutionem 'sub jugo mittere,' pro *sub jugum*, illustravit Corte ad Sall. Jug. c. 38. § 9. Ita supra principes edd. legunt i. 26. 'Velut sub jugo misit juvenem:' ubi tamen nunc editur *sub jugum*. Similiter unus cod. præfert ii. 31. 'Sub jugo missus, tamquam a latronibus redemptus.' *Sub hoc jugum misit* præferrem, si codd. addicerent. Mox ad verba capitis seq. *nudos emiserat* intelligo 'ex castris.' *Jugum* vero similiter, ac Livius, descripsit Fest. voc. 'Jugum.' 'Jugum, sub quo victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis, super eas ligaba-

tur tertia: sub iis victos discinctos transire cogebant: et in voce 'Sub jugum.' 'Sub jugum dicuntur mitti hostes victi, ereptis omnibus armis telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiarque ad summum earum deligata, ipsi eam jubentur subeuntes transire.' Etiam Zonar. Ann. vii. 17. 'Ἡ δὲ πρᾶξις ἢ τοῦ ζυγοῦ τοιά δέ τις ἦν. σταυροὺς δύο, ὄρθια δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπέτιθον ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἀλόντας διήγον γυμπούς. Ceterum sub jugo, media voce exsulante, Port.

CAP. XXIX. § 1 *Nudos enim miserat*] Pal. 2. *nudos enim miserat*. Supra aliquid notavi. Macrobius Saturn. ii. 4. 'Curtius eques Romannus deliciis diffinens, cum macrum turdum sumsisset in convivio Cæsaris, interrogavit, an mittere liceret? Responderat princeps, Quid ni liceat? Ille per fenestram statim misit.' *Gebh. Miserat*, Palatino 2. consentientes, etiam Harl. 2. et Hav. 'Mittere' pro 'dimittere' nostro frequens est. Infra xxx. 3. 'Ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo miserat: ubi plura vide. Levior tamen est auctoritas codicum, hanc lectionem ostendentium, quam ut eam sequar, reliquis codd. ab edita lectione stantibus. *Emiserat* autem, intellige non 'sub jugo,' ut Gulielm. in fine cap. proximi voluisse videtur, sed 'ex castris.' Præcessit enim 'Castris hostium receptis.' Mox vocabulum *tantum* deest in Lipsiens. Tum *consulemque ipsum increpans* vetustiores edd. Aldus postea dedit *ipsumque consulem increpans*, quo ordine vocabula legunt codd. omnes quibus usus sum.

§ 2 *Carebis, inquit, prædæ parte, miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti*] *Carebis* exsulat a Gaertn. *Carebit* male præfert Lipsiens. *Carebis prædæ, inquit, parte trajectis vocibus* Harl. 1. Deinde *præda fuisti* Hav.

Utrumque dici 'prædæ esse,' et 'prædæ esse' docet Duker. ad Flori. i. 1. § 10. Verum reliquis in vulgatum conspirantibus, unum, et quidem hunc, testem non audiendum hic censeo. Ita 'invidiæ,' 'crimini,' 'nsui,' 'religioni, impedimento esse,' Livio familiaria sunt. Supra ii. 52. 'Invidiæ erat amissum Cremeræ præsidium: eodem cap. mox, 'Et huic prælium cum Tuscis ad Janiculum erat crimini: ubi quædam notavi: mox hoc lib. c. 31. 'Invidiæ tamen res ad exercitum fuit.' c. 33. 'Simul peritos legum peregrinorum ad condenda nova jura usui fore credebant.' v. 13. 'Religioni deinde fuisse, quibus eam opem Dii tulissent, vinciri.' XLIV. 46. 'Simul ut Sinticens evastaret, et ad omnes conatus regi impedimento esset.' Quin et ipsum 'prædæ esse' apud eundem aliosque sæpe obcurrit. Infra iv. 51. 'Ne vacuum quidem agrum, nuper ex hostibus captum, plebi dividere, mox paucis, ut cetera, futurum prædæ.' xxiv. 36. 'Legionem prædæ hand dubie sibi futuram ratus.' xxv. 25. 'Edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret: cetera prædæ futura.' Salust. Cat. c. 21. 'Admonebat alium egestatis, alium cupiditatis suæ, complures periculi aut ignominiae, multos victoriae Sullanæ, quibus ea prædæ fuerat: ubi videndus est Cortius. Et his auctoritatibus eandem locutionem infra restituendam conjicio XLIV. 6. 'Auratis statuis omnibus raptim, ne prædæ hosti essent, in classem congestis, ocinis demigrare Pydnam cogit: ubi nunc editur *præda essent*. Sed vide quæ ibi notantur. Alia habebis v. 54. § 5.

Et tu, L. Minuci, &c. legatus his legionibus præeris] Plane ad hunc modum libri mihi consulti. Andreas tamen, cuius editio manuscripto libro vetustate et bonitate in plurimis non cedit, edidit *legatus sis legionibus præeris*: ubi *sis* intellige, 'si vis.'

Et est imperandi particula. *Gebh.* Omnes etiam mei manu exarati nihil mutant, nisi quod *hīs legionibus sit in nonnullis; legatus sis, legacionibus præeris* in solo Harl. 1. Contra quas-cunque Aldo antiquiores edd. vidi, *sis* præferunt. Earum nulla tamen illud *sis* accepit pro 'si vis,' ut ex earum interpunctione constat, quæ talis est, *legatus sis: legionibus præeris*. Et sane, eo sensu, quo Gebhardus voluit, intelligi posse, illud prohibet, quod *sis* antiquatum sit, et vix alibi, quam apud comicos, certe non apud Livium, occurrat. Sed nec interpunctionem edd. aut lectionem Harl. 1. admitto. Vulgatum itaque præferendum non dubito. *Præeris hīs legionibus legatus*, id est, tamquam legatus, legati dignitate ac titulo. Infra VIII. 33. 'Dictatorem Quinctium Cincinnatum in L. Minucium consulem, ex obsidione a se ereptum, non ultra sævisse, quam ut legatum eum ad exercitum pro consule relinqueret.'

§ 3 *Ita se Minucius abdicat consulatū* Itaque *Minucius* Harl. 2. quod si placeret, mallet etiam *Itaque Minucius abdicat consulatum*. Sed aliis omnibus nihil mutantibus fidem habeo.

Coronam auream dictatori libræ pondo decreverit] Legitur in libro Ms. *libram pondo decreverit*, appositivè. *Rhen.* Putat hic Rhenanus habere locum posse lectionem sibi vestigatam *libram pondo*. Sed eam ex nullo nostrorum, neque calamo picto, neque cuso, eruere quivi. *Gebh.* Flor. Rott. et Helm. ut ex Borb. Rhenanus *libram pondo*. Neque aliter potuisse Livium scribere, demonstravimus de Pecunia Vet. 1. 6. *J. F. Gron.* *Coronam avitam mendose* Leid. 2. Præterea *libræ pondo*, quod recte Rhenanus et Gronovius rejecerunt, perstat in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Heurnii Oxon. B. C. et L. 2. dubitanter *libræ pondo* dedit scriba cod. Gaertn. Sed

veram lectionem fideliter obferunt Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Oxon. L. 1. et N. Quamvis autem etiam Rhenanus hanc scripturam probarit, eandem tamen non intellexit, *coronam libram pondo* per adpositionem dici existimans. Et hinc veram lectionem videre non potuit XXVI. 47. 'Pateræ aureæ fuerunt ducentæ septuaginta sex, libras ferme omnes pondo:' ubi quum olim *libræ ferme* ederet, Rhenanus *librales ferme*, Gronovius recte *libras ferme* reposuerunt. Docuit autem Gronovius de Pecun. Vet. 1. 6. 29. locutionem esse ellipticam, et ita integrari debere 'coronam habentem pondus libram pondo,' 'pateræ habentes ferme omnes pondus libras pondo:' ubi etiam p. 27. vocem 'pondo' exponit. Eandem locutionem Gronovius etiam restituit IV. 22. § 4.

Et proficiscentem eum patronum salutarerit] *Consalutaverit* Voss. 1. Leid. 2. et Port. Vellem, fide digniores codd. accederent. 'Consalutare' enim verbum est Livianum, de quo vide ad 1. 7. § 1.

§ 4 *Romæ a Q. Fabio præfecto Urbis senatus habitus*] Fall. 1. ac 3. *Romæ Q. Fabio præfecto urbis senatus habitus*. Pal. 2. *Romæ a Q. Fabio præfecto urbi senatus habitus*. *Gebh.* *Romæ Q. Fabio* etiam Voss. 2. sed *Romæ a Q. Fabio* Leid. 1. Ex quo errore colligi potest, diphthongum *ae* non unico ductu, sed duabus literis, exaratam olim fuisse: quum autem quondam voces, nullo interstitio relicto, unica serie scriberentur, inperitia librariorum *a* et *e* postea male in diversa vocabula contributa fuerunt. Vide Corte ad Sall. Cat. c. 22. § 4. Ceterum *urbis* servant omnes nostri; cujus ultimam literam in Gebhardi Pal. 2. a prima vocis sequentis *senatus* interceptam fuisse reor. Vide ad XXIII. 8. § 9. Et ita sentio, non tantum quod alii omnes codd. mei in editam lectionem conspirent, verum eti-

am quod Livius, qui aliquoties hujus magistratus meminit, semper eum 'præfectum Urbis,' non 'præfectum Urbi' vocavit. Ita l. i. cap. ult. 'Duo consules inde comitiis centuriatis a præfecto Urbis ex commentariis Ser. Tullii creati sunt.' III. 3. 'Q. Servilio præfecto Urbis relicto.' cap. 24. 'Obtinuit tamen P. Lucretius præfectus Urbis.'

§ 5 *Epulæ instructæ fuisse dicuntur ante omnium domos*] *Ante omnium domus* Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. quomodo Pierius etiam se hic in veteri codice Liviano invenisse testatur ad Virgil. Georg. I. 182. qui ad Georg. II. 115. monuit, *domus* quarta declinatione apud T. Livium in antiquis codd. observari. Certe codex Leid. I. ita exhibet II. 22. 'Pergunt domus eorum, apud quem quisque servierant.' idem Leid. 1. et Voss. 2. III. 5. 'Cohortes inde Latinæ Hernicæque, ab senatu gratiis ob inpigram militiam actis, remissæ domus.' Voss. infra XXXIX. 16. 'Ubi vos dilapsi domus et in rura vestra eritis:' veteres edd. XLV. 1. 'Ladis relictis domus magna pars hominum ad conjuges liberosque lætum nuncium portabant.' Quod autem supra eadem flexione viri docti ex Ms. proferant *domu* I. I. 'Ænean ab simili clade domu profugum,' nimis antiquatum puto, quam ut Livio conveniat. Vide tamen Vossium de Art. Gramm. IV. 20.

Epulantesque cum carmine triumphali et sollemnibus jocis comissantium modo currum secuti sunt] Pall. tres et Campani ed. *cum car. tri. ex sollemnibus jocis*. Andreas edidit *cum car. tri. et sollemnibus comesantium jocis modo currum sequuntur*. Lib. IV. 53. 'Alternis inconditi versus militari licentia jactati.' Lib. VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam militariter joculariter.' *Gebh. Ex sollemnibus locis* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *et sollemnibus locis* Harl.

Delph. et Var. Clas.

Livius.

I. et in marg. Harl. 2. ut et Lipsiens. a m. pr. pro quo in ejus margine *jocis* emendatur. Sed nihil mnto. Præterea *comissantium* habet Flor. Infra V. 49. 'Triumphans in Urbem redit, interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ conditorque alter Urbis hand vanis laudibus adpellatur.' XXXIX. 7. 'Carminaque a militibus ea in imperatorem dicta, ut facile adpareret, in ducem indulgentem ambitiosumque ea dici.' Sueton. in Cæs. c. 49. 'Gallico denique triumpho milites ejus inter cetera carmina, qualia currum prosequentes joculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciaverunt.' *Voculæ et atque ex* passim in libris scriptis commutantur. Vide ad XXVI. 45. § 1. neque minus frequens est confusio vocum 'jocus' et 'locus.' Vide ad XXXVI. 14. § 2. Præterea *comessantium* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, et Gaertn. *comessantium* fragm. Hav. *comesantium* Leid. 1. Lipsiens. et Hav. Vide quæ notantur de orthographia hujus vocis ad XL. 7. § 5.

§ 6 *L. Mamilio Tusculano*] *L. Manlio* Hav. *L. Manulio* Harl. 2. et Lipsiens. *L. Manilio* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. a m. sec. Et ita priscae edd. quas ante oculos habuit Pighius, quum in Annal. ad A. U. C. CCXCIX. p. 136. observaret, perperam in Livio *Manlius* legi, licet jam diu ante ejus tempora Frobenius a. 1535. *L. Mamilio* recte edidisset. Vide hoc lib. ad c. 18. § 2.

Confestimque se dictator magistratu abdicasset] Scribe *Confestim se dictator*, dispuncta particula *que*. Rhen. Rhenanus dudum jussit profligari particulam *que*, qua cassos quoque ioveni Pall. omnes et Campani editionem. *Gebh.* Eadem conjunctio abest etiam ab omnibus nostris scriptis. Alibi sæpe librariorum hanc voculam addere solitos fuisse videbimus ad Liv. XLI. 23. § 6.

19 Y

Ni comitia M. Volsœi falsi testis tenuissent] *Tenuisset* Leid. 1. et Voss. 2. Crediderunt indocti scribæ, ipsum dictatorem comitiis, quibus Volsœius accusabatur, præfuisse, ac 'tenere comitia' Latinis in usu fuisse, pro 'habere comitia.' Contra 'comitia tenuissent dictatorem,' id est, eum in dictatura tenuissent, prohibuissent, ne magistratu se abdicaret. Vide ad xxxii. 9. § 1. *Ni comitia M. Volsœi falsi testes tenuissent* habet Gaertn. a m. pr.

Damnatus Lanuvium exsulatum abiit] Est in exemplari vetusto *Lanuvium exsilium abiit*; quod poterit etiam legi *Lanuvium in exsilium abiit*. Rhen. Supposititiam lectionem arguunt Pall. tres. quorum Pall. 1. ac 2. *Lavinium exsilium abiit*. Pal. 3. *Lanuvium exsilium abiit*. Probavi supra *Lanuvium exsilium abiit*: cujus lectionis quum non caperet venustatem Rhenanus, coniecit *Lanuvium in exsilium abiit*, ut ediderat Campanus. *Gebh.* Variant libri scripti. *Lavinium exsilium abiit* Voss. ambo, et Port. *Lanuvium exsilium abiit* Flor. *exsilium Lavinium abiit* Leid. 2. *Lanuvio exsilium abiit* Leid. 1. et Lipsiens. *Lavinium in exsilium abiit* Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Lanuvium in exsilium abiit* Harl. 1. *Lavinium* et *Lanuvium* ob ductuum similitudinem passim in Mss. confunduntur; et non nisi rarissime discerni potest, utra verior lectio habenda sit. Exempli vide ad Liv. vi. 2. § 8. viii. 12. § 8. c. 13. § 5. c. 14. § 2. et 3. xxi. 62. § 8. xxii. 1. § 8. xxxii. 9. § 2. xl. 19. § 2. ad Epit. Liv. lib. lxxx. et alibi. Videnda etiam, quæ viri docti notant ad Valer. Max. i. 6. ex. 7. Nic. Heinsius ad Nason. Pastor. vi. 60. et quæ olim monui ad Siliii Ital. viii. 363. et xiiii. 364. Hinc non immerito optarunt viri docti, ut tandem certæ leges præscriberentur, unde nosci posset, de utra urbe ageretur. Vide Oudendorp. ad Jul. Obseq. de Pro-

dig. c. 83. In parte id præstitit Sigenius ad Liv. viii. 13. § 5. Desperandum tamen est, tales excogitari posse regulas, quibus adhibitis de cujuscumque loci vera lectione constabit. Certe hoc loco vix dijudico, quæ scriptura, *Lanuvium* an *Lavinium*, præferri debeat. Servavi tamen prius, tum quod pro eo stant codd. mei vetustissimi, aliorumque optimi, tum etiam quod omnes edd. ita præferant, ac nihil habeam, quo id falsi convincatur. Ceterum *exsilium abiit* legendum ex tribus Mss. monuit etiam Gebhardus supra hoc lib. ad c. 6. § 7. Mihi contra in *exsilium abiit* verius videtur. Exempli enim, quibus Gebhardus ibidem similes locutiones Livio usitatas esse probare conatus est, partim alterius loci sunt, partim in melioribus codd. aliter leguntur. Quæ vero ex aliis scriptoribus proferuntur, Vossio non satisfaciunt Gramm. vii. 42. Præterea in *exsilium* hic plures præferunt codd. In illis autem, a quibus abest, facile elidi potuit ab ultima litera præcedentis vocis *Lanuvium*. Ejusdem erroris exempla plura videri possunt ad x. 13. § 3.

§ 7 *Quinctius sextodecimo die dictatura, in sex menses accepta, se abdicavit*] *Sextodecimo mense die* Voss. 1. pro quo in margine ejus emendatum erat *sextodecimo mensis die*. Aurel. Viet. de Vir. Illustr. c. 17. 'Sextodecimo die dictaturam, quam acceperat, deposuit.' Dion. Hal. l. x. p. 652. 'Ἐν ἡμέραις ἑκκαίδεκα ταῖς πάσαις, ἀφ' ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατοπέδον τε σώσας φίλιον, καὶ πολεμίων δύναμιν ἀκμάζουσαν καθελών, &c. At Florus i. 11. 'Intra quindecim dies cæptum peractumque bellum.' Præterea *accepta in se abdicavit* Lipsiens.

Per eos dies consul Nautius] Pall. 1. ac 3. *Præter eos dies*. *Gebh.* Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. quæ tamen ex er-

rore librariorum proflixit. Vide ad xxviii. 42. § 3. Infra xxx. 38. 'Per eos dies commeatus ex Sicilia Sardiniaque tantam vilitatem annonæ effecerunt: ' ubi plura vide.

Ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat] *Ad Herentium* Voss. 1. additis tamen notis duas literas delendas, ac legendum esse *ad Heretum*. *Ad Heretum* Leid. 2. *ad Erentum* Port. *ad Arretum* Harl. 2. et Hav. *ad Aretum* fragm. Hav. Vide ad c. 26. § 2. Mox *pugnat egregie* habent Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Verba vero *egregie pugnat: ad vastatos agros ea quoque cludes accessit Sabinis* omituntur in Leid. 2. culpa librarii, quod vox *Sabinis* mox præcesserat. Vide similibus errorum exempla ad ix. 11. § 11. *Accessisset*, pro *accessit*, habet Lipsiens.

Minucio Fabius successor in Algidum missus] Vet. lib. Q. *Fabius successor*. Sigon. *Minucio Q. Fabius successor* est lectio intrusa ab Sigonio. Pall. tres *Minucio Fabius Quintius successor in Algidum missus*: neque secus Andree Campanique editio. *Gebh.* Lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. profert, in nullo nec scripto nec edito priori inveni. Excusi antiquiores præferunt *Fabius Quintius*. Et ita est in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Quum tamen duo gentilicia nomina eidem tributa lectionem corruptam esse evincant, Frobenius postea a. 1531. altero ejecto dedit *Fabius successor*, itidem contra codicum consensum. Longe rectius Gronov. ad iii. 1. § 1. qui et *Fabius Quintius* in Flor. optimo aliisque codd. invenit, scribendum monuit *Fabius Quintus*. Neque aliter exhibent Harl. 2. et Hav. insigni documento, nullum esse codicem adeo corruptum, qui non sæpe bonæ frugis sit, etiam ubi in integerrimis constanter peccatur. Vide de hac conlocatione et ordine nominum ad d. l. Livii. Ceterum non

Gryphius, ut Gronov. ibidem existimat, primus τὸ *Quintius* omiserat, sed ante eum, ut jam dictum, etiam Frobenius utraque editione, Basileenses a. 1539. et Vascos.

§ 8 *Extremo anno agitatum de lege ab tribunis est]* τὸ anno exsulat a Port. *extremo anni* habet Voss. 2. Infra xxxix. 23. 'Extremo anni quia Sp. Postumius consul renunciaverat: ' ubi plura vide. Quia tamen vulgato adhærent omnes alii codd. uni adversus ceterorum consensum fidem habere periculosum arbitror, præsertim quum et altera locutio Livio usitata fuerit. Supra ii. 64. 'Extremo anno pacis aliquid fuit.' xxxix. 56. 'Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa.' Eo sensu 'in prima urbe,' pro in prima parte urbis, exponit Jac. Gronovius ii. 33. § 7. 'ultimo prælio,' pro fine prælii, est iv. 33. 'Recentissimum ad laborem militem, quia ultimo prælio advenerat: ' per medios hostes,' pro per mediam partem hostium, xxxviii. 41. 'Mutinis filium per medios hostes cum centum quinquaginta delectis equitibus perripisse.' Insuper *de lege est a tribunis* fragm. Hav. *a tribunis*, pro *ab tribunis*, præferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed τὸ *est* non agnoscit Port. Mox *exercitus abierant*, pro *ex. aberant*, Klockian. Vide ad xxxix. 21. § 7. Tum *Patres tenuerunt*, pro *P. tenere*, Gaertn. *Plebes vicit, ut quintum eosdem tribunos crearent]* *Plebs vicit* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. sed alterum est in Harl. 1. omnibusque editis. Hinc *ut quinto* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. neque aliter est in margine Voss. 1. quum in ipso contextu legeretur *quintium*. *Ut quinto* habet etiam fragm. Hav. a m. pr. sed pro eo subponitur a m. interpolatrice *quintius*. *Quinto* præferunt etiam ve-

tustæ edd. pro quo Moguntini *quintum* dederunt. Et ita reliqui codd. Passim in terminationibus his adverbiorum numeralium variant codd. scripti. Vide ad v. 16. § 1. Denique *crearet* idem fragm. Hav. Sed male. Vide quæ notantur ad II. 5. § 2. et ad IV. 16. § 8.

§ 9 *Lupos visos in Capitolio ferunt a canibus fugatos*] Ex Pal. 2. lege ab *canibus*: ut et supra c. 28. 'Qui confestim ab perfecto opere ad arma rediit:' et c. 30. 'Sed ab Corbione Ortonaque.' *Gebh. Ab canibus* etiam Hav. cui ut et Gebhardi Palatino 2. nescio, an tanta fides habenda sit, ut eorum auctoritate recipi debeat. Mox *lustratum Capitolium est* Leid. 2. Melius tamen pendet ex præcedenti *ferunt*.

CAP. XXX. § 1 *Sequuntur consules Q. Minucius, M. Horatius Pulvillus*] Dionysius l. x. p. 652. legit *C. Horatius*. Meminit et hic noster auctor quinto post anno c. 32. *C. Horatii Pulvilli* mortui auguris, quem hunc fuisse conjicio. *Glar. Emendo C. Horatius*, partim quia Dionysius l. x. p. 652. et Capitolini scriptores eo prænomine hunc afficiunt, partim etiam, quia post Livius idem facit c. 32. ubi de *C. Horatio* augure mortuo loquitur. *Sigon.* Ita Pighius etiam emendandum monet in *Annal. A. U. C. cxcvi.* p. 130. docens, *Horatium Caii* prænomine etiam vocari in *Mariano Scoto, Μάρκων* vero apud *Diodor. Sicul. l. xi.* p. 288. Omnes codd. mei in corruptam lectionem *M. Horatius* conspirant.

Quum foris otium esset, domi scditiones iidem tribuni, eadem lex faciebat] *Quum otium foris* trajectis vocabulis *Port. Tum idem tribuni* Voss. uterque, *Leid. uterque, Gaertn. Port. et fragm. Hav.* Vide ad *xl. 22. § 14.* Deinde *faciebant* *Hearnii Oxon. N.* quæ constructio *Livio* placuit. *III. 5.* 'Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos.' c. 37. 'Ut

tædio præsentium consules duo tandem et status pristinus rerum in desiderium venirent.' *IV. 10.* 'Ut eum et Patres severim consulem, et plebs satis comem crediderint:' et paullo post eodem cap. 'Quinque consulatus eodem tenore gesti, vitæque omnis consulariter acta, verendum pene ipsam magis, quam honorem, faciebant:' quo utroque loco male partim codd. nonnulli, partim editi vestigiis dissentiunt. c. 14. 'Mæliani atque ipse dux eorum in se intentam vim tanti imperii cernerent.' *VI. 16.* 'Nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipsa plebs adtolere oculos aut hiscere audebant.' *XXX. 3.* 'Ex Sicilia quoque et Hispania vestimenta frumentumque, et arma etiam ex Sicilia et omne genus commeatus eo portabatur.' *XXXII. 9.* 'Properantem in provinciam prodigia nunciata atque eorum procræritio Romæ tenerunt.' *XXXIII. 11.* 'Quinctius captivus prædaque venundatis, partim militi concessis, Larissam est profectus.' *XXXVII. 5.* 'Quum oppidanos jam vires, jam tela, jam ante omnia animus deficerent:' ita cod. *Voss. vulgo deficeret.* *XXXVIII. 10.* 'Dolopas, Amphilochosque et Athamaniam ereptas sibi querens.' *XLIV. 14.* 'Prusiæ preces magis, quam postulatio, fuere.' Et alibi sæpe. Unius tamen illius codicis auctoritas non satis gravis videtur, ut ei tuto credatur; præsertim quum et alterum genus constructionis probum sit, et passim in *Livio* occurrat. Vide ad *XXXVII. 5. § 3.*

§ 2 *Adeo exarserant animis*] *Pall. 1. ac 3. adeo exarserant animi.* *Gebh.* Quum omnes ad unum excusi præferrent *adeo exarserant animis, Gronovius, forte Palatinorum* auctoritate permotus, *animi* in contextum recepit, cuius mutationis lectorem saltem admoneri oportuerat. An tamen ea scriptura probanda sit, multum dubito. Memini fragmenti

Sall. ex Histor. III. 'Inmane quantum animi exarsere:' adeoque ipsam locutionem non culpo; verum illud quaero, utrum ea hoc loco Livius usus fuerit? Ex Voss. codd. nihil in excerptis notari video; unde verosimile est, in utroque illo scriptum fuisse *exarserant animi*. Contra vero *exarserant omnes animis* praefert Gaertn. *exarserant animis* Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Et ita locutus est Tacit. Annal. I. 51. 'Exarsere animis, unoque inpetu perruptum hostem redigunt in apertum caeduntque.' Ita 'exarsit indignatione' Liv. IV. 6. Utroque modo igitur dici potest, 'exardescunt animi,' et 'exardescimus animis,' similiter ac 'cadunt,' 'concidunt,' 'exasperantur animi,' et 'cadimus,' 'concidimus,' 'exasperamur animis,' de quo dictum ad I. 11. § 3. et ad XXVIII. 25. § 4. Priscam lectionem ob hanc causam revocavi.

Velut dedita opera nocturno inpetu Aequorum] Velut noct. imp. ded. op. Aeq. Voss. 1. velut ded. noct. imp. op. Aeq. Leid. 2. qui mox etiam omittit rō esset.

§ 3 *Jubentur subitarium scribere exercitum] Supra c. 5. in fine: 'Ad eum explendum Latini Herculique et colonia Antium dare Quinto subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) jussi.' XXXI. 2. 'Duabus legionibus subitariis tumultus ejus causa scriptis.' XL. 26. 'Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum.' Mentionem eorundem facit ibidem c. 29. *Gebh. Jubent* Harl. 2. et Hav. de quo errore vide ad X. 10. § 1. Deinde *subitanum* Port. *r* et *i* in *n* coalescentibus, quod in scriptura Longobardica facillime fieri potuit, ac saepius in Mss. factum esse observatur. Ita *Quintium*, pro *Quiritium*, in Ms. supra erat I. 32. § 13. et contra *Quiritio*, pro *Quintio*, II. 57. § 1. *provocant*, pro *provocarit*,*

I. 26. § 6. *Egeno*, pro *Egerio*, c. 34. § 3. *Crustumena*, pro *Crustumeria*, c. 38. § 4. *respondent*, pro *responderit*, VI. 17. § 3. *Frumentana*, pro *Frumentaria*, c. 20. § 11. Contra *juverit*, pro *juvent*, I. 9. § 3. *Cerionem*, pro *Cenonem*, II. 63. § 6. *antesignarius*, pro *antesignanus*, IV. 47. § 2. *Arteria*, pro *Artena*, c. 61. § 5. *varia*, pro *vana*, XXII. 7. § 4. et passim similiter. Ex *subitanum* deinde alii formarunt *subitaneum*, quae lectio superest in Leid. 2. Sed minus placet, quia non modo alterum servant reliqui codd. verum etiam Livius potius *subitarius* dicere amaverit, ut docent loca a Gebhardo laudata.

Nova de delectu contentio exorta] In volumine Vormaciensi tantum est orta, non exorta. Rhen. Nova de delectu contentio orta Pall. tres, qua in re bene monenti Rhenano auscultandum fuerat: vulgo *exorta* Amplius licet et mox Pal. 3. *delectu deinde habitato*: est levis metathesis literulae. Rescribendum *dilectu*, ut supra quoque dixi. C. 41. 'Silentio Patrum edicitur dilectus:' ut habent duo Pall. Mss. *Gebh. Vocula de non comparet* in Hav. sed eam interceptit prima syllaba proximae vocis *delectu*, quemadmodum saepissime rō in Mss. excidisse ob vocem sequentem, quae ab eadem syllaba incipit, videbimus ad VIII. 33. § 6. ipsum autem illud de elisionem esse a voce praecedente eadem syllaba exeunte ad XXXVII. 51. § 8. *Præterea dilectu* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. Vide hoc cap. § 8. *Ulterius dilecto* Port. a m. pr. quod recte m. sec. emendatum est. Vide ad II. 27. § 10. Denique *orta*, pro *exorta*, quod viri docti in Mss. suis invenerunt, in omnibus, quibus usus sum, codd. exstat: quorum auctoritate ita etiam edi jussi. Vide ad IV. 45. § 7.

§ 4 *Quum alius additur terror] Quum aliis* Leid. 1. *tunc alius* Harl. 2. *tum alius* Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide

ad Epit. Liv. lib. XLVIII. *additus terror* Harl. 1. *terror additur* priscae edd. usque ad Aldnm. Is autem in ordinem congressit, qui nunc obtinet, concinentibus omnibus meis.

Is metus percudit, ut scribi militem tribuni sinerent] *Lego pepulit*. Neque aliter infra c. 38. 'Is pavor pepulit decemviros, ut consulerent senatum.' Sane 'percelli metu,' 'perculsus pavore,' nota et pueris: verum ad faciendum aliquid, metu non 'percelli,' sed 'perpelli,' dicimur. Nam 'percelli' est everti, subverti, affligi; 'perpelli' est adigi, permoveri ad aliquid. 'Percellere ut facias' juxta est ineptum, ac si dicas, 'affligere ut facias,' 'prostertere ut facias.' Livius II. 61. 'Illum non minæ plebis, non senatus preces percellere umquam potuere, ut vestem mutaret.' XXXII. 14. 'Gomphos metu pepulit ad deditioem.' Longe aliter altero verbo utitur. Lib. I. c. 56. 'Ipsius regis non tam subito pavore percudit pectus, quam magis implevit curis.' II. 14. 'Primo Aricinos res inopinata percule rat.' III. 70. 'Nuncius deinde vincens Romanis animos auxit, et referentes gradum percudit Æquos.' Peccant in contrarium Gifanius Observat. in Ling. Lat. voce 'Perpellere' et alii docti viri, qui 'perpellere' volunt esse nonnumquam pulsando evertere, neque locis auctorum nituntur, nisi corruptis aut alienis. Veluti Planti Epid. IV. 1. 45. 'Qui mihi in Epidauro primus pudicitiam pepulit:' neque enim negare possunt, libros optimos *pepulit* habere. Trinummo act. II. sc. 2. vs. 27. 'Si avimus hominem pepulit, &c. Si ipse animum pepulit:' nam omnis ratio jubet, illic, etiam invitis libris, *legi percudit*, ut voluit Lambinus: hoc enim victoris est percussisse hostem. Lex I. π. 4. D. de servo corrupto, frustra opponitur 'pepulit ad delinquendum,' id est, induxit, commo-

vit, vulgari vi verbi. Apud Cicero- nem de Orat. I. 10. 'Cn. ipsum Carbonem, quem tu adolescens perculisti,' hand dubie scribendum est; non *perpulisti*: ut II. 70. 'Scipionis illius, qui Tib. Gracchum percudit.' Pro Cælio c. 15. 'Vicinum adolescentulum aspexisti? candor te hujus et proceritas, vultus oculique percule- runt:' pariter corruptum est: sed non scribendum *perpulerunt*, ut voluit Lambinus, sed *pepulerunt*. Est enim Ciceroni nonnumquam 'pellere' idem quod tangere, afficere, commo- vere. Ut de Officiis III. 10. de Romulo: 'Species enim utilitatis animi pepulit ejus, cui cum visum esset utilius, solum se, quam cum altero regnare, fratrem interemit.' Vim hujus verbi cognoscas ex his ejusdem superioribus verbis c. 8. 'Cum igitur aliqua species utilitatis objecta est, nos commoveri necesse est.' Academ. IV. 10. 'Quæ vis esset in sensibus, quemadmodum prima visa nos pellerent, donec appetitio ab his pulsa sequeretur:' id est, admonita, sollicitata. In Oratore c. 53. 'Cum, ut fit, fortuito sæpe aliquid concludere apteque dicerent, quod cum animos hominum auresque pepulisset:' pertentasset, titillasset. Superius: 'Aures civitatis ad hujus generis dicendi audiendi incredibilia studia convertimus.' De finibus II. 10. 'Neque enim movere potest appetitum animi, neque illum habet ictum, quo pellat animum status non dolendi. Itaque in hoc eodem peccat Hieronymus. Ut ille pellit, qui permulcet sensum voluptate.' Livius XXX. 14. 'Eo fædiora hæc videbantur Scipioni, quod ipsum in Hispania juvenem nullius forma pepule- rat captivæ.' Gellius XIX. 1. 'Quibus mens hominis prima statim specie accidentis animum rei pellitur.' Ibidem: 'Qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva et aspera.' Ex his omnibus colligere est, legen-

dum esse apud Ciceronem in Bruto c. 87. 'Longi sermonis initium pepulisti, inquam, Attice, remque commovisti nova disputatione dignam,' ut Victorius edidit: non *detulisti*, ut Manutius et Lambinus; non *depulisti*, ut Gruterus. Admones nos rei non paucis expediendæ, lacessis materiam quantumvis longi sermonis. Sumpsit a Platone, cujus est in Philebo: *πάλλω οὖν τὸν αὐτὸν λόγον ἀνακρουόμεθα*. J. F. Gron. Plerique codd. editæ, licet corruptæ, lectioni firmiter adhærent, etiam integerrimi. *Pertulit* tamen est in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et a m. sec. in Voss. 1. qui *perculit* a m. pr. habuerat. At solus Port. recte præfert *perpulit*, quomodo Gronov. ex conjectura, scribendum monuit. Ita sæpissime Noster. i. 59. 'His atrocioribusque aliis memoratis incensam multitudinem perpulit, ut imperium regi abrogaret.' ii. 31. 'Milites perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigeret.' iv. 12. 'Postremo perpulere plebeii, haud adversante senatu, ut L. Minucius præfectus annonæ crearetur.' v. 51. 'Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit:' ubi etiam unus cod. *pertulit*. vi. 42. 'Fama repens belli Gallici adlata perpulit civitatem, ut M. Furius dictator quintum diceretur:' ubi pari errore quidam codd. *perculit*. ix. 31. 'Transfugæ agrestes perpulerunt, ut prædatum eo expeditæ legiones ducerentur.' xxv. 18. 'Diu cunctantem Crispinum perpulere turmales, ne impune insultare Campanum pateretur:' et hic etiam similiter plures codd. peccant. c. 28. 'Oblata spe salutis perpulere eos, ut secum præfectos Epicydus adgrederentur.' xxxii. 32. 'Neque, ut discederent inde, aut Opuntiorum minis, aut auctoritate imperantis consulis Romani, perPELLI potuerunt.' xlv. 10. 'Diu negantes perpulerunt,

ut moram navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur.' Et hæc forte locutio restituenda est xlii. 67. 'Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perpulit, ut, dies paucos ad Mopsium moratus, in Macedoniam reciperet copias:' ubi nunc etiam *perculit* editur. Alibi etiam 'perpellere' et 'percellere' in Mss. commutantur. Vide ad iii. 11. § 9. et ad xl. 11. § 10. ubi codd. *procellere*, pro *propellere*, præferunt. Hic itaque licet unius tantum codicis auctoritate, at magis usu loquendi, firmatam lectionem in contextum recepi.

Quoniam ipsi quinquennium elusi essent] Per quinquennium Port. Reliquis tamen vocem illam non agnoscuntibus, vulgatum servo. Vide ad x. 21. § 6.

Parumque id plebi præsidium foret] Sic in ed. Asulanica legitur, quæ nunc sola est ad manum. Tu rone *parumque id plebi præs.* Rhen. Lectio hæc *parumque id plebi præs.* confirmatur consensu Pall. trinm, editionisque Campanianæ. At Andreas *parumque id plebi præs.* ut Plantus Amphitr. ii. 1. 4. 'Tuatim facis, ut tuis parum sit apud te fides.' Ovidius Met. iii. 149. 'Fortunamque dies habuit satis.' Gebh. *Parumque id plebi præsidium*, forte præter Campanianam unam, præferunt omnes cdd. usque ad Frobenianam a. 1535. quæ Rhenani emendationem admisit. Priori illi lectioni inlustrandæ inservire possunt, quæ notavit Dukerns ad Liv. i. 16. § 18. Omnes tamen scripti mei quasi conjurati *parumque id plebi præsidium*. legunt; quod propterea verius esse, nullus dubito. *Parum* et *paruum*, unius literæ duplicatione neglecta, sæpe alibi commutantur. Vide ad v. 10. § 3. Insuper τὸ foret culpa librarii exsulat a Leid. 2.

§ 5 Decem deinde tribuni plebis] Deinde decem transpositis vocibus

Lipsiens. Tò plebis autem exsulat a Gaertn.

§ 6 *Id modo exceperere, ne postea eosdem tribunos juberent*] Superius reposui ex auctoritate codicum Mss. *excepere*. Jam amplius habent libri omnes *viderent*. Pal. 2. *ne postea eosdem ipsos tribunos viderent*. Gebh. *Id modo exceperere* est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Gebhardus non modo eam scripturam probabat ad Liv. 1. 12. § 1. sed insuper editam lectionem fatuam vocabat. Contra, quamvis Livium infinitis orationibus gaudere agnoscam, (vide ad lib. 1. 50. § 5.) hic tamen editam lectionem præfero, quam etiam integrioribus codd. servant. Vox *excepere* negligentia scribæ aberat a Port. Præterea *viderent* cum Hearnii Oxoniensibus B. et N. ac Latini Neapol. omnes nostri manu exarati et excusi ante Moguntinos, qui primi *juberent* vulgari curarunt; quod placet, et in margine Lipsiens. a m. sec. emendatum exstat. Populus Romanus dicitur 'jubere,' quidquid comitiis decernit. Ita 'jubere legem' Cic. pro Balbo c. 17. 'Responderem, legem populum Romanum jussisse de civitate tribuenda.' Liv. III. 55. 'Legem centuriatis comitiis tulere, ut, quod tributum plebes jussisset, populum teneret.' IX. 34. 'Nemo, id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Immo vero omnes sciverunt; et ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, qua primum censores creati sunt, quia hanc postremam jusserat populus.' Plin. Hist. Nat. XVI. 10. 'Q. Hortensius dictator, quum plebs secessisset in Janiculum, legem in Esculeto tulit, ut, quod ea jussisset, omnes Quirites teneret.' 'Jubere provinciam' Sall. Jug. c. 84. 'Postquam ei provinciam Numidiam populus jussisset.' 'Jubere bellum' Liv. IX. 43. 'Marcio novi hostes (jam enim

Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat) decernuntur.' 'Jubere societatem' XXXII. 22. 'Ob hæc concilio, quod inclinaverat ad Romanam societatem jubendam, excesserunt:' ubi videndus est Gronovius. Similiter ergo 'jubere magistratus' populus dicitur, quum eos comitiis constituit. Certe quemadmodum, qui comitiis præsent, dicuntur 'rogare legem,' ita etiam 'rogare magistratus.' Infra hoc lib. c. 64. 'Si tribunos plebei decem rogabo:' et c. 65. 'Rogationem tulit, ut qui plebem Romanam tribunos plebei rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos plebei faceret.' XXXVIII. 42. 'Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem duodecimum Kalendas Martias.' Solent autem verba 'videre' et 'jubere' in Mss. commutari. Vide quæ notantur ad XXVII. 5. § 18. Denique *postea ipsos tribunos* Harl. 2. et Hav. utramque igitur lectionem junxisse censendus est librarius Pal. 2. ex quo Gebhardus laudavit *postea eosdem ipsos tribunos*. Neque longe hinc abit conjectura Jac. Perizonii, qui ad marginem Livii emendandum putabat *postea hos eosdem tribunos*, tum quia Dionys. X. p. 657. Patres excepisse refert, ne quis τῶν τότε ὄντων ἐν ἀρχῇ, qui eo tempore in magistratu erant, tribunus reficeretur; tum etiam quia hoc magis cum historia convenit: qui enim hoc anno tribunatum gesserunt, reffectos non fuisse; at illis, qui hoc anno creati sunt, anno sequenti honorem continuatum esse, ut Liv. cap. seq. narrat: Livium autem id verbo monere omissurum non fuisse, si convenisset, ne quis iterum tribunus fieret, et postea tribuni hoc pacto stare recusassent, quemadmodum id supra monuit c. 21. Paulo ante *Expressit hec pro Expressit hoc*, Gaertn.

Sicut cetera, vanum esset] *Vacuum esset* Port. quem errorem in scriptis frequentissimum esse observavit Bur-

mann. ad Calpurnii Ecl. l. 70.

§ 7 *Trigesimo sexto anno a primis tribunis plebis, decem creati sunt*] Dionysii supputatione hæc Livii ratio bene habet. Nam anno 17. ab Urbe liberata creati sunt primi tribuni. At hic annus ab eadem Urbe liberata est quinquagesimus tertius. Si igitur ab 53. subtraxeris 17. relinquentur anni triginta sex. Atqui in Livio tres desunt anni, (quod indicavimus ad initium lib. II.) CCXLVIII. CCLXIV. et CCLXV. Glarean. Pall. l. ac 3. *Trigesimo sexto anno a primis decem creatis bini ex singulis classibus*. Gebh. De hoc loco agit Dodwellus de Cyclis dissert. x. sect. 96. Duk. *Plebis decem creatis bini, &c.* Voss. 2. *tricesimo sexto anno male Port. tercessimo VI anno* Lipsiens. *rd anno etiam culpa librarii exsulat ab Harl. 2. anno a primis, tribuni plebis decem creati sunt* Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et Neapol. Latini. Et hæc et edita lectio ferri possunt. Vide hoc lib. ad c. 9. § 4. *Mox e singulis classibus* Port. Que admodum autem calculus Livianus procedat, vide ad IV. 20. § 8.

Itaque cautum est, ut postea crearentur] Itaque duæ sunt dictiones. Sensum autem puto esse: Cautum est, ut postea crearentur, videlicet numero decem. Connexio verborum non admodum in usu: 'ex singulis' autem 'classibus' ait; priores quinque innuens. Neque enim ex sexta quisquam eligebatur. Glar. Illud 'ex singulis classibus' recte Glareanus accepit de quinque prioribus classibus. Similiter Asconius Ped. ad Fragm. Orat. Cic. pro Cornelio: 'Ceterum quidam non duos tribunos plebis, ut Cicero dicit, sed quinque tradunt creatos, singulos ex singulis classibus.' Sexta enim classis quasi non computabatur: unde exponendum est, ut viri docti optime monerunt, quod Tubero populum Romanum a rege Ser. Tullio in quinque classes divisum dicat apud Gellium x. 28. 'C. Tubero in historiarum

primo scripsit, Ser. Tullium regem populi Romani, quum illas quinque classes juniorum census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim.' Recte etiam Glareanus itaque accepit pro 'et ita.' Eo modo usurpatur l. 4. 'Ita geniti, itaque educati, quum primum adolevit ætas, nec in stabulis, nec ad pecora segnes, venando peragrare circa saltus: ita ex consensu virorum doctorum multisque codicibus adstipulantibus nunc demum edidi. c. 32. 'Puro pioque duello quærendas censeo, itaque consentio, consciscoque.' xxiii. 35. 'Inter quæ maxima inerat tum cura duci, itaque legatis tribunisque præceperat, ne qua exprobratio cuiquam veteris fortunæ discordiam inter ordines sereret:' ubi vide Gronov. Cic. Divin. in Cæcil. c. 1. 'Quum quæstor in Sicilia fuisset, iudices, itaque ex ea provincia decessissem, ut Siculis omnibus jucundam diuturnamque memoriam quæsturæ nominisq; mei relinquerem:' de Invent. II. 24. 'Depactus est cum iis, ut arma et impedimenta relinqueret, milites educeret; itaque fecit.' Terent. in Andr. III. 3. 18. 'Immo ita volo, itaque postulo:' ubi notat Donatus: 'Itaque modo duæ partes orationis sunt, ut in Hecyra: 'Itaque nos una inter nos ætatem agere liceat.' Plautus in Epid. II. 2. 10: 'palliolum in collum conjice, Itaque adsimulato, quasi per urbem totam hominem quæsiveris.' Pari modo utique, pro 'et uti,' supra obcurrit apud Liv. l. 24. 'Ut illa palam prima postrema ex illis tabulis ceræ recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 17. Eadem ratione ubique ponitur pro 'et ubi.' Vide eundem ad Sall. Cat. c. 27. neque pro 'et ne.' Vide adhuc eundem ad Sall. Jug. c. 14. § 7. utriusque, pro 'et utrius.' Varro de

Ling. Lat. l. VIII. p. 101. 'Primum de copuleis naturæ et sneis. Secundum de copuleis multitudinis, utrumque omnium verborum dicatur esse analogia, an usus, an majoris partis.' Vide ad Liv. 1. 24. § 1. 'absque,' pro 'et ab' vel 'abs,' in evocationis vetusta formula apud Macrob. Saturn. III. 9. 'Ut vos populum civitatemque Karthaginem deseratis, loca, templa, sacra, urbemque eorum relinquatis, absque his abeatis.'

§ 8 *Delectu deinde habito*] *Se Delectu* in Pal. 3. invenisse, et pro eo levi metathesi literulæ *Dilectu* scribendum esse, monuerat Gebhard. hoc cap. § 3. *Dilectu* etiam est in Leid. 1. fragm. Hav. Klockian. et Port. a m. pr. *Dillectu* in Lipsiens. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Delectu inde habito* est in Hav. Vide ad lib. XXXVI. c. 24. § 10. At alio ordine *Deinde delectu habito* in Voss. 1. et Leid. 2.

Interfecto præsidio] *Intercepto præsidio* Lipsiens. *interemto ac interfecto* Gaertn. Prior vox, tamquam glossena alterius, olim margini adscripta est: postea vero non modo ejus loco in contextum recepta est, quemadmodum alibi factum esse videbimus ad Ep. Liv. lib. LXXIII. sed etiam eidem per voculam *ac* juncta, quod codicis hujus librario frequens fuit. Vide ad IV. 55. § 5.

Hortanam etiam cepissent] Supra ad II. 43. ostendi, quid de hoc loco sentirem. *Ortonam* enim credere legendum esse. *Signon. Hortanam* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. et Klockian. *Ortonam* reliqui codd. Prins præferre videtur Cluverius Ital. Antiq. III. 4. p. 968. *Hortana* sive *Hortanum* Plinio III. 5. memoratur inter Etruriæ oppida, quo Hortam indicari existimat Fontanin. de Antiq. Hortæ I. 1. § 2. Oppidum vero, ejus hic Livius meminit, Corbioni vicinum fuit: quam urbem prope Algidum, adeoque in Latio, sitam fuisse, viri docti ex superioribus et sequentibus

hujus cap. colligunt. Vide Fontanin. ibid. § 6.

Non ex Algido modo, sed a Corbione] *Ab Corbione* ex Pal. 2. legebat Gebhardus c. 29. § 9. Verum in nullo meo, nisi in Hav. solo, hanc lectionem inveni. Paulo ante *multos occidit mortales* transpositis vocibus Gaertn. Deinde *fugat hostes*, pro *fug. hostem*, Harl. 2. et Hav. Male. Vide ad v. 50. § 2.

CAP. XXXI. § 1 *M. Valerius, Sp. Virginii consules facti*] *Verginius Flor.* Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. *Verginens* Leid. 2. Vide ad II. 17. § 1. *Mox domi foris otium fuit*, sine conjunctione, Leid. 2. *Tum anno . . . labor.* pro *annona . . . labor.* Lipsiens. qui idem codex etiam mox post vocem *laboratum* omittit *τὸ est. Annam* habet Flor.

De Aventino publicando lex lata est] Perizonius in Animadv. Hist. c. 4. in princ. reprehendit Livium, qui id hoc loco verbo tantum memoret, ac deinde cap. 32. per occasionem 'legem Iciliam de Aventino' nominet: nam ita conjectandum relinquere, eam, de qua hic agit, ab Icilio quodam latam esse. Mihi Livius hic non magnopere culpandus videtur: nam facile quilibet, qui c. 32. legat, intelligere possit, Icilium hujus legis auctorem fuisse. Aliis fortassis magis ob id notandus videri queat, quod nec causam legis ferendæ, nec quid speciatim ea cantum fuerit, exponit: quæ ne Cædipus quidem divinare potuisset, nisi diligentior fuisset Dionysius x. 31. et 32. *Duk.* Ab Icilio tribuno plebis lata fuit hæc lex, teste Dion. x. p. 657. unde cap. seq. vocatur 'lex Icilia de Aventino.' Ceterum *lata est lex* Harl. 2. et Hav.

§ 2 *Tribuni plebis iidem relecti. III sequente anno T. Romulio et C. Veturio consulibus*] Si uspiam alibi, certe hoc loco Livius Romanam historiam nimium decurtavit. Omittit enim L. Sicinii Dentati acerrimam illam adversus consules actionem, ut taceam tribunorum plebis adversus eosdem

consules ob nimis asperum delectum contentionem habitam. Unde causam, postquam magistratu abiere, sumpserunt tribuni in jus utrumque ducendi. Est autem hic Sicinius, cujus Gellius II. 11. et Plinius VII. 28. et Valerius Maximus III. 2. multique alii eximii meminere scriptores. Livius vix videtur nosse eum, quippe qui adeo frigide postea a decemviris occisum referat c. 43. Et in nomine, mirum est, tantum dissidii esse apud auctores. Livius enim 'Siccium' vocat, quod nomen multis item locis in Dionysii irrepsit codicem. Plinius vero, Gellius, Valeriusque 'Sicinium' vocant. Et 'Sicini' nomen inter primos tribunos plebis fuit: quamquam et 'Sicini' (hand dubie patricii) consulis nomen est A. U. C. CCLXVII. Sane cum primum legerem apud Livium, T. Romulium Veturiumque damnatos nullam aliam ob causam, quam prædam non concessam militibus, magna me cepit admiratio. At percurrenti Dionysii scripta, Dii boni, quam longe alia in his damnandis visa ratio est! Sed hoc est historiam scribere, sic Latini superant Græcos, ita æquamus Herodotum. *Glaz.* Dionysius x. p. 659. et Diodorus Bibl. XII. p. 293. auctor est, *Romilium* esse scribendum, quæ eadem scriptura est in Capitolinis tabulis. *Veturius* autem una cum T. Romilio collega ejus post fit decemvir, quo in magistratu Diodorus XII. p. 300. et Capitolini scriptores prænomine *Spurii* eum afficiunt. In vulgatis autem Livii libris c. 33. *L. Veturius* scribitur. Itaque ut uterque locus sibi constet, *Sp. Veturium* utrobique vocandum censeo. Si quidem, qui decemvir factus est, idem consularis erat. *Sigon.* Pall. omittunt et *Hi* ac *τὸ ἐτ:* quorum Pal. 1. *sequente anno T. Emilio, G. Veturio.* At Pal. 3. *sequente anno T. Romilio, G. Veturio.* Pal. 2. *T. Romelio.* Nullus apponit Veturio prænomine *Spurii*,

quod faciunt Glareanus Sigoniusque ex Diodoro ac Dionysio. *Gebh.* Pronomen *hi* cum particula copulativa deficiunt in Mss. Prænomen autem Veturio non *Caio*, sed *Spurio*, fuisse docuit Sigonius. Mox iidem scripti *celebrabant.* Sic igitur omnia refinge: *Tribuni plebis iidem reflecti sequente anno T. Romilio, Sp. Veturio consulibus, legem omnibus concionibus suis celebrabant: pudere se, &c.* J. F. Gronov. *Idem reflecti* Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad cap. præc. § 1. Hinc pronomen *hi* omittitur etiam in Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. Exstabat quidem in Voss. 1. et Port. sed additis notis simul monnerant librarii, delendum esse. In Voss. 2. vero inter versus tantum a m. interpolatrice exaratum fuit. Quare ex contextu etiam ejeci. *Reflecti.* *Hi sequente* Flor. Neque particulam connectentem ullus meorum codd. agnoscit. Vide ad II. 17. § 1. Ceterum *Remilio* Gaertn. *Romelio* Leid. 1. fragm. Hav. et Lipsiens. (*Ρωμήλιος* Diodoro Sic. loco laud. vocatur) *Domelio* Port. *Romuleo* Leid. 2. *Romilio* Hav. et Hearnii Oxon. C. Reliqui nostri, ut et plerique eorum bis infra hoc cap. *Romilio* recte præferunt, quomodo etiam scribendum esse monuit Pighius in *Annal.* ad A. U. C. CCXCVIII. p. 133. Harduinus insuper ad Plinii VII. 28. ubi pari errore *T. Romilio* edebatur, testatus est, se *T. Romilio* in omnibus Plinii codd. scriptis reperisse. Veturio alteri consuli *Caii* prænomen constanter etiam in meis codd. tribuitur. Sententia autem Sigonii, *Sp. Veturio* emendandum censentis, huic argumento innititur, quod Dionysio x. p. 680. Veturius decemvir *ἑπαρκὸς* dicatur, isque in Fastis Capitol. *Spurii* prænomine adpellatur. Jam vero circa hæc tempora duo tantum Veturii consules memorantur, alter

supra hoc lib. c. 7. 'T. Veturius Geminus,' quem Panvin. 'Sp. Veturium' postea decemvirum fuisse existimat; quam tamen opinionem minus verosimilem esse, ibidem vidimus; alter hic C. Veturius, qui propterea Spurius dicendus erit, si standum testimonio Dionysii dicentis Veturium decemvirum antea consulatu functum fuisse. Et hæc sententia verior videtur. Ob dissensum tamen pertinacem omnium codd. prænomen illud in contextu mutandum non putavi.

Legem omnibus concionibus suis celebrant] Pall. tres celebrabant. Gebh. Celebrabant etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Quum autem Gronovius ad verba præcedentia testatus sit, suos quoque Mss. non aliter exhibuisse, iisdem dicto obsequens fui, et celebrant contextui reddidi. *Omnibus suis conc.* alio ordine habet Port. et inferius *toto lustro superiore* Hav. *toto superiore lucro* Klockian.

§ 3 *Trepidî nunciî ab Tusculo veniunt, Æquos in agro Tusculano esse*] A Tusculo Voss. ambo, Leid. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Nupera Amstelædam. editio ab Tusculano male exhibuit, ut existimo, errore operarum. Voces autem Tusculo veniunt, Æquos in agro dcerant in Voss. 2. negligentia librarii ob repetitas voces Tusculo, Tusculano, unde priorem cum omnibus inter utramque mediis transmisit.

Hostem in sua sede in Algido inveniunt] Tâ in sua sede exsulant a Leid. 2. cui errori forte etiam repetitio voculæ in occasionem dedit. *Hostem in sede sua Algido* habet Hav. in sua ede Lipsiens. Tum *invenerunt*, pro *inveniunt*, Leid. 2.

§ 4 *Supra septem millia hostium cæsa*] Ita primus Aldus edidit, idemque superest in omnibus meis. Antea vulgabatur *supra quatuor millia*. Hearnius vero in Oxon. C. fuisse

monuit *supra sex millia*. Vocem *millia* negligenter omisit librarius Lipsiens. qui etiam *mox parata*, pro *parta*, hand rectius præfert. Liv. xxxvii. 19. 'Major regis militibus *parta* est præda.' Sæpius ita peccarunt librarii. Vide ad v. 6. § 1.

Invidiæ tamen ad exercitum fuit] Hic omissum est vocabulum *res*. Restitue locum *invidiæ tamen res ad exercitum fuit*. Rhen. Idem vocabulum, a Rhenano additum, servant omnes mei, ut et Neapol. Latini.

Ea denique tribunis materiam criminandi ad plebem consules præbuit] Ms. Colon. *eademque tribunis*. Modius. Malim, *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit, et denique tribunis*, ut peccatum in contrarium xxiii. 14. ubi *et sex millia*, pro *ea sex millia* legebatur. Muretus e suo notavit *eademque*; et sic Rott. J. F. Gron. Mirum, ni ita distinxerit Livius, *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit ea: denique tribunis*. Certe gemina his sunt vi. 14. 'Quum major domi exorta moles coëgit acciti Romam eum.' viii. 19. 'Ædes in Palatio fuere ejus.' Jac. Gron. Non alia *τὸῦ* ea mutandi causa J. F. Gronovio fuisse videtur, quam quod paullo ante vocula *eam* præceserit. Sed quid tum fiet loco Livii i. 44.? 'Idque conditum lustrum appellatum, quia is censendo finis factus est. Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur: adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eum numerum fuisse. Ad eam multitudinem.' Mei hic nihil mutant, nisi quod *eulemque tribunis* sit in Leid. 2. Port. Lipsiens. et Hav. quod Hearne etiam in Oxon. B. et C. exstare monuit. Et ita hoc lib. c. 59. 'Ea primum moderatio tribuni metum Patribus densit, eademque auxit consulum invidiam.' *Eadem denique* præfert Gaertn. Distinctio, qua Jac. Gronovius loco mederi conabatur, non placet; neque exempla, quæ

laudavit, satisfaciunt. Nam in illis quidem pronomina *eum* et *ejus* in finem orationis rejiciuntur, at non simul tanto intervallo totque vocabulis mediis a substantivo suo remouentur, ut hic fieret, si legendum foret *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit ea*. Insuper *tribuni materia* perperam habet Gaertn.

§ 5 *Itaque ergo ut magistratu abiere*] Non offendor particulis istis conjunctis, qui meminerim, Livium iisdem usum I. 25. IX. 31. XXVIII. 12. et alibi. Sed contextui videtur congruentius: *Utrique ergo, ut magistratu abiere, Sp. Tarpeio, A. Aterio consulibus, dies dicta est; Romilio, ab C. Claudio Cicerone, tribuno plebis, Veturio ab L. Allieno, ædili plebis. Uterque magna Patrum indignatione damnatus; Romilius decem millibus æris, Veturius quindecim millibus*. Si mavis alterum, fruere. J. F. Gron. Si ita, quemadmodum Gronovius scribendum conjicit, editum exstitisset, eam lectionem mutari non permissem. At nunc vicissim, quum in vulgatum omnes omnium membranae conspirent, id similiter servandum judico. Non capio enim, cur id, quod Gronovius reposnit, contextui congruentius sit, vel, quod vulgo circumfertur, ei minus congruere dici posset. De voculis *Itaque ergo* junctis vide ad I. 25. § 2. Eorum alterum *ergo* male omisit Gaertn. At *abire*, pro *abiere*, obfert Lipsiensis, sed errore librarii. Vide ad XLV. 2. § 7.

Sp. Tarpeio et A. Aeternio consulibus] *Aeternium* quidam huic consulem vocant. Plinius VII. 28. et Gellius II. 11. *Aulum Thermum* vocant; Dionysius X. p. 673. *Thermenium*. Tanta est in hujus consulis nomine variatio. Ceterum Romulio diem dictam a Cicerone Livius ait, quum Dionysius a Sicinio Dentato scribat: adeo noluit huic noscere Livius. Quamquam in hoc aliquem auctorem secutum Livium puto: alioqui enim es-

set manifesta impudentia. *Glar*. Variant omnes omnium auctorum libri in altero horum consulum nominando. Plinius VII. 28. *Aeternium*. Cassiodorus *Aternium*. Diodorus Biblioth. I. XII. p. 293. Ἀτέρειον. Gellius II. 11. *Thermum*. Dionysius I. X. p. 673. Τερμένιον. Vetusti Liviani libri *Tercinium*. Ego, si conjecturae locus dandus est, *Aterium* maxime, ut est apud Diodorum, probo. Alia enim nomina gentium nunquam legi. *Sigon*. Apud Diodorum I. XII. p. 293. mendose leguntur consules Σπόριος Ταρπέτιος καὶ Αὔλος Ἀστέριος Φοντίλιος. De *Sp. Tarpeio* nihil dubii est apud auctores. At alterius consulis nomen corruptissime variatur apud auctores jam dictos. Livius *A. Aeternium* vocat, quemadmodum etiam Plinius VII. 28. Dionysius vero X. p. 673. *A. Ternium*, vel *Termenium*, et Solinus c. 4. [secundum alios c. 1.] *A. Thermum* nominavere: quo Minuciorum cognomine reperitur etiam in nonnullis Plinii exemplaribus loco supra scripto. Mariano et Cassiodoro *Aternius* est, ut et Gellio I. XI. principio, ubi legem ab ipso sancitam 'Aterniam' appellat: aliquot tamen exemplaria *Aretinam* vel *Paterinam* exprimunt mendose. Sigonio quidem magis placuit *Aterius*, ut nomen magis notum quam sunt reliqua. Mihi tamen magis securum videtur, Livii, Plinii, Cassiodori exemplaria sequi correctiora, in quibus *Aeternius* appellatur, donec aliquid quid certiusprehendatur. *Pighius* in Annal. ad A. U. C. CCXCIX. p. 134. Non mirum variare Mss. quandoquidem tanta varietate discrepant auctores. Plinius enim I. VII. c. 28. nominat *Aeternium*. Diodorus XII. p. 293. Ἀτέρειον. Gellius II. 11. *Thermum*. Dionysius I. X. p. 673. Τερμένιον. Cassiodorus *Aternium*. Vetus liber Sigonii *Tercinium*. Pall. I. ac 3. *Appium Actinum*. At Pal. 2. *T. Romelio C. Veturio*. Gebh. Eodem modo infra c.

65. alii *A. Aterium*, alii *A. Æternium*. Pighius ad A. U. C. CCXCIX. hic retinet *Æternio*. *Aterio* præter Sigonium Panvinus ad A. U. C. ccc. Brissonius Antiq. ex Jure Civ. l. 3. Salmas. ad Solin. p. 35. Jac. Gronovius ad Gellium II. 11. et XI. 1. et Harduinus ad Plinium VII. 28. haud dubie recte. Nam 'Ateria' gens Romana est. 'Aterius Rufus' eques Romanus est apud Valerium Max. I. 7. ex. 8. 'Jus Aterianum' in Cicer. Epist. I. IX. 18. et 'Aterii' alii in inscriptionibus e recentiore ætate. 'Æternii' nusquam memorantur. In Diodoro I. XII. p. 75. est 'Ἀστέριος' facili lapsu scribentis; unde tamen appareat, potius *Aterius* legendum esse quam *Æternius*. Sed quod Brissonius, eumque sequenti Sylburgius ad Dionys. Halic. x. 48. et Harduinus l. d. ad Fastos Capitolinos, tanquam certissimum monumentum, provocant, in eo aliquid humani passi sunt viri doctissimi: nam pars illa lapidis, in qua nomen hujus consulis scriptum fuerat, a reliquo marmore avulsa, injuria temporis periit, unaque cum ea hoc nomen, quod Pighius *Æternius*, Panvinus et Sigonius *Aterius*, quisque pro suo arbitrio, suppleverunt. Duk. Palatino 2. Gebhardi consentiens Hav. pro hujus anni consulibus, perperam nominat consules anni præcedentis, et exhibet *T. Romelio, C. Veturio consulibus, dies dicta est*: ita enim unius anni consules prætermittuntur. *Sp. P. Tarpejo A. Etnio consulibus* Voss. 1. Adparet scriptum fuisse *Etnio*, id est, *Eternio*, notam autem additam librarium neglexisse. *Spurio P. Tarpejo Æternio consulibus* Leid. 1. *Spurio P. Tarpejo A. Æternio consulibus* Flor. et Harl. 1. *Spurio Publico Turpejo*, omissis tribus sequentibus vocibus *A. Aterio consulibus*, Gaertn. *Sp. P. Tarpejo Etno consulibus* Port. et fragm. Hav. a m. pr. ubi tamen posterius consulis prænomen *Aulus* a u. sec. adscriptum est. *Sp. Tarpejo,*

A. Eterino consulibus Voss. 2. *Sp. Tarpejo, A. Eternio consulibus* Leid. 2. *Sp. Tarpejo, P. Veturio consulibus* Harl. 2. *Spurio P. Tarpejo, Aïno consules* Lipsiens. Hearnus auctor est, posterioris consulis nomen in Oxon. C. *Æternio*, in B. *Veturio* fuisse. Ex his patet, vel omnes codd. nisi qui aperte mendosi sunt, præferre *Æternio*, vel eorum vestigia manifeste educere. Neque aliter, præter Sigonium, qui *A. Aterio* recepit, præferunt omnes edd. usque ad postreman Gruteri, in qua vulgatur *A. Haterio*, quam scripturam admiserunt etiam editores Gellii II. 11. et Solini c. 1. Recentissimi tamen Jac. Gronovius apud illum, Salmas. apud hunc, adspirationem initialem in nullo cod. esse monnerunt: et ita J. F. Gronovius in Livio a. 1665. Sigonii lectionem *A. Aterio* restituit. Harduinus etiam ad Plinii VII. 28. in codd. scriptis Plinii sex *A. Aterio* se invenisse testatur, tamen ex certissimis, ut ait, conjecturis *A. Aterio* rescripsit. Vide etiam Jac. Gronovium ad Gell. XI. 1.

Dies dicta est] *Dies data est* Voss. 1. et Leid. 2. errore exscriptorum. Tò est deficiebat in priscis excusis, quod primus addidit Aldus, et exstat in omnibus meis.

Romulio ab C. Claudio Cicerone tribuno plebis] Pro hoc tribuno *C. Siccium Dentatum* edit Dionysius l. x. p. 673. *Sigon. Lege ab L. Siccio* ex Plinii VII. 28. *F. Sanctius. Pall. 1. ac 3. ab G. Calvio Cicerone. Pal. 2. T. Romelio ab C. Calvio Cicerone. Gebh. Romelio Lipsiens. Romelio Gaertn. Romuleo Leid. 2. T. Romulio Hav. T. Romilio fragm. Hav. a m. sec. prænomen enim a m. pr. exsulabat. Reliqui omnes Romilio. Vide supra ad § 2. Neque prænomen addi necesse est, quum nec Veturio collegæ addatur, et mox utriusque prænomina præcesserint. Præterea a *C. Calvio Cicerone tribunis plebis* Hav. a *C.**

Calvio Cicerone tribuno plebis Gaertn. ab C. *Calvo Cicerone tribuno plebis* Klockian. ab C. *Calvio tribunis plebis* Harl. 2. ab C. *Calino Cicerone tribuno plebis* Voss. 2. ab C. *Calvio Cicerone tribuno plebis* Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. ab C. *Calvio Claudio Cicerone tribuno plebis* Harl. 1. utramque lectionem *Calvio* et *Claudio* jungens: ab C. *Calvio Claudio Cicerone* Flor. ab *Lucio Siccio tribuno plebis* ex Plinio legendum esse, ante F. Sanctium conjecit Pintianus ad Plinii VII. 28. Potuit tamen Livius alios auctores secutus esse, quam vel Dionysius, vel Plinius; quod Glareano etiam ad verba præcedentia visum est, ut et Pighio in Ann. ad A.U.C. CCXCIX. p. 135. Non tamen locum mendo carere existimo. Persuadere enim mihi nequeo, plebsque liberos in nomine notissimo *Claudio* errasse, eique ignotius, et quidem plurimos eorum idem, substituisse.

Veturio ab L. Haliæno ædili plebis] Pall. *Vetinio ab L. Aliæno ædile plebis*. Gebh. *Veturio* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *Vetinio* Voss. 2. Deinde prænomen ædilis plebis omittunt Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. Sed C. vocatur in Hav. Insuper *Haliæno* prisæ edd. usque ad Sigon. qui sine aspiratione *Aliæno* dedit. Gronovius demum a. 1665. *Alliæno* substituit. Pighius vero in Annual. ad A. U. C. CCXCIX. p. 136. ubi ejus ædilitatem plebeiam memorat, ut et ad A. U. C. CCXCVII. p. 132. ad A. U. C. CCV. p. 158. et ad A. U. C. CCCVII. p. 159. ubi ejus tribunatum primum tertium et quartum memorat, *L. Alienium* vocat. Semel, sed, ut puto, operarum culpa, ad A. U. C. CCXCVIII. p. 133. ubi refert ipsius tribunatum secundum, *L. Alienium*. Denique Sylburg. ad Dion. l. x. p. 673. legendum existimat ab *L. Icilio*, quia Veturium, secundum Dionys. accusavit Δεύκιος τότε ἀγορανομῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γε-

γονῶς, et Δεύκιον Ἰκίλλιον vel Ἰκίλιον anno præcedenti tribunum fuisse idem Dionys. refert. Codd. tamen Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sigonio concinentes *Aliæno* obferunt, quorum consensum spernere ausus non sum. Denique *ædile plebis*, excepto Gaertn. omnes codd. nostri modo dicti, et cum iis Port. In loco etiam Plinii VII. 48. 'Quæ producta fuerat tyrociniò a M. Pomponio ædili plebis,' quem adtulit Voss. Gramm. IV. 11. cod. Chiff. *ædile plebis* præfert. Charisius Instit. Grammat. l. 1. p. 96. 'Ædile, ab hoc ædile, non ædili. P. Rutilius de vita sua quinto, et Varro de originibus scenicis secundo, A. Claudio Pulchro ædile.' Et hic codicibus obsequendum putavi.

§ 6 *Romilius decem millibus æris, Veturius quindecim millibus*] XII. millibus plerique habent codd. alii emendarunt XV. millibus: et recte. Nam Dion. x. p. 674. Veturii summam ait sesquiplam fuisse ad Romulii multam. Senatores autem, ut evitarent in posterum has pœnas, inveniunt modum, ut multæ summa constitueretur duorum bonum ac triginta ovium; longe minor Veturii ac Romulii. Glar. Tolle a fine sermonis hujus τὸ millibus. Id enim intellectum Livius voluit. Neque conspicitur in membranis. J. F. Gron. *Romuleus* Leid. 2. *Romulius* Port. *Romuli* Hav. *Remilius* Lipsiens. *Romeilius* Gaertn. Reliqui *Romilius* recte retinent. Vide supra ad § 2. Mox vox *æris* abest a Leid. 2. XII. vero, pro *quindecim*, legunt prisæ edd. Aldus postea XV. recte reposuit: ita enim superest in omnibus, quibus utor, codd. Error editorum unde profluxerit, vide ad xxxvii. 22. § 4. præterea *millibus* posteriori loco non adparet in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quorum ut et Gronovii codicum auctoritate delevi. Vide ad xxx.

34. § 7. Monendum insuper, quod Glareanus de multæ temperatæ modo docet, enim per omnia secutum esse Dionys. ita præenntem loco laud. At viri docti docuerunt ex Varr. l. 1. Epist. Quæst. apud Fest. in voce 'multa,' ex Fest. in voce 'Peculatus,' et ex Gell. xi. l. verius esse, maximam multam statutam fuisse triginta boum et duarum ovium. Vide Pigh. in Ann. ad A. U. C. cccxcix. p. 135. quæ causa etiam Brisson. permovit, ut Select. Antiq. 1. 3. locum Dionys. corruptum existimaret, quem transpositione vocum ita sanare conabatur, δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόας, quod jam Sylburg. observavit. Ceterum, quum Plinius loco jam aliquoties laudato VII. 28. tradiderit, Siccium, sive Sicinium, accusasse Romilium, et 'fisco,' sive, ut Salmasius aliique legunt, 'ex fisco æris decem donatum' esse, hic vero Livius *decem millibus æris* eum damnatum dicat, verosimile esse Pintianus ibid. monuit, populum illa decem millia, quibus damnatus fuit Romilius, donasse tribuno suo L. Siccio accusatori. Quæ tamen conjectura ingeniosior, quam verior, videtur; præsertim si vera tradit Dionys. qui l. x. p. 676. narrat, Romilium, cui plebs multam remittere volebat, beneficium accipere noluisse, sed respondisse, ἀποδώσειν τὴν καταδίχην, ἱερὰν γὰρ ἦδη τῶν θεῶν εἶναι. Quin nec ipsa Plinii verba id pati possunt, ita concepta, 'donatus, &c. fisco æris decem captivis, et viginti simul bubus.' Decem enim millia æris, quæ multæ nomine a Romilio exacta sunt, 'captiva' dici nequeunt. Nisi quis probare mallet conjecturam Salmasii legentis *e fisco æris decem, capti æris viginti millibus*, et alios Plinium, alios Dionysium auctores secutos esse statueret.

Nec hæc priorum calamitas consulum]
Nec hic ec priorum Harl. 1. manifestum iterum exemplum librariorum sæpe

duplicem lectionem, quam in cod. suo inveniebant, junxisse; de quo plura vide c. 44. § 4. *Nec hæc prior calamitas* Gaertn. Male. Non enim aliam postea calamitatem consules subierunt, ut hæc 'prima' dici possit. Nec simpliciter 'consules' dici possunt, qui anno elapso magistratu abierant. Sed 'priors,' id est anni prioris, 'consules,' qui tum obponuntur 'novis,' id est hujus anni, consulibus.

Et se damnari posse aiebant: et plebem et tribunos legem ferre non posse] Prima vocula exsulat ab Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox verbum *damnari* omittitur in Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. in cujus tamen posterioris margine adscriptum adparet: quasi dicerent 'se posse legem ferre'; id est, in manu ac potestate sua esse, ut lex ferretur, modo ei adversari desinerent; plebem vero et tribunos id facere non posse. Contra τὸ *posse* deficit in fragm. Hav. a m. sec. quod tum ex fine periodi huc retrahendum foret. Editam tamen lectionem utrivis præfero. Neque audio virum doctum, qui in margine ed. Curionis scribendum conjicit *et se damnari non posse*. Tandem *agebant*, pro *aiebant*, Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. sollempni scribarum errore, de quo vide ad VIII. 33. § 23. Et ita mox peccatur § 8. Ceterum alio modo etiam interpunctit librarius Lipsiens. Exhibet enim *segniore novos fecerat. Consules se, &c.* Sed nihil in vulgata distinctione video, quare displicere debeat.

§ 7 *Quæ promulgata consenuerat, tribuni lenius agere]* *Proculgata* Harl. 2. Vide ad III. 9. § 5. Tum *levius agere* Harl. 2. et Hav. ubique obvio errore. Vide ad xxxvi. 31. § 8.

At illi communiter legum lutores, et ex plebe, et ex Patribus] *Ac, pro at*, Hav. Vide hoc lib. ad c. 61. § 4. Idem codex etiam *comiter*, pro *communiter*, præfert. Interdum ita in Mss. peccari,

videbimus ad xxv. 12. § 9. *Legumatores* Flor. a m. pr. *legum autores* a m. sec. Tum prius et abest a Voss. 2. quem errorem in membranis frequentem esse notavimus ad II. 45. § 3. *qui ex plebe* habet Klockian. Paulo ante *facere, profacerent*, exhibet Harl. pr.

§ 8 *Rem non adspernabantur Patres, daturum leges neminem, nisi ex Patribus, aiebant.* Quum de legibus conveniret, &c.] Ridiculus et ineptus locus. Meus Ms. recte, *laturum leges neminem, nisi ex Patribus et plebe.* Cum de legibus, &c. Si quid vero mei iudicii est, glossema puto, repetitum ex verbis, 'At illi communiter legumatores, et ex plebe, et ex Patribus, sinerent creati,' &c. Lego igitur, *Rem non adspernantur Patres.* Cum de legibus, &c. Klock. apud Burmannum in Syllog. Epist. tom. 1. p. 392. Pall. 1. ac 3. *laturum.* Simile quid supra l. 1. *Gebh.* 'Laturum' et 'daturum' sæpe in Mss. commutari, supra dictum est ad I. 4. § 7. Quum tamen omnes mei in editam lectionem conspirent, eam etiam mutare non sustineo. 'Dare leges,' ut 'dare jura' apud Virgil. *Æn.* I. 292. 'Caræ Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus Jura dabant.' *Æn.* v. 757. 'Indicite forum, et Patribus dat jura vocatis.' Præterea *ni, pro nisi,* Voss. 2. quod errantis est librarii. Sæpe enim hæ voculæ commutantur. Vide ad xxiii. 1. § 8. Deinde *agebant* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide modo ad § præc. Ceterum audacter admodum Klockius totam hanc periodum *daturum leges neminem, nisi ex Patribus, aiebant,* glossematis accusat. Tribuni legumatores et ex plebe et ex Patribus creati volebant. Subjungit deinde Livius, quænam Patrum ea de ea re sententia fuerit. *Rem non adspernabantur Patres,* nempe leges populo Romano ferri, ita tamen ut negarent alios quam ex ordine patriciorum

lectos leges illas conscripturos. Si ejicienda sunt, etiam invitis libris, quæ quis salvo sensu abesse posse existimat, brevi alium plane Livium habebimus, ac Livius in Livio quærendus erit. Id tamen si permissum sibi credidit Klockius, miror, cur non eadem opera deleri jussit verba præcedentia *Rem non adspernabantur Patres,* quæ, sequentibus inductis, commode servari nequeunt. Egerant tribuni cum Patribus, 'legumatores, et ex plebe, et ex patribus, sinerent creati.' Nisi itaque retineantur verba, quæ pro glossemate Klockius habuit, illa *Rem non adspernabantur Patres,* indicabunt, probasse Patres, quidquid tribuni proposuerant, adeoque etiam ut legumatores et ex plebe et ex Patribus crearentur. Maneant itaque, quæ sine dispendio sensus abesse nequeunt.

Quum de legibus conveniret, de latore tantum discreparet] Scribendum, *de latore tantum discreparet.* Quemadmodum enim *convenit* usurpatur, sic et *discrepat.* Ita quoque Suetonius usus est. *Rhen. Discreparet* quidem servant Harl. 2. Port. et Hav. verum iidem simul *convenirent* exhibent: *discreparet,* id est, *discreparetur,* habet Lipsiens. *disceptaret* erat in fragm. Hav. a m. pr. *disceptarent* a m. sec. at *discreparet,* ut Rhenanus voluit, habent Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. et Gaertn. Nullum itaque dubium est, quin vera hæc sit lectio. Liv. VIII. 40. 'Nec discrepat, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit; id ambigitur, belline gerendi causa creatus sit, an ut esset, qui ludis Romanis signum mittendis quadrigis daret.' xxxviii. 56. 'Nec inter scriptores rerum discrepat solum, sed orationes quoque, si modo ipsorum sunt, quæ feruntur, P. Scipionis et Ti. Gracchi, abhorrent inter se.' Locus vero Suetonii, quem innuit Rhenanus, exstat in Claudio c. 44. 'Et veneno quidem

occisum convenit; ubi vero et per quem dato, discrepat.'

Missi legati Athenas Sp. Postumius Albus, A. Manlius, P. Sulpicius Camerinus] Et in his variatum est nominibus. *Albus* enim non addit Dionysius x. p. 676. et Sulpicius non *Publium*, sed *Servium*, prænominat, qui fuit consul A. U. C. CCXCIII. In A. Manlio hoc loco uterque convenit. Quod si hi consulares erant, ut verosimile est, in prænominibus variatum et Manlii prænomen. *Glar.* Dionysius legatos hos viros consulares fuisse tradit. Itaque Sulpicius idem est, qui consul fuit A. U. C. CCXCI. post autem decemvir erit. Quod cum ita sit, profecto, cum in consulatu *Ser. Sulpicius* nominetur c. 10. etiam in legatione, et post in decemviratu, *Servius* appelletur, necesse est. *Sigon.* Glareanus ad Dion. Halic. l. x. p. 680. observat, dubium esse, utrum verba Dionysii ἀπαρτες ὑπατικοὶ referenda sint tantum ad tres decemviros ultimo loco numeratos, C. Julium, T. Veturium, P. Horatium, un vero ad omnes decemviros, adeoque ad hos tres legatos, qui legum describendarum causa Athenas missi sunt. Posterius tamen verius puto. Ceterum *Albinus*, pro *Albus*, est in Gaertn. et Neapol. Latini. Male. Vide hoc lib. ad c. 4. § 1. Deinde *A. Manlius* Leid. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide ad n. 54. § 1. ubi ex hoc loco aliisque *A. Manlius*, pro *C. Manlius*, legendum esse monitum est. Denique Sulpicio *Publii* prænomen in omnibus meis Mss. constanter tribuitur. Pro eo tamen *Servii* prænomen substituendum esse, *Sigonio* consentit Pighius in Annal. ad A. U. C. CCCII. p. 145. Vide etiam *Sigonium* ad Liv. III. 50. § 15. Utrum vero dissensus inter Liv. et Dion. Hal. circa *Sulpicii* prænomen tolli possit, statuendo eum duplex prænomen *Publii* et *Servii* habuisse, vide ad Liv. IX. 36. § 2. *Sulpicius* literis

transpositis dicitur in Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 10. § 5. *Camerinus* Sulpicii cognomen omittit Port. quod alii mei servant. Denique trajectis vocibus *P. Sulpicius Camerinus, A. Manlius* habent vetustiores excusi. Eo ordine, quo nunc vocabula circumferuntur, primus edidit Aldus, cum quo faciunt omnes codd. nostri.

Et aliarum Græciæ civitatum instituta] *Civitatum* Leid. 1. Harl. 1. et antiquiores excusi; pro quo Aldus demum *civitatum* edidit: sed sine causa. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Paulo ante *jussi*, pro *jussique*, Harl. 1. *jussitque* Lipsiens.

CAP. XXXII. § 1 *P. Curatio et Sex. Quinctilio consulibus*] Dionysius lib. x. P. Horatium cum hoc loco pag. 676. tum postea inter decemviros pag. 680. ponit. Verum Livium Dionysiumque diversos secutos auctores crediderim, ut lib. I. de Curatiis ac Horatiis accidit. Ceterum ante hos consules idem Dionysius pag. 676. ait, trecentos annos ab urbe condita expletos. Hic igitur annus est trecentessimus primus, quod nos in ratione temporum secuti sumus. *Glar.* Pighius in Annal. ad A. U. C. CCC. p. 136. Dionysium secutus, hujus anni consulem, Quinctilii collegam, potius *P. Horatium* dictum fuisse existimat, eaque ratione sententiam firmat, quod ex Curiatorum gente raros, immo nullos, habeamus hujus temporis consules. Probare tamen nequeo audaciam Gruteri, qui in postrema ed. *P. Horatio*, pro *P. Curatio*, vulgari curavit, quod recte Gronovius iterum a. 1665. ejecit. Ceterum in edd. varie editum exstat, modo *Curatio*, modo *Curatio*. Ex scriptis nostris *Curatio* tantum præferunt Harl. 2. et Hav. Verum iidem cap. seq. § 3. *Curatius* servant, quemadmodum contra *Curatius* ibi legunt Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. qui omnes hoc loco

exhibent *Curatio*. Vide ad I. 24. § 1. *Curatiam* gentem et patriciam et plebeiam agnoscit Sigonius ad v. 11. § 4. Sed ubique apud Livium *Curatios* restitui. Vide ad ultimum locum Livii quæ notantur. Panno ante *annus quietus fuit* est in Hav.

§ 2 *Deinde duo simul mala ingentia exorta*] Est in veteri *dein duo simul mala*, non *deinde*. Rhen. *Dein duo simul mala* etiam Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. quod recepi. Vide quæ notantur ad III. 3. § 6. Mox in verbis seqq. *fame pestilentiaque*, pro *fames pest.* Harl. 2. *fames pestilentiaque* Leid. 1. et Gaertn. quorum posterior deinde alio ordine *vastati sunt agri* præfert.

§ 3 *Flamen Quirinalis Ser. Cornelius mortuus*] *Ser. Sextus Cornelius* Harl. 1. et Flor. ejus posterioris excerptis (a pagellis ad finem tom. II. in ed. Drak. hactenus introductis) nunc demum uti incipio beneficio insigni Thomæ Cookii, qui, olim per Italiam peregrinatus, et hæc et alia auxilia, novam Livii editionem daturis ex usu futura, inde secum felicibus avibus in Angliam adtulit. Ceterum *Flaminem Quirinales* corrupte Leid. 1.

Augur C. Horatius Pulvillus: in cujus locum C. Veturium, &c. augures legerunt] Ut dixi ad cap. 31. lege *Sp. Veturium*. Sigon. *Augurem C. Veturium, &c. augures legerunt*, reliquis omissis, Voss. 2. *in cujus loco C. Veturium* Port. Hav. et fragm. Hav. *in cujus locum tum C. Venturium* Voss. 1. et Leid. 2. *in cujus locatum C. Veturium* Leid. 1. Forte dare voluit *in cujus loco tum*, ut præferunt Lipsiens. et Gaertn. Sed vulgatum probum est, et passim in Livio occurrit. xxv. 2. 'In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papirii Cn. Servilius Cæpio pontifices subfecti sunt.' xxvi. 23. 'Sacerdotes publici aliquot eo anno demortui sunt, novique subfecti: in locum M. Æmilii Numidæ de-

cemviri sacrorum M. Æmilius Lepidus: in locum M'. Pomponii Mathonis pontificis C. Livius: in locum Sp. Carvili Maximi auguris M. Servilius.' xl. 42. 'Augur Sp. Postumius Albinus decessit. In locum ejus P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt: et sæpe alibi. Vide Cort. ad Sall. Jug. cap. 14. § 1. Ceterum *augur Cornelius Horatius* Gaertn. a m. pr. Sed *augur Titus Horatius* emendatur a m. sec. Tum *Pulvillus Flor. Pulvillus* Voss. 1. Leid. 2. Harl. nterque et fragm. Hav. *Pulvillus* Leid. 1.

§ 4 *Mortuus consul Quinctilius, quatuor tribuni plebis*] *Tres tribuni plebis* vetustiores excusi, pro quo Aldus *quatuor* dedit. Et ita legunt omnes codd. mei; nisi quod *vir tribuni plebis* Gaertn. Tum *tribuni plebei* Klockian. *tribuni plebi* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 42. § 6. Insuper *factus clade* transpositis vocibus Leid. 2.

§ 5 *Inde consules C. Menenius P. Sextilius Capitolinus. Neque eo anno quidquam belli externi fuit*] In Ms. cod. legitur *Publius Sextius Capitolinus*: et mox cap. seq. *Sextio alteri consulum prioris anni*. Rhen. Hi consules in plerisque Livii codd. de erant. Qui nuper apposuerunt, ex Dionysio emendasse videntur. In quo tamen l. x. p. 678. *L. Menenius* appellatur, non *C.* Alter autem sive *Sextius*, sive *Sestius*, non *Sextilius*, ut errant quidam libri. *Glar. C. Menenium* Diodorus XII. p. 300. et Festus voce 'Peculatus' *T. Menenium* vocant. Placet autem, ut sit *T. Menenii* ante consulis filius. *P. Sextinum* Dionysius x. pag. 678. et Diodorus *Σήστιον*, auctores Capitolini *Sestium* nominant. *Sestii* autem patricii, *Sextii* plebei fuerunt, ex quibus is exstitit, qui primus e plebe consulatum cepit. *Sigon.* In Livii vetustioribus quibusdam exemplaribus (ut recte animadvertit Cuspinianus) hi consules omnino desiderantur. Legitur enim *ab hoste otium fuit, domi motus*

orti: quo loco hæc ita (ut correctiones docuere libri) sunt restituenda: *ab hoste otium fuit: inde consules T. Menenius P. Sextius Capitolinus. Neque eo anno quidquam belli exteri fuit: domi motus orti*. Nomina tamen consulum passim quisque ex ingenio suo corrumpit. Apud Livium enim et Cassiodorum alter consulum *P. Sextius*, alicubi *Sextilius* appellatur, quem Dionysius et Diodorus recte Πόπλιον Σήστιον dixere. His etiam accedunt Capitolini fasti. Cognomen *Vaticani* perperam ex tabulis suis adjunxit Cuspinianus. *Capitolinum* appellari testantur Fragmenta antiqua fastorum Capitolinorum et tabulæ Græcæ, quæ *Capitolinum et Lunatum* consules produunt. Item cum Diodoro et Livio Sex. Pompeius in vocabulo ‘*peculatus*.’ Menenii consulis prænomen variarunt admodum librarii. Livio *Caius* est, Dionysio *Lucius*; Diodoro autem et Sex. Pompeio *Titus*; quod placet, ut sit ejus filius, qui consul fuit A. U. C. CCLXXVI. *Pighius* in Annal. ad A. U. C. cccci. p. 137. Ne quis suspicetur, hos consules non reperiri in Mss. codd. magis quam in aliquot edd. ut meminit Glareanus, testor exstare omnino in Pall. tribus. *Grut.* Quæ aberant ab antiquioribus edd. primus Aldus adjecit. Eadem etiam constanter supersunt in omnibus codd. meis, si unum Lipsiens. excipias, ut et in Hearnii Oxoniensibus in quibusdam tamen variant. *Š. Menenius* Klockian. *T. Menenius*, quo prænomine cum adpellandum censent viri docti, vocatur in Oxon. L. 2. et N. alter consulum *P. Sextilius*, ut Aldus ediderat, dicitur etiam in Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. *P. Sextius* in Voss. 1. *P. Sextius* in Leid. utroque, et Harl. 1. pro quo recte viri docti ex fide marmorum Capitolinorum et scriptorum Græcorum *P. Sextius* ediderunt. Sæpe ‘*Sextius*’ et

‘*Sextius*,’ diversarum gentium nomina, in Mss. commutantur. Vide cap. seq. § 3. iv. 50. § 2. ad Epit. Liv. 1. vi. lib. cxxiii. et alibi.

[*Quidquam belli externi fuit*] *Eterni belli fuit* Hav. errore librarii. Solent autem interdum voces ‘*æternus*’ et ‘*externus*’ commutari. Vide hoc lib. cap. 16. § 2. et iv. 35. § 5.

§ 6 *Ut tandem scribendum legum initium fieret*] *Ut eandem* aberrante scribæ manu exaratum exstat in Leid. 1. quod ab aliis emendatum hoc modo est, *ut carundem scrib. leg.* quemadmodum superest in Hav. et Lipsiens. Sed, utraque lectione juncta, *ut tandem earundem scrib. leg.* Gaertn. præfert.

[*Placet creari decemviros sine provocatione, et ne quis eo anno*] *Placeret creari* Voss. 1. Leid. uterque, Gaertn. et Port. quasi penderet ex præcedentibus ‘*instabant tribuni, ut.*’ Sed potius refert his verbis Livius, quid tribuni instando a patriciis obtinuerint, unde requiritur *Placet*. Olim perperam scriptum fuisse videtur *Plac’et*, vel librarii se ita scriptum vidisse existimarunt. Vide ad xxxix. 52. § 6. Præterea τὸ *et* abest a Voss. 1. et Leid. 2. quasi librariis displiceret duplicem constructionem *creari et ne quis esset* ab eodem verbo *Placet* regi, quod tamen et apud Livium et apud alios frequenter observatur. Infra xxxi. 44. ‘*Plebs scivit, ut Philippi imagines, &c. tollerentur, &c. loca quoque, in quibus positum aliquid inscriptumve honoris ejus causa fuisset, detestabilia esse, neque in iis quidquam postea poni dedicarive placere:*’ ubi plura vide.

§ 7 *Admiscerentur plebei, controversia aliquamdiu fuit*] Ita primus edidit Aldus in erratis, quum in contextu dedisset, *ne quis eo anno alius magistratus esset admiscerenturve plebei. Controversia aliquamdiu fuit: postremo, &c. priores autem ne admiscerentur, pro admiscerentur, habuissent.*

Aldinam lectionem partim probant scripti, partim eorum, licet corruptorum, vestigia nos eodem ducunt. Certe *Administratoꝝ plebi* corruptissime obfert Hav. *admiserentur nec plebi* Leid. 1. *admiserentur ne plebi* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo a m. sec. emendatum *plebei*. *Admiseretur ne plebs* Harl. 2.

Modo ne lex Acilia de Aventino aliaque sacratae leges abrogarentur] *Acilia* legendum puto: videlicet quam L. Icilius tribunus plebis pertulit quinto ante anno, ut auctor est Dionysius x. p. 657. *Glār.* Hæc lex a L. Icilio tribuno plebis lata est A. U. C. CCXCVIII. ut ait Dionysius lib. x. p. 657. Itaque legendum procal dubio *Acilia*. Sigon. Quemadmodum Glareanus et Sigonius legendum monuerunt, se etiam in Oxon. L. 1. et 2. scriptum vidisse, testatur Hearne. Et ita jam editum est Mediolani a. 1505. Nulli tamen codicum, quibus utor, consentiunt. Nam *Acilia*, ut editi, uno excepto, omnes ante Sigonium servant, est in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *Acilicia* in Port. *Attilia* in Leid. 2. *Atilia* in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. B. *Atilia* in ejusdem cod. N. *Atilicia* in Gaertn. Præterea *aliaque sacratae leges abrogarentur* desunt in Voss. 1. Leid. utroque, et Lipsiens. ejus posterioris tamen margini a m. sec. adscripta sunt.

CAP. XXXIII. § 1 *Anno trecentesimo altero, quam condita Roma erat*] Ab Urbe condita usque ad primos consules fuere anni CCXLIV. A primis autem consulibus usque ad decemviros anni sunt quinquaginta octo. Ergo nunc trecentesimus alter expletus est, et priores decemviri anno trecentesimo tertio imperarunt. Apud Livium autem de his quinquaginta octo annis omissi sunt tres anni injuria temporum, ut jam sæpe, sed suis locis, ad-

monimus. *Glār.* *Trecentesimo secundo* dicit Dionysius. Dodwellus de Cyclis Dissert. x. sect. 76. eos non dissentire putat. *Duk.* De spatio trium annorum in Livio omissis et variis virorum doctorum circa illud opinionibus vide supra ad princip. libri secundi. Ex eorum dissensu hoc profluit, quod Glareanus verba Livii *anno trecentesimo altero* accipiat de anno trecentesimo secundo impleto, quasi Livius dixisset, decemviros creatos esse anno trecentesimo secundo finito, quum trecentesimo tertius inciperet; Sigonius vero de anno trecentesimo primo incepto, adeo ut credat, primum decemvirorum annum incidere in eundem illum annum trecentesimum primum: cujus etiam verior videtur opinio. Vide ejus annotat. in subputationis de convenientia subputationis. Ceterum *Trecentesimo anno altero* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. quomodo etiam Aldus edidit. Priorem tamen ordinem vocabulorum in erratis revocavit. *Anno trecentesimo et altero* Voss. 2. *tricesimo* etiam Leid. 2. et fragm. Hav. *Anno altero*, media voce omissa, Hav.

Ab consulibus ad decemviros, quemadmodum ab regibus] *A consulibus* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Similiter *a regibus* Leid. 1. cum quatuor posterioribus codd. Paulo ante *iterum interrim mutatur*, addita media voce, Gaertn. Verum ea olim pro varia lectione margini adjecta videtur. Solent enim 'interim' et 'iterum' commutari. Vide ad x. 18. § 1. Postea vero superstitiose diligens librarius simul cum altera voce, cui pro varia lectione adscripta erat, junctam in contextum recepit.

§ 2 *Eo citius lapsa res est*] *Res lapsa est* Hav. *lapsa res*, verbo omissis, Harl. 2. Paulo ante *nisi diuturna*, pro *non diuturna*, præfert Voss. 2. Tum paulo ante *nimis deficit* in Gaertn.

Duobus uti mandaretur consulum nomen imperiumque] Vellem ut vellent veteres libri, *consulum nomine imperium*. J. F. Gron. Ita Tacit. Annal. r. 1. 'Cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub imperium accepit : ' et c. 9. ' Non regno tamen neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam.' Verum non addicunt codd. qui in vulgatum conspirant, nisi quod *ut*, pro *uti*, habeat Port. Deinde *mand. consulibus nomen imperiumque* Harl. 2. et Hav. Qui error inde natus est, quod indocti librarii ignoraverint, quemadmodum efferenda foret vox concise *cons* scripta, quod sæpe turbas dedit. Vide ad x. 10. § 2. Insuper *consulum mand. nomen* habet Gaertn. *imperiique*, pro *imperiumque*, Lipsiens.

§ 3 *T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius*] *T. Genucius, P. Sestius, Sp. Veturius*, ex tabulis Capitolinis, ut ante dixi. *Sigon*. Andreas edidit *Sestius*. Pal. 2. *Sextilius*: mox habet et *Sextilio alteri consulum*: ut et *C. Sulpitius*. Gebh. *Genutius* plerique codd. retinent. Sed *Genucius* scribit optimus Florent. Et ita scribendum esse, supra etiam *Sigonius* monuit ad 11. 52. § 3. Prænomen *Caii* ei tribuunt Voss. 1. et Leid. 2. sed *T. GENVCIVS. L. F. L. N. AVGVRIN.* vocatur in Fastis Capit. Tum *Sextilius* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *Sextius* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. Sed prisca edd. recte servant *Sestius*, pro quo demum Frohenius a. 1531. *Sextius* reposuit. In Capitolinis marmoribus nomen ejus intercidit. Quum tamen anno proximo consul fuerit, ut Livius tradit, ibi superest, et vocatur *P. SESTIVS. Q. F. VIBI. N. CAPITO.* Vide supra ad cap. præc. § 5. *Veturio Lucii* prænomen tribuitur in omnibus meis. Eundem vero fuisse, qui *Caius* supra vocatur c. 31. § 2. et utrobique

Spurium vocandum esse, censet *Sigonius* ad eum loc.

A. Manlius] Hic plane omittitur in Port. *A. Naulus* dicitur in Hav. *A. Maulius* in Lipsiens. *A. Manilius* in Leid. 1. Gaertn. et Harl. 2. Vide ad xxxiv. 53. § 2. In Fastis Capitolinis *A. MANLIVS. CN. F. P. N.* vocatur.

P. Sulpitius, P. Curvatus, T. Romilius] *Ser. Sulpicius, P. Curvatus, T. Romilius*, ut ante dixi. *Sigon*. *Sulpicius*, non *Sulpitius*, scribendum esse, monuit *Sigonius* ad Liv. 11. 19. § 1. Ei autem hic *Publii* prænomen tribuunt Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. fragm. Hav. Florent. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. Sed *Caii* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Nullum prænomen in Oxon. B. reperit Hearnie. Sed *Servii* prænomen habuisse, *Sigonius* supra docuit ad c. 31. § 8. Tum *Corvatus* Post. *Curvatus* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad c. 32. § 1. Denique *T. Romilius* Leid. 1. *T. Romulus* Leid. 2. *T. Romilius* Florent. Voss. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed *T. Romilium* dictum fuisse, *Sigonius* docuit ad Liv. 111. 31. § 2.

Sp. Posthumius] Vet. lib. *Postumius Albus*. *Sigon*. Pall. duo *Sergius Postumus*, Pal. 2. vero *Postumius Albus*. Gebh. *Postumii* prænomen non adparet in Leid. 1. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. quorum duo posteriores eidem cognomen *Albus* tribuunt, quod a reliquis omnibus exsulat. *Sergius Postumius* habent Voss. 2. et Gaertn.

§ 4 *Quia designati consules in eum annum fuerant, pro honore honor redditur*] *Qui designati consules* edd. primæ. Aldus deinde recte *quia* reposuit. Et ita habent omnes codd. Alibi sæpe ita peccatpr. Vide ad xxxvi. 33. § 5. Deinde *designati consules eo anno* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed alterum verum est. Non

enim 'eo anno' designati consules erant, sed anno præcedenti, et quidem 'in eum annum,' quo decemviri fuerunt. Denique *honos*, pro *honor*, omnes mei, quibus proinde dicto obediens fui: qua terminatione mox § seq. eam vocem adhibet. Etiam iv. 6. 'Si cum his gerendus esset honos.'

Sestio alteri consuli prioris anni] Quum hoc modo in primis edd. exstaret, Rhenanus ad cap. præc. § 5. *Sextio* scribendum ex Ms. monuit. Et ita præferunt ambo Voss. Leid. 2. Port. et fragm. Hav. *Sextilio* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed recte *Sestio* servant hoc loco Flor. Leid. 1. et Harl. 1. quamvis et hoc cap. § 3. et cap. præc. § 5. *Sextio* scribentibus consenserint. Vide quæ ad cap. præc. notata sunt.

§ 5 *His proximi legati tres habiti]* *His proximi habiti legati tres* Flor. Gaertn. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. *His proximis habiti legati tres* Leid. 2. et Port. *Hiis proximis habiti legati tres* fragm. Hav. *His proximi legati habiti tres* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox *Athenas erant* errore scribæ Harl. 1. Vide ad xxxix. 21. § 6. *Athenas irant* Leid. 1.

Præmio esset honos; simul peritos legum peregrinarum] *Præmio honos esse* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea *legum peritos peregr.* Hav. Paulo ante in verbis præcedd. *simul et*, pro *simul ut*, Gaertn. Sæpius hæ particula in Mss. confunduntur. Vide ad xxi. 28. § 8. Mox vero ad *condendum nova jura* Leid. 2.

§ 6 *Graves quoque ætate clectos]* *Graves quos ætate* Hav. ut indicet Livius, hos ceteros, qui numerum supplere, ætate graves electos fuisse, idque ad illos in specie restringat. Alii tamen omnes stant ab edita lectione.

§ 7 *Regimen totius magistratus penes Appium erat favore plebis]* Nescio

quid sibi velint Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. qui post voces *Appium erat* addunt has duas *P. Lucius*. Præterea *pavor plebis* Lipsiens. *pavore plebis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. quomodo sæpe indocta librariorum natio peccare solita est. Ita variant scripti libri ii. 54. § 9. et apud Sil. Ital. iii. 690. ubi plura exempla vide. Ratio esse potest, quod olim pro favore scripserint quidam *phavore*, quemadmodum se in cod. suo invenisse Klockius testatus est ad marginem Livii. *Favore plebi* habet Flor. a m. pr. unde *plebis* factum a m. recentiore. Vide ad ii. 42. § 6.

Adeoque novum sibi ingenium induerat] *Adco quodve novum* Voss. 2. librarii culpa, qui dare voluisse videtur *adeo quoque novum*. Sed vide ad v. 27. § 1. Mox *omnisque ante* perperam pro *om. auræ*, Gaertn. De *aura populari* vide ad vi. 11. § 1. Insuper *captor* non recte, pro *captator*, Harl. 2. et Port. a m. pr. 'captare auram libertatis' infra habemus hoc lib. c. 37. 'captare tempus,' 'occasionem,' de quo vide Duker. ad Flor. iii. 5. § 5. Præterea loco *τὸν pro truci*, Hav. habet *quod truci*. Denique *serioque*, pro *sævoque*, Klockian.

§ 8 *Decimo die jus populo singuli reddebant]* *Decimo die* Flor. et Leid. 1. Vide ad ii. 59. § 11. Tum *jus populi* Voss. ambo. Hinc *singulis* Leid. 1. Tandem *tradebant, reddebant* Voss. 1. sed priori voci adduntur notæ, eam expungendam esse indicantes.

Penes præfectum juris fasces duodecim erant: collegis novem singuli accensi adparebant] *Penes præfectum nū fasces* Gaertn. errore ex compendio nato, quod *ju'is*, pro *juris*, scriptum fuerit. Hinc *fasces erant duodecim* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Gaertn. *fasces XV. erant* Klockian. Facile *II.* sive nota numeri binarii, in *V.* sive notam numeri quinary, corrumpi potuit. Vide ad xxxvii. 22. § 4. Tum *accessi*, pro

accensi, ex librorum errore præferunt Voss. 2. et Neapol. Latini. Denique appellabant Gaertn. et Voss. 1. sed in margine posterioris apparebant recte adscribitur.

Et unica concordia inter ipsos (qui consensus in privatis interdum inutilis esset) summa adversus alios æquitas erat] Hunc locum sciolus quispiam pro libidine sua tractavit. Germana lectio sic habet: *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum inutilis esset, summa adversus alios æquitas erat*. Rhen. Nobilis locus criticorum contentionibus. Rhenanus rescribendum docet, ut habet quoque Andree ed. *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum inutilis esset*. Sigonius ex libro Mureti, *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum consilii utilis esset*: hoc sensu: Erat, inquit, summa adversus hos æquitas posita in unica inter ipsos decemviro concordia; 'qui consensus in privatis interdum consilii utilis esset;' id est, si privati in consiliis capiendis secum sæpe consentiant eo modo, quo decemviri, qui erant in magistratu, inter se concordarunt, utile futurum reipublicæ: neque enim civiles dissensiones, quas tum habebat in manibus Livius, fuisse consequenturas. Hæc et plura Sigonius. At Robortellus probat lectionem contrariam: *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus in privatis interdum inutilis esset*: hac mente: si inter se consentiant privati homines, interdum id magno aliorum malo fieri. Præcipuas criticorum altercationes proposui. Videamus differentiam librorum Pall. quorum Pall. 1. ac 3. *et inimica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum utilis esset*. Pal. 2. *et unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis consilii interdum inutilis esset*. Nihil sani; multo minus in Campani ed. *et in unica concordia inter ipsos: qui consensus ne privatis interdum inutilis esset*.

Gebh. *Et in unica conc. inter ipsos, qui census priv. int. utilis esset* Leid. 1. *et in unica conc. inter ipsos, quæ consilii privatis int. inutilis esset* Gaertn. *et in unica conc. inter ipsos, quæ consilii priv. int. utilis esset* Lipsiens. *et unica conc. inter ipsos, qui consensus priv. int. inutilis esset* Leid. 2. *et unica conc. inter ipsos, qui consensus priv. consilii int. utilis esset* Hav. *et in unica conc. inter ipsos, qui cons. consilii privatis int. inutilis esset* Harl. 2. et Port. in margine, quum vox consilii in contextu non exstet. *Et in unica conc. inter ipsos, qui consensus ne priv. int. inutilis esset* Latini Neapol. Reliqui omnes libri mei, Flor. Voss. ambo, Harl. 1. Port. in ipso contextu, et fragm. Hav. firmant lectionem, quæ Rhenano placuit. Eadem etiam fuisse videtur in Hearnii Oxoniensibus, qui ex illis nihil ad hunc locum adtulit. Puto autem illam veriore esse, et quidem hoc sensu: Quamvis decemviri maxima concordia inter se omnia administrarent, simul tamen summa æquitate erga alios agebant; quum ceteroquin evenire soleat, quemadmodum etiam annis sequentibus evenisse Liv. narrat c. 36. ut magistratum consensus privatis, id est reliquis civibus, inutilis sit, id est plurimum noceat. *Inutilis* hic est damnosus. Ita v. 5. 'Videte, quot res, quam inutiles, sequantur illam viam consilii.' Miosis hæc est Livio familiarissima, quam Casauboni verbis illustramus ad Liv. xxx. 45. § 5. ubi etiam inter alia docet, apud Ænean Tactic. similiter *ἄχρηστον, inutile*, poni pro eo, quod inprimis periculosum est. Vocem *consilii* a mala manu profectam esse, illud non obscure innuit, quod, ubi ponenda sit, tanta inter codd. discordia sit: alius enim ante, alius post vocem *privatus*, alius denique post vocem *interdum* inseruit. Ceterum Gebhardus Sigonii et Robortelli contentiones, de vera lectione

et sensu hujus loci, non observato ordine proposuit, et quod præcedere debuerat, perperam omisit; quod incautis inponere, eosque in errores præcipitare posset. Nimirum, olim Sigonius in prima Scholiorum ed. monuerat, veterem librum unum habere in *privatis*, alterum *privatis consiliis interdum utilis*; inde legendum sibi videri testatur, *qui consensus in privatis interdum consiliis utilis esset*. Hanc ejus conjecturam refellere conatur Robortell. de convenientia subputationis Livianæ p. 8. Postea Sigonius Emend. 1. 2. non quidem priorem illam conjecturam defendit, sed novam ex Mureti libro proponit, quam Gebhardus hic addulit, quæ a priori in eo tantum diversa est, quod *privatis* *rois in privatis* substituat. Quum tamen postea Sigonius in repetitis Scholiorum edd. et priorem et alteram conjecturam omiserit, sententiam mutasse, et lectionem Rhenani probasse videtur, præsertim quum eam etiam in contextum receperit, contra atque in priori ed. factum fuerat.

§ 9 *Moderationis eorum argumentum exemplo unius rei notasse, satis erit*] Tò eorum in contextu Port. deficit, sed tamen in margine legitur: *moderationis ejus est in Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. quorum primus et tertius etiam satis erat, pro erit, præferunt.*

Apud P. Sextium, patriciæ gentis virum] In nostro exemplari non est *Publium Sextium*, sed loco prænominis dimissa lacunula. *Rhen. P. Sextium* omnes mei, præter solum Flor. in quo deficit prænomen *Publius*, ut de suo etiam notavit Rhenanus. Contra *P. Sestium* habent præcæ edd. usque ad Froben. qui a. 1531. *P. Sextium* vulgavit. At, alterum verum esse, constare potest ex illis quæ ad cap. præc. § 5. notantur. Recte igitur Sigonius illud reduxit, cui tamen demum Gruteri posterior auscultavit.

Ceterum *defenso cadavere, pro defosso cad.* Gaertn.

Invento prolatoque in concionem] *Inventum* Leid. 1. et Lipsiens. *Tum pluratoque*, transpositis perperam literis, iidem codd. Demum in *concione* Voss. 1. et Leid. 2. in *contentionem* Flor. sollemni et obvio scribarum errore. Vide ad IV. 6. § 4.

§ 10 *In re juxta manifesta atque atroci*] *In re justa man.* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. in *re justa manifesta*que Lipsiens. Vide ad VI. 6. § 18. *Juxta* ut I. 54. 'Absentium bona juxta atque interentorum divisum fuere:' ubi alia vide. x. 6. 'Juxta eam rem ægre passi Patres, quam quum consulatum vulgari viderent:' et alibi sæpe.

Accusator ad populum exstitit, cujus rei judex legitimus erat] *Accusatio ad pop. exs., cui rei judex leg. erat* Hav. Sed, *accusatio* ex errore librarii profluxisse, oppositum *judex* evincit: *cui rei judex* eo modo dictum videri posset, quo 'adjutor consiliis,' 'amicus populo Romano,' et multa similia, de quibus dicam ad XXXIX. 47. § 11. Tum autem *rei* foret a recto 'res,' quæ vox notaret crimen, quo sensu 'rei capitalis diem dicere' habuimus ad III. 13. § 4. Verum præfero vulgatum *cujus rei*, et puto *rei* esse a recto 'reus.' Idem enim est, ac si dixisset, *accusator exstitit ejus rei, cujus judex legitimus erat.*

Decessitque jure suo] Ita legendum. Sic infra c. 46. 'A M. Claudio petiturum, ut decederet jure suo.' *II. Vales. Pall. 1. ac 3. decessitque ex jure suo*, ut et Campanus. *Pal. 2. decessitque de jure suo.* Gebb. Et purus sermo poscebat *decessitque*, et servaverunt tum calamo exarati, tum veteres impressi. Cicero de Offic. II. 18. 'Est enim non modo liberale, paullulum non nunquam de jure suo decedere, sed interdum fructuosum.' Brutus et Cassius ad Antonium Famil. Ciceronis Epist. XI. 3. 'Per

edictum de jure suo decedere.' *J. F. Gron.* Recte *decessitque* legendum monnerunt viri docti: neque aliter est in omnibus, quas habui, membran. Editorum primi Basileenses a. 1539. *discessitque* dederant, quod reliqui servarunt usque ad Gronovium, qui *decessitque* revocavit. Deinde *ex jure suo* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Klockian. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *et jure suo* Port. *de jure suo* Harl. 2. *de suo jure* Hav. Quamvis autem Cicero plerumque 'decedere de jure' dicere consuerit, eaque locutione interdum etiam Livius usus sit, (vide Gronov. ad xxvii. 10. § 1.) idemque Livius verbis cum præpositione compositis eandem præpositionem in regimine sæpe addere soleat, (vide ad Præfat. § 11.) hic tamen cum Flor. et priscis excensis malo sine præpositione *decessitque jure suo*. Ita xxvii. 10. 'Alias colonias in fide atque officio pristino fore, eas quoque ipsas, quæ officio decessissent.' xxxi. 10. 'Quod diu sollicitati ne obsidionis quidem metu fide decessissent.' xxxiv. 11. 'Potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si conjurare cum ceteris voluissent.' xxxvii. 54. 'Ne aut regem amicum inhonoratum dimitteretis, aut decederetis instituto vestro.' xlv. 19. 'Speculator rerum, quæ a fratre agerentur, monitorque fidus, si decedi fide vidisset.' Et ita 'decedere præsidio' iv. 29. 'Quod, occasione bene pugnandi captus, injussu decesserit præsidio:' ubi alia vide. Solent autem librarii passim 'discedere' et 'decedere' inter se commutare. Vide ad ii. 31. § 11.

Ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret] Iterum conspirant Pall. 1. ac 3. *ut demptum de vi mag. populus lib. adiceret*. Fors legendum *ut demptum de vi mag. populi lib. addiceret*, ut edidit Campanus. Pal. 2. habet *adiceretur*. Vulgata certe lectio legitima non est. Eo magis,

quod iv. 8. repererim in cod. Ms. 'Ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jns majestatemque addicerent:' vulgo *adjicerent*. vi. 42. 'Dies unus ad triduum adjiceretur.' Pall. duo *adiceretur*. Quod etiam mihi conspectum in Campani ed. non admodum probatur. *Gebh.* Primo *demtum magistratus*, omissis duabus vocibus mediis, Gaertn. *demtum deinde magistratus* Lipsiens. ubi librarius pro *de vi* legisse videtur *dein*, et mutasse in *dein*, sive *deinde*. Ita contra *in*, id est *inde*, abiit in *vi* sive *vim* infra v. 20. § 2. Verum auctius *demptum de summa vi magistratus* in margine fragm. Hav. adscriptum erat a m. pr. Sed sufficere puto *de vi magistratus*. Deinde *populus libertati adjiceret* Voss. 1. *populus libertati adiceret* Leid. ambo: *populi libertati adiceret* Voss. 2. et Port. *populus libertati adiceret* Lipsiens. *populi libertati adiceret*, ut Gebhardus malebat, Gaertn. et fragm. Hav. *populi libertati adduceret* Hav. Sed vulgatum verius puto. 'Adjicere' hic est addere. Livius x. 7. 'Eos viros, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, et toga pieta et corona triumphali laureaue honoraritis, pontificalia atque auguralia insignia adjicere:' ubi vide Gronovium. Supra i. 30. 'Ut omnium ordinum viribus aliquid ex novo populo adjiceretur:' ubi etiam quidam codd. *perperam addiceretur*. ii. 17. 'Nomen auctores non adjiciunt:' ubi vetus editio *adducunt*. c. 41. 'Adjiciebat huic muneris agri aliquantum, quem publicum possideri a privatis criminabatur.' Mox cap. seq. 'Duas deesse tabulas, quibus adjectis, absolvi posse velut corpus omnis Romani juris:' pro *adjicere* vulgo in Mss. legitur *adiceret*, quemadmodum et hoc loco et alibi multi codd. et inter eos optimi Flor. et Leid. 1. præferunt. Id autem in 'adiceret' et 'adducere' a librariis sæpe corruptum est. Vide ad ii. 10.

§ 9. et ad IV. 8. § 5.

CAP. XXXIV. § 1 *Quum proutum hoc jus velut ex oraculo incorruptum pariter ab his summi infimique ferrent, tum legibus*] Sensus est, eodem tempore, quo jus redderent, etiam legibus scribendis occupatos fuisse. Gronov. priori ed. notarum legendum conjecerat *Quum proutum hoc jus, &c. ferebant*; quasi *quum* et *tum* eo modo hic ponerentur, quo infinitis locis apud Livium occurrunt. Vide ad VI. 23. § 3. Recte tamen conjecturam in addendis iterum deleri jussit. Ceterum *ab his pariter summi infimique* alio ordine Leid. 1. Harl. I. et fragm. Hav.

Populum ad concionem advocaverunt] Voss. 1. et Leid. 2. *vocaverunt*. Male. Liv. XXVI. 48. 'Scipio, conlaudato Lælio, ad concionem advocavit, pronuntiavitque: ubi plura notat Gronov. Tum ad contentionem Flor. frequenti scribarum lapsu. Vide ad IV. 6. § 4.

§ 2 *Quod bonum, faustum, felixque reipublicæ, ipsis, liberisque eorum esset*] *Bonum, faustum, et felix* Voss. 1. *bonum, faustumque, et felix* Leid. 2. Illud posterius Livio frequens esse, dictum est supra ad II. 31. § 1. Verum a vulgata lectione hic stant codd. omnes reliqui, quibus invitis nihil mutato, præsertim quum alibi sæpe Livius hanc sollemnem formulam ita efferre soleat. Ob quas causas aliasque displicet etiam, quod mox præferunt iidem duo codd. *reipublicæ ipsius, liberisque*. Infra hoc lib. c. 54. 'Legati pro concione: quod bonum, faustum, felixque sit vobis, rei que publicæ.' XXI. 16. 'Quod bonum, faustum, felixque reipublicæ ipsisque esset, omnes eos liberos esse jubere: quæ et plura alia exempla observavit etiam Brisson. de Formul. lib. I. p. 67. *liberis*, pro *liberisque*, est in fragm. Hav. a m. pr.

§ 3 *Se, quantum decem hominum ingeniis provideri potuerit*] *Seque quan-*

tum Gaertn. Tum vocem *ingeniis* omiserat librarius Lipsiens. in contextu; in cujus demum margine estat a m. sec. Deinde *potuit* Leid. 2. et Gaertn. sed error provenit ex neglecta nota, qua addita olim scriptum fuerat *potuit*. Vide ad XL. 14. § 10. Mox *consulique* Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6.

§ 4 *Versarent in animis secum unamquamque rem*] *Versarentur in animis secum unamquamque rem* Lipsiens. scribæ peccato. *Versarentur*, pro *versarent*, (de quo errore vide ad XXXIX. 22. § 8.) *unamquamque*, pro *unamquamque*, quemadmodum *quandocumque*, pro *quandoque*, et similia alia scribæ per errorem dare soliti sunt. Vide ad I. 31. § 4.

Quid in quaque re plus minusve esset] *Quid in qua re* Leid. 2. Et ita erat in Voss. 1. a m. sec. quum a m. pr. datum antea fuisset *quicquid in qua re*. Similitudo compendii, quo voces *qua* et *que* scribuntur, effecit ut posterior interciderit. Quin et, ubi similitudo illa non est, *cujus populi*, pro *cujusque pop.* supra editum erat I. 24. § 3. ubi vide Gronovium.

§ 5 *Quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri possit*] Delerunt hic quidam verbum, quod in primis ad sensum facit. Nam in Vormaciensi volumine legitur *invasisse non jussisse latas*. Proinde sic restituere sententiam: *quas cons. omn. invasisse, nec jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset*. Rhen. Nusquam alias legi hoc genus dicendi; 'Invadere,' pro 'inferre' et 'invehere.' Itaque pro certo habeo legendum esse *invexisse*. Sigon. Alii habebant *quas consensus omnium invasisse*. De quo Sigonius: 'Nusquam,' inquit, 'alias legi,' &c. Hæc ille, satis confidenter, ut indicant optimæ membranæ, in quibus disertim est *quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri posset*. Egregie. Modius. *Quas cons. omn. non jussisse*

*latas magis, quam tulisse, videri posset restitui, fidejudentibus Pall. tribus et edd. primis. Rhenanus et Sigonius alia addiderant præter consensum librorum; imo præter libros. Grut. Egregiam pronunciat hanc lectionem Modius, neque apicem ab hac demutant omnes nostri Mss. atque editi libri. Rhenanus sincerum profecto vas nequiquam incrustare nititur, legens, quas cons. omn. invasisse, nec jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset. Quem corrigens Sigonius, ne nugando cessisse aliquid videretur, reposit *invexisse*; quia numquam legerat 'invadere,' pro 'inferre,' et 'invetere.' Pal. 2. margini suo adlitum gerit *non recepisse lectas magis, quam tulisse.* Gebh. *Quas cons. omn. non invasisse latas magis, quam tulisse, videri posset* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Neque aliter habent Lipsiens. in contextu a m. pr. et Klockian. nisi quod insuper *letas*, pro *latas*, præferant. Ex his colligo, illam, quam Rhenanus in Wormatiensi invenit libro, lectionem inde profluxisse, quod librarius duplicem in exemplari suo notatam invenerat, quam utramque exhibere voluit: quod illis frequens admodum fuisse videbimus hoc lib. cap. 44. § 4. Ceterum Rhenani codici consentit Neapol. Latini: neque inde multum in diversa abit Leid. 2. *quas cons. omn. invasisse, non jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset*, præferens. Rhenani emendationem in contextum primus receperat Vascos. suam ipse Sigonius: verum recte Gruterus priorum edd. scripturam revocavit. Pro *consensus* Port. a m. sec. habet *consensu. Quas consensu omnium non jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset*, scilicet, populus Romanus. Si plurimum codd. consensus huic lectioni pondus adjiiceret, non displiceret. *Tulisset*, pro *tulisse*, perperam præfert Flor.*

· § 6 *Quum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito]* Editio vi-

deri potest supervacuum: quod si ab sit, eadem erit sententia; nam non de aliis, quam quæ edita ac proposita erant, rumor vulgari potuit. Forto *editos*; nempe rumores. Postrema litera perire potuit, quia eadem est prima vocis sequentis. *Duk.* Vir doctus ad marg. editionis Curionis scribendum putabat *ad rum. hom. de unoq. capite editos*. Et ita etiam Gronovius priori notarum ed. legendum conjecit. Posterioribus tamen curis sententiam mutavit, vel certe conjecturam neglexit. Omnes etiam codd. firmant receptam lectionem, eique constanter adhærent; nisi quod *capite edito* præferant Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. errore in libris scriptis frequentissime obvio. Vide ad XXI. 62. § 7. 'Editum caput' est, propositum, promulgatum, in publicum emissum: quo sensu 'edere librum' Ciceroni aliisque usitatum est. Ita 'edere carmen' infra xxv. 12. 'Ex hujus Marcii duobus carminibus, alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventui, alteri quoque, cujus nondum tempus venerat, adferebat fidem.' 'Edere conditiones pacis' xxxiv. 40. 'Eo deducta res est, ut his conditionibus, quæ ex scripto paucis ante diebus editæ erant, induciæ fierent.' Præterea *ad rumores omnium* Harl. 2. Sed ea vox modo præcesserat. Solent autem voces 'omnes' et 'homines' passim in membranis confundi. Vide hoc lib. ad c. 54. § 6.

Qui nunc quoque, &c. fons publici privatique est juris] *q̄ nunc quoque*, id est, *quam nunc quoque* Gaertn. Præter enim autem et cod. Flor. qui vulgatum servat, *que nunc quoque fons publici privatique est juris* præferunt omnes, quibus utor, codd. ut et prisca edd. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *qui*, pro *quæ*, emendavit. Sane, si *quæ* placet, legendum etiam sunt: *quæ leges sunt fons omnis juris*, quomodo etiam vir doctus ad marg. ed.

Curionis scribendum existimavit. Verum quum omnes codd. qui habent *quæ*, servant tamen *est*, minor videtur mutatio, minusque auidax, ut cum optimo Flor. codice ac Frobenio illi *qui*, quam huic sunt subponamus, præsertim quum Livius solitus sit sæpissime pronomina relativa potius ad sequentia, quam ad præcedentia, referre. Infra xxxii. 30. 'Mittendo in vicos Cænomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat:' ubi plura notantur. Præterea *frons*, uoa litera per errorem librarii abundante, Flor. Tum *publici privatique juris est* Port. Præterea *super aliu*, pro *super alias*, Harl. 1.

§ 7 *Vulgatur deinde rumor*] *Vulgatur adhuc deinde rumor* Voss. 1. et Leid. 2. *Vulgatur hic deinde rumor* Port. Deinde *Vulgatur deiū rumor n. decem tabulæ. quibus adjectis* Gaertn.

§ 8 *Jam plebs, præterquam quod*] Nam, pro *Jam*, Harl. 2. et Hav. solito librariorum errore, qui passim has voculas confuderunt. Vide ad ix. 17. § 5. Illud autem *jam* hic non simpliciter inservit transitioni, vel connectendæ orationi, sed idem fere notat, quod 'insuper,' 'præterea.' Ea ergo prævia, proponitur secunda et tertia causa, cur plebs decemviros iterum creare voluerit. Prima erat, quod plebs volebat, ut decem prioribus tabulis ab iisdem duæ, quæ deesse dicebantur, adjicerentur; secunda odium nominis consularis; tertia quod, propter concessam a sententia decemvirorum adpellationem, non requireret plebs tribunicium auxilium. Eo sensu obcurrit apud Justin. xxxviii. 4. § 11. 'Jam ipsam Italiam audire se numquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam.' xli. 4. 'Jam fontium ac silvarum ea copia est, ut et aquarum abundantia irrigetur, et venationum voluptatibus exornetur.' Præterea *plebes* Port. quomodo Livium sæpissime id nomen efferre voluisse, supra non semel notatum est. Vide ad i.

20. § 6. Utrum tamen unius codicis fide recipi debeat, vehementer dubito.

Consulum nomen, Haud secus quam regum, perosa erat] *Haud secus quam regum, per hos erat* Harl. 1. *haud secus, quam regum, perosum erat* Port. quod librarii esse puto. Id colligo ex optimo Flor. in quo scriptum ab initio erat *peros. erat*. Id autem manus recentior mutavit in *perosum erat*. Passim autem 'perosus' et 'exosus' optimi ævi scriptoribus activa significatione frequentata sunt. Infra hoc lib. c. 39. 'Superbiam violentiamque tum perosos regis.' c. 58. 'Perosus decemvirorum scelera.' Ovid. Trist. El. 1. 6. 21. 'Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus.' Trist. El. iv. 4. 81. 'Læta Deæ signum, crudelia facta perosæ, Transtulit ex illis in meliora loca.' Metam. viii. 183. 'Dædalus interea, Creten longumque perosus Exsilium, tractusque soli natalis amore, Clausus erat pelago:' et apud enim sæpe. Valer. Max. iii. 3. ex. 1. 'Perosus, credo, dexteram suam, quod ejus ministerio in cæde regis uti nequisset:' ubi vide quæ notavit Vorst. Angustus in fragm. Epistolæ apud Sueton. in Tiber. c. 21. 'Deos obsecro, ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patiantur, si non populum Romanum perosi sunt.' Ipse Sueton. in vita Vesp. c. 4. 'Agrippinam timens, potentem adhuc apud filium, et defuncti quoque Narcissi amicos perosam.' Justin. xvii. 1. 'Agathoclem filium suum, non solum patrium, verum etiam humanum ultra morem perosus.' Festus voce 'Osi sunt.' 'Osi sunt ab odio declinasse antiquos testis est C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, cum ait, 'Mirum est, si quid iis injuriæ fit, semper eos osi sunt.' Quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cum dicimus perosi.' Vide etiam Servium ad Maron. Æn. v. 687. et Voss. Gramm. v. 39.

Cedentibus in vicem adpellatione decemviris] Voces in vicem deficiunt in Voss. 2. Tum *cedentibus in vicem adpellationem* Gaertn. et Hav. An legendum *adpellationi?* ut infra VIII. 33. 'Videro, cessurusne provocacioni sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.' IV. 57. 'Quia maluerit, collegas sua sponte cedere auctoritati senatus:' ubi quidam codd. simili errore *cedere auctoritate* præferunt. III. 17. 'Tribuni cessere nocti, timentes consulum arma.' c. 21. 'Ne temeritati multitudinis cedatis:' ubi Gebhardus *temeritate cedatis* legendum conjicit. Sed male. c. 60. 'Quum per totum diem stetissent intenti ad certamen, nocti cessere:' ita iterum ex optinis codd. edidi. Vulgo legebatur *nocte cessere*. Ita *concedere majestate* multi codd. præferunt, ubi nunc recte *majestati* editur, VI. 6. § 7.

CAP. XXXV. § 1 *Comitia decemviris creandis in trinundinum indicta sunt]* Antiqua lectio in *trinundinum indicta sunt*. 'Trinum nundinum' etiam adpellat Quintilianus, quum inquit, 'sive non trino forte nundino promulgata.' *Rhen.* Recte *trinundinum*, quamquam plerique libri habent *trinundinum*. Id enim significat 'in tertiis nundinas.' Quod Græci dicunt *εις τρίτην ἀγοράν*. Ut Dionys. IX. p. 598. Προθέντων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων εἰς τρίτην ἀγοράν τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν. Plutarch. in Cor. p. 222. Σοὶ δὲ, Μάρκιε, προαγορεύομεν εἰς τρίτην ἀγοράν παρῆναι. Et post, 'Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ἀγορὰς δὲ ποιῶσι 'Ρωμαῖοι δι' ἡμέρας ἑνάτης, νουνδῖνας καλοῦντες. De nundinis copiosius Macrobius Saturn. I. 16. Quod autem Cicero dixit pro Cornelio 'ex prorogatione trinundinum,' Priscianus interpretatur dictum esse pro *trinundinarum* I. VII. p. 733. *Sigon.* In *ternum nundinum* Port. in *trinundinum* Flor. et Leid. 1. in *dirum nundinum* Harl. 2. in *trinundinum* Lipsiens. in margine pro varia lectione,

et fragm. Hav. *trinundinum* sine præpositione Hav. Ceteri in *trinundinum*. Et ita divisio vocibus dicendum esse, plerorumque modo memoratorum codicum, licet corruptorum, vestigia docent. Similiter Cic. pro Domo c. 16. 'Quod in ceteris legibus trinundinum esse oportet.' ad Fam. XVI. 12. 'Se præsentem trinundinum petiturum.' Idem tamen Cicero voce 'trinundinum' etiam usus est Orat. Philipp. v. 3. 'Ubi lex Cæcilia et Didia? ubi promulgatio trinundinum?' et alibi. Verum hic facile ultima syllaba vocis *trinundinum* elidi atque intercipi potuit a prima vocis sequentis, præsertim quo tempore unica adhuc serie scriberetur *trinundinum*. Ceterum Doujatius in *trinundinum* exponit post viginti septem dies, addens, nundinas uno quoque die habitas fuisse, ut rustici octo diebus in agris essent, nono feriantes in Urbem commeare possent. In quo quidem præsertim sequitur Macrobius Saturn. I. 16. Sed cum eo tamen erravit. Nam nonnulli quidem scriptores, qui eo tempore vixerunt, quo nundinæ adhuc a Romanis observabantur, simpliciter dicunt, nundinas nono die celebratas esse, incertum relinquentes, utrum uterque dies nundinalis in hoc novem dierum numero computandus esse, an tantum alteruter. Ovid. Fast. I. 54. 'Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.' Et, quem Neapol. ibidem laudavit, Dio Cass. I. XL. p. 142. et I. XLVIII. p. 377. Adde I. LX. p. 681. ubi, quemadmodum etiam duobus aliis locis, nundinas circumscribit *ἀγοράν τὴν διὰ τῶν ἑννέα ἡμερῶν ἀγομένην*. Et Plut. in Coriol. p. 222. 'Ἀγορὰς δὲ ποιῶσι 'Ρωμαῖοι δι' ἡμέρας ἑνάτης, νουνδῖνας καλοῦντες. Alii tamen accurate addiderunt, inter primum et nonum diem, qui ambo nundinales erant, septem tantum dies medios intercessisse. Varro de Re Rust. II. in Præfat. 'Annum ita diviscrunt, ut

nonis modo diebus urbanas res usurparent: reliquis septem ut rura colerent.' Dionys. l. VII. p. 463. Αί δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, δι' ἡμέρας ἐνάτης· ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τὰς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, &c. Τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτοῦργοίτε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγοραῖς διέτριβον. Ubi miror, Casaubonum etiam, ut se viri maximi exemplo in errorem prolapsum Doujatius jactare possit, scribere sustinuisse, Dionysium, si quidem ita scripsit, putasse, nundinas ita dictas a Romanis fuisse, ut apud Græcos Olympias appellatur πενταετηρίς, et febris quædam tertiana; potiore tamen fidem Latinis scriptoribus, qui octo dies medios memorant, habendam, ac necesse esse, vel ipsum Dionysium peccasse, vel potius ejus librarios, qui ζ' pro η', hoc est, ἑπτὰ pro ὀκτώ, posuerint. Vera potius Dionys. tradidisse, docet memoratus Varronis locus. Verum ne quis hunc etiam a librariis corruptum, et VII. pro VIII. perperam scriptum esse, contendere possit, stant etiam ab hac sententia Kalendaria antiqua marmoribus insculpta, et edita a Grutero in corpore Inscr. p. cxxxiii. et seqq. ubi literæ octo priores alphabeti diebus ordine præfixi, et subinde in sequentibus repetitæ, nundinas notant, ita ut singuli orbis harum octo literarum singulas nundinas indicent, quemadmodum kalendaria hodierna septem prioribus literis alphabeti, quæ simili modo per ordinem omnibus diebus adduntur, hebdomadas dierum indicant. Si vero inter duos dies nundinales octo dies interfuissent, et ita orbis nundinarum fuisset novem dierum, Kalendaris non octo, sed novem, literæ adscribi debuissent.

§ 2 *Ut primores quoque civitatis*] *Ut pr. quoque quique civ.* Hav. Videtur

librarius duplicem invenisse lectionem *primores quoque*, et *primores quique*, et, ne deteriore eligendo erraret, utramque junxisse. Inde ergo inceptam illam lectionem natam existimo, cujus rei plura exempla vide hoc lib. ad c. 44. § 4. Facile autem *quoque* et *quique* ob similitudinem compendii, quo utraque vox scribi solet, inter se commutari in scriptis potuerunt. Quam autem alii omnes libri vulgatum servent, eam etiam lectionem præferendam esse puto.

Possessio imperii, vacuo ab se relicto loco, haud satis dignis pateret] *A se relicto* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *vacua ab se relicta haud satis dignis* Harl. 1. Nihil muto. Infra v. 10. 'Comitiis tribunorum plebis numerus expleri nequivit. Pugnatum inde in vacua loca ut patricii cooptarentur.' iv. 16. 'Pervicerunt igitur, ut tribunorum militum potius, quam consulum, comitia haberentur: haud dubii, quin sex locis (tot enim jam creari licebat) et plebei aliqui, profitendo se ultores fore Mælianæ cædis, crearentur:' ubi vide Gronov.

Prehensarent homines] Vet. lib. *prensarent*. Sigon. *Prehensarent* Hav. *prensarent* Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Reliqui omnes *prensarent*. Vide ad iv. 48. § 11.

Summa ope ab se impugnatum] *A se impugnatum* omnes mei. Mox *contenderent* Voss. 2. Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. At sensus alterum præstare indicat.

§ 3 *Dimissa jam in discrimen dignitas*] Scribe *Demissa jam in discrimen dignitas*; ut 'descendere in certamen' dicimus. Cicero ad Attic. VII. 12. 'Demittamne me penitus in causam?' J. F. Gron. *Demissa*, ut Gronov. volebat, præferunt Voss. 2. et Harl. 2. Alii omnes *dimissa* servant. Sed solent librarii passim has voces inter se confundere. Exempla vide-

bimus ad VII. 23. § 6. et ad XXXIV. 50. § 2. Interim videndus est Grævius ad locum Cic. a Gronovio laudatum ad Att. VII. 12. Et forte hæc vox restituenda Sneton. in Claris Rhetor. c. 6. 'Suscepit eas partes atque ita inplevit, ut Planco silentium inponeret, non audenti in comparationem se demittere:' ubi vulgo circumfertur *dimittere*; nisi quod nunc videam, Jac. Gronovium etiam recte *demittere* edidisse. Insuper vox *jam* omittitur in Port. Deinde in *discrimine* habent fragm. Hav. Gaertn. et Neapol. Latini.

Ea ætate, hisque honoribus actis] Vet. lib. *uisque*. Sigon. *Hisque* retinent Flor. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *hisque* Voss. uterque, Leid. 2. et Lipsiens. Gruterus edidit *eisque*. Infra x. 3. 'Id magis credo, quam Q. Fabium ea ætate atque eis honoribus Valerio subjectum:' ubi Hav. iterum *his honoribus*. Similia sunt illa IX. 17. 'Cessisset Papius Cursor, illo corporis robore, illo animi?' et XLV. 19. 'Privatumne ergo majorem fratrem, an exulem illa ætate, illa corporis infirmitate ad ultimum mori jussurum?' neque multum differunt illa XXXI. 24. 'Idem ibi somnus, eadem negligentia erat.' XXXIX. 13. 'Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo amaudarent.'

Inter decemviros, an inter candidatos numerares] *Aut inter candidatos* Voss. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum recte *an inter candidatos*. Præterea Gebhardus supra ad III. 5. § 13. testatur, Pal. 1. et 3. habere *inter candidatos mirares*: se tamen *numerares* præferre. Recte. Similiter lapsi sunt scribæ II. 1. § 2. Nostri omnes vulgatæ lectioni adhærent, uno Harl. 1. excepto, qui ostentat *numeres*. Verba *inter candidatos numerares*, *propior culpa* librarii desunt in Flor. cui ansam præbuit τὸν *inter* in principio vocis *interdum* repetitio.

§ 4 *Propior interdum petendo, quam gerendo magistratui erat*] Livius II. 64. 'Paucitas damno sentiendo propior erat.' Sed in eo alia significatio est: quum *propior* idem est quod 'similior,' fere participio jungitur. XXVII. 17. 'Propiorque excusanti transitionem, ut necessariam, quam gloriant ea.' Tacit. Hist. III. 65. 'Sabinus non iosultans et miscranti propior.' Val. Flacc. 1. 58. 'Talibus hortatur juvenem, propiorque jubenti conticuit.' Si libri veteres juvarent, hic quoque mallem *propior interdum petenti, quam gerenti magistratum erat*. Dnk. Libri scripti nihil mutant, nisi quod mendose in Leid. 2. et Gaertn. sit *propior interdum petendo*. Vide de hoc errore ad IV. 17. § 5. et quod τὸν *quam* omittatur in Leid. 2. Mox *lev. quemque humilissimumque* Hav. *lenissimum et humilimum* Gaertn. Sed passim 'lenis' et 'levis' in Mss. confundi videbimus ad XXXVI. 31. § 8. Duplicem autem liquidam in similibus superlativis requiri, docet Dausqueius in Orthogr. parte II. in voce 'Facillimus.' Ceterum *humilissimumque* etiam Lipsiens.

§ 5 *Medius inter tribunicios Duellios Iciliosque*] *Duilios*, ut ante. Sigon. Pall. 1. ac 3. *Soliciosque*. Pal. 2. *Sollitiosque*. Campanus edidit *Siciniusque*. Gebh. *Duellios* Flor. Voss. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Duelios* Leid. ambo. *Delios* Voss. 2. Verum, Sigonium aliosque gentem hanc 'Duilium' semper vocandam esse contendisse, vidimus ad II. 58. § 2. Deinde *Silviosque* Port. *Sollitiosque* Harl. 2. *Sillitiosque* Lipsiens. *Sciliciosque* Leid. 2. *Siliciosque* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et Hav. *Sicitiosque* Harl. 1. et fragm. Hav. Quum tamen omnium, aut certe plerorumque, codicum, licet mendosorum, lectio magis *Iciliosque*, quam *Siciniusque*, ut Campanus substituit, præferat; præsertim sublata littera *S* initiali, quæ ex

fine præcedentis vocis, ut sæpe fieri solet, adhæsit, (vide ad XXVIII. 25. § 2.) a vulgato non recedendum existimo. Ceterum *Ipsæ medios inter tribunicios* male Gaertn.

Per illos se plebi vendicare] Pudentum erratum est. Scribe *per illos se plebi venditare*. Rhen. *Vendicare* tantum inveni in Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. alii mei recte *venditare* servarunt. Infra XXXIX. 42. 'Eum puerum, pro lasciviam cum cavillaretur, exprobrare consuli persæpe solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori vendicaret: 'nbi simili errore multi codd. et antiquæ edd. *vendicaret*. Vide quæ ibi notantur.

Conjicere in eum oculos] *Conicere* Voss. 2. quasi per infinitivum *conjicere* scribendum foret. *Conjectere* Leid. 2. quod foret *conjectare*, sive itidem infinitive, sive pro *conjectare*. Ceteri tamen receptum firmant. Liv. XL. 12. 'Conjecti eorum, qui aedant, oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset.'

§ 6 *Se ipsum cogere, et vulgari cum privatis*] *Vox ipsum*, quæ in meis omnibus aliis constanter superest, exsulat ab uno Hav. Tum *vulgari* Flor. quæ orthographia in eo cod. sæpe occurrit. De ea vide ad XXXIX. 53. § 2. Paulo ante voces *Profecto* *haud* deficiebant in Lipsiens.

Quam viam ad continuandum magistratum] *Ad continendum mag.* Hav. *ad contionandum* Leid. 1. Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. *ad concionandum* Harl. 1. et Lipsiens. a m. pr. in contextu. Infra XXVII. 6. 'Neque magistratum continuari satis civile aiebant.' III. 21. 'Magistratus continuari, judicare senatum contra rempublicam esse:' et ibidem: 'Plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit.' IX. 41. 'Fabio ob egregie perdomi-

Delph. et Vur. Clus.

tam Etruriam continuatur consulatus.' XXIV. 9. 'Quum T. Otacilius ferociter, eum continuare consulatum velle, vociferaretur.' Et alibi sæpe. Ceterum omnia hæc verba deerant in Gaertn. Cnjus erroris ratio erat vocum *magistratu* et *magistratum* repetitio.

§ 7 *Obsecundando mollire inpetum adgrediuntur*] In Ms. volumine legitur, tametsi mendose, *obsequendo, se cum dando*. Quorum prius libenter dicerem posterioris fuisse glossulam expositricem, nisi scirem 'obsecundare' plus esse quam 'obsequi.' Ut intelligamus, collegas non solum obsecutos in iis, quæ cupiebat Appius Claudius, verum etiam obsecundasse, et ultro ambitionem hominis adjuvisse. Rhen. Utramque vocem *obsequendo, obsecundando mollire* præferunt Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Verius pnto, priorem margini olim adscriptam fuisse, ut alteram minus usu frequentatam explicaret; librarios vero pro varia lectione habuisse, et utramque in contextum recepisse. Vide ad c. 44. § 4. Verbo autem 'obsecundare' usus est etiam, præter Ciceronem, Terent. in Adelph. v. 9. 37. 'Hæc reprehendere, et corrigere me, et obsecundare in loco:' et Quinctil. Instit. Orat. XI. 3. p. 1018. 'Simil capite atque humeris sensim ad id, quo manus feratur, obsecundantibus.'

Quando minimus natu sit, minus consensu injungunt] *Minimus fit natu* Leid. 2. *minimus natu fuit* Voss. a m. pr. et Lipsiens. *minimus natu fuerit* Gaertn. Tum *minus* deest in eodem Gaertn. pro quo a m. pr. in contextu *nimis* præfert Lipsiens. quod ex *mūus* facile ob literarum similitudinem mutari potnit. Deinde *consensu jungunt* Harl. 2. Leid. 2. et Lipsiens. a m. pr. *consensū jungunt*, quasi legendum foret *consensum jungunt* Leid. 1. Sed patet, *rd* in, quæ syllaba initialis vocis *injungunt* erat, in *m* conversum, cui

Livius.

20 A

ductibus simile est, perperam præcedenti voci adhæsisse. Rectum est *injungunt*. Vide ad xxxii. 3. § 4.

§ 8 *Ars ea hæc erat*] Pronomen *ca* nescio quis assuit aliunde: non est in archetypo Borbetomagensi, nec hic necessarium. Melius leges *Ars hæc erat*. Rhen. Illud pronomen *ca* exstat tamen constanter in Voss. 2. Leid. utroque, Harl. utroque, Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et a m. sec. in Hav. præterea inter versus adscriptum est in Voss. 1. Primi tamen editores in codd. quos secuti sunt, non reperisse videntur; certe in edd. suis omiserunt: neque etiam exstat in excerpt. optiui Flor. ut nec in Voss. 1. in contextu, neque in Klockian. vel Hav. a m. pr. Primus addidit Aldus. Mox ut *semet ipse* Port. a m. sec. erasa scriptura, quæ antea exstiterat, tanta cura, ut, quid olim datum fuerit, amplius intelligi nequeat.

Quod præter tribunos plebis] *Tribunos plebi* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et a m. sec. Voss. 1. Vide ad ii. 42. § 6. Mox *τὸ* et non comparet in Hav.

Ille enimvero, quod bene vertat] *Ille enim nos quod* Lipsiens. a m. pr. in contextu. *Ille enim, quod* Harl. 2. et Hav. Pessime. Particulæ enim causali hic loens non est: at recte intensivo *enimvero*. Vide ad ii. 22. § 6.

Inpedimentum pro hac occasione arripuit] Et hic ablativum *hac* quispiam infulsit, quum non sit in libro veteri. Tu dispunge, et lege *imp. pro occ. arr.* Rhen. Adsentio Rheno. Fateor tamen *τὸ* *hac* superesse in Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. exstare etiam inter versus in Voss. 1. *pro ab occasione* esse in Leid. 1. A nullo itaque meo abest, nisi a Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. abest insuper ab antiquioribus excusis usque ad Aldum, qui illud *hac* etiam hoc loco primus contextui interposuit. Sensus est: illud, quod collegæ inpedimento fore censuerant,

Ap. Claudio commodam occasionem exstitisse continuandi magistratum.

§ 9 *Dejectisque honore per concionem duobus Quinctiis*] *Lego* vel repugnantis libb. omnibus *per concionem*. Nam ix. 26. ait, 'Coitiones honorum adipiscendorum caussa factas adversus rempublicam esse:' et xxxix. 41. 'Coierantque candidati omnes ad dejiciendum honore eum.' Pædian. in Orat. de Toga: 'Coierant ambo, ut Ciceronem consulatu dejicerent.' *Sigon. Per concionem* Voss. ambo, Leid. 1. Port. et Lipsiens. *per concionem* Leid. 2. Harl. uterque, et Gaertn. *pro concionem* Hav. *per contentionem* Flor. et fragm. Hav. Licet autem, ut hinc adparet, omnes nostri libri adversentur, pnto tamen recte Sigonium restituisse *per concionem*, præsertim quum nunc videam, Klockium etiam ad marginem Livii mone-re, se ita in cod. suo reperisse. Alibi sæpe 'coitio' in 'concionem' abiit in libris scriptis. Vide quæ notantur ad iv. 13. § 8. Propria autem et sollemnia in hac re verba sunt 'coire' et 'coitiones.' Cic. ad Q. Fratr. iii. 1. § 5. 'Quod scribis te audisse, in candidatorum consularium coitione me interfuisse, id falsum est: ejusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit: et simul mihi committendum non fuit, ut his coitionibus interesset, quibus Messalla excluderetur.' Vide Sigon. ad Liv. xxxix. 41. § 1.

Et patruo suo C. Claudio] *Et suo patruo* Leid. 2. Tum *Cesurio C. Claudio* fragm. Hav. Paulo ante *Cincinato* Leid. 2. Vide ad iii. 12. § 8. *Concinnato* Gaertn.

Constantissimo viro in optimatum caussa] *Optimatum caussa* Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav. De qua formatione vide ad Epit. Liv. i. lxxix. Quum tamen optimi et integriores codd. vulgatum servent, id etiam retinendum puto.

§ 10 *Inprobant boni, quam nemo facere ausurum crediderat*] *Inprobant boni* Voss. 2. Port. Hav. et primitus excusi. Neque aliter se etiam in suo cod. reperisse Rhenanus testatur ad c. 38. § 11. Videtur tamen negligentia librariorum omnia esse duplicatio literarum *ba*. Aldus postea *inprobant* restituit, concinentibus reliquis meis. Præterea *quam nemo aus. facere cred.* Harl. 2. et Lipsiens. *quam quod nemo facere aus. cred.* Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. *quam neminem aus. facere cred.* Hav. Panllo ante *vitaæ patres*, pro *vit. pares*, Lipsiens. a m. pr. in contextu.

§ 11 *Creuti cum eo M. Cornelius Maluginensis, &c.*] Alio longe ordine nomina decemvirorum digeruntur in Hav. *Creuti cum eo M. Cornelius Maluginensis, Q. Pætilius, T. Antonius Merenda, Duilius, Sp. Oppius Cornicen, M. Rabuleius, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius Jubilanus*: quod librarii culpa factum esse censeo, qui trium nomina, in medio ommissa, ultimis locis deinde adscripsit.

Q. Fabius Vibulanus] *Quinctius*, vel *Quintius Fabius* Voss. 1. et Leid. ambo. Vide hoc lib. ad c. 1. § 1. *Quintius Fabulus* fragm. Hav. Plurimum vero in ejus cognomine variant codd. *Jubulanus* habet Lipsiens. *Jubuanus* Voss. 1. *Vibuanus* Leid. 2. *Fibulanus* Harl. 1. *Jubilanus* Harl. 2. *Vibulatus* Voss. 2. *Vibularius* Port. *Jubilianus* Hav. Vide etiam ad iv. 17. § 11. c. 19. § 8. c. 25. § 2. c. 37. § 1. c. 43. § 1. c. 49. § 1. et 7. c. 51. § 1. Reliqui servant *Vibulanus*. Et recte. *Vibulanus* enim Fabiorum cognomen ex marmoribus Capitolinis, et aliunde notum est. Paulo ante *Munitius*, pro *Minucius*, Port. Vide ad c. 41. § 10. Præterea Sergii prænomen *M.* deerat in Lipsiens.

Q. Pætilius] Veteres quidam libri habent *Q. Pætilius*. Dionys. l. x. p. 682. Πουτέλιος. Capitolinæ tabulæ

Pætilius. Ergo ita scribendum. *Sigon*. Hujus gentis nomen secunda syllaba per vocalem secundam *Pætilius* scribendum esse, Sigonius etiam monuit ad iv. 12. § 3. vii. 11. § 2. et ix. 24. § 1. Quum autem alibi plerumque recentiores editores scripturam, quam Sigonius probavit, exprimi curaverint, hic tamen et c. 41. § 9. *Pætilius* ediderunt. Quare etiam utroque loco ex mente ejus *Pætilius* restitui. Ceterum *Quintius Pætilius* præfert Gaertn. Vide modo ad verba præcedentia. Quanta autem diligentia Livio operam impenderit Doujatius, hic etiam locus indicio est, ubi non modo ipse quoque *Q. Pætilius* edidit, id quod et alii fecerunt, sed etiam notare sustinuit, sic scribendum ex veteribus quibusdam libris Sigonium monuisse; quum non tantum, ut scholium ejus docet, *Q. Pætilius* ex fastis Capitolinis scribi voluerit, sed ita revera etiam in contextum receperit.

T. Antonius Merenda, K. Duilius, Sp. Oppius Cornicen] *T. Antonius Mendu* Leid. 2. Deinde Duilio prænomen *Caii* tribuunt Voss. 1. Leid. 2. et Flor. *C. Edulius* habet Harl. 2. Omisso vero prænomine *Eduilius* Leid. 1. et Gaertn. *Ædulius* Port. *Eduilius* Lipsiens. et fragm. Hav. *K. Duilius* in Oxon. L. 1. 2. N. et C. exstare, auctor est Hearnius. Denique *Oppimius*, pro *Oppius*, Port. *Oppinus* fragm. Hav. In cognomine vero mire dissentiunt Mss. *Cornicius* est in Voss. 1. *Cornicem* in Voss. 2. et Harl. 2. *Corniceus* in Leid. 2. *Cornicensis* in Port.

M. Rabuleius] Hic a Dionysio l. x. p. 682. Μάριος vocatur. Quare *M. Rabuleius* castigo. *Sigon*. *M. Rabulejus* Voss. 1. Leid. 1. fragm. Hav. et Gaertn. *M. Rabuelli* Lipsiens. *M. Rabuclius* Port. *Marcus Rabulejus* Voss. 2. Prænomen non agnoscit Leid. 2. *Rabuller*, pro *Rabuleius*, Harl. 2. *M.* vel *Marcus Robulejus* pris-

cæ edd. usque ad Aldum, qui *M. Robulejus* edidit. Vide etiam Pighium in *Annal.* ad a. ccciv. p. 154.

CAP. XXXVI. § 1 *Suo jam inde vivere ingenio cepit*] *Sevo jam non vivere ingenio cepit* Lipsiens. Tò jam abest ab Hav. Supra 1. 2. 'Jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis.' Paulo ante *Ille finis alienæ personæ ferendæ Appio fuit* priscae edd. In ordinem, qui nunc obtinet, vocabula digessim Aldus, cum quo stant omnes Mss.

Jam prius, quam inirent magistratus, in suos mores formare] *Iniret* primitus excusi. Mendose: non enim Appio inendus erat magistratus, sed, quem anni principio inierat, continuandus. Recte igitur Aldus ejus loco reposuit *inirent*, quod firmat omnes mei, nisi quod exscriptoris errore injurent dederit Port. Deinde *inter suos mores* idem Port. Justinus III. 2. 'Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum formavit.' Sæpe rà 'in' et 'int' sive 'inter' commutantur. Vide ad xxxviii. 57. § 6.

§ 2 *Quotidie coibant remotis arbitris*] *Cottidie* hic et alibi semper Flor. *quottidie* Gaertn. Vide Dausquei. in Orthogr. parte sec. in voce 'Quotidie.' *Coibat* Voss. 2. *coibat* Leid. 2. *coire* Hav. quod se etiam in Pal. 2. invenisse Gebhardus notavit ad 1. 12. § 1. *conveniebant* Port. quæ scriptura omnino ex glossemate nata est. *Venerant*, pro *coierant*, quidam codd. simili errore habent xxxix. 41. § 1. 'Coire' enim est convenire. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. vii. 123. 'In unum coire' Liv. dixit xxv. 35. 'Quo minus in unum coirent et duces et exercitus hostium:' et alibi sæpe. Tum *renovatis arbitris* Lipsiens. a m. pr. in contextu.

Inde inpotentibus instructi consiliis] *Instrui consiliis* Gaertn. qui mox etiam *dissimulabant*, pro *dissimulando*, præfert. Utrumque ferri posset, ali-

ter interpuncto loco. Sed præstat, ut aliorum codd. nihil mutantium consensui cedamus. Tum *consiliis* Lipsiens. Vide ad 1. 8. § 6. Deinde *coloquebantur*, pro *coquebant*, idem Lipsiens. a m. pr. in contextu; alterum pro varia lectione margini adscriptum est a m. sec. De verbo 'coquere' hoc sensu vide ad xl. 11. § 2.

Rari aditus, colloquentibus difficiles, ad Idus Maias rem perduxere] Doujatius, ut cohæreat cum eo, quod sequitur (*colloquentibus difficiles*) legendum putabat *rari aditu*; quod inlustrari potest loco Tacit. qui 'rarus egressu' dixit Ann. xv. 53. 'Cæsar rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat.' Vel etiam absolute scribere malebat *raro aditu*, aut *raris aditibus*. Verum in vulgatum conspirant omnes libri et scripti et editi, nisi quod Lipsiens. manifesto scribæ errore habeat *additus*. Vide ad iv. 57. § 11. Hinc in tempestiva emendandi prurigine locum tentandum non puto, præsertim quum commodum æque sit vulgatum, atque illud, quod ei substituitur. Non enim *rari aditus* numero plurali casu primo accipio, quemadmodum Doujatium accepisse inde suspicio est, quæ *raris aditibus*, ne numerus mutetur, legendum censuerit, sed numero singulari casu patrio. Jam vero 'Decemviri sunt rari aditus' æque dici potest, ac 'sunt raro aditu' vel 'raris aditibus.' Ita 'exactæ ætatis Camillus erat' est vi. 22. 'Q. Fabius Maximus moritur exactæ ætatis' xxx. 26. pro quo *exactæ ætate* dixit II. 40. Similiter 'vir fervidi animi,' 'vehementis ingenii.' Vide ad II. 52. § 7. et ad v. 47. § 2. Adde Vossium Gramm. vii. 24. Non exprimitur quidem hic verbum substantivum, sed ejus participium subintelligi debet; quod Livium per ellipsin omittere solitum fuisse, non uno loco Gronovius notavit. Deinde *cum lo-*

quentibus *difficiles* Lipsiens. De similibus erroribus vide ad iv. 24. § 7. *colloquentibus difficile* Harl. 1. Præterea *ul Itus Majas* Harl. 1. Novi, quid tradat Varr. de Ling. Lat. l. v. p. 49. 'Idus abeo, quod Tusci Itus, vel potius ab eo, quod Sabini Eidus dicunt.' Attamen scriptura cod. Harl. 1. ex librarii errore potius nata videtur, quam ut Livium voce peregrina usum fuisse existimem: *jam ad Idus Majas* offerunt primæ edd. sed voculam *jam*, quam omnes ignorant codd. scripti, recte omisit Aldus. Vocem rem omisit Lipsiens. cui *jam* substituit Gaertn.

§ 3 *Idus tum Maiaæ sollemnes ineundis*] *Idus tñ Majæ* Hav. Sæpe librarii *tã tñ*, id est *tamen*, et *tũ*, id est *tum*, in Mss. commutare soliti fuerunt ob ductuum similitudinem. Vide quæ notantur ad xxii. 17. § 5. *inundis* habet Flor. a m. pr.

Initio igitur magistratus] Non moveo: sed si qui Mss. haberent *Inito igitur magistratu*, id præferrem. Duk.

Denunciacione ingentis terroris insignem fecere] *Denunciationem* Flor. Sed litera *m* aderevit fini hujus vocis ex primis duabus sequentis. Vide hoc lib. c. 48. § 5. *Tum insignem facere* Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem paullo ante legunt *cum honoris diem*, pro *primum honoris diem*. *Primus* est in Leid. 1. Paullo post vero *quum decem. ita pr. serv.* in Leid. 2.

Hoc insigne regium in orbem, suam cujusque vicem] Pronomen *hoc* deficit in Lipsiens. *hoc insigne regnum* habet Leid. 2. et Harl. 1. Sed supra est II. 1. 'Libertatis autem originem inde magis, quia annum imperium consulare factum est, quam quod deminutum quidquam sit ex regia potestate, numeres. Omnia jura, omnia insignia primi consules tennere.' Vide etiam Dion. Hal. l. iv. p. 268. Alibi etiam hæ voces confunduntur culpa scribarum. Vide ad c. 38. § 1. Deinde *in urbem* Gaertn. et ed. Me-

diol. a. 1505. Vide ad v. 19. § 11. Idem codex omittit vocem *suam*. Insuper *irent* est in Harl. 1. Tandem in verbis seqq. *prodire*, pro *prodire*, Lipsiens.

§ 4 *Et fascibus secures inligatas præferbant*] *Et cum fascibus secures* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. ac primæ edd. omnes usque ad Parisinam a. 1573. quæ prima *τδ cum* omisit. Deinde *inlicatus præferbant* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *inlicatas præferbant* Leid. 1. et Port. a m. pr. *alligatas a m. sec. alligatas præferbant* Voss. 2. *inligates perferbantur* Harl. 1. *illigatæ præferbantur* præscæ edd. Pro eo Aldus *illigatas præferbant* substituit, quod etiam est in fragm. Hav. Frobenius vero dedit a. 1535. *illigatas præferbant*. Vulgatum præferendum puto: nisi quis cum plerisque scriptis mallet, *et cum fascibus secures inligatas* (nempe iis fascibus) *præferbant*. Vide Gronov. ad Liv. x. 7. § 9. Paullo ante *implerant* antiquitus excens. Aldus vero mutavit in *impleverant*, quod servant omnes scripti: licet alibi contractionibus similibus potius Livius usus sit.

Nec attinuisse demi securim] Donjatius edidit *neq attinuisse domi securim*, sive editionem, quæ ita operarum errore exhibuit, qualis tamen nunquam mihi obvia fuit, præsentem imprudenter secutus sit, sive ipse ita legendum censuerit. Eam lectionem inter sphalnata typographorum referendam censuissim, nisi hanc ei interpretationem in notis additam vidissem. [Vide Nott. Delph.] Verum constanter omnes et editi et scripti servant *demi*, præter unum Voss. 1. qui simili errore *domi* habet; et Lipsiens. qui in contextu a m. pr. *denu* præfert, altera scriptura a m. sec. pro varia lectione in margine conjecta. *Non attinet demi*, id est, non opus est *demi*, locutio Liviana est, sæpissime obvia. Supra II. 41.

‘ Quid adtinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertiam partem reddi, nisi ut hæc gentes pro Coriolano duce Cassium habeant?’ vi. 38. ‘ Quem quid creati adtinebat ad id certamen, quo M. Furius victus esset?’ x. 13. ‘ Quid ergo adtineret leges ferri, rogitans, quibus per eosdem, qui tulissent, fraus fieret?’ xxxiii. 4. ‘ Quia nec eosdem nominari adtinebat, nihil aliud quam ad audienda probra nominatos, et multo humiliores obscurioresque ceteri erant.’ c. 13. ‘ Nec victoribus mitti adtinerere puto; et frustrantibus nos falsa atque inani spe multo minus censeo mittenda esse.’ xxxvi. 11. ‘ Fnere, qui dicerent, nihil adtinere omnes tumultuose concitari.’ xxxvii. 15. ‘ Sin autem manendum ibi nihilominus sit, quid adtinere claudi portum?’ xlii. 63. ‘ Quod, qua parte palus urbem cingit, nec adtinebat obpugnari, nec poterat.’ Vide ad xlv. 19. § 10. Ceterum *securem* Leid. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *secures* Leid. 2. Mox mendose *intemptabantur*, pro *interpretabantur*, Voss. 2.

§ 5 *Decem regum species erat, multiplicatusque terror*] Conjunctionem que, quam priores excusi non agnoscebant, primus addidit Aldus, mutata etiam distinctione, qua maxima post *rd erat* ponebatur. Aldo consentiunt codd. nostri, nisi quod Harl. 2. et Hav. trajecta particula copulante, præferant, *interp. decem regum species: eratque multiplicatus terror*. Gaertn. vero *multiplicatus quoque terror erat*. Vide ad v. 27. § 1. Sed vulgatum præstare iudico.

Sed primoribus Patrum] *Prioribus Patrum* Harl. 1. qui error in codd. scriptis frequenter commissus est. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Supra ii. 44. ‘ Darent modo consules et primores Patrum operam, ut, si minus omnes, aliquos tamen ex tribunis reipublicæ ac senatui conciliarent:’

mox cap. seq. ‘ Primores Patrum odisse decemviros, odisse plebem.’ iv. 48. ‘ Per quam universo ordini cum primoribus se Patrum concilient:’ et passim.

Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset] Ms. *aut in populum*. Lego *aut in senatum, aut in populum*. Klock. Pall. 1. ac 3. *ut si quis amore libertatis*. Probo vulgatum. Infra c. 69. ‘ T. Quinctium orationem memorem majestatis Patrum, concordiaque ordinum, et temporum inprimis habuisse.’ *Gebh. Si quis amore libertatis* habet etiam Voss. 2. Ita tamen, ut pro varia lectione in marginem conjectum sit, quod vulgo circumfertur, et recte Gebhardus prætulit. Hoc sensu apud Liv. scribendum putabat Gronov. xxxiii. 22. ‘ Ad hæc Quinctius negare, Ætolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse.’ Ubi plura videnda. *Memorem libertati* habet Lipsiens. Præterea *in senato* ex optimo et vetustissimo fragmento Coloniensi legebat Gulielmius apud Grnterum ad Cicer. de Amic. c. 3. Sallustium aliosque antiquiores, forte etiam Ciceronem *senati* et *senato*, pro *senatus* et *senatu*, dixisse, non diffiteor, (vide Cortium ad Sall. Cat. c. 30. § 3.) an tamen Livio conveniat, qui toties *senatus* ac *senatusconsultorum* mentionem faciens, tamen nunquam alibi *senati* vel *senato* dixit, vehementer dubito. Vide ad i. 15. § 7. Accedit quod, quamvis tredecim usus sim codicibus, in nullo tamen eorum illam lectionem invenerim, quemadmodum nec alii, qui codd. Livianos versarunt, similem ex suis produxerunt. In his itaque, in quibus librarii facillime labi potuerunt, uni codici, quamvis non pessimæ notæ, haud tantum tribuendum existimo, ut ejus solius fide recepta scriptura innovetur. Ceterum *aut in senatum aut in populum* est in optimo Flor. et Hav.

quomodo etiam Gebhardus ad II. 14. § 4. se in Pal. 2. Hearne autem in Oxoniensi C. invenisse testati sunt. *Aut in senatu et in populo* habet Harl. 2. *aut in senatu aut in populum* uterque Leid. Harl. 1. et Lipsiens. Si quid mutandum, malim *aut in senatu aut ad populum*. Livium enim præpositionibus, si iterandæ erant, aliis aliisque subinde nsum fuisse videbimus ad VI. 28. § 3. Ego tamen vulgatum præfero. Livium enim etiam eandem ipsam præpositionem iterare solitum fuisse, ibidem dicendum erit ad § 6.

§ 6 *Intercessionem quoque consensus sustulerant*] Ingens erratum hic est: corrige *consensu sustulerant*. Rhen. *Consensu sustulerant* restituit Rhenanus: neque aliter Pal. 2. At Pal. 1. cum Pal. 3. et Andreae Campanique edd. *intercess. quoque cons. sustulerat*. Gebh. *Cons. sustulerat*, quod Gebhardus in duobus codd. totidemque edd. invenit, quodque reliquæ edd. Aldina antiquiores præferunt, in nullo Ms. mihi obvium fuit. Non multum tamen ab ea lectione differt, quod in Harl. 1. inveni, *consensu sustulerat*. At *consensus sustulerant*, ut Aldus edere incepit, habent Lipsiens. Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ibi prima litera posterioris vocis perperam adcrevit fini præcedentis: quod in primis in litera sibilante frequens esse, viri docti observarunt. Vide ad XXVIII. 25. § 5. *Consensus tulerant* Leid. 1. Olim, quum omnia unica serie scriberentur, duarum litterarum neglecta repetitione datum fuerat *consensus tulerant*, pro *consensus sustulerant*. Hinc postea, divisus vocibus, nata est lectio in Leid. 1. obvia. Idem dicendum de ea, quam in Harl. 1. superesse dixi *consensu stulerat*; nisi quod ibi etiam insuper pro verbo plurali datum sit singulare. Quum vero *consensus tulerant* merito postea secutis librariis aliisque ejus temporis librorum emendatoribus displiceret, id corrigere conati perperam substituerunt *consensus subs-*

tulerat, quod superest in Voss. 2. Hinc patet, quibus gradibus mendæ, quæ hoc loco in Mss. obcurrunt, paulatim invecitæ sint, et non male Rhenanum restituisse *intercessionem quoque consensu sustulerant*: quod apud me obferunt Flor. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav.

Corrigi reddito ab se jurat tulissent] A se Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. sec. *ad se* Leid. ambo, Voss. ambo, Gaertn. et, ut Gebhardus infra ad cap. seq. § 2. docet, Pall. 1. ac 3. quod ipsum convinceret, etsi nulli codd. monerent, *ab se* scribendum esse. Mox *quædam, quæ sui judicii quæ vid.* ultimo *quæ* male inserto, Flor.

§ 7 *Æquatus inter omnes terror fuit*] *Error* Voss. 1. Solent sæpe hæ voces a librariis inter se commutari. Vide ad XXIV. 30. § 6. Quum tamen *error* hic locum habere non posset, quidam, qui sensum loci perviderat, ejus loco in margine ejusdem codicis correxerat *metus*: quum, una tantum litera addita, *terror* legendum esse, aliorum codicum consensus probet.

Paulatim totus vertere in plebem cepit] *Palatim totius vertere* Lipsiens. a m. pr. in contextu, pro quo m. sec. in margine *totus* substituit. *Verti in plebem* fragm. Hav. a m. sec. quod ex alterius lectionis interpretatione natum est. *Vertere* enim (pro quo stant alii omnes, et ipse is codex a m. pr.) pro *verti* ponitur, ut sæpe apud Livium fieri solet. Vide ad II. 62. § 2.

In humiliores libidinoso crudeliterque] *Libidinoso* Florent. et Harl. 1. diversa tantum ejusdem vocis orthographia. Quum vero alibi Livius semper 'libido' scripserit, hic etiam *libidinoso* servandum putavi: quemadmodum contra Corte Sall. 'libido' maluisse, eamque ob causam se ubique id in eo prætulisse, testatus est ad Cat. c. 7. § 4.

Hominum, non caussarum... gratia vim æqui haberet] Vocula *non*, quæ tamen necessario requiritur, exsulat a Voss. 2. Insuper *gratia in æqui ha-*

beret Lipsiens. *in*, sive *inde*, et *v̄*, sive *vim*, etiam alibi ob literarum adfinitatem commutari solent. Vide ad v. 20. § 2. *haberent* mendose præfert Hav.

§ 8 *Judicia domi conflabant, pronuntiabantur in foro*] Placet antiqua lectio *judicia domi conflabant, pronuntiabantur in foro*. Rhen. *Pronunciabantur*, quod Rhenanus damnavit, et, ut videtur, recte, tamen sperest in Leid. I. Harl. I. et Hav. Sed sæpe nota, qua terminatio tertiæ personæ verbi passivi exprimitur, perperam a librariis addi solent. Vide ad xxxix. 22. § 8. in qua tamen ed. illud *pronunciabantur* Rhenanus invenit, ut deinde id emendari necesse diceret, me ignorare profiteor. Certe omnes, quas vidi, *pronunciabant* præferunt.

Ita decedebat, ut pœniteret, non prioris] Ita edidit Jac. Gronovius contra fidem omnium codd. et edd. priorum, qui *discedebat* præferunt, nisi quod *discribebat* sit in Lipsiens. Illud *decedebat* autem videtur inrepsisse ex aberratione typhothetarum, quamvis inter errata, quorum syllabus ad finem cujusque tomi adjicitur, non enumeretur. Imprudenter itaque eandem lectionem expresserunt nuperi Amstelædamenses, qui tamen se ante omnia operam daturus promiserunt, ut Livius ad J. F. Gronovii mentem quam accuratissime ederetur, idque se non infeliciter præstitisse jactarunt. *Ab eo discedebat* unice verum est. Vide J. F. Gronov. ad xxvii. 10. § 1. Præterea *ut pœniteret eum, non prioris*, inserta voce, quam alii omnes ignorant, fragm. Hav.

§ 9 *Opinio etiam sine auctore exi-erat*] *Opinio etiam quam sine auctore Gaertn. Mox eo, pro eos, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde si fœdus, pro sed fœd. Gaertn. sed fœdus et claud. inserta voce et Lipsiens. Denique nec comitia, pro ne com. Leid. 1.* Sed prima litera vocis *comitia* per errorem scribæ repetita est in fine voculæ

præcedentis. Vide ad iv. 57. § 11.

Perpetuoque decemviratu possessum semel retinerent imperium] Pal. 2. *Andræ Campanique recensio obtinerent.* Sed Pall. 1. ac 3. *perpetuoque decemviratum possessum semel obtineret imperium.* Gebh. *Ocius refinge ex omnibus scriptis editisque priscis ante Cnionem et Gryphium, obtinerent.* Est enim hic ‘obtinere,’ non consequi, sed perseverare in tenendo, obstinate tenere: ut in illo ‘antiquum obtines.’ Livius iv. 16. ‘Nec deinde id plebem concessum semel obtinisse.’ vii. 18. ‘Si, quod duorum hominum virtute partum sit, id obtinere universi non possint.’ xxvi. 20. ‘Laudavitque milites, quod, duabus tantis cladibus deinceps icti, provinciam obtinissent.’ xxvii. 14. ‘Pœnis ad obtinendum besternum decens admittentibus:’ id est, conservandum ne eriperetur. Plautus *Milite* II. 2. 30. ‘Paret artem et disciplinam: obtineat colorem.’ Hanc vim verbi nec adsecutus Pighius Noct. Attic. xiii. 15. in verbis Messallæ auguris, ‘At censores inter se, rursus prætores consulesque inter se, et vitiant et obtinent:’ scribere mavult *retinent*; *Annalium* I. iv. p. 262. Valerius Maximus I. 1. ‘Constantia obtinendæ religionis.’ J. F. Gron. Adde quæ de significatione verbi ‘obtinere’ ad Tac. Agric. c. 23. adnotat Gronovius. *Duk. Obtinerent* habent etiam omnes mei codd. idemque de Oxon. suis Hearne testatur: pro eo autem non Curio vel Gryphius, sed ante eos Frobenius a. 1535. *retinere* substituit, quod recte Gronovius rejecit, docens, Livio aliisque ‘obtinere’ sæpe pro retinere usurpari. Exemplis ab eo laudatis adde illud ex ix. 38. ‘Tacitus ab incertis, quidnam esset acturus, legatis recessit. Nocte deinde silentio, ut mos est, L. Papirium dictatorem dixit: cui quum ob animum egregie victum legati gratias agerent, obstinatum silentium obtinuit, ac sine

responso ac mentione facti sui legatos dimisit.' Eo sensu 'obtinere' et 'conservare' junxit Cic. ad Q. Fratr. 1. 1. § 12. 'Hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudine, quæ est nobis cum publicanis, obtinere et conservare patiantur.' Ceterum pro *decemviratu* habent *decemviratum* Flor. Gaertn. Voss. 2. Leid. 1. et Port. a m. pr. *decemviratus* Harl. 2. *decemviri tum* Voss. 1. et Leid. 2. *decemviri cum* fragm. Hav. Etiam copula *que* aberrat ab eodem illo posterius memorato codice a m. pr.

CAP. XXXVII. § 1 *Circumspectare tum patriciorum vultus plebei, et inde libertatis captare auram*] *Circumspectare tū*, pro *tum*, Gaertn. Vide ad Liv. XXII. 17. § 5. *patr. vultus, plebi inde lib.* Lipsiens. Deinde *spectare auram* Leid. 2. Male. Eleganti enim hic usus est metaphora, quam non intellexit, qui eam in Leid. 2. mutavit. *Captare auram* proprie de eo dicitur, qui vento obversus, ejus adspirationem ore patulo colligere conatur. Ovid. Metam. VII. 557. 'Ora patent, auræque graves captantur hiatu.' Hic transfertur ad plebeios, qui, ad patricios obversi, ex habitu oris eorum conjicere conantur, quæ libertatis recuperandæ spes supersit. 'Captare auram libertatis,' ut 'captare auram popularem' supra hoc lib. c. 33. 'Adeoque novum sibi ingenium induerat, ut plebicola repente omnisque auræ popularis captator evaderet.' 'Auram libertatis,' ut 'auram spei' infra XLII. 39. 'Et tum quidem ab Dio Persens in interiora regni recepit se, levi auram spei objecta, quod Marcus ipsius causa suscepisse se legationem dixisset.' Ex his patet, male etiam librarium Flor. *libertatis captare auream* dedisse. Mox, unde pro virtute *tim.* pro unde servitutum *tim.* Port. *inde servitutum* Gaertn. Vide ad XXXIX. 33. § 5.

§ 2 *Primores Patrum odisse decemviros*] *Priores Patrum* Lipsiens. et

fragm. Hav. a m. pr. Vide ad cap. præc. § 5. *Primorum Patres* male præfert Leid. 1.

Et credere haud indignis occidere] *Primam* voculam nescit Port. quum tamen præcedens vox per compendium *fieret* scribatur, ah ejus ultima syllaba facile intercepti potuit. Vide ad XXXVII. 59. § 1. Eodem modo, quo *τὸ ut* interceptum ab ultima syllaba proximæ vocis *jusserūt*. Vide ad XXXVII. 21. § 13.

Avide ruendo ad libertatem in servitutem elapsos juvare nolle] *Malim relapsos*: in qua scilicet ante quoque fuerant sub regum dominatu. *Gulielmius*, Quæst. Plant. in Bacchid. c. 2. Probo nihilominus Pal. 2. *avide ruendo a libertate*: ut c. 36. Pall. 1. ac 3. contrarie corrigi *reddita ad se jura tulissent*. *Gulielmius* Plaut. Quæst. legit *relapsos*. Gebh. Non male *Gulielmius relapsos*. *Ascensius delapsos*. Ipsum quoque *lapsos* alioqui sufficiebat. Infra c. 50. 'Misericordia se in speciem crudelitatis lapsum.' XXVII. 33. de Marcello et Crispino, 'In necopinatam fraudem lapsos esse.' *J. F. Gron.* *Elapsos* servant omnes, quibus utor, Mss.; nisi quod in Port. a m. sec. emendatum sit *lapsos*: similiter *elapsos* est in excusis omnibus, nisi quod *Ascensius* a. 1513. et 1516. *delapsos*, et nuperi *Amstelædamenses lapsos* dederint. *Delapsos* vel *lapsos* legendum esse, *Doujatius* existimabat: *relapsos* contra magis probasse videtur *J. F. Gronovius* ad XLIII. 6. § 9. quum hoc loco *lapsos* sufficere judicet. 'Labi in servitutum,' quemadmodum 'in errore labi' legendum conjicit *Gronov.* XLIV. 10. 'In errorem emendabilem visus lapsus esse, quod per urinatos omne ferme extractum est:' ubi editur *in rem emendabilem*. Præterea *avide in eundo* Harl. 2. et Lipsiens. *avide irruendo* Hav. *Tum a libertate* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Denique *co-*

luit, pro *nolle*, est in contextu Lipsiens. a m. pr.

§ 3 *Cumulare quoque injurias*] Pall. 1. ac 3. *cumulare quoque ruinas*. Gebh. *Ruinas* etiam Voss. 2. Deinde *accumulare* Port. a m. sec. penitus erasa scriptura priori, ut, quid antea scriptum fuerit, conjectura adsequi nequeam. Sed sufficit vulgatum *cumulare*. Supra c. 12. 'Non iterando laudes, ne cumlaret invidiam, sed veniam errori atque adolescentiæ petendo, sibi ut condonarent filium, orabat.' XLII. 20. 'Accesserunt, quæ cumlarent religiones animis.' Ceterum *dissimulare* Harl. 2. in margine præfert, quod a mala m. profectum puto, ut et *simulare* in Lipsiens. obvium.

Consules duo tandem et status pristinus rerum in desiderium veniant] Venial Harl. 1. Et ita Port. a m. sec. erasa priori lectione, ut amplius legi nequeat. Utrumque genus loquendi Livio in usu est. Vide hoc lib. c. 30. § 1. Quare unius codicis, et alterius interpolati, auctoritas tanta mihi non est, ut ejus fide lectionem, quam aliorum omnium turba constanter firmat, mutandam censeam. Præterea *tamquam*, pro *tandem*, Lipsiens.

§ 4 *Jan et processerat pars major anni*] Vocula et exsulat a Voss. 2. Leid. ambo, Gaertn. et Port. Sed errorem hunc frequenter a librariis commissum esse vidimus ad II. 44. § 3. Deinde *major anni pars* trajectis vocabulis Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

Decem tabulas erant adjectæ] *Abjectæ* Voss. 1. sollempni librorum lapsu. Vide ad v. 48. § 9. Passim verba cum præpositionibus ab et ad composita inter se commutantur. Vide ad XL. 15. § 5. Mox *ne quicquam*, pro *nec quidquam*, Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Lipsiens.

Si hæ quoque leges centuriatis comitiis perlata essent] Debet esse *si eæ quoque leges*. Rhen. *Set hæ quoque*

leges Voss. 1. *sed hæ quoque leges* Leid. 2. *sed hæc quoque leges* Lipsiens. *sed hæc quoque leges* Gaertn. *si eæ quoque leges* Leid. 1. Perinde puto, utrum hæ, an eæ, legatur. Deinde *centuriatis comitiisque* Hav. Tandem *perlata* erant Port.

§ 5 *Consulibus creandis comitia edicerentur*] *Comitia dicerentur* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Et, ita se quoque in duobus Pall. invenisse, Gebhardus infra testatur cap. proximo § 13. Error ortus ex eo videtur, quod voces, quæ olim continua serie scribebantur, ab inperito scriba male ita divisæ fuerint *comitiæ dicerentur*, quemadmodum superest in Flor. et Leid. 1. Inperitior deinde ultimam literam vocis *comitiæ*, quæ sequenti jungenda erat, delevit. Sed 'edicerere' in hac re proprium verbum est. Vide viros doctos ad Gellium Noet. Att. XIII. 15. *comitiæ dicerentur* in Lipsiens. esse, ejus excerpta testantur.

Id modo plebs agitabat] Tres Pall. *plebem agitabat*. Forte fuit *Id modo plebes agitabat*. Vide I. 20. II. 55. Gebh. *Plebem agrabat* Voss. 1. pro quo *plebem aggravabat* in margine emendatur: *plebem aggravabat* Lipsiens. *plebem agitabat*, *aggruabat*, servata utraque lectione, Leid. 2. *plebem agitabat* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *plebe agitabat* Leid. 1. *plebes agitabat*, quod rependum Gebhardus coniecit, et Gronovius contextui reddidit, est in Harl. 1. et Port. Vide ad I. 20. § 6. Et hoc verum puto. 'Agitare' hic est cogitare. Vide ad xxxv. 36. § 5.

Tribunicium potestatem, munimentum libertatis, rem intermissam, repararent] *Scribe munimentum libertati*: id est, tribuniciam potestatem, quæ est munimentum ipsi libertati, sen futuram munimentum libertati. Rhen. Pall. omnes *munimentum libertati*, ut ante Rhenanum dudum ediderat Campanus. Infra cap. 45. 'Tribunicium

auxilium et provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademistis.' *Gebh. Munimentum libertati* etiam omnes mei codd. nisi quod *munimentum libertatis* ab initio scriptum fuerat in Gaertn. in quo taumen mox litera finalis sibilans expuncta est. De similibus aliis plenius videndum ad cap. 46. § 2.

§ 6 *Comitorum nulla fieri, et decemviri*] *Nulla fieret, decemviri* Leid. 2. et Harl. 2. *nulla fieret, et decemviri* Gaertn. et Port. a m. sec. *nulla fieri: decemviri* Flor. et Hav. *nullam fieri, et decemviri* Lipsiens.

Qui primo tribunicios homines, quia id populare habebatur] Pall. 1. ac 3. *quia populares id populare hab.* Et tale quid puto inventum Campano, quoniam edidit, *quia primo trib. hom. populares, quia id populare hab.* *Gebh.* Quemadmodum Campanus edidit, inveni in Port. Contra Pall. primo et tertio adsentiunt Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Postea enim adjectis notis *quia populares* delendum quidam indicavit. *Quia populares: quia id populare hab.* Flor. *quia et id populare est* in Hav. et Harl. 2. *quia id populare habebat* Lipsiens. Vide ad x. 10. § 1. Vocem primam *qui* male neglexit scriba Leid. 2. Deinde *qui mō primo præfert* Gaertn. Tum *circum sape, pro circum se, Gaertn. circum se ostentant* primæ edd. Aldus demum *ostentaverant* vulgavit. Et ita omnes scripti mei. Denique *ostentaverant plebei* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et Klock. quod eorum auctoritate motus in contextum recepi. Vide ad ii. 42. § 2.

Patriciis juvenibus scæperant latera] Pall. duo *senserant*. Forte *densarant*. Lib. vi. c. 15. 'Offendit te, A. Corneli, vosque, Patres conscripti, circumfusa turba lateri meo?' *Gebh.* Nostri omnes stant pro vulgata lectione, nisi quod *scæperant latera* fuerit in Gaertn. *senserant latus* in fragm. Hav. a m. pr. Non opus itaque conjectu-

ra Gebhardi, quum lectio duorum Pall. manifesto errori scribarum tribuenda sit, qui recte in fragm. Hav. emendatus est. Supra i. 49. 'Conscius deinde, male quærendi regni ab se ipso adversus se exemplum capi posse, armatis corpus circumsepisit.' Tacit. Annal. xv. 57. 'Non enim omittabant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.' Eodem verbo usus est Sueton. de militibus, qui aliquem custodiunt, ne effugiat, in Aug. cap. 65. 'Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentiosem, in insulam transportavit, sepsitque insuper custodia militum.' Ceterum per diphthongum *scæperant* optimæ notæ Flor. quam orthographiam plures viri docti probarunt. Vide Pierium ad Virg. Ecl. i. 54. et Dausquei. in Orthogr. part. ii. in voce 'Sæpes.' Dissentit Vossius in Etymol. Ling. Lat. voce 'Sæptum.' Præterea *patriciis viventibus* scribæ aberratione Lipsiens.

Eorum catervæ tribunalia obsidebant] Pall. tres *obsederant*. *Gebh.* *Obsederant* non modo superest in omnibus fere manu exaratis, sed etiam in excusis vett. Frobenius postea *obsidebat* a. 1535. vulgavit. Quod secuti editores probarunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. *obsederant* in pristinum locum reduxit. Unus Flor. *obsedebant* exhibet. Vide ad ix. 2. § 3. Præterea *eorum caterva tribunalium obsederant* nullo sensu Gaertn. et *eorum catervæ trib. obsederant* Hav. *eorum catervæ et trib. obsederant* Harl. 2. *eorum caterva trib. obsederant* fragm. Hav. a m. pr. Ceterum in processu orationis, toto hoc paragrapho, vitii nonnihil ac scabri latere videtur. Forte ex consensu partim Gaertn. et Port. partim Hav. legendum, *Quum interim mentio comitorum nulla fieret, et decemviri, &c. patriciis juvenibus*

latera seperant, et eorum catervæ tribunalia obsederant. Posses et aliter interpungendo locum juvare, si major distinctio post *feri* interponatur; eam autem, quæ est post *repararent*, in minorem mutes.

— § 7 *Hi fere agere plebem plebisque res*] Insigne erratum hujus loci quum sit tam manifestum, mirum est, quomodo doctos tam diu potuerit fallere. Vide quam egregie se ulciscantur vet. libri non inspecti. Corrige, *Hi agere, fere plebem plebisque res*; id est, expilabant plebem, diripiabantque. Quo loquendi genere sæpe Livius utitur. Sic alibi xxxviii. 15. ‘Tum demum fracta pertinacia est, ut ferri agique res suas viderunt.’ Item: ‘Quum ante oculos prope suos sociorum res ferri agique videret.’ Hoc Græci dicunt φέρεσθαι καὶ ἄγεσθαι, et φέρειν καὶ ἄγειν. A quibus nostri usurparunt. *Rhen.* Non aliter Pall. tres et Campani ed. nisi quod illi amplius *Hi fere, agere etiam plebem.* Gebh. Soli Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. retinent scripturam, quæ ante *Rhenanum* vulgo circumferebatur. Reliqui mei ejus emendationem firmanant, nisi quod Harl. 2. et Hav. consentientes Gebhardi Palatinis, præferant *Hi fere, agere etiam plebem plebisque res.* Gaertn. *Hi fere agere in plebem.* De locutione ‘fere agere’ vide ad xxxiii. 13. § 10.

Plebisque res, cum fortuna, qua, quidquid cupitum foret, potentioris esset] Insignis ambiguitas in *eum* et *fortuna*. Præterea quidam codd. *esse*, quidam *esset* habent. Sed legendum est: *Hi fere, agere plebem, plebisque res, cum fortuna, qua quicquid cupitum foret potentioris esset*; et *jam ne*. Glar. Vet. lib. *quicquam*. Sigon. Ms. cujus supra mentio facta est, paullo impressis antiquior, sed qui cum iis fere in omnia vitia quasi de compacto conspiravit, *Hi fere agere plebem plebisque res fortune quum quicquid cupitum foret potentioris esse.* Lego, *Hi fere agere*

plebem, plebisque res potentioris esse. Et jam ne tergo quidem, &c. Cætera a glossa huc irrepsisse arbitror. *Kloek.* in Syllog. Epist. quas edidit Burmann. tom. i. pag. 392. Ms. pro

quicquid, supra lineam habet ^{uu} *quod est quamquam, vel quemquem.* Lego, *Hi fere, agere plebem plebisque res; quum fortuna, quocumque cupido ferret, potentioris esset*: vel *quo quemquem cupido ferret*: vel *plebisque res, quum in formam quaptæ (id est, captæ) urbis, quicquid cupitum foret, potentioris esset*: vel, *quum fortunas, in quas quemquem cupido inferret, potentioris esset.* Sic Virg. *Æn.* 1. 573. ‘Urbem quam statuo, vestra est, subducite naves.’ Imo, *cum fortuna, qui quemquem cupido inferret, potentioris esset.* ‘Fortuna,’ id est, eventus fortunæ. Vel *cum Fortuna, quod quisquam cupitum iret (vel cupitui ret) potentioris esset.* Sall. in Jug. cap. 41. ‘Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur. Ita cum potentia avaritia sine modo modestiaque invadere, polluere, et vastare omnia.’ *Kloek.* Locus depravatus. Sigonius ex suo propinat *quicquam*. Nec subscribunt nostri, neque id prodest *quicquam*. Fortasse, *plebem plebisque res et fortunas, quum, quicquid cupitum foret, potentioris esset.* J. F. Gron. An potius, *cum fortuna, quicquid cupitum foret, potentioris fecisset?* xxii. 22. ‘Circumspectis igitur omnibus, quæ fortuna potestatis ejus facere poterat.’ Jac. Gron. Omnes nostri vulgato consentiunt, nisi quod Hav. cum vet. lib. Sigonii faciens, legat *quicquam* pro *quidquid*, et *potentiori esset* pro *potentioris esset*. *Cubitum* autem obferat Harl. 1. et *cupide* Gaertn. Neque a recepta lectione in diversa abeunt excusi vetustati. Solus tantum Ascensius a. 1513. et 1516. edidit *potentioris esse*, quod in nullo codice superest. Et ad has

edd. respexisse puto Glareanum, quum notat quosdam codd. habere esse. Passim enim codicum nomine priores edd. indicat. Minus caute igitur Doujatius, Glareano fidem habens in quibusdam codd. scriptum haberi esse, sic forte emendari posse conjicit: *ferre, agere plebem, plebisque res, fortunasque; quicquid cupitum foret, potentioris esse*. J. F. Gronovius in priori ed. notarum, pro conjunctione *quum* reposita præpositione *cum*, et emendata interpunctione scribi jussit, quemadmodum etiam Glareanus voluisse videtur: *Hi ferre, agere plebem plebisque res, cum fortuna, qua, quidquid cupitum foret, potentioris esset*: hoc sensu, ea fortuna, eoque eventu, ut non jus valeret, sed vis, et, quidquid ab utro peteretur, obtineret potentior, nempe patricius. Quod merito secundis curis displicuit. Is enim si Livii sensus esset, non dixisset *cum fortuna, qua*, sed *cum fortuna, ut*: quo sensu *cum eo*, ut ipsi frequens est. Infra VIII. 14. 'Lanuvinis civitas data cum eo, ut ædes lucusque Sospitæ Junonis communis Lanuvinis municipibus cum populo Romano esset.' Eodem cap. 'Et Antium nova colonia missa cum eo, ut Antiatibus permitteretur, si et ipsi adscribi coloni vellent.' XXXVI. 5. 'Apud regem gratiam initam volebant cum eo, ut caverent, ne quid offenderent Romanos.' Et ita apud Colum. de Re Rust. v. 1. 'Obsequar voluntati tuæ cum eo, ne dubites, id opus geometrarum magis esse, quam rusticorum.' Quam conjecturam deinde Gronovius in altera ed. priori subposuit; quæque hic præmissa legitur, illustravit Jac. Perizonius adscriptis ad oram codicis locis Livii ex lib. III. cap. 68. 'Ex illis concionibus nunquam vestrum quisquam re, fortuna, domum auctior rediit:' et ex eodem cap. 'Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatæ, triumphantes do-

num ad penates redibatis.' Præterea tres novas conjecturas eodem adjecerat; vel primo legendum esse, *Hi ferre, agere plebem plebisque res; cum fortuna, quidquid cupitum foret, potentioris esset*; vel deinde, *Hi ferre, agere plebem plebisque res cum fortuna, de qua quidquid cupitum foret, potentioris esset*; vel denique, *Hi ferre, agere plebem plebisque res cum fortuna, quia, quidquid cupitum foret, potentioris esset*. Videmus, satis conjecturarum viros doctos ad hunc locum congressisse: ex quibus si eligendum foret, reliquis omnibus præferrem, vel quæ J. F. Gronovio in iterata ed. vel quæ Jac. Gronovio in mentem venit: omnium autem minime probarem inlaudabilem atque audacissimam temeritatem Klockii, qua, præsertim in epistola ad Lipsium, quidquid minus intelligebat, secare, et invitis Mss. ejicere conatus est. Si tamen et mihi, quod verius videtur, in medium conferre permittatur, minima mutatione *foret* in *fieret* mutato, legerem hoc modo: *Hi ferre, agere plebem plebisque res; quum fortuna, qua, quidquid cupitum, fieret, potentioris esset*. Ideo juvenes patricii ferebant, agebant plebem plebisque res, quum fortuna potentioris esset, et per hanc fortunam fieret, quidquid cupitum esset. *Fortuna potentioris esset* eadem ratione dictum, qua 'suarum rerum erant' cap. seq. § 11. ubi plura vide: 'foret' autem et 'fieret' in Mss. commutari, videbimus ad x. 41. § 7.

§ 8 *Potentioris esset etiam, ne tergo quidem abstinebatur, virgis cædi ulii, alii securi subijci*] Malim sic distinguere: *Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subijci*. Nam in scripto codice tantum semel est *alii*. Rhen. Tantum semel conspicitur in Pall. tribus *rd alii*, ut et in Rhenani libro. Campanus edidit *alii virgis cædi, alii securi subijci*. Sed Andrææ recensio adest vulgatæ lectioni. *Gebh.* Jam monuerat Rhe-

nanus, prius *alii* non reperiri in Borbetomagensi. Nec in nostris est. Restitue igitur: *Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cadi, alii securi subijci.* Quasi diceret; cadebantur virgis, nonnulli etiam securi feriebantur. Ita solent nonnumquam brevius veteres. Livius v. 8. 'Pauci reipublicæ; huic atque illi, ut nosque studium privatim aut gratia occupaverunt, adsunt.' Ubi C. Puteanus notaverat, esse in Cujaciano, *multi huic atque illi.* Quod a male sollicitis, ne quid deesset, insertum non dubitamus. Eodem lib. c. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ: senis P. Licinii, quem primum dixisse a filio interrogatum ferunt, &c. altera Ap. Claudii.' Quis est, exclamat Sigonius, qui non sentiat, huic sententiæ explicandæ vocem *una* maxime necessariam deesse? Ego, ut, si adfuisse constet e bonis libris, eam non moverim, ita cum meliores eam non agnoscant, Sigonianis tantum deferre nequeo, ut necessariam existimem. Rursus v. 21. de Veientibus: 'Jam in partem prædæ suæ vocatos Deos, alios votis ex urbe sua evocatos hostium templa novasque sedes spectare.' Denique eodem lib. c. 52. 'Hæc omnia in profano deserui placet sacra, aequalia urbi, quædam antiquiora origine urbis?' x. 2. 'Ita in medio circumventi hostes cæsique, pars capti.' xxii. 33. 'Legati et ad Philippum regem missi, et alii in Ligures.' xxxvi. 17. 'Et quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposissent, neutram tutati refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese.' Sic Mss. Cæsar Gall. i. 8. 'Helvetii ea spe dejecti, navibus junctis rati- busque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdiu, sæpius noctu, si perirumpere possent, conati:' sic Mss. et veteres edd. Fr. Hotmannus judicavit primum deesse

τὸ alii, scripsitque *ratiibusque compluribus factis alii, alii vadis.* Quod secuti sunt magni viri, qui postremum Cæsari manum admovere. Perperam. v. 11. 'Itaque ex legionibus fabros deligit, et ex continenti alios arcessit.' Sallust. de Republ. Ordin. c. 4. 'Et ea causa exercitus stipendiis confectis, optimos et veterrimos omnium, adversum fratres parentesque, alii liberos contendere.' Idem Jug. c. 31. 'Incedunt per ora vestra magnifice, sacerdotia et consulatus, pars triumphos suos ostentantes.' Ibidem c. 83. 'Rursus imperator contra postulata Bocchi nuncios mittit. Ille probare, partim abnuere:' ita prima editio, teste Grutero, et fideiorem scripti. Vulgo additum *alia.* Suetonius Octavio c. 75. 'Festos et solennes dies profusissime, nonnumquam joculariter tantum celebrabat:' ubi sententiam imperfectam, ut retur, explet Casanbonus scribendo *profusissime nonnumquam, nonnumquam joculariter.* Tale Sillii lib. i. vs. 241. 'armis consulta senatus Vertere, nunc donis.' Frustra Dausqueius, *nunc scita senatus.* Curtius vii. 4. 'Obstat metus, aliis cupiditas.' Sic Mss. et recte ex illis Freinsheimius. J. F. Gron. Recte primo Rhenanus *Et jam*, pro *etiam*; quomodo et nostri, nisi quod *etiam* supersit in Lipsiens. et *τὸ jam* non conspiciatur in Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Alibi sæpe vocalæ 'et jam' atque 'etiam' commutantur. Vide ad i. 47. § 9. Deinde optime idem Rhenanus *alii* priori loco sustulit, suffragantibus, ut Hearne testatur, codd. Oxoniensibus; neque adversantur ulli meorum. Attamen in Voss. 1. est *a virgis cadi*, quasi librarius dare voluisset *alii virgis cadi*, ut Gebhardus in Campani ed. esse monet. Verum sive illo, sive alio loco, vox ea reponatur, a mala manu esse tot codd. dissentientium turba satis probat. Locutionem sæpe alibi illustravit J.

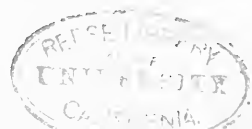
F. Gronovius, quem vide ad Liv. x. 29. xxviii. 16. xxxvi. 17. xliii. 18. et xliv. 6. Jac. Gronov. ad Liv. xxii. 29. xxv. 24. et xxxviii. 56. et Cortium ad Sall. Cat. c. 50. in princ. c. 61. § 8. et ad Jug. c. 83. § 3. Exemplis, quæ observarunt, pauca hæc ex Livio addi possunt. iv. 21. 'Dictatorem dici Q. Servilium placet: cui Prisco, alii Structo fuisse cognomen tradunt:' ita forte ex vestigiis codicum legendum conjeci: vulgo editur *cui Prisco alii, alii Structo*. c. 33. 'Infert pavidos fuga in mediam aciem: obruncantur in ripis; alios in aquam compulsos gurgites ferunt.' xxxiv. 2. 'Quid enim nunc aliud per vias et compita faciunt, quam rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent?' ita ex pluribus codd. meis legendum monui: vulgo edebatur, *quam quod aliæ rogationes*. xxxvi. 12. 'Aliis sua voluntate affluentibus, metu coacti etiam, qui dissentiebant, ad regem convenerunt.' xxxix. 34. 'Seditione inter ipsos dimicatum, quum ad se, alii ad Eumenem civitatem traherent:' ita in uno est cod. quum in alio sit *ad se alii, alii ad Eumenem*; vulgo autem edatur *alii ad se, alii ad Eumenem*. xlii. 30. 'Pars altera regiæ adulationis erat, quos æs alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipientes ad novanda omnia agebat; quosdam ventosum ingenium:' ubi *quos æs alienum* accipi debet, quasi foret 'quorum quosdam æs alienum.' Et ita capiendus videtur locus Livii eodem lib. xlii. c. 53. 'Tum vero ea vociferatio simul indignantium minitantiumque, partim jubentium bonum animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi faceret.' Idem enim est ac si dixisset, 'partim simul indignantium, simul minitantium, partim jubentium.' Præterea *aliiis securi subici*, vel *subjici*, Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. pr. Lipsiens. et fragm.

Hav. a m. pr. *alii securis subjici* Harl. 1. *aliiis securis subici* Leid. 2. Sed partim voci *alii*, partim voci *securi*, partim utriusque prima proxima vocis litera adhæsit. Id autem frequenter in litera sibilante, ut hic factum, usi venire, videbimus ad xxviii. 25. § 2.

Ne gratuita crudelitas esset, bonorum donatio sequi domini supplicium] *Vocula ne* omittitur in Leid. 1. *ut gratuita* habet Leid. 2. Præterea *damnatio*, pro *donatio*, vir doctus ad marginem edit. Curionis scribendum coniciebat. Sed 'damnare bona' nihil inauditum est. Deinde *domini* non est in contextu Port. sed in ejus margine tantum.

Hac mercede juvenus nobilis corrupta, non modo non ire] *Ac mercede*, perperam omissa adspiratione, Voss. 1. et Leid. ambo. Vide ad xxxv. 26. § 7. Tum *correpta* Leid. 1. Vide ad v. 20. § 6. Insuper *non modo ire*, altero *non* excluso, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *non modo*, pro 'non modo non,' sæpissime poni, patebit ex illis quæ dicentur ad Liv. xxv. 26. § 11. Verum in illis plerumque sequitur *ne quidem*, vel similis negatio: quum contra altera pars periodi hic per affirmationem concipiatur. Vulgatum, pro quo stant alii, et inter eos optimæ fidei libri, servandum est. Denique *ire obviam in jure* Hav.

CAP. XXXVIII. § 1 *Idus Maiæ venire*] Hic novus est annus, et tertius decemvirorum; quod ostenditur ex oratione P. Sempronii tribuni plebis ix. 34. adversus Appium censorem concionantis, ubi obiter de hoc decemviro mentionem facit. 'Est hic,' inquit, 'Quirites, illius Appii progenies, qui, decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit; tertio, nec ab se, nec ab nullo creatus, privatus fasces et imperium obtinuit, nec antea continuando abstinnit magistratu, quam obruerent eum male parta, male gesta, male retenta imperia.'

Atque hic primus est locus ad probandum, alium esse annum tertium, quo decemviri fuere in imperio, et alium, quo Valerius ac Horatius consules fuere. *Glar.* Ad id probandum quinque locis usus est Glareanus. Primus nempe hic est: secundus obcurrit c. 51. § 12. tertius c. 56. § 4. quartus c. 61. § 13. quintus denique ix. 34. § 1. quibus omnibus ipse videndus est. Et hanc chronologiam Livium ac Dionysium secutos esse docet etiam Dodwell. de Veter. Cyclis Dissert. x. § 86. Videnda etiam quæ notavit in Chronol. Græco-Romana, subjuncta Dionysii Hallic. editioni Oxoniensi tom. 11. p. 91. et seqq. Ceterum *Idus Maji* est in Leid. 2. Sed alterum firmant alii omnes codd. Vide ad iv. 37. § 3. Tum *venire Flor.* Mox *prorogatis magistratibus Gaertn.* contra sensum Livii. Nam 'prorogare magistratum' est continnare; 'subrogare' est alium in locum ejus, qui vel mortuus erat, vel anno exacto honore abibat, substituere. Supra 11. 7. 'Nec collegam subrogaverat in locum Bruti.' c. 8. 'Comitia collegæ subrogando habuit.' 111. 19. 'Antequam collegam sibi subrogasset, negare passurum agi de legibus. Hæ tenuere contentiones usque ad comitia consulis subrogandi.' ix. 34. 'An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est?' Valer. Max. vi. 3. ex. 2. 'Omnes collegas suos, qui duce Sp. Cassio id egerant, ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium vocaretur, vivos cremavit.' Mox *privatim*, pro *privati*, Leid. 1. Sed, in hoc cod. literam finalem *m* pro libitu librarii vel additam, vel ejectam fuisse, non semel supra notavi.

Neque animis ad imperium inhibendum imminutis, neque ad speciem honoris insignibus, prodeunt] Alii *inhibendum, neque ad speciem honoris imminu-*

tis. Insignibus prodeunt. Lego inhibendum, neque ad speciem honoris insignibus imminutis, prodeunt. Klock. Neutram transpositionum Klockii probant codd. qui tamen in aliis quibusdam variant. Nam *neque animis neque ad imperium* habet Hav. Tum *ad imperium adhibendum* Voss. 2. et fragm. Hav. quomodo librarii dedisse videntur, quod non intelligerent locutionem Livianam 'inhibere imperium,' quam exponit Gronov. hoc lib. c. 59. § 1. Similiter 'adhibere' in hac locutione τῶν 'inhibere' infra substituerunt xxxvi. 28. § 5. Præterea *ad spem honoris* Harl. 2. Gaertn. et Hav. sollemni errore. Vide hoc lib. c. 9. § 13. Denique *redeunt* Lipsiens. errore librarii. Livius 1. 41. 'Servius cum trabea et lictoribus prodit.'

Id vero regnum haud dubie videri] *Regium* Leid. 2. Et hic error frequens in Mss. observatur, qui proflexit inde præsertim, quod tres ultimæ literæ vocum *regnum* et *regium* ductibus parum differant. Exempla hujus erroris vide hoc lib. c. 9. § 3. et c. 36. § 3. *regnom* habet Flor.

§ 2 *Nec vindex quisquam existit*] Pal. 2. *exstat.* Gebh. *Exstat* etiam Harl. 2. et Hav. quod glossatoris esse videtur. Alibi ita variant codd. Vide ad 11. 32. § 6. *exstitit* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Præterea in præcedd. verbis *Imploratur in perpetuum*, pro *Deploratur in per.* perperam præfert Lipsiens. Infra v. 40. 'Sua consilia, communibus deploratis, exsequentes.' ix. 7. 'Deploratum pene Romanum nomen in concilio sociorum fidelium esset.' xxvi. 12. 'Spem Capnæ retinendæ deploratam esse:' et ita sæpe alibi.

Nec ipsi solum desponderant animos] *Dispoderunt* fragm. Hav. a m. sec. *deposuerant* Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. Eandem scripturam etiam in Pal. 2. superesse, Gebhardus mo-

nuit antea ad l. 15. § 1. unde ibidem coniecit *despoponderant* legendum esse. Equidem, pleraque composita verbi 'curro' geminationem simplicis in præterito retinere apud Livium, monui ad l. 12. § 8. quum tamen id alibi apud Livium in compositis verbi 'spondeo' observari non meminerim, nullique codd. eam emendationem firment, a vulgato non discedo.

Contemni cæpti erant a finitimis populis: imperiumque ibi esse, ubi non esset libertas, indignabantur] Vicinis potius populis adscriberem hanc indignationem, quam plebi Romanæ, jam humili et animos despondenti, legeremque, a *finitimis populis, imperium ibi esse, ubi non esset libertas, indignantibus*. J. F. Gron. Emendatio viri eruditissimi haud dubie sensum auctoris meliorem efficit; sed a vestigiis scripturæ veteris paullo remotior est. Deletur enim vocula *que*, et, pro *indignabantur*, ponitur *indignantibus*. Quare ego minore mutatione, ut idem maneat sensus, legerim, a *finitimis populis, imperium qui ibi esse, ubi non esset libertas, indignabantur*. Vides hic tantummodo *que* mutari in *qui*. Exemplo etiam non caret relativum secundo positum loco. Terent. Adelph. l. 1. 'Et errat longe, mea quidem sententia, Qui imperium credat gravius esse aut stabilius, Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur.' Frequentissime ita apud comicos aliosque poëtas. Sed neque prosæ scriptoribus insolens. Ipse Livius l. 1. in Præf. 'Et, si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro sit, nobilitate ac magnitudine eorum, meo qui nomini officient, me consolet.' Lamb. Bos. Perizonius ad Liv. xxviii. 12. legit *imperium qui ibi esse*; et ibidem etiam aliis locis Livii *que* pro relativo perperam scribi contendit. Eamdem medicinam J. F. Gronovius adhibet Livio xxxvi. 22. Nondum adfirmare velim, *que* hoc loco coi-

Delph. et Var. Clas.

ruptum esse, quia ipse Livius alibi, et alii quoque eadem ratione eo utuntur. Liv. ii. 56. 'Voleronem amplexa favore plebs proximis comitiis tribunum plebi creat . . . contraque omnium opinionem, &c. post publicam causam privato dolore habito, ne verbo quidem violatis consulis rogationem tulit.' Cornelius Nepos Epamin. c. 10. 'In quo quum reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem, maleque eum in eo patriæ consulere diceret.' Virgil. Æn. vi. 283. 'Quam sedem somnia vulgo Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.' In Suetonii tamen Tiber. c. 63. si quis pro eo, quod vulgatur, 'quum interim manente officii titulo etiam delegaret plurima, assidueque illi per legatos et adiutores suos exsequenda curaret;' mallet legere, *delegaret plurima assidue, quæ illi*, non repugnarem. Idem est usus τοῦ et in Liv. xxxiii. 28. 'Tollere Brachyllam principem fautorum regis statuerunt, et tempore ad eam rem capto, &c. ab sex armatis, &c. circumventus occiditur.' Et copulam etiam diversissimæ constructionis orationes conjungere, multis ostendit ipse Perizonius ad Sanctii Minerv. iii. 4. 1. *Duk*. Eadem, quæ Lamb. Bossio, conjectura etiam Jac. Perizonio in mentem venit, qui, ita hoc loco legendum esse, etiam vidit ad xxviii. 12. § 13. nbi non huic modo, sed et aliis Livii locis, eadem medicina mederi conatus est, et compositionem hanc verborum ipsi familiarem esse multis exemplis probavit. Respicienda sunt quæ ibi notantur. Ita forte scribendum conieci ii. 2. *per totam civitatem est datus; sollicitam qua suspicione plebem Brutus ad concionem vocat*: nbi nunc vulgo circumfertur *sollicitamque suspicione*. c. 23. 'Tum vero eludi atque extrahi se multitudo putare, et Patrum qui abessent, non casu, non metu, sed

Livius.

20 B

impediendæ rei canssa abesse:’ ubi a multis librariis, quibus ordo verborum displicebat, perperam datum est *Patres, qui abessent*. Ceterum *imperiumque inesse*, pro *imp. ibi esse*, male Gaertn.

§ 3 *Subini magna manu incursionem*] *Tà magna manu non comparent in Voss. 1. et Leid. 2.* quæ in aliis constanter supersunt.

Quum hominum atque pecudum inulti prædas egissent] *Hominum atque peditum* joculari errore Voss. 2. Deinde *pecudum multas prædas egissent* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. *pecudum multi prædas egissent* Lipsiens. Gaertn. et prisca, quas consuli, edd. Aldo antiquiores; is enim *inulti* emendavit. *Pecudum multa prædas egissent* Port. a m. pr. in quo a m. sec. *pecudum multas prædas inulti egissent*; ita tamen, ut *inulti* tantum inter versus exstet. Hinc verisimile fit, scribam duplicem lectionem *multas* et *inulti* in codice reperisse, et utramque, ut sæpe factum, junxisse. Vide hoc lib. ad c. 44. § 4. Solent autem vocabula ‘multus’ et ‘inultus,’ duabus literis *in* in unam *m* conerescentibus, vel *m* in duas *in* dissoluta, passim in Mss. confundi. Vide quæ notavi olim ad Sillii iv. 16. Quibus adde viros doctos ad Ovid. Met. iv. 226. Nic. Heinsium ad ejusdem fragm. Halient. vs. 25. et ad Curtii iii. 11. § 15. Broekhus. ad Tibull. Eleg. 1. 8. 42. Corte ad Sall. Jug. c. 31. et ad Plinii Ep. 1. 23. etiam supra ad Liv. 1. 41. § 2. et quæ notantur ad iii. 43. § 4. c. 66. § 6. iv. 28. § 4. c. 39. § 4. c. 58. § 5. v. 16. § 3. et alibi. Ita vulgo editur apud Pseudo-Egesipp. de Excid. Urb. Hieros. 1. 1. ‘Plerique eorum, dum sabbato bellum suscipere detrectant, multi occubere:’ ubi legendum *inulti occubere*: quomodo se etiam in cod. Ms. invenisse C. Gualterus eo loco docuit.

Recepto ad Eretum] Dionysius xi. p. 687. pro *Ereto* habet mendose, ut

puto, ἐν Πήγῳ. Sigon. *Ad Arretum* Harl. 2. *ad Feretum* fragm. Hav. et Voss. 2. a m. pr. *ad fretum* a m. sec. ut et Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Flor. Lipsiens. Gaertn. et Port. *ad Eretum* prisca edd. Sed pro eo jam *ad Eretum* a Venetis a. 1495. datum video; quod in solo apud me superest Hav. Sæpissime in nomine hujus urbis librarios peccasse, supra dictum est hoc lib. ad c. 26. § 2.

Spem in discordia Romana ponentes, eam impedimentum delectui fore] *In disc. ponentes Rom.* Port. in *Rom. disc. ponentes* vett. edd. Ab Aldo postea voces in eum ordinem redactæ sunt, qui nunc tenet. Et eundem servant etiam reliqui Mss. Tum *dilectui* Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et a m. pr. Port. Vide ad xxxvii. 51. § 7. et mox hoc cap. ad § 10.

§ 4 *Non nuncii solum, sed per urbem agrestium*] Vocem *solum*, quæ in aliis constanter superest, omittit solus Harl. 2. Tum *super urbem, pro sed per urbem*, præferunt Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem etiam legunt *agrestum* pro *agrestium*: at vide ad ii. 63. § 2.

Decemviri consultant, quid facto opus sit] In scripto codice est *quid opus facto sit*. Rhen. *Decemviri consultabant* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *Decemviri consulentant* Flor. a m. pr. sed literæ *en* postea expunctæ sunt. Tum *quid opus sit facto* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Alii omnes stant a lectione quam Rhenanus reduxit.

Destitutis inter Patrum et plebis odia addit terrorem insuper alium fortuna] Ita ex meis solus Flor. *destituti* reliqui omnes. Sed tum mutanda foret interpunctio hoc modo: *quid opus facto sit, destituti inter Patrum et plebis odia: addit, &c.* Præfero tamen vulgatum. Insuper *addidit* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præcessit quidem ‘consultant,’ et sequitur ‘locant,’ et mox ‘nunciant:’

verum ea causa fuisse videtur, cur librarii, vel certe primi editores, addit maluerint. Mili scriptorum auctoritate standum videtur. Vide hoc lib. c. 46. § 9. Vel qui primi Livium typis descripserunt, in codicem inciderunt, cujus librarius syllabam *di* duplicare neglexerat. Vide ad II. 24. § 6.

§ 5 *Æqui alia ex parte castra in Algido locant*] Entropius I. 18. 'montem Algidum' vocat. Dionysius XI. p. 687. modo ait ἐν Ἀλγιδῶνι πόλει, modo p. 705. ἐν Ἀλγιδῶ. *Sigon.* *Æqui ex alia parte* Lipsiens. Male. Ita 'aliqua ex parte,' 'magna ex parte.' Vide ad II. 48. § 1. Et amasse Livium, præpositionem mediam conlocare inter substantivum et adjectivum, vidimus ad II. 19. § 8. Tum *castra locant in Algido* fragm. Hav.

Depopulatumque inde excursionibus Tusculanum agrum legati ab Tusculo] *Depopulabanturque inde* Gaertn. *depopulanturque inde* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Neque aliter vetustiores editionum, quas vidi, nisi quod etiam præferunt *legatique ab Tusculo*. Primus copulam abiecit Aldus. Frobenius deinde a. 1531. *depopulatumque, pro depopulanturque, restituit.* Et ita ex meis soli optimi Flor. et Leid. 1. *legati a Tusculo* habent Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. In verbis seqq. *præsidium morantes* Harl. 1. Sed prima litera *m* perperam adhæsit ex fine vocis præcedentis. Vide ad XXXVIII. 29. § 8. Contrario errore *oratorum, pro moratoreum, prima litera intercepta, codd. exhibebant* II. 44. § 6.

§ 6 *Is pavor perculit decenviros*] Pal. 2. *fertur perculisse.* Gebh. Hic non minus conveniret *perpulit*, quam aliis locis, ubi hoc restituit J. F. Gronovius supra ad c. 30. Et ita hic Donjatus et margo libri scripti apud Hearnium. *Duk.* *Fertur perculisse* præfert etiam Harl. 2. Nec multum inde discedens Hav. *fertur per-*

tulisse obfert. *Is pavor pertulisse* Lipsiens. *perlutit* est in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Optime *perpulit* se in margine Oxon. N. reperisse, Hearne testatur; quod et in margine edd. Ascensii a. 1513. et a. 1516. exstat. Et ita se ad c. 30. hujus lib. § 5. legendum monuisse, Donjatus ad hunc locum notat: sed conjecturam illam sublegit viro summo J. F. Gronovio, qui eandem diu antea ad eum locum proposuerat. Ceterum trajectis vocibus *Is perculit pavor* primæ edd. usque ad Aldum, qui ordinem inmutavit. Aldo vero consentiunt, quosquos habui, scripti codd. *Mox ut et senatum*, inserta media voce, Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens.

Haud ignari, quanta invidia immineret tempestas] *Quanta invidia inm. tempestate* Voss. I. a m. pr. (a m. sec. enim repositum *tempestas*) et Leid. 2. *quanta inv. inm. tempestate ea* Lipsiens. et Gaertn. *quanta invidia inm. tempestate ea* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Male. Infra IV. 44. 'Nec tum agrum plebi, sed sibi invidiam quæri: se quoque subiturnum eam tempestatem forti animo.' Vox *ignari* deficiebat in contextu Lipsiens. sed manu altera margini postea addita est.

§ 7 *Omnes vastati agri periculorumque imminentium causas in se congesturos*] Pal. 2. *omnes vasti agri per. imm. causas in se conjecturos.* Ita supra hoc libro Livius dixerat 'in unum omnia crimina conjicere.' Et Cicero pro S. Roscio 'in purissimam vitam crimen conjectum.' Probo tamen magis vulgata lectionem; quia liber hic recentissimæ notæ obnoxius fuit correctorum rasorumque libidini. Sic infra scriptum in eo reperi *jam caput fieri libertatis repetendæ*; quod mihi revera ad vulgatum lectionem nauseam excivit; sed Sigonio miram orexim. Tantum Transalpini palato distamus Italis. Id mihi placeret, si suffragatores alios codd. haberet, quod legit, verbo *accidit* ex-

cusso, *Latius id decemviris, quam si præsentibus detrectare imperium referrent.* Gebh. *Vasti, pro vastati,* etiam Harl. 2. et Hav. Sed sæpe alibi has voces librarii commutarunt. Vide ad xxiii. 30. § 7. Præterea deleta conjunctione *periculorum imminantium* Leid. 2. Denique *conjesturos* Voss. 1. *conjecturos* Port. a m. pr. Lipsiens. et Gaertn. ut v. 47. ‘Consentiente clamore militum, in unum vigilem conjicientium culpam, deterritus a ceteris abstinuit.’ Sed recte Gebhardus vulgatum prætulit, quod alii omnes apud me codd. firmant. Cic. pro Milon. c. 24. ‘Quid, quæ postea sunt in eum congesta? quæ quemvis etiam mediocrium delictorum conscientiam percussissent, ut sustinuit?’ Sæpe autem voces ‘congerere’ et ‘conjicere’ permutari solent in membranis vett. Vide Burmann. ad Nason. Amor. El. 1. 9. 12. Similes turbas dederunt librarii in vocibus ‘ingessit’ et ‘injecit.’ Vide ad v. 28. § 11.

Tentationemque eam fore abolendi sibi magistratus] *Tentationem eam fore,* sine copula, Voss. 2. Leid. uterque, et Port. *tempestatem eam fore* Gaertn. *tempestatem eam forte* Lipsiens. Insuper ordine mutato *tentationem fore eam* Harl. 2. et Hav. Quod vero Doujatius quærat, num *abolendi sui mag.* potius, quam *abolendi sibi mag.*? nescio qua causa impulsus id fecerit: ut enim ‘abrogare,’ ‘prorogare magistratum alicui’ et ‘alicujus’ recte dicuntur, (vide ad xxvii. 20. § 11.) ita etiam ‘abolere magistratum alicui’ et ‘alicujus.’ Quum autem in vulgato omnes codd. conspirent, aliam ei lectionem substituere, mutandi pruriginis laborantis esse puto.

In paucos præferocis animi] *Ferocis* Leid. 2. Sed eadem voce utitur Livius v. 36. ‘Mitis legatio, ni præferoces legatos, Gallisque magis, quam Romanis, similes habuisset.’

§ 8 *Postquam audita in foro vox est præconis*] In scripto codice est, *Postq. audita vox in foro est præc.* Rhen.

Postq. audita in foro vox præc. sine verbo, Port. *Postq. audita vox est in foro præc.* Lipsiens. Harl. 2. et Hav. Ceteri omnes codd. Rhenani lectionem confirmant. Mox *Patribus in curiam ad decemviros vocatis* iterum Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Gaertn. *Patres in curiam ad decemviros convocantis* Flor. Sed verbo simplici in hac re sæpius Livius usus est. Supra 1. 48. ‘Qua tu audacia me vivo vocare ausus es Patres?’ II. 1. ‘Traditumque inde fertur, ut in senatum vocarentur, qui Patres, quique conscripti essent.’ Mox hoc ipso cap. ‘Quia privatis jus non esset vocandi senatum.’ Et, ‘Quemadmodum Patres vocati non cõcant in senatum.’ xxiii. 32. ‘Consules edixerunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent.’ xxxvi. 21. ‘Is prima luce senatum vocavit:’ et ita alibi sæpe.

Intermiserant jam diu morem consulendi senatus] *Consulendi senatum* Harl. 2. et Hav. *consulendis senatus* ab initio in Flor. scriptum exstiterat, ubi litera finalis vocis *consulendis* adsumpta est ex prima vocis seq. Vide ad xxviii. 25. § 2. Pro eo postea in cod. illo similiter emendatum est *consulendi senatum.* Vide ad xl. 49. § 1. Mox *pleb. connectit,* pro *pl. convertit,* et *quid nã,* pro *quidnã,* Gaertn. Vide ad v. 29. § 9. Denique *ex intervallo,* ommissa media voce *tanto,* Port.

§ 9 *Solitum quidquam liberæ civitatis*] *Sollicitum quidquam* Lipsiens. Non raro aliis locis ita librarii lapsi sunt. Vide ad v. 22. § 5. Ceterum suspicio incidere posset, legendum esse *solitum quidquam liberæ civitati fieret,* ultimamque literam vocis *civitatis* perperam adhæsisse ex similitudine primæ in voce seq. Nam, ita librarios peccare solitos fuisse, videbimus ad iv. 33. § 10. Sed nihil mutò. Nam ‘solitum quidquam liberæ civitatis’ eadem forma dictum est, qua ‘propinquus itineris locis’

vi. 25. § 7. ubi vide.

Circumspectare omnibus fori partibus senatorem] Vocem *partibus* non agnoscit Harl. 1. Pro ea literis transpositis *patribus* est in Leid. 2. Vide ad iv. 60. § 3. Mox *disciscitare*, pro *noscitare*, Voss. 2. De verbo ‘noscitare’ vide ad ii. 23. § 10.

Curiam inde ac solitudinem circa decemviros intueri] *Citra decemviros* Leid. 2. qui etiam vocem *intueri* non agnoscit. *Citra* et *circa* sæpe in Mss. commutantur. Exempla vide ad xxi. 48. § 6. *cur. inde ac sol. esse, decemviros intueri* præfert Port.

§ 10 *Quum et ipsi consensu invisum imperium*] Vide, ut mutata relatio: nam *ipsi* decemviros refert; dixerat enim antea ‘ni consensu resisterent;’ et ‘ipsi interpretarentur’ conjungendum. *Glar.* Vet. lib. *invisum consensu imp.* Sigon. *Intisum consensu imp.* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *visum in consensu imp.* Voss. 1. et Leid. 2. Prius in contextum recepi, ut et Sigonius fecerat, quem nemo posteriorum editorum audire dignatus est.

Quia privatis jus non esset vocandi senatum, non convenire Patres interpretarentur] *Vocandi senatu* Lipsiens. *vocandi senatus* Hav. qui contra § 8. *consulendi senatum* habuerat, ubi plerique reliqui *consulendi senatus*. Deinde *interpretaretur* idem Hav. Verum *interpretarentur* recte ceteri omnes, sive quod ‘ipsi’ et ‘plebs’ præcesserint, et verbum utraque illa respiciat; sive quod τῶν ‘plebs,’ tamquam collectivo, verbum plurale jungatur; quod Livio est admodum familiare. Vide mox ad § seq.

Jam caput fieri libertatem repetentium] Vet. lib. *libertatis repetentæ*. Sigon. Ita etiam Harl. 2. Hav. Pal. 2. (nt Gebhard. supra ad § 7. testatur) et Hearnii Oxon. B. *jam caput fieri lib. repetendam* Lipsiens. *jam caput fieri libertatis*, proxima voce omissa,

Voss. 1. et Leid. 2. Suorum codicum lectionem Sigonius in contextum recepit, eamque Doujatius probasse videtur, modo *caput* pro initio sive principio accipiamus. Contra Gebhardus loco laudato vulgatum præfert. Cujus sententiam ob præstantissimorum codicum idem volentium auctoritatem verioremi puto. *Capit*, pro *caput*, erat in Klockian.

Sic plebs abnuat delectum] *Annuat* Leid. 1. et fragm. Hav. a manu pr. sollemni errore. Vide ad xxxvi. 34. § 6. *adjuvat* Voss. 2. Tum *dilectum* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7. et supra hoc cap. ad § 3. Paulo ante *Patres notati*, pro *P. vocati*, Lipsiens. Tum *in senatu*, pro *in senatum*, Gaertn.

§ 11 *Hæc fremebat plebes*] Antiqua lectio *Hæc fremunt plebes*. Sic ante habuimus c. 35. ‘Quod haud secus factum improbant boni, quam nemo facere ausurum crederat:’ ubi vulgo legitur *improbant*. Rhen. Lectio, quæ præscripta Rhenani adnotationi exstat, profluxit ex Frobenii ed. a. 1531. Antiquissimæ, quas vidi, edd. præferunt *Hæc fremit plebs*. Postea quidem Aldus vulgavit *Hæc fremunt plebs*; sed paucos nactus est, qui sequerentur. *Hoc fremebat plebs* est in Harl. 2. et Hav. *Hoc fremebat plebes* in Gaertn. *Hæc fremebat plebs* in Leid. 2. et Lipsiens. *Hæc fremebat plebes* Port. et Voss. 1. in marg. qui *Hæc frementi plebes* in contextu exhibet. *Hæc fremunt plebes* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. quod recepi tot codicum fide; motus insuper perpetua Livii consuetudine, qui passim τὸ *plebes* similesque dictiones pro collectivis habet, et cum verbo plurali construit. Supra ii. 35. ‘Haud facile credebant, plebem suam impelli posse, ut arma cape- rent.’ Vide ad ii. 5. § 2.

Indignitate rerum cesserant in agros; suarumque rerum] Prius illud *rerum* si

abesset, non desiderares. Hoc lib. c. 62. 'Ad id, quod sua sponte satis collectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.' VII. 7. 'Plenis iræ atque indignitatis militum animis.' *J. F. Gron.* Non offendor repetitione τὸν rerum. Vide ad I. 53. 'Indignitas rei' non uno loco dixit Cicero. Adde Gronovium ad IV. 61. *Duk.* Sane sæpissime 'indignitas' simpliciter, nullo alio addito, occurrit. Supra II. 7. 'Hæc dicta vulgo creditaque quum indignitate angerent consulis animum.' c. 34. 'Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est?' III. 12. 'Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos.' IX. 4. 'Subeat ergo ista, quantacumque est, indignitas.' XLII. 52. 'Illum, omnibus indignitatibus compulsus ad rebellandum, inter adparatum hellici fato obpressus:' et alibi. Quare, si τὸν rerum a scriptis abesset, Gronovio (quem etiam vide ad II. 18. § 2.) id delentis faverem. Jam vero id constanter superest in omnibus meis, nisi quod octo vocabula indignitate rerum cesserant in agros, suarumque rerum erant exsulent a Leid. 2. cujus negligentia librario causa fuit, quod modo præcesserat vox erant, quæ ultima omissarum repetebatur. Vide ad IX. 11. § 11. Quin adeo verum est, olim vocem rerum hac periodo bis obcurrisse, ut etiam ejus repetitio causa exstiterit, cur scriba Port. simili negligentia omitteret voces cesserant in agros; suarumque rerum. Eandem itaque servandam censeo, præsertim quum 'rerum' vel 'rei indignitas' non apud Ciceronem modo aliosque, sed apud Livium quoque frequenter obcurrat. Infra hoc lib. c. 44. 'Notos gratia eorum, turbam indignitas rei virgini conciliat:' et c. 50. 'Præterquam quod agmine prope quadringentorum hominum veniens, qui ab urbe indignitate rei accensi comites ei se dederant, conspectus est.' Li-

vium vero ab ejusdem vocis eadem periodo repetitione non abstinnisse, multis exemplis probavi ad I. 3. § 9. Voces in agros omiserunt Mediolanenses a. 1505. quæ tamen in omnibus scriptis supersunt.

Suarumque solliciti erant rerum, amissa publica] Sic in plerisque vidi codd. scriptum, et est clarus sensus. At alii solliciti sustulerunt, quod ego non tollerem: quamquam absque eo etiam sit sensus non contemnendus. *Glar.* Vetus lectio suarumque rerum erant, amissa publica: id est, suis rebus operam dabant. Quam formam dicendi, qui non agnoverunt, mutant, addendo de suo, solliciti. Sic VI. 14. 'Plebs cum jam unius hominis esset.' Sic hoc libro paulo ante c. 36. 'Hominum, non causarum, toti erant.' *Signon.* Suarumque rerum erant, amissa publica omnes ad unum Mss. tam nostri, quam aliorum, qui modo melioris notæ sint: atque ita optimus quisque Latinæ linguæ auctor loquitur. Ne mihi temere aliquis adsuat vocem, interpolando suarumque rerum erant solliciti, amissa publica. Quod esset vere Glanci et Diomedis mutatio. *Modius.* In plerisque vidisse se testatur codd. Glareanus suarumque solliciti erant rerum, claro, ut putat, sensu. Sed pessimus esse oportuit codd. aut Glareanus non apprime interioris elegantia gnarum. Nam τὸν solliciti, intrusi ab inepto et rudi pædago, neque volam neque vestigium deprendere licet in omn. Mss. et antiquis cussis. Sic Cic. in Epist. ad Famil. ad Attic. IX. 15. 'Vide, quam sim antiquorum hominum:' quod asserui in notis. Et ipse Livius c. 36. de decemviris: 'Hominum, non causarum, toti erant.' VI. 16. 'Invidiæque magis triumphus, quam gloriæ, fuit.' XXI. 11. 'Adeo prope omnis senatus Annibalis erat.' XXII. 50. 'Alterius morientis prope totus exercitus fuit.' XXIII. 14. 'Plebs novarum, ut solet, rerum atque Annibalis tota esse.'

xxxv. 31. 'Pars principum alienati a Romanis, totique Antiochi et Ætolorum erant.' Ibid. c. 33. 'Multitudo avida novandi res Antiochi tota erat.' *Gebh.* Lectionem, quam Glareanus se in plerisque codd. scriptam vidisse testatur, in nullo eorum codicum, quos adhibui, obviam habui; sed in iis omnibus, nisi quod in duobus quædam vocabula librariorum culpa deficiant, constanter inveni *suarumque rerum erant, amissa publica*: quod idem de suis testantur Sigonius, Modius, Gebhardus, ut et Lipsius ad xxiii. 14. Miror itaque, ubi latitent, vel quo migraverint plerique illi codd. quos Glareanus vidit. Vel unus eorum, quos laudavi, illis consensisset. Neque per plerosque Glareani codd. intelligi possunt, ut plerumque debent, priores edd. Nam et hæc, quotquot vidi, servant Mss. lectionem *suarumque rerum erant*; nisi quod in Mediol. annorum 1495. et 1505. atque in Veneta a. 1498. sit *suarum rerum amissa publica*, quod in margine quarundam editionum ita exponitur, 'indignitate, inquam, suarum rerum, amissa publica.' In Ascensianis annorum 1513. et 1516. et, quæ eas ubique sequitur, Parisina a. 1529. est *suarumque solliciti erant rerum, amissa publica*, ut Glareanus adnotationi præscripsit. In Vascosani denique, Curionis, Lugdun. a. 1553. Basileensi a. 1555. Parisina a. 1573. et Francofurtana a. 1578. *suarumque rerum erant solliciti, amissa publica*. Sed hæc demum post Glareani in lucem publicam emissas adnotationes prodire. Non itaque una vel altera editio plerorumque codicum nomine adpellari possunt. Locutus autem illa 'erant suarum rerum' vere Liviana est, ut probant exempla a Sigonio et Gebhardo huc conlata, quibus plura addi possunt. Infra hoc lib. c. 59. 'Quod adeo toti plebis fuissent, ut Patrum salutis libertatisque prior plebeio magistratui, quam patricio, cura fuisset.'

vi. 14. 'His vocibus instincta plebes quam jam unius hominis esset.' vii. 30. 'Eo ventum est, Patres conscripti, ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus.' xxiii. 39. 'Nolæ, sicut priore anno, senatus Romanorum, plebs Hannibaliscæ erat.' xxxi. 45. 'Postquam præsidio regio arcei teneri, nec se potestatis suæ esse respondebant.' xxxv. 37. 'Thoas per Euthymidam principem, pulsum opibus eorum, qui Romanæ societatis erant, post T. Quinctii legatorumque adventum, et Herodorum Cianum mercatorem, præparatis ad conditionem iis, qui Euthymidæ factionis erant, nequaquam eandem fortunam habuit.' c. 51. 'Qui Romanæ partis erant, sub adventum regis urbe excesserunt.' xxxvii. 49. 'Conclamatum deinde prope ab universo senatu est, totos adhuc Antiochi Ætolos esse.' xlii. 29. 'Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat.' Eodem cap. 'Cotys Thrax, Odrysurum rex, evidenter Macedonum partis erat.' c. 30. 'Pars altera regiæ adulationis erat, quos æs alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat: quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magis auræ popularis erat.' Plin. Epist. v. 16. 'Sæpe, quæ dixit, aspernatur, expulsiisque virtutibus aliis pietatis est totus.' Et ita Græci quoque loquuntur. Alciphron i. 13. 'Ὁ ποτὲ γελῶν τοὺς ἐκ τρυφῆς πάθει δουλευόντας, ὕλος εἰμὶ τοῦ πάθους: ubi vide Berglerum, qui plura ex scriptoribus Græcis exempla addidit. Insuper *omissa publica* fuerat in fragm. Hav. Sed recte manus altera id emendavit in *amissa*. Non enim tam Patres 'omiserant,' sed tyrannide decemvirorum 'amiserant rempublicam,' eademque illorum impotentia iis erepta erat. Solent hæc verba alibi in Mss. confundi. Vide ad ii. 48. § 6. ad vi. 14. § 11. et multis aliis locis: *amissa republica* Gaertn.

Sed *τὸ re*, quod in nullo præterea codice vidi, ex præcedenti repetendum est, licet numero plurali *rerum* præcesserit. Vide ad II. 30. § 4.

Quantum e cætu congressuque inpotentium dominorum se amovissent] Ita primus Gronovius edidit. Non quidem displicet locutio ‘amovere e cætu,’ quum etiam ‘abstrahere e portu’ codd. præferant ad XXXVII. 27. § 6. ubi vide: et ‘e medio amovere’ dixerit Sueton. in Tiber. c. 10. ‘Statuit repente secedere, seque e medio quam longissime amovere.’ An tamen ita legendum sit, ut vehementer dubitem, Mstorum dissensus efficit. Nam *quantum cætu*, omnia præpositione, Leid. 1. *quantum a cætu*, ut ante Gronov. editum erat, Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *quantum actu* errore librarii Hav. Quin etiam, si diligenter attendimus, ‘amovet se e cætu’ qui a cætu digreditur, cuius quondam pars exstiterat; ita ‘amovet se e medio’ qui quondam in medio versatus fuerat. Navis ‘abstrahitur e portu’ quæ in portu substiterat. At ‘amovet se a cætu’ qui a cætu longe discedit, licet unus istius cætus non fuerit. Quum itaque Patres, qui secesserant, non fuerint e numero decemvirorum, potius ‘a cætu,’ quam ‘e cætu, inpotentium dominorum se amovisse’ dicuntur. Reduxi itaque priscam lectionem. Ceterum *concessu*, pro *congressu*, male Hav. nec melius *aggressu* Lipsiens. Deinde *admovissent*, pro *amovissent*, Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ammovissent* Leid. 2. Solent autem verba hæc alibi non raro commutari. Vide ad XL. 55. § 5. Paulo ante, serie dictionum mutata, *tantum se abesse ab injuria rati* priscæ edd. In eum ordinem, quo vulgo exstant, voces primus digessit Aldus. Et cum eo faciunt omnes codd. *Abisse* autem, pro *abesse*, legit Lipsiens. Vide ad XXVII. 44. § 3. et mox hoc cap. ad § 13.

§ 12 *Simul ad pignora capienda, sciscitandumque, num consulto detractarent*] Gellius XIV. 7. ‘De pignore quoque capiendo disserit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset.’ Vide Cic. de Orat. III. 1. Hotomann. Comment. Verb. Jur. in ‘Pignora,’ et de Senatu Rom. c. 7. Klock. *Ad pignera capienda* Flor. Voss. 2. et Leid. 1. Utrumque *pignera* et *pignora* olim dictum fuisse testis est Priscian. Gramm. I. VI. p. 721. ‘Excipitur Fœnus, Fœnoris, quod tamen antiqui Fœneris dixerunt, unde et Fœneror verbum, et Fœnerator. Et Pignus, Pignoris, et Pigneris, unde Pignero Pignerias.’ Inter ea ambo distinguunt tamen grammatici. Agroet. de Orthogr. p. 2269. ‘Pignera rerum sunt: pignora filiorum et adfectionum:’ et Beda de Orthogr. p. 2341. ‘Pignera rerum: pignora filiorum et adfectionum.’ Hanc tamen distinctionem docti spernunt. Certe *pigneru* eo sensu, quo *pignora* dicendum grammatici contendunt, ex Mss. recepit Corte apud Plin. Ep. I. 12. ‘Filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignera veros amicos:’ ubi nos remisit ad Lucani II. 370. Præterea *sciscitandumque* fragm. Hav. a m. pr. *scitandumque* Leid. 1. et Port. a m. pr. Sed vide ad I. 54. § 5. Præterea *non consulto detractarent* Harl. 2. et Lipsiens. Vide ad II. 40. § 7. et ad V. 51. § 7. Denique *detractarent* Voss. 2. Leid. ambo, Gaertn. Port. et Hav. Et ita mox *detractare* iidem codd. nisi quod loco Leid. 1. ita habeat fragm. Hav. a m. pr. Vide ad XXXIV. 15. § 9. Paulo ante *adparatores* erat in Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Verum error hic postea in primo illorum codd. emendatus, et *adparitores* recte substitutum erat.

Latius id decemviris accidit, quam si] *Accidit* exsulat a Pal. 2. ut Gebhardus supra monuit ad hujus cap. § 7. addens, id sibi placiturum, si suffragatores alios codd. haberet. Omnes

tamen mei id verbum constanter retinent. Præterea *Lectius*, pro *Lælius*, Lipsiens. qui error in scriptis frequens est. Vide quæ olim notavi ad Sil. VIII. 548.

§ 13 *Senatumque in diem posterum edicunt*] In volumine Archetypo legitur tantum *in diem post. dicunt*: scribo *indicunt*. Rhen. *In diem post. edicunt* antiqua lectio est omnium Mss. codicum atque impressorum. Interim Rhenanus, quia in quodam suo invenerat *in post. diem dicunt*, e conjectura facto, *indicunt* permovit auctoritate, ut hoc in omnibus recentioribus exemplaribus sequerentur typographi. Supra cap. 37. 'Exspectabant, quam mox consulis creandis comitia edicerentur:' ibi tamen Pall. duo referunt *comitia dicerentur*: neque inde faciendum *indicentur*. Gebh. Tres Pall. Rott. et Voss. ut et Sig. *edicunt*. Snetonius Julio c. 80. 'Postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est.' Alterum est a conjectura Rhenani. *J. F. Gron.* Si omnes codd. ad exemplum Wormatiensis Rhenani *in diem post. dicunt* præferrent, cum eodem Rhenano etiam *indicunt* legendum censerem, quoniam verosimilius existimarem, primam syllabam τὸν *indicunt*, quam *edicunt*, ab ultima litera prioris vocis *posterum* elisam esse. Ita enim sæpe alibi peccatur. Vide ad v. 27. § 6. Nunc vero cum Gebhardo et Gronovio vulgatum *edicunt* præferendum arbitror. Nam præter Leid. 2. qui *indicunt* obfert, alii omnes mei *edicunt* retinent. Et ita se in vet. lib. reperisse, Sigonius in prima Scholiorum ed. professus est, eandemque scripturam contextui restituit, et in iteratis edd. servavit; licet in illis ipsam ejus scholium omittatur. Nemini tamen sequentium editorum, eam lectionem veriorem esse, persuadere potuit: sed omnes ex Rhenani conjectura *indicunt* ediderunt usque

ad Gronovium, qui a. 1665. priorem scripturam revocavit. Certe senatus edictis consulum aliorumque magistratum, quibus senatum habendi jus erat, convocari solebat. Cic. Orat. Philipp. III. 8. 'Quum tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens a. d. VIII. Kal. Dec. eo die ipse non adfuit. At quomodo edixit? hæc sunt, ut opinor, verba in extremo: 'Siquis non adfuerit, hunc omnes existimare poterunt, et interitus mei et perditissimorum consiliorum auctorem fuisse.' Et adhuc eodem cap. 'Quum tam atroci edicto nos concitavisset, cur ipse non adfuit?' Cic. ad Famil. XI. 6. 'Quum tribuni plebis edixissent, senatus adesset a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo de præsidio consulum designatorum referre.' Tacit. Annal. I. 7. 'Ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi tribuniciæ potestatis præscriptione posnit, sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca et sensu permodesto: de honoribus parentis consulturum.' Hinc 'edicere senatum' est proposito edicto jubere, ut senatus conveniat in curiam: quemadmodum 'edicere delectum' est proposito edicto jubere, ut populus militum scribendorum causa in forum conveniat. Supra hoc lib. c. 10. 'Ut hæc dicta in senatu sunt, delectus edicitur:' ita enim eo loco ex Mss. et prisca excusis legendum monui, non *indicitur*. 'Edicere comitia' est proposito edicto jubere, ut populus habendorum comitiorum causa conveniat. Livius XXI. 33. 'Ab eodem prætoris literæ ex senatusconsulto ad consules missæ, ut, si iis videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret: se in eam diem, quam jussissent, comitia edicturum.' Sueton. in Cæs. c. 18. 'Quum edictis comitiis ratio ejus haberi non posset.' 'Edicere concionem' Liv. XXIV. 37. 'Consensu in posterum diem concio edicitur.'

Proditam a Patribus plebs libertatem rata] Præpositio exsulat a Port. quam tamen necessariam puto, ut ambiguum, quod ea ommissa in oratione foret, tollatur. Mox, trajectis vocabulis, *abissent jam magistratu* Gaertn.

Privatisque jus abesset] Memini, quod præcessit: 'quia privatis jus non esset vocandi senatum.' Nihilominus non quisquiliæ, ut ille ait, esse iudico illud *jus abesse*. Hic utique. Cl. Puteanus notat in Fulv. Ursini codice lectum *suis* (sic et Chiff.) ἀπὸ τοῦ *jus*. Unde felici conjectura eruit *privatisque, si vis abesset, tamquam jure cogentibus*. Ita tuto per me licet emendes. Nam sic prorsus Buslid. Rott. Gud. et Mureti. In Helm. Vossianoque 1. *si jus abesset*. J. F. Gron. Verba notæ Gronovii præscripta in omnibus, quotquot vidi, edd. Aldina antiquioribus deficient. Aldus primus interpolavit *privatisque jus abesset*, quod Hearne in Oxoniensibus B. et C. exstitisse monuit, mihi vero in nullis meis obviam fuit. *Privatisque is abisset* habet Lipsiens. Sed *abisset* ex verbis præcedd. repetitum est. Solent autem 'abisse' et 'abesse' commutari. Vide hoc cap. ad § 11. *Privatisque vis abesset* Voss. 2. *privatisque vis abissent* Port. *privatisque jus abissent* Hav. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *abesset* emendatur a m. sec. *privatisque suis abesset* Flor. Leid. 1. et apud Hearnium Oxonienses L. 2. et N. Neque aliter Gaertn. a m. pr. qui a m. sec. *privatisque suis abisset* dedit: *privatisque si jus abesset* Leid. 2. *privatisque si vis abesset* Harl. 1. et Klockian. quod recte Gronovius probavit, et in contextum recepit. Solent autem vocabula *uis* et *ius* in Mss. ob ductum similitudinem in scriptura Longobardica, quæ non raro tanta est, ut distingui inter se voces nequeant, confundi. Vide viros doctos ad Terent. Adelph. III. 4. 44. ad Justin.

XXXIX. 1. § 9. Gronov. ad Sen. Octav. vs. 581. et Cortium ad Sall. Jug. c. 3. § 1. Adde quæ supra notantur ad Liv. I. 3. § 11. ad II. 27. § 1. ad IV. 7. § 3. c. 9. § 7. c. 26. § 2. VI. 8. § 5. c. 18. § 7. aliisque pluribus locis.

Tamquam jure cogentibus] *Tamquam in re cogentibus* Voss. 1. qui in margine offert emendatum *tamquam ire cogentibus*. Deinde *apparuisset*, pro *paruisset*, Lipsiens.

CAP. XXXIX. § 1 *Sed magis obedienter ventum in curiam*] Ita primus edidit Gronovius. Omnes autem non modo excusi priores, quos vidi, sed etiam scripti *obed. ventum in curiam est*; nisi quod Harl. 2. alio ordine exhibeat *obed. in cur. ventum est*. Gaertn. autem *ventum in cur. esse*. Neque caussam video, cur τὸ est abjectum voluerit, nisi quod etiam hanc partem orationis melius ex verbo in fine addito 'accepimus' pendere existimaverit, quod obtineri posset, si Gaertn. cod. scriptura reciperetur. Quam tamen et alterum ferri possit, tantum mihi vindicare non audeo, ut invitis codd. omnibus vocem expellam, vel minus auctoritate eam inmutem.

Quam obnoxie dictas sententias] *Obnoxie dictas sententias* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed præferenda est lectio vulgata, quam alii codd. stabiliunt. *Obnoxie*, quam *obnoxias*, Livium maluisse puto, ne tres similiter desinentes voces *obnoxias dictas sententias* cumlaret.

§ 2 *L. Valerium Potitum proditum memorie est*] *L. Valerium Petitum* Voss. 1. sed inter versus emendatum *Peritum*. At 'Potitus' notum Valeriorum est cognomen. Præterea *L. Val. tum prod. mem. est* Gaertn. *L. Val. Peritum tum prod. mem. est* Lipsiens. *L. Val. Potitum tum prod. mem. est* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Illud tum etiam in margine Port. a m. sec. adscriptum cernitur. Sed, præterquam quod a reliquis notæ melioris

codd. absit, etiam hic ter repetitum in tribus vocibus τὸ *tum* finale merito cuiusque displicebit, imprimis quum in vocula *tum* nulla sit emphasis. Mox *post religionem Ap. Claudii*, pro *post relationem Ap. Cl. Gaertn.* Sed vocem *Claudii* omittit Leid. 2. *Tum ne de republica*, pro *ut de republica*, Voss. 1. et Leid. 2.

Ut de republica liceret dicere] Vide Brisson. de Formul. II. p. 184. et p. 185. (p. m. 167.) Klock.

Tumultum excivisse] *Exitisse* Voss. 1. *descivisse* Voss. 2. *exisse* fragm. Hav. a m. pr. An forte voluit *excisse*? quales contractiones Livium amasse, videbimus ad VI. 18. § 10.

§ 3 *Ferociter M. Horatium Barbatum isse in certamen*] Cognomen *Barbatum* deficit in Lipsiens. et Gaertn. quod in aliis omnibus constanter superest. Deinde *iisse in cert.* Gaertn. Sed vide ad XXVIII. 38. § 3.

Decem Tarquinius adpellantem, admoventemque] *Decemvros Tarquinius* Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonienses B. C. et L. 1. Verum et hic aliis codd. vulgatum mutari vetantibus, adhaereo. *Tum admoventem Valerius ducibus*, reliquis omissis, Hav. *Horatium* tamen non solorum Valeriorum, sed et gentilium suorum, in hac oratione meminisse, indicat etiam Dionys. I. XI. p. 689. Πότερον ὑμῶν ἐξελέλυθεν ἐκ τῆς διανοίας, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἀπόγονοι τῶν ἐξελασάντων τὴν τυραννίδα, λείπεται δὲ διαδοχὴ τῆς Ὀρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστι ἠμῶσε χωρεῖν τοῖς καταδουλομένοις τὴν πατρίδα, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ μόνοις. ‘Monere’ autem et ‘movere’ saepe in Mss. confunduntur. Vide ad IX. 38. § 12.

§ 4 *Nec nominis homines tum pertæsum esse*] Livius indubie scripsit, quemadmodum attestatur liber Ms. *nec nomen hominis tum pert.* Sic autem et Suetonius in Cæsare c. 7. ‘Et quasi pertæsus ignaviam suam.’ Item in August. c. 62. ‘Pertæsus,

ut scribit, morum perversitatem ejus.’ Quid igitur opus fuit hic scribere *nominis*? licet non negem, et id Latine dici. Non solum enim accusativum id verbum post se recipit, sed et genitivum. *Rhen.* Pall. 1. et 3. ut etiam docuit Rhenanus, ostentant *Nec nomen homines tum pert.* Gebh. Ut Rhenanus ex Borbet. sic duo Pall. *nomen.* Voss. 1. ambigunt *nomen in homines.* Lege *nec nomen homines tum pertæsus esse.* J. F. Gronov. Hearne invenit in Oxon. L. 1. *nec nomen hominibus tum pert.* in C. *nec nomen hominibus tum pert. et odiosum esse.* Sed ex meis Flor. Voss. 2. Leid. 1. fragm. Hav. et Port. a m. pr. consentientes Rhenani codici, præferunt *nec nomen homines tum pert.* *Nec nomen hiis homines tum pert.* Lipsiens. *nec noñ his homines tum pert.* Klockian. *nec nominis hujus homines tum pert.* Gaertn. Donjatio neutra emendatione vel Rhenani vel Gronovii opus esse putat; verbum enim ‘pertædet’ et genitivum recipere, et aliquando accusativum; dicique etiam impersonaliter, præsertim quum præteritum per participium quasi passivum effertur. Verum non quaeritur, quæ ordinaria hujus verbi constructio sit? (ea enim et Rhenano et Gronovio, si non notior, certe æque nota fuit ac Donjatio) sed potius, utrum verosimile sit, si Livius ordinaria illa constructione usus fuerit, ejus librariorum inde abire, et locum corrumpere voluisse? Probabilius esse puto, Livium librariorum incognitam constructionem adhibuisse, eosque, quod illam in magis notam mutare conarentur, tam varie errasse. Jam vero, si quid mutandum, ipsa loca Suetonii, quæ Rhenanus laudavit, Gronovii emendationem veriorum esse probant. Similiter loquutus etiam est Justin. XXXVIII. 9. ‘Demetrius privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus tacitus in regnum fugam meditatur:’ et ita olim

edebatur apud Valer. Max. III. 3. ex 1. 'Pertasus enim, credo, dexteram suam, quod ejus ministerio in cæde regis uti nequisset, injectam foculo exuri passus est : ' ubi tamen hodie ex consensu Mss. *Perosus enim* vulgatur. Ordinaria constructione id verbum obcurrit hoc lib. c. 67. 'Decemvirorum vos pertasum est: cõgimus abire magistratu: ' ubi tamen Voss. 2. sed solus, *decenviros vos pertasum est*. Mox quippe *Jovem*, exsultante media voce *quo*, Harl. 1. Male. Vide ad II. 37. § 5.

Deincepsque reges adpellatos] *Lego deincepsque*. Klock. Nimirum, teste Fest. voce 'Deincipem.' 'Deincipem antiqui dicebant proxime quemque captum, ut principem primum captum.' Obsoletas has delicias non modo Klockius in Livio quæsivit, et, invitis licet omnibus libris, invenisse se existimavit, sed et alii ipsi Ciceroni quoque obtrudere conati sunt, ex quo Laurenbergius in Antiquario laudat hunc locum, qui exstat ad Famil. II. 18. 'Sed tamen tres fratres, summo loco natos, promitos, non indisertos, te nolo habere iratos, jure præsertim, quos video deinceps tribunos plebis per triennium futuros.' Quem enim etiam huc advocet locum ex lib. 1. de Divin. c. 30. ex eo nihil patet. Verum neque Livium neque Ciceronem hæc et similia decere, facile vident, qui norunt, aliter Romanos Nævii Enniique, aliter Ciceronis Liviique ætate locutos esse.

Quod sacris etiam, ut sollemne, retentum sit] *Quo sacris* Gaertn. quomodo librarius dedisse videtur, quod præcesserit 'quo Jovem, quo Romulum,' non animadvertens, additum verbum hic aliam constructionem requirere. *Quod in sacris* Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. Verum id non necesse. Nam ita 'retinere memoria' est apud Cic. pro Sext. Rose. c. 12. 'De cuius laude neque hic locus est, ut multa dicantur, neque plura tamen

dici possunt, quam populus Romanus memoria retinet.' Nepos in Vita Attic. c. 11. 'Immortali memoria percepta retinebat beneficia.' Valer. Max. I. 8. ext. 2. 'Cetera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est.' 'Retinere dextra' III. 2. ex. 20. 'Centurio convulsam signum dextra retinens.' 'Retinere senatum' cod. Voss. infra præfert XXXIX. 42. 'Retinere Quinctium senatum ne frater quidem T. Quinctius, si tum censor esset, potuisset: ' editur nunc *in senatu*, quod forte etiam præferendum. 'Tenere castris' supra illustravi ad III. 2. § 1. Deinde *quod etiam sacris*, rejectis vocabulis, Voss. 2. Insuper *trò ut non comparet* in Harl. 1. pro eo *illud est* in Port. Denique *redemptum* pro *retentum*, Voss. 1. Lipsiens. et Gaertn.

§ 5 *Superbiam violentiamque tum perosos regis*] *Tum per ipsos regis* sine sensu Voss. 1. et Leid. 2. *tum peroposos regis* Klockian. *tum perosos reges* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *superbia violentique tum perosos reges* Gaertn. quod passiva forma dictum foret; quum passim optimi scriptores 'perosus' et 'exosus' active utantur. Vide hoc lib. ad c. 31. § 8.

Quæ si in rege tum eodem, aut in filio regis] *Quasi in rege* Voss. 2. Leid. 1. et Lipsiens. Deinde *cum eodem* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. *Tum et in filio regis iterum* Lipsiens. Denique *fuerunt* Gaertn. et Hav.

Quem laturum in tot privatis? Vide-rent, me vetando] Bona lectio, quam et agnoscunt antiquitus cusi. At Pal. 1. *quam litini in tot privatis funderent vetando*. Pal. 2. *quomodo laturos sint in tot privatis? cum maxime vetent*. Pal. 3. *quam Latini in tot privatis funderent ne vetando*. Latet aliquid. Campanus proxime accedit vulgata.

Tantum τὸ *viderent* immutavit in *file-
rent*. Gebh. Et nostri etiam quidam
hic turbant. *Quem Latinis in tot priva-
tis* Voss. 1. Sed *laturis*, pro *Latinis*,
habet in margine : *quem Latini in tot
privatis* Voss. 2. *quam laturiam in tot
privatis* Leid. 1. *quem laturi sint in tot
privatis* Leid. 2. *quō laturi in tot priva-
tis essent* Port. *quomodo laturi sint in
tot privatis* Harl. 2. Hav. et Hearnii
Oxon. B. *quom laturi sint in tot privatis*
Lipsiens. et Gaertn. *quando laturi in
tot privatis* fragm. Hav. a m. pr. quod
a m. sec. una cum Harl. 1. vulgatum
servat. Deinde *Funderent ne vetando*
Voss. 2. et Lipsiens. *Fuderent ne ve-
tando* Leid. 1. *Fiderent ne vetando*
fragm. Hav. *Cum maxime velent* Harl.
2. Hav. et in margine Port. in quo
verba *Viderent, ne vetando* in contex-
tu erant omīssa. Quum locus, ut
vulgo concipitur, sanus videatur, sa-
tis mirari nequeo, unde tot monstra
errorum in plerisque codd. conspici-
antur. Tò *loqui* etiam in proximis
verbis exsulat a Port. At *loqui, qui*
præfert Flor. Sed pronomen male
repetitum est ex ultima syllaba vocis
præced.

§ 6 *Extra curiam etiam moverent
vocem*] *Etiam extra curiam* Voss. 2.
Port. et fragm. Hav. *extra curiam nō
moverent* Gaertn. Deinde *movere vo-
cem* Harl. 2. et Hav.

*Neque se videre, qui sibi minus . . .
populum vocare, quam illis senatum*]
Nec se videre Lipsiens. *Tum cur sibi
minus* Gaertn. *quin sibi minus* Flor.
Lipsiens. Voss. ambo, Leid. ambo,
Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav.
Sed et hic vulgatum sanum est. De
locutione ' qui minus ' vide ad
xxviii. 43. § 17. ubi etiam multi
codd. pari modo peccant. Præterea
populum revocare Gaertn. Deinde
quam nullius senatum Voss. 1. et Leid.
2. *quam senatum* Voss. 2.

§ 7 *Experirentur, quanto ferocior
dolor in libertate sua vindicanda, quam
cupiditas in injusta dominatione esset*]

In exemplari veteri *proferocior* scrip-
tum est *fortior*. Nec est *in libertate
sua*, aut *in injusta dominatione*, sed
tantum *libertate sua*, et *injusta domi-
natione*. Nam elegantius in subau-
ditur utrobique. Quare crediderim,
sic scripsisse Livium : *exp. quanto
fortior dolor libertate sua vind. quam
cup. injusta dom. esset*. Rhen. Rhena-
nus, qui putat, particulas duas in
tollendas esse, idem non sensit, vo-
cem huic sententiæ deesse, quæ est
in vet. libris, *in injusta dominatione re-
tinenda esset*. Sigon. *Quanto ferocior
dolor in lib. sua vind. quam cup. in in-
justa dom. esset* est lectio Pal. primi,
neque abit multum Pal. 3. *donatione*
perperam scriptum ferens. Ego cum
Sigonio præpono lectionem Pal. se-
cundi, *quanto ferocior dolor in lib. sua
vind. quam cup. in injusta domin. re-
tinenda esset*, ut rotundior currat an-
tithesis. Eo autem libentius amplec-
tor hanc lectionem, quod et illam de-
derit publico ante secula fere bina
Campanus, in eo diversus tantum,
quod ex compendiosa scriptura lege-
rit *fortior*, quod et Andreae contigit.
Quare jam merito ejicitur Rhenani
commentum. Sic c. 47. 'Nec alium
virum esse, cuius strenne ac ferociter
facta in bello plura memorari
possent :' ubi tamen perperam Pal.
2. legit *fortiter*. Gebh. Rhenanus ex
Borb. *fortior*. Neque aliter Voss. 1.
Helm. Pall. Chiff. Rott. Sed et An-
dreas omnesque antt. præter Juntam,
quem primum video secutum Frobenium.
Et satis id placet, nec
pro eo alterum desiderem. Hoc
transmittit Sigonius. At quod idem
Rhenanus præpositiones negat in eo-
dem codice fuisse, id notat ; addit-
que, Rhenanum non sensisse, vocem
sententiæ deesse, nempe *retinenda*,
quam ipse de suo libro interposuit.
Hoc vero apud me nusquam, nisi in
uno Pall. qui fere omnia Sigoniani
codicis stigmata exhibet. Voss. 1.
Quanto fortior dolor lib. sua vind.

quam cup. in injusta dom. esset. Helm. quoque *quam cup. injusta dom. esset*: quos vides τὸ ἴν, quod utrobique Borbet. fastidierat, alterum priore, alterum posteriore loco præterire. Et potest sine eo *libertate sua vindicanda* accipi pro 'libertatem suam vindicando?' potest in seqq. commodè subaudiri τὸ 'vindicanda.' Si malis tamen *dolor libertatis suæ vindicandæ, quam injustæ dominationis esset*, per me licet. J. F. Gronov. *Fortior* ex meis codd. tres tantum exhibent Flor. Voss. 1. et Leid. 2. Unus Gaertn. utramque lectionem servat hoc modo, *quanto forcior, ferociorque dolor*. At codicis hujus librario frequentissimum fuisse, ut veram lectionem ejusque expositionem marginalem simul recipiat in contextum, videbimus ad IV. 55. § 5. Reliqui, quos consului, *ferocior* servant: at *fortior* est etiam in Neapol. Latini et priscis excusis, quod mutavit non Juntas, sed triennio antiquior Aldus. Præterea ex præmissa Gebhardi nota patet, Suffr. Sixtinum, qui excerptas ex Gebhardo trium Pall. codd. lectiones Gronovio subministravit, hic aliquid humani passum esse, quum Gebhardus aperte testetur, illos *ferocior* præferre, eorumque consensu Rhenanum *fortior* substituentem refellat. Et sane *ferocior* verius videtur, licet aliud placuerit Giphian. Observ. in Ling. Lat. in voce 'Fortis.' Dictio illa 'ferox' ambiguae est significationis, et non modo iumanem, sævum, barbarum, superbum, sed quoque fortem, bellicosum notat, etiam apud Liv. ut I. 12. 'In eum hæc gloriantem cum globo ferocissimorum juvenum Romulus inpetum facit.' XXVIII. 42. 'Circa Iberum exercitus patris patrique tui, post amissos imperatores ferociore et calamitate ipsa.' XXXVI. 17. 'Illic Macedones Thraecesque et Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes; hic Syri et Asiaticæ Græci sunt, levissima genera hominum et servi-

tuti nata: quo sensu *virtutem ac ferociam* junxit IX. 6. 'Cepisse enim eos non Romam, sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam virtutem ferociamque.' Vide Cortium ad Sall. Catil. c. 11. et ad Jug. c. 106. Eo ergo sensu vocem hoc loco sumi, margini expositionis caussa adscripto vocabulo 'fortior,' primo monitum fuerat. Indoctus postea scriba, eam pro varia lectione habens, et 'ferox' bono sensu poni nesciens, ac propterea 'fortior' melius sensui convenire existimans, illud in contextum recepit: qui error et alibi sæpe commissus est. Vide ad XXVIII. 42. § 4. Id ergo primum; censeo vocem *ferocior* servandam. Præterea qm̄, id est, *quam ferocior*, habet Port. quod dormitantis est librarii. Tum in priori loco non agnoscunt ex meis, præter Voss. 1. etiam Leid. 1. Sed neutro loco Leid. 2. et Port. nisi quod in posteriori a m. sec. priori loco adscribatur, et ab eodem etiam exsulet vox *cupiditas*; adeoque, fere ut Gronovius in fine adnotationis volebat, præferat *ferocior dolor lib. sua vind. quam injusta dom. esset*. Præpositionem in utroque loco etiam omittit Flor. verum is insuper legit *cupiditas injusta dominationis esse*, pro quo postea emendatur *dominationis*; ut velit *quanto fortior dolor lib. sua vind. quam cup. injusta dominationis esset*. Denique recte Gronovius τὸ *retinenda*, a Sigonio additum, iterum expungendum, et ad ultima verba *cupiditas injusta dominatione esset* ex præcedentibus 'vindicanda' subintelligendum monuit. Miror Gebhardum, cui Pal. secundi cum Sigoniano codice adversus aliorum lectionem consensus ubique suspectus fuit, hic ab instituto descivisse, et tam incertæ fidei Mss. adherere potuisse. Tanto magis mihi persuadetur, τὸ *retinenda* scribarum mangonium esse, quod ex meis etiam non alii eam vocem servent, quam

Harl. 2. et Hav. per omnia Sigoniano et Pal. secundo similes. Puto igitur legendum *exp., quanto ferocior dolor lib. sua vind., quam cup. injusta dom. esset.* Eandem, quam hoc loco, sententiam ita extulit Liv. vi. 18. 'Acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos.' Et Justin. xxx. 4. 'Tanto fortius hoc bellum, quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior.'

§ 8 *De bello Sabino eo referre*] Lege, ut habent omnes, *eos.* Gebh. *Eo operarum errore editum erat in Gruteriana a. 1608. quod Parisiensis a. 1625. servarunt.* Sed ab omnibus recentioribus, etiam ab ipso Grutero triennio postea, recte emendatum est.

Tanquam majus ullum populo Romano bellum sit] *Populi Romani bellum sit* Leid. 2. et Gaertn. Forte ambigere scriptum fuerat *po. Ro.* idque librariis errandi causa exstitit, nescientibus quemadmodum plene efferri deberet, ut sæpe alibi factum est. Vide ad xxxix. 47. § 10.

Quam cum iis, qui legum ferendarum causa creati] Aberat primo a Pal. 2. *τδ causa.* Gebh. *Quam in iis* priscaæ edd. usque ad Aldum. Dedissent saltem *quam in eos:* de qua locutione vide ad Epit. Liv. lib. xxi. Aldus vero primus *quam cum iis* vulgavit. Et ita omnes præferunt codd. nisi quod plerique *quam cum his,* vel *quam cum hiis* obferant, Flor. autem *quam cum is* eodem modo quo sæpe *Di,* pro *Dii,* in Mss. obcurrit. Vide ad v. 14. § 4. *idem,* pro *iidem.* Vide ad xl. 22. § 14. Similia alia videri possunt ad xxxviii. 27. § 8. Deinde *legum venerandarum causa creati* Leid. 2. *legum ferendarum creati* fragm. Hav. a m. pr. quod non spernendum putarem, si plures codd. addicerent. Alibi enim Livius ita loqui amavit. Vide ad xxxi. 12. § 4. Nunc vero, quum non modo alii codd. *τδ causa* servant, sed et in ipso fragm. Hav. a m.

sec. adscriptum sit, nihil innovandum puto. Mox *reliquerint,* pro *reliquerint,* Leid. 2. Hav. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. *reliquerant* Harl. 2. *reliquerent* Gaertn.

Quod unum exsequendæ sit libertatis] *Lege exæquandæ* ex vet. lib. *Sigon. Exsequendæ* a Sigonio rejectum invenni in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Reliqui cum omnibus, quas vidi, edd. recte habent *exæquandæ;* quo verbo alibi sæpe Livius usus est. Lib. xxxvii. c. 29. 'Vidit, non posse exæquare ordinem Romanos.' xlv. 38. 'Erubescamus, gloria si par illis viris L. Paullus injuria vestra exæquetur.' Ita et 'exæquatio' obcurrit xxxiv. 4. 'Hanc, inquit, ipsam exæquationem non fero, illa locuples.' Sæpe vero 'exæquare' et 'exsequi' in Mss. commutantur. Exemplam habuimus iii. 5. § 12. Vide etiam viros doctos ad Sall. Cat. cap. 3. Deinde *exæquandæ libertatis sit,* in alium ordinem redactis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Tum *sustulerunt,* pro *sustulerint,* Harl. 2. *substulerunt* Lipsiens. Mox etiam *regum imperium,* pro *regium imp.* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad xxxii. 6. § 6.

§ 9 *Fuisse, regibus exactis, patricios magistratus*] *Regibus exhaustis* Klockian. Sæpius hæc verba in Mss. fuerunt commutata. Ita apud Lucanum Nic. Heinsius in octo codd. scriptis invenit v. 44. 'nostrum exacto jus clauditur anno:' ubi vulgo nunc editur *exhausto anno.* *Exacto* etiam in quibusdam suorum codicum invenerunt Cortius et Oudendorp. Id autem ille pro alterius interpretatione habebat; huic autem codicum lectio non displicebat, quod dubitaret an ita simpliciter 'exhaustus annus' pro finito, peracto, ad finem perducto, poni posset. Similiter vii. 490. 'Sed quota pars cladis jaculis ferroque volanti Exacta est:' ubi iterum Heinsius in nno codice reperit *Exhausta est.* Vide etiam Bur-

mann. ad Nason. Art. Am. i. 771. Met. xii. 161. et Fast. v. 387. Hic vero vulgatum servandum esse, nullus non videt, tum quod *exhaustis regibus*, pro ejectis, Latine dici nequeat; tum quod sollemnis sit locutio 'regibus exactis,' 'post reges exactos.' Vide ad ii. 2. § 11.

Post secessionem plebis] *Post excessionem plebis* Gaertn. Sed scribæ errore. 'Secedere' enim et 'secessio' in hac re propria sunt vocabula. Supra ii. 32. 'Injussu consulum in Sacrum montem secessisse:' et mox, 'In Aventinum montem secessionem factam esse.' c. 33. 'Per secessionem plebis Sp. Cassius et Postumus Cominius consulatum inferunt.' cap. 34. 'Secedat nunc, avocet plebem:' et mox, 'Potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.' Hoc lib. c. 51. 'Secessio ab decemviris facta est.' xxxiv. 2. 'Si, ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt.' Et ita millies apud Livium aliosque.

Cujus illi partis essent, rogitare? Populares? quid enim eos per populum egisse? Optimatum] *Cujus illi partes essent* Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. *Cujus ille vel illæ partis essent* Harl. 2. et Gaertn. Deinde *Popularis* et *Optimatum* Harl. 2. et Hav. ut sit 'partis popularis,' 'partis optimatum.' *Optimatum* habet etiam Port. a m. sec. Tum *quid est eos per pop. egisse* Voss. 2. *quid enim per pop. eos egisse* Port.

Qui anno prope jam senatum non habuerint] Est in veteri *qui anno jam prope*. Rhen. *Qui animo jam prope sen. habuerint* Voss. 1. at in margine *quo animo*. Voces *anūs* et *anūs*, sive *animus* et *annus*, passim a librariis confunduntur. Vide ad xxxiv. 5. § 2. Tò non deficit etiam in Gaertn. Ordo vero verborum, quem Rhenanus in suo invenit, etiam in omnibus nostris servatur. Deinde *habuerunt* Hav.

Mox autem *tum ita hab. pro tunc ita hab.* Lipsiens. Vide ad ii. 12. § 15.

Ut de republica loqui prohibeant] *De re publice loqui* Leid. 1. aberrante librario.

§ 10 *Graviora, quæ patientur, videri jam hominibus, quam quæ metuant*] *Grav. quæ pat., jam hom. voce deficiente*, Leid. 2. ut intelligatur verbum 'esse,' quod sæpe omittitur. Sed alterum præfero. Præterea *quam quæ metuebant* male Voss. 1. neque rectius *quæq; metuant* Klockian.

CAP. XL. § 1 *Nec, quo evasura res esset, cernerent*] *Ne quo evasura res esset* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. ubi *ne* capi potest pro 'ne quidem.' Vide Sigonium ad xxxiii. 49. § 3. Potius tamen vulgatum servo. Præterea *quo res ev. esset* Harl. 2.

§ 2 *C. Claudii, qui patruus Appii decemviri erat, oratio fuit*] *C. Claudii, &c. oratio fuit* Voss. 1. Leid. 1. Flor. Harl. 1. et Lipsiens. Vide ad xxxviii. 27. § 8. *C. Cornelio Claudio, &c. oratio fuit* Voss. 2. *C. Claudio oratio fuit* fragm. Hav. a m. pr. Deinde *qui Appius patruus dec. erat* Voss. 2. qui in hac periodo culpa librarii admodum mendosus est.

Oratio fuit precibus, quam jurgio, similior] Antiqua lectio *or. fuit prec., quam jurgio, similis*. Subauditur adverbium 'magis,' vel 'potius.' Rhen. Pall. tres et eidd. duæ antiquissimæ *quam jurgio similis*. Gebh. *Precibus, quam jurgio, similis* etiam omnes mei, ut et editi ante Ascensium, qui a. 1513. *similior*, invitis Mss. substituit. Est autem locutio et Livio et aliis scriptoribus admodum frequens. Vide ad xxxiv. 49. § 10. Ceterum quanta festinatione ac negligentia Doujatius priores commentatores consuluerit, hic locus testis est, ad quem notare sustinuit, in veteri codice Rhenani esse *precibus, quam jurgio, similior*. Contrarium ipse Rhenanus docet.

Orantis per sui fratris parentisque ejus manes] *Perorantis* Pall. tres et

edd. duæ antiquissimæ. *Gebh. Perorantes* Lipsiens. *perorantis* autem etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnesque edd. usque ad Frobenium; pro quo Gronovius priori ed. notarum ad Liv. xxxix. 18. scribendum censebat, *quam jurgio similis, per, orantis, sui fratris parentisque ejus manes*, multis exemplis docens, veteres in deprecationibus obtestationibusque inter præpositionem ejusque casum alia vocabula interponere amasse; harum autem elegantiarum inperitos librarios, quibus ordo verborum nimis turbatus videbatur, passim similia loca corrupisse. Et ita etiam Klockius in margine scribendum conjecit. Verum recte Gronovius postea conjecturam hanc omisit. Nam, ut ipse bene observat, soliti fuerunt optimi scriptores inter præpositionem ejusque casum tantum vel unum vel duo pronomina interponere. Certe in magna plurimorum exemplorum, quæ ibi laudantur, sylloge nullum occurrit, ubi verbum, ut hic fieret, interponitur. Verior itaque est vulgata scriptura *orantis* exhibens, quam Frobenius primus a. 1535. recepit, et tuentur Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Ceterum *et ejus* non adparet in Leid. 2. Sed transponit Harl. 2. hoc modo, *parentisque manes ejus*.

§ 3 *Faderis nefarie icti cum collegis meminisset*] *Nefarie uti* male Lipsiens. Præterea præpositio *cum* exsulat a Voss. 2. quæ (præsertim si *conlegis* scriptum fuerit) ab ejusdem istius vocis syllaba initiali elidi potuit. Vide hoc lib. ad c. 69. § 5.

§ 4 *Si a volentibus nequeat, ab invidis jus expetituram*] *A nolentibus* male Voss. 2. Vide ad xxxix. 15. § 11. Deinde *et nequeat* deest in Leid. 2. pro quo *nequeant* habet Hav. Præterea Ant. Periz. malebat in margine cod. sui *repetituram*. Sed ita jam olim edidit Ascensius a. 1510. Triennio tamen ac sexcen-

nio postea, quasi facti pœniteret, aut certe de lectione, quam receperat, dubitaret, eandem quidem lectionem in contextum servavit, priscam tamen in margine conspicui voluit. Reliqui et editi et scripti vulgatum servant, nisi quod Voss. 2. male habeat *experituram*. Paulo ante voces *Quippe rempublicam* negligentia scribæ exsulat a Gaertn. Præterea in verbis seqq. *earum adventum*, pro *ear. eventum*, Gaertn.

§ 5 *Quam aliud, præterquam de quo retulissent*] *Propter quam* Harl. 1. Vide ad iv. 61. § 10. Deinde *de eo retulissent* Lipsiens. et Port. *decor et tulissent* Leid. 1. imperite in voces distributis literis, quæ olim unica serie scriptæ fuerant.

§ 6 *Claudii interpellandi verecundia fuit*] Quidam genitivum *Claudii* in accusativum mutarunt *Claudium*, quod cum præcedentibus verbis nescio ut quadret: si quidem decemviri, præterquam de quo retulissent, dicere prohibebant: nisi quis dicat, alios quidem prohibebant, *Claudium* autem propter auctoritatem verecundia fuit interpellandi: idque verisimile, nam et Dionysius longissimam ejus orationem refert. *Glur.* In priscis excusis modo *Claudii*, modo *Claudium* prostat. Posterius vero constanter in scriptis obtinet. In quo quid Glareano displicere poterit, non video; neque etiam quomodo *Claudii* convenire posset, si *Claudium* cum verbis præced. non quadraret.

§ 7 *Alia sententia asperior in speciem*] *In spẽ* Hav. *in spem* Voss. 1. qui in margine, ut et Flor. in contextu a m. sec. præfert *in specie*: quod etiam habet Harl. 2. sed iterum in margine Leid. 2. qui ceteroquin in contextu *in speciem*. Supra III. 9. ‘Dilatæque in speciem actione, re ipsa sublata, consules extemplo accessiti.’ VI. 14. ‘Non enim jam orationes modo Manlii, sed facta

popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente fierent, erant intuenda.' iv. 42. 'Nec precibus tribunorum, quæ in speciem modo jacentur, sed auxilio confidere reum.' 'Spes' autem et 'species' infinitis locis in Mss. commutantur. Vide ad iii. 9. § 13.

Quæ patricios coire ad prodendum interregem jubebat] Pall. 1. ac 3. *quæ patricios convivere.* Pal. 2. *convivere.* Gebh. *Certe, pro coire, est in Voss. 1. convivere in Leid. 1. convivere in fragm. Hav. convivere in Flor. et Harl. 1. convivere in Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn. quod natum est ex glossa, similiter ac conventus ex interpretatione τοῦ αἴθου xxxix. 15. § 12. Proprium autem in hac re verbum 'coire.' Infra iv. 7. 'Patricii, quum sine curuli magistratu republica esset, coire, et interregem creavere.' c. 43. 'Modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus.' Præterea *interregnum* habet Leid. 1. in marg. *jubeat* autem Lipsiens.*

Censendo enim, quoscumque magistratus esse, qui senatum habuerunt, judicabat] Et hic perquam obscurus est sermo: sed probat, C. Claudii sententiam re asperiores fuisse, quam aliorum, quod decemviros prorsus privatos censebat. Aliam autem, aliquo adhuc in magistratu esse, utrumque admittere: *quoscumque* igitur ita accepit, ut nunc vulgo *qualescumque* dicimus. Glar. Habet exemplar Buslidianum *concedendo*, sed male. Ceterum, quia istius loci magna obscuritas, non gravabor explicare. Prima sententia fuit, ne aliquod senatusconsultum fieret; quod indicabat oblique, eos, qui senatum coëgissent, privatos esse, nec habuisse jus convocandi senatum; jam, senatu illegitime coacto, non potuit rite fieri senatusconsultum. Secunda sententia fuit, ut patricii coirent

ad prodendum interregem; quod idem asperum in speciem, quia declarabat decemviros, qui summam potestatem usurpaverant, non esse consularis imperii. Interregnum enim celebrabatur, ubi novi consules creandi sunt, quod veteres vel magistratu abierint, vel præmortui sint. Sed quia auctor istius sententiæ senatusconsultum vellet fieri de prodendo interrege, indicat, eos aliquo modo esse magistratus, qui senatum rite coëgissent, licet eos esse consularis potestatis pernegaret. Alios enim magistratus præter consules senatum in curiam citare posse, passim liquet. Prima ergo sententia verbis lenior, re asperior, quæ decemviros nullos magistratus censebat; secunda verbis atrocior, re mitior, quæ et in aliquo numero magistratum reponebat. *Nannius.* In antiquo exemplari scriptum vide *concedendo*; sed non placet. Quia tamen loci hujus, vel me tacente, magna obscuritas est, ita explicandum censeo. Dnæ hic sententiæ. Prima fuit, ne aliquod senatusconsultum fieret: quod indicabat oblique, eos, qui senatum coëgissent, privatos esse, nec habuisse jus convocandi senatum. Jam senatu illegitime coacto non potuit rite fieri senatusconsultum. Secunda sententia fuit, ut patricii coirent ad prodendum interregem. Quod ideo asperum in speciem, quia declarabat, decemviros, qui summam potestatem usurpaverant, non esse consularis imperii. Interregnum enim celebrabatur, ubi novi consules creandi sunt, quod veteres vel magistratu abierint, vel præmortui sint. Sed quia auctor istius sententiæ senatusconsultum vult fieri de prodendo rege, indicat eos aliquo modo esse magistratus, qui senatum rite coëgissent, licet eos consularis esse potestatis pernegaret. Alios enim magistratus, præter consules, senatum in curiam citare posse, passim liquet. Prima igitur sententia

verbis lenior, re asperior; quæ decemviro nullo magistratus censebat: secunda verbis atrocior, re mitior; quæ eos in aliquo numero magistratuum reponerat. *A. Schottus*, *Observ. Human.* III. 38. *Lego censendos enim quoscumque mag. esse, qui sen. hab. judicabant.* Et certe, quem postea inspexi, Francofurtensis liber a. 1568. *censendos* clare præfert. Vel *lego, censendum enim, quoscumque mag. esse, qui sen. hab., judicabant.* ‘Censere’ autem ‘aliquem magistratum’ hic est pro magistratu habere. *Klock*, quem etiam vide in *Sylloge Epist.* quas *Burm.* edidit tom. I. p. 392. Vitium, puto, est in *Pal.* 3. *consendo*. *A. Schottus* in antiquo exemplari vidit *concedendo*: quod tamen ipsi non placet. Quomodo hunc locum interpretetur, vide *Observ.* III. 38. *Gebh.* In *Schotti* interpretatione, qua meliorem non invenio, una difficultas est, quod, si hæc eo sensu accipiuntur, oratio non bene procedit, quæ videtur postulare *ita enim censendo*; vel *hoc enim censendo*. Credo locum non satis sanum esse. *Duk.* *Concedendo* etiam in *Leid.* 2. quod et *Voss.* 1. in margine præfert: *consensendo* habet *Lipsiens.* *censebat enim non eos mag. esse, qui hab. sen.* ultima voce *judicabat* omissa, *Harl.* 2. et *Hav.* contra mentem *Livii*. Et tamen *Sigonius*, qui hanc lectionem etiam in vet. exemplaribus invenerat, eandem in priori ed. *Scholorum* probavit, et in contextum recepit. Sed recte iteratis curis conjecturam induxit, ac veterem scripturam pristino loco restituit. Sensus autem *Livii* recte quidem *Schottus* adsecutus est, sed non modo hujus loci expositionem, verum etiam pene ipsa quibus proponitur verba pendendo plagio *Nannio* sublegit, quod crimen postea hoc libro non semel animadverti potest. Ceterum *non eos*, pro *quoscumque*, etiam *Port.* a m. sec.

cum ipsis vestigiis erasa, quæ prins exstiterat, scriptura. Tum *magistratus est* *Harl.* 1. *judicabat* etiam manus interpolatrix in *Port.* induxerat, quum olim *judicabant* scriptum fuisset: *judicabant* etiam superest in *Voss.* utroque, *Leid.* 2. *Harl.* 1. *Gaertn.* *Klockian.* et *fragm.* *Hav.* Id autem si quis vulgato præferat, per me licebit. Ego tamen cum *Leid.* 1. et *Flor.* *judicabat* malo, idque ob verba seqq. ‘quos privatos fecerat auctor nullius senatusconsulti faciendi:’ inde enim vocem ‘auctor’ retraho etiam ad verbum ‘judicabat:’ ut ita auctores utriusque sententiæ, quodque ex ea sententiâ profluebat, inter se obponantur; non vero omnes, qui alteram secuti sunt, uni alterius sententiæ auctori. Denique *habent senatum* inverso ordine *Voss.* 1. *Leid.* 2. *Harl.* 2. et *Lipsiens.* In verbis seqq. vocem *privatos* male omittit *Lipsiens.*

§ 8 *Itu labante jam caussa decemvirorum*] Tres Mss. *labente*. *Gebh.* *Ita labente jam caussa* *Voss.* ambo, *Leid.* 2. *Harl.* uterque, *Hav.* *fragm.* *Hav.* *Hearnii Oxon.* B. et N. et *priscæ* edd. Similiter se quoque in vet. lib. invenisse, *Sigonius* priore ed. *Scholorum* testatus est. *Ita se habente jam caussa* *Gaertn.* *Ita habente jam caussa* *Leid.* 1. *Lipsiens.* et *Port.* qui tamen in margine præfert *labante*, ut habet *Flor.* Ea autem vera est scriptura, quam *Frobenius* primus a. 1535. recepit, et post eum omnes recentiores, præter *Sigonium*. Solent autem inter se confundi ‘labans’ et ‘labens.’ Vide ad *Præfat.* § 9. ubi *Gronov.* recte discrimen inter utraque vocabula docuit; unde patet *labente*, quod *Sigonius* recepit, (et, licet codicis lectionem priori ed. memoratam postea expunxisset, tamen in iteratis edd. servavit,) hic admitti non posse. Nam eo tantum adducti erant decemviri, ut eorum potestas nutaret, nondum tamen laberetur.

Ad ultimum dicendi locum consulto servatus esset] Non quidem improbo consulto. Sæpe enim inprimis ita Cæsar locutus est: et ita *inconsulto* præferunt antiquæ edd. II. 37. 'Horret animus, ne quid inconsulto ac temere fiat:' ubi tamen nunc *inconsulte* circumfertur. Id tamen dubitationem injicit, quod Port. in ejus contextu illa vox omissa est, ejus loco in margine præferat *consultu*: quod, si plures codd. accederent, non frustra librario in mentem venisse existimarem. Id enim alibi Livio vindicavit vir summus J. F. Gronovius. Vide hoc lib. ad c. 62. § 2. Deinde *senatus esset* Gaertn. errore librarii. Voces etiam *servatus esset*, *simulando* omituntur in Flor. Insuper *simulando curam viri*, pro *simulando curam belli*, male est in Klockian.

§ 9 *Quonam fato incidisset, mirari se dictitans*] *Quonam facto* Voss. 2. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Simile fere, quod supra habuimus hoc lib. cap. 19. 'Nescio quo fato, magis bellantes, quam pacati, propitios habemus Deos.' XXVI. 41. 'Ea fato quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus.' Solent autem 'fata' et 'facta' passim in Mss. confundi. Vide quæ notavi ad Silii Ital. I. 277. Adde ad II. 8. § 8. c. 44. § 12. hoc lib. ad c. 19. § 12. ad v. 15. § 4. c. 19. § 1. c. 22. § 8. cap. 32. § 7. et alibi: etiam Muret. ad Cic. Philipp. II. 1. Ceterum *vidisset*, pro *incidisset*, est a m. pr. in contextu Lipsiens.

Mirari se dictitans, ut decemviros, qui decemviratum petissent, aut socii, aut hi maxime, obpugnarent] Nisi ita ordinemus, *mirari se dict.*, *ut aut socii, aut hi, qui dec. petissent, maxime opp. decemviros*, non video, quis sensus hic elici queat. Est autem dura compositio. *Glav. Lego, cur decemviros, qui dec. petissent socii, et hi maxime opp. Vel, cur decemviros, qui dec. et socii petissent, et hi maxime opp.* Klock.

quem etiam vide in Syllog. Epist. Burmanni tom. I. p. 392. Nulla hic difficultas Glareanum morari potuit, nisi quam ipse sibi fecit. Nempe id ei negotium facessit, quod non observavit, Livium hic more suo omisisse pronomen demonstrativum: id si addas, *ut decemviros illi, qui decemviratum petissent*, jam locus erit facillimus; ejus sensum tamen neque Donjatinus adsecutus est. Existimat enim L. Cornelium Maluginensem dicere mirari se, qua ratione acciderit, ut ii qui aut primo anno socii decemvirorum fuissent, quique secundo anno magna contentione petiissent decemviratum, ii nunc, vel soli, vel præ ceteris, obpugnent decemviros. Per 'socios' itaque intelligit decemvirorum primo anno collegas, quod mihi secus videtur. Potius enim, ut puto, se mirari simulat, unde evenerit ut decemviros obpugnent illi, vel qui ipsi honorem decemviratus ambiissent, vel eorum qui ambiissent socii et amici, vel ex sociorum et amicorum numero hi maxime, nempe L. Valerius Potitus et M. Horatius Barbatus. Klockius *cur decemviros* legens, credidit id pendere ex proximo *mirari*. Sed male. Nam ordo est *dictitans se mirari, quonam fato incidisset, ut decemviros*: ubi τῶ *cur* locus esse nequit. Ceterum *petiissent* habet Port. a m. sec. Et id voluit librarius Gaertn. qui tamen corrupte dedit *perciisset*. Idem etiam *solii*, pro *socii*, præfert. Denique *oppugnarunt*, pro *oppugnarent*, Flor.

§ 10 *Aut quid ita, quum per tot menses vacua civitate nemo, &c. controversiam fecerit, nunc demum*] Voces *quum* et *nunc*, quam constanter servant omnes codd. male omittentur in vetustioribus edd. Sine quibus quum sensus non cohæreat, recte eas Aldus contextui addidit. Præterea *fecerint* etiam principes excusi, quod in uno tantum Klockian. obviam fuit, quum reliqui recte præferant *fecerit*.

Et ita jam ediderunt Mediolanenses an. 1505. eosque secuti Ascensius, Moguntini, Cervicornus, et recentiores alii omnes.

Nisi quod in turbido minus perspicuum fore putent, quid agatur] Lege-
rim nisi in turbis, vel nisi quoi in tur-
bis, vel in turbido cominus perspicuum,
&c. Quoi valet 'cui.' Cominus est
statim, sine intermissione, illico, ex-
templo. Virgil. Georg. 1. 104. 'jacto
qui semine cominus arva Insequitur.'
Eodem sensu *cominus* positum
invenies in l. 137. in princ. D. de
Verb. Oblig. l. 3. de Pignor. l. 3. de
Pignor. Act. Vide Cujac. Observ.
XI. 39. *Quid agatur* expono, quid agi
debeat. Livius XLIV. 33. 'Ubi om-
nibus simul pronunciaretur, quod fieret.'
id est, quod fieri deberet. Eodem
dem lib. cap. 41. 'Quum agi, non
quemadmodum agantur, edisseri o-
portet.' Cic. pro Mur. cap. 38.
'Est tuum, M. Cato, videre quid
agatur.' Vell. Pat. II. 113. 'Optimus
eorum, quæ agebantur, iudex.' Tunc
in turbido esse dixit Seneca Ep. 111.
a fine. *Klock*. quem etiam vide in
sylloge Epist. quas edidit Burmann-
tom. I. pag. 392. *Klockius* nodum in
scirpo quærit. Sensus enim vulgatæ
lectionis planus et apertus est. Ma-
lugineus Valerio et Horatio expro-
brat, eos hoc tempore potius, quam
antea, decemviris controversiam fe-
cisse justine magistratus summæ re-
rum præessent, quod putarent, cir-
cumstrepente bellorum tumultu ho-
mines ad consilium suum animum
non adversuros. Si conjecturæ ejus
recipiantur, vix commodus sensus ex
verbis Livii elici poterit: *u' quid*, pro
nisi quod, habet Gaertn. *ubi quod* Lip-
siens. *nisi quid* Leid. 1. *nisi quidem*
Hav. Deinde *in turbido*; ut apud
Tac. Hist. I. 21. 'Othonem, cui com-
positis rebus nulla spes, omne in tur-
bido consilium, multa simul exstimu-
labant.' Ei, quod hic 'in turbido'
dicit, infra hoc cap. § 11. 'in tran-

quillum redigere' obponitur: 'Sibi
placere, de eo, quod Valerius Hora-
tiusque ante Idus Maias decemvros
abisse magistratu insimulent, bellis,
quæ immineant, perfectis, republica
in tranquillum redacta, senatu dis-
ceptante, agi.' *Id agatur*, pro *quid*
agatur, Harl. 2. et Port. a m. sec.
erasa, quæ prius exstiterat, scriptu-
ra. *Ad quid agatur* Hav. *id quod agatur*
Hearnii Oxon. B. Eandem lec-
tionem Sigonius quoque prima Scho-
liorum ed. non modo se in vet. lib.
invenisse testatus est, sed etiam ei
locum in contextu dedit. Postea
vero iteratis curis id Scholion quidem
induxit, lectionem tamen codicis ser-
vavit.

§ 11 *Ceterum neminem, majore cura*
occupatis animis, verum ex se præjudi-
cium rei tantæ adferre] Ausim jurare,
hunc Livii locum vitiatum esse, tam-
etsi utcumque stat sensus, ut erro-
rem nemo sentiat. Habet exemplar
Vormaciense, *verum esse præj. tantæ*
rei auferri. Lego, *ceterum nemini non*
majore cura occ. an., verum esse, præj.
tantæ rei auferri. Sensus est: Verum
esse, nec posse negari, nemini non
auferri præjudicium rei tantæ, ideo
quod animi majore cura sint occu-
pati. Porro *præj. rei tantæ* eleganter
vocat opinionem et sententiam, quam
senator prius in animo suo concep-
tam habet, plane dignam tanta re.
Rhen. Pro *esse* invenio quibusdam
in libris *posse*, quod magis placet.
Cod. Moguntinus habebat *ex se*, pro
esse: quod deinde plures secuti sunt.
Glar. Verba Livii ita se habent in
vett. libris: *maj. cur. occ. an., verum*
esse, præj. tantæ rei afferre: quorum
hæc est sententia. 'Non esse verum,'
id est, non esse æquum, afferre præ-
judicium tantæ rei. Ita proferunt
loquendi hanc formulam omnes vete-
res, Horatius, Cæsar, Cicero, et alii,
uti notum est. Id non intelligens
Sigonius meras affert nugæ, ut qui-
libet videre potest. Nam ita emen-

dat, *maj. c. occ. an., verum esse*; *præj. tantæ rei differri posse*: id est, neminem, quid vere sentiat, dicere. Quid afferet in medium Sigonius contra hæc? aut quomodo jam inficiari poterit se indoctum esse? *Robortell. de Conven. Supput. Livianæ pag. 7.* Bona verba, Robortelle, et audi demum, quid Sigonius, si non 'in medium,' at ad extremum proferat. Cum in libro, quem omnium optimum ac pulcherrimum Lutetiæ Vascosanus excudit, (eum enim mihi corrigendum justis multis de causis sumseram,) hunc locum ita legi viderem, *verum esse præjudicium rei tantæ auferri*; Rhenanum autem ita repone, *Ceterum nemini non, majore cura occ. an., verum præj. rei tantæ auferri*; Clareanum vero, pro *verum esse, verum posse* restituere; cumque neuter eorum satis mihi, quod vellet, probaret; ex auctoritate Mss. librorum ita legendum statui: *occ. an., verum esse: præj. tantæ rei differri posse*; hoc sensu: Retulerant decemviri de bello Sabino. Senatores, interrogati sententiam, nihil de bello dixerant; de decemvirorum injusto imperio dixerant: ad ultimum L. Cornelius, M. Cornelli decemviri frater, dixit, *occ. an., verum esse: præj. rei tantæ differri posse*; id est, neminem senatorum vere statuere de magistratu decemvirorum, majore belli instantis cura implicitum, posse, judicium rei tantæ in aliud tempus differri posse: nunc de bello consultandum esse: ita ut *posse* bis acciperetur: quæ sententia satis, ut etiam nunc video, bona est. Sed cum, postquam illud scripseram, aliam æque fortasse honom excogitassem, curavi secundam imprimendam: *occ. an., verum esse, præj. rei tantæ auferre*, id est, æquum esse, cum belli majore cura implicati animi sint, neminem afferre præjudicium tantæ rei, decemviralis imperii abrogandi. Cum autem tu, dum verba Livii et mea scholia studiosè com-

paras, hanc lectionem alienam esse ab ea, quam in scholiis tradidi, compereris; adhibito judicio unam approbasti, alteram rejecisti, et, quod memi fuit, callide fecisti tamen. Nam quod ais, me ignorare *verum* pro 'æquo' sæpe poni, parum vere aut æque facis. Ego enim hoc ipsum in Scholiis XL. 16. scripsi, ubi *verius esse*, pro 'æquus esse,' duobus Livianis exemplis confirmavi. *Sigon. Emend. 1. 2. p. 145. Lego occ. an., verum esse præjudicium rei tantæ auferre.* Vox illa *Ceterum* hic capitur pro 'alioquin,' 'alias.' Vide Ant. Govean. Var. Lect. 1. 1. et Brisson. in Lexic. illa voce. *Verum esse* hic æquum, honestum, decorum, rectum, probum esse, significat. Cæsar Bell. Gall. 1v. 8. 'Neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare.' Et ita millies Sallust. Hor. Epist. 1. 7. 98. 'Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.' Priscian. xviii. p. 1180. 'Nostri quoque 'verum' pro 'justo,' et 'justum' pro 'vero,' frequenter ponunt. Virgil. Æn. xii. 694. 'me verius unum Pro vobis fœdus luere, et decernere ferro.' 'Verius' dixit pro 'justius' Cic. pro Muren. c. 35. 'Negat verum esse, allici benevolentiam cibo.' Vide ad 11. 48. Ne quis vero de emendatione mea dubitet, magno me gaudio postea ita hunc locum emendatum et explicatum apud Robortellum legi. *Klock.* Quia in Pall. 1. ac 3. *occ. an., verum esse, præj. rei tantæ auferri*, ut et edidit Andreas; dein in Pal. 2. *neminem*, (ad marginem *nemini*,) *majore cura occ. an., verum esse, præj. rei tantæ differri posse*; putavi legi commode posse, *Ceterum non nemini, majore cura occ. an., verum esse, præj. rei tantæ auferri.* Quod occupatum ab Rhenano eidem rescribo. Vulgata lectio mustea est, ignorata vetustioribus libris. *Gebh.* Vide hic Rhenanum et Sigonium. Ut misere moluntur doctissimi viri! ille quidem refingit, *Ceterum nemini non,*

majore cura occ. an., verum esse, præj. tantæ rei auferri: alter autem, *verum esse*: *præj. tantæ rei differri posse*. Glareanus quoque magis placere sibi *verum posse præjudicium* testatur. Quæ tamen omnia præter ipsos nemo facile intelligit, cum expeditissimi sit sensus vulgata: justum et æquum non esse, dum præsentior alia sit magna cura, (nempe de bello Sabinorum Æquorumque propulsando,) quemquam controversiam status movere decemviris: vel æquum esse a nemine, jurene sint magistratus, an non, præjudicari. Neque enim aliter concepta sunt verba, quam IV. 57. 'Non esse æquum, mandatum sibi a populo eripi honorem.' VII. 38. 'An æquum esse, dediticios suos illa fertilitate atque amœnitate perfrui?' Id ipsum est, *verum esse*. Vide ad II. 48. *J. F. Gron.* Lectio, quam Gronovius post Robortellum et Sigonium in Emendat. I. 2. (quam enim Gronovius ejus nomine refellit, exstitit in prima ed. Scholiorum, et in recentioribus deinde ommissa est,) quam igitur post eos probavit, et veriolem esse etiam credidit Giphani. Observ. in Ling. Lat. in voce 'Verum est,' in antiquioribus edd. quas vidi, usque ad Moguntinos, qui *ex se*, pro *esse*, dederunt, (idemque ut reciperent, multis editoribus persuaserunt,) superest: iis tamen nullus eorum codicum consentit. Primo enim *neminem* non comparat in Voss. 2. in quo præterea *Ceterum, majore cura occ. an., verum esse, præj. rei tantæ auferri* exlibetur. *Verum esse præj. rei tantæ auferri* etiam habet Voss. 1. *verum esse, præj. rei tantæ auferri* Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. quorum Leid. 2. insuper in margine *verum esse*, pro *verum esse*, legit. *Verum ita præj. rei tantæ auferri* Flor. *verum esse, præj. rei tantæ auferri* Lipsiens. et fragm. Hav. in quorum posteriore id a m. sec. in *adferri*, et hoc iterum in *auferri* mutatum. *Verum esse, præj. rei tantæ*

differri Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. *verum esse, præj. tantæ rei differri* Neapol. Latini: *verum etiam judicem tantæ rei differri posse* Hav. Sed Gronovium, et quos dixi, recte vulgatam primarium edd. lectionem vindicasse, nullus dubito. Locutionem 'verum est,' pro æquum est, præter Gronovium, etiam alii supra illustrarunt II. 48. § 2.

De eo, quod Valerius Horatiusque ... abisse magistratu] Est in veteri codice *de eo, quo Val. Hor.* non *de eo, quod*. Rhen. *De eo, quo etiam Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens.* Vide ad XXXVI. 33. § 3. *Tum abisse* Leid. 1. Gaertn. Port. et Hav. Denique *magistratum* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. et Voss. 1. in cujus tamen posterioris margine repositum *magistratu*. Litera *m* voci *magistratum* in fine adcrevit ex sequentis syllaba initiali. Vide hoc lib. c. 48. § 5.

Republica in tranquillum reducta, senatu discrepante agi] O fœdum erratum, quod prorsus sensum perdit! Scribendum *senatu disceptante agi*. Sensus est, bellis perfectis, et republica in tranquillum reducta, tum vacabit ut senatus disceptet, id est ambigat, contendatque ut in judicio fieri solet. Nam hæc significat 'disceptare.' Rhen. *Disceptante* etiam in omnibus meis codd. inveni. Verbum autem 'disceptare' vel usurpatur de litigantibus, cum causam apud judicem agunt; vel de ipso judice, quum partes causam agentes audit, et de veritate ejus cognoscit, dijudicat. Vide ad XXXVIII. 35. § 1. Rhenanus id verbum hoc loco priori sensu accepisse videtur. Ego vero potius posteriori intelligerem. Ut sensus sit, senatum post bella perfecta dijudicaturum, utrum vera sint, quorum Valerius Horatiusque decemviros insimulant. Insuper male duo priora vocabula *bellis, quæ* non comparent in Hav. Præterea *et republica in tranq.* Port. Sed copula, quam nul-

lus præterea agnoscit, recte abesse potest. Denique mendose *reipublicæ in tranq.* Leid. 1. et Hav. *republicam in tranq.* Harl. 1.

§ 12 *Et jam nunc ita se parare Ap. Claudium*] *Etiam nunc ita se parare Lipsiens.* et vett. edd. sollemni errore scribarum. Vide ad xxxix. 10. § 6. *et jam nunciata se parare* Harl. 1. *et nunc ita se pararet Ap. Claudius* Harl. 2. *et ita se pararet Ap. Claudius* Port. a m. sec. priore lectione ita penitus expuncta, ut, quid olim scriptum fuerit non amplius adpareat. Tà *jam nunc*, quarum vocum male vel una, vel utræque omittebantur, in aliis omnibus constanter supersunt, et sæpe a Livio junguntur. Infra xxxi. 32. 'Deliberationis autem ejus, cujus ipse maturitatem exspectandum putaret, tempus ita jam nunc statui posse:' ubi vide quæ notantur. Neque placet *pararet Ap. Claudius*. Nam *parare Ap. Claudium* pendent ex præcedenti *placere*. *Parare ea Sp. Claudium* Leid. 2. *parare a S. p̄ Claudium* Voss. 1. *parare a. p. Claudium* Harl. 1. quæ peccata librorum habenda sunt.

Quæ decemviris creandis decemvir ipse habuerit, sciât rationem sibi reddendam esse] *Decemvirum ipse* Leid. ambo, et Voss. ambo, sed Voss. 2. a m. sec. Deinde *habuit* Harl. uterque, Hav. et excusi antiquiores usque ad Aldum. *Habu'it*, id est, *habuerit*, scriptum fuerat; sed additam notam prætermiserunt scribæ. Vide ad xl. 14. § 10. *decemvirum huic, pro decemvir ipse* Lipsiens. Præterea *sciânt* Leid. 1. fragm. Hav. et Lipsiens.

In unum annum creati sint, an donec leges, quæ decissent, perferantur] In scripto volumine est *perferrentur*. Rhen. *In un. an. creatis jurando nec leges, inperite in voces divisis literis, et quibusdam male mutatis*, Flor. *in un. ann. creati sunt* Leid. 1. *in un. creati sunt an.* Harl. 2. *in un. creati sint ann.* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et

Hav. Deinde *quæ essent Lipsiens.* Tum *preferrentur* Voss. 1. *proferrerentur* Voss. 2. *proferrerentur* Leid. 1. et fragm. Hav. Vide mox ad § 14. *preferrentur* Gaertn. *perferrentur* Harl. 1. *perferrentur* Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav.

§ 13 *In præsentia omnia præter bellum omitti placere*] *In præsentia* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Male. Vide ad ii. 44. § 2. Etiam male *τὸ omitti* deficit in Voss. 2. Sed *mitti* legunt vestusti excusi, cujus loco *omitti* primus Aldus dedit. Et id reliqui servant codd. Mox *volgatam*, pro *vulgatam*, Flor. Vide ad xxxix. 53. § 2.

Vanaque non nuncios solum, sed Tusculanorum etiam legatos adtulisse] *Vanamque* Leid. 2. fragm. Hav. Neapol. Latini, et primæ edd. ut respiciat præcedens 'famam vulgatam.' Corruptius *unamque* Lipsiens. *unaque* Klockian. errore librorum, qui 'unus' et 'vanus' sæpe permutantur. Vide ad viii. 27. § 2. Sed reliquorum in receptam lectionem conspiratio persuadet, eam veriolem habendam, quam etiam Aldus in contextum admisit. Deinde *non nuncium solum, sed Tusc.* Port. *non nuncio solum, sed Tusc. etiam legatis* Voss. 1. *non nuncio solum, sed Tusc. legatis* Leid. 2. omissa voce *etiam*, qua carere possem, si plures codd. consentirent. *Non nuncio solum, sed Tusc. etiam leg.* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *non nuncio solum* exhibet etiam Flor. Sed litera *s* adscripta erat inter versus, ut esset *nuncios*; adjectum etiam pro varia lectione erat *nuncium*. Ex horum codd. lectione patet, primo ultimam literam vocis *nuncios* interceptam fuisse a prima sequentis. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Id autem quum non conveniret sequenti voci *legatos*, postea ejus loco substitutum ab inperitis librariis esse *legatis*. Mox *explor. referrent*, pro *explor. referant*, Leid. 1. a m. pr. et Port. Loco suo motis literis *cretius*, et

pro certius, in Flor. ab initio scriptum fuerat. Sed eas transponendas esse postea ab alia manu addito signo indicatum est.

§ 14 *Delectum quoque primo tempore haberi*] Repone del. pr. quoque temp. hab. Rhen. *Delectum* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 1. Tum primo quoque tempore etiam omnes mei. Vide ad xlii. 8. § 8. Paulo ante *hñt*, id est, *habentur*, pro *habeatur*, Port. *habeantur* Harl. 1.

Et decemviros, quo cuique eorum videatur, exercitum ducere] Repone dec., quo cuique eorum absque particula connectrice et. Rhen. Attamen particulam connectricem habent omnes mei, præter Flor. Lipsiens. et Voss. 1. a quibus exsulat. Insuper *videantur*, pro *videatur*, perperam Harl. 1. Tò *ducere* librarii culpa deficit in Leid. 1.

Nec rem aliam præverti] *Perverti* Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Cujus erroris origo est, quod librarius non adsecutus sit notam, qua prima syllaba ejus vocis perscripta erat. Eamdem ob causam etiam supra hoc cap. § 12. in Mss. erat *proferrentur* et *præferrentur*, pro *perferantur*. Vide ad ix. 10. § 7. De verbo 'prævertere' vide ad ix. 17. § 9.

CAP. XLI. § 1 *In hanc sententiam ut discederetur, juniores Patrum evincebant*] *Discederent* fragm. Hav. qui error jam aliquoties supra notatus est. Vide ad ii. 26. § 4. Tum *juvenes Patrum* edd. principes, pro quo Aldus *juniores Patrum* substituit: neque aliter codd. nostri, nisi quod *juniores Patres* sit in Leid. 2. Male. Vide hoc lib. ad c. 15. § 2. Denique manu viri docti ad marginem ed. Curionis notatum erat, forte legendum esse *evincebat*; nempe L. Cornelius Maluginensis, cujus sententia in proximi capituli fine proposita erat. Sed nihil a vulgato discedunt ulli codd. Neque etiam id mutari ne-

cesse est. Supra ii. 4. 'Evincuntque instando, ut litera sibi ad Tarquinius darentur.' Infra v. 26. 'Patres summa ope eviderunt, ut M. Furius Camillus crearetur:' et alibi sæpe.

Ferociores iterum coorti Valerius Horatiusque vociferari] Pall. duo et edd. prisca *Ferocioresque*. Pal. 2. *Ferociusque*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Ante Curionem conjunctionem que jam omiserant Basileenses a. 1539. eademque etiam, si excerptis fidentium, abest a Flor. Voss. utroque, Harl. 1. et Port. Contra *Ferocioresque*, quod post Curionem Sigonius, nullo recentiorum sequente, revocarat, Leid. uterque, Gaertn. fragm. Hav. et, quos Hearne Oxonii excussit, L. 2. et N. *Ferociusque* Harl. 2. et Hav. quod posterius certe displicet. Nam 'Ferociores coorti,' pro quo stant et plures et integros libri, dictum est ut supra ii. 35. 'Adeo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus:' ubi plura vide. iv. 9. 'Adversus quos infestior coorta optimatum acies sequitur accensum injuria juvenem.' Si vel unus codex Mureti lectionem probaret, eam recipendam non dubitarem, quod omnibus invitis facere non audeo. Insuper *Ferocioresque iterum interim coorti* Gaertn. Sed verius puto, *interim* tamquam variam lectionem vocis proxime præcedentis olim margini adjectum fuisse, (solent enim hæ voces inter se commutari. Vide ad x. 18. § 1.) inductum vero librarium eam vocem deinde simul cum altera in contextum recepisse: quod hujus præsertim codicis descriptori familiarissimum fuisse, sæpius dictum est. Præterea vocabula tria priora cum præcedentibus jungunt, et distinctionem, quæ post vocem *evincebant* vulgo legitur, post vocem *coorti* transferentes Voss. 1. Leid. 2. Klockian. et Lipsiens. insuper legunt *evincebant, fer. iterum coorti. Val. enim Hor. voc.* Sed *Val.*

Horatius voc. hoc loco etiam copula expuncta, Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam ut republica liceret, omissa præpositione de, Lipsiens. Tum dictaturos ad pop. pro dicturos ad pop. Gaertn. et denique si senatui, pro si in senatu, fragm. Hav. a m. pr.

Neque enim sibi privatos, aut in curiâ, aut in concione, posse ob stare] Td sibi abest a Lipsiens. Abest etiam in Port. a m. pr. quod postea in margine adscriptum exstat. At in Hav. luxatur ordo verborum hoc modo: Neque enim pr. aut in cur. aut in conc. ob stare posse sibi.

Neque se imaginariis fascibus eorum cessuros] Imaginariî his fascibus eorum cessuros Klockian. imaginariis his fascibus eorum cessuros Gaertn. imaginariis hiis fascibus eorum cessuros Voss. 1. imaginariis suis fascibus cessuros Hav. imaginatum hiis fascibus eos cessuros Lipsiens.

§ 3 *Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem misisse] Lectorem etiam atque etiam admonitum volumus, ut hunc locum diligenter perpendat; nam per aliquot versus corruptum puto: si quidem aliquod exemplar vetustum nactus fuerit, fortassis medelam inveniet. Expositione levare placet utcumque potuissemus; sed nolimus famos offendere. Est autem modus loquendi magistratus irati atque indignantis, ut diceret, 'Non erit melius,' aut 'Proinde quies erit melius,' aut (ut alii legunt) 'quiesce erit melius,' quemadmodum postea dicturus est Appius c. 48. cum Virginiam adjudicaret suo tam bello clienti M. Claudio Glar. Sic hoc lib. c. 48. 'Proinde quiesce erit melius.' IV. 49. 'Malum quidem militibus meis, nisi quieverint.' Klock. Pall. 1. ac 3. ni de quo consulimus. Gebh. Dictum momentis (sed hic per iram, eoque turbato sermone) pro hoc, 'Melius erit, non misisse vocem, nisi de quo consulimus.' Frustra igitur Sigonius con-*

*tra scriptos næ erit melius: et hinc insultat Glareano. Infra hoc lib. Appius in tyrannico judicio c. 48. 'Proinde quiesce erit melius.' Terentius Adolph. II. 1. 26. 'Ante ædeis non fecisse erit melius hic convicium.' Plautus Menæch. v. 2. 51. 'Melius sanam est, mulier, mentem snuere.' Piso ad Senecam ap. Tac. Ann. xv. 60. 'Cur Pisonem aditu arceret? melius fore, si amicitiam familiari congressu exercissent.' Ælian. Anim. VI. 40. "Ἰνα μὴ προσάψωνται, ὧν θύγειν οὐκ ἔπεινον. Sic οὐ χεῖρόν ἐστι eod. lib. c. 42. J. F. Gron. Ipse jam Sigonius conjecturam, quam priori scholiorum ed. proposuerat, sprevisse, et eam ob causam in recentioribus omisisse videtur. Optime vulgatum, quod et in omnibus meis manu exaratis superest, Gronovius tuetur. Solus tantum Voss. 2. ni de quo consulimus. Non audio igitur virum doctissimum, qui literis suis monuit, trajectory particula non scribendum esse, *Erit melius, nisi de quo consulimus, vocem non misisse.**

Et ut Valerium, negantem se privato reticere, lictorem accedere jussit] Monstri simile omnes mecum judicabunt, quod adhæc verba notavit Doujatius: Sead Appium, &c. [Vid. Nott. Delph.] Sed nemo non videt, se referendum omnino ad Valerium, qui negabat, se Valerium reticere privato se. Appio, jubenti ne senatores vocem mitterent, nisi de quo decemviri consulere. Se privato igitur non, ut Doujatius putavit, duo casus sexti sunt, sed prior quarto, posterior vox tertio casu accipiendæ. In dativo autem emphasis illa est, quam in eo notavit Perizon. ad Sanctii Minerv. II. 4. et ita infra XXIII. 12. 'Interroganti senatori, pæniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: ubi vide J. F. Gronov. Ceterum privato rem dicere, pro privato reticere, perperam Voss. 2. et fragm. Hav. a

m. pr. et ita se alibi reperisse Latinus notavit. *Privato rem reticere* Gaertn.

§ 4 *A curiæ limine*] *A curiæ e limine* Voss. 1. et Leid. 2. τῶ e perperam a proximæ vocis fine divulso.

Non (quod simulabat) consulendo diremit certamen] *Legendum non cui simulabat consulendo.* Rhen. Vet. lib. *simulabat.* Sigon. Pal. 2. *non quod simulabat:* at Pall. 1. ac 3. *non quid simulabat:* non discedo a vulgata. *Gebh.* Ego etiam Rhenanum veram lectionem restituisse puto, licet ea in nullo codicum mihi obvia fuerit. Nam *non inquit simulabat* habet Voss. 1. *non quid simulabat* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Klockian. et fragm. Hav. *non quod simulabat* Leid. 2. Port. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 1. C. et N. *non qui simulabat* proxime verum Lipsiens. qui autem et cui sæpissime confunduntur in vett. membranis. Vide ad ix. 34. § 14. Ceterum *simulabant*, quod Sigonius scholio præscripserat, eujusque loco *simulabat* in vet. lib. esse monnerat, in nullo impresso mihi obcurrit, id mirer, in qua tandem ed. ad a Sigonio inventum fuerit. Præterea *dimittit certamen* Flor.

Libertas non ultra vocem excessisset] *Libertas in ultro vocem* a principio scriptum fuerat in Flor. in quo *ultra* deinde, pro *ultra*, emendatur ab altera manu. Tum *accessisset* Voss. 2. errore librarii. Similiter loquitur Valer. Max. iii. 2. ex. 24. 'Cujus opera honoresque operum ultra fidem veri excedere judicari possent:' ad quem locum Vorstius existimat, in locutione 'excedere ultra fidem veri' aliquid supervacuum, et vel *ultra* expungendum, vel se *extendere*, pro *excedere*, legendum esse; quem erroris arguere hic Livii locus potest: et quidem tanto minus ibi aliquid mutandum, quia Valerius pari locutione 'excedere supra rationem' dixit i. 8. ex. 19. 'Quæ quia supra

usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relata fiat mentio.' Potius se *extendere*, quod in uno vel altero codice est, veræ lectionis glossema puto. Recte etiam doctissimus Torren. nihil apud Valer. mutandum vidit.

§ 5 *Consulares quoque ac seniores ab residuo tribuniciæ potestatis odio*] *Vocem quoque nesciunt* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *a residuo* fragm. Hav. *ac res. tribunicio pot. odio* Harl. 1. *Postmodum ipsos decemviros*] *Postmodo* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. quod, toties a Gronovio infra Livio restitutum, hic etiam tot codicum consensu recepi. Vide ad xxv. 38. § 12.

Quam invidia eorum exsurgere rursus plebem] *Vox eorum deficit* in Leid. 2. Tum *exsurgere rursus* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *exsurgeret rursus plebem* Gaertn.

§ 6 *Si leniter ducta res sine populari strepitu ad consules redisset*] *Leviter* Hav. errante librario; a quo hominum genere alibi ita sæpe peccatum est. Vide ad xxxvi. 31. § 8. Mox *ducta* exsulat a Port. quod in omnibus aliis superest, et hic ponitur pro 'protracta,' ut sæpe alibi. Ita iv. 53. 'Quum res diu ducta per altercationem esset.' Tacit. Annal. ii. 34. 'Sermonibus variis tempus atque iter ducens, donec, propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam, quæ petebatur, juberet.' Eodem sensu 'ducere bellum' Silius v. 97. 'Si certare dolis, et bellum ducere cordi est:' pariter etiam alii plures. Præterea *si len. ducta re sine pop. str. ad cons. red.* Voss. 1. et ambo Leid. *si len. ducta res sine pop. str. cons. red.* Harl. 1. et Gaertn. unde in mentem venire posset, legendum *si, len. ducta re, sine pop. str. consules redissent.* Mihi tamen nihil innovandum videtur. Passim

enim obcurrit 'res rediit ad Patres, ad interregnum.' Vide ad IV. 43. § 7. Ultima litera τω̄ res intercepta est a prima seq. voculæ sine. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Denique rediisset Port. a m. sec. reliquis inuitis. Vide ad VIII. 2. § 4. redissent Flor. Sed ita legendum etiam foret *leniter ductæ res*. Hic illud non necesse esse, patet ex iis quæ modo dicta sunt.

Moderatione consulum in imperiis exercendis] Præpositio in abest a Gaertn. Neapol. Latini, et Port. a m. pr. in quo manus altera demum addidit. Exciderat autem vel ob ultimam literam vocis præcedentis. Vide ad X. 13. § 3. Vel ob primam syllabam vocis seq. quæ imperiis scripta fuerat. Vide ad VIII. 33. § 6. Vel denique ob primam ejus literam, si τω̄ in breviter exaratum fuit. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXV. Similiter supra pecebatur in quibusdam codd. ita II. 2. § 6. IV. 7. § 11. c. 42. § 8. et alibi.

Posse in oblivionem tribunorum adduci] Vet. lib. addunt vocem ita: *posse in obliv. trib. plebem adduci*. Sigon. *Posse in obliv. trib. plebei adduci* Gaertn. Reliqui omnes Sigonii vet. lib. adstipulantur.

§ 7 *Silentio Patrum edicitur delectus*] *Silentio plebis et Patrum* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Nam in edicendo delectu nullæ plebis partes erant, sed unius senatus: cujus rei infinitia ex Livio exempla dari possent. Tum *editur*, pro *edicatur*, fragm. Hav. a m. pr. quod aberrantis librarii peccatum censendum. Vide ad III. 10. § 9. *eduicitur* Gaertn. De quo errore vide ad XXXIX. 15. § 11. Totam vocem *edicatur* omisit scriba Port. Denique *dilectus* Flor. Voss. I. Leid. I. Harl. I. et Lipsiens. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Ad nomina respondent] *Responderent* Leid. I. Forte voluit *responderunt*. Potius tamen librarum errasse, et credidisse puto, scriptum fuisse re-

spond'ent, ac propterea *responderent* dedisse. Plura ejusdem erroris exempla vide ad XXXIX. 52. § 6.

§ 8 *Bellum domi majus, quam foris, adparebat*] Ita primus edidit Aldus. Neque aliter codd. mei. Priores excusi alio ordine præferebant *Bellum majus domi*. Mox etiam trajectis vocabulis *viol. rati apt.* habet Hav. Deinde *ad comprimendum urb.* pro *ad comprimendos urb.* Lipsiens. Vide ad XI. 49. § 1.

In Fabio minus in bono constans, quam gnarum in malitia, ingenium esse] *Melius* in vet. cod. legitur *quam narum in malitia ing. esse*. 'Navo' enim opponitur 'ignavus.' Strenuum id significat. Vell. II. 120. 'Nava virilique opera.' *Rhen.* Bona hujus loci sententia; scilicet Fabium non ita industrium in sceleribus exercendis, quam constantem in tuendo justo fuisse. Habet tamen Buslidianus codex aliam sententiam, nescio an tolerabilem, *in Fabio... quam ignavum in militia, ingenium esse*; ut intelligas, eo magis partes bellicas illi fuisse commissas, quod militia minus ignavus esset, quam pertinax in tuendis rectis moribus, et justo defendendo. *Nannius.* Rectus hujus loci sensus est, Fabium non ita industrium in sceleribus exercendis, quam non constantem in tuendo justo fuisse. Habet tamen codex perantiquus gymnasii trium linguarum Lovanii longe aliam sententiam, et haud scio an ferri queat: *in Fabio... quam ignavum in militia, ingenium esse*: ut intelligas, eo magis partes bellicas illi fuisse commissas, quod militia minus ignavus esset, quam pertinax in tuendis rectis moribus, et justo defendendo. A. Schottus *Observ. Human.* III. 38. Pal. I. *quam manum in malitia ingenium*. Pal. 2. vero *navum* superscriptum habet, quod in ipso textu Pal. 3. A. Schottus rectum putat hujus loci sensum stare; Fabium non ita industrium in scele-

ribus exercendis, quam non constantem in tuendo justo fuisse. Sed, quoniam codex perantiquus Lovaniensis aliam sententiam ingerit, in *Fabio*... quam *ignavum in militia, ingenium esse*, dubitat, an ferri queat. Mili, a sciolo aliquo investam esse, liquido apparet, non capiente legitima lectionis sensum. Ideo enim non tam, quam Appinm, aptum ad comprimendos motus urbanos rebantur, quod erat ei *ingenium minus navum in militia*, hoc est, minus malitiosus et ingeniosus ingerendis sceleribus erat. Andreas pejus olim ediderat, in *Fabio*... quam *vanum ingenium in militia esse*. Gebh. Doujatius etiam a Schotto, sive potius a Nannio (ei enim omnia illa Schottum turpiter sublegisse patet), productam codicis Lovaniensis lectionem arguit, ita tamen ut *ignavum* tantum refellat, *militia* vero, pro *malitia*, probet; sic enim evidentius adparituram existimat rationem, cur huic Fabio commissæ sint belli gerendi partes. In contextum itaque recepit *In Fabio*... quam *gnavum in militia, ingenium esse*, sed contra omnium reliquorum codd. fidem. Certe mei constanter in *malitia* præferunt; neque aliter typis descripti, licet eorum quidam *vanum ingenium in militia*, alii *ignavum ingenium in militia* obferant. *Gnavum ingenium in militia* primus Ascensius dedit an. 1513. Aldus deinde, ordine alio, ut nunc editur, *gnavum in militia ingenium*. Posteriorem hunc ordinem servant omnes codd. quibus utor; eorum quidam etiam habent *gnavum*, ut Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *navum* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. quod firmat proxime accedens lectio Voss. 2. et Leid. 2. *navum*; quæ etiam superest in margine Port. De voce 'navus' vide Nic. Heinsium ad Siliu 1. 549. Quum itaque infra passim *naviter* potius, quam *gnaviter*, editum sit, licet utroque modo ab

antiquis scriptum censeam, (vide ad x. 39. § 6.) hic etiam *navum* edi curavi.

§ 9 *M. Rabullejo, Q. Patilio*] *M. Rabullejo, Q. Patelio*, ut dixi ad c. 35. § 11. *Sigon.* Tantum non omnes mei in pronomine prioris errarunt, vel *M.* vel *Marcus*, præferentes. Deinde *Rabullejo* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Tabuletio* Port. Præterea *Q. Patelio*, ut Sigonius voluit, recepi. Vide supra loco laud.

§ 10 *Cum L. Minucio et T. Antonio*] *L. Munitio* Leid. 1. et Port. transpositis literis, sollemni errore. Vide ad II. 34. § 1. et hoc lib. ad c. 35. § 11. Præterea *Tullio Antonio* Voss. 2. *A. Antonio* Port. Lipsiens. et Hav. *Aulo Antonio* Harl. 2. Prænomen ejus aberat a fragm. Hav. sed a m. sec. inter versus adscribitur *C. Antonio*. At *T. Antonio* in omnibus libris vocatur c. 35. et ita hoc loco reliqui codd.

Cæsone Duellio] *K. Duilio*, ut supra II. 58. § 2. *Sigon.* *Caii* prænomen male tribuunt Leid. 2. et Hav. Præterea *Duellio* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et Hav. *Duelio* fragm. Hav. *Duillio* Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Vide Sigonium loco laud. Ceterum hunc ordinem restituit Aldus consentientibus codd. scriptis. Priores, quas vidi, edd. *Duilius* ante *Antonium* recessent.

Et M. Sergio] Habet scriptum exemplar et *L. Sergio*. Rhen. Scripto Rhenani exemplari consentiunt, præter Flor. omnes mei; et ita Aldus primo ediderat; pro quo tamen priorem scripturam inter errata reduxit. Et certe *M. Sergio* constanter dicitur c. 35. nisi quod aperto errore *Martius Sergius* sit in Voss. 2. *Μάρκος* etiam dicitur Dion. Halic. I. x. p. 682. (licet tamen ibi corrupte *Σερουίλιος* ante Sylburg. legeretur) et I. XI. p. 704. *Γάτων Σέργιον* vocat Diodor. Sic. I. XII. p. 300.

Sp. Oppium Ap. Claudio adjutorem]

A. P. Claudio Harl. 1. et Lipsiens. P. Claudio Port. Ap. Claudio adjutore Voss. 1.

CAP. XLII. § 1 *Quam domi melius respublica] Tò melius non adparet in Gaertn. et Hav.*

§ 2 *Quod, ut odio essent civibus, fecerant] Ut odio esset Gaertn. Tnn fecerat Voss. 2. facerent Leid. 2. Paulo ante Illa domi in duc. pro Illa modo in duc. Lipsiens.*

Alia omnis penes milites noxa erat] Habet scriptum exemplar, penes milites noxia erat. Porro non minus Latine dicitur noxia substantive, quam noxa. Rhen. Col. Ms. cod. penes milites noxa erat. Modius. Pall. duo et ed. antiquissima agnoscunt noxa; Pal. 2. vero solus noxia. Gebh. Penes milites noxia erat soli apud me habent Flor. et Hav. Alii omnes noxa. Utrò modo legatur, sensus idem erit. Vide ad II. 54. § 10. Quare ex plurium codicum auctoritate vulgatum servo.

Ne quid ductu atque auspicio decemvirovum prospere usquam] Neq; seu neque ductu Gaertn. Tnn ductu auspicio Lipsiens. ductu aut auspicio Leid. 2. ductu aut hospicio Voss. 1. ductu atque hospicio Leid. 1. Sed nihil mutandum. Aut enim locum habere non potest, quum decemviri summi fuerint duces, et propterea suo ductu, alterius auspicio nihil gerere poterint. Præterea 'auspiciu' et 'hospitium' alibi etiam perperam librarii commutarunt. Vide ad XXI. 2. § 5. Deinde vocem usquam neglexit librarinus Hav.

Vinci se per suum atque illorum decedus patiebantur] Voces vinci se exsulant male a Leid. 2. Deinde suum atque aliorum habet Harl. 2. Alibi sæpe 'illi' et 'alii' confunduntur. Vide ad XXIII. 7. § 3. Perperam etiam deces, dnarum priorum literarum repetitione neglecta, Leid. 2.

§ 3 *Et ab Sabinis ad Eretum, et in Algido ab Æquis] A Sabinis Voss.*

ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Deinde ad Fretum, et mox ab Ereto Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. quod hic ad Feretum, mox a Ferefo m. sec. præfert. Hoc loco in Flor. est Fretum, in Gaertn. Feretrum, qui tamen mox ambo præferunt ab Ereto. Vide ad III. 26. § 2. Tum posterius et non adparet in Voss. 2.

Inter Fidenas Crustumeniamque] Crustomeriamque, ut dixi in primum lib. c. 10. § 2. Sigon. Inter Fidenates Voss. 2. Insuper Crustumiamque Harl. 2. Crustumerinamque Port. Sed Hearne se Oxonii Crustumeniamque in B. L. 1. aliisque invenisse testatus est.

Loco edito castra communierant] Castra se comm. Lipsiens. castra posuerant Harl. 2. et apud Hearnium Oxon. B. castra non convenierant Voss. 1. et Leid. 2. castra comminuerant Voss. 2. castra erant Port. in contextu; communierant tamen in margine adscriptum ostentans; quod verum est, et in reliquis omnibus meis Mss. exstat. Infra VI. 29. 'Ibi ex fuga dissipati locum, quem tumultuario opere communierant, capiunt.' XLII. 58. 'Castra propius hostem movit rex, et a quinque millibus passuum communierant;' et c. 60. 'Transductis copiis, castra in ulteriore ripa communierant.' Frontin. I. 8. ex. 3. 'Trans Apenninum in Sentinate castra communierant.' Et ita sæpissime Noster et alii.

§ 4 *Nusquam se æquo certamine committentes] Nunquam Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Sed vocem illam et sequentem Port. omittit; prior autem vox deinceps a m. altera inter versus adscribitur alio loco æquo cert. nunquam comm. Vulgatum probum est. Infra III. 39. 'Consul quoque nusquam remisso certamine, dum quidquam superfuisset incis, hostem tenuit.' X. 16. 'Samnitium exercitum, nusquam*

quam se proelio committentem, postremo expulit finibus.' xxxvi. 17. 'Confessus, nusquam æquo campo non modo congregari ad pugnam aude, sed ne castra quidem in aperto ponere: ubi voces nunquam et nusquam sapius inter se confundi dicam. Numquam dixit Liv. l. xxiii. c. 11. 'Dictatorem, quia se in aciem nunquam cominiserit, unicum haberi imperatorem: sed ibi alia ratio est. Deinde æquo certamini Hav. quod Gronov. priori ed. notarum se quoque in excuso Mediol. invenisse notat, ac probat. In addendis vero adjicit, ita τὰ persecutis hostibus auferendi casu accipienda; elegantius tamen esse, ut dandi casu accipiantur sine distinctione, et maneat vetus lectio: quod verius esse reliquorum codicum consensus probat. Infra v. 18. 'Nec se tamen æquo loco hosti commisit.' Mox natura loci aut vallo Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Vide ad xxi. 53. § 3. Id autem forte a librariis ideo substitutum videri potest, quia mox sequitur 'virtute aut armis.' Sed reliqui codd. mei alterum tinentur.

§ 5 *Castra quoque amissa erant, exutusque omnibus utensilibus miles] Ex utroque Gaertn. exutus quoque Harl. 2. et Hav. frequenti errore. Vide ad v. 27. § 1. Vocem 'utensilia' pluribus erudite illustrat Gronov. de Pecun. Vet. II. 7. et ad Tac. Annal. I. 70. docens, ea indicari omnia, quæ sunt victui necessaria.*

Miles Tusculum se, fide misericordiarum victurus hospitum, (quæ tamen non fefellerunt) contulerat] Vet. lib. hospitum, qui tum non fef. contulerat. Sigon. Solo in Pal. 2. convisitur hæc lectio, qui tum non fefellerunt. Ed. antiquissima et Pall. reliqui quæ tamen non fef. Gebh. Fidenaque victurus Lipsiens. fide namque victurus Gaertn. fide misericordia victurus sine particula connectente Leid. 2. fide et misericordia victurus Port. Tum hospitium Voss.

2. et Leid. 2. Sed vide ad II. 14. § 9. pro eo *sociorum* est in Harl. 2. et Hav. quod ex glossemate natum puto. Deinde *quæ tamen*, a Sigonio mutatum, retinent Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. et Gaertn. *qui tamen* Port. *quæ tamen*, nempe fides et misericordia: quod non video cur cedere debuerit vet. lib. Sigonii, cui, ut plerumque adsolet, Pal. 2. consentit, et ex nostris Harl. 2. Hav. et insuper fragm. Hav. sed pro eo *qui cum* est in Lipsiens. quorum scribæ *quæ* mutasse videntur in *qui*, quod proxime *hospitum* præcederet. Solent autem vocabula *tum* et *tamen* passim in membranis commutari. Vide ad xxii. 17. § 5. pro *tum* autem *cum* datum est in uno. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Quæ tamen* igitur restitui. Denique *contulerant* Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et nonnullæ veterum edd. Quod nec ipsum ob tot codicum consensum spernendum puto. 'Miles' enim hic accipiendum collective pro omnibus militibus ejus exercitus, eodem modo atque 'eques,' 'hostis,' et similia multa, de quibus vide ad xxxv. 26. § 9. Silius xvii. 339. 'non patiens remorantia verba Ansonius miles, quoties dux cæperat ora Solvere adfatus, signum pugnamque petebant.' Ita ex scriptis edidi, quum vulgo esset *petebat*.

§ 6 *Roma tanti erant terrores adlati] Pal. 2. terrores ablati. Gebh. Ablati, pro allati, librario adscribendum est. Ita autem etiam alibi erratur. Exempla habes ad Liv. III. 13. § 3. ad IV. 46. § 4. v. 48. § 9. et apud Nic. Heinsium ad Sillii vi. 257. Præterea Roma Leid. 1. Romæ fragm. Hav. Denique vocem *erant*, (quam Gruterus in postrema ed. ejusque exemplo reliqui omnes recentiores, omiserunt, sed quam tamen non tantum, quotquot vidi, antiquiores excusi, verum etiam Mss. quibus usus*

sum, ut et Hearnii Oxon. L. 2. et C. servarunt,) loco, unde per vim dejecta erat, restitui. Mox τὸ *ugere* deest in Lipsiens.

§ 7 *Arma Tusculum ad supplementum decernerent*] Quid est 'arma' decernere 'ad supplementum?' Immo *arma ac supplementum*. 'Arma' illis, qui inter fugam illa jactassent, aut dereliquissent; 'supplementum' in occisorum locum. *J. F. Gron.* Alibi sæpe librarii voculas *ad* et *ac* inter se commutare consueverunt. Vide ad XXI. 32. § 2. Et sane, non tantum *ἄπλα τε καὶ χρήματα, καὶ σῆτον, καὶ τᾶλλα, ὧν ἐδεόντο*, sed *ἐξ ἀπάσης φυλῆς τοὺς ἄπλα φέρειν δυναμένους*, adeoque 'arma ac supplementum,' a Claudio et Oppio decemviris missa esse Tusculum ad collegas, auctor est Dion. Halic. Antiq. l. XI. p. 705. Nihilominus, quum codd. calamo et typis exarati ἀπρὶξ editam lectionem tueantur, eam etiam non interpolandam arbitror, præsertim quum commodo sensu accipi possit hoc modo: 'ad supplementa,' id est, præter supplementa militum in prælio interfectorum; 'decernerent arma Tusculum,' illis nempe qui arma in fuga projece- rant. Eo sensu *ad* præpositio et apud Nostrum et apud alios obcurrere solet. Infra XXVI. 5. 'Ad alium virorum, equorum, armorumque sonum, disposita in muris Campanorum inbellis multitudo tantum cum æris crepitu edidit clamorem:' ubi plura notantur.

Ab arce Tusculi degressos] Ita Gronovius primus a. 1665. edidit, et postea reliqui recentiores eam lectionem servarunt. Omnes non modo antiquiores excensi habuerunt *degressos*, sed etiam in codd. eadem scriptura superest, nisi quod solus Voss. 1. legat *disgressos*. Ut vulgatum mutaret, verosimiliter id Gronovium permovit, quod arx Tusculana fuerit in monte sita, ut constat ex Liv. VI. 33. et Dionys. Halic. X. p.

617. quodque, qui ex loco edito descendunt, inde non dicantur 'digredi,' sed 'degredi.' Vide ad IV. 17. § 11. ubi, librarios utrumque verbum passim alibi confudisse, dictum est. *Tusculum*, pro *Tusculi*, male est in Gaertn.

Belloque ultro inferendo deterreri hostes a consilio urbis obpugnandæ] Colon: membranæ *detineri hostes*. Quid si *distineri*? Modius. Modius invenit in membranis Colon. *detineri hostes*: conjicit inde *distineri*. Nihil variant Pall. Mss. aut editi. Si quid excidit, verbum potius insolentius credam desiderari *distendi*. Supra lib. eodem c. 23. 'Reliquo exercitu haud procul mœnibus Tusculi consistunt, ut distenderent hostium copias:' aut simile. *Gebh. Distenderent a consilio* probari posset, si codicum consensus accederet. Ita enim Liv. etiam loquitur XXXIV. 29. 'Ut distenderet ab apertiore loco hostes.' Vide *Gebh.* ad c. 23. § 1. Hic tamen nulli addicunt; sed omnes, certe mei, constanter in vulgatum conspirant. Unius itaque Coloniensis, quo Modius usus est, auctoritas mihi tanta non est, ut ejus fide receptam lectionem mutem. Ceterum *belloque ullo ultro inf.* Hav. sed illud *ullo* natum est ex voce seq. *ultra* scribæ culpa.

CAP. XLIII. § 1 *Ad clades, &c. facinora decemviri belli domique adjiciunt*] *At clades* Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 17. § 3. Adde Noris. ad Cenot. Pis. Diss. v. 2. § 2. p. 453. *Ob clades* Voss. 2. Vide ad XXXVII. 27. § 5. Deinde *bello domique* Harl. 1. quomodo est I. 31. 'Publicis pariter privatisque consiliis bello domique interesset:' sed vide quæ ad eum locum notantur. Deinde *adiciunt* Flor. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad II. 10. § 9. Pro eo dedere *adiciunt* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *adiciunt* Lipsiens. Vide ad I. 30. § 3.

§ 2 *L. Siccium in Sabinis*] *L. Suc-*

cium Leid. 2. *L. Sicium* Voss. 2. Reliqui scripti et editi vulgatum tuentur hic et toto hoc cap. Glareanus supra ad c. 31. § 2. putat, hunc eundem esse, cujus etiam meminerunt sub *L. Sicini* nomine Plin. Hist. Nat. VII. 28. Gell. II. 11. et Valer. Max. III. 2. ex. 24. Nomina *Siccus* et *Sicinius* sæpius commutari, dictum est ad II. 40. § 14. et c. 58. § 2. ut, utro modo dictus fuerit, difficile dijudicari possit. At *Λεβκιος Σικκιος* vocatur apud Dion. Halic. I. x. p. 662. et seqq. ubi ejus et ante tribunal plebis et in eo honore gesta refert; et I. XI. p. 706. ubi ejus mortem narrat. Apud Plinium quoque in omnibus Mss. se *L. Siccus* reperisse, Harduinus auctor est: quomodo etiam in recentioribus exstat Gellii codd. At in Valer. Max. libris exaratis nomen id multiplici modo scriptum obcurrit, ubi tamen Torrenius *L. Sicinius* unice veram lectionem putat. Id certe falsum, quod tradit Glareanus ad Val. Max. III. 2. ex. 23. omnia, quotquot vidit, exemplaria Gellii, Plinii, Livii, Valerii, et aliorum, qui hanc percensent historiam, *L. Sicinium* vocare. De Livio enim ad c. 31. ipse contrarium fatetur.

Secessionisque mentiones ad vulgus] Videndum est, an alii probati scriptores *mentiones* numero plurali dicant. *Duk. Mentionem* Port. sed solus. Reliqui in numerum plurium *mentiones* conspirant. Alibi quidem hanc vocem numero plurali non notavi; unius tamen illius codicis fide vulgatum mutare non audeo.

Prospicuum ad locum castris capiendum] Ita recte primus Aldus edidit. Concinnat etiam omnes mei. Priores habuerant *speculatum*. Sed 'prospicuari,' licet paullo diverso sensu, utitur etiam Liv. XXXII. 1. 'Cetera multitudo e muris adventum imperatoris Romani regisque prospiculabatur.'

§ 3 *Datur negotium militibus*] *Dadelph. et Var. Clus. Livius.*

tum negotium militibus Voss. 2. et Harl. 2.

§ 4 *Haud inultum interfecere*] *Haud multum* Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 37. § 3. *Tum interficere* Voss. 1. Leid. 1. et Hav. quomodo etiam in duobus Pall. melioribus legi, auctor est Gebhard. ad I. 12. § 1. Alibi sæpe non modo Livius, sed et passim historici, orationem per infinitivum concipere soliti fuerunt. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen vulgatum non displicet.

Quum ipse se prævalidus pari viribus animo circumventus tutaretur] Voculam *se* omittunt Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. sed negligentia librariorum adscribendum, quos in errorem induxit ultima præced. vocissyllaba. Vide ad XXXIV. 11. § 7. Quum tamen pronomen sensui necessarium sit, idem ante vocem *tutaretur* inseruerunt Harl. 2. et Hav. cui potius proprium in initio periodi locum fuisse, aliorum ibidem præferentium consensus ostendit. Et ita simul intelligitur causa, cur illud in quibusdam Mss. interciderit, quæ ceteroquin nulla dari potest. Præterea *præv. viribus pari animo* Harl. 2. Hav. Alter tamen verborum ordo magis placet. *Prælidii pari viribus animo* Lipsiens. *præsidis impar viribus et animo circ. putaretur* Gaertn. in quo tamen eadem manus *tutaretur* mox emendavit.

§ 5 *Præcipitatum in insidias esse Siccium egregie pugnans, militesque quosdam cum eo amissos*] Duplicem inveni lectionem distinctionemque in nostris codd. Mss. Prior est ex Pall. 1. ac 3. *præc. insidias esse Siccium: egr. pugn. milites quosd. cum eo am.* Altera est Pal. secundi et editionis Andreanæ, *præc. in ins. esse Sicc. egr. pugn. militesque quosd. cum eo am.* Quæ distinctio non sordere potest attendenti genium Latinae linguæ. *Gebh.* Si retinetur *esse*, distinctio ponenda est post *Siccium*. *Duk. Præcipitatum insidias*, duobus Gebhardi Palatinis

concinentes, Voss. 1. et Hav. sed mediam præpositionem intervertit partim prima syllaba vocis seq. (vide ad VIII. 33. § 6.) partim ultima litera vocis prioris. Vide ad X. 13. § 3. Præterea *Siccium*: egr. *pugnatum*: militesque quosd. cum eo am. Voss. 1. et Leid. 2. nisi quod posterior sic cum, pro *Siccium*, præferat. *Siccium*: egr. *pugn. milites quosd. cum eo am.* Voss. 2. *Nunciant in castra ceteri ins. esse*; *Siccium* (sive, aberrante librario, sic cum) egr. *pugn. militesque quosd. cum eo am.* Lipsiens. Sed mihi quoque vulgatum præstare videtur. *Nunciant ceteri in castra* alio vocabulorum ordine præfert Leid. 2.

§ 6 *Ad scpelios, qui ceciderant*] *Ad scpelios, qui ceciderant* Voss. 2. et Gaertn. Vide ad XL. 49. § 1. Insuper paulo ante *Perfecta cohors*, pro *Profecta coh.* Lipsiens. Vide ad XXXVII. 6. § 7. In verbis seqq. *decemvir. promissu*, pro *dec. permissu*, idem Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 8. § 4.

Postquam nullum spoliatum ibi corpus] *Postquam ibi null. corpus spol.* Port. et Lipsiens. *postquam null. ibi spol. corpus* Hav. *postquam null. spol. corpus ibi* fragm. Hav.

Hostium neque corpus ullum, nec vestigia abeuntium] *Neque vestigia* Voss. ambo, et Hav. quasi nefas foret post neque inferri vocem nec, quum frequens id Livio sit, quamvis sæpe invitis, qui mutare conati sunt, quibusdam librariis. Vide ad IX. 9. § 14. Mox a suis interf. Leid. 2. Gaertn. et primæ edd. Aldus primus ab suis dedit. Et sic reliqui scripti.

§ 7 *Invidiaque plena castra erant*] *Invidia plena castra erant* Voss. 1. et Leid. 2. *Invidiaque plena castra erant* Hav. Copula que omissa erat, quod et hic τῶ que subjuungi voculam et librariis displiceret. Id tamen sæpissime fieri, dicam ad X. 30. § 2. Nec probo *Invidiaque plena*, quod Livius

τὸ 'plenus' plerumque cum casu secundo construere solitus fuerit. Vide hoc lib. c. 25. § 6. Minime vero omnium placet *Invidia plena castra*, ne tres voces eadem litera terminatæ jungantur. Accedit ad hæc, (quod primarium puto,) plerosque optimæ notæ codd. vulgatum tueri. Mox *Rom. prot. ferri*, in alium ordinem vocibus coniectis, fragm. Hav. *Rom. ferri Sicc. prot.* adhuc alio modo digestis vocibus, prisca edd. Aldus reposuit, ut nunc editur; cum quo stant reliqui codd.

Fumus militare ei publica impensa facere maturassent] *Fumus mil. et publ. imp.* Hav. Sed alibi ita etiam peccarunt scribæ. Vide ad XLI. 15. § 6. Ceterum nisi *decemvir* excusi, quibus usus sum, ante Aldum. Is vero *ni decemvir* substituit. Neque aliter libri scripti, nisi quod Leid. 1. *ne decemvir* habeat. Alibi sæpe voculæ *ni* et *nisi* commutatæ sunt. Vide ad XXIII. 1. § 3.

Pessima decemvirorum in vulgus fama est] Ex codice Ms. legendum apparet *mæstitia, in pessima dec. in vulgus fama est.* Rhen. Abest a Pal. 2. verbum *est.* Sed male: nam ejus absentia rotunditas sententiæ destruitur, magis tamen correctione Rhenani, angurantis legendum *in pessima dec. in vulgus fama est.* Quomodo Livium loqui non nullus mihi monstraverit, vel alium melioris notæ auctorem. *Gebh.* Emendatio Rhenani forte non nibil illustrari posset alia Gronovii, qui l. v. c. 4. § 13. legendum censebat *in pace numquam fida fuerunt*: ubi videnda quæ notantur. Sed quomodo alii codd. nulli, quam Rhenani Wormatiensis, τὸ in ab eo interpolatum agnoscant, vulgatum verius esse puto. Verbum *est* exsulat etiam ab Harl. 2. et Hav. Verum, quantum eorum et Pal. secundi consensui tribuendum sit, alibi non semel dictum est.

CAP. XLIV. § 1 *Sequitur aliud in Urbe nefas ab libidine ortum*] *Aliud*

urbe nefas Lipsiens. Tum a lib. ortum Voss. uterque, Leid. uterque, Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Ut non finis solum idem decemviris, qui regibus] Unde non finis solum Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. ut non solum finis idem Port. Deinde decemvirum, qui regibus Lipsiens.

§ 2 L. Virginius honestum ordinem in Algido ducebat] Cogitandum num legi possit pedes tum ordinem in Alg. duc. nam plebeius fuit. Certe peditem Romam venisse, et mox in castra rediisse, sequentia testantur. Rhen. Beatus, nescio qua pruriginis urtica tactus, rescribillaverat pedes tum ordinem in Alg. duc. Vocat honestum ordinem centurionis neque maximum, neque minimum, sed mediocre, et tamen non contemptibilem. Gebh. Ut conjecturae Rhenani locus esse posset, ante probandum erat locutionem 'ordines ducere' etiam usurpari de decurionibus aliisque ducibus, qui equitibus praerant: nam ita demum dubium foret, utrum inter equites, an inter pedites, ordinem duxisset, eique tollendo recte adderetur 'pedes ordinem ducebat.' At contra, de solis peditem centurionibus locutionem adhiberi, non obscure inde colligi potest, quod semper simpliciter 'ordinem duxit,' numquam autem vel 'pedes,' vel 'eques ordinem duxit,' reperitur. Supra II. 23. 'Noscitabatur tamen in tanta deformitate, et ordines duxisse aiebant, aliaque militiae decora vulgo, miserantes eum, jactabant.' c. 55. 'Ad Volerone[m] Publiliu[m] de plebe hominem, quia, quod ordines duxisset, negaret, se militem fieri debere, lictor missus est a consulibus.' VII. 41. 'Additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset.' Ut autem hic *honestum ordinem*, ita 'inferiorem ordinem' Liv. XLII. 33. 'Id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtri-

bnerentur: ' honesta loca' vocat ibid. c. 34. ' Vos quoque æquum est, commilitones, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.' Accedit ad hæc, nullam varietatem in scriptis obcurrere, nisi quod *Virginius* sit in Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1. et *educebat* habeat Leid. 2.

Vir exempli recti domi militiaeque] Ita primus vulgari curavit Aldus, neque aliter est in omnibus meis Mss. Priores excusi exhibent *militiae domique*.

Perinde uxor instituta fuerat, liberique instituebantur] Tempora declinationum ideo confusa sunt, quod interierat jam pridem Numitoria mater, auctore Dionysio I. XI. p. 710. et ipso paullo post Livio c. 50. et *liberi* de unica filia dixisse videtur. Glar. Vet. lib. *liberi quoque inst.* Sigon. Licet ita repositum derivaverit in omnes edd. Sigonius, assentiatumque illi suo more Pal. 2. praefero tamen, quod reliqui omnes codd. *liberique inst.* Gebh. Magis ad gustum meum, quod sustulit Sigonius, servatum in scriptis editisque antiquis *liberique inst.* Nescio quomodo alter sermo hiat. J. F. Gron. Ex omnibus codd. meis non alii *liberi quoque inst.* praeferrunt, quam Harl. 2. et Hav. qui similiter ac Gebhardi Pal. 2. ubique vet. lib. Sigonii assentire solent: unde ea lectio tanto mihi suspectior visa est. Passim autem librarii voculas *que* et *quoque* inter se confundere in membris soliti fuerunt. Plura exempla vide ad v. 27. § 1. Ceterum *Proinde*, pro *Perinde*, male est in Harl. 2. quomodo et in Plinii Mss. peccari, testatus est Cortius ad I. II. epist. 1. § 1. Vide etiam ad Liv. II. 58. § 1. Id autem ex non intellecto compendio scribendi natum est. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 3 Desponderant filiam L. Icilio tribunicio, viro acri] Gener Virgini, et cui filiam desponderat Virginius, L.

Icilius 'C. Sicinii,' qui primus tribunus plebis fuit, filius a Dionysio perhibetur l. xi. p. 709. In cuius tamen codd. quos nobis videre contigit, *Siccus*, pro *Sicinius*, sæpe legitur. *Glar.* Lege ex vet. lectione *Desponderat*, ut ad patrem L. Virginium referatur, non ad matrem, quam multis ante annis mortuam esse tradit Dionysius. *Sigon.* *Desponderat*, ut Sigonius restituit, præferunt non modo omnes apud me libri exarati, sed etiam excensi vastiores. Primus Frobenius a. 1531. *Desponderant* edidit, incertum utrum operarum lapsu, an quia ita legendum censebat. Prius tamen verius puto, quia, ut inquit Dionys. Antiq. l. xi. p. 710. ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἢ πατρὸς: id autem Frobenio, vel qui huic editioni præfuit, haud incognitum fuisse, verisimile est. Quod vero Sigonius, Dionysio auctore, matrem Virginiam multis ante annis mortuam esse dicat, fallitur. Nam plane contrarium ex Dionysio probatur, apud quem Numitorius Virginiam avunculus sororem suam, quæ Virginio nupta fuerat, dicit l. xi. p. 711. οὐ πολλοῖς πρότερον ἐναντοῖς ἀποθανεῖν. Ceterum versio Latina Dionysii hic iterum fucum fecit Glareano, qui codicem Græcum frustra se quæsisisse alibi monuit. In ea autem *Sicinius* vocatur, qui in contextu Græco dicitur Λεύκιος εἰς ἐκ τῶν δεδημαρχηκότων, υἱὸς Ἰκιλίου, τοῦ πρώτου καταστησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ πρώτου λαβόντος. Mox alio ordine *acri viro* habent Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. *Incilio*, pro *Ililio*, est in Lipsiens. *Ililio* in Gaertn. hic et alibi semper. *Ilinio* in Leid. 2.

§ 4 *Virginem adultam, forma excellentem*] *Formam excellentem* Leid. 1. quod more Græcorum dictum esse accipi posset. Malim tamen eam lectionem in errorem librarii conferre, præsertim quum in eodem illo codice litera finalis *m* perperam vel

adjecta vel detracta passim obcurrat, et 'excellens formam' ac similes Græcismos Livius numquam, aut quam parcissime captaverit. Locutionem 'excellentem forma' supra illustratam vide ad l. i. c. 9. § 11.

Appius, amore ardens, pretio ac spe] Vetus lectio, sed corrupta, *App. am. ardens mens pretio*. Fortasse scribendum *App. am. ardente amens pretio ac spe perlicere adortus*. Nam sequitur infra cap. 47. *Tanta vis amentia verius, quam amoris, mentem turbaverat*: aut, *Appius amore ardens immenso pretio ac spe*: aut *App. amore ardens sensim pretio ac spe*. Rhen. Beatus ait esse in veteri libro *amore ardens mens pretio*: unde faciebat *am. ardente amens, pretio, &c.* vel, *App. am. ardens immenso pretio ac spe*. Sunt etiam, quibus placet *App. am. ardens, sensim pretio ac spe*. Præ quibus omnibus amplector lectionem nostram scriptam, elegantissimam meo iudicio, *App. am. amens, pretio ac spe*. In quo lusit etiam Terentius, dum dixit in Andr. i. 13. 'Nam inceptio est amentium, haud amantium.' Ipse quoque mox Livius c. 47. 'Adversus quæ omnia obstinato animo Appius (tanta vis amentia verius, quam amoris, mentem turbaverat) in tribunal ascendit.' *Modius*. Nugator Rhenanus in cod. suo inveniens *App. am. ardens mens pretio*, (ex præcedente vocabulo ab imperito scriba repetita syllaba,) illico a suo censorio helleborique indigo capite correctiones inculcandi tres vanissimas occasionem cepit: vel *App. am. ardente amens pretio*: vel *App. am. ardens immenso pretio*: vel *App. am. ardens sensim pretio*. Nullatenus bene. Lectio producta Modio reperitur in ed. Andreæ *Appius amore amens*: ut Terentius: 'Nam inceptio est amentium, haud amantium.' et Livius c. 47. 'Tanta vis amentia verius, quam amoris, mentem turbaverat.' Pall. tres et Camp. nihil recedunt a vul-

gata. Gebh. *Appius amore ardens* primo video expressisse Juntam; ex Aldo, credo: non hic mihi nunc ad manum. Andreas, Becharius, Moguntini, Ascensius, *Appius amore amens*. Utique melius, præsertim cum et hoc habuerit Borbetomagensis. Nam quod ibi est, *ardens mens*, ex eo est, quod librarius vel diversorum librorum lectionem utramque reddere, vel erratum in præcedenti voce corrigere voluit, ita ut deleteretur *rdens*, a vero conjunctum cum $\tau\varphi$ *mens* remaneret. Itaque frustra est Rhenanus cum suis conjecturis. Helm. quoque, Rott. Gud. *amens*. J. F. Gron. *Amore ardens*, ut I. 58. 'Amore ardens, postquam satis omnia tuta circa, sopitque omnes videbantur, stricto gladio ad dormientem Lucretiam venit.' et ita sæpe alii. In hanc etiam lectionem conspirant omnes mei, nisi quod *ardens* deficiat in Leid. 2. et *amore Appius ardens*, alio ordine, sit in fragm. Hav. Quum tamen *amore amens* Gronov. in tribus, Modius in uno cod. invenerint, neque aliter præferant vetustissimæ edd. usque ad Aldum, (qui, ut recte Gronov. suspicatus est, primus *ardens* substituit,) eodemque non obscure codicis Borbetom. Rhenani vestigia ducant; denique locutio hæc *amore amens* minus, quam altera *amore ardens*, obvia; ideoque minus verosimile sit eam a librariis profectam esse; illa mihi quoque præ altera magis placuit. In contextum tamen recipere nondum sustinui. *Amore amens*, ut 'metu amens' apud Liv. xxiii. 9. 'Velut si jam agendis, quæ audiebat, interesset, amens metu.' Miror admodum, Rhenanum adsecutum non fuisse, quid lectione codicis sui indicaretur; quum, qui libros scriptos versare soliti sint, noverint, librarios hac vel simili ratione duplices lectiones, quas invenerant in membranarum vetustis, quibus utebantur, passim notare consuevisse. Ex

solis Livii Mss. millena exempla dari possent. Ita quum scribitur I. 37. § 1. 'pontem subincendunt,' indicatur, quosdam libros *succendunt* vel *subcendunt*, quosdam *incendunt* præferre. II. 23. § 10. vulgo editur 'At in eos multitudo versa:' ubi viri docti $\tau\delta$ *at*, quod incommodum est, eijciendum censent: quum tamen plerique codd. retineant, nisi quod in uno invenerim *ad in eos*, verosimile est, primitus ita scriptum fuisse ex duplici lectione juncta *ad eos* et *in eos*: librarium vero nasutiorum $\tau\delta$ *ad* postea in *at* mutasse, ut qualemcumque sensum inde eliceret. Ibid. c. 52. § 5. quidam scribæ dederunt *multam edixerunt*: invenerant nempe vel *multam dixerunt*, vel *multæ dixerunt*. Ne multus sim, videantur, quæ notavi ad I. 15. § 4. c. 46. § 7. c. 48. § 6. c. 59. § 1. II. 7. § 6. c. 13. § 6. c. 50. § 6. c. 52. § 8. c. 61. § 1. c. 65. § 4. III. 4. § 8. c. 10. § 6. c. 16. § 6. c. 19. § 4. et 7. c. 24. § 1. c. 31. § 6. c. 34. § 5. c. 35. § 2. c. 48. § 1. et 5. c. 64. § 8. c. 65. § 2. IV. 2. § 4. c. 10. § 1. c. 22. § 4. c. 25. § 12. c. 35. § 7. et 8. c. 44. § 10. v. 12. § 7. c. 20. § 5. VI. 4. § 2. c. 22. § 1. VIII. 8. § 10. c. 13. § 16. IX. 11. § 4. c. 13. § 6. c. 19. § 15. c. 27. § 14. X. 25. § 6. c. 30. § 1. XXII. 4. § 2. et 5. c. 17. § 2. XXIII. 27. § 4. XXIV. 39. § 2. XXVI. 7. § 5. XXVII. 30. § 12. XXXI. 24. § 13. XXXIV. 49. § 2. XXXVI. 18. § 8. c. 32. § 5. XXXVII. 28. § 8. c. 29. § 5. XXXVIII. 47. § 11. c. 60. § 7. XXXIX. 29. § 2. c. 37. § 4. XL. 15. § 16. c. 18. § 5. c. 27. § 13. c. 35. § 1. et Epit. Liv. lib. cv. Vide etiam Gronov. ad Liv. VIII. 25. § 12. Ab indulgente lectore veniam peto, ne ægre ferat, me rem illis qui Msta versare soliti sunt, haud incognitam tot tamen exemplis illustrasse. Id eo consilio feci, quod qui his studiis capiuntur, haud injucundum fore confidam, si ex multis illis investigare potuerint, quanto-

pere in hac re scribæ variare consuerint. In aliorum scriptorum membranis idem etiam sæpe obcurrere viri docti observarunt. Vide Muret. Var. Lect. xv. 16. Salmas. et Dukerum ad Flori i. 13. § 3. hunc etiam ad Flor. iv. 11. § 90. Curtium ad Sall. Jug. c. 13. § 7. et c. 23. § 2. et quæ notavi ad Siliu xi. 7.

Pretio ac spe pellicere adortus] Non tantum librarii lectionem quam vel inter versus, vel in margine, adscriptam invenerant, cum ea quæ in contextu erat, conjungere soliti fuerunt, ut exempla ad verba proxime præcedentia adposita evincunt; sed glossemata etiam, quibus voces vel locutiones minus notæ a scholiastis exponebantur; ut iterum codd. scripti hoc loco probant. Nam *pretio ac spe in fraudem inducere pell. ad.* est in fragm. Hav. Ubi in *fraudem inducere* interpretatio est verbi *pellicere*. Non longe hinc abit lectio, quam Hearne Oxonii in cod. L. 2. reperit *pretio ac spe in fraudem inducere pellicem adortus*. Alia hujus erroris exempla vide i. 8. § 4. c. 16. § 3. ii. 33. § 4. iii. 46. § 7. c. 62. § 2. c. 69. § 2. iv. 6. § 3. v. 8. § 2. ix. 2. § 1. xxiii. 21. § 2. c. 30. § 3. xxv. 6. § 17. et passim. Ceterum *pollicere* est in Gaertn.

Omnia pudore septu animadverterat] *Pudore secta* fragm. Hav. a m. pr. solito librorum errore. Vide Broekhus. ad Propert. El. iv. 4. 26. *pudore spreta* Voss. 1. et Leid. 2. quasi vellet pretium ac spem sperni, contemni pudore. Sed nihil mutandum. Tacit. de Morib. German. c. 19. 'Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviis irritationibus corruptæ: ubi Gronov. Tacitum hunc Livii locum imitatum esse, contra Acidalium docuit, et *scpta pudicitia* exponit tuta et inexpugnabilis. *Animadverterit* est in Harl. 2. Mox *superbiamque*, pro *superbamque*, Lipsiens. et Gaertn.

§ 5 *Neque cederet secundum liberta-*

tem postulantibus vindiciis] Vide in hunc locum Ascennium, Festum, Rævardum ad leges xii. Tabul. c. 5. Calium xvii. 29. Alex. ab Alex. vi. 10. Turneb. Advers. xiiii. 23. Pompon. l. 2. § 24. vers. 'initium.' D. de Orig. Jur. De vindiciis vide Cujac. Parat. in Cod. lib. iii. tit. 32. Hotoman. in § 15. 'Appellamus' Inst. de Action. pagg. 814. 815. 816. 817. et § 13. 'Præjudiciales' ibid. pag. 806. et Rom. Antiq. iii. pagg. 481. 482. 483. *Klock.* *Neque crederet* Lipsiens. et Hav. lapsu scribæ. Alibi ita sæpe peccatur. Vide hoc lib. ad c. 21. § 3. *neque cedere* Harl. 1. de qua constructione vide hoc lib. ad c. 4. § 9. Neque obstat regiminis diversitas 'negotium dedit,' 'ut adsereret,' 'neque cedere.' Eam enim illustrabimus ad xxxi. 44. § 5. Quum tamen omnes alii codd. vulgatum tueantur, id etiam præferendum arbitror. Denique *vindicias* non comparet in Voss. 2. *inducias* habet Leid. 2. Vide ad § 12. *vindictis* Flor. et Leid. 1. *postulantibus al' vindiciis vindictis* fragm. Hav. duplici iterum lectione juneta, de quo errore modo dictum est ad § præc. At manus sec. τὰ al' et *vindictis* postea induxit, *servæ* vel *servæ libertatem postulantibus vindiciis* Lipsiens. et ita Gaertn. nisi quod *vindictis*, pro *vindiciis*, habeat. *Vindiciis* etiam dederunt Mediolan. an. 1505. Sed male. Quid sit 'vindicias postulare secundum libertatem' vide apud Sigonium de Judic. i. 21. et Budaem Annot. ad l. 2. § 24. D. de Orig. Jur. Mox τὸ esse deest in Harl. 2. At voce addita *locum aptiorem injuriæ esse ratus* habet Gaertn. *locum injuriæ est ratus* Flor. Quæ lectio ut ferri posset, aliter interpungenda forent verba, ac major distinctio post τὸ *vindicias* ponenda esset. Mihi tamen vulgatum verius videtur.

§ 6 *Virgini venienti in forum*] Gebhardus hoc lib. c. 6. § 6. ex Pal. 3. legebat *venienti forum*, sine præposi-

tionem. At librarius *τὸ in*, quod forte scriptum erat *ἰ*, omisit ob ultimam litteram vocis præced. Vide ad XXXV. 41. § 8. Certe omnes nostri codd. constanter voculam illam tuentur.

Ibi namque in tabernis litterarum ludi erant] Volumen Ms. habet *ibi namque in tabernaculis*. Opinor Livium scripsisse *ibi namque vernaculi*. Neque enim crediderim, pueros et puellas in humilibus tabernis, quæ muris affigi solent, quales fuerunt lautorum quarum mox meminit, et sutorum ac aliorum officinum, sessitasse in propatulo. Necdum vero temporibus illis opera grammaticæ dabatur, quæ nulla adhuc erat. Nam sub secundum et tertium Punicum bellum, ut auctor est Suetonius in libello de claris grammaticis et rhetoribus, hujus demum studium Romæ vigere cepit. Ante id tempus erant ludi litterarum Romæ, sed vernaculi tantum, nondum videbatur loquendi scribendique regnatis. Qualem et illum apud Falerios in Faliscis ludum fuisse dubium non est, cujus magister discipulos Camillo prodidit; de quo Livius v. 27. faciet mentionem. Mores ille docebat, ut verosimile est, magis quam literas, et exercitiis corpora firmabat. Vernaculi ludi duo seorsum Selestadii fuerunt multis annis, Ludovico, Cratone, Hieronymo, et Sapido hic Latine profitentibus. In altero pueri instituebantur, in altero puellæ. Neque enim majoribus nostris promiscui ludi placuerunt, quales vidimus Basileæ et aliis in locis. Institutionis summa erat, peritia legendi scribendique et numerandi. At postquam fatalibus istis tumultibus corrigendæ religionis causa Germania turbata cæpta est, huc res devenit, ut vix ludi Latini quarta pars hodie sustineri possit; (prios illos namque professores fere quadringentis scholasticis frequente schola docuisse constat) etiam vernaculo ludo puerorum duntaxat in

illum contracto. Adeo contemni passim cæperunt literæ magno Germaniæ incommodo, quod posteris nostris sunt sensuri. Præcipue vero dolendum, hoc eo tempore accidisse, quo meliores literæ paulo familiarius nostratibus innotuerant. Porro pro *vernaculi* scriba suppositus *vernaculi* recepto illo more. Id *vernaculi* quum nihil significaret, vertit alius in *tabernaculis*. At quia *tabernacula* militum sunt tentoria, doctus aliquis pro *tabernaculis* substituit *tabernis*. Rhen. Selestadii fuerunt duo vernaculi ludi: ergo et Romæ tempore decemviratus, quorum Livium hic meminisse oportuerat. Dignum acumen homine pædagogicæ ineptiæ: non tantum didicerat, grammaticos in pergulis docuisse. Quare ejus emendatio pereat ex memoria. *Gebh. In tabernaculis* Port. a Rom. pr. in *tabernaculis* Flor. Lipsiens. et apud Hearn. Oxon. L. 2. et C. ex quo *vernaculi* formantem Rhenanum probare nequeo, licet eam veram credat Schottus ad Aurel. Viet. de Vir. Ill. c. 23. Quum eo tempore in ludis nullas, nisi vernaculas, literas discerent, necesse non erat, ut distinguendi causa *vernaculus* 'litterarum ludus' cognominaretur. Neque statuendum, si ludi fuerint in tabernis, pueros ac puellas in propatulo sessitasse, quo argumento vulgatum lectionem refellere conabatur. 'Tabernæ' enim erant quælibet vilia ac plebeia ædificia, in quibus discentes non magis in propatulo sunt, quam qui in illis habitant. Ceterum summa iterum negligentia Doujatius Rhenanum consuluit, docens, ipsum scribi voluisse in *tabernaculis*, et ut vulgatum defendat addens, tabernas non minus apertas esse in foro, quam tabernacula, ut, qui in iis sunt, a præterredientibus cerni ac notari possint, nisi utraque clausa sint. Ceterum *lictorum*, pro *litterarum*, perperam Lipsiens.

Minister decemviri libidinis manum

injecit] Vide Brisson. de Formul. l. v. p. 419. (p. m. 374.) *Klock*. Vox *minister* perperam deerat in Gaertn. Nam ordo verborum est: 'minister libidinis decemviri *injecit* manum.' De locutione '*injecere* manum' vide Torrent. ad Hor. Od. 1. 17. 26. et Heinsium ad Nason. Am. El. 1. 2. 20.

Serva sua natam (servamque appellans) esse, sequique se jubebat] Multo rotundius illæ, quas dixi, vetustiores: *Serva sua natam, servamque appellans sequi se jubebat*: intelligitur enim 'dicens;' aut includitur sensui verbi *appellans*. J. F. Gron. Per vetustiores, quas dixit, Gronovius intelligit priores edd. proxime memoratas § 4. At illæ usque ad Aldum, receptæ lectionis auctorem, apud me etiam ignorant vocem *se*; ac præferunt *serra sua natam, servamque appellans sequi jubebat*. An tamen audiendæ sint, vehementer dubito, quia codd. scripti voces ab Aldo additas pertinaciter servant. Præterea *servam suam natam* habet Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Vulgatum tamen malo, ne tot quarti casus concurrant. *Serva sua, natamque suam appellans esse: sequi se jubebat* præfert Gaertn. est autem, pro *esse*, Lipsiens. '*Serva natam*' Liviana locutio est, de qua vide ad Epitomen Liv. lib. 1. *Tum se sequique jubebat* Hav. In verbis proximis Gaertn. tres voces interponit hoc modo, *cunctantem quoque minabatur se vi abstracturum*. Sed voces illæ constanter in nullo alio meorum conspiciuntur.

§ 7 *Fidem Quiritium inplorantis, fit concursus*] Voculam *fit* male omittunt Voss. 1. et Leid. 2. Liv. XLIV. 44. '*Amphipolim quum jam fama pugnae pervenisset, concursusque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolim vocant, ad opem exposcendam fieret.*' Quæ vero Modius ex Brisson. de Formul. VIII. p. 718. huc contulit de verbis sollempnibus, quibus populi auxilium inplorabatur,

non magis ad hunc locum pertinent, quam ubicumque ejusdem rei mentio fit. Quare deleri jussi, existimans sufficere, quod apud Brissonium videri possint.

Sponsi que Iciliî populare nomen celebrerat] Ita Pall. 1. ac 3. Pal. 2. et Campani *celebrabatur*. Vulgo *celebratur* approbe, ut et Andreas. *Gebh. Celebrabant* Lipsiens. *celebrant* Voss. 1. et Leid. 2. simili varietate, ac notavimus II. 26. § 4. Contra *celebrerat* Voss. 2. Verum et Voss. 2. et Leid. 2. pro varia lectione in margine præferunt *celebrabatur*, quæ iterum scriptura exstat in contextu Flor. Gaertn. et Neapol. Latini.

Turban indignitas rei virgini conciliat] *Indig. virgini rei* Voss. 1. *indig. rei Virginii conciliat* Leid. 2. *indignitas rei Virginie conciliat* Gaertn. An forte voluit *Virginie conciliat*? Vide mox ad c. 45. § 1. Sed optimi in vulgatum *virgini* conspirant.

§ 8 *Jam a vi tuta erat, quum adsertor*] *Jamjam tuta erat* Leid. 2. *Jam vi tuta erat* Flor. Sed quum per compendium prima vox scripta fuisset *Jâ*, ultima ejus litera præpositionem interceptit. Vide ad v. 52. § 10. '*Tutus a vi,*' ut '*tutus a perfidia*' xxviii. 44. '*Quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim:*' ita enim ibi legendum esse, recte Gronov. monuit. xxxvii. 16. '*Portum Phœnicum petiere, navibus a maritima vi tutum.*' Deinde *tum assertor* Harl. 2. et Gaertn. Sed sæpe *tum* et *cum* negligentia librariorum in Mss. commutantur. Vide ad Epitom. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Mox *crassari*, pro *grassari*, Voss. 2. Vide ad II. 12. § 15. ubi eadem obvia est diversitas scripturæ.

Vocat puellam in jus; auctoribus, qui aderant, ut sequeretur. Ad tribunal Appii percentum est] Vide quid sit, quod quidam libri veteres habent *adjuutoribus, qui aderant, assequentibus*. Sigon. Pall. 1. ac 3. Andreas quoque

com Camp. *ut sequerentur*. Pal. 2. *auctoribus, qui aderant, assequentibus*. At Sigonius *adjutoribus, qui aderant, assequentibus*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] *Qui aderant*, id est, advocati, periphrasi eleganti, ut veteres malunt interdum; 'Qui consuluntur,' quam jurisperiti; 'Qui res judicant,' quam iudices; 'Quod natum est,' quam infans. Tacit. Annal. II. 27. 'Adhibitis, qui obsignarent,' pro obsignatoribus. Cic. in Verrem II. 29. 'Minucius, qui Sopatrum defendebat;' pro Sopatri advocato. *Auctoribus, qui aderant, ut sequeretur*; est, snadentibus advocatis, ne iudicium defugeret: de sententia advocatorum vel proximorum puella secuta. Lib. II. c. 36. 'Consensu inde hand dubio omnium, qui aderant, in forum ad consules lectica defertur.' Dixerat ante, 'Consilio propinquorum adhibito.' Sic I. 48. 'Restitit pavidus atque inhibuit frenos is, qui iumenta agebat.' Hoc si 'adjutorum assequentium' conditores intellexissent, brachium intra togam continuissent. J. F. Gron. *Vocat puellam invititiis auctoribus* Flor. a m. pr. in quo postea a m. sec. erasum est alterum *i*, ut esset *invititis*. Sed, vulgatum pro-
 hūm esse, nullus non satis videt. *Auctoribus, qui aderant, assequentibus* Harl. 2. et apud Hearnium Oxon. B. *adjutoribus, qui aderant, assequentibus* Hav. quod recte Gronovio displicuit, qui vulgatam scripturam vindicavit, docens, *roīs qui aderant* circumscribi advocatos, quemadmodum 'qui res judicant' periphrasis est iudicium. Vide Manut. ad Cic. ad Famil. VIII. 14. *auctoribus, qui aderant, adsequerentur* Lipsiens. Qui scripturam mutarunt, sensum loci non adsecuti sunt, quod eum inperitis illis panllo difficiliorem redderet pronominis demonstrativi ellipsis. Eo addito foret *illis, qui aderant, auctoribus, ut sequeretur*. At sæpius id apud Livium aliosque supprimi solet. Vide ad

XXIII. 15. § 4. Dubito, utrum, Gronovii expositione accepta, vel particulam *ut* addi, vel distinctionem mutari, necesse sit. Livium enim sæpe conciso hoc orationis genere delectatum fuisse, videbimus ad XXI. 36. § 4. Si tamen alterutrum eligendum, mitius longe erit, ut interpunctionem ex mente Gronovii constituamus. Et ita vir doctus etiam interpunxit ad marginem edit. Curionis. Præterea *ut sequerentur* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. I. Port. a m. pr. fragm. Hav. et Neapol. Latini, quæ et ipsa lectio ex non intellecto Livii sensu nata videtur. Ejus conditores junxisse verosimile est *ut sequerentur, qui aderant*: verum ita non erit, quo referendum sit *auctoribus*. Td *ut* deest in Gaertn. interceptum ob ductuum similitudinem a duabus ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXVII. 24. § 13. idem etiam cod. *sequerentur* exhibet.

§ 9 *Furtoque inde in domum Virginiū translata, subpositum esse*] Rott. Gud. Voss. uterque, Flor. Helm. *suppositam ei esse*. J. F. Gron. *Suppositum ei esse* non modo omnes scripti mei, (præter unum Hav.) et Hearnii Oxon. N. et L. 2. verum et, quas-cumque vidi, edd. usque ad Gruterum; qui demum in postrema omisit, ejusque exemplo recentiores. Vocem itaque injuria ejectam pristino loco restitui. Præterea *inde* exsulat ab Hav. quod quum sæpe per compendium *iñ* scribatur, interceptum fuisse existimari debet a seq. *vocula in*: qui error alibi non semel negligentia scribarum commissus est. Vide ad Liv. XXXVII. 52. § 2. Insuper male *inde in domo Virg. transl.* Leid. 2.

§ 10 *Id se indicio compertum adferre*] Pal. 3. *compertum asserere*. Gebh. *Adscere* errantis est librarii. Solent autem verba 'serere' et 'ferre' alibi ab illis confundi. Vide hoc lib. ad c. 17. § 10. Male etiam pronomem *se* abest a Voss. I. ju-

dicio vero, pro *indicio*, haud melius legunt Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ductuum autem similitudo efficit, ut illa vocabula passim inter se commutentur. Vide ad VII. 39. § 5.

Probaturumque vel ipso Virginio iudice] *Probatum que* Lipsiens. Tum voculam *que* omittit fragm. Hav. Mox *major pars* deest in Leid. 2. quemadmodum vox *injuriae* in Hav. at *ejus injuriae* transpositis vocabulis praefereunt Harl. 2. et Lipsiens. pronomen autem *ejus* omittit Gaertn. Iterum inferius *aquam* exsulat ab Hav. *dominium*, pro *dominum*, habet Lipsiens.

§ 11 *Reipublicæ causa dixissent abesse*] Ita primus Aldus, neque aliter codd. quos in consilium adhibui. Primæ tamen edd. *abesse dixissent*. Præterea *si nunciatum sit ei* trajectis duabus ultimis voculis Port. Tum *absente patre de lib.* Gaertn. cujus librarius dare voluisse videtur *absentem patrem de lib.* Sed potius vox *patre*, quæ in nullo alio comparet meorum codicum, ex sequentibus hic quoque repetita est.

§ 12 *Lege ab ipso lata vindicias det secundum libertatem*] Lex apud Dionysium est l. XI. p. 712. cum ducitur corpus aliquod ex libertate in servitutem, non, qui auferre nititur libertatem, sed qui libertatis est custos, dominus corporis esse debet, ad finem usque iudicii. Vide apud eundem auctorem legis expositionem ab Appio pronunciatam, quæ ad Livii verba intelligenda multum lucis adferet. Eam nos consulto omittimus, ne commentarium scribere videmur. *Glar. Inducias det* Flor. ex interpolatione manus recentioris, Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Vide hoc cap. § 5. Quid sit 'dare vindicias secundum libertatem' vide apud Budæum adnotat. ad l. 2. § 24. D. de Orig. Jur.

Neu patiat virginem adultam famæ prius, quam libertatis, periculum adire] *Lego formæ.* Klock. Sæpe voces 'fa-

ma' et 'forma' commutantur. Vide ad XXXIX. 10. § 4. Hic vero nihil est mutandum. 'Adit discrimen rei,' qui versatur in discrimine rem amittendi. Jam autem virgo adulta et forma excellens non *formæ*, sed *famæ* pudicitiaque periculum adiret, si decemvir permetteret, ut ab eo qui in servitutem adserebat vindicaretur, et in alterius, quam suorum, potestate foret. Ceterum *ne patiat* est in Voss. 1. Vide ad Liv. II. 15. § 2. Vocem *neu* omisit Leid. 2. quemadmodum etiam Hearne vocem *adultam* in codd. L. 1. et C. quos Oxonii excussit, deesse testatur.

CAP. XLV. § 1 *Quam Virginii amici postulationi suæ prætendant*] *Virginis amici* Harl. 2. Hav. et, ut Hearne auctor est, Oxon. B. et L. 2. similiter vet. lib. præferre Sigonius prima Scholiorm ed. monnit. Eadem varietas scripturæ est c. 44. § 7. et cap. seq. § 2. ubi prisca edd. et quidam apud Gebhard. codd. *virginem*, pro *Virginiam*, præferunt. Vide etiam ad c. 51. § 7. ad c. 58. § 10. et ad Epit. hujus lib. Deinde *amici postulationesque præt.* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *amici postulationesque præt.* Gaertn. *amici sui postulationi suæ præt.* Lipsiens. Paulo ante *libertati fuerit*, pro *lib. fuerit*, Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLV.

§ 2 *Ita in ea firmum libertati fore præsidium*] Voculam *ita* omittit Voss. 2. quam recte reliqui omnes servant. Idem autem hic notat, 'quod, hac conditione.' Vide ad IV. 5. § 5. Deinde *in ea libertatis fore præs.* prisca excusi usque ad Aldum, qui primus recepit, quod hodie adhuc in edd. vulgo exstat. Et lectionem Aldi firmant omnes scripti, nisi quod in uno Hav. sit, unica addita litera, *in ea firmum libertatis fore præs.* At 'præsidium libertati' elegantius est, eadem ratione dictum, quæ 'remedium timori,' 'munimentum libertati,' 've-

nia errori,' et similia plura, de quibus mox videndum ad c. seq. § 2. Ita c. 53. 'Libertati enim ea præsidia petitis, non licentiæ ad inopugnandos alios.' Vide etiam ad III. 55. § 4.

[*Si nec caussis nec personis variet*] *Si ne caussis* Klockian. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. Sed patet, ultimam literam τοῦ nec elisam esse a prima vocis proximæ caussis. Vide ad XXIII. 8. § 9. Alii vero pro illo *ne* substituerunt *non*, quod inveni in Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Tò *variet* non agnoscit posterius memoratus codex. Pro eo *varietur* est in Gaertn. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

[*In his enim, quæ adserantur in libertatem*] Vet. lib. *In iis enim, quæ adserantur*. Sigon. Locus est valde obscurus: quam tamen obscuritatem nemo adhuc, quod sciam, vel intento digitulo indicavit. Sic igitur sentio: Non negasse Appium, quin, ubi de libertate agebatur, vindiciæ secundum eam decernendæ essent. Quid ergo est? Contendebat scilicet Appius, aliud esse statuendum in eo, qui sui juris, aliud in eo, qui in patris manu ac potestate esset. Nam in priore non negabat, quin possessio secundum libertatem danda esset: in posteriore, si ei, de cujus statu quærebatur, libertatis possessio daretur, juri patriæ potestatis præjudicium fieri: patriam, inquam, potestatem imminutam videri: quia pugnare hæc inter se videntur, 'Esse in possessione libertatis,' et 'Esse in patria potestate:' quasi prior sui juris sit, posterior alieni: quæ inter se contraria sunt, ut ait l. r. D. de his, qui sunt sui vel alieni. Appii ergo disputatio hæc fuit: Si puellæ, quæ in patris potestate esse dicitur, libertatis possessio daretur, jus patriæ potestatis immineretur; quæ lex, quæ in causa liberali dari vindiciæ secundum libertatem jubet, locum in ea non habet. Verum si puellæ pater

adesset, tum aliud juris statui oporteret. Quid ita? quia scilicet moris erat, ut, cum quis suam rem (velut in hæc specie suam ancillam) vindicasset, adversarius illico contra vindicaret, quemadmodum Boëtius in Top. Ciceron. exposuit; ejusque rei vestigium exstat in § 2. Inst. de Action. et in illo Murenianæ Orat. loco c. 12. 'Fundus ille meus est. Immo meus.' Cum igitur Claudius, is qui puellam in servitum assererat, dixisset 'Hanc puellam meam esse aio,' patre quidem absente nemo exstabat, qui sic defenderet: 'Immo mea.' At si pater adfuisset, tum continuo id pronunciasset: sponsoresque, sive prædes, earum vindiciarum dedisset, iudicio sisti, neque in ea quidquam dolo malo factum iri. Quod Livius his verbis non quidem aperte ostendit, sed certe obscure significat: 'in ea, quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat.' Dionysius autem sic explicat l. XI. p. 713. (sic enim locum illum convertimus) 'Sed cum inter eum, qui se dominum, et eum, qui se patrem asserit, controversia est, æquum esse arbitror, siquidem ambo assint præsentibus, secundum patrem vindicias dari, (τὸν πατέρα κρατεῖν τοῦ σώματος) usque ad finem iudicii: cum vero ille absit, enim, qui se dominum esse contendit, puellam abducere, prædesque idoneos dari sistendi eam apud magistratum, quando pater ipsius aderit.' Observandum autem illud est, Livium aliquoties antiquorum more 'vindican-di' verbum usurpasse pro possessionem petere. Sicut apertissime 'vindicias' et 'possessionem' promiscue usurpat. Velut in illo loco c. 46. 'Cum instaret assertor puellæ, ut Icilius vindicaret, sponsoresque daret.' Et mox eodem cap. 'Ita vindicatur Virginia, spondentibus propinquis.' Neque enim Icilius dicebat 'Hanc puellam meam esse aio;' sed 'vindicatur' dixit, pro

‘ possessio secundum libertatem datur. ’ Recteque Asconius in Verrinam tertiam (sive in Verr. 1. 15.) ‘ litem vindiciarum ’ interpretatur litem de possessione. *F. Hotomann.* Observ. 11. 9. *In iis enim, qui asserantur,* ut Sigonius in vet. lib. invenit, similiter præfert fragm. Hav. *qui asserantur* est etiam in Flor. Leid. 2. Harl. utroque, Gaertn. Hav. et prioribus edd. usque ad Frobenium, qui a. 1535. *quæ asserantur* subposuit. Forte mutandi causa fuit, quod mox etiam genere sequiori addatur ‘ in ea, quæ in patris manū sit. ’ At tota vocula *quæ* vel *qui* omittitur in Leid. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. Etiam præpositionem *in* non agnoscit Lipsiens.

Quia quisvis lege agere possit] *Qua quisvis* codex Neapol. Latinil. *quia quis* Leid. 2. qui error ex scribendi compendio natus est. Num enim ita notatum foret *quis*, virgulam, quæ per caudam literæ *q* erat traducta, librarius non animadvertit. *Quia qui* est Harl. 1.

Neminem esse alium, cui dominus possessione cedat] *Possessionem cedat* Leid. 2. a m. pr. altera lectione inter verba adjecta, quæ et verior, ob aliorum codicum in eam conspirantium auctoritatem, et elegantior est. Infra xxiv. 6. ‘ Equum censebat, Sicilia sibi omni cedi : ’ ubi plura notantur.

§ 3 *Placere itaque patrem arcessi*] *Accersi* fragm. Hav. *arcessiri* Voss. 2. Harl. utroque, Lipsiens. Port. Hav. et prisca edd. *arcessiri* Flor. *arcesseri* Gaertn. cuius librarius se scriptum reperisse credit *arcessi*. *Arcessiri* Voss. 1. Leid. ambo, et Klockian. Quomodo etiam Latinus et Gebhardus ad iii. 9. § 13. legendum existimarunt, et Hearne ac nuperus editor Londinensis eum secutus vulgavit. At vellem docuissent, a quo præsentis infinitivus hic *arcessiri* deducendus sit : certe non ab ‘ ar-

cesso : ’ inde enim ‘ arcessere ’ et ‘ arcessi ’ declinantur. Videtur perfectum ‘ arcessivi, ’ more verborum quartæ conjugationis formatum, viris doctis per incogitantiam inposuisse, non in memoriam revocantibus, pleraque verba in ‘ sso, ’ quamvis tertiæ conjugationis, tamen in perfecto efferi simili modo : ut ‘ capesso, ’ ‘ capessivi ; ’ ‘ laccio, ’ ‘ laccessivi ; ’ et similia. Vide Voss. Gramm. v. 31.

Quin ducat puellam] Frustratio mera. Nec dubium, quin tunc quoque obtinuerit, quod sancit Paullus l. iii. π. 10. D. de Acq. Poss. ‘ Si servus, quem possidebam, pro libero se gerat, ut fecit Spartacus, et iudicium liberale pati paratus sit, non videbitur a domino possideri, cui se adversarium præparat. Sed hoc ita verum est, si diu in libertate moratur. Alioquin si ex possessione servitutis in libertatem reclamaverit, et liberale iudicium imploraverit, nihilominus in possessione mea est, et animo eum possideo, donec liber fuerit pronunciat. ’ *J. F. Gron.*

§ 4 *Quam quisquam unus recusare auderet*] Propemodum tale negotium hoc est, quale superius de patriciis in plebem peccantibus post Cæsonis damnationem retulit c. 14. sensus tamen obscurus est. *Glar.* Pall. tres et Camp. *unus reclamare.* Gebh. Non est Latinum ‘ recusare adversus injuriam. ’ Tres Pall. et ed. Campani *reclamare.* Supra c. 21. ‘ Tribuni reclamantibus consulibus reflecti. ’ Lib. x. c. 41. ‘ Reclamantibus universis ipse primus, ’ &c. Sed potest intelligi ‘ quam id recusare. ’ *J. F. Gron.* *Reclamare* etiam Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Putem tamen potius cum Gronovio, intelligendum esse, ‘ *Id recusare,* ’ quia integerrimi codd. vulgatum non mutant. Tunc *audirent* Lipsiens. Vide ad vi. 18. § 7. Deinde *quam quisque unus* Leid. 2. errore descriptois, qui notam, qua vox *quisquam* indicata

erat, non intellexit. De locutione 'quisquam unus' vide hoc lib. ad c. 12. § 4.

P. Numitorius puellæ avus] *Avunculus* legendum, ut frater matris Virginie esset. Nam si pater fuisset, non video, quo pacto tam grandis natu tribunus postea fieri potuisset. *Sabell.* In veteri volumine legitur *avus*; subintellige 'maternus.' *Rhen.* Quidam codd. *avus* habebant. At *Dionysius* Numitoriam Virginie uxorem, Numitorique sororem ac Virginie matrem plane asserit l. xi. p. 711. Et ipse *Livius* postea in catalogo novorum tribunorum hoc lib. c. 54. *P. Numitorium* 'Virginie avunculum' scribit, quamquam temere meo quidem iudicio *Virginie* eo in loco quidam reposuerunt. Rursus in accusatione *Appii* a *Virginio* facta c. 57. iidem 'avum' restituerant, non minore, ut puto, errore. *Glarean.* Libri vett. habent *avus*: sed placet magis *avunculus*, quia *Dionysius* inquit l. xi. p. 710. *ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου.* *Signon.* Omnes libri, qua calamo picti, qua cusi, *avus*. Sic c. 57. eodem consensu pertinaces 'sponsum avumque in carcerem duci iusserit.' Sed *Dionysius*, ut ante monuit *Signonius*, *ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου.* *Gebh.* Vitiosa lectio *avus* superest in omnibus, quos consului, codd. ut et in codice *Neap. Latinii.* *Hearne* eam similiter invenit in *Oxon. B. L. 2. N.* et *C.* quomodo etiam tantum non omnes iidem peccant infra c. 57. § 4. In uno tantum *Leid. 2.* hoc loco *avunculus* in margine adnotatum vidi. Præterea *P. Numitorius*, literis transpositis, *Lipsiens.* quomodo fere *Numicius*, pro *Minucius*, dederunt sæpe librarii, et contra *Minucius*, pro *Numicius*. Vide ad 11. 63. § 1. Mox *intervenerunt*, pro *interveniunt*, *Voss. 2.* et *Leid. 2.*

§ 5 *ICILII maxime interventu resisti posse*] *Itilii maximo interv.* *Gaertn.* *Caussan* erroris vide ad 14. 44. § 5.

Vide etiam ad v. 40. § 5.

§ 6 *Placidum quoque ingenium tam atrox injuria accendisset*] *Vet. lib.* *Cum placidum quoque*, &c. *Signon.* *Cum plac. quoque ing.* solus *Pal. 2.* reliqui vero cum antiquis impressis ablegant τὸ *Cum.* *Gebh.* Auctoritate meliorum scriptorum et impressorum τὸ *Quum* amovimus. Quid enim? Itane placidum et mite ingenium *ICILII*, si nihil aliud, tribunicii hominis, prædicet *Livius*? Hoc vero ego si credam, quæ libro secundo et hoc tertio ab ortu tribunorum ad hoc loci perscripsit, non legerim. Nimirum offendit et librarium et *Signonium* oratio, sententia quam verbis plenior. Ait enim, tranquillum quoque et sedatum ingenium hominis, si quod sic offensum fuisset, potuisse primum iniquitate et celeritate decreti, dein fastu lictoris submoventis irritari ac permoveri: intelligi præterea vult: nedum *ICILII*, adsneti tempestate tribunicia *Patres*, plebem, sese agitare. Quod omisit per artem, ne ipse longiorem moram rei narrandæ faceret, quam *ICILII* gerendæ, statimque verba illius subjicit. Scribe igitur et distingue: *Vocif. Ic. submovet. Plac. quoque ing. tam atrox injuria accendisset. Ferro hinc tibi subm.* Tale est *XXVIII. 5.* de *Philippo*: 'Vel segnem ducem tot irritare tumultus circumfusi poterant. Legationes dimittit.' Quasi additum esset, nedum *Philippum*, unum suæ ætatis acerrimum regem. Tamen illud *cum* se insinnavit etiam in *Romanam Andree*. Habet enim, *Plac. quoque ing. cum tam atrox.* Sed *Tarvisina*, *Veneta*, *Becharius*, alii mature spreverunt. *J. F. Gron.* *Plac. quoque ing. cum tam atrox* etiam *Harl. 1.* sed *Quum plac. quoque ing. tam atrox* *Harl. 2.* et *Hav.* quod sibi in *Oxon. B. L. 2. N.* et *C.* obvium fuisse *Hearne* professus est. At meliores nostri τὸ *Quum* non agnoscunt: quibus fidem habens id recte a *Gronovio* ejectum existimo. Eo tamen addito,

nego Livium prædicaturum placidum et mite ingenium Icili: nam ibi quoque 'nedum Icili,' intelligendum hoc modo, 'Quum placidum quoque, nedum Icili, ingenium tam atrox injuria accendisset, Ferro hinc tibi submovendus sum, Appi, inquit.' Una igitur codicum integriorum auctoritas permovet, ut voculam *Quam* recte a Gronovio deletam esse censeam. *Nec plac. quoque ing.* exhibet Gaertn. Sed illud *Nec* ibi datum fuisse videtur pro ultima syllaba vocis præced. *submovet*, quæ in cod. illo omisa erat. Obfert enim *vociferantemque Itilium summo nec placidum quoque. Mox Ferro tibi hinc submovendus sum* ultimo ordine Gaertn. a m. pr. et vetustiores, quos vidi, editi. Id postea Aldus mutavit, consentientibus scriptis.

Ut tacitum feras, quod celari vis] *Quod scelerari vis* Voss. 1. et Leid. 2. Creditur librarius per notam scriptum fuisse *celari*, id est, *celerari*: nam interdum hæc verba ita commutantur. Vide quæ notavi ad Sili Ital. xvii. 91. inde vero facile fieri potuit *scelerari*: certe *scelari*, pro *celari*, est in Lipsiensi: *celare* habet fragm. Hav. a m. sec. *quod celarius vis* Flor. Ceterum ita interpungebat Lipsiens. *quod scelari vis virginem. Ego hanc sum ducturus.* Male. Appius enim ex sententiâ Numitorii non tantum 'virginem,' sed omnes, qui aderant, consilium celare volebat.

Sum ducturus, nuptamque pudicam habiturus] Vetus lectio *nuptam, pudicamque hab.* Sigon. *Nuptam pudicam hab.* primæ edd. quod in nullo cod. nisi in solo Lipsiens. inveni. Pro eo deinde Aldus dedit *nuptamque pudicam hab.* quod servant Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Klockian. et Gaertn. Reliqui vero Sigonio consentientes præferunt *nuptam pudicamque hab.*

§ 7 *Collegarum quoque lictores convoca]* Vocem quoque expellit Port. et simul *provocans* exhibet pro *convoca.*

Infra cap. seq. 'Nec se utique collegarum lictores convocatum ad coercendos seditionis auctores.' *Convocans* est in Leid. 1. Sed vulgata lectio mihi longe præstare, et accenso Icili ingenio melius convenire videtur.

Non manebit extra domum patris sponsa Icili] *Non movebis* Oxoniensis L. 1. apud Hearnium. Male. 'Manere' hic est pernoctare, ut sæpe alibi. Infra hoc lib. c. 69. 'Exercitusque novus, paucis cohortibus veterum militum voluntate sequentibus, manserit ad decimum lapidem.' XLIV. 38. 'Parvum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, Diis bene juvantibus, sumus?' Ita sæpe Cic. ut ad Att. v. 16. 'Scito, non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem: nec, præter quatuor lectos et tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque.' VII. 21. 'Eo enim die ego Capua discessi, et mansi Calibus: inde has literas postridie ante lucem dedi.' Orat. Phil. 1. 3. 'Quumque intempesta nox esset, mansissemque in villa P. Valerii comitis et familiaris mei.' Plura vide apud Salmas. ad Capit. Antonin. Philos. c. 7. et J. F. Gronovium ad Senec. de Benef. III. 16. Hinc 'mansiones Saliorum' sunt ædificia, variis partibus Urbis constructa, quibus Sallii, quotannis ancilia per Urbem circumferentes, pernoctare solebant; de quibus vide Gisbert. Cuperum Observ. IV. 2.

§ 8 *Non, si tribunicium auxilium, &c. duas arces libertatis tuendæ ademistis]* Voculam *si* ignorant Voss. 2. et Lipsiens. contra pro ea *sit* scriptum habent Voss. 1. et uterque Leid. Sed errore passim obvio prima litera vocis *tribunicium* repetita est in fine

præcedentis si. Vide ad XL. 7. § 8. *Non sicut si tribun.* est in Gaertn. Deinde *duas artes libert. tuendæ* Lipsiens. et Gaertn. qui error in scriptis frequens est. Vide ad IV. 56. § 3. 'Arx' hic vocatur metaphorice id, quod libertatem munit, eam tutam præstat, cui libertas innititur. Infra VII. 34. 'Arx illa est spei salutisque nostræ.' Cic. Divin. in Cæcil. c. 5. 'Hæc lex socialis est; hoc jus nationum exterarum est: hanc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam, quam antea,' &c. Præterea *ademisti* Leid. 1. et Lipsiens. Sed 'vestræ libidini,' et mox 'sævite,' hic *ademistis* rectum esse, docent. Mox *ideoque in liberos* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 9 *Savite in tergum et in cervices nostras*] *Suite in tergum* Gaertn. *Sinite integrum et in cervices nostras* Hav. *Sævitiū tergum* Lipsiens. *Savī tergum* Leid. 2. sed quum unica serie olim scriptum fuisset *Sæviteitergum*, tres literas ite librarius repetere neglexit. Conjunctionem et omiserat etiam Port. a m. pr. sed altera postea adjuvit. Præterea *inter cervices* Harl. 1. Ita sæpe peccatur in Mss. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. Hic vero ultima syllaba *τοῦ inter* ob similitudinem literarum repetita esse potuit ex prima vocis seq.

Huic si vis adferetur] *Si vis affertur* Leid. 2. pro quo m. sec. in marg. *auferetur* emendatur.

Neque tu istud umquam decretum sine cæde nostra referes] *Neque istud tu umquam decretum* Port. *neque tu umq. istud decr.* Gaertn. et fragm. Hav. *neque tu istud decr. umq. primi excusi* quos consului. Id tamen, quod nunc editur, jam vidi in edit. Veneta an. 1498. *numquam*, pro *umquam*, Lipsiens. Præterea *sine cæde ref. nostra* Voss. 2. *sine fide nostra ref.* Klockian.

§ 10 *Postulo, Appi, etiam atque etiam consideres*] *Postulo, Appi, etiam*

cons. fragm. Hav. a m. pr. *Postulo, Appi, etiam atque cons.* Leid. 2. Non intellexerunt librarii illud *etiam atque etiam*, quod Cic. quoque aliquoties cum verbo 'considerare' conjunxit: ut Divin. in Cæcil. c. 14. 'Vide modo, etiam atque etiam considera:' in Verr. v. 68. 'Videas etiam atque etiam, et consideres, quid agas, quo progrediare:' pro lege Manil. c. 19. 'De qua, ut arbitror, isti ipsi, qui minantur, etiam atque etiam, qui id liceat, considerabunt.' Insuper, *vocula ut interposita, Postulo, Appi, ut etiam atque etiam cons.* Gaertn. Sed reliqui eam ignorant, quam etiam sæpe Livius cum verbo 'postulo' omisit. Ita XLIII. 15. 'Postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones:' et alibi: etiam cum verbo 'exposcere' II. 35. 'Precibus plebem poscentes, unum sibi civem, &c. donarent:' cum verbo 'petere.' Vide ad XXXII. 35. § 5.

§ 11 *Sciut, sibi, si hujus vindictis cesserit, conditionem filia quærendam esse*] Non innuit Icilius, fore, ut sponsalia cum Virginia dirimantur, si pater supersederit a vindictis secundum libertatem, quoniam sponsam, quæ ad servitutem recidat, non sit ducturus: sed, quum verbis sequenti præoptat Icilius, quam sponsam suam deserere, hoc potius dicit: 'etsi pater possessione filia suæ cedat, ego tamen eam in libertatem vindicare numquam vel cum periculo vitæ cessavero, qua posita, pater ei conditionem quærat quam volet; ego præsentem tueri pergam.' Plura de hac phrasi 'quære conditionem' vide apud Cælium XVII. 29. Utitur eadem Lampridius in Heliogabalo, sed in obscura significatione c. 5. 'Romæ,' inquit, 'nihil aliud egit, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene vasatos perquirent, ut conditionibus eorum frui posset:' ubi, quid 'conditionem quære' sit, Egnatius explicat. Vide Brisson. de Verb. Sign. I.

III. in 'Conditio quoque.' Festum in 'Conventa conditio.' Donat. in Terent. Andr. I. 1. 52. "Acceptit conditionem: 'Conditio' est pectio, certam legem in se continens: et in Heaut. II. 3. 85. ad illud 'Harum duarum conditionum.' 'Conditio est cum uno' (quid si viro legas?) 'certam legem in se continens. Alibi Terent. 'Acceptit conditionem, dehinc quæstum occipit.' Klock. *Sciat, sibi, si ipse hujus* Harl. I. *sciat, si ipse hujus* prima, quibus usus sum, edd. usque ad Aldum qui primus vulgavit *sciat, sibi, si hujus*. Et ita reliqui codd. mei. Deinde vox *vindicis* omittitur in Gaertn. Ceterum *cond. filia quæ. esse* est, sponsum filia circumspiciendum, quærendum esse. 'Conditio' enim eleganter notat conjunctionem vel sponsaliorum vel nuptiarum. Quemadmodum autem 'matrimonium' pro uxore, sic 'conditio' vel pro sponso aut sponsa, vel pro marito aut uxore poni solet. Terent. in Phorm. IV. 1. 13. 'Nam hanc conditionem si eni tulerio extrario, Quo pacto aut unde mihi sit, dicendum ordine est: id est, si hanc filiam alicui extraneo uxorem obtulerio. Senec. de Benef. I. 9. 'Rusticus, inurbanus, ac mali moris, et inter matronas ahamanda conditio est, si quis conjugem in sella prostare vetuit.' Justin. XI. 7. 'Polliceturque se et matrimonii et spei sociam. Tam pulchra conditio prima regni felicitas videtur.' Sueton. in Cæs. c. 27. 'Octaviam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditionem ei detulit, sibi que filiam ejus in matrimonium petiit: ita Grævus legendum monuit, et locutionem illustravit. Plinius Epist. I. 10. 'Ipse provinciæ princeps hunc, inter altissimas conditiones, generum non honoribus principem, sed sapientia elegit: ubi videndus est Corte, ut et viri docti ad Plauti Aulul. III. 5. 2. Etiam in scriptis juris-

consultorum hoc sensu sæpe ea vox usurpatur. Vide Briss. de Verb. Signif. in voce 'Conditio.' Insuper verba *si hujus vindicis cesserit* cum Doujatio exponenda non sunt, si prosecutus non fuerit has filia vindicias, ideoque illa servilis conditionis pronuntiata sit, vel si victus fuerit actione vindiciarum a M. Claudio mota; sed potius, si permisit filiam a M. Claudio possideri, donec lis, utrum serva an ingenua nata fuerit, dijudicata sit. Non recte etiam Klockius verba Livii intellexisse videtur. Si enim filia possessione cederet pater, cui soli in eam jus competeat, Icilius eamdem nullo colore in libertatem vindicare poterat. Potius distincte proponit Icilius, quid patre absente facturum sit, quid etiam eodem præsentem. De priori casu, quem ultimo loco proponit, testatur, se sponsam in libertatem vindicaturum, citiusque sibi vitam ereptum iri, quam ut eam desereret: ubi autem Virginius venerit, eum visurum, quid de filia agat. Sed addit simul, si M. Claudii vindicis cesserit, ac permittat ut ab eo possideatur, donec lis quæ mota est dijudicata sit, se sponsam repudicaturum, et nunquam uxorem ducturum, licet postea ingenua pronuncietur. Ultima igitur verba hujus cap. ita accipienda sunt, quasi dixisset, 'me, antequam Virginius venerit, vindicantem sponsam,' &c.

CAP. XLVI. § 1 *Lictores Icilium circumsteterant*] Pall. 1. ac 2. *circumsteterc*. Gebh. *Circumsteterc* ex meis unns Voss. 2. Deinde *lictore circumst. Ic.* trajectis dictionibus Hav.

Nec ultra minus tamen processum est] *Nec ultra minus tantum proc. est* Voss. 1. et Leid. 2. Error promanavit ex similitudine notarum, quibus utebantur *ταχυγράφοι*, *tñ* pro *tantum*, et *tñ* pro *tamen* scribere soliti. Ea igitur similitudo inter *tñ* et *tñ* efficit, ut *tantum* et *tamen* sæpissime confusa

fuerint in libris scriptis. Exempla ejus rei habuimus 1. 29. § 6. 11. 18. § 5. c. 37. § 3. 111. 5. § 12. c. 11. § 11. c. 16. § 1. c. 71. § 8. 1v. 31. § 6. v. 12. § 11. c. 18. § 8. c. 46. § 1. c. 48. § 6. c. 51. § 3. c. 52. § 13. 1x. 12. § 6. ubi alia videri possunt. *Nec ultra minas tum processum est* Lipsiens. qui error quoque ex eodem fonte profluxit. Vide ad xxii. 17. § 5. *nec ultra minas* Harl. 2. Alibi voces *ultra* et *ultra* commutatas in codd. scriptis fuisse, dicam ad xxx. 16. § 3.

§ 2 *Non Virginiū defendi ub Icelio*] Pall. 1. ac 3. et Andreas habent *virginem*. At Pal. 2. et Campan. *Virginiū*. Gebh. *Virginiū*, quod notis Gebhardi præseribitur, etiam in nullo vel eod. vel vetustiore excuso reperi, sed demum in ed. Curionis. Pro quo licet interim Gryphius a. 1554. et postea Sigonius *Virginiam* vulgarent, alii tamen *Virginiū* prætulerunt usque ad Gronovium, qui denuo *Virginiū* revocavit, quod in omnibus codd. meis superest. Ceterum primæ edd. *virginem non defendi* præferunt. Vide ad cap. præc. § 1. Aldus primus reposuit *non Virginiam defendi*, quo ordine etiam vocabula in Mss. conspiciuntur.

Et tribunatum etiam nunc spirantem] Ita Aldus primus vulgavit. Neque aliter erat in Mss. meis, nisi quod Gaertn. præferat *tribunum*; Voss. 2. autem *et nunc*. De quo errore vide ad xxii. 47. § 9. et mox hoc cap. § 9. Aldo antiquiores exhibent *et ad tribun*. Hinc videri posset legendum esse *et ad tribun. etiam nunc aspirantem*. At præstat, ut codd. duces sequamur. Ita Curtius vi. 9. 'Ipse, apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, spirat:' ubi videndus Modius. Adde Heinsum ad Nason. Metam. v. 348. et quæ notavi ad Siliū Ital. xvii. 536.

Locum seditionis quarere] Lib. viii. c. 24. 'Indicat Lucanos insidiis quæ-

rere locum.' 1x. 31. 'Omnium principum in Samnio eo curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus.' xxv. 16. 'Mutata repente voluntate locum gratiæ apud Pœnum quærens.' xxvii. 2. 'Quum Hannibal nocte signa moveret, locum insidiis quærens.' Et rursus c. 26. 'Totus in suas artes vocans locum insidiis quærebat.' Videtur igitur et hac forma scripsisse Livius *locum seditioni*. J. F. Gron. Vulgatum tuetur Corte ad Plinii Ep. 11. 1. § 6. ac firmat alio loco Livii ex hoc lib. c. 50. 'Nilhil placet asperere agi: quippe ab ipsis datum locum seditionis esse:' ubi Glareanum etiam male *seditioni* scribendum conjecisse affirmat. Addit et plura ex aliis scriptoribus testimonia. Et sane locutionem ut vitiosam, nemo, credo, traducet; verum illud Gronovium, ut *seditioni* mallet, permovisse existimo, quod stilus Livii, qui, si non semper, certe sæpissime, atque infinitis locis ita locutus est, id videretur exigere. Ita 1. 1. 'Cremata patria et domo profugos sedem condendæque urbi locum quærere.' 11. 15. 'Alium hinc, sen bello opus est, sen quiete, exsilio quærant locum.' 111. 50. 'Non esse jam Appii libidini locum in domo sua.' c. 63. 'Ne criminationi locus esset, in prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollinis est, avocare senatum.' 1x. 31. 'Omnium principum in Samnio eo curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus.' v. 54. 'Dii hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt.' xxxv. 4. 'Boii sequebantur silenti agmine, locum insidiis quærentes.' Et ita passim aliis nominibus dativum addere amavit, ubi alii casum patrium jungere solent. Supra 1. 12. 'Hic in Palatino prima urbi fundamenta jeci.' c. 45. 'Cornna . . . monumentum ei fuisse miraculo.' 11. 1. 'Ut haud inmerito omnes deinceps conditores partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitu-

dini addiderunt, numerentur:’ ubi pauci codd. *multitudinis*. c. 16. ‘Moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeri sumtus deesset:’ ubi unus iterum *funeris*. c. 30. ‘Is finis populationibus fuit:’ ubi plures præferunt *populationis*. c. 50. ‘Dubisque rebus populo Romano sæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium:’ ita antiquæ edd. vulgo nunc editur ex auctoritate Mstorum *populi Romani*. III. 3. ‘Forte ab Algidio Quinctius consul redierat Romam: id remedium timori fuit.’ c. 12. ‘Jamque aderat iudicio dies.’ c. 37. ‘Agitabat, quonam modo tribuniciam potestatem, munimentum libertati, rem intermissam, repararent.’ c. 45. ‘Ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec caussis, nec personis variet:’ et hic iterum unus cod. male *libertatis*. v. 18. ‘Omen concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc tempus utili, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in insequentem annum video:’ ita Rhenanus et Sigonius ex fide codd. emendarunt, *pro rei utilis*. c. 38. ‘Eaque res ut initium pavoris ac fugæ, sic una salus fugientibus fuit.’ VII. 20. ‘Pro se quisque legatos mitti jubebat, ad petendam errori veniam:’ ita legendum conjicio, *pro erroris*. IX. 19. ‘Arma, clipeus, sarissæque illis: Romano scutum, majus corpori tegumentum, et pilum.’ c. 10. ‘Inter cetera magna pollicitus, brevi caput Italiæ omni Capuam fore:’ ita Gronov. emendabat ex Mss. *pro Italiæ omnis*. XXIV. 15. ‘Nec alia magis Romanum impediabat res, quam capita hostium, pretia libertati facta:’ ubi non placet Heinsii conjectura *pretia libertatis*. XXV. 16. ‘Qui eam victoriam præ se ad inferos misisset, eum decus eximium egregiumque solatium suæ morti inventurum.’ XXVI. 35. ‘Ut magis dux, quam materia seditioni deesset.’ XXXV. 12. ‘Erat etiam major orationi materia,

quo ex altiore fastigio rex, quam tyrannus, detractus erat.’ XXXVII. 11. ‘Unam viam saluti esse ratus, si vim facere per fauces portus, atque erumpere in mare apertum posset:’ ita præferunt antiquiores edd. et quidam codd. Alii cum recentioribus excusis *viam salutis* exhibent. Ad hanc formam Curtius dixit IV. 8. ‘Imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat:’ quo loco, quod in uno cod. *otiose peregrinanti* repertum sit, Scheff. scribendum conjecit *otiose peregrinandi*. Sed mihi vulgatum magis placet. Ejusdem generis sunt, ‘hostis,’ ‘amicus,’ ‘socius populo Romano,’ de quo vide ad XXXIX. 47. § 11. Et ita accipi debet Tac. Ann. II. 64. ‘Enimvero, audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, caussas bello:’ illud, quod latronum globos immitteret, castella excinderet, vocat ‘caussas bello,’ id est, caussas belli, quæ forent caussæ belli. Perperam autem hunc locum intelligebat Boxhorn. ad Tac. Annal. VI. 15. Quum itaque ex his pateat, quantopere similibus locutionibus Livius delectatus sit, eandem etiam hic restituendam judicarem, si vel unus alicujus fidei codex addiceret. At nunc constanter in vulgatum consentiunt omnes, quibus utor, membranæ. Mox *se eo die materiam*, omissa voce *illi*, Gaertn.

§ 3 *Non id petulantia suæ, sed Virgilio absenti et patrio nomini et libertati datum*] *Non petulantia*, neglecta voce media, Harl. 2. et Hav. *non ut petulantia suæ* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *spectulantia* Klockian. Deinde prius et omittitur in Leid. 1. et Port. at et *patrio nomini libertatique datum* habet Hav. et *patrio nomine libertati datum* Gaertn. Ceteram voces bene multæ *materiam: sed ut jam sciret, &c. datum, jus eo die desunt* in Lipsiens. culpa librarii, cui repetitio vocum *eo die* errandi occa-

sionem dedit. Vide ad IX. 11. § 11.

Jus eo die se non dicturum, neque decretum interpositurum] Sigonius de Antiq. Jur. Provinc. III. 5. exponit: 'neque judicem, qui cognoscat, daturum, neque ipsum aliquid decreturum.' Verba 'jus dicere' etiam judicis dationem comprehendere possunt. Sed hæc interpretatio eamdem causam et juris ordinarii et cognitionis videtur facere. Præterea Sigonio, hic 'jus dicere' interpretanti 'judicem dare,' ideo nondum adsentiri possum, quod non scio an discrimen illud causarum, ut magistratus qui jurisdictioni præerat, in aliis judicem daret, de aliis ipse cognosceret, jam tum notum fuerit, vel saltem tam late, quam deinde, patuerit. Nam in hac historia Livii de decemviris eorumque jurisdictione, et II. 27. ubi consules de pecuniis creditis jus dixisse traduntur, nihil est, unde quidquam de judicibus ab his datis intelligi possit: quod fortassis deinde, postquam prætores edicta cœperunt proponere, et aucto Romæ hominum litumque numero, demum in usum venit. Nec necesse est, vocem 'judicis,' quam e duodecim tabulis memorant scriptores veteres, ad hoc genus judicium trahi, quamvis Ulpianus videri possit ita accepisse I. 2. § 3. D. 'Si quis caution. in jud. sisti.' Quidquid est, non verosimile est, totam illam rem jam tum ita, ut deinde, ordinatam et constitutam fuisse. Jurisconsulti celeberrimi, quorum scriptis agitata est controversia, utrum causæ liberales ordinarii juris, an cognitionis fuerint, hunc locum, quem ad id argumentum pertinere apertum est, quasi de compacto prætereunt. Fortassis, quod et ipsi putarunt, in his initiis et quasi incunabulis juris Romani nondum eamdem, quam posterioribus temporibus, rationem jurisdictionis fuisse; ob eamque causam in eo nihil vel ad defendendam vel ad impugnandam alterutram sententiam momenti esse.

Verborum Livii hanc sententiam esse puto, se neque de ulla alia, vel neque de hac causa eo die amplius esse cogniturum, neque decretum, quod causæ cognitionem sequebatur, interpositurum. Duk. *Jus se eo die non dicturum* Gaertn. et fragm. Hav. *justo die se non dicturum* Flor. et Leid. 1. quod etiam Rhenanus, ut infra cap. seq. ad § 4. testatur, in cod. Borbetom. invenit, neque absurdum credit. 'Dicere' enim simpliciter accipit pro jus dicere; 'justum diem' autem quo posset jure sententiam dicere. Verum aliud per 'justos dies' intelligi, quam intelligendum existimat Rhenanus, Klockius docere voluit jubendo, ut videantur Scalig. ad Fest. voc. 'Justi dies,' et Gellius Noct. Att. xx. 1. Præterea in Pal. 1. et 3. se mutata distinctione invenisse *libertati datum jus: se eo die non dicturum* Gebhardus etiam profitetur; Pal. autem secundum et antiquas edd. vulgatæ lectioni et distinctioni favere. Vide ad cap. seq. § 4. Ego receptam lectionem veriore puto.

Ut decederet jure suo, vindicarique puellam] *Ut decedere jure suo* Harl. 1. *ut decederet a jure suo* Gaertn. *ut cederet jure suo* Neap. Latini. Male. Alterum enim reliquorum colicum unanimes consensus defendit, et quod alibi ita Livius loqui soleat. Supra hoc lib. c. 33. 'Decessitque jure suo, ut dentum de vi magistratus populi libertati adjiceret:' ubi plura vide. Mox *vindicari puellam*, ommissa conjunctione *que*, Gaertn.

§ 4 *Nisi pater postero die adfuisset*] *In postero die* fragm. Hav. a m. pr. reliquis invitis; quare a m. emendatrice recte præpositio *in* deleta est.

Neque legi suæ latorem neque decemviro constantiam defore] *Eque legi suæ latorem* Lipsiens. *neque legis suæ latorem* Gaertn. ubi sibilus in fine vocis *legis* adhæsit ex principio sequentis *suæ*. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Tunc vocem *neque* secundo loco omittit

Flor. Deinde *viro*, pro *decemviro*, Lipsiens. Forte per compendium scriptum fuerat *aviro*: nota vero numeri denarii excidit. Tandem *const. deferre*, pro *const. defore*, Gaertn.

Nec se utique collegarum lictores convocaturum] *Neque se utique* Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod scribis ideo forte præstare visum est, quoniam *neque* præcesserit, cui non recte *nec* subjici posse existimabant. Sed vide quæ notantur ad Liv. ix. 9. § 14. Mox *seditionibus*, pro *seditionis*, Lipsiens. Vide ad xxii. 8. § 7.

§ 5 *Pergere inde recta ad portam*] *Pergere indirecta ad portam via* Port. *pergere inde via recta ad portam* Voss. 2. *pergere inde recta via ad portam* Harl. 2. et Hav. Ita Livius loquitur xxxii. 29. 'Cornelius recta ad Insures via, qui tum in armis erant, Cernomanis adsuntis, Q. Minncius in læva Italiæ ad Inferum mare flexit iter:' et ita 'recto itinere' v. 38. 'Recto itinere Romam ad conjuges ac liberos fugerent.' xxxviii. 45. 'Recto itinere duxisti exercitum ad eos, quos tibi hostes desumseras.' Attamen *ῥῶν* hoc loco a sciolo additum puto. Cur autem ita sentiam variæ causæ sunt. Primo quod in codd. integerimis ea vox non reperitur; deinde, quod inter ipsos illos codd. qui exhibent, non conveniat ubi inserenda sit; denique quoniam Livius alibi quoque eam omittere solitus fuerit. Infra x. 35. 'Præbuere speciem recta tendentium ad castra obpugnanda.' xxxviii. 56. 'Quum a porta recta ad forum se contulisset.' Pari modo 'eadem,' pro eadem via, est iv. 33. 'Alterum agmen fertur per castra in urbem: eadem et Romanos sequentes impetus rapit:' ita optimi codd. Vide quæ eo loco notantur. 'Media' pro media via exponitur ix. 12. 'Sero ac nequidquam landare senis Pontii utraque consilia, inter quæ se media lapsos victoriæ possessionem pace incerta mutasse.' 'Alia' pro alia via xxi. 56. 'Decem millia

ferme hominum, quum alia evadere nequissent, media Afrorum acie, quæ Gallicis auxiliis firmata erat, cum ingenti cæde hostium perrupte:' ubi vide Gronov. 'Aliqua' xxxviii. 30. 'Ut aliqua liberum ad mare haberent aditum, si quando Romam aliove quo mitterent legatos:' ubi vide. Pari ratione etiam Græcos vocem *ὁδῶν* in contextu orationis subprimere solitos fuisse, docuit Lamb. Bos in Ellipsis. Græc. in ellipsi nominum, voce *ὁδός*. Sæpe autem librarii soliti fuerunt illa, quæ eleganter per ellipsin omittebantur, et a veterum scriptorum enarratoribus exponendi causa in margine codd. adscripta erant, in ipsam contextum recipere. Exempla ejus rei vide ad xxxvii. 18. § 1. Ceterum *inde recte ad portam* a principio scriptum fuerat in Gaertn. Sed *recta* ab eadem m. emendatum est. Paulo ante *esse injuriæ*, pro *injuriæ esset*, Harl. 2.

Quantum accelerari posset, Virginium acciri e castris] *Quam accelerari posset* Port. Sed suspicor librarium, quemadmodum *tuū* pro *tantum* scribi solebat, etiam *quū* pro *quantum* scripsisse, inde vero natum esse *quam*. Alibi etiam hæc vocabula confunduntur. Vide ad v. 4. § 1. Præterea *e castris acciri*, transpositis dictionibus, fragm. Hav.

§ 6 *Si postero die vindex injuriæ ad tempus præsto esset*] *Si et postero die* Leid. 2. *sed postero die* Lipsiens. Deinde *præsto fuisset* Port. Mox in verbis seqq. *præferunt*, pro *perferunt*, Leid. 1. Vide ad xxxviii. 28. § 8. *proferunt* Lipsiens. et Hav. Vide ad v. 4. § 12.

§ 7 *Quum instaret adsertor puellæ*] Vox mendosa *asertor*. Nam paullo ante de M. Claudio dixit c. 44. 'Jam a vi tuta erat, cum asertor nihil opus esse multitudine concitata ait.' Hic vero de Icilio ait. Si autem quæras, cui instabat Icilius? utrum satis est dixisse, ut vindicaret? Videat itaque lector, quid de hoc loco

sentiat; nam mihi suspectus est. *Glar.* 'Assertorem' vocat 'puella' non L. Icilius, ut putat Glareanus, sed M. Claudius, qui instabat, ut Icilius Virginiam vindicaret usque in posterum diem, datis sponsoribus, fore ut ea postridie sisteretur. Sic etiam supra eum vocavit c. 44. ['Glareanus hunc locum dubium reliquit; nihil definiuit. Sed Sigonius non explicat, ut Icilius vindicaret: nam ibi est difficultatis nodus.'] *Sigon.* Utique Glareanus definiuit, vocem *adsertor* mendosam esse, eamque de Icilio dici. Id vero recte Sigonius negavit, docens de M. Claudio, de quo supra adhibita erat, etiam hic adhiberi. Eadem hac voce idem M. Claudius, qui Virginiam in servitutem adsererat, similiter indicatur c. 47. 'Quum repelleretur adsertor virginis a globo mulierum circumstantiumque advocatorum:' et c. 58. 'M. Claudius adsertor Virginiae, die dicta damnatus, ipso remittente Virginio ultimam poenam, dimissus Tibur exsulatum abiit.' Ratio erat, quod, ut Livius narravit c. 44. Appius 'M. Claudio clienti negotium dederat, ut virginem in servitutem adsereret.' Quin et de M. Claudio vocem *adsertor* accipiendam esse, non de Icilio, verba sequentia evincunt, ubi ab adsertore, instante ut Virginia vindicaretur, aperte distinguitur Icilius ei respondens. Non video autem cur, si quaeratur cui instabat Icilius, sive potius M. Claudius? non satis visum fuerit Glareano dixisse, 'ut vindicaret.' Certe nihil difficultatis vidit in simili locutione II. 4. 'Evincentque instando, ut literae sibi ad Tarquinius darentur:' nam et ibi si quaeras, cui institerint legati? ex Livio nihil aliud responderi potest, quam ut literae sibi ad Tarquinius darentur. Similia loca plura addi possent, nisi res per se manifesta foret. Contra verum non est, Sigonium non explicare quemadmodum Icilius vindica-

rit, id est, possessionem libertatis Virginiae in posterum diem petierit; quum addat, datis sponsoribus, fore ut ea postridie sisteretur. In lite enim vindiciarum, 'cum litigare de ea re, cujus incertum est, quis debeat esse possessor, qui eam tenet, satisfacat pro praede litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium esset,' ut inquit Ascinius ad Cic. in Verr. I. 15. Ethinc M. Claudius nihil aliud petit, quam 'ut' Icilius 'vindicaret, sponsoresque daret,' id est, ut vindicaret sponsoresque datis. Ita enim mox hoc cap. inquit Liv. 'Ita vindicatur Virginia, spondentibus propinquis.' De lite vindiciarum plura vide apud Sigonium de Judiciis I. 21. De significatione autem vocum 'vindicare' et 'vindiciae' vide quae ex Hotomanno notantur hoc lib. ad c. 45. § 2.

Ut vindicaret, sponsoresque daret] In quibusdam codd. vox *sponsores* ad marginem exposita erat per voces 'vades,' 'promissores.' Eas mox alii in contextum receperunt, scribendo ut *vindicaret, vades promissores, sponsoresque daret*, quomodo ex meis praefert fragm. Hav. et Hearnius se Oxonii in codd. N. et C. reperisse testatur. Idem error est ac notavimus hoc lib. c. 44. ubi § 4. quidam codd. etiam legebant *pretio ac spe in fraudem inducere pellicere adortus*: ad quem locum plura vide. *Sponsoresque daret* perperam est in Leid. 2.

Atque id ipsum agi diceret Icilius] *Atque id ipsum* fragm. Hav. Vide mox infra ad § 9. *etque id ipsum* Harl. 2. *atque ad ipsum* Voss. 1. Leid. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav.

Sedulo tempus terens] *Tenens* Harl. 1. Male. Supra III. 7. 'Quid in vasto ac deserto agro inter tabem pecorum hominumque desides sine praeda tempus terent? ubi plura vide.

Dum praeriperent iter nuncii missi in

castra] Repone *dum præciperent iter*; hoc est, antecaperent: de qua verbi hujus significatione supra admonuimus, castigantes 11. 27. locum illum, 'Adeo in alteram causam non collega solum præceperat.' Sic libro proxime sequenti c. 27. 'Nec ex quo castris,' inquit, 'castra conlata sunt, cessatum a levibus præliis est, facile patiente dictatore, conferendo vires spem universæ victoriæ, tentato paulatim eventu certaminum, suos præcipere.' *Rhen.* Cum alias in vet. edd. legeretur *dum prærip. iter nuncii*, emendavit Rhenanus *dum præcip. iter nuncii*. *Pall.* 1. ac 3. non multum dissentiunt *dum prærip. internuntii*. *Magis Pal.* 2. *dum viam præcip. internuntii*. Videatur *Crepund.* l. i. c. 1. *Gebh.* *Dum prærip. iter nuncii*, ut ante Rhenanum edebatur, habent *Harl.* 2. et *Hearnii Oxon.* L. 2. N. et C. *dum præcip. internuntii* *Voss.* 1. et *Leid.* 2. *dum præcip. internuntii* *Voss.* 2. *Leid.* 1. *Lipsiens.* et *Klockian.* Verum quum ita sensui aliquid deesse animadvertent librarii, id varie supplere tentarunt. Nam *dum viam prærip. internuntii* est in *Hav.* *dum prærip. iter internuntii* in *Port.* qui tamen in margine obfert *præciperent*. Soli hic *Flor.* *Harl.* 1. *Gaertn.* et *fragm.* *Hav.* recte exhibent *dum præcip. iter nuncii*. 'Præcipere' et 'præripere' sæpissime inter se commutantur. Vide ad *xxii.* 41. § 9. ubi etiam locutio 'præcipere iter,' 'viam,' pluribus illustratur. Ex *iter nuncii* autem facili lapsu *internuntii* formari potuit, præsertim quo tempore nondum divisæ ac distinctis vocibus unica serie scribi solebat *internuntii*, pro quo librarii se *internuntii* scriptum videre existimarunt. *Iter* autem et *iter* sive *inter* etiam alibi commutantur. Vide ad *v.* 37. § 4.

Se quisque paratum ad spondendum *icilio ostendere*] *icilio dicere* *Hearnii Oxon.* B. Verum tollendo manus non 'dicebant,' sed 'ostendebant' pro-

prie, se paratos ad spondendum esse. Quamvis, si plures certioresque codd. id vellent, *dicere* accipi posset de eo, qui mentem non tantum verbis, sed quocumque alio modo palam faciebat.

§ 8 *Crastina die vestra opera utar*] Ita primus Aldus edidit, cum quo stant omnes codd. certe mei. Vetusiores autem excusi habent *crustino die*. Vide hoc lib. ad c. 20. § 4.

§ 9 *Paullisper moratus, ne ejus rei causa sedisse videretur*] *Paullisper morat, ne* *Lipsiens.* quod pro 'paullisper moratur' accipi potest. Sæpe enim notam, qua terminus finalis tertiæ personæ verbi passivi exprimi solet, a librariis vel omissam, vel contra mentem scriptoris additam esse, videbimus ad *x.* 10. § 1. Verum ita oratio aliter interpungenda foret, hoc modo: *App. paul. moratur, ne ejus rei caus. sed. videretur. Postq. om. rebus, &c.* Attamen vulgatum præfero, ut ita oratio uno ambitu cohereat. Deinde vocem *rei* nesciunt typis descripti vetustissimi. Primus eam adjecit Aldus; cui consentiunt manu exarati omnes. *Sedisse* vero nempe ut *judex*, de quo verbum hoc cum emphasi usurpari solet. *Infra xl.* 8. 'Ibi quum consedisset: sedeo, inquit, miserimus pater *judex* inter duos filios, accusatorem parricidii et reum.' *Valer. Max.* vi. 5. ex. 5. 'Quum in senatorem nocentem et infamem reus *judex* sedisset, tabellæque *Cn. Pompeii*, laudationem ejus continentes, prolatae essent.' *Cic.* pro *Cluent.* c. 38. 'Si quis quæreret, sedissentne *judices* in *C. Fabricium*? sedisse se dicerent.' Pro *Rabir.* *Post.* c. 5. 'Modo vos iidem in *A. Gabinium* *judices* sedistis: num quis testis *Postumum* appellavit?' *Propert. Eleg.* 11. 17. 27. 'Non tamen inmerito *Minos* sedet arbiter *Orci*?' ubi vide *Pas-serat. Phædrus Fab.* l. 10. 6. 'Tunc *judex* inter illos sedit simius:?' ubi videndi docti interpretes. Adde quæ

viri docti notarunt ad Minncii Felic. Octav. cap. 4. et Brisson. de Verbor. Signif. in voce 'Sedere.' Et ita 'considere' iv. 15. 'Se ad causam cognoscendam consedissee.'

Postquam, omissis rebus aliis præ cura unius, nemo cum adibat] Pronomen *eum* inter prælegendum adjecit aliquis. Non est in exemplari Borhetomagensi: subauditur autem 'tribunal,' vel simile quippiam. *Rhen. Pal.* 2. legit *pro cura unius, prætorium ejus nemo adibat*, a liberalitate glossatoris. Nam vulgata lectio legitima mihi videtur. *Gebh. Omissis aliis*, media voce exsulante, *Port.* Eamdem vocem neglexit *Liv.* supra hoc lib. cap. 23. 'Fabius, omissis omnibus, prædam ex castris raptim Antium convehit.' Hic tamen unius codicis auctoritas haud satis gravis est, ut ejus fide vocem, quam reliqui omnes tuentur, convellam. Mox *pro cura unius nemo adibat* *Voss. 1. procuria unius nemo adibat* *Gaertn. prætorum unius nemo adibat* *Leid. 1. ubi prætura* errore descriptoris, pro *præ cura*, datum esse, quisque videt. Et tamen in similem codicem forte inciderunt librarii codd. Oxoniensium B. et L. 1. qui, ut et N. in margine, præferunt *omissis rebus aliis prætorium ejus nemo adibat*. Pariter etiam in talem incidit interpolator *cod. Port.* qui, pro vulgata lectione *præ cura unius nemo adibat*, quæ in contextu exstat, margini aliam *prætorium unus cura nemo adibat* adscripsit. Nec multum inde differt quod exstat in *Harl. 2. præ cura unius prætorium nemo adibat*; et in *Hav. præ cura unius prætorium ejus nemo adibat*; et denique in *Oxon. L. 2. apud Hezoniium præ cura unius prætorum nemo adibat*. At has scripturas ex librorum interpolatione natas esse nullus dubitabit, qui in memoriam vocaverit, non esse sæculi Liviani, ut locus, in quo magistratus in Urbe jus dicunt, *prætorium* vocetur. Vide *Perizon. in Dissert. de Prætorio* § 32.

et seq. Ceterum ex illorum codicum, licet vitiosa, lectione patet recte *Rhenanum* vocem *eum* expunxisse, quæ neque in reliquis codd. nisi in uno tantum *Harl. 1.* conspicitur.

Donum se recepit, collegisque in castra scribit] *Domum se recipit* *Voss. 2.* quomodo forte librarius dedit, quod sequatur verbis proximis *scribit*. Sed tempora diversa, et præteritum quidem ac præsens, sæpe jungi solent. *Supra 1. 30.* 'Eam sedem *Tullus* regiae capit, ibique deinde habitavit.' cap. 41. 'Tanaquil inter tumultum claudi regiam jubet, arbitros ejecit, simul, quæ curando vulneri opus sunt, tamquam spes subisset, sedulo comparat:' ita enim plurimi et optimi codd. omnesque antiquæ edd. præferunt pro *ejecit*. cap. 59. 'Ardeam in castra est profectus; imperium in urbe *Lucretio*, præfecto urbis jam ante ab rege instituto, relinquit:' ubi etiam variant scripti et editi. 11. 48. 'Tum *Fabia* gens senatum adiit: consul pro gente loquitur:' hoc lib. c. 38. 'Decemviri consultant, quid opus facto sit: destitutis inter Patrum et plebis odia addidit terrorem insuper alium fortuna. *Æqui* alia ex parte castra in *Algido* locant:' ita codd. scripti. vulgo edebatur *addit*. iv. 19. 'Se in pedes excepit. *Adurgentem* ibi regem umbone resupinat, repetitumque sæpius cuspidem ad terram adfixit:' ubi etiam turbarant scripti et excusi. Vide etiam ad iv. 57. § 8. v. 27. § 3. c. 29. § 5. c. 45. § 8. vi. 33. § 3. aliisque locis. Videnda insuper quæ notarunt *Corte* ad *Sall. Jug.* c. 13. § 6. c. 26. § 3. ad *Plinii Epist.* 11. 14. § 10. et c. 17. § 23. *Burm.* ad *Gratii Cyneg.* vs. 44. etiam *J. F. Gro-novius* ad *Liv.* xxix. 27. § 5.

Atque etiam in custodia habeant] *Atque et in custodia* *Voss. 2.* Vide hoc cap. § 2. et mox § seq. *atque etiam in custodia* antiquiores, quos vidi, typis exarati. *Ascensius* annis 1513. et 1516. et postea *Aldus atque* restitue-

runt, quod etiam superest in omnibus Mss. Vide paullo ante hoc cap. ad § 7.

§ 10 *Et jam comœatu sumto profectus Virginus prima vigilia erat*] Lege ex fide vet. lib. *Jam enim comœatu sumto*. Sigon. Pal. 2. præfert *Jam enim comœ. sumto*; nimirum religioni ducens, a Sigoniano gemello suo divertere. Gebh. *Jam enim com. sumto* etiam Harl. 2. et Hav. plerumque Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. secundo consentire soliti. Eandem lectionem etiam Hearne in Oxon. B. superesse auctor est. *Et comœatu sumto* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Uva voce olim *etiam comœatu* scriptum fuisse putō; pro eo deinde per compendium datum esse *cl̄ comœatu*, tandem vero virgulam supra scriptam negligentiam librarii omisam esse. Vide paullo ante ad verba proxima. Deinde *summa vigilia erat* Klockian. Ceterum vir doctus ad oram ed. Curionis conjicit, legendum esse *prima vigilia aderat*, quod non modo ob codicum dissensum probari nequit, verum etiam quoniam verisimile non fiat, fratrem Iciliū filiumque Numitorii, quamvis impigros juvenes, tantum itineris præcepisse, ut Virginius sumto comœatu ex castris profectus adesse, nempe Romæ, prima vigilia potuerit, quum demum postero die mane literæ Appii de retinendo Virginio decemviris in castris redderentur. Certe Dionys. etiam Virginius demum *περὶ λύχρων ἀφὰς*, sive circa tempus quo lumina accenduntur, ex castris profectum esse tradit lib. xi. pag. 714. Id autem tempus paullo ante primam vigiliam fuisse, colligitur iterum ex eodem loco Dionysii, ubi addit, Virginio *περὶ τῶν λύχρων ἀφὰς* profecto, sero advenisse nuncios Appii, qui literas tradiderunt *περὶ πρώτῃν μάλιστα φυλακῆν*. Unde iterum dissensus Livii et Dionysii adparet. Nam secundum Livium Virginius ex castris profectus est pri-

ma vigilia; literæ Appii decemviris redditæ sunt postero die mane. At secundum Dionysium Virginius Romam abiit circa tempus quod dicitur *luminibus accensis*; T. Antonius literas Claudii accepit circa primam vigiliam. In eo tamen inter eos convenit, artificium Appii frustra fuisse, et ante literas ejus redditas Virginius Romam avolasse.

De retinendo eo nequidquam literæ redduntur] *Nequidquam* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xl. 47. § 9. *nequidquam* Voss. 2. a m. interpolatrice. Vide ad ii. 57. § 8.

CAP. XLVII. § 1 *Filiam suam obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis*] Antiquitus ensi et Mss. Pall. *filiam secum obsoleta veste*. Gebh. Usque ad Curionem omnes video habere veteres *filiam secum obsoleta veste*. Ille dedit *suam*, contra nostros certe eodd. Suspicio legendum *Virg. sordidatus filiam cum obsoleta veste*. Solent enim particulam illam in his non spernere. Ut de Scipione xxxix. 19. ‘cum pallio crepidisque inambulantem.’ Cicero de Clar. Orat. cap. 14. ‘Sacrificium publicum cum læna faceret.’ Liv. xxxv. 34. ‘Liberos et conjugem ejus cum sordida veste, tenentes velamenta supplicium, concionem frequentem adire jubent.’ J. F. Gron. Hæ matronæ de partu non supposito testarentur. Dionys. Hal. xi. 34. ut in Terentii Andr. iv. 4. 31. Adde lib. i. § 10. D. de Inspic. Ventr. *Duk. Filiam suam* ante Curionem jam receperant Basileenses a. 1539. Sed *filiam secum obsoleta veste* præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. neque aliter ex Oxon. B. N. et C. laudavit Hearne: quod Gronovius priori ed. nott. ad xxxv. 8. præferbat, existimans illud, ‘deducere secum’ aliquid habere quod magis deceat patriam majestatem, quoque tollatur ambignitas verbi, quum sæpe sit, ‘deducere’ nudum et solum ho-

norifici officii. Si quid tamen mutandum, potius cum eodem Gronov. ad hunc locum legerem *filiam cum obsoleta veste*. De usu vero illo præpositionis *cum* in hac re dicam ad IV. 19. § 2.

Cum ingenti advocacione in forum adducit] Scribendum *in forum deducit*. Rhen. Ms. *deducit*. Advocatio est amicorum coactorum ad opem ac favorem præstandum facta coitio. Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Advocati.' Klock. Parva differentia Pal. 2. *in forum adducit*. Gebh. *Adducit*, ut ante Rhenanum edebatur, Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Sed reliqui omnes servant *in forum deducit*: quod etiam verius esse Rhenano consentio: *invocacione* autem, pro *advocacione*, habet Lipsiens.

§ 2 *Circumire ibi et prehensare homines cœpit*] Vet. lib. *prehensare*. Sigon. *Circuire* quædam primarum edd. At scripti, hic certe, constanter *circumire*. Vide mox ad § seq. Utro modo scribendum sit, an *circumire*, an *circuire*, non convenit inter viros doctos. Nihil definit Dausqueius in Orthogr. parte II. in voc. 'circumeunt.' Prius placet Cortio ad Sall. Jug. cap. 45. posterius Burmanno ad Pha-dr. Fab. III. 19. 5. et Oudend. ad Lucan. 1. 606. Deinde *ille*, pro *ibi*, Port. Denique *prehensare*, ut Sigonius volebat, etiam plerique nostri. Vide ad IV. 48. § 11. *prehensare* tamen habet Harl. 1. *prehensare* Lipsiens. a m. sec.

Et non orare solum precariam opem] *Honorate*, pro *orare*, Leid. 2. *honerate* Voss. 1. 'Exorare' et 'exonerare' haud absimili ratione in Ms. Plinii confundi docuit Corte ad Plin. Ep. II. 5. § 6. Mox pronomen *Se* deest in Harl. 1. sequens vocula *pro* in Lipsiens.

Nec alium virum esse, cujus strenue ac ferociter facta] *Ferociter* in bonam partem, ait Freinshemius in Ind. Curtii. Et fortassis defendi potest ex iis, quæ Cortius adnotavit ad Sall.

Cat. c. 11. et Jug. c. 106. Haud serio tamen, an hic quoque *ferociter* suppositum sit pro 'fortiter,' ut supra c. 39. 'ferocior' pro 'fortior.' 'Fortes ac strenui' conjungi solent. Livius IV. 3. 'Vir fortis ac strenuus.' XXIII. 3. 'Virum fortem ac strenuum.' c. 15. 'Fortem ac strenuum socium.' Sall. Cat. c. 51. 'Virum fortem atque strenuum.' Cato de R. R. in princ. 'Ex agricolis et viri fortissimi et milites strenuissimi gignuntur.' Et 'fortiter facere' proprie dicuntur milites. Vide interpretes Petronii c. 9. *Duk. Nec virum alium in exercitu esse* Harl. 2. *nec alium virum in exercitu esse* fragm. Hav. a m. sec. *nec alium virum esse in exercitu* apud Hearnium Oxon. B. et L. 1. Deinde *cujus fortiter ac ferociter* fragm. Hav. a m. pr. *cujus strenue ac fortiter facta* mallet Donjatius, si vetusti libri paterentur. Nesciebat enim, an Virginius de se loquens ferociam ipse suam honeste jactaret. Et ita Pal. 2. præferre auctor est Gebhardus hoc lib. c. 39. § 7. A conjectura hac tamen abstinuisset antecessorum Parisiensium primicerius, si in memoriam revocasset, *ferociter* bono sensu a Livio hic usurpari pro 'fortiter,' ac propterea Virginium, si 'fortitudinem,' eodem etiam sensu 'ferociam' suam honeste jactare posse. Lectionem igitur, quæ in Pal. 2. exstat, ex glossemate profluxisse existimo. Eo sensu vero vocem 'ferox' usurpari a Livio solere, dictum est ad III. 39. § 7.

Si incolumi Urbe, quæ capta ultima timeantur, liberis suis sint patienda] Vocula *si* abest in Harl. 1. Ejus loco *se* præfert male Hav. Deinde *quæ captæ ultima tim.* Leid. 2. *quæ in capta ultima tim.* Harl. 2. et Hav. Sed neutrum rectum. *Quæquæ capta ultima tim.* Klockian. id est, quæcumque: quod non displiceret, si plurimum codicum fide niteretur. Vide ad XXVII. 28. § 2. et ad II. 2. § 1.

Nunc autem, quum reliqui codd. dissentiant, existimandum est, perperam librarios τὸ *quæ* repetiisse; quemadmodum *quamquam* dederunt, pro *quam*, II. 54. § 9. *quidquid*, pro *quid*, v. 52. § 13. Mox pronomem *suis* exsulat a Leid. 2. quod vox sequens *sint*, fere iisdem literarum ductibus constans, interceptisse videri potest. Paulo ante τὸ *si* aberat ab Harl. 1. quod et ipsum ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præcedentis ‘prodesse’ intercuisse puto.

§ 3 *Hæc prope concionabundus circumibat homines*] Doujatius præfatus, ‘concionari aliquid’ pro eo quod est, de re aliqua concionem habere, satis novum videri posse; addit, magis adhuc mirum esse ‘Hæc concionabundus,’ et tamen eodem loquendi genere Livium uti lib. v. et lib. x. Verum observandum est, exempla locutionis hujus non ipsum Doujatium ex lectione Liviana observasse, sed aliunde hausisse. Et quidem a descripsit ex famoso Calepino, sed in describendo lapsus est. In ejus enim lexico vox ‘concionabundus’ reperiri dicitur apud Liv. lib. v. ab Urbe, lib. III. ab Urbe, et lib. x. D. IV. Prior autem exstat v. 29. medius hic est, quem in manibus habemus, postremus XL. 27. Doujatius itaque, vel nimia festinatione D. IV. omittens, vel per imperitiam nesciens illis notis librum x. Decadis IV. adeoque librum XL. intelligi, ejus loco librum x. laudat. Præterea, si ipsa loca indagata inspexisset, deprehendisset lib. v. quidem ipsam locutionem ‘hæc concionabundus’ occurrere; at XL. 27. solam tantum vocem ‘concionabundus’ absolute sine casu adhibeti: nam verba sunt: ‘Omnes portas concionabundus ipse imperator circumiit:’ enim igitur huc non pertinere. Hoc primum. Deinde, cur ‘concionari aliquid’ satis novum videri promeruit Doujatio? An forte, quia ejus locutionis nullum exem-

plum Calepinus subgessit? Nosse tamen oportuisset Livii editorem, eum etiam alibi ita locutum fuisse: ut XXI. 14. ‘Hæc velut concionanti Minucio circumfundebatur tribunorum equitumque Romanorum multitudo:’ et aliis locis. Ipse vero causam dicat, cur magis adhuc mirum putet ‘Hæc concionabundus,’ quam ‘hæc concionari;’ ego enim me eam nescire profiteor, qui didici vocabula illa verbalia in ‘bundus’ sæpe casum verbi, unde declinantur, adsciscere, adeoque alterum altero magis mirum non videri. Eo modo ‘populabundus agros’ dixit Sisenna apud Gellium XI. 15. ‘Populabundus agros ad oppidum pervenit.’ ‘Vitabundus castra’ Liv. XXV. 13. ‘Vitabundus castra hostium consulesque, qui in Samnio erant, quum Benevento jam adpropinquaret, tria passuum millia ab ipsa urbe loco edito castra posuit.’ Sall. in Fragm. Histor. III. ‘Ea inter molem atque insulam mari vitabundus classem hostium ad oppidum pervenit.’ Ceterum *Hic prope concion.* Port. a m. pr. Deinde *circumibat* idem cod. cum fragm. Hav. et *quibusdam* vett. edd. Vide hoc cap. § 2.

§ 4 *Adversus quæ omnia obstinato animo Appius*] Vocem *omnia* non agnoscit Harl. 1. *abstinato animo* habet Flor. De hoc errore vide ad II. 65. § 5.

In tribunal ascendit] *In tribunal ascendit* coniecit Klockius, idque obfert Florent. optimus; quod cur spernerem, causæ nihil est. In contextum itaque recepi, licet manus recentior, a qua codex ille interpolatus est, pro eo dederit *ascendit*. Ita supra idem codex præfert II. 28. *Dimisso senatu, consules in tribunal descendunt*: quo etiam loco a m. sec. mutatur in *ascendunt*. Nisi demum post illa typis descripta excerpta hujus codicis nactus fuisset, ibi etiam ita vulgari erassem, quum et unus Klockii, unusque Gebhardi, ita pa-

riter exhibeant. De verbo 'escendere' pluribus ad eum locum actum est.

Quod *jus sibi pridie per ambitionem dictum non esset*] Vocabulum *jus* non est in lib. vet. ut putem, absolute usurpato a Livio 'dicendi' verbum. Proinde libet credere, non prorsus absurdam esse paulo superius c. 46. Ms. codicis lectionem, ubi scriptum est *justo die se non dicturum*, pro eo, quod in vulgatis edd. legitur, *jus eo die se non dicturum*. Nam forte 'justum diem' vocat, quo posset jure dicere; subandi 'sententiam,' vel 'jus.' Ceterum *per ambitionem dictum non esset*; intellige 'per gratiam:' unde 'ambitiosa decreta' Jureconsultis 'per gratiam facta;' quæ rescindi jubet Ulpianus l. 4. ff. de Decret. ab Ord. Fac. *Rhen*. Vide Brisson. de Verb. Signif. verbo 'Ambitus:' et Hotom. in Comment. Verb. Jur. voce 'Ambitiosæ.' *Klock*. Abest a Pall. I. ac 3. Campanique editione vocabulum *jus*: quod meo animo rectius subintelligeretur, quandoquidem et illud respuit *Rhenani* codex. Pal. 2. trajectis verbis præfert *quod sibi pridie jus dict. per amb. non esset*. Supra vero c. 46. quod legit *Rhenanns justo die se non dicturum*, revincunt eum Pall. Mss. codd. et antiquæ edd. in quibus hæc et illæ vulgatæ lectioni distinctione favent. At Pall. 1. ac 3. *Virginio absentis et patrio nomini et libertati datum jus: se eo die non dicturum*. Gebh. Vocabulum *jus* exsulat etiam a Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Port. *Klockian*. et fragm. Hav. a m. pr. qui cod. a m. sec. ut et Gaertn. id alio loco insertum habent hoc modo, *quod sibi pridie per amb. dictum jus non esset*. Trajectis itidem vocibus *quod sibi pridie jus dictum per amb. non esset* Harl. 2. *quod sibi pridie per amb. deinde non esset* Hav. Quamvis autem optimos plerosque in expellendo illo *jus* con-

sensire videam, mihi tamen nondum persuadere possum, id a Livio potius, quam librariorum culpa, omissum esse, quod alibi 'dicere' simpliciter, pro *jus dicere*, me observare non meminerim. Id enim non probari puto ex cap. præc. § 3. quia ibi optimæ notæ codd. stant pro lectione vulgo recepta. Accedit, pro vulgata lectione eoque vocabulorum ordine qui obtinet in edd. stare etiam omnium hujus partis integerrimum codicem Flor. S. Marci. Recte autem *Rhenanns per ambitionem* exponit 'per gratiam.' 'Ambitio' enim, ut Gronov. multis docuit ad Liv. XLV. 36. § 8. est intempestiva captatio gratiæ ac favoris, plerumque tam efficax, ut ejus ergo *jus* et officium migremus. Supra l. II. c. 27. 'Nemo nomen dedit, furenti Appio, et insectante ambitionem collegæ, qui populari silentio rempublicam proderet, et ad id, quod de credita pecunia *jus* non dixisset, adjiceret, ut ne delectum quidem ex senatusconsulto haberet.' XLIII. 11. 'Exercitum consulis infrequentem comeatibus vulgo datis per ambitionem esse.' XLV. 37. 'Ut vetera atque audita a parentibus suis non repetat, quæ ambitione imperatorum clades acceptæ sint, quæ severitate imperii victoriæ partæ.' Et ita 'ambitiosus' est, qui aliquid facit non aliam ob causam, quam ut alterius gratiam captet. Supra II. 27. 'Medium se gerendo, nec plebis vitavit odium, nec apud Patres gratiam iniit. Patres mollem consulem et ambitiosum rati; plebes fallacem.' XLIII. 14. 'Non consulibus, sed ambitiosis consulibus delectum difficilem esse; neminem invitum militem ab iis fieri.'

Aut ille *postulatum perageret, aut Virginio respondendi*] Prius illud aut deficit in vett. edd. Addidit deinde Aldus, quod etiam constanter in Mss. superest. Tum *postulata* Port. a m.

sec. sed priori scriptura tanta cura erasa, ut incertum sit quid antea exaratum fuerit. *Postulant* Leid. 2. pro quo *postulatum* margini adscribitur. Denique *respondenti* Leid. 1.

Appius interfatur] *Appius inlus fatur* Gaertn. *Appius interfatus* Flor. Ceterum videre jubet Donjatius, an *interfatur* accipiendum sit, pro 'interdictum profert.' At verius puto in genere *interfatur* hic poni pro interpellat sermonem clientis M. Claudii, priusquam ant ille postulatum peregisset, aut Virginio respondendi datus esset locus. Liv. vii. 36. 'Orsusque meritas Decii laudes, interfante ipso Decio, distulit concionem.' xxxvi. 27. 'Quos dicere exorsos consul interfatus, quum alia sibi prævertenda esse dixisset, redire Hypatam eos jussit.' c. 28. 'Prope dicentem interfatus Romanum Phæneas, non in servitatem, inquit, sed in fidem tuam nos tradidimus.' Certe 'decretum,' non 'interdictum,' mox vocat Livius. An vero 'interfari,' quam 'interloqui,' potius dixit, ut simul respiceret ad antiquam locutionem, qua prætor, jus dicens ac decretum pronuncians, dicitur 'jus fari?' Festus in voce 'Fastis.' 'Fastis diebus jus fari licebat: nefastis non fari licebat.' Varro de Ling. Lat. l. v. p. 50. 'Dies nefasti, per quos prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari: contrarii horum dicuntur dies nefasti, per quos dies nefas fari prætorem do, dico, addico.' Vide etiam p. 54. et Macrobi. Saturn. i. 16.

§ 5 *Quem decreto sermonem prætenderit, forsam aliquem verum anctores antiqui tradiderint*] Verba sunt Livii, et *tradiderunt* simplicius erat: nisi quis *tradiderint* potentialem putet modum, qui quam hoc loco quadret, non equidem video. Porro Dionysius Halic. sermonem elegantem, sed subdolum, huic decreto præmissum refert. Et verisimile est libidine

amentem tale quippiam machinatum. *Clar. Tradiderint*, non *tradiderunt*, habent Pall. 1. ac 3. ut et Andreas. *Gebh.* Ante Frobenianam auctiorem invenio ubique *tradiderint*. Sed illud, inquit Glareanus, simplicius, et potentialis modus quam huc quadret, non video. Immo quadrat maxime: est enim, potuerint tradere, si voluissent nempe, utpote propiores memoriae temporum illorum. *Tradiderunt* non diceret Livius, quippe qui id ignorare non poterat, si tradidissent; nec adeo fastidiebat, ut inquirere nolnerit. *J. F. Gron. Quem in decreto* Hav. Sed præpositio perperam nata est ex præced. vocis litera finiente. Vide ad xxxvii. 11. § 4. *quemnam decreto* Gaertn. quod probari posset, si plures ac gravioris auctoritatis codd. firmarent. Præterea *aliquid verum* idem Gaertn. Deinde *tradiderunt* Flor. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Reliqui *tradiderint*, quod recte Gronovius adversus Glareanum vindicavit, ac Livio melius convenire docuit. Solent ceteroquin optimi scriptores *forsan* et *forsitan* subjunctivo fere jungere. Vide ad v. 52. § 5.

Nusquam ullum in tanta fœditate] *Usquam nullum* fragm. Hav. a m. pr.

Nudum videtur proponendum] Media vox in cod. Port. in marginem rejecta a contextu aberat: *nondum*, pro *nudum*, perperam scriptum est in Lipsiens.

Decresse vindicias secundum servitatem] Vet. lib. *dedisse*. Ego *dare* se legendum puto. Nam tempus præsens requiritur. Hoc genere dicendi sæpius usus est in hac re, nunquam autem 'decernere.' Inquit enim c. 44. 'Vindicias det secundum libertatem.' Et c. 56. 'Judicem te ab libertate in servitatem vindicias non dedisse.' Item c. 57. 'Vindicias ab libertate in servitatem dederit.' Dicitur autem, 'Dare vindicias ab

libertate,' vel 'secundum servitutum,' aliquem servum esse judicare: at 'ab servitute,' vel 'secundum libertatem,' liberum esse decernere. Quibus dicendi generibus usus est hoc loco Livius ac Pedianus pro Cornel. 'Quis fuerit ille ex decemviris, qui contra libertatem vindicias dederit.' [Est autem 'dare vindicias ab libertate,' vel 'secundum servitutum,' dare possessionem ei, qui servum esse adserit; 'dare vindicias ab servitute,' vel 'secundum libertatem,' dare possessionem ei, qui liberum esse adserit.] *Sigon.* Ridelulus est Sigonius, qui nobis conatur lectionem codicis sui nihili obtrudere *dedisse vindicias*, (quæ et in Palat. 2. ne quid dissentiendo in cognatum suum delinqueret, superscripta tamen altera *decresse*, conspicitur,) interpretamenti vicem suppositam, ac postea ab rudioribus librariis insertam, restituantibus Pall. 1. ac 3. antiquisque edd. *Gebh.* *Dedisse vindicias* in uno apud me Hav. exstat. Sigonium, ex simili codicis sui lectione emendantem *dare se vindicias*, refellit Donjatius hoc argumento, Appium non videri loqui de decreto, quod nunc pronunciat; non enim primarium hunc juris conditorem adeo juris ignarum fuisse, ut nesciret, consistere non posse decretum, parte altera inaudita prolatum: verum potius loqui de eo, quod pridie, audito petitore, auditis Virginie advocatis, protulerat. Hinc autem sententiæ non obstare, quod primo die decretum a se non interponendum denunciaverit cap. XLVI. Mirum enim non esse, si præ amoris inpotentia sibi non constaret; et, quum promiserat se decretum eo die non interpositurum, id de novo decreto post auditum Numitorium et Icilium non interponendo intellexisse potuisse, non de revocando decreto, quod ante horum adventum pronunciatum fuerat initio cap. XLV. Sane

mihî neque *dedisse*, neque *dare se*, probandum videtur propter codicum dissentientium auctoritatem; omnes enim, quos vidi, vel quorum excerpta habeo, (si solum, quem dixi, ex reliquorum turba eximas,) in vulgatum constanter conspirant. Neque tamen propterea necessario requiritur, ut cum Donjatio cogitemus de decreto Appii pridie prolato. 'Tanta' enim 'vis amentie verius, quam amoris, mentem' ejus 'turbaverat,' ut non videret, iniquissimum esse, se decretum interponere, priusquam aut petitor postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus. Sigonium, ut *dare se* emendandum censeret; professorum autem regionum primicerium, ut de decreto pridiano acciperet; illud permovisse videtur, quod crediderint, Livium ipsa Appii interfantis vel decernentis verba retulisse. At si statuas, quemadmodum statuendum puto, Livium suis verbis sensum decreti Appiani proposuisse, nemo erit, qui loco præteriti præsens requiret: hoc modo, *id, quod constat, nudum videtur proponendum*, nempe Appium *decresse vindicias secundum servitutum*. Neque etiam, quod alibi Livius 'dare vindicias' dixerit, τῶν 'decernere vindicias' hoc loco cum Sigonio controversia movenda est. Certe Cato in ea, quam scripsit L. Furio, 'dicere vindicias' utitur, apud Fest. voce 'Vindicia.' 'Prætores secundum populum vindicias dicunt.' Similiter 'dicere' et 'abdicare vindicias' Pomponius l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. 'Quum animadvertisset, Ap. Claudium contra jus vindicias filie snæ a se abdisisse, et secundum eum, qui in servitutum ab eo subpositus petierat, dixisse.' Judex autem 'dicit,' quum 'decernit.' Ceterum quæ verba in fine scholii Sigoniani uncinulis inclusi, ab omnibus edd. quæ ejus nomine prodierunt, exsulant, et demum a Grutero addita sunt,

forte ut iis emendaret expositionem locutionum 'dare vindicias ab libertate' vel 'secundum servitutem,' et 'ab servitute' vel 'secundum libertatem,' quam Sigonius superius dederat, ac doceret iis non indicari, judicare aliquem servum esse, et decernere aliquem liberum esse; sed possessionem ejus, de cujus statu, servus an liber sit, disceptatur, dare ei, vel qui istum servum esse contendit, vel qui liberum esse dicit: in lite enim vindiciarum non de dominio, sed de possessione rei litigiosæ agi. Insuper *decrevisse* habent vestustiores, quos vidi, typis descripti; quod recte Aldus, codd. meis consentientibus, in *decesse* mutavit. Vide ad II. 27. § 8. Denique apud Dionys. Antiq. XI. p. 717. Appius ita decernit, *Κρίνω εἶναι τοῦτον*, nempe M. Claudium, *τῆς παιδίσκης κύριον*: adeoque ei non vindicias dedit secundum servitutem, sed dominium Virginiam adjudicavit.

§ 6 *Stupor omnes admiratione rei tam atrocis defixit*] *Omnes admirationes perperam* Leid. 1. Præterea voculam *tam*, quæ a multis vetustis edd. exsulat, sed ab Aldo revocata est, in omnibus exstat codd. meis. Deinde *rei tam atroci* Flor. a m. pr. pro quo, addito sibilo, manus sec. emendavit *atrocis*. Usum vocis 'defigere' de his, qui admiratione, pavore, aut alio animi adfectu stupentes loqui nequeunt, illustrat Dukernus ad Flori II. 6. § 59. Ex Livio adde hæc loca: VIII. 7. 'Velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetitissent, repente, postquam cervice cæsa fusus est cruor, tum libero conquestu coortæ voces sunt.' XXI. 33. 'Utraque simul objecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit.' XXI. 53. 'Quod malum, præterquam atrox, super tot clades, etiam novum, quum stupore ac miraculo torpidos defixisset.'

Deinde quum M. Claudius circum-

stantibus matronis iret ad comprehendendam virginem] Vitiatus locus est. Emenda *adprehendam virginem*. Non enim M. Claudius 'comprehendere' virginem jubetur, quod lictoris officium est, sed, tamquam assertor et dominus 'prehendere.' Sic mox Appius, cap. seq. 'I lictor,' inquit, 'submove turbam, et da viam domino ad prendendum mancipium.' Illic vero 'comprehendendi' verbum aptum locum habet, ubi aliquanto post cap. eodem sequitur: 'Clamore ad tam atrox facinus orto excitus Appius comprehendi Virginium jubet.' *Rhen.* Probo, ut edidit Campanus, *ad prendendam virginem*. Interim Pall. triga, *iret ad comprehendendam*; quod et secutus fuerat Andreas. Mox autem c. 48. legunt Pall. *prendendum*: c. 55. *Itaque ædilem prendi*. Gebh. 'Prehendere' æque ac 'comprehendere' de lictoribus dici solet. Supra II. 29. 'Ab lictore, nihil aliud quam prehendere prohibito, quum conversus in Patres impetus esset.' III. 11. 'Quemcumque lictor jussu consulum prehendisset, tribunus mitti jubebat.' VIII. 33. 'Iterata deinde contentio, et prendi Fabium Papius jussit.' IX. 31. 'Hæc taliaque quum dixisset, prendi censorem et in vincula duci jussit.' Nihilominus displicet *ad comprehendendam virginem*, quod tantum inveni in Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ad comprehendendum virginem* habet Voss. 2. *ad prendendum virginem* Harl. 2. *ad prendendam virginem* Leid. 2. Voss. 1. Flor. Lipsiens. Klockian. et Neap. Latini. Codici Rhenani consentiunt Leid. 1. et Harl. 1. Vocibus etiam transpositis *ad comprehendendam virginem iret* habet fragm. Hav. Passim in aliis codd. *prendere*, in aliis *prehendere* inveniri, dictum est ad II. 29. § 4. Insuper *dein*, pro *deinde*, Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad II. 3. § 6. Præterea *cum M. Claudio* Lipsiens. cujus librarius, ad sen-

sum non adtendens, cum præpositionem credidit, cui *M. Claudius* jungi non posset. Denique mox verbis seqq. *comploratio concepisset*, aberiante librario, codex Voss. 2.

§ 7 *Virginii intentans in Appium manus*] *Intenta in Appium manu* fragm. Hav. cujus librarius forte *intentata in App. manu* scribere voluit. Verum non displicet vulgatum. Furori enim Virginii convenire videtur, ut vel utramque in Appium manum, vel modo hanc, modo illam, intentaverit. Silius xi. 87. ‘rabidum huic palmasque virorum Intentantem oculis proavitaque facta parantem Ut vidit majore adeo crudescere motu.’

Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere] Vocem *ritu* neglexit oscitans scriba Voss. 2. Infra l. v. c. 44. ‘Prope rivos aquarum sine munitione, sine stationibus ac custodiis, ferarum ritu sternuntur.’ Tum *promiscue* habet Leid. 1. Flor. et Harl. 1. quod magno consensu in Gellii codd. passim obvium esse, J. F. Gronovius ad ejus præfationem monuit. Vix tamen Livii ætati convenire videtur; licet quidam ejus codd. etiam alibi ita præferant. Vide ad iv. 43. § 12. c. 56. § 12. v. 13. § 7. c. 48. § 3. c. 55. § 2. aliisque locis. *pmiscue*, vel *permiscue*, habet Lipsiens. Tandem *in concubitu* Voss. 2. Port. et Harl. 2. *in concubitu* fragm. Hav. a m. pr. Sed præstat id quod vulgo receptum est; pro quo etiam stant reliqui libri.

Passurine hæc isti sint, nescio] *Passuri nec hæc isti sint* Leid. 1. *Passuri nec isti hæc sint* Leid. 2. *Passuri nec hoc isti sint* Harl. 2. *Tà ne* et *nec sæpe* in Mss. confundi solent. Vide ad vi. 15. § 6. et 7. Adde Bentl. ad Hor. Sat. II. 3. 262. et Cortium ad Sall. Jug. cap. 13. § 6. Eo spectat, quod passim *nec quidem*, pro *ne quidem*, in membranarum vetustis datum sit. De quo dixi ad i. 10. § 3. *necdum* etiam, pro *ncdum*. Vide ad xxiv. 4. § 1.

Passurive hæc sint Lipsiens. *Passurine Dii hæc isti sint* Gaertn. *Passurine hæc isti sunt* Harl. 1. et Port. a m. pr. *Passurine hoc isti sint* vetustiores, quos vidi, impressi. Sed Aldus *hæc, pro hoc*, primus reposuit.

Non spero esse passuros illos, qui arma habent] *Non spero pass. il.* Harl. 2. Gaertn. et Hav. *non spero pass. esse illos* Lipsiens. *non spero esse illos* Voss. 2. Tum *qui arma in castris habent* Port. Sed voces *in castris* a m. interpolatrice inter versus adscriptæ sunt, quæ etiam ex glossemate natae videntur. *Quia arma habent* Lipsiens. Sæpius ita peccarunt librarii. Vide ad xxxvi. 33. § 5. Hic tamen literam *a* in voce *quia* repetitam esse puto ex initio vocis seq. Vide ad xl. 7. § 8.

§ 8 *A globo mulierum circumstantiumque advocatorum*] Copulam *que* omiserunt fragm. Hav. a m. pr. et vet. edd. nonnullæ, quæ tamen necessaria est. Nam supra etiam hoc capite comitatus mulierum ab advocatis distinguitur. Virginii enim filiam obsoleta veste in forum deduxisse dicitur, ‘comitantibus aliquot matronis cum ingenti advocacione.’

CAP. XLVIII. § 1 *Decemvir alienato ad libidinem animo*] Non erat hic opus mutare veterem lectionem, quæ habet *dec. alienatus ad lib. animo*. Rhen. Cur placeat Rhenano *alienatus*, nescio. Mihi *alienato* magis probatur, ut et in vet. lib. est, et in vii. 15. ‘Milites alienatis ab memoria periculi animis.’ Sigon. Rectissime *alienato ad lib. animo* Pall. tres, et Campanus. Solus Andreas *alienatus ad lib. animo*, quod sapiat palato Rhenani, nam meum ad ineptas Injuriarum lantitias fastidit. Vide quoque Sigonium. *Gebh. Alienatus* e tribus scriptis suis adfert Hearnius, sed pro Sigonio, cui hoc non placet, Gronovium nominat. *Alienatus* auctorem habet, quo se tucatur, Livium xxv. 39. ‘Hostes simul ignis, clamor, cædes, veluti alienatos sensibus, nec au-

dire, nec providere quidquam sinunt.' Præfero tamen *alienato*, quia et Livius, et alii magis dicunt 'alienato animo,' 'alienato sensu,' quam 'alienatus.' Livius lxxiv. 26. 'Alienata mente simul luctu metuque velut captæ furore eo cursu se ex sacrario proriperunt.' ii. 12. 'Alienato animo.' vii. 15. 'Alienatis animis.' xxvi. 14. 'Alienatis mentibus.' Sall. de Ordin. Rep. ii. 12. 'Neque tibi nox, neque dies curam animi sedaverit, quin insomniis exercitus, furibundus, atque amens, alienata mente feraris.' Cæsar, ibi a Cortio quoque laudatus; Bell. Gall. vi. 41. 'Sic omnium animos timor præoccupaverat, ut pæne alienata mente, deletis omnibus copiis, equitatum tantum se ex fuga recepisse dicerent.' Sueton. Aug. c. 99. 'Unum omnino ante efflatam animam alienatæ mentis signum ostendit.' Sed pro *ad libidinem* mallem, si libri scripti paterentur, *ab libidine*. *Alienato ab libidine animo* est, præ libidine non compos mentis, non apud se, amens amore, ut c. 44. *μαρβόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους* Dionysius xi. 33. quemadmodum 'aliena' loqui dicuntur, qui propter morbum vel aliam perturbationem animi non apud se sunt, nec sciunt quid dicant, apud Ovidium Trist. Eleg. iii. 3. 19. et Ulpianum l. 4. § 1. D. de Ædific. Edicto. *Ab* infinitis locis apud Livium et alios notat cassam, quod non opus est testimoniis evincere. *Ad* non puto hic posse locum habere, quoniam non invenio veteres sic loqui. Et quæ est in hoc sententia 'animo alienatus,' vel 'alienato,' id est, non compos mentis, 'ad libidinem?' aut quis ita locutus est, 'alienari animo,' vel 'alienato animo esse ad aliquam rem faciendam?' id est, non compotem esse mentis ad eam faciendam? Scio Livium alibi 'alienatum animum,' 'sensum,' 'mentem,' cum præpositione *ab* alia significatione dicere, nempe pro animo et

sensu ab aliqua re averso, rei alicujus immemori, et eam non sentiente, ut ii. 12. vii. 15. et xxvi. 14. Sed hic non esse eam vim præpositionis, satis ex ipso argumento, in quo versatur Livius, intelligitur; nec magis quisquam, qui hic legat *alienato ab libidine animo*, in errorem incidet ex ambigua significatione τοῦ 'ab' cum 'alienatus,' quam si vel Livius xxiv. 26. dixisset 'alienata mente simul ab luctu metuque,' ubi præpositionem reticere certum est; vel Cæsar 'alienata mente ab timore.' Duk. *Alienatus ad lib. animo* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Klock. fragm. Hav. et codd. L. 2. N. et C. quos Hearne Oxonii consuluit. *Alienato ab libidine animo* Harl. 2. et Port. a. m. pr. quod exponi posse videtur, alienato ob libidinem animo; quomodo 'ab ira,' pro propter iram, infra viri docti restituerunt xxiv. 30. § 1. ubi vide quæ notantur. *Alienato animo* autem, ut 'alienata mente' x. 29. 'Galli, velut alienata mente, vana incassum jaectare tela.' Quominus tamen placere possit, illa obstant, quod primo lectio illa non nisi in uno vel altero codice, et quidem minimæ auctoritatis atque suspectæ ubique fidei, supersit: deinde quod ita admodum ambigua locutio reddatur, præsertim quum 'alienatus ab aliqua re' plesumque, si non semper, longe alio sensu a Livio usurpari soleat. Ita ii. 12. 'Dextramque accenso ad sacrificium foculo injicit: quam quum velut alienato ab sensu torreret animo.' xxvi. 14. 'Alienatis mentibus vino ab imminentis sensu mali:' qui locus insuper docet, Livium ea forma, ne sensus in ambiguo foret, potius hic dicturum fuisse, *alienato libidine animo*. Nam ita etiam locutus est xxiv. 26. 'Quæ alienata mente simul luctu metuque, velut captæ furore eo cursu se ex sacrario proriperunt.' Vulgatam lectionem *alienato ad libidinem animo*, quæ tan-

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 856 7

University Of California Los Angeles

L 007 625 848 2

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY
LOS ANGELES

